مڪمل 36 ئي سُر

شاهه جو رسالو

(شاهه جي سوانح ۽ فڪر سميت
پنجاهه قلمي ۽ ڇاپي رسالن
سان ڀيٽيل متن ۽ معنيٰ وارو
زيرن زبرن سان سچو صحيح رسالو)

محقق ۽ شارح
ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

Sindhica
سنڌيڪا

Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

Marfat.com

Marfat.com

شاهہ جو رسالو

(شاهہ جي سوانح ۽ فڪر سميت پنجاهہ قلمي ۽
جملي ڇاپي رسالن سان ڀيٽيل متن ۽
معنيٰ وارو زيرن زبرن سان سچو صحيح رسالو)

محقق ۽ شارح
ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

Sindhica
سنڌيڪا

Marfat.com

كتاب نمبر

310

سڀ حق ۽ واسطا محفوظ

137014

پهريون ڇاپو: 2009ع
ٽيون ڇاپو: 2012ع
ڪتاب جو نالو : شاهه جو رسالو
محقق ۽ شارح: ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ
ڇپيندڙ: آزاد ڪميونيڪيشنز، ڪراچي
ڇپائيندڙ : سنڌيڪا اڪيڊمي ڪراچي

قيمت : =/[redacted] رپيا

"Shah Jo Risalo"

(Poetry of Shah Abdul Latif Bhitai)

Research by: Dr. Nabi Bakhsh Khan Baloch

Published by: Sindhica Academy,
B-24, National Auto Plaza, Marston Road,
Karachi-74400 Phone: 021-32737290
www.sindhica.org
Email: sindhica_academy@yahoo.com

اسٽاڪسٽ

سنڌيڪا بوڪ شاپ، 19 بلديه پلازه گهنٽا گهر چوڪ سکر فون: 071-5628368،
سنڌيڪا بوڪ شاپ، جتوئي منزل حيدر چوڪ حيدرآباد فون: 03013594679 —
العماد بوڪ سيلرز، اردو بازار، ڪراچي فون: 0212214521 ، 0300-343115
ڪتاب مرڪز فريئر روڊ، عزيز ڪتاب گهر بئراج روڊ، سکر- علمي ڪتاب گهر، ڪاٺياواڙ بوڪ اسٽور اردو بازار ڪراچي- سنڌي ادبي بورڊ بوڪ شاپ، تلڪ چاڙهي حيدرآباد- شاهه لطيف بوڪ شاپ، پٽ شاهه- عثمانيه لائبريري، چنيهاٽي ڪنڊيارو، قاسميه لائبريري ڪنڊيارو - نيشنل بوڪ اسٽور، نوراني بوڪ ڊپو بندر روڊ، رابيل ڪتاب گهر اسٽيشن روڊ، رهبر بوڪ اڪيڊمي رابعا سينٽر بندر روڊ لاڙڪاڻو- رحيم ڪتاب گهر مهراڻ چوڪ بدين- مدني اسلامي بوڪ اسٽور نئون چوڪ دادو، ممتاز ڪتاب گهر دادو-حافظ بوڪ اسٽور مسجد روڊ، خيرپور ميرس - سعيد بوڪ اسٽور، گل ڪتاب گهر لکي در شڪارپور- المهراڻ ڪتاب گهر، زاهد بوڪ ڊپو، سانگهڙ- سيد ماس ميگا اسٽور، جيڪب آباد- سرتاج ۽ گلزار بوڪ اسٽور، ڪنڊڪوٽ- ميمڻ بوڪ اسٽور، شاهي بازار نوشهروفيروز- ڪنول ڪتاب گهر، مورو، سنڌ ڪتاب گهر، مورو،- حافظ اينڊ ڪمپني، لياقت مارڪيٽ، نواب شاهه- ٿر ڪتاب گهر، عمرڪوٽ- ديدار بوڪ ڊپو، ٽنڊوالهيار- رفعت بوڪ هائوس، ماتلي - مڪتبه يوسفيه، ميرپورخاص، فون. 0300-3319565، عطار ڪتاب گهر، بدين، مهراڻ ڪتاب گهر، عمرڪوٽ، حافظ ڪتاب گهر، ڪپرو،

لکپڙهه ۽ وي پيءَ ذريعي گهرائڻ لاءِ
سنڌيڪا اڪيڊمي
B-24، نيشنل آٽو پلازه مارسٽن روڊ ڪراچي74400

Marfat.com

عنوانن جي فهرست

ناشر طرفان هـ-و

شڪريہ ادائي ز

تعارف: شاهہ عبداللطيف ڀٽائيءَ رحہ تي هڪ صديءَ کان هلندڙ

تحقيق جي تڪميل ط-ع

مهاڳ ف-ق

شاهہ عبداللطيف جي سوانح حيات ١-٤٤

- سُر ڪلياڻ ٤٧-٦٢
- سُر يمن ٦٣-٧٩
- سُر ڪنيات ٨٠-٨٩
- سُر بروو ٩٠-٩٨
- سُر ساموندري ٩٩-١١١
- سُر سري- راڳ ١١٢-١٢٤
- سُر گهاتو ١٢٥-١٢٧
- سُر ڪاهوڙي ١٢٨-١٣٤
- سُر ڪاپائتي ١٣٥-١٣٩
- سُر بلاول ١٤٠-١٤٦
- سُر پرڀاتي ١٤٧-١٥٢
- سُر ڪارايل ١٥٣-١٥٩
- سُر ڏهر ١٦٠-١٧٢
- سُر آبري ١٧٣-١٩٣

Marfat.com

■ سُر معذور	٢٠٦-١٩٤
■ سُر ديسي	٢٢١-٢٠٧
■ سُر کوھياري	٢٣٠-٢٢٢
■ سُر حسيني	٢٥٢-٢٣١
■ سُر راڻو	٢٧٠-٢٥٣
■ سُر ليلان	٢٧٧-٢٧١
■ سُر ڪاموڏ	٢٨٥-٢٧٨
■ سُر سورٺ	٢٩٣-٢٨٦
■ سُر رپ	٣٠٢-٢٩٤
■ سُر پورب	٣٠٧-٣٠٣
■ سُر رامڪلي	٣٣٠-٣٠٨
■ سُر آسا	٣٤٨-٣٣١
■ سُر مارئي	٣٧٧-٣٤٩
■ سُر سنهڻي	٤٠٣-٣٧٨
■ سُر سارنگ	٤١٢-٤٠٤
■ سُر ڪيڏارو	٤٢١-٤١٣
■ سُر ڌناسري	٤٣١-٤٢٢
■ سُر شينه ڪيڏارو	٤٣٤-٤٣٢
■ سُر هير رانجهو	٤٣٨-٤٣٥
■ سُر بيراڳ هندي	٤٤٧-٤٣٩
■ سُر ڍول ماروي	٤٤٩-٤٤٨
■ سُر بسنت	٤٥٠-٤٥٠
■ ٽيهه اکري سسئي	٤٥٢-٤٥١
■ تمر فقير جو ڪلام	٤٥٩-٤٥٣
■ ڪلام فارسي	٢٦٢-٤٦٠

Marfat.com

پبلشر نوٽ

شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جو رسالو پنهنجي ٻوليءَ، توڙي فڪر ۾ اسان سنڌين جي لاءِ حيات جو پيغام آهي. جيستائين رسالو باقي آهي تيستائين اسان کي ڀٽڪائڻ ۽ مٽائڻ وارن جون ڪوششون هرگز ڪامياب نہ ٿينديون. شاهه ڀٽائي رسالي کي "آيتون آهين" سڏيو، جيئن جيئن اسان انهيءَ رسالي مان آيتن جو پيغام ۽ فڪر پنهنجي لاءِ سرچشمو بڻائيندا سون تيئن تيئن اسان جي انفرادي زندگي ۽ اجتماعي حيات ۽ شعور سگهارا ٿيندا ويندا. انهيءَ ڪري اسان سڀني ساڃاهه وندن جو فرض آهي تہ جيڪي ماڻهو ڀٽائيءَ جي "آيتون آهين" واري فڪر ۽ شعور جي انحراف جي دڳ تي هلڻ جي ڪوشش ڪن ٿا، پنهنجي نئين نسل کي انهن واري چالبازين کان بچايون. اسان جي ڪيترن نسلن انهيءَ انحراف جي سزا ڀوڳي آهي ۽ هي دور وري آفاقي حقيقتن ۽ سچائين کي ابلاغ جي ذريعن سان پڌرو ڪري رهيو آهي ۽ اهي حقيقتون فڪر، دانش ۽ شعور کي جهنجهوڙي رهيون آهن. مرحوم شيخ اياز انهن حقيقتن جي آشڪاريءَ جو برملا اظهار ڪندي چيو هو تہ "ڀٽائيءَ جو دڳ نيڪ آهي، ٻيا ورن وڪڙن وارا دڳ تو کي ڀٽڪائيندا رهندا."

اسان سنڌيڪا جي طرفان مسلسل ڪوشش پئي ڪئي آهي تہ شاهه سائين جي رسالي کي عام ڪيون ۽ ان آفاقي پيغام کي سنڌ جي هر ماڻهوءَ تائين پهچايون. ان سلسلي ۾ لطيفيات جي حوالي سان سورهن ڪتابن جي مستقل سيريز ڇاپي چڪا آهيون.

هيءُ رسالو ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ جي لڳاتار عالماڻين ڪوششن جو نرالو علمي شاهڪار آهي. بلوچ صاحب سالن جا سال علمي عرق ريزي ڪري شاهه جي رسالي جو مستند متن تيار ڪيو هو جيڪو ڏهن جلدن ۾ فڪر توڙي لغت جي تحقيق، تنقيد ۽ ٻيا سان مختلف وقتن تي شايع ٿيندو رهيو. آخر ۾ ڊاڪٽر بلوچ صاحب پنهنجي حياتيءَ ۾ ئي شاهه جو ڪلام مستند متن ۽ رسالي جو ڪلام ڳڏائي ڪلچر ڊپارٽمينٽ جي تڏهوڪي سيڪريٽري محترم شمس جعفراڻي جي ذريعي 2009ع ۾ شايع ڪرايو، اها اشاعت سنڌ ۾ بيحد مقبول ٿي ۽ جلد ئي ناياب ٿي وئي.

هينئر ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ يادگار ڪاميٽيءَ فيصلو ڪري هن رسالي جي اشاعت جو ذمو سنڌيڪا اڪيڊميءَ جي حوالي ڪيو آهي جنهن لاءِ اسان ڊاڪٽر بلوچ جي گهرياتين ۽ ڪاميٽيءَ جي سڀني ميمبرن جا بيحد شڪرگذار آهيون. خاص طور تي محترم پروفيسر محمد يوسف شيخ، سائين عبدالغفار سومري ۽ ڊاڪٽر بلوچ جي پوٽي جناب محمد راشد بلوچ هر مرحلي تي هن رسالي جي اشاعت لاءِ نگراني ۽ رابطي ڪاريءَ جا وڏا وڙ ڪيا.

اسان کي اميد آهي تہ شاهه جي رسالي جو هي مستند متن شاهه جي عاشقن لاءِ فڪري رهنمائي، شخصي ۽ اجتماعي سڌاري ۽ قومي ترقيءَ جي لاءِ هڪ اهم ماخذ بڻبو جنهن سان موجوده دور جي نفسي مونجهارن، ويڳاڻپ ۽ ابتري جي خاتمي ۾ ڀرپور مدد ملي سگهندي.

نور احمد ميمڻ
چيئرمين
سنڌيڪا اڪيڊمي

Marfat.com

Marfat.com

شڪريي ادائي

هڪ ئي جلد ۾ سمايل هي شاھ جو رسالو، پنجاھ قلمي رسالن ۽ سورهن ڇاپي رسالن سان ڀيٽيل وڏي تحقيق آهي، جنهن ۾ سڀ سُر شامل آهن ۽ سڄو ڪلام زيرن زبرن سان صحيح صورت ۾ ٻيهاريو ويو آهي. هن رسالي جي خوبي ۽ خصوصيت بابت گهڻو چوڻ جڳائي پر آءٌ ان ڪي ٿورن لفظن ۾ چوڻ چاهيان ٿو، حالانڪ شاھ صاحب چئي ويو آهي تہ "پلئہ پايو سچ، آچيندي لڄ مران." هي رسالو ٽن خاص خوبين سان سينگاريل آهي: ڪلام جي ڪاٿي جي لحاظ سان جامع آهي، صحت جي لحاظ سان مُستند آهي، ۽ تحقيق جي لحاظ سان معياري آهي.

هن ڪم کي ڪاميابيءَ تائين پهچائڻ ۾ ڀرپور ڪردار منهنجي پنهنجي ذوق ۽ جذبي جو آهي، پر ٻين بہ گهڻن سڄڻن مونکي سهارو پئي ڏنو آهي جن سيني لاءِ منهنجي دل ۾ جايون آهن.

مونکي دلي خوشي ٿي آهي جو منهنجي حياتيءَ ۾ هي وڏو ڪشالو ۽ ڪارنامو پورو ٿيو جنهن سان شاھ عبداللطيف (رحہ) جهڙي عظيم انسان ۽ سندس الهامي ڪلام جو ڪنهن حد تائين حق ادا ٿيو. آءٌ هن ڪاميابي جي موقعي تي پنهنجي والد مرحوم علي محمد خان کي ياد ڪندي سندس شفقت ۽ محبت کي وڏي پيار سان ميڃان ٿو. آءٌ اڃان ڇهن مهينن کن جو ڇاول هوس جو هن سائين هي جهان ڇڏيو پر وڃڻ ويل وصيت ڪيائين تہ "منهنجي پٽ کي پڙهائجو." منهنجي چاچي مرحوم ولي محمد خان جا احسان جو اهو قول پاڙيائين ۽ آءٌ ايترو پڙهي پيس جو سندن مِهر ۽ محبت جي ساڃاھ طور اڄ هي چند لفظ لکي سگهان ٿو.

هن موقعي تي خاص طرح، آءٌ جناب ڊاڪٽر عبدالغفار سومري جو ممنون آهيان جنهن شاھ جي رسالي بابت هن کان اڳ وڏي تحقيق وارن جلدن جي تياري توڙي ڇپائي ۾ مدد ڪئي، ۽ ان بابت وڏي تحقيقي رٿا جي ڪاميابيءَ تي پڪن پختن دليلن سان مقالو لکيو، ۽ هاڻي هن جامع مستند ۽ معياري رسالي جي اشاعت جو تعارف ڪرايو آهي.

علام آء- آء قاضي چيئر
سنڌ يونيورسٽي
حيدرآباد سنڌ
15- محرم 1429ھ
13 جنوري 2009ع

خادم العلم
نبي بخش
(ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ)

Marfat.com

Marfat.com

تعارف

شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ رح تي
هڪ صديءَ کان هلندڙ تحقيق جي تڪميل

سنڌي ٻوليءَ جو عظيم شاعر شاهه عبداللطيف ڀٽائي سال 1102ھ/1690ع ۾ ڄائو، ۽ 1165ھ/1752ع ۾ وفات ڪيائين. هو دنيا جي انهن ڳاڻ ڳٿين شاعرن مان آهي، جن پاڻ ڪاغذ قلم کڻي شاعري نه ڪئي ۽ نه وري ٻين کي چئي ان کي لکرايو، جيئن مولانا رومي، جنهن جي مثنوي چويهه هزار شعرن تي مشتمل آهي، ان لاءِ روايت آهي ته هو پاڻ شعر چوندو ويندو هو ۽ سندس خاص مصاحب اهو لکندا ويندا هئا. دراصل شاهه لطيف جو سمورو ڪلام هڪ خاص ڪيفيت جي پيداوار هو، جيڪو سندس حاضريءَ ۾ ويٺل فقير ٻڌڻ ۽ ورجائڻ سبب ياد ڪري وٺندا هئا. اهو ان ڪري ممڪن هو چو ته شاهه جي زندگيءَ ۾ ئي راڳ هڪ مستقل روايت ۽ رسم طور نظر اچي ٿو. اهو ئي سبب آهي جو شاهه عبداللطيف لاءِ ٻه ڏند ڪٿائون خاص طور تي مشهور ٿي ويون هڪڙي اها ته هن پنهنجو سمورو ڪلام وفات کان اڳ ڪراڙ ڍنڍ ۾ ٻوڙائي ڇڏيو ۽ ٻي اها ته هو اُمي يعني اڻپڙهيل هو. بهرحال، شاهه جي شاعريءَ جو سندس زندگيءَ ۾ لکيل يا لکرايل مجموعو نه مليو آهي ۽ پهريون مڪمل مجموعو "گنج" جي صورت ۾ ملي ٿو، جيڪو 1207ھ يعني شاهه صاحب جي وفات کان ٻائيتاليهه سال پوءِ جو لکيل آهي، جيئن "گنج" لفظ مان ظاهر آهي ته اهو اهڙو مجموعو آهي، جنهن ۾ شاهه جي ڪلام کان سواءِ سندس حاضريءَ ۾ ڳايل ٻين فارسي، هندي ۽ سرائيڪي يا پنجابي شاعرن جو ڪلام موجود نظر اچي ٿو. "گنج" جي خاص ڳالهه اها آهي ته شاهه لطيف کي مثنوي روميءَ سان جيڪا محبت هئي، ان لحاظ کان گنج جي شروعات به مثنويءَ جي پهرئين شعر سان مناسبت رکندڙ بيت سان ڪئي ويئي . مثنويءَ جو اهو شعر هن ريت آهي:

بشنو از ني چون حڪايت مي ڪند
و از جدائيها شڪايت مي ڪند

گنج جو پهريون بيت هن ريت آهي:

وڏيل ٿي وايون ڪري، ڪٺل ڪُوڪاري
هن پن پنهنجا ساريا، هوءَ هنجون هوتن لاءِ هاري

اهڙيءَ طرح ٻيا فارسي شاعر جن جو ڪلام گنج ۾ شامل آهي تن ۾ سنائي ۽ حافظ قابل ذڪر آهن. ازانسواءِ سنڌي اساسي شاعرن قاضي قادن، شاهه ڪريم، شاهه لطف الله ۽ شاهه عنايت رضويءَ جو ڪلام پڻ گڏيل آهي. شاهه جو رسالو پهريون ڀيرو مڪمل صورت ۾ سال 1283ھ/1867ع ۾ بمبئيءَ مان ليٿو پريس تي ڇپجي پڌرو ٿيو ۽ ان کان پوءِ لاڳيتو ڇپبو رهيو. تاهم ان کان اڳ يعني 1207ھ کان 1283ھ واري مني صديءَ جي عرصي دوران ٽوٽي ان کان پوءِ

Marfat.com

شاهہ جو رسالو پنهنجي عام مقبوليت سبب ويجهڙائيءَ واري زماني تائين قلمي صورت ۾ لکيو ۽ لکرايو ويو. بهرحال ڏاڍي وڏي ڳالهہ اها تہ انهن سيني قلمي توڙي ڇاپي رسالن ۾ گهڻو اختلاف نظر اچي ٿو. مثلاً، ’پهرئين يا اوائلي دور وارا رسالا، جن کي 1207هہ تائين شمار ڪجي تہ اهي سڀ جا سڀ ”سُر سسئيءَ“ سان شروع ٿين ٿا. ليڪن 1250هہ کان پوءِ وارا سڀ قلمي رسالا ”سُرڪلياڻ“ سان شروع ٿين ٿا. ٻي وڏي ڳالهہ تہ شروعاتي رسالن ۾ سواءِ ”گنج“ جي سيني ۾ بيتن جو تعداد گهڻو گهٽ ۽ پوئين دور وارن رسالن ۾ اهو ٻيڻ تي پهچي ٿو. مثلاً: شروعاتي قلمي رسالن ۾ بيتن جو تعداد مشڪل سان ٻہ هزار ۽ واين جو تعداد هڪ سو کان گهٽ آهي تہ پوين رسالن ۾ اهو تعداد چار هزار بيت ۽ ٽي سو واين کان بہ وڌي وڃي ٿو. اهڙيءَ طرح ڪن قلمي نسخن ۾ سرن جو تعداد ٽيهہ آهي تہ ڪن ۾ وري اهو ڇٽيهين کان بہ مٿي آهي.

ساڳيءَ ريت ڇاپي رسالن جي حالت بہ ڪا بهتر ڪانہ هئي. بمبئيءَ مان جيڪي رسالا ڇپيا، انهن ۾ بہ بيتن جو تعداد گهٽ وڌ ٿيندو رهيو. سال 1913 ۾ مرزا قليچ بيگ جي مرتب ڪيل رسالي ۾ بيتن جو تعداد 4163 ۽ وايون 240 آهن تہ مطبع صفدري بمبئيءَ واري ڇاپي ۾ اهو انگ ترتيبوار 4187 ۽ 237 آهي. ڇاپي رسالن ۾ شايد اهو وڌ ۾ وڌ تعداد هو.

انهيءَ پس منظر ۾ شاهہ جي رسالي تي ڀرپور پيرو جديد انداز ۾ تحقيق جو آغاز ويهين صديءَ جي ٽئين ڏهاڪي ۾ ڊاڪٽر گربخشاڻيءَ ڪيو ۽ انهيءَ ڪم ۾ ڊاڪٽر عمر بن محمد دائود پوٽو ساڻس گڏ ٻانهن ٻيلي ٿي رهيو، جنهن جو پاڻ مقدمي ۾ ڪليءَ دل سان اعتراف ڪيو اٿس. ڊاڪٽر گربخشاڻي جيئن تہ ولايت ۾ رهي ڊاڪٽريٽ جي ڊگري وٺي آيو هو، ان ڪري تحقيق جي جديد طريقن کان واقف هو. هن ڀرپور دفعو اهو محسوس ڪيو تہ شاهہ جي رسالي ۾ جيڪو ٻين شاعرن جو ڪلام آيل آهي، تنهن کي شاهہ جي پنهنجي ڪلام کان الڳ ۽ ڌار ڪري نج شاهہ جي ڪلام کي شايع ڪيو وڃي. انهيءَ تحقيق جي نتيجي ۾ پهريون جلد 1923ع ۾، ٻيو 1924ع ۾ ۽ ٽيون 1931ع ۾ شايع ٿيا. پهرئين جلد جي تياريءَ ۾ ڇهن نسخن (ٻن قلمي ۽ ٻن ڇاپي)، ٻئي جلد ۾ هڪ وڌيڪ قلمي نسخي ۽ ٽئين جلد ۾ اڃا هڪ وڌيڪ قلمي نسخي کي سامهون رکيو ويو. بهرحال انهن ٽن جلدن ۾ ڪل ارڙهن سر مڪمل ٿي سگهيا. ليڪن وڏي ڳالهہ هيءَ تہ ڀرپور پيرو انهن سرن جي شرح بہ لکي وئي. گربخشاڻي اهو ڀرپور عالم هو، جنهن شاهہ جي بيتن جي شرح يا سمجهاڻي پڻ ڏني ۽ اشتقاق ڪري، لفظن جون معنائون ڏنيون. ازان سواءِ هو ڀرپور شارح هو، جنهن مثنوي روميءَ جي حوالي سان شاهہ جي وڌ ۾ وڌ بيتن جي قابل قدر سمجهاڻي پيش ڪئي. پر نهايت افسوس جي ڳالهہ آهي تہ اهوايڏو وڏو ڪم پايہءِ تڪميل تي نہ پهچي سگهيو، جنهن جو ممڪن سبب اهو ٿي هو تہ ان وقت جي ادبي حلقن، هندو توڙي مسلمانن طرفان مٿس سخت تنقيد ڪئي وئي.

شاهہ جي رسالي تي اها غير مڪمل تحقيق ٿي هئي، جو 1951ع ڌاري ”سنڌي ادبي بورڊ“ طرفان اهو ڪم نئين سر ڊاڪٽر دائود پوٽي جي حوالي ڪيو ويو. جيئن هو پنهنجي هڪ مضمون ۾ لکي ٿو تہ هن اهو ڪم 1952ع ۾ ڀٽ شاهہ تي گنج شريف جي پيٽ ڪرڻ سان شروع ڪيو ۽ ان جون مختلف پڙهڻيون مرزا قليچ بيگ واري ڇاپي نسخي ۾ درج ڪندو ويندو هو. سال 1958ع جي ماهنامہ نئين زندگي جي هڪ مضمون ۾ ڊاڪٽر دائود پوٽي لکيو تہ هن وقت تائين يعني گڏريل نون سالن ۾ شاهہ جي رسالي جا تقريباً ٽيهہ قلمي نسخا پيٽي چڪو آهيان. ليڪن اوچتو ڊاڪٽر دائود پوٽي نومبر 1958ع ۾ رحلت ڪئي ۽ اهو ڪم اڌئين غير مڪمل رهجي ويو.

ڊاڪٽر دائود پوٽي جي وفات کان پوءِ اهو احساس پاڻ وڌيڪ شدت سان ظاهر ٿيڻ لڳو تہ شاهہ جي رسالي تي هلندڙ تحقيق کي ڪيئن مڪمل ڪيو وڃي. آخر 1966ع ۾ ڀٽ شاهہ ثقافتي مرڪز ڪميٽي ان ڪم جي اهميت کي محسوس ڪندي اهو ڪم ڊاڪٽر بلوچ صاحب جي هڪ پيش ڪيل تجويز جي روشني ۾ سندس حوالي ڪيو. ڊاڪٽر بلوچ جي لکڻ موجب اهو ڪم ٻن مرحلن ۾ مڪمل ٿيڻو هو. پهرئين مرحلي اندر شاهہ جي رسالي ۽ سوانح بابت ماخذ

Marfat.com

ڳولي تحقيقي انداز ۾ شايع ڪرڻا هئا. ٻئي مرحلي ۾ شاهہ جي رسالي جي ”جامع، مستند ۽ معياري متن“ کي مڪمل ڪرڻ هو. ٽيهرئين مرحلي دوران تحقيق ڪندي شاهہ جي رسالي جا ٽن قسمن جا متن معلوم ٿيا، جيڪي تحقيقي انداز ۾ ڇاپي پڌرا ڪيا ويا تہ پلي مستقبل ۾ حوالي جي لاءِ اهي بہ هر محقق جي آڏو هجن.

(الف) سال 1969ع ۾برٽش ميوزيم ۾ رکيل شاهہ جي رسالي جي اوائلي نسخي کي شايع ڪيو ويو، جنهن کي ڊاڪٽر گربخشاڻي پنهنجي غير مڪمل تحقيق ۾ پڻ استعمال ڪيو هو. اهو نسخو گنج کان اڳ يعني ٻارهين صديءَ جي آخر جو آهي.

(ب) سال 1974ع ۾ راڳنامي جي روايت يعني سرڪلياڻ سان شروع ٿيندڙ 69-1270هہ دوران لکيل ٽن قلمي نسخن کي پيٽي هڪ مثالي متن شايع ڪيو ويو ۽ حاشين ۾ مختلف پڙهڻيون ڏنيون ويون.

(ج) سال 1977ع ۾ سرسسئيءَ سان شروع ٿيندڙ اوائلي دور (1165-1207هہ) جي ڏهن قلمي نسخن کي پيٽي هڪ ٻيو مثالي متن شايع ڪيو ويو.

ڪم جي ٻئي مرحلي جي شروعات 1980ع ۾ ڪئي وئي، پر خود ڊاڪٽر بلوچ جي لکڻ موجب ڪم جي رفتار ڪيترن سببن ڪري سست رهي. آخر سال 1989ع ۾ ”شاهہ جو رسالو“ يعني ”شاهہ جو ڪلام“ جو پهريون جلد منظر عام تي آيو، جنهن ۾ سرڪلياڻ ۽ يمن ڪلياڻ جي معياري متن، پيٽ ۽ سمجهاڻيءَ کان سواءِ شاهہ لطيف جي سوانح تي جديد تحقيقي انداز ۾ روشني وڌي وئي ۽ هر نئين ڳالهہ جي سند پيش ڪئي وئي. ان کان سواءِ انهن ٻنهي سرن جي سنڌي نثر ۾ سمجهاڻي يا شرح پڻ هر بيت جي آڏو ڏني وئي. شاهہ جي ڪلام جو ٻيو جلد، جنهن ۾ چار سر شامل هئا، ٽن سالن جي وقفي کان پوءِ 1992ع ۾ ڇجي پڌرو ٿيو. اهي ٻئي جلد ڀٽ شاهہ ثقافتي مرڪز ڪاميٽي تحت سنڌ ڪلچر ڊپارٽمينٽ طرفان شايع ٿيا.

سال 1994ع ۾ جڏهن حيدرآباد ڊويزن جي ڪمشنر مقرر ٿيڻ سبب ڀٽ شاهہ ثقافتي مرڪز جي چيئرمين جي ذميواري مون تي عائد ٿي تہ مون شاهہ صاحب جي ڪلام سان گهري عقيدت سبب هن ڪم کي هر لحاظ سان اوليت ڏني. مون کي هن ڳالهہ جو فڪر هو تہ جيڪڏهن ٽن جلدن تي تحقيق ۽ تياريءَ ۾ ڏهاڪو سال صرف ٿيا هئا تہ پوءِ ڪل رٿيل ڏهن جلدن يعني باقي ستن جلدن جي تياريءَ ۾ ڪيترو وقت لڳندو! آخر ڊاڪٽر صاحب سان مشوري ڪانپوءِ فيصلو ٿيو تہ جيڪڏهن گهربل وسيلا مهيا ڪري ڏنا وڃن تہ اهو ڪم تيزيءَ سان اڪلائي سگهبو. نتيجي طور مون پنهنجي انتظامي صلاحيتن کان ڪم وٺندي ڊاڪٽر صاحب کي گهربل وسلا مهيا ڪري ڏيڻ جو بندوبست ڪيو ۽ ان کان پوءِ رسالي جا باقي ڇهہ جلد ”علامہ قاضي رسالو تحقيقي رٿا“ هيٺ شايع ٿيا. اهڙيءَ طرح آخرڪار ”شاهہ عبداللطيف جو ڪلام“ ۽ ”رسالي جو ڪلام“ صحيح صورت ۾ سال 1999ع ۾ منظر عام تي آيا. بقول ڊاڪٽر صاحب ”ٽيهن سالن جي تحقيق ۽ پنجاهہ قلمي ۽ سورهن ڇاپي رسالن جي مطالعي ۽ پيٽ“ سان، شاهہ جو پنهنجو ڪلام زيرن زبرن سان، صحيح صورت ۾ معياري ترتيب ۽ معنيٰ سميت پڌرو ٿيو. رسالي جي آخري ڏهين جلد ۾ اهو ڪلام، جيڪو تحقيق جي نتيجي ۾ شاهہ جو پنهنجو ڪلام ثابت نہ ٿيو، اُهو ”رسالي جو ڪلام“ تحت شايع ڪيو ويو، جنهن لاءِ تفصيلي مقدمي تحت علمي ۽ ادبي تنقيد جا معيار واضح ڪيا ويا ۽ هر بيت لاءِ سبب ۽ سمجهاڻي ڏني وئي تہ اهو ڇو شاهہ جو ڪلام نٿو ٿي سگهي يا اها وائي شاهہ جو ڪلام ناهي. ڏنل وچور موجب اٽڪل ٻہ هزار ۽ هڪ سو اسي بيت ۽ هڪ سو چاليهہ وايون شاهہ جو پنهنجو ڪلام ثابت نہ ٿيا، ظاهر آهي تہ اهو ڪلام مختلف رسالن ۾ شامل هو. مطلب تہ ان تحقيق جي نتيجي ۾ شاهہ جي پنهنجي ڪلام جو ڪل تعداد بيتن ۽ واين سميت ٽي هزار ٽي سؤ ويهن جي لڳ ڀڳ بيٺو.

ڊاڪٽر صاحب رسالي جو هڪ پورو جلد رسالي جي لغت لاءِ وقف ڪيو جنهن ۾ انوکن لفظن، اصطلاحن، عبارتن، فقرن ۽ جملن جي معنيٰ ڏني وئي ۽ انهن جو انداز ويهن هزارن کان مٿي آهي. هن جلد کي ڇپائڻ جو اعزاز

Marfat.com

”سنڌي ٻوليءَ جي بااختيار اداري“ کي حاصل ٿيو. اهو جلد ”روشني“ جي نالي سال 2002ع ۾ منظر عام تي اچي چڪو آهي. اهڙيءَ طرح ڏهن جلدن ۾ شاهه تي هلندڙ تحقيق هر لحاظ سان مڪمل ٿي.

هتي تحقيق جي بنيادي اصلن کان واقفيت رکندڙ هر شخص اهو سوال ڪري سگهي ٿو ته پهرين پرک جا اهي ڪهڙا معيار يا بنياد آهن،جن کي ڪسوٽي بنائي اهو فيصلو ڪري سگهجي ٿو، يا ڪيو ويو آهي، ته هيءُ شاهه جو ڪلام آهي يا ٿي سگهي ٿو ۽ هيءُ شاهه جو ڪلام ناهي يا نٿو ٿي سگهي؟ ڊاڪٽر صاحب اهي معيار هيٺينءَ ريت مقرر ڪيا آهن:

(1) رسالن جي تعداد جو معيار

(2) رسالن جي قدامت جو معيار

(3) رسالن جي پيٽ جومعيار

(4) ٻوليءَ جو معيار

(5) شاعريءَ جو معيار

(6) اعليٰ فهم ۽ فڪر جو معيار

ظاهر آهي ته اهڙو بيت جيڪو سڀني رسالن ۾ موجود هجي ته اهو هر صورت ۾ شاهه جو ڪلام چئبو. اٿين تحقيق جي ميدان ۾ ماخذ جي قدامت کي وڏ ۾ وڏ اهميت حاصل آهي يعني جيڪو شاعر يا مصنف جي زندگيءَ يا دور کي ويجهي ۾ ويجهو هجي. گهڻن رسالن جي پيٽ سان وڌيڪ صحيح پڙهڻي اختيار ڪري سگهجي ٿي. باقي ٽي معيار داخلي نوعيت جا آهن جن جي اهميت کان پڻ ڪوئي انڪار ڪري نٿو سگهي، جو ته اهي علمي دنيا ۾ مڃيل آهن.

انهن معيارن کي ڪيئن ۽ ڪهڙيءَ ريت استعمال ڪيو ويو آهي، ان وضاحت جي هتي گنجائش ناهي، البت ڊاڪٽر صاحب پنهنجي طرفان انهن تي تفصيلي روشني وڌي آهي. ليڪن اهو طئي آهي ته مستقبل جي ڪنهن به محقق يا تنقيد نگار کي انهن معيارن کي ڻي جاچڻو پوندو يا انهن تي تنقيدي نظر وجهڻي پوندي ته اهي ڪيتري قدر جديد تحقيق جي بنيادي اصولن مطابق آهن ۽ انهن جي ڪهڙي افاديت آهي.

شاهه جي رسالي بابت ذري گهٽ هڪ صديءَ تي ڦهليل انهيءَ تحقيق جي ايڏي پس منظر بيان ڪرڻ جو مقصد صرف اهو هو ته جنهن جديد تحقيق جو آغاز ويهين صديءَ جي شروع ۾ ڊاڪٽر گربخشاڻيءَ ڪيو، اها تحقيق ايڏن مرحلن مان گذرڻ کان پوءِ، ويهين صديءَ جي آخر ۾ ڊاڪٽر بلوچ جي هٿان ٽيهن سالن جي مسلسل محنت سان رسالي جي ڏهن جلدن ۾ پايهءِ تڪميل تي پهتي.

جيتوڻيڪ عام طور ائين سمجهيو وڃي ٿو ته ڪابه تحقيق حرف آخر نه هوندي آهي، پر اها به حقيقت آهي ته تحقيق جي دنيا ۾ ڪي شيون حرف آخر ثابت ٿيون آهن. اسان هتي صرف هڪ مثال تي اڪتفا ڪريون ٿا. مثنوي مولانا روميءَ جي سلسلي ۾ علمي دنيا ان حقيقت کان واقف آهي ۽ هينئر دنيا جا اڪثر محقق ان تي متفق آهن ته مثنويءَ جو اهو مستند متن (Critical Text) جيڪو مشهور مستشرق آر. اي. نڪلسن 1925ع کان 1940ع يعني پندرهن سالن جي مسلسل محنت ۽ عرقريزيءَ کان پوءِ تيار ڪيو، اهو حرف آخر آهي. ياد رکڻ گهرجي ته مولانا روميءَ 672هه/1274ع ۾ وفات ڪئي ۽ هيءُ متن گويا ڇهن صدين کان وڌيڪ عرصي بعد مرتب ڪيو ويو. نڪلسن نه رڳو اهي ڇهه دفتر ايڊٽ ڪيا، بلڪ انهن جو انگريزيءَ ۾ ترجمو به ڪيو ۽ ٻن جلدن ۾ ضروري تشريح ۽ حوالا ڏنا. اڄ علمي دنيا ۾، ويندي ايران سوڌو، نڪلسن جو تصحيح شده ايڊيشن هڪ ڪلاسڪ (Classic) جي حيثيت رکي ٿو ۽ ان جو ئي حوالو معتبر ليکيو وڃي ٿو.

آخر ۾ هن ڳالهه جي وضاحت ڪري ڇڏجي ته شاهه جي رسالي جو هيءُ متن ان ڪري جامع آهي ڇاڪاڻ ته هن تحقيق دوران هڪ وڏو انگ يعني ڪل انهٺ رسالا مطالعي هيٺ آندا ويا، جن مان ڇائيتاليهه قلمي ۽ ٻاويهه ڇاپي رسالا

Marfat.com

آهن. جديد تحقيق جي اصولن موجب قلمي مواد کي بنيادي ماخذ (Primary Source) ۽ ڇپيل مواد کي ثانوي ماخذ (Secondary Source) جي حيثيت ۾ استعمال ڪيو ويو آهي. ٻيو ته انهن سڀني رسالن جون اختلافي پڙهڻيون به ڏنيون ويون آهن. ان لحاظ کان جنهن شخص وٽ رسالي جا ڏهه جلد آهن، ان وٽ ڄڻ گويا اهي سڀ رسالا موجود آهن، جيڪي گذريل ٻن صدين دوران لکيا يا ڇاپيا ويا. جنهن ڪري هو انهن رسالن جي تقابلي مطالعي کان پوءِ پنهنجي راءِ پڻ قائم ڪري سگهي ٿو. مستند ان ڪري، ڇاڪاڻ ته جيڪا پڙهڻي اختيار ڪئي وئي آهي ۽ ان جي مقابلي ۾ ٻي جنهن کي ڇڏي ڏنو ويو آهي، ان جي شاهدي يا سند ڏني وئي آهي. معياري ان ڪري، ڇاڪاڻ ته هر بيت کي مقرر ڪيل معيار يا ڪسوٽيءَ تي پرکيو ويو آهي ۽ ڪنهن پڙهڻيءَ کي اختيار ڪرڻ وقت اهو سبب يا سمجهاڻي ڏني وئي آهي ته اها پڙهڻي ڇو اختيار ڪجي ٿي يا هي بيت ڪهڙي معيار جي لحاظ کان شاهه جو بيت نه آهي.

تحقيق جا ڪي اهم نتيجا:

(1) هن تحقيق کان اڳ عام طور اهو سمجهيو ٿي ويو ته شاهه جو رسالو سرڪلياڻ سان شروع ٿئي ٿو. پر هن تحقيق جي نتيجي ۾ معلوم ٿيو ته اوائلي رسالا، جيڪي شاهه جي وفات کان پوءِ ۽ تيرهين صديءَ جي شروع تائين لکيا ويا، اهي سڀ سرسسئيءَ سان شروع ٿيندڙ هئا. 1207ھ ۾ لکيل ”گنج“ هن سلسلي جو اوائلي نه پر آخري رسالو هو.

(2) شاهه عبداللطيف بابت پهريون دفعو سائنسي انداز ۾ کوجنا ڪري معتبر سوانح عمري مرتب ڪئي وئي، جيڪا ڏند ڪٿائي انداز کان پاڪ آهي. پهريون دفعو شاهه لطيف جي ڄمڻ جي صحيح هنڌ جي نشاندهي ڪئي وئي، ڇو ته هن کان اڳ سڀئي سوانح نگار شاهه جي امڙ جي باري ۾ غلط فهميءَ جو شڪار هئا. اهي سڀ هالا پراڻا جي مخدوم عربي يا شاهه دياٽي کي شاهه لطيف جو نانو قرار ڏين ٿا. جيتوڻيڪ اهو بزرگ شاهه لطيف کان لڳ ڀڳ هڪ صدي اڳ ٿي گذريو.

(3) شاهه لطيف جي راڳ جي باري ۾ پهريون دفعو تحقيقات مڪمل ڪئي وئي ته 1144ھ کان ڀٽ شاهه تي راڳ جو باقاعده سلسلو شروع ٿيو، جيڪو اڄ تائين قائم آهي. شاهه جي راڳ کي سائنسي انداز ۾ سمجهڻ جي ڪوشش ڪئي وئي ۽ اهو نتيجو قائم ڪيو ويو ته اهو راڳ هندوستاني موسيقيءَ جو حصو ناهي، بلڪ شاهه لطيف پنهنجي راڳ واري روايت جو پاڻ موجد آهي، جيڪا هڪ قسم جي لوڪ موسيقي آهي، جنهن ۾ آواز جي موسيقيءَ جي بجاءِ لفظن جي موسيقي بنيادي حيثيت رکي ٿي.

(4) سنڌ جي مختلف علائقن ٿر، ڪاڇي، ڪوهستان ۽ ساموندي علائقي يا ڪاري جي سڃاڻ سگهڙن سان ملاقاتن کان سواءِ شاهه جي ڪلام جي ڄاڻو فقيرن ۽ پارکن سان وقت بوقت رهاڻيون ڪري شاهه جي ڪلام ۾ آندل ڪيترن انوکن لفظن ۽ اصطلاحن جي صحيح معنيٰ ۽ مطلب معلوم ڪيو ويو آهي. جيڪو لغت جي ڪتابن ۾ قطعي موجود نه هو. انهيءَ قيمت معلومات هٿ ڪرڻ جو عرصو لڳ ڀڳ اڌ صديءَ تي ڦهليل آهي. علمي تحقيق جو هيءُ نئون انداز هن کان اڳ سنڌ ۾ ناپيد هو.

(5) هن تحقيق ذريعي پهريون ڀيرو شاهه جي رسالي جي تاريخ کي اجاگر ڪيو ويو آهي ته رسالن لکڻ جي شروعات ڪيئن ۽ ڪڏهن ٿي، جدا جدا هنڌن ۽ وقتن تي جيڪي رسالا لکيا ويا، تن مان ڪهڙا اصل ۽ ڪهڙا نقل آهن، گويا شاهه جي وفات کان پوءِ اسان جي دور تائين اها رسالي جي ٻن سؤ سالن جي تاريخ آهي، جنهن سان رسالي کي سمجهڻ جو هڪ نئون باب کلي ٿو.

Marfat.com

(6) شاهه جي رسالي ۾ آيل ڪيترن ئي لفظن ۽ مڪانن جي نالي جي ڦيرڦار جي پيرو درست پڙهڻي قائم ڪئي وئي، جيڪا هن کان اڳ حيرت انگيز نموني ۾ غلط طور رائج هئي. هتي فقط چند مثالن تي اڪتفا ڪجي ٿي.
سريمن ڪلياڻ جو هڪ بيت آهي:

او قابيل، اکين ۾ توکي باري بان
اپو اگرايون ڪرين، ماڳ هٽيو مستان
جانب تون زيان، اکين سين ايذا ڪرين.

لاڳيتو چئن بيتن ۾ اهو ساڳيو لفظ 'اوقابيل' آيو آهي ۽ ان جي معنيٰ ڊاڪٽر گربخشاڻيءَ حضرت آدم ع جو پٽ قابيل ورتي آهي، جنهن پنهنجي ڀاءُ هابيل کي قتل ڪيو هو. يعني هتي شاهه صاحب محبوب کي قابيل يعني قاتل سڏي ٿو. اها ساڳي پڙهڻي ۽ ساڳي معنيٰ غلام محمد شاهواڻيءَ، ڪلياڻ آڏواڻيءَ ۽ عثمان علي انصاريءَ جي رسالن ۾ ملي ٿي، جن گهڻي ڀاڱي گربخشاڻيءَ جو تتبع ڪيو آهي. دراصل اهو لفظ 'عقابيل' يعني عقابي اکين جي معنيٰ ۾ آيل آهي ۽ بمبئيءَ واري ڇاپي ۾ به ائين آيل آهي. ڪاڏي اکيون ۽ ڪاڏي قابيل!
ٻيو مثال سرسامونديءَ جو هيٺيون بيت آهي:

بندر ديسان ديس، ملهه نه ملي وار يئين
فقيراڻي ويس. املهه ڏيڻ اتورئا.

ڊاڪٽر گربخشاڻي شاهواڻي، آڏواڻي ۽ انصاري 'ملي واريئين' جي معنيٰ ڪئي آهي ته واري سان نٿو ملي يا واريءَ جي داڻن يعني ڪوڙي ڪچ تي نٿو ملي. جڏهن ته اصل لفظ جيئن ڊاڪٽر صاحب پڙهڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، اهو ملي بار يا مالا بار آهي. شاعر جو مطلب آهي ته هر ملڪ ۾ بندر آهن، پر مالابار جهڙا بندر ڪي ٻيا ناهن. اهي بندر شايد ان زماني ۾ وڏيڪ نفعي ڪمائڻ لاءِ مشهور هوندا هئا. سرسريراڳ ۽ سرساموندي ۾ پوربندر، عدن ۽ لڪا بندرن جا نالا پڻ ملن ٿا جتي سنڌ جا سوداگر وڻج واپار لاءِ ويندا هئا.

(7) اها حقيقت تسليم شده آهي ته شاهه لطيف کي مثنوي روميءَ ۽ ان جي فڪر سان وڏي مناسبت آهي. مولانا رومي دنيا جو اهو واحد شاعر آهي، جنهن جو ڇهه دفعا نالو ڪٿي شاهه لطيف حسن ۽ عشق بابت سندس خيالن کي ساراهيو آهي. جيئن ته:

طالب قصر، سونهن سر، ايءَ روميءَ جي رهاڻ،
ڦرين وڃائڻ پاڻ، پسڻ پوءِ پرين کي.

ڊاڪٽر گربخشاڻيءَ توڙي ڪانئس پوءِ شاهواڻي، آڏواڻي ۽ انصاريءَ سريمن ڪلياڻ ۾ شاهه جي رسالي جو هيٺيون مشهور بيت شاهه جو ڪلام سمجهي آندو آهي.

عاشق عزازيل، ٻيا مڙيئي سڏڙيا.
منجهان سڪ سبيل، لعنتي لعل ٿيو.

ڊاڪٽر بلوچ هن بيت کي شاهه جو ڪلام نٿو سمجهي، تنهنڪري ان کي شاهه جي ڪلام ۾ نه بلڪ رسالي جي ڪلام ۾ داخل ڪيو اٿس ۽ ان لاءِ سبب ڄاڻايو اٿس ته اهو بيت اوائلي دور جي گهڻن رسالن ۾ ڪونهي. ٻي وضاحت اها ڪئي اٿس ته عزازيل دراصل تڪبر ڪيو هو، ان ڪري پوءِ ملعون ٿي ويو. بهرحال ڊاڪٽر صاحب جي راءِ آهي ته هي بيت ڪنهن سالڪ فقير شاهه صاحب کان پوءِ چيو، جيڪو رسالي ۾ داخل ٿي ويو.

Marfat.com

اچو تہ هن بيت کي مثنوي روميءَ جي فکر جي روشنيءَ ۾ ڏسون، جو تہ شيطان کي مثنويءَ ۾ ڪيترا پيرا بحث هيٺ آندو ويو آهي. دفتر چوٿين ۾ رومي چوي ٿو:

داند او کو نيکبخت و محرم است
زيرکي ز ابليس و عشق از آدم است

يعني "جيڪو نيڪبخت ۽ محرم راز آهي اهو ڄاڻي ٿو تہ هوشياري يا چالاڪي ڪم شيطان يا عزازيل جو آهي، پر عشق ڪم انسان جو آهي."

گويا روميءَ جي فڪر مطابق عشق انسان جي خصوصيت آهي ۽ نہ ابليس جي، جنهن پنهنجي خالق سان اهو بحث ڪيو هو تہ آءٌ انسان کان بهتر آهيان، جو تہ آءٌ باهہ جي پيدائش آهيان ۽ انسان مٽيءَ جي پيدائش آهي. اهائي تہ سندس دليل بازي هئي، جنهنڪري تڙيل بنجي ويو. حقيقت ۾ سڀني صوفين انسان کي ئي عشق جو محور قرار ڏنو آهي. ان لحاظ کان ڏسجي تہ شاهہ لطيف اهڙو شعر ڪيئن ٿي چئي سگهيو، جيڪو صوفين جي عام مڃيل تعليمات جي خلاف هجي. اهو وري انڪري بہ تہ شاهہ لطيف جو ڪلام شطحيات کان پاڪ آهي. هاڻي ڏسو تہ ڊاڪٽر صاحب جيڪو نتيجو صرف بيروني شاهدين جي آڌار تي قائم ڪيو آهي، اهو شاهہ جي ڪلام جي فڪري يا اندروني شاهدين تي ڪيئن پورو بيهي ٿو.

سريمن ڪلياڻ ۾ شاهہ لطيف جو هڪ مستند بيت آهي، جنهن ۾ عزازيل جو نالو ورتل آهي ۽ اهو بيت سڀني رسالن ۾ هن ريت موجود آهي:

اکر پڙهي اياڳيا، قاضي ٿئين ڪئاءَ،
جئن پيرئين ۽ پائيين، ايڏنهن ايئن نہ آءٌ،
ان سرڪيءَ سندو ساءُ، پڇج عزازيل کي.

هن بيت ۾ شاهہ لطيف انهيءَ انسان کي نياڳو قرار ڏئي ٿو، جيڪو ٿورو پڙهي، پاڻ کي عقل ڪل يعني فيصلي ڪرڻ واري حيثيت ڏئي ٿو يا قاضي سمجهي ٿو. هو هدايت ڪري ٿو تہ پاڻ کي هر وقت صحيح سمجهڻ ۽ ان تي غرور ڪرڻ واري عادت جي ويجهو بہ نہ وڃڻ کپي. آخري سٽ ۾ واضح ڪري ٿو تہ انهيءَ پاڻ کي صحيح ڀائڻ واري سزا جو مزو عزازيل چکيو. تڏهن تہ ابليس ۽ شيطان جو لقب مليس، توکي بہ ان مان سبق سکڻ کپي. هاڻي ظاهر آهي تہ هن بيت ۾ عزازيل يعني شيطان جي عمل جي سخت مذمت ڪيل آهي ۽ ٻين کي ان کان بچڻ جي هدايت ڪئي وئي آهي. عام رسالن ۾ هيءُ بيت مٿي ڄاڻايل عاشق عزازيل واري بيت سان گڏ رکيل آهي. ڏسو گربخشاڻي، شاهواڻي، آڏواڻي ۽ انصاريءَ وارا رسالا. هينئر واضح ٿي ويو تہ ٻنهي بيتن جي معنيٰ ۾ سڌو سنئون تضاد آهي. ائين ٿي نٿو سگهي تہ هڪ بيت ۾ شاهہ صاحبُ جهڙو اعليٰ شعور رکندڙ شاعر، شيطان جي عمل جي مذمت ڪري ۽ ٻئي بيت ۾ وري ان کي اصل عاشق قرار ڏئي.

(8) ڊاڪٽر صاحب جي تحقيق جي نتيجي ۾ ڇاپي رسالن ۾ ڪي اهڙيون فاش غلطيون نظر آيون آهن، جن جي هن کان اڳ ڪنهن بہ نشاندهي نہ ڪئي آهي. مثلاً: هيٺ ڄاڻايل اٺ وايون، جيڪي شاهہ جي نالي ۾ ڏاڍيون مقبول آهن، سڀ کان پهريائين ٽرمپ جي ڇاپي رسالي ۾ آيل آهن.

1- منڌ پيئندي مون ساجن صحيح سڃاتو (سرڪلياڻ)
2- ٿيندو تن طبيب، دارون منهنجي درد جو (سرڪلياڻ)
3- دوست پيهي در آيو، ٿيو ملڻ جو سعيو (سريمن ڪلياڻ)
4- يار سڄڻ جي فراق ڙي جيڏيون آلا مازي (سريمن ڪلياڻ)

Marfat.com

5- چوري ڇڏمر ڇپرين، ٻاروچل ٻانهي (سرديسي)
6- آءُ راڻا رهه رات، تنهنجي چانگي ڪي چندن چاريان (مومل راڻو)
7- ڪيئن ڪريان ڪاڏي وڃان، مون ڪي سوڍو سجهه نه ڏي (مومل راڻو)
8- جيڪس جهليا مڇ، گهاتو گهر نه آئيا (سرگهاتو)

اهي اٺ ئي وايون ڀيريون دفعو ڊاڪٽر گربخشاڻيءَ ٽرمپ جي رسالي تان پنهنجي رسالي ۾ شامل ڪيون، جنهن کان پوءِ شاهواڻي، آڏواڻي ۽ انصاريءَ جي مرتب ڪيل رسالن ۾ پڻ اچي ويون. جڏهن ته حقيقت اها آهي ته اهي وايون ٻئي ڪنهن به اڳئين قلمي رسالي ۾ موجود نه آهن،بلڪ بمبئيءَ مان ڇپيل رسالن ۾ به ناهن. ڊاڪٽر صاحب جي تحقيق موجب اهي وايون دراصل انهيءَ منشيءَ جون ٺاهيل آهن، جنهن کان ٽرمپ صاحب رسالي جو متن تيار ڪرايو هو. هن جڏهن ڏٺو ته باقي ٻين سيني سرن جي آخر ۾ وايون موجود آهن، پر ڪن سرن ۾ ڪونهن ته هن اهي پاڻ ٺاهي ڪسر پوري ڪري ڇڏي! اهڙيءَ طرح اندازا ٻاهٺ واين جي آخر ۾ "اديون عبداللطيف چئي" واريون مصراعون به وڌائي ڇڏيائين، جيڪي هن کان اڳ ڪنهن به قلمي رسالي ۾ ڪونه هيون.

هن ايڏي ساري ڊيگهه يا تقرير ڪرڻ جو مقصد صرف اهو واضح ڪرڻ هو ته شاهه جي رسالي تي ٿيل هيءَ تحقيق سنڌي ادب ۽ ٻوليءَ جي تاريخ ۾ هڪ شاهڪار علمي ڪارنامو ۽ بيش بها اضافو آهي،جنهن جي جيتري به پذيرائي ڪجي، اوتري گهٽ آهي. علمي دنيا ۾ اهڙا ڪارناما گهٽ ملن ٿا، جو ته قدرت جي مهرباني کان سواءِ اهي سرانجام نٿا ڏئي سگهجن. سنڌي ادب جي اها وڏي خوشقسمتي آهي،جو ڊاڪٽر بلوچ جي صورت ۾ سنڌ کي اهڙو محقق مليو جنهن سالن جا سال پيار جو پورهيو ڪري علمي ۽ اعليٰ تحقيق جو اهڙو شاهڪار سنڌ وارن کي پيش ڪيو.

جيئن مٿي ذڪر ٿي چڪو ته 'شاهه جو رسالو' 'شاهه جو ڪلام' ۽ 'شاهه جو رسالو' 'رسالي جو ڪلام' هن کان اڳ سال 1999ع 1998ع ۾ ڌار ڌار جدا ڪتابن جي صورت ۾ شايع ٿي چڪا آهن. پر ضرورت ان ڳالهه جي هئي ته اهي ٻئي گڏ هڪ ڪتاب جي صورت ۾ شايع ڪجن ته جتي پڙهندڙ ۽ محقق ساڳئي وقت شاهه جي پنهنجي اعليٰ فهم ۽ فڪر واري شاعريءَ مان مستفيد ٿين، اتي انهن شاعرن جو ڪلام جيڪو شاهه صاحب پاڻ ٻڌو ۽ ٻڌرايو يا جيڪو پاڻ پسند ڪيو يا ڪانئس پوءِ ڪن فقيرن سنڌس نالي ڪري ڇڏيو. اهو پڻ هر وقت سندن آڏو رهي، جو ته اهو ڪلام پڻ شاهه جي فڪر کي سمجهڻ لاءِ پنهنجي اهميت رکي ٿو. هاڻي اهو سڀ ڪجهه هن هڪ ڪتاب يا جلد ۾ شامل آهي. هن سان ان غلط فهميءَ جو پڻ ازالو ٿي ويندو جنهن تحت اها مهم هلائي وئي آهي ته ڊاڪٽر بلوچ شاهه صاحب جو ڪيترو صحيح ۽ حقيقي ڪلام رسالي مان خارج ڪري ڇڏيو آهي.

هن ڪتاب ۾ منهنجي پنهنجي ذاتي خيال ۾ ٻن اهم اضافن جي ضرورت باقي رهندي. ڀيريون ته جن چاهٺ يعني پنجاهه قلمي ۽ سورهن ڇپيل رسالن تي هن تحقيق جو مدار آهي، جديد تحقيق جي اصولن موجب انهن جون جيڪي اختلافي پڙهٽيون (Variants) بيتن کان پوءِ آخر ۾ رکيون ويون آهن سي هن جلد جي آخر ۾ به اچڻ گهرجي. ان صورت ۾ واقعي اهو هڪ رسالو نه پر چاهٺ رسالن جي برابر هوندو. گويا پڙهندڙ ۽ محقق وٽ گذريل ٻن سؤ سالن دوران لکيل ۽ ڇپيل رسالن جو مواد هر وقت آڏو هوندو. ٻي ضرورت بيتن جي جامع ڏسٽي (Index) مرتب ڪرڻ آهي، جنهن سان ڪنهن به بيت کي آسانيءَ سان ڳولي سگهجي.

ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو

بنگلو سيڪريٽري 7، باٿ آئيلينڊ
ڪراچي، سنڌ
12 ڊسمبر 13/2008 ذوالحج 1429هه

Marfat.com

مهاڳ

ٻٽيهن سالن (١٩٦٦- ١٩٩٦ع) جي مسلسل محنت ۽ مطالعي سان، 'شاهه جي رسالي' جو مستند معياري متن تيار ڪيو ويو ۽ شاهه عبداللطيف رحه جي سوانح، ڪلام ۽ فڪر بابت تحقيق کي توڙ تائين پهچايو ويو. ان مقصد لاءِ جدا جدا فقيرن جا لکيل "شاهه جا رسالا"، سنڌ ۾ توڙي سنڌ کان ٻاهر، جتي به سُجهيا تي ڏٺا ويا، ۽ پنجاهه کن اهڙن قلمي رسالن ۽ ٻين جملي ڇاپي رسالن کي، علمي تحقيق جي معيارن مطابق پيئي، انهن ۾ شامل ڪلام کي زيرن زبرن سان صحيح صورت ۾ شايع ڪيو ويو. اها تحقيقي رٿا ڏهن جلدن جي اشاعت سان ١٩٨٠-١٩٩٦ وارن سورهن سالن ۾ پوري ٿي.

ان رٿا کي ڪاميابيءَ سان پوري ڪرڻ خاطر هيٺين اصولن کي سامهون رکيو ويو. پهريون ته شاهه جا رسالا جيڪي اڳين فقيرن لکيا سي شاهه جي ڪلام جا پڪا پختا شاهد ڪري مڃيا ويا، ۽ جيڪي فقير شاهه جي دور کي وڌيڪ ويجها هئا تن جون پڙهٽيون ترجيحي طور تي اختيار ڪيون ويون. ٻيو ته هر بيت ۽ هر وائي جون جدا جدا رسالن واريون پڙهٽيون لازمي طور پويان لکيون ويون انهيءَ لاءِ ته اهي هن دور جي پڙهندڙن جي سامهون رهن ۽ پڻ ايندڙ وقت ۾ تحقيق لاءِ ڪارگر ٿين. ٽيو ته هر بيت ۽ هر وائي کي زيرن زبرن سان لکيو ويو ته جيئن اهي صحيح صورت ۾ پڙهي سگهجن. چوٿون ته هر بيت ۽ وائي ۾ آيل انوکن لفظن ۽ اصطلاحن جون معنائون لکيو ويون ته جيئن مطلب صاف طور سمجهه ۾ اچي. پنجون ته انهن اصولن مطابق ٿي هر بيت ۽ هر وائي کي مستند معياري متن ۾ شامل ڪيو ويو ۽ ڪوبه ڪلام ڌاريو ڪري ڪونه ڪڍيو ويو.

انهن اصولن مطابق ڪيل تحقيق سان هيٺيان مقصد پورا ٿيا:

- هڪ ته پهريون ڀيرو، شاهه جي رسالي جي تدوين ۽ تاريخ کي (جلد-١ ۾) تفصيل سان بيان ڪيو ويو. يعني ته 'شاهه جي رسالي' لکڻ جي شروعات ڪيئن ۽ ڪڏهن ٿي ۽ جدا جدا فقيرن جيڪي رسالا لکيا تن مان ڪهڙا اصل ۽ ڪهڙا نقل آهن. معلوم ٿيو ته اوائلي دور ۾ رسالن لکڻ جي شروعات سسئي جي سُرن سان ٿي، تان جو سنه ١٢٥٠هه ۾، راڳ جي سهوليت خاطر، رسالي کي نئين سر 'راڳنامي' جي صورت ۾ لکيو ويو، ۽ ان جي شروعات 'سُر ڪلياڻ' سان ڪئي وئي.
- ٻيو ته شاهه جي سوانح عمري تان رسمي روايتن وارو غلاف لاهي، ان کي اصلي ماخذن، تاريخي حوالن ۽ صحيح روايتن جي روشني ۾ نئين سر لکيو ويو. شاهه جي اها سوانح هن جامع مستند رسالي جي شروع ۾ شامل آهي.
- شاهه جي ڪلام کي قلمي ۽ ڇاپي رسالن سان پيئي، زيرن زبرن سان، صحيح صورت ۾ شايع ڪيو ويو.
- جدا جدا رسالن ۾ ڏنل ٻين وَلين، سالڪن ۽ سگهڙن جي ڪلام کي به قيمتي سمجهي، جانچي پيئي، صحيح صورت ۾ جلد ڏهين ۾ شامل ڪيو ويو ۽ ان اڳين خيال کي رد ڪيو ويو ته اهو "ڌاريون ڪلام" آهي ۽ ان کي ڪڍي ڇڏڻ گهرجي.
- رسالي جي سُرن، سرن جي داستانن، ۽ داستانن هيٺ بيتن ۽ واين جي ترتيب کي موضوع، معنيٰ، بيان ۽ شاهه جي عارفانه فڪر جي روشني ۾، وڌيڪ سهڻي سِٽاءَ سان سنواريو ويو. اها ترتيب هن جامع مستند رسالي ۾ به قائم رکي وئي آهي.

Marfat.com

■ سڀ کان اهم مقصد هو تہ شاهہ جي عالمگير انساني ۽ عرفاني فڪر جا اهي جملي رخ روشن ڪيا وڃن، جيڪي جدا جدا سُرن ۾ سمايل آهن ۽ جن جي تجزيي ۽ تشريح سان شاهہ جي وسيع عالمگير فڪر جي عمارت اڏي سگهجي. هن جامع مستند رسالي جي هر سُر جي شروع ۾ ان ۾ سمايل شاهہ جي عارفانہ فڪر جو اختصار ڏنو ويو آهي.

ان رٿا جي تڪميل سان ڪن اهڙن مسئلن تي بہ روشني پئي جن ڏي ڌيان ڏيڻ جي ضرورت هئي. پهريون تہ اهو محسوس ٿيو تہ شاهہ جي بيتن ۽ واين جي صحيح متن معلوم ٿيڻ بعد، انهن کي معياري سنڌي نثر ۾ آڻڻ گهرجي تہ جيئن معنيٰ تي وڌيڪ روشني پوي. ان لاءِ راقم پهرين ٻن سُرن يعني سر ڪلياڻ ۽ سر يمن جي بيتن ۽ واين جو سنڌي نثر ۾ ترجمو ڪيو ۽ اهو پهرئين جلد ۾ شايع ٿيو. ٻيو تہ شاهہ جي صحيح ڪلام جي اشاعت بعد ان کي ٻين ٻولين ۾ ترجمي ڪرڻ لاءِ راهہ هموار ٿي. هن کان اڳ جيڪي ترجما ٿيا آهن تن ۾ شاهہ جي اصل صحيح ڪلام کي مدنظر نہ رکيو ويو آهي. ٽيو تہ شاهہ جي صحيح ڪلام جي اشاعت سان، شاهہ جي عارفانہ فڪر جي تشريح لاءِ صورتحال سازگار ٿي.

اهڙن ۽ ٻين اهم موضوعن تي لکڻ ۽ نئين تحقيق طرف وک وڌائڻ بدران، ڪن سڄڻن جڏهن هن تحقيقي رٿا بابت لکيو تہ ان تي تنقيد جو ئي سوچيو. هن وقت تائين جيڪي ڪجهہ تنقيد طور لکيو ويو آهي ان تي غور ڪرڻ سان اطمينان ٿيو آهي تہ ڪيل تحقيق معياري اصولن ۽ مضبوط بنيادن تي بيٺل آهي ۽ ان ۾ ردبدل جي ضرورت ڪانهي. ڪن صاحبن پنهنجي تنقيد ۾، شايع ٿيل جلدن ۾ ڀُلن چڪن جو ذڪر ڪيو. بيشڪ ايڏي وڏي تحقيقي ڪشالي ۾ (جيڪو ڪيترن ئي سالن جي وڏي عرصي ۾ پورو ٿيو، جنهن ۾ سٺ کان وڌيڪ رسالن يا ٻين تحريرن جي مطالعي ۽ ڀيٽ جي ضرورت ٿي، ۽ جنهن ۾ هزارن صفحن جي مواد کي اتارڻ، نئين سر ترتيب ڏيڻ ۽ صحيح طور تي شايع ڪرڻ جي انساني ڪوشش جي باوجود ڪن ڀلن چڪن جو رهجي وڃڻ لازمي هو. جيئن تہ، ڪنهن سر ۾ ڪو بيت ٻيو ڀيرو ڇپجي ويو؛ ڪنهن بيت ۾ ڪنهن ٻئي بيت جون ڪي سٽون گڏجي ويون؛ ڪو بيت جيڪو پهرين ستن جلدن ۾ 'شاهہ جي ڪلام' هيٺ رکڻو هو سو جلد ڏهين ۾ 'رسالي جي ڪلام' هيٺ ڇپجي ويو؛ يا ڪو بيت جيڪو ڏهين جلد ۾ رسالي جي ڪلام طور رکڻو هو سو پهرين ستن جلدن ۾ ڇپجي ويو. انهيءَ ڪري شروع کان ئي اهڙين ڀلن چڪن کي درست ڪرڻ طرف ڌيان ڏنو ويو، جنهن جو ڪجهہ تفصيل جلد-٧ (١٩٩٨ع) ۾ ضميمي طور موجود آهي. ان جلد کان پوءِ شايع ٿيندڙ اٺين- نائين جلد (١٩٩٩ع) ۾ ڀلن چڪن کي گهٽي حد تائين درست ڪيو ويو. هاڻي هن جامع جلد ۾، ٨-٩ ۽ ١٠ جلد ۾ شايع ٿيل سڄو ڪلام مطالعي هيٺ آڻي، رهجي ويل ڀلن چڪن کي درست ڪيو ويو آهي.

ڪن سڄڻن، ڪن لفظن ۽ اصطلاحن جي معنائن بابت پنهنجيّ اختلافي راءِ ڏني آهي. هن جامع مستند جلد ۾، هر صفحي تي شايع ڪيل بيتن ۽ واين جي هيٺيان حاشين ۾ صحيح معنائون ڏنيون ويون آهن، پر ڪو پڙهندڙ ڪنهن ٻي معنيٰ کي وڌيڪ صحيح سمجهي تہ ان کي اختيار ڪري.

وڏي رٿا هيٺ اڳ ڇپيل ڏهين جلد ۾ (صفحي اول کان صفحي ١٧٨ تائين)، ٻين ولين، سالڪن ۽ شاعرن جي ڪلام کي (جيڪو مختلف قلمي ۽ ڇاپي رسالن ۾ موجود آهي) تحقيق ڪري، ڀيٽي، صحيح صورت ۾ رکيو ويو آهي. جنهن کي جلد ڏهين ۾ ڏسڻ گهرجي.

Marfat.com

هن جامع جلد ۾، شاهه جي سوانح بعد، پهرياڻين اڳئين جلد اٺين- نائين ۾ ڇپيل سرن کي رکيو ويو آهي، ۽ ان بعد جلد ڏهين ۾ ڇپيل سرن کي (سر بسنت تائين) رکيو ويو آهي، انهيءَ لاءِ ته جئن هر پڙهندڙ، هن هڪ ئي جلد ۾، سڄي شاهه جي رسالي کي صحيح طور سان پڙهي سگهي. هر سڄاڳ عالم ۽ محقق لاءِ ضروري آهي ته هن جامع جلد ۾ شامل هر بيت ۽ هر وائي جي جدا جدا پڙهڻين کي وڌيڪ تفصيل سان سمجهڻ لاءِ اڳ ڇپيل ڏهن جلدن ۾ ڏنل تحقيق کي سامهون رکي. ان بعد، سسئي جي ٽيهه اکري، تمر فقير جو ڪلام ڏنا ويا آهن.

خادم العلم
نبي بخش

علامه قاضي رسالو تحقيقي رٿا
سنڌ يونيورسٽي (ايلسا قاضي ڪيمپس)
حيدرآباد سنڌ ٧١٠٠٠
١٠- آڪٽوبر ٢٠٠٨ع

Marfat.com

Marfat.com

شاهہ عبداللطيف جي سوانح حيات

نسب نامو*، ولادت، ننڍپڻ ۽ ابتدائي تعليم وارو دور

شاهہ عبداللطيف، سنڌ جي ’مُتَهلوِي‘ ساداتن، يعني ’مُتَعَلوِي‘ يا مٽياري سيدن جي ’ڪريم- پوٽا‘ خاندان مان ٿيو جيڪو مٿي شجري ۾ هڪ وڏي پاڙي ’جَراڙ‘ يا ’جَرّاڙ- پوٽا‘ جي هڪ شاخ آهي. انهيءَ پاڙي جو وڏو سيد جراڙ (جلال) هو جيڪو سيد شرف الدين جو فرزند هو. انهيءَ لحاظ سان ’جراڙ- پوٽا‘ ساڳئي وقت ’شرف– پوٽا‘ آهن. شرف الدين جو ڏاڏو سيد حيدر، هرات شهر جي سيد مير علي جو پٽ هو جيڪو مٿي امام موسيٰ ڪاظم جي اولاد مان هو. انهيءَ لحاظ سان مٽياروي سيد شهر هرات جي سندن وڏي ڏاڏي مير علي (يعني سيد علي) جي اولاد سببان ’هِراتي سيد‘ آهن، پر مير علي هِراتي کان مٿئين نسب نامي جي اعتبار سان ’ڪاظمي سيد‘ آهن. مٽياروي سيدن جي شجري موجب، سيد حيدر پهريائين سنڌ ۾ آيو ۽ هالا- ڪنڊي (قديم شهر هالا) ۾ اچي رهيو جتي هالا قبيلي جي رئيس شاهہ محمد بن دريا خان ڪيس پنهنجي نياڻي ڏني جنهن مان ڪيس ’علي‘ نالي پٽ ٿيو. سيد حيدر موٽي هرات ويو ۽ اتي ئي وفات ڪيائين؛ پٽس سيد (مير) علي سنڌ ۾ ئي رهيو، ۽ ڪريم- پوٽا توڙي ٻيا سڀ مٽياروي سادات هن ’سيد علي سنڌي‘ جو اولاد آهن.

(الف) ساداتن جو مٽياري ۾ اچڻ. شجري جي روايت موجب، سيد (مير) علي (سنڌي) ۸۰۲- ۸۰۳هہ وارن سالن ۾ هالا- ڪنڊي ۾ ڄائو هوندو، پر غالباً سندس والد سيد حيدر ڪجھ وقت اڳ (اٺين صدي هجري جي آخر ۽ سمن جي حڪومت جي شروعاتي دؤر ۾) سنڌ ۾ آيو ۽ مير ’علي‘ سنڌي بہ ۸- صدي هجري جي آخر ڌاري ڄائو. هو هالا- ڪنڊي ۾ پنهنجي ناناڻن ۾ نپنو، جن ڪيس پرڻايو. هن ٻيو نڪاح ٽُرڪن جي قبيلي مان ڪيو. ڪيس ٽي پٽ ٿيا: احمد، شرف الدين ۽ مرتضيٰ عرف پرئو، جن سڀني کي اولاد ٿيو. سيد علي سنڌي جڏهن اولاد وارو ٿيو تہ هالا- ڪنڊي مان لڏي اچي پينگهاري پرڳڻي سان لاڳو پرڳڻي جي ’متعله‘ يا ’متعاله‘، يعني ’متهلو‘ (= ’مٽهالو‘، ’مَٽ- هالو‘) شهر ۾ ويٺو. جنهن جي نالي مان پاڻئجي ٿو تہ اهو هالا قبيلي جي سربراهن جي زمينداري ۾ هو جن پنهنجي ڏوهٽي کي جاگير ڪري ڏنو. اهو شهر هن وقت موجود ناهي پر شهدادپور کان ۸-۹ ميل اوپر طرف ’متهلو‘ ديهہ ۽ ٽپو ان نالي جي يادگار طور موجود آهن. سيد علي سنڌي ۽ سندس اڪثر اولاد، ۹- صدي هجري وارو گهڻو عرصو ’متهلي‘ ۾ رهيا ۽ سيد علي بہ مُتهلي ۾ ئي وفات ڪئي. هنن سيدن پنهنجي دينداري، ديانتداري ۽ ڪامياب زمينداري جي ڪري دينداري سلطان ڄام نظام الدين جي دور حڪومت (۸٦٦- ۹۱٤هہ) ۾ وڏو اثر رسوخ پيدا ڪيو. متهلي طرف جڏهن پاڻي جي اڻاٺ ٿي، تڏهن هي سڄو خاندان ۹- صدي جي پوين ڏهاڪن ۾ موجوده شهر مٽياري واري ماڳ تي لڏي آيو، جتي هو ’متهلوي‘ (=مُتهلي جا) سڏجڻ لڳا. هي هڪ علمي گهراڻو هو ۽ سندن تحريرن ۾ جئن پوءِ تئن ’متهلوي‘ کي ’متعلوي‘ ڪري لکيو ويو. مٽيارين وارو ماڳ اصل ۾ چانگن بلوچن جو شهر ’مَٽ- آري‘ (آري جو مَٽُ) هو، پر هن سيد گهراڻي جي وڌندڙ اثر رسوخ سببان سندن نالي پويان ’متعلوي‘ بہ سڏجڻ لڳو جيتوڻيڪ عوام ۾ اصل نالي ’مَٽ- آري‘ پويان ’مٽياري‘ وڌيڪ مشهور ٿيو.

---

* نسب نامي وارو سڄو تفصيل مٽياروي سيدن جي روايت شجري تان ورتل آهي، جيڪو اصل فارسي ۾ هو ۽ جنهن جا نقل سنڌي اتارا هن وقت موجود آهن. سيد حيدر جي سنڌ ۾ اچڻ تائين هن شجري جي موجوده روايت ۾ البت ڪي نقص آهن: هڪ تہ سيد حيدر کان امام موسيٰ ڪاظم تائين ڏنل نسب نامي ۾ ڪي پيڙهيون ڪٽل آهن، ۽ ٻيو تہ سيد حيدر غالباً امير تيمور جي هندوستان تي حملي کان اڳ سنڌ ۾ آيو.

Marfat.com

(ب) ڪريم- پوٽا پاڙو: مٽياري واري ماڳ تي لڏي اچڻ ڪانپوءِ، چاليهن پنجاهن سالن اندر، سنہ ٩٤٤ هجري ۾ سيد علي سنڌي جي پٽ شرف الدين جي اولاد (شرف- پوٽن) جي 'جَراڙ' يا 'جراڙ- پوٽا' پاڙي مان، لال محمد شاھ عرف لَلي شاھ جي گهر عبدالڪريم شاھ ڄائو، جيڪو پنهنجي درويشي ۽ دينداري، فڪر ۽ فهم، تصوف ۽ توڪل جي ڪري مشهور ٿيو. سندس والد جو گهر 'مٽياري' ۾ موجود جامع مسجد جي ڏکڻ- اولاهين ڪنڊ سان لڳو لڳ هو، جتان مسجد جي ديوار ۾ هڪ نشان يادگار طور اڄ تائين موجود آهي. شاھ لَلو پاڻ عابد زاهد ۽ سهروردي طريقي جو سالڪ هو. سندس گذر سفر اڪثر لاڙ طرف ٿيندو هو ۽ وفات پڻ اتي ٿي ڪيائين ۽ سهروردي سلسلي جي بزرگ شهاب الدين قريشي جي مقام ۾ مدفون ٿيو(١). جيئن تہ شاھ لَلو پاڻ هڪ وڏو درويش هو، انهيءَ ڪري گهڻين جاين تي سندس پڻ معتقد ۽ مريد ٿيا، جن مان ڪي بلڙي واري جُوءِ ۾ هئا، جن جي محبت ۽ عقيدي جي ڪري عبدالڪريم شاھ پنهنجي تعليم ۽ شادي بعد 'مٽياري' مان لڏي وڃي اتي ويٺو. انهي ڪري ان ڳوٺ کي 'سيد پور' توڙي 'لَلاڻي لوءِ'(٢) سڏيو ويو، پر جيئن تہ اهو بلڙيءَ واري پيٽيءَ ۾ هو انهيءَ ڪري اهو ماڳ بہ انهيءَ جُوءِ جي نالي سان 'بُلڙي' سڏجڻ لڳو. ميون شاھ ڪريم گهرٻار عيال سوڌو، سندس زندگي جي وڏي عرصي تائين، اتي رهيو ۽ وفات بہ سنہ ١٠٣٢ھ (١٦٢٣ع) ۾ اتي ڪيائين.

تصوف جي سلسلي ۾، ميين شاھ ڪريم ۽ سندس والد ٻنهي جي سهروردي طريقي سان نسبت باقي رهي، پر شاھ ڪريم پاڻ قادري طريقي سان وڌيڪ وابستہ ٿيو. ميين شاھ ڪريم کي اٺ پٽ ٿيا، جن مان ڇهن کي اولاد ٿيو جيڪو وڌيو ويجهيو، ۽ ڏاڏي جي نالي سان سندن پاڙو 'ڪريم- پوٽا' ٿيو. سندس ٽئين نمبر فرزند جلال شاھ(٣) جي اولاد مان شاھ عبداللطيف جو والد شاھ حبيب ٿيو.

(ج) شاھ حبيب ۽ سندس ڪٽنب: شاھ حبيب، ميين شاھ ڪريم جو پڙپوٽو هو. سندس ڏاڏو جلال شاھ يا جمال شاھ غالباً پنهنجي والد ميين شاھ ڪريم جي وقت ۾ مٽياري ۽ هالن طرف گهڻو گذارڻ لڳو. هو هالن طرف هو جو ڦورن ڪنهن مائي جو مال هنيو ۽ جڏهن شاھ پويان واهر ٿي ويو تڏهن ڦورن ڪيس شهيد ڪيو، ۽ هو 'گولي پير جي مقام' ۾ مدفون ٿيو. هي مقام شهدادپور تعلقي جي ديهہ ۽ ٽپي 'جَما' ۾، ڀٽ ڪان ست ميل ڪن اتر طرف آهي جتي جلال شاھ (جمال شاه) جي تربت موجود آهي. سندس شهيد ٿيڻ بعد سندس ٻار ٻچا جيڪڏهن مٽياري ۾ هئا تہ بہ موٽي وڃي پنهنجي ڏاڏي سان 'سيدپور' (بلڙي) ۾ رهيا. جلال شاھ (جمال شاھ) جو فرزند عبدالقدوس شاھ بہ عابد ۽ درويش ٿيو جنهن اتي وفات ڪئي ۽ پنهنجي ڏاڏي ميين شاھ ڪريم جي مزار جي ويجهو ڏکڻ- اوڀر طرف دفن ٿيو. کيس بہ پٽ ٿيا: حبيب الله شاھ (حبيب شاھ) ۽

---

(١) بزرگ 'شهاب الدين جو مقام' بدين شهر کان ڏيڍ ميل ڪن اتر- اولهہ طرف آهي ۽ عوامي زبان ۾ 'شاھ بدي' (شهاب الدين) جو مقام سڏجي. بدين شهر جو نالو پڻ 'شهاب الدين' (= شهاب دين= شاھ بدين= بدين) جي نالي پويان پيو. شاھ للي جي مزار ان مقام ۾ موجود ۽ مشهور آهي.

(٢) يعني 'شاھ ڪريم لَلاڻي جو ڳوٺ' (للاڻي مان مراد 'للي جو پُٽ' آهي) جنهن بابت ڪنهن مرادوند بيت چيو تہ:

وانءُ للاڻي لوءِ، جت ولايت وڌ ٿئي
معرفت مڪان ۾ وڻ ٽڻ وائي چوءِ
سائِيڙي سيکهين پاند پنڻو ٿو پوءِ
سيد پيرُ سندو، مان پَسي حالُ هَٿَ ڪٽي.

(٣) اوائلي مصنفن، مير علي شير قانع ٺٽوي ٻين، جن 'بيان العارفين' واري شجري کي سامهون رکيو تن هيءَ نالو 'جلال' ڪري ڄاڻايو آهي. البت ان کان پوئين دور ۾ اهو نالو 'جمال شاھ' ڪري لکيو ويو.

Marfat.com

عبدالرشيد شاهه، جن پنهجي ڪي اولاد ٿيو. ديناري درويشي جي ورڇ حبيب الله شاهه ڪي ملي. ميين شاهه ڪريم بعد، جملي ڪريم- پوٽن ۾ شاهه حبيب ئي زهد ۽ عبادت، فقر ۽ فضيلت جو صاحب ٿيو، ۽ سندس اعليٰ اخلاق، فيض ۽ فقيري جو خاص طرح سندس فرزند شاهه عبداللطيف جي تربيت تي وڏو اثر پيو. ڪريم- پوٽن ۾ شاهه حبيب ئي شاعر ٿيو جنهن بيت چيا جن مان ڪي 'شاهه جي رسالي' ۾ موجود آهن. شاهه حبيب جي شاعريءَ جو پڻ شاهه لطيف تي اثر پيو.

شاهه حبيب پنهنجي والد جي وفات وقت، يا سندس وفات کانپوءِ، ڪجهه وقت لاءِ اچي مٽياري شهر ۾ رهيو. اها جاءِ جتي هو رهيو(۱) اتي ئي سگهي ٿو ته سندس گهر هو، ۽ 'مٽياري' ۾ سندس رهڻ انهيءَ ڪري ٿيو جو شايد اتي سندس شادي ٿي. پوءِ عزيزن جي ساڻس اڻبڻت ٿي، جو درويش هاشم شاهه جيڪو ڪيس گهڻو گهرندو هو تنهن جي چوڻ تي مٽياري کي ڇڏيائين. ڪن روايتن موجب شاهه حبيب هڪ شادي عزيزن مان ڪئي ۽ ٻي ٻاهران ڪئي جنهن مان شاهه عبداللطيف ڄائو. پر هڪ ته اهو پڪيءَ طرح معلوم ناهي ته سندس پهرين شادي ڪڏهن ٿي، ۽ ٻيو اهو به معلوم ناهي ته پنهنجن مان جيڪا شادي ڪيائين سا ڪهڙي پاڙي يا ڪهڙن عزيزن مان ڪيائين. مٽياروي سيدن جي پاڙن جا شجرا موجود آهن پر انهن ۾ شاهه حبيب جي ان شادي جو ڪو حوالو موجود ڪونهي. روايتن موجب، ٻنهي گهرن مان ڪيس اولاد ٿيو: پر هڪ ته شاهه حبيب جي اولاد بابت جيڪي حوالا موجود آهن سي سندن وفات کان سوا- سئو سال کن پوءِ جا آهن ۽ ٻيو ته شاهه عبداللطيف جي وفات کانپوءِ (خاص طرح گادي نشيني جي مسئلي تان) شاهه حبيب جي نرينه يا ٻئي اولاد بابت بيان پٽرا ٿيا، انهيءَ ڪري شاهه حبيب جي جملي ڪٽنب بابت ڪنهن پڪي نتيجي تي پهچڻ مشڪل آهي. البت اهو يقيني آهي ته هڪ ئي گهر مان شاهه حبيب کي ٽي فرزند ٿيا جن مان فقط هڪ شاهه عبداللطيف باقي بچيو. ٻئي گهر مان، هڪڙن حوالن موجب جمال شاهه نالي فرزند ٿيو، ۽ ٻين موجب جمال شاهه ۽ مصري شاهه نالي به فرزند ٿيا. ٽکڙ واري شجري موجب جمال شاهه جو پٽ ڪريمڏنو شاهه ٿيو، جنهن جو ڪو به پٽ جمال شاهه نالي ڪونه هو: ٻين شجرن ۾ ان جو پٽ جمال شاهه نالي هو، جيڪو شاهه عبداللطيف بعد گادي نشين ٿيو. پٽن ڪانسواءِ شاهه حبيب کي 'بي بي بتول'(۲) نالي هڪ نياڻي هئي، جيڪا غالباً شاهه عبداللطيف جي سڳي ڀيڻ هئي. ان سميت يا ان ڪانسواءِ، شاهه حبيب جي ٻن نياڻين جو ذڪر ٿيل آهي، پر مير سانگي ڄاڻايو آهي ته اها پڪ ڪانهي ته اهي ڪهڙي گهر مان هيون، پر ٻنهي جي شادي شاهه حبيب جي وقت ۾ ٿي. سانگي کي غلام محمد شاهه گدا ٻڌايو ته انهن مان هڪ مٽياري سيدن جي 'موسيٰ' پاڙي ۾ ڏنل هئي ته ٻي سمهباڻي پاڙي ۾ ڏنل هئي(۳). شجرن جي تحقيقات مان معلوم ٿيو ته:

شاهه حبيب جي هڪ نياڻي، سيد موسيٰ جي پاءِ سيد عيسيٰ جي اولاد 'عيسيٰ- پوٽن' جي پاڙي مان محمد حافظ شاهه جي پٽ کي پرڻايل هئي(٤)؛ مگر شجرن مان توڙي زباني روايتن مان اها تصديق نه

---

(۱) چون ٿا ته اها جاءِ پوئين ويجهي وقت ۾ موجود 'ماڪن شاهه' جي حوالي هئي. ۱۹٤۰ع ڌاري اتي نم جا ڪي وڻ هئا، ۽ پڻ چوديواري سان هڪ ننڍڙي ڪوٺي ٻيٺل هئي، پُراڻين پٽين سان ۽ هيناهين ڇت سان، جنهن تي پٽيون ٽڏا هئا ۽ هيٺ زمين تي به ڪي ٽڏا پيل هئا. اهي شاهه حبيب جا ڪک سڏبا هئا. ماڻهو ادب ڪندا هئا ۽ اتي ختما چلا ڪندا هئا.

(۲) لطائف لطيفي، فارسي متن، ص ص ۱۸۰- ۱۸۱ روايت مشهور آهي ته انهي ڪري ئي ڪيس ادب وچان بيبي بتول، بيبي زاڻي يا بيبي سردار سڏيندا هئا.

(۳) لطائف لطيفي، فارسي متن، ص ۱۷۳.

(٤) ٽکڙ واري شجري ۾ صاف ائين ڄاڻايل آهي. محمد حافظ شاهه بن گهرير شاهه پاڳارو هو.

Marfat.com

تي سگهي تہ ڪو شاهہ حبيب جي ڪا نياڻي سمهباڻين ۾ بہ ڏنل هئي(١).

(د) شاهہ عبداللطيف جي ولادت(١١٠٢هہ): عام روايتن موجب، شاهہ حبيب کي اولاد ڪونہ ٿيندو هو ۽ ڪنهن درويش کان دعا گهريائين، جنهن چيس تہ: توکي پُٽ ٿيندو، پر سندس نالو عبداللطيف رکجانءِ(٢). سنہ ١٣٠٠هہ ۾ اتاريل هڪ بياض ۾ اها آڳاٽي روايت جيئن نقل ٿيل آهي، تنهن موجب اها دعا شاهہ حبيب کي مٽياري شهر جي مست درويش هاشم شاهہ ڪئي هئي(٣)، جيڪو پاڻ جراڙ- پوٽو هو ۽ شاهہ حبيب جو عزيز هو. شجري مان پڻ اهڙي تصديق ٿئي ٿي تہ ٻئي همعصر هئا. شاهہ حبيب دل ۾ ارادو رکي هاشم شاهہ وٽ ويو، جنهن کيس ڏسي چيو تہ "حبيب مان لطيف جي بوءِ ٿي اچي."(٣) شاهہ حبيب کي چڻ واڌائي ملي تہ کيس عبداللطيف نالي پُٽ ٿيندو، جنهن جي خوشبوءِ ملڪ واسيندي. پوءِ پُٽ ڄائو، جنهن جو نالو عبداللطيف رکيائين، پر ٻارڙو گذاري ويو. ساڳئي گهر مان ٻيو پٽ ڄائس تنهنجو نالو بہ عبداللطيف رکيائين، پر اهو بہ گذاري ويو. وري بہ ساڳئي گهر مان ٽريو پُٽ ڄائس، جنهن جو نالو وري بہ عبداللطيف رکيائين، جيڪو بچيو ۽ اُهوئي شاهہ عبداللطيف ٿيو. اهي ٽيئي ٻارڙا جنهن بيبيءَ مان ٿيا، سا عرس فقير ڏيري جي نياڻي هئي، جيڪو ملتان جي ولي غوث بهاؤالدين زڪريا جي خليفي قندر فقير ڏيري جي اولاد مان، "ڏنونريات" لقب وارن ڏيرن فقيرن جي "ثابت" يا "ثابت پوٺا" نُک مان هو. هنن ڏيرن فقيرن جا بہ سلسلا هئا: هڪڙا "سايات" يا سبزپوش (سائو ويس ڪندڙ) ۽ ٻيا "ڏؤنريات" يا سفيد پوش. اهي وڏا پهتل درويش هئا ۽ 'گنباٽ ڏٽي' (گنباٽ واري ايراضي جا رکوال ولي) ڪري سڏبا هئا. ثابت فقير پاڻ وڏو درويش ٿي گذريو- جو چيائون تہ:

> سوالي سچيءَ سڪ مان جي 'ثابت' کي سارين
> تن نڪا تنگي توڙ جي، نڪي اُدارين(٤).

عرس فقير کي بہ نياڻيون هيون: وڏي ڏنائين رب رکيي فقير ڏيري کي، ۽ ننڍي نياڻي ڏنائين شاهہ حبيب کي. شادي بعد، شاهہ حبيب بہ سهريجن جي پاڙي ۾ ٿي وينو جتي سندس گهر 'سُئي قندر' واري

---

(١) 'سمهباڻي'، يعني سيد سمهہ ابن عبدالوالي بن دين محمد بن شاهہ ڪريم) جو اولاد. کيس چار پٽ هئا. عبدالرحمان، عبدالحڪيم، بهارو ۽ ابوالفتح. جيڪڏهن شاهہ حبيب جي نياڻي سمهباڻين ۾ ڏنل هئي تہ (پيڙهين ۽ وقت جي اندازي مطابق) اها خود سمهہ شاهہ جي ڪنهن پٽ کي ڏنل هوندي.

(٢) مرزا قليچ بيگ لکيو آهي تہ شاهہ صاحب کي اولاد ڪونہ ٿيندو هو، پوءِ ڪنهن اولياء کان دعا گهريائين، جنهن کيس يقين ڏياريو تہ: "توکي پٽ ڄمندو، جو زماني جو غوث ٿيندو ۽ تنهن جو نالو عبداللطيف رکجانءِ" (احوال شاهہ عبداللطيف ڀٽائي، ص ١٣). البت اهو ڪونہ ڄاڻايائين تہ کيس اها ڳالهہ ڪٿان معلوم ٿي يا اهو ولي ڪهڙو هو جنهن دعا ڪئي. هيءَ روايت مٽياري ساداتن جي خانداني روايت آهي، جيڪا مسلسل طور هلندي آئي آهي ۽ اعتبار جوڳي آهي. ڪافي ڳولا بعد آخرڪار هيءَ روايت راقم کي تحريري صورت ۾ ملي. اها تحرير جيتوڻيڪ پوءِ جي آهي، پر يقيني طور ڪنهن آڳاٽي ذخيري تان نقل ٿي. جن لفظن ۾ اها نقل ٿيل آهي، تنهن کي ٽڪڙ جي 'منعماڻي' پاڙي وارن سيدن جي زباني بيان ٿيل روايت چوڻ مناسب ٿيندو، ڇاڪاڻ تہ اها لکت انهن ئي وٽ محفوظ رهي آهي. اڄ کان هڪ صدي اڳ سنہ ١٣٠٠هہ ۾ جنهن اها نقل ڪري لکي، تنهن کي وري "ڄنڄر ڏينهن ڏهين تاريخ ربيع الاول سنہ ١٣٦١هہ" ۾ حافظ بسل ٽکڙائي اتاريو. اهو بياض محترم قمرالزمان شاهہ جي مهربانيءَ سان راقم جي مطالعي هيٺ آيو.

(٣) درويش هاشم شاهہ جڏهانڪر مستي ۽ مجذوبي ۾ آيو تہ هندوستاني ڳالهائڻ لڳو. غالباً قلندر شهباز تي ڪن ٻاهرين عقيدتمندن سان ڳالهائيندي اها ٻولي اختيار ڪيائين. اسان هت سندس قول هندوستاني بدران سنڌيءَ ۾ ڪري لکيا آهن.

(٤) ثابت فقير ايڏي وڏي درجي وارو هو جو کيس 'ميان ثابت' ڪري سڏيو ويو. سندس قبر 'سُئي قندر' واري قبرستان ۾ ڏيرن فقيرن جي خاص مقام ۾ هڪ اوچي ٿلهي تي آهي جنهن تي ست قبرون آهن، جن مان اولهہ طرف کان پهرين قبر ثابت فقير جي آهي ۽ سِر تي پڻ نالو 'ميان ثابت لکيل آهي.

Marfat.com

تاريخي مقام کي بلڪل ويجهو اولهہ طرف هو. اها گهر واري جاءِ روينيو رڪارڊ موجب سروي نمبر ١٣٤ ديهہ 'سئي قندر جاگير' تعلقي شهدادپور ۾ آهي ۽ مقامي طور ٦٠- ١٩٥٠ع تائين اتي جي سيني ماڻهن کي، ان جي خبر هئي. "سئي قندر مقام" کان نمبر جي لام تي اتر – اولهہ طرف ۾ موجوده شاخ جي اوڀر، شاهہ حبيب جي گهر لڳ هڪ ڪڏ هئي جنهن کي "ساياتن جي ڪڙ" ڪري چوندا هئا. انهيءَ جي ڀرسان ١٩٣٠ع تائين، ڪنڊي جا وڻ بيٺل هئا جيڪي "شاهہ حبيب جا ڪندا" سڏبا هئا. اُتي سندس حويلي هئي جنهن جي پتين جون ڀنائون بہ ان وقت ماڻهن ڏٺيون. انهيءَ حويليءَ ۾ ئي شاهہ حبيب جا ڀهريان بہ ڀٽ ڇاوا جيڪي گذاري ويا ۽ 'سُئي- قندر مقام' ۾ دفنايا ويا. ڀنهي جون قبرون اڃا تائين موجود آهن(١).

ٽيون ڀٽ شاهہ عبداللطيف بہ انهي ساڳئي گهر ۾ ڄائو ۽ اتي ئي نپنو ۽ وڏو ٿيو. هجري سنہ مطابق اهو سال ١١٠٢هہ هو، جنهن جي تصديق انهيءَ روايت مان ٿئي ٿي تہ وفات وقت (١١٦٥هہ) شاهہ صاحب جي عمر ٦٣ سال هئي. ١٣- صدي هجري (١٩- صدي عيسوي) تائين باخبر ۽ ڄاڻو ماڻهن وٽ سال ١١٠٢هجري شاهہ صاحب جي ولادت جو مجيل سال هو جو ان وقت جي عالم فاضل شاعر سيد غلام محمد "گدا" اهوئي سال پنهنجي هيٺين تاريخي مادي واري شعر مان ڪڍيو(٢).

گدا، سال توليد سلطان 'ڀٽ'
شنيدم زهاتف 'عنايت شعار'
١١٠٢

شاهہ عبداللطيف ڪٿي ڄائو ان بابت البت پوئين دور جا لکندڙ صحيح راءِ قائم ڪري نہ سگهيا، ڇاڪاڻ جو هڪ تہ سندن ڏيان تي اها ڳالهہ ويٺل هئي تہ شاهہ صاحب جي امڙ 'دياني' خاندان مان هئي، يعني تہ هالن پراڻن جي هئي، جنهن ڪري شاهہ جي ولادت بہ ان طرف ٿيڻ گهرجي ها. البت ٻئي طرف، مقامي طور تي جيڪا پڪي پختي ڳالهہ هلندڙ هئي سا هيءَ تہ شاهہ صاحب جي امڙ، 'ڀٽ' کان اوڀر طرف ڏيرن فقيرن مان هئي ۽ انهي ڪري ان طرف سندس ولادت جو فطري طور وڌيڪ امڪان هو. پر 'سئي قندر' لڳ ڏيرن فقيرن جي ڳوٺ جي حوالي ڏيڻ سان، 'دياني' خاندان مان شاهہ صاحب جي امڙ هجڻ واري نظريي جي نفي پئي ٿي، انهيءَ ڪري اوڀر طرف جا ٻيا حوالا آندائون: ٻوءِ هڪڙن 'ڀينءِ پور' کي تہ ٻين 'هالا حويلي' کي شاهہ جي ولادت جو ماڳ ڪري لکيو. لؤنگ فقير مهيسر جنهن جي مزار شادي شهيد لڳ خيرپور ضلعي ۾ آهي، تنهن جي فقيرن ڪٿان ٻڌو تہ شاهہ عبداللطيف 'ڀينءِ پور ۾ ڄائو هو يا اتي چلو ڪڍيو هئائين' سو اتي وڏي منسجد ناهيائون(٣). مير سانگي ٻوءِ 'لطائف لطيفي' ۾ ان جو ذڪر ڪيو ۽ 'ڀئي پور' ('صحيح ڀينءِ

(١) سنہ ١٩٥٩ع ۾ جڏهن راقم شاهہ حبيب جي گهر واري جاءِ وجي ڏٺي ۽ ڀڻ اندر مقام ۾ شاهہ عبداللطيف جي انهن سڳن ڀائرن جون قبرون وجي ڏٺيون تہ اهي تازو ڪجهہ وقت اڳ نئين سر ٺهرايون ويون هيون. هڪ تي 'عبداللطيف' جي نالي جي سِر لڳل هئي، پر ٻيءَ تي جيڪا سِر هنئي وئي هئي. تنهن تي 'عبدالرشيد' نالو لکايو ويو هو، حالانڪ اڳ ٻنهي تربتن تي 'عبداللطيف' نالا لڳل هئا. ٽڪڙ واري شجري ۾ بہ شاهہ عبداللطيف جي ٻين ٻن ڀائرن جا نالا ساڳيا 'عبداللطيف' ڄاڻايل آهن.
(٢) لطائف لطيفي، صفحو- ٢٠٤.
(٣) جم يا چلو ڪري ڀانيل جاءِ مسجد سان لڳو لڳ اتران آهي، جيڪا ڪنهن نہ ڪنهن طرح شاهہ صاحب سان منسوب ڪئي وجي ٿي. بہ ڳوٺ هڪ ٻئي سان لاڳو ۽ ويجها آهن: 'ڀينءِ پور' اتر طرف، ۽ سمن جو ڳوٺ 'لڌا سما' ('لڌا' سمن جو پاڙو) ڏکڻ طرف آهي.

Marfat.com

پور') کي شاھ صاحب جي ولادت جي جاءِ ڪري ڄاڻايو(١). ان بعد مولوي دين محمد وفائي به 'لطف اللطيف' ۾ انهيءَ ساڳي ڳالھ کي ورجايو(٢). ٻئي طرف ليلارام وتڻ مل لالواڻي پنهنجي ڪتاب ۾ 'هالا حويلي' (ڀٽ کان ١٨ ميل ڏکڻ- اوڀر) جو نالو لکيو(٣)، پر اهو ڪونه ڄاڻايائين ته ڪهڙي زباني يا شاهدي جي آڌار تي هن اهو نالو لکيو. باوجود انهيءَ جي، لالواڻي جي پوئلڳي ڪندي گربخشاڻي به 'هالا حويلي' کي شاھ جي ولادت جي جاءِ ڪري ڄاڻايو(٤). مرزا قليچ بيگ وري 'پيرءِ پور' ۽ 'هالا حويلي' ٻنهي کي ڳنڍڻ جي ڪوشش ڪئي جو لکيائين ته: ڀٽائي صاحب جي ڄمڻ جي جاءِ 'هالا حويلي' ۾ هئي جا 'ٻئي پور' (صحيح پيرءِ پور) سان لڳ ڏکڻ- اڀرندي ڪنڌ ڏي هئي. جنهن گهر ۾ شاھ صاحب ڄائو هو اتي پوءِ هڪڙي مسجد جوڙائي وئي هئي جا اڄا تائين نصيرواھ جي ڪلهي تي بيٺل آهي(٥). نصيرواھ جي حوالي ڪانسواءِ مرزا صاحب جي ٻي سڄي عبارت خيالي آهي ۽ سرزمين جي ڄاڻ کان سواءِ لکي ويئي آهي. شاھ لطيف ساڳئي وقت هالا حويلي ۾ ۽ پيرءِ پور لڳ مسجد واري ڳوٺ ۾ تولد ٿي نٿي سگهيو. ڇاڪاڻ جو پيرءِ پور کان 'هالا حويلي' ڪافي پري آهي، ٻيو ته اها ڏکڻ- اوڀر طرف ڪانهي پر اتر- اوڀر طرف آهي. 'پيرءِ پور' تعلقي حيدرآباد ۾ ۽ 'هالا حويلي' تعلقي ٽنڊي الهيار ۾ آهي(٦).

سنه ١٩٥٨ع ۽ سنه ١٩٥٩ع ۾، ۽ ان بعد ١٩٧٤ع ۾ ۽ وري سنه ١٩٧٦ع ۾، جڏهن راقم 'سئي قندر' واري ماڳ توڙي 'گنبات' لڳ ڳوٺن ۾ وڃي پڇائون ڪيون ته اتي هڪ روايت اها بيان ڪيائون ته شاھ حبيب ڪي سال 'سئي قندر' واري مقام لڳ اولھ طرف واري ڳوٺڙي ۾ پنهنجي حويليءَ ۾ رهيو، ۽ جڏهن اتان لڏيو ته پوءِ ڪوٽڙي ويو. ٻي روايت جيڪا پوئين دور جي مصنفن جي لکتن کان متاثر ٿي بيان ڪئي وئي سا هيءَ ته: ڇاڪاڻ جو پهريان ٻارڙا ڪين بچيا هئا، انهيءَ ڪري جڏهن شاھ عبداللطيف پيٽ ۾ ٿيو ته شاھ حبيب ماڳ مٽايو ۽ اتان لڏي ويو. پر اهو دليل ايڏو وزندار ڪونهي ڇاڪاڻ جو شاھ حبيب پختي ارادي ۽ وڏي توڪل وارو بزرگ هو، جو باوجود پهرين ٻن ٻارڙن جي فوت ٿي وڃڻ جي به ٽئين ٻار جو نالو عبداللطيف رکيائين، ته پوءِ وهم ۽ وسوسي ۾ اچي هن ڪيئن پنهنجو گهر ڇڏيو هوندو ۽ ماڳ مٽايو هوندو! جيئن ته شاھ حبيب جي گهر واري جاءِ توڙي پهرين ٻن ٻارڙن جي ولادت ۽ وفات بابت مقامي طور پڪيون پختيون شاهديون توڙي پڪا پختا آثار موجود آهن، انهيءَ ڪري پوري وثوق سان چئي سگهجي ٿو

(١) لطائف لطيفي، ص ٢٩.

(٢) لطف اللطيف، ڪراچي، ١٩٥ع، ص- ١٠.

(٣) لالواڻيءَ جو شاھ عبداللطيف بابت انگريزيءَ ۾ لکيل ڪتاب، ڇپيل سنه ١٨٨٩ع، ص-١.

(٤) گربخشاڻي، شاھ جو رسالو جلد-١، ص-١١.

(٥) مرزا قليچ بيگ احوال شاھ عبداللطيف ڀٽائي، راقم جو سنواريل ڇاپو، ١٣٩٢ھ/ ١٩٧٢ع، ص-٩.

(٦) ميين شاھ عنات رضوي، پنهنجي حياتيءَ جي آخري سالن ١١٣٠ھ- ١١٣٣ھ ڌاري (جڏهن شاھ عبداللطيف به ٽيهن سالن کن جو هو، ۽ ماڻهن ۾ توڙي ميين شاھ عنات وٽ سندس عزت هئي) وڏيري ڏهيسر پليجي تي ڏمرجي هيٺيون بيت چيو، جنهن ۾ رخ بدلائيندڙ درياءَ کي خطاب ڪندي هالا حويلي کي به بددعا ڏنائين ته اها واريءَ ۾ لٽجي پورجي وڃي:

ڳاهڪي کي ڳڙ ڪري پليجاڻي پاءِ

واري جا ولايت جي هالا حويلي لاءِ.

شاھ عبداللطيف جي ميين شاھ عنات سان محبت هئي. جيڪڏهن شاھ عبداللطيف هالا حويلي ۾ ڄائو هجي ها ته اها ڳالھ ميين شاھ عنات کان ڳجهي ڪانه رهي ها (جو هالا حويلي نصرپور کان فقط چار ميل پري هئي) ۽ پاراتي ۾ ان جو نالو نه آڻي ها (مٿين بيت لاءِ ڏسو ميين شاھ عنات جو ڪلام، مقدمو ص ٣٥، لطائف لطيفي، ص- ١٦٤.)

Marfat.com

تہ ٿيون ٻار 'عبداللطيف' (شاهہ عبداللطيف) پڻ اتي ئي ان ساڳئي گهر ۾ ڄائو. ٿي سگهي ٿو تہ ٻارڙي جي خير سان صحيح سلامت ولادت بعد، سندس صحت عافيت ۽ دوا درمل خاطر شاهہ حبيب کي ڏينهن وڃي ڪنهن ٻيءَ جاءِ تي رهڻو هجي، پر اهڙي گمان موجب پڻ سندس 'پيٺ پور' وجڻ وڌيڪ مناسب نظر اچي ٿو جو اتي جا ڪي سما فقير غالباً سندس مريد ۽ معتقد هئا، جن مان ميان اسماعيل فقير سمو پوءِ شاهہ عبداللطيف جو خليفو ٿيو(١). بهرحال جيڪڏهن اتي شاهہ حبيب جو رهڻ ٿيو تہ بہ ٿوري وقت لاءِ ٿيو جو هو وري پنهنجي حويلي ۾ موٽي آيو(٢).

(هہ) **ننڍپڻ ۽ ابتدائي تعليم.** شاهہ عبداللطيف جي ولادت جي تاريخ ڪٿي بہ لکيل ڪانهي، پر جيڪڏهن مهيني صفر سنہ ١١٦٥هہ ۾ وفات وقت سندس عمر پريا ٺيهٺ سال هئي تہ پوءِ قمري سالن جي حساب سان سندس ولادت ١١٠٢هجريءَ جي صفر مهيني جي ١٤ تاريخ ڌاري يا ڪي ڏينهن اڳ پوءِ ٿي هوندي. ولادت کان اڳ سندس ٻہ همنام سڳا ڀائر فوت ٿي چڪا هئا: هي ٽريو لطيف هو جيڪو وڃي بچيو هو، جنهن مان سندس والدين جي خوشي ۽ ساڻس پيار جو اندازو لڳائي سگهجي ٿو. انهيءَ ڪري ننڍڙو لطيف نہ فقط ٻالجتيءَ واري دور ۾ پنهنجي پيءُ ماءُ جي محبت ۽ شفقت ۾ نپنو پر اها نعمت وڏي هوندي تائين ساڻس شامل حال رهي، جنهن سندس شخصيت کي سنواريو ۽ اجاريو. ٻالجتيءَ ۾ ٻيو ٻارڙو جيڪو سندس ويجهو ساٿي هو، سو هو سندس ماسات محمد عالم ڏيرو جنهن سان هو کيڏيو ۽ خوش ٿيو.

ٻاراڻي وهي واري هن دور ۾، لطيف جي اٿڻ ويهڻ ۽ ڏسڻ وائسڻ جو مرڪز سندس پنهنجي گهر وارو ڳوٺڙو هو، پر ان جو دائرو البت گنباٽ واري جُوءِ تائين وسيع هو. ان وقت ننڍڙي لطيف جي اچ وڃ سندس والده جي پيڻ ۽ ٻين عزيزن جي گهرن تائين، يعني گنباٽ واري تر ۾ (٣) ڏيرن فقيرن جي راڄن ڳوٺن ۾ ٿيندي رهي.

نتيجي طور ٻالجتيءَ واري هن دور ۾، ڏيرن فقيرن جي قبيلي واري نج سنڌي ٻولي، جيڪا سندس مادري ٻولي پڻ هئي، سا ننڍڙي لطيف جي ذهن تي نقش ٿي ۽ زبان تي چڙهي ۽ اڳتي هلي سنڌي ٻوليءَ تي سندس ڪُلي طور دسترس ۽ ڪمال لاءِ پيش خيمو بني.

ان وقت مڪتبي تعليم جو دور هو جنهن موجب قرآن شريف، سنڌي ۽ ابتدائي فارسي تعليم معياري سطح تي ڏني ويندي هئي. والدين ننڍڙي لطيف کي پاڻ کان پري ڪري فوري طور تي ڪنهن مڪتب ۾ ڪونہ ويهاريو: البت سندس تربيت گهر ۾ ئي ٿيندي رهي جو نہ فقط والد شاهہ حبيب پاڻ علم ۽

---

(١) لطائف لطيفي، فارسي متن، ص- ١٦٩.

(٢) سنہ ١٩٦٤ع ۾ هن سلسلي ۾ پڇائون ڪندي، قاضي حڪيم محمد بخش مرحوم (٩- آگسٽ ١٩٦٤ع) تي نصرپور ۾ تصديق سان ٻڌايو تہ: سيد جيئندل شاهہ (اصل وينل 'هالا حويلي' جو جيڪو پوءِ اچي ڳوٺ عثمان شاهہ جي هڙي ۾ ويٺو) چوندو هو تہ پنائي صاحب 'هالا حويلي' ۾ ڄائو ڪونہ هو، پر وڏي هوندي 'هالا حويلي' مان سندس لنگهہ هو، جو اتان 'لڏا سما ۽ پيٺ پور' ڏانهن پنهنجن مريدن فقيرن وٽ ويندو هو. اها واٽ هن طرح هئي: ڀٽ، اڏيرولال، هالا حويلي، نصرپور ۽ اتان 'لڏا سما' ۽ 'پيٺ پور' جيڪي ڀٽي لڳولڳ آهن.

(٣) 'گنباٽ' هڪ وڏي ايراضي جو نالو هو. موجوده صورتحال موجب، اها ايراضي شهدادپور تعلقي جي حدن ۾، شهدادپور ۽ ٽنڊي آدم جي وچ ۾ ريلوي لائين کان اولهہ طرف ويندي وڏي واهہ سڪر ٻئراج تائين، اتر ۾ 'مَلَڪسي' ۽ 'گولي پير' تائين، ۽ ڏکڻ ۾ ڳوٺ 'مُلي مکڻ' تائين هئي. سمن جي دور کان وٺي هي هڪ وڏي آباد ايراضي هئي. ترخانن جي دور ۾ هيءَ ايراضي شاهہ قاسم بيگلار جي جاگير ۾ هئي، جنهن هتي گنباٽ وارو قلعو ٺهرايو جنهن جا آثار 'مِٺن فقير ڏيري' جي ڳوٺ کان سڌ پڌ اولهہ طرف، ويندي ١٩٧٦ع تائين موجود هئا، ۽ راقم پاڻ ڏٺا.

Marfat.com

نظر وارو هو، پر والده به هڪ وڏي فاقيري گهر مان هئي. البت عبداللطيف جڏهن ڪجهه وڏو ٿيو ته روايتن موجب شاهه حبيب کيس قرآن شريف پڙهڻ لاءِ اهڙن استادن وٽ ويهاريو جيڪي پاڻ وڏا نيڪ ۽ پرهيزگار هئا. انهن اهڙي ته توجهه سان پڙهايو جو قرآن شريف عبداللطيف جي دل تي نقش ٿي ويو. انهن مان خاص استاد ميون نورمحمد ڀٽي هو، جنهن پوءِ کيس مڪتبي تعليم ڏني. ميون نورمحمد ڳنبات جي ڏيرن واري راڄ ڪي ويجهو اٺن ميلن کن جي پنڌ تي "وانئين" جو ويٺل هو(١) ۽ شاهه حبيب جو محبتي ۽ معتقد هو. عبداللطيف جي پڙهائي لاءِ شاهه حبيب کيس سڏي پاڻ وٽ رهايو. هن شفيق استاد پنهنجي سعادتمند شاگرد کي مڪتبي تعليم پوري ڪرائي. ان بعد وڌيڪ تعليم جو سلسلو جاري نه رهيو، پر ميون نورمحمد هميشه لاءِ شاهه حبيب وٽ ايندو رهيو ۽ عبداللطيف جئن ته ويتر وڌيڪ ڄاڻ ڏانهن مائل هو سو ساڻس ملندو رهيو ۽ ڪانئس سڪندو رهيو. بالآخر جڏهن شاهه عبداللطيف اچي ڀٽ ڪي وسايو ته ميين صاحب کي پڻ سڏي اتي کيس سندس اوطاق ليکي ڏنائين ۽ ڀٽ تي پاڻ وٽ رهاياائين. اهڙي طرح نوجواني واري دور ۾ توڙي پوءِ شاهه عبداللطيف جو پنهنجي مشفق استاد سان ملڻ، وٽس ويهڻ ۽ ساڻس صحبت ڪرڻ جو سلسلو جاري رهيو(٢).

شاهه لطيف جي ننڍپڻ وارا ڪم ازڪم ٻارهن سال. ڪن پنهنجن ناناڻن ڏيرن فقيرن ۾ سئي قبندر ۽ ڳنبات واري تر ۾ گذريا. انهيءَ عرصي ۾، بين ٻارڙن سان گڏ، ڳنبات سان لاڳو اولهه طرف، واريءَ جي ڀڻن واري ايراضي (جنهن ۾ پوءِ هن 'ڀٽ' واري ماڳ کي وسايو) ۾ ننڍڙي لطيف ميهنن وسندي زانديون ڪيون هونديون. ان وهيءَ ۾ ڳنبات جي جوءِ ۾ هر ماڳ ۽ ڳوٺ ڏٺائين، ۽ ٻارن توڙي وڏن جو پيار ماڻيائين. ننڍپڻ وارين انهن يادگيرين جو ئي نتيجو هو، جو پوءِ وڏي هوندي سارنگ جي هڪ بيت ۾، 'ڳنبات' تي ڪرم جي ڪڪرن جي گونج جو ذڪر آندائين ته:

واهُندئان وڄُ ٿي، گُڙيون ڏُونهه ڳنبات

انهيءَ ٻاراڻي وهيءَ ۾ سندس سنگت ۽ رفاقت فطري طور تي ڏيرن فقيرن جي ٻارن سان ٿي، جن سان هو کيڏيو ۽ خوش ٿيو ۽ جيڪي پوءِ وڏي هوندي سندس پيارا فقير ۽ معتقد ٿيا. انهن مان اڄن فقير ڏيرو ۽ سُک فقير ڏيرو، ٻئي شاهه صاحب جي حاضرات جا فقير هئا. ڄاڻي فقير ڏيرو به شاهه صاحب جو ننڍڙي هوندي جو ساٿي هو جنهن جو پُٽ عنايت پڻ ڏانهس گهڻو مائل ٿيو. پر شاهه صاحب جو سڀ کان وڌيڪ ويجهو ۽ پيارو ساٿي سندس پنهنجو سڳو ماسات، رب رکيي فقير جو پٽ، محمد عالم ڏيرو هو جيڪو پوءِ خاص فقير ۽ خليفو ٿيو: شاهه صاحب کيس ڀٽ تي سماع ۽ ذڪر جو اڳواڻ مقرر ڪيو ۽ کيس "محمد عالم سچو عالم" ڪري سڏيو. پر عام طرح هو 'خليفو محمد عالم ذاڪر' سڏجڻ لڳو. شاهه

---

(١) 'وانئين' يعني ننڍڙي 'وانءِ' يا ننڍڙو ڳوٺڙو، جنهن کي سانگي، مرزا قليچ بيگ ۽ لالواڻي 'وائي' ڪري لکيو. سانگي ڄاڻايو آهي ته اهو ڳوٺ اڏيري کي ويجهو آهي. لالواڻي جنهن سنه ١٨٨٩ع ۾ ان بابت پڇا ڪئي هئي، سو لکي ٿو ته اهو ڳوٺڙو اڏيري کان چار ميل ۽ ڀٽ کان ٻارهن ميل پري آهي "جتي هن وقت ابڙا رهن ٿا" (١٨٩٩ع ۾ ڇپيل انگريزيءَ ڪتاب، ص-١١)

(٢) ڀٽ تي ميين نورمحمد واري اوطاق ١٩٥٤ع تائين موجود هئي. ان سال مٿي درگاهه ڏانهن ويندڙ رستي کي سرڪاري طور ڪشادي ڪرڻ وقت اها 'ميين جي اوطاق' رستي جي وچ ۾ اچي ٿي وئي ۽ 'بل ڊوز' ڪري ڊاهي وئي. پوءِ فقط هڪ ڪوهي باقي وڃي رهي هئي جيڪا رستي جي پوري وچ تي هئي ۽ مٿان ڪنهن وڪ سان ڍڪي ڇڏي هئائون، جيڪا راقم پاڻ ڏٺي هئي. 'ميين جي اوطاق' ۾ هڪ 'دڪي' لهيل هئي جيڪا چُن سان لتل هئي؛ پوريان ميان ان جي خاص سنڀال ڪندا هئا ۽ روزانو چندڦوڪ ڪندا هئا ڇاڪاڻ جو بعضي شاهه صاحب جڏهن پنهنجي استاد وٽ ايندو هو ته ان دڪي تي اچي ويهندو هو. ميين نورمحمد جي پٽ ميين ولي محمد جي شاهه صاحب وٽ وڏي عزت هئي، ايتري قدر جو وفات بعد ميين ولي محمد ئي شاهه صاحب کي غسل ڏياريو ۽ جنازي نماز پڙهائي.

Marfat.com

صاحب جي وفات کانپوءِ فقراء جي سڄي نظام کي سنڀاليائين ۽ وڏي خدمت ڪيائين. وفات بہ پٽ تي ئي ڪيائين، جتي سندس قبر شاهه صاحب جي روضي جي ٻاهران ڏکڻ طرف، ۽ تمر فقير جي تجر کان اوڀر طرف، تربتن جي اتر واري قطار سان لاڳيتي ڏکڻ طرف واري قطار ۾، اولھ کان ٻيو نمبر آهي.

والد جي رهنمائي هيٺ تربيت وارو دور (١١١٥ـ ١١٢٠هه؟)

ننڍپڻ واري مڪتبي تعليم بعد، بلوغت توڙي نوجواني واري دور تائين شاهه لطيف جي تربيت پنهنجي والد شاهه حبيب جي شفقت ۽ هدايت هيٺ ٿي. هو هميشه گڏوگڏ هئا، اهڙو جو ڄڻ هڪٻئي جا رفيق هئا. شاهه حبيب پاڻ پڙهيل هو ۽ دعا خاطر تعويذ لکي ڏيندو هو. بعضي هو حال وارا بيت پڻ چوندو هو. عالمن ۽ عارفن جو صحبتي هو، ۽ خود پاڻ پنهنجي وقت ۾ وڏو فيض وارو عابد زاهد هو. مير علي شير قانع ڪيس ”ڪريمي سلسلي جو ناميارو بزرگ، ۽ وجد ۽ حال وارو ڪرامتن جو صاحب“ سڏيو آهي(١). سندس تاڪيد ۽ سعيو توڙي سندس نظر فيض اثر جو سايو، ٻئي سڪيلڌي لطيف سان شامل حال رهيا. ٻئي طرف خود نوجوان لطيف ۾ پاڻ پنهنجو سوچڻ ۽ اعليٰ اخلاقي ۽ روحاني منزلن ماڻڻ جي ذوق ۽ جذبو موجزن ٿيو.

پر هاڻي شاهه حبيب ڪوٽڙي ۾ لڏي آيو ۽ نوجوان لطيف جي ڏسڻ وائسڻ جو دائرو اُتر طرفان هالن کان وٺي هيٺ لاڙ ۾ بلڙي تائين، ۽ اولھ طرفان ڪوٽڙي واري علائقي کان وٺي اوڀر ڏانهن پٽ ۽ ڳنبات تائين ۽ اُتان کان ڏکڻ ڏانهن نصرپور تائين وسيع ٿيو.

شاهه حبيب جو سئي قندر مان لڏي ڪوٽڙي مغل ۾ وهڻ: شاهه لطيف ڏهن ٻارهن سالن کن جو هوندو، جو شاهه حبيب 'سئي قندر' واري ڳوٺڙي مان لڏي وڃي اٺ نو ميل اولھ- ڏکڻ طرف 'ڪوٽڙي مغل' ۾ وينو. هڪ مقامي روايت موجب، سندن لڏڻ جو سبب اهو هو جو شاهه عبداللطيف اڃان سرجيوئي هو جو ڏيرن فقيرن مان ڪن درويشن شاهه حبيب کي چيو تہ: 'قطب سرجيو آهي ۽ هت رجوعات ٿيندي. اسين فقير ڪُٻڙن ۾ لڪا پيا آهيون. هاڻي يا اوهان وڃي ٻئي پاسي ويهو يا اسان کي لڏڻو پوندو.“ پوءِ شاهه حبيب وڃي گهران پڇيو تہ بي بي صاحبہ اميدواري جي تصديق ڪئي. فقيرن جي اها ڳالھ بالآخر سبب بني جو شاهه حبيب بالآخر سئي قندر مان لڏيو. هيءَ روايت پنهنجي جاءِ تي، پر پانڌيجي ٿو تہ سندس سهري عرس فقير ڏيري جي فوت ٿي وڃڻ جي ڪري شاهه حبيب 'سُئي قندر' واري ماڳ کي ڇڏيو ۽ ڳنبات واري پيٽي مان لڏيو. سندس لڏڻ جو هڪ خاص سبب اهو بہ هو جو 'ڪوٽڙي' جو رئيس مرزا بيگ مغل جيڪو سندس عقيدتمند هو، تنهن خير ۽ برڪت خاطر شاهه حبيب کي دعوت ڏيئي وٺي آڻي ڪوٽڙي ۾ رهايو جو ڪيس دعا ۽ سهاري جي ضرورت هئي. مير صاحب سانگي جي بيان موجب، شاهه حبيب ڪوٽڙي شهر لڳ ٻاهران پنهنجو گهر ڪيو(٢). اندازو ٿئي ٿو تہ اهو گهر، مرزا بيگ مغل جي حويليءَ واري ڪوٽ سان لاڳو الهندي طرفان هو جنهن کان اولھ طرف جهنگ ۽ لال لئو هو.

والد جي تربيت وارو دور: شاهه حبيب هاڻي پنهنجي سعادتمند فرزند کي پنهنجي صحبت ۽ رفاقت ۾ رکي سڄو توجهه سندس تربيت تي ڏنو تہ جيئن هو ذهني، اخلاقي ۽ روحاني طور اعليٰ درجي کي پهچي. ڪيس هميشه پاڻ سان گڏ پئي رکيائين ۽ جتي پئي ويو اتي وقت جي عالمن ۽ درويشن جي صحبت ۾ پئي وهاريائين. ڪيس وٺي اباڻي ماڳ مٽياري ۽ خاص طرح وڏي ڏاڏي ميين شاهه ڪريم جي آخري آرام گاهه تائين پاڻ سان گڏ نيائين، ۽ پڻ شاهه

---

(١) ”مير حبيب الله ڪہ همانا ذات اقدسيش ناموس سلسله ڪريميه وبڪرامات ظاهره من الشمس است“ (مقالات الشعراء، ص٣٥٧). ”هميشہ صاحب وجد و حال بود واستغراق ڪمال داشت.“ (تحفة الڪرام، مطبع ناصري دهلي، ١٧٣x٣).

(٢) اهڙو اشارو سانگي جي نظر ۾ آهي: (لطائف لطيفي، ص ٦١):

بوده در قرب شهرش خانه آباد ازان سيد حبيب شاهه آزاد

Marfat.com

ڪريم جي فقيرن سان ملايائين: ٻئي طرف ميين شاهہ عنات سان ملڻ لاءِ ڪيس شاهپور- نصرپور تائين گهمايائين. اهڙيءَ طرح بلوغت ڏانهن اُسرندڙ، سالم طبع ۽ ذهين لطيف پنهنجي والد سان گڏ انهن سفرن ۽ صحبتن مان گهڻو ڪجهہ پرايو. هاڻي سندس ڏسڻ وائسڻ جو دائرو ويتر گهڻو وڌيو: يعني اُتر طرفان هالن ڪان وٺي هيٺ لاڙ ۽ ٻُلڙي ۽ نئي تائين ۽ اوڀر طرف گنبات ڪان اڳتي پيڻ پور، هالا حويلي، شاهپور ۽ نصرپور تائين وڏيڪ وسيع ٿيو. البت سندس گهڻو سارو وقت ڪوٽڙي ۾ ئي پئي گذريو: شاهہ حبيب جهڙي اهل دل درويش پنهنجي صالح فرزند کي پاڻ جيڏن سان راند روند ڪرڻ ڪان ڪونہ ٿي روڪيو، جو ان ننڍيءَ ٿهيءَ ۾ لطيف جو گز ڪمان ڪٽڻ يا ساٿي ٻارن سان لڪ لڪوٽي راند ڪرڻ جو ڪن روايتن ۾ ذڪر آيو آهي. پر شاهہ حبيب ساڳئي وقت، وڏي سُرت سمجهہ واري لطيف کي پنهنجي خاص توجهہ، اعليٰ تربيت ۽ عارفانہ نظر سان اعليٰ اخلاق ۽ نيڪ اعتقاد ڏانهن مائل ڪيو. نوجوانيءَ واري دور ۾ قدم رکڻ سان گڏ ڪيس طريقت جي راهہ ڏسيائين ۽ نفساني خواهشن تي ضابطي خاطر زهد ۽ جهد جي تلقين ڪيائين. پنهنجي والد بلڪ مرشد جي اهڙي هدايت ۽ رهبري هيٺ نوجوان لطيف لوڪ ڪان پاسيرو ٿي، جهنگ ۾ گوشائتو ويهي، ڌڻيءَ جي ياد ۾ محو ٿي، پنهنجي نفس کي نمائڻ ۽ پاڻ پڇاڻڻ لڳو. هن خلق ڪان پري ٿي جن ماڳن تي رياضت ڪئي ۽ چلا ڪڍيا تن سڀني بابت معلومات موجود نہ رهي آهي، پر ٽن جاين بابت پوري پڪ آهي جتي هو وڃي گوشائتو وينو ۽ عبادت ۾ محو ٿيو. اهي جايون اڃان تائين نوجوان لطيف جي اُتي ويهڻ ۽ رياضتن ڪرڻ سببان مشهور ۽ محفوظ رهيون آهن.

انهن مان هڪ هو لئي جو وڏو شاهي وڻ، جيڪو پوءِ 'لال لئو' سڏجڻ لڳو، جنهن جي جُهنڊ ۾ لطيف وڃي ويهندو هو. اهو وڻ ڪوٽڙي ۾ سندس گهر کي ويجهو اولهہ طرف واري لاڳيتي جهنگ ۾ هو، جتي ڪنهن اڳئين درويش جو مقام هو ۽ جتي پوءِ شاهہ لطيف جي ڪڍيل چلي ۽ ڪشالي جي يادگار طور مسجد، کوهہ ۽ جايون نهيون، جن جا آثار توڙي انهي پيڙهيءَ وارا وڻ هن وقت (١٩٩٩ع) تائين موجود آهن. لئي جو وڻ جنهن جي جهُنڊ ۾ لطيف وڃي ويهندو هو سو اتر طرف، مسجد واري جاءِ کي ويجهو آهي. ان جاءِ تي اڃان تائين هڪ جهونو ڏوڙو ڏنگو 'لئو' بيٺو آهي جيڪو چون ٿا تہ ان اصلي 'لئي' جي بنياد مان آهي(١).

ٻيو نشان غالباً خود 'پٽ' واري اها جاءِ هئي جتي پوءِ شاهہ لطيف پنهنجو حجرو ٺهرايو. ان جاءِ تي هو هڪ وڻ جي جهُنڊ ۾ اڪيلو محويت واري حالت ۾ ويٺل هو جو قلندر شوري جنهن اتي پنهنجيون ڏاچيون پئي چاريون ڪيس ڏٺو ۽ ڏاچين پڻ ڏسي ٽاهہ ڪاڏو جو قلندر شوري ڊوڙي وڃي سندس ڳوٺ (جيڪو ڪوٽڙي ڪان ڪوهہ ڪن پٽ واري طرف هو) پنهنجي پيءُ صاحبڏني کي ٻڌايو جيڪو ساڻس گڏجي اتي آيو پر اُها جاءِ خالي پئي هئي. وڏيري صاحبڏني پوءِ پنهنجي پٽ (قلندر) کي سمجهايو تہ: 'شاهہ حبيب جو پٽ اڪثر هن جُوءِ ۾ ويراڳ ۽ بيخودي واري حالت ۾ اچي ويهندو آهي، ۽ جيڪڏهن هو ٻئي ڀيري ڪيس ڏسي تہ ڪانئس دعا گهري'.

ٽيون نشان اهو هو جيڪو هاڻي 'شاهہ جو ڪنڊو' ٿو سڏجي، جيڪو پٽ ڪان ڏيڍ ميل ڪن اوڀر- اتر طرف ريلوي اسٽيشن ڪان ٻہ اوڀر ڪنب داڙون- شهدادپور واري رستي تي) آهي ۽ جتي اڃان تائين وڻن جو جهُنڊ موجود آهي. ان جو ذڪر اڳتي ايندو، پر مٿين روايت جيڪا ان وقت جي اکين ڏٺي شاهد قلندر شوري ڪان بيان ٿيل آهي ۽ پڻ سندس والد وڏيري صاحبڏني جي زباني تصديق ٿيل آهي ان مان ظاهر آهي تہ شاهہ حبيب مسلسل طور وڏي ڌيان ۽ پختي ارادي سان پنهنجي پياري فرزند جي تربيت پئي ڪئي تہ هو زهد ۽ رياضت ذريعي روحاني طور ڪماليت جي درجي کي پهچي. مٽياري جي درويش هاشم شاهہ جي عبدالطيف جي ولادت بابت

---

(١) لطائف لطيفي، ص-١٤٤.

Marfat.com

ڪيل دعا واري روايت مٿي بيان تي چڪي آهي شاهہ حبيب بيشڪ پنهنجي پلاري عزيز هاشم شاهہ جي دعائيہ لفظن تي پڪو يقين رکيو هو: ’لطيف جي بوءِ اچڻ‘ يعني خوشبوءِ ٿيڻ وارا لفظ معنيٰ خيز هئا. شاهہ حبيب بالجتيءَ ڪان وٺي لطيف جي هر طرح تربيت ڪئي هئي ۽ هاڻي جڏهن ڪيس ڪجهہ اهڙو پروسو ٿيو تہ عبداللطيف زهد ۽ عبادت ذريعي ڪافي ترقي ڪئي آهي تڏهن، پنهنجي اطمينان خاطر، ڪيس درويش هاشم شاهہ وٽ وٺي ويو. ان وقت شاهہ لطيف جي عمر ۱۵ سال ڪن هئي. هاشم شاهہ نوجوان لطيف ۾ اعليٰ صلاحيت جا آثار ڏٺا، پر باوجود رياضت ۽ عبادت جي هن درويش ڪيس اجان بہ وڌيڪ ترقي ۽ ڪمال طرف ترغيب ڏيندي چيو تہ:

’حبيب جو پٽ (اجان) پچي راس نہ ٿيو آهي‘

ڪمال ڪي پهچڻ واري تربيت اڳيئي سندس والد طرفان جاري هئي، پر هن ترغيب ويتر نوجوان لطيف ۾ نئون جذبو جاڳايو جو هو مونتي اچي زهد ۽ عبادت ۾ مشغول ٿيو (”باز ورع اختيار ڪرد“) ۽ مسلسل مجاهدي سان بالآخر مجازي رنگ ڪي مٽيائين ۽ پنهنجي اندر جي آئيني ڪي ايترو تہ اُجاريائين جو ڏسڻ پسڻ ۽ فهم فڪر جا طور طريقا مٿس عيان ٿيڻ لڳا. ان جو ثبوت ’ڪنڌي واري ماڳ‘ تي سندس ياد الاهي ۾ محويت ۽ ان موقعي تي پنهنجي والد شاهہ حبيب طرفان پيار پري پڇا تي سندس ڏنل جواب مان ملي ٿو. جئن تہ شاهہ لطيف هاڻي وڏو هو انهيءَ ڪري پنهنجي والد ڪي حال ڏيندو هو تہ هُو ڪٿي وڃي ٿو چلو ڪيي: اڪيلائي ۾ عبادت لاءِ ويهڻ ڪان پوءِ شاهہ حبيب سندس سماءُ لهندو هو ۽ پڻ روحاني واردات ۾ سندس حال پائي ٿيندو هو. هن پيري، وچان هڪ ڀن ڏينهن جي وٿي پئجي ويئي ۽ واءُ لڳڻ ڪري ڪنڌي واري جاءِ ڪي مٽي گهيري وئي ۽ لطيف جي جسم تي پڻ لٽ چڙهي وئي. ان حالت ۾ ڪيس ڏسي شاهہ حبيب جي دل پرجي آئي (جئن تصغير ۾ آندل پيار پريي لفظ ’انگڙا‘ مان ظاهر آهي) ۽ چيائين تہ:

”لڳي لڳي واء، ويا انگڙا لتجي“

والد جو هي دلنواز آواز ٻڌي شاهہ لطيف پڻ ساڳئي جذبي سان جواب ڏنو تہ:

”پئي ڪٺي پساهہ، پسڻ ڪارڻ پرين جي.“(۱)

شاهہ لطيف جو هيءَ جواب، جنهن ۾ ساڳئي دلپذير بيان ۽ ساڳئي دلپذير معنيٰ ۾ ٻي سٽ چئي بيت پورو ڪيائين، سو ان عمر ۾ سندس اعليٰ شاعرانہ شعور جو آئينو آهي: پر ان ڪان وڌيڪ اهو سندس اندر جي اوجر ۽ روحاني رُتبي تي شاهد آهي چاڪاڻ جو هن جواب ۾ سندس پنهنجي ’نيستي‘، ’پرپور سڪ ۽ صبر‘ ۽ ’عشق الاهي ۾ رچي راس ٿيڻ‘ جا سڀ اهجاڻ سمايل آهن(۲).

پير هاشم شاهہ سان پهرئين پيري ملڻ ڪانپوءِ شاهہ لطيف ٽي سال ڪن سانده رياضتون ڪيون. هينئر سندس عمر ۱۸ سال ڪن هئي. شاهہ حبيب هاڻي جڏهن ٻيهر ڪيس درويش هاشم شاهہ جي خدمت ۾ وٺي ويو

---

(۱) لطائف لطيفي (ص ۹۳- ۹٤) جي پڙهڻي ”پسڻ خاطر“ آهي. لالواڻي جي انگريزي ڪتاب (”شاهہ لطيف“، ص- ۸) ۾ ڏنل پڙهڻي ”پسڻ ڪارڻ“ آهي.

(۲) سانگي، هن اهم واقعي جي اصليت بدران ان جي بالڪل هڪ عامي روايت ڪي قلمبند ڪيو آهي (لطائف لطيفي، فارسي متن، ص ص ۱٤٤- ۱٤۵) تہ: شاهہ لطيف ان وقت ننڍو ڇوڪرو هو ۽ محض راند خاطر ٻين ڇوڪرن سان گڏجي اتي ويو هو ۽ راند ڪندي هو هڪ ڪنڌي جي ٽڙ واري پور ۾ وڃي لڪو يا ان جي آڏو واري، جو ڏڙو هو تنهن ۾ لڪو جو ڪيس ڪوبہ ڏسي نہ سگهيو. ٻيا ڇوڪرا بالآخر مونتي ويا پر پاڻ اتي ئي عبادت ۾ محو ٿي ويو. هن روايت ۾ هيءَ راند وارو بيان گهٽو پوءِ گنڊيو ويو ـ جيئن ٻاراڻي وهيءَ ۾ شاهہ صاحب جي ڪرامت وڌيڪ روشن ٿئي. پر ان موقعي تي شاهہ حبيب ۽ شاهہ لطيف جي چيل پُرمعنيٰ سٽن مان ظاهر آهي تہ شاهہ لطيف ان وقت راند واري وهيءَ ڪان وڏو هو، ۽ پنهنجي ڪيل رياضت توڙي شاهہ حبيب جي تربيت جو مٿس گهرو اثر پئجي چڪو هو.

Marfat.com

تڏهن هن لطيف کي محبت ۽ شفقت جي نگاهه سان ڏٺو ۽ دعا ڏيندي چيو ته:

"لطيف جو چراغ روشن ٿيندو."

يعني ته 'آئنده لطيف جو پنهنجو چراغ روشن ٿيندو'، يا ٻي مراد ته "هن وقت به روشن آهي پر اڃان اڳتي هلي گهڻو وڌيڪ روشن ٿيندو"(١). ٻنهي حالتن ۾ هيءَ ورندي واڳائي واري هئي: هڪ طرف شاهه حبيب کي اطمينان ٿيو ته سندس والدانه تربيت جو مقصد پورو ٿيو، ته ٻئي طرف شاهه لطيف کي مستقبل ۾ شمع روشن ٿيڻ واري واڌائي سان گڏ ويتر وڌيڪ ترغيب ملي ته ڪيس سلوڪ ۽ معرفت ۾ ڪمال حاصل ڪرڻ لاءِ اڃان به اڳتي قدم وڌائڻو آهي. درويش هاشم شاهه پوءِ سگهو ئي تاريخ ١٢- ربيع الاول سنه ١١٢٠هه ۾ وفات ڪئي. ان وقت شاهه لطيف جي عمر پريا ارڙهن سال هئي. آئنده تربيت جي واڳ هاڻي خود سندس پنهنجن هٿن ۾ هئي: شفيق والد پنهنجو فرض پورو ڪري چڪو هو، ۽ درويش هاشم شاهه پڻ سندس نالو وٺي ڪيس دعا سان نوازيو.

پاڻ پنهنجي تربيت ۽ ڪماليت ڏانهن قدم وڌائڻ وارو دور (١١٢٠ـ ١١٤٢هه)

نوجوان لطيف جو 'خود پاڻ پنهنجي تربيت وارو' هي دور ويهه- ٻاويهه سال کن مسلسل طور جاري رهيو. اهو سندس زندگي جو خاص الخاص طلب ۽ تلاش، پرجهه ۽ پروڙ وارو دور هو، جيڪو ٿيڪ سندس عارفانه تحقيق جو سلسلو سڄي عمر تائين هلندو رهيو. زمان ۽ مڪان جي لحاظ سان، هيءُ دور ٻن ڀاڱن ۾ وراهيل نظر اچي ٿو: هڪ پهرين پنڌرهن سالن (١١٢٠- ١١٣٥هه) وارو دور جنهن ۾ سندس سلوڪي طلب ۽ تحقيق وارا پنڌ ڪجهه پراهان هئا، ۽ ٻيو پوين پنجن- ستن سالن کن وارو دور (١١٣٥- ١١٤٢هه) جنهن ۾ سندس ٻاهرين پنڌن سان گڏ 'ڀٽ واري ڀيٽي' تي پڻ توجهه ٿيو. انهن ٻنهي دورن ۾ حق ۽ حقيقت جي مسلسل طلب ۽ تلاش جا اڳتي هلي جيڪي نتيجا نڪتا، ۽ جن جا اهڃاڻ شاهه عبداللطيف جي پوئين دور واري زندگي ۾ نمايان ٿيا، تن جي بناءَ تي ڪافي وثوق سان چئي سگهجي ٿو ته هن عرصي ۾ سندس عملي ۽ فڪري ڪشالي جو رخ خاص طرح هيٺين پنجن طرفن ڏانهن رهيو:(١) ڏيهه پرڏيهه ۽ پرجهڻ پروڙڻ خاطر سير سفر جو سلسلو شروع ڪيائين، (٢) شاديءَ جي رسم پوري ڪيائين، (٣) عارفانه زندگي جي عملي راهه رسم جي ڄاڻ لاءِ پنهنجي وڏي ڏاڏي ميين شاهه ڪريم جي سوانح ۽ طور طريقي کي سمجهڻ جي ڪوشش ڪيائين، (٤) سلوڪ ۽ معرفت جي اعليٰ معنوي فڪر ۽ ڄاڻ لاءِ ميين شاهه ڪريم جي بيان ڪيل نُڪتن ۽ حقيقتن توڙي مولانا رومي جي مثنوي ۾ مسايل رازن کي پروڙڻ طرف توجهه ڪيائين، ۽ (٥) ٻين جي تلقين لاءِ، پنهنجي فڪر کي سنڌي بيتن ۽ واين ذريعي ظاهر ڪرڻ جو پهه ڪيائين.

پنهنجي سر، شاهه لطيف جي بامقصد مسافرين ۽ ملاقاتن جي شروعات انهن ماڳن سان ٿي جتي اڳ هو پنهنجي والد سان گڏجي ويندو هو. انهن مان ڏکڻ طرف مٽياري، گنجو ٽڪر ۽ اڳتي ٻلڙي ۽ ٺٽو هئا. ٻلڙي سندس ڏاڏاڻو ماڳ هو، جتي سندس وڏي ڏاڏي ميين شاهه ڪريم توڙي ڏاڏي عبدالقدوس شاهه جون مزارون هيون. اتر طرف (پراڻن) هالن جو تاريخي شهر ڪوٽڙي کي ويجهو هو ۽ پڻ ساداتن جو پهريون ماڳ هو. شاهه لطيف جي

---

(١) ان بعد هن روايت ۾ هيٺيان لفظ آهن:

"پوءِ (شاهه حبيب) سمجهيو ته ڪمال حاصل ٿيو آهي. پوءِ
ڀٽ تي سڪونت اختيار ڪيائون ۽ مريد ڪيائون."

ظاهر آهي ته اهي الفاظ پوءِ راويءَ طرفان وڌايل آهن. هاشم شاهه واري زباني سان چئڻ انهن جي ڪاٻه مناسبت نظر نٿي اچي ڇاڪاڻ جو درويش "هوگا" (ٿيندو) جو لفظ چيو ۽ نه "هو گيا هي" (ٿي ويو آهي).

Marfat.com

وقت ۾ بہ هالا عالمن ۽ درويشن جو گهر هو. اتان ڏهہ ميل کن اوپر طرف 'گولي پير جو مقام' سندس واسطي اهميت وارو هو، جو اُتي سندس پڙڏاڏي جلال شاهہ (جمال شاهہ) شهيد جو مزار هو. ڏکڻ- اوڀر طرف ساگري ڍوري جي ڪناري وارن درويشن جا ماڳ مڪان ديدار لاءِ اهميت وارا هئا. خاص طرح ڀينءَ پور ۽ اڳتي شاهپور ۽ نصرپور وارو ڀاڱو ويجهو هو، جتي وڏو شاعر ۽ درويش ميون شاهہ عنات اجان زندهہ هو، ۽ شاهہ لطيف وٽس وڃڻ شروع ڪيو. ساگري ڍوري جي ڪنار سان، اتران ڀِرِيائين مشائخ هوتي جي درگاهہ هئي، جيڪو پاٽ يا ڪائنس پوءِ سندس بہ پهتل فرزند احمد ۽ محمد ميين شاهہ ڪريم سان مليا هئا. اجان ڏکڻ طرف ٻين اهل مماتي وارن بزرگن جون مزارون هيون جيڪي پڻ ميين شاهہ ڪريم جي وقت جا هئا- مثلاً درويش آچر، شيخ پرڪيو ڪاتيار، درويش پلي، پنيو سهاڙ، مخدوم محمد اسماعيل سومرو اگهم ڪوٽي، شيخ موسو، رڪن الدين ولد رتو (جُوڻ جي علائقي جو)، ميرڻ ڪاتيار، مهراڻ فقير نهڙيو، مخدوم صابر ولهاري، مٽياروي سيد ساجن سوائي، جرڪس ڏناٿي (ولهار ۽ ونگي علائقن جا). ميين شاهہ ڪريم جي ناتي سان، شاهہ لطيف جو انهن درويشن جي ماڳن مڪانن ڪي ڏوري ڏسڻ فطري هو، جيتوڻيڪ ٻين ولين ۽ نيڪن جي تلاش ۾ ڪن ٻين جاين تي بہ ويو هوندو. تلهار ۽ بدين طرف سندس پنهنجن وڏن عزيزن بزرگن جون مزارون خانقاهون هيون. ميين شاهہ ڪريم جي اولاد مان بہ درويش سيد پليڏنو ۽ سيد مگليڏو تلهار جي علائقي ۾ اچي سڪونت پذير ٿيا هئا ۽ ٻئي وڏا لائق ۽ سالڪ هئا. اجان اڳتي بدين لڳ، 'شهاب الدين سهروردي جي مقام' ۾ (جيڪو عوام ۾ 'شاهہ بَدي جو مقام' سڏجي) خود ميين شاهہ ڪريم جو والد 'شاهہ للو' مدفون هو. انهيءَ ڪري ساگري جي وَليئن وارن ماڳن مڪانن ڪانپوءِ اڳتي ويندي بدين تائين شاهہ لطيف جو وڃڻ بلڪل قرين قياس نظر اچي ٿو.

سندس هن سير سفر واري دور جا ڀريان پنج ڇهہ سال گهٽي حد تائين سنڌ جي ماڳن مڪانن ڪي ڏسڻ، درويشن جي خانقاهن ۽ درگاهن جو ديدار ڪرڻ، مختلف ڌنڌي پيشي وارن وٽ ويهڻ ۽ عوامي زندگي جي مطالعي ۾ گذاريا. هن عرصي اندر گهٽي ۾ گهٽا گهمرا پنهنجي وڏي ڏاڏي ميين شاهہ ڪريم جي درگاهہ تي ڪيائين ۽ گهڻو ڪجهہ پرايائين. هاڻي هو پڪن پختن اپرنڊڙ ارادن سان مالا مال ٿي ڪماليت طرف قدم وڌائڻ وارو هو، جو ڪيس زميني زندگيءَ جي هڪ اهم منزل ڏانهن موڙڻو پيو: اها هئي سندس شادي جنهن ۾ سندس شفيق والد جي رضا ۽ رغبت اثر انداز ٿي. هن وقت سندس عمر ٢٤ سال کن هئي.

شاديءَ جي رسم. شاهہ عبداللطيف جي ڳڀرائپ ۽ بلوغت وارو دور اڳ ختم ٿي چڪو هو، پر فهم ۽ فڪر جي ڪمال ۽ عروج طرف وڌڻ جي اجان ابتدا هئي: سندس توجهہ، ڪماليت جي راهہ ۾ مسلسل ڪوشش ۽ ڪشالي ۽ قدم اڳتي وڌائڻ طرف هو جو جاتائين ٿي تہ ويهڻ جو وقت ڪونهي ۽ تتيءَ ٿڌيءَ ڪاهڻو آهي. شادي ۽ گهرٻار ڪري ويهي رهڻ سندس سالڪانہ جدوجهد ۽ جستجو جي خلاف هو. شاديءَ بابت سندس خيال ساڳيا وڏي ڏاڏي ميين شاهہ ڪريم وارا هئا، جنهن شادي کي رنج ۽ آزار ٿي سمجهيو ۽ رڳو 'لوڪ لڄا جي ڪري شادي ڪئي هئائين'(١). شاهہ عبداللطيف جو پنهنجو چوڻ هو تہ جيستائين حق جو طالب مطلوب سان نہ ملي، يعني سالڪ الاهي وصال نہ ماڻي، تيستائين شادي نہ ڪري، ڇاڪاڻ جو سلوڪ جي راهہ ۾ ڪاميابي آزادي ۽ يگانگي ۾ آهي(٢). باوجود انهيءَ جي جو سندس سڄو توجهہ اخلاق ۽ ڪردار جي معراج طرف هو. زندگي جي هن مرحلي تي ڪيس شادي ڪرڻي پئي.

---

(١) ڊاڪٽر عمر بن محمد دائودپوٽي جو مرتب ڪيل "شاهہ ڪريم بلڙي واري جو ڪلام"، ١٩٣٧ع ڇاپو، ص، ٩-١٠.

(٢) لطائف لطيفي (فارسي متن)، ص- ١٠٤.

Marfat.com

ڪوٽڙي جو رئيس مرزا بيگ مغل مقابلي ۾ دل قبيلي جي ماڻهن هٿان سنه ١١٢٤هه ۾(١) مارجي ويو. سندس ٻار ٻچا ٻي واهه تي پيا، ۽ سواءِ شاهه حبيب جي ٻيو ڪو سندن سهارو ڪونه هو. مرزا بيگ کي هڪ ڇوڪرو هو جيڪو پڻ سگهوئي فوت ٿيو ۽ باقي فقط سيده بيگم (يا سعيده بيگم) هڪ نيڪ سيرت نياڻي هئي. شاهه حبيب پنهنجي معتقد جي هن بيواهه ڪٽنب جي ضائفائن کي سنڀالڻ ۽ سهارو ڏيڻ ضروري ڄاتو، ۽ سندس رضا بعد پنهنجي فرزند کي ميڄايو ۽ بيبي سيده بيگم سان سندس نڪاح ڪرايو. جيڪڏهن شاهه لطيف، ان کان اڳ بيبي صاحبه کي ڏٺو هو ۽ سندس دل ۾ محبت جي دونهين دکيل هئي ته به ان کي ڍڪيو هئائين ۽ ٻاهر ڪابه ٻاڦ ڪانه ڪڍي هئائين(٢)؛ شادي واري موقعي کان اڳ هو پنهنجي سالڪانه صبر سان ان خيال کي اورانگهي آجو ٿي چڪو هو. پر هن وقت والد جي رضا ۽ هڪ بيواهه ۽ يتيم گهر کي سهاري ڏيڻ خاطر شادي قبوليائين. ان جي تصديق شاهه لطيف جي اِزدواجي زندگي جي اهڃاڻن مان ٿئي ٿي. جيئن ته زندگي جي هن مرحلي تي سندس سڄو توجهه حق ۽ حقيقت جي اعليٰ منزلن طرف هو، انهيءَ ڪري سندس هن شادي جي ضرورت ۽ اهميت اسلامي شرعي رسم مطابق هئي: ان ۾ نه ته ڪا عاشقي جي ٻوءِ هئي، نه ته ڪو افساني جو رنگ هو(٣). شادي بعد به شاهه لطيف جو پنهنجي گهر سان جيڪو برتاءُ رهيو سو بيشڪ شاهانه ۽ شريفانه هو پر عاشقانه ڪونه هو. روايتن موجب بيبي صاحبه کي اميدواري ۾ پلي جي سڌ ٿي ۽ ونهيون فقير جَت وڏي تڪليف سان پلو وٺي آيو ۽ سهڪندو آيو. شاهه صاحب سبب معلوم ڪري چيو ته ٻار اڃان پيٽ ۾ ئي آهي ته فقير کي ايڏو هلاڪ ڪيو اٿس؛ ڄمندو ۽ وڏو ٿيندو ته الائجي ڇا ڪندو! ان بعد هڪ ٻوڙي خدمتگار فقيرياڻي تي جڏهن بيبي صاحبه ڏمر ڪيو ته شاهه صاحب کي اهو ڏکيو لڳو. ان بعد ڪو اهڙو سبب ٿيو جو ٻارڙو خير ڪو ڄائو(٤).

حقيقت ۾ شاهه جي زندگي جو شاديءَ کان اڳ ۾ ئي اهڙو دور شروع ٿي چڪو هو جو سندس سوچ ويچار جا معيار مُنجهي ويا هئا؛ پنهنجي گهر- واريءَ جي سَڌن جي پورائي کان وڌيڪ پنهنجن مخلص فقيرن جي تڪليف کي مهانگو ٿي سمجهيائين. شاديءَ کان اڳ ئي گهر کي ڇڏيو هئائين ۽ گهڻو وقت ڪوٽڙيءَ کان ٻاهر پئي گذاريائين، ۽ شاديءَ بعد به گهر ڪري ڪونه ويٺو؛ سندس هل هلان جو اهو سلسلو 'پٽ' کي وسائڻ کان پوءِ تائين هلندو رهيو. مير سانگي ڄاڻايو آهي ته: ان وقت به شاهه صاحب گهڻو وقت ٻاهر گهمندي

---

(١) مير علي شير قانع هن واقعي جو تاريخي ماده "يک مغل به بود" يا "بود خبيث" ڄاڻايو آهي. مرزا بيگ جي قبر، ميين ونهيين جي مقام لڳ، شاهه قاسم بيگلار جي قبرستان ۾ موجود آهي جنهن تي اهوئي سال لکيل آهي.

(٢) شاهه لطيف جو مرزا بيگ جي حويلي ۾ دعا لاءِ وڃڻ ۽ سيده بيگم جي چيچ جهلڻ واري ڏندڪٿا نه فقط سنڌ جي تهذيب ۽ ريت رسم جي خلاف آهي، پر شاهه لطيف جي اعليٰ ڪردار (جنهن لاءِ سندس والد سائين جي توجهه سان سندس خاص تربيت ڪئي هئي) جي پڻ ابتڙ آهي. اصل ۾ مير علي شير قانع (محض شاهه لطيف جي ڪرامت بيان ڪرڻ خاطر) ايترو لکيو ته 'اهو مغل اڳ مخالف هو'؛ پر ائين ڪونه چيائين ته ڪو شاهه لطيف جي سندس حويليءَ ۾ اک هئي انهيءَ ڪري هو مخالف هو. اها ڳالهه پوءِ بنائي وئي ۽ مير سانگي پهريائين ان کي تحرير ۾ آندو ۽ پوءِ ٻين ان کي نقل ڪيو. شاهه لطيف جي شاديءَ واري زندگي جي اهڃاڻن مان هن جڙتو بيان جي ڪلي طور تي ترديد ٿئي ٿي. (ڏسو هيٺ)

(٣) مرزا قليچ بيگ شاهه جي شاديءَ جي سلسلي ۾ صحيح راءِ قائم ڪئي آهي ته "شوق جي پنيان شادي ڪين ڪيائين." "سندس بيبي گهر واريءَ سان ...... اوتري محبت ڪانه هونديَ هيس. نڪا عشق پٺي ڪا شادي ڪئي هئائين. رڳو شرع شريف جي حڪم پوري ڪرڻ لاءِ ڪر ڪار جي سهنج لاءِ شادي ڪئي هئائين. شادي ڪرڻ به هڪڙي سنت هئي، تنهنڪري هن روا رکي." (احوال شاهه عبداللطيف ڀٽائي، ص ص ٦٠-٦١).

(٤) مرزا قليچ بيگ، احوال شاهه عبداللطيف ڀٽائي، ص ٢٦؛ لالواڻي، انگريزي ڪتاب 'شاهه لطيف'، ص ٢١؛ دين محمد وفائي، لطف اللطيف، ص ص ٩٦، ٩٨.

Marfat.com

پئي گذاريو ۽ جڏهن پٽ تي هوندو هو تہ بہ گهڻو وقت مسجد ۾ هوندو هو ۽ پنجئي وقت نماز جا جماعت سان پيو ادا ڪندو هو. ان ڪانسواءِ بہ گهڻو سارو وقت گهر ڪان ٻاهر گذاريندو هو، ۽ اندر حويلي ۾، جيڪا مسجد سان لڳو لڳ اتران هئي، گهٽ ئي ويندو هو(١).

شاھ ڪريم جي طور طريقي کي سمجهڻ. متي چئي آيا آهيون تہ زندگي جي سفر ۽ ڪشالي واري پئي دور ۾ گهٽي ۾ گهڻا گهمرا ميين شاھ ڪريم جي درگاھ تي ڪيائين جتي ذڪر ۽ سماع ۾ شريڪ ٿي ان سلسلي ڪان واقفيت حاصل ڪيائين، جيڪو پوءِ پاڻ پٽ تي قائم ڪيائين. شاھ ڪريم بابت ڳالهين هٿ ڪرڻ لاءِ ڪريمي فقيرن سان صحبتون ڪيائين جن مان جتن فقيرن سان پوءِ هميشہ لاءِ سندس نينهن ۽ ناتو ٿي ويو. شاھ ڪريم جي سوانح ۽ تلقين بابت ڪتاب (غالباً 'بيان العارفين') دستياب ڪري مطالعي لاءِ پاڻ وٽ رکيائين جيڪو پوءِ هميشہ لاءِ پاڻ سان گڏ کڻندو هو(٢). ميين شاھ ڪريم جي تواضع ۽ نهٺائي، تجريدي زندگي کي ترجيح، فطري مشاهدن ۽ روزمره جي ڏٺن ۽ مشغلن جي مطالعي مان حقيقت تائين پهچڻ وارن سلسلن شاھ لطيف جي ذهن ۽ فڪر کي گهڻو متاثر ڪيو.

ميين شاھ ڪريم پنهنجي طرفان ڪيل هدايت ۽ تلقين ۾ اعليٰ انساني اخلاق ۽ ڪردار توڙي عارفانہ فڪر کي گاهي بگاهي پنهنجن توڙي ٻين درويشن جي چيل سهڻن سنڌي بيتن ذريعي سمجهايو هو. اهو طور طريقو هڪ بهترين مثال جي صورت ۾ شاھ لطيف جي سامهون آيو. ان ڪان اڳ ڪيس پنهنجي والد شاھ حبيب جي عام فهم بيتن ذريعي اهڙي تربيت ملي هئي. ان وقت ميون شاھ عنات رضوي، عام مقبول سنڌي بيتن ۾ سلوڪي شاعري جو بادشاھ هو. گنباٽ واري پيڙهي جتي شاھ عبداللطيف جو ننڍپڻ گذريو اتان ميين شاھ عنات جي شاهپور ويهن ميلن تي هئي. ڪوٽڙي ڪان بہ شاهپور ۽ نصرپور ايتري ئي پنڌ تي هيون. ميين شاھ عنات جي بيتن جو غلغلو هو ۽ اهو پڙلاءُ ننڍپڻ توڙي نوجواني واري دور ۾ شاھ لطيف جي ڪَنن تي پيو. پهريائين غالباً سندس والد شاھ حبيب ڪيس ميين شاھ عنات وٽ وٺي ويو جنهن ڪيس گهڻو پيار ڪيو. پوءِ شاھ عبداللطيف پاڻ ميين شاھ عنات وٽ وڃڻ ۽ سندس صحبت مان فيضياب ٿيڻ لڳو. اهي ملاقاتون ۽ صحبتون اندازاً سنہ ١١٢٢ھ ڪان وٺي، جڏهن شاھ لطيف جي عمر ويهہ سال هئي، وڌيڪ گهاٽيون ٿيون ۽ ڪم از ڪم سڄا سارا ڏهہ-ٻارهن سال پوءِ ويندي سنہ ١١٣٣ھ ۾ ميين شاھ عنات جي وفات تائين مسلسل طور جاري رهيون. پنهنجي جوان ذهن ۽ سالم طبيعت توڙي ميين شاھ عنات سان سندس محبت جي ڪري، شاعريءَ جي ذوق ۾ شاھ لطيف، ميين شاھ عنات ڪان گهڻو ڪجهہ پرايو. ميين شاھ عنات جي وفات بعد پڻ سندس ڪلام سان شاھ صاحب جي گهڻي رغبت رهي جنهن جو عڪس شاھ صاحب جي بيتن ۾ نمايان طور نظر اچي ٿو(٣).

---

(١) لطائف لطيفي، فارسي متن، ص- ١٢٧. باوجود انهن اهڃاڻن جي، شاھ جي شاديءَ کي مير سانگي 'افسانہ عشق' ۽ 'عشق بازي' طور منظوم ڪيو: نہ فقط ايترو پر شاھ جي گهر واري بابت مير علي شير قانع جي ڏنل اشاري کي محض عامي روايتن جي آڌار تي وڌائي وڌ ڪيو، حالانڪ اهي روايتون سنڌ جي ريت رسم توڙي شاھ جي اعليٰ اخلاق ۽ ڪردار جي ابتڙ هيون. مثلاً شاھ لطيف کي اندر گهر ۾ دعا لاءِ وٺي ويا تہ وڃي پردہ دار بيمار ڇوڪريءَ جي چيچ جهليائين، پوءِ سندس پيءُ کي پٽيائين ۽ پڻ سنڌيس ننڍڙو پاءُ مٺو تہ چڻ شڪر ڪيائين. (ڏسو 'لطائف لطيفي'، فارسي متن، ص، ٥٩- ٧٣).

(٢) مير عبدالحسين سانگي جنهن هي ڪتاب ڏٺو هو، تنهن هن کي 'رسالو' ڪري ڄاڻايو آهي جنهن ۾ ميين شاھ ڪريم جو احوال درج هو (لطائف لطيفي، ص-١٢٢) مرزا قليچ بيگ ان کي "شاھ ڪريم بلڙيءَ واري جو رسالو" ڪري لکيو آهي. غالباً انهن حوالن مان مراد 'بيان العارفين' ئي آهي.

(٣) "ميين شاھ عنات جو ڪلام" (سنڌي ادبي بورڊ، ١٩٦٣ع) ۾ راقم هن موضوع تي تفصيل سان روشني وڌي آهي (مقدمہ، صفحا ٨٩- ١٠٦). ان وقت ميين شاھ عنات جي وفات جو سال معلوم نہ هو. پر پوءِ پڪيءَ طرح معلوم ٿيو تہ ميين شاھ عنات سنہ ١١٣٣ھ ۾ وفات ڪئي.

Marfat.com

ذوق ڪمال ۾، مولانا رومي جي مثنوي ۾ سمايل سلوڪ ۽ معرفت جي رازن ڪي سمجھڻ: شاھ لطيف جي ذوق ڪمال ڪيس حق ۽ حقيقت جي اعليٰ مقامن جو متلاشي ڪيو. سلوڪ ۽ معرفت جي اعليٰ معنويٰ فڪر جا اھڃاڻ، توڙي ديني تعليم جي رسمي ڄاڻ کان اڳتي اسلامي تعليم جي 'روح' تائين پھچڻ جا راز، ڪيس ميين شاھ ڪريم جي 'بيان العارفين' ۽ مولانا جلال الدين رومي جي مثنوي ۾ نظر آيا. پنھنجي پاڻ تربيت واري ھن دور ۾، شاھ لطيف خاص طرح مثنوي ڪي سمجھڻ طرف گھڻو ڌيان ڏنو. ڇئي نٿو سگھجي تہ شاھ ڪي مثنوي جي پاڪ ڪتان پئي ۽ ڪيئن پئي، پر غالباً ميين شاھ ڪريم جي سوانح ۽ تلقين طرف توجھ ڪندي، ڪيس 'مثنوي' جي اھميت ۽ عظمت جو پتو پيو، ڇاڪاڻ جو ميين شاھ ڪريم ڪي مولانا رومي جي مثنوي توڙي سندس ديوان مان بيت ياد ھئا(١). البت شاھ صاحب ڪي مثنوي سان ھن دور ۾ ڪنھن روشناس ڪرايو، سو خاطريءَ سان ڇئي نٿو سگھجي. ٿي سگھي ٿو تہ ٺٽي جي عالمن جي صحبتن ۾ شاھ صاحب ڪي مثنوي بابت وڌيڪ واقفيت حاصل ٿي ۽ مثنوي پاڻ وٽ رکيائين. ان دور ۾ ٺٽہ قيصر- ڍاسوڙي طرف جي عالم ۽ درويش محمد عارف جو فرزند محمد صلاح، جنھن ڪي فارسي تي دسترس ھئي ۽ پڻ مثنوي جو ڄاڻو ھو، سو شاھ صاحب جو معتقد ٿيو، ۽ جڏھن ئي ھو شاھ صاحب جو ارادتمند ٿيو ۽ سندس خدمت ۾ اچڻ لڳو تہ شاھ صاحب ڪانئس مثنوي پڙھائڻ ۽ ٻڌڻ جو سلسلو شروع ڪيو، جيڪو پوءِ زندگيءَ جي پوئين دور تائين جاري رھيو(٢). مثنوي سان شاھ صاحب جي شغف جي ايتري تہ مشھوري ٿي، جو وقت جي حاڪم ميان نور محمد ڪلھوڙي مثنوي جو ھڪ خوشخط نسخو شاھ صاحب ڏانھن تحفي طور موڪليو. پر خوبي جي تلاش واري ھن ھلندڙ دور ۾، مثنوي ڪي خاص توجھ سان ٻڌڻ ۽ سمجھڻ سان، شاھ صاحب جي سجاڳ ذھن ۽ صاف دل تي جيڪو ڪجھہ نقش ٿيو، تنھن مان سندس رھنمائي خاص انھيءَ طرف ٿي جيڏانھن ھو پاڻ مائل ھو: يعني تہ انسان جي زميني زندگي جو راز ئي انھيءَ ۾ آھي تہ ڪمال جي جستجو ۾ رھي تہ جيئن معرفت جي مقام تي پھچي ۽ حق جو قرب حاصل ڪري.

سفر ڪرڻ ۽ ھر ڌنڌي پيشي وارن سان ملڻ، پرجھڻ ۽ پروڙڻ. قادر جي قدرت، ڪائنات جي وسعت، خالق ۽ مخلوق جي رشتي جي حقيقت ۽ ھن زميني زندگيءَ جي لاھن چاڙھن ۾ انسان جي اخلاق ۽ ڪردار جي ڪيفيت ڪي پرجھڻ ۽ پروڙڻ خاطر، شاھ صاحب ھڪ جاءِ تي ويھڻ ۽ گھر سنڀالڻ بدران ڏسڻ ۽ ڏورڻ، ڪھڻ ۽ ڪشالا ڪرڻ ڪي ترجيح ڏني. ھن دور ۾ ھن سنڌ توڙي سنڌ جي پر وارن جن ملڪن ۽ ماڳن ڪي ڏٺو، تن سڀني بابت معلومات محفوظ نہ رھيا آھن. البت ڪڇ ۾ شاھ ڪريم جي معتقد جتن فقيرن وٽ گھڻو ويو، جيڪي پوءِ سندس ئي مريد ٿي ويا. اپرندي ڏانھن سندس جيسلمير طرف وڃڻ بابت بہ ڪي پڪا دليل موجود آھن. الھندي طرف سنڌ جي ڪوھستان ۽ لس ٻيلي وارو ملڪ ڏٺائين ۽ سنڌ جو اوير، ٿر ۽ اُتر سڀ ڏٺائين. سفر ۾ ھر طبقي ۽ ھر ڌنڌي پيشي وارن سان مليو، وٽن ويٺو ۽ سندن روزمره جي ڪرت ۽ ريت رسم کان واقف ٿيو، جنھن جو پڪو پختو ثبوت رسالي جي مختلف سرن ۽ داستانن ھيٺ سندس بيتن ۽ واين ۾ موجود آھي.

---

(١) "شاھ ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام"، سنواريندڙ ڊاڪٽر عمر بن محمد دائودپوٽو، ١٩٣٧ع.

(٢) راقم سان ١٧ جنوري ١٩٥٩ع تي، مولوي محمد صلاح جي اولاد مان، ميين عبدالله (عمر ٨٩ سال) ھي حقيقت بيان ڪئي ۽ ٻڌايائين تہ مولوي محمد صلاح جي ان باري ۾ تحرير بہ ھن ڏني ھئي.

Marfat.com

ڀٽ تي دائمي سڪونت، فاقيري فيض ۽ تربيت، ڪمال ڄاڻ ۽ معرفت جي فروغ وارو دور (١١٤٢_١١٦١هه)

شاهه لطيف جي نوجواني ۽ کان وٺي پڪي جواني ۽ تائين سندس زندگي جا سڄا سارا ويهه سال ڳهڻ ۽ ڪاهڻ، ڏسڻ ۽ پسڻ، پرجهڻ ۽ پروڙڻ ۾ صرف ٿيا: حق ۽ حقيقت جي تلاش ۾ پاڻ پنهنجي تربيت وارو اهو دور سندس واسطي هڪ وڏو ڪشالو هو، جنهن ۾ مسلسل طور پاهرئين مطالعي ۽ مشاهدي سان گڏ سندس پنهنجي اندروني سُرت ۽ نِرت سان بصيرت جا نوان باب کليا، ۽ ڪيس يقين ۽ معرفت جا اعليٰ مقام حاصل ٿيا. هاڻي سندس عمر چاليهه سال هئي، ۽ جوانمرد لطيف هر لحاظ سان پاڻ کي پچائي راس ڪيو هو. فڪر ۽ فهم، ڄاڻ ۽ بصيرت جي اعليٰ منزل تي پهچڻ بعد هاڻي سندس حياتي جو تخليقي ۽ تعميري دور شروع ٿيو، جنهن ۾ ڪمال معرفت جي جستجو سان گڏوگڏ ٻين لاءِ رهنمائي، فاقيري فيض ۽ تربيت طرف متوجهه ٿيو. شاهه جي حياتيءَ جي هن دور بابت جيڪي اهڃاڻ موجود آهن، تن جي بناء تي ڪافي وثوق سان چئي سگهجي ٿو ته سندس زندگيءَ جو ويهن سالن ڪن وارو هيءُ عرصو خاص طرح هيٺين مشغلن ۽ مرحلن وارو دور هو:

(الف) ڀٽ ڪي وسائڻ ۽ اتي دائمي سڪونت اختيار ڪرڻ.

(ب) شاهه حبيب جي وفات، ۽ ان بعد مرشديءَ جو مسند سينگارڻ.

(ج) ڀٽ تي فاقيرو نظام ۽ انتظام قائم ڪرڻ.

(د) سماع ۽ ذڪر جو سلسلو ۽ راڳ جو ادارو قائم ڪرڻ.

(هه) وڏن جي درگاهه جي سنڀال ۽ تعمير ڪرڻ.

(و) معتقدن مريدن وٽ ڀيرا ڪري سندن حال معلوم ڪرڻ ۽ ڄاڻ وارن فقيرن درويشن سان ملڻ.

(ز) سنڌ جي عالمن عارفن سان صحبتون ڪرڻ.

هيٺ سندس انهن مشغلن ۽ مرحلن تي مختصر روشني وڌي ويندي.

(الف) ڀٽ ڪي وسائڻ ۽ دائمي سڪونت اختيار ڪرڻ. شاهه عبداللطيف جو ڀٽ ڪي وسائڻ بابت ڪوبه پڪو پختو حوالو موجود ڪونهي. البت مير عبدالحسين خان سانگيءَ جيڪي ڳالهيون ٻڌيون ۽ 'لطائف لطيفي' ۾ قلمبند ڪيون، سي ساڳيون پوءِ مرزا قليچ بيگ ۽ ليلارام لالواڻيءَ به سندن ڪتابن ۾ آنديون. مگر تنهي جي بيانن ۾ وڏو تضاد آهي، جنهن مان ڪوبه خاطر خواهه نتيجو ڪونه ٿو نڪري. مير سانگيءَ ڪي ٽي جدا بيان مليا جن موجب، مرزا بيگ مغل جي نياڻيءَ سان شادي بعد سگهوئي شاهه لطيف ڪوٽڙيءَ مان ڀٽ تي لڏي آيو، ٻيو ته پنهنجي والد شاهه حبيب جي وفات بعد لڏي آيو، ۽ ٽيو ته سير سفر واري دور بعد آخري عمر ۾ شاهه صاحب ڀٽ تي اچي ويٺو(١). پهرئين اهڃاڻ موجب، سنه ١١٢٤هه ۾ مرزا

---

(١) 'لطائف لطيفي'، فارسي متن، ١٩٦٨ع، صفحو ٦٩، ۽ ڀڻ ٤٢- ٤٣ ۽ ٣٦. ساڳيءَ طرح "احوال شاهه عبداللطيف ڀٽائي" (١٩٧٢ع ڇاپو) ۾ مرزا قليچ بيگ هڪ جاءِ تي لکيو ته 'مرزا مغل جي حياتيءَ ۾ ئي سندس اٿبٺت ۽ ايذاء ڪان ڪوٽڙيءَ مان لڏي وڃي ڀٽ تي ڳوٺ ٻڌائون (ص- ٣٤). ۽ ٻي جاءِ تي ڄاڻايائين ته "ٻيءُ جي مرڻ کان پوءِ سگهوئي شاهه عبداللطيف لڏي اچي ڀٽ تي ويٺو"(ص- ٣٨). وري هڪ جاءِ تي چيائين ته شاهه صاحب ڀٽ تي هو جو گلان ڪي دعا ڪيائين (ص- ٨٦) ته ٻيءُ جاءِ تي آندائين ته آخري عمر ۾ ڀٽ ڪي وسايائين(ص- ٣٦)- سندس انهن بيانن ۾ تضاد آهي. لالواڻي پنهنجي انگريزي ڪتاب 'شاهه لطيف' (ڇاپو ١٨٩٠ع) ۾ شاهه جي شاديءَ جي بيان بعد لکيو ته هو پاڻ اچي ڀٽ تي رهيو ۽ گهڻو وقت اتي گذاريندو هو، حالانڪ سندس گهر ٻار ۽ والد ڪوٽڙيءَ ۾ هئا. هو پنهنجي والد کي "ڀٽ تي لڏي اچڻ لاءِ ميڃائي نه سگهيو. اهو معلوم ناهي ته شاهه لطيف ڪڏهن اچي ڀٽ تي (گهر ٻار ڪري) ويٺو، پر (ڀٽ تي) سندس مريدن (لالواڻي کي) ٻڌايو ته شاهه صاحب سندس والد جي فوت ٿيڻ ۽ ڀٽ تي دفن ٿيڻ بعد لڏي آيو"(ص- ١٣)

Marfat.com

بيگ مغل جي وفات کان اڳ يا پوءِ پٽ تي لڌي آيو، ٻئي اهڃاڻ موجب سنہ ١١٤٤ھ ۾ شاھ حبيب جي وفات بعد لڌي آيو، ۽ ٽئين ٽاٽي موجب اجان بہ ان کان پوءِ آخري عمر ۾ لڌي آيو. انهن بيانن موجب، شاھ لطيف جو پٽ کي وسائڻ وارو عرصو سنہ ١١٢٤ھ کان وٺي ١١٤٤ھ تائين ڪم از ڪم ويھ سال کن ٿئي ٿو. انهيءَ ۾ ڪو شڪ ڪونهي تہ شاھ لطيف جي پٽ کي وسائڻ، يعني شروعاتي ارادي ۽ پوءِ آخري طور اتي گھر ٻار ڪري ويهڻ ۾ گھڻو وقت لڳو هوندو؛ پر ٻين اهڃاڻن مطابق اهو وڌ ۾ وڌ ست سال کن (١١٣٥-١١٤٢ھ) ٿي سگھي ٿو.

شاديءَ بعد فوراً ڪوٽڙي مان لڏڻ لاءِ ڪو سبب ڪونہ هو: شادي جو مقصد ئي هڪ شريف أجڙيل خاندان کي سهارو ڏيڻ هو، جيڪو هڪ وسندڙ گھر ۽ شهر کي ڇڏي پٽ ۽ ٻَرَ کي وسائڻ سان پورو ٿي نٿي سگھيو. غالباً ڪوٽڙي ڇڏڻ جي نوبت تڏهن آئي جڏهن مغل حويلي جا ٻيا سڀ ڀاتي گذاري ويا. روايتن مان معلوم ٿو ٿئي تہ بي بي سيده بيگم جو فقط هڪ ننڍو ڀاءُ عرف ’گولو‘ هو جيڪو شاديءَ کان پوءِ سگھوئي گذاري ويو؛ سنديس والده ڏھ- ٻارهن سال پوءِ سنہ ١١٣٥ھ جي لڳ ڀڳ رضا ڪئي. هڪ روايت موجب، شاھ لطيف پٽ تي هو جو ”گلان“ اچي اتي ڳايو ۽ شاھ صاحب کيس دعا ڪئي(١) جو هوءَ ميان نور محمد ڪلهوڙي جي نڪاح ۾ آئي ۽ ميان غلام شاھ جي ماءُ بني. جيڪڏهن انهيءَ روايت کي صحيح تسليم ڪجي تہ بہ گلان سنہ ١١٣٥ھ ڌاري شاھ لطيف جي آڏو ان وقت ڳايو هوندو جڏهن هو شروع ۾ پنهنجي عيال کان سواءِ بعضي اچي پٽ تي رهندو هو ڳلان جو قصو بيان ڪندي سانگي ڄاڻايو آهي تہ ان وقت مخالفن ميان نور محمد ڪلهوڙي کي شاھ بابت ائين ٻڌايو تہ ’اهو سيد جنهن پٽ کي پنهنجي آستاني بنائڻ جي رٿ رٿي آهي.‘(٢)

مٿي بيان ڪري آيا آهيون تہ ننڍپڻ کان وٺي شاھ لطيف گنبات ۽ ان سان لاڳيتي ڍرن کي ڏٺو هو؛ پوءِ بلوغت ۽ جوانيءَ واري دور ۾ پڻ اتي گھمندو هو ۽ گوشائتو ويهي چلا ڪيندو ۽ عبادت ڪندو هو. ”شاھ جو ڪنڊو“ ان ڍرن واري ايراضي جي اترين پاڳي ۾ هو، جتي شاھ صاحب رياضت ۾ محو ٿيو هو. ’پٽ‘ يعني موجود درگاھ ۽ ڳوٺ وارو ماڳ، ان ڍرن واري ايراضيءَ جو وچ هو جتي (غالباً ’حجري‘ واري جاءِ تي) پاڻ اڪثر نويڪلائي ۾ رياضت ڪندو هو، جوڻان وقت ڪن ماڻهن اتي کيس ڏٺو ۽ سندس گوشائتي ويهڻ واري ڳالھ مشهور ٿي. انهيءَ پٽ جي هيٺان ڏکڻ طرف ’ڪِراڙ واري ترائي‘ هئي جتي مينهن جو پاڻي بيهندو هو. ان جي چوڌاري ڪِرڙ هئا، جنهن ڪري ان کي ’ڪراڙ‘ سڏيو ويو. پٽ واري اها ڀِٽي شاھ صاحب کي پسند آئي ۽ اتي پهريائين پنهنجو پاڻ ۽ بعد ۾ پنهنجن فقيرن سان گڏجي خاص طرح سانوڻ ۾ اچي منزل انداز ٿيندو هو، جڏهن مال وارا پاڳيا ماڻهو بہ انهيءَ ڀِٽيءَ تي وانيون ڪندا هئا. جيئن ئي شاھ صاحب جي عمر چاليهن سالن (١١٤٠-١١٤٢ھ) کي ويجهي ٿيڻ لڳي تہ پٽ واري ماڳ کي هميشہ لاءِ وسائڻ وارا سندس ارادا پختا ٿيا. پٽ واري ڀِٽي جي اصل ڪھڙي حالت هئي، شاھ صاحب ڪيئن ات موجوده درگاھ واري ماڳ کي چونڊيو ۽ هموار ڪيو، ڪھڙي طرح اتي جايون نهرايون- ان

---

(١) لطائف لطيفي، ص- ٨٦.

(٢) ’سيد که بريٹ شريف آستانہ تجويز کرده است“ (لطائف لطيفي، فارسي متن، ص-٨٦). ميان غلام شاھ جي ولادت جي تاريخ في الحال اسان جي آڏو موجود ناهي، پر اهو تاريخي طور ثابت آهي تہ سنہ ١١٥٢ھ ۾ نادر شاھ بادشاھ جڏهن ميان نور محمد خلاف سنڌ تي چڙهيو پئي آيو تہ ميان نورمحمد پنهنجي طرفان اڳوات صفائي خاطر صاحبزادي غلام شاھ کي نادر شاھ جي خدمت ۾ موڪليو هو. ان وقت غلام شاھ وڏو هوندو نہ تہ بہ ڪم از ڪم سندس عمر پندرهن سورنهن سال کن هوندي، جنهن مان پڻ اهو گمان ٿئي ٿو تہ سندس والده مائي گلان سنہ ١١٣٥ھ ڌاري پٽ تي شاھ جي خدمت ۾ اچي ڳايو هوندو.

Marfat.com

بابت سانگيءَ جا قلمبند ڪيل هيٺيان بيان تصديق جهڙا آهن(١):

- سانگيءَ کي وڏيري عبدالله ٻڌايو تہ هن پنهنجي پيءُ وڏيري رستم کان ٻڌو، جنهن پنهنجي پيءُ وڏيري قلندر کان ٻڌو تہ هي ماڳ اصل ۾ واريءَ جي هڪ وڏي ڊاهي پٽ هئي جنهن جي چوڌاري پاڻي هو ۽ هر طرف وڏو جهنگ هو، جتي هن شاهہ لطيف کي ننڊي هوندي بيخوديءَ ۽ محويت واري حالت ۾ ويٺل ڏٺو هو(لطائف لطيفي، ص ١٤٤).
- اهو معلوم آهي تہ خود سندس حياتيءَ ۾ حضرت اولياءَ صاحب (شاهہ صاحب) 'پٽ شريف' جا سڀ پاسا پلٽ پوريءَ طرح ڏٺا هئا. پٽ جي هيٺ چوڌاري پاڻيءَ جون خوبصورت ترايون هيون ۽ هيٺ پٽ جي پاسي ڪناري سان سائي سهڻي وٽراهہ هئي. مٿي پٽ وارو ماڳ راحت بخشيندڙ هو، جنهن جا آثار هن وقت(١٨٨٠-١٨٧٨ع) تائين موجود آهن، جو آب ڪلاني ۾ چوڌاري هيناهيون پاڻيءَ سان پرجي وڃن ٿيون، جن مان ڪي (وٽراهہ جي ڪري) نظاري دار آهن (لطائف لطيفي، ص٧٨-٨٩).
- جڏهن کان اولياءَ صاحب (شاهہ صاحب) پٽ تي پنهنجو فيض ور تڪيو قائم ڪيو تڏهن سانوڻ جي برسات ۾ اڪثر سير تفريح لاءِ ايندا هئا. بهار جي موسم ڪين وٽندي هئي ۽ ان موسم ۾ خاص طرح گهڻي عبادت ڪندا هئا. (لطائف لطيفي، ص-١٨٣).
- شاهہ صاحب ٿي 'پٽ شريف' کي سڀ کان اول اچي وسايو هو. ان کان گهڻو اڳ تائين هيءَ سرزمين غيرآباد هئي ۽ منجهس جهنگ هو. پٽ شريف جي چوڌاري سڄو سال پاڻي بيهندو هو، گاهہ گهڻو ٿيندو هو ۽ پاڳيا ماڻهو مال چاريندا هئا. سانوڻ جي آب ڪلاني ۾ پاڳيا ماڻهو پٽ تي پنهنجا پاڻ ڪندا هئا حضرت اولياءَ صاحب جيئن تہ (هت) اڪيلو پيو هلندو هو، سو هن پٽيءَ کي ڏسي پسند ڪيائين؛ پر جيئن تہ هت واري پٽي وسندي ۽ هلندي هئي، سو مٿان پنجهو وجهائي پٽ کي هموار ۽ ڪشادو ڪيائون اها (خنمت) فقيرن لاءِ رياضت هئي (لطائف لطيفي، صفحا ٩٠-٩١).
- ڳالهيون هلنديون آيون آهن تہ حضرت اولياءَ صاحب (شاهہ صاحب) حياتيءَ جو وڏو عرصو سير سفر ۾ گذاريو ۽ جڏهن آخر عمر ۾ اچي پٽ تي وينا (تڏهن پهريائين) 'پٽ' (جي چوٽي کان) ڪجهہ هيٺ تي هڪ کوٺي (حجره) نهرايائون، جنهن جي آڏو ڪجهہ باغيچو ڪيائون ۽ زمين کي (همو ار ڪري) ڪشادو ڪيائون. پوءِ بہ صُفا (حجرا) پنهنجي حرم لاءِ هڪ صُفو (حجره) پنهنجي والد لاءِ نهرايائون. هڪ مسجد، ٿن گنبذن سان، پاڻ پنهنجي سر بيهي نهرايائون. پوءِ 'پٽ' جو ٿر ۽ برُ اڳيئن کان وڌيڪ ويڪرو ۽ ڪشادو ٿيو جو سَون فقيرن مٽي کڻي اچي ان جي مٿان وڌي. پوءِ (شاهہ صاحب) پاڻ پنهنجي عصا جي چوٽيءَ سان (نقشي جي صورت ۾) ليڪا ڪڍي درگاهہ جي خليفن لاءِ جاين جون حدون نروار ڪيون، ۽ پوءِ هر هڪ پنهنجي پڇندي ۽ مرتبي آهر پنهنجي پنهنجي حد ۾ ائين جايون جوڙايون جيئن حضرت اولياءَ صاحب رٿ ڪري ڏنيون هيون، ۽ انهن جون پتيون اڃان تائين (١٨٨٠-١٨٨٧ع ۾) بيٺيون آهن (لطائف لطيفي، ص ٣٦).

---

(١) چاڪاڻ جو انهي موضوع بابت جيڪي بيان سانگي (١٨٨٨- ١٨٨٠ع ڌاري) 'لطائف لطيفي' ۾ آندا آهن سي گهڻو ڪري سڀ ڪيس وڏيري عبدالله شوري ٻڌايا. هڪ جاءِ تي سانگي سَنَد سان بيان ڪيو آهي تہ هن وڏيري عبدالله (عمر ٥٥ سال) کان ٻڌو جنهن پنهنجي والد وڏيري رستم (عمر نوي سال) کان ٻڌو جنهن سندس پيءُ وڏيري قلندر شوري کان ٻڌو، جنهن اُنيون چاريندي شاهہ لطيف کي پٽ تي وٽڻ ۾ ويٺل ڏٺو هو ۽ ڪيس کير پياريو هو. ان بعد جڏهن شاهہ صاحب پٽ واري ماڳ کي همو ار ڪري نهرائي سهڻو پٽي ڪيو تڏهن ٻڻ قلندر پنهنجي پيءُ وڏيري صاحبڏني سان گڏجي اتي ويندو هو (لطائف لطيفي، فارسي متن، ص ١٤٤- ١٤٥)

Marfat.com

آخري طور ڀٽ تي اچي ويهڻ کان اڳ متئين کم پوري ڪرڻ ۾ وقت لڳو هوندو ۽ اهو ڪن مرحلن ۾ پورو ٿيو هوندو. پهريون مرحلو اهو هو جو شاهہ صاحب هتي اڪيلي سر پئي آيو ويو ۽ ڪجهہ وقت ڪان پوءِ ماڳ پسند آيس ۽ اتي پنهنجو تڪيو (عارضي رهائش) ڪيائين. ان بعد بعضي پنهنجن فقيرن سان گڏ اچي ٿي هتي رهيو، ۽ انهيءَ عرصي دوران جهنگ وڍي صاف ڪيائون، زمين هموار ڪيائون، ان سرزمين کي ڪشادو ڪيائون، ۽ ان جي چڱي خاصي ڀاڱي تي متان مٽي ۽ پنجهو وجهي ڀِٽ پڪو ڪيائون. جڏهن شاهہ صاحب جي عمر چاليهہ سال کن ٿي تہ ڀٽ تي ئي پنهنجي دائمي سڪونت جو ارادو پڪو ڪيائين. عمر جو اهو هڪ اهڙو مرحلو آهي جو هر سجاڳ دل واري انسان کي زندگيءَ جي نئين ورق ورائڻ جو خيال اچي ٿو. ١١٤٢هہ وارو سال شاهہ صاحب جي زندگيءَ جو چاليهون سال هو ۽ بالڪل ممڪن آهي تہ ١١٤٢-١١٤٣هہ واري عرصي ۾ ڀٽ واري ماڳ تي اهي جايون ٺهيون جن جو ذڪر متي اچي چڪو آهي. جاين ٺهڻ بعد ئي سندس والد ۽ پاڻ ڪوٽڙيءَ مان لڏي هميشہ لاءِ اچي ڀٽ تي مقيم ٿيا. هن بيان ۾ جن جاين جو ذڪر آهي، سي سڀ پهريائين ڪچيون ۽ محض اوٽ اُجهي لاءِ هيون. البت گنبذن واري مسجد جو ذڪر صحيح نہ آهي جو اها پوءِ ٺهي جنهن جو ذڪر اڳتي ايندو. پهرين جيڪا مسجد ٺهي سا ڪچي ۽ صُفائين هئي.

(ب) **شاهہ حبيب جي وفات.** ڀٽ تي دائمي سڪونت لاءِ تياريون ڪرڻ، جايون ٺهرائڻ ۽ ان بعد ڪوٽڙيءَ مان لڏي اچي ڀٽ تي ويهڻ وارو مرحلو پورو ٿيو هو جو شاهہ حبيب بيمار ٿيو. شاهہ عبداللطيف پوءِ سڄو توجهہ پنهنجي شفيق والد ۽ مرشد جي چڱيلائيءَ لاءِ دوا درمل ۽ خدمت طرف ڪيو. سندس سڀ فقير ٻئي انهيءَ اوسيڙي ۾ هئا ۽ وڏي شاهہ جي صحت ۽ عافيت لاءِ دعا گهرندا رهندا هئا. شاهہ صاحب گهڻو سارو وقت حويليءَ ۾ اندر پنهنجي والد جي خدمت ۾ پئي گذاريو، ۽ جنهن وقت ٻاهر ايندو هو تہ فقير ڪانئس خيريت جو احوال پڇندا هئا. هڪ طرف شاهہ حبيب پاڻ پنهنجي ديناداري ۽ درويشيءَ جي ڪري مشهور هو تہ ٻئي طرف شاهہ عبداللطيف پنهنجي سر عام خاص ۾ مقبول هو. انهيءَ ڪري ڪيئي وڏا چاڙو طبيب آيا ويا هوندا، پر ڦڪين فرق نہ ڪيو. شاهہ عبد اللطيف سڄو وقت والدؔ جي خدمت ۾ رهيو، ۽ پئي پيار پرين لفظن سان حال پڇائين. پر آخر اهڙو وقت آيو جو شاهہ حبيب طرفان ڪا ورندي ڪانہ وري. شاهہ صاحب ان وقت ٻاهر آيو تہ سيني کي اڳواٽ چاڻ ڏئي: جڏهن سندس پيارن فقيرن اڳتي وڌي اچي ڪانئس حال پڇيو تڏهن جواب ڏنائين تہ:

اوني اڀرا ٿيا، بينا تنگ ڪشين
ڪچن پچن ڪينڪي ورندي وات نہ ڏين
لاڪيٽا، لطيف چئي، تا منجهئون لوڪ لڏين
نيڻ نماڻا ڪٿيو هنجهون تا هارين
سي جنگ جواب نہ ڏين، ڪنهن ڏاڍي ڪيف ڪڪوريا(١)

---

(١) چاڙو فقيرن وٽ جتي ڪٿي راقم هي بيت (ذرا مختلف پڙهڻين سان) ٻڌوجيڪو 'متفق زبانين موجب' هن موقعي تي شاهہ صاحب پڙهيو. مير عبدالحسين خان سانگي هن واقعي بابت جيڪا روايت قلمبند ڪئي آهي، سا شاهہ حبيب ۽ شاهہ لطيف جي پيار پريي ناتي جي سراسر ابتڙ آهي. ان روايت موجب، شاهہ حبيب جي بيماريءَ وقت شاهہ لطيف ڀٽ تي هوئي ڪونہ، ۽ هو ڪوٽڙيءَ ۾ رهيو پيو هو. انهيءَ تي شاهہ حبيب ڏانهس ڏوراپي جو بيت چوائي موڪليو، جنهن جي جواب ۾ وري پاڻ بہ بيت چوائي موڪليائين، پر آيو ڪونہ. ان جو سبب اهو ڄاڻايو ويو آهي تہ شاهہ عبداللطيف رضا الاهي تي راضي رهڻ جو عهد ڪيو هو سو چيائين تہ: جي آءٌ ويندس ۽ والد کي فوت ٿيندو ڏسندس تہ مون کي ڏک ٿيندو، جيڪو ڪيل عهد جي خلاف ٿيندو (ڏسو لطائف لطيفي، فارسي متن، صفحا ٤٢- ٤٣).

Marfat.com

جڏهن شاهہ حبيب وفات ڪئي تہ شاهہ لطيف پاڻ پنهنجي والد ڪي پٽ تي اُتي دفنايو جتي هن وقت سندس مزار آهي. اهو سال ١١٤٤ هجري هو جڏهن شاهہ حبيب گذاريو. شاهہ عبداللطيف جنهن اڳيئي سڪ ۽ صبر جا پيالا پيتا هئا سو رضا الاهي تي راضي رهيو جو سندس شفيق والد هن جهان مان سرخرو ٿي هُن جهان طرف لاڏاڻو ڪيو. ٺٽي جي ناماري عالم ۽ اديب ميان محمد صادق نقشبندي، جيڪو شاهہ عبداللطيف جي مريديءَ جي دائري ۾ داخل ٿي چڪو هو، تنهن حضرت شاهہ صاحب جي رضا ۽ تسليم واري حال موافق شاهہ حبيب جي وفات جي تاريخ هيٺئين عربي ماده مان ڪڍي جيڪو معنوي اعتبار سان نهايت ئي موزون ۽ بي بدل آهي:

"اَلموتُ جِسر يُوصِلِ الحبيبَ لِلِقاءِ الحبيبِ"

يعني: "موت۔هڪ پُل آهي جيڪا هڪ دوست (حبيب) ڪي ٻئي دوست سان ملائي ٿي"(٢). پوءِ شاهہ صاحب جڏهن والد جو قبو تعمير ڪرايو تہ اهو ساڳيو تاريخي فقرو سامهون در تي سهڻو ڪري لکارايائين جيڪو اجان تائين موجود آهي.

مرشدي جو مسند سينگارڻ. شاهہ عبداللطيف ڪي مرشدي جو مسند ورثي ۾ مليو ۽ پنهنجي والد وانگر سندس طور طريقو پڻ 'رسمي مرشدي مريدي' کان الڳ هو. شاهہ حبيب پنهنجي وقت جو هڪ وڏو بزرگ ۽ حال جو صاحب هو. ميين شاهہ ڪريم کان پوءِ، ڪريم- پوٽن ۾ شاهہ حبيب تصوف جي قادري طريقي ۾ وڏي فيض وارو ٿيو، سندس وڏي مجوتي تي ۽ گهڻا ماڻهو سندس مريد ٿيا. سندس وفات بعد اهي سڀ فطري طور شاهہ عبداللطيف ڏانهن متوجہ ٿيا. شاهہ لطيف پاڻ قادري طريقي ۾ هيٺئين سلسلي موجب پنهنجي والد شاهہ حبيب کان دست بيعت ٿيل هو:

شاهہ عبداللطيف پنهنجي والد حبيب الله شاهہ کان قادري طريقي جي خلافت جو خرقو ڍڪيو، حبيب الله شاهہ پنهنجي والد عبدالقدوس شاهہ کان، ان پنهنجي والد جلال شاهہ (جمال شاهہ) کان، ان پنهنجي والد شاهہ عبدالڪريم کان، ان پنهنجي مرشد سلطان ابراهيم بهاري کان، ان پنهنجي مرشد سيد احمد قادري حسني حموي (شام جي شهر 'حما' جي) کان، ان پنهنجي والد سيد علي هاشمي کان، ان پنهنجي والد سيد شهاب الدين احمد کان، ان پنهنجي والد سيد شرف الدين قاسم کان، ان پنهنجي والد سيد بدرالدين يحيٰ کان، ان پنهنجي والد سيد نورالدين حسين کان، ان پنهنجي والد علاؤالدين علي کان، ان پنهنجي والد سيد شمس الدين محمد کان، ان پنهنجي والد سيد سيف الدين يحيٰ کان (جيڪو حضرت پيران پير جي اولاد مان پهريون بزرگ هو جيڪو بغداد مان لڏي اچي حما ۾ مقيم ٿيو هو)، ان پنهنجي والد سيد ظهيرالدين احمد کان، ان پنهنجي والد سيد شمس الدين ابونصر محمد کان، ان پنهنجي والد قاضي سيد ابو صالح نصر کان، ان پنهنجي والد سيد حافظ ابوبڪر تاج الدين عبدالرزاق کان، ان پنهنجي والد شيخ الاسلام حضرت غوث اعظم سيد محي الدين ابو محمد عبدالقادر جيلاني کان جيڪو قادري طريقي جو باني مباني هو(٢).

---

(١) شاهہ حبيب جي وفات بابت ڏسو راقم جو تفصيلي مضمون، سماهي 'مهراڻ' نمبر ٣-٤، سنہ ١٩٧٨ع.

(٢) حضرت پيران پير کان اڳتي سندس پنهنجن مرشدن مشائخن جو هي خاص سلسلو حضرت علي رضہ سائين تائين پهچي ٿو ان کان سواءِ قادري طريقي ۾ حضرت پيران پير جي مرشدن مشائخن جا ٻيا سلسلا حضرت ابوبڪر صديق رضہ ۽ ٻين اصحابن ڪرامن تائين پهچن ٿا. مير عبدالحسين خان سانگي 'لطائف لطيفي' ۾ (صفحا ٢٣- ٢٤) شاهہ صاحب جو قادري طريقت ۾ هي سلسلو ويندي حضرت علي رضہ تائين ڏنو آهي پر هن پهرئين ڀاڱي ۾ ڪانئس ڪي نالا رهجي ويا آهن. هي ڀاڱو مٽيارين جي عالم فاضل مشتاق متعلوي جيئن لکيو آهي تيئن ڏنو ويو آهي. مولوي دين محمد وفائي مرحوم پڻ ان ڪي ئي 'لطف اللطيف' (صفحہ ٣١- ٣٢) ۾ نقل ڪيو آهي.

Marfat.com

جڏهن ته شاهه صاحب ساڳئي وقت پنهنجي والد توڙي مرشد جو جاءِ نشين هو، انهيءَ ڪري مخلص مريدن جي دلجوئي، خير خواهي ۽ رهبري خاطر، شاهه صاحب پنهنجي والد کان عنايت ٿيل تصوف جو طريقو ختم ڪونه ڪيو پر بدستور جاري رکيو: البت هو نه ڪنهن کي پنهنجي مريد ٿيڻ جي ترغيب ڏيندو هو ته نڪي پاڻ ڪنهن کي رسمي طور مريد ڪندو هو. اهي ماڻهو جيڪي سندس فيض واري صحبت ۽ رفاقت يا سندس عارفانه ڪلام ۾ مسايل حقيقت ۽ هدايت کان متاثر ٿي ساڻس صدق ۽ اخلاق جو ناتو ڳنڍيندا هئا تن جي عقيدت، سندس شفقت جي ڪري، ڏينهون ڏينهن وڌندي ويندي هئي. سندس اهڙن ارادتمندن بلڪ عاشقن (عرف عام ۾ سڄڻ 'مريدن') جي صف ۾ اڻ پڙهيل توڙي پڙهيل ۽ عالم شامل هئا: مثلاً هڪ طرف سنڌ ۾ ٺٽي جو عالم مخدوم محمد صادق عقيدتمند ٿيو ته ٻئي طرف ڪڇ جا سادا غريب جت بلوچ سچا سر گهور مريد ٿيا. تصوف ۽ طريقت ۾ شاهه صاحب پنهنجي وڏي ڏاڏي مبين شاهه ڪريم وارو سلسلو اختيار ڪيو. مبين شاهه ڪريم جيتوڻيڪ بعد ۾ پنهنجي مرشد سلطان ابراهيم بهاري کان قادري طريقي جي خلافت جو خرقو ورتو هو مگر ان کان اڳ هو سهروردي طريقي مان فيضياب هو. انهن طريقن جي عارفن جي نقش قدم تي هو سنت جماعت جو پورو پيروڪار هو. ساڳئي وقت هو پنهنجي مرشد سلطان ابراهيم وانگر، ذاتي ارادت ۾ "اويسي" هو: يعني نبي ڪريم (صلعم) جي عاشق اُويس قَرني وانگر غائبانه رسول الله (صلعم) کان رشد هدايت حاصل ڪيائين. شاهه عبداللطيف کي حضرت محمد مصطفيٰ صلعم سان حقيقي ۽ شعوري عقيدت هئي جو 'رسالت' کي 'توحيد' جي تصديق لاءِ لازمي ڪري ٿي ڄاتائين:

'وحده لاشريڪ له' جڏهن تو چئين ايئن
تان مڃ محمد ڪارڻي نِرتئون منجهان نينهن'

۽ حضرت جن جي 'عبديت' ('عبده و رسوله') واري مقام کي انسانيت جو لاحد وارو معراج ڪري ٿي ميڃيائين:

'نڪا ابتدا 'عبد' جي نڪا انتها'

شاهه عبداللطيف جي حضرت رسول اڪرم سان بي انتها محبت هئي، بلڪ عشق هو جو سندن اعليٰ اخلاق ۽ ڪردار ۽ نئين نياپي سان هڪ نئون جهان روشن ٿيو: اڳيان وهم ۽ وسوسا ويا ۽ غلام آزاد ٿيا، 'ڇوريون ڇرڻ سڪيون' ۽ 'ڏکيون ڏِک وڃيون'. شاهه عِبداللطيف ۾سندس زندگي جي عارفانه بصيرت واري هن دور ۾، 'اويسي طريقي' سان پنهنجو روحاني رشتو حضرت نبي صلعم سان ڳنڍيو، مگر ان جي باوجود جڏهن ته پاڻ سلوڪ ۽ طريقت ۾ 'مرشدي' جي مقام تي فائز هو انهي ڪري، پاڻ هڪ خاص قدم کنيائين جيڪو سندس اعليٰ شعور تي شاهد آهي.

مخدوم محمد معين ڏانهن خط ۽ سوال: سلوڪ ۽ طريقت جا رهنما ۽ عارف عامي سطح وارن ويچارن کان اڳا هوندا آهن. عام سطح تي 'اويسي طريقي' بابت البت اهڙا ويچار پيدا ٿي سگهن ٿا ته غائبانه مرشد وٺي سگهجي ٿو يا نه، ۽ اهل مماتي وارن کي به مرشد وٺي سگهجي ٿو يا نه! شاهه صاحب هنن مسئلن جي وضاحت لاءِ ٺٽي جي وڏي محقق عالم ۽ صوفي مخدوم محمد معين ڏانهن، جيڪو ان وقت شاهه صاحب سان محبت ۽ عقيدت جي رشتي ۾ اڳي ڇڪو هو، اويسي طريقي بابت هڪ خاص خط لکيو جنهن جو مخدوم صاحب تحقيق ۽ تفصيل سان جواب ڏنو، ۽ پوءِ فارسي ۾ لکيل انهن ٻنهي خطن جو متن 'رساله اويسيه' جي نالي سان مشهور ٿيو. هيٺ شاهه صاحب جو سڄو خط ۽ مخدوم محمد معين جي لکيل تفصيلي جواب جو اختصار ڏجي ٿو ته جيئن ٻنهي جو موضوع ۽ مقصد معلوم ٿي سگهي ۽ پڻ شاهه صاحب جو هيءَ تاريخي خط سامهون اچي وڃي(١).

(١) راقم، شاهه صاحب جو هي خط مخدوم معين جي جواب جي اختصار سميت رسالي "نئين زندگي"، نومبر ١٩٥٣ع ۾ ڪجهه وڌيڪ تفصيل سان شايع ڪيو آهي ۽ اتي ڏسڻ گهرجي. 'رساله اويسيه' جو اصل قلمي نسخو راقم کي پير جهنڊي جي وڏي ڪتبخاني ۾ دستياب ٿيو.

137014

Marfat.com

سوال خُدام حضرت شاھ صاحب سَلمه الله

بسم الله الرحمن الرحيم

[١] چہ فرمايند علماء كرام مراجع انام اندر آنچہ لفظ "اويسي" در كلام طائفہ صوفيہ رضوان الله تعاليٰ عليهم اجمعين واقع شده يا نہ؟ و بر تقدير كہ واقع شده باشد، چہ معنيٰ دارد؟ اگر "اويسي" كسي است كہ فيض از روحانيت گيرد، مرشد ظاهر با اين منافات دارد يا ندارد؟

[٢] و نيز فيض گرفتن از ميت در عالم برزخ عقل و شرع آنرا تجويز نمايد يا نمايد؟

[٣] و نيز فقر و سلوک را باقوال علماي ظاهر منافات هست يا نہ؟

[٤] و نيز يكي از كباران اولياء الله تعاليٰ كہ مشهور بخوارق عادات و كرامات باشد، ليكن سلسلهء ارادت بتعين مشائخ، مثل سلسلہ نقشبنديہ و قادريہ مشهور ندارد، طريقهء آن بزرگ راسست بنياد و بي اصل توان گفت يا نہ؟

[٥] شما كہ علماي حامي دين و بيان كننده قبيح و حسن اند، مي پرسم شمارا كہ جواب اين مقدمات چہ باشد؟ و ميخواهم كہ بعبارت فارسي سهل الماخذ آنرا بقيد قلم آريد كہ نفع عام شود و انتفاع باقي مانده جزاكم الله سبحانہ و عافاكم كشا يُحب و يرضي و أجركم و رضي عنكم آمين."

جواب خُدام حضرت مخدومنا سَلمه الله

بسم الله الرحمن الرحيم

حامداً لِله سبحان العظيم و مصليا و مسلما علي رسونه الكريم و اهل بيته الفخيم و اصحاب ذوي الفضل العظيم- اما بعد:

[١] جواب سوال اول آن است كہ "اويسي" در كلام حضرات صوفيہ واقع شده و اشتهار يافتہ، چنانچه بر

حضرت شاھ صاحب سَلمه الله جن جي خادمن جو سوال

بسم الله الرحمن الرحيم

[١] علماء ڪرام، جيڪي خلق جي رجوعات جا مرڪز آهن، هن باري ۾ ڇا ٿا فرمائين تہ: لفظ "اويسي" صوفين سڳورن الله جي رضامندي وارن جي جماعت جي ڪلام ۾ آيل آهي يا نہ؟ جيڪڏهن آيل آهي تہ ڪهڙي معنيٰ اٿس؟ جيڪڏهن "اويسي" اهو شخص آهي جيڪو روحاني فيض حاصل ڪري ٿو تہ (ان حال ۾) ظاهري مرشد (وٽڻ سندس) هن (عمل ۽ اعتقاد) سان مخالفت رکي ٿو يا نہ؟

[٢] ۽ پڻ ڪنهن ميت کان جيڪو عالم- بزرخ ۾ آهي، فيض وٺڻ کي عقل ۽ شريعت جائز ڏيکارين ٿا يا نہ؟

[٣] ۽ پڻ فقر ۽ سلوڪ (جي نظرين) جي، ظاهري عالمن جي قولن سان مخالفت آهي يا نہ؟

[٤] ۽ پڻ اولياء الله مان ڪو وڏو ولي جو (سندس) عجيب ڪارنامن ۽ ڪرامتن سبب مشهور هجي، مگر (پنهنجو) مريديءَ جو سلسلو نقشبندي يا قادري طريقي جي ڪن خاص مشائخن سان رکندڙ نہ هجي، تہ ان بزرگ جي طريقي کي ضعيف ۽ بي بنياد چئي سگهجي ٿو يا نہ؟

[٥] اوهان، دين جي مددگارن ۽ برائي ۽ ڀلائي جي بيان ڪندڙن کان پڇان ٿو تہ انهن مسئلن جو جواب ڪهڙو آهي؟ گذارش آهي تہ انهن (جوابن) کي سليس فارسيءَ ۾ قلمبند ڪندا تہ عام فائدو ٿئي ۽ اهو نفعو هميشہ لاءِ باقي رهي- شال ڏٿي تعاليٰ اوهان کي خير عطا ڪري ۽ بخشي جنهن پاڻ گهري ۽ چاهي، ۽ اوهان کي اجر ڏئي ۽ اوهان کان راضي رهي. آمين!

اسان جي حضرت مخدوم سلمه الله جن جي خادمن جو جواب

بسم الله الرحمن الرحيم

الله تعاليٰ جي حمد، ۽ صلواة ۽ سلام رسول ڪريم تي، ۽ سندس اهل بيت فخيم تي، ۽ فضل عظيم وارن اصحابن تي، ۽ ان بعد:

[١] پهرئين سوال جو جواب هيءُ آهي تہ لفظ 'اويسي' صوفي حضرات جي ڪلام ۾ آيو آهي ۽

Marfat.com

ناظر كتب قوم مخفي و مستور نباشد- و "اويسي" كسي را گويند كہ روحانيان را در تربيت و تكميل او دخل باشد- و اين معني منافات يا پير ظاهر ندارد....

عام استعمال ٿيو آهي جيئن تہ هنن بزرگن جي ڪتابن پڙهندڙن کان لکل ۽ ڳجهو نہ آهي. 'اويسي' انهيءَ شخص کي چوندا آهن جنهن جي تربيت ۽ تکميل ۾ روح وارن کي دخل هجي. هيءَ (روحاني فيض وٺڻ) ظاهري مرشد وٺڻ جي مخالف نہ آهي...

[٢] جواب سوال دويم ان است كہ فيض گرفتن از اهل قبور و امداد جستن از ايشان شرعا و عقلا جائز است و در حكايات احوال مشائخ عظام كہ بنقل ثقاة رواة بثبوت پيوسة است، واقع و كائن است- و نزديک طائفہ صوفيہ كرام امري است معهود و مشهور ....

[٢] ٻئي سوال جو جواب هيءُ آهي تہ: اهل مماتي وارن کان فيض وٺڻ شرعاً خواه عقلاً جائز آهي ۽ (اهو دستور) وڏن درويشن جي حالات ۾ پڻ موجود آهي جيکي (حالات) معتبر ذريعن رستي نقل ٿي (اسان تائين) پهتا آهن. ۽ پڻ صوفياء کرام وٽ اها ڳالهہ عام طور تسليم ٿيل آهي...

[٣] جواب سوال سيوم آن است كہ تبعيت علماء، كہ تبعيت شرع محمدي است، شرط فقرو سلوک است، منافات چہ معنيٰ دارد.....

[٣] ٽئين سوال جو جواب هيءُ آهي تہ: علماء جي متابعت ۾، جا (حقيقت ۾) شرع محمدي جي متابعت آهي، فقر ۽ سلوڪ لئي هڪ خاص شرط آهي. انهيءَ ڪري (فقر ۽ سلوڪ جي نظرين ۽ ظاهري عالمن جي قولن ۾) مخالفت بي معنيٰ آهي.

[٤] جواب سوال چهارم آن باشد كہ چندين هزار اولياء مقربين گذشتہ اندک سلسلہ مشائخ ايشان شهرت نداشت- اين همه دوستان خدا بگمنامي در جهان و باديها عمر بسر بردند مگر اولياء ببودند. امام يافعي در "روض الرياحين" اولياء را نقل مي كند آنها كہ داند كہ در كدام سلسلہ بوند و از شيخ كدام واسطہ داشتہ اند، خواجہ حافظ شيرازي كسي نميداند كہ از كہ سبق علوم باطن خوانده- چانچہ در "نفحات" آورده است اين معني شرط ولايت نيست و بدين سبب طعن نمودن و طريق ايشان را بي اصل گفتن جرات و گستاخي است.

[٤] چوٿين سوال جو جواب هيءُ آهي تہ: ڪيئي هزار الله جا پيارا اولياء ٿي گذريا آهن جن جي مرشدن جو سلسلو مشهور نہ هو. انهن مڙني خدا جي دوستن هن جهان ۽ ان جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ گمنامي جي زندگي گذاري مگر هئا اولياء. امام يافعي "روض الرياحين" ۾ انهن ولين جو ذڪر ڪيو آهي جن جي ڪيس خبر هئي تہ ڪهڙن سلسلن مان هئا ۽ ڪهڙن مشائخن سان لاڳاپيل هئا. خواجہ حافظ شيرازي جي ڪنهن کي بہ خبر ناهي تہ ڪنهن کان باطني علم جو سبق پڙهيو -هئائين. جيئن جو (مولانا جامي جي ڪتاب) "نفحات الانس" ۾ آيو آهي، هيءَ ڳالهہ (يعني ظاهري مرشد وٺڻ) ولايت جي لاءِ ڪو شرط نہ آهي؛ انهيءَ جي ڪري طعنو هڻڻ ۽ اهڙن (بزرگن) جي طريقي کي بي بنياد چوڻ جرات ۽ گستاخي آهي.

[٥] والله سبحانه و تعاليٰ هو العاصم عن الزلل و الخطاء والنسيان و هوالمستعان و عليہ التكلان. اميد از نظر كنندگان اين چند ورق آن است كہ اين عاصي سراسر معاصي محمد الملقب بالمعين اين محمد الملقب بالامين را بدعاء حصول حقيقت اسلام و

[٥] تحقيق الله پاڪ ئي غلطي ۽ خطا ۽ ويسر کان بچائيندڙ آهي ۽ ان جي ئي مدد درڪار آهي ۽ انهي تي ئي توڪل آهي. هنن ورقن تي نظر ڪندڙ صاحبن کان اميد ڪجي ٿي تہ هو هن عاصي گنهگار محمد لقب "معين" ولد محمد لقب "امين" کي اسلام جي

Marfat.com

وصول باسرار شريعت مظهر و ختم بر كار بران حقيقت جي حاصل ٿيڻ ۽ شريعت پاڪ جي اسرارن كنند. تائين پهچڻ ۽ انهيءَ تي خاتمي ٿيڻ جي دعا ڪندا.

شاهہ صاحب هن خط ذريعي پنهنجي ذاتي ضرورت پوري ڪرڻ کان وڌيڪ ٻين جي تسڪين لاءِ وضاحت ٿي طلب ڪئي: ڪيس جيتوڻيڪ پنهنجي والد کان قادري طريقي ۾ فيض مليو، پر ان سان گڏ پاڻ پنهنجي سر اويسي طريقي ۾ اعليٰ مدارج کي پهتو ۽ حضرت نبي صلي الله عليہ وسلم جي روحاني فيض سندس قلب کي ويتر وڌيڪ روشن ڪيو. هن خط مان ظاهر آهي تہ سلوڪ ۽ طريقت جي راهہ ۾ ٻين جي رهنمائي خاطر، ظاهري اسباب طور پڻ شاهہ صاحب قابل قدر قدم کنيو جنهن مان سندس 'مرشد هئڻ' جي وڌيڪ تائيد ٿئي ٿي. خط جي عبارت ۽ سوالن جي سلسلي مان شاهہ صاحب جي علم ۽ فڪر تي ڪافي روشني پوي ٿي. مخدوم محمد معين کي سندس خاص تاڪيد تہ سليس فارسيءَ ۾ جواب ڏيو جئن هرڪو سمجهي سگهي، ڏيکاري ٿو تہ شاهہ صاحب کي سليس ۽ مشڪل فارسي عبارت جي فرق جي پوري ڄاڻ هئي. اها شاهدي شاهہ صاحب جي فارسي مان واقفيت تي هڪ خاص دليل آهي.

(ج) **ڀٽ تي فاقيرو نظام ۽ انتظام قائم ڪرڻ**. ڀٽ کي وسائڻ ۽ اتي دائمي طور سڪونت اختيار ڪرڻ سان شاهہ صاحب جو عالم اسباب ڏانهن متوجهہ ٿيڻ لازمي هو. جڏهن کان ونئي ڀٽ کي هموار ڪرڻ شروع ڪيائون ۽ شاهہ صاحب جو اتي ڪجهہ وقت رهڻ ٿيو، تڏهن کان ونئي فقيرن کي ڪم ونڊي ورچي پئي ڏنائون. ڪوٺڙيءَ مان ڀٽ تي لڏي اچڻ بعد ايندن ويندن جي آدرڀاءَ، ٻنيءَ جي انتظام، ۽ حويليءَ جي سنڀال جي سلسلي ۾ شاهہ صاحب وڏي پوئواري ڪئي. مسجد ۽ جماعت جي خدمت خاص فقيرن جي حوالي ڪيائين، ۽ پڻ راڳ لاءِ خاص فقير مقرر ڪيائين. اهو نظام ۽ انتظام جئن پوءِ تئن وڌندو ۽ وڌيڪ سهڻو ٿيندو ويو، تان جو سندس زندگيءَ جي پوين سالن ۾ اهو سڄو نظام هر لحاظ سان مڪمل طور پوري پابنديءَ سان هلڻ لڳو(١). ان وقت، جدا جدا ڪم هيٺينءَ طرح جدا جدا فقيرن جي حوالي هئا:

— مائي گنگا جت، مائي صالحان ٿُنياڻي ۽ مائي ٻُوئا وساڻ اندر حويليءَ ۾ خدمتگار هيون.

— عبدالواسع فقير سالارو، سڪر فقير ڏيرو، اسماعيل فقير سمون پينءَ پوري، فقير سيد نهال شاهہ، اسماعيل فقير ڏيرو، اجن فقير ڏيرو، ڪمال فقير سينهڙو، ورو فقير عرف 'وڳنڊ'، نور محمد فقير ابڙو ڪانڙي مڪان جو، عمر فقير سهتو، فقير سيد سائينڏنو موسيٰ پوٽو مٽياروي ۽ بچو فقير خاص حاضري جا فقير هئا. عمر فقير سهتو، شاهہ صاحب جو خاص خادم هو جنهن ڪيس نندي هوندي نپايو هو. شاهہ صاحب جو هنڌ بسترو سيد سائينڏني جي حوالي هو ۽ هو ئي هنڌ وڇائيندو هو. بچو فقير ڪونئرو جهليندو هو. عبدالجميل فقير انڙ، شاهہ صاحب جو مصلو ۽ تسبيح سنڀاليندو هو، ۽ نماز ۽ عبادت جو بندوبست سندس حوالي هو.

— خليفو محمد عالم ڏيرو، شاهہ صاحب جو ماسات، ذڪر ۽ سماع جو نگران هو(٢).

---

(١) مير سانگي جي هڪ روايت موجب، شاهہ جي زندگي جي پوين ڏهن سالن ۾ هيءُ سڄو نظام قائم ٿيو (لطائف لطيفي، فارسي متن، ص- ١٨١)، پر سانگي جي پنهنجي ئي ڪيترن بيانن توڙي ڪن ٻين حوالن مان تصديق ٿئي ٿي تہ شاهہ صاحب جي ڀٽ تي لڏي اچڻ سان ئي فاقيري نظام جي شروعات ٿي. البت هن نظام جي تڪميل ۽ پوري پابندي شاهہ جي زندگي جي پوين پنجن کي سالن ۾ ٿي، جڏهن هو ٻاهر مسافرين تي وڃڻ بدران گهڻو وقت سڄو ڀٽ تي ئي گذارڻ لڳو.

(٢) يعني محمد عالم ڏيرو 'وڏو' جيڪو اڳ ٿي گذريو. هن پوئين ويجهي دور ۾ حاجي عالم ڏيرو راڳائي هو جنهن اول ميين حسين کان ۽ پوءِ ٿنڀي غلام حيدر جي فقير حافظ چاڪي کان راڳ سکيو. هن پوئين محمد عالم جو ٻالڪو غلام دين آريسر ٿيو جيڪو تند جو وڏو قابل هو.

Marfat.com

ــ سومر فقير لاڙڪ، هڪ پهتل درويش هو جنهن کي شاهہ صاحب کان پيري مريدي جو ارشاد مليل هو: يعني تہ ڪو مريد ٿيڻ ايندو هو تہ سومر فقير جي حوالي ٿيندو هو. ٻيا فقير سندس وڏو ادب ڪندا هئا(١).
ــ عارف فقير ٿيٻو ٽنڊي الهيار (تعلقي) جو وڏو عابد شخص هو ۽ نوٽي فقيرن کي عبادت جي ترغيب ڏيندو هو ۽ نماز سيکاريندو هو.
ــ عنايت فقير وساڻ جت ٿي ڳجائي جو رسو جهليندو هو.
ــ رحمون فقير بورچي هو.
ــ قاسم فقير حجام هو ۽ شاهہ صاحب جي سنوارت ٺاهيندو هو.
ــ احمد فقير سمون، ڳهلين جو، شاهہ صاحب جي گهوڙي 'چنگل' جو سئيس ۽ گاهي هو.
ــ ونهيون فقير سالاراڻي جت، 'موتي' ۽ 'گردگان' يا 'ڪينهون'* ٽالي ٻن ڪتن کي سنڀاليندو هو (اهي ننڍڙا گلر هئا جو شاهہ صاحب ڪٿي ڏٺا ۽ ٻڪ پئي مٺا، سو ٻنهي کي ڪٺي آيو. ونهيون فقير انهن جو خاص خدمتگار هو).
ــ محمد رحيم فقير، شاهہ صاحب جو منشي هو ۽ لکپڙهہ جو ڪم سندس حوالي هو.
ــ انهن کان سواءِ راڳائي فقير جدا هئا، جيڪي حضرت شاهہ صاحب کي نهايت پيارا هئا، ۽ جن جو ذڪر اڳتي ايندو(٢).

ڪمن جي مٿين تقسيم ۽ تڪميل شاهہ صاحب جي خداداد تنظيمي صلاحيت، مردم شناسي ۽ دلنواز شخصيت جو نتيجو هئي. اصل ۾ اهو سڄو نظام محبت جي مضبوط بنياد تي ٻڌل هو. شاهہ صاحب کي هميشہ اهو خيال رهندو هو تہ جيئن ڪنهن بہ فقير کي ڪابہ تڪليف نہ پهچي، تہ فقيرن کي وري اها اڻ تڻ هوندي هئي تہ جيئن ڪابہ ڪوتاهي نہ ٿئي. شاهہ صاحب جي محبت ۽ دلنوازي جو اهو معجزو هو جو ڪنهن بہ فقير ڪنهن بہ ڪم ڪرڻ کان ڪونہ ٿي ڪيٻايو. وَنهيون فقير سالاراڻي جت جيڪو تازو خدمت ۾ حاضر ٿيو هو 'موتي' ۽ 'ڪينهون' ٻنهي ڪتن جي سنڀال تنهن جي حوالي ٿي. سندس سڄو ڏيان ان طرف هوندو هو. هڪ ڏينهن فقير ماني تي ويٺا تہ ٻيل ٻڌي ويٺا. 'موتي' ويٺو هو پرَ ڪاڏو ڏٺائونس تہ نہ پيو ڪائي (جو 'ڪينهون' ڪٿي ٻئي پاسي هو). شاهہ صاحب کي ٻڌايائون تہ چيائين: "ابا موتي اڪيلو آهي، هن جو سنگتي ڪونهي: جي ڪو ٻيل ٻڌيس تہ ڪائي". ونهيين کي شاهہ صاحب جا اهي لفظ دل ۾ وسي ويا تہ 'هن جو بہ سنگتي هجي جو هن سان ٻيل ٻڌي ۽ گڏجي ڪائي'، سو ونهيين فقير ويهي موتي سان گڏ ڪاڌو. ان ڏينهن کان وٺي شاهہ صاحب جي ونهيين فقير تي وڏي مهر ٿي جو چيائون تہ "جتي ونهيون ڪتائي، اتي پٽائي." ونهيين فقير کي پٽائي صاحب پوءِ خلافت جي ڦڙڪي ٻڌائي.

(د) ڀٽ تي 'سماع ۽ ذڪر' جو سلسلو ۽ راڳ جو ادارو قائم ڪرڻ. ڀٽ کي وسائڻ ۽ اتي سڪونت اختيار ڪرڻ سان، شاهہ صاحب اتي سماع جو سلسلو شروع ڪرايو، ۽ ان ڪانپوءِ راڳ جو ادارو پڻ قائم ڪيو.

سماع. ڀٽ تي ٿيندڙ سماع جي نوعيت ۽ فقيرن جي سيني بہ سيني روايت مان معلوم ٿئي ٿو تہ ميين شاهہ ڪريم جي درگاهہ تي ٿيندڙ سماع ۽ ذڪر واري سلسلي کي ئي شاهہ عبداللطيف ڀٽ تي قائم ڪيو. سماع

---

(١) عام مجيل ۽ مشهور روايت موجب سومر فقير لاڙڪ اتر جو هو ۽ خانپور (لڳ شڪارپور) جو وينل هو. مير سانگي جي لکڻ موجب، سومر فقير پير پٺي کان، ٧ ڪوهہ پري خانپور جو وينل هو.

(٢) مير عبدالحسين سانگي 'لطائف لطيفي' (١٦٩- ١٧١) ۾ تفصيل سان فقيرن جا نالا ڏنا آهن. راقم بہ ڀٽ تي حسين بخش فقير لاڙڪ وٽ موجود 'شرح لطيفي' (نالو اٿين) تان "ڏٽي بخش فقير" جو (تازو ويجهي وقت ۾) اتاريل نالن جو تفصيل، ٤- آڪٽوبر سنہ ١٩٥٥ع تي ڏٺو ۽ نقل ڪيو.

Marfat.com

جو شغل رات جو ٿيندو هو. ماهہ پهرئين سومار جي رات ۽ حج جي رات خاص سماع لاءِ مقرر ٿيون. جمعي جي ڏينهن ۽ عيدن جي موقعن تي پڻ نماز بعد سماع ٿيندي هئي. ميين شاهہ ڪريم جي وقت ۾ غالباً سماع جي شروعات سيازي ۾ ٿي: سياري ۾ ڀني ٻاري جو ڪم گهٽ هو ۽ فراغت وڌيڪ هئي. رات جو سماع جي شغل وقت، سياري جي سيءَ کان توڙي روشنيءَ خاطر مچ ٻاريندا هئا ۽ فقير پڻ چوڌاري مچ کي ويجها ٿي سماع ڪندا هئا. سماع جي سلسلي ۾ سُر سان بيت، ضربون ۽ ذڪر شامل هئا. انهيءَ ساڳئي نموني سان ڀٽ تي پڻ سماع ۽ ذڪر شروع ٿيو، جنهن جو اڳواڻ شاهہ صاحب جو ماسات ۽ وڏو خليفو محمد عالم ڏيرو مقرر ٿيو. خليفو محمد عالم سماع لاءِ مچ ٻاريندو هو، جنهن جي اُتر طرفان خليفو پاڻ ۽ سندس ساٿي، ۽ سامهون ڏکڻ طرفان تمر فقير ۽ سندس ساٿي ويهندا هئا. ان بعد شاهہ صاحب ايندو هو. پهريائين 'هو اَلو' جون ٽي تسبيحون ٿينديون هيون. ان کان پوءِ خليفي محمد عالم جي ٽولي جو فقير بلاول يا ڏناسري جي سُرن مان بيت ڏيندو هو، ۽ پهرين سٽ آلاپڻ بعد خليفو محمد عالم ”اَلقَارِعَةَ مَا القَارِعَةَ“ (قرآن شريف جي سورة جا الفاظ) جي ضرب هڻندو هو. ان بعد سامهون تمر فقير وارا ساڳي سٽ پڙهي ۽ ضربون هڻندا هئا. ساڳئي وقت فقير مچ جي چوڌاري بالڪل آهستي پير پير ۾ ڏيئي ڦرندا هئا. اهڙيءَ طرح جو سَوا ڦيري ۾ سڄي سماع ختم ٿئي. آخر ۾ مچ جي الهندي طرفان سڀ ويهي گڏجي ذڪر ڪندا هئا ۽ ذڪر ۾ پڻ سُر سان بيت پڙهندا هئا(١). پڇاڙيءَ ۾ دعا گهُري اٿندا هئا.

اهو چئي نٿو سگهجي تہ ڀٽ تي جڏهن پهريائين سماع جو سلسلو شروع ٿيو تہ فقير ڪهڙا بيت ۽ ڪنهن جا بيت پڙهندا هئا. ٿي سگهي ٿو پهريائين ميين شاهہ ڪريم يا ٻين اڳين بزرگن جا بيت پڙهيا ويا هجن، پر پوءِ شاهہ صاحب جا بيت ئي سماع ۾ پڙهيا ويا. اهو پڻ معلوم ناهي تہ ان وقت بلاول ۽ ڏناسري کان سواءِ ٻين ڪهڙن سُرن جا بيت پڙهندا هئا، مگر هن وقت ڀٽ تي سماع ۾ هيٺين سُرن جا بيت پڙهيا وڃن ٿا. ۽ ٿي سگهي ٿو تہ شاهہ صاحب جي وقت ۾ پڻ انهن ساڳين سُرن جا بيت پڙهيا ويا هجن، جيڪي اجان تائين هلندا اچن.

پهريون ڦيرو (سڄو)

ڦيري جي پهرين چوٿين پتي ۾	سُر بلاول جا ڇهن ڪان وٺي اٺ بيت
ڦيري جي ٻي پتي ۾	سُر سري راڳ جا ڇهن ڪان وٺي اٺ بيت
ڦيري جي ٽي پتي ۾	سُر ساموندي جا ڇهن ڪان وٺي اٺ بيت
ڦيري جي باقي چوٿين پتي ۾	سُر سورٺ جا ڇهن ڪان وٺي اٺ بيت
ٻيو ڦيرو (چوٿين پتي)	سُر راڻو ۽ سُر حسيني جا ڇهن ڪان وٺي اٺ بيت
جملي سوا ڦير	**جملي ڇهہ سُر**

موجوده وقت ۾ عيدن جي ڏينهن تي نماز بعد سماع ۾ فقط ٽن سُرن يعني بلاول، راڻي ۽ حسيني مان بيت پڙهندا آهن(٢).

راڳ جو ادارو. سماع جي هن نظام ۾ بيتن جو سُر سان پڙهڻ، سيني جو گڏجي ذڪر جي سُرائتي توار ڪرڻ، تار ۾ سمايل ضربون هڻڻ، ۽ گول حلقي ۾ ڦرڻ جا عنصر شامل هئا. جيڪي پوءِ راڳ جي اوسر لاءِ جاڻ ۽ بنيادي ترغيب جو باعث بڻيا.

سنہ ١١٤٢هہ ۾ جڏهن شاهہ صاحب 'ڀٽ' کي وسايو تہ فقير پڻ اتي رهڻ لڳا، جن مان ڪي خاص راڳ جي ذوق ۾ راڳائي ٿيا ۽ راڳ ڪرڻ لڳا. مير عبدالحسين خان 'لطائف لطيفي' ۾ اهو نڪتو نروار ڪيو آهي

---

(١) هي 'سماع وارو ذڪر' هو. ان کان سواءِ روزانو هر نماز بعد 'تسبيحي ذڪر' جدا ٿيندو هو.

(٢) پٺائي صاحب جي وفات بعد، ١٤ ۽ ١٦ صفر تي سماع قائم ٿي. ١٦- صفر واري سماع ۾ ٽن سُرن يعني بلاول، راڻي ۽ حسيني مان بيت پڙهندا آهن. ۽ ١٤- صفر واري سماع ۾ چئن سُرن يعني پورب، ڪاموڏ، ڪارايل ۽ حسيني مان بيت پڙهندا آهن

Marfat.com

تہ: شاهہ صاحب کي راڳ ئي پٽ تي رهايو، نہ تہ پاڻ پنهنجي جذبي ۽ جوش ۾ هتان کان هتي گهمندا ڦرندا رهيا. راڳ جي رس سان ئي سندن تسڪين ٿي ۽ راڳ خاطر ئي پٽ کي وسائي ويٺا(١).

فقير شروع ۾ شاهہ صاحب جا بيت ۽ وايون فراغت واري وقت ۾ گڏجي ڳائڻ لڳا، پر پوءِ شاهہ صاحب جي توجهہ سببان خود فقيرن ۾ ايڏو ذوق وڌيو جو ڇڻ راڳ سندن واسطي هڪ روحاني خوشي واري خوراڪ بنجي ويو. سنہ ١١٤٤هہ ۾ شاهہ حبيب جي وفات کانپوءِ، راڳائي فقيرن جي جيڪا ڪيفيت هئي، تنهن بابت 'لطائف لطيفي' ۾ هينيون بيان نقل ٿيل آهي(٢):

"لطيفي فقير جيڪي راڳائي هئا، تن مان گهڻن کي واري جو تپ ٿي پيو. جڏهن مونجهہ ۽ پيڙا کان پريشان ٿيا تہ حضرت شاهہ صاحب سان طبيعت جي ناسازي جي شڪايت ڪيائون. تڏهن شاهہ صاحب کين ارشاد فرمايو تہ: 'هر جمعي رات سندم والد بزرگوار (شاهہ حبيب) جي درگاهہ تي لطيفي ساز وڄايو ۽ راڳ ڳايو'. فقيرن ان تي عمل ڪيو ۽ بالڪل چڱا ڀلا ٿي ويا. هو پهر رات کان پوءِ راڳ شروع ڪندا هئا ۽ صبح صادق وقت بس ڪندا هئا. پر ڪجھ وقت گذرڻ کان پوءِ باقاعدگي سان راڳ ڪرڻ ۾ سستي ڪيائون ۽ وري اچي کين تپ ورايو. انهيءَ ڪري پوءِ هميشہ لاءِ (باقاعدگي سان جمعي رات) راڳ ڪندا رهيا، جو ويندي هن وقت تائين جمعي رات راڳ ڪندا رهن ٿا."

هن مان ظاهر آهي تہ شاهہ حبيب جي وفات کان پوءِ ئي فقيرن کي شاهہ حبيب جي روضي اڳيان هر جمعي رات راڳ ڪرڻ جو ارشاد ٿيو. ائين ڪيائون پر وري وچ ۾ وٺي پئجي ويئي. ان کان پوءِ وري هر جمعي رات باقاعدگي سان راڳ شروع ڪيائون، ۽ پوءِ اهو سلسلو هميشہ لاءِ جاري رهيو. هن بيان مان انهيءَ نتيجي تي پهچجي ٿو تہ سنہ ١١٤٤هہ ۾ شاهہ حبيب جي وفات واري تاريخ کان پوءِ، هڪ ٻن مهينن اندر شاهہ صاحب جمعي جي رات راڳ لاءِ مقرر ڪئي، ۽ راڳائي فقيرن کي خاص هدايتون ڏنيون جن موجب هر جمعي رات راڳ ٿيڻ لڳو جنهن ۾ فقير شاهہ صاحب جي بيتن ۽ واين کي جدا جدا سرن ۾ ڳائڻ لڳا. اهڙيءَ طرح سنہ ١١٤٤هہ کان وٺي 'شاهہ جو راڳ' بحيثيت هڪ اداري جي هميشہ لاءِ قائم ٿيو(٣). راڳ لاءِ شاهہ صاحب جي رهنمائي هيٺ هينيان اهتمام ٿيا: ١. هن درد ۽ محبت پيدا ڪندڙ ۽ دلين کي جيارينڊڙ راڳ لاءِ شاهہ صاحب سندس بيتن ۽ واين جي ذخيري مان ڪي خاص پاڳا (موضوع) چونڊيا ۽ انهن جي ڳائڻ لاءِ 'سر' (راڳ) مقرر ڪيا. اڳتي هلي انهن اصولن موجب 'شاهہ جو راڳ' سرن مطابق وڌيڪ اهتمام سان ڪايو ويو. ٢. راڳ ۾ وڄت لاءِ 'دنبوري' جو نئون ساز استعمال ٿيو، ۽ پهريون دنبورو شاهہ صاحب پاڻ ٺٺي

---

(١) و ازان وزيکہ انس بہ سرود گرفتند بمکان شريف ماندن اختيار کردن و ذوق و شوق ما فوق بہ آن مي داشتند و ازان جوش تسکين يافتند- والا" نہ مدامي بمحل گردي مصروف بودند بعروج بسر مي بردند- وسرود براي حصول نزول سببي شد. (لطائف لطيفي، فارسي متن، راقم جي تصحيح سان شايع ڪيل شاهہ عبداللطيف ڀٽ شاهہ ثقافتي ڪميٽي، ڀٽ شاهہ، ١٩٦٧ع ص- ١٠١٠.

(٢) منقول است کہ اکثر فقراء لطيفي کہ سرودي بودند تپ نوبت کردند. چون از ملالت و ناهمواري طبع عاجز آمدند شکايت از بي اعتدالي طبيعت بحضرت اولياء عرض گذرانيدند. فرمان صدور يافت کہ هر شب آدينہ بدرگاه پدر بزرگوار سرود لطيفي بسرايند و کلام شريف بگويند. فقراء عمل برحکم کردند صحت کلي يافتند. بعد از يک پاس شب آغاز سرود مي کردند و بوقت صبح صادق انجام مي نمودند. وچون مدتي منقضي شد در کردن سرود کاهلي و تساهلي نمودند. باز بہ علت تپ گرفتار آمدند لابد مداومت ساختہ کہ تاهنوز شب جمعہ کلام کرامت نظام مي سرايند (لطائف لطيفي، ص- ١٨).

(٣) 'شاهہ جي راڳ' جي شروعات ۽ پوءِ ان جي دوروار تاريخ تي راقم جي ڪتاب "سنڌي موسيقي جي مختصر تاريخ" (١٩٧٨ع ڇاپو، صفحا ١٤٩- ١٤٠٠) ۾ تفصيل سان روشني وڌي آهي. البت ان ڪتاب لکڻ وقت، شاهہ حبيب جي وفات واري سال تي وڌيڪ تحقيق ڪرڻ بدران، گربخشاڻي واري ڏنل سال ١١٥٥هہ تي ڀروسو ڪيو ويو ۽ 'شاهہ جي راڳ' جي شروعات ان سال ۾ ڄاڻائي وئي جيڪو صحيح نہ هو. سنہ ١١٤٤هہ صحيح آهي.

Marfat.com

۾ ويهي ٺهرايو. ٣. راڳ ڳائڻ لاءِ وقت مقرر ڪيو ويو ۽ ان جي پوري پابندي ڪئي وئي، هن طرح جو عشا جي نماز جماعت سان ادا ڪرڻ بعد راڳ جي شروعات ٿي ۽ فجر جي نماز کان اڳ راڳ جي خاتمي جي دعا گهري وئي. ٤. راڳ لاءِ، راڳائي فقير چونڊيا ويا ۽ تمر فقير کي راڳ جو اڳواڻ مقرر ڪيو ويو.

ان طرح 'شاھ جي راڳ' جي اداري.جي هڪ باقاعدي تنظيم مطابق تڪميل ٿي جنهن موجب ڀٽ تي هر جمعي رات توڙي عيد ۽ حج جي موقعن تي راڳ ٿيڻ لڳو، پر اهو سڄو انتظام محض رسمي نہ هو: زندگي جي هن مرحلي تي (۽ غالباً ان کان اڳ پڻ) راڳ شاھ صاحب لاءِ روحاني خوراڪ بنجي چڪو هو. انهيءَ ڪري ايندڙ سورهن سالن کن تائين (١١٤٥- ١١٦١ھ)، شاھ صاحب جڏهن بہ ٻاهر سفر تي ٿي ويو تہ راڳائي فقير بہ پاڻ سان گڏ ٿي کنيائين، ۽ سفر ۾ بہ هر رات 'راڳ' باقاعدگي سان ٿي ٿيو. جڏهن شاھ صاحب وقت جي ڪن وڏن عالمن وٽ ٿي ويو تہ انهن پڻ سندس 'دل جياريندڙ راڳ' جي سلسلي ۾ ڪيس بيوس ۽ بي ميار ڪري ٿي ڇاتو. سفر ۾ 'شاھ جي راڳ' جي آخري محفل سنہ ١١٦١ھ ۾ ٺٽي جي شهر ۾ ٿي جنهن حاضرين جي دلين ۾ ايڏو تہ درد ۽ عشق الاهي وارو اثر پيدا ڪيو جو اتي وڏي حال وارن مان مخدوم محمد معين ان رس ڀريي راڳ جي پيدا ڪيل جذبي ۽ احساس جي اثر هيٺ وفات ڪئي.

(ھ) وڏن جي درسگاهن جي سنڀال ۽ تعمير. شاھ صاحب معنوي لحاظ سان 'وڏي حال وارو' هو، ۽ پڻ عملي طور 'حال' جو صاحب هو. انسان جي اعليٰ ڪردار ۽ ڪمال، حق جي تلاش ۽ حقيقي وصال وارين منزلن ماڻڻ جي لحاظ سان سندس فڪر، لاحد ۽ لامتناهي 'مستقبل' سان همڪنار هو جو چيائين تہ "جي قيام مڙن، تہ ڪر اوڏا سپرين". ساڳئي وقت شاھ صاحب جي نظر ۾ 'ماضي' پڻ وڏو معنيٰ خيز ۽ سبق آموز هو، ڇاڪاڻ تہ اهو انسانن جي انفرادي اخلاق ۽ ڪردار توڙي سماجي ريت ڪُريت جو آئينو آهي. وڏن جو ادب ۽ ريت رسم جو لحاظ سنت جي تهذيب جو لازمي جز هو، جنهن کي شاھ لطيف وڏي اهميت ڏني، شاھ صاحب جي پنهنجي تربيت ۾ سندس وڏن جو هٿ هو، هاڻي جڏهن شاھ صاحب پاڻ اخلاق ۽ ڪردار جي اعلي منزل تي پهتو تڏهن وڏي احسان مندي سان پنهنجن وڏن جي آثارن جي سنڀال ۽ تعمير ڏانهن ڌيان ڏنائين.

سڀ کان پهريائين بلڙيءَ ۾ ميين شاھ ڪريم جي درگاھ سندس توجهہ جو خاص مرڪز بني. شاھ صاحب جو والد شاھ حبيب، ڏاڏو عبدالقدوس شاھ، پڙڏاڏو جلال شاھ (جمال شاھ) سڀ اتي ڄاوا نپنا هئا. عبدالقدوس شاھ وفات بہ اتي ڪئي ۽ پنهنجي ڏاڏي ميين شاھ ڪريم جي مزار جي ويجهو دفن ٿيو. عزازت جي انهن رشتن کان وڌيڪ، شاھ صاحب جو پنهنجي وڏي ڏاڏي ميين شاھ ڪريم سان گهرو روحاني رشتو هو جو سندس هدايت ۽ تلقين کي دل سان لاتائين، ۽ 'بيان العارفين' کي سفر ۾ بہ ساڻ کنيائين. جئن شاھ ڪريم بُلڙيءَ ۾ نئين ماڳ کي وسايو هو تئن پاڻ 'ڀٽ' کي وسايائين. شاھ ڪريم وانگر ڀٽ تي 'سماع ۽ ذڪر' جو سلسلو قائم ڪيائين، ۽ ميين شاھ ڪريم جي چيل بيتن پران پاڻ بيت چيائين: نہ فقط ايترو پر ڪن فقيرن کي جيڪڏهن ميين شاھ ڪريم جي ڪنهن بيت جي سٽ ياد نہ هئي تہ پاڻ بي چئي ان کي پورو ٿي ڪيائين(١). مثلاً شاھ صاحب کي جڏهن ڪن فقيرن ٻڌايو تہ ميين شاھ ڪريم هيءَ هڪ سٽ چئي هئي (پر اڳتي سندس مراد الائجي ڪهڙي هئي) تہ:

ٺري 'ڀڳي ڪِنگري نلها ڦيرا ڏي

(١) عقيدتمندن جي روايتن موجب، شاھ ڪَريم ڪن موقعن تي بيتن جون پهريون سٽون چيون ۽ جڏهن فقيرن باقي بين سٽن بابت پڇيو تہ جواب ڏنائين تہ: سندس اولاد مان ڪو عارف ٿيندو، جيڪو انهن بيتن کي سڄو ڪندو

Marfat.com

تڏهن چيائين تہ: هائو ابا!

آٽي ئڪي ني، پر وڃي سَلهاڙي ساڻ سان.

اهڙيون روايتون انهيءَ ڳالهہ تي شاهد آهن تہ شاهہ صاحب جي مبين شاهہ ڪريم سان وڏي محبت ۽ عقيدت هئي. ننڍي هوندي پنهنجي والد سان گڏ، ۽ جوانيءَ ۾ پاڻ پنهنجي سر، بلڙي تي پيرا ڪيائين، پر هاڻي پنهنجن فقيرن سان گڏ ڪريمي درگاهہ تي وڏيڪ وجھڻ لڳو. اتي سماع ۽ ذڪر جي شغل ۾ شامل ٿيڻ سان گڏ 'پٽ' تي پنهنجو راڳ پڻ شروع ڪرايائين. ڪريمي فقيرن 'شاهہ جو راڳ' سکيو ۽ اهڙيءَ طرح پٽ کان پوءِ شاهہ ڪريم جي درگاهہ تي ئي سڀ کان پهريائين 'شاهہ جو راڳ' ٿيو جيڪو اڄ تائين هلندو اچي.

زندگي جي هن دور ۾ ڏهن ٻارهن سالن تائين اهڙي عقيدت واري حاضري بعد، شاهہ صاحب اڄان بہ وڌيڪ خدمت خاطر مبين شاهہ ڪريم جي مزار تي روضي جوڙائڻ ۽ پرسان جامع مسجد ٺهرائڻ جو ارادو ڪيو، ۽ ٥٤-١١٥٦ھ واري عرصي ۾ ان ڪم کي وڏي همت ۽ محبت سان پورو ڪيائين: شاهہ ڪريم جو سهڻي گنبذ سان روضو ۽ ان جي اُتران لڳو لڳ عاليشان جامع مسجد جوڙايائين، ۽ اتان ويجھو ڏکڻ- اوڀر طرف پنهنجي ڏاڏي عبدالقدوس شاهہ جي تربت تي قبو ٺهرايائين. شاهہ ڪريم جي روضي ۽ مسجد شريف کي ڪاشي جي سرن سان سينگاريائين جيڪي ملتان مان آنديائين ۽ پڻ اتان ڪاريگر آنديائين جن بلڙيءَ ۾ ويهي وڌيڪ سرون ناهيون. اهو سڄو ڪم سنہ ١١٥٦ھجريءَ ۾ راس ٿيو، ۽ شاهہ صاحب جي ارشاد تي سندس معتقد ۽ مريد ۽ ٺٽي جي ناماياري عالم مخدوم محمد صادق نقشبندي ڪريمي درگاهہ جي تڪميل جي تاريخ هيٺئين سهڻي فقري مان ڪڍي:

"هست درگاهِ ڪريمي جلوه گاهِ حق ابد"

(ابجد جي حساب سان عدد= ١١٥٦)

شاهہ صاحب پوءِ انهيءَ تاريخي مصرع سان سينگاريل ڪَتبو، ڪاشيءَ جي سرن تي نيرن اکرن ۾ لکائي روضي تي هڻايو(١). ٻي هڪ ننڍي سِرَ جنهن تي 'لطيف' لکايائين سا روضي جي دروازي واري سامهين ديوار ۾ اتران هڻايائين. ان وقت ڪريمي درگاهہ جي گادي تي عبدالواسع شاهہ (بن عبدالغني شاهہ، بن محمد دليل شاهہ بن دين محمد شاهہ بن ميون شاهہ ڪريم) هو جنهن جو ڌيان درگاهہ کان وڌيڪ دنيوي ڪاروبار طرف هو. ان کي اچي وهم وينو تہ عبداللطيف شاهہ درگاهہ ٺهرائڻ کان پوءِ اندر وري پنهنجو نالو هڻايو آهي تہ جئين وارث بڻجي ۽ درگاهہ تي قبضو ڪري: سو شاهہ صاحب جي روانگي بعد خود پاڻ اچي اها سِرَ جنهن تي 'لطيف' لکيل هو پٽائي ڦٽي ڪيائين. ان وقت شاهہ لطيف 'بلڙي' مان اڄان 'ٻَنڊي' جي شهر ۾ (بلڙي ۽ ننڍي محمد خان جي وچ تي) پهتو هو ۽ اتي 'ڪريم- پوٽي' سيد محمد صلاح (بن ابوبڪر شاهہ بن محمد شريف شاهہ بن محمد دليل شاهہ بن دين محمد شاهہ بن ميون شاهہ ڪريم) وٽ ٽڪيل هو جو عبدالواسع شاهہ

(١) سنہ ١٣٥٥ھ ۾ جڏهن سجاده نشين غلام حيدر شاهہ، لونگ فقير مهيسر جي فقيرن جي خدمت ذريعي روضي جي مرمت ڪرائي تڏهن شاهہ صاحب جون لڳايل اصلوڪي ڪتبي واريون سرون لاهي، ٻين سرن تي ڪَتبو لکائي لڳايائون. انهن اصلوڪين سرن مان فقط تاريخ جي سال واري سر مجاورن سنڀالي رکي ۽ اها راقم کي وڏي مجاور صوف فقير ڏيکاري. ٻي هڪ سر بلڙي جي ڪن ٻين دوستن وٽ هئي، ۽ وڌيڪ ڳولا سان ٽريءَ سر جو ٽڪر جنهن تي "طفال" جو لفظ پڙهڻ ۾ آيو سا مون اداري سنڌالاجي جي ميوزم ۾ حفاظت لاءِ رکائي. شاهہ عبداللطيف جو مبين شاهہ ڪريم جي درگاهہ جوڙائڻ بابت تفصيل، منهنجي مضمون ("شاهہ عبداللطيف جي سوانح بابت وڌيڪ تحقيق ۽ معلومات"، سہ ماهي مهراڻ بهار ٢٠٠٦ع ۾ ڏسڻ گهرجي.

Marfat.com

جي سِر پٽائڻ جي خبر اچي پهتي، جنهن تي شاهه صاحب چيو تہ: ”هن ضعيف جو نالو عبداللطيف آهي، باقي ’لطيف‘ نالو تہ الله جل شانه جي نالن مان هڪ آهي. شال ان ذات باري تعاليٰ کي ڪا غيرت نہ اچي“(١).

درگاهه ڪريمي جي خاص خدمت ۽ تعمير ڪان پوءِ شاهه صاحب پٽ جي جاين ڏانهن توجهه ڪيو. شروع ۾ اهي جايون تڪڙو تيار ڪيل هيون، پر هاڻي انهن کي وڌيڪ سهڻي سٺاءُ سان تعمير ڪيو ويو. پنهنجي وڏي ڏاڏي شاهه ڪريم ۽ ڏاڏي عبدالقدوس شاهه جي مزارن جي تعمير بعد شاهه صاحب پنهنجي والد شاهه حبيب جو مقبرو بہ پڪو ڪرايو ۽ ٻاهران دروازي جي مٿان وفات جي تاريخ واري هيٺين مصرع جيڪا سندس مريد ۽ پلاري عالم مخدوم محمد صادق نقشبندي نٽوي جوڙي هئي سا لڪيائين:

”الموتُ جِسرٌ يوصل الحبيب للقاء الحبيب“

(ابجد جي حساب سان عدد= ١١٤٤)

مسجد شريف شروع ڪان ڪَچي پر مضبوط ٺهيل هئي، انهيءَ ڪري ان کي شاهه صاحب پوءِ پنهنجي زندگي جي آخري دور ۾ وڏو شاندار ڪري ٺهرايو.

(و) معتقدن مريدن وٽ وڃڻ ۽ حال وارن فقيرن ۽ درويشن سان ملڻ. مٿي بيان ٿي چڪو آهي تہ شاهه صاحب جي زندگي جو هن ڪان اڳيون ويهن- ٻاويهن سالن وارو دور (١١٢٠- ١١٤٢هه) طلب ۽ تحقيق وارو دور هو جنهن ۾ هن سنڌ توڙي سنڌ ڪان ٻاهر سفر ڪيا، درويشن جا ماڳ مڪان ڏوري ڏٺا، ۽ سنڌ جي جدا جدا ڀاڱن ۾ ڌنڌي پيشي وارن توڙي عام ماڻهن جي روزاني زندگي ۽ حال حقيقت ڪان واقف ٿيو. اهي پنڌ ۽ سفر سندس پاڻ پنهنجي تربيت ۽ پرجهه پروڙ خاطر هئا. زندگي جي هن ٻئي دؤر ۾، جيڪو چاليهن سالن جي عمر ڪان پوءِ وارو دور هو، شاهه صاحب پاڻ هڪ جهانديده درويش ۽ حال ۽ قال جو صاحب هو. هن دور ۾ سندس مسافريون وڌيڪ سوچيل مقصدن ۽ منزلن واريون هيون: يعني پنهنجن پيارن مريدن ۽ مخلصن وٽ پيرا ڪري سندن پوئواري ڪرڻ، ٻين حال ۽ جاڻ وارن فقيرن سان ملڻ، ۽ عالمن عارفن سان سلوڪ ۽

---

(١) مير عبدالحسين خان ’لطائف لطيفي‘ (ص ٣٢- ٣٤) ۾ اها سڄي ڳالهه لکي آهي ۽ پڻ سر جو ذڪر ڪيو آهي تہ: ”اما يک خشت بسمت شمال دروازه مقابل روضه ڪريمي لطيفي بديوار نصب ڪردند ڪه بران لطيف نگاشت بود.“ چٽي وضاحت ٿيل ڪانهي تہ ڪهڙي ديوار تي سر هڻئي وئي، البت اڳتي هلي لکي ٿو تہ اصل سر جتان ڪڍي وئي، ان ساڳي جاءِ تي صاحبڏني شاهه ٻي سر هڻائي جيڪا پيلي رنگ تي نمايان آهن. جيڪڏهن صاحبڏني شاهه ڪا سر هڻائي هئي تہ اها بہ سنہ ١٣٥٥هه ۾ غلام حيدر شاهه جڏهن لونگ فقير جي فقيرن جي خدمت ذريعي مرمت ڪرائي ۽ اپرنديءَ پٽ تي ٻاهران نئين ڪاشي لڳي تڏهن پٽجي وئي. راقم بہ ٽي پيرا ميين شاهه ڪريم جي روضي توڙي اتران ان سان لڳ مسجد جي ديوارين کي جانچي ڏٺو پر اهڙي ڪا سر لڳل نظر ڪانہ آئي. البت مجاور حاجي صوف ميمڻ ٻڌايو تہ سندن وڏا چوندا آهن تہ شاهه لطيف واري اصل سر جنهن تي ’لطيف‘ لکيل هو سا روضي جي اپرندي، پٽ جي ٻاهران، روضي جي در ڪان اتر، پٽ جي بالڪل آخري اترئين ڪناري سان ڪنڌ لڳ پر ذرا مٿي لڳل هئي. مير عبدالحسين سانگي، هيءُ سڄو بيان حڪايتي رنگ ۾ شاهه صاحب جي ڪرامت جي سلسلي ۾ آندو آهي. سندس لکڻ موجب هڪ تہ ميين شاهه ڪريم کي پاڻ تي روضو منظور ڪونہ هو ۽ انهيءَ ڪري جيڪو بہ عمارت ٺهرائڻ خاطر اتي بيٺل وڻ وڍيندو هو تنهن کي نقصان رسندو هو، پر شاهه صاحب کي ڪجهہ ٿي ڪونہ ٿيو. ٻيو تہ عبدالواسع شاهه جي ان اڻ- سهائيندڙ هلت سببان (شاهه لطيف جي رنجش جي ڪري) ٽن پيڙهين ڪان پوءِ سندس اولاد ۾ گادي ختم ٿي ويئي ۽ اها ڦري محمد صلاح شاهه جي اولاد ۾ آئي (لطائف لطيفي، ص ٣٠-٣٣). مير سانگي عمارت جي اندر واري اها جاءِ ڄاڻائي آهي جتي ’لطيف‘ جي نالي واري سر هڻئي وئي هئي، پر ڪَتبي جي ’درگاهه ڪريمي‘ واري سر جو ذڪر ڪونہ ڪيو آهي. ان سر تي لکيل ڪتبي مان ظاهر آهي تہ اها روضي جي اندر ان اڳئين ڪتبي جي سر هئي. هاڻي اتي ساڳيو ڪتبو جيڪو لڳل آهي سو پوءِ نئين سر لڳايو ويو. شروعاتي تحقيق دوران ١٩٦٨ع ۾، ۽ وري ٻيهر سيپٽمبر ١٩٨٧ع ۾، راقم اها سر ڏٺي ۽ ان جو فوٽو ورتو. درگاهه جي مجاور حاجي صوف ميمڻ ان سر کي سنڀاليو آهي. هيءُ سر شاهه عبداللطيف جي هٿن جو وڏو يادگار آهي، جنهن کي وڏي احتياط سان محفوظ ڪرڻ جي ضرورت آهي.

Marfat.com

معرفت واريون صحبتون ڪرڻ. هن دور جي مسافرين ۾، شاهه صاحب قرآن شريف پنهنجي دور لاءِ ۽ ٻيون شاهه ڪريم جي ملفوظات 'بيان العارفين' ۽ مولانا رومي جي 'مثنوي' حاضرين جي وعظ ۽ نصيحت لاءِ، پاڻ سان گڏ رکندو هو. سندس ارادتمند ميون محمد صلاح ساڻس گهڻو ڪري گڏ هوندو هو ۽ ڏينهن جو اڳين نماز ۽ جمعي نماز بعد مثنوي پڙهندو هو ۽ ان جي شرح ڪندو هو. ان ڪان سواءِ راڳائي فقير شاهه صاحب سان انهن سفرن تي گڏ هوندا هئا ۽ رات جو سمهياڻي نماز بعد 'شاهه جو راڳ' ٿيندو هو.

شاهه صاحب جي سير سفر بابت اڪثر خيالي انومان ڪيا ويا آهن ته هِتي به ويو هُتي به ويو، ائين جو جڻ هر جاءِ تي ويو، پر ان باري ۾ ڪي به اهڙا ناٿا يا اهڃاڻ نه ڏنا ويا آهن جن تي ڪو ڀروسو ڪري سگهجي(١). انهيءَ ۾ ڪو شڪ ڪونهي ته هن ڪان اڳئين دور ۾ توڙي هن دور ۾ شاهه صاحب سنڌ توڙي سنڌ ڪان ٻاهر ڪيترن ئي ماڳن مڪانن تي ويو، پر انهن سڀني بابت صحيح معلومات محفوظ نه رهي آهي. البت سندس زندگيءَ جي اڳئين دور جي ڀيٽ ۾، هن پوئين دور ۾ ڪيل مسافرين يا ملاقاتن بابت ڪي وڌيڪ ڀروسي جهڙا بيان ۽ اهڃاڻ ملن ٿا(٢).

هن دور ۾ شاهه صاحب جي محبتين ۽ معتقدن جو دائرو وڏو وسيع ٿيو، جنهن ۾ عام توڙي خاص اچي ٿي ويا. پاڻ عقيدي توڙي عمل ۾. 'رسم' بدران 'روح' جي تلقين ڪيائين، ۽ توحيد جي اعليٰ نظريي طور ڪل ڪائنات جي خالق تي يقين ۽ توڪل، مخلوق سان پيار ۽ اعليٰ انساني ڪردار جا سبق ڏنائين. شاهه صاحب جي پنهنجي اعليٰ اخلاق ۽ محبت ڀريي طور طريقي جو اثر دلين تي ايترو ته پيو جو حڪمران توڙي ڪي هندو فقير سندس معتقد ٿيا.

ويهن سالن کن جي هن وڏي عرصي ۾ هو گهڻن ئي فقيرن وٽ گهڻن ئي ماڳن تي ويو هوندو، پر جتي ڪجهه وڌيڪ ترسيو اتي سندس نالي سان 'تڪيا' قائم ٿيا. هن وقت به سنڌ ۾ گهڻين جاين تي 'شاهه جا تڪيا' موجود آهن، جن مان ڪي مريدن پوءِ سندس نالي سان قائم ڪيا ۽ فقط ڪي ٿورا اهڙا آهن جن بابت وڌيڪ ڀروسي سان چئي سگهجي ٿو ته شاهه صاحب پاڻ پنهنجي حياتي ۾ اتي ويو هوندو. مثلاً ڪپري تعلقي ۾ 'واڳهين جي پٽ'(٣)، ٺٽي ۾ مڪلي لڳ، بدين، روهڙي، بکر (ٻراڻو) ۽ ترائي (مديجي ڪان به ميل اتر-اولهه) ۾ جيڪي 'شاهه جا تڪيا' آهن، اتي غالباً شاهه صاحب پاڻ ويو ۽ ٽڪيو(٤). انهن ٿورن مشهور 'تڪين' جي جدا جدا ماڳن مان اهو نتيجو نڪري ٿو ته شاهه صاحب سنڌ ۾ لاڙ کان وٺي اتر تائين پنهنجن مخلص معتقدن وٽ ٻيرا ڪيا.

سنڌ ڪان ٻاهر هن دور ۾، شاهه صاحب خاص طرح ڪڇ ۾ پنهنجن پيارن فقيرن جتن بلوچن وٽ گهڻو ويو. ڪڇ ۾ شاهه صاحب سان ارادت ۽ عقيدت جو بنياد وَنهيين فقير سالاراڻي جت ۽ تماچي فقير

---

(١) مثلاً مير عبدالحسين خان سانگي جو 'لطائف لطيفي' (ص ١٨٣) ۾ بنا ڪنهن دليل جي بيان ته "حضرت اولياء صاحب، سنياسين ۽ جوڳين جي ٽولي ۾ پورا ٽي سال گذاريا ۽ ڪوهستان جي سير تي هو." اهي شاهه جي زندگيءَ جا ڪهڙا ٽي سال هئا، ۽ اهو پورن ٽن سالن وارو مدو ڪنهن ڳڻيو.

(٢) انهن مان ڪي ٿورا لکت ۾ موجود آهن ۽ ٻيا زباني روايتن ذريعي مشهور آهن. زباني روايتن جي وڌيڪ تصديق راقم پاڻ انهن ماڳن تي وڃي اتان جي سڃاڻن ۽ خاص طرح انهن اڳين بزرگن جي اولاد کان ڪئي، جن جو شاهه صاحب جي سلسلي ۾ ذڪر ٿيل هو.

(٣) ٻه ڀٽون جيڪي 'واڳهين جون پٽون' سڏجن، تن مان اڀرندي طرف واري تي ڀٽائي صاحب جو تڪيو آهي ۽ الهندي واري تي مخدوم صاحبن جي مريدن مان هڪ درويش بهرم فقير جوڻيجي جي تربت آهي، جيڪو 'بهرم بري' سڏجي.

(٤) ٻين کن ماڳن بابت پڻ روايتون آهن پر انهن تي وڌيڪ غور جي ضرورت آهي.

Marfat.com

نهڙيي وڏو. هن دور جي پهرئين سفر ۾ شاهه صاحب انهن ٻنهي فقيرن تي ڪا اهڙي فيض واري نظر ڪئي جو هو پٽ تي آيا. تماچي فقير کي شاهه صاحب ڪجهه موڻي وچڻ جو ارشاد ڪيو ۽ هو اتي ئي رهيو، تان جو وفات کان ڪجهه وقت اڳ شاهه صاحب کيس سڏي پاڻ وٽ ترسايو. ونهيين کي شاهه صاحب پاڻ وٽ پٽ تي رهايو ۽ سندس خلوص جي مدنظر کيس پنهنجو خاص خليفو ڪيائين جو سندس پويان ڪڇ ۽ واڳڙ طرف ہيا گهڻا شاهه صاحب جا معتقد ٿيا(۱). ڪڇ طرف جتن فقيرن ۾ شاهه صاحب جي سفر جا منزل بہ منزل سلسلا ونهيين فقير جي اتي وڌايل اراتمندن سببان شروع ٿيا، ۽ شاهه صاحب جتي جتي پيرا ڪيا انهن ماڳن مڪانن جو ماڻ ٿيو ۽ پڻ پوءِ تمر فقير جي اڳواڻي هيٺ اهي 'شاهه جي راڳ' جا مرڪز بڻيا. مسلسل طور مشهور روايتن موجب ڪافي وثوق سان چئي سگهجي ٿو تہ شاهه صاحب هيٺين ماڳن تي پيرا ڪيا:

- 'ڏر' مڪان، لکپت جي شهر سان لاڳو، جتي سالار فقير وٽ شاهه صاحب آيو.
- پٽائو مڪان، 'پپر' جي شهر لاڳو (تعلقو لکپت) جتي درويش سانوَلي فقير جت جو مزار هو.
- آسالڙي مڪان، تعلقو لکپت.
- 'ڪَندو' مڪان (تعلقو ڪاهڙ) جيڪو ونهيين فقير جو اصل ڳوٺ هو.
- 'اوريئڙو' مڪان (تعلقو نکترائو) جيڪو ميين تماچي فقير نهڙيي جو ڳوٺ هو.
- ڇڙهوٽ مڪان، نکترائي شهر کي ويجهو، جتي شاهه صاحب جو خليفو صالح فقير مگريو رهندو هو.
- سِراڙو مڪان (تعلقو ڪاهوڙو)، جتي شاهه صاحب جو خليفو چتو فقير لاکاڻي جت رهندڙ هو.
- بگهاڙيو مڪان (ٻني)، جتي ميين شاهه ڪريم جا خاص مريد جيئنداڻي جنت فقير هئا.
- اَرل مڪان (تعلقو نکترائو)، جتي شاهه صاحب جو خليفو دين محمد فقير هو. هو اصل ريباري هو ۽ شاهه صاحب سان صحبت ۾ مسلمان ٿيو، جنهن پوءِ پڳ ڏنس ۽ خليفو ڪيس.

مٿين ماڳن جا نالا معلوم ۽ مشهور آهن جتي شاهه صاحب گهڻا پيرا ڪيا. سالاراڻي جتن فقيرن جي ہي هڪ متفقہ روايت موجب شاهه صاحب 'واڳڙ' کان ايرنڊين ٻاڳي ۾ بہ ويو جتي ان وقت جت وينل هئا، ۽ اتي چاليهہ ڏينهن رهيو هو جو انهيءَ ياد ۾ پوءِ مچ ۽ ميلو ٿيو (۽ پڻ ڪن روايتن موجب پٽائي صاحب ڀُڄ تائين ويو ۽ پڻ ڪڇ جو راءِ ساڻس اچي مليو هو).

ڪڇ کانسواءِ، سنڌ کان ٻاهر هن دور ۾ شاهه صاحب ٻاهڙ مير ۽ جيسلمير طرف پيرا ڪيا جتي سما، سميجا، مگريا، لنجا، پنہرا دل ۽ ڪي ہيا سندس مريد هئا. جيسلمير جي راجا سان بہ سندس ڏيٺ ٿي ۽ هو ايتري قدر متاثر ٿيو جو شاهه صاحب جي وفات بعد درگاهه تي نوبت لاءِ نذراني طور پيرون ڏياري موڪليائين. ان طرف شاهه صاحب پهريائين غالباً ملتان جي غوثي جماعت جي فقيرن جي دعوتن تي ويو ۽ پوءِ پاڻ انهن ماڳن تي ويو ۽ رهيو، جتي ڪانئس پوءِ (ويندي هن پوئين ويجهي دور ۾ سنہ ۱۹۳۰ع تائين) 'شاهه جو راڳ' ٿيندو رهيو(۲).

---

(۱) ونهيين فقير سالاراڻي جي اولاد مان احمد فقير، گل محمد فقير ۽ طيب فقير جيڪي پاڪستان ڪانپوءِ ڪڇ مان سنڌ لڏي آيا ۽ شاهه جي رسالي جا ڄاڻو ۽ سالک هئا تن (جوڻگي، لڳ چوهڙ جمالي، ۾ ۲۲- اپريل ۱۹۶۲ع تي ساڻن ڪيل تفصيلي ڪچهريءَ ۾) متفق طور اها تصديق ڪئي. راقم جي استدعا تي گل محمد فقير، شاهه صاحب جي قادري طريقي واري ڪلاهه جيڪا پاڻ ونهيين فقير کي ڏني هئائين ۽ پوءِ سندس اولاد سنڀالي رکي هئي؛ سا مونکي ڏني جنهن کي پٽ شاهه ثقافتي مرڪز ميوزم ۾ محفوظ ڪري رکيو ويو.

(۲) ٻاهڙ مير جي پريان تلواڙو سٽيشن کان ڏکڻ سمن ۽ راهومن فقيرن وٽ ويو، جو اتي پوءِ فقير سماع ڪندا هئا، دعا گهرندا هئا ۽ بعد ۾ چيٽ جي مهيني ۾ 'لوڻي ندي' جي پيٽ ۾ سال بہ سال ميلو ٿيڻ لڳو. ڳوٺ 'سُرڙهيار'(هلندڙ- اڳئين صفحي تي)

Marfat.com

سنڌ کان ٻاهر ڪڇ ۽ جيسلمير طرف هن دور وارين مسافرين ۾ شاھ صاحب ڪن حال ۽ چاڻ وارن ناٿ-پنٿي جوڳين ۽ پڻ ڪن هنڌن تي ساڌن سنتن سان مليو، ۽ ساڻن توحيد ۽ وحدانيت جي روشني ۾ خيالن جي ڏي وٺ ڪيائين. مذهب جي حقيقت ۽ حقانيت تي شاھ صاحب هن کان اڳ گهڻو سوچيو هو ۽ انهيءَ سلسلي ۾ هو عقيدي جي 'سچائي' ۽ 'رسم' بدران 'روح' جو قائل ٿي چڪو هو. اعليٰ چاڻ وارن صوفين ۽ عارفن وانگر، شاھ صاحب ظاهري پاڪبازي ۽ لوڪ لباس بدران عقيدي جي سچائي، نيت جي صفائي ۽ مخلوق سان محبت جي تلقين ڪئي: تنبيھ طور "منهن ۾ مسلمان، اندر آذر آهيين" چئي ظاهري رسم رياءُ ۽ اندر جي ٻيائي کي ننديائين؛ هندو ڌرم جي رکوالن جي ڌرمي پاٺ پوڄائن ۽ عملي ڪرتوتن کي پيٽيائين تہ ڪيس منجهن محض ٻاهرين رسم ۽ رياءُ وارو رنگ نظر آيو. تڏهن چيائين تہ: "هندو هڏ نہ آهيين، جڻيو تو نہ جڳاءِ". شاھ صاحب حق ۽ حقيقت جو ڳولائو هو، ۽ پنهنجي زندگي جي هر مرحلي تي هو مسلسل طور ڪائنات جي حقيقت، خالق ۽ مخلوق جي رشتي، انساني عقيدي ۽ ڪردار جي رسمي صورت توڙي اعليٰ معيار جو مطالعو ڪندو رهيو. زندگي جي هن دور ۾ جڏهن هو پاڻ معرفت جو صاحب ٿيو، تڏهن توحيد ۽ وحدانيت واري عقيدي ۾ ئي ڪيس انسان ذات توڙي ڪائنات جي وحدت نظر آئي. هاڻي هو اسلام جي حقيقت کي سمجهندڙ عارفن، توڙي چاڻ وارن سنتن ساڌن سان وحدانيت ۽ توحيد جي رازن کي روشن ڪرڻ لاءِ تي مليو(١). ٻاهڙ مير- جيسلمير طرف مسافرين ۾ شاھ صاحب غالباً پورب کان ايندڙ ۽ هيڪڙائي حق مڃيندڙ 'هٺ- يوڳين' کي ڏٺو جيڪي تن کي تسيا ڏيئي حق جي تلاش ۾ ڦلندڙ هئا ۽ جن جي جوڳ ۽ ڪشالي جو بنيادي عقيدو 'توحيد' هو. ڪن مشهور روايتن موجب شاھ صاحب ٻاهڙمير جي پريان (والهوٽي واري علائقي ۾) ڪنهن ماڳ تي ويو، جتي 'مَلي- ناٿ' نالي هڪ موحد ساڌو سندس معتقد ٿي ويو ۽ پوءِ ان تڪيي تي يادگار طور مسلمانن- هندن جو گڏيل ميلو ٿيڻ لڳو. ڪڇ ۾ شاھ صاحب ڪنڌارَ ڪاپڙين جي مڙهين ۽ ڪوٽيسر ۽ نارائڻ سر مندرن جي سنتن کان سندن ويساهن ۽ پوڄائن بابت پڇيو، ۽ پڻ توحيد ۽ وحدانيت جي روشني ۾ ساڻن پيار ۽ محبت سان ويهي ورونهه ڪئي. شاھ صاحب ڪوٽيسر جي مندر لڳ واري مسجد ۾ ٽڪيو جتي سندس تسبيح يادگار طور اڃان تائين ٽنگيل آهي. پڻ شاھ صاحب 'هَنج-ڪريون' (ڏکين ڳچين وارا ڪونرا) آنديون هيون جيڪي يادگار طور رکيل آهن. ڪوٽيسر جي مندر ۾ ويو، جتي شاھ صاحب سنتن کي سچائي واري ويساھ ۽ 'هيڪڙائي حق' جي ترغيب ڏني جنهن کان هو گهڻو متاثر ٿيا، سندس وڃڻ کان پوءِ اندر جنهن پٽ کي شاھ صاحب پنا ڏيئي وينو هو اتي پٽ ۾ محراب مثل نشان يادگار طور

(تعلقو ۽ ضلعو ٻاهڙمير) ۾ غوث جو خليفو جمعو فقير شيدي ان پڇاڙي واري دور ۾ راڳ ڪندو هو. ڳوٺ 'سائٽون'، برهان جو تڙ، اتي لنجا فقير دل دنبورن تي راڳ ڪندا هئا. ڳوٺ 'سينهار' جي غوثي جماعت جي راهومن مان همير فقير راهومو راڳ ڪرائيندو هو. ڳوٺ 'هڙياريو' جي راهومن مان دائم فقير ۽ جامين فقير دنبورن تي راڳ ڪندا هئا. 'پاسرلو' ۽ 'سينهاٽي' ڳوٺن ۾ ٻنهرا دل فقير راڳ ڪندا هئا. انهن ماڳن جي راقم گهڻن باخبر ماڻهن کان جيڪي ان طرف ويا ۽ رهيا هئا پڇي پڪ ڪئي. آخر ۾ مرحوم هوت سمون، جيڪو هڪ وڏو سڄاڻ ۽ جهانديده شخص هو ۽ تازو هندستان مان لڏي آيو هو (جنهن سان ٤- نومبر ١٩٨٠ع تي ننگرپارڪر جي ڳوٺ ساجن خاصخيلي ۾ تفصيلي رهاڻ ٿي) تنهن انهن ماڳن مان گهڻن تي ڀٽائي صاحب جي وڃڻ واري روايت جي تصديق ڪئي.

(١) رسالي جي 'سُر رامڪلي' ۾ 'جوڳين سناسين' جي نالن کي سطحي نظر سان ڏسي، اڳين لکندڙن بنا سوچ ويچار جي شاھ جي جوڳين ۽ سناسين سان گڏ گذارڻ جون خيالي ڳالهيون لکيون. سڀ کان اول مير عبدالحسين خان سانگي 'لطائف لطيفي' ۾ (صفحا ٣١، ٥٦، ١٨٣) ۽ پوءِ ليلارام ۽ مرزا قليچ بيگ سندن ڪتابن ۾ جيڪي ڪجھ لکيو آهي تنهن ۾ وڌيون اوٽايون آهن، جو هڪ طرف شاھ جي ڪرامتن بابت وڌاءُ تہ ٻئي طرف 'جوڳين ۽ سنياسين' جي نيڪي بدران ڳلا آهي. مجموعي طور سان سندن انهن بيانن مان فقط اهو نتيجو نڪري ٿو تہ نڪو شاھ صاحب انهن 'جوڳين سناسين' جي ويساهن ۽ ڪريا ڪرمن کان متاثر ٿيو تہ نڪو هو بہ شاھ صاحب سان سچائيءَ سان پيش آيا.

Marfat.com

قائم رکيائون(١). ’ڏيٺو ڏر‘ جبل واري مڙهي جي ڪنهن ڪاپڙي کي (ٻي روايت موجب، خود ڏرمناٿ کي) ڏٺائين جيڪو پنهنجي پاڻهن مٿي اپي ڪري جهليو بيٺو هو. ڪانئس پڇيائين ته هن چيو ته: ’مون تپسيا طور ٻانهن کي ايو جهلي سُڪائي ڇڏڻ جو وچن ڪيو آهي‘. تڏهن شاهه صاحب کيس تنبيهه طور هي بيت پڙهيو ته:

هنيون نه سُڪايئي هوت لئي، ٿو سُڪائين ٻانهون
ڏيکارين ٿو ڏيهه کي ڏتا ڪيو دانهون
پاڻهي مُنئي پاڻ کي، چوين آديسي آئون
اي، پند پراهون، ڪي ڪي لهندا ڪاپڙي(٢).

’شاهه جي رسالي‘ جو ’سُر رامڪلي‘ هن دور جي مسافرين ۽ مشاهدن جو يادگار آهي جنهن ۾ شاهه صاحب ’ناٿ پنٿي‘ مُوحد جوڳين، سامين سنياسين ۽ ڪنڦاڙن ڪاپڙين جي حوالن ڪِناين سان توحيد ۽ وحدانيت جي نهايت دلپذير ۽ مؤثر طريقي سان تلقين ڪئي آهي. هن سر ۾ شاهه صاحب هيڪڙائي حق وارن جي وڏي تعريف ڪئي آهي، سچائي ۽ صداقت کي ساراهيو آهي ۽ رياء رسم کي ننديو آهي.

گندي ۽ گراهه، جن سناسين سانديو
اني ڪان الله، اجان آڳاهون ٿئو.

(ز) سنڌ جي عالمن عارفن سان صحبتون ڪرڻ، پاڻ پروڙڻ ۽ پرجهڻ خاطر ويهن سالن ڪان ونئي نوجوان لطيف سنڌ جي ولين ۽ درويشن جي ماڳن مقامن تي ويو ۽ پڻ ان وقت جي ڪن سالڪن ۽ عالمن سان مليو، جن مان ڪم از ڪم ٻن وڏن حال ۽ جاڻ وارن بزرگن جا نالا تصديق سان معلوم آهن: هڪ ميون شاهه عنات رضوي ۽ ٻيو ميون صابر ولهاري. سيد عنات الله شاهه عرف ميون شاهه عنات، نصرپور جي رضوي ساداتن مان هو: سلوڪ ۽ طريقت ۾ هو سکر جي شاهه خيرالدين قادري رحه جي سلسلي سان راسبته هو، ۽ پنهنجي وقت ۾ سنڌ جو وڏي ۾ وڏو شاعر هو. شاهه لطيف جي نوجواني کان ونئي ساڻس محبت ۽ نيازمندي واري ڏيٺ ويٺ ٿي. شاهه پور جو ڳوٺ جتي ميون شاهه عنات رهندو هو توڙي نصرپور جتي هو ايندو ويندو هو، اهي ٻئي ماڳ ڪوٽڙي کان گهڻو پري ڪونه هئا. اندازاً سنه ١١٢٠هه کان وٺي ويندي سنه ١١٣٣هه ۾ ميين شاهه عنات جي وفات تائين، ٻارهن تيرهن سال کن شاهه لطيف جون ميين شاهه عنات سان رهاڻيون رهيون(٣). ميون صابر ولهاري، وقت جو وڏو عالم عارف ۽ تقويٰ جو صاحب هو. هو سمن جي ’ٻَرند‘ پاڙي مان هو ۽ پرڳڻي ولهار (ننڍي الهيار کان ڏکڻ اوڀر) ۾ درسگاهه قائم ڪئي هئائين جيڪا اڳتي ٽالپور اميرن جي دور ۾ وڏي اوج کي پهتي. ميون صابر قرآن شريف جي تعليم تدريس جو عالم ۽ وڏي فقيري حال وارو بزرگ هو، جنهن جي ديدار

---

(١) سالاراٺي جتن فقيرن جن شاهه صاحب جا اهي آثار پاڪستان کان اڳ پاڻ ڏٺا، تن مان هڪ کان وڌيڪ فقيرن راقم سان انهن آثارن جي تصديق ڪئي. وڌيڪ اتي جي پوڄارين ائين به مشهور ڪري ڇڏيو هو ته شاهه صاحب ’نارائڻ سر‘ مان ٽٻي هڻي ۽ اچي ڪوٽيسر جي مندر مان نڪتو.

(٢) ٻي پڙهڻي:

اي، پند آڳاهون، ڪي ڪاهي رسنا ڪاپڙي.
—
اي، پند آڳاهون، جت نانگا ڳڏنا ناٿ ڪي.

(٣) ميين شاهه عنات ۽ شاهه عبداللطيف جي تعلق بابت وڌيڪ ڏسو راقم جو ڪتاب ”ميين شاهه عنات جو ڪلام“: مطبوع سنه ١٩٣٦ع، مقدمو صفحا ٨٩- ١٠٦، خاص طرح صفحا ٨٩- ٩٠، ٩٦ ۽ ١٠٦. ان ڪتاب جي مقدمي لکڻ ۽ ڇپجڻ بعد ميين شاهه عنات جي وفات جو سال (١١٣٣هه) پڪيء طرح معلوم ٿيو.

Marfat.com

لاءِ شاهه عبداللطيف پاڻ وڏي چاهه سان ونس هلي ويو. ميين صابر سنه ١١٣٥هه ۾ وفات ڪئي ۽ مخدوم پير محمد هالائي ”صد داغ بدل“ جي فقري مان سندس وفات جو سال ڪڍيو. جيئن ته اهو پڪو تاريخي سال آهي، انهيءَ ڪري شاهه صاحب سنه ١١٣٥هه ۾ يا ان کان اڳ ساڻس مليو(١).

پٽ ڪي وسائڻ کان پوءِ، چاليهن سالن جي عمر بعد زندگي جي ٻئي دور ۾، شاهه صاحب جون سنڌ جي جن عالمن ۽ عارفن سان صحبتون ٿيون تن مان هيٺين بزرگن بابت (ڪتابن ۽ تحريرن مان، مشهور ۽ معتبر روايتن مان، توڙي جن ماڳن تي هو رهندا هئا اتي سندن پوين ۽ ٻين ڄاڻن جي بيانن مان) جيڪي حوالا ۽ ثاٻتا ملن ٿا تن مان تصديق ٿئي ٿي ته شاهه صاحب جون ساڻن ملاقاتون ۽ حال واريون صحبتون ٿيون.

- آخوند حاجي متين الدين سانوٽي هالن پراڻن جو، جنهن کي شاهه صاحب ميڻائين رنگ جو پنهنجو لباس ڏنو هو جيڪو پوين يادگار طور سنڀالي رکيو، تان جو ويندي ٨٠- ١٨٨٧ع تائين اهو سانگي جي اُستاد آخوند احمد سانوٽي وٽ موجود ۽ محفوظ هو (لطائف لطيفي، ص ١٥١).
- سيد شهمير شاهه باقيل پوٽو مٽياروي (وفات ١٠- محرم ١١٧٧هه) مخدوم محمد هاشم جو هونهار شاگرد هو، ۽ اسلام جي خدمت ۽ دين جي قوت ۾ ڪوشان رهيو. تحفة الڪرام ۾ سندس ذڪر آهي. شاهه صاحب جي ساڻس محبت جي واٽ هئي جو ڪيس حجت سان چيائين ته هو هڪ هندو شخص کي مسلمان نه ڪري.
- مخدوم عبدالباسط هالائي، وڏو عالم ۽ شاهه صاحب جو معتقد هو، جنهن وٽ شاهه صاحب ايندو هو ۽ اچي ٽڪندو هو (’لطائف لطيفي، ص ١٥٢؛ لطف اللطيف، ص ١٦٦).
- حافظ ميون اسحاق درس مشائخ پوٽو عرف ميون اسحاق بَنوري، ’مَيي مشائخ هوتي‘ واري ماڳ کان ميل کن ڏکڻ طرف، موجود ڳوٺ ’مُلڪو دڙو‘ (تعلقو ٽنڊوالهيار) ۾ مڪتب پڙهائيندو هو. وڏو عابد زاهد هو. ٻارڙن کي نهايت پيار سان پڙهائيندو هو. شاهه صاحب اچي ڪيس مليو ۽ پڇيائين ته: ’ادا پاڙهين ٿو يا ڪارين ٿو!‘ حافظ اسحاق جواب ڏنو ته: ’جي ڪاريندس ته به لطيف ٿيندا‘ (يعني اکرن ۾ ڪريا ته به اخلاق ۾ لطيف(= نيڪ ۽ پاڪ) ٿيندا). شاهه صاحب اشارو سمجهيو ۽ ساڻس وڏي محبت سان مليو. شاهه صاحب ونس ڀيرا ڪندو هو (’مشائخ هوتي‘ ۽ ’مُلڪو دڙو‘ ماڳن جي مشهور مقامي روايت).
- ميون محمد مبين ٺٽائي، مخدوم محمد هاشم جو همعصر ۽ دوست، پنهنجي وقت جو وڏو عالم، ۽ درسگاهه ’چوٽياريون‘ (ضلعو سانگهڙ) جو باني هو (جيڪا پوءِ ٽالپورن جي دور ۾ وڏي اوج کي پهتي). شاهه صاحب اڪثر سانوڻ ۾ ونس ايندو هو. هڪ ڀيري گڏجي ماني کاڌائون ۽ پوءِ صحبت ۾ ويٺا ته گهڻو ويهي ويا ۽ البت دير ٿي وئي. جڏهن شاهه صاحب موڪلايو ته ميين مبين چيو ته: جهڙ ڦڙ آهي ترسي پئو.‘ شاهه صاحب جواب ڏنو ته:

’رداء جا رضا جي سا اوچڻ آديسين‘

پوءِ موڪلائي روانو ٿيو. (مشهور روايت جنهن جي تصديق انهيءَ مان به ٿئي ٿي جو اها سٽ رسالي ۾ ’سر رامڪلي‘ جي هڪ بيت ۾ موجود آهي).*

---

(١) ميين صابر جو ’تحفة الڪرام‘ (جلد-٣، مطبع ناصري دهلي، ص- ١٦٦) ۾ ذڪر آهي. شاهه لطيف جي ساڻس ملاقات بابت ڏسو ’لطائف لطيفي‘ (ص- ١٦٢)، ’لطف اللطيف‘ (ص- ٨٨) ۽ ’تذڪره مشاهير سنڌ‘، جلد-٣، ص ص ٢٦٥- ٢٦٧.

* هي ملاقات غالباً هن دور جي آخري سالن ١١٥٥- ١١٦٠هه ۾ ٿي. مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي ان وقت شاگرد هو، چوٽيارين ۾ پڙهندو هو ۽ ميين محمد مبين کي ’ابو ڪري سڏيندو هو. شايد مانيءَ وقت هو خدمت ۾ موجود هو جو جنهن پيالي ۾ شاهه صاحب پاڻي پيتو سو گرهوڙي صاحب سنڀالي رکيو. ٻيءَ روايت موجب اهو پيالو شاهه صاحب پاڻ ڪيس ان موقعي تي يا ٻئي موقعي تي ڏنو هو جيڪو هن پوئين ويجهي دور تائين گرهوڙ ۾ سيدن وٽ حفاظت سان رکيل هو (لطف اللطيف، ص- ١٩٠).

Marfat.com

- مخدوم دين محمد صديقي سهروردي سيوستائي (٩٢- ١١٩٣هہ)، اصل 'پاٽ' جو پوءِ اچي سيوهڻ ۾ رهيو هو. شاهہ صاحب سان سندس گهاٽا دوستانا تعلقات هئا جو هڪ ٻئي سان دستارون بدلائي پڳ مٽ يار ٿيا هئا. مخدوم موصوف ظاهري علم توڙي تصوف ۽ طريقت ۾ وڏو ڪامل عامل هو (تذڪره مشاهير سنڌ، جلد-١، ص ٨٦ ۽ ٢٠٣).
- ميون محمد صلاح بن ميون محمد عارف (ڏاسوڙي- ٽنڊي قيصر جو، پوءِ 'مٽياري' ۾ رهيو)، فارسي جو عالم ۽ مولانا رومي جي مثنوي جو وڏو ڄاڻو هو. شاهہ صاحب جو معتقد ۽ مريد ٿيو، ۽ ٻاهر سفر ۾ هميشہ ساڻس گڏ هوندو هو ۽ روانو مثنوي جو وعظ ڪندو هو. شاهہ صاحب وٽ سندس وڏي عزت هئي ۽ ڪيس 'خليفو محمد صلاح' سڏيندا هئا. سنڌي ۾ 'بزغل جا ڪلما' جوڙيائين جيڪي 'محمد صلاح جي سنڌي' جي نالي سان مشهور ٿيا، پڻ شاهہ صاحب جو 'سفرنامو' جوڙيائين جيڪو پوئين ويجهي دورر ۾ ضايع ٿي ويو(١).
- مخدوم عبدالله آگرو ڪنڊياري جو(٢) جنهن وٽ، مسافري ۾ اڳتي ويندي يا موٽندي، شاهہ صاحب ترسندو هو.
- مخدوم محمد صديقي قريشي جيڪو سنہ ١١٦٥هہ ۾ بہ حال حيات هو. هو پنهنجي وقت جو عالم ۽ درويش هو ۽ ڪوٽڙي ڪبير (تعلقو ڪنڊيارو) ۾ مڪتب پڙهائيندو هو. سندس اهو مڪتب مخدومن جي پاڙي ۾ 'سوا لک مقام' جي وچ تي هو، اتي مسجد هئي جتي شاهہ صاحب اچي ٽڪندو هو. مسجد جي پرسان هڪ لئي جو وڻ هو جيڪو پوءِ يادگار طور 'ڀٽائي صاحب وارو لئو' سڏبو هو ۽ سنہ ١٨٩٧ع ڏاري پڻ بيٺل هو(٣).
- فقير محمد حافظ عرف ميان صاحبڏنو فاروقي (وفات ١١٩٢هہ)، سچل جو ڏاڏو، درازن جي شهر کان ٻاهر ڪٻڙن جي ويڙ ۾ گوشائتو رياضت ۽ عبادت ۾ ويٺل هو جو شاهہ صاحب اتان لنگهندي ساڻس مليو، ۽ سندس اشاري تي ميان صاحبڏنو ويراڳ مان نڪتو ۽ کوهہ کٽايائين ۽ مسجد ٺهرايائين ('لطف اللطيف' ص ٨٣- ٨٤).
- مخدوم محمدي (وفات ١١٧٤هہ)، مخدوم عبدالرحمان شهيد جو فرزند ۽ جانشين، جنهن جي وقت ۾ هڪ ڀيري شاهہ صاحب کهڙن جي شهر جي ٻاهران چنيهہ فقير اچڻ جي کوهہ تي اچي لٿو. جڏهن مخدوم صاحب کي خبر پئي تہ پنهنجو خاص ماڻهو موڪليائين ۽ تاڪيد سان دعوت چوائي موڪليائين. غالباً شاهہ صاحب اڳ مخدوم عبدالرحمان شهيد سان مليو هو، جنهن کي پوءِ ميان نور محمد ڪلهوڙي سنہ ١١٤٥هہ ۾ شهيد ڪرايو. انهيءَ اڳئين لاڳاپي جي ڪري ئي مخدوم موصوف حجت سان چوائي موڪليو تہ: هت اسان وٽ اچي رهو. پر شاهہ صاحب جو اچي فقير وٽ لٿو هو سو رات اتي رهڻ مناسب سمجهيائين. انهيءَ تي شاهہ صاحب، ٽڪر جي ٽڪر تي اگر سان هيءُ بيت لکي مخدوم محمدي ڏانهن ڏياري موڪليو:

---

(١) سندس اولاد وٽ مسلسل طور هلندڙ روايت جيڪا راقم سان مرحوم مولوي عبدالله (١٧ جنوري ١٩٥٩ع تي) بيان ڪئي.

(٢) مخدوم جي اولاد جي روايت جيڪا آخر ۾ ان گهراڻي جي وڏيءَ عمر جي مائي جي زباني بيان ٿي (۽ راقم کي غلام رباني آگري ٻڌائي). هن روايت جي ڪنهن قدر هن مان تصديق ٿئي ٿي جو مخدوم صاحب مثنوي جو ڄاڻو هو ۽ ڪانئس پوءِ سندس پٽ مخدوم دائود آگرو بہ مثنوي جو وڏو شائق ۽ ڪاتب هو.

(٣) ڪوٽڙي ڪبير جي مخدومن عالمن وٽ مسلسل طور هلندڙ روايت، جنهن جو ذڪر راقم سان پهريون ڀيرو هن خاندان جي سربراهہ مرحوم غلام قادر فيبروري ١٩٦٨ع ۾ ڪيو. بعد ۾ ١٩٨٥ع ۾ موجوده جانشين ميان غوث محمد گوهر جي معرفت راقم کي ڪاغذات ڏنا جن مان معلوم ٿيو تہ مخدوم محمد سنہ ١١٦٥هہ ۾ حال حيات هو. راقم مسجد ۽ لئي واري جاءِ پڻ ڏٺي ۽ وڏيڪ پڇا ڪئي، جنهن تي معلوم ٿيو تہ شاهہ صاحب جڏهن مخدوم محمد وٽ ايندو هو تہ عبدالرحيم ڦل پوٽو ڪوري فقير سندس خاص خدمت ۾ رهندو هو. هن فقير جي پوين وٽ ان وقت جي هڪ 'ٿالهي' وڏي حفاظت سان رکيل آهي (جو پانئجي ٿو تہ ڀٽائي صاحب ان ۾ ماني کاڌي هئي) جيڪا راقم کي ميان محمد اسماعيل (عمر ٨٥ ورهيہ) ڏيکاري.

Marfat.com

اڄ نہ آيس آنءِ، صبح ايندس سپرين
توتي جنھن جو نانءِ، سو ڪٿي بار ڳُھين جا(١).

شاھ صاحب ٻئي صبح مخدوم صاحب وٽ ويو. ان وقت شاھ صاحب سان راڳ لاءِ پنھنجا راڳائي فقير دنبورن سان گڏ ھئا. جئن تہ مخدوم صاحب شريعت جو پابند ھو سو سبب پڇيائين، جنھن تي شاھ صاحب عذر ڏيندي چيو تہ: اسان جي مجبوري آھي جو 'راڳ' اسان جي روحاني خوراڪ بنجي چڪو آھي. مخدوم صاحب جن چيو تہ: ھت بنا سازن جي پل راڳ ٿئي ۽ پل ٻڌو، شاھ صاحب قبول ڪيو ۽ دنبورا اندر ڪوٺي ۾ سنڀالي رکيائون. رات جو نماز بعد جڏھن ٻاھران ويھي فقيرن وڏي سوز گداز سان راڳ ڪيو تہ اندر دنبورا وڄڻ لڳا. ان تي مخدوم صاحب چيو تہ: ھيءُ ھڪ نرالي حالت آھي ۽ شاھ صاحب بي ميار آھي. ان موقعي تي شاھ صاحب ھفتو کن مخدوم صاحب وٽ ٽڪيو ۽ سندن پاڻ ۾ رھاڻيون ٿيون. مخدوم محمدي پاڻ اويسي سلسلي جو وڏو شيخ ۽ چائي چم کان الله وارو ھو. ھيءَ ملاقات غالباً شاھ صاحب جي زندگي جي آخري سالن ٥٩- ١١٦٠ھ ڌاري ٿي جڏھن مخدوم صاحب اڃان ١٦- ١٧ سالن جو جوان ھو.

- چنيھ فقير اڄڻ، ڪھڙن جو، جنھن وٽ شاھ صاحب ٽڪيو جئن مٿي بيان ٿي چڪو آھي. سندس ڪوھ تي لٽو ھو ۽ ان ڪوھ جا نشان ڪھڙن واري پڪي رستي کان فرلانگ اوپر طرف آھن.
- سيد محمد بقا لڪياري (شھيد ١١٩٢ھ)، جناب پير صاحب محمد راشد 'روضي- ڌڻي' جو والد، جنھن سان شاھ صاحب جي ملاقات ٿي ۽ ھڪ ٻئي سان حجائتي گفتگو ڪيائون. شاھ صاحب جي اھا ملاقات مسافري ۾ ڪھڙن جي شھر کان اڳتي ويندي ڪٿي ٿي(٢) جنھن جو ذڪر سيد محمد بقا صاحب پوءِ پنھنجي ھونھار فرزند محمد راشد (١١٧٠- ١٢٣٠ھ) سان ڪيو انھيءَ ڪري محمد راشد صاحب جن شاھ صاحب جي چيل بيتن ڏانھن توجھ ڪيو. ھو سنڌ جو پھريون وڏو عالم ۽ قادري طريقي جو اڳواڻ ھو جنھن سڀ کان اڳ شاھ صاحب جي بيتن ۾ سمايل عارفانہ فڪر کي سڃاتو ۽ ڪن کي پنھنجي وعظ ۽ نصيحت ۾ بيان ڪيو جيڪي سندن ملفوظات ۾ موجود آھن.
- پير موسن شاھ جيلاني، 'لوءِ مبارڪ' (گھوٽڪي) جو عالم عارف ۽ سجاده نشين ھو جنھن سنہ ١١٠١ھ ۾ شاندار جامع مسجد جوڙائي ۽ مدرسو قائم ڪيو. شاھ صاحب جڏھن 'لوءِ' ۾ آيو تہ انھيءَ مسجد ۾ اچي ٽڪيو جتي پير صاحب سان روح رھاڻ ٿي. جنھن ۾ شاھ صاحب مارئي جي سُر مان پنھنجا ڪي بيت پڙھيا جيڪي پوءِ اتي پيرن صاحبن وٽ يادگار رھيا. روايت موجب شاھ صاحب جيڪو پھريون بيت پڙھيو ۽ جنھن پير صاحب تي وڏو اثر ڪيو سو ھيءُ ھو:

زُمر زُخرف سومرا، حمد جني جو ھنڌ

---

(١) ھيءُ ڳالھ ڪھڙن جي مخدومن عالمن وٽ مسلسل طور ھلندي آئي آھي ۽ پڻ وڏي عالم مخدوم محمد عاقل (چوٽون) پنھنجي ڪتاب 'تاريخ آئينہ جھانما' (قلمي) ۾ آندي آھي. راقم سان ان جو ذڪر پھريائين استاد مرحوم مخدوم امير احمد ڪيو، جنھن ڪي پوءِ 'تحفة الڪرام' جي سنڌي ترجمي (مطبوع سنڌي ادبي بورڊ، ١٩٥٧ع، ص ص ٢٢٨- ٢٤٠) جي حاشيہ ۾ پڻ آندائين. مخدوم صاحب جن ائين بہ چيو تہ: شاھ صاحب پاڻ ٻِگر جي ٽُڪر تي اگر سان اھي سڻون لکي موڪليون ھيون. ڪھڙن ۾ آءٌ وٽن ويس تہ مون کي اھا ڪوٺي واري جاءِ پڻ ڏيکاريائون (جيڪا جامع مسجد جي ٻاھرئين دروازي لڳ ھئي) جتي شاھ صاحب ٽڪيو ھو. مرحوم مولوي دين محمد وفائي پڻ لطف اللطيف' (ص ص ٨١- ٨٢) ۾ شاھ صاحب جو مخدوم محمدي وٽ وڃڻ وارو بيان 'تاريخ آئينہ جھان نما' جي حوالي سان آندو آھي.

(٢) 'لطائف لطيفي' (ص ٧٩) ۾ مير عبدالحسين خان سانگي ھن ملاقات بابت لکيو آھي، ۽ پڻ مولويءَ دين محمد وفائي 'لطف اللطيف' (صفحا ٨٤- ٨٥) ۾ ان کي بيان ڪيو آھي.

Marfat.com

اهدنا الصراط المستقيم اهو پنهوارن پنڌ
باري لاهج بند، تہ ملان ماروئڙن کي(١).

- مخدوم محمد هاشم صاحب (وفات ١١٧٢ھ)، بلڙي جي پرسان بهرام پور ۾ رهندڙ هو جو شاهه صاحب جي ساڻس ڏيٺ ٿي. مخدوم صاحب سان شاهه صاحب جي جاڻ سڃاڻ ۽ ملاقاتن جو سلسلو پوءِ ويندي ١١٥٣- ١١٥٤ھ وارن سالن تائين قائم رهيو. انهن سالن ۾ شاهه صاحب ارادو ڪيو تہ بلڙي ۾ ميين شاهه ڪريم جي مزار تي قبو جوڙائي. مخدوم صاحب کي جڏهن خبر پئي تڏهن شاهه صاحب کي جهليائين تہ قبو نہ نهرائي، جنهن تي شاهه صاحب عذر پيش ڪيو تہ ميين شاهه ڪريم سان سندس بي انتها محبت آهي انهيءَ ڪري ٿو قبو جوڙائي، پر ان سان گڏ جامع مسجد بہ تعمير ٿيندي. ان بعد ملاقاتن ۾ ويجهائي ڪانہ رهي، پر باوجود ان جي شاهه صاحب کي مخدوم صاحب لاءِ آخر تائين وڏي عزت هئي(٢).
- درويش ڏاتار ڏنو بن درويش اسحاق سَڪَريو ('ملاڪاتيار' وارن بزرگن جو وڏو جنهن جو ذڪر قانع تحفة الڪرام ۾ آندو آهي) تنهن سان شاهه صاحب جي گهڻي ڏيٺ هئي. جڏهن ميين شاهه ڪريم جي روضي ۽ مسجد جي تعمير لاءِ شاهه صاحب ڪاشيءَ جي سِرن وٺڻ لاءِ ملتان وڃڻ جو ارادو ڪيو تہ درويش ڏاتار ڏنو (جيڪو ملتان وارن بزرگن جو خاص مريد هو) ساڻس گڏجي ملتان ويو هو. (هيءَ روايت ملاڪاتيار وارن بزرگن وٽ مسلسل طور هلندي آئي آهي، ۽ راقم سان اتي جي سجاده نشين فقير محمد اسحاق مرحوم پنهنجي زباني بيان ڪئي).
- مخدوم پاون شاهه، ملتان جي سهروردي غوثيہ درگاهه جو سجاده نشين، جنهن سان فقير ڏاتار ڏني سان گڏ شاهه صاحب مليو ۽ صحبت ڪئي. اها ملاقات ١١٥٤- ١١٥٥ھ وارن سالن ۾ ٿي هوندي.
- ميان محمد صادق نقشبندي ٺٽوي، عالم ۽ صوفي، مخدوم محمد معين جو شاگِرد هو ۽ خواجہ محمد زمان لواري واري جو استاد هو: فارسي جو وڏو ڄاڻو ۽ شاعر هو جنهن کي مير علي شير قانع "جامع فنون ڪمال ظاهري و باطني" ڪري لکيو آهي، سو شاهه صاحب جي زندگي جي هن دور جي شروع ۾ ئي سندس معتقد ۽ مريد ٿيو ۽ سندس اها ارادتمندي آخر تائين قائم رهي. هن پوءِ شاهه صاحب جي ارشاد تي، شاهه حبيب جي وفات (١١٤٤ھ) توڙي ميين شاهه ڪريم جي درگاهه جي تعمير (سنہ ١١٦٥ھ) جون ابجد جي حساب سان فارسيءَ ۾ سهڻيون تاريخون ڪڍيون.
- خواجہ محمد زمان (اول) لواري وارو، جيڪو شاهه عبداللطيف جي مريد ۽ وڏي عالم ميان محمد صادق نقشبندي ٺٽوي جو شاگرد هو، تنهن سنہ ١١٥٠ھ ۾ لواري کي وسايو، جتي پوءِ غالباً ڪڇ ڏانهن ايندي ويندي شاهه صاحب ساڻس مليو ۽ ڪا گهڙي پاڻ ۾ اعليٰ معرفت واري صحبت ڪيائون. خواجہ صاحب ٺٽي مان ظاهري توڙي باطني علم سان بهرور ٿي آيو هو، سو شاهه صاحب کانئس پڇيو تہ: "فنا کان پوءِ بہ

---

(١) راقم کي هيءَ روايت گهوٽڪي ۾ اعتبار جهڙن صاحبن کان ملي، ساڳي روايت پوءِ عادلپور ۾ پڻ ملي پر البت 'مارئي جي سُر' مان انهن بيتن جو سلسلو بدليل هو.

(٢) وڏيڪ مخدوم محمد معين جي بيان هيٺ ڏسو. مير عبدالحسين خان سانگي 'لطائف لطيفي' (ص ص ١٠٠- ١٠١) ۾ جيڪا حڪايت آندي آهي تہ مخدوم محمد هاشم راڳ بند ڪرائڻ لاءِ شاهه صاحب وٽ (پٽ تي) آيو هو جو دنبورا ڪوٽي ۾ بند ڪرڻ جي باوجود وڳا، سا صحيح ناهي. اهو سازن جو خودبخود وڄڻ وارو واقعو تڏهن ٿيو جڏهن شاهه صاحب کهڙن ۾ مخدوم محمدي وٽ مهمان هو. مخدوم محمد هاشم جي منع ڪرڻ واري روايت بابت ڪن بيانن ۾ ائين ڄاڻايل آهي تہ مخدوم صاحب چيو تہ: "شرعي لحاظ کان خود ميين شاهه ڪريم پڻ سندس قبر تي قبي جوڙائڻ کان منع ڪئي هئي' ميين شاهه ڪريم جي ڪيل منع جو اهو ذڪر 'لطائف لطيفي' ۾ آندل آهي.

Marfat.com

ڪو علم آهي؟“ جواب ڏيڻ بدران خواجہ صاحب پاڻ سامهون سوال پڇيو تہ: ”فنا ڪان اڳ پلا ڇا آهي؟“ خواجہ صاحب ان ملاقات وقت نسبتاً جوان هو ۽ چاهيائين ٿي تہ شاھ صاحب سندس مريد ٿئي، پر شاھ صاحب وڏيڪ ڪونہ ترسيو ۽ روانو ٿي ويو. خواجہ محمد زمان جي نظر ۾ ”شاھ صاحب هڪ اهلِ دل عارف هو جنهن جو قلب ذڪر الاهي ۾ مشغول هو.“ (ڪتاب ”مرغوب الاحباب“، تصنيف نظر علي ٽالپور؛ لطف اللطيف، ص ص ٧٥- ٧٦؛ تذڪره مشاهير سنڌ، جل-٣، ص ١١١- ١١٣).

- مير (سيد) محمد عطا اميرخاني ٺٽوي (وفات ٣- شعبان ١١٧٨ھ)، جڏهن ڪان شاھ صاحب جي صحبت ۾ آيو تہ پنهنجون تلخ طبع واريون عادتون ۽ مذهبي نفرتون ترڪ ڪيائين، ۽ باوجود هڪ شيعہ گهراڻي جي فرد هجڻ جي هو صاف دل صوفي ٿي پيو. شاھ صاحب بہ پوءِ ڪيس گهڻو پاڻئڻ لڳو ۽ ٺٽي ۾ بعضي وٽس وڃي ٽڪندو هو. سنہ ١١٥٢ھ ۾ شاھ صاحب وٽس اوطاقي هو جو اتي حبيب شاھ ڪلهوڙي نالي هڪ مجذوب درويش ڪي ستل ڏٺائين جنهن بہ ڏينهن بہ راتيون پاسو ڪونہ ورايو هو. تڏهن سندس پرسان ويهي شاھ صاحب چيو تہ: ’اي مست! توڪي جيڪي ننڊ ۾ حاصل آهي سو اسان جاڳندي پيا ڳوليون؛ اهڙي ننڊ تون ڪنهن ڪان سکئين!(١).
- مخدوم محمد معين ٺٽوي. هو پنهنجي وقت جي چوٽيءَ جي عالمن مان هو جنهن سان شاھ صاحب جون زندگي جي هن دور جي شروع ڪان وٺي محبت پريون ملاقاتون ٿيون ۽ ويندي آخر تائين قائم رهيون. مخدوم محمد معين پنهنجي وقت جو وڏو محقق ۽ فلسفي، ابن عربي جي صوفيانہ فڪر جو علمبردار سالڪ صوفي، ۽ ’وحدت الوجود‘ جي نظريي جو وڏو حامي هو. هو ٺٽي جي وڏي عالم مخدوم عنايت الله ۽ دهلي جي وڏي عالم شاھ ولي الله جو ذهين شاگرد هو. تصوف ۾ نقشبندي طريقي جي شيخ ۽ مرشد ميان ابوالقاسم نقشبندي ٺٽوي جو مريد هو. شاھ عبداللطيف جو وڏو يار هو: بعضي پاڻ پٽ تي شاھ صاحب وٽ ايندو هو ۽ شاھ صاحب ٺٽي ۾ وٽس روح رهاڻ لاءِ ويندو هو. مخدوم محمد معين جي ديني ۽ فقهي ڄاڻ تي شاھ صاحب جو وڏو پروسو هو جو آڳاٽو ڏانهس ’اويسي طريقي‘ جي حقيقت سمجهائڻ بابت خط لکيو هئائين. مخدوم محمد معين ڪي شاھ صاحب لاءِ وڏي عزت بلڪ دلي محبت هئي ۽ سندس هر ارشاد جو خاص لحاظ رکندو هو(٢). مخدوم محمد معين سماع جو شائق ۽ ’شاھ جي راڳ‘ تي عاشق هو، ايتري قدر جو آخر حياتي ۾ بہ ’شاھ جو راڳ‘ ٻڌندي مٿس حال پئجي ويو جنهن ۾ دم ڏنائين. مير علي شير قانع ’تحفة الڪرام‘ ۽ ’معيار سالڪان طريقت‘ ۾ اهو واقعو هيٺين لفظن ۾ بيان ڪيو آهي:

---

(١) مير علي شير قانع، مقالات الشعراء، ص ص ٢٢١- ٢٢٢ ۽ تحفة الڪرام ۾ اهو ذڪر آندو آهي ۽ معيار سالڪان طريقت ۾ ان مجذوب ڪي ’قلهره‘ ڪري لکيو آهي. محمد عطا بابت وڌيڪ ڏسو لطف اللطيف، ص ص ٧٨- ٧٩ ۽ تذڪره مشاهير سنڌ، جلد-٢ صفحا ٣٣٨- ٣٣٩.

(٢) مخدوم محمد معين ۽ مخدوم محمد هاشم جا ديني مسئلن تي هڪ ٻئي سان سوال جواب ٿيندا هئا (تحفة الڪرام، ٣x٢٢٩). هڪ پيري ڪنهن خاص مسئلي جي اهميت سببان مخدوم محمد هاشم پاڻ مخدوم محمد معين وٽ اچڻ جو ارادو ڪيو، ۽ هو جنهن وقت آيو تنهن وقت شاھ صاحب بہ مخدوم محمد معين وٽ ويٺل هو. ٻاهران دروازي ڪان جيئن ئي مخدوم محمد هاشم اندر گهڙيو تہ شاھ صاحب ڪيس ڏسي مخدوم محمد معين ڪي چيو تہ: ”اڄ مخدوم صاحب ڪي ڪوبہ رد ڪد نہ ڏجو جو سندس پيشاني تي نبي ڪريم (صلعم) جي چانو آهي.‘ اهو ٻڌي، جيئن مخدوم محمد هاشم آيو تہ مخدوم محمد معين سندس آجيان ڪئي ۽ چيائينس تہ: انهيءَ مسئلي تي اوهان سان اسان جو ڪوبہ اختلاف ناهي. پوءِ مخدوم صاحب ڪي در تائين اماڻي آيو. (مشهور روايت جيڪا ملاڪاتيارن جي بزرگ فقير محمد اسحاق پڻ راقم سان پنهنجي زباني بيان ڪئي).

Marfat.com

■ ”پٽ تي شاهه صاحب پنهنجن فقيرن کي چيو تہ: اچو تہ پنهنجي يار جو آخري ديدار ڪرڻ هلون. ائين چئي نئي ۾ (مخدوم محمد معين وٽ آيو ۽ اتي) راڳ جي صحبت (محفل) ڪيائين جنهن ۾ مخدوم (محمد معين) پڻ شامل ٿيو. محفل جي عين گرمي ۽ ذوق واري وقت هو اٿي اندر ويو ۽ ٿوري دير ۾ دم ڏنائين. سيد موصوف (شاهه عبداللطيف) جنازي ۾ شموليت بعد پٽ ڏانهن موٽندي چيو تہ: نئي ۾ اچڻ سندن ڪري ٿي ٿيندو هو- هاڻي ڪانئس پوءِ ختم“ (تحفة الڪرام، جلد-٣، مطبوع دهلي، ص ص ٢٢٩- ٢٣٠).

”آخر عمر ۾ (مخدوم معين) بہ قدوة العارفين شاهه عبداللطيف جي خنمت ۾ وڏي ارادي ۽ اخلاص وارو ٿيو. شاهه صاحب کي بہ نئي ۾ مخدوم صاحب جي صحبت نهايت وڻي وئي ۽ سندس ملڻ خاطر هو نئي ۾ گهڻو اچڻ وڃڻ لڳو. مخدوم موصوف جي (حياتي جي) آخري ڏينهن ۾ شاهه صاحب آيو ۽ اچي راڳ جي صحبت (محفل) ڪرايائين. مخدوم کي ان راڳ ٻڌڻ سان حال پئجي ويو، ايتريقدر جو جان ڏيڻ کان سواءِ چارو ڪونہ رهيو... (جڏهن) سندس جنازو مڪلي ڏانهن پئي نيائون تہ سيد (شاهه عبداللطيف) پڻ پويان ڪانڌي ٿي پئي هليو...... شاهه عبداللطيف جنازي سان ڪانڌي ٿيڻ بعد موٽندي، پنهنجي ڪرامت پري زبان سان چيو تہ: ”نئي ۾ پنهنجي يار جي الوداع خاطر هي اسان جو آخري پيرو اچڻ ٿيو......“ (معيار سالڪان طريقت، قلمي).

پٽ تي هڪ جاءِ مقيم ٿيڻ وارو آخري دور (١١٦١ـ ١١٦٥ھ)

مخدوم محمد معين جي وفات سنہ ١١٦١ھ ۾ ٿي جنهن جي تصديق قانع جي ڏنل تاريخي ماده ”قطره در بحر واصل شد“ مان ٿئي ٿي. وفات بعد مٿئين بيان مان ظاهر آهي تہ شاهه صاحب کي وڏو غم ٿيو جو چيائين تہ سندس نئي ۾ اچڻ جو هيءُ آخري پيرو ٿيندو ۽ دوست جي جدائي بعد هاڻي هو وري نئي ڪونہ ايندو. ان وقت شاهه صاحب جي عمر ٥٩ سال هئي، ۽ هو جيئن ’پٽ‘ تي آيو تہ وري ڪنهن ٻئي سفر تي ٻاهر ڪونہ ويو، ۽ زندگي جو باقي عرصو پٽ تي ئي ياد الاهي ۾ فقيرن سان گڏجي گذارڻ جو پهہ ڪيائين. ان جي تصديق انهيءَ مان ٿئي ٿي جو هاڻي پٽ تي، اڳين مسجد واري جاءِ تي، هڪ وڏي ٽن گنبذن واري جامع مسجد ٺهرائڻ شروع ڪيائين، جيڪا بکر جي وينل عيدن رازي شاهه صاحب جي موجودگي ۾ سندس نظرداري هيٺ سنہ ١١٦٢ھ ۾ جوڙي راس ڪئي(١). اها ساڳي ٽن گنبذن واري مسجد اڃان تائين موجود آهي. هالن پراڻن جي قاضي ابراهيم، شاهه صاحب جي ارشاد موجب، مسجد جي تعمير جي تاريخ هينئين منظوم مصرع مان ڪڍي(٢):

---

(١) لطائف لطيفي ۾ آندل بيان موجب، شاهه صاحب ان مسجد جو بنياد رکيو ۽ اها شاهه صاحب جي موجودگيءَ ۾ سندس روبرو جڙي: ”مسجد معلي روبروي والاتبار نمونه پسنديده تيار شد“(ص- ٢٩) ”عيدن معمار ساکن بکهر مسجد مطهره روبرو اولياء صاحب بر پٽ شريف ساخته بود.“ (ص- ١٧١) بنا کرده شاه والاتبار- که شد روبروي مُعليٰ تيار (ص- ٢٦). شاهه جو روضو بہ پنج سال پوءِ عيدن رازي جوڙيو.

(٢) قاضي ابراهيم پوءِ شاهه صاحب جي وفات جي تاريخ پڻ ڪڍي. مسجد جي جڙي راس ٿيڻ جي تاريخ واري اها سِر ضرور مسجد ۾ ڪٿي لڳائي وئي هوندي پر هن وقت موجود ناهي. شايد وراندي جي ٺهڻ يا ٻين تعميري تبديلين وقت اها سر لاٿي وئي جو پوءِ وري لڳائي ڪانہ وئي. مسجد جي تعمير بابت قاضي ابراهيم جي منظوم ڪيل اها تاريخي مصرع راقم کي ولهار جي ڪتبخاني جي ڪُهنن ڪاغذن ۾ هينئين طور لکيل ملي.

”تاريخ عمارت مسجد غواصِ بحر حقيقتِ سيد شاهه عبداللطيف جيو عليه الرحمة قدس الله سره العزيز
بطريق مصرع: نادري مسجد درين دوران چہ زيبا دل ربائي“
١١٥١

هن لکت ۾ سال وارو عدد ١١٦١ بدران ١١٥١ آهي جيڪو صحيح ناهي، ۽ لفظ ’ربائي‘ پڻ صحيح ناهي جو ان سان مصرع جو وزن ٽٽي ٿو. صحيح ”دل ربا“ آهي، ابجد جي حساب سان: (نادري= ٢٦٥، مسجد= ١٠٧+ درين=٢٦٤+ دوران= ٢٦١+ چه= ٨+ زيبا= ٢٠+ دل= ٣٤+ ربا= ٢٠٣) =١١٦٢ بيهي ٿو.

Marfat.com

"نادري مسجد درين دوران چه زيبا دل رُبا"

شاھ صاحب ھاڻي ڀٽ تي ئي گوڏو ڀڃي ويٺو ۽ اتي ھمہ تن عبادت ۽ رياضت ۾ مشغول ٿيو. مير سانگي جو ھيٺيون بيان شاھ صاحب جي زندگيءَ جي انھيءَ آخري دور جي عڪاسي ڪري ٿو:

"ڀٽ واري جامع مسجد ۾ ھميشه (= روزانو لازمي طور) پنجئي وقت نماز جا، جماعت سان ادا ڪندا ھئا. نماز ۾ پاڻ آڏو امام نہ ٿيندا ھئا. حضرت شاھ عبدالڪريم جي طريقي موجب، ٽي تسبيحون ذڪر جون صبح جي نماز ۽ ٻين نمازن وقت مقرر ٿيل ھيون، جيڪي پڙھيون ويندِيون ھيون: پھرين تسبيح "الله ھو"، ٻي تسبيح "الله الله"، ۽ ٽئين تسبيح "ھُو ھُو". پاڻ اڪثر روزي ۾ ھوندا ھئا ۽ فرمائيندا ھئا تہ: "(حقيقي) 'روزه دار' اھو آھي جيڪو عيد جو محتاج ناھي، ۽ (حقيقي) 'عابد' اھو آھي جنھن ۾ 'انانيت' ('آءٌ') ناھي: مسجد بہ ماڻھن لاءِ انھيءَ ڪري سجده گاه بڻي آھي جو (منجھس خودنمائي ڪانھي ۽) پاڻ ۽ پنيري تي ٻين جو منھن ڪعبي ڏانھن ڪيو اٿس"(١).

ھاڻي شاھ صاحب جڏھن ڀٽ تي ماڳائتو مقيم ٿيو تہ اتي راڳ پڻ ھر جمعي رات باقاعدگي سان ٿيڻ لڳو، جنھن ڪري ڀٽ سندس مريدن ۽ معتقدن توڙي ٻين عام مرادوندن جو مرڪز بڻي. راڳ ٿورو گھڻو اڳ بہ فقير ڪندا ھئا پر ١١٤٤ھ ۾ شاھ حبيب جي وفات ڪان پوءِ فقيرن راڳ تي وڌيڪ ڌيان ڏنو. ان ڪان پوءِ وارن سورھن سالن جي عرصي ۾ راڳائي فقير وڏي سمجھ ۽ سوز سان شاھ صاحب جا بيت ۽ وايون ڳائڻ لڳا. اھڙي توجھ سان 'شاھ جو راڳ' ھڪ اعليٰ ادارو بڻجي ويو ۽ راڳائي فقير بہ راڳ ۾ وڏي چاڻ وارا ٿي ويا. تمر فقير واڳ جو اڳواڻ ھو، ۽ سيد تقي فقير، ھاشم علي فقير ريحاڻ پوٽو ۽ ٻيا سندس اڳواڻي ھيٺ راڳ ڪندا ھئا. سيني راڳاين فقيرن وٽ ھاڻي دنبورا پڻ ھئا، ۽ جڏھن تہ ھر جمعي رات 'شاھ جو راڳ' خود شاھ صاحب جي حاضري ۾ ٿيڻ لڳو تنھنڪري فقيرن جي 'راڳ واري سڏ' ۾ وڏو درد ۽ اثر پيدا ٿيو جنھن جو غوغاء پري پري تائين وڃي پھتو:

"لات جا لطيف جي، سڏ تنھن جو سُجھي"

ھڪ طرف شاھ جي بيتن ۽ واين جي لفظن ۽ معنيٰ ۾ سمايل درد ۽ اثر، تہ ٻئي طرف خود راڳائي فقيرن جو راڳ ۾ سوز وارو 'سڏ'-انھن ٻنھي جاذب جُزن جي ميلاپ سان 'شاھ جي راڳ' ۾ وڏي ڪشش پيدا ٿي جنھن ھر جمعي رات 'ڀٽ' تي محبتين جا ميڙا لڳائي ڇڏيا.

شاھ صاحب جو عشق ۽ عرفان، ڪل ڪائنات جي خالق جي وحدانيت تائين پھچي چڪو ھو، ۽ ھاڻي خالق حقيقي سان وصال ڪان سواءِ ھن عارضي زندگي واري وجود کي بي سود ڪري ٿي ڄاتائين. انھيءَ حق ۽ حقيقت جي آگاھي جو اظھار ان وقت 'سُر سنھڻي' جي 'وائي' ۾ ڪيائين جو چيائين تہ:

"ڪھڙي منجھ حساب، ھٿڻ منھنجو ھوت ري"

اڳ ھلندڙ مسلسل روايت توڙي موجوده دور جي اعليٰ عالمانہ راءِ مطابق، انھيءَ وائي جي لحاظ سان، 'سُر سنھڻي' آخري ڪلام ھو جيڪو شاھ صاحب چيو(٢).

---

(١) لطائف لطيفي، صفحا ٩٧، ١٠٢ ۽ ١٢٧.

(٢) اڳ ھلندڙ روايت مير عبدالحسين خان سانگي 'لطائف لطيفي' (صفحو ١٨٢) ۾ آندي آھي ۽ موجوده دور جي اعليٰ عالمانہ ۽ سالڪانہ راءِ علامہ آءِ. آءِ قاضي جي آھي جيڪو پاڻ فڪر ۽ نظر جو صاحب، علم ۽ فيض جو سرچشمو ۽ خاص طرح شاھ جي فڪر ۽ عرفان جو وڏو ڄاڻو ھو.

Marfat.com

شاھ صاحب لاءِ راڳ روحاني خوراڪ ھو ۽ بالآخر راڳ جي رس ۾ ئي ھيءُ جھان ڇڏيائين. پڇاڙي واري وقت، سندس ارشاد موجب، ٽي ڏينھن لاڳيتو راڳ ٿيندو رھيو ۽ شاھ صاحب پاڻ استغراق واري حالت ۾ مراقبي ۾ وينو رھيو. جڏھن راڳ ۾ ذرا وقفو ڪيائون تہ ڏٺائون تہ ان مراقبي واري حالت ۾ ئي شاھ صاحب جو روح پرواز ڪري چڪو ھو(١). شاھ صاحب جي اُستاد (ميين نورمحمد ڀٽي مرحوم) جي فرزند ميين ولي محمد غسل ڏياريو(٢) ۽ شاھ صاحب جي پنھنجي ارشاد موجب کيس ان جاءِ تي دفن ڪيائون جتي ھن وقت سندس مزار آھي. ھجري سال ١١٦٥ جي صفر مھيني جي چوڏھين تاريخ ھئي جو شاھ صاحب وفات ڪئي: اھا سندس پيارن فقيرن لاءِ ھڪ وڏو صدمو ھئي جنھن کي ڪي فقير برداشت ڪري نہ سگھيا ۽ انھيءَ غم ۾ گذاري ويا. ان وقت جي ٻن عالمن بزرگن، قاضي ابراھيم ھالائي ۽ محمد پناھ 'رَجا' نقشبندي ٺٽوي، جيڪي ٻئي شاھ صاحب جا معتقد ھئا، تن سندس وفات تي ھينيان 'تاريخي قطعا' چيا جيڪي ان غمناڪ ۽ جانگداز واقعي جا يادگار آھن:

- قاضي ابراھيم ھالائي ھينئين قطعي ۾ "رضوان حق" جي لفظن مان وفات جو سال ڪڍيو:

شاھ صاحب ذوالمناقب سيد عبداللطيف
آن کہ قطبِ وقت خود بودست در مردان حق
چون زِ جام ارجعي مخمور نوشِ وصل شد
گفت مُلھم غيب ربي رحلتش "رضوان حق"
١١٦٥

- محمد پناھ 'رَجا' سندس ھينئين ٻن شعرن جي پوئين سٽ مان رحلت جو سال ڪڍيو:

زد نعره در فراق دگر کرد سينه چاک
"شد محو در مراقبه جسمِ لطيف پاک"
= ١١٦٥
گفت اين "رَجا" مريد سنِ ارتحال پير
"گرديد محو عشق وجودِ لطيف مير"
١١٦٥

مٿيون بيان شاھ صاحب جي زميني زندگي جو ھڪ مختصر خاڪو آھي، جيڪو ڪن معتبر تحريري حوالن ۽ پروسي جھڙين روايتن ۽ تصديقي ثاٽن مان اجاگر ٿئي ٿو(٣). مگر انھن جملي اھڃاڻن کان وڌيڪ پڌرا ڪي ٻيا آثار آھن جيڪي شاھ صاحب جي سوانح حيات کي روشن ڪن ٿا. اھڙن آثارن مان 'ڀٽ' تي سندس مزار سندس خاڪي جسم جي امانت گاھ آھي؛ بلڙيءَ ۾ ميين شاھ ڪريم جو قبو ۽ جامع مسجد، ۽ ڀٽ تي شاھ حبيب جو قبو ۽ جامع مسجد سندس جوڙايل عمارتن جا يادگار آھن. 'لال لئو'، 'ڪندو' ۽ ڪي ٻيا ماڳ مڪان پڻ سندس زندگيءَ جي ماضي وارن مرحلن جا نشان آھن. پر حقيقت ۾ 'شاھ جو رسالو' ۽ 'شاھ جو راڳ' ئي حضرت شاھ صاحب جي سوانح جا جٽرا جاڳندا باب آھن. رسالي ۾ محفوظ سندس پنھنجو ڪلام، حضرت شاھ صاحب جي اعليٰ شاعري ۽ عارفانہ بصيرت تي شاھد آھي.

(١) لطائف لطيفي، ص- ١٢٠.

(٢) ايضاً، ص- ١٧١.

(٣) ڪن ثاٽن اھڃاڻن جي وڌيڪ تحقيق اڃان باقي آھي. في الحال 'رسالي' جي مقدمي طور ايتري قدر ھيءُ مختصر خاڪو مرتب ڪيو ويو آھي. ١٤- صفر ١١٦٥ھ وفات واري تاريخ ٢ جنوري ١٧٥٢ع جي برابر بيھي ٿي.

Marfat.com

ساڳئي وقت اهو سنڌي ٻوليءَ جو دائمي دستاويز آهي. اهو چڻ الهامي ڪلام آهي جيڪو شاهه صاحب جي عالمگير فڪر جو مظهر آهي، اسلامي تعليم ۽ تلقين جو روح آهي، زندگي جي مختلف مرحلن ۽ موڙن تي انسان جي فطري جذبن ۽ احساسن جو عڪس آهي، ۽ اعليٰ انساني اخلاق ۽ ڪردار جو آئينو آهي. ٻئي طرف 'شاهه جو راڳ' سنڌي موسيقي جو هڪ اهم تاريخي ادارو آهي، جنهن جو شاهه صاحب پاڻ بنياد وڌو ۽ ان جي تڪميل ڪئي- اهو انهيءَ لاءِ ته درديلي ۽ مٺي آواز ۾ ڳايل سندس بيتن ۽ واين ۾ سمايل حق ۽ حقيقت، فڪر ۽ هدايت جو دلين تي خاص اثر ٿئي؛ اهڙو اثر جيڪو سالم دلين کي وڌيڪ سنواري، ڪٺيل دلين کي اُجاري، بلڪ مُين دلين کي جياري.

◈

Marfat.com

شاھ جو رسالو

ھڪ ئي جامع جلد ۾ رسالي جو سڄو معياري متن

—

اڳ ڇپيل ائين- نائين جلد وارا سڀ سر، ڪلياڻ کان سارنگ تائين

۽

اڳ ڇپيل ڏھين جلد وارا سڀ سر، ڪيڏاري کان بسنت تائين

۽

تمر فقير جو ڪلام، سسئي جي ٽيھ اکري ۽ فارسي ڪلام

Marfat.com

Marfat.com

سُر ڪلياڻ

سُر ڪلياڻ نهايت ئي ڳرو ڳوڙهو سُر آهي. اعليٰ ڄاڻ ۽ معرفت حاصل ڪرڻ ۽ اعليٰ مقصد ماڻڻ لاءِ، هن سُر ۾ سمايل فڪر انسان کي شڪ ۽ شرڪ بدران يقين، آرام بدران بي آرامي، تسڪين بدران تڙپ ۽ بيتابي، رسمي ڏيکاءُ بدران سچائي، ۽ سڌن بدران سِر جي قرباني جي راهه ڏيکاري ٿو. هن سُر ۾ 'توحيد' ۽ 'رسالت' جي حوالي سان، انسان جي عقيدي جي صفائي ۽ ڪائنات جي وحدت جو راز سمجهايل آهي. اعليٰ ڄاڻ ۽ معرفت واري مقام تي پهچڻ خاطر، حقيقت جي تلاش ڪندڙ کي ترغيب ڏنل آهي تہ هو ٻيائيءَ کي ٻوڙي، خوديءَ کي ڪائي، هئڻ ۽ هستي واري ڪُلاهه ڪاٽي؛ ٻاهرين لُڄَ پُڄَ بدران اندر ۾ لوچي ۽ لُڇي، ۽ 'پاڻ' کي پاڻ کان پري ڪري ائين جو ڄڻ مرڻ کان اڳ مري. هن سر ۾ عشق جي آزمايش، محبوب جي بي پرواهي، ڪاتي ۽ ڪوس، ڪوري ۽ آگ جو ذڪر آهي؛ محبوب جو ڪهڻ ۽ عاشق جي ڪسجڻ جو بيان آهي: عشق آسان ناهي پر سوريءَ جي سيج آهي. عشق جي واردات ضربن ۽ زخمن واري آهي. عشق جي آزمايش ۾ ڪاميابي لاءِ سچي عاشق کي محبوب آڏو ڪسي قربان ٿيڻ ۽ سرهو ٿي سوريءَ تي چڙهڻو آهي. اهو سڄو ماحول نهايت ڳرو ڳوڙهو آهي. سُر ڪلياڻ يقين کي محڪم ڪندڙ، قربانيءَ لاءِ جوش ۽ جذبو جاڳائيندڙ، اعليٰ منزل تي پهچڻ لاءِ ولولو وڌائيندڙ، ۽ همت ۽ حوصلو ڏيندڙ آهي. هيءَ سر خاص طرح حق ۽ حقيقت جي ڳوليندڙ کي لوڏيندڙ ۽ لرزائيندڙ آهي، سندس سک ۽ آرام وڃائيندڙ آهي، ۽ کيس اعليٰ معرفت واري مقام لاءِ اُڀاريندڙ ۽ اٿاريندڙ آهي.

داستان پهريون

١

اوّلِ اللهُ عَلِيمُ، اعليٰ عالَمَ جو ڌڻي
قادِرُ پَنهنجيءَ قُدرَتَ سين قائِمُ آهِ قَدِيمُ
والِي واحِدُ وَحدَهُ رازِقُ رَبُّ رَحِيمُ
سو ساراهِ سچو ڌڻي، چَئِي حَمدَ حَڪِيمُ
ڪَري پاڻُ ڪَرِيمُ، جوڙِئون جوڙَ جَهانَ جِي.

٢

وَحدَهُ لاشَرِيڪَ لَهُ، اِيءُ وِهائِجِ وِيءُ
ڪَٿِين جي هارائِيين، هَنڌُ تُنهِنجو هِيءُ
پاٽان چوندءِ پِيءُ، پَري جامُ جَنَّتَ جو.

٣

وَحدَهُ لاشَرِيڪَ لَهُ، هِي هيڪَڙائِيءَ حَقُ
ٻِيائِيءَ کي ٻَڪُ، جَن وِڌو سي وِرسِيا.

٤

وَحدَه لاشَرِيڪَ لَهُ، ٻُڌِءِ نہ ٻوڙا
ڪِ تو ڪَنِين نہ سُئا، گهَٽَ اَندَرِ گهوڙا
ڳاڙِيندين ڳوڙها، جِتِ شاهِدَ ٿِيندءِ سامُهان.

٥

وَحدَهُ لاشَرِيڪَ لَهُ، جان تونچَئين اِيئن
مَڄُ مُحَمَدُ ڪارِڻي، نِرتِئُون مَنجهان نِينهَن
تان تُون وِڃئو ڪِيئَن، نائِين سِرُ ٻِئَن کي.

٦

وَحدَهُ لاشَرِيڪَ لَهُ، جَڏِهن چيو جَن
تَن مَڃيو مَحمَدَ ڪارِڻي، هِيجان ساڻُ هِنيَن
تَڏِهن مَنجهان تَن، اَوَتِرِ ڪونہ اولِئو.

٧

وَحدَهُ لاشَرِيڪَ لَهُ، جَن اُتو سِين اِيمانَ
تَن مَڃيو مُحَمَدُ ڪارِڻي، قَلبَ ساڻُ لِسانَ
اُوءِ فائِقَ ۾ فرمانَ، اَوَتِرِ ڪَنهِ نہ اولِئا.

٨

اَوَتِرِ ڪَنهِ نہ اولِئا، سُتَرِ وِئا سالِمَ

د -١. اوّلِ= سڀ کان پهريائين. عليم= سدا ڄاڻندڙ. عالم= سڄو جهان. قدير= ازل کان اڳ. وحده= هو پاڻ اڪيلو. جوڙِئون= جوڙي مان. جوڙ= بناوت جهان جي. ٢. وحده لاشريڪ له= هو اڪيلو آهي ۽ سندس ڪو شريڪ ڪونهي. وهائج= خريد ڪج. ويءُ= نفعي وارو مال. ٣. ورسئا= ڇُٽيا، گمراهه ٿيا. ٤. ڪ= يا. گهٽ= اندر. ٥. ڪارڻي= ڪارڻ ڪندڙ. نرتئون= نِرت سان. ٦. هيجان= هيج مان، خوشيءَ مان. اوتڙ= خطري وارو اٽانگو ۽ ڏکيو تڙ. اولئو= ڏڪجي ويو، ٿيلهجي ويو. ٧. اُتو= چيو. فائق= ٻين کان وڌيڪ وڏي عقيدي وارا. ٨. سُتڙ= ٻيڙين جي لنگر لاءِ سولي محفوظ جاءِ، سٺائو تڙ.

Marfat.com

هيڪان ئِي هيڪُ ٿِئا، اَحَدَ سِين عالِمَ
بي بَها بالِمَ، آگي ڪِئا اَڳِهين.

٩

آگي ڪِئا اَڳِهين نِسورِوئِي نُورُ
لاخوفٌ عَلَيهِم وَلاَ هُم يَحزَنُون، سَچَنِ ڪونهي سُورُ
مَولي ڪِئو مامُورُ، انگُ اَزَلَ ۾ اُنِ جو.

١٠

وَحدَهُ جي وَڌِئا، 'الاالله' اَڏَ ڪِئا
"مُحَمدُ رَسُولُ اللهِ" چَئِي، مسلمانَ ٿِئا
عاشِقَ، عبداللطيفُ چئي، اِنهِين پَهِ پِئا
جيلاه ڏٽيءَ ڏُئا، تي وِئا وَحدَتَ گَڏِجي.

١١

وَحدَهُ جي وَڌِئا، ڪِئا 'اِلاالله' اَڏَ
سڀئي ڏڙَ پَسِي سَڏَ، ڪَنه اياڳي نہ ٿِيي.

١٢

وحدت جي وَڌِئا، "اِلاالله" سِين اورِينِ
[illegible] حَقِيقَتَ گَڏِئو، طَرِيقَتَ تورِينِ
معرفت جي ماٿِ سِين ڏِسَ اَندَرِ ڏورِينِ
ڪلهنئون ڪورِينِ، عاشِقَ عبداللطيفُ چَئِي.

١٣

سِرُ ڏِوُنديان ڏَڙُ نہ لَهان، ڏَڙُ ڏِوُنديان سِرُ ناهِ
هَٿَ، ڪَرائِيون، آگرِيون، وِيا ڪَپجِي ڪانهِ
وَحدَتَ جي وِهانهِ، جي وِئا سي وَڌِئا.

١٤

تون چَئُ اَللهُ هيڪِڙو، وائِي ٻِي وِسارِ
ٿَنَ ۾ تَندُ توارِ، سَدا سُپيرِينِ جي.

١٥

تون چئُ اَللهُ هيڪَڙو، ٻِي وارِجِ مَ وائِي
جيڪا مُڪِي سَڄَڻِين سِکجُ تون سائِي
اوڙڪَ اِهائِي، ڳولي لَهجُ ڳالهڙِي.

١٦

تون چئُ اَللهُ هيڪڙو، ٻِي وائِي وِساري ڇَڏِ
ٿَنُ هِنيين سِين گڏِ، سَڄَڻُ ساهَ پَساهَ ۾.

١٧

پاڻهِين جَل جَلالهُ، پاڻهِين جانِ جَمالُ
پاڻهِين صُورتِ پرينءَ جي، پاڻهِين حُسَنُ ڪَمالُ
پاڻهِين پِيرَ مُرِيدُ ٿِئي، پاڻهِين پاڻُ خِيالُ
سَڀُ سَيوئِي حالُ، مَنجهان ئِي مَعلومُ ٿِيي.

١٨

پاڻهِين پَسي پاڻُ کي، پاڻهِين ئِي مَحبُوبُ
پاڻهِين خَلقي خُوبُ، پاڻهِين طالِبُ ٿَنهِ جو.

١٩

عاشِقُ چئُ مَ اُنَ کي، مَ ڪِين چئُ مَعشُوقُ
خالِقُ چئُ مَ، خامَ ٿِون، مَ ڪِين چئُ مَخلُوقُ
سَلِجَ ٿَنه سُلُوڪُ، جو ناقِصيَان نِڱِئو.

٢٠

'اَحدُ' 'اَحمَدُ' پاڻُ ۾، وِچان 'مِيم' فَرَقُ
ٿِئا مُستَغرَقُ، عالِمَ اِنهِين ڳالهِ ۾.

هيڪان ئي= هيڪڙائي مان. هيڪ ٿئا= گڏجي هڪ ٿئا. احد= هڪ الله. بالم= أستغنا وارا، توڪل وارا. آگي= ڏٽي، مالڪ. ٩. لاخوف عليهم ولاهُم يَحزنُون= (قرآن پاڪ ٢- ٦٢) "نہ آهي خوف انهن تي: نڪو ڪو ڪين ڏک رسندو" يعني انهن مٿان يا انهن لاءِ ڪوبہ خوف خطرو ڪونهي، ۽ نڪي هو ڪو ڏک ڏسندا. مَوليٰ= ڏٽي تعاليٰ، خالق، مالڪ. مامُور= امر ڪيل= ڏٽيءَ جي حڪم سان (لکيل انگ). ازل= وقت يا شروعات جي تخيل ڪان اڳ ('ابد' جو ضد). انگ ازل ۾= ازل جو لکيو. ١٠. اِلاالله= سواءِ الله جي. جيلاه= جڏهن جو. ڏُئا= ڏُٺيا. تي= تڏهن. پَسِي= ڏسي ۽ سمجهي. ١٢. حقيقت= حق واري منزل. طريقت= حق تائين پهچڻ واري واٽ. معرفت= حق جي عارفانہ ڄاڻ. ڏِس= طرف، ڏوراهين ڪنڊ، الله جي پنڌ واري واٽ. ڪلهنئون ڪورين= ڪلهن ڪان ڪنڌ وڍين. ١٣. وِئا ڪپجي ڪانہ= ڪيڏانہ ڪپجي ويا. وحدت= الله جي ذات جي هيڪڙائي. وِهانہ= شادي، وصال. ١٥. مُڪي= موڪلي. اوڙڪ= نيٺ، نڌان. ١٩. سلج= ٻڌائج. سُلوڪ= حال واري ڳالهہ، معرفت وارو نُڪتو. ناقصيان= ناقصيءَ واري حالت مان. نڱئو= نڪتو، آزاد ٿيو. ٢٠. احد= ذات حق، 'هڪ الله'. 'احمد'، معنوي لحاظ سان، محمد (صلي الله عليہ وسلم) جن جو پيو نالو: 'اِسمُه اَحمَدُ" (قرآن حڪيم). مستغرق= غرق ٿيل. انهين ڳالهہ ۾= احد ۽ احمد ۾ فرق واري خيال ۾.

Marfat.com

٢١
اَحَدان اَڳي جا هُئي، سُوڌِي سا صِفَتَ
اَپَرِ اِشارَتَ، پَرَ سِڌَنِ ڪي سُتَرِي.

٢٢
’صِفَتَ‘ سَنگُ ’اَحَدَ‘ سين، اَحَدُ صِفَتَ‘ ري ناهِ
’اُو‘ اُن هي ٿون آهِ، پَرِ ٻِيءَ ٻِيائِي ٿِيا.

٢٣
’هُو‘ پُڻُ آهي ’هِنَ‘ سين، ’هِيءُ‘ نه ’هُنِئان‘ ڌارَ
اَلانسانُ سِرِي وَاَنا سِرہُ، پَرُوڙِج پَچارَ
ڪَندا وِئا ٿوارَ، عالِمَ عارِفَ اِهڙِي.

٢٤
صورتَ سوجهه مَ ٿنه جِي، جاڻي ٻُجهين جو
اِيءُ سُخَنُ آهي سو، جو مُنهَ مُقابِلِ نه ٿِيي.

٢٥
ڪاري راتِ، اَڇو ڏِينهُ اِيءُ صِفَتان نُورُ
جِتي پِرينءَ حُضُورُ، اُتي رَنگُ نه رُوپُ ڪو.

٢٦
سو ’هِيءُ‘ سو ’هُو‘ سو ”اَجَلُ“ سو ’اَللهُ‘
سو ’پِرِينَ‘ سو ’پَساهُ‘، سو ’وِيرِي‘ سو ’واهِرُو‘.

٢٧
ڪوڙِيين ڪاياڻون ٿُنهنجِيُون، لَکَڻَ لَکَ هَزارَ
جِيءُ سَيَڪَنهِ جِيءَ سِين، دَرَسَنُ ڌارو ڌارَ
پِرِيَمِ ٿُنهنجا پارَ، ڪِهڙا چَئِي ڪِيئَن چُئان.

٢٨
پڙاڏو سو ’سَڏُ‘، وَرُ وائِيءَ جو جي لَهين
هُئا اَڳِهين گَڏُ، ٻُڌَڻَ ۾ ٻه ٿِئا.

٢٩
جَن ڪي جِئائِين، پِرِينِ پاڻُ پَسائِيو
ٿَنِ ڪي ٿِئائِين، لِيا پائِڻُ آئِيا.

٣٠
سَيَڪَنهِين ڏانهَ سامُهُون، ڪو هَنڌُ خالِي ناهِ
اَحدان جي اَرِڳِ ٿِئا، سي ڪانهِرَ ڪِبا ڪانهِ
مُحِبُ مَنجِهين مَنَ مانهِ، مُون اَجاڻَندِي اُجهئو.

٢١. احدان= احد (واري منزل) ڪان. سوڌي= سهڻي صحيح، سمجهڻ ۾ سَولي. صفت= ذات حقيقي جي ظاهري صفت. اپر= اعليٰ، وڏي معنيٰ واري. اشارت= ’اشاري‘ ۾ سمايل معنيٰ، معنوي مام. سِڌن= صحيح عقيدي ۽ فڪر رکندڙن، سنئين راه (صراط مستقيم) تي هلندڙن. ستري= سولي. ٢٢. سنگُ= پڪو ميل ميلاپ، پختو جوڙ. صفت سنگ احد سين= ’صفت‘ ۽ ’احد‘ (ذات) جو ساڳيو هڪ وجود. ان- هي ٿون= ان جي منجهئون. ٻي= ٻيءَ معنيٰ ۾، ٻي حالت ۾ ٻيا= هڪ ٻئي ڪان جدا. ٢٣. هُو= ذات حق، الله. هن= ’صفت‘، وجود ظاهري. هيءُ= صفت، وجود انساني. هُنئان= ’هُن‘ ڪان. الانسانُ سري وَانا سِرہُ (صوفين سالڪن جو مقولو ته) ’انسان منهنجو ڳُجهه آهي، ۽ آءٌ انسان جو راز آهيان.“ توار= وائي، ڳالهه. عارف= عرفان وارا. معرفت جا صاحب. ٢٤. ايءُ سخن= ’ذات حق‘ جي هستي ۽ وجود بابت هي بحث. منه مقابل نه ٿيي= دليلن ذريعي طيءِ ٿي نٿو سگهي، نبيري نٿو سگهجي. ٢٥. صفتان= ’صفتن‘ جو، صفاتي. نور= روشني. حضور= موجودگي وارو جلوو. رنگ ۽ روپ= ڪاراڻ اڇاڻ وغيره وارو مخصوص رنگ يا صورت. ٢٦. اجل= موت، قضا. پساه= پنهنجو ساه، پنهنجي جند جان. واهرو- واهر ڪندڙ، مددگار. ٢٧. ڪوڙين ڪروڙين. ڪاياٿون (ڪايا= ڪائي، هائي، جسمي بناوت ۽ صورت)= بناوتون ۽ صورتون. لکڻ= مهاندا، لڇڻ، وصفون. جيءُ= ساه، جند جان. درسن= ڏيک، ڏسڻ ۾ نوع نمونو. پريم= اي منهنجا پرين. پار= پار پتا، وصفون. ٢٨. پڙاڏو ڪنهن آواز، ڳالهاء يا سڏ جي ساڳي صورت ۾ گونجدار موٽ. پڙاڏو سو سڏ= سوئي پڙاڏو سوئي سڏ آهي، ٻئي ساڳي ڳالهه آهن. ور= اُتل، موٽ. وائي= گفتگو، ڳالهاءُ. اڳهين= اڳ ئي، ڌريائين، مُنڍان ئي، اصل ۾. ٢٩. ليا= لياڪا، جهاتيون. ٣٠. احدان= ’احد‘ ڪان. ارڳ ٿئا= الڳ ٿئا. ڪانهر= ڪاهل، سست، ڪانئر، بي همت، ڪمزور. ڪبا ڪانه= ڪيڏانهن ڪبا، ڇا ڪبا، انهن کي ڇا ڪبو. منجهين= منجهه ئي. من مانه= من ۾، من اندر. اجاڻندي (مذڪر)، اجاڻندي (مونث)= اڻ ڄاڻائي واري حالت ۾. مون اُجهئو= آءٌ ڪيس ڳولڻ خاطر ڀٽڪيس.

Marfat.com

٣١
سَيَڪَنهِين ڏانهَ سامُهُون، ڪو هَنڌُ خالِي ناهِ
ڪُڇَڻُ ڪَڏِي لاهِ، پاهَتُ ئِي پِرينءَ سِين.

وائي

ڪِئَن آن لَهَندِي سي، اي يا اَللهَ!
ڪِئَن آن لَهَندِي سي، ”وَحَدَهُ“ جي وَڍِيا
جِتي وَحدهُ وَڏَ ٿِئي يا اَللهَ!
ڪو تِتي مُونکي ني
سِسِي ڏِيان ساهَ سِين، يا اَللهَ!
آءٌ تَنهِ پانڌِيءَ کي

داستان ٻيو

١
صُوفِيءَ سَيرُ سِيَنِ ۾، جِئَن رَڳَنِ ۾ ساهُ
ساڻُ ڪَري ڳَالهَڙِي، جا پَرُوڙِي پَساهَ
اهِسُ اِيءُ گُناهُ، جِئَن ڪا ڪَري پَڌِري.

٢
صُوفِي سالِمُ سي وِئا جي اَڪثِرَ سِين اَڏِيارَ
بازِي بازِنَدَنِ کي آهي اَويسارَ
پِريان سِين پهڪارَ، رِنديءَ رَساڻِي ڪِئا.

٣
صُوفِي چائِين سَڌ ڪَرِين، صُوفِيءَ ايءَ نہ صَلاحَ
ڪاڻي وِجُهه ڪُلاهَ، هَنُ اَڃلِي آڳِ ۾.

٤
ڪُلاهَ رَکِين ڪَنڌَ تي، تہ صُوفِي سالِمُ ٿِيءُ
وِهَ وَڻِي هَٿِ ڪَري، پُرُ پِيالو پِيءُ
هَنڌُ ٿَنِي جو هِيءُ، جَنِي حاصُلُ ڪِئو حالَ کي.

٥
”صُوفِي لا ڪُوفِي“ ڪون پانئيسِ ڪيرُ
مَنجهائِين مَنجِهه وِڙهي، پَڌِرِ ناهِسِ پيرُ
جَنِي ساڻُسِ وِيرُ، ٿِيي ٿَنِي جو واهَرُو.

٦
ڏِنِي ڏُکويا، اُنَّ ڏِنِي راضِي رَهيا
صُوفِي تي ٿِيا، جِئَن ڪِينِ ڪَنياڻُون پاڻَ سِين.

---

٣١. ڪُڇڻ= آڏا سوال پڇڻ (تہ ائين ڇو آهي، اهو ڇا آهي؟). ڪڏي لاهہ= ڪڏي ڇڏ. پاهتہ= رضامندي، پيار، نياز نئڙت واري وات، نباهڻ وارو ناتو. وائي: آن= آءٌ. لهندي= ڳولي لهندي، ڳولي لهان، ڳولي لهنديس. وحده= 'هڪ الله' جي عشق ۽ عقيدي. وَڍِ= ڪوس. د-٢. ١. سيرُ= ديدار، پسارو. پساهُ= ساه وارو حِس، اندر جي روشني، سجاڳي. ٢. سالم وئا= ڪاميابي سان منزل مقصود کي پهتا. اڪثر سين= هڪ محبوب بدران هن سان هُن سان ۽ گهڻن سان، الله واحد بدران ٻين غيرن سان. اڏيار= ياري ۾ اڏ ڏيندڙ، اڻ- يار، ياري ۾ نہ آهن. بازندن= کيڏندڙن. بازندن کي= (انهن خاص بلند مقام صوفين) کيڏندڙن جي نظر ۾. اويسار= نہ وسرڻ جهڙي، هميشہ ياد. پريان سين= پنهنجي هڪ ئي پياري محبوب سان، هڪ الله سان. پهڻ= ڪنهن سان ڪا ڳالهہ ڪرڻ، پوري اعتماد سان خاص راز جي ڳالهہ ڪرڻ، دل جو حال اورڻ. پهڪارَ ('پهَڪَارُ' جو جمع، جئن صلاحڪارُ جمع صلاحڪارَ)= حال پيش ڪندڙ، راز اوريندڙ، محبوب جي قرب ۽ رضا واري منزل تي پنهنجي دل جو راز بيان ڪندڙ. رندي= هڪ ڳالهہ هڪ خيال وارو جذبو، ڪنهن اعلىٰ منزل ۽ مقصد تي رسڻ وارو اڻ- ٽر ارادو. رساڻي= پهچائي. ٣. چائين= چوائين. سَڌ= نفساني خواهش، تمنيٰ. صوفيءَ= سچي صوفي کي. اي نہ صلاح= اها صلاح ناهي، ائين نہ جڳائي، ائين مناسب ناهي. ڪاڻي وجهہ= ڪپي وجهہ، وڍي ٽڪرا ڪر. ڪُلاهہ= ڏگهي چوٽيدار ٽوپي (جيڪا صوفي 'تاج' طور پائين). ٤. صوفي سالم= سالم صوفي، سچو صوفي. وه وڻي= وه جي وڻي، زهر جي وڻي، وڻي جنهن سان زهر وارو پيالو ونڊجي. حال= 'قال' جو ضد، پنهنجي اخلاقي ۽ روحاني ترقي واري اعلىٰ منزل؛ پنهنجي وجود جي سهڻائي ۽ صفائي واري عملي ڪيفيت. ٥. لا= ناهي. ڪوفِي= ڪُوفي وارو، ڪٽنب وارو، ڪنهن خاص لاڳاپي يا فرقي وارو. ڪون پانئيس= هن کي ڪوبہ پنهنجو ڪري ڪونہ سمجهي، ڪوبہ ساڻس پيار ڪونہ ڪري. منجهائين منجهہ= اندران اندر، ڳجهوئي ڳجهو. وڙهي= پنهنجي 'پاڻپڻي' 'انا' ۽ 'آپي' سان جنگ ڪري. واهرو= واهر ڪرڻ وارو، ڏکئي وقت ۾ مدد ڪرڻ وارو. ٦. ڏنو= جيڪي ڪنهن ڏنو هجي، ڏنل مال. ڏني ڏکويا= ڏني واري حالت ڪين ڏک ڏنو ۽ ايذايو، اڻ ڏني= اڻهوند تي، ڏک بک تي. راضي رهيا= رضا سان قبوليائون ۽ خوش رهيا.

Marfat.com

٧

حاصُلُ جان نہ حالُ، صُوفِي جِمَر سَڏائِيين
ڪونهي ٿَنِي قالُ، وَٿُون جَن وِڃائِيُون.

٨

وَٿُون جَن وِڃائِيُون، صُوفِي سالِمُ سي
هاٿي ٿَنِي ڪي، ڏوريان ڏوريي نہ لهان.

٩

تَعظِيمان تَرڪُ ٿِئا، واڪاڻان وِئا
وَڃي تِتِ پِئا، جِتِ نِهايَتَ ناهِ ڪا.

١٠

ظاهِرَ ۾ ظانِي، فِڪرَ مَنجهہ فَنا ٿِئا
ٿَنِي ڪي تَعلِيمَ جي ڪُڙهہ اَندرِ ڪانِي
حَرَفُ حَقانِي، دَورُ ڪِئائُون دِلِ ۾.

١١

اَڻڪِي عَيان نہ ٿِيي، ڪِي پَروڙِي ڪونَ
سَچي جهڙِي سونَ، مُنہِ نہ پيئي ماڙهوئين.

١٢

علتِيءَ آرامُ، پَسِي عِلَتَ آئِيو
حُسُنُ جوحَقَ جو، خامِي پانئِي خامُ
اَچِي ٿِئا اِسلامُ، ڪُفرُ ڪافِرُ پاڻَ ۾.

١٣

مَحرُومَ ٿِي مَرِي وِئا، ماهِرَ ٿِي نہ مُئا
چِڙيءَ جِئَن چُهُنجَ هَٽِي لَڏيائُون لُئا
حُبابَ ٿِي هُئا، اِنهين وادِيءَ وِچَ ۾.

١٤

مَرَڻا اَڳِي جي مُئا، سي مَرِي ٿِيَن نہ ماتَ
هُوندا سي حَياتَ، جِيَڻان اَڳِي جي جِيا.

٧. حاصل= حاصل ڪيل، ميسر، موجود. حال= سچي الاهي محبت ۾ هردم مشغولي. جمر (جئن+ مَر) متان. قال= 'حال' جو ضد، زباني ڳالهيون. وٿون= مال ملڪيت واريون قيمتي شيون. ٨. ڏوريي نہ لهان= ڏک ڏاڪڙا ڪڍي، پڇائون ڪري بہ نٿو ڳولي سگهان، نٿو ڏسي سگهان ۽ ملان. ٩. تعظيمان= تعظيم وارو هجڻ ڪان. ترڪ ٿئا= ڇڏيائون. واڪاڻان وئا= پنهنجي ساراهہ ڪان پري ٿي وئا. نهايت= آخرين حد، هئڻ، هستي، وجود ۽ حساب واري حد. ١٠. ظاني= ظن ڪندڙ، بدگماني ڪندڙ، ظاني مان اشارو قرآن شريف ۾ آيل آيتن ڏانهن (مثلا: سورة الفتح جي آيت ٻارهين آهي تہ "و زين ذالڪ في قلوبڪم و ظننتم ظن السوءِ" (اهو سندن دلين کي وڻايو ويو ۽ پوءِ اوهان بدگمان ٿيا، ظن وارا ظاني ٿيا). فڪر= ڳوڙهو ويچار، حقيقت کي سمجهڻ وارو خيال. فنا ٿِئا= غرق ٿئا، محو رهيا. تعليم= 'الست بربڪم' وارو سوال، توحيد واري مليل تعليم. ڪُڙهہ اندر= پنهنجي وجود ۾. ڪاني= ننڍي ڪان جو گهاءُ ۽ زخم، ان گهاءَ جو سور. حرف= هڪ اکر، هڪ لفظ: ('قالوابليٰ' مان 'بَليٰ' (هائو) وارو لفظ) انهيءَ اقرار وارو، حق تعاليٰ اڳيان ڪيل وعدو. دور ڪئائون= وري وري ياد ڪيائون. ١١. اڻ- ڪِي= اڻ- ڪَيل ڪم (جيڪو بنا تجربي جي) ماڻهو سمجهي نٿو سگهي. عيان نہ ٿيڻ= چٽو نہ ٿيڻ ۽ سمجهہ ۾ نہ اچڻ ڪِي= ڪَيل، تجربي ۾ آيل ڳالهہ. پروڙي ڪونہ= ڪو ڪونہ ٿو سمجهي ٻُجهي، پُرجهي، پروڙي. سچي جهڙي سون= سون جهڙي سچي، نج صاف سهڻي (ڳالهہ حقيقت، هدايت، واٽ، راهہ). مُنہ نہ پيئي= نظر نہ آئي (پلئہ نہ پيئي، حاصل نہ ٿي، سمجهہ ۾ نہ آئي). ١٢. علتي= علت وارو، بيمار، عادتي علتي آرام پسي علت آئيو= عادتيءَ کي عادت پوري ٿيڻ تي آرام آيو. (مثلاً خوشبوءِ تي مٿي ۾ سور ۽ ڏپ تي آرام) خامي پانئي خام= اهو (گندگي، خرابي وارو) ناقص، ظاهري سبب ڳوليندڙ. خامي، حقيقي حسن کي عيب ڪري ڄاڻي. اسلام= الله جي آڏو سر سجدي ۾ ڪرڻ. ڪفر= الله جو انڪار، حق ۽ حقيقت جو انڪار. ١٣. محروم= وانجيل، پري ڪيل، ڌڪيل، نامراد، نامقبول (ٿوري ڄاڻ وارا، غافل ۽ گمراهہ). محروم ٿي مري وئا= محرومي واري حالت ۾ ئي مري وئا. ماهر= وڏي ڄاڻ وارا، مڪمل ڄاڻ وارا، معرفت جا صاحب. چڙي= جهرڪي. چهنج= چهنب. لڏيائون= لاڏاڻو ڪيائون، هليا ويا، مري ويا. لُئا= لوءِ مان، بستي مان، هن جهان مان. حُباب= ٻوڙيا، جر ڦوٽا. حباب ٿي هئا= (وادي جي سدا وهندڙ قيمتي پاڻي توڙي وادي جي زرخيز زمين مان ڪو فائدو حاصل ڪونہ ڪيائون، نہ ڪجهہ پوکيائون نہ لڻيائون:) فقط واري ۾ وهندڙ پاڻي مٿان عارضي ٻوڙيا بڻجي پل ۾ پورا ٿي ويا. ١٤. مرڻان اڳي= موت اچڻ کان اڳ، موت ۾ مرڻ کان اڳ. مرڻ کان اڳ. مئا= پنهنجي نفساني خواهشن ۽ پنهنجي 'آپي' ۽ 'انا' کي ايترو تہ ضابطي ۾ ڪيائون جو ڄڻ مري چڪا. مري ٿين نہ مات= جسماني طور مري ختم ٿي ننڍا وڃن، سندن نالو نشان گم نٿو ٿئي. حيات= حقيقت ۾ هميشہ لاءِ جيئرا، زنده جاويد.

Marfat.com

١۵

جيئڻان اڳي جي جيا، جُڳَ جُڳَ سي جِيَنِ

موئِي ڪِينَ مَرَنِ، مَرڻان اڳي جي مُئا.

١٦

طالِبُ قَصَرُ، سُونہَ سَرُ، اِيءَ رومِيءَ جي رُوءِ

جَنِي ڏِٺي جُوءِ، تَنِي ڪُجِئو ڪِينڪِين.

١٧

طالِبُ قَصَرُ، سُونہَ سَرُ، اَندَر رُومِي راءُ

جَنِي ڏِٺي جاءِ، تَنِي ڪُجِيو ڪِينڪِين.

١٨

طالِبُ قَصَرُ، سُونہَ سَرُ، رُومِي جو آهي

تاڙِي جي لاهي، تہ مَنجِهين مُشاهدو ٿيي.

١٩

طالِبُ قَصَرُ، سُونہَ سَرُ، ايءَ رُومِيءَ جي رِهاڻِ

پَهرين وِڃائِڻُ پاڻُ، پَسَڻُ پوءِ پِرينءَ کي.

٢٠

طالِبُ قَصَرُ، سُونہَ سَرُ، ايءَ رُومِيءَ جي راحَتَ

جَنِي ڏِٺي سَٽَ، تَنِي ڪُجِئو ڪِينڪِين.

٢١

طالِبُ قَصَرُ، سُونہَ سَرُ، ايءَ رُومِيءَ جي اوطاق

پَچِين دَرِ فِراق، تہ مَنجِهين مشاهدو ماڻِين.

٢٢

ڪَري طَرِيقَتَ تَڪِيو، شَرِيعَتَ سُجاڻِ

هِنيون حَقِيقَتَ هيرِ ٿُون، ماڳُ مَعرفَتَ جاڻِ

هُوئِج ثابُوتِيءَ ساڻِ، تہ پُسَڻَ ڪان پالهو رَهِين.

٢٣

'پاڻُ' پَردو 'پاڻَ' کي، سُٽِي ڪَرِ سَنيالَ

وِڇان جو وِصالَ، سو تان هُنُئُ 'هِنَ' جو.

٢٤

'پاڻُ' پَردو پاڻَ کي، طالِبَ سُٽِجُ تون

نَڪا 'هان' نہ 'هون'، پَردا سَڀِ پاسي ٿِئا.

١۵. جيئڻ اڳي= جسماني جيئڻ کان اڳ، روزمره جي زندگي بسر ڪرڻ واري عام حالت کان اڳ. جي جيئا= جيڪي دل جي صفائي ۽ حق جي يادگيري ۾ سدائين سجاڳ ۽ بيدار رهيا سي حقيقت ۾ جيئرا آهن. جڳ جڳ= جڳن جا جڳ، هميشہ لاءِ. جين= جيئرا رهن. ١٦. طالب= 'سلوڪ' ۾ طالب علم، 'طريقت' ۾ شاگردي وارو درجو رکندڙ سالڪ، الله جو طالبو. قصر (عربي) محل، محلات، ماڙي. سر= تلاءُ، شاهي تلاء. رومي= مولانا جلال الدين رومي (٦ ربيع الاول سنہ٦٠٤- ۵ جمادي الاخر سنہ ٦٧٦) مشهور ڪتاب 'مثنوي' جو مصنف، شمس تبريزي جو مريد، ترڪي جي شهر قونيا ۾ مدفون. روءِ= منهن. رخ، چهرو. جُوءِ= پيٽي، منزل. ١٨. تاڙي= در کي اندران بند ڪرڻ لاءِ هڪ آڏ ۽ اٽڪل تہ جئن ٻاهران کوبہ در کي ڏکو ڏيئي کولي نہ سگهي، تاڪي. مشاهدو= حقيقت جو علم، الاهي ديدار. ١٩. رهاڻ= گفتگو، سمجهاڻي، ڳالهہ ۽ حال. پهرين= سڀ کان اول. وڃائڻ= فنا ڪرڻ. پاڻ= پاڻپڻو، آپو، خودي. ٢٠. سٽ= وڏي ٽولي، وڏي سنگت، ڪچهري ۽ رهاڻ (عارفن جي). ڪثرت، گهڻائي. ٢١. اوطاق= رهڻ جي جاءِ، مقرر فڪر ۽ نظر وارو ماڳ. پچين در فراق= تون سڙي ۽ پچين تہ توکي منجهہ ئي مشاهدو ٿئي. ٢٢. طريقت= شريعت کي وڌيڪ سهڻي نموني ۾ سمجهڻ ۽ طبعي طور محبت سان قبول ڪري ان تي عمل ڪرڻ واري وات. تڪيو= ماڳ. رهائش گاهہ. شريعت= اسلام جي حڪمن احڪامن، قاعدن قانونن کي بالڪل صحيح نموني سان سمجهڻ واري هدايت، اسلام جو ٻڌايل مڪمل ضابطہ حيات. هنيون= دل، قلب. حقيقت= اسلام ۽ شرع اسلامي جي ٻاهرين توڙي اندروني حقيقت. معرفت= شريعت، طريقت ۽ 'حقيقت' ٽنهي جي عين الاهي رضا مطابق ڄاڻ ۽ پروڙ، الاهي ڄاڻ. هوئج= رهج، هميشہ لاءِ هُجج. ثابوتي= محڪم ارادي، پڪي يقين ۽ مڪمل ايمان واري حالت ۽ ڪيفيت. پالهو= خالي، آجو. ٢٣. 'پاڻ'= آپو، 'آءٌ'، انانيت (هڪ عزيز جي خيال ۾ هت 'پاڻ' مان مراد 'حق تعاليٰ' آهي، ۽ اها معنيٰ ابن العربي جي هن قول موجب ٿيندي تہ "خلق السموات والارض بظهوره في مظاهرها واحتجابه بصُورها"= حق تعاليٰ آسمان ۽ زمين خلقيا اهڙيءَ طرح جو ذات جي جلوي سان انهن جا مظاهر بنيا، ۽ پوءِ ذات حق جي حجاب ذريعي انهن جون صورتون نمودار ٿيون). اها معنيٰ نهايت ڳوڙهي آهي پر سالڪن لاءِ شايد سولي هجي. وڇان جو وصال= جيڪو طالب ۽ محبوب حقيقي جي 'وصال' جي وچان آڏ آهي. هن جو= هن طالب ۽ سالڪ جو.

Marfat.com

وائي

سَيَڪا پِريان ڪوُن پُوڄي
نِيهُ نيٽين، گُڻُ ڳالهِيين
جا چِتايَمِ چِتَ ۾، سَچَڻُ سا تو ٻُجهي
لاتِ جا لَطيفَ جِي، سَڏُ تَنهِين جو سُڄي

داستان ٽريو

١
عالَمُ 'آئُون' ساڻُ، پَرِئو تو پيرَ ڪَري
'پاڻُ' نہ آهي جاڻُ، مانڊريءَ منڊرُ پَڪيڙئو.

٢
ڪِيئَن مائيندا مَنَ ۾، 'خودي' ۽ خُدا
ٻِنِ ٽرارِنِ جا، ڪا آهي هِڪَ مِياڻَ ۾!

٣
'آئُون' سِين اُنَ پارِ، ڪَڏهِن تان ڪونہ پِئو
اِنَّ اللّٰهَ وِترُ يُحِبُ الوِتر، نيئِي ٻيائِي ٻارِ
هيڪَڙائِيءَ وَٽِ هارِ، هَنجهُون جي 'هُئَڻُ' جُون.

٤
'آئُون' اوريان جَهلِ تون، جَڏيَمِ 'پاڻُ' پَچارَ
شِرڪَ ساڻُ سَتارَ، گهٽا گهارِيَمِ ڏينهڙا.

٥
ٻَنِ ٻيائِي سُپرِين، 'پاٽان' اُتي پَلِ:
'آئُون' اوري جَهلِ، تہ توکي رسي تو ڏٽي.

٦
توکي رَسي تو ڏٽي، جُملوئِي جَمالُ
ڪونهي ٻئو خيالُ، جي شارِڪَ شَڪُ وِجائيين.

٧
'مُون' مُون_هِين ۾ سَپِجي، مُون کي مُون جُڳاءِ
مُون_هِين جِي ساڃاءِ، مُون- هِين منجهان مُون ٿيي.

٨
'ڏِسَڻُ' ڏِسين جي، تہ هَمہَ کي حَقُ چَئِين
شارِڪَ شڪُ مَ ني، اَندا اِنهِين ڳالهِ ۾.

٩
وڏي تان اِنَ واٽ ۾ ٻيلَپَ 'ٻيائِي'
آهي اُونداهِيءَ جو شِرڪُ سَهائِي
چِٽي چِٽائي، الفَ جي عَينڪَ ۾.

وائي. پوڄي= دلي محبت ڪري، مڃي ۽ بندگي ڪري. نيه= بي انداز سوز ۽ درد واري محبت. نيٽين= اکين ۾. گُڻُ= پيار، ميناڄ، سهڻائي ۽ سچائي. ڳالهيين= ڳالهين ۾. چتايم= سوچيم. چت ۾= دل ۾. ٻُجهي= ڄاڻي، پروڙي. لات= مٺي ٻولي، مٺي وائي. سڏ= وڏو بلند آواز. 'شاھ جي راڳ' جو هڪ خاص اصطلاح: 'وائي' جي ڳائڻ وقت، پهرين مٺي چوٽ واري ڇڪ ('وائي' جي ڳائڻ جا ٽي ڀاڱا آهن: ١. سڏ ٢. ميان ٣. نڪيڙ، جن کي اسان "سنڌي موسيقي جي مختصر تاريخ" ۾ کولي سمجهايو آهي). د-٣-١. عالم= سارو جهان. 'آئون'= اَنانِيَّتَ، آپو، خودي، هستي. پرئو= تار ٿيو. پير ڪري= (پاڻي جي وڏي تکي وهڪري جو اصطلاح) گهمرا ڪري، ڪُن ڪري. 'پاڻ' نہ آهي جاڻ= هر وجود ۾ جيڪو 'پاڻ' يا 'آپو' آهي، تنهن کي خود اها ڄاڻ ڪانهي. مانڊري= منڊر ڪندڙ؛ جادو ڪندڙ، طلسم ڪندڙ. منڊر= طلسم (جيڪو سمجهہ منجهائي ڇڏي). ٢. مائيندا= ماپي سگهندا، سمائي سگهندا. خودي= پاڻپڻو، آپو، انانيت، پنهنجي هستي وارو غرور. مياڻ= تلوار کي سانڍي رکڻ لاءِ ڪوپو، ڪِپ. ٣. اُن پار= حق ۽ حقيقت واري هن طرف ڏانهن. اِن الله وِترُ يُحِبُ الوِتر= تحقيق الله هڪ آهي، ۽ هيڪڙائي کي پسند ڪري ٿو. هيڪڙائي= وحدانيت. هنجهون= اکين جي ڳوڙهن جو وهندڙ پاڻي، وهندڙ ڳوڙها. ٤. آئون= انانيت، آپو، پاڻپڻي وارو غرور اوريان، اورتي، حق حقيقت واري راھ يا منزل کان اورتي. شرڪ ساڻ= دوئي يا ٻيائي سان گڏ. ستار= اي ستار، اي عيب ڍڪيندڙ مالڪ. ٦. جملوئي= سڀ مشاهدو، جملي حقيقت (يعني 'تون' ۽ 'تنهنجو ڏٽي'). جمال= سندس ئي (حقيقي محبوب جو، الله جو) جلوو ۽ جمال. شارڪ= اي شرڪ ڪندڙ! دوئي جو گمان رکندڙ! شڪ= شبهو، غير گمان. ٧. مون= 'آءٌ آهيان' وارو خيال. مون هِين ۾= منهنجي ئي اندر ۾. سپجي= سرجي، پيدا ٿئي. جڳاءِ= مناسب آهي، جڳائي ٿي، لهي ٿي. مون هِين جي ساڃاءِ= پنهنجو پاڻ کي سڃاڻڻ واري تميز. مون هين منجهان= منهنجي پنهنجي اندر مان. ٨. 'ڏسڻ'= رڳو 'اک' سان نہ پر 'دل' سان ڏسڻ، عارفانہ نگاھ سان ڏسڻ. همه کي= سڀ کي، سڀني شين کي. شڪ نيڻ= شڪ ڪرڻ. ٩. ٻيلپ= ٻن ڄڻن جي رفاقت، سنگت، شراڪت. ٻيائي= هڪ بدران ٻن وجودن جو خيال. 'اونداهي' جو شرڪ= 'اونداهي' سان گڏ ان جي ضد (سهائي) کي ملائڻ. سهائي= چٽائي، روشنائي، اجو ڏينهن. 'الف'= (صورتخطي جي لحاظ سان) لفظ 'الله' جو پهريون حرف. (معنوي لحاظ سان) الله تعاليٰ جي وحدانيت، هيڪڙائي، توحيد واري حقيقت.

Marfat.com

١٠
بي شَرڪُ پائِين پاڻَ کي، عينُ شِرڪَ اِيءُ
وِجائي وُجُودَ کي پاڻان پاسي ٿيءُ
هَڏهن ڪونهي 'هيءُ'، 'هُو' پُڻُ ڪونهي 'هِن' ري.

١١
آڏو جو اِثبات کي سو شِرڪُ لاهي شَڪُ
هُئي جَنه ۾ حَقَ، تَنه 'نفِي' جهڙو ناه ڪِين.

١٢
اِنَ پَرِ نہ اِيمانُ، جِئَن ڪَلِمي-گو ڪونائيين
دَغا تنهنجي دِلَ ۾، شِرڪَ ۽ شيطانُ
مُنهَ ۾ مُسلِمانُ، اَندَرِ آزَرُ آهِيين.

١٣
ڪُوڙو تون ڪُفرَ سِين ڪافرُ مَ ڪوٺاءِ
هِندو هَڏِ نہ آهيين، جَڻيو تو نہ جُڳاءِ
تِلڪُ ٽَني کي لاءِ، سَچا جي شِرڪَ سين.

١٤
ڪافرُ ٿيءُ تہ اُبَهِين بابَ شَرَعَ جا ڇَڏِ
مَنُ مُشرِڪَن گَڏِ، تہ ويجهو ٿِئين وصالَ کي.

١٥
مُنهُ آهيريان اُجِرو، قَلبَ ۾ ڪارو
ٻَهران زيبُ زِبانَ سِين، دِلِ ۾ هَچارو
اِنَ پَرِ ويچارو، ويجهو ناهہ وصالَ کي!

١٦
مُنهُ تہ مُوسيٰ جهڙو، اَندرِ ۾ اِبليسُ
اهڙو خامُ خَبِيثُ، ڪَڏي ڪوهَ نہ ڇَڏيين.

١٧
مُنهُ تہ مُوسيٰ جِهڙو، سِيرَتَ شَيطاني
بازِي بيرانِي، ڪَڏي ڪوهُ نہ ڇَڏيين.

١٨
جانِ جان پَسِين پاڻَ کي، تان تان ناه سُجُودُ
وِجائي وُجُودُ، تِهان پوءِ تَڪبِير چَئُہ.

١٩
جان جان پَسِين پاڻَ کي، تان تان ناهِ نمازَ
سَڀُ وِجائي سازَ، تِهان پوءِ تَڪبِيرَ چَئُہ.

٢٠
جَنِ وِجايو وُجُودُ، 'فاني' ٿِئا 'فِي اللّٰهِ' سان
نہ تَنِ قِيامُ، نہ قُعدو، نڪو ڪَنِ سُجُودُ
جيلاهَ ٿِئا نابُودُ، تيلاهَ رَسِئا بُودَ کي.

٢١
'اَناعَبَدُ'، 'مَعبُودُ' تون، اِتِ شِرڪُ نڪو شَڪُ
پَچارُون پِرِينِ جون مَحَبَتِينِ مَرڪُ
سو سَيوئِي حَقُ، جَنهِ ۾ پَسَڻُ پِرِينءَ جو.

١٠. بي شرڪ= شرڪ کان خالي (تہ مون ۾ شرڪ ڪونهي). عين= هوبهو، پڪو پورو. وجود= پنهنجي 'وجود' وارو خيال. هڏهن= بالڪل، يقيني طور. ١١. آڏو= وچان، اڳيان. اثبات= حق ۽ حقيقت جو ثبوت، ذات حق جي تصديق. شرڪ= دُئي، ٻن وارو خيال. نفي= انڪار، ظاهري يا حقيقي وجود جو انڪار. ١٢. آزرُ= حضرت ابراهيم نبي سڳوري جو پيءُ جيڪو بتن جو پوڄاري هو، بت پرست، ڪافر. ١٣. جڻيو= ڌرمي پوترتا جو سڳو جيڪو هر هندو ڳچيءَ ۾ پائي. تلڪ= نراڙ تي (سندر جو) ڳاڙهو ٽڪو. ١٤. اُبهين= تون بيهين، پيرن ڀر ٽين، اڳتي وڌين. باب= عنوان، پاڳا، فصل. شرع= شريعت. مشرڪن= شرڪ وارن سان. وصال= محبوب سان ملڻ، مقصد تائين پهچڻ. ١٥. آهيريان (آهيري، آنهيري، آنهِري= آرسي، آئينو)= آرسيءَ کان، آئيني کان. قلب ۾ ڪارو= اندر جو ڪارو. زيب= سهڻائي. ١٦. موسيٰ= حضرت موسيٰ نبي سڳورو. ابليس= شيطان. خامُ= ناقص، بيڪار. خبيث= بد، اندر جو پليت ۽ بڇڙو. ١٧. سيرت= عملَ، ڪم، افعال، ڪردار. بازي= راند، ڪيڏ. بيراني= ويراني. (فارسي. بيرُون) بيرُوني= ٻاهرين گندن افعالن واري ڪيڏ، بيران ڪرڻ واري، ٻُلائڻ ۽ برباد ڪرڻ واري. ١٨. تڪبير چئہ= نماز لاءِ 'الله اڪبر' (اواري تڪبير) چئو. ١٩. نماز= سجدي واري مقرر ٿيل عبادت. ساز= واڄٽ. ٢٠. فاني ٿئا في الله ۾= 'فنا في الله' واري درجي تي رسيا. قيام= نماز ۾ اُڀو ٿي بيهڻ. قاعدو= قعدو، نماز ۾ ويهڻ. نڪو ڪن سجود= نڪو سجدو ڪن. جيلاه= جنهن لاءِ، جنهن جي ڪري. نابود= هستي کان خالي ۽ فنا. بود= هئڻ واري دائمي حالت، بقا. ٢١. انا عبد= آءٌ ٻانهو آهيان. معبود= 'ٻانهپ' لائق ڏڻي، ٻانهپ جو سائين.

Marfat.com

٢٢

نابُودِيءَ نيئِي، عَبدَ کي اعليٰ ڪِئو
مُورَتَ ۾ مَخفِي ٿِئا، صُورَتِ پَڻ سيئِي
ڪَبِي اِتِ ڪيھِي، ڳالھ پِريان جي ڳُجھَ جِي.

٢٣

نَڪا اِبتَدا عَبدَ جِي،نَڪا انتِھا
جَنِ سُجاتو سُپرين، سي وَجَڻَ کي وِئا.

وائي

وَجَہَ مَنجِھ خَلِيلُ، اَندرِ آزَرُ آھِيِنِ
سَڏَ مَ ڪَرِ صِحَتَ جِي، اِجان تون عَلِيلُ
مَنہَ ۾ مُسلمانُ تون، قَلبُ تان ڪَلِيلُ
نالو ناهِ نفاقَ جو، جِتي رَب جَلِيلُ
وِتُرِ جي وِصالَ ۾، دُوئِي ناهِ دَلِيلُ

داستان چوٿون

١

عاشِقَنِ اَللهَ جِي مَحَبَتَ رَکِي مَنَ
سَندِي سِڪَ پِرينِ، تَنِ ۾ آھي تَنَ کي.

٢

عِشقَ جِي اسبابَ کي پَرِ ۾ پُڇِيائُون
دارُون هِنَ دَردَ جو، ڏاڍو ڏَسِيائُون
”آخِرُ وَالعَصر جو“ اِيھِين اُتائُون
تِھان پوءِ آئُون، سِڪان ٿِي سَلامَ کي.

٣

عاشِقَنِ اَللهَ جِي سَدا وائِي واتِ
”فَاذڪُرنِي اَذڪُرڪُم“، تَنِ ۾ اھا تاتِ
اُنِي کي ڪَنہ ساتَ، سَجَڻُ وِيلُ نہ وِسَري.

٤

عاشِقَنِ اَللهُ، ويروتارَ وُجُودَ ۾
آہَ ڪَرِيندي ساہُ ڪَڏھن وِيندُنِ نِڪَري.

٥

عاشِقَنِ اَللهَ جِي وائِي نَقد وَٽِي
سائِي ڳالھ سُٽِي، سوڳِھي رَکيائون ساہ سين.

٦

عاشِقَنِ آرامُ، ڪَڏھن تان ڪون ڪِئو
طَعني ڪِئا تَمامُ حَبِيباڻي ھيڪَڙي.

٧

عاشِقَ اِئَن نہ هُونِ، جِئَن تُون سَڃِي اَڱڙين
وَڃِئو دَرِ دوستَنِ جي، رَتُ ڏِيھاڻِي رُونِ
بِيءَ پَرِ ڪَنہِ نہ پُونِ، ماڪُرِ مَحبُوبَنِ سين.

٢٢. نابودي= نيستي (پاڻ، خودي، هستي يا وجود وڃائڻ واري حالت). مخفي= لڪل، سمايل. صورت پڻ سيئي= صورت ۾ پڻ سيئي آھن، سيئي ساڳي صورت ۾ پڻ آھن.٢٣. 'عبد' جي نڪا ابتدا آھي تہ نڪا انتھا: (عبد 'وقت' جي قيد کان بالاتر آھي): بندگي يا عبديت جو وڏو شان آھي. ھن بيت جي ٻنھي سٽن جي آخر ۾ قافيا آھن پر ھي بيت شاھ صاحب کانئس اڳ واري سنڌي نظم جي روايت سان ملائي چيو آھي جو اھو تاريخي طور، تصوف ۾ سندس عبديت واري فڪر تي شاھد آھي). وائي. وَجَہ منجھ= مُنهن ۾، ڏسڻ ۾، ظاهري نشانين ۾. خليل= خليل الله حضرت ابراھيم، نھايت سھڻو ۽ نيڪ. آزر= حضرت ابراھيم جو پيءُ (جيڪو وڏو بت پرست ھو)، مشرڪ، ڪافر. عليل= بيمار. ڪليل= ڪَنِيل، مُڙيل، ڦريل، خراب. نفاق= فرق، شڪ ۽ شرڪ. رب جليل= وڏي شان وارو پالڻھار. وِتُرُ= (ع). اڪي، اڪائي ھيڪڙيائي، وحدت. واحد (ڏٺي). دليلُ= رھبر، سونھون. د-٤-٢. اسباب= 'سبب' جو جمع. اَسبابُ= سببُ، ڪارڻ. (سنڌي اصطلاح ۾ 'اسباب' گھڻيون گڏ انوکيون شيون، گھڻو سامان، سڄو نظارو، عجب رنگ، عجب پسارو ۽ لقا. دارون= دوا، علاج. ڏاڍو= تمام ڪارگر، مجرب ۽ مفيد. ”آخر 'والعصر' جو“= (اھو سڄو فقرو جڻ محبوب طرفان سلامن اچڻ وارو آھي ۽ معنيٰ تہ) صبر ڪر. ٣. ”فاذ ڪرُونِي اذڪُرڪُم“ (قرآن شريف جي سورة بقره. آيت ١٥٢)= پوءِ مون کي ياد ڪريو تہ آءٌ اوھان کي ياد ڪريان. سات= ساعت، گھڙي. ٤. ويروتار= ١. وِيرئُون تار، پاڻي جي چڙھندڙ وير کان بہ مٿي، تمام گھڻي، زوران زور. ٢. ويرئون تار: وير يا ويل کان وڌيڪ، ويلي وقت کان وڌ، ويران وڌ (عام مفھوم موجب: ھر وقت، سدائين). ڪريندي= ڪندي. ٥. نقد= روڪڙي، پڪي پختي، يقيني، سچي سھڻي. ٦. طعنو= ڳالھاءِ، گفتو، ٻول، ويڻ. تمام= پورو، ختم. حبيباڻي= حبيبن جي (طعني)، محبوبن جي (گفتي). ٧. سڃي اڱڙين= ثابت عضون سان، سگھي لڱين، سڃي لڱين. ٻي پر ڪنہ= ٻي ڪنھن بہ ريت سان، ٻئي ڪنھن بہ حيلي سان. پُون= پَوَنِ. ماڪر پُونِ= مقبول پون، پسند پون، مانائتا ٿين.

Marfat.com

۸

جان عاشِقَ مَٿۡءِ ماسُ، تان دعويٰ ڪَرِ مَ نِيهَ جي
سائو مُنهُ، سُونه ڳِئِي، لَڳَنِ ڇَڏِئو لاسُ
ڏِيئِي تَنَ تَپاسُ، پُڇجُ پوءِ پريتڙو.

۹

جان عاشِقَ مَٿي رَتُ، تان دعويٰ ڪَري مَ نِيهَ جي
سائو مُنهُ، سُونه ڳِئِي، سِڪَڻَ اِيءُ شَرطُ
نہ ڪِين گوڏُ گَرَتُ، مَٿان سِرَ سودا ڪَري.

۱۰

اجان تو مَنجها، ڪَکَ چُتي رَتُ نِڪَري
مُنهَ ۾ معشُوقَنِ جا ڪِيئَن جَهلِيندين گهاءَ
سو تون ڪُڄاڙاءَ، سِڪَڻَ جون سَٿُون ڪرين.

۱۱

مَحبتَ جي ميدان ۾، عاشِقَ تيءُ آچامُ
سامُهان سَلِ، سَيِدُ چَئي، ڪندءِ تِيرُ تَمامُ
ڪَهڄَ ڪو مَ ڪَلامُ، جِمَ دوستَنِئُون دُورِ ٿيين.

۱۲

محبت جي ميدان ۾، رُکَ جو آهي رَنگُ
ڪوڙيين مَنجهان نِئي ڪو، اِيءُ نباهي نَنگُ
عِشقُ نانگُ نِسَنگُ، خَبَرَ ڪاڏَنِ ڪي پَوي.

۱۳

محبتَ جيٰ ميدان ۾، اَچي پيرَ پياءِ
سِرُ وَڍَڻُ، ڏَڻُ ڏارُ ڏَرَڻُ، اِيِ سِينگارَ سَنداءِ
ڏِيندا مُون ڏِناءِ، مَٿا مَعشُوقَنِ لَئِي.

۱٤

محبتَ جي مَيدانَ ۾، ڪَرِ پڙاڏو پَٽُ
سِرُ سُوريءَ، ڏَڻُ ڪُنگرين، مَٿان ڪُڇين ڪَٽُ
عِشقُ نانگُ نِپَٽُ، خَبَرَ ڪاڏَن ڪان پَوي.

۱۵

محبتَ جي ميدانَ ۾، سَرِ جو سانگُ مَ ڪَرِ
لاهي سِرَ لَطِيفُ چَئي، اَڳِئان دوستَنِ دَرِ
وَڍِيين تان واهُ ٿيين سَندي دوسان دَرِ
عِشقُ نانگُ اَپَرِ، خَبَرَ ڪاڏَنِ ڪان پَوي.

۱٦

محبتَ جي ميدان ۾، سِرَ جو ڪَرِ مَ سانگُ
سُوري سُپيرينِ جي، چَڙهُ تہ ٿيين چانگُ
عَشقُ آهي نانگُ، خَبَرَ ڪاڏَنِ ڪي پَوي.

۸. دعويٰ م ڪر= حُجت نہ ڪر. هام نہ هڻ. سائو منهن= رونق ۽ رت واري ڳاڙهاڻ ڪان خالي. سونه ڳئي= مهانديٰ جي سهڻائي ختم ٿي. لڱن= عضون. لاس= رطوبت، پاڻيٺ، پراءُ، ست. ڏيئي تن تپاس= ۱. تن کي تپسيو ڏيئي، جسم کي جهوري ڳاري. ۲. پنهنجو پاڻ کي آزمائي، مهميز ڏيئي. پڇج= پڇائج، پڇا ڪج. پريتڙو= پرينءَ جو ناتو، عشق، محبت. ۹. نہ ڪين گوڏ گرٽ= هڙ ۾ ڪي ڪين هجيس. مٿان سر، مٿي سر= سر جي مٿان، سر جي عيوض، سودا ڪري= ڏي وٺ ڪري، سر ڏيئي محبت وٺي. ۱۰. ڪک چُتي= ڪک جي چُهڻ سان، ڪک جي لڳڻ سان. گهاء= گهٽا گهرا ڌڪ، زورائتا زخم. ڪڄاڙاء، ڪڄاڙئا= ڇا جي ڪري، ڇا لاءِ. ۱۱. ميدان= جنگ مقابلي يا آزمايش جي ڪشادي ايراضي. آچام= (اصل فارسي لفظ 'آماچ' يا 'آماج' ۾ اُچار جي تبديل)= نشان جنهن کي تير هڻجن. سَل= تيرن جا آرپار زخم. تمام= پورو، ختم. ڪلام= هاءِ هوءِ وارو گفتو، آه دانهن وارو لفظ. جم (= جئن+م)= متان. ۱۲. رُک جو= رک جي ترارين جو، قتل ٿيڻ ۽ سر ڏيڻ جو. رنگ= تماشو، لقاء. ڪوڙيين (ڪوڙي= ويهہ) ڪروڙن مان (ڪوڙ= ڪروڙ). ننگ= محبت جو گهاٽو ۽ نازڪ ناتو. ۱٤. پڙاڏو= آواز جي موٽ واري گونج، گونجندڙ آواز. ڪر پڙاڏو پٽ= پٽ کي پڙاڏو ڪر، محبت جي ميدان ۾ وڏي آواز سان پڙري پٽ ٻولائي هوڪو ڏي. ڪنگرين= ڪنگرن مٿان. مچڻ= مٿان. ڪَٽُ= ذري جيترو، ڪجهہ بہ ("فلاڻو ڪٽ بہ نہ ڪڇيو": ڪڇ ۾ جتن جي ٻولي). نِپَٽُ= اهو پَٽُ جيڪو پٽيو ڪيڙيو نہ ويو هجي، ناپٽ. نانگ نپٽ= 'ناپَٽ' زمين جو نانگ، اريج جو زهريلو نانگ. ۱۵. سانگ= سانگو، بچاء جو خيال. لاهي= ڪاٽي، وڍي. واہ ٿيين= واه جو ٿئين، سرخرو ٿئين. اَپَرَ= وڏو، شاهي، غير معمولي، نرالو. ۱٦. چانگُ= وڏو سورهيہ ۽ سر ڏيندڙ (چانگ قبيلي جو پهلوان).

Marfat.com

۱۷

محبتَ جي ميدانَ ۾، رَڳَنِ ڪانهي راندِ
معشوقَنِ مهاندِ، لَڪين لِيلائي مُئا.

۱۸

محبتَ جي ميدان ۾، رَڳَنِ ناهي راندِ
حَبِيبَنِ هيڪاندِ، سَگهن تِيي نہ سَيڌُ چَئي.

۱۹

عِشقُ نہ آهي راندِ، تہ ڪِي ڪَنِسِ گِيرُو
جِيءُ جُسي ۽ جان جِي، پَچِي جو هيڪاندِ
سِسِي نيزي پاندِ، اَچِلِ تہ اَدَہ ٿِئي.

۲۰

عاشِقَ مَعشوقَنِ جِي وَٽِي ويهُہ ڳِري
جِمَ وِرچِي چَڏِيين سَندِي دوستَ دَرِي
ڏيندءِ ٻُڪِي ٻاجَهہ جِي وِيندءِ ٿَپ ٿَرِي
ساجَن توءِ سَرِي، آسان سَرِي نہ اَنِ رِي.

۲۱

عاشِقَ معشوقَنِ جو وَٽِي ويهِجُ سيرُ
اچِي پُڇَندَئي پاڙهِين، پِرَتان پَرِي پيرُ
پَلان سَندو پيرُ، رَهبَرُ ٿِيندءِ زاهَہ ۾.

۲۲

عاشِقَ معشوقَنِ جو، وَٽِي ويهِجُ دَرُ
پِرِين پُڇَندءِ پاڙهِين، لَهندءِ سارَ سُبَرُ
اَنِي جو اَثَرُ، رَهبَرُ ٿِيندءِ راهَہ ۾.

۲۳

عاشِقَ مَعشوقَنِ جو وَٽِي ويهُہ دُڪانُ
پَئِجَ پيشَ پِرِينَ جِي پُنِيءَ وِجهِي 'پانُ'
تہ تون ٿِنِي سانُ، سدا هوئِين سُرخُرُو.

۲۴

عاشِقَ مَعشوقَنِ جو، وَٽِي ويهِجُ گهَٽُ
جِمَ وِرچِي چَڏِيين مَحبَتَ سَندو مَٽُ
ڪَرِي سِرَ جو سَٽُ، پِيجُ ڪِي پِيالِيُون.

۲۵

عاشِقَ مَعشوقَنِ جو وَٽِي ويهِجُ رَندُ
پِيارِيندءِ پاڙهِين مَيخانِي جو مَنڌُ
سِرَ اَنِ جو سَڦرو سُپَڪُ آهي سَندُ
مَتان ڪَڊِين ڪَنڌُ، اوڏو ٿِي اَنِ ڪِي.

---

۱۷. رَڳُ (جمع. رَڳَ)= ڪُند ذهن، ڪند فهم، جنهن تي ڪوبہ اثر نہ ٿئي، سگهو پر صفا بي اثرو ۽ بي حس، طاقتور پر بي مروت ۽ بي لڄڻ. راند= ڪيڏ، بازي، ڪيڏ جي مجال، عشق جي آزمايش واري ميدان ۾ بيهڻ جي جرات ۽ طاقت. رڳن ڪانهي راند= بي حس ۽ بي اثرن لاءِ ڪيڏڻ جي مجال ڪانهي، بازي لڳائڻ جي پيٽي ڪانهي. مهاند= مهند، آڏو، سامهون. ليلائي= ليلائيندي، زاريون نيزاريون ڪندي، منٿون ڪندي. ۱۸. سگهن= مغرورن ڪي، بي غم ٿلهن متارن ڪي. ۱۹. گِيرو (گِيپ+ رو)= گِيدار منهن وارا، نئين بالغ وهيءَ وارا، ڪچي جواني وارا. جو= جيڪو. هيڪاند= هڪ- جائي ميلاپ، ڳڏ هڻڻ واري حالت، يڪ وجودي، هئڻ ۽ حياتي. نيزي پاند= نيزي جي چهنب تي، ڀالي ۾ ٽنگيل. اَدَہ ٿئي= ادا ٿئي، سِر جو حق ادا ٿئي. ۲۰. ڳري= ڳلي، گهٽي معشوق جي. ورچي= ٽڪجي، بيزار ٿي. دري= ننڍڙو خاص در (محبوب جي اچ وڃ جو)، لنگهہ. ٻُڪي= داڻا، ورچ، پڙي (دوا جي). ٿپ= ڌڪ، زخم. سري= گهرج پوري ٿي، هر طرح جي آساني رهي ۽ ڪابہ محتاجي نہ رهي. ۲۱. سيرُ= واٽ، گس. پيرُ پري= قدم ڪٽي، هلي اچي ڪري. 'پلان'= ('پلو' جو جمع) پلن (خاص محاورو اتر- اپرنديين ٿر جو). پيرُ= صورت، تصور. رهبر= سونهون. راه ۾= منزل واري پنڌ ۾. سلوڪ ۽ طريقت ۾. ۲۲. وٽي ويهجُ دَرُ= دروازو جهلي ويهي رهج، فقط سندس ئي سهارو وٺج. لهندءِ سار= سنڀار لهندءِ، پوئواري ڪندءِ، پرگهور ڪندءِ. سُبَرُ= وڏي ست صبر وارو، وڏِ گردو، مٺيادار. اثر= قرب ۽ توجهہ جو نتيجو، سار سنڀار جو تاثير. ۲۳. دُڪانُ (ع. دُڪانُ= ويهڻ جي جاءِ) جتي واڍو، لوهار، سونارو وغيره ڪاريگر روزانو ويهي ڪم ڪري، روزانو ويهڻ وارو ماڳ مرڪز (جتي محبوب هميشه اچي ويهي ٿو). پُني وجهي= پوئتي اُڇلائي، پري ڦٽو ڪري. پانُ= پاڻپڻو، 'آءٌ' ۽ 'آپي' وارو خيال (تہ 'آءٌ' بہ ڪا شيءِ آهيان). سرخرو= مانائتو، پيارو ۽ اعتبار وارو، پسند ۽ مقبول. ۲۴. گهٽ= لنگهڻ واري جاءِ، لنگهہ. ڇڏيين= تون ڇڏين. سر جو سَٽُ= سِر جو سوڌو. ۲۵. رند= پيچرو، گس، واٽ. ميخاني جو منڌ= محبت جي ميخاني وارو شراب، محبت جي نشي واري سُرڪي. سرو= شراب. سڦرو= سٺو. سُپڪ= پيٽ ۾ ساڪرو يا تلخي وارو، يعني لذيذ. سند= پورو سنڌيل، ڍڪي رکيل ۽ ڇپايل. متان ڪڍين ڪند= متان هٽي پري ٿين، متان سر بچائڻ جو سانگو ڪرين.

Marfat.com

٢٦

پَتنگُ چائين پاڻَ کي، پَسِي مَچُ مَ موٽ
سَهائيءَ سُپيرِينِ جي ڪِهڙُ تہ ڦِيين گهوٽ
اڃان تون اروٽ، ڪُوري خَبَرَ نہ لَهين!

٢٧

پَتنگُ چائين پاڻَ کي، تہ جيري پئُ جاڙي
تان تان تاڇِج تاءَ ڏي، جان آگِ نہ اُجهاڙي
وِسهُ وِهاڙي، اَنُ نہ ڏِجي عامَ کي.

٢٨

پَتنگُ چائين پاڻَ کي، تہ اڇِي آگِ اُجهاءِ
پَچِڻَ گهڻا پَچائِيا، تون پَچِڻَ کي پَچاءِ
واقِفُ ٿِي وِساءِ، اَنُ نہ ڏجي عامَ کي.

٢٩

پُڇُ پَتنگَن کي، سَنديُون ڪامَڻَ خَبَرُون
اٽيو وِجهَن آگِ ۾، جِيءُ پنهنجا جي
جيري جَنِي جي، لَڳا نيزا نِيهَ جا.

٣٠

پُري پَتنگَ آئِيا، سُري سَهائي جَهلَ
ڪَندا ڪانہ اُڇَلَ، مَٿو ڏِيندا مَچَ کي.

٣١

پُري پَتنگَ آئِيا، سُري سَهائي وَٽِ
ڪَندا ڪانہ گهَٽِ، مَٿو ڏِيندا مَچَ کي.

٣٢

پُري پَتنگ آئِيا، سُري سَهائي ساءِ
ڪَندا ٻِي نہ ڪاءِ، مَٿو ڏِيندا مَچَ کي.

٣٣

پَتنگَ، رَءِ رَچنگَ، آگِ پَسِي آئِيا
اُهي عبدُاللطيفُ چَئي، ڪُوري ڪُپايا
جيلاهَ لَٽُون لايا، مَرَنِ موٽَنِ ڪِينڪِي.

٣٤

چَڙهِئو چڪاسِنِ چاهِ، آگِ ٻَرندي آئِيا
وِهُسَن واڙِيءَ ڦُل جئَن مَحَبَتِي مَچَ لاءِ
ڪامَندَنِ ڪَنئو، اُجهاڻَنِ اُونداهِ
جَنِ اَندَرَ ٻَري باهِ، اِيءَ سُڌِ سَيَڪا اُنِ کي.

٢٦. پتنگَ (جمع) پتنگ= ڪنين وارا جيت (جيڪي باوجود گرمي جي، شمع يا بتي جي شعاع تي اُڏامي اچن ۽ اچي باهه جي شعلي مٿان پاڻ هٽن، ڪِرن جلن ۽ مرن: انهيءَ ڪري عام روايتي خيال تہ هو باهہ تي عاشق آهن). پروانا. (اصطلاحي معنيٰ ۾) سچا عاشق جيڪي محبوب مٿان اچي سر گهورين. سهائي= سهائي ۾، شعاع واري دائري ۾، حسن جي تجلي واري گهيري ۾. گهوٽ= سهڻي لباس ۽ سينگار وارو وَنو. اروٽ= 'روٽ' (= پڪل ماني) جو ضد، اڻ پڪل، ڪچو. ڪوري خبر= ڪوري جي خبر، باه جي ساڙڻ ۽ جلائڻ جي سُڌ. ٢٧. جيري پئو= جيري ۾ پئو، ٻرندڙ باهہ ۾ پئو. تاڇج= پاڻ سِڪ مان اڳتي ڌڄ. تاءَ ڏي= تئو ڏي، سيڪ ڏي (ٻرندڙ باهہ ڏي). وِسهُ= ويسَهُ ڪر، يقين ڪر. وِهاڙي= رات وهامي چڪي (۽ انهيءَ ڪري 'شمع' يا باهہ بہ جاڻ اُجهامي، پر تون باقي رهندين). اَنُ، انت= آخر، پڇاڙي. راز. ٢٨. پچڻ= جلڻ، سڙڻ. پچائيا= جلائيا، جلائي ختم ڪري ڇڏيا. واقف ٿي= ڄاڻو ٿي، راز جو ڄاڻندڙ ٿي. ٢٩. جيري جني جي= جن جي جيري کي، جگر کي. نيزا نيه جا= عشق جا ڀالا، باهہ جا اُلا (جيڪي جڻ بره جا ڀالا آهن). ٣٠. سهائي جهل= روشنيءَ جي آثار تي، روشني وٽ، شمع جي شعاع وٽ ويجهو. ڪنڌ اُڇل= ڪنڌ جي اُڇل، سر جي قرباني. مٿو ڏيندا (اصطلاح: مٿو ڏيڻ)= يقيني طور پنهنجا مٿا گهوري ڏيندا، بار پنهنجي مٿي ڪندا، منهن ڏيندا. ٣١. ڪندا ڪانہ گهٽ= محبت ۾ قرباني ڏيڻ ۾ ڪابہ ڪوتاهي ڪانہ ڪندا. ٣٢. ساءُ= وڻندڙ خاصيت (لذت، محبت واري ميناج جي) ڪندا ٻي نہ ڪاءِ= ٻي ڪابہ ڳالهہ ڪانہ ڪندا، محبت ۾ سر قربان ڪرڻ واري ارادي تي قائم رهندا. ٣٣. رَءِ= سڄو سربستو، بنا نقص جي. رچنگ ('پتنگ' سان موزونيت جي لحاظ سان آندل)= رچيل، رچندڙ (عشق ۽ محبت ۾). ٣٤. چڪاسن، چڪاسين= چڪاس ڪن، چتائين، جانچين، چڱيءَ طرح نهارين. چاه= آگ. وِهسن= خوشيءَ وچان ٽڙن ۽ ٻهڪن. واڙِي= ولين ۽ ٻاڄين پوکيل خاص زمين جو ٽڪر (جيڪو اڳ ڪوه يا چشمي جي پاڻي تي اڪثر چيٽ ۾ پوکبو هو ۽ جڻ ناياب هو). واڙيءَ ڦل= واڙيءَ جو ٽڙيل سهڻو گل. ڪامندن= ڪامڻ وارن، سڙڻ وارن. ڪنئو= نفعو حاصل ڪيو. اُجهاڻن اونداه= اُجهامي وِيلن لاءِ (روشني يا ڪاميابي ڪانهي) پر اونداهي آهي.

Marfat.com

۳۵

اڄي اُجهانيو آڳ کي، پَتنگن سِين پَروازُ
ڪامِي خاڪَ ٽِيڻَ جو اُنِي وَتِ انداز
رَمزُ پَرورِيئُون رازُ، چيري چِي چِيِيءَ جو.

۳۶

پَتنگن پَهُ ڪري، اڄي اُجهانئِي آڳ
ڪِيئن کي قُربَ جي ڪا جا لڳِي لاڳ
مَري پيا سَڀ ماڳ، ڪامِي ڪُوري وِچَ ۾.

۳۷

پَتنگن پَهُ ڪِيو، مِڙئا مَتي مَچَ
پَسِي لَهسَ نہ لِچئا، سَڙئا مَتي سَچَ
سَندا ڳِچين ڳَچَ، ويچارَنِ وِڄائِيا.

۳۸

اَصُلِ عاشقَن جو، سِرُ نہ سانڍَڻُ ڪَمُ
سَئو سِسيان ئِي اڳرو، سَندو دوسان دَمُ
هِيءُ هَڏو ۽ چَمُ، پڪَ پريان جِيءَ نہ پَڙي.

۳۹

اَصُلَ عاشق پانهنجيون سِسيُون نہ سانڍين
لاهيو سِرَ لَطِيفُ چئي، ساهَ سَلهاڙِيو ڏِينِ
ڪُلهنِئُون ڪاتِين، پُڇَنِ پوءِ پِرِيتڙو.

وائي-۱

دِلِ ماهي دي نال لوڪو
دل رانجهي دي نال لوڪو
مَئن رانجهن دي رانجهن مَيڏا
ٻِئو سَڀ ڪُوڙو ٽوڪو
مَحبتَ جي ميدان ۾، سِرُ وَڍِي ڪو ڪو

وائي-۲

عِشق ساجن دا لڳا مَئن نُون مائِي!
بره ڍولڻ دا لڳا مئن نون مائي!
راتِيان دَردَ ڏِينهان دَرمانڊِي، لوڪان ڪَلَ نہ ڪائِي
مونکي مَرض ماريئو، سيڻنِ هَٿِ سَگهائِي
دارُون هِنَ دَردَ جو، آهِيين يا اِلاهِي!

داستان پنجون

۱

سِڪَڻُ ۽ سُوري، ٻَئِي اڳرِ هيڪڙي
ويهَڻُ واٽڙِين تي، ڪارَڻُ ضَرُوري
ٻنهِينءَ جي پوري، جِيءَ ڏِني ري نہ جُڙي.

۳۵. سين پرواز= پرواز سين، پرواز جي طاقت سان، اڏام جي زور سان. خاڪ ٽيڻ جو= سڙي رک ٽيڻ جو، بالڪل ختم ٿيڻ جو. انداز= اندازو، تڪ تور. رمز پروڙيئون رازُ= رمز ۽ رازُ پروڙيئون. چيري جي چِيِي= باهه جي جَرَ يا لاٽ. ۳۶. پهه ڪري= ڳَڏجي پڪو ارادو ڪري. ڪينئان (واحد: ڪِينئون)= سُرندڙ جيت يعني پتنگ (جيڪو ڪنين نڪرڻ کان اڳ ڪينئون هوندو آهي). لاڳ= لئون، ميٺ، لذت، چس. ڪا جا لڳي لاڳ= ڪا جا لاڳ لڳي، اهڙي ڪا عجب لئون لڳي. ۳۷. پتنگن پهه ڪيو= پروانن (جِيتن) ارادو ڪيو، سچن عاشقن پڪو ارادو ڪيو. لهس= چر يا ساڙو، باهه جو سيڪ. نہ لچئا= اصل جاءِ تان ذرو هيڏانهن هوڏانهن نہ چُريا، نہ هٽيا، ذرو بہ پري نہ ٿيا. متي سچ= سچ جي مٿان، سچي عشق واري جذبي خاطر. سندا ڳچين ڳچ= ڳچين سندا ڳچ، پنهنجين ڳچين جا وڏا ڳِترا ۽ ڳِپل، پنهنجين سسين جا ٽڪرا. ۳۸. سِر نہ سانڍڻ= سر جو بچاءُ نہ ڪرڻ، محبت ۾ سر کي قربان ڪرڻ کان نہ بچائڻ. ڪم= دستور، شيوو، وڙ. اڳرو= ٻها ۾ وڌيڪ، ملهه ۾ زياده، وڌيڪ قيمتي. دم= هڪ لمح محبوب جي ديدار جو، ذرو وقت سڄڻ سان محبت جو. پڪ= هڪ ڦڙي محبت واري شراب جي (جيڪا پرين هٿان ملي، پاڻ پي باقي جيڪا بچائي ڏين). نہ پڙي= برابر نہ ٿئي، مَٽ نہ ٿئي. ۳۹. لاهيو سر= سِر کي وڍي. سلهاڙڻ= ساڳئي رسي ۾ گڏ ٻڌڻ (جانورن کي). وائي-۱. ڪوڙو ٽوڪو= ڪوڙي شيءِ، ڪوڙا ٽوڪَ. وائي-۲. مائي= اي ماءُ! اي امان. بره= عشق. ڍولڻ= پيارو ڍول، پيارو دلبر. درمانڊي= بنهه ماندي، بالڪل بي حال. لوڪان= لوڪ کي، ماڻهن کي. سگهائي= صحت، چڱڀلائي. دارون= علاج. يا الاهي= اي الله سائين. د-۵-۱. سڪڻ= سڪ چِڪ، سوز ۽ درد واري حالت، سچي سڪ. سوري= ڪنهن وڏي ڏوهاري کي اڳ موت جي سزا ڏيندا هئا تہ ان کي سوريءَ تي چاڙهيندا هئا: ۽ هڪ اونهي کڏ يا کوهہ جي مٿان رکيل تختي تي ويهاريندا هئا جنهن جي هيٺان تري ۾ اُڀا ڀالا کتل هوندا هئا: يعني نيزن جي مثل تکين چوٽين سان سيخون کتل هونديون هيون. تختي تي ويٺل مجرم نيٺ نندر سببان بي حال ٿي هيٺ ڪرندو هو ۽ ڀالن ۾ ٽنگجي ويندو هو. اڳر هيڪڙي= هڪڙي اڳر وارا، ساڳئي اڳر وارا، ٻنهي ۾ ڪو فرق ڪونهي، (سور ۽ سختي جي لحاظ سان) ٻئي ساڳي ڳالهہ. ڪارڻ ضروري= ضروري حيلو، لازمي ڪم (واٽڙين تي ويهڻ يا وَهڻ وارو).

Marfat.com

٢

سُوريءَ سَڏُ ٿِئو، ڪا هَلَندِي جيڏِيُون!
وَڃڻُ تَن پِئو، نالو نِيهَ ڳِنهن جي.

٣

اُپي عاشِقن ڪي سُوري سَڏُ ڪَري:
”اَچِي سَڏَ سُرڪَ جِي، تہ ڪُڌُ مَ پيرُ پَري
سِسِي ڏار ڌَري، پُڇجُ پوءِ پرِيَنِ کُو.“

٤

سُوري تِي سِينگارُ، اَصُلُ عاشِقن جو
لُڏِئا ڪِينَ لَطيفُ چئي، نيزي تِئا نِروارُ
ڪُسَڻُ جو قَرارُ، اَصُلُ عاشِقن سِين.

٥

سُوري سِينگاري، اَصُلُ عاشِقن ڪي
لُڏِئا ڪِينَ لَطيفُ چئي، ٿئا نيزي نظاري
ڪونِئو ڪِناري، آڻِئو چاڙهي اُنِ ڪي.

٦

سُوري مَتي سيڻَ، کِهڙي ليکي سَنرا:
’جو لَئِہ لَڳا نيڻَ، تہ سُوريان ئي سيجَ تِي.‘

٧

سُوريءَ چڙهڻُ، سيجَ پَسَڻُ، اِيءُ ڪَمُ عاشِقن
پاهُون ڪِين پَسَن، سائُو هَلَن سامُهان.

٨

سُوريءَ جي سَئو وارَ، ڏِيهاڙِئُون چَنگِ چَڙهِينِ
جِمَ وِرچِي چَڙهِين، سِڪَڻَ جي پَچارَ
پِرينِ پَسِين پارَ، نِيهُ جِئائين نِڱئو.

٩

سِڪَڻُ سَيوئِي سُورُ، مَحبتَ وڏو مامِرو
’اَنئِي پَهَرَ مَلُورَ، ساعتَ نہ سِگهو جِندڙو.‘

١٠

سِڪَ نہ آهي سُتري، ڪَڻُ پَرُوڙي پيرُ
ڪُسَڻَ ڏاران ڪيرُ، ڪَري سَڏَ سِڪَڻَ جي!

١١

ڪَنهِ چيئِي تہ پاءِ، پيرُ پريان جي پيرَ ۾
ٿُون سُڪَن جون سَڻُون ڪَرِين، سيڻَن سُورُ سُهاءِ
انگهَن جِيءَ اَڙاءِ، جان نالو ڳيڙءِ نِيهَ جو.

١٢

سِڪَڻَ اِيءَ نہ حَدَ، جِئن لِڪِئو لِياڪا پائِيين

٢. تن پئو= انهن کي هلڻو پئو. ڳنهن جي= جيڪي نيہ جو نالو وٺن ٿيون، دعويٰ ڪن ٿيون. ٣. سُرڪ جي= محبت جي مَئي جي، عشق جي. ڪُڌ مَ= ڪوءِ مَ، سُساءِ نہ، ذرڙي جيترو بہ هٽاءِ نہ. ٤. لُڏِئا= هبڪيا، هٽيا، ڊنا. نيزي= نيزي تي، ڀالي تي، سوري جي سيلهہ تي. ٿئا نروار= نکري پڌرا ٿي آيا، سنيري اچي سنوان سامهان ٿي بيٺا. ٥. سينگاري= سينگار بڻجي، سونهن ٿئي، سهڻي لڳي، ٺهي. نيزي نظاري ٿئا= سوري جي نيزن ۽ ڀالن جي نظاري چڙهئا، نيزن تي نروار ٿئا، نيزن ۽ ڀالن جي سامهون ٿيا. ٦. سيڻ= پيارا سڄڻ، سچا قربدار عاشق. کهڙي ليکي= کهڙي حساب سان، کهڙي ريت. سَنرا (واحد ’سنرو‘)= چاق، سهڻي رُوءِ رونق وارا. لَئِہ، لَهَ= نيہ، عشق، محبت ۾ محويت. لئہ لڳڻ، لهُ لڳڻ= محبت ۾ گرفتار ٿيڻ، عشق ۽ محبت ۾ لڳڻ (نيڻن جو). سوريان سيج تي= سوري مان ڦري سيج تي، سوري بدران سيج تي. ٧. سيج پسڻ= سوري کي سيج ڪري ڏسڻ ۽ ماڻڻ. پاهون، پانهون= پوئتي. سائُو= ڳهَڻ- سَهُو، وڏي صبر وارا، صابرين (جيڪي اَچ بک سهن، ڏک جهلين دانهہ نہ ڪن، موت سامهان وڃن ۽ ڪين ڪڇن). وڏي همت وارا. ٨. سَئو وار= سئو ڀيرا. ڏيهاڙئون، ڏيهاڙئون، ڏيهاڙي، ڏيهاڙي= روز، هر روز، روزانو. چنگ= چنگل (ف)، پَنجو سوريءَ جو (سوريءَ جو هيٺيون گهيرو جنهن ۾ اُڀا بيٺل ڀالا). چنگ چڙهڻ= سوري جي ڀالن تي ٽنگجڻ، سُرندي وانگر وڃي چڙهڻ، علي الاعلان سوريءَ تي چڙهڻ. پچار= يڪي ورونهہ، لاڳيتي اڻ تڻ، مسلسل يادگيري. پارَ= اهڃاڻ، آثار. پرين جو پار= سڄڻن جو سانيهہ. محبوب جو ماڳ. نِڱئو= نِڪتو، اسريو، پيدا ٿيو. ٩. مامرو= معاملو. وڏو مامرو= وڏو ڪشالو، وڏي ڳوري ڳالهہ. ملور= ملولُ، غمگين، بيحال، بيمار. ساعت= لحظو، ڪن پلڪ، گهڙي ڪن. جندڙو= جند، من، طبيعت. ١٠. پير ڪڻ= قدم وڌاءِ، اڳتي هل. ڪسڻ= قتل ٿيڻ. ١١. پير پريان جي پير ۾ پاءِ= محبوبن جي جتيءَ ۾ پنهنجو پير وجهہ، محبوبن واري واٽ وٺڻ جي هام هڻ. سيڻن= سڄڻن، محبوبن. سُور سهاءِ= سور سهائي، (پنهنجي عاشق کي) درد ۽ ايذاءِ ڏيڻ وٺي. انگهن= انگهن تي، سوريءَ جي ڀالن تي. جيءَ اڙاءِ= پنهنجي جند جان کي اٽڪاءِ، پنهنجو پاڻ کي ڦاساءِ ۽ ٽنگاءِ. نالو ڳيڙءِ نيہ جو= عشق جو نالو ورتئي، عاشق ٿيڻ جي هام هنيئي. ١٢. حد= آخري دنگ، انتها. لڪئو لياڪا پائيين= لکي لکي اگهڻ تي جهاتيون پائين.

Marfat.com

پَئي پريان جي نہ ٽِيين مَٽي اڳڻ اَڏا!
اِيءُ پُڻ ڪُوڙي سَڌ، ڪِلئو ڪايو سُمهين.

١٣

جاڙي ٻُجهي جَن، توسِين سُورَنِ سَج ڪِي
ٽُون ڪئن سَنديون ٽَن، پَر سِين پچارُون ڪرين!

١٤

جيڪي سِڪَڻُ سِڪُ، نا تہ پَسُ سِڪَنڊِيُون
پاسي ٽَنِي مَ لِڪُ، نِيهُ نہ سُڃاڻَنِ جي.

١٥

جي تون سِڪَڻُ سِڪئو، ڪاتِيءُ پَئي مَ ڪَنجهہ
سُپيريان جي سُورَ جو، ماڙهنِ ڏجي نہ مَنجهہ
اَندرِ اِيءُ اَهنجُ، سانديج سُڪائُون ڪَري.

١٦

جان وَڍِيين تان ويهُہ، اَڻ- وَڍيو تان واٽ ٽِيءُ
هِيءُ ٽَنِي جو ڏيهُہ، ڪاتِي جَنِي هَٿَ ۾.

١٧

پِهرين ڪاتِي پاءِ، پُڇجُ پوءِ پِرِيَتَڙُو

ڏُکُ پريان جو ڏِيلَ ۾، واڄَٽ جِئَن وَڄاءِ
سِيخُنِ ماهُ پَچاءِ، جان نالو ڳيڙُءِ نِيهَ جو.

١٨

ڪاتِي ڪونهي ڏوهُ ڳُڻُ وِڍِيندڙ هَٿَ ۾
پَسئو پَرِ عَجيبَ جِي، لِڇِئو وَجي لوهُ
عاشِقَنِ اندوهُ، سَدا مَعشوقَنِ جو.

١٩

ڪاتِي تِڪيائِي مَ ٽِيِي، مَرُ مُنيائِي هوءِ
مان وِرِمَنِ توءِ، مُون پريان جا هَٿڙا.

٢٠

تو جَنِي جِي تاتَ، ٽَنِ پُڻ آهي ٽُنهنجِي
”فَاذڪُرُونِي اَذڪُرڪُم“ اِيءُ پَرُوڙِج باتِ
هَٿِ ڪاتِي ڳُڙُ واتِ، پُڇَڻُ پَرِ پِرِينِ جِي.

٢١

ڪاتِي جَنِ ڳِرِي، مان لَڻُ لَڳو ٽَنِ سِين
مَحبَتَ جي ميدان ۾، وَجان پيرَ پَري
اَڏِيءُ سِرُ ڏَري، مان ڪُهَنِم سُپرين.

مٽي= صحن مٽي، سڄڻ جي اڳڻ تي. اڏ ٽيڻ= ہ ٽڪر ٽيڻ، ٽڪرا ٽڪرا ٽيڻ، بي انتها محبت ۾ بيحال ٿي لڇڻ. ڪوڙي سَڌ= ڪوڙي خواهش، اجائي تمنا. ڪلئو ڪايو سمهين= بنا ڪنهن ڳڻتي ۽ فڪر جي، وڏي خوشي مان مانيون ٽڪيون ڪائي آرام سان ننڊون پيو ڪرين. ١٣. جاڙي ٻجهي= سوچي سمجهي. جن= محبوبن. سج ڪِي= سَڄيا، سامهون ڪيا، موڪليا. پَرَسين= ڌارين سين، غيرن سين، ٻين سين، پچارون ڪرين= ڳالهيون ڪرين، شڪايتون ڪرين. ١٤. جيڪي= يا تہ. ٽني= ٽن جي پاسي، ٽن وٽ. لِڪُ= گوشو ڪري ويھ، اوٽ جهلي ويھ. نيه نہ سڃاڻن جي= جيڪي عشق کي نہ سڃاڻن، جن وٽ محبت جو قدر ئي ڪونهي. ١٥. ڪاتي پئي= ڪاتي پوندي، ڪاتي سان وڍجڻ واري وقت. مَ ڪنجهہ= ايذاء جي سببان ڍبيل آواز ۾ دانهون نہ ڪر. ماڙهن= ماڻهن کي. ڏجي نہ منجهہ= منجهہ نہ ڏجي، راز جي خبر نہ ڏجي. اي اهنج= اهو درد، اهو سڄڻن جو ڏنل سور. سُڪائون (واحد 'سڪا')= ميجتائون، باسون ('ميجتا' يا 'باس' ہ دل ۾ ڪبي آهي تہ جيڪڏهن هيئن ٿيو تہ هيءُ خيرات ڪندس). ١٦. وڍيين= تون وڍيو آهين، محبت جو گهايل آهين. اڻ- وڍيو= جي اڻ- وڍيو، جيڪڏهن تون اڃان (محبت ۾) وڍيل نہ آهين، عشق جي آزمائش ۾ راس نہ آهين. واٽ ٽِي= يڪدم واٽ وٺ، يڪدم هتان روانو ٿي. ڏيهہ= ملڪ، ماڳ. ١٧. پريان جو ڏک= پرين جو درد، فراق ۾ محبوب جي سک ۽ وصال وارو درد. ڏيل= جسم، بت، جند. واڄٽ جئن= وڏي واڄي وانگر، گهنڊ وانگر. وڄاءِ= ٻُراءِ. ماھ= ماس (پنهنجي جسم جو). ڳيڙُءِ= ڳيڙوءِ (ڳنهڻ مان)= ورتوءِ. ١٨. پر= ريت، حالت، نمونو، رسم. عظيم جي= سڀ کان وڏي جي، ۽ سدا وڏي جي (تلميح طور 'الله تعاليٰ جي'). لڇئو وڃي= لِڇڪيو وڃي. لوھ= ڪاتي. اندوھ= اوسيئڙو، فڪر، غم. ١٩. تڪيائي= تکي ٿي. منيائي= مڏيائي، مڏي ٿي. مان= تہ مَنَ. وِرمن= ويرمَ ڪن، ترسن، دير ڪن. توءِ= تہ ڪر، تہ پل، تہ هوند. ٢٠. تات= هر وقت يادگيري، هر ويلي طلب. فاذڪُرُونِي اَذڪُرڪُم' (قرآن شريف جي آيت: سوره بقره، آيت نمبر ١٥٢)= (الله تعاليٰ طرفان ارشاد تہ) ”پوءِ اوهين مونکي ياد ڪريو تہ آءٌ اوهان کي ياد ڪريان.“ اي بات= اها ڳالهہ. ڳڙ وات= وات ۾ ڳڙ= زبان ۾ ميٺاج، مٺو ڳالهائڻ. ٢١. جن ڳري= جن سان سدائين، جن وٽ هميشہ موجود. مان= منهنجو. لڻُ= عشق، نيه. اڏي= اڏيءِ تي. مانُ= شال.

Marfat.com

٢٢

اَڳيان اَڏِين وَٽِ، پوين سِرَ سَنباهيا
ڪاٽِ تہ پوءِ قبُولَ ۾، مَچُڻِ پانيين ڳهٽِ
مَتا مَهاڻِن جا، پئا نہ پَسِين پَٽِ
ڪَلاڙڪي هَٽِ، ڪُسَڻَ جو ڪوپُ وَهي.

٢٣

مَتي وَٽِ مڙن، تہ سَيَکهين سَڌ ٿيي
سِرَ ڏني سَٽُ جُڙي، تہ عاشِق اِيئن اَچَن
لِڏا تي لَيَن، مُلِ مَهانگا سِپرين.

٢٤

ناٽي ناهِ ڪَڪُوهُ ڪِين مُلِ مَهانگو مَنڌُ
سَنباهيچ، سَيڌُ چَئي، ڪاٽُڻَ ڪارَڻِ ڪَنڌُ
هِيءُ ٿئي جو هَنڌُ، مَٽَن پاسِ مَرَڻِ جي.

٢٥

مُلِ مَهانگو قُطرو، سِڪَڻُ سَعادَتَ
اَسان عِبادَتَ، نَظرُ نازُ پِرين جو.

وائي

سُپيرِيان جي سُونهَ ڄِي، ڳالهِ ڪِيئَن نہ وَڃي!
وَڃي دَرِ دوستن جي، سُوريءَ سِرُ سَرهجي
عاشِق انگهن چڙهئا، پِئو سَيُڪو پَڄي
پُڇجُ پوءِ پِرِيَتَڙو، پِهرين سِرُ سَنجي
عاقِلَ ٿِي اوجُهون ٿِئا، پورو توءِ نہ پَڄي.

◈

٢٢. اڳيان= اڳ وارا، جيڪي اڳي وڏي چڪا آهن. اڏي= ڪاٺ جو وڏو مضبوط ٽڪر جنهن تي گوشت يا مڇي وڍجي. ڪاٽ= مٿو وڍ. پوءِ قبول ۾= (محبوب جي) قبوليت ۾ داخل ٿئي. مچڻ= متان. پانيين= پانئين، سمجهين، مَهايين(هٽ جمع جي معنيٰ ۾)= سرويچ عاشقن جا، وڏن سر گهور عاشقن جا. پَٽ= پٽ تي، زمين تي (اڏي جي پرسان). ڪلاڙ، ڪلال= (الف) (سنڌي اصطلاح) ڪُنل جانورن جون ڪلون رگيندڙ، ڪنلن جي ڪلن جو واپاري جنهن جي ڌنڌي جو مدار ڪوس تي هجي. (ب) شراب چڪائيندڙ، سنڌيندڙ، رڪندڙ، ونديندڙ. ڪوپ= مسلسل وڍ وَڍان. سڄو وقت وڍڻ ٽڪڻ، ڪپڻ ۽ ڪاٽڻ. ٢٣. سڌ ٿيي= سڪ ٿئي، تمنا ٿئي، خواهش ٿئي. سٽ جڙي= سودو ٺهي وڃي. ايئن اچن= ائين ئي بنا هٻڪ جي هيڪاندا سارا هليا اچن، ڪئين عاشق (سر ڏيڻ لاءِ) اچي ڳڏ ٿين. لِڏا= لکيا، ازل جي لکئي مطابق، پاڳ سان. مُل مهانگا= اهڙي وڏي قيمت وارا جو خريد ڪري ئي نہ سگهجن. ٢٤. ناٽي ناه= ناٽي تي ملڻ وارو ناهي. ڪڪوه= رنگين شراب. ڪِين ملهہ مهانگو= ملهہ (واري حد) کان اجان گهڻو وڌيڪ مهانگو آهي. مَڌُ= شراب (عشق جو)، سَرو. مٽن پاس= شراب جي وڏن مٽن وٽ. ٢٥. مل مهانگو= ڪنهن بہ قيمت کان وڌيڪ مهانگو، جيڪو ملهہ وٺي نہ سگهجي. قطرو= هڪ ڦڙو (عشق جي شراب جو). نظرُ= نظر ڪرڻ (شفقت واري)، نهارڻ (ٻاجهہ وارو)، ديدار. ناز پرين جو= محبوب جو سهڻو ناز انداز. وائي: ڪئن نہ وڃي= ڇو نہ غوغاء ڪري، ڪيئن نہ هُلي. سرهجي= سِر کي سوريءَ سامهون ڪجي، سوريءَ تي اچلائڻ لاءِ تيار ڪجي. انگهن= سوري جي انگهن تي، پالن تي. سنجي= سجي. سر سَجي= سر کي سوريءَ لاءِ تيار ڪري، قربانيءَ لاءِ محبوب آڏو پيش ڪري. اوجهون ٿئا= رُليل پُليل ٿيا، رُلي پُلي ويا، مُنجهي ويا. پورو= [اصل پڙهڻي= "پورو ڪوهُ نہ لڄي." شروع کان ئي هي ڪاتب جي غلطي آهي: صحيح پڙهڻي: "پورو توءِ نہ پَڄي."] (سنڌي اصطلاح: پورو پڄڻ= ڳجهہ ظاهر ٿيڻ، راز پڌرو ٿيڻ) پورو= ڳجهہ، ڳوڙهو. توءِ= تہ بہ. نہ پڄي= ظاهر نہ ٿئي، نہ کلي.

Marfat.com

سُر يمن

سُر ڪلياڻ ۾ سر يمن ۾، شاهه صاحب ڪن ٻين ڪردارن جي زباني بدران ڇڻ پاڻ پنهنجي زباني پنهنجي 'حال' جو اظهار ڪيو آهي. 'سر يمن' گهڻي ڀاڱي 'سر ڪلياڻ' ۾ سمايل فڪر ۽ فهم جي تصديق ۽ ان جو وڌيڪ تفسير آهي. سر ڪلياڻ ۾ عشق جي آزمايشن، محبوب طرفان سختين، ۽ عاشق لاءِ سوز ۽ فراق جي صدمن بابت جيڪي اهڃاڻ ڏنل آهن تن جو سر يمن ۾ وڌيڪ تفصيل آهي. سر يمن جي پهرئين ۽ ٻئي داستان جو مکيه موضوع 'درد' آهي جيڪو انسان جي وجود ۽ نُمود جي هڪ بنيادي حقيقت آهي. انسان جي درد واري ڪيفيت ازلي آهي، ڇاڪاڻ جو سندس روح فراق واري حالت ۾ آهي. مڪمل طور صحتمند ٿيڻ ۽ اعليٰ مقام تي پهچڻ لاءِ اول اهو ضروري آهي ته درد ۽ سور جو احساس پيدا ٿئي. داستان ٽئين ۾، عشق ۾ آزمايش ۽ محبوب جي عاشق تي سختي جو ذڪر آهي، جنهن جي ابتدا سر ڪلياڻ ۾ ٿيل آهي: عاشق ڪي نه رڳو اها سختي صبر سان سهڻي آهي، پر ڪيس پاڻ ۾ بي انتها محبت واري اها نفسياتي ڪيفيت پيدا ڪرڻي آهي جو هو سور سختي کي فرحت ۽ راحت سمجهي. داستان چوٿين ۾ سوز ۽ فراق واري سختي جو وڌيڪ تفسير آهي. ان محبت واري مچ جو ذڪر آهي جنهن ۾ سچا عاشق (پتنگ) پنهنجو پاڻ اچي سٽين ٿا. ان محبت جي مچ کي آڳرين ۽ لوهارن جو ڪورو ڪري ڄاڻايل آهي. جنهن ۾ عاشق کي جلڻو ۽ پچڻو آهي ته جيئن سندس ڪٽ لهي صاف ٿئي ۽ هو محبوب سان ملڻ جهڙو ٿئي. داستان پنجين ۾ علم جي بنيادي توڙي آخري مقصد جي وضاحت ٿيل آهي. اهڙي تعليم ۽ تربيت جي ترغيب ڏنل آهي جنهن مان انسان علم جي روشني ۾، ڪل ڪائنات جي خالق ۾ پنهنجو يقين پختو ڪري. داستان ڇهين ۾ محبت جي ميخاني ۾ ميخواري ۽ مخموري جا اهڃاڻ ڏنل آهن. شاهه صاحب جي فڪر مطابق 'نينهن جي نشي' جا خاص الخاص رخ ٻه آهن: هڪ محبوب طرفان ڏاڍائي ۽ سختي واري آزمايش ۾ صبر ۽ ان سان گڏ سوز ۽ فراق ۾ درد جي لذت، ٻيو محبوب طرفان ٻاجهه ۽ مهر ۾ راحت. جيڪڏهن عاشق کي محبوب هٿان پيالو پيڻ ۽ سڪ جي سرڪي جي لذت وڻڻي آهي ته ان جي عيوض ۾ ڪيس سر ڏيڻو پوندو.

داستان پهريون

١

حَبيبُ ٿُون، طَبِيبُ ٿُون، ٿُون دَردَ جي دَوا:
جانبَ مُنهنجي جيءَ ۾، آزارَ جا اَنوا
صاحِبَ! ڏِئين شِفا، مِيان! مَرِيضَن کي.

٢

حَبيبُ تون، طَبيبُ تون، تون دَردَ جو دارُوَن
دَوا مُنهنجي دِل کي، ٿُنهنجيون ٿوارون
ڪَريان تي ڪارُوَن، جئَن ٻُڪي ٻئَنڻُون نه ٿِئي.

٣

حَبيبُ ٿُون، طَبيبُ تون، تون- هين ڊَرئَن ڊَربُ
تون ڏِيين، تون لاهيين، تون- هين هادِي رَبُ
آهِرِ ڏِيين، تون لاهِيين، ڏاٿَر! کي ڏُکندَنِ.

٤

حَبيب تون، طَبيبُ ٿُون، تون دارُوَن کي دَردَنِ
تون ڏِيين، تون لاهِيين، ڏاٿَرَ! کي ڏُکندَنِ
ٿَڏِ ڦَڪِيُون فرقُ ڪَنِ، جَڏِ اَمُرُ ڪَرِين اُنِ کي.

٥

جان کي ڪرِي طَبيبُ، دارُون هڻَ دَردَ جا
هَٽِئو سي حَبِيبُ، اَڪوڙِئو اَڏَ ڪَري.

٦

پاٻوهي هيڪارَ، مون کي پُڇِئو سَڄَڻين

د -١. حبيب= پيارو پرين. جانب= اي پيارا جاني، اي محبوب. انوا= [انواع (عربي. نوعُ، جمع انواع)=] قسم، نمونا. نوء جمع انوا= طبعي حالتون. ٢. دارون= دوا، ٻُڪي. توارون (واحد. توار)= ذڪر جا آلاپ، آلاپ وارا سڏ. تي= انهيءَ ڪري، انهيءَ سببان. ڪارون= حيلي لاءِ دانهون، مهر ۽ مدد لاءِ سڏ ۽ التجائون. ٻُڪي= دوا. ٣. ڊرئن= جيڪي بيماريءَ ۾ هيٺا ٿي ڊرهي پيا. ڊرب، ڊرب= دوا، ٻڪي آهر= مونکي آهي. وارئو= ورائي، ورِي آٿي. ويڄ= طبيب. ٤. ڏاٿر= اي ڏاتار. کي ڏُکندن= ڏکندن کي، دردن سورن کي. ڦڪيون= ٻڪيون، دوائون. جڏ امر ڪرين= اي مالڪ، جڏهن تون حڪم ڪرين. ٥. دارون= ڊرب، دوائون، علاج (هت معنيٰ) دردن، زخمن ۽ گهاون جون لپريون پٽيون. هٽئو= پنهنجو هٽ هٽيو، فوراً ڇڪيو، جهليو. ٦. پاٻوهي= پاٻوه مان. سڄڻين ('جمع' جو صيغو احترام طور)= وڏي شان واري سڄڻ سائين.

Marfat.com

"اَلستُ بِرَبِڪُمۡ"، چَيائُون جَنهه وارَ
سَندِي سورَ ڪِنارَ، تَنَّ ٽَڏهانڪُون نہ لَهي.

٧

پاٻوهِيو پُڇَنِ، ڪِتِي هَٽُ حَبِيبَ جو
نيزي هينان نِيهَ جِي، پاسي پاڻُ نہ ڪَنِ
عاشِقَ اجَلَ سامُهَان، اُنچي ڳاٽِ اَچَنِ
ڪُسَڻُ قُربُ جَنِ، مَرَڻُ تَنِ مُشاهِدو.

٨

ڪوٺي ڪُهي سُپِرين، ڪوٺي ڪُهَڻَ ساڻُ
نيزي هينان نِيه جي، پاسي ڪَرِ مَ پاڻُ
جُلُ وِڃائي ڄاڻو، عاشِقَ اَجَلَ سامُهُون.

٩

ڪونڻَ قَرِيبَنِ جو، عَينُ ٽَڙَڻُ آهِ
ايءَ اُلٽِي ڳالِهڙِي، سڪُ وَرَندي ساهِ
آسُرَ هَنِ مَ لاهِ، چِٽڻ ڳَنڍَڻُ اُن جو.

١٠

ڪهين تان کَرَ- گهُرا، کَرَ لَهَن تانِ کُهَن
سِڏيي مُون مُهَن، سيئي راحَتَ رُوحَ جِي.

١١

ڪُهي سو کَرَ لَهي، ڪوٺي سو ڪُهي
سوئي مُون مُهي، سوئِي راحَتَ رُوحَ جي.

١٢

ڪُهي سو کَرَ لهي، ڪوٺي سو قَرِيبُ
اِها عادَتَ سِڪَئو هَرِ زَمانِ حَبِيبُ
ٽِڇي سو طبِيبُ، سوئِي راحَتَ رُوح جِي.

١٣

رَهِي اَچِجي راتڙِي، تَنِ واڍوڙِين وَٽاءَ
جَنِ کي سُور سَرِير ۾، گهَٽَ مَنجهارا گهاءَ
لِڪائي لوڪاءَ، پاڙِهين ٻَڏِنِ پَٽِيُون.

١٤

سِرَ جُدا، ڏڙَ ڌارَ، دوڳَ جَنِي جا دِيڳِ ۾
سي مَرُڳَنِ پَچارَ، هَڪيا جَنِ جي هَٽَ ۾.

١٥

ديڳين دوڳَ ڪَڙهن، جِتِ ڪَٽِهيءَ ڪَٽِڪو نہ لَهي
تِتِي طَبِيبَنِ، چاڪَ چِڪَندا ڇَڏِئا.

١٦

اَڄُ پُڻِ دانهو دانه، واڍوڙِڪِيءَ مَنهِن
ويڄَ وَرائي بانهَ، ، چوري چاڪَ نِهارِئا.

اَلست بِربَڪُمۡ" (رب جو روحن کان سوال)= ڇا آءٌ اوهان جو رب (مالڪ ۽ پالڻهار) ناهيان؟ رُوحن جو جواب "قالوا بليٰ"، 'چيائون هائو' (قرآن حڪيم: سوره ٧، آيت ١٧٢) چيائون (جمع جو صيغو ادبُ ۽ احترام طور)= وڏي شان واري سائين چيو. جنه وار= جنهن ويل. سور ڪنار= ڦٽ جي چوڌاري سوڄ ۽ سور واري وَٽ جنهن ۾ سخت سور جو احساس ٿئي، ڦٽ يا زخم جي چوڌاري سور واري ڳاڙهي ڪنار. ٧. پاٻوهيو= خوشي ۽ پيار مان. پڇن= عاشق تا پڇن. هٽ= حبيب جو هٽ جنهن سان نيزو ٿو هڻي. نيزي هينان نيه جي= نيه جي نيزي هينان. اجل= موت. اُنچي ڳاٽ= اوچي ڳاٽ سان، وڏي ڪر سان. قرب= محبوب سان ويجهائي. ڪسڻ قرب جن= جن لاءِ ڪسڻ 'قرب' برابر آهي. مشاهدو= ديدار محبوب جو. مرڻ تن مشاهدو= تن لاءِ موت محبوب جي ديدار برابر آهي. ٨. ڪوٺي (پهريون)= سڏي، سڏ ڪري. ڪوٺي (ٻيو)= سڏي پنهنجو ڪري، گهرائي پنهنجي قرب ۾ آڻي. ڪهڻ ساڻ= ڪهڻ شرط، ڪهندي ئي. ٩. ڳالهڙي= مام، اشارو. سڪ= پڇ ۽ سمجهه، حقيقت کي پوريءَ طرح سمجهه. آسر= اميد (محبوبن جي مهر ۽ قرب جي). ١٠. 'کَر-گهُرا' = خبر لهندڙ، خبرچار جي گهُر ڪندڙ. کر لهن= جيڪڏهن همدردي ڪن ۽ حال پڇن. مون مُهن= مونکي مُهن (مُهڻ= مسائڻ، مُنو ڪرڻ، سخت مجبوري ۾ مبتلا ڪرڻ). ١١. کَر لهي= همدردي ڪري حال پڇي. ١٢. ٽِڇي= وڍي. ١٣. واڍوڙين= محبت جي گهايلن، عشق جي ڦٽيلن. سرير ۾= جسم ۾، جان ۾. گهٽ منجهارا گهاءَ= اونهون اندر ۾ زخم. ١٤. دوڳ= گوشت جا وڏا ٽلها ٽڪر، ڏُنگ= سي= سچا عاشق. مر= پل تہ. ١٥. ڪٽهي= رڌڻ لاءِ ٽامي جي وڏي شاهي ڪُٽِڇي، ڪٽاهي. ڪَٽڪو= ڪٽاهي ۾ وڏي شاهي ڪفگير لڳڻ سببان واڇي وارو آواز، واڇٽ. چاڪَ (واحد. چاڪُ)= چهڪَ، چيرَ، زخمن جا گهاوَ. ١٦. واڍوڙڪي= واڍوڙنِ جي، وڍيلن جي. مَنهين= نندڙو مَنهن، واڍوڙڪِي مَنهينءَ= حقيقي محبت ۾، گهايلن جي ديري ۾. چوري= زخمن کي زور ڏيئي، ڦٽن کي سُوٽري صاف ڪري. چاڪ نهارئا= چڪندڙ ڦٽ ۽ زخم (علاج خاطر) جانچي ڏٺا.

Marfat.com

١٧

اَڄُ پُڻ ڪَنجهو ڪَنجهہَ، واڍوڙڪيءَ مَنهِين
جو پُڻ پِيئِنَ سَنجهہَ، تہ هوءِ پِنيُون هوءِ پَنيُون.

١٨

ويچارا واڍوڙ، سَدا شاڪِرَ سُورَ تي
تاڻِن مَتي توڙ، اوري ڪَنِ نہ آسَرو.

١٩

سَدا آهي سُورَ جي واڍوڙَنَ وائِي
جيڪا اُٿن مَنَ ۾ سلَنِ نہ سائِي
اوڙڪِ اُهائِي، ڳوليُو ڏِسن ڳالهڙِي.

٢٠

سَگهَن سُدِ نہ سُورَ جِي، تہ گهايَلِ ڪيئن گهارِين
پِئِلَ پاسو پَٽَ تان، وَڍِيلَ نہ وارِين
پَرِ ۾ پَڇِي پرينءَ ڪي، هَئي هَنجهُون هارين
سَجَڻُ جي سارِين، سي نہ رُونِ نہ چُونِ ڪِين.

٢١

سَگهن سُدَ نہ سُورَ جِي، تا رُڙڪَن رَنجُوري
پِئا آهن پَٽَ ۾، مَتِن مامُوري
لَڳِين لُئُونَ لَطيف چئي، سَدا جي سُوري
پِرتِ جَن پُوري، تِن رويو وِهامي راتڙي.

٢٢

سَدا آهي سُورَ جِي، رَنجورِنِ رُڙڪَ
ڪَنہِ جَنہِ ڏُکَ ڏَسائِيا، لَڻين ڪِينَ جهُڻڪَ
اِنَ پَلاريءَ پِڙڪَ، هيڪَرَ حُضُورِي ڪِئا.

٢٣

آيَلِ! آن نہ وِسَهان، هَنجهُون جي هارِين
آڻُو آبُ اکِينَ ۾، ڏيهہَ ڪي ڏيکارِين
سَجَڻُ جي سارِين، سي نہ رُونِ نہ چُونِ ڪِين.

٢٤

اگهي اگهائِي، رَنجُ پِريان ڪي رَسِئو
چَڪيمِ چَڳائِي، سورانگهي سُوريءَ تان.

٢٥

هُو جي مَنجها هيجَ، وَهمَ پِريان جي وَڍِئا
بُڪي ڏيئي تن ڪي، ڪوهُ ڪَرِيندا ويجَ
نَڪا پِڄَ نہ پيچ، پَسَڻ ڏاران پِرينءَ جي.

٢٦

وڍي جَن وَڍِياس، وَري ويجَ ئِي سي ٿِئا
پِرتِ بَڌائون پَنيُون، رُوح ڪَئِائُون راس
هِنيڙا ٿِنِي پاس، گهارَ تہ گهايَلَ نہ ٿِيين.

٢٧

ويڄَن ويني ئِي، دوستُ پيهي دَرِ آئيو
صِحَتَ جِي سَرِيرَ ۾ ڪَلَ ڪَڙِيين پيئِي
پيڙَ پَري ويئِي، اَڄَڻَ ساڻُ عجِيبَ جي.

١٧. ڪنجهو ڪنجهہ= ڪنجهہ ۽ ڪنجهہ، سور واري چنگهو چنگهہ. سنجهہ= سج لٿي جي مهل. هوءِ پِنيون= اهي ساڳيون (ڦٽن جي مٿان رکڻ واريون) لِپريون. هوءِ پَنيون= اهي ساڳيون (ڦٽن جي مٿان ٻڌڻ واريون ڪپڙي جون) پٽيون. ١٨. تاڻن= تاڻين= ڪاهين، ڇڪين، هلن. مٿي توڙ= بالڪل توڙ تائين. اوري= اوريئي منزل مقصود کان اوريان. ١٩. وائي= زبان تي ڳالهہ ۽ پچار، ذڪر ۽ يادگيري. من ۾= دل ۾، اندر ۾. سلن نہ= پڌري نہ ڪن. اوڙڪ= آخرڪار، نڌان، انت، جڏهن تڏهن ڳالهڙي= اها راز واري خاص ڳالهہ. ٢٠. وڍيل= گهايل. پَر ۾= پنهنجيءَ پر ۾، ماٺ ۽ صبر ۾. ٢١. رُڙڪن= سور ۾ ڪنجهن، آهون ڪن. رنجوري= جن ڪي درد آهي، درد جا ماريل. مٿن ماموري= مٿن مخموري، مٿن غشي طاري. سدا جي سوري= سدائين سور واري حالت ۾. پوري= پڪي. ٢٢. رنجورن= دردمندن. رُڙڪ= رُئڻ ۽ درد جي دانهن جو هلڪو مسلسل آواز. ڏسائيا= زور سان ڏنگيا، سور جي سخت زوردار سوڻن ساڻا ڪيا. جهُڻڪ= دانهن ۽ جهوري. پڙڪ= سور سببان رئڻ ۽ دانهن ڪرڻ وارو هلڪو مگر مسلسل آواز. حضوري ڪئا= حقيقي محبوب جي حاضري ۾ آندا. ٢٣. هنجهہ= اک جي ٽنري\مان هر وقت سمنڊ پاڻي. ٢٤. اگهي اگهائي= ناچاڪي قبول پئي. چڪيم چڳائي= چڳائي حاصل ڪيم. سورانگهي= اورانگهي، مٿان لنگهي. ٢٥. هو جي= اهي عاشق. وهم پريان جي= محبوب جي خيال ۾. پِڄ= بالڪل پنڙي رَپ، پنگ. پيچ= ١. (لاڙ ۽ ڪڇ ۾ جتن جي ٻولي) رَپ، (حڪيمن وٽ) ڪانجهي. ٢. سُٽي جيڪا پياري وڃي، پيئڻ جي دوا. ٢٦. وڍياس= مون کي وڍيو. پرت= پرت جون، پيار جون. پِرت- پرت جون، پرت سان. هنيڙا= اي هينئڙا! اي من! تہ گهايل نہ ٿئين= تہ نہ وڍجين. ٢٧. سرير ۾= بدن ۾، بت ۾. ڪل ڪڙيين پيئي- ١. ڪڙين کي خبر پئي: ڦٽن جيڪي ڪڙيون ٻڌيون هيون تن کي خبر پئي. ٢. ڪڙين ذريعي خبر پئي، خود مريض کي زخمن جي پرجڻ ۽ ڪڙين جي پڪي ٿيڻ ذريعي سترنڊڙ صحت جو احساس ٿيو (خبر پئي). پيڙ= پيڙا، سور جي سختي. آزار.

Marfat.com

٢٨

ڪارائِيان قَرِيبُ، وَنِين- ٿُون ويجهو گهڻو
دارُون سَڀَ دَردَ ڪي، طَبعَ جو طبيبُ
ايهي حالِ حَبِيبُ، ساهان اوڏو سُپرِين.

وائي

وِرسِئا ويجَ ويچارا، پُليا ويجَ ويچارا
دل ۾ دردُ پرين جو
منَ ۾ مَرض پرين جو
اُتيو ويجا، مَ وِهو، وَجو ڏِرَيَ گڻي
اُتيو ويجا مَ وِهو، گڻو ڏِرَيَ ٽمارا
ٻُڪِي ڏيندا ٻاجهہَ جي، آيا سُور ڏٽِي
ٻُڪِي ڏيندا ٻاجهہ جي، آيا ڄيءِ ڄيارا.

داستان پهريون

١

جان جان ناهِ ضَرورُ، تان تان طَبِيبُ ناهِ ڪو
جُه سو سَرِئو سُورُ، تہ ڪَرَ ويجُ وَرِ پَئو.

٢

سُورُ جَنِي کي سَرِئو، سَرِي ٿَنِ صحتَ
مِنِي مُصِيبَتَ، آهي عاشِقَنِ کي.

٣

اُتياري، اُتِي وِٺا، مَنجهان مُون آزارَ
حَبيب ٿي هَٿِي وِٺا، پِيڙا جي پَچارَ
طبِيبَن توارَ، هَڏَ نہ وَٽِي هاڻِ مون.

٤

اور ڏُکندو اُو تِيِي هادي جَنهِ حَبِيبُ
تِرُ تَفاوَتُ نہ ڪَري ٿَنهِ کي ڪو طبِيبُ
رَهنُما رَقِيبُ، سائِرُ آهي سُپرِين.

٥

سائِرُ صِحتَ سُپرِين، آهي نہ آزارُ
مَجلِسَ وِيرَ مِنو تِيِي، ڪاٽِيندي ڦهارُ
خَنجَرُ ٿَنه خُوبُ هَٿِي، جَنهِ سين ٿئي يارُ
ساجَن مُون ستارُ، سوجهي رَڳُون ساهَ جون.

٦

رڳُون تِيون رَبابُ، وَڄَن ويلَ سَيَکِهين
لُڇَن، ڪُڇَن نہ ٻِئو جانِبَ ري جَوابُ:
سوئِي سَنڌِيدُم سُپرِين، ڪِيَسِ جَنه ڪَبابُ
سوئِي عَينُ عَذابُ، سوئي راحَتَ رُوحَ جِي.

٧

اَندا اُونڌا ويجَ! ڪَلَ ڪُڄاڙِئا ڪانئِيين
اسان ڏُکندو ڏِيلَ ۾، ٿُون پيارِيين پيجَ
سُورِي جَنِي سيجَ، مَرڻُ ٿَنِ مُشاهِدو.

٨

ٿَنَ طَبِيبُ نہ تون، سُڌ نہ لَهِين سُورَ جِي
ڍَڪِ پنهنجا ڏِرِيڙا، کَڌ ڪَٽِي ۾ پُون
ڪائہ گهُرجي مون، حَياتِي هوتَنِ ري.

٢٨. ڪارائيان= ڪارائي ڪان، ڪاراڻ ڪان، اک جي تاري جي ڪاراڻ واري گهيري ڪان. ونين- ٿون= ونين ڪان، اک جي تاري جي ماڻڪين ڪان. طبع= طبيعت جو، جان ۽ جسم جي سِرشتہ جو. وائي. ورسئا= پليا= گمراه ٿيا. ويچارا= ٿورو ڄاڻندڙ. ٽمارا= اوهان جا. د.٢-١. سرئو= پلئہ پيو. ور پئو= ور ۾ پئو، ور چڙهيو، منهن پئو. ٣. اُتياري آزار= سُورَ جاڳائي. هٿي وٺا= لڳائي ويا. پچار= ورزنهہ، جهوري. ٤. اور= رواجي ڪان وڌيڪ، حد ڪان زياده. رقيب= چؤڪسي ڪندڙ، متان نظرداري ڪندڙ، چاري. ٥. مجلس وير= راضي ٿي ملڻ ۽ گڏ ويهڻ وقت. ڪاٽيندي= وڍڻ وقت، ڏک هڻڻ ۽ گهائڻ وقت. خوب هٿي= ڻاهي هٿي. ستار (عربي)= ڍڪيندڙ؛ (سنڌي) وڏو مهربان ۽ ڏاتار. ساه جون رڳون سوجهڻ= ڦٽڪندڙ جانورن جون ساهہ واريون رڳون سُوٽي آڏي جهلي هٿيڪيون ڪري وڍي ڇڏڻ (تہ ڦٽڪي نہ ۽ آزار ڪان آجو ٿي ذبح ٿي وڃي). ٦. رباب= هڪ ساز جو نالو. لُڇن= ڦٽڪن (درد ۾ عاشق). جانب ري= محبوب ڪان سواءِ. جواب= اهو جواب جيڪو ايندڙ ٻن سٽن ۾ آهي. سَنڌڻ= سُنڌ ملائڻ، ڦاٽل، ڀڳل، چيريل (عضوي، ڪپڙي وغيره) کي جوڙڻ. ڪباب= ٽُڪرا ٽُڪرا، ٽڪر ٽڪر. ٧. انڌا اوڌا= اي عقل جا انڌا ۽ رت جا اونڌا. ڏيل ۾= بت ۾، جان ۾، اندر دل ۾. جني سيج= جن کي سيج= جن کي سيج برابر آهي. مشاهدو= ڪيل، رؤنشو، تماشو، عجب لقاء. ٨. تن= بت ۽ جسم. تن طبيب= جند جان جو طبيب. ڍڪ= ٻڌ ۽ سانڍ، ڪڻ ۽ پُور. کڌ ڪٽي ۾ پون= زمين ۾ کڏ ڪٽي (پون). هوتن= وڏي شان وارو محبوب ۽ پيارو پرين.

Marfat.com

٩
هارئا ويڄَ! مُياس، سُڌ نہ لَهين سُور جي
پِريان کي چُوندِياس، تہ ٿرسُ طَبِيبَنِ ڇڏِئو.

١٠
کُنيِسِ کُويڄَنِ، ٿَنِ طَبِيبَ نہ گَڏِئا
ڏيئِي ڏنبَ ڏڏَنِ، پاٽان ڏِيلُ ڏُکوئِيو.

١١
کوماٽا کَڙيون کَري، چاڪَ اُپرٽامِ
واري ويڄَ ڏِنامِ، ڏنبَ ڏُکندي سامُهان.

١٢
طنبُو طَبِيبَنِ، آٽي اگَڻِ کوڙِئا
دارُون هِن دَردَ کي، ڦَڪِيُون فرقُ نہ ڪَن
وِرچِئو ويڄَ وَجنِ، سُڌِ نہ پيين سُورَ جي.

١٣
ايرِينڌَڙا نہ اي، جي مون کي ڏِنا سَجڻين
هارئا ٽِنِي تي، ويڄَ وِجاء مَ ڊَرِيڙا.

١٤
ويڄَ وِجاء مَ ڊَرِيڙا، ڪَندا کونہ فرقُ
مُون کِي ٿِئا مَرڪَ، مُون پريان جا ڏُڪَڙا.

١٥
ويڄَ وِجائُون ڇڏِ، توکي سُڌ نہ سُورَ جي
آندِيئي جي اگَهَنِ لَئي، سي گوريُون گورين گڏِ
سوئِي صاحِبُ سَڏِ، جو پَرڪا لَهي پيڙَ جي.

١٦
ڏارين دُنيا ڪارَڻِ ڊَرِپِيُون، تَنِ جو تُون نہ طَبِيبُ
ايندو اَڄُ عَجِيبُ، شادِي ڏِيندو صِحَتَ جِي.

١٧
ويڄَنِ سِين وائِيءَ پِئا، ڪِري نہ ڪِئائُون
جي پَندِ پارِئائُون، تہ سِگهائِي سَگها ٿِئا.

١٨
ٿڙِي طَبِيبَنِ، گهايَلُ گهَران ڪَڍِئو
چِڪِئا چاڪَ چِيهُون ڪَري، ڪَڙيُون مُورِ نہ ڪَنِ
دوسَ دَرسَنَ تُنهنجي، وڏو ٽارُ ٽبَنِ
وِرچِئو ويڄَ وَجنِ، آءٌ پِرين تہ اُبهان.

١٩
آهي گهٽو اگَهَنِ جو ٿرسُ طَبِيبَنِ
ڪِئو وَسُ ويڄَنِ، تان ڪِريءَ ري ڪِين ٿِئي.

٢٠
اگها ئِي سَگها ٿِئا، جي وينا وَٽِ ويڄَنِ
تہ ٿرسِي طَبِيبَنِ، چِينِي هُوندَ چڱا ڪِئا.

٢١
پاڙي ويڄَ هُئامِ، تان مُونِ مُور نہ پُڇِئا
تيلاهِين پِئامِ، موريسَر اکِينِ ۾.

٢٢
هارئا تو هِرِي، ڪُپڄُ ڪايا سِين ڪِئو
ڪيئِي جي ڪِرِي، تہ ٿُون ٿوانو ٿِيين.

٩. هارئا ويڄ= اي هاريل (شڪست خورده) طبيب. ١٠. ڏيل ڏکوئيو= منهنجي جسم کي ڏکويو. ١١. چاڪ= چڪندڙ ڦٽ. ڏکندو= آزار واري جاءِ. ڏکندي سامهان= آزار واري جاءِ وٽان. ١٢. ورچئو= ڪڪ ٿي، ٽڪجي. ١٣. ايرينڌڙا= ايرينڌڙ، ورنڌڙ(ڦٽ). ١٤. ٿئا مرڪ= مرڪ ٿئا. ١٥. ويڄائون (ويڄائي جو جمع)= طبابتُون، علاجَ ۽ حِيلا. پرڪا= جانچ، سُڌ. پيڙ= سور، درد. ١٦. ڏاريين= تون ناهين ۽ رڪين. دنيا ڪارڻ= دنياوي طمع خاطر. ڊرپيون (هينين لاڙ ۽ ڪڇ جي ٻولي وارو اُچار)= ڊرپيون، ڊرين (جڙين ٻوٽين) واريون ٻڪيون سُتيون. ١٧. وائي: پئا= آڏا سوال جواب ڪيا (مريضن). پند- نصيحت. پارئائون= پوري ڪيائون. ١٨. چيهُون ڪري= ڦٽي ڦاٽي چيرَ ڪري. ٽبَ= ڏڪَ، ڏڪن وارا زخم، گهاوَ. وڏو ٽار ٽبن= ٽبن تي ٽار وڏو. اُبهان= اٿي اُٿو ٿيان (بيماري جي بستري تان). ١٩. ڪِري= رڪ، پرهيز. ٢٠. اگها ئِي- اگها ٻہ هوند. سگهيا ٿيا= صحتمند ٿيا. جي وينا وٽ ويڄن= جي طبيبن وٽ صبر ڪري وينا. ترسي= رحم پئي. چيني= وڏي ڌيان ۽ غور سان علاج ڪري. ٢١. موريسَر= اکين جي بيماري، 'پڙوار'. ٢٢. هارئا= اي اٻوجهہ، اي موڙهل. تو هري= تو هر شيءِ ڪاٺ تي پاڻ کي هيرائي، جيڪي شيون نہ ڪاٺ ڪپن ها سي ڪائي. ڪُپڄُ= خراب پَڄُ (جنهن مان سولي جند نہ ڇٽي). ڪايا= جسم، بدن، سرير. ڪاياسين ڪُپچ ڪئو- بدن کي ڪُپچ لاتو.

Marfat.com

۲۳

ويجَ مَ ٻُکِي ڏي، مَرُ چَڱيائِي مَ ٿيان
سَڄَڻُ مانَ اَچي، ڪَرَ- لاهُو ٿِي ڪَڏهِين.

۲٤

هُئين ويجَنِ وَٽِ، ٽُون ڪِئَن جِيءُ جَڏو ٿِيين
سِرُ ڏيئِي ۾ سَٽِ، ڪوهُ نَہ ڪِيئِي ڏرِيڙا!

۲۵

ويهَڻُ ويجَنِ وَٽِ، سِکِين تَہ سَگهو ٿِيين
اَڳِين عادَتَ مَٽِ، تَہ اَگها! عاجِزُ نَہ ٿِيين.

۲٦

ٿَرِسُ طَبِيبَنَ جو، جَڏَنِ ڪِئو نَہ جاتِ
جو ويجَنِ جي واتِ، دارُونئان تَنهِ ڏُورِ ٿِئا.

۲۷

ٿِيئي سُورَ طَبِيبَ، جَنِي سُورَنِ سَڄَ ڪِي
جن لِکِئو هُتِ لَطِيفُ چَئي، سوئي ڪَنِ قَرِيبَ
جَنِي نوازِئا نَصِيبَ، دارُونءَ سي دُرستَ ڪِئا.

۲۸

اَکِين مِٽِي اَڄُ، ڪِئو سَڏُ صِحَتَ کي
ڏُورِ ڏُکَندا ٻَڄُ، مِهِرَ مُنَهُ ڏيکارِئو.

وائي

ويجَ مَ مُون وَٽِ وي

آيا جانِي مون گهر آيا
آيا هادِي مون گهر آيا

ويجَن وَڏا ئِي وَس ڪيا، مَرَضَ مُنهِنجي کي
مَرُ چڱيائِي نہ ٿيان، ويجَ مَ ٻُکِي ڏي
ڪَرَ-لاهُو ٿِي ڪَڏهِين اَگڙِ شالَ اَچي
ٻُکِي ڏِيندَمِ ٻاجهہَ جي، سندو رَحمَتَ ري.

داستان ٽريو

۱

هَڻُ حَبِيبَ هَٿُ ڪَٽِي، ٽيڪَ مَ، ٽورو لاءِ
پِرِيمِ ٽُنهنجي گهاءِ، مَران تہ ماڻُ لَهان.

۲

هَڻ حَبِيبَ هَٿُ ڪَٽِي، دِلِ ۾ ڏِري ڏنهان
وَڍِ تہ ويرَمَ نہ ٿِئِي، صَبُرُ آهَ نہ سَهان
ڪَنهِ کي ڪِينَ چَوان، تہ مون کي مارِئو سَڄَڻين.

۳

هَڻُ حَبِيبَ هَٿُ ڪَٽِي، ٻَنگان ٻَري ٻاڻُ
ماڳهِن مُون مِنهُ ٿئي، جهولِيءَ وِجهان پاڻُ
اِن پَرِ ساجَنَ ساڻُ، مَنَ مُقابِلو مُون ٿِئِي.

٤

عُقابِيلَ اکِينِ ۾ باري توکِي بانَ
اَيو اَگِرايُون ڪَرِين، ماڳِ هَٿيو مَستانَ
جانِبَ ٽُون زِيانَ، اکِينِ سِين ايذا ڪَرِين.

٥

عُقابِيلَ اکِينِ ۾ توکِي تِکا تِيرَ
ساجَنَ! اِنهين سِيگَ سِين ڦٽيئي گهڻا فقِير
ٻِئو مَ مارِج مِيرَ، ٽُنهنجو پهروئي پُورو ٿِئو.

٦

عُقابِيلَ اکِينِ ۾، تِيرَ تِکا توکِي
ساجَنَ اِنهِين سُورَ جِي ڪَلَ نہ آ ڪَنهِ کي
مارِين ٿو مُون کي، چاڙهِئو لوهَ لَطِيفُ چَئي.

---

۲۳. ڪر-لاهو= اهو جيڪو اتفاق سان ڪٿي اچي ۽ ڪنهن جي خبر پڇي، ڳَر لهندڙ. ۲٤. ۾ سَٽ= سَٽَ ۾، سؤدي ۾. ۲٦. جات= جاد= ياد. دارونئا تنه= تنهن دارونءَ کان، تنهن علاج کان. ۲۷. سورن سَج ڪِي= سورن جي سيج ڪئي، سور سامهان ڪيا، سور ڏنا. ۲۸. ڏور ڏکندا ٻج= اي ڏکندا ڏور ٻج، اي آزار ڇڏي وڃ. وائي. ٽلهہ ۾ ڪاتبن 'ويہ' ڪري لکيو جيڪو صحيح آهي پر وائيءَ ۾ قافيي جي لحاظ سان 'وي' چئبو: لاڙي محاوري ۾ 'وي' عام رائج آهي. سندو رحمت ري= رحمت سندو ريهہ، ڌڻي جي مهر ۽ ٻاجهہ وارو علاج جيڪو مريضن کي صحتياب ڪري. د-۱.۲.۳. هڻ= ڏک هڻ (تلوار جو، خنجر جو). ٽيڪ مَ= تلوار يا خنجر کي مياڻ ۾ نہ وجهہ. ۳. ٻنگان= ٻنگ ڪان= ونگ ڪان= ڪمان ڪان، تير جي منڍ واري ونگ يا گوشي ڪان. ماڳهين= منديئين، ويتر وڌيڪ. مِنهُ= بهانو، سبب. ٤. عقابيل= عقاب پکي جي ڪنين سان جڙيل تِيرَ. باري= ڳرا، زور سان لڳندڙ ۽ وڏا گهاءُ ڪندڙ. بان= ٻاڻ، تير. زيان= ڪِيس، هاڃا. ٥. سيگ= ڪمان.

Marfat.com

٧

عُقابيلَ اڪِينِ سِينِ، تِيرُ چَلايو تو
ٻِئو مَرُ ماري سو، جَنهِ جو پَهرو پُورو نہ ٿِئي.

٨

جي پائِنِ ڪانَ ڪَمانَ ۾ تہ سِينو سَپَرَ رَڪُ
مُنَهَ ۾ مَعشُوقَنِ جا، چاڪَ چَنِڪَا چِڪُ
سُورِي يانءِ مَ شَڪُ، عاشِقُ ٿِيءُ تہ اُبهين.

٩

جي پائِنِ ڪانَ ڪَمانَ ۾ تہ سِينو سِپَرَ ڏِيج
مُنَهَ ۾ مَعشُوقَنِ جا، جهالُو ٿِي جهَلِيج
پاهانِ پَڳَ مَ ڏِيج، عاشِقُ ٿِيءُ تہ ابهَين.

١٠

جي پائِنِ ڪانَ ڪَمانَ ۾ تہ ڏِجيئين سِينو
ڪَهج مَ ڪِينُو، مَتان دوسنِئُون دُورِ ٿِيين.

١١

پائي ڪانُ ڪَمانَ ۾، مِيان! مارِ مَ مُون
مُون ۾ آهِين تُون، مَتان تُنهِنجو ئِي توڪِي لَڳي.

١٢

لورِي جِتِ لَڳومِ، اُتي اُيو آهِيان
سُورهُ پِرِين سَندومِ، مَنَ ٻاجهائي ٻِئو هَٽي.

١٣

ڪانارِئا ڪُٽڪَنِ، جَنِي لوهَ لِڳَنِ ۾
پاٽِهين ٻَڌِنِ ٻَنِيُون، پاٽِهين ڏَڪَ ڏُئَنِ
ويڄَنِ وِرچِي چِڏِئا، اَڄُ ڪَ ڪالهہ مَرَنِ
ڪِنه ڪي ڪِينِ چَوَنِ، دَردُ اسان جِي دِلِ ۾.

١٤

چوري چَنگُ، ٻَنگُ لِهي، حَبِيبَنِ هَنيوسِ
ٻُجهان ٻاڻُ لَڳوسِ، ڪانارِئو ڪَرُ ڪَٽي.

١٥

سَرُ جو سَجِئو سَجَٽِين، يَرُ پِيڏيءَ ڏيئِي
ڪانَ ڪَرنگهَرُ ڪَپِئو، پَڳَنِ سِرِ پيهِي
جيرا جِگَر، ٻُڪِيُون، پاساڙا ٻيئِي
ويڄَنِئُون ويئِي، ٿِي وَهِيٽِي سَجَٽِين.

١٦

سَرُ جو سَجِئو سَجَٽِين، ٻَنگان يَرِي ٻاڻُ
وِئو وُجودان نِڪرِي، ڪَڙِ ڪَڙِ ڪَرِي ڪانُ
ٿِئا جي نِيشانُ، سي پهرِئين سِين پُورا ٿِئا.

١٧

سَرُ جو سَجِئو سجَٽِين، ٻنگان ٻاڻُ يَري
وِئو وجُودان نِڪِري، ڪَڙَ ڪَڙَ ڪانُ ڪَرِي
پُڄو پيرَ يَري، تَہ ڪِين نَرِئو هَٽُ حَبِيبَ جو.

١٨

سَرُ جو سَجِئو سجَٽِين، سِيگَ مَنجهان سِيلو
ٽِينگَرُ ٽِڪئو ڪِينڪِين، پارِ لَنگهئو پِيلو
هَٽڻُ سِين حِيلو، جانِبَ جيڏو ئِي ڪِئو!

١٩

سَرُ جو سَجِئو سَجَٽِين، ٽَنهِ لورِيءَ لوهُ ٻِئو
وِئو وُجُودان نِڪِري، ڪَڙڪو ڪانَ ڪِئو
مَنجهان مُون وِئو، گهائِيندو گهَٽِنِ ڪي.

٢٠

سَرُ جو سَجِئو سَجَٽِين، ٻيهَرَ ٻانُ يَري
اَچِي چَمَڪِئو چوهہَ مان، ڪَڙِ ڪَڙِ ڪانُ ڪَري
جيرا جِگَرَ ٻُڪِيُون، لَنگهي ٻِئو پَرِي
لَڳو جِيءَ جَري، تاٽِيان تِيرُ نَہ نِڪَري.

---

٨. اُبهين= مَرڪين، مانائتو ٿئين. ٩. جهالُو= اهو جيڪو ٻن وڙهندڙن جي وچ ۾ پئي، (جهالو جي حيثيت ۾) پنهنجي منهن ۾ پڻ زخم ۽ گهاءُ جهلي. پاهان= پوئتي. پاهان پڳ مَ ڏيج= پوئتي پير نہ ڪڍج. ١٠. ڏِجيئين= تون ضرور ڏجان. ڪهج= ڇڏج. ڪينو= 'ڪين'، انڪار. ١٢. لوري= 'لورن' ڪاريگرن جو ٺاهيل تکي لوهي نوڪ وارو تير. جت= جنهن جاءِ تي. ١٣. ڪانارئا= ڪانَ لڳل. ڪٽڪن= ڪُٽڪَ ڪن. جني= جن کي لوهہ يا رڪ جي وارن تيرن چوٽين جا اونها زخم. ١٤. چوري چنگ= ڪمان کي ڇڪي. ٻنگ= ونگ، گولائون گهيرو. ٻنگ لهي= تير جو گوشو هٿ ڪري، ڇڪي ٻُجهان= ڄاڻان تہ. ڪانارئو= اهو عاشق ڪان لڳڻ سان. ڪر ڪٽي= مٿي اُڀڙي، مٿي اُٿلي. ١٥. سَرُ= تير. سجٽڻ= ڏڪ الارڻ، نشان ڪرڻ. پر پيڏي ڏيئي= چِپني جو پر ڏيئي. زورائتو جهلو ڏيئي. پاساڙا= جسم جي ٻنهي طرفن. ١٦. سجئو= سڌو چِتائي هنيو. ٻنگان يري= چڙهيل ڪمانان پري. ١٨. سِيگ= ڪمان. سلهہ ڪري هٽڻ= سڌو جهنيارو ڪري هٽڻ. ٽينگر= ٽِرنگرُ، ٽن نوڪن وارو تير. حيلو= هنرمندي، ڪاريگري. ٢٠. چمڪئو= چمڪو ڪري اچي لڳو.

Marfat.com

۲۱

ڪَهيو چَندِين ڪانَ، هَڏ نہ هَڻائِين ڪِين
ٽئا جِي نِيشانَ، سي پِهرِئين سِين پُورا ٽِئا.

۲۲

جِت حَبِيبَ هَڻَن، پَري ناڻُڪَ نِيهَ جي
تِتَي طَبِيبَن، وَڃي وِڃا وِسَرِي.

۲۳

هَڻِين جي حَبِيبَ! مَحَبَتِي مَيَا ڪَري
پُڇان ڪِينَ طَبِيبَ، هُند گهاوَنِ سِين تِي گهارِيَان.

وائي

مونکي تا مارين، ڪو پَهُ پِئڙو سَڄَڻين
وَڍِئو، چِيرِئو، چِچِرِئو، ڏِيهَ ڪي ڏيڪارِين
سيخُون سَڄَڻَن هَٿَ ۾، چُلهي تي چاڙهِين
"مُوتُوا قَبلَ اَن تَمُوتُوا" مَرڻَ اِنَ مارِينِ
"فَهُو حَي لايَمُوتُ" مارِئو جِيارِينِ.

داستان چوٿون

۱

هَي هَي وَهي هاءِ، مَنَ ۾ مَحبُوبنِ جي
جِيرا جَوشَ جَلائِيَا، ٻُڪِنِ ٻَرِي ٻاهِ
پَسو مَڄُ مَٽاءِ، جي ويساهِ نہ وِسَهو.

۲

هي هَي وَهي هُوءِ، مَنَ ۾ مَحبوبنِ جي
جِيرا جوشَ جَلائِيا، ٻُڪِنِ مُڪِي ٻُوءِ
اَڃي پَسو رُوءِ، جي ويساهَ نہ وِسَهو.

۳

ڪاندِين ٽاندِين ٻاٻُرِينِ پَڃان مَرُ پيئِي
جيرا، جِگر، ٻُڪِيُون، سِيخُنُ ۾ ٽِريئِي
ويڄَنِڻُون ويئِي، ٿِي وَهيٽِي سَڄَڻين.

٤

ڏَڳايومِ ڏَئين، ڄيرو اَندَرِ ڄَندَڙِي
لَڳِي سيخَ وُجُودَ ۾، سَندِي نِيهَ ٽَئين
مُشاهِدي ٿهِين، مونکِي وِڌو مَچَ ۾.

۵

ٽَتو تَنُ تَنُورَ جِئَن، تہ چَندي ساڻُ چَماءِ
آٽِي آڳَ اَدَبَ سِين، ٻارِي جانِ جَلاءِ
بُرقعانِ اَندَرِ بازِيُون، پَنهِنجون سَڀِ پَڇاءِ
لُڇَڻَ لَڻُون، لَطِيفُ چئي، پَڌِرِ هَڏُ مَ پاءِ
مَتان لوڪَ لَڪاءِ، وِصالان وِڃُ پَئي.

٦

اَجان ٽَنُوراءَ، ڪالَهہ ڪَڍِياسون سَڄَڻين
ٽَپُڻُ تاياڻُون ٽَڪِڙو، وَحَدَتَ جي وَڏاءَ
مَحَبَتِنِ مَٽاءَ، مَڄُ مُورائِين نہ لَهي.

۷

مَچُ مَنجهيئِي آهہ، ٻاهَرِ ٻاڦَ نہ نِڪري
چورِ تہ لَڳِي چاهِ، ڪامِ ڪامَندَنِ ڪَٽِئو.

۸

ڏَنءُ ڏَنءُ ڏَمَڻَ وارَ، اَڄُ پُڻُ آڳِڙِيَن جي

۲۱. ڪهيو= ٻولايو، چئي، خبردار ڪري. چندين ڪانَ= ڪانَ ڪمان مان ڇوڙين. ۲۲. جت= جنهن وقت. تتي= تت، تنهن وقت. ۲۳. ميا= مهر. هُند= هوند، جيڪر. وائي. ڪو پَه= ڪو خيال. پئڙو= پيو. موتوا قبل ان تمُوتوا= صوفين جو قول تہ "مرو انهيءَ ڪان اڳ جو آخر جسماني طور مرو"، عشق ۽ محبت ۾ جيئري ئي پنهنجي هستي ختم ڪريو. فَهُوَ حي لايَمُوتُ= پوءِ اهو سدا حيات آهي ۽ مري ئي ڪونہ ٿو. د-٤-١. هي هي، هاءِ= سڪ ۽ ڏک واري آه. وَهي= هلي پئي، جيرا= جگر. جوش= عشق جي غلبي. ۲. وهي هاءِ= هاءِ هوءِ جاري آهي. روءِ= منهن ۽ جسم جو رنگ. ۳. ٽاندين ٻاٻرين= ٻيرن جي ڪانن وارن وڏو ٽاندن ۾. مر= ڀل تہ. تي وهيٽي سڄڻين= وڃي محبوبن جي حوالي ٿي آهي. ٤. ڏڳايوم= مون ٻاريو (ڄيرو) ڏکايوم ڏئين= ڦوڪي ڦوڪي دونهين ٻاري. ڄيرو= ٽاندو. ۵. چَماءِ= مانو ڪر. ٽَٽو ڪر. برقعان اندر= پردي اندر پڇاءِ= پڪيون ڪر. لُڇَڻَ لَڻُون= لُڇڻ واري لَڻُون، لڇ پڇ واري سڪ. پڌر هَڏِ مَ پاءِ= ظاهر هرگز نہ ڪري وجهہ. لوڪ لڄاءِ= لوڪ کي لڪا پوي. وڃُ پئي= وڃان وٽي پئي. ٦. ٽَپُڻُ= تہ وري ٻہ. محبتين مٽاء= سچي محبت وارن جي مٽان. ۷. مچ ٺاهہ= مچ ٻار، مچ مچاءِ. چور= تون پاڻ سڄڻ جي سڪ ۽ يادگيري کي وڏاءِ. چاهِ= ٻاهہ. لڳي چاهہ= ٻاهہ. ڪام= جل، سڙ، ٻر. ڪامندن= جلندڙن. ڪٽئو= داءُ ڪٽيو، محبت ۾ ڪاميابي حاصل ڪئي. ۸. ڏنءُ ڏنءُ= ٽڪڙو ٽڪڙو ڏنوڻ. ڏمڻ وارا= ڏنوٽي کي ٽڪڙو وارو وار ڏنوڻ.

Marfat.com

باري مَچُ مجازَ جو، اوتِياٿون اَڳارَ
ڏوڏِٿان ٿِيءُ مَ ڏارَ، جِمَ ڪَچو رُڪُ ڪَٽِيُون ٿِئي.

٩

دائُودِي دَيُون ڪَري، رَڪَنِ ڪونهي چيتُ
ڪورِيءَ هيتُ سُچيتُ، ڪاهِيو پاڳرِيين هَٽي.

١٠

دائُودِي دَيُون ڪَري، رَڪَنِ ڪونهي رَنگُ
ڪورِيءَ هيتِ خُتنگُ، ڪاهِيو پاڳرِيين هَٽي.

١١

پَچائي پَهَاڻُ، جَنِ رَساٽيو رُڪَ کي
ٿَنِي سندو جاڻُ، آهي آڳرِيَنِ کي.

١٢

ڏُوڏا تون نہ ڏَنئِين، آڳِ اوڏو نہ وَڃين
اُلا جي عشقَ جا، سي تُان ٿُون نہ سَهِين
اُيو اِيئَن چَئِين، تہ آءٌ آڳرِيو آهِيان.

١٣

سرُ سانداڻ ڪَري، پُڇجُ گَهَرُ لُهارَ جو
ڏَڪَنِ هيٺِ ڌَري، ماڻُ ڳَڌيئي رُڪَ سِين.

١٤

سَهي جِئَن سانداڻِ، ڏَڪَنِ مَٿي ڏَڪَڙا
وَهہ وِڃائي پاڻِ، ڏي ڏُوائُون ڏُڳرِين.

١٥

ٻَرِ ٿَن اڳَارَنِ، ٻہ- ڏائِين ٻَرَنِ جي
هِڪَ جِئَنِ ڳُورِي ڪانئِيا، ٻِئو ڏُوڏي مَنجهہِ ڏَڳَنِ
اَجان لُهَارَنِ، ميڙي رَڪِئا مَچَ کي.

١٦

ٻارئو اُجهائِينِ ٻرِين، اُجهايو ٻارِين
مون کي تا مارِينِ، لُونئان لُهارن جا.

١٧

اَجُ آڳَڙيا آئِيا، سُوڏا سِراٽِي
پِياري پاٽِي، تيغُون ڪَندا تَکِيُون.

١٨

اَجُ آڳَڙيا آئِيا، سُوڏا ڪِي سُڄاڻُ
لاهِيندا موريِاڻُ، رُڪُ ڪَرِيندا پَڌرو.

١٩

سَرها ڏِٺَمِ سي، جَنِ ساجاءِ سِراڻ سِين
تيغُ ٿَنِي جِي ڪي، ڪَٽُ نہ لَڳي ڪَڏهِين.

٢٠

ڪَٽُ ڪَڙهي، لوهُ ٻَري، ڏُوڏا جِتِ ڏَڳَنِ
مَترڪَنِ مُنہَ ڪَڍِئا، سانداٽِيُون سَنڪَنِ
اَجُ پُٽِ آڳرِيَنِ، ميڙو آهي مَچَ تي.

٢١

جِئَن جيرو ڪانئي جَرَ سِين، عِشقُ اِيئَن ڪَري
اَجانُ پِرتِ پَري، ڳَالهِ نہ ڳَالهِين جِهَڙِي.

مجاز= مجازي محبت. ڏوڏئان= ڏُوڏي کان، مچ کان. جمر= جئن م، متان. ٩. دائودي= حضرت دائود وارو ڪورو. ديون ڪري= باهہ جون زوردار چڻيون ڪڍي. چيتُ= چيتو. ذهن، سکن ۽ سبق حاصل ڪرڻ جو شعور. سچيت= سٺي چيتي وارو. ڪاهيو هٽي= آٽيو سٺي، واريو وجهي. پاڪريين= پاڪو وارن کي، زرهہ وارن کي. ١٠. رڪن= رُڪن کي، سخت دل وارن کي. رنگ= اثر، لاڳ. ڪوريءَ هيٺ= عشق جي آڙاهہ اندر. ١١. رساٽيو= رسايو، رس وارو ڪيو، پورو پچايو. تني سندو جاڻ= اُن جي پوري خبر. آڳرين کي= لوهارن کي. ١٢. ڏوڏا= سخت تاءَ وارا وڏا مچ. اُيو= بيٺو. آڳرِيو= آڳ يا باهہ وارو. ١٣. سر= پنهنجو مٿو. ١٤. سهي= جهلي. سانداڻ= مضبوط لوهي اڏي. وَهہ= پنهنجي جسم جي طاقت. پاڻ= پاڻان. ڏوائون پارون دڳرين= ڏڳرين کي، مطرقن کي. ١٥. ٻرِ= جسن، شاباس. ٻہ ڏائين= ٻہ ٻيرا. اجان= اجان ٻہ. پاڻان وري. ١٧. سوڏا= وڏا چاٽو ۽ ڪاريگر. سراٽي= سِراڻ وارا. پياري پاٽي= تيزي وارو پاٽي ڏيئي. ١٨. سُوڏا= وڏا چاٽو ۽ ڪاريگر. سُڄاڻ= وڏي سمجهہ وارا. موريِاڻ= تکي سٺي اوزار تي مٿان اڀريل ڪٽ. اُهو ڪٽ جيڪو اوزار جي صاف سطح تان مٿي موري، اُڀري بيهي. ١٩. سَرها= ٻنا ڪنهن ڳٽتيءَ جي، خوش ڪلندا. تيغ= ترار. ڪَٽُ= موريِاڻ. ٢٠. ڏوڏا وڏا تکا مچ. ڏڳن= پڙڪا ڪري ٻرن. سَنڪن= سٺونڪي ٻر اچن، دپ ٻر چي ڪنبن، ٽڙڪن ۽ ٽڙهن. ٢١. جيرو= ٽاندو. پرت پري= پرت پري آهي.

Marfat.com

وائي

سِگھي سارَ لَهيج

ساجَنَ! سُورَ تُماري آئون ماري

سُورِ تُماري جي مَران

تان مُون ڏوهُ مَ ڏيج

ڏرِيَنِ پَري هَٿڙا

دارُون دوست ڪَريج.

داستان پنجون

١

جَني دَورُ دَردَ جو، سَبَقُ سُورَ پَڙهَنِ

فِڪِرَ ڦُرهِي هَٿَ ۾، ماٿِ مُطالعُ ڪَنِ

پَنو سو پَسَنِ، جَنهِ ۾ پَسَڻُ پِرينءَ ڪي.

٢

وِسرِئومِ سَبَقُ، پهرين سِٽَر نہ سَنيَران

اَجان هِيءَ وَرَقُ، مون مُطالعُ نہ ٿِئو.

٣

پَڙهيو تا پَڙهِنِ، ڪَڙهن ڪِينَ قُلوبَ ۾

پاٽَان ڏوهہَ چَڙهَنِ، جِئَن وَرَقَ وارِينِ وِترا.

٤

سِٽَر نہ سا سارِينِ، اَلِفُ جَنهِ جي اَڳَ ۾

ناحَق نِهارِينِ، پَنا ٻِئا پِرينءَ لَئي.

٥

اَڪَرَ چُتي هيڪَڙي ٻِهُون جي نہ ٻُجهَنِ

ڪوهُ ڪِبو ڪي ٽَنِ، سَچِي سُٽائي ڳالهِڙي

٦

اوجهُون ڪَري عامَ ڪي مُنجهايو مُلَنِ

اُو پِريان ئي پاسي ٿِئا، گِھهِ گِھهِ ڳالهِيُون ڪَنِ

ساهان اوڏو سُپِرِين، لوچِئو تانِ نہ لَهَنِ

دَمُ نہ سُڃاڻَنِ، دانهُون ڪَنِ ٻِئَنِ ڪي.

٧

مُلا ڪوهُ مارِين، ڪارِين ڪُتابِنِ ڪي

وَرَقَ جي وِصالَ جا، سي پَنا نہ پارِين

سا سِٽَر نہ سيکارِين، جَنهِ ۾ پَسَڻُ پِرينءَ جو.

٨

اَدا ڙي آخُوندَ! مارِ مَ مَعصُومَنِ کي

دَردَ تُنهنجي دل تي جي بِرَهَ وَسائِي بُوندَ

هِيئَن نہ مارِيُئِي هُوندَ، عاقِلَ اَبوجهَنِ کي.

٩

جي تون فارسي سِکِئو، گولو توءِ غلامُ

جو ٻَڌو ٻِنِ ڳالهِئين سو ڪِئَن چائي جامُ

اَڃئو تان آبُ گھُري، ٻُکئو تان طعامُ

ايءَ عامَنِ سندو عامُ، خاصَنِ منجهان نہ ٿِئي.

١٠

سِٽرُون پَڙهُ ساجاءِ جون، ڪَنزُ قُدُورِي ڇَڏِ

وانءُ ٽِني جي سَڏِ، جَنِي سانگُ نہ ساهَ جو.

د-٥. ٢. پسڻ= ديدار. پرينءَ کي= پياري پرينءَ جو. محبوب حقيقي جو. نہ سنيران= ذهن ۾ آٽي نٿو سگهان. اجان= اجان سوڌو. ورق= ڪتاب جو هڪڙو پنو. هي ورق= هي پنو= ظاهري پنو. مطالع ٿيڻ= مطالعي ۾ اچڻ، پڙهڻ ۾ اچڻ. ٣. پاٽان= پاٽمرادو. ڏوهَ چڙهن= مٿن گناه پيا چڙهن. ورق وارين= پنا اُٿلائين. ٤. ناحق= ناحقي، اجايو. نهارين= جانچي ڏسن. پنا ٻئا= ٻئا پنا، ٻئا ورق. پرين لئي= پياري محبوب ڪاڻ. ٥. اکر چُتي هيڪڙي= هڪڙي اکر کي ڇهڻ سان. ٻهون= گهڻا (پيا اکر). جي نہ ٻجهن= جيڪي نٿا سمجهن. ٦. اوجهون ڪري= مونجهارا ڪري. مُلن= پڙهيلن، ٿورو پڙهيلن، اڌ- پڙهين. پريان= پرين کان، حقيقي محبوب کان. گِهہ گِهہ- الخ= گِهي گِهي ڳالهيون ٿا ڪن. پريان ئي= پرين کان ئي. لوچِئو= ڏيان سان جانچيو. دم= پنهنجو دم، پنهنجو ساه. ٧. مُلا= اي پڙهائيندڙ، اي مُعلم. ڪوه= ڇو. ٨. آخوند (ف). پڙهيل، مڪتب جو استاد. معصوم= ننڍڙا ابهم ٻار. درد= پيار محبت ۽ همدردي جو درد. بره= ڪنهن سان دلي پيار، عشق. ٩. ٻڌو ٻن ڳالهيين= ٻن ڳالهين ۾ جيڪو ٻڌو. چائي= چوائي. ١٠. ساجاءِ جون= ادب فضيلت ۽ صداقت جون. ڪَنزُ= حنفي فقه جو ڪتاب "ڪَنزُ الدقائق"، مشهور عالم عبدالله بن احمد النسفي جو تصنيف ڪيل. قُدُوري= حنفي فقه جو "ڪتابَ القدوري"، تصنيف ڪيل عبدالحسين احمد بن محمد القدُوري (بغدادي، وفات ٤٢٨ هجري) جو. وانءُ= وڃ.

Marfat.com

١١
پَني ۾ پيهِي، تان تو الفُ نہ اُجهئو
ڳالهہِ پريان جي ڳُجههَ جي، جيهِي نہ تيهِي
خَبَرَ تو کيهِي، قاضِي! هِنَ ڪِتابَ جي.

١٢
اَکرُ پَڙهہُ 'اَلفَ' جو، ٻِئا وَرَقَ سَڀ وِسارِ
اَندَرِ ڪي اُجارِ، پَنا پَڙهندين ڪيترا.

١٣
سِٽرَ سائِي سار، اَلفُ جَنهِ جي اَڳَ ۾
مِيمان جو مَعلوُمُ ٿِئو، وَرَقُ سوئِي وارِ
ناحَق ڪِيمَ نِهارِ، پَنا ٻِئا پرِينءَ لَئِي.

١٤
پَڙهئو پَڙهيجاهُ، سَبَقُ اِنهين سُورَ جو
'مِيمُ' رَکِجاهُ مَنَ ۾، اَلَفُ ٿنه اڳِياهُ
چِتا چوريجاهُ، اِها لاتِ لَطِيفُ چَئِي.

١٥
جي هَرائِين هنين تي، سَندِي 'اَلفَ' اوڙِ
تہ ڪِتابَنِ جي ڪوڙِ، منجهان تو مَعلوُمُ ٿئي.

١٦
ڪوڙين ڪِتابَنِ ۾، حَرفُ مڙوئِي هيڪُ
جي تو نظرُ نيڪُ، تہ بِسم اللهِ ئِي بَس ٿِي.

١٧
ٿَنُ ڳَڏِي، مَنُ حُجرو، ڪِينَ چاليِها رَکُ
ڪُهُ نہ پُوڄئو پُوڄئِين اَنئِي پَهَرَ اَلکُ
ٿُون تان پاڻُ پَرکُ، سَيَکَنهِ ڏانهن سامُهُون.

١٨
تِهَڙا نہ چاليِها چاليِههَ، جهڙو پَسَڻُ پرِينءَ جو
ڪاتِبَ ڪُجاڙِئا ڪرِيين، مَٿي پَنَنِ پيههَ
جي وَرَقَ وارِيين وِيههَ، ٿَبِ اَکرُ اَهوئِي هيڪڙو.

١٩
ڪُه تو ڪاغذ ڪورِيين، وينو وِجايين مَسُ
ڏورِ تِئان ئِي ڏَسُ، اَکرُ جِئائِين آئِيو.

٢٠
ڪِئو مُطالِعُ مُون، هُو جو وَرَقُ وِصالَ جو
تِنهِ ۾ ٿُون هِي ٿُون، ٻِي لاتِ نہ لَحظي جيتَري.

---

١١. پيهي= اندر وجي، گهڙي. ڳجهہ= راز، حقيقت. هن ڪتاب جي= الاهي عشق ۽ معرفت واري هن ڪتاب جي. ١٢. 'الف' = 'الله' جي نالي جو پهريون اکر. اندر= اندريون وجود (نفس، قلب، ذهن، نيت). اُجار= ڏوئي اڇو اجرو ڪر. ١٣. سار= سنڀار. ناحق= اجايو. پنا ٻِئا= ٻِئا ورق. ١٤. پڙهئو پڙهيجاهُ= پڙهي وري پيو پڙهجانءِ. چِتان، چِتان= پنهنجي چت مان. چوريجاهُ= چورج، اتارج. ١٥. هَرائِين= هَرَ ڏيارين، اوڙ= هر سان چيريل سڌي قطار. ڪوڙ= ڪوڙي (= ويههہ). ڪروڙ (= بيشمار ڪتاب). ١٦. مڙوئِي= سڀوئي. ١٧. ڳڏِي= هڪ ماڻهو جي ويهڻ لاءِ ننڍي جاءِ. اَلکُ= جيڪو لکاءِ ۾ نہ اچي. پاڻ پرک= پاڻ کي آزماءِ. ١٨. تهڙا نہ= تهڙا سهڻا نہ آهن. چاليهو= چاليهہ ڏينهن، چاليهن ڏينهن جي مدت (سنڌ جي آڳاٽي رسم روايت موجب، آب هوا ۽ مندن جي مٽ سٽ جي لحاظ سان، ٻني ٻاري ۽ ڪُرمت جي لحاظ سان، ۽ پڻ مال جي سنڀال جي لحاظ سان، هڪ سال 'ٻارنهن مهينن' بدران 'نَوَن چاليهن' ۾ ورهايل هو. انهن مان هر 'چاليهي' جي جدا جدا خوبي ۽ خاصيت آهي، ۽ هر چاليهي جا جدا جدا نظارا آهن. مثلاً 'چيٽ وارو چاليهو' گلن ڦلن جي خوشبوءِ ۽ بهاري جو آهي: 'سانوڻ جو چاليهو' ڪڪرن جي رنگن، ڪنوڻين جي تجلن، وس ۽ وسڪارن ۽ گاهن جو گلزارين جو مهينو آهي. سياري جا ٽي چاليها، چنڊ جي چانڊاڻ ۽ تارن جي تجلين وارا آهن. سواءِ هڪ 'هاڙهہ جي چاليهي' (ويساک جا پويان ڏهہ ۽ جيٺ جا ٽيهہ ڏينهن، مئي- جون ۾) جي، گهڻو ڪري سال جا ٻيا اٺئي چاليها، هوا، روشني، رنگ ۽ بُو جي لحاظ سان ڪنهن نہ ڪنهن خوبي وارا آهن). تهڙا نہ چاليها چاليهہ= هڪ سال جا نُو چاليها تہ خير، پر ڪٿي چاليهہ چاليها ڳڻجن تہ بہ اهي پنهنجين جملي خوبين، خاصيتن ۽ سهڻاين ۾ اهڙا شاندار ناهن، جهڙو پسڻ پرينءَ جو. 'پَسڻ'= محبوب جو نظر ڪٽي نهارڻ ويل سندن حسن ۽ صورت جو جلوو؛ عاشق جي اک سان محبوب جو نظارو ۽ ديدار. ١٩. ڪه ٿو= ڇو ٿو. ڏور ڏس= پتو پيچ، ان حقيقت جو ڏس پتو ڳولي لهہ. اکر آئيو= حرف پيدا ٿيو. ٢٠. هو جو= اهو جيڪو. وصال= ميلاپُ، محبوب سان ملڻ. تنه ۾= تنهن ورق ۾، تنهن پني ۾. لاتِ= وائي، ڳالهہ. لحظي جيتري= ذري جيتري، لِکَ جيتري.

Marfat.com

وائي

سيڄڻ جيءَ سَنيارَ، جَڏڙو جِيءُ جِيارِئو
پِرين جِيءَ پَچارَ، جَڏڙو جِيءُ جيارِئو
ڪَرَمَ ڪَرِيمَنَ جِي، اَهُڪِيءَ وير اُڪارِئو
صالِحَنِ جيئن سَڏَ ڪَري، طالِحَنِ کي تارِئو
اُونهين تَڙَ عَميقَ مان، پِرين پوچ پيارِئو
سامُهُون ڪَري سُپرين، نِرمَلَ نُور نِهارِئو
مَرض مريضن تان، اِشاري ساڻُ اُتارِئو

وائي-٢

وَنئو هوتُ وَڃِن،
اَلا جهلِيان، اَلا پَلِيان، هنيڙو نہ رَهي
آءٌ جَنِي جي آهِيان، ڪَڙِي ٽِيان مَ ٽَنِ
گَهٽِين پِتين گهوريان، سَندَڙي باجهہَ ٻئِنِ
مَرُ مَران، مارين مون، پُرزا پُرزا ڪَنِ
آ٦ مُيائِي گهورِئي، جي مان مُحِبَ مِلِنِ

داستان ڇهون

١

ايڪُ پيالو، ٻہ ڄڻا، عِشقُ نہ ڪَري ايئَن
لَڪيا جي لَڪڻَ ۾، سي قُرب رَسندا ڪيئَن
هُٿَڻَ ڪِئا هِيئَن، وانجِئا پَسُ وِصالَ ڪان.

٢

ايڪُ پيالوُ، ٻہ ڄڻا، عِشقُ نہ اِيئَن ڪَري
آٽي سي ايڪُ ٽِئا، جي ڳِتا نِيہَ ڳِري
دُئِي ڏار ڏَري، جهُ خُلتَ خَنجَرُ آئِيو.

٣

ايڪُ پيالو، ٻہ ڄڻا، عِشقُ نہ ڪَري اَڏَ
اِيءَ تان سائِلَ سَڏَ، ڪَئِي جا قَوالَ سِين.

وائي-١. سيڄڻ= پيارن مِٽرن، پيارن سڄڻن. سنيار= يادگيري. جڏڙو جي= فراق ۾ بيمار جيءُ. جياريو= ان سنيار جياريو. پچار= هر وقت ساڳي ڳالهه. ڪرم= احسان، پلائي. ڪريم= هر وقت پلائي ڪندڙ. اهڪيءَ وير= ڏکيءَ ويل. صالحن جيئن= چڱن جيئن. طالحن= اياڻن، بدنصيبن. تارئو= انهن پيارن سڄڻن تاريو. اونهون تڙ= جهجهي پاڻي وارو ڪوه. عميق= گهڻو اونهون. پوچ= گهڻو، جام. سامهون ڪري= پنهنجي نور (جلوي) کي سامهون ڪري. نرمل= اي پاڪ پرين. اشارو= نظر جو اکين جو. اتارئو= لاهيو (شايد اصل لفظ 'اُتاريو' هجي؟). وائي-٢. ڪڙي مَ ٽيان= ڪڙي نہ لڳان. گهٽين پتين= گهٽي طرحين، طرحين طرحين. گهوريان= گهوري قُٽي ڪريان، قربان ڪري ڇڏيان. سندڙي باجهہ ٻئن= ٻئن سندي باجهہ، محبوب کان سواءِ ٻين جي مهر. د-٦-١. ايڪ= هڪ پيالو، ساڳيو هڪ ئي پيالو. ٻہ ڄڻا= پيئڻ وارا ٻہ ڄڻا (جيڪي ساڳئي هڪ ئي پيالي مان پين). عشق نہ ڪري ايئن= عشق ايئن نٿو جائز ڪري، جوڻي پيئڻ جي اجازت نٿو ڏئي. لَڪيا= لڪجي پيا، پنهنجي ڪچائي ۾ ظاهر ٿي پيا. لڪيا جي لڪڻ ۾= جن جي لڇڻ ۾ لڪا آهي، جن جو لڇڻ سهڻو ناهي (جو هُو جوٺو ٽا پين، ساڳي پيالي مان ٽا پين). وانجئا= پري ٿي پئا، رهجي ويا، محروم ٿي ويا. ٢. جدا جدا لڪتن جي لحاظ سان ٻيءَ سٽ مان مراد آهي تہ: 'آٽي سي ايڪ ٽئا جي ڳِتا نيہ ڳِري' آٽي، آٽجي= ڳِري ملي هڪ ٿي (آٽجڻ= ڳرڻ، جدا جدا ٽڪرن جو پگهرجي، ڳري ملي هڪ ٿيڻ.) هڪ ٻئي سان گس پيسي سوڙها ٿي، هڪ ٻئي سان لڳي هڪ ٿي. ڳِتا= ڳنڍيا (ڳنڍجڻ، ملي هڪ ٿيڻ)، ڳنڍجي هڪ ٿئا. ڳِتا= ڳاهيا (ڳاهڻ= لتاڙي پوري ذرا ذرا ڪري ملائيڻ ڇڏڻ، ڪانهين يا سنگن جو وجود وڃائي ڇڏڻ). ڇيپاٽي، جدا جدا وجود ۽ صورت وڃائي، ملائي هڪ ڪري ڇڏيا. ڳتا= ڳهيا (ڳهڻ= ڳاهہ ۾ ڳهڻ)، ڳنڍجي سوڙها ٿئا. ڳتا= هڪ ٻئي سان ملي جُڙي بينا (ڳنڍجڻ وارن جو)، ونجي هڪ لڙهي ٿئا، هڪ ڳت ٿئا، ڳوڙهہ ٿئا، ڳاهٽ ٿئا. نيہ= ڳاهہ واري وڇين ڪاٺي جنهن جي چوڌاري ڏاند هڪ قطار ۾ سوڙها ٿي وهن ۽ ڳاهہ ڳاهين. ڳري= ڳوري وڏي آزمايش ۽ تڪليف واري. ڳري= ان وٽ، انهي ماڳ. جي ڳتا نيہ ڳري= (الف) جيڪي ڳري ڳاهہ واري ڪاٺي لڳ ڳهيا ('نيہ' سان لڳو لڳ پهرئين ٻڌل ڏاند کي 'نيهي' چئبو، يعني جيڪو 'نيہ' سان لڳو لڳ سخر سوڙهو ٿي وڏي تڪليف سان وَهي ۽ ڳهي. انهيءَ تشبيه مطابق سور سختيون سهندڙ عاشق کي پڻ "عاشق نيهي" سڏيو ويو)؛ ڇڪجي آٽجي سوڙها ٿئا، هڪ ٻئي سان ڳسي پيسي هڪ ٿئا. دُئي= دوئي، ٻيائي. خُلتُ (ع)= سچي محبت، سچو عشق. 'خُلتَ خنجر'= خلت جو خنجر، عشق جو ڪات. ٣. عشق نہ ڪري اڏ= عشق اڏو اڏ نہ ڪري، عشق ۾ اڏو اڏ ڪري پيئڻ جائز ناهي. اِي= اها ساڳي وٽي مان پيئڻ واري رسم. سڏ= سائل جي سڏ، سوالي جي صدا، سوالي جي خواهش. قوال سين= سماع ڪندڙ ذاڪر سان، سماع وقت صفت ۽ ثنا ڳائيندڙ سان.

Marfat.com

٤

ايڪُ پِيَالو، بِہ جڻا، عِشقُ نہ ڪَري اِتِ
مائِنِ ڪِينَ مِياڻَ ۾ ٻہ ٽراريُون تِتِ
اِيءَ پَرِ آهي اُتِ، جِتي ناتو ناهِ ڪو.

٥

عاشِقَ زَهَرَ پِياڪَ، وِهُ پَسِئو وِهُسَنِ گهٽو
ڪَڙي ۽ قاتُل جا هميشہ هيراڪَ
لَڳِينِ لَئُونِ لَطِيفُ چَئي، فَنا ڪِئا فِراقَ
توڙي چِکَنِ چاڪَ، ٿَپِ آهَ نہ سَلَنِ عامَ ڪي.

٦

سِسِي سي گهُرَنِ، جي واريندَڙ وِچَ ۾
اُوءِ ڪِين ٻِئو پُڇَنِ، سَرو جَنِ سَنباهِيو.

٧

اَٿئِي سَڌُ سُرڪَ جِي، تہ وَنءُ ڪَلاڙڪي گهَرِ
وَڏَڻُ، چِيرَڻُ، چِچرَڻُ پَهَتِ اُنِي جِي پَرَ
جي وَٺِي پوئِي وَرِ، تہ سَهنگِي آهِ سَيدِ چَئي.

٨

مَ ڪَرِ سَڌَ سَري جِي، جو تون ٽاريين ٽُروهُ
پِيتِي جَنه پاسي ٿِئي منجهان رَڱِنِ رُوحُ
ڪاٽي، چَڪُ ڪَڪُوهُ، لاهي سِرُ لطِيفُ چَئي.

٩

سَڌڙِيَا سَري جون، ڪوهُ پَڇارُون ڪَنِ
جُه ڪاتَ ڪَلاڙَنِ ڪَڍيَا، مونٽِئو پوءِ وَجَنِ
پِڪُون سي پِيَنِ، سِرَ جَنِي جا سَٽَ ۾.

١٠

اَٿئِي سَڌُ سُرڪَ جِي، تہ وَنءُ ڪَلاڙين ڪاتي
لاهِي رَڪُ، لَطِيفُ چئي، مٿو وٽِ ماٽي
تِڪَ ڏيئِي، پِڪَ پِيءُ تون، ڪُهُٽَ مَنجهانَ گهاٽي

---

٤. عشق نہ ڪري ات= عشق ان مطابق نہ ڪري، اها ريت ئي نہ ڪري. مائِنِ، مائين= سمائجن، مامن، ماپن. مياڻ= تلوار جي ڪپ. ناتو= سچي نيه جو ناتو، عشق جي پاڪائي ۽ پرهيز وارو رشتو. ٥. زهر پياڪ= جيڪي زهر پيئندڙ آهن. وِهُ= زهر. وهسن= تمام گهڻو خوش ٿين. ڪڙو= ذائقي ۾ ڪڙو (زهر). قاتل= قتل ڪندڙ، ماريندڙ ٠زهر). هيراڪ= هير رکندڙ، نهيل عادي. لنئو= محبت جي ميخ، عشق جي تار. فنا ڪئا فراق= وڇوڙي ڪين ماريو (مئن مثال ڪري ڇڏيو). چکن چاڪ= انهن جا چاڪ پيا چکن، گهاو پيا رسجن، وڇوڙي جا وِڍ پيا ڏکن. ٦. واريندڙ= وتي وارڻ وارا، واري سان شراب ڪٽي اچي ڏيڻ وارا. ونديندڙ= ونڊڻ وارا. واٽيندڙ= 'وٽ' طور ڏيڻ وارا، ورچ طور ڏيڻ وارا، ورچيندڙ. اوءِ= اهي (جيڪي سَري ڏٽي آهن). سرو جن سنباهيو= جن سرو سنباهيو، جن شراب چکايو، جن چکايو ۽ پيارڻ لاءِ تيار ڪيو. ٧. ڪلاڙڪي گهر، ڪلالڪي گهر= ڪلاڙن يا ڪلالن جي گهر. ڪلاڙ= ڪلاڙ= (جيڪو ڪلون جانورن جون، ڪوري صاف ڪري، لوٽي، سڪائي، وڪٽي) ڪل تي ڪاتي هلائيندڙ ۽ ماسُ ڪوريندڙ، ڪلن جا سودا ڪندڙ. (اصلاحاً) ڪاتي وارو، ڪنور، سخت دل. شراب چڪائيندڙ، بنيدار. سنسڪرت جي اِشتقاق موجب. ڪليا پالَ= ڪَليا= شراب+ پال= رکندڙ، مئي فروش، شراب چڪائيندڙ. پهت= پڪي پختي ريت. جيڪي هو وٺن ايندڙ ڪي محبت ۽ مان طور هميشه ڏين، پُوئو، نيندِ، لاڳ. ور پوئي= (سر ڏيڻ جي عيوض) توکي واري ۾ ملي وڃي، هٿ اچي، نصيب ٿئي. ٨. سَرو= شراب. ٽروه (ٽوه)= نندي گول گدري مثل هڪ نهايت ڪڙو پتو جنهن جي ول سانوڻ جي مينهن تي وارياسي زمين ۾ گهڻي انداز ۾ پيدا ٿئي (ع. حَنظه). اصطلاحي معنيٰ= ڪڙي قاتل شراب ڪان گهڻو گهٽ (ٽروه جهڙي) ڪڙي شيءِ. 'لطيف' چئي 'سر ڪاٽي لاهي ڪڪوه چڪ'. ڪاٽي= وڍي. لاهي= (وڍڻ بعد) لاهي ڏيئي. ڪَڪُوه= رنگ جو ڪَڪو شراب، ڳاڙهيرو شراب. چڪ= ان جو قطرو زبان تي رک، ان جي ذري جيتري ذائقي جي لذتِ وٺ. ٩. سڌڙيا= ٿلهي سَڌ يا خواهش وارا. سَري جون= عشق واري شراب جون. پڇارون= ڳالهيون. ڪلاڙن= سَري ڏٽين، بنيدارن، شرابدارن، ڪين قتل ڪرڻ لاءِ ڪڍي سنوان ڪيا. مونٽئو پوءِ وجن= اڳتي وڌڻ بدران دڄي پوئتي ورن، اها پيٺي ڇڏي هليا وڃن. پڪُون (واحد پڪَ= ڦڙي، ذرڙو)= پيالي ۾ باقي بچيل ڦڙا، تمام لذيذ بچيل ڦڙيون (هر لذيذ شيءِ جو آخر ۾ باقي بچيل ذرو وڌيڪ لذيذ لڳندو آهي). سَٽ= سودو، پڪو نقد سودو، اتي جو اتي پڪو. ١٠. سڌ= طلب، سڪ. سُرڪ جي= محبت جي شراب جي چُڪي جي. ڪلاڙين ڪاتي= ڪلاڙن جي، سر وڍڻ جي اڏي واري ڪاتي تي، ڪُسڻ واري تراڙي تي. مٿو لاهي رک= (محبت واري سرڪ جي عيوض) سر گهوري رک، وٽ ماٽي= ماٽي وٽ، شراب واري مٽ وٽ. تِڪ ڏيئي= وڏي ڳيت ڏيئي. پڪَ= پڇاڙي واري ڦڙي، آخري قطرو. ڪُهُٽ منجهان گهاٽي= گهاٽي گهٽ منجهان، شراب جي گهاٽي ڏُک منجهان.

Marfat.com

جو وَرنَهَ وِهاڻي، سو سِرَ وَٽِ سَرو ساهِنگو.

١١

اَتِئِي سَڏَ سُرڪَ جِي، تہ وَنءُ ڪَلاڙڪي هَٽِ
لاهِي رَڪُ، لَطِيفُ چَئي، مَتو ماڻي وَٽِ
سِرُ ڏيئِي ۾ سَٽِ، پِئجُ ڪي پيالِيُون.

١٢

اَتِئِي سڏَ سُرڪَ جي، تہ وَنءُ ڪَلاڙَنِ ڪُوءِ
مَهيسَر جي مَندَ جِي هُٽ هَڏهن وَهي هُوءِ
جان رَمزَ پَرُوڙِيَمِ رُوءِ، تان سِرَ وَٽِ سُرڪِي سُڳڻي.

١٣

ڪَنڌِ ڪَٽارو، مُنهِ وَٽِي، عادَتَ جَنِي اِيءُ
تَنِي تِڪُون ڏِنِيُون، جَنبِي منجهان جِيءُ
سَرو ٽَنِ سبِيءَ، سِرَ جَنِي جا سَٽَ ۾.

١٤

جُه هينانم باهِ، مُچُڻِ آڳِ اُجهائِيين
رُپو ڪندا راهِ، ڪُوَنر ڪَلاڻِي آئِيا.

١٥

بَنِيءَ هينان باهِ، مُچُڻِ آڳِ اُجهائِين
مون ڪي تا مارِين، لُونئان لُهارن جا.

١٦

جيڏانه قاتِلَ ڪوڙَ، اکيون اوڏاهِين ڪٽي
وِهُ تَنِي جِي ووڙَ، جَنِي سانگُ نہ ساهَ جو.

ورنہَ (واحد. ورنہُ)= اي سگها سهڻا جوان، متارا مڙس! وهاڻي= نشي ۾ چَڪچور ڪري. سِرَ وَٽِ= سِر جي وند عيوض، سر جي ورچ برابر، ساهنگو= سهانگو، سستو. ١١. سَٽِ= سودو (سِرِ ڏيڻ ۽ سُرڪ وٺڻ وارو). ١٢. ڪلاڙنِ ڪوءِ= ڪلاڙن جي ڪوءِ ۾= ڪلاڙن واري گهٽي يا بازار ۾ (جتي ڪلاڙن جو دڪان آهي ۽ جتي عاشق جا سر وڍجن پيا). مَهيسَرُ= وڏو شاهي تلاء گهٽي مينهن يا گهٽي پاڻي (ٻئي آڳاٽي وقت ۾ وڏيون قيمتي شيون) سببان اهو سَرُ (تلاء) مشهور ٿيو. ان نالي جي عام مشهوري ۽ معنوي مناسبت جي لحاظ سان، اهو نالو پوءِ شراب جي وڏين ٻنين توڙي انهن ٻنين جي مالڪن کي پڻ ڏنو ويو، جن وٽ شراب (وڏي تلاء جي اڻ- ميي پاڻي مثل) جون شاهي ٻنيون، مٽن جا مٽ پريا پيا هجن. سنسڪرت جي اشتقاق موجب مهيسر= مهيشور= مهاشو، جنهن کي گتيوال شراب جو ديوتا ڪري مڃيندا آهن (ڊاڪٽر گربخشاڻي، رسالو جلد-١، ص ٣٥٢). هت 'مهيسر' معنيٰ وڏو ڪلاڙ، شراب جو وڏي نالي وارو واپاري: اصطلاحي معنيٰ موجب 'مُحبت جي مئي جو وڏو واپاري'. مَند= 'مد' جو عام مقبول سنڌي اُچار، سنسڪرت ۾ (مَديه= شراب)= شراب. هُت= ڪلاڙن جي گهٽي ۾. هڏهن= هر وقت، هميشه. وَهي هُوءِ= هوءِ لڳي پئي آهي، لولي لڳي پئي آهي، هاڪ لڳي پئي آهي. رمز پروڙيم روءِ= رمز جي روءِ پروڙيم، راز جي ڳالهہ کي سمجهيو. سِر وَٽ= سِر جي ورچ برابر، سر جي عيوض. سرڪي= محبت جي مَئي واري سُرڪ. سُڳڻي (= صحيح محاورو 'سُڳڻي'، ۽ نہ 'سڳڻي')= سهڻي ڳڻ واري، وڏي بخت ۽ فائدي واري. ١٣. ڪٽارو= وڏو گول خنجر، ٻٽڇي، ترار. وٽي= شراب جي پيالي. تِڪ ڏيئي پيڻ= وڏو ڍڪ ڳيت ڏيئي پيڻ. جُنبي= لڳي، مشغول ٿي. منجهان جيءَ= جيءَ منجهان، هيج ۽ خوشيءَ مان. سرو= شراب. ٽَن= تن لاءِ، سَبيءَ= سبيل، جا، گهٽو. سَٽِ ۾= سودي ۾ آيل، سودي ۾ ٻڌل (تہ جي 'سرو' ملندو تہ 'سِرُ ڏبو). ١٤. جِهُ= جئن جو، جڏهن جو، جئن ٿي. سي= پياڪ، متارا، ميخوار. اگڻ= اگڻ تي، ڪلاڙن جي ماڳ تي، مَنهن ۽ ميخاني تي، دڪان تي. سائي ٿيڻ= وري ڪنهن شيءِ ۾ ساه پوڻ ۽ ان جو تازو ٿيڻ. اُڃ سائي ٿيڻ= اُڃ تازي ٿيڻ، اُڃ جو وڌڻ ۽ زور وٺڻ. هي= هي شراب جيڪو حاضر آهي. پيتو= سو پيچي ختم ٿي ويو. هُو= هو پيو جيڪو مٽن ۾ آهي. ١٥. ٻني= شراب چڪائڻ وري ڪوري يا وڏي چُلهہ. رپو ڪندا راءِ= رپو راءِ ڪندا، چاندي جا ڍڳ ڪندا، قدر ڪندا ۽ وڏي ڳري قيمت ڏيندا. ڪوَنر= شهزادا جوان. ڪلاڻِي= ڪلاڙن وٽ ايندڙ، ڪلاڙن سان واسطو رکندڙ (جيڪي 'ڪلاڙن' جي نسبت سان 'ڪلاڻي' سڏجن)، ميخاني جا گهورا ۽ شائق. ١٦. قاتِلَ= قاتِلَ شراب. ڪوڙَ= گهڻا، جهجها. اکيون اوڏاهين ڪٽي= نگاهون نظرون ان طرف ڪري. وِهُ= زهر مثل قاتل شراب. ووڙَ= وجايل شيءِ جي ڳولا يا ڳولا لاءِ ڏنل چاڻ (اها شيءِ جنهن کي ووڙجي ('ووڙ' اڪثر وڃايل جانور جي. جيڪي وڃائيندا سي 'ووڙيندا'، پڇائيندا ۽ ڳوليندا، يا 'ووڙ ڏيندا'، يعني نياپا موڪليندا ۽ ڳالهہ هُلائيندا ۽ چوندا 'ادا ووڙ آهي'، آڏو ٻيا ڪانئن پڇندا تہ "ادا ڪهڙي ووڙ آهي؟") هر قسم جو وَهُ، زهر، زهردار شراب. وه تني جي ووڙ= تن جي ووڙ وهُ آهي، تن جي ڳولا واري وٽ زهردار شراب آهي. سانگ= سانگو.

Marfat.com

١٧

آکيون اوڏاھين، ڳٽي، جيڏانھ قاتِلَ ڪُلُ
مَتو ڪَنِ نہ مُلُ، پڪَ برابرِ پاھِنجو.

١٨

ڳَنرِن ۽ ڳِنڪَنِ، وَنيون پِيَنِ وِھَ ڳاڏِيون
”بِدِهِ ساقِي بَرخيز، پيارِ ڪي پيندَنِ“!
اُو پِڪين نہ پَرچَنِ، مَٽَ ٽَڪِيائُون مَنجهيَان.

١٩

موڪِيءَ مَٽَ اُپَٽِئا، آٽِي اُتَرَ هيٺِ
مَتارا تَنھِ ميٺِ، اَچَنِ سِرَ سَنباهِيو.

٢٠

مَوڪِيءَ مَٽَ اُپَٽِئا، آٽِي اُتَرَ واءِ
مَتارا تَنھِ ساءِ، اَچَنِ سِرَ سَنباهِيو.

٢١

مَوڪِيءَ مِٽَ اُپَٽِئا، سَوارا صُبُوحَ
اُونچِي، عَبداللطيفُ چَئِي، باسَ پَھُتِيَنِ بُوءِ
ڪَڙو جي ڪَڪُوھ، وَنرِ سِرَ گھُرَنِ وَنِيُونِ.

٢٢

وَنرِ سِرَ گھُرَنِ وَنِيُون، دوسر ڪِينَ ڏُجَنِ
بِيا، بِنشين، بِنوش، اِيءُ پيالو پِرِينِ
اُونچِي، عبداللطيفُ چئي، وَنِي وَڌِ گھُرَنِ
پِڪين تان نہ پَرَنِ، مَٽَ ٽَڪِيائُون مَنجهيَان.

٢٣

آتِي تِيءُ اگارَ، ڪامِي خَريدارَنِ سِين

١٧. قاتِلُ ڪُلُ= ڪُل قاتِل، سڀ قتل ڪندڙ، متو ڪن نہ مل پڪ برابر پانھنجو= پنھنجو متو پڪ برابر مُل نہ ڪن. ١٨. ڳَنرڻ= مينھن، ڳئون يا ٻڪري جي ٿڻ مان سڌو سنئون پنھنجي وات ۾ ڳوھا ھٽي ڪير ڳڙڪائڻ. ڳِنڪَڻ يا گھُنڪَڻُ= ڳيتون ڏيئي پيئڻ وقت نڙي مان ’ڳَٽ ڳَٽ‘ يا ’گھٽ گھُٽ‘ وارا آواز ڪرڻ. ڳَنرن ۽ ڳُنڪن= خوشي ۽ سِڪَ مان، ھبچ ۽ ھيج مان، وڏا تڪا تڪڙا ڍڪ ڀري ڳيتون ڏين ۽ ڳَٽ ڳَٽ ڪن، ڳُنڪن سان ڳيتون ڏيئي پين. ونيون= پياليون، ونين مٽان ونيون. وِھ ڳاڏيون= زھردار شراب سان ڀريل. بِده (ف)= ڏي. برخيز(ف)= اُٿي. بده ساقي برخيز= اي ساقي! اٿي ڏي. پيار ڪي پيندن= پيندن کي پيار. پيندن= وڏن پيئندڙن، پياڪن. اُو= اُھي پياڪ، اھي متارا ميخوار. پڪين= پڪن تي، وٽيءَ جي تري ۾ پيل ٺورڙين ۽ ننڍڙين سُرڪين تي. نہ پرچن= نہ سرچن، نشي واري سرور ۾ نہ اچن، سرور سان مخمور نہ ٿين. مَٽ= شراب سان سَنڌيل مٽ، شراب سان ڀريل مَٽ. ٽڪيائون= نظر ۾ ڪيائون (اجان وڌيڪ پي ڍؤ ڪرڻ خاطر)، تاڙيائون، چِتايائون. منجهيان= منجھ وارا، اندر ڪوٺي ۾ سانڍي رکيل. ١٩. موڪي (سنڌي ۾ مؤنث واري صورت= ’مُغي‘) ميخاني جي ساقياڻي (’مغ‘ جمع ’مُغان‘= ايران ۾ اڳوڻي وقت وارا شراب چکائيندڙ ۽ وڪڻندڙ، ميخاني جا مالڪ جيڪي پيالو پيارين). مٽ اُپٽئا= سنڌيل شراب وارا مَٽ کوليا (جن ۾ شراب سنڌ جي پچي تيار ٿي چڪو ھو). اُتر ھيٺ= اُتر لڳڻ وقت، اُتر جي واء ورڻ وقت، سياري جي شروعات ۾ (مقامي طور سنڌ ۾، ڪچو شراب مٽن ۾ ڀري انھن جا مُنھن لِنبي چڏيندا ھئا، اھو ڪر از ڪرهڪ اونھارو سڄو سَنڌيل ھوندو ھو ۽ گرمي ڪائي مچندو ھو) سيءُ ڀوڻ وقت ڪولين جڏھن ميخوار ڪي نشي واري سڌ ٿئي. متارا= سدا پيئندڙ، وڏا ميخوار. تنه ميٺ= تنھن تازي ڪوليل شراب جي لذيذ ذائقي خاطر، تنھن جي ذائقي جي ذوق تي. اچن سر سنباھيو= پنھنجا سر قربان ڪرڻ لاءِ تيار ڪيو اچن. ٢٠. موڪي= شراب پياريندڙ ڪلالڻ، ميخاني جي ساقياڻي. اُتر واءِ= اُتر جي واءِ لڳندي. متارا= سدا پيئندڙ، وڏا ميخوار. تنھن ساءِ= تنھن نئين شراب جي لذيذ ذائقي خاطر. ٢١. سوارا صبوح= علي الصباح، سويرا صبح جو، صبح جو سوير (مقرر وقت کان بہ اڳ). اُونچي= اونچي جي، اُچي جي، اعليٰ قسم واري شراب جي. باس پھتين بوءِ= باس بوءِ پھتين، ھبڪار ۽ خوشبوءِ ’صُبوحي پيالا‘ پيئندڙ ميخوارن تائين وڃي رسي. ڪَڙو= سخت ڪوڙو. ڪَڙو جي ڪڪوھ= جيتوڻيڪ اھو رنگين شراب سخت ڪوڙو آھي. وَنر= وند، نئين قسم جي وند. وَنرِ سر= ھر نئين ذائقي واري شراب جي ورچ وقت. گھُرن ونيون= ونيون گھرن، پيالا گھُرن وٺن. ٢٢. دوسر= ٻيو ڀيرو، ٻئي واري وارو ڀيرو. ڏُجن= ڏُٺن، پسند ڪن. ڪين ڏجن= پسند نہ ڪن. بيا (ف)= اچ، اي ھمنشين تون اُچ. بنشين (ف. نشسبتن= ويھڻ)= ويھہ. بنوش (ف. نوشيدن= پيڻ)= پيءُ. اي= ھيءُ. وڌ= وڌيڪ. وَنِي وڌ گھرن= ونين مٽان ونيون پيڻ بعد اجان بہ وڌيڪ وٽي جي گھر ڪن. پَرن= پلجن، پي پورائي ڪن؛ پي بس ڪن، پي سرشار ٿين. ٢٣. آتِي= سَڙي، ٻَري. تِيءُ اگار= سڙي ٻري اگار ٿي؛ ڪامي= جلي. خريدارن سين= خريدارن سان، شراب وٺندڙن گراھڪن سان (واسطي ۽ لاڳاپي ۾، سندن حاضري ۽ خدمت ۾).

Marfat.com

پَسين سي پَتارَ، پَرُ پيئُوئِي جَنِ سِين.

٢٤

موکِيءَ مَتارا، وَڏيءَ ساجهُرِ سارِئا
پِيڻَ جي وارا، اَڄُ نہ آيا ڳِچڙِي.

٢٥

مَتارا مَري وِئا، موکِي پَئِي مَرُ
ٺُنهنجو ڏُکُ ڏَمَرُ، کونہ سَهندو اُنِ ري.

٢٦

مَتارا مَري وِئا، موکِي تون نہ مِرين!
کيهِيءَ پَرِ پَرين، ڏُکِي! ڏاتارَنِ ري!

٢٧

اَجان کُورا ماڳَ، مَٽَ کُنڪا کَٽَ گهَٽا
لاهي ويهُہ مَ لاڳَ، موکِي مَتارَنِ جا.

٢٨

موکِيءَ مَنو نہ گهُرِئا، وِهَہ نہ وِهائِئا
سُرڪِيءَ کاڻ، سَيدُ چَئي، اُتي تي آئِئا
هُوءِ جي ڳالهِين ڳِگائِئا، ٿَنِ جون بَنِين پاسي بُنِيُونِ.

٢٩

سري کِين ڪِئو، ويڻَ موکِيءَ جي مارِئا
کوجو سُخنُ ڪَلاڙَ جو پَتي تي پِئو
تنهان پوءِ ٿِئو، مرڻ مَتارن جو.

٣٠

هُوندو هَڏِ مَ رَکُ، لاءِ پِياکَنِ پاهِنجو
وَنِي واٽاڙُنِ کي، پِيارِي پَرَکُ
سا لِکَ لَهي تِي لَکُ، جا تو اِيندِي اُنِ سِين.

٣١

هوندو هَڏِ مَ سَنڍِ، لاءِ پِياکَنِ پاهِنجو
پُوڄَ پِيارَڄ پَهيڙا وِيندا وَنِئو کَنڍِ
تہ هَٽِ ٿُنهنجي هَنڍِ، موکِي کو مانُ لَهِين.

٣٢

وِجهِجُ واٽاڙُنِ تي مَيخانِي جي ماڪَ

پتار= پوتار، معزز ۽ لائق. ٢٤. متارا= وڏا ميخوار، سدا پيئندڙ. وڏيءَ ساجهر= سڀ کان سويل. پيڻ جي وارا= پيڻ جي مقرر وقت تي. ڳچڙو= گنجڙو، گوٺ، ماڻهن جي ميل وارو ماڳ، ميخانو. ڳچڙي= ميخاني تي. ٢٥. پئي مر= تون پڻ پئي مر. ٢٦. کيهيءَ پر= کهڙيءَ پر، کهڙيءَ ريت. پَرين= پلين، پئي پلين، پئي پلجين، پئي جِئين. ڏکي= سوريتي، ڏهاڳڻ. ڏاتارن ري= (انهن) متارن ميخوارن کان سواءِ. ٢٧. کورا= شراب چکائڻ واريون باهيون ۽ ڀٺيون. ماڳ= ميخانن وارا ماڳ، ماڳ ميخانا. مٽ= شراب جا ڀريل مٽ. کنڪا کٽ= کنڪا ۽ کٽ=١. ڀٺين تي چڙهيل ڪڙاهين ۾ لڳندڙ ڪفگيرن جا آواز. ٢. ڀڳل مٽن جا تازا ٽوٽا ٽڪرا. لاڳَ= سهاڳ وارا لاڳ. لاهي ويهہ مَ لاڳَ= لاڳ لاهي نہ ويهہ، سهاڳ وارا لاڳ لاهي نہ ويهہ. ٢٨. مَنو نہ گهرئا= هنن (ميخوارن متارن) کي موکي مَنو نہ گهرئو، موکي سندن بدخواهي ڪانہ ڪئي. وه نہ وهائئا= شراب ۾ گڏيل زهر هنن کي ڪونہ وهائيو، زهريلي شراب هنن کي ويڳ ڪونہ ڏنو. آئيا= ڳوڙهہ ٽِيا، سوڙها ٿيا ۽ ڀِڳهرئا. ڳالهين= موکي جي گفتن، موکي جي انهن لفظن تي تہ 'اڳوڻي شرراب ۾ ڪارو نانگ ڳري ڪنڌا ٿي ويو هو.' ڳگاٽ= ڳهر، ٺارُ. ڳگاٽئا= ڳهرائي ڇڏيا، ٺاري ڇڏيا (ماري ڇڏيا ۽ سندن بت ٺري ويا). بنين پاسي= شراب چکندڙ کورين جي ڀرپاسي، ٻنين جي اوسي پاسي. بُنيون= قبرون. ٢٩. سري= شراب. ويڻ= موکيءَ جي ڳالهاءَ واري گفتي تہ شراب ۾ نانگ جو زهر گڏيل هو. سخن= گفتو، ڳالهاءُ. تهان پوءِ ٿئو= اُن گفتي ٻڌڻ کان پوءِ متارا هراس ۾ مري ويا. ٣٠. هونلو= جيڪي موجود آهي، هڏ مَ رک= بنان پيارڻ جي پاڻ وٽ هرگز نہ رک، لڪائي نہ رک. لاءِ پياکن= پياکن کي ڏيڻ ۽ پيارڻ لاءِ. وني= وٺي آڻي، سڏي. واٽاڙو، واٽاڙن کي= واٽ ويندن کي، راه مسافرن کي، پَرکُ= ڳالهہ کي پرک، حقيقت معلوم ڪر (جيڪا ٻِرينءَ سٽر ۾ بيان ٿيل آهي). لِکَ= هڪ گهڙيءَ کان گهٽو گهٽ وقت جي وٿي، ذري جيتري وقت جي مدت. لهي ٿي لک= لک ٿي لهي، وڏي قيمت واري آهي. جا= جيڪا (لِکَ). تو= توکي. ايندي= پيش ايندي، ميسر ٿيندي، پلئہ پوندي. ٣١. سنڍڻ= مٽ ۾ شراب سنڍڻ، مٽ ۾ ڪچي رس کي بند ڪري رکڻ (تہ اهو پچي شراب ٿئي). (هت معنيٰ) سانڍي نہ رک، لڪائي نہ رک. پوڄ پيارڄ= تن کي گهٽو پيارڄ، پياري ڀڙ ڪرائج. پهيڙا= جيڪي پهو وني هلن، پانڌي، راه مسافر. لنگهندڙ. 'ونئو کنڊ' (ظرف)= کنڊ ونئو، مُنهن ونئو، خاموشيءَ سان پنهنجو رخ ونئو، راه ونئو. کو مان لهين= من کو مانُ حاصل ڪرين، من مانائتي ٿئين، نيڪنامي حاصل ڪرين. ٣٢. واٽاڙُن تي= واٽ ونيو ويندڙن مٿان، راه مسافرن تي. ماڪ= شبنم. ميخاني جي ماڪ، ميخاني جي ميءِ جا هلڪا سنهڙا ذرا، ميءِ جي بوءِ ۽ بوندار. سڀ کنهن کي سڌ ٿيندي، خبر ملندي.

Marfat.com

ٿِيندِي سُدِ سَيَڪهين، هَندِ هَندِ پُوندِي هاڪَ
پِرهه جا پِياڪَ، جهِ سي اگڻِ آئِيا.

٣٣

ڪَلاڙڪِين مَنهين، ڪُسَڻَ ري پِئو ڪِين نَہ
مَتا مَتارَنِ جا، پِئا پَسُ زَمِينَ
رَکِي رُوح رهينَ، وَٽيون پِيئَڻُون وِکَ جُون.

٣٤

سِرَ وَٽِ سُرڪِي سَگهٽِي، وَٽِين چوڻ وَرِي
قُدُرَ ڪَيفَ ڪَمالَ جي آهي خاصَ ڪَرِي
سُرڪِي جَنَ سَرِي، تَنِ جون بَنِين پاسي بُنِيُون.

٣٥

قاتِلُ ڪَمائي ڪَرِي، وِهُ ماڪِي جي ڪَنِ
وَٽان وِيهِي تَنِ، پِئِجُ ڪي پِيالِيُون.

٣٦

ڪَلاڙِنئُون ڪاءِ، مَتِ نہ سِڪِين مُون هِيان
رُوندي راتِ وِهاءِ، چِڪائِيندي بَنِيُون.

وائي

وِساريج مَ ويڻَ، آهي جوڀَنُ ٻہ ٽِري ڏِينهَڙا
لُوڻِيون سَهَنِ لوڪَ جا، وِهاڻِيءِ ٿِيون ويڻَ
اَصُلِ اَسارِنِ جا، سُتي وِئڙا سيڻَ
جيڏِيُون! جي مان وِسهو، نِندرَ مَ هيرئو نيڻَ
راتڙِيُون جاڳَنِ جي، سي آءٌ ڪَندڙي سيڻَ.

هندِ هند پوندي هاڪ= ڳالهه وڏي سڌ هُلي ويندي، عام مشهوري ٿي ويندي. پره جا پياڪ= جيڪي پره جو پين، پره جا پيالا پين، 'ميءِ صُبُوحي' (صبح جو ٽاڻي وارو شراب). ٣٣. ڪلاڙڪين= ڪلاڙن جي. مَنهين= مَنُهَنِ ۾، مَنهن هيٺ، مَنهن اڏيل بنين يا دڪانن ۾. ڪسڻ ري= عاشقن جي قتل ٿيڻ کان سواءِ ڪا ڳالهه ئي ڪانهي. متارن جا= متلوالن ميخوارن جا، مست پياڪن جا. پئا پس زمين= زمين تي پيل ڏس، وڍيل ۽ زمين تي ڪريل ڏس. روحَ= پنهنجيون دليون جانيون، پنهنجا ساه پساه، پنهنجا سر ۽ ساه. رهين رکي= گروي رکي، الاهي عشق واري شراب ۽ نشي جي عيوض ضمانت ۾ رکي. وک= زهر، ڪڙو قاتل شراب. ٣٤. سر وٽ= سر برابر، سر لڳ، سر سان (مٿا سٽا ۾). سرڪي= هڪ سُرڪ. سگهٽي= وڏي ڳڻ ڳاري، سئو ڳڻن واري. وري= موٽي، ميخاني ڏانهن پوئتي وري. ڪيف ڪمال= ڪماليت وارو سرور، انتهائي سرور. جي= جي لاءِ، جي واسطي. خاص ڪري= (سرڪي جي صفت) خاص ۽ خالص، خالص الخاص ۽ بالڪل خوب. جن سري= جن پياڪن کي حاصل ٿي، جن کي نصيب ٿي. بَني ۽ بَنيون= ٻرندڙ باهه جي وڏي چلهه جنهن تي شراب چڪائجي، شراب تيار ڪرڻ وڪڻن ۽ وندائڻ واري جاءِ، شراب جي بٺي. بُنيون= قبرون. ٣٥. 'وهُ' جي صفت، (قاتل= صفا ماريندڙ، ٺپ ماريندڙ. ڪمائڻ= ڪنهن زهريلي يا سخت نشيدار شيءِ کي ٽورو ٽورو ڪري ڪائڻ (تان جو بنا ڪنهن فوري نقصان جي ان کائڻ تي ٺهي وڃڻ) مَهوَسين جي اصطلاح ۾ سنکيي وغيره زهردار شين کي باهه ۾ ترڪيب سان ٺاهي جوڙي پچائڻ مارڻ تان جو اهڙي ڪمائي ڪانپوءِ ان جو 'ڪک' يا ذري جيترو وزن بہ ماکي مثل مٺو ٿي پوي، يعني صحت ڏيندڙ ٿي پوي. وٽان ويهي تن= ويهي تن وٽان. پنج ڪي پياليون= تون ڪي پياليون پيئج. تون کو فيض حاصل ڪج. ٣٦. ڪلاڙنئون= ڪلاڙن کان. مت= عقل واري ڳالهه. مون هِيان= اي منهنجا قلب. روندي= رئندي. رات وهاءِ= رات وهامي ٿي، رات گذري ٿي. چڪائيندي بنيون= بنيون چڪائيندي، شراب چڪائڻ لاءِ بنيون ٻاريندي. وائي. وساريج مَ- تون نہ وسار ۽ هميشه ياد رک. ويڻ= گفتا، سخن، نصيحت ڀريا گفتا، چڱائيءَ وارا چوڻ. جوڀن= جواني. ٻہ ٽري ڏينهڙا= چڻ تہ ڪي ٿورڙا ڏينهڙا. لوڻيون= چڙواڳ، بي لغام، بي انفعاليون. لوڪ جا= اوڙي پاڙي جا ۽ ٻين سڀني جا. وهاڻي= وهامي وڃڻ وقت، وقت پوري ٿي وڃڻ بعد (سڄي عمر تائين). ويڻ= طعنن وارا گفتا. اَسار، اَساري- جنهن کي سار نہ ٿئي، سجاڳي نہ ٿئي، جيڪا بي اون ۽ غافل هجي. ستي= سُتي کان پوءِ. سيڻ- پيارا مِٺر، پيارا سڄڻ. جي مان وسهو= جي مون تي اعتبار ڪريو. ننڊر مَ هريئو نيڻ= اکين کي سمهڻ جي هير نہ وجهو.

Marfat.com

سُر ڪنڀات

سُر ڪنڀات شاهه عبداللطيف جي تخليقي شاعري جو شاهڪار آهي. هن سُر ۾ هڪ طرف انساني محبت جي اعليٰ قدرن جي اپٽار آهي ته ٻئي طرف سنڌ جي محبت ۽ مجاز واري ريت رسم ۽ ماحول جا اهڃاڻ. انهن ۾ نمايان نُڪتن جو تفسير هيٺين طرح آهي:

(الف) محبوب جي سنگدل ۽ ستمگر هئڻ واري عام مشهور خيال جي برعڪس، اهو نازڪ نڪتو نروار ڪيل آهي ته محبوب پنهنجي ڀلائي واري ذاتي فطرت طور ڀلا آهن: "ڀلائي آهين، پرين ڀلائيءَ پانهنجي." هو هميشه ڀلائيءَ ڏانهن مائل آهن ۽ سندن اها عالي ظرفي ۽ اخلاقي بلندي سندن مُرڪندڙ مُنهن ۽ مهر ڀري نظر مان ظاهر آهي: "مُنهن ۾ محبوبن جي ڀلائي جا پير." ڪُل ڪائنات ۾ 'ٻن اکين ۽ ٽئين نڪ' وارو انساني حسن بي مثال آهي. تارا ۽ چنبر حسين آهن پر محبوب جي حسن جو مٽ نه آهن. اهي محبوب جي ڏوراهين ماڳ مڪان جي ڏِس ڏيکارين ٿا. اهي محبوب جي حسن ۽ جمال تي شاهد آهن جو محبوب واري ماڳ جي مثان آهن ۽ سهڻي سڄڻ جي سونهن جو جلوو ڏسن پسن ٿا: "سڄڻ سُتا ولهه ۾ چوٽا ڀري ڪپور."

(ب) سنڌ جي محبت ۽ مجاز واري رسم روايت موجب، سَمُن تي سچو رهڻ ۽ ڪشالو ڪڍي ڪيئن به ڪري محبوب واري ڏوراهين ماڳ تي پهچڻ لازمي هو. ڏوراهين پنڌ واري صورت ۾ رڳو اُٺ ئي عاشق جو سهارو هو. هن سُر جي پوين ٽن داستانن ۾ ڪرهو يا اُٺ ئي مرڪزي ڪردار آهي، پر معنوي لحاظ سان اُن جا ٻه رُخ آهن: هڪ اهو اُٺ جيڪو عاشق کي محبوب جي ماڳ تائين پهچائي، ٻيو انسان جي زميني-زندگي ۾ سندس پنهنجي وجود جي هوڏ ۽ هستي وارو اُٺ جنهن کي زندگي جي سفر ۾ ڪاميابي واري آخري منزل تي پهچڻو آهي. انهيءَ لحاظ سان، استعاري طور، انسان جي ان انفرادي وجود واري اُٺ جي ننڍپڻ، جواني، ۽ وڏپڻ وارن دورن بابت انهن داستانن ۾ نازڪ نفسياتي اشارا سمايل آهن، جيڪي شاهه صاحب جي اعليٰ فهم ۽ فڪر تي شاهد آهن.

داستان پهريون

١

پيشانيءَ ۾ پرين، جي، ڀلائيءَ جا پير
اَکڻ اَکنديِن جي ڏِٺي پابوهي پير
قَمَرُ پاڙي ڪِيرُ، شمسُ سُپيرِين سِين.

٢

ڀَلا ڀَلائيءَ پانهنجي ڀَلا ئِي آهينِ
سَباجها سِرِ چڙهي ڏوراپو نه ڏِينِ
مان ڏي مَديُون ٿِينِ، سَجَڻ سَجاڻِنِ ۾.

٣

ڏٺي ڪَرِيندهن ڪَڏهِين حَياتيءَ هيڪاند
مَنَ ۾ مُشتاقَنِ جي ڪِي رَنجائي راندِ
پرين ڏيساندَرَ پاندِ، ڳجهه ڳرهيَان ڪَنِ سِين.

٤

هيڪانديءَ هوئِي، پرين پاٽان هَلِئا
ڪِبو ڪَهُ روئِي، پُوندو سانگُ سَيَڪهِين.

٥

مَرُ هيڪاندا هُون پرين، سانگِ مَ وِجنِ سيڻ
رَهيا آهِينِ رُوحَ ۾ نِتُ تَنِي جا نيڻ
جَنِ وِمَاسِئا ويڻ، تو تاريءَ تَن تَڳِي هِنيُون.

٦

ڪِلان تان ڪامي هِنيُون، جي رُٺان تان راندِ
جهَلِيان جهيڻو نه ٿِئي جو جرُ نيٽين پاندِ
اڱرِيُون ويساندِ، پرينءَ ڳَڏِجي ڪَندِيُون.

٧

مُون جَنِي لاءِ ڪِئا چاريڪا نيٽين

د-١-١. پيرَ= نمونا، نشان، آريڪڻ. پابوهي= مُرڪي، خوش ٿي. پاڙي= برابر ڪري. ٢. سِرِ چڙهي= منهن چڙهي، مٿان ٻيهي، ڪاوڙ ڪري. ٣. ڪريندهن= ڪندين. هيڪاند= ڳَڏجاڻي. مشتاقن= عاشقن. رنجائي، رنجائي، رنجاڙي= سور، درد. ڪي راند= راند ڪئي، ڦيرون ڏيئي، ڳهاريون وڏيون. پاند= ڇيڙي وٽ. ٤. سانگ= سانگين وانگر لاڏائو. ٥. سانگ ۾ وجن= لڏي پري نه وڃن، پراهان نه وڃن. جن وماسئا ويڻ= جن جا ڳفتارَ ٻول مون ڪي سيباٽا، جن جي ڳالهاءِ (ٻڌڻ جي) اڻ تڻ آهي. تاريءَ تن تڳي هنيون= منهنجي دل تن جي آسري پئي جيئي. ٦. ويساند= ساهي، آرام، ويساهين. ٧. چاريڪا= ڳسَ، واٽون، چارا. نيٽين= نيٽن ۾.

Marfat.com

سَڀاجهي سيڄَين، ڪَري ڳُڻَ ڳِهيو هِنِيُون.

٨

اَڄُ اَچَڻَ ويرانِ، جاڳو نينهَن مَ سُمهو
رِڪابين پيرانِ، واڳين متي هَٿڙا.

٩

هِنيَڙي سَڄَڻَ سارِئا ڪِتي هُوندَمِ هيرَ
اَچي لالَڻَ نہ ڏِيين مَتي پَلنگَن پيرَ
تِي وِرُوهَڻَ ويرَ، ڳُجهو ڳِرهِيَان ڳَن سِين.

١٠

اَگَڻِ آيا نہ سَهان، ويني گهَرِ گهُرانِ
مُنهَ مُقابِلِ سُپرين پَسئو تِي پَچانِ
وارُ نہ سَهان وِچ ۾ اَجان دَرِ مَيَانِ
ڳَرا مَنجهِ ڳَٽانِ، پِرين وِجهان پيٽَ ۾.

١١

چَندرَ ميرائِيءَ سُپرين، ڪارا جِهڙا ڪيرَ
ڪَڙا ڳَهاءَ ڪيوڙي، آنڪا ڳَهاءَ عَبِيرَ
ساڄَنُ پَريو ڏِيرَ، مَنان مُورِ نہ وِسرِي.

١٢

هُنَ تاري هُنَ هَنڌِ، هُتِ مُنهنجا سُپرين
سَڄَڻَ ماڪِيءَ مَيٺِ، ڳوڙا ڏِين نہ ڪَڏهِين.

١٣

هُنَ تاري هُنَ هَنڌِ، هُت مُنهنجا سُپرِين
سَڄَڻَ ماڪِيءَ مَنڌِ، ڳوڙا ڏِين نہ ڪَڏهِين.

١٤

هُنَ تاري هُنَ جاءِ، هُت مُنهنجا سُپرِين
سَڄَڻَ ماڪِيءَ ساءِ، ڳوڙا ڏِين نہ ڪَڏهِين.

١٥

هُن تاري هُنَ رُوءِ، هُتي مُنهنجا سُپرِين
سَڄَڻَ ڪَٿُورِيءَ بُوءِ، مونکي مُورِ نہ وِسرِئا.

١٦

هُن تاري هُنَ لامَ، هُتي مُنهنجا سُپرِين
سُهٽي مَنجهِ سَلامَ، مون وڏي مُڪا سَڄَٽِين.

١٧

تارا تيلِي- رُوءِ، تو ڏِنہَ گهٽو نِهارِيَان
جانِبُ جِهين جُوءِ، ٿُون تيڏاهِين اُپِرين.

١٨

ٽاررَا تيلِيءَ رُوءِ، لُڏا لال! نہ اُپِرِين
ڄِهڙو تون صُبُوحِ، تِهڙي صافِي سَڄَٽين.

سڀاجهي سيڄين= تن سڀاجهن سڄڻ. ڳهيو هنيون= ڳِھ ۾ رکي ڇڏيو، گروي ڪري ڇڏيو، پاڻ وٽ سوگهو ڪري ڇڏيو. اهڙا ڳڻ ڪيائين جو آءٌ ڳهجي ويس، گروي ٿي ويس ٨. ويران= انهن جي وير، اچڻ جي مهل. رڪابين پيران= رڪيبن ۾ سندن پير آهن. يعني رڪيبن ۾ پير وڌا اٿن ۽ چڙهن ٿا. واڳن متي هٿڙا= سندن هٿ واڳن ۾ آهن، واڳون سندن هٿ ۾ آهن. ٩. هيرَ= هينئر، هن وقت. وروهڻ= حال اورڻ، ورونهہ ڪرڻ. ١٠. اگڻ نہ سهان= مون وٽ هت هلي اچن سو نہ برداشت ڪريان. ويني گهر گهُران= گهر ويٺي ئي آءٌ ڪين پئي چاهيان. مُنہ مقابل= سامهون. پچان= انهن لاءِ پچان ٿي، جلان. در(فارسي)= اندر ۾. مَيَان= سمايان (اندر جو اندر ۾ سمائي ڇڏيان). ڳرا منجهہ ڳٽان= سندن ڳٽن ۽ ڳلاين جي ڪري پرين ڳرا آهن، انهن کي جيڪر پنهنجي پيٽ ۾ وجهي سانديان. ١١. چنبر ميرائي= چنبر جي ميرائي جهڙا (يعني چنبر جهڙا روشن ۽ سهڻا). ڪارا جهڙا ڪير= ڪير جهڙا مٺا. ڪڙا ڳهاءَ ڪيوڙي- ڪيوڙي جهڙا ڪڙا. آنڪا ڳهاءَ عبير= عنبر جهڙي آنڪي بوءِ وارا (= نهايت مٺي خوشبوءِ وارا). پريو ڏير= ڏير سان ڀريل= نهايت ڌيرج وارو، وڏي ڪانڌ وارو. ١٢. سڄڻ ماڪيءَ جي ميٺاج جهڙا مٺا آهن. ١٣. ماڪيءَ منڌ= ماڪيءَ جي رس جهڙا مٺا. ١٤. ماڪيءَ ساءِ- ماڪيءَ جي مٺي ذائقي جهڙا. ١٥. هُنَ روءِ= هُنَ تاري جي چٽائيءَ جهڙا. ڪٿوري بوءِ- ڪٿوريءَ جي خوشبوءِ ۽ هٻڪار وارا. ١٦. هُن لامُ= هن تاري جي سِڌ ۾. سهٽي منجهہ= خواب ۾. ١٧. تارا تيليءَ روءِ= اي سائيرڙي- نيرڙي رنگ وارا چمڪندڙ تارا. سنڌي محاوري ۾ 'تيليو رنگ'، تيل جي رنگ جي مناسبت سان 'تيليو' ڪوٺ سڏيو ويو، پر سائيري نيرڙي ڳاڙهل رنگ روءِ واري جانور کي تيليو سڏيو ويو. ١٨. 'لُڏا' بہ تارا آهن، جيڪي 'ٽيڙن' جي پويان اُڀرندا آهن. ٻئي تارا وڏا چٽا چمڪندڙ آهن، پر ڏکڻ وارو جيڪو 'ٽيڙن' جي ستو هيٺان آهي، سو سائيري- نيري چمڪي وارو آهي (جنهن کي 'آهيڙي'، 'شڪاري' يا 'ماري' بہ سڏين، ڇاڪاڻ جو 'هرڻ' يعني ٽيڙن جي پويان آهي). ٻيو اتر طرف وارو ذرا ڳاڙهيري رنگ تي (لال) آهي. صبوح يعني وڏي پرھ ڦٽيءَ وقت، ڏاڪٽيون 'لڏو' اجان بہ وڌيڪ چٽو ۽ سهڻو لڳندو آهي. هت خطاب انهيءَ لُڏي تاري کي آهي. صافي= چٽائي، سهڻائي.

Marfat.com

١٩

تارا! تيلاهِين، تو ڏانهَ گهڻو نِهاريان
سَڄَڻَ جيڏاهِين، تون تيڏاهِين اُپرِين.

٢٠

تارا تِرَ تِروڪڙيون مَٿِنِ ڦُلڙِيُون
وَرُ سي راتڙِيُون، جي مان اوريُون پِرينءَ سِين.

٢١

تارا ٽِراريُون، نيزا نيڻَ پِرِينِ جا
هَٽَنِ مُنهَ پاريُون، سانگو ڪَنِ نہ ساهَہ جو.

٢٢

اُونداهِي اَڌ راتِ ۾ پِرِينِ پَسايو پاڻُ
چَندرُ ڪَتِين ساڻُ، پيهِي وِئو پَڙلاوَ ۾.

٢٣

ڳَٽِي نيڻَ خُمارَ مان ڪِئاٿون نازُ نَظرُ
سُورجَ شاخُون جهُڪِيُون ڪُومَاٺو قَمَرُ
تارا ڪَتيُون تائِبَ ٿِئا ديکِيندي دِلبرُ
جهَڪو ٿِئو جوهَرُ، جانِبَ جي جمالَ سِين.

وائي-١

اَڱِڻِ آيامِ پيهِي، يا اللهُ!

مُون سارِيندي سُپرين

مُشڪُ عَطر مُون پرين، سِڪَيَسِ جَمُ سِيوئِي
ساهُ جَني جو سيڪڙو، رُوحَ تَنِي ساڻُ رِيهِي.

وائي-٢

پِرِينِ پاتا پيرَ، آئون ڪيرَ!

ڪميڻِي آهِيَان

مُون گهَرِ آيا مُون پرين، سُونهَڻَ لڳا سِيرَ

داستان پيو

١

ناسِيندي نِگاهَ، پهرين ڪِجُ پِرِينءَ ڏي
اَحوالُ عاجِزَنِ جا آکِجُ لَڳِ اللهَ
روزُ نِهارِين راهَ، اکِيُون اوهان جي آسَري.

٢

ناسِيندي نَظرُ، پهرين ڪِجُ پِرِينءَ ڏي
قَمَرَ! ڪَهجُ قَرِيبَ کي نِسَتَ آءٌ نِبَرُ
ٻِي پيٽِي نہ پَرُ، اکيون اوهان جي آسَري.

٣

ناسِيندِي نِرتِ، پهرين ڪِجُ پِرِينءَ ڏي
قَمَرَ! ڪَهجُ قَرِيبَ کي ساري ساڻُ سُرتِ
ٻِئو پَروَسو نہ پِتِ، اکيون اوهان جي آسَري.

٤

ناسِيندي نِهارَ، پهرين ڪِجُ پِرِينءَ ڏي
سَنيها کي سَڄَڻِين چَئِجُ چَندرِ اپارَ
ساجَنَ سي جمارَ، اکيون اوهان جي آسَري.

٥

تون چَندرَ اُهوئِي، جو پَسِين هُتِ پِرِينءَ کي
آڏو چَئِجُ عَجِيبَ کي ڏِيانءِ جو روئِي:
"هيڪلنڊِيءَ هوئِي، سانگُ مَ پَوي سَڄَڻِين".

٢٠. تِرَ= جسم تي ڄائي ڄم کان هڪ ڪارڙو نشان. تروڪڙي (جمع تروڪڙيون= تلوڪڙيون)= جسم تي (مُنهن تي، ٻانهن تي). سُئيءَ سان چُڪُهه ڪري، سُرمي يا ٻئي رنگ سان پري ڻاهيل جُڙتو تِرڦُلڙِيون= تارن جا ڦُلڙين مثل چمڪا. وَر سي= وري بہ سي، سدائين سي، پل سي (سدائين هجن). جي مان اوريون= جن ۾ مون محبوب سان گڏجي پنهنجو حال اوريو. ٢١. مُنه پاريون= منهن سامهيون. ٢٢. پيهي وِئو= پئجي ويو. سمائجي ويو. پڙلاوَ، پڙلاءَ= محبوب جي حسن جو جلوو. پَڙلاوَ ۾= ڍڪجي ويو (حسن جي زوردار تجلي ۾). ٢٣. خمار مان= ڳاڙهين ڳوڙهين خماريل اکين سان. جوهر= هيرو. وائي-١. اڱڻ آيام پيهي= منهنجي اڱڻ ۾ اندر قدم پري آيا. سڪيس جم سيوئي= سندن واسطي سڄي جمار سڪيس. جني جو سيڪڙو= جن لاءِ سڪندڙ. روح تني سان ريهي= روح تن ساڻ ريهہ سان ڳنڍيل آهي. وائي-٢. سونهڻ لڳا سير= سندن اچڻ واريون واٽون سونهڻ لڳيون، سهڻيون ٿيڻ لڳيون. د-٢-١. ناسيندي= اول، اوير طرفان افق مٿان اُڀرندي. ٢. نست، نبر= ست ۽ ٻر کان سواءِ، ضعيف. پيٽي= واهه، گلي. پر= آسرو. ٣. نرت= ٺُوچ واري نظر. پت= آسرو. ٥. ڏيان جو روئي= جيڪو پيغام آءٌ توکي روئي تي ڏيان تہ: 'وصال کان پوءِ وڇوڙو نہ پوي.'

Marfat.com

٦
آءٌ جي ڏِيئين سَنيهَڙا، سِي چَندرَ پَلِئِہ بَنڌُ
چَئِجُ حالُ حَبِيبَ کي نَئِي نُوڙائِي کَنڌُ
تو تيڏاهِين پَنڌُ، عالَمَ جيڏَنهَ آسرو.

٧
چَڱيان چَندرَ چَئيج، سَنيها کي سَڄَڻين
اَڳَڻِ مَتان اُڀِري، پِريان جي پَئيج
جِهيٽو ڳالهائيج، پيرين ڏري هَٿَڙا.

٨
جِها اُڀا چَنڊَ، تِهان اُڀا مان پِرين
اَڳَڻِ مَتي اُڀِرِين، ڪِڙين مَتي ڪَنڊَ
سَڄَڻَ جِيءَ اَڪَنڊَ، تو ڏنهُ گهَٽو نِهاريان.

٩
اَڄُ پُٺِ اُڀائِي، چوڏِهينءَ ماهَ چَندرَ جِي
مون ڏُونهُ مون پِرينِ جي اَچَڻَ جي وائِي
مون گهَرِ واڌائِي، پيئِي ڪامِ ڪَرنِ ۾.

١٠
اَڄ پُٺِ اوپارو، چوڏِهينءَ ماهَ چَندَر جو
مون گهَرِ مون پِرينِ جو اَچَڻَ جو وارو
سَڄَڻَ سوپارو، پيچ پَنيءَ گهَرِ آئِيو.

١١
چوڏِهينءَ چَندرُ اُڀري، اُٽريهِينءَ پَسِي نہ عامَ
مَتِسِ ناهِ مَلامَ، جيڪِين پُڇين پُڇ سو.

١٢
سَهسين سِجَنِ اُڀري چَوراسِيين چَندرِنِ
بِاللّٰه ري پِرينِ، سَڀ اُونداهِي پانئِيان.

١٣
چَندَر تُنهنجِي ذاتِ، پاڙيان تان نہ پِرينءَ سين،
تون اَڇو ۾ راتِ، سَڄَڻَ نِت سوجهَرا.

١٤
قَمَرَ ڪارو نانگُ، توکي ڪائي ڪَڏهِين
وِچوڙو وِڙانگُ، ڏِئِي ڏَکوئِنِ کي.

١٥
چَندَر! چِٽائي تُنهنجِي، سَهائِي مون سُور
لايان لالَ لِڱن کي، چَندَن پَري بُورُ
ڪُوماڻو ڪَپُورُ، مون واجهِيندي پِرينءَ کي.

١٦
چَندَر! تُنهنجي ذاتِ، سَڀِ مَڙهايان سونَ سين
آهِنِ پِرين پَنڌُ ۾، ڪِڙُ سَڄيائِي راتِ
اَچَنِ جهِين ساتِ، لَهِي وَڃُ، لطيفُ چَئي.

١٧
چَندرَ! مَ آءُ چَڙهِي، سَنجهي ڪَر مَ سوجهرو
اَسان پِرين پاڻَ ۾ گهارَڻُ ڏي گهَڙِي
تو پُٺِ هُوندَ سَرِي، جي پَلَڪُ پانهيرو اُپَرئين.

٦. سنيهڙا= نازڪ نياپا. پلئہ بند= پنهنجي پوتيءَ جي پلئہ ۾ ٻڌ. (اڳ محبت جا مخفي پيغام 'شين' جي صورت ۾ ويندا هئا، جيڪي قاصد ڳنڍ ٻڌي ڪٺي ويندا هئا. انهيءَ ڪري اهڙي نياپي کي 'ڳنڍ' چيو ويو. هت 'پلئہ ٻڌڻ' وارو اصطلاح ان اڳين رسم ۽ روايت جو عڪس آهي.) 'نُوڙائي'= 'نِئڙائي'، نِوڙائي. ٨. ڪڙين- چڱي چانڊوڻ ڪرين ڪنڊ زمين جو گهٽ ملڪن وارو وڏو خطو. ٩. ڪرن= رقيبن. ١٠. اوپارو= چڱو ٿي اڀرڻ جو وقت. پيچ پنيءَ- آڌيءَ رات جو (جڏهن رات پڇي ٿي. ٺري ٿي) ۽ ان ڪان پوءِ واري وقت ۾. ١١. چوڏهينءَ چندر اڀري= چوڏهينءَ جو چندر تہ بيشڪ اڀريل ٿي آهي جيڪو سڀڪو ڏسي ٿو. اٽريهين پسي نہ عام= اوٽريهين تاريخ ان کي سڀڪو (عام) ڏسي ڪونہ سگهندو. ملام= ملامت. ١٢. سهسين= هزارين. چوراسيون= هڪ چوراسي نہ، پر گهڻيون چوراسيون. ١٣. پاڙيان- مٽايان، برابر ڪريان. سڄڻ نت سوجهرا= محبوب هر وقت سهڻا ۽ روشن. ١٤. وڙانگ= اي وٺواند، اي نياڳا. ١٥. مون سور= مون لاءِ سور آهي. چندن پري ٻُور= چندن جو ٻورو لپ پري، هٿ پري. ڪوماڻو ڪپور= مون کي واجهائيندي واجهائيندي ايتري گهڻي دير ٿي وئي جو (منهنجي بدن کي سرهاڻ طور لڳايل) ڪافور (ڪپور) جي خوشبوءِ بہ جهڪي ٿي وئي. ١٦. ڪِڙ= سڄو ڳلي بيهہ. سات= ساعت. ١٧. پانهيرو= پوءِ پرو، ٿورو دير سان.

Marfat.com

١٨

چَنڊَ مَ اُڀَرُ سَنجهہَ، تہ اونداهِي اَجهو ڪَريان
پِري ڪَٿُورِيءَ هَنجهہَ، رُنا پِرِين پَهائِيان.

١٩

چَنڊَ ڪي چورائي، جهَڙَا! جهپي ٿِي نہ وَڃِين
اُونداهِي آهي، اَجهو عاشِقن ڪي.

٢٠

آيو چَنڊُ چَڙهِي، چارِيءَ جو چِيو ڪري
اُيو اُتِ اَڙِي، جِتِ ڏِنائين پِرِينءَ ڪي.

٢١

چَنڊَ! چوئين سَچُ، مَرُ تون مَنِيين پانئيين
ڪَڏهن اُڀِرين سَنهڙو، ڪَڏهن اُڀِرين ڳچ
جو مُنہ ۾ بَرِيئي مَچُ، سو پَدَمُ پِريان جي نہ پاڙِيان.

٢٢

چَنڊَ! چَوان تو حَقُ، جي وِڙهين جي وِچڙين
۾ اڪيون ٽرئو نڪُ، تو ۾ ناهہ پيشانِي پِرينءَ جِي.

٢٣

اُڀرُ چَنڊَ! پَسُ پِرين، تو اوڏا. مون ڏُور
سَجڻ سُتا وِلهہَ ۾ چوٽا پَري ڪپُور
پيرين آءٌ نہ پُڄَڻي، بابَلُ ڏِئي نہ بُور
جَنهِ تي چَڙهي اُسُور، سَنجهي سَجڻُ سانيئِيان.

٢٤

آءٌ اُڪَنڊِيائي مَران، پِرِين پَلا، پَرَ ڏُور
بابَلُ ڏِئي نہ بُورُ، پَنڌَ نہ جوڳي پيرڙي.

٢٥

ڪَرَهو نہ ڪَيڪاڻُ، پيرين آءٌ نہ پُڄَڻي
جو مون راتِ رَساڻئي، نيئي ساجَنَ ساڻُ
مون نہ وَهِيٽو پاڻُ، ويٺِي نيڻَ نِچوئِيان.

وائي

هِينڙو هِيءَ ضَرُورُ،

آيَلِ! ڪِينَ رهندو پِرينءَ ري!
سَگهو ساعتَ نہ جِندڙو، اَنئِي پَهَرَ مَلُورُ
مَنَ ۾ مُشتاقَن جي، ساجَنَ! تُنهنجو سُورُ
پيرين آءٌ نہ پُڄَڻي، ڏيهہُ پِريان جو ڏُورُ
وِڃي ويلَ سَيڪَهِين، هِينڙو پِرينءَ حُضُورِ.

داستان ٽريو

١

راتِ سَهائِي، پُون سَئِين، پَٽين وڏو پَنڌُ
هَلَندي حَبِيبَن ڏي، ڪَرَها موڙِ مَ ڪَنڌُ
بَنڌڻُ سوئِي بَنڌُ، جو پَهُچائِي پِرينِ ڪي.

٢

راتِ سَهائِي، پُون سَئِين، پِرتَ نئين، پَنڌُ پُور
مَيا! مَحبوبَن جي هَلِي وانءُ حُضُور
جي چُٽڪَن چِتَ ۾، سي ڪيئن سَجڻَ ڏُور
الله لَڳِ اَسُور، مونکي نيئي ميڙئين.

٣

راتِ سَهائِي، پُون سَئِين، پِرتِ نئين، پَنڌُ پَسُ
مَيا! محبوبن ڏي ڪِڄُ وَڃڻَ سِين وَسُ

١٨. سنجهہ= سانجهيءَ وقت، سنجهي ۾. اونداهيءَ= اونداهي ڪي. اجهو= بچاءُ ڍَڪ. ڪٿوري= مُشڪ، خوشبودار وکر. هنجهہ= جهولي. پهائيان= ميجايان، پرچايان. ١٩. جهڙ= اي جهڙ. جهپي نہ وڃين= قابو ڪري ڍڪي نٿو ڇڏين. ٢٠. چاري= چوڪي تي بيٺل پهري وارو. ٢١. چوئين= چَوَئين، چوانءُ. مَرُ= پل تہ. منيين پانئيين= چڱو نہ سمجهين، برو پانئين. پدم= پير جي تري ۾ ليڪو جيڪو آڱوٺي ۽ آڱر جي وچ مان شروع ٿي هيٺ ڪڙيءَ ڏي وڃي جيڪو بخت وارو. ٢٣. ولهہ ۾= ٻاهر ٿڏڪار ۾. ڪپور= ڪپور سان. ڪافور سان. بابل= بابل، بابو. پُور= جوان اٺ. اُسور= اسور جو اسر جو. 'سجڻ سانيئيان' سجڻ ڪي ملان، گڏجان. (ٻي پڙهڻي) سجڻ پيئيان= محبوب جي زيارت ڪريان، دلبر جو ديدار ڪريان. ٢٤. پنڌ نہ جوڳي= پنڌ ڪرڻ جهڙي ناهيان. ٢٥. ڪيڪاڻ= گهوڙو. وائي. آيل= اي ماءُ. جندڙو= جان ۽ تن. پرين حضور= پياري پرين جي حضور ۾. د-٣-١. پٽين= پٽن تي. پٽيين= پنڌ جي پٽين تي. بنڌڻ سوئي بنڌ= اهڙو پڪو پختو ارادو ڪر. ٢. سهائي= چنڊ ۽ تارن جي روشنائي واري. پون= زمين. هلي وانءُ= هلي وڃ، پهچ وڃي. چٽڪن= هُرن، وري وري ياد پون. اسور= اسر جو، پرپات ڪان اڳ.

راتِھن ھَلِي رَسُ، تہ ڪَرَنِ خَبَرَ نہ ٿِيي.

٤

ڪَرَها چَڏِ ڪُواڻَ، وِڳون وِجهہُ وَڏنڍيُون
سَئين سُپيرين جي، وِنگي ياڻ ۽ مَ واٽَ
چَڏِ جهوري ڏي جهاٽَ، تہ هُونديءَ راتِ هُتِ مِڙُون.

۵

ڪَرَها ڪَسَرَ چَڏِ، وِکَ وَڏندي پاءِ
مُنهنجو هَلَڻُ اُتِهين جِتي جانِبَ جاءِ
توکي چَندَنُ چاريان، پئو وَڳُ لاٽِي ڪاءِ
اِيهين اُٺَ اُناءِ، جِئَن هُونديءَ راتِ هُتِ مِڙُون.

٦

ڪَرَها ڪَسَرَ چَڏِ، وِڳون وِجهہُ وَڏنڍيُون
هيڪَرَ حَبِيبَن سان مونکي نيئِي گَڏِ
مَچُڻ پُونيئِي هَڏِ، آهُون اُڪَنڍِيَن جِيُون.

٧

ڳِلِ ڳانا ياقُوتَ جا، موتِي ڳُتِيئين مالَ
قُطِيفي جي ڪَرَها، هيڏِي پايئين حالَ
چَندَنُ چارِيئين جالَ، جي ڀِهرئين ڀَهرِ رَساٽِيين.

٨

ڳِلِ ڳانا ياقُوتَ جا، موتِي مَنجهہِ مَهارَ
چانگا چَندَنُ چارِيئين اَنئِي ڀَهرَ اَپارَ
سَندِي پيءَ پَچارَ، جي مون راتِ رَساٽِيين.

٩

مَيا تو مَهارَ، سَچِي پايان سونُ جِي
چارِيَئين چَندَنِ چوٽِيُون، نائي ميندِيءَ ڏارَ
سَندِي پيءَ پَچارَ، جي مون راتِ رَساٽِيين.

١٠

ماءُ مُنهنجي ڪَرَهي، موتِين جَڙِي مالِهہ
وِيءُ چَنائِين ڪالِهہ، اَڄُ وِڪَ واٽِيان نہ لَهي.

١١

ڪَرَها ڪُرُ سُجاڻُ، پيءَ — ڪو ۽ پانهنجو
اَصُلِ آهي آهِنجو ناليرو نِڏاڻُ
ڪَرَها آسان ساڻُ، ڪي چانگا ڪِجُ چڱائيُون.

١٢

اَڄُ مُنهنجي ڪَرَها، مَيا مَجُ مِنٿَ
جهاڳِيندي جهَر ڀِٽِيُون، متان ڪَرِيين ڪَٿَ
سُپيرِيان جي سَٿَ، مونکي نيئِي ميڙِيين.

١٣

لَڪِ لاڪيٽو ڪَرَهو، ڪوڙين ڏيئِي ڳِدومِ
اَگٽِ سُونہ ٽِئومِ، مُلِ مَهانگو مَ چِئو.

١٤

لَڪ لاڪيٽو ڪَرَهو، ڪوڙين ڏيئِي ڪاهِ
اِيلاچِيُون آهُرَ ۾، پوڄَ مَيي ڪي پاءِ
ڪَٿَ نہ ڪَندو ڪاءِ، پَلاٽِئو تہ پِرينءَ مِڙي.

وائي-١

هِي ہ ڳالهڙِيُون، مِيان سَجَڻا!
آءٌ اوريندِيس پِرينءَ سِين
ڳالهيُون پريمِ تُنهنجِيُون، وَڏِي وَڻ ٽِيُون
گوشي پِرين نہ گَڏئا، پَرَ سِين مون نہ ڪِيُون.

ڪرن= محبت ۾ خلل وجهندڙن، رقيبن. ٤. ڪواٽ= ڏنگي ڏکي واٽ. جهوري= ڳڻتي، انديشو. ڏي جهاٽ= ڏي تڪڙي تکي سٽ. هونديءَ رات= راتِ هوندي. ۵. ڪسر= ڀڳل وک. ٦. آهون پونئي هڏ= آهون پٺون تنهنجي متان پون. ٧. مال= مهار، ڳاني. قطيفو (ع. قطِيفة)= پٽ، ريشم، بخمل. هَيدي= پلاٽي (گاهہ سان ڀريل ھنڊِي)، ٻڙهو ڏين جو (لاڙ، ڪڇ). ٩. چندن چوٽيون= چندن جي ٽارين جا چوٽيءَ وارا گونچ. نائي= نوڙائي، هيٺ ڪري. ١٠. موتين جڙي مالهہ= موتين سان مڙهيل ڳاني لهي ٿي. ويءُ= وڏي سائي گاهہ واري زمين. وک واٽيان نہ لهي= اڄ (سندس هلڻي تکي ۽ واٽ سان پوري آهي ۽) سندس قدم واٽ تان نٿو ٽڙي. ١١. ڪُرُ= نهو، ٻڌ، نسل. پيءَ- ڪو= پيءُ جو. نڏاڻ= توڙ گهٽو، تمام گهٽو، انت گهٽو. ١٢. جهر= جهر جهنگ. جهرپٽيون= جهنگ واري ڏکيي پنڌ جون وڏيون وٽيون، لامون، ڊيگهون. ١٤. پوڄ- گهٽيون (ايلاچيون). آهُرَ= آهُري ۾= ڪاڏي ويل، ڪاڏي ۾. ڪَٿ= ڪٿ ڪٿان، تخميني طور ويچار، تخمينو. وائي-١. ہ ڳالهڙيون= (محاورو) ہ اکر، ہ لفظ. اوريندِيس= پنهنجي حال سڻائڻ طور چونديس. گوشي= گوشائتا. پاسي تي

Marfat.com

وائي-٢

سَڏين سيڻَ نہ هُونِ، نِيهُ نِڀَاپي نہ ٿِيي
ڪَارِيءَ راتِ رَتَ ڦُڙا جانِ جان نيڻَ نہ رُونِ
مونَڻُ جَنِي مِيهَڻُو، پِڙَ تي سيئِي پُونِ
جَنِ مُسافِرَ سُپرين، سي مَرُ رويو رُونِ.

داستان چوٿون

١

ٻُورُ نہ چَري ٻُورُ، پَسِئو ٿُورُ تَڪُون ڪَري
مُونين هَٿِي موتِئو، ڪَرَهو راتِ ڪَپُورُ
مَيو تِئو مامُورُ، چَندَنُ چَکِي آئِيو.

٢

اوڳَارين نہ اَنرا، ٻَڌا چَرَنِ نہ ٻُورُ
ليڙَنِ ڪي لطيفُ چئي موتڻ جو مذڪُورُ
مَينَ ڪي مامُورُ، اُٺُڻُ اڳِئين پَنڌ جي.

٣

چَري نہ مِصريءَ سَنگَ، چَندَنَ جا چُوپا ڪَري
اکِينِ مَتي اَنگَ، مَيي ڪي مَجازَ جَا.

٤

مَيو اَنگَ- مَيو، چانگو چَني نہ ڪِئو
ذَاتِ ڏُريان نہ سِکِئو، ڪَرَهو رَءِ رَيو
جو پَرَمَلا پِيو، ناهِ نِهايَتَ تَنهِ سِين.

٥

وِيٺو مَنجهِين وَڳَ، نايو ناگِيلان چَري
ڪَڏهن هِنَ ڪَرَهي جا پَڌَرِ پَڳَ نہ لَڳَ
جَڳَ ۾ جهڙو جَڳَ، هِيئَڙي سان هُتِ چَري.

٦

جِئان ڪوڙِ ٻہ ڪانِيُون، پَنجين لَکين پَنُ
تِئان چاٽي چُڳِيُون، مَيي رَتو مَنُ
ٿَنهِ وَلِ سَندو پَنُ، ڪُوماڻُو ڪوڙين لَهي.

٧

جِئان ڪوڙِ ٻہ ڪانِيُون، پَنجين لَکين پا
مَيو ٿَنهِ ماڳا، ڏِيهاڙِي ڏارَ چَري.

٨

جِئان ڪوڙِ ٻہ ڪانِيُون، پَنجين لَکين پِڪَ
تِئان ڏِيئِي تِڪَ، مَيو مستانو ٿِئو.

٩

اُٺَ نہ وَچِي وَڳَ سِين، چَري نہ لاٽو
مَيي ڪي مَجازَ جو ٿُوهي ۾ ٽاٽو
پَٽاري پاٽو، مَرَندي سِينءَ نہ مَٽِئو.

١٠

اُٺَ نہ وَچِي وَڳَ سِين چَري نہ چانگو
لَڳِيَسِ ناٽُڪَ نِيهَ جي، نِهوڙِئو نانگو
چَڏي سِرَ سانگو، رِڙهي رَنڊِ پِرينِ جي.

د-٤-١. ٻُور= ڪچڙا گونچ گلڙا. ٻورُ= جوان اُٺ. تور= پنهنجي تور وارو گلو. تڪون ڪري= گلي ڏانهن ڀڃي وجھڻ لاءِ واجهائي. مونين هٽي= گوڏن سان لائي مروڙي. ڪپور= ڪافور. مامور= مخمور، نشي ۾ مست. ٢. انرا= بيمار. ٻورُ= ٽارين جو ڪُچُ. مامور= امر ڪيل، نصيب ۾ لکيل. ٣. چندن جا چوپا ڪري= چندن کي ٻہ پورو نہ ڪائي ۽ چوپا ڪري ڪڍي ڇڏي. انگ= اهڃاڻ، آريکڻ. مجاز= محبوب جيِ محبت جا. ٤. انگ- ميو= انگن عضون ۾ پريل، لڱين مضبوط. چني نہ ڪئو= ڪاڏي سان ڪونہ متو آهي، مايا ڪانہ چاڙهي اٿس. ذات= ذائڻ. رءِ رَيو= پوري ڊئو ۾ آهي. جو پرمَلا پِيو= جيڪو 'پَرمَلَ' جي وڻ يا ول تي پيو، جنهن پَرمَل جو ذائقو چکيو. ناه نهايت تنه سين= تنهن سان پڄڻ پيٽي ڪانهي. ٥. ناگيلان= ناگيلون، ناگيل جي وڻ جون ڦريون. پڌر پڳ نہ لڳ= پڌر ۾ پيرا نٿا لڳن، ٻاهر ميدان ۾ پيرن جا نشان لڱل ناهن (جو پانئجي تہ وڳ مان اٿي ٻاهر ويو آهي). ٦. ڪوڙ ٻہ ڪانيون= جنهن ول جون ٻہ ڪانيون ڪروڙ لهن. پنجين لکين پن= پن پنجين لکين وڪامي. تئان= ان ماڳ تان، تتان. ٨. پڪَ= پنگ، تري ۾ پيل ڦڙو. تِڪَ= گيت. ٩. لاٽو= هڪ ڪارو ٻوڙو جنهن کي اٺ چاه سان کائين. پاٽو= پاڻ، ويهڪ واري جاءِ. ١٠. ناٽُڪ= نوڪ، ناڪيلي جي تکي چهنب. نِهوڙِئو= نهوڙي نيو، هيٺو ڪري ماريو. نانگو= جيڪو ٻيا سڀ آسانگا پلي نينهن ۾ نروار ٿئو. رَنڊِ پرين جي= محبوبن واري واٽ تي.

Marfat.com

۱۱

أٿ نہ وڃي وَڳَ سِين، ٻَڌو چَري نہ ٻُورُ
مَيي کي مَجازَ جو ڪُڙهہ اَندَرِ کو سُورُ
سو پرايَئِين پُورُ، سُکِي جِئن سانئو ٿِيو.

۱۲

ڪَرَهو سَرَهو نہ ٿئي، چانگو تان نہ چَري
لايو لَٿُون، لَطِيفُ چئي، مُنو ماڳِ مَري
نَظَرُ نِيهَ ڏري، پيشانِيءَ ۾ پِرينءَ جي.

۱۳

ڪِين جو ڪيڏاهِين، چانگو چَڪِي آئِيو
تاڻِئو تيڏاهِين، نيٽ چِنايو نِڪَري.

۱٤

أٺِي اَڙائِينسِ، ڇَڏِئو تہ ڇيڪُ ٿئو
ڪارايان ڪِڙِئو وَڃي، پَلاڻِي پائِينسِ
ڏاوَڻِ تَنهِ ڏائِينسِ، جئن چَري ۽ چِنگهي پَٿو.

۱۵

دو- دَستي دو پيرَ، سِيني سَنگهرَ رُڪَ جي
ماءُ! مُنهنجي ڪَرَهي، تازي قُلَنِ هيرَ
تَنهِ کي ڪامَڻَ ڪَنيِ ڪيرَ، جو مُونهِين وَٺِ مَسَ رَهي.

۱٦

پيشانِيءَ ۾ پرينءَ جي چانگي رکيو ڇٽ
نيٽ چِنايو نِٽُ، اُيو اوڏاهِين اُسَري.

۱۷

نَوَ نيرَ، ڏهہ ڏاوَڻِيُون، پَندرَهن پَينڊَ پِيَاسَ
بَغَلَ مَنجهہ بَگهاڙِيُون، لَگين لوهہ لَڳاسَ
جُه ساجَنَ سَنيرِيَاسَ، تہ ڇرکَ چِنائِين هيڪَڙي.

۱۸

نَوَ نيرَ پائي، جان مون ڪَرَهو جهَلِئو
ڇڪِيءَ چِنائي، وئو پَهرِين راتِ پِرينِ ڏي.

۱۹

وَٽي سيٽ سُوَٽ، پاءِ پنهنجي ڪَرَهي
وَلِيُون واسَ وَرَنِيُون پَهرِيُون مَٿي پَٽ
چانگي چکِي ڇَٽ، تہ پوءِ نہ رَهندو پَنڌ ري.

۲۰

نيٽ چِنائي نِٽُ، ڪَرَهو ڪُنگوءِ ريٽ تي
چانگي رَکِئو ڇٽ، پَرمَلَ جي پَساهَ تي.

۲۱

لَکين سَئين چَرَنِ، ڪَرَها ڪُنگوءِ ريٽ تي
تِئائِين ويسَرَنِ، هَٿِ نہ آيو هيڪَڙو.

وائي

آهِينم ڳالهڙِيُون، ماءُ! مُرادُون پِرينءَ سِين
جي مان پيئون پِرينءَ ري، ڪُوءِ سي راتڙِيُون
جي مان اوريُون پِرينءَ سِين، وَرُ سي باتڙِيُون
پَسڻَ ڪارَڻِ پِرينءَ جي، پاتِيَمِ جهاتڙِيُون
آڏِيءَ عبداللطيفُ چئي، ڪُهَنمِ ڪاتڙِيُون.

۱۱. (اهو اٺ) ٻڌل حالت ۾ ٻُورُ (ولين جا گونچ ۽ وڻن ٻوڙن جا گلڙا گل ۽ ٻور) ٻہ نہ چري. ڪڙهہ- اندر ۾. سانئو (جاتڪي ڪڇ جي ٻولي)= ڪانو (جوئر جو)= سڪي ڪانو ٿيو، سکي سنهو ٿيو، ٿانئو ٿيو. ۱۲. سرهو نہ ٿئي- ڇگو ڀلو نہ ٿئي، خوش نہ ٿئي. ۱۳. نيٽ= مضبوط چمڙي جو وٽيل رسو جنهن سان اٺ کي ڏانوڻ ڏجي، چمڙي جو وٽيل مضبوط ڏانوڻ. ۱٤. ڇيڪ ٿئو= هيڏانهن هوڏانهن ويو، رليو. ڪِڙِئو وڃي= ڀڄي گم ٿي وڃي. پلاڻي پائينس= پلاڻي وجهينس ۽ چڙهينس. ڏائينس= ٻڌينس (اهڙي ڏانوڻ سان ٻڌينس). ۱۵. دو دوستي- ٻُني. دوپير- ٻنهي پيرن واري. ڪامڻ= جادو (پاڻ وٽ هڪ جاءِ ويهارڻ وارو). ۱۷. پينڌ- رسو جيڪو اٺ يا مينهن کي ٻڌڻ لاءِ هڪ پير ۾ وجهجي. بگهاڙيون= پاکڙي جي ڪَڇن ڪاڻ لڳل ڪليون. لوهہ= بگهياڙين واريون لوهيون ڪليون. ۱۸. ڇڪيءَ چنائي- هڪ ئي ڇڪ سان چنائي. ۱۹. سيٽ= ٿلهو رسو. سُوَٽ= مضبوط وٽ (ڦيري) وارو. واس ورنيون- خوشبوءِ دار، رنگدار. پهريون= پکڙي پيون. ڇٽ= ڇَس، سواد، ذائقو. ۲۰. ڪُنگوءِ ريٽ= ان نالي وارو ٻيٽ (زباني روايت موجب، گجرات جي ڪناري سان جتي ڪا ندي چوڙ ڪري ٿي، اتي هڪ وڏو ٻيٽ آهي، جنهن کي 'ڪنگوريٽ' چون جنهن ۾ جهنگلي اٺ عام جام پيا گهمن.) پرمل جي پساهہ تي= پرمل ول جي تازي رَسَ تي. وائي. ور سي باتڙيون- واهہ ڀليون سي ڳالهڙيون. ڪهنم ڪاتڙيون= سڪ ۽ فراق واريون ڪاتڙيون مونکي ٿيون ذري ذري ڪهن.

Marfat.com

داستان پنجون

١

اَڄُ نہ اڳينءَ ڍارَ، ڪَرَهو جِتَّن ڪالهہ هو
اڳَڻِ آيو نہ ڪَري، پاهُوري پَچارَ
جيڪُسِ مَنجهہِ قَطارَ، ڪا وَلِ چِنائين وِهہَ جي.

٢

پَلاٽِئان پِئو، اولاٽِئو نہ اُٿِيي
جيڏانهہ وَڳُ وِئو، اُيو تَرسي اوڏهِين.

٣

ڪَرَها توکي ڪامَ، سَچو پَسِي مون سَچِي
مانَ پَرُوڙِي مامَ، ساڳاهي سَئِينءَ وَهِين.

٤

هُنگَرَ هَلايو، ڏيئِي موڙُ مَهارَ جِي
وَسان جي وِيو، ڪَرَهو تي ڪامُون سَهي.

٥

آٽِي بَدِمِ وَڻَ جاءِ" مانَ چَري ڪي مُگريُون
ڪُڌاتُورو ڪَرَهو لِڪِئو لاٽِي ڪاءِ
اِنَ مَيي سَندِين ماءِ، مونکي ڳالهڙِيين ڳوڙها ڪِئا.

٦

ڪَرَهي ڪي ڪَئِين، وِدَمِ پِيندُ پَلَڻَ جا
ليڙو لاٽِيءَ ڪي چَرِي، نِيرَ ساڻُ نِئِين
چانگي سَندي چِٽَ ۾ صاحبَ وِجهہُ سَئِين.

اوباهِيوس اَئِين، لُطفُ ساڻُ لَطِيفُ چئي.

٧

چانگا! چَندَنُ نہ چَرِين، مَيا! پِئين نہ مرڪَ
اگرِ اوڏو نہ وَجِين، ٽُڪِئو چِڏِيين توڪَ
لاٽِي، وِچان لوڪَ، ڪِهڙِي اڪرِ آٽِرِيئِي.

٨

چانگي چِئِي چُڪِياس، مَتان اَڪَ نہ اُلهي
چوڏاري چَندَن وَڻَ پَچي پوڄَ پِياس
جَنهِ وَلِ گهٽا وِهاٽيا اُنَ سين آرِ لَڳِياس
راڙِي رَٽَ ڪِياس، هِنَ ڪُڌاتُوري ڪَرَهي.

٩

مِنِيُون لَهي مُهاءِ، جي تو چانگا چِنيُون
وَلڙِيُون وِهَ ساءِ، اَجان تو مُهَندِيُون.

١٠

پَسي ڳاڙها گُلڙا، ڪَرَهَل ڪِيمَ تَرسُ
سي تان هَلِي پَسُ، جي اِنَ وَلِ وِهاٽيا.

١١

مَيي ماڳائي، وِڌو واٽ وَلِينِ ڪي
خَبَرَ ڪيئڻ ڏِٺِين تِي، وِڏُوٺا واهِي
ڪَرَهي ڪاڪَتَ چِڏِئِي، وَريسِ نہ وائِي
چانگي چَريائِي، ويئِي ويچاري وِسرِي.

د-۵-١. اڳينءَ ڍار= اڳينءَ طرح. پاهوري= پاهوري جي، ڪاڏي واري جاءِ جي، ڪاڏي جي. جيڪس= لاشڪ جو. ٢. پلاٽئان پئو، اولاٽئو نہ اٿيي= پلڻ جو بار تہ نہ سهي، پر ٿلهي پني ۾ اٿي نہ سگهي. ٣. ڪام= لڪڻ. مام= راز واري ڳالهہ. ساڳاهي= ڏيان ڏيئي، سمجهي. سئين وَهين= سٺو سچو سياڻو ٿي هلين، وڏي وک وجهي تڪڙو هلين. ٤. هنگر هلايو ڏيئي موڙ مهار جي= (لڪڻ هڻڻ بدران اٺ کي) هونگر سان، مهار کي پاسي تي ذرا ڇڪ ڏئي هلايو تہ هلندو. ڪامون سهي= لڪٺيون سهي. ٥. وَڻَ جاءِ= انهي وڻ واري جاءِ وٽ جنهن تي مُگر ول چڙهيل آهي. مگريون= مُگر ول جون ڦريون جيڪي اٺ چاھ سان چرن. ڪڌاتورو= بدبخو. ڳالهڙين ڳوڙها ڪئا= اندر ۾ غمن جا انبار ڪيا. ٦. پيندُ= پيرن جي رسن جا ڪڙا (’پيندُ‘ اٺ يا مينهن کي هڪ پير ۾ وجهبو). پلڻ جا= روڪڻ وارا، جهلڻ جا. نئين= نئڙي، ڳاٽ نوائي. اوباهيوس= ايو ڪيوس، سرهو ڪري اٿاريو، سرخرو ڪريوس. ٧. ميا پئين نہ موڪ= اي ميا! تون سٺو جال وهندڙ ٻاٽي نٿو پئين. ٻيا سٺا چارا. آٽرِيئي (هينين لاڙ ۽ ڪڇ جي جاتڪي ٻولي جو لفظ)= توکي وٽي. ٨. پوڄ= گهٽا، ججها. وِهاٽيا= وِهہ ۽ زهر سان چريا ڪيا. آر=لٺون، آرو. ٩. مهاءِ= منهن مان، واتان. وہ ساءِ= زهر جهڙيون. مُهَنديُون= توکي موهينديون، توکي ڪاٽڻ تي هرڪائي ماريندين. ١٠. ترس= سِڪ، سَڌڪر. وهاٽيا= وِهہ ۾ وڌا، زهر ۾ ماريا. ١١. ماڳائي= ماڳان ئي، ماڳهان ئي= ذريان ئي. وڏوٺا= ڪاوڙيا. ڪاڪت= طاقت.

Marfat.com

۱۲

وَڏَپَڻَ ۽ واءُ، ڳَرَهي ڪاڏو ڪوڙِئو
ڪوءِ ٻَن ٻَلاڻِئاءُ، اولاڻِئو نہ اُتِيي.

۱۳

ٿَرَ ڏُونگَرَ (ٻَرَ) روهہَ، مَيي سَبِ مَناڙِيَا
هاڻي اڱڻُ اَسِي ڪوهہَ، آهي اَنَ جَماجَ ڪي.

وائي-۱

آءٌ جِيَندِي ڪِيئَن، يا اللهَ!
مون مسافِرَ سُپِرِين
مُونکي ڇَڏي هَلِئا، هاڻي ڳَريان ڪِيئَن.

وائي-۲

توڻي ٿَڙين تون،
تو ڌَرُ توءِ نہ ڇَڏِيان
مونکي توءِ مشاهِدو، توڙي مُنهُ نہ ڏِيين مون
مون ٻِئا ڌَرَ ڳهَٽيئِي نِهارَئا، آهِيين ٿُون هِي ٿُون.

❖

---

۱۲. واءُ= واءُ جو مرض. ڪاڏو ڪوڙئو= ڳچي هيٺ ٻاري ۽ ٻوٽ زمين تي ڪوڙيو. ڪوءِ، ٻن= ڪڏ پوي. اولاڻئو نہ اٿيي= ٻنان پلاڻ جي بہ نہ اٿي سگهي. ۱۳. مناڙيا= پيرن هيٺ لتاڙيا. اڱڻ اسي ڪوهہ= گهر جو اڱڻ بہ ان لاءِ اسي ڪوهہ آهي. جماج (عربي. جَمازُ)= تکو هلندڙ اُٺ. وائي-۲. مون کي توءِ مشاهدو= مون لاءِ تہ بہ ديدار آهي (جڏهن تون مون کان منهن موڙين ٿو).

Marfat.com

سُر بروو

هيءُ سُر سچي عاشق جي محبت ڀرين جذبن ۽ احساسن جو آئينو آهي؛ سڄڻ جي سِڪ ۽ ساڻس بي انتها پيار واري شعوري ۽ لاشعوري ڪيفيت جو اظهار آهي؛ فراق ۾ عاشق جي اندر جي آه ۽ درد جي دانهن جو آواز آهي. محبوب موجود ڪونهي پر هو هردم عاشق جي اکين آڏو آهي: ڪيس غائبانہ ياد ڪندي عاشق پنهنجي اندر جو حال اوري ٿو، ڪانگ کي قاصد ڪري نيه جا نياپا موڪلي ٿو، ۽ محبوب کي پيار ڀريا ڏوراپا ۽ محبت جون ميارون ڏئي ٿو. ٻئي طرف هيءُ سُر محبوب جي بي مثال حسن ۽ ناز جي نظاري جو آئينو آهي: سهڻي محبوب جي سهڻي صورت ۽ سيرت ۽ سندس ڳُڻ ۽ ڳالهيون ان جا خاص عنوان آهن. عشق ۾ عاشق بي وس آهي: "هيرائي هٿ ڪيو هنيڙو حبيبن" ۽ "لڳيءَ جو لطيف چئي نڪو قال نہ قيل." عشق زوراور ذات آهي جنهن سان ڪوبہ حيلو نٿو هلي: "عشق اهڙي ذات جو منجهائي مَين ڪي."

داستان پهريون

١

جَڏِهن پَوي ٿي يادِ، صُحبَتَ سُپيرِين جي
فَريادئُون فَرِيادَ، ناگهِ وَجن نِڱَئو.

٢

ڪَڙو مَنجهہِ ڪَڙي، جِيئَن لوهارَ لَپيٽئو
تيئَن منهنجو جِيءُ جَڙي، سُپيريان سوگهوَ ڪَيو.

٣

جانِبَ تون جيڏو، آهِين شانَ شُعُورَ سِين
مُون تي ڪِج مُنهنجا پرين، توهہُ تُسي ٿيڏو
اِيءُ ڪامِلَ ڪَرُ ڪيڏو، جِئَن نَوازِيمِ نِگاهُ سِين.

٤

جانِبَ مُنهنجي جيءَ ۾ جي تو طَمَعَ پوءِ
وَتُ ڪاتي، وَڍِ اَنگڙا، اَدَبُ ڪَرِ مَ ڪوءِ
ڀانيان ڀالُ سَندوءِ، جي ساجَنَ سَنئُون نِهارِئين.

٥

جانِبَ اِيئَن نہ جُڳاءِ، جِيئَن مارئو مونِئو نہ پُڇين
رَتي رَتُ نہ سِنجِري، سِڪَ تُنهنجِي ساءِ
آسان تو هِي لاءِ، سَهسين سُڪائُون ڪَيُون.

٦

ڀَلي ڪِيَئي ڀَلا پرين، هِيئَن نہ مُناسبُ هوءِ
لائي، چَٽُ چَرئو ڪَري، پاڻُ ڳَڏي وِئين پوءِ
توڙي حُبَ نہ هوءِ، ٿَبِ هوتَ نہ ڪِجَن هيڏِيُون.

٧

ڀَلي ڪِيَئي ڀَلا پرين، اِيءُ نہ شانُ سَندوءِ
ڦهرِين لايو ڀرِيتڙو، ڪِينَ پُڇين تو پوءِ
قادِرُ شالَ ڪَندوءِ، ميڙو هِنَ مِسڪِين سِين.

٨

اڪيُون پرين ءِتُنهنجِيُون ڳَهَليُون ۽ گهوڙا
لاهِين نہ لوڙا، جي تو هاڄي هيرِيُون.

٩

نيڻَ سَڪيلا سُپرِين، ڀَؤنرَ پرِوُن ڀالا
چِڪَئِمِ چاڪَ ڀرِينءَ جا اَندر ۾ آلا
يارُ ميڙِين ياالله، جَنهن جِي صُحبتَ ڪاڻِ سِڪي هِنيُون.

د-١-١. فريادئون فرياد= هڪ فرياد جي مٿان وري ٻي فرياد. ناگهہ= اوچتو. نڱئو= نڪرئو. ٢. لپيٽيو= ورائي سوگهو ڪيو. ٣. شان شعور سين= شان ۽ شعور سان، وڏي شان ۽ عالي دماغ وارو. توهہ= ڪرم، مهرباني. تُسي= خوش ٿي. ٤. انگڙا= عضوا. ٥. نہ سنجري= نہ وهي (سنجرڻ= آهستي آهستي سمڻ، ٿورو ٿورو ٿي وَهڻ). سڪ تنهنجي ساءِ= تنهنجي سڪ جي ساءَ سببان. سڪائون ڪيُون= باسون باسيون. ٦. ڀلي ڪيئي= تو جيڪا ڪئي سا ڀلي ڪئي!! (محاوري طور معنيٰ تہ: 'اهڙي ڀلي ڪانہ ڪئي'). پاڻ ڳڏي وڃڻ= ڪو معاملو جاڳائي وچان پاڻ نڪري وڃڻ. هيڏيون= ايڏيون وڏيون ڏاڍايون. ٧. ڀريتڙو= پرت جو ناتو، نينهن، عشق. ميڙو= ميلاڻو، گڏجاڻي. ٨. ڳهليون= لڙائي جي گهوڙن جون ڳهليون، وڏيون ڇُلنگيون. لوڙا= حملا، هلائون. هاڄي هيريون= جيڪي تو هاڄي تي هيرايون. ٩. سڪيلا= سنڌيون تراريون. ڀئونر= ڪارا.

Marfat.com

۱۰

ڪوڙي ڳَڻُ مَ سُپِرِين، ڪنيئِي تان ڪوڙ

اهلَ اَکڙِينِ جِي نيئِي نِباهِجِ توڙ

مُون ۾ عَيبنِ ڳوڙِ، تون پاڻُ سُجاڻِجُ سُپرِين.

۱۱

ساهُ وَٺِي وِئين سُپرِين، ڪري قزاقِي

دِلبَرَ دِلِ ڪسي وِئين، يارَ ٿِئين ياڪِي

جاڙُ مون ضعيف سين تو جانِبَ ڏِسُ جا ڪِي

هِت بُتُ رهيو باقِي، تُون ساهُ وَٺِي وِئين سُپرِين.

۱۲

ساجَنَ سِپاهِي، آءٌ آوهان جو آهِيَان

اَچان ويلَ سَيَڪَهِين وِجهان واجهائِي

لالَنَ تو لائِي، ڪِينڪارِئُمَ ڪَرَن ڪِي.

۱۳

تُون صاحِبزادو سُپرِين، آءٌ نِسورو نوڪرُ

بيحَدَ ڪَريان بَندگِيون هَٿَ بَڌِي حاضُرُ

چِنان، هَڏِ نہ ڇَڏِيان، دوست تُنهنجو دَرُ

مُون تان مِهرِ نَظرُ، پرين لاهِ مَ پاهِنجو.

۱۴

بَرُوي جي بانِي، ڪَنهن ڪان سِکئِين سُپرِين

آٽي ڏِينڍءِ هَٿَ ۾ مَسُ قَلمُ ڪانِي

حَرفُ پُڇندءِ هيڪڙو ظاهرُ زِبانِي

ٿَنِ اڳِئان جانِي، کِهڙِي ڪَندين ڳالهڙِي!

۱۵

ڪِئان سِکئِين سُپرِين، ڪاسائِڪي ڪارَ

تِکِي ڪاتِي هَٿَ ڪَرِي، مُنِيءَ سِين مَ مارَ

چوري چاڪَ نِهارِ، تہ سُورَنِ سانگهيڙا ڪَيا.

۱۶

اَچِين جي هيڪارَ، مون ساريندي سُپرِين

وَنِيُون وِهاڻا ڪَريان، هَنڌُ وِڇايان وارَ

ساجَنَ سَپَ چمارَ، گولِي ٿِي گُذاريان.

وائي-۱

وَٺان وَجُ مَ مُون، منهنجو تُون هِين تُون

ڪونہ سُڄاڻا ڪو بِيو، وٺان وَجِ مَ مُون

مُون تَڏهانڪَرَ مَڃِئو، جَڏهان ”ڪُن فَيَڪُون“

اَهڪيءَ رَسِجُ اَحمَدا، اَڳِيان سوڙهِي پُون

اَتِي رَسِجُ ڪارِڻِي، جِتِي هُونگَ نہ هُون

ڏِجِ ڪا لَپَ لَطِيفَ ڪِي، طَهُورا مان تون.

وائي-۲

هاڻِ اِيندو، هاڻِ اِيندو

منهنجو سَڄَڻُ سائِين هاڻ اِيندو

نِماڻِيءَ جو نِجهرو پاسي پاڻِ اَڏِيندو

مَٿان لَڱَنِ ساڻُرو، صَحِيءُ سَلامتَ نيندو

آگَرِ لائي آندِيُون، نيئي وَسِينءَ ۾ وِجهندو

مَهَندِ تيندو مُصطفيٰ، پُنِيءَ لوڪُ لَنگهندو.

۱۰. ڪنيئي تان ڪوڙ= پر جي (نگاهون) ڪنيون اٿئي تہ پوءِ پل گهورن سان گهاءِ. نظر جا نيزا هڻ. اهل اکڙين جي= اکين جو آرو. اکين جو راض. ۱۱. ڪري قزاقي= قزاقن واري ڪري، وڏن ڌاڙن وارو ڪم ڪري. ياڪي= تن تنها، بي پرواهہ. جاڙ= ظلم. ۱۲. واجهائي= جهاتي. تو لائي= تنهنجي لاءِ ئي. ۱۳. بندگيون= خدمتون. ۱٤. برووِ= (هت اصطلاحي معنيٰ طور) ماڻن واري محبت. باني= صلاح، ترغيب، هُشي (چوندا: ”توکي ڪنهن اها باني ڏني آهي“). ۱۵. مني= مڏي. چاڪ= ڦٽ، گهاوَ. سانگهيڙو (جمع. سانگهيڙا)= ڪوري دلي يا مٽ ۾ سنهڙو سوراخ. ۱٦. ونيون= اکين جون ماڻڪيون، اکيون. هنڌ وڇايان وار= وارن کي تو لاءِ هنڌ ڪري وڇايان. وائي-۱. جڏهان ڪُن فيڪُون= (ڪُن= ٿيءُ. فيڪون= پوءِ ٿي پوندو. ’ڪن فيڪون‘ آيت: خالق ڪنهن بہ ٿول کي حڪم ڏيندو ’ٿيءُ‘ تہ پوءِ ٿي پوندو). جڏهن کان وٺي خالق مونکي خلقيو مون تڏهان ڪر مڃئو- ’قالوابليٰ‘ واري ڪيل قول ڏانهن اشارو. روحن کي خلقي رب ڪانئن پڇيو: ’پلا، آءٌ توهان جو رب ناهيان؟‘ (الستُ بربي). روحن اقرار ڪيو ۽ ’چيو تہ هائو‘ (قالُوابليٰ). احمدا= اي احمد (صلعم)، اي منهنجا نبي محمد (صلعم)! ڪارڻي= ڪارڻ ڪندڙ، حاجت رَوا ڪندڙ. جتي هونگ نہ هون= جتي ڪو آواز ڪونهي (آءٌ اڪيلوئي آهيان). طهورا= پاڪ شراب. وائي-۲. نجهرو= ضعيف گهر، جهوپڙو. آگر لائي- پنهنجي آگَر هٿ ۾ ڏيئي (ڏوري هلندو).

Marfat.com

داستان پيو

١

ڪَري ڪانگ ڪُرنشون پيرين پرينءَ پَئيجُ
آءٌ جو ڏِيئين سَنيهڙو سو وِچ مَ وِساريجُ
لِلهِ لَڳِ، لَطِيفُ چَئي، ڳُجهو ڳالهائيجُ
چَوان تِيئن چَئيجُ، تہ ڪيانتا خوشُ هوئين.

٢

اُڏُءُ لَڳِ الله، ويلو ڪَرِ مَ وِچَ ۾
آءٌ جو ڏِيئين سَنيهڙو سو سانڍِ بَرابَرِ ساهَ
سَندِي ڳُجهاندَرَ ڳاهَ، ڪَهجُ مَ قَرِيبنِ رِي.

٣

آءُ اُڏامِي ڪانگڙا، پارانيا پَچارِ
ويهي هِتِ وِصالَ جو تان ڪو تُرُ تُوارِ
جي ڏِنئي ۾ ڏيسارِ، سي اُڏامِي آڻِ تُون.

٤

پارانيا پَچارِ، متي لامَ لَطِيفُ چَئي
قِيرِ مَ فَضِيلتَ تُون، جا ڪُرَ اهِنجي ڪارِ
جي ڏِنئي ۾ ڏيسارِ، سي اُڏامي آڻِ پِرِين.

٥

ٿَنِ جَنِي جِي تانگَ، سي سَجَڻَ سَفرِ هَلِئا
لَئِجُ لاتَ، لَطِيفُ چَئي، ڪَڏهن اِيندَمِ، ڪانگَ!
ڪَنهِ سَناٽي سانگَ، پِرين پَرڏيهي ڪِئا.

٦

وَهَلو وَنءُ وَراءِ پِرِين، آءُ ڪانگا وَڻِ ويهُ
جَنِ ڏُورِ چِتايو ڏيهُ، سي اُڏامِي آڻِ پِرِين.

٧

آءُ ڪانگا لَنئُ لاتِ، وَهلو وَرُ وَراءِ پِرِينَ
وِٽڙا جي وِلاتِ، سي اُڏامِي آڻِ پِرِين.

٨

تان ڪِين لَئِجُ ڪانگَ! ڪَڏهن ايندا مان ڳِري
سيڻَنِ ڪارڻِ سانگَ، مُون تان ڳَهٽيئِي ڪِئا.

٩

ڪانگل سيئي ڪوٽِ، پِرين جي پَرڏيهہَ ۾
جَنِي رءُ جَهانَ ۾ اَڪيُنِ اَروٽِ
لِلهِ لَڳِ لَطِيفُ چَئي ڪِج ڳَراجو ڳوٽِ
جي ڏمريا ڪَنهن ڏوٽِ، سي اُڏامِي آڻِ پِرِين.

١٠

پِرين جي پَرديسَ ۾، ٿَنِ جِي ڪانگا ڪِج خَبَرَ
تہ سَڀَ مَڙهايان سونَ سِين پَکي تُنهنجا پَرَ
گَهُمِي مَتان گَهَرَ، ڏِج پارانيا پِرِينءَ ڪي.

١١

آءُ ڪانگا وَڻِ ويهُ، سُڏيون ڏي ساٿيهہَ جُون
”چڱا ڀَلا سُپِرين ڪِ سُک وَسي ساٿيهُ“
پِرِينِ لَئِي پَرڏيهُ، مون تان گهٽو نِهارِئو.

١٢

ڪَرُ ڪَنيو ڪانگُ لَئي مُنِيءَ تي مَضبوطُ
آڻيئو ڏي آتَڻَ ۾ سَنيها ثابُوتُ
ڪانگَلَ اَٿِهُون قُوتُ، پارانيا پِرِين جا.

١٣

مَتَلن مُنيءَ مُنهنجي ڪَنهن اُڏايو ڪان

د-٢-١. ڪُرنشون (فارسي. ڪُورنش)= تعظيمون، آدرون. لِلهِ لَڳ= الله جي واسطي. ڪيانتا= چڱي خبر آڻيندڙ، خوشخبري ڏيندڙ. ٣. پارانيا (واحد. پارانيو)= نياپا. پچار (امر)= ٻڌاءِ. تر توار= ’وصال‘ جي ڪا ذري جيترڙي ڳالهہ ٻڌاءِ. ۾ ڏيسار= ڏيساوَر ۾، پرڏيهہ ۾. ٤. متي لام= متي وڻ جي لام تي ويهي. ڪُرَ= ڪُڙم، پُري پيڙهي. اهنجي= اوهان جي. ٥. لئج لات... ڪانگ!= اي ڪانگ! واڌائي واري لات لئج. ٥. سناٽي= ڏکيي، ڳري. سانگ= سفر. ٧. لنئُ لات= لات واري مٺي ٻولي ڪر. ٦. وهلوون= تڪڙو وڃ. ٦. وهلور ور= سگهو موٽ. ٨. مان ڳري= مون وٽ. سيڻن ڪارڻ= پيارن سڄڻن خاطر. سانگ= سفر (سندن ڳولا ۾). ٩. اروٽ= اڻوٽ، اکين ۾ پاڻي نہ هئڻ ۽ سُڪڻ واري حالت. ڳاراجو= روڄ راڙو، زاري نيزاري. ڏوٽ= ڪاوڙ. ١٠. مڙهايان= جڙايان، سون سان سينگاريان. ١٢. آتڻ= ڪتن واري جاءِ، جتي سڀ ڳڏجي ويهن ۽ ڪتين. ثابوت= پڪا پختا. قوت= خوراڪ ۽ جياپو، زور ۽ ڏِڍ. ١٣. مُني= زمين ۾ کوڙيل ٻہ- سانگي ڪاٺي، ڳتل ڪاٺي جنهن سان مال کي ٻڌجي، گهر جي اڱڻ تي کوڙيل ڪاٺي.

Marfat.com

ڳِنھي آيو ڳالھڙي سَندي سُپيرِيان
جَيڏيُون جاڙ ڪِيان، سُئِرِ هُوندَ سَنيھڙو.

١٤

ڏائي چَڙهي ڏارَ تي ڪِين جو ڪانگَ ڪَهيو
سُورائتيءَ سُورِ پَئِي پهو پَٽِ هَنيو
ڪامِي اَرِٿ ڪَنيو، ويچارِيءَ وِرُونھَہ ڪان.

١٥

ڏائي چَڙهي ڏارَ تي زاغُ ڪَري زارِيُون
آٽِيو ڏِئي آتڻَ ۾ سَنيها سارِيُون
ماٿِ ڪريو مارِيُون، تہ ڪَهيو سُٺِيان ڪانگَ جو.

١٦

ڏائي چَڙهي ڏارَ تي، ڪا جا لاتِ لَتِي
آتڻَ مَنجهہ اَندوهہُ ٿِئو، سَگهي ڪانہَ ڪَتِي
ويڙهي مَنجهہِ وَتِي، ڪِين جو ڪانگَ ڪَمائِيو.

١٧

ڪِين جو زاغُ زبانَ سِين لِيو مَتي لامَ
پَهُچايائِين پِرِينَ جا سَرتِيون اَڄُ سَلامَ
ڪاڪِيُون ڪَتي ڪامَ، تہ ڪَهيو سُٺِيان ڪانگَ جو.

١٨

انگهِڻان هيٺِ نہ اُلهي، ڪان ڪان ڪانگُ ڪَري
پِريان سَندي پارَ جي ڪانگَلَ ڳالھہ ڳري
پَٽِ نہ پيرُ ڏري، اُيو چَئي آيا پِرينَ.

١٩

آءُ ڪانگا ٻهہُ ڪولِ، سُڏِيُون ڏي ساٿيهہَ جِيُون
آنڌءِ جي عَجِيبَنِ جا سي خَطَ خوشيءَ سِين ڪولِ
آءُ سُٺِيان، تون ٻولِ، سَنيهو سَڄَڻَ جو.

٢٠

اَچِئو اَچِئو پُونِ، واڪا ڪِئو وَڻَنِ ۾
سَنيها سيڻَنِ جا، چوٽيءَ چَڙهئو چُونِ
ڪانگَ نہ ڪُوڙا هُونِ، پِريان سَندي پارَ جا.

٢١

ڪانگَلَ ٿُنھنجيءَ چانگَ، جَڏو جِيءُ جِيارِيو
مَٿان لامُنِ لَٿَ ڏِئو ٻولِينِ سِر ٻيلانگَ
اَڏُءُ مَٿان ڦانگَ، ”ڪَرَ جاوَنِ، آوَنِ پِرينَ.“

٢٢

ڪانگَلَ نيئِي ڪانگَ، منھنجي ڏي محبوبَ ڪي:
”لالَڻَ لائِيي ڏينھڙا، ڪَنهن سَناٽي سانگَ
اوهان رِيءَ اٽانگِ، وينيَ وِرهُ وَسائِيَانِ.“

٢٣

ڪانگا ڪِتابَتَ جي آنڌِئِي خُوبُ خَبَرَ
لَسَ ٿُنھِين ۾ لِکِئا دِلاسا دِلبَرَ
هِنيَڙو مون هَرَ هَرَ، وانچِئو وانچِئو وِندُري.

جاڙ ڪيان= اوهان ڏاڍائي ڪئي، اوهان مون تي ظلم ڪيو. ١٤. ڏائي ڏار تي چڙهي= گهر واري وڻ جي ڪٻي پاسي واري ڏار مٿان ويهي (فال ۽ سوڻ واري عام روايت موجب وڻ ڪي سامهون ٻيهجي تہ ڪٻي طرف واري ڏارر يا ٽار تي جيڪو ڪانگ ويهي لات لنوي ٿو سو سچو پيغام ڏيندڙ آهي). پهو= ڪپهہ جو پهو، پوٽي. پٽ هنيو= زمين تي سٽيو. وِرُونهہ ڪان= وِرُونهہ واري جاءِ ڪان، آتڻ واري جاءِ تان (اٽي چرخو ڪٽي رواني ٿي). ١٥. ڏائي چڙهي ڏار تي= ڪٻي طرف واري ڏار تي مٿان ويهي. زاريون= زورائتيون تيز تڪڙيون لاتيون. ساريون= ساري سنڀالي. ماٿ ڪريو ماريون= ماريون! اوهين ماٺ تہ ڪريو. ڪهيو= ٻول، پيغام. ١٦. لات لتي= لات لئي، ٻولي ڪئي. اندوہ ٿئو= ڏک ۽ غم وارو سمان ڇانئجي ويو. ويڙهي= گهر، پاڙي. ڪمائيو= حاصل ڪيو. ١٧. زاغ= ڪانءُ. ليو= لات ڪيائين. ١٨. انگهڻان= انگهہ يا انگهي ڪان هيٺ. ڪانگل ڳالھہ ڳري= ڪانگل وٽ ڪا ڳالھہ آهي، ڪو خاص پيغام آهي. ١٩. ٻهہ ڪول= ويجهو ويهہ. ٢٠. پُونِ= پَوَنِ، اڏامندا اڏامندا اچي لهن ۽ ويهن. چُونِ= چَوَنِ. هُونِ= هُجَن، ٿِيَن. ٢١. چانگ= مِٺي آواز واري ڊگهي لات، ٻيلانگ= ٻہ سانگي ڪتل ڪاٺي، ٻہ- سانگي ڪتل ٽوٽي. ڦانگ= ٽاري، ٽوٽيءَ جي هڪ انگهہ. ”ڪر جاوَنِ، آون پرين“: فال يا سوڻ جو ٻول، جو ڪانگ وينو لنئي تہ ان ڪي ائين چئجي تہ: ”اُڏر اي ڪانگا! ڪر يا رقيب وڃن يا رلن، ۽ سڄڻ اچن.“ ٢٢. ڪانگ= ڊگهو خط. سناٽي= ڏکيي، اٽانگي. سانگ= ٻاهر جو سفر. اٽانگ= اٽانگائي واري حالت، ڏکيو حال. وره= وڇوڙو، فراق. ٢٣. لس= سراسر، منڍ کان آخر تائين. وانچئو= ڏسيو، جانچيو.

Marfat.com

٢٤

زاغَ تُنهنجيءَ ذات جو تورو متي مُون
اُڏامِجِ عَبداللطيفُ چَئي صُبح سيڻَن ڏُون
ڪِجِ وينِتيُون وِترِيون ٻاجهائيجِ ٻَهُون
تہ: ”لالَڻَ ڪونہ لَهُون، جِهو تو جَهَان ۾.“

٢٥

قَرِيبَنِ جو ڪانگڙو متي ٿارِ ٽِلي
گَڏِئو ڪيانتو خَبَرُون ڪِيرُون ڏِيو ڪِلي
لائِي جَنهن لالَڻَ سان منهنجي باتِ بَلي
سو چِشمَن تي چَلي، جو دَربارِي دوستَ جو.

٢٦

ڪَڏي ڪانگا تو ڏِيان، هِنيُون ساڻُ هَٿَن
[illegible] ڪاءُ وِلاتَ ۾ اڳيان عَجِيبَنِ
[illegible] ڇوَنِ، تہ هيءُ قُربانِي ڪيرُ ٿِئو.

٢٧

[illegible] ڪوڙُ ٽِيوءِ، جِئَن پِئو آهِين پَٽَ ۾
[illegible] ٻُڙڪو نہ سَهِين، اَڄُ سارو ڏِينهُ سَنوءِ
[illegible] حالُ سَندوءِ، ڪانگَنِ ڪانگيرو ڪَيو.

٢٨

هُتِين وَسِيلو وِچَ ۾ ڪانگل پارِيئہ ڪانہ
اُتئہ ڪِينَ عجِيبَ ڪي ظاهِرُ ساڻُ زَبانَ
تورِ پُهُتين تانہ، اورِيائِين آٽِئو ڏِيين.

٢٩

پِريان سَندي پار جو ڪانگل نہ ڪُوڙو
اَچِي وَجي وِچ ۾ مَتي دَرَ دُوڙو
جو اَندَرِ اوسيڙو، سو لاٿائين لَطِيفُ چَئي.

٣٠

آنديمِ ڪانگَ قَرِيبَ جيون، اَڄُ واڌايُون واهُ
مَنَ مُرادُون پُنِيُون، ٿِيُون سَرَهايُون ساهُ
آندا پرين الله، سَڌُ منهنجا صابَ پِيا.

٣١

وِئو ڪانگُ لَئِي، واڌائي وِصالَ جي
اَجهي سَڄَڻَ آئِيا وَڏي ناهِ نُهي
وَيَتَ سَبِ وِئِي، سيڻَ سَلامَتَ آئِيا.

وائي

ڳَوا ڪان ڪان ڪَندا،

وِهَاڻِيءَ وَڻَن ۾
مون ڏِٺا، مون وِسَهَو، انڌِنِ پيچي اندا
اَچِي عَدالَتَ ۾، ويهِي وَٽُ وِجهَندا
حَلالُ چِڏي هِتَهِين مَتي ڍُونڊَ ڍِرَندا
قَتُلِ قُهيارَنَ تي اورِيائين اڙندا
سَڳَ جيڏاهِين سُرهَو، تيڏانه نہ ٽَرسَندا
هَندان هِدايت جي، اُستُخوانَ آٽِيندا
چَمڙي وارَ چُهنبُ وِڍِئا، هُمَاءَ سين نہ هَلندا
هُدهُد پاسي هَنجهَڙا وينا ايئَن وِهُسَندا
طالِعَ طائُوسَنِ جا پَسئو زاغُ پَچَندا
ڪُوڙا ڪِرِفتيءَ تي سَٿُون ڏِيو سِرَندا
ڪُوڙا ڪانگيرا ڪِئو مُنا تان مَرڪَندا
پَرِچِي پاڙهيرِينِ سِين، چُوٽو تان چُٽندا
حَدَ لنگهيائُون حَقَّ جي، بنهي پيرين ٻَجهَندا

٢٤. سيڻن ڏون= سڄڻن ڏهون، محبوبن ڏانهن. وينتيون= زاريون. وتريون= گهڻيون. ٻهون= گهڻو. ٢٥. ڪيانتو= خوشيءَ خير جي خبر ڏيندڙ ڪانگ. ڪيرون ڏيو= مبارڪون ڏيئي. بلي!= واه واه، واه واه جهڙي. ٢٧. ڪانگيرو= گهڻن ڪانون جو مٿان اُڏامڻ ۽ ڪان ڪان ڪرڻ (اڪثر، ان وقت جڏهن ڪو ڪانگ ڦٿڪندو ڏسندا، ورتل ۽ جهليل ڏسندا). ٢٨. پاريئہ ڪانہ= تو ڪانہ پاري، تو پنهنجو وعدو پورو نہ ڪيو. اُتئہ ڪين= تو ڪين چيو. ٢٩. دُوڙو= دُورو= ڏُولو= ڏُولهو، دادلو. ٣٠. واڌايون= خوشيءَ واريون خبرون. صاب پيا= سجايا ٿيا، مقبول ٿيا، اگهاڻا. ٣١. لئي= لات ڪري، واڌائي ۽ وصال واري ٻولي ڪري. 'ويت' يا 'وپت'= اڻ ٺڻ، ڪپت. وائي. انڌن پيچي اندا= اندا انڌن سان گڏ آهن، سڀ انڌا آهن. وٽ وجهڻ= ڦيرو وجهڻ، سنئين ڳالهہ ڪي منجهائڻ. ڦهيارَ= سنهي مڇي جيڪا ڪائڻ جهڙي ناهي. ڦهيارن تي= نندين بي سود ڳالهين تي. استخوان= هڏا. زاغ= ڪانءُ. ڪرفتي، ڪِرِپٽي= گونهہ، غلاظت. پاڙهيري= شڪاري، ماري. چوٽو تان چٽندا= ڪاڌو چڱندا، قوت گذران پيا ڪندا.

Marfat.com

داستان ٽيون

۱

نازَ مَنجھارا نِڪِري جَڏِ پِرين ڪَري تو پند
پُون پُڻ بِسم اللهِ چَئِي، راھَ چُمِي تِي رَندُ
اُپِيُون گھَٽِي اَدَبَ سِين وني حُورُوَن هَندُ
مونکي سائينءَ جو سَوڳنڌ، جِئَن ساجَنُ سَيئَان سُنهَٽُو.

۲

صُورتَ سَندِيَن سالَ، پاڻَ مُصاحِبَ سُپِرين
مَولي ڏِنَن مُنه ۾ نُوري نيڻَ نِهَالَ
سَندي خوابَ خِيالَ، مُون مَنُ مَستانو ڪِئو.

۳

ڳاڙها ۽ ڳُوڙِها، سَجَڻَ دراکَ ڇُگَن جئَن
مُڪائُون مَحَبتَ جا جهاٻا ۽ جهُوڙا
سَچُ ڪِ سَنيُوڙا، سَجَڻَ اَچِي سامُهَان.

٤

پاڻُوندَرَ ماڻِڪَ پِرين، عَطَرَ سِين آهِين
گھُندِڙِي نه لاهِين، سَجَڻَ ٻَنيي وارَ جِئَن.

۵

پاڻُوندَرَ ماڻِڪَ پِرين، عَطَرَ سِين اَمُلَ
مُنهِ گهُندِي تَڻَ ڳُلَ، پوري لوڪَ نه لَڳئا.

٦

مُنهِنجِي مَحبوبَن، ڪِچِي ڪِئڙِي ڪانڪا
توٽي اَگلِي آهِيان تان پِي سَندِي ٿَن
جامو ڏيئِي جَن، منهنجيون ڍِليون سَڀِ ڍَڪائِيُون.

۷

مُنهنجي مَداڻِ جِي ڳَلَ پِريان پيئِي
ڳَڌهِن ڪوسا نه تِيا ڏوراپو ڏيئِي
ساجَنَ سَييئِي، ڍَڪِئَم ڍولَ ڍِلائِيُون.

۸

عَيبَ نه اچَڻُ ڏِين، مونکي مُون پِرين ڏي
آڏا تِئو اکِين ڪي اُيا ئي آهِين
اَوڳُڻَ پاسي ٿِين، ته ڪاڻِياريءَ ڪاڻَ لَهي.

۹

ڪُهَن ۽ ڪوڻِين، اِيءَ پَرِ سَندِي سَڄَڻِين
هِنيين ڳهُرَنِ اوڏڙا، هَٿَن سين ٽِيلِين
ڪي ڪَمتَرَ پَرُوڙِين، اِيءَ اَٽانگِي ڳالهِڙِي.

۱۰

جَن رِءَ سَري نه ساھَ، رَتِي رُسُ مَ تَن سِين
هُوءِ ڪَرَهِين ڪُڇِج ڪِيمَ ڪِين، ڪج سيدُ چَئِي صَلاحَ
ٻِي وِرُوهَڻَ واھَ، ڪا توکي آهي تَن ري!

۱۱

آءُ عَجِيبَ اڳِي، ٻُڌُ حَقِيقتَ حالَ جِي
چَئُ ڪا باتَ بَيانُ ڪَري تان مُون تَنُ ٽَڳِي
لالَڻ تو لَطِيفُ چَئِي تي جَنهن سان لَڙهَ لَڳِي

د-۳-۱. سوڳنڌ= قسم. ۲. سال= سراسر سهڻي. مصاحب= صحبت ڪندڙ، صحبت ۽ محبت ڏانهن مائل. ۳. جهاٻا= اهي جهاٻا جن ۾ ننڍڙيون ٽليون هجن ۽ لڏڻ سان هلڪا منا واڄا ڪن. جهوڙا= مِلس، پشم، ڏاس يا سڻ جا ڪاريگريءَ سان ڳنڍيل ۽ ٽوئرن سان نهيل ٽُلها ڳانا جيڪي اڪثر اٺن جي ڳچين ۾ سينگار لاءِ وجهجن. ٤. پاڻوندر= پٽ جي پوشاڪ وارا، وڏي شان وارا. گهنڊي= گهنڊ، پيشانيءَ ۾ گهنج (ارڏائي جو، لاغرضائي جو). ٻنيو يا ٻنيو وار= ڪڪوريل وار، پورڙو سهڻو وار. مُنهه گهنڊي= منهن ۾ گهنڊي (ناز واري).تڻ ڳل= ڳلن تي سهڻي مرڪ واري ٽڪ. پوري لوڪ نه لڳئا= اهڙن اعليٰ وصفن وارن محبوبن کي عام اڀوجهه ماڻهن صحيح طور نه سڃاتو. ٦. ڪچي ڪئڙي ڪانڪا= منهنجي ڪنهن ننڍڙي عيب کي به ظاهر نه ڪيو. جامو ڏيئي= پنهنجو پاند ڏيئي. ڍليون= ڍلايون، اوڻايون. ۷. ڪوسا نه تيا= گرم نه ٿيا، ڪاوڙيا نه. ۸. اُيائي آهين= هميشه سامهون بيٺا آهن. اوڳڻ= ڪچايون، عيب. ڪاڻياري= ڪاڻ واري ڏوهاري. ڪاڻ لهي= قصور لهي. ۹. هنيين ڳهرن اوڏڙا= دل سان ويجهو وهارڻ ٿا چاهين. هٿن سان ٽيلين= (ظاهر ۾) هٿن سان ٽيلهي پري ٿا ڪن. ڪي ڪمتر= ڪي ٿورڙا (ڏاها ۽ داناءَ). ۱۰. ڪرهين= ڪاوڙ ڪن. صلاح= صلح واري ڳالهه. وروهڻ= ورونهه ڪرڻ، محبت جي پچار ڪرڻ. ۱۱. جنهن سان لڙهه لڳي= جنهن سان تنهنجي محبت جي تند لڳي.

Marfat.com

سو تان مَنجهہِ سَڳي، پُوتو آهہِ پِرِيتِ سِين.

١٢

اُتي وَڃُ اَندوهَ، دوستَنِ دِلاسو ڪِئو
مَحبوبَنِ مَعافِي ڪِئا، ڏُکُ ڏمَرَ سَبِ ڏوهَ
جا پَرِ لوهَرَ لوهَ، سا پَرِ سُورَنِ ساڻُ ٿِي.

١٣

جي تي جيءَ گھُرِئا، سيئِي سَجَڻَ آئِيا
سي سي ڦٽَ چُٽِي وِئا، جي تي ڪالهہ ڪُرِئا
آٽي اَڻَ- ٽُرِئا، دارُون دوست پِيارِيا.

١٤

جيءَ گھُرِئا جيئِي، سيئِي سَجَڻَ آئِيا
يِکُو مَنُ سَجو ٿِئو، ڳُجَ ڳَنڍِئا پيئِي
پيڙ پَري ويئِي، اَچڻَ سِين عَجِيبَ جي.

وائي-١

دوست نيڻان جو، دوستُ نيڻان جو دِلبَندُ لو!
پَلو جيڏيُون!
هيڏانهن هوڏانهن سُپرين، ڪاڏي وَرايان ڪَندُ لو!
چڙهي ڏادين ڏونگرين، راهَ پُڇايان رَندُ لو!
ساجَنُ سَيڻَان سُونهَڻُو، سائينءَ جو سَوڳَندُ لو!
جيڏانهہ عالَمَ آسَرو، مُون پڻ اوڏاهين پَندُ لو!

وائي-٢

دلبَرَ آ، دلبَرَ آ، يارَ وو، دلبَرَ آ
سُورُ تُنهنجو سُپرين مُونکي آهِ رُوح رَهيو
دوستَ دارُون دِلِ کي، تو رءَ ڏِيندو ڪيرُ پيو.

داستان چوٿون

١

عِشقُ اِهڙي ذاتِ، مُنجهائي مَيَنِ کي
ڏِينهان ڏورَڻُ ڏُونگَرين، رُئَن سَڄِيائِي راتِ
اُٿيي وِيئي تاتِ، مِيان مَحبُوبَنِ جِي.

٢

آدِمِينِ اخلاصُ، مَتائي مانو ڪَيو
ڪَونہ ڪائي ڪَڏِهِينِ سَندو ماٿُهوءِ ماسُ
دِلبَرَ هِنَ دُنيا ۾ وَڃي رَهندو واسُ
ٻئو سَبُ لوڪُ لِباسُ، ڪو هِڪدِلِ هُوندو هيڪڙو.

٣

دِل جو دلبَرُ هيڪڙو، گھڻا تان نہ ڪَڄَن
دِلِ ڏِجي کي هيڪڙي، توڙي سَوَ سِڪَن
اَوءِ چِلولا چَئِجَن، جي دَرِ دَرِ لائِن دوستِي.

٤

جِئَن سا ڪانِي ڪانھہ، لَهسَندي لاٽيُون ڪري
اَچي اَيِري اوچِتِي دَردَ پِريان جِي دانھہَ
ويڄَ ڏِنيين جو ٻانهہَ، سُورُ هنيين کي سامُهُون.

٥

لَڳيءَ جو لَطِيفُ چَئي نڪو قالُ نہ قِيلُ
لِکِئي لامُون ڪوڙِيُون، نيڻين وَهي نيلُ
هِينڙا تِيءَ سُڌِيلُ، ڪالهہ قَرِيبَنِ لَڌِيو.

٦

ڏَرَ تي دُونهين جِيئَن، سُرِبُر سُپيرِيَنِ ڏي
لَڳو آهِ لَطِيفُ چَئي تَنُ پِريان سِين تِيئَن

---

١٢. اَندوه= غم، فڪر، گوندر. سا پر سورن ساڻ ٿي= منهنجن سورن ساڻ بہ ساڳي سختي ٿي (۽ سور پڇي پري ٿيا).
١٣. ڪُرِئا= سور وارا ٿيا، جن تي ايذاء ڏنا. اڻ- ٽرِئا= تور کان ٻاهر، تمام گهڻا. دارون= علاج واريون دوائون پيئڻ جون.
د- ٤-١. مين کي= وڏي طاقت ۽ وڏي صبر وارن کي. ڏينهان= ڏينهن جو. ڏورڻ ڏونگرين= ڏونگرن کي ڏورڻ، سسئي وانگر جبل جهاڳڻ، مستانو ٿي جهرجهنگ ڳولڻ. ٢. مانو ڪيو= جهڪو ڪيو، گهٽ ڪيو. واس= خوشبوءِ، لوڪ لباس= ٻاهريون ڏيکاءُ، رياڪاري. هڪدل= پڪي پختي محبت وارو. ٤. ڪاني ڪانهہ= ڪانهن ٻوڙي جي ڪاني، 'ڪامون' ٻوڙي جو ڪانو جنهن مان تڙ جي ڪاني سيڪ ڏيئي ٺاهين. لهسندي= سيڪ ۾ جلندي. ٥. لڳيءَ جو= محبت جي لئون لڳيءَ جو. قال نہ قيل= چوڻ چائڻ ڪونہ هلندو. لکئي= تقدير واري لکئي، انگ ازل واري لکئي. لامون ڪوڙيون= پير پختا ڪيا. نيل= نيرُ، هنجهون. سڌيل= سڌير، سجاڳ، هوشيار. ٦. ڏر= ڏرتي. سربر= دونهين جيئن سڙڻ ۽ رڙهڻ، چڙڻ.

Marfat.com

حاصل ٿئي هيئن، قرينو قريب جو.

٧

پرُوسِ ٿِئُن پرياڻ، پرين وَسِ نه پانهنجي
لِڳو ڪِينَ لَطِيفُ چئي چِپَرُ چاتِيءَ ساڻ
پرين ڏيکاري پاڻ، خُوش ڪري وِيا خواب ۾.

٨

ڪي اوڏائِي ڏُورُ، ڪي ڏُورُ ئي اوڏا سُپرين
ڪي نه سَنيَرِجَن ڪَڏهين، ڪي نه وِسرَنِ مُورُ
مينهن ڪُنڊِيءَ جيئُن پُورُ، تِيئَن دوست وَراڪو دِلِ سِين.

٩

ماڻهو گهُرَنِ مالُ، آءٌ سَبَ ڏِينهَ گهُران سُپرين
دُنيا ڏنهن دوست تان فدا ڪريان في الحالُ
ڪِيَسِ نامَ نِهالُ، پَسَڻُ تان پري ٿِئو.

١٠

هيرائي هَٽِ ڪِئو هنيڙو حَبِيبَن
ٻَڌي ڪَچِيءَ تَندُ ۾ سَلهاڙِئو سيڻَن
جُهَ وِڏا پيچَ پرينِ، ته هِينئڙو هَٽِيڪو ٿِئو.

١١

ڪَڏهن طاقِيو ڏِين، ڪَڏهِن کُلن دَر دوستَنِ جا
ڪَڏهَنِ اچان اچڻُ نه لَهان، ڪَڏهن کوڙِئو نينِ
ڪَڏهِن سِڪان سَڏُ ڪي، ڪَڏ ڳُجهاندَرَ ڳُرَهِينِ
اِهَڙائِي آهِينِ، صاحِبَ مُنهنجا سُپرين.

١٢

جَڏانهه ڪَرَ جانِي، سَجَڻَ سانگِ سِڌارِئا
راتِيان راحَتَ ناهِ ڪا، ڏِينهان حيرانِي
آئُون پَنهنجي پِرينءَ تان ڪوڙين قُربانِي
رَضا رَبانِي، نا ته ڪَريان وَسُ وِصالَ ڪي.

١٣

جَڏانهه ڪَرَ تِيامِ، ساجاءِ سُپِيرينِ سِين
تَڏانهه ڪَرَ تَرَ جيتِرو ويلَ نه وِسِريامِ
اَندرِ رُوحَ رَهِيامِ، سَجَڻَ اوطاقُون ڪَري.

١٤

اَڄُ پُڻ اَنگِئَمِ اَنگَ، هَٿان حَبِيبَن جي
ساجَنَ رِءَ سَرتِيُون رُوحَ نه رُڃَنِ رَنگَ
جانِي آيو جُوءِ ۾ مَنجهان نِيهه نِسَنگَ
جا پَرِ ساٽِيءَ سَنگَ، سا پَرِ سُورَنِ سان ٿِئي.

١٥

اَڄُ پُڻ جُڙيَمِ جوڙَ، دوستُ پيهِي دَرِ آئِيو
سُکَنِ وَني ڏُکَنِ ڪي مَحڪَمُ ڏِنِي موڙَ
جا پَرِ ڪَتِريءَ ڪوڙَ، سا پَرِ سُورَنِ سان ٿِئي.

قرينو= محبوب سان ويجهائي واري نسبت. ٧. پرياڻ= پهه، رٿ، صلاح. ٨. پُور= ڪنڊي مينهن جي سڱ جو صفا ڳول ونگ. ٩. نهال= خوش، ٺڙيل. ١٠. سلهاڙيو= پاڻ سان ڳڏ ٻڌو. ١١. طاقيو ڏين= طاق ڀچائي در ڏيئي ڇڏين، در صفا ٻوري ڇڏين. ڳجهاندر ڳرهين= مون سان ڳجهو ويهي ڳالهين. ١٢. سانگ سِڌارئا= سانگ تي ويا، پري هليا ويا (سانوڻ جي مينهن ۾، مال وارا ماڻهو پنهنجو مقرر ماڳ ڇڏي، جتي گاهه ٿيو هوندو اتي وڃي مال سانگي ويهندا). ١٣. ساجاءِ= ادب ۽ محبت واري ڏيٺ، سڃاڻپ. ١٤. انگئم انگ= منهنجا انگ انگجي ويا، منهنجو جان جسم سندن نظر ۽ رک هيٺ اچي ويو. (اڳ جون راهون، ڌنيون، يا ٻيو ڪو مال انگي ڇڏيندا، ان تي اکر يا نشان ڪڍي پنهنجي رک ۽ حفاظت هيٺ آڻي ڇڏيندا، جئن ٻيو ڪو ان کي هٿ لائي، چوري ڦوري، ڪٺي نه سگهي). جا پر ساٽيءَ سنگ= ساٽي جيڪا ريت سنگ سان ٿو ڪري (سارين، ڪڻڪ وغيره جو ساٽو ڪندا، موڙيون ٺاهي. سنگن واري چوٽي تختي تي سٽيندا، جنهن سان سنگ سڃي ختم ٿي ويندا، انهن مان داڻا ڇڻي جدا ٿي ويندا). ١٥. جڙيم جوڙ= منهنجي سڀ سَولي ٿي، منهنجي اميد پوري ٿي. محڪم= مضبوط. موڙ= مروٽ. جا پر ڪتريءَ ڪوڙ= جيڪا پر ڪتري، جي ڪوڙ ڏيڻ جي (اِستري) جي ايجاد ٿيڻ کان اڳ، ڪپڙي ڌوئڻ بعد ڪتري ان کي تهه ڪندو هو ۽ هر تهه تي مٿان مگرو يا مهرو هڻندو هو ته سَر نڪري سڌا ٿين. پڻ گهڻن ڪپڙن جو سٿو ڪري مٿان مُگرا هڻندو هو).

Marfat.com

١٦

ڏاتَرَ مون ڏيکارئو هوتَنِ جو حُضُورُ
پرين پَرچَڻَ جو ڪِئو موتائي مذڪُورُ
اِيءُ دوستَنِ جو دَستُورُ، چِئَن چنان چِنَنِ ڪِينڪِين.

١٧

شُڪُرُ گَڏئاسُون سَڄڻين، جي جانِبَ جانِي يارَ
ويني جَنِي وَٽِ ۾، ڪوڙين ٿِئا قرار
ڏٺي ڪِجُ مَ ڏارَ، پاڙو ٿَنِ پِرينِ ڪان.

١٨

جِيري جاڳاٽي، شُڪرُ گَڏِياسُون سُپرِين
لاٿو ڪَس قُلوبَ تان اَچِي ساجَنَ سياٽي
هِنيڙي ڪي هاٽي، عَجِيبَنِ اُجارِيو.

وائي

مَولو ڪندو ماڙ،
مُنهنجِي اَللهُ ڪَندو ماڙ
هادِي ڏِيئِي هَٿڙا اَچِي چِڪَڻُ مان چاڙ.

❖

١٦. مذڪور= ذڪر. چنان= آءٌ دوستي چنان. چنن ڪينڪي= تہ بہ پاڻ محبوب دوستي نہ چنن. ١٧. قرار= آرام، راحتون.
١٨. جيري جاڳاٽي= جيئري جاڳندي، جڏهن حال حيات آهيون تڏهن.

Marfat.com

سُر ساموندري

موضوع جي اعتبار سان سر ساموندري جا ٻه رخ آهن، هڪ تاريخي ۽ ٻيو سماجي. تاريخي لحاظ سان، هيءُ سُر ڪنهن سمي سمنڊ ذريعي سنڌ جي واپار جي اهڃاڻن ۽ اصطلاحن ۾، هتان جي پيشه- ور وڻجارن (پرڏيهه ويندڙ واپارين) ۽ ٻيڙياتن ناکئن جي سمنڊ وارن سفرن ۽ ڪشالن جو يادگار آهي. سماجي لحاظ سان، هن سر ۾ وڻجارن جي پرڏيهه وڃڻ سببان وڇوڙي ۾ سڄڻن جي سڪ ۽ پيارين گهر وارين جي ڳڻتي ۽ اوسيڙي جو ماحول سمايل آهي.

داستان پهريون

١

گُوها ڪالهہ ڪَٽِي، وِڏُئون اُتَرَ آسَري
اللهَ جُهرِي مَ اَنِ جي اولي جِيَ اِٽِي
وَڻِجارَنِ وَٽِي، وَکَرُ وِڏو ٻيڙِيين.

٢

آئِي اُتَرَ مُندَ، هِنيين اُڏَڪو نہ لَهي
وَڻِين لاڄُو بَندَ، ٻيهَرَ مَڪِينِ ٻيڙِيُون.

٣

لگِي اُتَرَ هِيرَ، سامُونڊِين سِڙهہ سَنباهِيا
نَنگرَ ڪَٽِي ناڳئا، ٿِئا سَٽائي سِيرَ
هِنيَڙي نِتُ اُڪِيرَ، ڪاري — ڪيڙائُن جِي.

٤

لَڳِيي اُتَرَ اوهَرِئا، واهُوندي وَرَنِ
آءُ گهٽو ئِي گهورِيَان، سَودو سامُونڊِينِ
اَگُڻِ جَنِ اَچَنِ، عِيدَ وَرُ ٿِئي اُنِ کي.

٥

گُوها ٽا ڪَٽَنِ، وَڙِڪَنِ اُپِيُون واٽِنِيُون
سانباهي سَمُونڊرَ جِي ڪالهُون پوءِ ٽا کَنِ
تون نہ پُڇَندِينءَ تَنِ، جه ڪَٽِي سِڙهہ سِيرِ ٿِئا.

٦

سامُونڊِري ٿُون سَنبَهِي، ساڄو جَهلِ سُڪانُ
لَڳِي واءُ وَڏاندَرو، مُنجهائي مِهرانُ
جَنِي يانيو پاڻُ، ڪَري ٿَوائِي تَنِ کي.

١-١: ١. ڪوها= ٻيڙيءَ جي وچ تي مضبوط ڏگها ٿنيا جن تي سڙهہ ڪڄن. ڪوها ڪالهہ ڪٽي= ڪالهہ ڪوهن تي سڙهہ ٽنيائون، چاڙهيائون. وڏئون= ٻيڙءُ کي درياهہ يا سمنڊ ۾ هاڪاريائون. اتر آسري= اتر جي هوا جي آسري تي (جنهن جي لڳڻ سان سڙهہ زور پريندا ۽) ٻيڙي سنئين رخ تي هلندي. اولو (جمع، اولا) = ٻيڙي جي پاسن سان ٻڌل ڪاٺ جا ڦڻ جن جون چونيون ٽاڦن مثل جيڪي پاڻيءَ کي پوئتي ڌڪين، ۽ ٻيڙي اڳتي هلي. اٽي= چوٽي. وڻجارن= پرڏيهه جي واپارين. وَٽي= ڏُٽي، چوندي. وکر= سودي واپار جو سامان. ٢. اتر منڊ= اتر جي هوا لڳڻ جي موسم، سيارو (جڏهن سمنڊ ماٺ ٿئيءَ ٻيڙيون هاڪارجن). اڏکو نہ لهي= اندر جي ڳڻتي نہ لهي، لاڄو، لاڄو بند= ٻيڙين جا رسا ۽ انهن رسن جي سلسلي جا ٻيا سڳا. ٻيهر مڪين ٻيڙيون= ٻيو ڀيرو ٻيڙين کي مَڪُ پيا ڏين (سيارو پورو ٿيو تہ ٻيڙيون پاڻيءَ کان ٻاهر ڪڍي، انهن کي مڪ ڏيئي رکندا. اهو پهريون مڪ، وري جڏهن ايندڙ سياري ۾ ٻيڙيون پاڻي ۾ لاهيندا تہ لاهڻ کان اڳ انهن کي ٻيهر مڪ ڏيندا). ٣. لڳي اتر هير= سياري جي هوا شروع ٿي. سڙهہ سنباهيا= (ٻيڙين تي چاڙهڻ لاءِ) سڙهہ تيار ڪيا. ننگر ڪٽڻ = پاڻيءَ جي تري ۾ ڳتل ناتاري ڇڪي ٻاهر ڪڍڻ ۽ ٻيڙي کي هلڻ لاءِ آجو ڪرڻ. سٽائي= سولي، موافق هوا واري. سير= پاڻي واري واٽ. ڪارو= سمنڊ ڪيڙائو= سمنڊ جو سفر ڪندڙ. ڪاري ڪيڙائن جي= سمنڊ جو سفر ڪندڙن جي. ٤. اتر= اتر جو واءُ (جيڪو سياري جي شروعات کان لڳي). واهوندو= اولهہ- ڏکڻ جو واءُ (جيڪو سياري پوري ٿيڻ تي لڳي). اوهريا= ٻيڙيون هاڪاري هليا، روانا ٿيا. گهوريان= گهوري ڦٽو ڪريان، ٻن وجهان. ور= مَرُ، ڀل تہ. ٥. ڪوها ٽا ڪٽن= ڪوهن تي سڙهہ ٽا چاڙهين (رواني ٿيڻ جي تياري ٽا ڪن). وڙڪن= لُڏن لمڪن، ڦڙڪن. واٽنيون= ڪوهن جي چوٽيءَ ۾ يا ٻين جاين تي ٻڌل ننڍڙيون سنهڙيون جهنڊيون. سانباهي= سنبت. سير ٿيا= وڏي سمنڊ ۾ پيا. ٦. ساموندري= اي ناکئا. تون سنبهي= (وڏي سمنڊ ۾ آهين سو) تون تيار ٿي، پاڻ سنڀالي سجاڳ ٿي. ساڄو جهل- سولو ڪري جهل. سُڪانُ= ٻيڙيءَ جي پويان وڏو ڏگهو ايو تختو جنهن کي پاسي تي ورائڻ سان ٻيڙي جو رخ بدلائي سگهجي. وڏاندرو واءُ= وڏو سخت واءُ، طوفان. مهراڻ= (اصطلاح طور) سمنڊ، درياءُ. منجهائي مهراڻ= مهراڻ منجهائي، سمنڊ زور ولي ۽ ناکئن کي حيران پريشان ڪري (اُن وقت جڏهن وڏو واءُ ٿو سمنڊ ۾ پوي).

Marfat.com

٧

سَمُنڊَ ڪِينَ سُڪَنِ، ڪوڙين جي ڪاٿو ٿِئي
پاڻيءَ سين پيڪُ ڪِئو تيلاهه وَڻجارَنِ
لَعلُون سي لَهَنِ، جَنِي سَودو سَچَ سِين.

٨

ٿوان پِنجَرَ پانجِرِي، ٿوان سڱهه ڳوها
بَندَرِ صَحِيءُ هُوا، ڪا نه وِهايُئون وَڪِرِي.

٩

لُڙُ لَهريُون لَسَ ليٺ، جِتي اَٿُ نه آبَ جو
الله اُتِ مَ اولِيينِ بيڙا مَٿي بِيٺ
جوڪو ٿِيي مَ جڙاوَ ڪي، ڦُرَهي اچي مَ ڦِيٺ
لَڳي ڪا مَ لَپِيٺ، غارِيبي غوراب ڪي.

١٠

وَهَ تِڪَ، وَهڪُرا، جِت ننگَرَ نه ٿَهرَنِ
وَڏاندرِيُون وَهَ سامُهيُون جَجهي جورَ جُنُبَنِ
نيڏُوءِ ۾ ناتارِيُون وَڻجارا وِجَهنِ
مُلا مُعَلِمَنِ، مُون ڳِرِي سُئِي ڳالهڙِي.

١١

ڏَنگِي مَنجِهه ڏَريا، ڪِينِ ٻُڏي ڪِينِ اُپڙِي
هُو جي وادِي واٽِئا سي سُونهَڻُ سَڀِ سَڙيا
مُعَلمَ ماڳ نه اڳِيين، فِرنگِي منجهِ ڦِريا
مَلاحَ ٿُهنجِي مَڪِرِي اَچي چورَ چَڙهيا
جِتي ڊِينگَ ڏَريا، تِتي تارِي ٿُنهِنجِي.

١٢

اِيءَ گَتِ غَواصَنِ، جِئَنِ سَمُنڊُ سوجهيائُون
پيهِي مَنجِهه پاتارَ جي ماڻِڪَ ميڙِيائُون
آڻي ڏِنائُون، هِيرا لَعلَ هَٿَنِ سين.

---

٧. ڪاٿو= پاڻي جي لاٽ (ڪاري جي ٻولي). ڪاٿو ٿيڻ= پاڻي ۾ لاٽ اچڻ. پيڪ= واسطو، واهپو. چاهه، محبت. لهن= حاصل ڪن. ٨. پنجر= ڪوهي جي چوٽي وٽ پڃري مثل ويهڪ جي جاءِ، جتي 'پانجري' ويهي. پانجري= جيڪو مٿي پنجر واري جاءِ تي ويهي ۽ پري پري پاڻيءَ ۾ مڇي وغيره جي جانچ ڪري ۽ هيٺين کي ٻڌائي. صحي هوا= بلاشڪ اتي هئا. ڪانه وهايائون وڪري= پر ڪو وکر ڪونه وهايائون. ٩. لڙ= ڪوهيري مثل لڙاٽ جنهن ۾ پري نظر نه پوي. لهر (جمع لهريون)= درياءَ جي پاڻي ۾ تکي وهڪ، ڊگهي مسلسل چولي. سمنڊ ۾، 'لهڙ' ڪناري ڪان پري وڏي سمنڊ ۾ ٿيندي پر ڪناري جو اهڃاڻ ڏيندي. لهر جو رخ هميشه ساڳيو هوندو. سنڌ لاڳو سمنڊ ۾ لهر، (تارن جي حساب سان) 'سَئِيل' ڪان شروع ٿيندي جنهن جي رخ سان ناکئا ٻيڙي ڪناري ڏانهن آڻيندا. لس= ٻنا چولي جي پاڻي جي مٿاڇي سطح. ليٺ= پاڻي جي اٿل پٿل، چولي تي چولي. ات= انت، ڇيهه. اولڻ= پاڻيءَ ۾ اڻانگي طرف ٺيلهڻ، اٿائي واءُ سببان ٻيڙين کي بندر يا ڊوڪ (ٻيهڻ ۽ بچاءَ واري جاءِ) جي ٻدران ٻئي طرف ڦيرڻ. جڙاو= جهاز يا ٻيڙي جي جڙاوت، پاسن وارا جڙيل ڦرها ۽ پاٽيا. لپيٺ= پاڻي جي وڏي چولي جو زوردار ڌڪ. غاريبو غوراب= ٿوري خرچ سان ٺهيل سادو سستو ٻيڙو. غوراب= هڪ خاص قسم جو ننڍڙو ٻيڙو، ننڍو جهاز. ١٠. وَهَ تِڪ= پاڻي جي سير کي تک. جت ننگر نه ٿهرن= جتي لنگر پوريءَ طرح لڳي نه سگهن. وڏاندريون= وڏيون ٻيڙيون. وَهه سامهيون= پاڻيءَ جي تک جي آڏو. ججهي جور= وڏي زور سان. جُنبن= جُنبي هلن، پاڻي کي چيري هلن. نيڏو، ڏکڻ طرف هندوستان جي ڪناري وارو هڪ ڀاڱو (عام روايت 'نيڏوءَ جي نار'). ناتاريون وجهڻ= لنگر انداز ٿيڻ. ملا= وڻان. معلمن= ناکئن ڳري= ڏکي، ڳڻتي واري، ڏيڄاريندڙ. سُئي= ٻڌي. ١١. دنگي= ٻيڙيءَ جو قسم. اُپڙي= ('ٻُڏي' جو ضد) پاڻيءَ جي سطح تي ڪجهه مٿي ٿئي. واٽئا= هڪ ٻئي پران لاڳيتا ڳتيا، نوڪيا ۽ پچايا. سونهڻ= ڪاٺ جون ڪليون جن سان تختا نوڪي پچائجن. معلم ماڳ نه اڳئين= ديسي ناکئا اڳئين ماڳ تي ناهِن، اڳئين اوج تي ناهن. فرنگي= 'فِرنڪ'، يورپي جهازن وارا. ملاح= اي ناکئا! مکريءَ= ٻيڙيءَ. ڊينگ= وڏيون شاهي لهريون. ڏريا= مٿان وريا. ١٢. گت= رسم، چال. غواص= پاڻيءَ ۾ وڏي ٽٻي هڻندڙ، پيشه ور ٽوٻو. سوجهيائون= پَهه ڪري جانچيائون، رٽ ڪري ڳوليائون. پيهي= اندر اونهي پاڻي ۾ ٽٻي ڏيئي. پاتار= اونهو پاڻي. ماڻڪ ميڙيائون= سچن سپن وارا ماڻڪ موتي هٿ ڪيائون. هيرا لعل= سنڌ ۾ سامونڊي ناکئن جي روايت موجب ڪن جاين تي سمنڊ جي تري ۾ ٽڪريون آهن جن مان هيرا ۽ لعلون هٿ اچن ٿيون.

Marfat.com

١٣

آچاڙا عَمِيقَ جا گَڏِيا غُواصَنِ
جُهڙيُون جهاڳِي آئِيا، ڪارُونيارَ ڪُنَنِ
سَمُنڊرُ سوجهي جَنِ، آٽي اَمُلَ اولِئا.

١٤

وِئا جي عَمِيقَ ڏي، مُنهِ ڪائو ڏيئِي
ٿَنِ سپُون سوجهي ڪَڍِيُون پاتاران پيئِي
پَسَنڊَا سيئِي، اَمُلَ اڪَرِيُنِ سين.

١٥

سِڙهہ سَنوان، لاڄُو نَوان، اولا سَنڊَنِ عاجَ
سَاتي سَفَرِ هَلئا پَري جُنگَ جَهَاجَ
حاصُلُ ڪَريين حاجَ، واحِدَ وَڻِجارَنِ جِي.

١٦

سِڙهہَ سَنوان، لاڄُو نَوان، مُهاڻا سَنڊَنِ مِيرَ
ساتِي سَفَرِ هَلِئا، ٿِئا سَڻاوا سِيرَ
جي اَچَنِ ساڻُ اُڪِيرَ، سي ٻيڙا رکِين ٻاجَهہ سين.

١٧

سِڙهہ سَنوان، لاڄُو نَوان، مَٽِنِ مُهاڻا مَلَ
جي اَچَنِ آبَ اُڇَلَ، سي ٻيڙا رکِين ٻاجَهہ سين.

١٨

اَچَنِ سڙهہ اُپَڙِئا، مَٽِنِ مُهاڻا مِيرَ
جي اَچَنِ اُپِي سِيرَ، سي لَنگهائيجِ لَطِيفُ چَئي.

١٩

ناکُئو نِگهبَانُ، مُنجِي مُعَلِمُ خَبَرُون
جَنِ ساري گَنيو سَمُنڊرَ ۾ سَفرَ جو سامانُ
لُطفَ ساڻُ، لَطِيفُ چَئي، تَنِ لَنگهِئو طوفانُ
سَنياري سُبحَانُ، وَجي عَدَنِئُون اُڪَتَا.

٢٠

مُعَلمَ سُڪاڻِينِ ڪي، اِيو ڪَري سَڏَ
ٿَري هَيٺِ طَنابَ جي ڪِئو ڪَڙڪو ڪَڏَ
هِيءُ مالُ پَهُچي مَڏَ، جو پاڻَ پَرائو چاڙهِيو.

٢١

مُعَلمُ سُڪاڻِينِ ڪي اِيو ڳَرهَي حالُ

١٣. آچاڙا= پاڻيءَ جون آڏيون وڏيون ڇوليون ۽ لهرون. جُهڙيون= لاڳيتو مينهن، جهڙيون ڦڙيون، طوفان (جُهڙي ڦُڙي جمع جهڙيون ڦڙيون). جهاڳِي آئيا= لنگهي آيا. ڪارونيار ڪنن= ڪنن جي ڪارونيار، ڪنن جي ڪاراڻ (پاڇي سببان، ڪنن ۾ ڪاراڻ)، ڪُنن واري ڪارونيار ٻہ جهاڳي آيا. اولئا= پاڻي ۾ اندر ٽيلهي ٽيلهي گڏ ڪيا. ١٤. عميق= اونهو پاڻي جيڪو ٻارهن وامَن ڪان ٻاهر هجي؛ ٻارهن وامن اندر سوتانگهو چئبو. (وام= ماڻهوءَ جي جسم ۽ ٻن ٻانهن جي ويڪر). منهن ڪائو ڏيئي= پنهنجي منهن کي آڏو ڪائو ڏيئي (ٽوٻا ان وقت منهن آڏو ڪو خاص شيشي وارو نقاب يا ٽوپ پائيندا هئا). پسندا سيئي=اهي غواص يا ٽوٻا وڏي ملهہ وارا موتي ڏسندا ۽ هٿ ڪندا. ١٥. عاج= عاج جا (سهڻائيءَ جي لحاظ سان، ڪاٺ جا سهڻا مضبوط اولا جن تي عاج جي جڙاو ۽ چٽسالي ٿيل هجي). جنگ جهاز- وڏا جهاز، 'جنگ' قسم جا جهاز، چين مان آندل 'جنڪ' جهاز. حاصل ڪريين حاج= اي الله، تون انهن وڻجارن جي حاجت پوري ڪرئين، رٿيل مراد پوري ڪرين. ١٦. سڻاوا ٿيا= سولا ٿيا. سي ٻيڙا رکين= اي ڌڻي! اهي ٻيڙا سلامت رکين. ١٧. مهاڻا مل= وڏا پهلوان مهاڻا. جي اچن آب اڇل= جيڪي وڏي سمنڊر ۾ پاڻي جي وڏي اڇل جي سامهون اچن ٿا. ١٨. اچن سڙهہ اپڙئا= متي چڙهيل سڙهہ نظر پيا اچن. مٽن مهاڻا مير= انهن ٻيڙين جا ناکئا وڏي شان وارا آهن. اچن اُپي سير= جيڪي اپي سير وٺيو پيا اچن. ١٩. منجي= موڪلي، اماڻي. عدنئون= عدن ڪان. اُڪتا= نِڪتا، پهتا، اڳتي وڌي ويا. ٢٠. سڪاڻين کي= سکاڻ وارن کي، جيڪي سکاڻ جهلي ٻيڙا هلائين. طناب= رسي، مفاصلي جي ماپ جي رسي. ٿري هيٺ طناب جي= ٻيڙي جي ٿري هيٺان هڪ طناب جي مفاصلي تي. ڪڏ= ڪَڏي، سمنڊر ۾ ڪٿي هيٺ ٺڪر آهن جن مٿان اڇڙا ڪوڏ (جيت) لڳل، جيڪي ڪڙڪا يا آواز ڪن، اهي جايون خطري واريون جو ٻيڙا هيٺ ٺڪر سان لڳي ڀڄندا: ناکئو سڏ ڪري ٿو سڪاڻين کي چوي تہ ٻيڙيءَ جو رخ ڦيرايو جو هيٺان ڪِڏي جو ڪڙڪاٽ آهي. پهچي مڏ- مڏ تي پهچي، بندر واري گدام تي سلامت پهچي. ٢١. ڳرهي= ٻڌائي. بيان ڪري.

Marfat.com

اوِرِئان انگريزيءَ پُورِئو، پَرِئان پُوري پالُ
وِچَ ۾ وَاگهيرنِ جي چارِئي پَهَرَ چالُ
هِيءُ مَڏَ پَهُچي مالُ، جو پاڻ پَرائو چاڙهئو.

٢٢

اورِيان ئِي آٽِين، ميڙِئو مُعَلِمَ خَبَرُوُن
سا تان سُڌِ نه ڏِين، جِتي وَهُ ويڏ ڪَري.

٢٣

سِڙهه تي سِبيائُون، بَندَرَ جَنِ ٽَڙَنِ تي
مُلا مُعَلِمَ خَبَرِوُن پُڇِي پُورِيائُون
سُتَرِ سُوننائُون، اوتَڙِ ڪَنهِ نه اولِئا.

٢٤

سِڙهه تي سِبيائُون بَندَرَ جَنِ ٽَڙَن تي
سِڙهه سِبي ساجا ڪري، ڳُوها ڳنيائُون
بَيرَقُون بَحَرِنِ ۾، ڇوڙِي ڇڏيائُون
لَهِرِيُون لنگهيائُون، لُطفَ ساڻُ لَطِيفُ چئي.

٢٥

سِڙهه تي سِبيائُون، بَندَر جَنِ ٽَڙَنِ تي
ڳُوها، سِڙهه، اولِيُون، قُلمِيُون ڳَيائُون
آيَلِ ٿَن آئُون، مونِئو ڪِينَ وِسَهان.

٢٦

بَنـدَرَ بـاروبـار، مُـلُ نـه مَـلِي- بارِيـين
فَقِيراڻي پارِ، اَمُلَ ڏِينِ اَتورِئا.

٢٧

بَندَرَ ديسان ديسِ، مُلُ نه مَلِيوارِيين
فَقِيراڻي ويسِ، اَمُلَ ڏِينِ اَتورِيا.

٢٨

بَندَرَ جان پَئِي، سُڪاڻِيا مَ سُمَهو
ڪَپَرُ تو ڪُنَ ڪَري، جِتَن ماڻِي مَنجهه مَهِي
ايڏو سُورُ سَهِي، بِندرَ نه ڪجاهُ ناڳَئا!

٢٩

سُتا سَپ پَئِي، سَندي مُعَلِمَ آسَري
اَئِين پُڻُ سُمهو ناڳَئا، بَندَرِ ناهِ پَئِي
جَن جي لائِقَ لَج گَنئِي، سي سُتَرِ سَيِيئِي ٽِئا.

اوِرِئان= سنڌ واري پاسي کان. پورِئو= هليو، آمد و رفت ڪئي. پورِئو= جهازراني ڪري رستو جهليو. پريان= پرئين پاسي کان (هيٺ بمبئي واري پاسي کان، يا اڃان به ڏکڻ هندوستان واري پاسي کان؟). پال= پورچوگال يا ٻي ڪا مغربي طاقت مثلاً ڊچ يا فرينچ (وڌيڪ تحقيق طلب). وچ ۾=غالباً ڪڇ ۽ گجرات واري ڪناري سان واگهيرن (واگهيلن) جي چارئي پهر چال= ساموندري ڦورو واگهيلا تن جي اچ وڃ (هن وقت ڪڇ جا واگهيرا ۽ پڏالا مسلمان آهن، جيڪي جکائو ۽ ڪوٽيسر واري ڪناري سان رهن ٿا ۽ ٻيڙين ۾ هلن ٿا. اها ڳالهه مشهور آهي ته اڳ واگهير ۽ پڏالا ساموندري ڌاڙيل هئا). ٢٢. جتي وهه ويڏ ڪري، جتي سمنڊ سخت ٿئي ۽ وڏي تڪليف ڪري. ٢٣. سُتَرِ= سولو ٽڙ. سوننائون= جانچيائون، رخ ۾ رکيائون. اوتڙ ڪنهن نه اولِئا= ڪنهن اوتڙ ٽيلهجي نه ويا، اولجي نه ويا. ٢٤. بيرقون= جهنڊا. ٢٥. قلمي (جمع. قلميون)= هڪ سڙهه جو نالو. آيل= اي امان. تن مونِئو ڪين وسهان= آءٌ تن کي وسهان ئي ڪانه ٿي ته ڪي موٽندا، وري مون وٽ ايندا. ٢٦. باروبار= هر 'بار' تي. بندر باروبار= بندر ته هر 'بار' تي آهن، جتي ڪٿي 'بارن' تي آهن. ملي- بارِيين= اهي بندر جيڪي 'مَلي' نالي 'بار' تي آهن. مل نه ملي- بارِيين= جيڪي 'ملي' جي 'بار' وارا بندر آهن، تن جو ملهه ئي ڪونهي. (لغت جي لحاظ سان لفظ 'بار' جي معنيٰ وڌيڪ تحقيق طلب آهي. غالباً 'بار' اها پيٽي جتي ندي اچي چوڙ ڪري ۽ هڪ قسم جي ڪاڏي يا 'نار' ٺاهي جنهن مان ٻيڙين جي اچڻ وڃڻ جي سهوليت ٿئي ۽ 'بندر' جو بنياد پوي. ٥- صدي هجري (١١- عيسوي) جي شروع ۾ سنڌ جي ساموندي ڪناري وٽ سنڌو ندي جي هڪ چوڙ جو نالو 'منهن برا' (يعني 'منهن بار' يا 'منهن باري') آيو آهي. اڃا تائين 'باري' 'واري' ۽ 'باري' وارا نالا موجود آهي، مثلاً ڪيدي- واري، گهوڙا- باري وغيره. ڏکڻ هندوستان وارو 'ملبار' اصل ۾ 'ملي- بار' آهي، ۽ هن بيت ۾ انهيءَ 'ملي بار' (ملبار) وارن بندرن جو ذڪر آهي. اتورِئا= بنا تور جي، تور کان ٻاهر، گهڻا. ٢٨. پئي= خطري وارو وقت (بندر تائين پهچڻ لاءِ). ڪپر= ڪپر وارو پاسو، ڪناري وارو پاسو. ڪُن ڪري= پاڻي جا خطري وارا گهمرا ڦيرا ڪري. جتن ماڻي منجهه مهي= جتن پاڻي ۾ مانڌاڻي مهي کي ولوڙي. ٢٩. لائق=ڌڻي تعاليٰ. لج ڪنئي= لڄ جو بار کنيو، عزت آبرو جو بار کنيو.

Marfat.com

۳۰

بيڙِياتا بيئِي، تو نہ ڦِبنِديُون ڳالهڙِيون
سَجِيُون راتِيُون سُمهِين پَرُ سُکاڻ ڏيئِي
مُندَ وِڃايئِي مالُ جِي وڻجارا ويهِي
سُيان سَپيئِي، پار پُڄندِيُون خَبَرُون.

۳۱

سامُوندڙِين سَعيو، سَدائِين سَفَرَ جو
کو ڏيهُہ چِتايو، اُونهِين وَڃن اوهَرِئا.

۳۲

کيڙائُن کارو، سَنجهيئِي سارئو
آيَلِ اُمارو، آهِن پريين پارَ جو.

۳۳

کاري کيڙائُو، مَتِي مِني موٽِئا
سودو کَنِ نہ سون جو، وَڏا وِهائُو
موتِي جي مِهراڻَ جا تَنِ ۾ طاماڻُو
سامُونڊِري سائُو، لَکا لُوپِي آئِيا.

۳۴

لَکا لَکا کَنِ، لَئِہِ لَکا جي اوهَرِئا
سُٽِي سونُ لَکاءَ جو، سُکُ نہ سامُونڊِرِين
پرهَہ پَڳهَہ چوڙِيَا، کاري کيڙائُن
وَڏي ياڳِ پِرَنِ، جي ڳهيا کارُونيارَ ڏي.

۳۵

هَڙَ ۾ کِينَ هُئُونِ، هُنهِين هُنِ نہ چاڙهِئا
تَرسَندي تَڙَنِ تي لَهِي سِڄُ وِئُونِ
جَڏِ سائِين سَبَبُ کِئُون، تَڏِ سُٽَڙِ ٿِيا سَيدُ چَئِي.

۳۶

وِساٽو سو واءُ، جَنهِ پَرِ دِرجَن ناڳئا
پِيئِي کَرَ کُنَنِ ۾، اُجهاٽو اوڙاهُ
اَچو اِنَ تَڙاءُ، تہ سامُونڊِريا سُکِ ٿئو.

وائي-۱

تَڙَ نِهارِيان تي، منهنجا بَندَرِ وِئَڙا جي
مانَ سِڙَهہ سُجاڻان سَجَڻين
اُپِي اوسَهِہ پائِيَان، کارِڻِ وَڻجاري
گهڻو اُکَنڊِي آهِيَان، پِرِينءَ پنهنجي کي.

وائي-۲

ٿُون تان گرهَڙَ پائِي لَڄُ،

۳۰. بيڙِياتا= بيڙيءَ جا ناکئا. بيئي ڳالهڙيون= ٻئي ڳالهيون، هک سمهڻ ۽ آرام ڪرڻ، ۽ ٻيو جفاڪشيءَ سان نفعو ڪمائڻ. ۳۱. چِتايو= نظر ۾ رکيو. اونهين= وڏي سمنڊ ۾. اوهرئا= بيڙا هاڪاري هليا پيا وڃن. ۳۲. کاري کيڙائن= کارو کيڙيندڙن، سمنڊ ۾ گس ۽ واٽون ڪندڙن (هاري زمين ٿو کيڙي، يعني زمين کي هر سان ڄاڙون ۽ اوڙون ٿو ڏئي، ۽ پيرن هيٺان ٿو ڪڍي؛ تيئن کارو کيڙيندڙ سمنڊ ٿو کيڙي، سمنڊ ۾ ٿو اچي وڃي، سمنڊ ٿو لتاڙي ۽ ان ۾ گس واٽون ڪري). اُمارو= پوري پڪي ارادي وارو ترت سانباهو. پريئن پار جو= پرئين ڪناري تي پهچڻ جو. ۳۳. مَتي مني موٽئا= سمنڊ جهاڳي بندر تي پهتا جتي منو پاڻي آهي؛ پنهنجي ديس واري بندر تي جتي منو پاڻي آهي، موٽي آيا. وهائو=سامان سوديندڙ، وکر وٺندڙ. طاماعو= تن ۾ انهن جي طمع آهي. سائُو= وڏي صبر وارا، حوصلي ۽ ارادي وارا. گهڻ سهو (جيڪي تڪليف جي شڪايت ئي ڪانہ ڪن). لکا= پرلکا، پرلک شهر ۽ بندر (سوماٽرا جي اُترندين ڪناري تي، سامونڊرا جي بادشاهي جي گادي جو شهر ۽ بندر). لوپي آئيا= مال ملڪيت گڏ ڪري آئيا، وڏو نفعوڪمائي آئيا. ۳۴. لکا لکا کن= تجارن کي 'لکا' جو نالو ئي زبان تي آهي، 'لکا کي پيا هرهر ياد ڪن. سٽي سون لکاءِ جو= 'لکا' جي سون جي ڳالهہ ڇڏي (تہ اتي گهڻو سون آهي). پرن= موٽي اچن ۽ اچي گڏجن، موٽن ۽ ملن. ۳۵. هڙ ۾= ڳنڍ ۾، پاڻ وٽ هٿيڪو ٻڌل ۽ موجود. هونهين= بنا ڏيڻ جي، مفت. ۳۶. وِساٽو= بند ٿي ويو. ڪنن ۾ کر پيئي= ڪُنن جو زور وارو پاڻي لهي ويو. اجهاٽو= ماٺ ٿي ويو. اوڙاهہ= اوڙاهي، سمنڊ جو وڏو طوفان جنهن ۾ پاڻي وڏو چاڙهہ ڪري، تڙ بندر بوڙي. وائي-۱. تي= تنهن لاءِ. جي= جيلاهہ، جنهن ڪري جو (انهيءَ ڪري ئي پنهنجن تڙن گهاٽن تي پڇائون ڪري جو منهنجا سڄڻ وراهين بندر تي ويل آهن). وائي-۲. گرهڙ= درياءَ جو ڦاٽ يا گهارو، درياءَ، سمنڊ. تون تان گرهڙ پائي لڄ= تون درياءَ جي پاڻي) کي لڄ ۽ ننگ وجهين ها تہ توکي تاري بيڙيءَ ۾ پهچائي ها.

Marfat.com

کوهُ نہ ويئِيئَن اُنِ سين
اُجارِيائُون اولِيُون، ڏٿارِيائون ڏَڄُ
سيڙِ ساجُهر لَڏِئو، تُون نِهارِيين اَڄُ
کيرُ سُٽِيندو تُنهنجِيُون اَدورائُون اَڄُ
مَتان وِهين ويسَرِي، اَٿِي پورَلَ پَڄُ

داستان ٻيو

١

پَڳهَہ پاسي گهارِ، آيَلِ! سامُونڊِرِين جي
وِڄهي جِيءُ جَنجارِ، جِمَ وَڃِني اوهَرِي.

٢

پَڳهَہ پاسي پَڄُ، آيَلِ! سامُونڊِرِين جي
مَنَ ۾ ٻاري مَڄُ، جِمَ وَڃِني اوهَرِي.

٣

پَڳهَہ پاسي ويهُ، آيَلِ! سامُونڊِرِين جي
تُون ويسَرِي وِکَ کَڻِي، هُو پُورِيندءِ پَرَڏيهُ
سَمُنڊُر جَنِ ساٿيهُ، کوهُ نہ ويئِينءَ اُنَ سين.

٤

اِينِدينءَ تان آءُ، هَٿِي هَٿُ پَڳهہ ۾
لَڳِي واءُ سُواءُ، سِڙهُ سانباهِي نہ سَهِي.

٥

وانءُ وَهِلِي نِڪَرِي،[1] نَنگَرَ جان نہ ڪَڍَنِ
مَتان ڏُورِ وَڃنِ، نارِيُون پُوري ناڳِئا.

٦

نَنگَرَ ناتارِيُون، پَڳهہ ڪَڍِي پَنڌِ تِئا
بَندَرَ بازارِيُون، سُڃان سامُونڊِرِين ري.

٧

نہ سي تَڙِ هوڙاڪَ، نہ وايُون وَڻِجارَنِ جِيُون
سَرَتِيُون سامُونڊِرِين جا، اَڄُ پُڻ ڇِڪِيَمِ چاڪَ
مارِينمِ فِراقَ، پاڙيچِيُون پِرِين جا.

٨

ڏَنِي ڏِيارِي، سامُونڊِرِين سِڙهَہ سَنباهِيا
وِڄهئو وَرُ وَنجهَہ کِي، روئِي وَڻِجارِي
مارِيندَمِ مارِي، پِرهَہ سُور پِرِين جا.

٩

ڏَنِي ڏِيارِي، سامُونڊِرِين سِڙهَہ سَنباهِيا
اُنِ کِي مُنڊَ اُتَرَ جِي، اوچِتِي آئِي
وَڻِجارَنِ وائِي، آهي پَرِيين پارَ جِي.

اولِيون= اولا، ڳُنَ، ڏَڄُ= ٻيڙي يا جهاز جي ڪپڙي وارين جملي شين (سڙهہ، وائٽيون، جهنڊا، ٻيرقون) جو جنسار. سُٽيندو= ٻڏندو. ادورائون= ادورايون= ندورايون، ندورائپ واريون (ڏانهون)، بدبختي واريون (ڏانهون). پورل=(’پوري‘ جو تصغير) پورڙي، موڳڙي، موڙهل. اٿي پڄ= اٿي ڊوڙ ڊُرڪ ڪر، اٿي پاڻ پتوڙ. د-٢: ١. پڳهہ= ٻيڙي کي ڪنڊيءَ سان ٻڌڻ وارو مضبوط ڪلو ۽ رسو. گهار= رهہ، ٻيٺي رهہ. جنجار= جنجال ۾، ڏک ۾، جدائي واري فکر ۾. ٢. پڄ= ڪام ۽ جل (انتظار ۾). ٣. ويهہ= ترس، انتظار ڪر. ويسري= بي فڪري. پوريندءِ= ٻيڙيون هاڪاري وينديءَ. ٤. ايندين تان آءُ= (وڻجارو ٿو پنهنجي گهر واري کي چوي) اچڻو هجئي تہ اچ. هٿي هٿ پڳهہ ۾= پڳهہ واري رسي ۾ هٿ وجهي. واءُ سواءُ= اُبتو سبتو واءُ، اٽائو سٽائو واءُ. سانباهي= تياري (سڙهہ جي سانپاهي= سڙه کي چاڙهڻ واري تياري). ٥. وانءُ= وڄ. وهلي نڪري= تکڙي هلي پهچ. ننگر جان نہ ڪڍن= جيستائين (ٻيڙا ٻيٺا آهن ۽ ناکئا اڃان انهن جو) لنگر نہ ٿا ڪڍن. نارِيون= بندر وٽان شروع ٿيندڙ ڪاڏيون (تري وارا اونهان واهڙ، جن مان ٻيڙا لنگهي وڏي سمنڊ تائين پهچن). پوري= لنگهي، جهاڳي. ٦. ننگر ناتاريون پڳهہ ڪڍي= لنگر ڪڍي، ناتاريون ڪڍي، پڳهہ ڪڍي (سڀ ساڳي معنيٰ ۾، يعني ٻڌل ٻيڙا ڇوڙي آجا ڪري). ٧. هوڙاڪ= هوڙن وارا، يعني تڙ خالي آهي ۽ اتي هورن وارا موجود نہ آهن. چاڪ= ڦٽ، ڏک ۽ سُورُ. ٨. ڏياري= ڏياري وارو مهينو(= سمنڊ جي سفر جي منڊ ۾جي آئي آهي ۽ سيارو اچڻ وارو آهي ۽ سمنڊ ماٺو ٿيو آهي). وڄهئو ور ونجهہ کي= ٻيڙيءَ جي ونجهہ کي پنهنجي پوتيءَ جو ور وجهي، يا پنهنجي ٻانهن جو ور وجهي. ٩. منڊ اتر جي= اتر جي هوا لڳڻ واري موسم، سياري جي شروعات. منڊ اوچتي آئي= اوچتو اُتر اَڳاٽو لڳي پيو، اُتر جي هوا وقت کان اڳ ۾ لڳڻ شروع ٿي.

Marfat.com

١٠

تِي ڏِيارِيءَ ڏِيٺِ، ٻوليو هَلڻَ جِي ڪري
مَڪِئو پَنهنجي مَڪُرِي، چيني چِڱيءَ چيٺِ
رُئان رَهَنِ نہ سُپِرين، جان ڪِينِ جَهليان بيٺِ
مُون سين ڪري ميٺِ، سَجَڻَ سَفرِ هَلِئا.

١١

ڏِني ڏِيارِي، سَجَڻَ سَفرِ هَلِئا
پايو پانڌُ ڳِچيءَ ۾، زورِ ڪُريان زاري
ڪانُ هَٽِي ڪارِي، وِئو وَڻجارو اوهَري.

١٢

ٿِئا ڏِيارِيءَ ڏِينهَ، سامُونڊِرِينِ سَفرَ جِي
مُون سِرِ اَنا جيڏِيُون سَندا مَحَبتِ مِينهَ
ڪِيَسِ نِماڻِي نِيهَ، ڪاري ڪيڙائُنِ جي.

١٣

پَرڏيهہ پُوريائُون، سامُونڊِرِينِ سِڙهہ سَنباهِيا
مان ٿِڻَ مارِيائُون، پاٽان وِچهي گوندَرِين.

١٤

ڪارو جي ڪيڙِينِ، سيئِي منهنجا سُپِرين
رُئان رَهَنِ نہ لِڪَ سِين، جَهليان جَهلَ نہ ڏِين
وِرهَ وِيڌَ ڪَرِينِ، آيَلِ! سامُونڊِرِينِ جا.

١٥

وِئا اوهَرِي او، مُونکي ڇَڏي ماڳِهين
جُڳَن جا جُڳَ ٿِئا، تِئان نہ موٽِيو ڪو
گوندَرُ مارِيندو، وِيَچارِيءَ وِئَنِ جو.

١٦

اُونِهين ۾ اوهَري، جَڏهن جي وِئا
سانداري سَمُونڊَر جي نِهوڙِي نِئا
وَڃي تِتِ پِئا، جِتِ نِهايَتَ ناهِ ڪَا.

١٧

اُونِهين ۾ اوهَرِي، جَڏهن وِئا جي
موٽِي ماڳِ نہ آئِيا، ماءِ! سامُونڊِرِي سي
ڪارو ٿِني ڪي، جيڪُسِ وَهُ وَرِي وِئو.

١٨

اونِهين وِئا، نہ وَرِئا، آهٗ ٿَنهِ مارِي وِيڻَ
ڪري سامُونڊِرِي سِيڻَ، جُسي جارُ پِرائِيو.

١٩

جي اوهَرِئَم اَڄُ، سي ڪَڏهن اِيندا مان ڳِري
پِرِيان جي هُنَ پارَ ڏي، وَڃِي ڏِنٺڪي ڏَڄُ
سامُونڊِرِيَڪو ڏَنجُ، ماءُ! مارِيندُمِ ڪَڏهِين.

١٠. تي ڏياري ڏيٺ= ڏياري وارو مهينو ڏٺو. چيني= چڱيءَ طرح سان چيني، پوريءَ طرح سنباري، ٺاهي جوڙي. بيٺ= ڪمر پٽو، چيلهہ وارو سندرو جان ڪي جهلي= ڪين چيلهہ واري پٽي ۾ جهلي سوگهو ڪريان. ميٺ= منٿون ڳالهيون. ١١. ڪان= تير، گولي (اصطلاحا، هت معنيٰ جدائي، وڇوڙي يا فراق وارو ڪان'). ڪاري= وڏو زخم ڪندڙ، ماريندڙ. وئو اوهري= ٻيڙيءَ تي هليو ويو. ١٢. سامونڊرين= سامونڊرين ڪي سنبت سمنڊ جي سفر جي. انا= ونا. سندا محبت مينهن= وڇوڙي ۽ فراق ۾ گهٽي 'سڪ ۽ محبت جا مينهن'. ڪاري ڪيڙائن جي= ڪاري جا ڪيڙائو (سمنڊ جهاڳيندڙ) تن جي نيهہ. ١٣. پرڏيهہ پُوريائون= پرڏيهہُ وڃڻ جو پهہُ ڪيائون. مان ٿڻ= مون کي. پاٽان= هيڪاري، ويتر وڌيڪ. ١٤. ڪيڙين= سمنڊ ڪي سفر هيٺ آڻين. لڪ سين= ذري سين، ذري ڪن جيترو. وره= ڏک، جدائي ۽ وڇوڙي وارا ڏک. ويڌ ڪرين= سور سختيون ڪن. ١٥. ماڳهين= هن ماڳ تي. جڳن جا جڳ ٿئا=(ڳڻڻ ڪان ٻاهر) ڪيئي ورهيہ لنگهي وئا. وئن جو= وِيلن جو، جيڪي ويا تن جو. ١٦. اونهين ۾= ڪناري واري تانگهي پاڻي ڪان ٻاهر، وڏي سمنڊ ۾ (جتان ٻيڙا ٻين ملڪن ڏي روانا ٿين). سانداري سمونڊر جي= سمنڊ جي سانداري. ساندارو ڏيڻ= ٻيڙي کي سمنڊ جي نار جي هڪ ڪنڌيءَ تان ٻي ڪنڌيءَ ڏي موڙي وڃڻ، هڪ ڪناري تان ٻئي ڪناري تي وٺي وڃڻ. نهوڙي نئا= وڏي مشڪل ۾ وڌا، ماري وڌا. ١٧. جيڪس= غالباً، لاشڪ، شايد، جيڪر تہ. وَهُ وري ويو= سمنڊ مٿان وري ويو (وَهہ= سمنڊ جو چاڙهہ، سمنڊ جي ڇولي جو چاڙهہ). ١٨. تنهن ويڻ= ان ڳالهہ. آهٗ ماري= مونکي ماريو. سيڻ= ويجها مائٽ. جُسي= منهنجي جسم. جارُ پرائيو= سور پرائيو. ١٩. اوهرئم= منهنجا سمنڊ جي سفر تي روانا ٿيا. مان ڳري= مان وٽ. وڃي ڏنٺڪي= وڃي چمڪي، وڃي پڌري ٿي. ڏڄ= ٻيڙي يا جهاز تي جيڪي جهنڊا ۽ وانٽيون لڳل سي پري کان ٿورو نظر چڙهيا، چملي جهنڊين ۽ وانٽين واري سڻاءِ. ٿوري نظر آئي (يعني پري وڃي پهتا). ڏنج= ڏنجهہ= سور، فراق.

Marfat.com

۲۰

سامُونڊِرِينِ جي آنءُ سُورَنِ سِجهائِي
جيڏيون! جُدائِي، سَهان نہ سُپيرِينِ جِي.

۲۱

سامُونڊِرِي ساري، مَتي تَڙَ گُذارِيَان
مُونکي تِي ماري، اُنِي سَنڌِي ڳالهڙِي.

۲۲

آهِيين اَسارِي، مَتي تَڙَ گُذارِئين
تو کِيئَن وِسارِي، سَنگَتَ سامُونڊِرِينِ جِي.

۲۳

آءٌ جَنِ آساري، مَتي تَڙَ گُذارِيان
مُونکي وِساري، شالَ مَ وَجِنِ اوهَرِي.

۲٤

سامُونڊِرِي ساري، ماءُ! مُنهنجو جِنڊَڙو
بَنَدَرِ وَڻِجارِي، وِجي لَايا ڏِينهَڙا.

۲٥

سامُونڊِرِي ساري، ماءُ! مُنهنجو جِنڊَڙو
ڪارَڻِ وَڻِجارِي، گهڻو اُڪَنڊِي آهِيان.

۲٦

اُهَرِئا جِئائِين، ڏُڪَنِ ٿَنِ تَڙَنِ تي
سامُونڊِرِينِ سائِين، واءُ سَٽائو وارِيين!

وائي-۱

آئِين مونکي زورِ نہ جَهلئو واري، جيڏيون وو!
آءٌ هَلَندِي هوتَ ڏي
اُونهين وِڻَڙا اوهَرِي، طَرازُون تَارِي
مَرِي رَهنديَسِ ماڳهين، سامُونڊِرِي سارِي
سُورُ تُنهنجو سُپرِين! مُون مَعذُورِ کي مارِي
هاڻِ نہ جِيان جيڏِيُون، آءٌ جا کُنِيسِ کوهِيارِي

وائي-۲

وِينڊِي آءٌ ٿَنِ وَٽِ،
مون وَهُ وَڻِجارَنِ سين
پَکِهہَ کَڻُ مَ پاٽِي! تان کِي مُون لاءِ جَٽِ
وايُون وَڻِجارَنِ جِيُون، اَڊيُون اَڄُ نہ هَٽِ
ڏِيئِي سِڙهہ سِيرَ ٿِيا، پير نہ لايئُون پَٽِ
پُورِينديَس پرينِ ڏي، ڪانہ ڪَرِينديِسِ گهَٽَ
ڳرِهِيان سُورُ سَفَرَ جو، هَلِي پنهنجي اَرٽِ
آيَلِ! وَڻِجارَنِ جي سِرُ پُڻ ڏِيندِيَسِ سَٽِ.

داستان ٽيو

۱

ڪنياٽڙِي تَڙِ وَٽِين، اُپِي تَڙِ واجهاءِ:
مانَ اَچِيهُون ڪاءِ، سُواَدائِي سَڄَڻين.

۲

مُون اُپِي تَڙِ وَٽِ، پرينِ پَکِهہَ چوڙِئا
ڪا مُونهِين ۾ گهٽِ، نہ تہ سَڄَڻَ سَباجها گهڻو.

۳

مُون اُپِي تَڙِ هيٺِ، پرينِ پَکِهہَ چوڙِئا
ڪا مُونهِين ۾ ڏيٺِ، نہ تہ سَڄَڻَ سَباجها گهڻو.

۲۰. سجهائي= ماري وِڌي. سورن سجهائي= سورن مونکي پورو ڪري ڇڏيو. ۲۲. اساري= ويسري، بي خبر. ۲۳. آساري= آسري تي. اوهري= ٻيڙين تي روانا ٿي. ۲٤. بنلر= بنلر تي، پرڏيهہ جي ڪنهن بنلر تي. ۲٦. اهرئا= ٻيڙين ۾ روانا ٿيا. ڏُڪن= ٻيڙين ساڻ اچي پهچن، اچي لنگر انداز ٿين. واءُ سٽائو= سٽائو واءُ، سَولو واءُ (جيڪو ٻيڙي کي سنئين رخ تي سٽو سولو ۽ تکو هلائي). وارِيين= لڳائيين. وائي-۱. طرازون= ٻيڙيون. ماڳهين= هن ماڳ تي ئي. وائي- ۲. مون وهہ= منهنجو وڃڻ، منهنجو واهپو، منهنجو وهنوار، منهنجو ناتو. پاٽي= او پاٽي، او ٻيڙي وارا. جٽ= ترس، بيهہ. هَٽ= هٽ وٽ، هٽ تي، هن جاءِ تي. ڳرهيان= اوريان (پنهنجين سرتين سان). پنهنجي ارٽ= پنهنجي آتڻ تي، پنهنجي گهر ۾. سٽ= سٽ ۾، بدلي ۾، سودي ۾. د-۳: ۱. ڪنياٽڙي= ڪنيات جي (شهر ڪنيات جي عورت جنهن جو پيارو ور يا جنهن جا پائر سامونبري سفر تي ويل آهن). تڙ وٽين= تڙ جي وٽن وٽ، بنلر جي وٽن وٽ. اُپي تڙ واجهاءِ= بيٺي تڙ نهاري ۽ پچائون ڪري. اچيهون= اسان وٽ اچي يا پهچي. سُواَدائي= خوشخبري. ۲. مون اپي= مون بيٺي. ۳. ڏيٺِ= اهڙو عيب جيڪو ڏسڻ ۾ اچي، ڏٺو وائٺو عيب، پڌرو عيب.

Marfat.com

٤

مُون اُيي ٽڙ ڄهل، پرين پڳهہ ڇوڙيا
ڪا مُونهين ۾ ال، نہ تہ سَڄڻ سَباجها گهڻو.

٥

مُون اُيي ٽڙ پاس، پرين پڳهہ ڇوڙيا
هو الله- هارَ اوهريا، آئا دَمِ دَمِ دُعا ڪنديا‌س
آسَ نہ لاهينديا‌س، موٽي ايندا مان ڳري.

٦

اولا ڪٽي اُوءِ، پڳهہ ڇوڙي پنڌ ٿيا
آيَل! سامونڊِرين ڄي آهِ آڙانگي ڄُوءِ
ڪَڍهن ڏِسنديس رُوءِ، وَري هِنَ اڪين سين.

٧

سامُونڊِريَڪو سڱُ، آهي ڳُوندَرَ گاڏُئون
انگهُن چاڙهي اڱَ، وِئو وَڻجارو اوهَري.

٨

جا جَرِ جاتروُن نہ مَٽي، ڏِيئا نہ موهي
سَڌُون ڪوهُ ڪَري، سا پَنهِنجي ڪانڌَ جِيُون.

٩

جَرِ تَڙِ ڏِيا ڏِي، وَڻِ نِڙِ ٻَڌي وائِٽيُون
الله! ڪانڌُ اَچي، آءٌ آسائِتي آهِيان.

١٠

اَچان وِٽڙمِ ڪالَ، مُون ليکِيندي وَرهَہ ٿِيا
مَنُ ڳُوماٽو ٿَنِ لَئِي، جِئَن سا ڦُلَن مَالَ
اَڳِڻِ اِيندَمِ شالَ، آسَرَ پَري آهِيان.

١١

وِٽڙا ڪالهہ ڪَري، ٻارهين ماهِ نہ موٽِيا
لَڳِي تَنِ ڳري، کهڙيون هَنجُهون هارِيان.

١٢

پَتَڻِ پوءِ پَچارَ، آن ڪي وِيندا ڳَڏِيا
اُڪَنڊَ مُون اپارَ، شالَ مُنهِنجا موٽِيا!

١٣

ڳَرِيو جهلِئو روءِ، مَٽي مُهري هَٽڙا
ڪوءِ سَوُدو سندوءِ، جو ٽُون ڊِولِيا سِڪِئو.

١٤

وَرُ وِڏائين وَنجهہ ڪَي، اُليڙڻُ نہ ڏي:
'رَهُ اَڄوڪِي راتڙي، لالَڻ! مُون لائي
وَڃ مَ قُوڙائي، ايڏي سَفرِ سُپَرِين!'

٤. ٽڙ ڄهل= ٽڙ وٽ. ال= وِڏ، ذاتي نقص. ٥. ٽڙپاس= ٽڙ وٽ. اوهريا= ٻيڙا هاڪاري هليا. ٦. ڄُوءِ= رهائش واري جاءِ (جيڪا پرڏيهہ ۾ آهي، جنهن ڪري مون لاءِ اٽانگي ۽ ڏکي آهي). ٧. گوندڙ گاڏئون= ڏکن سورن وارو. اڱَ= انگ، عضوو، جسم ۽ جان. ٨. جا= جيڪا (زال جنهن جو مڙس سامونڊي سفر تي پرڏيهہ ويل آهي). جَرِ= جَر لاءِ، پاڻي لاءِ، درياءَ يا سمنڊ خاطر. جاترون (واحد جاتر، زيارت، سُکا، باس)= سکائون، باسون. مٽڻ= سانباهڻ، تيار ڪرڻ. جاترون مٽڻ= پينيل سکائون يا باسيل باسون ڏيڻ لاءِ تيار ڪرڻ، سانباهڻ. ڏيئا موهڻ= (سُکا طور پينيل ڏيئا جيڪي اٽي ڪي گيهہ سان ڳوهي ٺاهجن، ۽ پوءِ آهستي آهستي انهن جا پاسا سموهجن ۽ مٽي سڌا سولا ڪن) موهي سموهي سڌا سهٽا ڪرڻ. سڌون ڪوهہ ڪري= ڇو پوءِ تانگهون ڪري، سڪون ڪري، ملڻ لاءِ آسون اميدون رکي. ٩. ڏيا ڏي= ڏيا ٻاري سَولا ڪري رکي، پينا طور ڏئي. وائٽيون= نَنڍڙيون جهنڊيون (جيڪي باسيل باس طور ٻڌجن). ١٠. ڦلن مال= گلن جي ڪنڍي، گلن جو هارُ. ١١. ڪري= واعدو ڪري، موٽڻ جو وعدو ڪري. لڳي= پاڪر پائي. تن ڳري= تن جي ڳڇيءَ سان. هنجهون هاريان= ڳوڙها ڳاڙيان، روئان. ١٢. پتڻ= پتڻ ۾، ٽڙ تي، بندر واري گهاٽ تي. پوءِ پچار= پچار پئي پوي، ڳالهہ پئي ٿئي. شال منهنجا موٽيا- شال منهنجا موٽڻ وارا ٿيا، اچڻ وارا ٿيا. ١٣. ڳريو= پڳهہ وارو رسو (جنهن سان ٻيڙي ٻڌل آهي). مهرو= ٻيڙي جي اڳيل ۾ لڳايل مضبوط ٿلهو ڪلو (جنهن ۾ پڳهہ وارو رسو ٻڌجي). ڪوءِ سودو سندوءِ= (پنهنجي ڪانڌ کي پئي چوي تہ) هن پيو تنهنجو اهو واپار. جو تون ڊولئا سڪئو= جيڪو اي سڄڻ تون سکيو آهين. ١٤. ونجهہ= بانس جي ڊگهي ڪاٺي (جنهن سان ڪناري لڳ تانگهي پاڻي ۾ ٻيڙي کي هلائجي: ونجهہ هيٺ زمين ۾ هٽي پوئتي ڌڪبو تہ ٻيڙي اڳتي وڌندي. ٻيو تہ بعضي ونجهہ کي زور سان هيٺ تر ۾ کوڙي، ان سان ٻيڙي کي ٻڌي ڇڏبو. جڏهن ٻيڙي هلائڻي هوندي تہ رسو ڇوڙي، ونجهہ کي لوڏي ڌوڏي، اُليڙي ڇڪي ٻاهر ڪڍبو). اليڙڻ نہ ڏي= لوڏي ڌوڏي ٻاهر ڪيڻ نہ ڏئي (تہ متان ٻيڙي رواني ٿئي). قوڙائي= فراق ڏيئي.

Marfat.com

١٥

بيڙيءَ جي پُوٽَن، نِيهُ نہ ڪِجي اُنِ سين
اَيا ڏنبُ ڏسَنِ، جهُ سِڙهَ ڏيئِي سِيرَ ٿِيا.

١٦

اَڄُ پُڻ وايُون ڪَنِ، وَڻجارا وَڃڻَ جِيُون
اَنئِي پَهَرَ اَٿَنِ، سَعيو ڪَنهن سَفَرَ جو.

١٧

اَڄُ پُڻ وايُون ڪَنِ، وَڻجارا وَڃڻَ جِيُون
مُون اَبِيني هَلِيا، بَندَرَ جَن ٽَڙَنِ
سَرَتِيُون سُورُ سَندَنِ، مُون مارِيندو چِندَڙي.

١٨

اَڄُ پُڻ وايُون ڪَنِ، وَڻجارا وَڃڻَ جِيُون
هَلَڻَ- هارا سُپِرِين، رُئان تان نہ رَهَنِ
آءٌ جهلِيندي ڪيتِرو، آيَلِ سامُوندرِيَن
پَڳهَہ چوڙي جَن، وِڏا بيڙا پار ۾.

١٩

پُران مانَ پُڃان، بَندَرَ مُون ڏُورِ ٿِيا
نہ مُون هَڙُ نہ هَنج ڪِين، چَئِي جو چَڙهان
تِيَهين ڪَڄ پاتِي! جَنهِ پَر پِرينءَ مِڙان
ڪارُون تي ڪَريان، تو درِ اُپِي ناڳِيا.

٢٠

لاهِيندائِي ڪَنِ، ڳالهِيُون هَلَڻَ سَنديُون
ڏِيندا مون ڏُکَنِ، وَهِ وِجهندا چِندَڙو.

٢١

وَڻجاري وائِي، سَدا آهِ سَفَرَ جِي
آيَلِ! اِهائِي، مُون مارِيندي ڳالهڙِي.

٢٢

وَڻجاري واري، پِرهَ پَڳهَہ چوڙِيا
ڪيڙائو ڪاري، سَنيُوڙا، سَيِدُ چَئِي.

٢٣

وَڻجاري وَرِي، پِرهَ پَڳهَہ چوڙِيا
اَوَلِيُون پَسِي اُنِ جُون پِئِرِمِ ڳَجَ ڳَرِي
ويندِيَسِ ماءِ مَرِي، ساري سامُوندِرِيَن کي.

٢٤

وَڻجاري جِي ماءِ، وَڻجارو نہ پَلِيين
آيَو بارهين ماهَ، پُڻ تو سَفَرِ سَنبهي.

٢٥

وَجِيئي وِسَري شالَ! جو تو سَوَدو سِکِئو
اَجان آئين ڪالَ، پُڻ تو سَفَرِ سَنبَهِين.

٢٦

وَڻجاري ڪانڌاءِ، مُون وَرُ وِيني گهارِئو
لَڳِي اُتَرَ- واءِ، ڊولِئو هَلَڻَ جِيُون ڪَري.

٢٧

جان وَڻجارو ڪانڌُ، تان مون هَڏِ لاٿُون لَڏِيُون

---

١٥. بيڙيءَ جي پوٽن= جيڪي بيڙين ۾ ٿا هلن، بيڙياتا جيڪي پرڏيهه وڃن. ڏنب= وڇوڙي جي ڏک ۽ غم جا ڇَنڪا. ڏنب ڏسن= ڏنب ڏيئي ساڙين. ڏسڻ= ڏنگ هڻڻ، ايذاء ڏيڻ. سڙهه ڏيئي= سڙهه کڻي، سڙهه چاڙهي. سير ٿيا= (ڪنارو ڇڏي) اندر وڏي اونهين سمنڊ ڏانهن ويا، روانا ٿيا. ١٧. مون ابيني= مون بيٺي. بندر جي ٽڙن= بندر جي ٽڙن ڏي (هت 'بندر' اسم خاص آهي. يعني ان خاص 'بندر' جي گهاٽن ڏي). ١٨. پڳهه= پڳهه جا رسا (جن سان بيڙا ٻڌل آهن). پار= اونهون پاڻي، ڪناري کان پريرو وڏي پاڻي وارو سمنڊ. ١٩. بندر= اهي خاص بندر جتي هو ويا آهن، سي پهچ ۾ مون کان پري آهن. هڙ نہ هنج ڪين= نڪي ڳنڍ ۾ ٻڌل نڪي جهولي ۾ حاضر. چئي= ٻولي ڪري، پاڙو ٻولائي ڏيئي چڙهان. ڪارون= منٿون، نيزاريون. ٢٠. لاهيندائي ڪن= (سفر تان موٽڻ وقت ڪناري تي) بيڙين جو سامان بندر تي لاهڻ ساڻ. وهه وجهندا= سير ۾ وجهندا، اونهين سمنڊ ۾ وجهندا (تہ جيئن پرڏيهه وارن بندن ڏانهن روانا ٿين). ٢٢. وڻجاري= پرڏيهه جو واپار ڪندڙ، زال جو ڪانڌ. ڪيڙائو= سمنڊ ڪيڙيندڙ. سنيوڙا= سنيريا، تيار ٿيا. ٢٣. اوليون= بيڙيءَ جون (جن سان بيڙي هلائي ٿا وڃن). ڳج ڳري پوڻ= وڏو غم ۽ اندوهه ٿيڻ. ماءِ= ماگ، جاءِ، هن ماڳ تي، هن جاءِ تي، هتي. ٢٤. بارهين ماهَ= بارهين مهيني. سفر سنبهي= سفر تي وڃڻ جي تياري ڪري. ٢٥. ڪال= ڪالهه. ٢٦. وڻجاري ڪانڌاءِ= وڻجاري ڪانڌ بدران. ور= مر تہ، چڱو تہ. مون ويني گهارئو= آءٌ ويني هجان ها (شادي نہ ڪريان ها). ٢٧. لاٿون لهڻ= پرڻجڻ، ڪنوار ٿيڻ. مون هڏ لاٿون لڏيون= آءٌ ڄڻ ڪنوار ئي ڪانہ ٿيس (جو تہ ڪانڌ وڻجارو آهي، سو سدائين ٻاهر هوندو آهي، ۽ آءٌ هت اڪيلي هونديس).

Marfat.com

پرڏيهہ مَٿي سانگَ، اَٿِي پَھَرَ اُنِ جو.

۲۸

نِبَرُ نِيهُ سَندومِ، مون جهَلِيندي نہ رَهيا
قادِرُ شالَ ڪَندومِ، ويجهي وَڻجارَنِ سِين.

۲۹

نِبَرُ نِيهُ سَندومِ، جِئَن مون اُبِي هُنِ ٽيلئو
سَعيو سامُونڊِرِنِ سين، اکِهن تان نہ ڪِئومِ
وِجهَڻُ مَنجِهہ هُئومِ، پاڻُ وَراڪي رَسَ سِين.

۳۰

لاهِيان جي نہ چِتاءَ، الله! اُنِ مَ وِسَران
مَڙهئو مَنجهاراءِ، جِيءُ منهنجو جَنِ سين.

۳۱

چِتان جي نہ چُرَنِ، الله! اُنِ م وِسَران
مُون مَنُ آهي تَنِ، مَڙهئو مَنجهارا هِنيين.

۳۲

ٽَنگرئو نيٽين، مَنُ اوليِءَ نہ اوهَري
سَباجهِي سيٽين، پائي ڳُڻَ پَڳهيَو هِنيون.

۳۳

جَنِ لَئِہ جهجَن نيڻَ، تَني پَرڏيهہ پُورئو
ڪاري- ڪيڙائُنِ ري ڪارا ٽِئَمِ ڪيڻَ
وِردَ ٽِڙَمِ ويڻَ، سَرِتِيُون سامونڊِرِنِ جا.

۳٤

جَنِ لَئِہ نيڻَ جهجَنِ، سي آءٌ ڪِٿِ نِهارِيَان
آيَل! سارِيو اُنِ کي اُڇنگارُون اچَنِ
تَنِ ڳاري ڪيڙائُنِ، واحِدَ واري آڻيِين.

۳۵

سيئِي جوڀَنَ ڏِينهَن، سَجَڻَ سَفرِ هَلِئا
رُئان رَهَن نہ سُپرِين، آيَل! ڪَريان ڪِيئَن
مُونکي چاڙهي چِيئَن، وِئو وَڻجارو اوهَري.

۳٦

سَفَرُ سُڪيرونِ، هُونِ سَلامَتَ سُپرِين
چَڙهئا جو چِتُ ڪَري، پُنو سو ڪاڇونِ
تِئان مَ ياڳونِ، جِئان مُون ڏيئِي هَلئا.

وائي

آيَلِ! ڪَريان ڪِيئَن، جِيجَلِ! ڪَريان ڪِيئَن
منهنجو، نيهُن، پَلِئو نہ رَهي
سامُونڊِريءَ جي سَڱَ کي، رُئان راتو ڏِينهَن
مادَرِ! پائي مُندِريُون، وَجان ساجَنَ سِيئَن
وِئو وَڻجارو اوهَري، مُونکي چاڙهي چِيئَن
ڳوندَرَ مٿان جِندَڙي، وَرِئا وَلِينِ جِيئَن
اَڏوهِيءَ جِئَن ڏُکڙا، چَڙهئا چوٽِيءَ سِيئَن.

داستان چوٿون

۱

جي وِئا پِهرين پُورُ، آهِيان گهوري اُنِ جي
سامُونڊِريڪو سُورُ، ماءِ! مارِيندُمِ ڪَڍهين.

سانگ= پاهڙ وارو گذارو، پاهر جو گذر سفر. ۲۸. نبر= اپرو، هيٺو، ضعيف. ۲۹. ٽيلئو= ٻيڙي کي ڪناري کان ڌڪي پري ڪيو. پاڻ وراڪي= پاڻ کي رسي جو ور وجهي، پاڻ کي رسي سان ويڙهي. رس= ٻيڙيءَ جو رسو، پڳهہ وارو رسو (جيڪو پڇاڙيءَ ۾ ٿو چوڙجي). ۳۰. چِتاءُ= چتان، چت تان، دل تان. مڙهئو= ڳنڍيو، قابو ٿيو. منجهاراءِ= اندران، جان مان. ۳۱. منجهارا هنيين= هانءُ منجهان، دل جان منجهان. ۳۲. ٽنگرئو= لنگرئو، لنگر سان ٻڌو. ڳڻ= ڳڻن جا بار چاڙهي. پڳهيو هنيون= دل (جي ٻيڙيءَ) کي پڳهہ ساڻ ٻڌو، دل کي ٻڌي قابو ڪيو. ۳۳. جهجن= ونجهلن، ڏک ۽ جهوراٽي وچان ڳوڙهن سان پرجن ۽ ڳرن. ڪيڻ= طعام. ورد= وظيفو، هردم جو يادگيرو. ويڻ= گفتا، ٻول. ۳۵. جوڀن ڏينهن= جواني جا ڏينهن. چيئن= ڏاگهہ جي چوٽيءَ مٿان وچ تي توري ڪڌ وانگر نمندي جنهن ۾ هندو ماڻهو مردي کي ٺاهي رکن ۽ پوءِ باهہ ڏين. ڏاگهہ وارين ڪاٺين جو ڍڳ، باهہ جو مچ. ۳٦. سفر سڪيرون= (دعائي فقرو) شال سندن سفر سڪيرو ٿئي، سولو ٿئي!! پُنو سو ڪاڇون= سندن ڪاڄ پورو ٿيو. سندن لايو سجايو ٿئي. ياڳون= سندن ياڳ. "تئان مَ ياڳون، جِئان مون ڏيئي هلئا"= سندن ياڳ تيئن نہ ٿئي جيئن مون سان ڪري ويا. وائي. پلئو نہ رهي= جهليو نہ رهي. پائي منڊيون= هٿ هٿن ۾ ڏيئي آڱريون پچائي. د-٤:١. پُورُ= ٻيڙيءَ جو پرجي روانو ٿيڻ. گهوري= ڳولا. سامونڊريڪو= سامونڊريءَ جو، سمنڊ جو سفر ڪندڙ ڪانڌ جو.

Marfat.com

۲

سامُونڊِرِين جي سُورَ، ڪُيُمِ جيءُ جڏارَئُون
پُونِ ڏِيهاڙِي پُورَ، وِرهَه جا وُجُودَ ۾.

۳

اَڳِڻِ آيا جان، تـ سَرتِيُون مُون سُکَ ٿِئا
اَمُلَ پِرينِ مَتان، ٻَرَڪِئو ٻِئُنِ ڏِيان.

٤

هِنيَڙو بيڙِيءَ جان، ڏُتڙِ پَئي ڏِينهَ ٿِئا
پُڇِئو تان نـ پِريان، ڪَرَلاهو تِي ڪَڏهِين.

۵

مُونکي جياريو، پِرينِ جِي ڪا ڳالهه ڪري
ڍَنو اَڄُ اَڏِيو، هِنيَڙو ڪوٽَ ٻُرجَ ڄِئَن.

٦

اَسان اُڏارَا، آٿِي آونگِ چاڙهِئا
مُنهَن ڏيئِي مُون آئِيا سَمهان سِيَارا
اُپِرَنِ سِيڪارا، پَسِئو وَرَ ٻِئُنِ جا.

۷

وانِءُ وَجِي وانُٺِ، هِنيَڙا ماڳُ پِرينِ جو
جُمِئو جُمُ چانُٺِ، هُوءَ جا سَندِي سَجَڻين.

۸

لَڪ سَنِهين، نَڪِ سَئين، ڪَجَلَ پِنا نيڻَ
سامُونڊِرِي! مُون سيڻَ، ڪِ تو ڪالهه لَنگهائِيا.

۹

سَر نِسَرِئا پانڌَ، اُتَرَ لَڳا، آءُ پِرين!
مون تو ڪارڻِ ڪانڌَ! سَهسين سُڪائُون ڪَيون.

۱۰

سَرَ لوهيڙا ڳِپِئا، ڪُسَرَ نِسرِئا
تو ڪِئَن وِسَرِئا، ڍولِيا! ڏِينهَ اَچَڻَ جا.

۱۱

جيڪَر اَچي هاڻِ، تـ ڪَريان رُوح رَچَنديُون
آيَلِ! ڍوليي ساڻِ، هُندَ ڳُرِ لَڳِي ڳالهِيُون ڪَريان.

۱۲

جي اَچي تـ جهيڙِيَان، آيَلِ! ڍوليي سان
لائِيئِي ڏِينهَ گهڻا، مُون سين ڪِيئِي ٿورَڙا.

۱۳

ڍولِيو وِنڙو ڍور، تي تِي سِيءَ ڳڏاريَان
مادَرِ! مُونِ مَ چورِ، نا تـ پَٽرِ پُنڌيسِ پِرينءَ ري.

۲. جڏارئون= اگهو، بيمار. پُونِ (ٻولي) = پَوَنِ. پور= غمن جا اوٽار، ڏکوئيندڙ ويچار، ورهه= محبت ۾ فراق ۽ جدائي جو غم. وجود= جان ۾، اندر ۾. ۳. ٻرَڪئو= (خوشيءَ مان) زور ڪريون، خوشيءَ جي جوش جذبي سان. ٤. ڏتڙ= 'ستڙ' جو ضد، ڏکيو تڙ، ڏکيو گهاٽ. ڏتڙ پئي= ڏتڙ ۾ پئي، ڏتڙ ۾ ڦاٿي. ڪرلاهو (ڪر= خبر+ لاهو= لهندڙ)= واٽ ويندي لڙي خبر پڇندڙ، اتفاق سان ايندي ڪٿي ڪنهن ڪي پڇندڙ ('ارادو' ڪري تہ نہ، پر 'ڪرلاهو' ٿي بہ ڪڏهن پرين نہ پڇئو). ۵. مونکي جيارو= مونکي جئرو ڪريو، مون ۾ ساهه وجهو. ڍنو اڄ اڏيو= تہ جيڪر (منهنجي هانو ۽ دل جو غم ۽ ڏک ۾) ڍٺل گهر هوند اڏجي وڃي. ڪوٽ برج جئن= ڪوٽ جي مٿان بيٺل برج وانگر، ڪوٽ جي ڪنگري وانگر.٦. آونگ= اُجَٽُ، چڪو (جنهن تي ڪا شيءِ آٽي وانگ خاطر چاڙهي رکجي). منهن ڏيئي= منهنجي آڏو. سيڪارا= لڱن جا ڪاندار، سِيَاندڙا، سِيالڙا، سِيسڙاٽ. ۷. وانٺ= ('وانسڻ' مان امر) ڏس، پس. ۸. لڪ= چيلهه. ڪجل پنا= ڪجل سان پڳل. نيڻ= اکيون. مون سيڻ= منهنجا پيارا سڄڻ. لنگهائيا= اُڪارئا، ٻيڙيءَ چاڙهي اماڻيا. ۹. سَرُ= 'سَرَ' جو ٻُوڙو. پاندنسرئا= چوڻيون نِسريون. اتر لڳا= اتر جا واءُ لڳا. يعني سيارو آيو آهي. (هڪ سياري ۾ وڻجارو ڪانڌ ويو، ۽ انهيءَ لحاظ سان هت مراد ان وڃڻ واري سياري کان 'پوءِ جو ڪو سيارو' آهي. سامونڊي وڻجارا سياري ۾ ويندا هئا ۽ وري بہ سياري هوندي ورندا هئا جو سمنڊ جو سفر سياري ۾ ئي ٿيندو هو). سڪائون ڪيون= ميڃائون ڏنيون، باسون باسيون. ۱۰. سَرَ= سچا سر. لوهيڙا (واحد. لوهيڙو)= جبل ۽ ٿر جو سهڻو سائو وڻ، جنهن جو ڪاٺ نهايت مضبوط ٿئي ڪُسَر= ڪوڙا سر. ۱۱. روح رچنديون= دل لڳنديون، دل وٽنديون. صاف چئيون ٻولن ٻدل ڳالهيون. ڳُر لڳي= ڳري لڳي، ڳچيءَ لڳي. ۱۲. جهيڙيان= جهيڙي واري ڳالهه ڪريان، ميار ڏيئي چوانس تہ (ٻيءَ سٽ). ميار واري ڳالهه تہ: 'مونکي تہ ٿورڙا ڏِيائي پر تو تہ گهڻا ڏينهن وڃي لاتا!' ۱۳. ڍور= ڍوري تي، درياهَ تي. درياءَ جي سفر تي. تي تي= تڏهن ٿي. مادَر= اي ماءُ. مون مَ چور= مونکي مَ چور، مونکي نہ ڇيڙ. پٽر پونديس= ظاهر ٿي بيهنديس (پرين بنا بيحال ٿي جيڪي چوٽو هوندو سو) چئي ڏينديس.

Marfat.com

١٤
اُپيُون تَڙ پُوڄِين، وَھُون وڻجارَن جِيُون
آڳِئو اڪا ڏِينِ، ڪَٺُورِي سَمونڊَرَ ڪِي.

١٥
سِڙھ سُڄاڻِئو چوءِ، ماءُ! سامُونڊِري آئِيا
مانَ مُنھنجو ھوءِ، جانِي ھِن جَھازَ ۾.

١٦
ھِي سَڄَڻَ سيئِي، جي مُون ڪوڏَ نِھارِئا
اَيندَمِ جان پيھِي، تان سَڀ لاھِيندَمِ ڏُکڙا.

١٧
چَمڪِيُون چوڏارَ، ڏِڄُون ڏاڙيچَنِ جِيُون
ماءُ! سامُونڊِري آئِيا سَھسَ ڪري سِينگارَ
ٿَنِي جِي ٿوارَ، ڪالھُونڪَرَ ڪانگُ ڪَري.

١٨
جَنِي ڪارڻِ مُون، تَڙ پُونجارا پُڇِئا
پُنِيَمِ اُميدُون، سيئِي سَڄَڻَ آئِيا.

١٩
اَڳِينءَ جان آئُون، جَرِ پَلڪ تِي پائِيان
تہ آيَل! وَڻجارَنِ جِيُون ٽِيُون ڏُنُڪَنِ ڏِجائُون
مَنجھان رُوحَ رَءِ ٿِيا، مُحمدُ مَجِئائُون
پُنِيُون مُدائُون، ڪَنڊَ ڪيڙائُو آئِيا.

٢٠
وائِٽِيُون ٽِيُون وَرڪَنِ، اَجان سِڙھ نہ پَڌرا
اُپيُون سِي مَرڪَن، جَنِي سَندا آئِيا.

٢١
ڪُوھَنِ سِرَ وائِٽِيُون، وائِٽِيين سِرِ گَھنڊَ
ڪيڙِي ڪيڙِي ڪَنڊَ، ماءِ سامُونڊِري آئِيا.

٢٢
لاڄُو ٿا لُونِ، اَڄَنِ سِڙھ اُپڙِئا
ڪارڻِ ٿَنِ پِرِينِ، وِيٺِي واٽ نِھارِيان.

٢٣
اَڄَن سِڙھ اُپڙِئا، مَٿِن ڪَپڙ ڪوٽ
سامُونڊِري مُون گھوٽ، لَڪا لُوپِي آئِيا.

٢٤
ماءِ ولاتِي موٽِئا، تَڙ تا ٿوارِينِ
وايُون وَڻجارَنِ جِيُون جِيءَ کي جِيارِينِ
ڪِليو ڪيڪارِينِ، جَن سيڻَ سَلامَتَ آئِيا.

وائي

ھوءِ جا ويا ھَٽِي، آءٌ تنھن جَڙ جَڏِي ڪِي
بَندرَ مَٿان بارَ سي وِڙا ڪالھہ ڪَٽِي
سِڙھَ ڏيئِي سِيرَ ٿِئا، جِني ٿَندَ ٽَٽِي
سامُونڊِريءَ جي سَگ جِي ھِنيين حُبَ گھَٽِي
لائِيندِيس لِڱَن ڪِي سَندي پيرَ پَٽِي
اَنِ سين عَبداللطِيفُ چئي ميڙيندومِ ڏٽِي.

◈

١٤. وھون= زالون، مڙسن واريون پرڏيل زالون. اڪا= داٽا جيڪي پيٽا طور ڏجن، داٽا جيڪي خيرات طور ڏجن. ١٥. چوءِ= چوي، چوي پئي. ١٦. ڪوڏ= وڏي سڪ مان. پيھي= اندر ھلي. ١٧. چمڪيون= چٽيون ٽيون، پٽريون ٽيون. ڏڄون= ھيڙن جي ڪوھن جي مٿان ٻڌل جھنڊيون، وائٽيون. سھس= سوين، گھڻا. توار= ٻولي (انھن جي اچڻ جي واڌائي واري لات). ١٨. تڙ پونجارا= بندر جي تڙ تي پونجيءَ وارا، بندر جا سوداگر ۽ واپاري. ١٩. اڳينءَ= اڳينءَ نماز (ظھر) جي وقت. جر پلڪ پائڻ= سمنبر ڪي ميڻتا ڏيڻ. ڏنُڪن، ڏنڪن= پري ڪان ٿورو ٿورو نظر پيون اچن، انھن جا ڏُڪ پيا نظر اچن. رءِ ٿيا= صاف سچا ٿيا. پنين= پوريون ٿِيُن. مدائون (ع. مُدعائون) = مقصد واريون ڳالھيون، مرادون. ڪنڊ- ڪيڙائو= ملڪن جي سمنبرن جا سفر ڪندڙ، پرڏيھ پوريندڙ ٢٠. وائٽيون= ڪوھي تي مٿي چوٽي واريون جھنڊيون. ورڪن= ڦڙڪن. ٢١. ڪوھن سر= ڪوھن جي چوٽيءَ تي. گھنڊ= آواز ڪندڙ گھنڊ. ڪيڙي ڪيڙي= پيلي پيلي، جھاڳي جھاڳي. ڪنڊ= ملڪ، ڏيھہ. ماءِ= ماڳ تي، پنھنجي ماڳ تي. ٢٢. لاڄو = جھنڊا، سڙھن جا پاند. لونِ= ڦڙڪڻ جو آواز ڪن. ٢٣. مٿن ڪپڙ ڪوٽ= (سڙھن تي) ٿلھي ڪپڙي جون لڳل وٽون ۽ ڪنگرا: (ھيڙين تي چاڙھيل سڙھ جڻ ٿلھي ڪپڙي جا ڪوٽ آھن): گھوٽ= لاڏا، جوان. لڪا= پَرلڪ (سوماطرا جي اُبرنديين ڪناري تي، سامونبرا رياست جي گادي جو شھر). لوپي آئيا= سوَدي واپار ۾ ڪٽي آيا. ٢٤. ولاتي، پرڏيھ ويندڙ. تڙ ٿا توارين= تڙ ٿا آواز ڪن، تڙن تي آواز ۽ غلغلو آھي. وائي. جا جڙ ھٽي وٺا= جا لڻون لائي وٺا. سير ٿئا= سمنڊ جي سير ۾ پھتا، وڏي سمنڊ ۾ گھڙيا. چني تند ٽٽي= لاڳاپن واري چڪيل تند چني. پٽي= پيرن جي خاڪ.

Marfat.com

سُر سري- راڳ

فکر ۽ موضوع جي لحاظ سان، سُر سري راڳ هڪ جدا حيثيت رکي ٿو ۽ سُر سامونڊي جدا حيثيت رکي ٿو رسالن ۾ پڻ ٻئي سُر جدا جدا نالن سان ڏنل آهن. پر گهڻا ساڳيا بيت ڪن رسالن ۾ سر سري- راڳ جي داستانن هيٺ ته ڪن رسالن ۾ سُر سامونڊي جي داستانن هيٺ رکيل آهن. ان جو هڪ وڏو سبب اهو آهي جو اڳين فقيرن ۽ ڪاتبن ٻنهي سُرن جي بيتن جي موضوعن ۾ جيڪو فرق آهي. تنهن کي پوريءَ طرح نه سمجهيو. سُر سامونڊيءَ جو مکيه موضوع آهي پيشه ور سامونڊي وڻجارا ۽ سندن پرڏيهي واپار جو ڏنتو جنهن ۾ ناکئن، ملاحن، ٻيڙن، جهازن ۽ سامونڊي سفر جي مشڪلاتن ۽ ان جي ماڳن منزلن جو ذڪر آهي. ٻئي طرف سُر سري- راڳ هڪ معنوي ۽ تمثيلي سُر آهي جنهن ۾ بنيادي طور تي هن جهان ۾ انسان جي حياتي جي سفر، ان جي آزمائش ۽ مشڪلاتن، ۽ ان ۾ ڪاميابي لاءِ سعيي ۽ ڪوشش جي ضرورت ۽ نيڪ عمل جي اهميت جو بيان آهي، پر اُن بيان جي خاص خصوصيت اها آهي جو ان ۾ سر سامونڊي واري ماحول جا ڪِنايا ۽ اشارا، تشبيهون ۽ تمثيلون پڻ آندل آهن.

سُر سري- راڳ سڄو تمثيلي سر آهي: هيءُ جهان سمنڊ آهي، جنهن ۾ انسان جي حياتي ٻيڙيءَ مثال آهي. ان ٻيڙيءَ کي هن جهان جي سمنڊ مان ايمان ۽ يقين، صدق ۽ سچائي، ڪوشش ۽ ڪاميابيءَ سان صحيح سلامت پار پهچائڻو آهي. هن سنائي سمونڊ ۾ الله تعاليٰ جي لطف ۽ ڪرم جي ضرورت آهي ۽ الاهي مدد درڪار آهي. حياتي هڪ وڏي قيمتي وٿ آهي جنهن کي سنڀالڻو آهي: حياتيءَ جي ٻيڙيءَ کي ڏيهاڙي مکڻو آهي ته جيئن مضبوط ٿئي، ۽ پوءِ ان کي همت ۽ حوصلي سان سمنڊ جي لهرين لوڏن کان بچائڻو آهي. آخر ۾ اهو فکر سمايل آهي ته جيڪي وڏا ڄاڻو ۽ وينجهار آهن سي ئي ماڻڪ موتي پرکين ٿا ۽ اهي ئي تعريف جي لائق آهن.

داستان پهريون

١

جيڪِين مَنجهه جَهَانَ، سو تارِيءَ تَڳِي تُنهِنجي
لَطُفَ جِي، لَطِيفُ چَئي، تو وَٽِ ڪَمِي ڪانَہ
عَدُلِ چُٽان آن نہ، ڪو قيرو ڪَڄ فَضُلَ جو.

٢

جيڪِين مَنجهِہ جَهَانَ، سو سَڀ صِفَتَ تُنهِنجِي
قادِرَ تُنهِنجِيءَ قُدرَتَ جا مِڙيئِي مَڪَانَ
پَدَمَان ئِي پَري تِئا آڳي جا اِحسَانَ
ظاهِرُ ساڻُ زَبانَ، ڳِڻي ڳِڻِيان ڪيتَرا.

٣

ساري رات سُبحَانُ، جاڳِي جَنِي ياد ڪِئو
اُن جِي عبدَاللطِيفُ چَئي، مِٽِيءَ لَڌو مَانُ
ڪوڙين ڪَنِ سَلامُ، آڳهِ اَچِئو اُنِ جي.

٤

ڪائو ڪَمايومِ، موتِي مُون نہ وَڻِجِئا
سِيهي جو، سَيدُ چَئي، وَکُرُ وِهايومِ
اوچتو آيومِ، سَودو صَرافَنِ سِين.

٥

يَکِمِ عَهدَ الله جا، ڪَڄُ ڪَمَايُمِ ڪُوڙُ

د-١-١. تاري تڳڻ= ڪنهن جي سهاري تي هلڻ، ڪنهن جي مدد جي آسري تي گذران ڪرڻ. تاري تڳي تنهنجي= (اي خالق!) تنهنجي آسري تي پيو هلي. لطف= ڪرم، مهر. عدل چٽان آن نہ= آءٌ عدل سان نہ چٽان، انصاف ڏيندو تہ آءٌ ڇُٽي نہ سگهندس. فضل= مهر، بخشش. ٢. صفت تنهنجي= تون 'ذات' آهين، ٻيو جهان ۾ جيڪي بہ آهي سو تنهنجو پرتوو آهي. 'ڪلام' ۽ فلسفي جي اصطلاح ۾ 'صفت'= عرض. قادر تنهنجي قدرت جا مڙيئي مڪان= اي قادرَ! تنهنجي قدرت هر جاءِ تي حاوي آهي. پدمان= پدم کان. پدم= ڳڻڻ جي ڏاڪن مان (ايڪا، ڏهاڪا، سئو، هزار......) چوڏهون ڏاڪو. ٣. سبحان= الله سُبحانہٗ و تعاليٰ، جهان جو خالق. مِٽي= مُئي پڇاڻا هڏن جي خاڪ، قبر جي مٽي. آڳهہ= اڳيان، اڏو ماڳ تي، آڌار، آسرو. ٤. ڪائو= شيشو، شيشي جهڙي گهٽ قيمت واري جنس. ڪمايوم= مون ڪمايو= مون حاصل ڪيو، مون ورتو. وڻجڻ= سوُدڻ، سودي ۾ خريد ڪرڻ. نہ وڻجئا= نہ سوُديا، نہ خريد ڪيا. سيهو= ڌاتو جو قسم، موتين کان سواءِ ٻي غيرجنس. سيهي جو وکر وهايوم= سيهي جي جنس وارو سامان سوُديم. ٥. عهد= پڪا وعدا. ڪچ= سچ جو ضد، ڪوڙ، ڪوڙو وکر. ڪچ ڪمايم ڪوڙ= ڪچا ڪوجها ڪم ڪيم، ڏوه گناه ڪيم.

Marfat.com

پِجِرو جو پاڻَ جو، سو چوٽيءَ تائين چُورُ
مَعلُومُ اُتئِي مُورُ، ڳُوڙهو اِنهِينءَ ڳالھ جو.

٦

وِٽُ وِيمي جو جي لَهين تہ ٻِي ڪارِ نہ ڪَرِين ڪا
سَا پَرُوڙِج ڳالهڙِي وَڻجارَنِ وَٽا
موتِي جَنِ هَٿا، آندءِ گهڻي اَدَبَ سِين.

٧

سيوا ڪَرِ سُبحَانَ جِي ، جِتِ جَرُ وَهي ٿو جالَ
سَوين وَهَنِ سَمُوندَرَ ۾، ماڻِڪَ موتي لالَ
جي ماسو مِليئِي مالُ، تہ پُونجِيارا پُرُ ٿِئين.

٨

سيوا ڪَرِ سَمُوندَر جِي، جِتِ اَڳُوچَرُ آهي
لَڪين واڻ لَطِيفُ چَئِي تو نِيدُو نمائي
ٻَڌِي اولِي عاجَ جِي، وَجُ ڇِني ڇَلائي
نَظَرَ هيٺ نَبِيءَ جي هيجان هَلائي
تہ مُهرِي مَتائي، تو سَڃيائِي مَعافُ ٿِئي.

٩

سيوا ڪَر سَمُوندَر جِي جِتي لَهرِ ڏَڪاءِ
"اِنمَا يُوَفِي الصابِرُونِ" اِيءُ بيڙِيءَ بَنڌَڻُ پاءِ
تہ سامُونڊِري سَندياءِ، ڪَنين مَندِي نہ سُڻيان.

١٠

سي پُونجِيارا پُرِ ٿِئا، سَمُنڊُر سيوِئو جَنِ
آندائُون عَمِيق مان جهوتي جَواهِرَنِ
لَڌائُون لَطِيفُ چَئِي، لَعلُون مان لَهرِنِ
ڪانهي قِيمَتَ تَنِ، مُلُ مَهانگو اُنِ جو.

١١

سَمُنڊُر جي سيوِينِ، ماڻِڪَ تَنِي ميڙِئا
چِلُڙَ جي چوئِينِ، تَنِ سانگوٽا سُتِيُون.

١٢

سيوِئو جَنِ سُبحَانُ، وِير نہ وڙهي تَنِ سين
ٻَڌِي تَوَڪَلَ تُرَهو، آرُ لَنگهِئا آسانُ
توبَهَ جي تَسبِيحَ سِين تَرِي وِئا طوفانُ
ڪامِلُ ڪِشتِيبانُ، وِچَ ۾ گَڏِيُن واهَرُو.

پجرو= جسم جو هڏائون پجرو. چور= هيٺ کان وٺي مٿي چوٽيءَ تائين چور آهي. مور= اصل، بڻ، بنياد. ڳوڙهو= ٿري ۽ مارواڙي ٻوليءَ ۾ ڳجهارت، ڳجهہ، راز. انهينءَ ڳالھ جو= منهنجي اهڙي حال جو بڻ ۽ راز. ٦. وِٽُ= مايو، مقدار، راز، حقيقت، سگهہ، فائدو. ويمون (ع. بيمة= ڪنهن شيءِ جي حفاظت جي ذميداري، جوابداري)= وڻج واپار جو اصطلاح، واپار وارو وڪريل سامان جنهن ڪي حفاظت سان آڻڻ ۽ مالڪ کي پهچائڻ جي ذميداري ڪنيل هجي، واپار جيڪو پرپٽ ڪجي (اصل خريد ڪندڙ طرفان اڪثر ٿوري قيمت جي آڇ ٿيندي جيڪا لاچار وارو وڪڻندڙ قبول ڪندو، جنهن ڪري وٺندڙ کي وڏو فائدو ٿيندو. ٻي ڪار= ٻي حاج، ٻي ڪرت، ٻيو ڌنڌو. ٧. سيوا ڪر= خدمت ڪر، تات تاري ڪر. جال= اڻ- مَيو. ماسو= هڪ تولي جو ٻارهون حصو، ٿورو ذرو. پونجيارا= پونجيءَ وارا، مُوڙيءَ وارا، سيٺ. ٨. 'اگوچر' لفظ صحيح ناهي. اصل ۾ غالباً 'اگهُون- چَرَ' هو، معنيٰ وڏو گهڻو اونهو پاڻي. 'اگهون- چر' پڙهڻ وڌيڪ صحيح ٿيندو، پر جيئن تہ سڀني رسالن ۾ 'اگوچر' آهي، انهيءَ ڪري متن ۾ پڻ اهو لفظ رکيو ويو آهي. واڻ= وڏا ٻيڙا. نيڊو= روايت موجب هندوستان ۽ سلون جي ساموندي ڪناري لڳ ڪو سمنڊر وارو ٽڪر جتي طوفان ۽ وڏي چولي سببان ٻيڙا خطري ۾ هوندا هئا. 'نيڊو جي نار' جو ذڪر بہ ناکئن جي روايت ۾ اچي ٿو. اولي=ڳنُ. مهري متائي= مهري ۽ مَٽُ= بہ جدا محصول. مهري مَتائي= مهري تو مٿان (معاف ٿئي). ٩. جتي لهر ڏڪاءَ= جتي سمنڊر جي لهر ٻيڙن کي ڏکن مٿان ڏک ٿي هڻي. قرآن شريف جي 'سورة الزمر' جي آيت 'انما يوفي الصابرون بغير حساب'= الله تعاليٰ صبر وارن جي واهر تو ڪري، ۽ سندن اجر بي حساب آهي. سندياءِ= ٽُنهنجي. مندي= مدي ڳالھ، مدائي ڪنين نہ سڻيان= پنهنجن ڪنن سان نہ ٻڌان. ١٠. سمنڊر سيوئو جن= جن سمنڊر کي سلام ڪيو. عميق= اونهي سمنڊر مان. جهوتي= جهوتون ڏيئي، گهتون هڻي ڳولي. جواهرن= جواهرن کي (موتين کي استعاري طور 'جواهر' يعني قيمتي هيرا سڏيو ويو آهي). 'موتين' کي قيمت جي لحاظ سان، استعاري طور لالون (لعالون) سڏيو ويو آهي. ١١. چلڙ= ڏٻا. چوئين= ٿورڙو بيٺل پاڻي اُٿلائين پٿلائين ۽ جانچين. سانگوٽا= ورن ورن وارا وڏا ڪوڏ. سُتيون= سِپِيُون ١٢. آر= پاڻي جو وڏو وهڪرو، وير واري تڪ. ڪشتيبان= ناکئو. واهرو= وچ خطري ۾ اچي سندن مددگار ٿيو

Marfat.com

١٣

ساري رات سُجان، سَودو ڳَن صاحِبَ سان
پَري بانهپَ بيڙِيُون، هَلَڻا جوپَ جُوانَ
پاڙِي پَهلوانَ، لَحظي مَنجِهه لنگهي وِئا.

١٤

ڪَرَڦُلَ، ڦوٽا، پارِچا، پاٽِيَٽَ پاتاڻون
ڪوٺِيُون قِيمَتَ سَندِيُون ٽَرَ ۾ طاقياڻون
بَيرَقُون بَحرَنِ ۾ چوڙي چَڏياڻون
لاجُنِ مَنجِهه، لَطِيفُ چَئي، بيڙا بَڌاڻون
نَذرُ نَبِيءَ جامَ جو چَڙهندي چَياڻون
جي چوهي چوڙِياڻون، سي بيڙِيُون رَکِين باجَهه سِين.

١٥

بانهپَ جو بيڙِينِ ۾ وَکَرُ وِڌاڻون
سوٽِي مَعرفَتَ جا سَچا سَودِياڻون
"اَلتائِبُ مِنَ الذَنبِ کَمَنُ لاذَنبُ لَهُ" اِيءَ ڪَٽَ ڪَٽياڻون
أنِي جي آڻون، بَرڪَتِ بارُ لَنگهائِيان.

١٦

جَنِي سَودي سَچَ سِين وَکَرُ وِهايو
بَخِرو "لَهُمُ البُشريٰ" جو أنِي لَئي آيو
ٽَنِ کي لالَڻَ لَنگهايو، ساندارو سَمُوندرَ جو.

١٧

وَکَرُ سو وِهاءِ، جو پَئي پُراڻو نه ٿِئي
ويچِيندي وِلات ۾ ڏرو ٿِئي نه ضاعِ
سا ڪا هَڙُ هَلاءِ، آگِهِ جَنهِن جي اُبهِين.

١٨

وَکَرُ ڏيرَڻون ڏيرَ، پَرَ وِهاڻو ويسَلا
ڳَنِ وِهائي وَسِ ڪِئو وَکَرُ وَڏِيءَ ويرَ
ڳَنِي ڳُهمندي سيرَ، وَکَرُ وِڪامِي وِئو.

١٩

هيڪِڙي بانهِي چِتَ ۾، ٻِي صاحِبُ سَنواري
ڏَنگِي هِنِ ڏَرياهَ مان هَلائي هاڪاري
طَرازُون تاري، سُتَڙِ سَيئِي ڪَري.

٢٠

هيڪِڙي بانهِي چِتَ ۾، ٻِي سَنواري صاحِبُ
ڪَڏِي أونهي ڪُنَ مان اِيءُ آڳي جو عَجَبُ!
اِيءُ سائِينءَ جو سَبَبُ، جِئَن بُڏا ڪَڏِي بارِ مان.

---

١٣. سُجان= وڏي ذهن ۽ سمجهه وارا، ڄاڻو. صاحب= سائين (ڏڻي تعاليٰ). جوپ= مضبوط، وڏي همت ۽ حوصلي وارا.. ١٤. ڪرڦل (ع. قرنفل)= لونگ. پارچا= قسمين قسمين ڪپڙا. پاٽيٽ= عرق جدا جدا قسمن جا. ڪوٺيون= ٻيڙن ۾ هيٺ تر ۾ تهخانا. طاقياڻون= (اندر قيمتي سامان پري پوءِ مٿان) طاق پڇائي بند ڪيائون. بيرقون= جهنڊا. لاڄن ۾= ٻيڙن جي سڙهه وارن ۽ ٻين رسن ۾. ٻيڙا= رنگدار ٽڪما، رنگين ڪپڙي جي ٽڪرن ۽ رنگين سڳن سان ٺاهيل گل. نذر= نذرانو. چوهي= چوهي ۾، تڪي واءُ ۾. چوڙياڻون= هاڪارياڻون، هلاياڻون. ٻيڙيون= هت مراد 'وڏيون ٻيڙيون' يعني ٻيڙا جيڪي سمندر ۾ هلن. ١٥. وکر= واپار جون شيون، سودي جو سامان. التائب من الذنب ڪمن لاذنب لہ= گناه کان توبهه ڪندڙ، گناه نه ڪندڙ جهڙو آهي. ڪٽ= نفعو. ١٦. وهايو= ورتو. بخرو= ڀاڱو، حصو. لهم البشريٰ= انهن لاءِ خوشخبري. ساندارو= وَرَ وارو ڦيرو (جتان ٻيڙن کي هڪ طرف کان ٻئي طرف ڦيرائجي.) ١٧. پئي= رکيي، گهڻي وقت تائين رکڻ سببان. ضاع= ضايع، بي ڪمو، بيڪار. هڙ هلائي= اڳين دور واري وڻج واپار ۾ (پرڏيهي بندر جي حاڪم کي پنهنجي ملڪ جي سوکڙين جي بدل هڙ تحفي طور ڏيندا هئا). هڙ هلائڻ= سوکڙين جي هڙ يا ڳنڍ تحفي طور ڏيڻ. آگهه جنهن جي= جنهن جي آڌار تي. ابهين= تون اتي اُبو ٿين، سرخرو ٿين، تنهنجو منهن مٿي ٿئي. ١٨. وهائو= وهائيندڙ خريد ڪندڙ. ويسلا= ويسرا، غافل، سست ۽ ڍرا. وس ڪئو= پوري ڪوشش سان حاصل ڪيو. وڏيءَ وير= سويرو، اڳواٽ وقت اندر. سير= بازاريون، گهٽيون، رستا. ١٩. هيڪي= هڪ جا، هڪڙي. چت ۾= من ۾. صاحب= سائين. ڏڻي، مولیٰ. سنواري= رٽي، تيار ڪري. ڏنگي= ٻيڙي. هن درياه مان= هن جهان جي درياه مان، هن حياتي جي درياه مان. هلائي هاڪاري= هلائي رواني ڪري. طراز (ع. طراد) هڪ قسم جي ٻيڙي. طرازون= ٻيڙيون. سُتڙ= سنئين تڙ تي، سئو بندر تي. سيئي ڪري= سيئي سوليون ڪري بندر تي آڻي. ٢٠. سائين جو سبب= ڏڻيءَ وس. ٻڏا= ٻڏندڙ ٻيڙا. ٻار= پاڻيءَ جي تک، ڦيري ۽ اونهي ڪُن واري صورت.

Marfat.com

٢١

هيڪِي ٻانهي چِتَ ۾، ٻِي جا ڪَري اللهُ
ڪَڏي اُونهين ڪُنَ مان، اُڪاري اوڙاهُ
تَنهِ واحِدَ کي واهَ، جو سُتَڙ سِيبِئِي ڪَري.

٢٢

هيڪِي ٻانهي چِتَ ۾، ٻِي اللهُ ڪَري
پاڻَ هِي وِجهي ڪُن ۾، پاڻَ هِي ڪَنڍِيءَ ني
سُتَڙِ سي ڊوئي، جي تَڙ تَوائِي مَڪُرا.

٢٣

هيڪِي ٻانهي چِتَ ۾، ٻِي جوڙِي جوڙَ جَبارُ
ڪَڏي اُونهين ڪُنَ مان، اِيءُ آڳي جو آڌارُ
جَهازُ جوهَرِيَنَ جو، تَنهِ پَٽِي مَ ڏي پَٽارُ
ننڍا وَڏا مَڪُرا سَڀ پَسَندا پارُ
مُنهُ مَدِيني سامُهُون چِت مُحمد شاهہ موچارُ
سَباجهو سَتارُ، سُتَڙِ سِيبِئِي ڪَري.

٢٤

اُتِي اور اللهَ سِين، ڪُوڙُ ڪَماءِ مَ ڪَجُ
ڪَڏُ تُون دَغا دِلِ مان، صاحِبَ وَٽي سَچُ
مَحَبتَ سَندو مَنَ ۾ ماڻِڪُ ٻارجُ مَڇُ
اِنهين پَرِ تُون اَچُ، تہ سَودو ٿِيئِي سَقِرو.

٢٥

جي تُون ٿِئين اللهَ جو، تہ عالَمُ سَڀ سَندوءِ
"مَن لَہُ المَولىٰ فَلَہُ الڪُل" پرين پاڻ اُتوءِ
ڪِپَرُ ڪِينَ ڪَندوءِ، وانءُ تُون لَهرِنِ گَڏِئو.

وائي-١

ڪَنڍِي سارِيان ڪانَ، يا اَمُنَ امانَ!

يا اِلٰهي! ٻاجهہ ٻيلاٽِي پاڻِئِيان
ڳَنُٽَ ڳاٽيڙو ناهِ ڪو، اَپَرِ ٿِئا عِصيانَ
خَبَرَ ناهِ خَبَرَ جي، نِسورا نِسيَانَ
والِي! رَسجُ وَهِلو، اَرڪَ ٿِئا انسانَ
سُڻُ سَباجها سُپرين، ٻَرٿون نِگهبانَ
مَدِيُون پَسِي مُنهِنجِيُون شرمايا شيطانَ
هِنَ مُنهِنجي حالَ کي هَي هَي ڪَنِ حَيوانَ
سائين سُڪاٽي آهِيين سامُونڊِرين سُبحانَ
وَرُ وَسِيلا سُپرين! تارِج مان طُوفانَ
تُرهو چنو تارَ ۾، رَسِجُ تُون رَحمانَ
ٻيلِي جو ٻُڏنِ جو، مُون تي مونٽي مانَ
وِينو ٻِني پِنڻُو، ڪَرِ پيرو مَٿي پانَ

خالِقَ تان خُوبُ ڪِئا ڳولِنَ جا گُذرانَ
آهِيان اَندوهَنِ ۾، وِينو پِنان پانَ
سُوالِي تو سَمَڪِئا، داتا ڏيئِي دانَ
وِلها سَڀ وَنهيان ڪِئا تُنهنجي جُودَ جُوانَ
مَتان مُونکي ڇَڏِئين، ٻيلي سَندا ٻانَ
وِيرَ وَسِيلوُ آهِيين داڙُو ۾ دِيوانَ
لاءِ ڏُهارِيَنَ ڏيهہ کي خِيمو اَڏِئو خانَ
اُتي عَبداللَطِيفَ چي سُٽِجُ ڪا سُلطانَ.

٢١. تنهن واحد کي واهہ= تنهن واحد جي واکاڻ، تنهن ڌڻي جي تعريف. ٢٢. سُتڙ= سڌو تڙ تي، سولائيءَ سان بندر تي. ڊوئي= ٻيڙن کي هاڪاري آڻي. مڪرا (مڪرو جمع مڪرا)= ٻيڙا. ٢٤. اور= ڌڻيءَ جو ذڪر ڪر، ڌڻي کي ياد ڪر. ماڻڪُ ٻارجُ مچ= چڻي سهڻي شعاع وارو مچ ٻارج (هت 'ماڻڪ' صفت آهي 'مچ' جي). سقرو= وڏي نفعي وارو. ٢٥ عالم= سڄو جهان. 'مَن لَہُ المولىٰ فلہُ الڪُل'= مولىٰ جنهن جو آهي، سڀ ڪجهہ تنهن جو آهي. اُتوءِ= ڇيوءِ. توکي ڇيو. ڪِپر ڪين ڪندوءِ= ڪنارو توکي ڪوبہ نقصان نہ ڪندو (تنهنجي ٻيڙي ڪناري سان ڪٽي لڳي ڀڄندي ڪانہ). وانءُ= وڃ. وائي- ١. ڪنڊي ساريان ڪان= (اي منهنجا مولىٰ توکان سواءِ) ٻي ڪا واههَ مونکي ڪانہ ٿي سجهي. يا امن امان= اي ڌڻي مونکي پنهنجو امن امان ڏي. ٻيلاٽي= وڏي پاڻي جي وچ ۾، وِڻن وارو ننڍڙو ٻيٽ (جتي ٻيڙي بيهي ۽ ان جو بچاءُ ٿئي). اپر= گهڻا، وڏا. عصيان= گناهہ. خبر ناهہ خبر جي= ڪنهن 'خبر' جي بہ خبر ڪانهي. نسورا= بالڪل، هوبهو. نسيان= ويسارا. ارڪ= رک رکاءُ نہ ڪندڙ، بي صبرا، بي پرهيز. پان= پَن، پن پردو، حفاظت، امان. سمڪئا= ڊائي ڇڏيا، سکيا ڪيا. جود= سخا. ٻان= بچاءُ ڪندڙ، محافظ، ضامن. داڙو= سفارش ڪندڙ. ير جهليندڙ. ديوان= شاهي دربار. عدالت ۽ انصاف جي جاءِ.

Marfat.com

وائي-٢

مُون ۾ تُون مَوجُودُ، آءٌ اڳاهِين آهِيَان
اڪِيُون اکڙِيَنِ کي، سِڪِئو ڪَنِ سُجُودُ
تيلاه رَسِئا بُودَ کي، جيلاه ٿِئا نابُودُ
اِنَ دَر سيئِي اَڳهِئا، جَنِ وِڃايو وُجُودُ.

داستان پهريون

١

تانگهي ۾ تاٽي، بَنڌُ پَنهنجو تُرهو
اُونِهين ۾ آٽي، ڪو نہ ڏِينڌءِ ڪو ٻِئو.

٢

تارُو ترِئو وَڃنِ، نَنڍا وَڏا واهُڙا
هَئي ٻَرِ اَتارَنِ، جِئَن ڳرا مَتِنِ مولِهيَا.

٣

ڏوري لَهہ ڏانارُ، جمَ وِرچي وِهين ويسَرو
هَڪِئو هوج هُشيارُ، ڪِوَڻِ ڪِوَندِي اوچِتِي.

٤

سُتين کهڙِيءَ سارَ، وِڄُ ڪِوَندِيءَ ويسَرا
تو جيڏا تو يارَ، لَهرِ لَهوارا ڪِئا.

٥

وِڄُ ڪِوَندِيءَ ويسَرا، سُتا سَنجهيئِي
وِيرَ وَرِي ويئِي، اَسارَنِ تان اوچِتِي.

٦

نَئِنِ ۾ نِندرُون ڪَنِ، وِڄُ ڪِوَندِيءَ ويسَرا
اُتان اَسارَنِ، وَجي وَهُ واڪا ڪِئو.

٧

آيَئِہ نِندرَ اَياڳَ کي، ڪِوَڻِ ڪوايو
جَنِي نہ پَئُہ پانيو، ڪَري ٽَوائِي تَنِ کي.

٨

نَکو سُکُ نَکَٽرين، نہ ويساندِ نَئِين
جيڪا اَچِي سامُهِين، پانئِين سَا سَئِين
مُوڙِي ڪوهُ مَئِين، جِئَن سَڄِيُون راتِيُون سُمَهِين.

وائي-٢. آءٌ اڳاهين آهيان= آءٌ (همت ۽ حوصلي سان) اڳتي آهيان. سڪئو ڪن سجود= اکيون اکين سان ملي، سڪ ۽ محبت ۾ هيٺ ٿين (۽ وري ملن ۽ وري هيٺ ٿين). بود= اثباتي وجود، اثباتي هستي وارو مقام. ٿئا نابود= 'پاڻ' وڃايائون، نفي ٿيا، پنهنجي هئڻ هستي کي ڇڏيائون. د-٢-١. تانگهي ۾= تانگهي پاڻي ۾. تاٽي= ڇڪي. بنڌ= ٻڌ. ترهو= ڪکن ڪانن ۽ ڪاٺين جو نوڙين ۽ رسين سان ٻڌي ٺاهيل ٽر، هڪ قسم جو منجو (جو اڪثر ڍنڍن ۽ ڇڇن ۾ ٻيڙيءَ طور ڪم آڻجي). ٢. تارُو= جيڪي ترڻ ۾ تکا آهن. ٻَر= ڪام. هئي ٻر= ڪهڙو نہ ڏک ۽ ارمان! هئي افسوس!! اتارن= اڻ تارن کي (اهي جيڪي تري نہ ڄاڻن تن لاءِ (افسوس ۽ ارمان). مولهيا= پڻڪا، مٿي سان ٻڏل ٻار واريون هڙون، ڳريون هڙون، ڳرا مُوڙا (ڪنهن وڏي واه يا گهڻي پاڻي مان تري ٻيءَ پر وڃڻ وقت، تارو پنهنجي جُتي، ڪپڙا ۽ ٻي ڪا هڙ مٿي تي پڻڪي سان ڇڪي ٻڌي پوءِ ترندا آهن). ٣. ڏوري لهہ= ڳولي لهہ. ڏانار= ڏنو، تمام وڏو ٻنو، وڏي ٻني ڪان بہ وڏو ڏانار (ذڪر اوچتي ڪوڻ ۽ نئن ۾ وڏي پاڻي اچڻ جو آهي، جنهن ڪان بچاءُ لاءِ ضروري آهي تہ اڳ ۾ ئي ڪو 'ڏانار' ڏسي ڇڏجي جنهن تي چڙهي بچجي). هڪئو، هڪيو (اصل حقيو= صحيح، پورو، حقيقي طور، بنا شڪ جي)= پوري پڪ سان، پوري وقت تي، پڪ سان موجود، مهل تي تيار ۽ موجود. ڪِوڻ= وِڄ. ڪِوَندي= چمڪندي. ٤. سارَ= سنڀار تي، آسري تي. لهوارا ڪئا= (وَهُڪ واري طرف هيٺ) لوڙهي لهوارا ڪيا. ٥. وڄ ڪوندِيءَ= ان وقت جڏهن ڪوڻ ٿئي. وِيرِ= پاڻيءَ جي اُٿل، نئين ۾ زور سان آيل پاڻيءَ جي اُٿل. وري ويئي= مٿان وري ويئي. اسارن تان= جيڪي غافل ٿي ستا تن تان، جيڪي سجاڳ نہ هئا تن مٿان. ٦. وَهُ= پاڻي جو تکو وهڪرو، وڏو تکو پاڻي. ٧. جن نہ پَئُہ پانيو= جن وڄ جو اڌڪو نہ ڪيو، خطرو محسوس نہ ڪيو. توائي ڪري= رُلائي بي حال ڪري. ٨. نکٽرَ (واحد. نکٽُر)= آسمان ۾ تارن جا هميشہ هڪ نموني هڪ ساريڪا ميڙ (جهڙو ڪتيون، ٽيڙو، وڇون). نکٽرين= نکٽرن کي. نکو سک= انهن کي هڪ جاءِ ٽڪاءُ ڪونهي (۽ پيا اُڀرن، هلن، لهن). نيون (واحد. نئن)= برسات ۾ جبلن تان لهندڙ پاڻيءَ جا تکا وهڪرا. ويساند= ساهي، وِٿي (پاڻي لٿو تہ بنا ساهي ۽ دير جي تکو وهي ويندو). يعني تہ: سڀ سدائين پيا هلن، پر پنهنجي راه ونيو پيا هلن. موڙي= ڪمائي، نفعو. ڪوه مئين= ڇو ٿو ڳڻين، ان جو ڇو ٿو اندازو ڪرين. جو بنا ڪم ۽ ڪوشش جي سڄيون راتيون ستو پيو آهين. (ان صورت ۾ تنهنجي ڪمائي ڪجهہ بہ ڪا نہ ٿيندي، پوءِ ڇو پيو سوچين تہ ڪمائي ڪيتري آهي).

Marfat.com

۹

ڳھڙِج ڳھاٽِي نِيهَ سِين، اَڳِئان ڪَپَرُ ڪارُونيارَ
اَڪارِج آڌارَ، لَھرِينِ مان، لَطِيفُ چَئِي.

۱۰

جي پاڻِئين ڪارو ڪيڙِيان تہ اُتِي بُونبُ بَناءِ
"قُل هُوَالرَّحمٰنُ آمَنا بِهٖ" ساڃا سِڙهَ سباءِ
پَنجَ پَڳهَه، ٽَرِيهَه اوليُون، لاڄُو سَڀِ لَڳاءِ
وَحدَهُ لاشَرِيڪَ لَهُ، ڪُوها خُوبُ ڪَٽاءِ
تہ سامُونڊَري سَنڊِياءِ، سَچِي ساڪَ اُبهي.

۱۱

مَ ڪِين هيجِ مَ هوجَ، تَرسُ مَ، تاڻِ طَرازَ ڪي
چَئُہُ ڪَلِمُو مُحمدَ تي تہ اَڳِيان اچي اوجَ
سَهُڪِيءَ پَتِ سَبوجَهہ، تُنهنجِي مَڪي ڏُڪي مَڪُري.

۱۲

وَهُ چِيرِيندي مَڪُرِيين، لَهَرِ لَڳندِي نِتُ
جَنِ جيڏاهِين چِتُ، تَڙِ تيڏاهِين ڏُڪَنديُون.

۱۳

جِتي لَهرِينِ لَکَ، ڪَنِ ڪَرڳَلَ پاڻُ ۾
اُتي عبدَاللَطِيفُ چَئِي، رَبَ تُنهنجِي رَکَ
ڪُچاڙُو هِي ڪَکَ، پَرُ جَهلِيندا پِيڙِ جو.

۱٤

اَتِ اُبَتو آرُ، مُنهنجِي موجَ نہ سَهي مَڪُرِي
ميڙِي مَنائِنِ جو بيحَدَ چاڙهيُم بارُ
چَوَڻُ چارو ناه ڪو بَديُون بي شُمارُ
ڪَپَرُ ڪارُونيارُ، اُڪارِيين اِحسانَ سِين.

۱٥

جِتي وَنجَهہ نہ واهَ، چَپا چُرَنِ ڪِينَ ڪِين
ڪِشتِي ڪاغَذ ڪَچَ جِي، چاڙِهِيمِ مَنجها چاهَ
پَسِي سَختِي سَمُندَر جِي ماندا ٿِيا مَلاحَ
شَرَمُ رَکِين تُون شاهَ، لائِق لاڳِي جا ڏِٽِي!

۱٦

لَهرِينِ ليکو ناهِ ڪو، ڪَپَرَ ڪُنَ ڪارا
آڇاڙا عَمِيقَ جا اَچَنِ اوپارا
اُتي اَسارا، وِيرَ وَرَنديَئہ ويسَرا.

۱۷

وِيرَ وَرَنديَئہ ويسَرا، اُتِي توهُ طَلَبِ

---

۱۰. ڪارو ڪيڙڻ= سمنڊ ۾ هل چل ڪرڻ، ڳس واٽون ڪرڻ. بونب= ٻيڙو، جهاز. قُل هُوَ الرحمان آمَنا بِهٖ' (چئو تہ اهوئي رحمان جنهن تي اسان ايمان آندو) جي معنيٰ وارا سنا سڙهہ سباءِ. پنج پڳهہ= پڳهہ جا پنج رسا (معنوي لحاظ سان پنج وقت نماز جا). ٽيهہ اوليون= ٿوريون نہ، پر سڄيون ساريون ٽيهہ اوليون، ٽيهہ چَپا (معنوي لحاظ سان= ٽيهہ روزا). لاڄو سڀ لڳاءِ= سڀ جهنڊا رسا ٻڌ. 'وَحدهُ لا شريکَ لهُ (= الله هڪ آهي ۽ ساڻس ٻيو ڪو شريڪ ناهي، ٻيو ڪوبہ سندس برابر ناهي) جي عقيدي وارا ڪُوها اُپا ڪر، سدا مٿي ڪٽاءِ. ساڪ ابهي= ساک قائم ٿئي، ساک پت رهي. ۱۱. 'هيج' ۽ 'هوج' ملاحن جا اصطلاح ۽ هڪ ساريکا آواز (جڏهن ٻلي تي رسي ڇڪيندا تہ 'هيڏانهن' يا 'هوڏانهن' جي معنيٰ ۾ اهي يَڪ مُشتا آواز ڪندا). تاڻ= ڇڪ. اوجَ= سهڻي اُٿاوت، سهڻي سڻاءِ. سهڪيءَ پَت= سَوليءَ طرح. سبوجهہ= اي سهڻي سمجهہ وارا، چڱي ٻڌ سُڌ وارا. مڪي ڏُڪي= مڪي طرف هلي، مڪي سامهون بندر تي سٺائي ٿي هلي پهچي. ۱۲. وَهُ چيريندي= پاڻيءَ جو وهڪرو چيريندي. مڪريين= مڪرين کي، ٻيڙين کي. لهر لڳندي نت= هميشہ (لهر پاسن کان لڳندي، پاسن کان لهر ڌڪ هڻندي). جن جيڏاهين چت= جن جو جيڏاهين لاڙو. تڙ ڏُکڻ= ٻيڙيءَ جو تڙ تي پهچڻ. تڙ تيڏاهين ڍڪنديون= ان تڙ يا بندر تي سڌو پهچنديون. ۱۳. ڪن ڪرڳل= گوڙ ڪن، وڏا آواز ڪن. ۱٤. اَت= تمام گهڻو. اُبتو آر= پاڻيءَ جو ابتو ڦيرو، بيحد تکو وهڪرو. موج نہ سهي= پاڻيءَ جي موج ۽ تک جي سٽ نٿي سَهي سگهي. ۱٥. ونجهہ نہ واهہ= (پاڻي ايڏو اونهو آهي جو) ونجهہ نٿو لڳي، ۽ ٻي بہ ڪا واهہ ڪانهي. چَپا (واحد. چپو)= اولا. ڪاغذ ڪَچ جي= بيڪار شين مان ٺهيل، بيڪار ٻيڙي. چاڙهيم= هاڪاريم، هلايم، سمنڊ تي چاڙهيم. منجها چاهہ= حرص مان. لاڳو= محصول. لاڳي جو ڏٽي= لاڳو وٺندڙ، جنهن کي لاڳي وٺڻ جو اختيار هجي. ۱٦. آڇاڙا= وڏا اوسانب، وڏيون اُٿلون، وڏيون ويرون. عميق جا= اونهين پاڻي جا، اونهين سمنڊ جا. اسارا= اويسرا، اي بي خبر. ۱۷. وِير ورَنديئہ= پاڻي جي اُٿل توتي مٿان ايندي. توهُ= راڻپو (الله جو). توهُ طلب= توهہ جي طلب ڪر، الله جي فضل ۽ ڪرم جي دُعا گهر.

Marfat.com

سائِر کَنهِ سَبَبِ، ڪالهه نہ وِڌِهن ڪُنَ ۾.

١٨

ڪالهه وِڌائِين ڪُنَ ۾، جاڏا جُنگَ جَهازَ
تُنهنجي اَڄُ طَرازَ، آهي آرَ اڪِينَ ۾.

١٩

آهِيين آرَ اڪِينَ ۾، ناڳئا ڪِجُ نِگاهَ
وَڏا بيڙا ٻوڙِئا سائِرَ ڏيئِي ساهَ
مُلاحِظو مَلاحَ! ڪِجُ ڪو اِنهِن ڪُنَ جو.

٢٠

مُلاحِظو مهِراڻَ جو مُورِ مَ لاهِ مَناءُ
سامُوندِري سَياڳَ ڪي سُمَهڻَ آيوءِ ساءُ
جاڳِي جَرَ مَتاءُ، تاري وانءُ طرازَ کي.

٢١

تاري وانءُ طرازَ کي مَنجها مَوجَ مَلاحَ!
سُڏيُون ڏِين سَمُوندرَ جِيُون اُونهين جا آڳاهَ
سُونهَن جِي صَلاحَ، وَٽُ تہ وِيرِ لَنگهي وڃِين.

٢٢

سُونهان سُڏيُون ڏِين، ديواني دَرياءَ جِيُون
ڪُوڙَ اوڏائِي ڪِينَ ڪِين رُڳو سَچُ سَودِينَ
عِجزَ جو اَڏُ رات کي وَڻجُ وِهائِ
ساٿُ نِباهِيو نِين، ثابِتُ اِنهِ سِيرَ مان

٢٣

ثابِتُ لَنگهِئا سِيرَ، لَهرين لوڏيا ڪِينَ ڪِير
وَڃي پُهُتا پارَ کي، نِرتُون مَنجهان نِير
ماءِ پُهُتا مِيرَ، ٻار لَنگهيائُون ٻاجهه سَين

٢٤

ساتِينِ سَنبَت پَنڌَ جِي، تُون ويسَرو وِير
جوڙِي جُنگَ جَهازَ کي ڪوڏَ هَٽائِج ڪِير
وَهي وَڻِجارَنِ جِي بَندَرَ ڏانهہ ٻهير
گهَرِ تَنِي جي ڪِيرَ، جَنِ لاڳِيدارَ لَنگهائِيا

٢٥

ويرَ مَ لائي ويهُه، مَٿي آرَ اوڙاهَ جي
پَسِي پاڙي واريُون ڪِجُ اَنديشو ايهُ
ڏِسِين نہ وِيندو ڏيهُه، پَٽَڻُ هُنَ پارَ مَٿي

٢٦

اَنٿِي پَهَرَ اوڙاهَ تي مَنجِهه گرِهَ گهاري
وَسِ نہ ويچاري، تہ ڪا ماڳِ ڏُڪَندِي مَڪُرِي

سائِر= درياءَ، سمندر. نہ وڌهن= توکي نہ وڌو. ١٨. جاڏا= وڏا مضبوط. جنگ جهاز= وڏا شاهي جهاز. ان وقت جا چيني 'جَنڪ' جهاز. طراز= ٻيڙي. ١٩. آرَاکين ۾= آر جي اکين ۾، آر کي سامهون. کج نگاهه= نظر ڪج، ڌيان ڪج. سائر ڏيئي ساهَ= سمندر ساهه کڻي (ساهه= وير جو مٿي چڙهڻ ۽ لهڻ، سمندر جي پاڻي جي سطح جو هيٺ مٿي ٿيڻ) ملاحظو= ڊپ، اوسيئڙو، پري رهڻ وارو فڪر. ٢٠. مهراڻ= (استعاري طور هت معنيٰ) سمندر. مُور مَ لاهه مناءِ= پنهنجي من مان ڊپ نہ لاهه. سياڳ کي= (تقليبي صنعت، التي معنيٰ واري صنعت موجب) اياڳ کي، توکي نياڳ ڪنيو آهي. سمهڻ آيوءِ ساءُ= سمهڻ مان توکي ساءُ آيو، توکي راحت آئي. ٢١. منجها موج= موج منجها، زور واري لهر منجهان. اونهين جا آڳاهه= عميق سمندر جا واقف. سونهن جي= جيڪي. سونهان آهن تن جي. ٢٢. ديواني درياءَ جيون= هيبت واري سمندر جون. روايت موجب، اڳ ناڪئا جاوا ۽ چين ڏانهن ويندي ڪنهن ياڳي واري سمندر کي جيڪو خطرناڪ هو، 'ديوانو درياءُ' سڏيندا هئا). عجز= نهٺائي، نماڻائي، عاجزي (نئڙت ۽ عبادت). نباهيو نين= سلامت نين، بچائي وڃن. ٢٣. ثابت لنگهئا= بنا ڪنهن نقصان جي لنگهي ويا. نرتون= وڏي سمجهہ سرت سان. ماءِ= جاءِ، مقرر ماڳ، بندر. ٻار= اوڙاهه پاڻي جي تک ۽ چڪ، اونهي پاڻي جي لهر ۽ لوڏ. ٢٤. ڪوڏ هٽائج= ڪوڏ مان هٽائج، وڏي چاهه ۽ هيج سان هٽائج. ڪيرَ= ميخون، ڪل. وهي= هلي پئي، وڃي پئي. ٻهير (ف. انالو)= قطارن جي لانڍ. ڪير= واڍائي. لاڳيدار= محصول اڳاڙيندڙ. ٢٥. وير= ويرم، دير. آرُ= پاڻيءَ جي پلٽ. پاڻيءَ جي تکي چڪ. اوڙاهه= اونهو پاڻي، عميق سمندر. مٿي آر اوڙاهه جي= اونهي سمندر جي پاڻيءَ جي تک چڪ واري ماڳ تي. پاڙي واريون= اهي پاڙي واريون جن جا پتار ۽ پائر سمندر ٻوڙي ڇڏيا. مٿي= ڏانهن، طرف. ٢٦. گِرهَ= (ف. گريہ) منجهہ گرهہ= گريي ۾، اوسيڙي ۾، الڪي ۾. ماڳ ڏڪندي= ماڳ تي پهچندي، بندر تي سلامت پهچندي.

Marfat.com

٢٧

دُنيا سَپ دَرياهُ، ڪو ڪو تارُو تنهِ ۾
هِڪڙي لَهرِ لوڀَ جي، ٻئو آتشي اوڙاهُ
طالِبَنِ توڙاهُ، موڙي چاڙهِي مَڪِرِي.

وائي

سَهسين شُڪرانا، ڪَرِ سَهسين شُڪرانا
ڪوڙين پالَ ڪَرِيمَ جا
حَمدُ ڇئو حَڪِيمَ کي ظاهر زبانا
تو ڏيکاري تو ڏٺي باطِنَ جا بانا
مَستان مَردَ وِسارِيين صاحبَ جو ثنا
دُرستُ رَکِي دِلِ ۾ پڙهُ لالَہَ لِسَانا
جَفا ڏيئي جانِ کي، ٿيءُ فِڪرَ مَنجهه فَنا
تُسِي توسين توهَ ڪَري آگو اِحسانا
ڪَڏُ تون دَغا دِلِ مان بانهپَ سين، بانها
صاحِبَ وَٽي سَچَ سين، ٿيءُ دانهُ، ديوانا!
جي تَحقِيقُ ٿِئا تَسليمَ سين، اوءِ ڪِئَن اَمانا
ناڳئا جي جَبارَ لئي سيئِي سَمانا
فَاذ ڪُرُونِي اَذ ڪُرُڪُم“ ڪَهِئو قُرانا
“واشڪُرُوا لِي وَلا تَڪفُرُونِ“ ڪَڏِ تون ڪُفرانا
سَپ سَنوارِئا سُپرين قَوالَ تو ڪَنا
چَڱِي چَئِجُ چاهَ سين مَدَحَ اِيءَ مَنا
تائبُ ٿِيءُ ٽَڪَڙو جوشان جُوَانا!
لَهِين تون لَطِيفَ ڪان اَمنُ اَمانا.

داستان ٽريو

١

اڳهين اُتومانءِ، تہ مَک پَنهنجي مَڪرِي
پورا شَڪُ مَ ياڻءِ، لَهرِيون صَحِيءُ لَنگهنديُون.

٢

وَٽجارا ويني، تو نہ سَرَنديِ شاهَ ري
مَکِ پَنهنجي مَڪُرِي، چَڱِي ڪَرِ چيئي
پاسَا پاڪَڙِينِ جا سَمُندرُ تو سيڪي
جي لُندا مَنجهه ليڪي، وِيرِ وِڙهندي ٿُنِ سين.

٣

مَکُ ڏِيهاڙِي مَڪُرِي، ٿُنَ ٿُنيندو آهُ
سانباهِي سَمُونڊرَ جي مَنا مُورِ مَ لاهِ
اَڄُ ڪِ سَنجهه صُباح، اَهَرندين اَتانگهَہ ٽَڙين.

---

٢٧. آتشي اوڙاهہ= هَوَس وارو اوڙاهہ. موڙي چاڙهي= ڦيرائي، پاسو ڏيئي هاڪاري. وائي. سهسين= هزارين. ڪوڙين= ڪروڙين. ظاهر زبانا= زبان سان ظاهر. باطن جا بانا= مخفي رنگ، ڳجها راز. لسانا= لسان سان، زبان سان. جفا= تڪليف. تُسِي= راضي ٿي. توهہ ڪري= احسان ڪري. جي تحقيق ٿئا تسليم سين= جيڪي پڪيءَ طرح 'تسليم' واري منزل تي آهن، (صوفين جي اصطلاح ۾ 'رضا ۽ تسليم' واري مقام تي آهن.) جَبار= الله تعاليٰ جو نالو. سمانا= چڱي مان لهڻ وارا، آڏو چڱي مان مهت وارا. 'فاذڪُرونِي اذڪُر ڪُم'= پوءِ مونکي ياد ڪريو تہ آءٌ اوهان کي ياد ڪريان. 'واشڪُروالِي ولاتڪفرون'= (نعمتن لاءِ) منهنجو شڪريو ادا ڪريو ۽ انڪار نہ ڪريو (ناشڪري نہ ڪريو). سنوارئا= سچا سنوان سهڻا ٿيا. قوال= ثنا ۽ تعريف ڪندڙ. تائب= (گناهَن ڪان، فڪر ڪان) توبهہ ڪندڙ. جوشان= جذبي مان. جوانا= اي جوانو. لطيف ڪان= الله ڪان. امن امانا= امن امان، سلامتي ۽ حفاظت. د- ٣-١. اُتو مانءِ= چيو مانءِ. مک= تيل سان مک. مڪري= ٻيڙي. پورا= اي پورا، اي ڳهيلا، اي وِسوڙل. صحي= ثابت، پڪيون پختيون. ٢. ويٺي= ويهڻ سان (۽ ڪم نہ ڪرڻ سان). نہ سرندي= اطمينان سان ويل نہ گذرندي. شاهہ= بندر جو شاهہ، شاهہ بندر (جنهن کي حساب ڪتاب سان محصول ڏيڻو آهي). پاڪڙي= ٻيڙي. پاڪڙين جا= ٻيڙين جا. سيڪي ٿو= ڏک هٽي هيٺا ڪري ٿو. لُنڊا= ڪرتهہ، ناقص، ڪَنيل. ٣. ٿُن= سوراخ (تري ۾ پيل). ٿُنيندو آهُ= پَريندو آءٌ، بند ڪندو آءٌ (روزانو، سدائين، مسلسل طور). سانباهي= سمندر جو اُٿڻ ۽ اچڻ، وير جو وڌڻ ۽ اچڻ، خوفائتي آوت. اهرندين= ٻيڙي هاڪارينديِن، ٻيڙي ڪاهينديِن. اتانگهہ ٽڙين= اتانگهہ ٽڙن تي، ڏکين ٽڙن تي، ٻيڙي جي ڏکين ٻوڪن (ٻيهڻ وارين جاين) تي.

Marfat.com

٤

مُون تي ڇِيڻَ ڪانڌَ! پُٽي پاڙ مَر مَڪُرِي
سِڙهہ پُراڻا پاندَ، لَهرِيُون صَحِيءُ لَڳنديُون.

٥

مَنجها پيئِي مَڪُرِيءَ ڪا جا پاٽِيءَ پِڪَ
وَڪرُ هَٽِي وِٽِڪَ، کَنجي ڪارو ٿِيو.

٦

مَنجها پيئِي مَڪُرِيءَ ڪا جا پاٽِيءَ بُوندَ
مُون سي ڏِنا رُوندَ، وَڪرُ جَنِ وِڃائِيو.

٧

توڙي ٽوائي، توءِ ٽُنهنجي آسري
جِئَن وَڻجاري سين وَڪري، تِئَن مون کَهرِ سَرَهائِي
سَجَڻَ ڳُرِ لائِي، ڪِيرُون ڏِينديَس جيڏِيين.

٨

ٻيڙي ٽُنهنجي ٻاجَهہ، وَکرُ ٿنهِ وصالَ جو
ڳوها اولا اُن جا سڀ سُونهارا ساج
مُعَلِمَ جتِ مُحتاجَ، اُتِ پُورَڻَ وارو پاڻِ ڏٽي.

٩

ٻيڙي پُراڻِي، وَکرُ پاءِ مَر وِتِرو
ٽَري ۾ ٽُن پِيا، پاسَنئُون پاٽِي
هِيءُ هَڏِ وِهاٽِي، ڪَڙُهہ ڪالهوٽي ڏِينهَ ڪي.

١٠

ٽَري ٽُنَ پيِاسِ، پاسَنئُون پاٽِي وهي
ڳوهو جُهرجُهنو ٿِيو، لاڄُو سَڀ لَڙِياس
جيلاهَ سَڌُرُ سُڪاٽِياسِ، وَهي تي وَهَہ سامُهُون.

١١

وينو ٽُنَ ٽُنِينسِ، مَڪِ ڏِيهاڻِي مَڪُرِي
سَنباهي سَيدُ چَئِي، مَتي ناءَ نِئِينسِ
وَٽائي وَڏاندرا لاڄُو لَڳائِينسِ
آخِرِ اُهرائِينسِ، تہ جوکو ٿِئِي نہ جَڙاوَ ڪي.

---

٤. ڪانڌ= اي منهنجا پتار! پُٽي= پراڻي، سڙيل ڪاٽ واري. پاڙ مر= پاڙي تي نہ وٺ. سڙهہ پراڻا پاند= سڙهہ جا پاند پراڻا آهن (سڙهہ پراڻو آهي ۽ واءُ جي سٽ نہ جهليندو.) ٥. منجها پيئي مڪريءَ= ٻيڙيءَ جي اندر پئي. پاٽيءَ پڪَ= پاڻي جي ذري. وِٽِڪَ= رنگدار ڪٽ يا ڪس. ٦. پاٽيءَ بوند= پاڻيءَ جي بوند، پاڻيءَ جو ذرو. روند= رئندا، هميشہ لاءِ رئندا. ٧. توڙي توائي= ٻيڙي توڙي تڙ ڪان توائي تي وئي آهي، تڙ تي پوري نہ آئي آهي ۽ پري تي ويئي آهي. وکري= گهٽو وکر. سڄڻ ڳر لائي= سڄڻ جي ڳر لاتل آهيان، سڄڻ مون کيءَ ڳر لاتو، سڄڻ پرڏيهہ کان موٽيو ۽ مونکي مليو. ڪيرون= مبارڪون ٨. ٻيڙي تنهنجي ٻاجهہ= اي وڻجارا! جيڪڏهن ٻاجهہ ۽ مهر تنهنجي ٻيڙي آهي. وکر تنهن وصال جو= تنهن ۾ تو وکر بہ وصال (محبت ۽ ميلاپ) جو پاتو آهي. ڳوها اولا- الخ= ان جا ڳوها، اولا ۽ ٻيا پرزا بہ سهڻا برڪت وارا آهن. معلم= ناکئا. پورڻ وارو= هاڪارڻ هلائڻ وارو. معلم جت محتاج- الخ= تہ پوءِ جت ناکئا بہ محتاج ٿيندا ۽ سندن وس کونہ هلندو تہ پاڻ ڏٽي تعاليٰ ان کي سلامت هلائيندو (ڇاڪاڻ جو تو ٻيڙي کي نيڪ نيت ۽ نيڪ مقصد سان سهڻو ڪري بنايو آهي) ٩. وترو= وڏيڪ، گهڻو. هڏ وهاٽي= تہ هوند گذري وئي. ڪڙهہ= ڪپُ، گهٽي ڳٽتي ۾ پئو، وڏو غور ۽ ويچار ڪر. ڪالهوٽو= ڪالهہ وارو، سڀاڻي. ڪڙهہ ڪالهوٽي ڏينهن ڪي= سڀاڻي جيڪي ٿيڻو آهي، تنهن لاءِ وڏو غور ۽ ويچار ڪر تہ ان ۾ ڪامياب ٿئين ۽ اهو خير خوبي سان گذري. (سڀاڻي. هت 'ڪالهہ' هندي ۽ اردو جي 'ڪل' يعني سڀاڻي واري معنيٰ ۾ آيل آهي). ١٠. ٽري ٽن پياس= ان ٻيڙيءَ جي ٽري ۾ ٽن پيا: ٽنگ ۽ سوراخ ٿيا. ڳوهو= ڳوهي واري ڪاٺي. جُهر جهنو= تمام پراڻو، گهڻو جهونو. لاڄو= ڳوهي جا رُسا، ڳوهي جي بالڪل چوٽيءَ ۾ ٻڌل جهنڊيون. سڌر= چاڙو ۽ حوصلي وارا. سڪاٽياس= ان ٻيڙي جا سُڪاٽي، ان جي سڪاڻ وارا، ان جا ناکئا. وَهہ= وهڪرو. وهہ سامهون= وهڪري سامهون، وير جي چاڙهہ سامهون. ١١. سنباهي= پوريءَ طرح تيار ڪري. ناءَ، ناوَ= سمندر جي ڪاڏي يا ڪاري (جنهن مان ٻيڙي ٻاهران سَمنڊ مان اندر ڪناري ڏانهن اچي، ۽ اندران ڪناري واري بندر ڪان ٻاهر وڃي). متي ناءَ نئينس= (پوريءَ طرح جوڙائي راس ڪرڻ بعد) ان ٻيڙيءَ کي پاڻي ۾ لاهي ٻاهر سمنڊ ۾ هاڪارڻ لاءِ ڪاڏيءَ تي آڻ. وڏاندرا= وڏا. اهرائينس= تارينس، هاڪارينس، هلائينس. جوکو= نقصان. جڙاو ڪي= ٻيڙيءَ جي جڙاوت کي، جڙيل ڳنڍيل ڳتيل ڀاڱن کي.

Marfat.com

١٢

وَڻي وِجُهہ وَکَرَ جا دَنگِيءَ ۾ داٽا
وِيرِ وَرَنديئہ ويسَرا! ويھُہ مَ ويڳاٽا
هِيءَ ٻَندرَ نہ ڇاٽا، ڪَڏِهن هَٽَنديئہ ڪُنَ ۾.

١٣

وَکرُ وهائي لُونڙُ، رُنگَ ڪَٿُوري گهُرين
ڀُنگو تُنهنجو ٻَرِ تي، جِمَ ڳالهائين ڪُوڙُ
وِڃائين مَ مُوڙُ، ڪَنئو تُنهِنجو گهورِئو.

١٤

شَهَرُ ڏِسي سَرَهو ٿئين، ڏِنيَئي نہ بازارِ
وَکَرُ وَڪارَنِ جو ڏُکِئو کهڙيءَ ڍارِ
ٽَڻَ ٽَنِي سين گهارِ، تہ لَهِين لَکَ لَطِيفُ چَئي.

١٥

وَکَرُ وَڻِجَارا، پاڻَ پَرائو چاڙِهئو
اڃي لَهرِيون لَڳِيُون ٻيڙيءَ ٻپَارا
جاڳو جي جارا، تہ ٿَڙِ ٿوائِي نہ ٿِيي.

١٦

اَڃي سو ڏِنوءِ، جو ڪَپرُ سوءِ ڪَنِ سين
سُتي لوڪِ، لَطِيفُ چَئي، ذَرو يادُ نہ ڪِئوءِ
غافِلُ تي غُرابَ کي اوڙاهَہ تي آندوءِ
سو چِترُ ڇُهي کان رکِين جو ڀِئو پراٽو پوءِ
جَهازُ ضَعِيفَنِ جو پاٽيءَ ۾ پرتوءِ
سَيدَ! ساٿُ سَندوءِ، پُر بَندَرِ پَهُچائِيين.

١٧

جُتو وانُءُ جَهازَ، گَڏِئو غُرابَن سينِ
پُورِيندي هُنَ پارَ ڏي سَڌَرَ کَٽِج سازَ
اَچَنِ ٽا آوازَ، سَٽراٽي سَمُونڊَر جا.

١٨

جَرَ ۾ ڦوٽو جِيئَن، لَهرِيُون لَڳندي اَڏَ ٿِئي
تُون پُڻ آهِين تِيئَن، دُنيا ۾ ڪو ڏِينهَڙو.

١٩

هيءُ جو سَودو سَڦِرو، سو مُون پَلَءِ پاءِ
وَسُ ويچاري ناهِ ڪي، آگا عَرضُ اُوناءِ
رءَ هَمراهِيءَ هَادِيءَ جي مُورِ نہ مِڙي ماءِ
لُطفَ ساڻُ لَنگهاءِ، لَهرُو لَهرِينِ وِچ مان.

١٢. وکر= سامان. دنگي= ٻيڙي. ورنديئہ= پوئتي موٽنديئہ، پاٽي لهي ويندءِ (۽ تنهنجي ٻيڙي سُڪي تي لڳي بيهي رهندي). ١٣. وکر وهائي لونڙ= 'لوڻ' جو وکر خريد ڪري، لوڻ سودي. رُنگ= سَوائي، تور ۽ وزن کان ڪجهہ وڌيڪ (ورتل شيءِ جي تور کان پوءِ، وڻندڙ دڪان واري کان گهر ڪري رُنگ وٺندو ۽ چوندو تہ مٿان ڪجهہ رُنگ وجهي ڏئي. پر 'رُنگ' ساڳي شيءِ جي ملندي، (هت ان مجيل رسم ڏانهن اشارو تہ رنگ ساڳي شيءِ جي ملندي، باقي لوڻ جي خريداري تي ڪٿوريءَ جي رنگ ڪانہ ملندي). ڀنگو، جهڳو= ڪمزور ڪکن جو گهر. ٻر تي= بالڪل ڪناري لڳ (ٻنهي حالتن ۾، هر وقت خطري اندر جو ٻڏي وڃي). موڙ= موڙي، مور. ڪنئو= نفعو. گهورئو= ٻن پيو، ڪوءِ پيو. ١٤. وکارن= وکر وارن، دڪاندارن. ڏُکئو= ڪڄي آيو. کهڙيءَ ڍار= کهڙيءَ طرح ٽڻ= ڪا گهڙي، ڪجهہ وقت. ١٥. ٻپارا= ٻنهي پاسن کان. جارا= جار مان، جفا سان، وڏي همت سان. ٿڙ ٿوائي ٿيڻ= ٿڙ کان ٿوائي ٿيڻ، سنئين رخ کان هٽي، ٿڙ تي نہ پهچڻ. ٿڙ ٿوائي نہ ٿئي= ٿڙ تي سٽو پهچي. ١٦. ذرو ياد نہ ڪئوءِ= تو ڏٽي کي ياد نہ ڪيو، تو پنهنجي رب کي نہ ٻاڏايو. اوڙاهہ= اونهين اٿانگي پاٽي تي. چتر= موزو، جتيءَ جو چنل پادر، موزي سان مشابهت طور ننڍڙي پراٽي ٻيڙي. ڇهو، ڇُهو= چوهو واءُ، سخت تکو واءُ (ٻيڙي هيٺ مٿي ٿيندي تہ چوندا 'ٻيڙي ۾ چوهو پئي وئو.' ڀئو پراٽو پوءِ= جيڪو (غوراب) پاٽيءَ ۾ پئي پئي، جيئن پوءِ تيئن پراٽو ٿي ويو. سيد= اي سائين، اي مالڪ، اي سردار، اي اڳواڻ! پُر بندر= پوربندر (ڪاٺياواڙ جو مشهور بندر). ١٧. جُتو= لاڳيتو گڏيو. وانءُ= وڃ جهاز= اي وڏا جهاز. غورابن سين= ننڍن ٻيڙن سان. پوريندي= هاڪاريندي. ساز= اوزار، ضروري پرزا (جڻن کو نقص ٿئي تہ ان کي درست ڪري سگهجي). آواز= گوڙ جا وڏا آواز. سٽراٽي= زبردست، خوفناڪ، خطرناڪ. ١٨. ڦوٽو= بوڙيو، حُباب. ١٩. سو مون پلءِ پاءِ (وڻجاري تي دعا گهري تہ اي منهنجا ڏٽي!) اهو سودو مونکي پلءِ پوي، ان جو نفعو مونکي حاصل ٿئي. اوناءِ= اگهاءِ (موجوده ٻولي ۾ 'اوناءِ' عام رائج آهي. اڳين ٻوليءَ ۾ غالباً هن لفظ جو اچار ٻنا پيش جي اوناءِ هو، سنڌ جي بالڪل ڏکڻ الهندي پاڳي ڪڇ ۾ اڃان تائين اهو اصلوڪو اچار هلندڙ آهي). همراهي= مدد هادي= واٽ ڏيکاريندڙ، سونهون، معلم. ماءِ= مقرر ماڳ، مقرر جاءِ، بندر وارو مقرر ٽڙ. مور نہ مڙي ماءِ= (هيءَ ننڍڙي ٻيڙي) ماڳ تي هرگز ڪانہ پهچندي. لهرو= بار کڻندڙ ننڍي ٻيڙي، (لاهري ٻيڙي جيڪا ١٥ ۽ ١٦ صدي کان وٺي سنڌو درياهہ ۾ توڙي سامونڊي ڪناري وڃهو جهازن مان سامان ڍوئڻ توڙي مسافري لاءِ ڪم ايندي هئي.)

Marfat.com

وائي-١

سائِين نندا بار وو، تن پانديَن نندا بارَ
توکي آرسُ اکڙيَن ۾

پاتا پاڙي وارِيين پُکا مَنجِهه پاتارَ
پَٽڻُ تو پُورَ ڪَري، آئِي تُنهنجي وارَ
سَجِيُون راتِيُون سُمهِين ڪِيو مَنجِهه خُمارَ
ڪ تو ڪَنين نه سُئِي ڪَپَرَ جي ڪُوڪارَ
سائِينءَ مُکهين سَڄ ڪي، تُون ڪُوڙو مَنجِهه قطارَ
ڪ تو ڪَنين نه سُئِي هلڻَ جي هاڪارَ
تائبُ ٿِيءُ تکڙو، پرُوڙ اِيءَ پَچارَ
نِندَرَ نه ڪَجي ايتري، سٽجُ ادا يارَ
"ڪُل نفسٍ ذائقةُ المَوتِ" سَچِي ايءَ سَنيارَ
شِڪارُ تون شهبازَ جو، تون تان مَنجِهه شڪارَ
لَکَ مِڙيئي لُٽئا، هُنهين وِٺا هَزارَ
ڏِنئي جي اللهَ کي ته هُندَ ٿِيين پريين پارَ
جوٺَن مَٿان جُٽ تي، ڏُني تُنهنجي دارَ
جيفو آهِ حَدِيث ۾، اَنڌِيءَ اِيءَ آچارَ

وَنئيئي ڪِپڻ وِلهن سين، ڳَنبِي پِرِ ڦهارَ
سَا ڪِيئن هَلي توسين، جا پڳي ڪان پتارَ
جِيڻُ جال نه نِبهي، سٽجُ اِيئن سچارَ
جِمَر وِساريين ويسرا پِتين جي پُلڪارَ

وائي-٢

پُچان ٿِي تو ڳنَ
پانڌي ميان!
پُچان ٿِي تو ڳنَ
هادي ميان!

ڪِٿي پريان جا پکڙا
جتان جَتَن لَڏئو، اُتي چِٽِئا پکن پَنَ
جَرُ موتِيين جِئَن هارئو، مُنهنجي هِنيڙي پڳا پَنَ.

داستان چوٿون

١

وِجن ۾ وِينجهارَ، پاٽِيٽَ جي پَرکڻا
آيهرُ پائي آکيِين، لهن سَيَکنهِن سارَ
موتِيءَ جي مزاجَ جو قدرُ مَنجِهه ڪِنارَ

وائي-١ ننڍڻ، نڍڻ= اٺ، گهوڙي يا ڪنهن ٻئي وهڻ تي بار ٻڌڻ، بار ٻڌڻ ۽ چاڙهڻ. سائين نندا بار= تنهنجن ٻين رفيقن ٻيڙين ۾ پنهنجا بار چاڙهيا آهن، سامان سولا ڪري رکيا آهن. پُکا= کُٽا، فال جا چُٽڪا. پاتار= اونهين پاڻي واري ماڳ تي. پٽڻ تو پور ڪري= پتڻ واريون ٻيڙيون پيون پرجن ۽ مسافر پيا چڙهن. ڪيو= نشي ۾ الوٽ. ڪوڪار= ڪنڌي ۽ ڪناري وارا سڏ (ته سگهو اچو جو ٻيڙي هلڻ واري آهي). (پاڻيءَ جي ڪاڏ جي ڪري) ڪپر جي ڪرڻ وارو وڏو آواز (ٻيڙي کي خطري وارو سمان). مُکهين= توکي موڪليو. هاڪار= هڪل، پڙهو. ڪُلُ نفس ذائقةُ المَوت= هر ساه وارو موت جو ذائقو چکندو (آيت). سٽ جي معنيٰ= تون ته شڪار ۾ محو آهين، پر تون پاڻ شهباز (عزرائيل) جو شڪار آهين. جوٺن مٿان جٽ تي= تنهنجي گوڏن رانن ۽ چيلهه تائين چڙهيل آهي. دني= دنيا، ناٺو. تنهنجي دار= تنهنجي گهر اندر. جيفو= ڍونڊ. حديث ۾= ائين چاٺايل آهي ته دنيا ڍونڊ آهي. انڌيءَ ايءَ آچار= انڌيءَ (دنيا) جا اهي آچار آهن. ولهن سين= سڄن سين، ڪنگالن سان. پڳي ڪان پتار= پنهنجي هر مالڪ کان جدا ٿي. جيڻ جال نه نبهي= جيڻ سدائين ڪونهي، حياتي هميشه لاءِ نه آهي. پتين جي= قبر جي پاسن جي. پُلڪار= سوڙهه سختي. وائي-٢. توڪن= توکان. پکن پن= پکن جا پن. جر= پاڻي (اکين جو). موتين جئن= موتين مثل لڙڪ. جر موتيين جئن هارئو= اکين جا لڙڪ ۽ گوڙها موتين مثل ڪريا. پڳا پن= ور پڳا، سهٽائي وارا ور پڄي پيا، لاڏ ڪوڏ ختم ٿي ويا، دل جون خوشيون ختم ٿي ويون. د-٤:١-١. وينجهار= وينجهر (جيڪي موتين ۾ سوراخ ڪن)، جيڪي موتي مٽيا وِنڊين، ڪاريگر، وڏا ڄاڻو. پاٽيٽ= آبدار موتي، موتين ۾ قدرتي پاڻيءَ وارو چمڪو. ايهر (= آهري، شيشو)= عَينڪ، عينڪ مثل خاص شيشن جا ڪوپا جن جي پاڻ سان ننڍين سنهين شين کي وڏيڪ چٽو ڏسي سگهجي. مزاج= جوهر، ذاتي جوت. قدُرُ= وزن، ماڻ، قيمتي هئڻ يا نه هئڻ. ڪنار= موتيءَ جو گهيرو، ڪنارو. کُهريءَ، ڇڇ يا سامونڊي پاڻي جي ڪنار جتي سپون ٿين ۽ موتي پيدا ٿين ۽ ملن. موتيءَ جي مجاز جو قدر منجهه ڪنار= ٻه معنائون (الف) موتيءَ جي ذاتي جوهر جو وزن ۽ قيمت ان جي گهيري واري چمڪ ۾ آهي (ب) موتيءَ جو قدر ان پاڻي جي ڪنڌيءَ سان آهي جتي سپون ۽ موتي آهن ۽ جتي پارکو انهن کي ڏسي جانچي انهن جي قيمت ڪٿين ٿا.

Marfat.com

صَرافِنئُون ڏارَ، ماڻِڪَ مُلاحِظو ٿِيي.

٢

اَمُلَ آچِ مَ اُنِ کي، جي نہ پَرُوڙِنِ مَٺِ
جِتِ گَڏِجيئِي جوهَرِي ماڻِڪُ تِتهِين مَٺِ
جَنِي سونَ سين سَٺِ، ٿَنِ هَٽِي رِيءُ رَدِ ڪِئو.

٣

سونارا صَرافُ ٿِيءُ، هَڏِ مَ ڪُوڙُ ڪَماءِ
مَتان تو هَٽاءِ، وِجي وِچا وِسَرِي.

٤

سينلُو هُئِين صراف سِين، تہ هُوندَ نہ ٿِئين هِيڻُن
جيڪُس جوهَرِينِ سِين ڪِين گُذاريَئہِ ڏِينهَن
جَبَلَ مَنجها جِيئُن، سوجهي ڪَڍِيائُون سونَ کي.

٥

سونارا، صَراف سِين پَچِي ڇَڏِ بازِي
چانڊِي ڪئو چَلائِيين رُپو روَازِي
جِتِ ٿِيندو رَبُ قاضِي، اُتِ تورِيندءِ تَجويزَ سين.

٦

سونارا، صَرافَ سين بازِي پَچِي ڇَڏ
جو چانڊِي ڪِئو چَلائِيين، سو مَچُڻ پوئِي هَڏ
صَرافاٽِي سَڏِ، ٿُرَندا تِرَ مِيزانَ ۾.

٧

سونارا، صَرافَ سين لَڏو لاهہ، مَ لَڏِ
سَودو سوئِي ڇَڏِ، جِتِ جَواهِرُ ناهِ ڪو.

٨

سونارا، صَرافَ سين لَڏو لَڏِ مَ لاهِ
آهي ٿَنِ اُونداهِ، جَنِ جَواهِرَ ضاعِ ڪِئا.

٩

جُهُ صَرافِنِ لَڏئو، تہ تون پُڻ لَڏِج سونَ
قَدرُ لَهندءِ ڪونہ، نيئِي گَڏِيندءِ گَڏونءَ سين.

١٠

جي نہ سُڃاڻِنِ سَچَ کي، ويهُہ مَ ٿَنِي وَٽِ
اَمُلَ کي اَڌَ ڪَرِي پاڻا هَٽَندا پَٽِ
ماڻِڪُ ٿَنِ سان مَٺِ، جي پارکو پاڻِيَٽَ جا.

١١

تا صَرافَ سُڄَنِ، (ڪي) پاڻُ ڪوناڻِنِ جوهَرِي
ماڻِڪُ ڪَرِي مُٺَ ۾، وانءُ وَنِي وَٽِ ٿَن
(تہ) سَنڌُسُ ٿِي، سيدُ چَئِي، (ٿا) ڪَهڙو قَدُرُ ڪَنِ
(ڪ) پاڻِيَٽُ اِي پَرکَنِ، ڪ ڪَنچَنُ گَڏِين ڪَچَ سين.

١٢

وِئا سي وِينجهارَ، هِيرو لَعلَ وِنڌِينِ جي

ماڻڪَ= ماڻڪ کي، وڏي قيمتي موتي کي. ملاحظو ٿئي= حجاب ٿئي، شرم ٿئي. ماڻڪُ (پيشُ سان). ملاحظو ٿئي= ماڻڪ شرمندو ٿئي (چوندا: تون ملاحظو ٿو ڪرين، مونکي ملاحظو ٿو ٿئي). ٢. اَمُلَ= اهڙا موتي جن جو ملهہ ڪري نہ سگهجي، جيڪي هر ملهہ ۽ قيمت کان مٿي آهن، نهايت قيمتي موتي. مَٺِ= سونارا سون ۾ 'مٺ' ملائين (جن کي مٺ جي خبر ناهي سي سون کي ڪيئن سڃاڻندا). جوهري= جواهرن جو پرکيندڙ، ڄاڻو. ماڻڪُ= نهايت وڏي ملهہ وارو موتي. مَٺِ= ملهہ، قيمت. سٽ= سوداگري، واهپو، ڏنتو. ريءُ= ڪوڙي چاندي، گلٽ. ٣. سونارا= اي سونارا. صراف ٿيءُ= صراف مثل ٿيءُ، سچ جو پارکو ۽ واپاري ٿيءُ. وِچا= وديا، ڄاڻ، علم جي امانت. ٤. سينلو= واقف، ڄاڻ سڃاڻ وارو، گهائل مائل. جوهرين= قيمتي ذاتن جي پارکن. ٥. پچي ڇڏ بازي= صراف سان هوڏجي، حرفت، ٺڳي ۽ ناهہ ڇڏ (صراف کان پري رهہ، ان سان تنهنجي بازي ۽ سٽ ڪانہ هلندي). رپو روازي= رپو رواجي= مَٺ گڏيل چاندي، ڪوناريءَ وارو فاسد مواد. ٦. مچڻ پوئي هَڏِ= متان تنهنجي ڳچيءَ پوي، متان تنهنجي لاءِ مصيبت بنجي. ٿُرندا تِرَ= تِر ٿُرندا، ذرڙن جو بہ وزن ٿيندو. ميزان= ساهمي، تارازي. ٧. صراف سين لڏولاهہ= صراف سان گڏ رهہ (تہ ڪجهہ سکين ۽ پرائين). مَ لَڏَ= لڏو ڪٽي نہ وڃ. پري نہ ٿيءُ، وٽي نہ وڃهہ. جت جواهر ناهہ ڪو= جت ڪا وڏي قيمت واري وٿ ئي ڪانهي. ٨. لڏو لڏ= صراف سين لڏو لڏي هل، گڏ گذار. مَ لاهہ= لڏو مَ لاهہ (صراف لڏي ٿو تہ تون بہ لڏ ۽ پنهنجو لڏو لاهي نہ ويهي رهہ). ضاع ڪئا= ضايع ڪيا. ٩. گڏون= غير گڏيل ذاتو. ١١. وڏا صراف ۽ ڄاڻوڪي ڪي ٿا سُجهن، باقي گهڻا سڀ پاڻ کي جوهري چئي پاڻ پڌائڻ وارا آهن. تون ماڻڪ کڻي وٽن وڃ ۽ پوءِ ڏس تہ انهيءَ جو ڪهڙو ٿا قدر ڪن: يا هو پاڻيٽ کي پرکين ٿا، يا سون (ڪنچن= سون) کي ٿا ڪچ سان ملائين! ١٢. هيرو لعلَ= 'هيرا لعلون'. وِنڌڻ= سوراخ ڪرڻ (موتي ۾)، قيمتي مڻيي ۾ ڳهہ ناهڻ لاءِ سوراخ ڪرڻ.

Marfat.com

ٿَنِي سَندا پوئِيان، سِيهي لَهَنِ نَہ سارَ
کُٽِين کُٽُ لُهارَ، هاٿي اُنِي پيٽِيين.

١٣

اَڳهيو ڪائو ڪَچُ، ماڻڪَنِ موٽ ٿِي
پَلَئہ پايو سَچُ، آڇيندي لَڄَ مَران

وائي-١

جاڳَئو جاران جيڏِيُون، پاڻُ پَرَنِ جي
جاڳَئو جوشان جيڏِيُون، پاڻُ پَرَنِ جي
هَلندي حَبِيبَنَ ڏي، ويلو وِڄ نَہ ڪَجي
مَٿي اُهسَ اُسِرِي، پَتَنگَ جِئَن پَئِجي
عَرَضُ اَحوالُ اَنَ کي چَڱيءَ پَتِ چَئِجي
ڪَري نِيازُ نِڪَٽِي، واحِدَ ڏي وَرِجي
اَجَلُ اِيندو اوچِتو جو سدا تو سُجي
آهي موٽ مِڙَنَ تي؛ گوڙيُون ڪِئو تو گَجي

اَڳَئان اُونداهِيءَ جو ثَمَرُ سَاڻُ ڪَ...
تان ڪين قُوتُ قَبَرَ جو، ڳوريُون آن ڳَرِ...
اَگو عَيبَ اَواهِنجا ڍَڪِئا ڳُجَهہ ڳُجِه...
جيڪِين وَهي وُجُودَ ۾ صاحِبُ سو سَمُجِه...
وِرِجي دِراءِ ڏَٿِيءَ جي جيڪو پَئِيءَ پَڄ...
اَمَنُ آهي اَنَ کي مَنجِهہ اَللّٰهُ جِي اَجه...

وائي-٢

عُمرِ سَڀِ عَبَثُ، ويلَ وِڃايَمِ پانهِنجي
وَقتَ وِڃايَمِ پانهِنجا

وِيئي لِکيو لوڙِيَان، جيڪِين ڪِئو مَس...
قَلبُ مُون ڪارو ٿئو، تُون ڪَامِلَ لاهِيِن ڪَس...
حالُ مُنهِنجو هَڙُو جهَڙُو، ٿان تون پِريمِ پَس...
اُتِي اَياڻَنِ کي راحِمَ اَچي رَسُ...

❖

سيهي= سيهي جي، شيهي جي. ڪُٽُ= فاسد لوهه. وائي-١. جاران= گَست مان، زور مان. جوشان= جوش مان. پَرن ... سپرد ڪن. ويلو وچ نہ ڪجي= وچ تي ويلو نہ ڪجي، وچ ۾ وقت نہ وڃائجي. اُهس= اهاءُ، روشني. اُسِري= جذبي سان ... مٿي چڙهي، اڳتي وڌي. نياز نڪٽي= بس رڳو نياز ئي. ثمر= توشو، هڙ مُوڙي. ڳوريون آن ڳر جي= اوهان وٽ جيڪي ... حسين زالون آهن. ڍڪئا ڳجهہ= لڪل راز. وهي وجود ۾= اندر ۾ جيڪو خيال اچي ٿو. وائي-٢. عبث= اجائي. لکيو ... لوح قلم جو لکيو، مقرر نصيب، ڀاڳُ. لوڙيان= پوڳيان. جيڪين ڪئو مس= ازل واري ان مس جيڪي لکئو. هڙو ... جهڙو= ايرو سيرو، هيٺو. پريم= اي منهنجا پرين. راحم= رحم وارا ڌڻي، رحم ڪندڙ مولي.

Marfat.com

سُر گهاتو

هيءُ گهاتوئن جو سُر آهي: يعني انهن بي ڌڙڪ بهادرن جو بيان آهي جيڪي وڏي جاڻ وارا آهن ۽ خوفائتي سمنبر ۾ خطري وارن ماڳن تي وڃي وڏن مڇن کي ٿا مارين. اهڙو هڪ خوفائتو ماڳ "ڪلاچي جي ڪُن" جو آهي جتي جيڪو گهاتو وڃي ٿو سو سلامت نٿو موٽي.

انهيءَ پس منظر ۾ (جيئن وڏي جاڻ ۽ همت وارا گهاتو بہ ڪلاچيءَ جي ڪُن ۾ قابو ٿي ويا)، بين گهاتوئن کي سُجاڳي ۽ سمجهاڻي تہ: جي سمنبر ۾ ٿا گهڙو ۽ ڪلاچي جو رخ ٿا ڪريو تہ رڇن کي رڱ ڏيو تہ وڏيڪ ڪارائتا ٿين، ۽ پنهنجي پوري تياري ڪريو جو ڪلاچيءَ جو ڪن اوهان تي ڪا ڪَهَل ڪونہ ڪندو! وڏا مڇ مارڻا آهن تہ اڳتي اونهين پاڻي ۾ گهڙي رڇ وجهو، باقي ننڍي جهول پاڻيءَ ۾ جهُڳا وجهڻ مان ڪجهہ نہ ورندو. وڏا مضبوط رڇ تيار ڪريو جو سمنبر جا ڍار بہ وڏا آهن: هي تہ ننڍڙيون نارون، چڇ ۽ چاڙون آهن؛ اوڙاهہ تہ اجان اڳتي آهي. ڪامياب گهاتوئن جا اهي اهڃاڻ جو انهن گهڙڻ ساڻ وڏي گهور ڪئي (مڇن کي جانچڻ ڳولڻ ۽ جهلڻ لاءِ وڏي هَل هَلان ڪئي ۽ ڪامياب ٿيا: مانگر مڇ کي مارياٿون ۽ گهٽو ماناٿا ٿيا.

داستان پهريون

١

گهنگهرِٺا گهڻَ جاڻَ، مُوڙهِي مَت مَهائِيينِ
وِٺا گَڏِجي وِيرِ ۾، پَٺا مُنه • مِهراڻَ
اَڳِيان پويان ٺاڻَ، وِيا ويچارَنِ وِسَري.

٢

ماڪ پَچايَنِ مولهِيا، مَٿان رات پَئِي
اُجهڻَ لَڳِيَنِ اولِيُونَ وِٺَنِ وَنجهَہ وَهِي
ڪَلاچِيان ڪَهِي، ڪَڏهِن ڪونہ آئِيو.

٣

ڪالهَہ ڪَلاچِيءَ وِٺا چَتِيُون ڪٽِي چُڳِيرَ
پاڻُنِ پيرو نہ ڪِئو، اَدَنِ کِي اوِيرَ
اِهَڙِيِ خاصِي ڪيرَ، ڪُنَ وَرائي جَهلِئِي.

٤

ڪالهَہ ڪَلاچِيءَ وِٺا گهاتُو ڪَري گهورَ
مادرِ مَلاحَنَ جا وينِي سَهان سُورَ
مُونکي ڪَري مَلوُرَ، اُونِهين وِٺا اوهَري.

٥

ڏيهاڻِي جَن ڏنِيرا مارِئو ڏِنمِ موڪَ
گهَرَ ۾ گهاتُوئڙَنِ جا تا مارِيئمِ ٽوڪَ
لَڏي وِچان لوڪَ، اُونِهين وِٺا واهَري.

٦

ٽَڪا بُوءِ بازار ۾ ٽَڪا چُلرَ چِٽَ
جِتي ڏنيَرَنِ جِي اَڳِي هُئِي اَگهٽَ
سي پڙ پَسِئو پَٽَ، ماڙهُو وَجنِ موٽِئا.

٧

اُپِي اُسڙان اَسَ ۾ جَهلِئو ڪُنَ ڪِنارَ
گَهاتُو گَهرِ نہ آئِيا وَڏِي لَڳِين وارَ
هُيَسِ جَنِي هارَ، سي موڙي چڙهيا مَڪُرا.

د-١: ١. گهنگهرِٺا= گهنگهر ۾ پٺا، وڏي ڏولائي ۾ پيا، وڏي مونجهہ ۾ پيا. گهڻ جاڻ= گهڻو ڄاڻندڙ، وڏا ڄاڻو. موڙهي= مُنڊي. مَت= ڄاڻ، ڏاهپ، سُڄاڻپ. مهائيين= تمام وڏي همت وارن جي، وڏن جنگي بهادرن جي. وِٺا گڏجي= وڪوڙجي وِٺا، ڀِٽ ٿي ويا. پٺا منه مهراڻ= مهراڻ جي منهن پيا، درياءَ جي هيبت سامهون ٿيا. ٺاڻ= ٺاٺا= اُهڃاڻ، انڪلون، حيلا. ٢. مولهيا= پِنڪا، مٽي تي ويڙهيل ڪپڙا. اُجهڻ= جهڪيون ٿيڻ، هيٺيون ٿيڻ. وِٺن ونجهہ وَهي= وَنجهہ وَهي وين. ونجهہ لڙهي وين (هيٺ تري ۾ نہ لڳا ۽ اونهين پاڻيءَ جي چڪ ۾ هٿن مان ڇڏائجي لڙهي ويا). ڪلاچيان= ڪلاچيءَ ڪان. ٣. چَتيون= مڇيءَ مارڻ لاءِ ٺاهيل چَتون. چُڳير= ٺُرن وارا، سهڻا ۽ سَبَر، جوڌا جوان. ڪير= ٽولي، جماعت، سنگت، قطار. ٤. ڪري گهور= گهُور ڪري، نظر ۾ رکي، جُوهہ ڪري. ملور= ملول، ڏکارو. اوهري= (پنهنجيون هيڙيون) هاڪاري. ٥. ڏنيرا= ڪُرڙا. موڪ= گهڻا. ٽوڪ= شيون، سامان. ٦. چلر چِٽ= چلرن جي چِٽ، چلرن جي تکي باس. ڏنيرين جي ڪُرڙي مڇيءَ جي (جيڪا نهايت لذيذ ۽ قيمتي). اَگهٽ= گهٽائي. پڙ= ميڙاٽين وارا ماڳ. ماڙهو= ماٺهو. ٧. اسڙان= اُس جو ڪاڙهو سهان. ڪن ڪنار= ڪن جي ڪنار، اونهين گول گولائي واري پاڻي جي ڪناري جي ڀر. وار= وير، دير. هار= آهار، آسري. موڙي= ڦيرائي. مَڪُرا= ٻيڙا.

Marfat.com

٨

ٽريُون پَسان نه تار ۾ جُهڳا جاءِ نه ڪَنِ
مادَرِ مَلاحَنِ، ماڱَ نه ڏويَا مَڪُرا.

٩

مُون اُڏارئا مَڇَڙا، الله گهاتُو آڻِ
مِيان مُندارَنِ سِين مُونکي وِجُهه مَ ڪاڻِ
هَٽَ مُنهنجي هاڻِ، قَدُرُ لَڌو جَنِ ري.

١٠

اوري هُئا ته آئِيَا، جيڪُسِ وِئا پَري
ساٿِي سَڌَ ڪَري، ماڱَ نِهَاري موٽِئا.

١١

رويو رَڇَ نِهَاريَان اُديون اَڄُ سَندانِ
سَڙي ساڄَ پِيَانِ، وِيڙو لوهُ لِڳون ڪَري.

١٢

ٻَلي جان ڪِيڪاريَان تان ساٿِي سَڳ نه ڪَنِ
وارِئو وَهڻَ وَڃنِ، ڪَنِ سَياڳِين سامُهَان.

١٣

جان گهڙنداهُ گهاٽئا، تان رَڇَنِ ڏِهو رَڳ
سَڳايُون ۽ سَڳ، ڪَلاچِي ڪِينَ ڪَري.

١٤

جِئَن جُهڳا پايين جهولَ ۾، اِيئَن نه مَرَنِ مَڇَ
سَبَرَ ڏارَ سَمُونڊرَ جا ڪي راوان رَڳَجُ رَڇَ
هِي چاڙُون ۽ ڇَڇَ، اَجان اوڙاهُ اَڳاهُون ٽِئو.

١٥

اَئِين جا لُڏو لوڏَ، نه اِيءَ پَرِ گهاتُوئڙَنِ جي
ڪُنَ ڪَلاچِيءَ ڪوڏَ، سُکِ نه سُتا ڪَڏهِين.

١٦

گها اَڳِيان، گهاتُو اَڳِيان، (اِي) گهوري نه ڄاڻَنِ
جِنهِ پَرِ مَڇَ مَرَنِ، سا پَرِ اِي نه سِکِيَا.

---

٨. ٽڙيون (’ٽر‘ جو جمع)= ڪکن ڪاين سان ٺهيل ننڍڙا مَنهن جيڪي پاڻي تي ترن ۽ جن تي ٻه ٽي ماڻهو ويهي سگهن. ماڱ نه ڏويا= بيهڪ واري هنڌ نه آندا، ڪناري لڳ ٻيڙيءَ تي نه ڏڪايا. ٩. مون اڏارئا= مون اڏارا ورتا (منهنجي اهڙي سقيم حالت جون مڇڙيون به اُڌاريون ورتم). مندارن (ف. بُندار= دڪاندار)= دڪاندارن، ڪوئيدارن. مونکي وجهه مَ ڪاڻِ= منهنجي ساڻن ڪاڻ مَ وجهه، مونکي سندن ڪاڻيارو نه ڪر. هٽ منهنجي= منهنجي ساڻن هٽ ۽ هوڏ، منهنجي هاڻي ۽ هٺ، منهنجي جند جان. ١٠. ماڱ نهاري= سندس ماڱ جايون جانچي ڏسي. ١١. ساڄ= رَڇَن جا سامان. لڳون ڪري= ريڪون ڪري. ١٢. سڳ نه ڪن= مونکي سڳيٽو ڪري نه پائن. وهڻ= پنهنجي چڙهي وارا وهڻ (اٺ، گهوڙا، گڏهه). ڪن سياڳين سامهان= انهن سامهان جيڪي مون ڪان وڌيڪ سياڳيون آهن (جو سندن ور وري آيا آهن). ١٣. ڏهو= ڏِيو. سڳايون= مائٽريون (۽ مهربانيون). ١٤. جُهڳا= رڇ جو هڪ قسم، ستَ اٺ فوٽ ڪن، سنهين سڻ جو، ڪاري جي مڇي مارڻ لاءِ (شاهبندر لڳ ساموندري ڪناري تي اڄان (آڪٽوبر ١٩٩٢ع) تائين استعمال ٿئي. پيشگير جيڏو رڇ جنهن کي مهاڻا ٽونڊين تي رکي پاڻيءَ ۾ اُڇلائيندا آهن. جهول= واهڙ، ڍنڍ، ڍوري جي هڪ ’متار‘ يعني تانگهي پاڻي وارو پاسو، ٻي ’جهول‘ يعني جي اونهين پاڻي وارو پاسو. ساموندري ڪناري ڏانهن وير جڏهن چڙهي وري لهندي تڏهن هيناهين ۾ پاڻي ڇڏي ويندي. اهو پاڻي جي تانگهو نه ’جهول‘ ۽ جي اونهون نه ’ڪُن‘. سبر= سِبر، وڏا زوردار. راوا= رائو رڇ (رائو. جمع راوا) وڏي ۾ وڏو رَڇ، جيڪو سمندر ۾ وجهن ٿا. اڳ رَڇ رڱيندا هئا، نه جيئن اڇو واٽيل سڻ وڌيڪ مضبوط ٿئي ۽ پڻ ڏسڻ ۾ سولائي ٿئي. رڱڻ لاءِ ڳاڙهيرو رنگ، ’ڪرڙي‘ جي وڻ جي ڏانديءَ مان ڪيندا هئا. ’ڪرڙي‘ جو وڻ هن وقت به ڪاري وارن واهڙن جي پيٽن ۾ موجود آهي ۽ خاص طرح مياڻي جي ٻيلي ۾ گهڻو آهي. چاڙون= تانگهي پاڻيءَ جون چرون، ساموندري ڍورن جون پوڇڙيون جتي تورو پاڻي ٿئي، ڪَسيون. ڇڇ= درياءَ جي اڳين پيٽ جا پاڻي سان ڀريل پاڳا جيڪي ڊيگهه ۾ گهڻا ۽ ويڪر ۾ تورا. اڳ ڪتان درياءُ وڙهو پئي، پر پوءِ جڏهن وهڪرو مٽايائين نه اڳين وهڪ وارن ڪن اونهن پاڳن ۾ اونهون پاڻي سدائين لاءِ بيهي ويو. مثلاً شاهه بندر تعلقي ۾ ”ڇچ جهان خان لغاري“ جيڪو فرلانگ ڪن ويڪرو ۽ ڏيڍ ميل ڪن ڊگهو، پر گهڻو اونهون جنهن ۾ پاڻي سدائين ڀريو بيٺو آهي. ١٥. ڪن ڪلاچيءَ= ڪلاچيءَ جي ڪن وٽ. ڪوڏ= ڪوڏ مان، خوشيءَ مان. ١٦. گها= گهاءَ، گهاٽا، گهاوا (واحد گهائو)= وڏا رڇ. گهوري= مڇي مارڻ لاءِ پاڻيءَ ۾ گهور ڪرڻ، هل چل ڪرڻ. گهوري نه ڄاڻن= پاڻيءَ ۾ مڇيءَ مارڻ جو ڍنگ نه ڄاڻن.

Marfat.com

١٧

گهورِيندهِين گهورِ پِئا، اگهورَ گهورياٿون
مانگرُ مارياٿون، مَلاحَن مُنهَ سَترا.

وائي

گهاتـــوئـــڙا اَدا،

متان اَئين رَڃُ وڃائيو

گهوري ماري گهاتوئا، رَچِن رَنگَ ڏِجا
مَهندانِ اِنَ مُلکَ جو، اَئين کو دَرپُ کَجا
کري صَلاح سِيدُ چَئي، اُونِهين اُهريجا

داستان ٻيو

١

مَتو آهِين مَڇَ، ٿُلهو ٿِئو ٿُونا هَٽِين!
جا تو ڏِني اَڇَ، تِنهِ پاڻِيءَ پُنا ڏِينهَڙا.

٢

ٿُلهو ٿِئو ٿُونا هَٽِين، مَتو آهِين مَڇَ
بابِ تُنهِنجي رَڇَ، لَکِئا لوحَ قَلَمَ ۾.

٣

چِئَن تون هَڏَ نہ موٽِئو، ٻَلو ٻَلو مَڇَ
جا تو ڏِني اَڇَ، تِنهِ پاڻِيءَ پُنا ڏِينهَڙا.

٤

جان واهُڙَ ۾ وَهُ، تان تُون مَڇَ نہ موٽِئو
کائي ۾ کوهُ کَرِين پوءِ موٽَڻَ جو پَهَ
سِرَ مَٿي تو سَهُ، مَهميزُون مَلاحَ چِيُون.

٥

تان تون مَڇَ نہ موٽِئو جان جَرُ هُئَڙو سِيرَ
اَڏا مَندي کِيرَ، گهٽَ ٻہِ جَهليَئِي گهاٽوئين.

٦

جان جَرُ هُئَڙو جالَ، تان تُون مَڇَ نہ موٽِئو
پُونئِي اَڄُ کِ کالَ، سانئِيوِيُون سانگَنِ ۾.

٧

کُنڍِي کَلِينِ وِچَ ۾ جَڏهن هَنئِي جَن
مُونکي مُون پرينِ، کَڏَڻَ جي کاڻ کَئِي.

٨

کُنڍِي کَلِينِ وِچَ ۾ جَڏهن هَنياٿُون
موتِ نہ مارياٿُون، ڏُورِ ڏِيئِي وِئا ڏُکَ جِي.

---

١٧. گهوريندهين= مڇيءَ جي گهور شروع ڪرڻ سان ئي. گهورِ پئا= وڏي گهور ۾ وڃي پيا، مڇي مارِيندي پَري وڃي پيا. اگهور= اهڙي ڏکي جاءِ جتي گهور ڪرڻ نهايت ئي مشڪل هجي، پاڻيءَ جي وڏي اُڇل ۽ اٿل پٿل هجي. اگهور گهورئاٿون= نهايت ئي مشڪل ماڳ تي وڃي مار ڪيائون. مانگرُ= مانگر مَڇُ، ماٺهو کائيندڙ وڏو مَنگرو ('واکيڻُ' ۽ ٻيا انهيءَ جنس جا منگرا). وائي. گهوري (گهورڻ= مڇي جو شڪار ڪرڻ، مڇيءَ کي جانچڻ ۽ ڳولڻ). پاڻيءَ ۾ هلي مڇي کي ڳولي جانچي. ملڪ= سمنبر ۽ ان جو وڏيون ويرون ۽ وڏا مڇ. اُهريجا= اُهرجڻ، ٻيڙيون هاڪارجو، ٻيڙيون اڳتي ڪاهجو. د-٢: ١. ٿُونا هٽين= منهن سان زورائتا ڌڪَ هٽين. اڇ= پاڻيءَ جي گهٽي اُڇاڻ. پنا= اچي پورا ٿيا، جاڻ تہ ختم ٿيا. ٢. باب تنهنجي= تنهنجي باب ۾، تنهنجي باري ۾. رَڇ= وڏا جارَ (جنهن ۾ تون ڦاسڻ وارو آهين). لِکئا لوح قلم= ازل کان وٺي لکيل آهن. ٣. هڏ= موراهين، بالڪل، بنهہ. ٻلو ٻلو= تنبيهي ندائي فقرو: "ٻلو ٿيو! ٻلو ٿيو." (= ۾ ان جي سزا ملندي، اهڙو ڪم ڪرڻ نہ ڪپندو هو). ٤. واهُڙ= هت معنيٰ سمنڊ جو واهڙ، ڪناري لڳ نديءَ جي چوڙ وارو ڪو درياهُ. وَهُ= پاڻيءَ جي وهڪ ۽ پلٽ. ڪائي ۾ = لاٽ ۾ (ڪائو= وير جي لهڻ سان پاڻيءَ جو لهي وڃڻ، پاڻيءَ جي لاٽ). مهميزون= سختيون، مارون، مٿي ۾ سُوئي لڳڻ واريون سيڪتون. ٥. جر= دريا ۽ واهہ، واهڙ جو وهندڙ پاڻي. جر هئڙو سير= پاڻي سير ڪري پئي وڙهو (واهہ، واهڙ، درياهہ ۾ گهڻو پاڻي هو). آڏا مندي رڇ= آڏا رڇ اڏي ان جا ڪلا ٺوڪي مضبوط ڪري ڇڏيا اٿن. گهٽ= لوگها، مڇي جي ٻچڻ جون واٽون. ٦. سانئيويون= چار. سانگن ۾= (درياهہ جي) ڦلڻ ۽ واهڙن (جتي تون ڦرين ٿو).
٧. کُنڍي= گهيردار گولائين ۽ مضبوط لوهي ڏانڊي مڇي ڦاسائڻ لاءِ هڪ پاسي ڏور ٻڌل ۽ ٻيو پاسو گولائون هيٺ وريل لوهي ڪنڍو.
٨. کليون= مڇيءَ جي منهن واري پاسي مٿان ڪَنهڙ هيٺيان کَليون جن مان مڇي ساهہ کڻي. موت نہ مارياٿون= ائين نہ ماريائون جئن مري وڃان (پر مُئي واري حالت ۾ ڇڏيائون). ڏور= ڊگهو وٽيل سڳو جنهن جي چوٽيءَ ۾ ڪنڍي لڳل هوندي آهي.

Marfat.com

Marfat.com

Marfat.com

Marfat.com

Marfat.com

١٨
يَڪُلِئا پُوٽَنِ، دَلَق گَڏِئو ڏُوڙِ ۾
راتِيان رُڃ رَهَنِ، ڏِينهان ڏورِنِ ڏُونگرين.

١٩
يَڪُلِئا پُوٽَنِ، دَلَق گَڏِئو ڏُوڙِ ۾
ڳالهيُون ڳُهَلي لوڪَ سِين پَڌَرِ پَئي نہ ڪَنِ
ڪا مُلِ آهي تَنِ، مُون پريان جي ڳالهڙي.

٢٠
خُوفان ڪاهوڙِينِ، ڳوڙهو سُڪي نہ ڳَلَ تان
حُزنُ ڏِينهُ حَشَرَ جو توڙان لَٿو نہ تَنِ
ڪِئائُون، ڪِي ڪَنِ، آڃڪو اُخريٰ جو.

وائي

وَسائِيندڙِي مِينهُ، ماڻَ مِلان ڪي سَڄَٽِين
اکين آگَمَ لائِيا، ڪَرَ مُندائِتا مِينهُ
مُونکي پِرينِ ميڙِئين، روڄهڙيُون ميڙِئين مِينهُ
مادَر موتِي نہ وِهان، مُون پِريان سِين نِينهُ
آ مِلَندِي پِرينءَ کي راتِيُون ڏوري ڏِينهُ.

داستان ٻيو

١
گَنجي ڏُونگرَ گامَ جو، پِئو جَنِ پَرو
چِڏي ڪيٽَ گَرو، لوچي لاهُوتِي ٿِئا.

٢
گَنجي ڏُونگرَ گامَ جِي پيئِي جَنِ پَرَڪَ
واري سي وَرَق، لوچي لاهُوتِي ٿِئا.

٣
گَنجي ڏُونگرَ گامَ جِي پيئِي جَنِ پِٽِي
ڇَڏي نِندَر گَهِٽِي، لوچي لاهُوتِي ٿِئا.

٤
جَنِي پيئِي بُوءِ، گَنجي ڏُونگرَ گامَ جِي
ڏوري سائِي جُوءِ، لوچي لاهُوتِي ٿِئا.

٥
گَنجي ڏُونگرَ گامَ جِي پيئِي جَنِي باسَ
ڇڏي سي لِباسَ، لوچي لاهُوتِي ٿِئا.

٦
گَنجي ڏُونگرَ گامَ جِي پيئِي جني سُڌِ
سي ٻي ڇڏي ٻُڌِ، لوچي لاهُوتِي ٿِئا.

٧
گَنجي ڏُونگرَ گامَ جِي پيئِي جن پَرُورَ
ڇڏي سي ضَرُورَ، لوچي لاهُوتِي ٿِئا.

---

١٨. يڪلئا، يَڪوليا= مٽيءَ ۾ ٻيوت ٿيا. پُوٽَن= هِت هُت هلن. دلق= لباس. رڃ= بيابان جنهن ۾ مٿان توڙي هيٺ زمين ۾ پاڻي ڪونهي (اپرندي ناري جي پريان سانگهڙ ضلعي جي اتر- اوڀر ڪان وٺي خيرپور ضلعي منجهان ويندي روهڙي تعلقي جي اپرندين حد تائين، ۽ اڳتي ڪٿي وڏي ۽ ڪٿي گهٽ ويڪر واري) ايراضي جنهن ۾ پاڻي ڪونهي ۽ جنهن کي مقامي سنڌي اصطلاح ۾ 'رڃ' ('ر' جي زير سان) سڏجي. هي 'رڃ' پاڻي جي پاڇي واري 'رُڃ' يا سَراب کان الڳ آهي. ڏورڻ ڏونگرين= ڏونگرن ۾ ڏورڻ، پهاڙ ۾ ڏٽ ڳولڻ ۽ چوندڻ. ١٩. پَڌر پئي= ظاهر ٿي، کُلي. ڪا مُل آهي تن= تن وٽ ڪا آهي. ٢٠. خوفان= پنهنجن عيبن، ڪچاين ۽ گناهَن جي سزا جي خوف کان. حزن= دائمي گِريو، دائمي ڏک. ڏينه حشر= جزا ۽ سزا جو ڏينهن. ڪي ڪن= ڪي ڪجهه ڪن پيا. آڃڪو= (عربي. آذوقه) ٿمر، توشو. اُخريٰ جو= آخرت جو. د-٢: ١. گنجو ڏونگر= گنجو ٽڪر جيڪو حيدرآباد شهر جي ڏکڻ کان شروع ٿي گهٽو اڳتي سعيد پور تائين وڃي ٿو. 'سعيد پور' سڏجي ٿي 'سعيد پور ٽڪر واري'. گنجي ڏونگر گام جو= گنجي ڏونگر جي گام جو، ڳوٺ يا بستي جو پِئو جن پرو= جن کي ڏس پيو (انهيءَ گام جو، انهيءَ ڳوٺ جو. جتي وڏي نظر وارا وڏا درويش رهندڙ هئا). ڪيٽ= ٻني. گرو= گڏ ڪري رکيل ٻنيءَ جي پيدائش، ميڙي هڪ جاءِ ڪيل نفعي واري اپت. لوچي= وڏي محنت ۽ وڏو ڪشالو ڪري. ٢. واري سي ورق= سي ورق واري، اهي پنا اٿلائي، اڳيان خيال مٽائي. ٣. پِٽي= دَڳ، مٽي (جيڪي گنجي ڏونگر گام ۾ ويا ۽ انهن کي الهي قرب جي ذري جيتري به ورچ ملي). ٤. جني پيئي بوءِ= جن کي خوشبوءِ آئي. سائي جوءِ= اهائي جُوءِ، ساڳي پيٽي ('گنجي ڏونگر گام' واري). ٥. باس= بوءِ، ڪا ٿوري خبر، ڪڙڪ. لباس= پوشاڪون، ويس وڳا. ٦. ٻُڌ= چاڻ. ٧. ضرورَ (جمع)= ذاتي ضروري ڪمَ، پنهنجيون ضروري ڳالهيون.

Marfat.com

۸
گنجو ڏُونگرُ گامُ، پيھي جَنِ پَروُڙِئو
ڪري تَنُ تَمامُ، لوچي لاھُوتِي ٿِئا.

۹
پيھِي چِپَر پَسُ، گنجي ڏُونگرَ گامَ جو
توکي ڏِيندا ڏَسُ، ڏُورِيي آھِين ڏيھ ۾.

۱۰
گنجي ڏُونگرَ گامَ ۾ ڪِھڙو اٿِئي ڪامُ
پَسِئو تَنه پَھاڙَ کي اَچي نَہ آرامُ
مَتان ڏُونگرُ ڏورِئين اُجھي جِيئَن عوامُ
ھُوَڻُ ڪَرِ حَرامُ، ڪامُ تَہ ڪاھوڙِي ٿِئين.

۱۱
گنجي ۾ گُن گھڻا، پيرُ پَروُڙي پاءِ
ڪاھوڙِي ڪَڙ وِئا نَڪا اوڏِي ماءِ
جَنِي ڏِنِي جاءِ، تَنِي موٺَڻُ مِيھَڻو.

۱۲
ڪاھوڙِين ڪَٽِي، ساجُھر بَڌا سَندَرا
ڏورِيندي ۾ ڏُونگرين ڪِئائُون پاڻُ پَٽِي
ڏُکَنِ ڏِيلُ ھَٽِي، چِيھُ لَڌائُون چِپَرين.

۱۳
اُٿِئو اُٿِئو ڪَنِ، ’ھَلو ھَلُون ڏُٿَ ڪي‘
پاٽِي پونڙِيَنِ ۾ ڪُنڊَرَ سِرِ ڪُلھَنِ
ڏُوران ڏُورِ سُڄَنِ، وِيئِي وِھامِي رائڙِي.

۱۴
وِيئُون پَبِ پَٽِي، ڪيرُون ڪاھوڙِينِ جيُون
آءٌ ٿَنِ ڏُوتِيئڙِن کي پُڇان ڪيرُ پَھِي
رِجُنِ راتِ رَھِي، جَنِي ڏُونگرَ ڏوريَا.

۱۵
ڄِي ڪو ڏُٿَ ڪَري، تَہ ڏُونگرُ ڏورَڻُ ڏاڪڙو
چِپَرُ ڪونہ ڏَي، سُوکڙِيُون سُٽَن ڪي.

۱۶
ڪِڄِئا ڪاھوڙِي، پَسِي پورھَتَ ويسَرا:
’ڏُوتِيئڙا ڏُوڙِي، وِکَ وَرايو پنڌَ جِي‘.

۸. پيھي= ٺڪر ۾ اندر وڃي. ڪري تن تمام= پنھنجو جسم ڳاري، پنھنجو پاڻ (ڪي حيرت ۾) پورو ڪري. لوچي= گھڻو فڪر ڪري، گھڻو سوچي ويچاري. ۹. ڏوٿي= ڏٿ ڏورڻ وارا، ڏٿ ڏورڻ وارا، ڏٿ چونڊڻ وارا. ۱۰. ڪام= ڪم. ’اُجھي جيئن عوام‘= ’تون عامي ماڻھن وانگر اُجھي‘ (ڏونگر نہ ڏورجانءِ)، ’جيئن عوام پيو اجايو اجھي‘، پيا اجھن (تئن تون متان ڏونگر (تئن تون متان ڏونگر ڏوريين). ھوڻ= ھستي، ھوڏ، ھٺ. ڪام= ٻَرُ، جَلُ، سَڙُ. ۱۱. پير پائڻ= گھڙڻ، اندر وڃڻ. گُن= اوصاف، فائدا. ڪڙ وئا= سدا سلامت وئا. ماءِ= وَسئن، بستي. ۱۲. ڪاھوڙي= ڪاھو يا ڪھو (ٻوڙن جون پاڙون ڪوٽيندڙ لوھو اوزار) ڪلھي تي کڻندڙ ۽ ڏٿ ڳوليندڙ ۽ گڏ ڪندڙ. ڪاھوڙين ڪٽي= ڏٿ وارو سامان ڪٽي، سندري ٻڌڻ وارو ڪپڙو ڪٽي. ساجھر= صبوح جو سويل. پاڻ پٽي ڪئائون= پاڻ کي مٽي ۾ مير سان پري ڇڏيائون، پاڻ کي مٽي ڪري ڇڏيائون. ڏيل ھٽي= پنھنجو جسم ۽ بت ھٽي. چيھ لڌائون چپرين= ٽڪرن جي آخري حد وڃي ڏٺائون. ۱۳. اٿيو اٿيو ڪن= صبح سويل اٿي اھا وائي ڪن تہ ”اُٿو اٿو ھلو ھلو ڏٿ ڪي“. پونڙين ۾= پونڙيو (واحد)، پونڙيا (جمع) = پتل يا ٻئي ڌاتوءَ جو ٿانءُ پاٽي لاءِ، جنھن جي مٿان ڪپڙو سبيل (مارواڙ ۾ ’پونڙيو‘). ڪنڌرُ= انگڙو، جنھن سان وڻ (ڄار، ڪرڙ، ٻير، ڪنڊي وغيره) کي ھيٺ نمائي، ڏٿ (پيرون، ڏنونرا، پڪا، ٻير، سگر) چونڊين. ڏوران ڏور سڄن= (ويا تہ ھلندا ويا جو سندن) ڏس پتا جئن پوو تئن پَري پيا سُڄھن. ۱۴. پب پٽي= پب جبل ۾ لنگھي ويون. ڪيرون= قطارون (لفظي معنيٰ پُريون، پيڙھيون). ڪير پھي= ڪھڙو ايندڙ واٽھڙو، ڪھڙو قاصد. ۱۵. ڏٿ ڪري= ڏٿ ڏوري، ڏٿ ميڙي. ڏونگر ڏورڻ ڏاڪڙو= ڏونگر ڏورڻ وڏو ڏاڪڙو آھي. چپر= جبل، پھاڙ. سوکڙيون= سوغاتون. سٽن ڪي= جيڪي سٽا پيا آھن (۽ ڏاکڙو نٽا ڪن). ۱۶. ڪجئا= ماندا ٿيا، خفي ٿيا، ورچي ويا. ويسَرا= بنا ڪنھن ڪم جي، واندا ۽ بنا ڪنھن اوسيڙي جي. ھي سٽ چڻ ڪاھوڙين جي زباني ڏوٿي پورھيتن کي چيل آھي تہ: اي ڏٿ جو پورھيو ڪندڙ! اوھان ڏوڙي وک وڌايو، ھيٺي وک وڌايو.

Marfat.com

١٧

کاهوڙي ڪجَنِ، پَسِي پورِهَتَ ويسَرا
سي ڏُوتِيئَڙا ڏُورِ ٿِئا رِجُنِ جي رَهَنِ
ڪا مُلِ آهي ٿَنِ، مون پِريان جِي ڳالهَڙِي.

١٨

سَڪِئا سِينهَ گُهمَنِ، جِتي پيرُ نہ پَڪَّٽين
تِتي ڪاهوڙِينِ، وَرَ ڏيئِي وَڻُ چُونڊِئا.

١٩

ڏُٿُ گَهَٽان ئِي ڪَنِ، اِنَ اوراهين پَنڌَ جو
سَندا ڪاهوڙِينِ، پَري سُڄَنِ پيچَرا.

٢٠

جِتِ نہ پَکِيءَ پيرُ، تت ٺُمَڪي بَاهِڙِي
ٻِئو بارِيندو ڪيرُ، ڪاهوڙِڪيءَ ڪيرَ ري.

٢١

هُو ڏُوتِي هُو ڏِينهَ، هُو ڏُونگَرَ هُو لَڪيُون
ڪنهِ جِنهِ لِڌا نِيهَ، جئن پُٺا لُوسَنِ لُڪَ ۾.

٢٢

ڏُونگَرين ڏِسجَنِ، اَڄُ پہ رَهُيون اُنِ جِيُون
ڏُوتِيَڙا ڏُٿُ ڪي آرهاڙان اَچَنِ
خِيما ڪاهوڙِينِ، اَڄُ نہ اُنِي پيٽِيين.

٢٣

ڪِ ڪي ڪاهوڙِي، چِپَرَ ۾ سَڏُ ٿِئو
اڳِي ٿي سُئِي، اُنِي سَندِي ڳالهِڙِي.

٢٤

ڏُونگرِ نہ ڏُوتِي، ڏُونگرُ سُڃو ري ڏُوتيين
پُڇان پَرو ٿِي، ڪِ ڏُوتِي ڏُٿِ اَچِٺا!

وائي

آءٌ جيهَائِي جَاتِ، تُون پاڻُ سُڄاڻِجُ سُپرِينِ
اويُون آريءَ جامَ جِيُون پَريان سَڃيائِي راتِ
بانهِي چُونرِ ٻاجَهہ سِينِ، تہ ڪَرَ لَڌَيمِ ڏاتِ
تان ڪِين ڏُونگرُ ڏورِيَان، جان نہ وِهامي راتِ

داستان ٽيو

١

ويجهو وانءَ مَ واٽَ ڪي، ڪَهِجِ ڏُونهُ ڪُواٽَ
اُجِهي مَنجهان آٽ، اويسِي ٿِي آءُ تُون.

١٧. ڪجن= ڪجن پيا، ورچن پيا، ماندا پيا ٿين. هيءَ سٽ (ڪاهوڙين جي زباني) انهن پورهيتن لاءِ چيل آهي جيڪي واندا ۽ ويسرا وينا آهن، تن کي ڏسي هو انهن ڏوٽيڙن کي ياد ٿا ڪن جيڪي ڏوراهين پنڌ تي رجن ۾ رهي پيا ڪشالا ڪن ۽ ڏٽ ڏورين. رجن= رجن ۾. رڄ ('ر' جي زير سان)= اهو بياباني علائقو جنهن جي زمين ۾ هيٺ گهٽي اونهائي تائين بہ پاڻي نہ هجي. تن مل= تن وٽ. سڄي سٽ جي معنيٰ= تن وٽ، منهنجي پرين جي ڪا ڳالهڙي آهي. ١٨. سَڪئا= ٻنا، ٻڃ ۾. سينه= شينهن. پڪٽين= پکين جو. ور ڏيئي= گهمرا ڪري، ڦيرا ڏيئي. وڻ چونڊئا= وڻن مان ڏٽ چونڊيو (مثلاً ڪٻرن مان پيرون ۽ ڪنڊين مان سڱر). ١٩. ڏٽ ڪن= ڏٽ ڏورن، ڏٽ ڳولي هٿ ڪن. پيچرا= جهنگ جا گس. ٢٠. پکي پير= پکيءَ جو پيرو. ٺمڪي= چمڪي. ڪاهوڙڪيءَ= ڪاهوڙين جي. ڪير= قطار، لانڍ (جماعت، ٽولي). ٢١. هو ڏوٽي هو ڏينهن= ڏٽ ڏوريندڙ ڏوٽي، اڄ بہ ساڳيءَ طرح جئن اڳ هئا. هو ڏونگر هو لڪيون= سندن ماڳ ساڳيا، ڏونگر ۽ لڪ لانگها ساڳيا. لِڌا= لِڪيا. ڪنه جنه لڌا نيه= ڪنهن اهڙي عشق ٻڌا، ڪنهن اهڙي قرب ۾ قابو ٿيا. پُٺا= پيا. لوسن= لهسن، لهسجن، لوسائجن. لُڪَ= لُڪَ، سخت گرم هوا. ٢٢. رهيون= رهيل شيون، ڇڏيل شيون. آرهاڙان= آرهاڙ يا آرهڙ ڪان وٺي، آرهڙ جي مند جي شروع ڪان وٺي. خيما= لفظي معنيٰ 'طنبو' (هت اصطلاحي معنيٰ ۾ 'غريباڻيون رانئٽيون'). ٢٣. ڪِ ڪي= شايد ڪي. چپر ۾ سڏ ٿيو= چپر ۾ سڏ وارو آواز ٿيو: شايد ڪي ڪاهوڙي اتي آهن. ٿي سئي = سُئي ٿي وئي، ٻڌي ٿي وئي، ٻڌڻ ۾ ٿي آئي. ٢٤. پَرو= پتو، ڏس. ڪ= پلا، ممڪن آهي جو. ڏٽ اچٺا= ڏٽ لاءِ اچٺا (آهن). وائي. جيهائي= جيڪا بہ، جيهي تيهي. جات= ذات. پاڻ سڃاڻج= پنهنجو پاڻ سڃاڻج، ڪرم ڪج. اويون= چم جون سانداريون جن ۾ پاڻي پري اچجي. تہ ڪر لڌيم ڏات= تہ هوند مون ڏات لڌي، تہ جيڪر مون کي ڏات ملي وئي. د-٣: ١. ڪهج= هلج. ڪواٽ= ڪريل واٽ، منجهيل واٽ. اُجهي= رُلي پُلي. آٽ= اواٽ= اجائي واٽ، ڏکي واٽ. اويسي ٿي= اويسي منزل سان، تصوف جي اويسي طريقي وارو درويش. (اويسي طريقو= غائبانہ محبت ۽ صداقت رکڻ، بنا ملڻ ڏسڻ پسڻ جي، ڪنهن ۾ ويساهہ رکڻ (جئين اويس قرني ايمان آندو هو الله جي نبي حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم تي).

Marfat.com

٢

سُونهَپ ۾ سَپَ گهٽا، مُنجَهڻُ ماکي هوءِ
پَرو تنهين پوءِ، جو اُجهِي پَئي اَنَ تان.

٣

اُجهي پِئا اَواٽ ۾، واٽ وِڃائي جَنِ
کُرندان کِين پَروڙِئو، رَندِ نہ سي رِڙهَنِ
بيئِي دَارَ ڏيُون کِئو، پيرَتِ تان نہ پُڇَنِ
دُورِ پِريان لَئي ڏار تِئو ويچارا وَڃَنِ
خَبَرَ کاهوڙِين، آهي لِکَ لاهُوتَ جِي.

٤

ڏوري ڏِسِي ڏونگرين واٽ وِڃائي جَنِ
اُوءِ بَصِيرَ بَرَنِ ۾ اَندا ٿِئو اُپِينَ
کَنَنِ آڏيُون تاڙيُون، گُنگَن جِيئَن گُهمَنِ
فراقِي فَرمانَ جو آهي بَرُ ہوڙَنِ
لَگا ٿِئا لَطِيفُ چَئي، سُتا پِئا سِکَنِ
کُپَتِ کاهوڙِين، آهَ اُتي پِي نہ لَهي.

٥

کُپيريان پَري ٿِئا، اَبِڏي بُڏائُون
اُنِي کي آئُون، هير ڏِسِي آئِيو.

٦

ڏوري ڏوري ڏيهَ، ماءِ کاهوڙي آئِيا
مَيَنِ پيرين کيهَ، کُهُ جاڻان کِنه پارَ جِي.

٧

کاهوڙِين گِرا، سُوڌِي خَبَرَ پَکيَان
سوجهي جَنِ کَيا، مَٽي اَنگهُنِ آنهِرا.

٨

جهنگل هَليا سي نہ پُليا، راهَ هَليا قُرجَنِ
اَوجهَڙِ سي نہ پَونِ، جَنِي بيئِي ڇَڏِيُون.

٩

جهنگُ کامِي پَٽُ ٿِئو، پَکِي چوران لِکَ
سيکَڙُو ۽ سِکَ، بيئِي کَڏِئا پاڻَ ۾.

١٠

جهنگُ کامِي پَٽُ ٿِئو، لَٿِي چوران لِکَ
ويئِي وُجُودان نِکرِي جي، کا دَڙِي دِکَ
هيکُ سَجڻُ بِي سِکَ، بيئِي پَهِنا پاڻَ ۾.

---

٢. سونهپ= واقفيت. سپ= لفظي معنيٰ 'نانگ'، اصطلاحي معنيٰ ڏپ ۽ خطرا. منجهڻ= منجهي وڃڻ (گس تان). ماکي هوءِ= ماکي آهي، ماکي ٿيو پوي، وڏي فائدي وارو ٿئي. پرو= پتو، خبر. اجهي= منجهي، 'رلي پلي'. ٣. اُجهي= ڳولي ڳولي، ٿڪا ٿاٻا کائي، رُلي پُلي. اواٽ= ڪريل واٽ، جيڪا واٽ ئي ناهي. کين= ڪين ڪجهہ. رند= پيچرو، گس. کُرند= ڪريل پيچرو، ڪريل گس. بيئي دار= بيئي جهان، هيءُ جهان ۽ هو جهان. ديون کئو= ٻاري. پيرت= پير- واٽ، سنهون پيچرو. دور= پري، عام ماڻهن کان پري. لک= ٽورڙي، کا ڪجهہ. کا رَتي، ذري جيتري. ٤. ڏوري ڏسي ڏونگرين= جن ڏونگر ڏوري ڏسي ڇڏيا آهن (جن کي جبلن جي ذري پرزي جي خبر آهي). بصير= اهي اندر جي اکين وارا. اپين= ٻيهن، هلن. فراقي فرمان جو= فراق واري حڪم جو (جڏهن روح مالڪ کان جدا ٿيا ۽ انسانن ۾ آيا). بر= زور، ڏِڍ. لگا= اگها، بيمار. ڪپت= اُلتڻ، ڳٽتي. آه= دانهن. (هن بيت ۾، مجموعي طور سان، معنيٰ وارو مرڪزي نقطو اهو آهي تہ: جيڪي ڪمال واري درجي تي پهچي چڪا آهن، سي عام ماڻهن جي حواسن واري ظاهري ڄاڻ توڙي سُرت صحت ۽ سلامتي واري ضرورت جا محتاج ناهن. هو ظاهر ۾ نابين آهن تہ بہ اندروني طور 'بصير' (ڏسڻ پسڻ وارا) آهن. جي هو لڳائي ۾ ستا پيا آهن تہ بہ الاهي سک ۾ سڄاڻ آهن. انهن کاهوڙين تي اهڙي حالت ۾ بہ حق جي سک ۽ ياد تازي آهي ۽ هو انهيءَ الُتڻ ۽ اوسيڙي ۾ آهن). ڪپت= اوسيڙو، فڪر. آه= سک ۽ فراق واري دانهن. ٥. کُپيري= اُها واٽ جتي پير ئي نہ لڳي، پير وڃائيندڙ واٽ، منجهائيندڙ واٽ. اَبِڏي= جيڪا ڪنهن نہ ٻڌي، اڻ- ٻڌل. ابڏي ٻڏائون= اڻ ٻڌل کي ٻڏائون، نامعلوم کي معلوم کيائون. هير= هن وير، هاڻي، ڪاڙو. ٦. ڏوري ڏوري= ڳولي ڳولي. ڏيهَ (جمع) = کيئي ڏيه، کيئي پيٽيون. ماءِ= جاءِ، ماڳ، پنهنجي ماڳ. ميَن= باهمت مردن، جوان مڙسن. کيه= دز، مٽي. ٧. گرا= وٽان، انهن کي. سوڌي= سڄي سربستي. خبر پکيان= پکين جي خبر، پکين بابت ڄاڻ. سوجهي= جانچي، ڏسي سمجهي. انگهن مٽي= (وٽن، ڏارن، ٽارن جي) چوٽين تي. آنهرا= آکيرا، وانهرا. ٨. جهنگل هليا= جهنگل ۾ هليا، واٽ ڇڏي جهنگ ۾ هليا. پُليا= مُنڊا، ٻتال ٿيا. راهہ هليا= واٽ وٺي هليا، واٽ وٺي هلڻ وارا، گس سان هلڻ وارا. قرجن= (قورن هٽان) قرجي وڃن. اوجهڙ= ڏنگي ڏکي اواٽ. بيئي= ٻئي طمعون، هن جهان جي ۽ هُن جهان جي. ١٠. دڙي دک= ننڍڙا دڙا، رندڪون اٽڪون. پهنا= پرتا، راضي ٿيا، هک ٿيا.

Marfat.com

١١

جَهنگَ ڪامِي پَٽَ ٽِٺو، ڪيڙِنِ موريو گاهُ
جَنِي پاس اللهُ، تَنُ نہ آچي تَنِ ڪي.

١٢

جَهنگَلُ آهيڙِين ڪي، پَنَڙُ ڪِئو روءِ:
”نہ ڪُتا نہ ڪوڙِڪيُون!“ چَڙهيو اُيو چوءِ
”هاڻي هِنهَان پوءِ، لَڳيءَ لُوٽو نہ ٿِيَان.“

١٣

جَهنگَلُ آهيڙِين ڪي پَنَڙُ ڪِئو رُوندو
”نہ ڪُتا نہ ڪوڙِڪُيون!“ چَڙهيو ٿيو چُوندو
هَڏِهن نہ هُوندو، اِنِهان پوءِ عَالَمَ ۾.

١٤

ڪُتا نہ ڪُوڪارَ، نہ سي سَڏَ شِڪارِيين
پِنِيو ڳٽي پارَ، جَهنگَلُ آهيڙِين ڪي.

١٥

سانيَرِ ٻَڏِي بيٺِ، جَنِي ڏُونگرَ ڏورِيا
ٿَنِ ڪاهوڙِين کِهَ هيٺِ، وَڃي پاسا ڪوڙِئا

وائي-١

سِيَاڪو سيڻَانِ، پوري تو پاڻُ سُجاڻِي نہ ڪِئو
هُوند نہ پيبين هيٺري، وِئين جي سيڻَانِ
مونٺو ماڳَ نِهارِيين، ڪِهڙي مُنهِ ڪيڻانِ.

وائي-٢

جاڳِي اڪِڙين، ڪوهُ اوجاڳو نہ ڪِئو
اڪِڙِيُون پِرِينِ ڪي ٺَهَ ٺَهَ ڪِيو ٽِمَنِ
جي سَنجهيئِي سُتِيُون سي مَرُ سُورَ سَهَنِ
ٿُون اناسِي اوجَهرِين، هُوءِ تا هوٿ هَلَنِ.

---

١١. ڪيڙن= ڪيڙين ۾، پٽرن وارين پيٽين ۾. موريو= اُپريو، پيدا ٿيو. ١٢. آهيڙين ڪي= شڪارين ڪي. پنڙ= وڏي آواز وارو روج راڙو. 'نہ ڪتا نہ ڪوڙڪيون'= اڄ هت نڪي ڪتا آهن نہ نڪي ڪوڙڪيون. (ڪوڙڪي= ڪاٺ ۽ لوهہ مان جوڙيل هڪ ٿل ۽ اٽڪل جيڪا جانورن جي اچڻ وڃڻ واري واٽ تي زمين ۾ لڪائي پورجي، ۽ جڏهن جهنگ جو جانور ان کي لتاڙي يا ان ۾ ڦاسايل شيءِ کي کائڻ لاءِ چڪي تہ جانور جو عضوو ان ۾ ڦاسي سوگهو ٿي وڃي.) لڳي= باهہ لڳي، لڳل باهہ سببان. لوٺو= سڙيو، بي پٽيو. ١٣. چڙهيو ٿيو= سامهون اُيو ٿيو. چُوندو= چَوَندو. هڏهن= هرگز، مور، بالڪل. انهان پوءِ= انهن کان پوءِ، جيڪي شڪاري ايندا هئا تن کان پوءِ. ١٥. سانير= سوير، سانير سان، پڪي ارادي سان. ٻڏي بيٺ= بيٺ ٻڏي، سندرو ٻڌي. کهہ هيٺ= زمين هيٺ. وڃي پاسا ڪوڙئا= وڃي سُتا، دفن ٿيا. وائي-١. سياڪو= سگ، مائٽي. سيڻان= ساڻن، انهن سان. پوري= اي اوڳي! هوند نہ پيين هيٺري= هوند هيٺري خفي ۽ ڪشالي ۾ نہ پئين ها. سيڻان= ساڻن، انهن سان. ڪيڻان= سندن واسطي. انهن لاءِ. وائي-٢. ٺهہ ٺهہ ڪيو= (ڳوڙها ڳاڙيندي) ڪرنڊڙ ڳوڙهن جا وڏن ڦڙن وارا 'ٺهہ ٺهہ' آواز ڪيو اکيون پيون ٽمن. اناسي= بي- نڪي (بنا نڪ جي)، بي اثري. اوجهرين= ننڊ ۾ جهوٽا کائين.

Marfat.com

سُر ڪاپائتي

هن سُر جو تعلق آتڻ ۾ ڪتڻ جي پيشي ۽ پورهيي سان آهي. اهو پيشو ۽ پورهيو جيتوڻيڪ هاڻي باقي نہ رهيو آهي، پر پورهيي ۽ محنت جي ضرورت ۽ اخلاقي اهميت قائم آهي. اڳ، پورهيت مايون آتڻ ۾ گڏ ويهي پنهنجن چرخن تي ڪتينديون هيون. انهن کي صلاح تہ: ڪتڻ واري جيڪڏهن ماهر آهي تہ بہ پنهنجي مهارت تي هوڏ هٺ نہ ڪري پر نياز ۽ نئڙت سان نباهي. ڪتڻو آهي تہ ڏيان سان ڪتڻو آهي، وقت وڃائڻو ناهي ۽ پورهيي ۾ مشغول رهڻو آهي. محنت سان سنهڙو سڦرو سٽ ڪتڻو آهي ڇاڪاڻ جو صاف سهڻو ڪتيل سٽ پارکن کي پسند ايندو ۽ وڏي اگهہ ۾ وڪامندو.

اعليٰ فڪر جي لحاظ سان، جن جو پيشي ۽ پورهيي سان پيار آهي تن کي سدائين قرار آهي. پورهيي ڪندي جن جي پنهنجي رَب سان رهاڻ آهي سي ڪنهن ٻئي جون ڪاڻيارين ۽ محتاج ناهن. هُنن هَٿ ۽ هٺڻ جو وڻ ٿي وڍي ڇڏيو: سنهون ڪتيائون، پڙا پڳائون ۽ پنهنجو سڦرو سُٽ ماڻڪن تي مٽيائون. پر اي ڏٽي منهنجا! جيڪي ويچاريون ٿلهو ٿيون ڪتين تن کي بہ تہ ڪو ٿيلهي نہ ڪڍي!

داستان پهريون

١

توڻي ٿون ڪاتار، جِمَ هيڪَلِي پيرِيين
ڏِنِي ڪا ڏُٺار، صَرافَ ٽُنهنجي سُٽَ ۾.

٢

جَني پيرئو هيڪَلي ٽَنِي ميڙئو ماءِ
ٽَندُ اِهڙي ساءِ، مون آتَڻِ هَڏِ نہ اُجَهي.

٣

جان ڪَتين ٿان ڪَتُ، هِيءَ هَڏِ وهاڻِي
ڪاپائِتِي سَيَڪا ڪَتِي سِيَباڻِي
جانتو جَنِ جاڻِي، ٿَن هَتان پَهِي نہ ڇَڏِي.

٤

هيءَ هڏ وِهاڻِي، جان ڪَتَندِينءَ تان ڪَتُ
ڪو پنهنجي عِيدَ ڪي، پيري ڪِجُ پَرَٽُ
مَتان روئِين رَٽُ، صُباحَ وِچِ سَرَتِيين.

٥

ڪَتَڻَ جي ڪانہ ڪَرِين، سُتِي ساهِين هَڏْ
صُباحَ اِينديئِي اوچِتِي، عِيدَ اُگهاڙِنِ گَڏْ
جِتِ سَرَتِيُون ڪَنديُون سَنْہ اُتِ سِڪَندِينءَ سِينگارَ ڪي.

٦

پائي ڏورِ اَرَٽ ۾ ڪَنِين نہ ڪُوڙِي
وِنهانءَ جي واڌائِيين پُوڻِي سَنيُوڙِي
مَتي جِنهِ مُوڙِي، سا ڪِئن وِيهي ويسَرِي!

٧

نہ ڪِين ڪِتوءِ ڪالَ، اَجُ پُڻ اُجهڻَ ڪي مَرِين

د-١-١. ڪاتار= قابل ڪتڻ واري، ڪتڻ ۾ ماهر. هيڪلي= اڪيلي. پيريين= چرخو هلائين، ڪتين. ڏٺار= گهُنڊي، پڙي (اصطلاح طور 'بدبختي'. ڪنهن جو بخت ڦٽو ۽ گهٽتائي ٿي تہ چوندا: هُن جي گهر ۾ ڏٺار آهي). صراف= سون چاندي پرکيندڙ، سٽ پرکيندڙ ۽ ڏيندڙ، سٽ جي ڏيتي ليتي ڪندڙ پارکو. ٢. پيرئو= ڦيرئو (چرخو). اهڙي ساءِ= اهڙي ذوق سان، اهڙي نموني سان، جن اڪيلو ويهي ڪتيو (جن ٻين کي ڏيکارڻ بدران اڪيلو ويهي الله سان اوريو عبادت ڪئي تن ئي ڪتڻو حاصل ڪيو)؛ مون کي انهيءَ نموني آتڻ ۾ (ٻين سان گڏ ويهي) تند ڪتڻ ئي نٿي اڪلي. ٣. هيءَ هڏ وِهاڻي= هيءَ ويلِ بہ ڇڻ وئي، هيءَ رات تہ وهاڻي (ڪمن وارن ڏينهن ۾ رات جو ڏيئو ٻاري ويهي ڪتينديون هيون، ان جي شاهدي اها جو ڪونٽرو هار جي شعاع تي پئي ڪتيو). ڪاپائتي سيڪا= سيڪا ڪاپائتي جڏهن ڪتي ٿي تڏهن سيبائي ٿي، وڻي ٿي ۽ ماناتي ٿئي ٿي. پهي= ڪپهہ جي پُوڻي (جيڪا هڪ هٿ ۾ جهلجي ۽ جنهن جي چوٽيءَ مان تند وَٽجي نڪري). ٤. عيد کي (اڳين ٻولي)= عيد لئي. پيري= چرخو چوري (= سٽ ڪتي). ڪج پرت= پرت بنائج (سٽ ڪتي، ڪپڙو ناهي، ان تي سهڻو پرت پَرج). ٥. سُتِي= سُتي پئي آهين. ساهين هڏ= هڏ ساهين= عضوا سِڌا ڪرين، ڊگها ڪرين ۽ ڇڪين، آرس ڀڃين، ڪَر موڙين. صباح= ڪنهن سڀاڻڪي ڏينهن تي، اڳتي ڪنهن ڏينهن. ٦. ڪوڙي- ڪر ڪان نٽائيندڙ. وِنهان- شادي. واڌائيين- مبارڪن لاءِ. پوڻي سنيوڙي= سنيري وتين، سدائين تيار پئي رهين. مٿي جنهِ موڙي- جنهن جي مٿي تي پري، جنهن مٿان ذميداري جو بار. ٧. ڪتوءِ- تو ڪتيو. ڪال= ڪالهہ. اُجهڻ= رلڻ.

Marfat.com

مُنا مَنجِيءَ اُکَڙِئا، اَرَتِ ڍُرُکِي مالَ
هَئي ٿِنِي جي حالَ، جَنِ ڪاپِي مَنجهَان ڪِين ڪِئو.

٨

اَڄُ پُڻِ اُجَهڻَ ڪي مَرِين، نَکِينِ ڪتوءِ ڪالَ
اَرَتِ اوڏِيائِي نـ وِهِين، مَحَڪَمُ وَنِي مالَ
پوري توسِين پَالَ، ڪانڌُ ڪَرِيندو ڪيتَرا!

٩

سي تو وَهيءَ وِڄائِيا جي ڪَتَڻِ سَندا ڏِينهَن
اَرَتِ اوڏِيائِي نـَ وَڄِين، پورِي پورِي سَيئَن
تَندُ پَسَندِينءَ ڪِيئَن، هاڻي ٿُون وَڏِي ٿِئين.

١٠

توڙي ٿُون وَڏِي ٿِيين، اُتِي آتَڻِ آءِ
ٿِيءُ پيڙِي پيرَمَ وارِيين، بِي هڏِ ڪَر مَ ڪاءِ
تـَ صَرافَ تو صُباحِ، ڪوني ڪاتارِيَنِ سِين.

١١

سونَ سارِيڪا هَٽَڙا ڪُهُ نـ ڪَتِين رَڏْ!
ويهِي ڪُندَ ڪاپو ڪَرِ، گهَٽيين گوهِيُون ڇَڏِ
تـَ صَرَافاڻي سَڏْ، مَرَڪِئو هُوندَ مَنّائِيين.

١٢

مَچُڻِ ياڳَ پَرُ ڏِيين، ڪَٽُ ڪَنبَندِي آ
جَڏهِن ٽَڏهِن ماءُ، پُلَنِ پيرَڻَ وارِيُون.

١٣

جِئَن پيرِيين ۽ پانئِيين، ايڏانهَ هَڏْ مَ آءُ
اِنَ سُرِڪِيءَ ساءُ، آهي عَزازِيل ڪي.

١٤

پيرِيين ۽ پانئِيين، اِئين وِڏُوڙو ڪانڌُ
وينِي اورِ آرٹ سِين گِڇِيءَ پايو پانڌُ
ٿَـ ٿُنهِنجو ٿِي وِڙانڌُ، ڪَتِو وِتو نـ ٿِئي.

١٥

پيرِيين ۽ پانئِيين، پانئِڻُ پَڄي ڇَڏِ
ڪِتو وِتو پورِهيو هوڏْ وِجهنديَئِي هَڏِ
هِتِ ڏيو مَنِين ڏَڏِ، جِتِ ڏُکَنِ ڏهَسَئِي وارِيُون.

١٦

پيرَڻا جَنِ پانئِيو، تَنِ پَئِي ڪاپاتِينِ ڪاڻِ
ٿُنهِجِي ٽِرسَئِي مَتِّي تاڻِ، هُتِ ڏُکَنِ ڏهَسَئِي وارِيُون.

مُنا= چرخي جي پاسن وارا بہ منيا، هڪڙو هڪڙي پاسي ۽ ٻيو ٻئي پاسي، بہ مضبوط ٿلهيون ڪانيون جيڪي چرخي ڪي مٿي جهلي بيهن. منجي= چرخي جي منجي، هيٺيون ڪاٺ جو تختو جنهن ۾ مُنا لڳل. منا منجيءَ= منجيءَ جا منا، منجيءَ ۾ لڳل منا. اکڙئا= ڍرا ٿئا لڏي نڪري پيا. ارٽ مالَ= چرخي جي مالهه، چرخي جي مٿين گولائي ۾ واٽيل سٽ. ڍُرڪي= ڍري ٿي، لڙڪي پئي. ڪاپي منجهان= ڪتڻ منجهان، ڪتڻ جي پورهيي مان. ٨. محڪم وني= مضبوط جهلي. پوري= اي اڀوجهه. پالَ= ٿورا، مهربانيون. ڪَريندو= ڪندو. ٩. وَهيءَ= وهيءَ ۾، جوانيءَ ۾. پوري= اڀوجهه. پورو= فرو. پوري سيئن= ذري جيترو بہ. ٿيءَ سٽ جي معنيٰ= هاڻي عمر ۾ تون وڏي ٿي وئي آهين تنهنجي نظر گهٽجي وئي آهي، سو تند کي ڪيئن ڏسي سگهندينءَ! ١٠. پيرم= چرخو. ڪوني ڪاتارين سين= جن کي ڪاتاريون (سئيون ڪتيندڙ) ڪري مڃيو ويو آهي، تن ڪاتارين سان گڏ توکي بہ سڏي ۽ مان ڏئي. ١١. سون ساريڪا= سون جهڙا. رَڏْ!= اي رَڏي ڪندڙ! صرافاڻي= صراف جي، پارکو خريدار جي. مَنّائيين= تون سودو ڪرين (ڪتيل سٽ ڏيئي قيمت وٺين) ١٢. پر ڏيڻ= ڀروسو رکڻ، زور لڳائڻ. ياڳ پر ڏيڻ= ياڳ تي ياڙڻ. پُلَن= پلجن، گمراهه ٿين. پيرڻ واريون= چرخو ڦيرڻ واريون، گهٽي ڪتڻ واريون. ١٣. جئن پيريين ۽ پانئيين= ائين جو ڪتين بہ ٿي ۽ پنهنجو پاڻ کي بہ ڪجهه سمجهين ٿي. ان سُرڪيءَ ساءُ= انهيءَ ڍُڪَ جو ذائقو (عزازيل چکي چکو آهي). ١٤. وڏوڙو = رنجاڻو، ڪاوڙيو. وڙاند= ردي ۽ بيڪار. ڪِتو= ڪتيل سٽ. وِتو= ڦٽو ڪيل. ڪتو وتو نہ ٿئي= ڪتڻ اجايو نہ ٿئي، ڪيل پورهيو اجايو نہ وڃي. ١٥. پانئڻ= هستي. ڪِتو= ڪَتيل، ڪاپو ڪيل. وِتو ڪري وجهنديئي= ڦٽو ڪري ڇڏينديئي. ڏڏ= اياڻا، پورا. ڏيو= ڏيڊ سئو تندن جي تاڃي ۽ اُڀت وارو سُٽ. منين= منّائين، وڪڻين. ڏکن= ڏڄ ۾ ڪنبن. ڏهسئي واريون= ڏهن- سوَن تندن جي تاڃي ۽ اُڀت واري 'ڏهسئي' سٽ ڪتڻ ۽ مَنّائڻ واريون. ١٦. پيرڻا= پيرڻ مان، ڪتڻ (تي فخر ڪرڻ) مان. پانئيو= پاڻ کي ڪجهه ڪري سمجهيو. تن پئي ڪاپائتين ڪاڻ= تن ڪتڻ وارين کي سٽ جي خريدارن سان ڪاڻ پئي، سي پڇا ۽ عتاب هيٺ آيون. ٽرسئي= ٽن سوَن تندن واري، ٽن سوَن تندن جي ٻر يا اُڀت واري تاڃي. ڏهسئي= ڏهن سوَن تندن جي ٻر يا اُڀت واري تاڃي.

Marfat.com

۱۷

ڪَتُ ڪَنبَندِي آءٌ، مَتان پاڳَ پَرُ ڏيين
تو جيڏيون تو سَرتيون رُوندي رات وِهاءِ
اَرٽ اولاٽيئو ماءُ، سَمُورا ساٿ ني.

۱۸

اَئِي پَهَرَ اَرٽ سين جي ڪَتَن ۽ ڪَنبَن
تَن جو صَرافَن، قورو قُولئو ڪِينَڪِين.

۱۹

چائتِ پائي چِتَ ۾ سَنهُون ڪِتو جَن
تَن جو صَرافَن، ڏُکو داخِلُ نَہ ڪِئو.

۲۰

مَحَبَتِ پائي مَنَ ۾ رَنديا روڙِيا جَن
تَن جو صَرافَن، اَٽُورِئو اَگهائِيو.

۲۱

ٿُلهو سَنهو اگهيو، ڪِين جي ڪَتيائِين
مَرڪِئو مَنيائِين، صَباحَ وِچِ سَرِئين.

۲۲

سُٽُ اُني جو سَڦِرو جي پَرِ ۾ پيچائِين
آوازُ اُو اَرٽ جو ساهَہ نَہ سُٽائِين
لِڪايو لَطِيفُ چَئِي ڪَنبِئو ڪَتائِين
جي ماڻِڪَ مَٽائِين، تهِ مُلُ مَهانگو اُنِ جو.

۲۳

ٽُنبائِي تاڪِيدَ سِين جَن پِڃايو پاءُ
لَسِي تَندُ لَطِيفُ چَئِي هَلِي تَن هَٽاءُ
مَلِمَلِ مَنجهان ماءُ، جي سِگهيون تَن سُونُ ڪِئو.

وائي

ڪا هِنيين سِين لاءِ، پوري ڪا هِنيين سِين لاءِ
پَهيُون ٽُنهنجِيُون جهرڪِين جهوريُون، پِيُون اُڌايون واءُ
اَرٽ پاسي اوجهرِين، توڪي سُمَهڻ آيو سَاءُ
سَنجهي سُمهِين، صُبحِ سُمهِين، وَهِي سَڀِ وَهياءِ
جَڙَ جَنِي جِي جان ۾ سي لوچَن لالَنَ لاءِ.

داستان پيو

۱

تانسِينءَ پِگوئِي پيرِ، جانسِينءَ رَتو راسُ ٽئِي
بُرِيءَ بيڪارِيءَ سِين، هَارِي پاڻُ مَ هيرِ
ڪَتُ ڪَتَندِي ڪيرِ، ٽئين رِسين نِجاڻِجي.

۲

ٽَرڪُ ڏِنڪِي، وَرَ گهٽا، ڪَتيان ڪُجاڙو
ڪاپي مَتان ڪيٽِرو آٽِيان اُڌارو

۱۷. پاڳ پَرُ ڏيين= پاڳ تي پاڙين، پنهنجي چڱي بخت کي زور سمجهين. اولاٽئو= ڦٽو ڪيل، ڦٽائي ڇڏيل. ۱۸. قورو= سٽ جو قورو، گول ويڙهيل سٽ، ويڙهو. قولئو= ڪوليو. ۱۹. چائت= ٻيائي، ڪوٽ. داخل نہ ڪيو= ليکي واري ڪتاب ۾ نہ لکيو. ۲۰. رنديا= سٽ جون تندون يا سُٽ جا ڏورا جيڪي لسا ۽ صاف نہ هجن پر جن ۾ ڳنڍيون ڳوڙها هجن. روڙڻ= چپٽيءَ سان زور ڏيئي، ڳنڍين ڳوڙهن کي سنواري، تند يا ڏوري کي صاف سٺو ڪرڻ. رنديا روڙيا جن= جن ٿلهو ۽ ردي سٽ ڪتيو. اٽوريو= بنا تور، بنا تور ٽڪ جي. ۲۱. ٿلهو سنهو اگهيو= ٿلهي توڙي سنهي جو اگهہ ٿيو. ڪين جي ڪتيائين= جي هوند ڪجهہ ڪتيائين. مرڪئو مٽيائين= مرڪندي مٽايائين (سٽ ڏنائين ۽ قيمت ورتائين). ۲۲. سڦرو= سٺو ۽ صاف. پَر ۾= پنهنجيءَ پر ۾ (ٻين کي ڏيکارڻ لاءِ نہ). ماڻڪ مٽائين= سٽ جي مٽا ۾ ماڻڪ وٺن، سٽ مٽائيندي ڪين ماڻڪ ملن. مل مهانگو ان جو= انهن جو سٽ ملهہ ۾ اجان بہ وڌيڪ مهانگو آهي. ۲۳. ٽُنبڻ= ڪپهہ کي وچائي سٽ ڪٽ ڪري مِٽي ۽ ڏَر ڪڍڻ. پڃڻ= ڪپهہ کي پِٽي، پَها پها ڪري، اڪيڙي صاف ڪرڻ. 'پڃڻ= (اوزار) تي پها پها ڪري صاف ڪرائڻ' لسي تند= جنهن ۾ ڳنڍيون ڳوڙها يا پڙا نہ هجن. مل مل= تند ڪڍڻ وقت ان کي ذري ذري ملڻ، وري وري ملي مهٽي لسو ڪرڻ. سون ڪئو= سون برابر نفعو گڏ ڪيو، ڄڻ سون ڪمايو. وائي. اي پوري، اي موڳي ڪا نصيحت هينئين سان هنڊاءِ. پهيون= ڪپهہ جون ڇڳون. اوجهرين= ننڊ جا جهوٽا کائين. وَهي= جواني. وهياءِ= گذري وياءِ. جڙ= محبت جي جڙ، عشق جي ڪُنڊي. د-۲: ۱. پگوئي پير= پڳل چرخو ٿي ڦيراءِ. هاري= مُٺي. پاڻ مَ هير= پنهنجو لاڳاپو نہ رک. نجاڻجي= نہ ڄاڻجي. ۲. ڪاپي مٽان= ڪتيل سٽ عيوض.

Marfat.com

جي وَرُ ڏِئي وارو، تہ سُونهان سَرتين وِچ ۾.

٣

اوبِيندي عَيبَنِ جِيُون لِينجھون ڪِيمَ لِڪاءِ
ڏاجي ۾ ڏِينداءِ، ڪِتي مُقابِلِ ڪَپڙا.

٤

چَرڪو ڏئِي نہ چَسَ، پيرِيان پيئِرَ نہ پِري
مُونکي ماري مَس، ڪَتائِينديُون ڪيتِرو.

٥

تاجي توريائُون، تہ عَيبَ نِڪتا اڳِيان
ڪوني ڪاپاتِينِ ڪي پَرِ ۾ پَڇيائُون
اڱلڙِي آئُون، مُون ڪان پڙا پَڳا نہ ٿِيا.

٦

جَنِي ڪِتو ڪالهہ، سي پاٽان پييُون مامَري
جَنِي تَرڪُ نہ مالهہ، سَرهيُون سي صَرافُ سِين.

٧

چَرڪو پَنهنجيءَ چِتَ ۾، پَئِيءَ پيرِئو جَنِ
توٽي ڪِينَ ڪَتَنِ، تہ پَہ ڪانڌُ اُنِي جو ڪوڏِيو.

٨

ڪَتيمِ سَڀ جَمارَ، توءِ پانڊِي پُوري نہ ٿِئي
جِئي مُون يَتارُ، جو ڪوني ڏِيندُمِ ڪَپڙا.

٩

ڪَتي مَتي آئِيُون ڪَري ٿندُ تَيارُ
اَٿَلَ اوڏاهِين ٿِئي، جيڏانهہ پِرينءَ پارُ
ڪاپائِتيءَ قَرارُ، پورهيي مان پرائِيو.

١٠

نہ ڪَتي ڪَتائي، نہ ڪَئِي ڪورِيين ڪاڻَ
رَبَ سان جَنِ رِهاڻَ، تَنِ اُڊو ناهِ اُگهاڙَ جو.

١١

سي اَڄُ نہ آٽڻِ آئِيُون جَنِي ڪِتو ڪالهہ
اَرٽ اَڪِلِي مالهہ، پُوري وِييُون نِجُهرا.

١٢

نہ سي وَوڻَ وَوٽَنِ ۾، نہ سي ڪاٽاريُون
پَسِئو بازاريُون، هِنيَڙو مُون لُوڻَ ٿِئي.

١٣

وييُون ڪَنهِ وِگهہ تَري، پيرا پَجي ماءِ
آٽڻَ مَتي آسِري آيَسِ جَنِي لاءِ
تِئان هِتِ نہ ڪاءِ، آٽڻِ ڪِتُمِ جَنِ سِين.

١٤

اولاٽيئانِ اَرٽَ، وِيُون ڪيڏنہ ڪَتڻَ واريُون
لُڙجَنِ لاڪيٽِينِ جِيُون پَهيُون مَتي پَٽَ
اوبَڻُ ۽ اُگهٽَ، ڇَڏي پينيُون ڇَپرين.

٣. اوبيندي= تند ڪتيندي. لينجيون= پڙيون، تند ۾ سنهڙيون ڳنڍيون. ڏاجي ۾= ڏاج ۾. ڪتي مقابل= تنهنجي ڪتيل سٽ برابر. ٤. چس= راحت، مزو. پيريان= ڦيرايان. نہ پري= نہ ڦري. ٥. نِڪتا= (عام اُچار) نِڪتا. پر ۾ پڇيائون= مخفي طور پڇيائون. اڱلڙي= ميري، عيبن واري. پڙا= تندن ۾ ڪپهہ جون ڳنڍيون ۽ ڳوڙها. ٦. پييون مامري= جهيڙي جهنجهٽ ۾ پيون، جنجال ۾ پيون. سرهيون= سُرخرو، آبائتيون. ٧. پَئِيءَ= ڏجندي. پيرئو= ڦيرئو. ڪوڏيو= چاهيندڙ. ٨. پاندي= (لفظي معنيٰ) تاجيءَ جو پاند، آخر حصو. (اصطلاحي معنيٰ)= پڄاڙي پوري نہ ٿئي. ٩. ڪَتي مَتي= پوِرو ڪتي ٺاهي جوڙي. اُٿل= ڪٿر، واڌ. جيڏانهن پرينءَ پار= جيڏانهن پرينءَ جو پاسو. قرار= اطمينان، آرام. ١٠. ڪوريين ڪاڻ= ڪورين جي ڪاڻ، ڪورين جو غرض (ٿي ڪانہ ڪئي). اڊو= ڍڪ. ١١. اَڪلي= اُڪڙي. نِجُهرا= (پنهنجا) جهوپڙا، (پنهجي آٽڻ وارا) جهوپڙا. ١٢. نہ سي ووڻ ووٽن ۾= (هن وقت) ووٽن (جي پوک) ۾، (اڳيان ڦٽين وارا پلا) ووڻ ڪين آهن. ڪاٽاريون= هوشيار ۽ قابل ڪتڻ واريون. پسئو بازاريون= (خالي يا ٿوري ڪپهہ ۽ ٿوري ڪپڙي واريون) بازاريون ڏسيو. لوڻ ٿئي= ڳري، وِگهري. ١٣. وِگهہ تري= وگهہ ۾، مصيبت ۾، موت ماريندڙ بيماريءَ ۾. پيرا پجي= اچڻ جا ڦيرا ڦٽا ڪري. اچڻ ختم ڪري. ماءِ= ماڳ. ڪِتُمِ (اصل ائين، اڳين بولي) ڪتيم. ١٤. اولاٽئان ارٽ= انهن جا چرخا بند ٿيا. لُڙجن= مٽيءَ ۾ لٽجن. پهيون= ڪپهہ جون ڇڳون. اوبڻ= سٽ کي اوبري تي ويڙهڻ. اگهٽ= سوڙهہ، اگهر.

Marfat.com

١٥

جي هُوءِ تاڻِين تَندُ ڪي، تہ تون هَڏِ مَ تاڻِ
اَڳي اِنَ اُهَجاڻِ، سالِمُ تَندُ سَڄي رَهي.

١٦

ڪي اوبِينِ عَرَبَ ۾، ڪي ڪابُلَ مَنجهہِ ڪَتَنِ
سُٽُ اُنِي جو سَڦِرو مَنِئو ماڻِڪَنِ
قادِرَ! ڪِينَ ڪَڍَنِ، تيلي ٿُلهي وارِيُون.

١٧

ڪي اوبِينِ عَرَبَ ۾، ڪي ڪابُلَ تِيُون ڪَتَنِ
سُٽُ ٿَنِي جو سَڦِرو مِيرُ جَنِي جي مَنِ
توڙي ڪِينَ ڪَتَنِ، تہ پہ ڪانڌُ اُنِي جو ڪوڏِيو.

١٨

نَفِيءَ جي نانہِ سِين پَهِي پِيِچيائُون
پِڙا جي پانئِڻَ جا پِيري پَڳائُون
هُو جو وَڻُ هُئَڻَ جو وَڍِي وِڌائُون
اَسِين ۽ آئُون، آئَڻِ ناهي اُنِ جي.

وائي

آءٌ جا وِيندَڙِي پارِ پِرِينِ جي،
مُونکي آيَلِ جَهلَ مَ پاءِ
جَهلُون پَلُون پائِيِين، پاڻان مَتَ نہ آچِيين ماءُ
وِئُو باروچو نِڪرِي مُونکي سُور چَڪائي ساءُ
مُنهَنجا ڳَم ڪرِيمَ تي، رِيبي تان نہ رَهاءِ.

◈

١٥. تاڻين تند ڪي= محبت جي تند کي (توڙڻ لاءِ) ڇڪن. تہ بہ تون هڏ مَ تاڻ= تون هرگز نہ ڇڪ. ان اهجاڻ= اهڙي طريقي سان. سالم تند سڄي رهي= محبت جي سالم تند سڄي رهي (۽ ڪڏهن ڪانہ ٽٽي). ١٦. ڪي اوبين عرب ۾ ڪي ڪابل منجهہ ڪتن= ڌڻيءَ جي مخلوق جتي ڪٿي ڪم ۾ لڳل آهي. (وڏي مقصد واري معنيٰ تہ، ڪي ولي ۽ ڀلارا عرب ۾ آهن تہ ڪي ڪابل ۾ ڌڻي جي بندگيءَ ۾ مشغول آهن. مَنِئو ماڻڪن= ماڻڪن تي مٺيو، ان سٽ جي عوض ڪين ماڻڪ مليا (نهايت مهانگو وڪاڻو، وڏي قيمت تي وڪاڻو). قادر= اي قادر! اي ڌڻي! ٿلهي واريون= ٿلهي سٽ واريون، جن ٿلهو سٽ ڪتيو. ١٧. مير= محمد صلعم. مير جني جي من= جن جي من ۾ حضرت محمد صلعم جي محبت ۽ هدايت آهي. ١٨. نفي= 'اثبات' جو ضد. 'نفي' جي 'ناه'= 'نفي' ۾ جيڪا 'ناه' آهي (ناه= هئڻ، نيستي، پاڻ کي نہ ڪري پانئڻ). پهي= ڪپہ جي پوڻي. پيچيائون= ڦُوندا ڦوندا ڪيائون. پڙا= تند واريون ڳوڙهيون. پڙا پيچڻ= سٽ جي تند ۾ جيڪي سنهڙيون ڳوڙهيون هجن سي سُوٽي پيچي ڪڍي، تند کي لسو ڪرڻ. هئڻ= هستي. وائي. آيل= اي امان. پاڻان= ويتر، پاڻ وٽان ئي وڌيڪ ڪا. مت نہ آچيين= صلاح نہ ڏئين. سور چڪائي ساءُ= سور جو ساءُ (ذائقو) چکائي. ريبي= ڌُتاري.

سُر بلاول

هن سُر ۾ سنڌ جي سماج واري آڳاٽي دور ۾، پيشہ ور منگتن مڱڻهارن جو، وڏيءَ ويل اسُر جو اُٿي، سردارن جي در تي بيهي، ڏان ونڻ لاءِ سندن ساراهون ڪرڻ وارو ماحول سمايل آهي. اعليٰ معنوي معيار جي لحاظ سان، اهو ماحول سخا سورهيائي جي ڪردارن کي روشن ڪري ٿو.

داستان پهريون

١

الله! جُنگَ جِيَن، اُجهي جَني گهارِيَان
شالَ مَ سُکي وِيَري جِڻان پَهي پين
مَرڪڻُ اڪڙين، جَن ڏِني مُون ٿِئي.

٢

پانڌَپَ سِين نہ پاڙيان سَئِين ٻِئا سَردارَ
آهي مِثلَ مِينھَ جي سَخي تُنهِنجي سارَ
حاتِمَ هَژدَ هَزارَ، جُهڙَ تُنهِنجي جهَپِئا.

٣

جي تُون آسائُو آئِيو، تہ وَنءُ جَڳري لائي
مَتان وَڙُ وِجائِيين ڪِنه ٻِئي دَرِ واجهائي
سَمي سَامَائي، ڇِنتا لَٿِي چارَڻين.

٤

جي تُون آسائُو آئِيو تہ وَانءُ پانڌَپ پاسِ
گهوڙا هيوَرَ هَٽيَا، وَڻي آءٌ وَڻاسِ
پَرِينڌِهين پيياسِ، سُٽِي سَخاوَتَ جِي.

٥

وِسَهُ اِنهِين وِيڻُ کي جِڻن دَعوَتَ ڪِي داتا
مَضمَضه واتا، وِجهُ تہ ڏيئِي واتَ ۾.

٦

پيرَ پَرِينڌَهين ٿَرئا، اِينڌهين لَٿِي اُڃَ
وِيرِي مَنجهِ سُڄَ، ڪَرَ لَڌِي رڻِ اوڪارئين.

٧

اَڪِين سوئِي اوڙڪِئو جو ڪَنين سُئوم ڪَرَنُ
ماءُ مُنهنجو مَنُ، جامُ پَسندِهين پَتَئِو.

٨

جي اُڏمِئو اَڄُ تہ وَسندو سونَ ڦُڙيين
يانَ تَهِين ڏي يَڄُ، جالَ ڏِئِينڊُئِي جَڳرو.

د-١-١: وِيرِي= ننڍڙي ترائي، پاڻي جو ڍبو. پهي= واٿهڙو، ايندا ويندا. مرڪڻ اڪڙين= جن جُنگن ڏني منهنجي اکين جو مرڪڻُ ٿئي، منهنجيون اکيون مرڪن. ٢. پانڌَپ= وڏي سردار. پاڙيان= برابر ڪريان، ڀيٽيان. مثل مينهن جي مينهن وانگر (جيڪو سيني تي وسي، ۽ سيني کي سڪيو ڪري). حاتم= سخي. هَژدَ هزار= هزده هزار، ارڙهن هزار جهڙ تنهنجي جهپئا= تنهنجي جهڙ ڍڪي ڇڏيا، جن تي تنهنجي سخا ۽ ڪرم جا ڪڪر ڇانئجي ويا. ٣. آسائو= آس اميد وارو تہ ڏات ملي. وڙ وڃائين= اي چارڻ منگتا! متان تون پنهنجو لڄڻ وڃائين جو سخي کان سواءِ ڪنهن ٻئي جي در تي وڃين، متان تون ان سخي جي وڙائتي سخا هٿان وڃائين. سمي سامائي= جڳري (جيڪو نسل جي لحاظ سان سمو هو) جي سامائجڻ سان، وڏي ٽيڻ ۽ سخي ٽيڻ نسان. ٤. پانڌپ= وڏي ڏاتار وٽ. هَيور= هاٿي. هٽيا= هٽيڪا پڪا پورا. پرينڌهين= منڍ کان ئي، ڇائي ڇر ڪان. سُٽي= ٻارڙي کي صحت خاطر جيڪا دوا سِپيءَ ۾ وجهي پيارجي سپي ضحت جي، ڏُک صحت جو. ٥. وِسهہ= اعتبار ڪر، پڪ ڄاڻ. ويڻ= ڳالهاءِ، اهو گفتگو تہ (داتا دعوت ڪئي آهي). داتا= ڏاتار، سخي. مضمضه= گرڙي (جيڪا وات ۾ آهي). دعوت ۾ طعام ڪائي، تون گرڙي پيو ڪرين: اها هيٺ اڇل تہ سخي تنهنجو وات ڀري موتين ماڻڪن ۽ سون سان. ٦. ويري= پاڻيءَ جي ڀريل ننڍڙي ترائي. رڻ اوڪارئين= رڻ اُڪرندڙن، رڻ کي پار ڪندڙن. ٧. اوڙڪئو= ڏٺو. ڪرن= سخي جام ڪرن (جنهن کي جهڙو ٻئم تهڙو ڏنم). پتئو= پت ۾ اچي ويو، يقين وارو ٿيو تہ بيشڪ هيءُ سخي آهي. ٨. جي اڏمئو اڄ= جيڪڏهن هيءُ ڪرم جو ڪڪر اڄ گوڙ ڪري مٿي چڙهيو آهي. وسندو سون ڦڙيين= سون جون ڦُڙيون وسائيندو (جيڪڏهن اڄ سخي جڳرو خوش ٿي ڏات ڏيڻ لاءِ ٻاهر آيو تہ سون جي ورڪا ڪندو). يانَ= اي ٻان، اي منگتا. جال (سيني کي)= عام جام ڏئيندو= ڍئو ڪرائيندو، ڍئي ڇڏيندو.

Marfat.com

٩

أدَمئِو اوڙاهُ، لَڪين وَهَنِ واهڙا
سَمي سَرو چِڪائِيو، پِئي شاهُ گداءُ
راهُوءَ جي رِهاڻَ ۾ نڪو ڏَرپُ نہ ڊاءُ
هوتِياڻِي هَتاءُ، وِڙَ پِہ وَجَنِ واسِيَا.

١٠

رَاهُو تُنهنجي رِيتِ، پَرگندين ئِي پَڌري
گهَٽا گهوڙي چاڙهِئا تو مُسافِرَ مَسِيتَ
پُڇين ڪا نہ وِڏِيتِ، جي آيا سي اگهِيا.

١١

سَرُ نِهارِجِ سَيَرو، تَڙِ تَڙِ ڪِيمَ تَرسُ
ڏِينِدُئِي لَڪَ لَطِيفُ چَئِي، راڄَ راهُوءَ جي رَسُ
وِلَها جِنه وَنهِيان ڪِئا پاڳَ تِنهين جي پَسُ
ڪوڙيين لاهي ڪَسُ، جي ڳالهائي ڳاٽُ ڪَٽِي.

١٢

سَنيها سَرِيرَ ۾ راهُوءَ جا رَهِيامِ
ٻئا دَرَ وِسِرِيَامِ، ڏِني جادَمَ جَڳَري.

١٣

سَمُو سَخاوَتَ جي وِيئو پُڇي پَر
ڪوئِئو ڪَنگالَنِ کي ڏِئي دِلاسا دَرِ
مَٿي وِلَهنِ وَرِ، ڏِيهاڻِي ڏاتارَ جِي.

١٤

سَمُو سَوائِي، ٻَهُون ٻئِنئان آڳرو
دَانَهَ جِيءَ دَربارَ ۾، وَرَتِي اِيءَ وائِي:
ڳُهَڙُ ڳالهائِي، مُهَڙَ سَيَ مَلهائِيا.

١٥

سَما تو سِرِ ڇَٽُ، نا تہ پاڳارا پُرِسَ ٻِئا
ڳُهَڙَ تُنهِنجي ڳِجَڙي اچي جالَ جَڳَٽُ
جِنهِ جيهوئِي پَٽُ، تِنهِ تيهائِي ٻِڳيا.

١٦

جان تُون ساقِي آهيين تان وَنِيءَ وِڄُ مَ وِجهُ
جُودُ تُنهنجو جَڳرا آهي ثانِي سِڄُ
نِيهَ پيالو نِڄُ، خالِصُ ڏِي کُهَينِ کي.

٩. اڌمئو اوڙاهه= سمنڊ جو اوڙاهه پاڻي اُدمي مٿي چڙهئو. ('اوڙاهي' سمنڊ جو اهو وڏو خوفناڪ چاڙهه آهي جيڪو اپري ڪنارا ٻوڙي). سخي ائين سخاوت ڪئي جو ڄڻ اوڙاهه اڌمي پيو. لڪين وَهن واهڙا= جڏهن اوڙاهه ٿو اڌمي تڏهن ان جي اٿل مان ٻيون ڪيئي وهنديون وهن ٿيون، سخي جي سخا جي جيڏانهن ڪيڏانهن پلٽ آهي. سمي= راهُو. سرو چڪائيو= شراب چڪائيو. پئي شاهه گداءُ= هرڪو پيو پئي، ننڍو وڏو پيو پئي. راهوءَ جي رهاڻ= راهوءَ جي ڪچهري. هوتياڻي= راهو هوتياڻي، راهو پٽ هوتيءَ جو (هن بيت مان معلوم ٿيو تہ هوتيءَ جو پٽ راهو سخي هو). وِڙَ= دشمن. وجن واسيا= واسيا وڃن، ذاتِ وڃيو خوش ٿيا وڃن. ١٠. راهُو= اي راهو. تنهنجي ريت= تنهنجي سخا واري ريت. پرڪندين= پراهين ڪندين، پَرڏيهن ۾. مسيت= مسجد. (مسجد ۾ ٽڪندڙ غريب مسافرن مان بہ تو گهڻن کي گهوڙن تي چاڙهيو). وڏيت= ذات پات جي خبرچار، تفصيلي خبر. ١١. سَرُ= وڏو شاهي تلاءُ. سيرو= ڀريل، وڏي پاڻيءَ وارو. تڙ تڙ ڪيم ترس= هِتي هُتي هر تڙ تي نہ بيهہ ۽ نہ واجهاءِ. ولها= ڏکيا بکيا. ونهيان= سکيا ساوا. پاڳ= پڳ، سرداري. ڪَس= ڪَٽُ (مَسڪيني ۽ تنگي وارين ڳُٽين جي)، دل جي ڪٽ (جنه کي لاهي اندر اجاري اڇو ڪري). ڳاٽ ڪٽي= مٿي نهاري، ڪرم جي نظر ڪري. ١٢. سنيها= يادگيريون سخي راهوءَ جون. ڏني جادم جکري= (منگتو چارڻ ٿو چوي تہ) جادم جکري جي سخاوت ڏسي مون کي ٻئا در وسري ويا (جن درن تي بيهي وڃي سردارن جون ساراهون ڪندو هوس). ١٤. سَمو= جکرو. سوائي= ٻختاور، سوايو. ورتي ايءَ وائي= اهائي ڳالهہ پئي هلي. ڳُهڙ ڳالهائي= ڳُهڙ جي ڳالهاءُ ئي، سندس هڪ سهڻي گفتي ئي: سندس انهيءَ گفتي تي تہ سوالين کي ڏيو. (ڳهڙ جو لقب جکري سمي تي: اهو نالو ڪانٺس اڳئين سردار جو پڻ هو. مُهڙ بہ ڪڇ ۾ حڪمران هو. مُهڙ جي نالي سان ٻيا بہ سخي سردار ٿيا، جن کي ڳهڙ جي هڪ ڳالهاءُ ئي ملهايو). ڳُهڙ= اي ڳهڙ، اي وڏي ڪانڌ وارا، اي وڏي دَم دِماغ وارا. ڳِجڙي= گنجڙي، ديري. جڳٽ= جُڳ (ميڙ ماڻهن جو). جيهوئي= جهڙوئي. پٽ= پيالو، ڪشتو، ٿانءُ (خيرات ونڊ جو). تيهائي= تهڙي ئي. ٻکيا= خيرات. ١٦. وڄ وجهڻ= وارو پيچڻ (هڪ ڀيرو ڏيڻ ٻيو ڀيرو نہ ڏيڻ) رَهائي ڇڏڻ. جُود= سَخا. ثاني سڄ= سڄ جو ثاني، سڄ برابر (جيڪو جتي ڪٿي روشني ڏي). نيه پيالو= نيه جو پيالو، عشق جي وٽي. کُهيا= ڏتڙيل، ڪنگال.

١٧

هَتان جادَمَ جَگري وَڻي پوءِ مَ وِڄُ
اَچو آيا نِڄُ، سَمي وائِي واتَ ۾.

١٨

هَتان جادَمَ جَگري وَڻيءَ وِڄُ مَ پوءِ
پِي پِي سو پُرِ ٿِئي جو حاتِمَ پاسي هوءِ
کَيفَ ڏاران کوءِ، جِئي کو مَ جهانَ ۾.

١٩

ڏُکو داروُنءَ هيڪَڙو جي وِکامي پَدَمِ
سَمُو دَمِ قَدَمِ، تو جالَ پِياري جَگرو.

٢٠

ڏُکو داروُنءَ هيڪَڙو جي وِکامي نِيلَ
سَمُو جامُ سَبِيلَ، تو جالَ پِياري جَگرو.

٢١

ڏِني جادَمَ جَگري چِتِ ٻِئا چَڙهِن کِينَ
سَمُو ٿَنِ سارُون لَهي جي مُنا ۽ مِسڪِين
اِنهِين مَلَ مُبِينَ، لَدِي سارَ سَيِن جِي.

٢٢

ڏِني جادَمَ جَگري چِتِ نه ٻِئا چَڙهَن
ته ڪُهُ ڪُوهَ ڪِڄَن، جُهُ سَرُ لِيِي سَيَرو.

٢٣

پَسَندهين پُرِ ٿِئا جَگرو ۽ جاچِڪُ
ٿِئان ڏِني مَگَڻي طَهُورا جي ٽِڪَ
سَمي ڀِڳِيَس سِڪَ، واصِلُ ٿِئو وِصَالَ سِين.

وائي

جان ڏِناٿُون پيرَ، جان ڏِنائُون پيرَ
مَٿي اَگَڻَ آئيا، سُونهَڻَ لَڳا سِيرَ
جِئائين نَبِي نِڳِئو ڀَري مُبارَڪَ پيرَ
لَٿا ڏُک سُکَ ٿِيا، ٿِي واڏائِيءَ ويرَ
ڀَڳا کوٽَ ڪُفارَ جا اَچي علي شيرَ.

داستان پيو

١

جَگرو جوڙي، پاڻَ ڏِٺِي پَيدا ڪِئو
کِهَرَ جِئَن ڪَرُ ڪَٽِئو، مَلُ مُجُون موڙي

---

١٧. جادَم جکري= جادم جي پيڙهيءَ واري جکري. وڻيءَ پوءِ مَ وڄ= وڻيءَ ۾ وڄ نہ پوي، وينلن مان هرهڪ کي هر واري وڻي ملي، وارو نہ پڄي. "اچو آيا نڄ"= 'اچو اچو، پلي آيا' (اها وائي سندس وات ۾ آهي). ١٨. حاتم پاسي هوءِ= جکري جي رهاڻ ۾ وينل هجي. کيف= خمار، مخموري. ١٩. ڏُکو= تولو، ٿورڙو مقدار. وکامي پدم= پدم ۾ وکامي، پدم جي ملهہ ۾ وکامي. پدم= ڳڻپ جي ڏهاکن مان چوڏهون ڏهاڪو (ايکا، ڏهاڪا، سو، هزار، ڏهہ هزار، لک، ڏهہ لک، کروڙ، ڏهہ کروڙ، ارب، ڏهہ ارب، کرب، ڏهہ کرب، سنک، ڏهہ سنک، پدم). سمو= سخي سمو سردار جکرو. دم قدم= هر دم، هر گهڙي، هر گهمري. جال پياري= جام پياري، گهڻو پياري، آل جال پياري، عام خاص کي پياري، سڀني کي پياري. ٢٠. جي وکامي نيل= جيکڏهن کٽي نيل جي ملهہ ۾ وکامي. نيل= ڳاڻيٽي جي ڏهاکن ۾ سورهون ڏهاڪو: پدم، ڏهہ پدم، پوءِ نيل، ڏهہ نيل. سمو جام= سخي جکرو. سبيل= پيڻ جي خيرات، وهندڙ واٽ تي ڀري رکيل پاڻي مثل جيکو ايندو ويندو پيو پئي. ٢١. چتْ ٻئا چڙهن کين= ٻئا سخي چت تي کين چڙهن، ياد ئي کين اچن. سارون= سنڀارون. منا= منٺل، ڏکارا، تکليف ۾ آيل. مل= باهمت، پهلوان. مبين= ظاهر ۽ پڌر، مشهور. ٢٢. سٽ جي معنيٰ= تہ کوهُن کي ڇا کبو جي هک وڏو شاهي سدائين ڀريل تلاءُ ملي وڃي. ٢٣. پُر ٿئا= مخمور ٿئا. طهورا جي تک= طهورا جي ڍُڪ، طهورا کي وڏو ڍُک کري پيتو. ڀڳيس سک= سندس سک لاهي ڇڏي، پيڻ جي سڌ لاهي ڇڏي. واصل ٿئو وصال سين= وصال ۾ واصل ٿئو، جان ۽ روح ۾ جکري سان گڏجي هک ٿي ويو. وائي. جان ڏنائون پير= جڏهن سڄڻن منهنجي اگڻ تي قدم رکيا. سير= گس، واٽون. سونهڻ لڳا= سهڻا نظر اچڻ لڳا. نڳئو= پيدا ٿيو، اُڀيو. ٿي واڏائيءَ وير= مبارک جي مهل آئي. د-٢-١. جکرو= سخي جکرو. کِهَر جئن= کيهر شينهن وانگر. کر کٽئو= ڳاٽ کنيو. مل= پهلوان. مجون موڙي= مجون ٺاهي پاسن کان موڙي مٿي کري. جڏهن گهوٽ تو گهوڙي تي سوار ٿي هلي تہ پويان ساٿس پيار کندڙ پوئلڳ بہ ڏگهيون قطارون کري ٽا نکرن، ايتري قدر جو واٽون ٺهي ٿيون وڃن.

Marfat.com

گهوٽ چڙهئو گهوڙي، پيچين لايا پيچرا.

٢

ڏَمَرئو تہ ڏي، پَرَچئو تہ پاٽ پَري
جُنگَ جَگري کي، ٻَئي چَگيُون چِٽَ ۾.

٣

وينو ڏِئي ڏاتار، ٻَڌيو ماڻِڪَ مُوڙيُون
ڪَمُ نہ ڄاڻي ڪِين ٻِئو وِڄا جو واپارُ
لَٽو ڏُرٽَ ڏُڪارُ، جُنگَ ساماڻي جَگري.

٤

جَگرا تُون جِيين، تُنهنجو ڪَنين مَندو مَ سُٽيان
اکيين ۽ هِنيين، ٻنهِي تاري تُنهنجي.

٥

جَگرا جِيين شالَ، تُنهنجو ڪَنين مَندو مَ سُٽيان
جِئَن تو اَچي ڪالهہ، آزارِئا آجا ڪِئا.

٦

جهُڙ تُنهنجي جهَپِئا هَزارين حاتِمَ
ڪوجهَنَ سَندا ڪَمَ، ڪامِلَ ري ڪيرُ ڪَري.

٧

جَنِ جُهَارِيو جَگرو، وِيلَهہ ٿَنِ وَجي
سَمُو ٿَنِ سَجي، جي اَڻ- ٽُوٽيا عالَمَ ۾.

٨

پيريُون پيري پَيَجَ، هي جي مَنجهان پوريُون
ٻِئي دَر ڪِنهِ مَ وَڃُ، ري هاشِمي هيڪڙي.

٩

جَگرو جَسَ ڳرو، ٻِئا سَڀ اَنِيرا
جِيائِين جُڙِئو جَگرو، تِئائِين نہ ٻِئا
مِنِي تِنهِ ماڳا، اَصلِ هُئِي ايتَرِي.

١٠

جَگري جِهو جُوانُ، ڏِسان ڪونہ ڏِسِين ۾
مُهُڙ مڙني مُرسَلِين، سَرسُ سَندُس شانُ
اِيءُ آڳي جو اِحسانُ، جِنهِ هادِي ميڙيُم هِهَڙو.

١١

جِئائِين جُڙِئو جَگرو، تِنهِ مِنِيءَ ڪونهي مُلُ
اِهَڙو گوهَرُ گُلُ، پاڻَ ڏٺِي پيدا ڪِئو.

١٢

جَگرو جَسَ ڳرو، ٻِئا مِڙيئي خانَ
مِنِي اِنَ مَڪان، اَصُلِ هُئِي ايتَرِي.

---

٢. ڏمرئو تہ ڏي= جي ڪاوڙيو، تہ بہ ڏي. پاٽ= ڳائيندڙ منگتو، جو ڳائي ۽ صدا هڻي. پرچئو، پرتو= راضي ٿيو. پاٽ پري= پاٽ کي پري ٿو چڏي. جُنگ= وڏي شان ۽ ڏان واري، وڏي سخي. ٣. ڏاتار= ڏيندڙ، سخي. ٻڌيو ماڻڪ موڙيون= ماڻڪن جون موڙيون ٻڌيو، ماڻڪ ڳنڍين ۾ ٻڌيو. وڄا (وديا= ڄاڻ، علم)= حڪمت عملي، وڏو ڳن ۽ فهم، ڪرامت سخاوت. ڏرت= ڏک، ڏڪار. ٤. جيين= (توکي دعا آهي تہ) شال جيين! مندو= مندائي وارو گفتو، گلا. ڪنين مَ سٽيان= پنهنجن ڪنن سان نہ ٻڌان. تاري= آسرو، تات. ٥. آزارئا آجا ڪيا= جيڪي آزار ۾ هئا، تن کي آزار کان آجو ڪيو، جيڪي قيد بند جي سختي ۾ هئا، تن کي آزاد ڪيو. ٦. جهڙ تنهنجي= تنهنجي ڪرم جي ڪڪرن، تنهنجي سخا جي جهڙ. جهَپِئا= سُسائي ڇڏيا، گهٽائي ڇڏيا. هزارين حاتم= هزارين حاتم جهڙا سخي. ڪوجهن سندا= اگلن سندا، عيبدارن سندا. ڪرير= جو سدائين سخي هجي. ٧. جُهارڻ= ساراهڻ. ويلهہ= ويلي واري بک، تنگي، اٿهوند. تن سَجي= تن کي سجي، تن ڏي سجي، تن ڏي توجهہ ڪري، تن ڏي ڌيان ڏئي. اڻ- توٽيا= ٽُون يا ٽوڻ کان سواءِ، جن وٽ ويلي جي ٽوڻ ڪانهي. عالم ۾= جڳ ۾.
٨. پيريون (واحد پيرِ)= وَڏا نغارا. پيري= واري، ڦيرائي (اڳ منگتا صبوح جو سردارن جي درن تي پيريون وڄائيندا هئا ۽ ڪين ڏان ملندا هئا). هاشمي= حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليہ وسلم. ٩. انيراءِ= هڪ سردار جيڪو پيٽ ۾ اييڏو وڏو ڪونہ هو. ٻيا سڀ انيراءِ= ٻيا سڀ رواجي سردار. جيائين= جتائين، جنهن ماڳ ڪان. جڙئو= پيدا ٿئو. تئائين= تنهن ماڳ ڪان. تئائين نہ ٻئا= ٻئا سردار ان ماڳ مان نہ جڙيا. ١٠. جهو= جيهو، جهڙو. مُهڙ= مندي، اڳواڻ. آڳي جو= الله جو. ميڙيم= ملايم. ١١. جئائين= جتان، جنهن جاءِ تان. جڙئو= جڙيو، بنيو. تنهن منيءَ ڪونهي مل= تنهن منيءَ جو ملهہ ئي ڪونهي. اها ايڏي قيمتيي هئي جنهن جو ملهہ ڪري ئي نٿو سگهجي. گوهر گل= املهہ ماڻڪ ۽ سهڻو گل. ١٢. جَس ڪرو= جَس ۾ ڪرو، صحيح سچي ساراهہ وارو. مني= اها مني جنهن مان جڪري کي ڏٺي جوڙيو. ان مڪان= ان جاءِ تي جتان مني ڪنئي وئي. اصل هئي ايتري= ماڳهين هئي ايتري.

Marfat.com

١٣

جَڳرو جَسَ ڳرو، ٻِئا مِڙيئِي چامَ
مِنِي اِنَ مَقامِ، اَصُلِ هُئِي ايتري.

١٤

جَڳرو جَسَ ڳرو، ٻِئا مِڙيئِي ميرَ
مِنِي اِنَ خَمِيرِ، اَصُلِ هُئِي ايتري.

١٥

جَڳرو جَسَ ڳرو، ٻِئا مِڙيئِي مَلَ
سَمي جي سُهاڳَ جي کِنهَ نہ پيئِي کَلَ
مِنِي اَنَ مُرسَلَ، اَصُلِ هُئِي ايتري.

وائي-١

آسَرو آهي، يا الله! مُونکي هوتَ حَبِيبَ جو
مُونکي دوستَ حَبِيبَ جو
جان جان اوڏا ڪَرَها پَهُچان تان ڪاهي
موٺ مُنهنجا سُپِرين، واڳون وَرائي
شَفاعَتَ شَفِيع جِي تِنهِ ۾ ڦيرُ هَڏهن ناهي
مِيرُ مُحَمَدُ ڪارڻي اَڙِئا ڇَڏائي
اهي ڪَمَ ڪَرِيم جا جِنَ لڳا لنگهائي
لُطفَ ساڻُ لَطِيفُ چَئي، مُوڙها مِلائي.

وائي-٢

پَسِئُو سو پَسبو
نُورُ نَبِيءَ جو، نُورُ شَفِيع جو
ظاهِرُ ٿِئو زَمِين تي ڏيهَن جو ڏِئو
خاوَنِدَ خاصَ خَلقِيو هِهڙو ڪونہ ٻِئو
ڏِرندو چَنڊُ رَسُولَ تي ڏُوران ئي ڏِسبو
بابو بِيبيءَ فاطِمَهَ ميڙي ۾ مَلهندو.

داستان ٽريو

١

ٽُون اوڏِرُ، ٽُون اوڏِڪَو، ٽُون اَجهو، ٽُون آڳُ
هِتِ پُڻ تُنهنجو تَڪيو، مَهند ﺑہ تُنهنجو ماڳُ
سي لوڙيُون ڏِينِ نہ لاڳُ، جي اَجهي آيُون اَبڙي.

٢

سَمُو تَنِ سَڏَ ڪَري جَنِ تي وڏو ويڙُ
اَٿيءَ تہ آجِي ٿيان، پاءِ پاڳوڙي پيرُ
تو رءَ ٻِئو ڪيرُ، سَرٽِينِ جا سُونا سَهي.

٣

سَرٽِين جا سُونا سَهي، وَسِيلو وِلهن
لُڏِي ڪِين لَطِيفُ چَئي اَڳِئان لالُ لَکَنِ
جِتِ ڪوڙئين ڪِينَ ڪُڇَنِ، اُتِ پابوهي پَٽرو.

١٣. چامر= نالي جا چامر، نالي جا سردار. ان مقام= ان جاءِ تي. ١٤. مير= نالي جا مير، نالي جا سردار. ان خمير= خمير واري انهي رس ۽ طاقت واري. ١٥. مَل= نالي جا پهلوان. سمي جي= جکري جي (جيڪو سمو هو). سهاڳ جي= (اصطلاح طور) بخت جي. مُرسل= موڪليل. الله تعاليٰ جي طرفان موڪليل (شاھ صاحب، معنوي طور، سمي جي مثالي ڪردار جي حوالي سان، جناب رسول الله صلي الله عليہ وسلم (الله جي طرفان رسول يا موڪليل) جو شان ڳايو آهي.) وائي-١. جان جان= جيسين تائين. واڳون ورائي= رخ ڦيري پوئتي ڪري. اڙِئا= ڦاٿل، آزار ۾ ڦاٿل، گناهن جي سزا ۾ آيل. لڳا= منڊا، عيبدار، ناقص. مُوڙها= مُنڊل، پِنڪيل. وائي-٢. پَسِئو سو پسبو= ڏٺو ۽ اجان وڌيڪ ڏسبو، روشن ٿيو ۽ اجان وڌيڪ روشنائي نظر ايندي. ڏيهن جو ڏيو= اهو ڏِيو جنهن ڏيهہ روشن ڪيا. ميڙي ۾ ملهندو= حشر واري ڏينهن سَرهو ۽ سرخرو هوندو. د-٣-١. اوڏِر= سمن جي شجري ۾ هڪ آڳاٽو نالو، سمن جي پيڙهي ۾ هڪ وڏو ڏاڏو. ٽُون اوڏِر= تون ئي وڏو ڏاڏو اوڏر آهين. اوڏِڪو= ڏِڪ وارو لباس. اجهو= اڏيل گهر، آرام وارو گهر. آڳ= باھ جنهن تي هٿ سيڪجن ۽ پڻ ڪاڏي ڪي پچائي. تڪيو= رهايش واري جاءِ (جيڪا ڏکين لاءِ پناھ). مهند= اڳيان= اڳئين جهان ۾. تنهنجو ماڳ= تنهنجي جاءِ. لوڙيون= لڳل لوڙيون، هنيل مال، ڪاهي آندل مال. لاڳ= محصول، ڏنڊ. جي اجهي آيون ابڙي= جيڪي ابڙي جي ماڳ تي پهتيون. ٢. تن سڏ ڪري= تن کي سڏي پناھ ڏئي. اَٿي= (پناھ ۾ آيل مائي ٿي ابڙي کي چوي تہ) تون اَٿي دشمنن کي پَلِ تہ آءٌ آزاد ٿيان. پاءِ پاڳوڙي پير= رڪيب ۾ پير پاءِ، گهوڙي تي چڙهي سوار ٿيءُ (مقابلي لاءِ). سرٽين جا= سامن جا، جيڪي پناھ ۾ آيون تن جا. سونا سهي= ذما کڻي، بار سهي. ٣. وسيلو ولهن= ولهن جو وسيلو، ڏکين بکين جو سڏ سڻندڙ. لُڏي= هٻڪي، ڊڄي، هٽي. اڳيان لال لکن= اهو گهوٽ (ابڙو) لکن حملي ڪندڙن جي آڏو. پابوهي= مُشڪي، سرهو ٿئي.

Marfat.com

٤

سَرڻين جي سُک لئي سانگ کنئي سردار
جي ٿيون ابڙي آڌار، سي سُنگ نہ ڏينديون سومريون.

٥

جي آجهي آيُون ابڙي، تِنهِ وَڏي ڄامَ ڄمارَ
ٻاجهہ جنهين جي ٻارَ، اَنئي پَهَرَ اگوندرا.

٦

آروڙجي اُٿيو ديمين پيِيَس ڏکُ
لاٽائين لَطِيفُ چَئي عالَمَ تان اهکُ
ٿِن سَرِڻين ٿِئو سُکُ، جي آجهي آيُون ابڙي.

٧

آروڙجي اُٿيو، ديمِين پيِيَس دانہَ
ٻاٻوهيو پيرُ کڻي سَمُو سَرِڻِين ڏانہَ
مَٿئان مَٿي ٻانہَ، اُپو آڇي سُلطانَ کي.

٨

جُهُ ڇَليُون پَسي نہ ڇَڪِئو تِنهِ واکاڻِئو وِکَ
لُڏي کِينَ لَطِيفُ چَئي لَکَنِ اڳيان لِکَ
پيرُ نہ موڙي پانهنجو تَنگِيءَ پَئي تِکَ
سَرڻِين ڏِئي نہ سِکَ، هَکَلَ سِين هالارَ ڏِڻي.

٩

پِڙَ ۾ اُپو پاڻُ، ساڻِيَن کي سَڏ کَري
يَلي جيءَ لاڏاڻُ، سَڀ لنگهيندا لَڪِيُون.

١٠

ابڙو اگهامَن ۾، سَبَڙ ڄِئَن ٻيلي
سي پَٽَ کِنهِ نہ پُوٽِيا جي تو پَڙ پيلي
سَمُو سانوڻُ مِينہَ ڄِئَن رجون ٿو ريلي
اَچَن جي ويلي، ٿَن بورَ بَخشي بَٺِ ڏِڻي.

١١

ابڙو اگهامَنَ ۾ پَرجهَلو ٻاري
مَنهن مُني جڳرو طاماعُن تاري
سَمي سُوالِين کي ويلهَہَ وِساري
پُڄي سي پاري، جي عاجزَ اُجُورَنِ ۾.

٤. سرڻين جي= سامن جي، پناهہ وٺندڙن جي. سُک لئي= سلامتي لاءِ. سانگ= تلوار. ابڙي آڌار= ابڙيءَ جي آڌار، ابڙي جي آسري تي. سُنگ، سونگ= محصول، کنهن ڏاڍي جو مقرر ڪيل ڏنڊ. ٥. اجهي آيون= ابڙي جي اجهي آيون. تنهن وڏي ڄام ڄمار= تنهن ڄام جي شال وڏي ڄمار هجي. ٻاجهہ جنهين جي ٻار= جنهن جي ٻاجهہ سڀبان ٻار. انئي پهر اگوندرا= تن جا ٻارڙا رات توڙي ڏينهن بي غما ۽ بي ڊپا آهن. ٦. آروڙجي اٿئو= وڏي ڪاوڙ ۽ جلهہ سان اٿيو. ديمين= حملي ڪندڙن فوجن. ڏک= نظر. لاٽائين لطيف چئي عالم تان اهک= لطيف ٿو چوي تہ: جڏهن هيٺن تي حملي ڪندڙن کي هو سورهيہ سامهون ٿيو تہ (مظلومن جي مدد ڪرڻ وارو اصول پکو ٿيو ۽) عالم تان آزار لهي پيو. سرڻين= سامُن، پناهہ ۾ ايندڙن. ٧. ديمين پيِيس دانہ= حملي ڪندڙ فوجن تي هن جي هَڪل پئي. ٻاٻوهيو= سرهو ٿيو. مٿئان مٿي ٻانهن= پنهنجي ٻانهن مٿي ڪان اُپي ڪري. سلطان کي= چڙهائي ڪندڙ بادشاهہ کي (آيل ٻانهون، يعني سام ۾ آيل سومريون، نہ پيو ڏئي، پر انهن جي بدران پنهنجي ٻانهن اُپي ڪري پيو بادشاهہ کي پيش ڪري). ٨. تنہ واکاڻئو وِک= تنهن وِک سڀبان واکاڻجي ويو جيڪا ان فائتي وقت ۾ اڳتي وڌائي ڪنئي. لڏي کين= لرزي کين، ڌڃي کين. لِکَ= ٿورو ذرو. تک= حملي جي تيزي. سرڻين ڏئي نہ سِک= سامن کي ڪجهہ بہ نہ چوي. هالار ڏڻي= هالار جو مالک. هالار= ڪڇ جي ڏکڻ- اولهہ ۽ ڄام نگر جي اولهہ وارو ائو. ٩. پڙ ۾= جنگ جي ميدان ۾. اپو پاڻ= پاڻ بيٺو. يلي جي لاڏاڻ= چڱي جي لاڏاڻ= چڱي جي اڳوائي واري لڏي سان. لڪيون= ڏکيون چاڙهيون. ١٠. ابڙو= سخي ابڙو (ساڳيو سورهيہ ابڙو جنهن سامون جهليون. يا هي ڪو ٻيو ابڙو، جيڪو سخي هو). اگهامن ۾= اگهامن جي ملک ۾، انهيءَ ملک ۾ جتي اگهامن جا راڄ هئا ('اگهام' هک ذات آهي، هک قبيلي جو نالو آهي، هيءُ سخي ابڙو اگهامن واري ملک ۾ رهندڙ هو، يا اتي انهن جو سردار هو. انهيءَ لحاظ سان هيءُ ابڙو بہ اگهام هو). سبڙ ڄئن ٻيلي= ڄئن لس ٻيلي ۾ سبڙ ڄام سخي ٿئن اگهامن ۾ ابڙو سخي. ١١. پرجهلو= پشت پناهہ. ٻاري= پرجهلو جي صفت، وڏو مضبوط. منهن مُني= منهن جي اها وچ واري مضبوط مُني جيڪا سڄي منهن جو ٻار جهلي. طاماعن تاري= جيڪي سوالي طمع رکي اچن تن کي تاريندڙ، گهُرجائن جي گهرج پوري ڪندڙ. ويلهہ= بک، توڻ جي تنگي. پاري= ڪم (۽ آمدني) کان سواءِ، اڻ هوند وارا. عاجز= محتاج، مجبور، مشڪل گذارو ڪندڙ. اُجورن ۾= ملندڙ اجورن ۾، (ٿورڙا اجورا جيڪي انهن کي ملن ٿا، کي ٿورڙيون خير خيراتون جيڪي کين ملن ٿيون).

Marfat.com

١٢

صُلحُ ڪَرِ سُلطانَ سين ڪَڏي گهَل گهَرا
تہ تُون تِنهِ دَرا، ڏِيهاڙِي ڏانَ لَهِين.

١٣

اَصغر ڏي آهِين گهڻا، تُون اَڪبَر ڏي آءُ
مَتان لوڙو لاهِيين مَجُوسيءَ متاءُ
حَيدرَ جي هَٿاءُ، وِڙُھ تہ ويرِي مارِيين.

١٤

مَارِ مَ مُطِيعَلِ ڪي، مَجُوسيءَ ڪي مارِ
وَڏِي جَنگِ مَ وِسارِ، ننڍِيان نَفعو ناہ ڪو.

١٥

ننڍيان نَفعو ناهِ ڪو، مَ وَڏِي وساري
مَجُوسِي ماري، اَڪبَرَ ڏي اَچِيج تُون.

وائي

ڍِڪَ ڍِڪِيندو، مُون نہ ڇَڏِيندو
شَفِيعُ شافِعُ سُپرِين
اَندا اُوندا آڪُڙِئا، سَڀ نِباهِي نِيندو
وَٿان ويچارَنِ جي، داڙُو تِي دَڙِيندو
جي ڏوهارِينِ ڏاڪُڙا، لَڪَ سِي لنگهائِيندو
نُور ناڪارُونَ نہ ڪَري، مُحَمدُ مِنَتَ مَڃِيندو
هِت پُڻِ حامِي هِنَ جو، اَڳِئان آڏَرَ ڏِيندو
طَهُورا تَڙِئنِ ڪي پاندَپُ پِيارِيندو
پاڻُ سُجاڙِي پاڙِهين ڪامِلُ ڪَرَمُ ڪَرِيندو
طَنبُو آڏِي تارَ ۾ عاصِينِ وَٽِ اَڏِيندو
داتا دوزِخِينِ ڪي لِينگهو لَهرائِيندو
رَسَڻَ ويرَ رَسِي ڪَري مُشڪَ رَنگُ مَتِيندو
رَحمَةُ لِلعالَمِين اهُڪيءَ آگهُ ٽِيندو
اُتي عبداللطيفُ ڪي هادِي هَٿُ جهَلِيندو.

◈

١٢. سلطان= سيني ۾ وڏيڪ طاقتور ۽ وڏو حاڪم، جنهن جو ٻين سيني حاڪمن مٿان حڪم هلي (معنوي لحاظ سان ڪُل جو قادر، هڪ الله). گهَلِ= گهوڙن جي گهل= گهوڙن واري وڙهندڙ فوج. ڏان= بخششون. لهين= حاصل ڪرين. ١٣. اصغر= ننڍو (گناه). اڪبر= وڏو (گناه). لوڙو= حملو، جهيڙو. مجوسي= نفس امّاره. حيدر= حضرت علي سائين جو لقب. ١٤. مُطِيعل= ننڍڙو مطيع، مجايل ۽ گهٽو هيٺو، تنهن ڪي. وڏي جنگ= جيڪا نفس سان ڪجي. ننڍيان نفعو ناه ڪو= ننڍين جنگين مان ڪو فائدو ڪونهي (’نفس‘ سان جنگ جي مقابلي ۾ ٻيون جنگيون ننڍيون آهن). ١٥. ننڍيان= ننڍيءَ کان، ننڍي جنگ کان، ٻاهرئين دشمن واري جنگ کان. وڏي= وڏي جنگ، پنهنجي اندر واري دشمن سان جنگ، ’نفس امّاره‘ سان جنگ. مجوسي ماري= پر مجوسيءَ کي ماري. مجوسي= نفس امّاره. وائي. ڍڪ ڍڪيندو= منهنجا عيب ۽ گناه ڍڪيندو. آڪڙئا= ٿاٻن ۾ آيل. داڙو= سفارش ڪندڙ. دڙيندو= پرجهلو ٿيندو. ڏوهارين لاءِ ڏاڪڙا= گنهگارن لاءِ ڏاڪيا. لَڪ لانگها. ناڪارون= انڪار. طهورا= پاڪ پيالا. پاندپ= سردار. لينگهو= گناه جو داغ.

Marfat.com

سُر پرڀاتي

سُر بلاول وانگر، هيءُ سُر بہ موروثي منگتن ۽ مڱڻهارن طرفان سخي سردارن کي ڳائڻ ساراهڻ ۽ ڪانئن ڏاڻ وٺڻ واري رسم روايت جو يادگار آهي، پر هن سُر جو خاص موضوع لس ٻيلي جي والي سپڙ ڄام جي سخا آهي: ٻين سردارن سخا ڪئي تہ پنهنجي شان شوڪت وڌائڻ لاءِ ڪئي، پر سپڙ ڄام سخا ڪئي تہ پنهنجي نالي وڌائڻ ڪاڻ ڪانہ ڪئي پر ڪيرت وارن جي قدرداني ۽ ڏکين ڏڌن جي مدد لاءِ ڪئي: هن خاص طرح محتاجن کي مان ڏنا ۽ ڏڌن کي ڏان ڏنا. اعليٰ معنوي لحاظ سان هيءُ سُر گهُرندڙ ۽ ڏيندڙ ٻنهي جي اعليٰ ڪردار جو آئينو آهي.

داستان پهريون

١

اِيءُ نہ ڀائِنِ ڀيرُ، جِئَن ڪِيرِيءَ ٽنگيو ڪِينرو
سُونهاري صُبُوحَ سِين وِجهي وِينين وِيرُ
توکي چَوندو ڪيرُ، ڪِيرتَ ڏاران مَڱڻو.

٢

سُتو ڪِيئَن ٻِندرون ڪَرين، وَرُ وِهاڻيءَ ووءِ
سُيان ساڙُ سَندوءِ، ڀيو هُوندو ڀَٽَ ۾.

٣

سيرانديءَ ساڙُ ڪِئو سُمهِين ساري راتِ
جاڄڪاڻي ذاتِ، اِيئَن نہ هُئِي اڳِهين.

٤

جاڄڪَ! جيڏا ڀَس، وِٺا سَويرا ساڄَ ڪُٺِي
ڪِينرُ ڪِيرِيءَ ٽنگِئو، ڪَنجهي لڳِي ڪَسُ
تو گهُرندي مَسُ، لَڄَ لنگهَڪِي ڇڏِئِي.

٥

پُورِئا دَرَ مَ پِنُ، جَنِ پِنئي پُورَتَ نہ ٿِيي
ڏِيهہ ۾ ڏاتَرُ هيڪڙو، نانءُ تِهين جو ڳِنُ
جو رَينَ رَسَاڻي ڏِنُ، ڏِيئِي ڏُرمائي ڪِينڪِين.

٦

ڏُرمَنِ جي ڏِيئِي، سي ٿُون مَنگُ مَ مَڱڻا
سَپَڙَ سَندي دَرَ تي ڪَرِ وينتِيُون وِيهِي
پُڇِي نہ ڏِيئِي، وَرِي ليکو نہ ڪَري.

٧

مَنگُ تَنهين کي مَڱڻا جو ڏِينهاڙِي ٿو ڏي
ڪُوڙا دَر دُنيا جا جاڄکَ مَنگِين جي
سُيان تو هِي ڪي، موٽِي ڏِيندا مُنہَ ۾.

٨

مُوڙهو پُٺِين مَڱڻا، ڪيڏانہ هُئين ڪالَ
لنگها ڇَڏِ، لَطِيفُ چَئي، اَجهڻَ جا افعالَ
سَپَرَ دَرِ سُوالَ، ڪَرِ تہ قِيمَتَ آٽِيين.

د-١-١. ڀير= نمونو، ڪردار. ڪيريءَ ٽنگيو= ڪليءَ ۾ ٽنگيل آهي. ڪينرو= ڪيرت ڪرڻ وارو ساز، سرندو. سونهاري صبوح سين= سهڻي بختاور صبوح سان (تون وير وجهي وينين جو اهو صدا ۽ ساراه جو وقت آهي ۽ تون ان کي وڃائين پيو). ڪيرت ڏاران= ڪيرت نہ ڪرڻ واري حالت ۾. ٢. وَرُ= موٽ. وِهاڻيءَ= وهاڻيءَ جو، آڌي ڪان پوءِ رات وهامڻ وقت. ووءِ= "ووءِ" واري آلاپ ڏانهن، صدا ۽ ساراه واري ڪيرت ڏانهن. سيان= ايندڙ وقت ۾، اڳتي ٣. جاڄڪاڻي ذات= ڪيرت ڪندڙ ڀانن، چارڻن، منگتن مڱڻهارن جي ذات. ٤. جاڄڪ= اي جاڄڪ. جيڏا= هڪ جيڏا. ڪنجهي لڳي ڪس= ڪينري ساز جي ڪنجهي (ڏاتو) کي ڪٽ لڳي وئي آهي. مَسُ= ڪاري ريهہ واري نئين لهندڙ ڏاڙهي. گهرندي مس= نئين ريهہ ڏاڙهي اچڻ سان، تنهنجي نئين جوانيءَ ساڻ. تو لڄ لنگهڪي ڇڏئي= تو لنگهن جي لڄ پت واري ريت (صبوح سوير ساز ڪڍي ساراهہ ڪرڻ) ڇڏي. ٥. پورئا در= جيڪي در اندران بند هوندا آهن (جن تي ٻيهي منگتا ڏان وٺڻ لاءِ صدائون ۽ ساراهون ڪن). ڳن= ڳُڻ، وٽ. رين= رات. ڏِن= ڏينهن. ڏيئي= ڏيڻ ڪان پوءِ. ڏرمائڻ= دل هٽڻ، پڇتائڻ. ٦. ڏرمن جي ڏيئي= ڏيڻ بعد دل من هٽڻ. وينتيون= گهر واريون صدائون. پڇي نہ ڏيئي= ڏيئي وري نہ پڇي، ڏيئي وري نہ پچاري. ٧. منگ= گهرُ. جو ڏينهاڙي ٿو ڏئي= جو روز ٿو رزق ڏئي (الله تعاليٰ). موٽي ڏيندا منهن ۾= سامهون مهڻا ڏيندا (تہ اسان ئي تہ توکي ڏنو!) ٨. موڙهو= منٺو، موڳو ٿيو. اجهڻ= اجايو هيڏانهن هوڏانهن وڃڻ، رلڻ. افعال= نمونا، ڪر. قيمت آٽيين= قيمت وارو انعام وٺي اچين.

Marfat.com

٩

مُنجهِي ويهُه مَ مَڱڻا ڪُنجِين لائي ڪَسُ
ٻيلي ۾ ٻاجهُون ٿِيُون رِڙهِي رُونجهاڻِي رَسُ
پاٽ پَهِرِئا پَسُ، ڏڏِنِ ڏاتِيُون لَڌِيون.

١٠

جيڪِين ڏڏِنِ ڏي، ڳُجهُه ڳُجهائِين ڳُجهَه ۾
سو جي سُڻِين ڪَڏهِين ڪيرَتِ وارا ڪي
تہ سازَ مِڙيئِي سي، هُندَ پِڻُون ڪَنِ پَلڪَ ۾.

١١

لَڪِي جي ٻُجَهنِ، پَڌَرِ پَئُہ مَ اُنِ سِين
نَندِي وَڏِي ڳالهڙِي سَڄِي تان سَمُجَهنِ
ٿُون ڪِيئَن اڳيان ٿَنِ، وَجِئو وِلِلِين واٽَ سِين.

١٢

چَارَڻ وَسِ نہ ڪاءِ، تہ ڪا ڪِيرَتِ جِي ڪَري
جَنِهي سَندو مَڱڻو هَٿِ تَنِي جي آهِ
جي ڳارائِينسِ تہ ڳاءِ، جي سُمَهارِينسِ تہ سُمَهي.

١٣

طَمَعَ جِي تِوارَ، مَتان ڪَرِين مَڱڻا
ڏِکي ڪَندَئِي ڏارَ، ماڻِڪُ ڏيئِي مُٺِ ۾.

١٤

گُهرَڻُ هَڏهِين گهورِ، ڪَرِ ڪِيرَتُ جِي ڪامَ ڪا
جِنهِ پَرِ ريجهي راڄيو، سائي ٿُون ٿَندُ چورِ
ڪارَڻُ ڏانُ مَ ڏورِ، اڳيان لنگهي تِي لَڄَ مَري.

١٥

ڏاتارَ ڏُڪَ ڪِئا، پاڻا مَتِي مَڱڻِي:
"مُون دَرُ ڇَڏيو مَڱڻا، مَنگِين ڪوهُ ٻِئا
تيلاهِين پِئا، تو وِچِئان وِلَها ڏِينهڙا."

١٦

ڏاتارَ ڏوهُ نہ ڪوءِ، ڏوهُ مِڙوئِي مَڱڻِي
جي اَيو دَرَ پَرِ هوءِ، تہ ڏِيهاڻِي ڏاتِ لَهِي.

١٧

ڪڙهَ اڳئان ڪَپُ، ڏِينهاڻِي ڏاتارَ جي
لَنگها لاهِ مَ لِڪَ سِين مٿان چَانڻُٺِ چَپُ
مَڱڻهارَن مَپُ، ڪونهي ٻِئو ڪِيرَتَ ري.

٩. ڪنجين لائي ڪس= سُرندي جي تارن کي ڇڪيندڙ ڪنجين کي ڪَٽ لائي نہ ويهہ (تون سرندي کي هٿ ئي ڪونہ لائين، ۽ ان جون ڪنجيون ئي ڪَٽجي ويون آهن). ٻيلي ۾= سبڙ جي گادي جئ شهر 'ٻيلي' ۾ رونجهاڻي= رونجهي جو پٽ سبڙ. سبڙ جنهن جو وڏو ڏاڏو رونجهو هو. پاٽ= ڳائيندڙ (جيڪي ڳائيندي صدائون ۽ ساراهون ڪن) جيڪي سبڙ کي ڳائين. پهرئا= پهرايل، پوشاڪون پهرايل. ڏاتيون (واحد، ڏات)= ڏان، انعام. ١٠. ڏڏن ڏي= ڏڏن کي ڏئي. ڏڏ= موڳا جيڪي ڪجهہ نہ ڄاڻن، اهي موڳا منگتا ۽ چارڻ جيڪي ڳائي وڄائي نہ سگهن. سُڻين= سڻن. پڻون ڪن= پڇي پُرزا ڪن. ١١. لڪي جي ٻجهن= جيڪي پري کان ٿورڙو ڏسڻ سان ئي صحيح ڪري ٿا وٺن، ذرا ڏسڻ سان ئي سمجهي ٿا وڃن. پڌر پوڻُ= ڪنهن سان سامهون ٿي کُلي ڳالهائڻ ۽ بحث ڪرڻ، بي حجاب ٿي کُلِي مخالفت ڪرڻ. پڌر پَئُہ مَ ان سين= انهن سان سامهون بحث مباحثو نہ ڪر. وڃئو ولِلين= تون وڃئو اجايو ابتو سبتو ڳالهائين، بڪوات ڪرين. ١٢. چارڻ وس نہ ڪاءِ= اها چارڻ جي وس جي ڳالهہ ناهي. ڪيرت= صدا ۽ ساراهہ. هٿ تني جي آه= تني جي هٿ وس آهي، تني جي اختيار ۾ آهي. ڳارائينس= ڪيس ڳارائين. تہ ڳاءِ= تہ ڳائي. ١٣. طمع جي= گهٽي گهُرڻ جي. توار= آلاپ، وائي. ڏِکي ڪندئي ڏار= اهي ڏيڻ وارا (جيڪي وڏا پارکو آهن) سهي ڪري وٺندا تہ منگتو سچائي سان ٿو ساراهي يا پنهنجي مطلب وارا آلاپ ٿو ڪري، توکي 'ڏان' ڪونہ ڏيندا. ١٤. گهرڻ= گهر ڪرڻ، سوال ڪرڻ (تہ ڪجهہ ملي). گهور= ترڪ ڪر، ڇڏي ڏي. ڪر ڪيرت جي ڪامَ ڪا= ڪجهہ وٺڻ ۽ حاصل ڪرڻ واري ڪيرت (صدا ۽ ساراه) کي ئي ڇڏي ڏي. ڪارڻ ڏان= ڏان ڪارڻ، انعام خاطر. مَ ڏور= مَ پنڌ ڪر، ڪشالا نہ ڪر. اڳيان لنگهي تي لڄ مري= ٻين آڏو لنگهي انهيءَ لڄ ۾ پئي مري تہ سندس مڙس پيو پني. ١٥. ڏاتار= سخي، ڏيندڙ. ولها= بک ڏک وارا. ١٦. در پر هوءِ= ڏاتار جي در وٽ هجي. ڏات لهي= ڏان حاصل ڪري. ١٧. ڪڙهہ= گهر جو ٻاهريون در. ڪپُ= زاري نيزاري ڪر (صدا ۽ ساراهہ ۾). لِڪ سين= ذري سين، بلڪل ٿورڙيءَ دير لاءِ بہ. چانئٺ= در جي هيٺان ڪاٺ جي ٿلهي پٽي. مپ= داهُ، وَجهہُ، ٻلو. ڪيرت= آلاپن واري صدا ۽ ساراهہ (سخي سردار جي).

Marfat.com

۱۸

جاڻي توءِ مَ چاڻُ، هيءُ دَرُ اَبوجَهنِ جو
انَ دَرِ سيئِي اَگهيا جَنِ نہ پانيو پاڻُ
رُونجهاڻي راڄاڻُ، آهي اَبوجَهنِ جو.

۱۹

ڪِيرَتَ راهَ گُمُ ڪِي، چاڻُ وڃايو ڏاڻُ
جي سُڃاڻي پاڻُ، تہ سيوئي سُبحان ٿِئين.

۲۰

ڪاتي سي ٽُنبيرَ، جَنِ ريجهايا رَاڃيا
وِٽڙا وَڏيءَ ويرَ، ڪُلِهين رَکِي ڪِينرا.

۲۱

ٽُنبيرَنِ ٽوارَ، اَڄُ نہ سُڃي ڳجهڙي
مَڙهيُونَ مَڱڻهارَ، پُوري ڪِنهِ پارِ وِئا.

۲۲

ميرا پَسي مَڱڻا، سَبڙ سَڌُ ڪِئا
سَبوجَهنِ سُئا، اَبوجَهنِ کي آسَرو.

۲۳

اَٽِيو اَبوجَهاءِ، سَبڙ جو سَڌُ ٿيو
جِئن اِئين ڪِيرت ڪَٽُ نہ سڪئا تِئن پاڻا رِيئو راهُ
مَگُو مون مُلاءُ، آءُ اوَهان جو آهيان.

وائي-۱

ٻِئي دَرِ وَنءُ مَ ڪيڏاهِين،
جو ٿُون چامُ مَنگندين مَگڻا!
ڦير مَ هينيُون ڪَنڌُ ڪيڏهين، ٿِينديئي حاجَ هِيَائِين
وِرڇي ٿُون وِهَاڳَ ڪان، مَتان ڏِئين پَاهِين
ٽُنبو ڪَڻُ مَ تيڏهين، جِيفو آهِ جيڏاهِين
دَرِ دَاتا مَگ مَنگتا، ادا هوئِڄ ايڏاهِين
اِن اللهَ وِتره يُحِبُ الوترَ، وَحدَتَ واڪَ وِڏائين
پنهنجي طَرَفِ پاڙِهين سائِلَ سَڏيَائِين
جِتي جُوانَنِ کي کونِي ڪُنائِين
اتي عُشاقنِ کي اَلَستَ اُهجُ ڏِنائِين
ڪِيرَتِين قُربَ سِين خُلَتَ ڪاڄُ ڏِنائين
الانسَانُ سِري وَانَا سرُهُ، ان پَرِ اُتائِين
ڳُجهَہ ڳُجهاندَرِ ڳالهِيُون رازُنِ رَکيائِين
پَسو پينارَنِ جي پَٽَ ۾ پاڻُ وِڏائين.

وائي-۲

جو نوازي ڏَڌَ، آسَرُ لاهِ مَ اَنَ جي
اوڏايان اوڏو گهٽو، کِهڙا ڪَريين سَڌَ
ويهُہ داتا جي دَرَ تي، لَنگها لاهي لَڌَ
اڳلَنَ کي اوڏو وِهي، گندا ڪري گَڏَ
کهڙا جَڏَ جَڏوئِيين، جُودَ مَهندان جَڏَ
اڳيان عَجِيبَن جي، مُشڪِلُ بَڏڻُ مَڏ.

---

۱۸. جن نہ پانيو پاڻ= جن پاڻ کي ڪجهہ ڪري نہ پانيو. رونجهاڻي= سبڙ رونجهاڻي. راڄاڻ= وڏو راڄيو، وڏو راڄائتو، رَڄ چڱو. ۱۹. ڪيرت= سردار جي ساراه ۽ واکاڻ. راه گُم ڪي= راهہ وڃائي، مقصد کان پري ڪيو. چاڻ= علم (تہ آءٌ ڄاڻان ٿو). ڏاڻ= ڏان، انعام. سيوئي سبحان ٿيين= سڄوئي صاف سهڻو ٿئين، سڄوئي سون ٿئين (اي مڱڻا! توکي پنهنجي 'ڪيرت' ۽ پنهنجي ڄاڻ تي ناز ۽ ڀروسو آهي، پر ڪيرت تہ پاڻ توکي منجهايو ۽ ڄاڻ تنهنجو ڏاڻ وڃايو. جي سردار پاڻ توتي پنهنجي نظر ڪري تہ تون سڄوئي سون ٿي پوين، وڏي درجي وارو ٿي پوين). ۲۰. ڪاتي= ڪٽي. ٽُنبير= ٽنبن وارا، ٽنبي جي سازن تي ڳائڻ وارا، چارڻ ۽ منگتا. راڃيا= راڃن جا سردار. ۲۱. ٽوار= وائي، آلاپ. ڳجڙي= سردار جي رهائش واري ماڳ تي. مڙهيون= مڱڻهارن جي رهايش واريون جايون. مڱڻهار مڙهيون پوري، الائجي ڪهڙي طرف هليا ويا. ۲۲. ميرا= ميرن ڪپڙن سان ڏٽڙيل. ابوجهن آسرو= جيڪي اڄاڻ هئا، تن کي بہ آسرو رهيو تہ سخي سبڙ سندن سار لهندو. ۲۳. ڪٽ نہ سڪيا= ڪجهہ بہ نہ سڪيا. مگو= گهرو. مون ملاءُ= مون وٽان، مون ڪان. وائي-۱. سڄي ٿلهہ جي معنيٰ: اي مڱڻا! جي توکي ڄام ڪان 'ڏان' وٺڻو آهي تہ پوءِ ٻئي ڪنهن در تي نہ وڃ، ٻئي ڪنهن در تي صدا نہ وڃي هڻ، سخي ڄام ڪان ئي توکي ڏان ملندو. حاج= حاجت. هيائين= هتائين. وهاڳ= آڌي رات جي وهامڻ جو راڳ. متان ڏئين پاهين= متان پوئتي موٽين. جيفو= لالچ، طمع. مگ= گهُر، ڀِنُ. اُهج= اشارو، اهڃاڻ. خلت= دوستي، اخلاص، محبت. ڳجهاندر= اونهون راز، ڳجهہ. پٽ= ڪِستو. وائي-۲. اڳلا= اڀالا، ڪوجها. گندا= ڪِنا، بدحال. جَڏ= جَڏا، معذور، اپرا. جڏوئيين= جڏا ڪري پائين. جود= سخا. (سخيءَ جي سخاوت آڏو ڪو جڏو آهي ئي ڪونہ). مڏ= سامان سڙو، مَڏي. مڏ ٻڌڻ= ڪا ڳالهہ ڻاهڻ، ڪو بهانو ڪرڻ.

Marfat.com

داستان ٻيو

١

أڀـــــرِئو تارو، أٿي وَرُ وِهاڳَ ڏي
سَبَڙُ رِيسَارو، چِتَ پَرکي چارَڻين.

٢

سَبَڙُ ساهِ پَساهِ، جاڃڪ جِمَ وِسارِيين
ريهي رُپي سَندِيُون ٽَندُون ٽُنبِي پاءِ
سُکَن اِيندءِ ساءُ، ويلهه وِيندئِي وِسرِي.

٣

ڏڏُ تِي ڏانُ گهُر، ڇَڏِ وِجا ڄِي وائِي
سَبَڙ راتِ سَنباهِيا تازِي تو لائِي
جو جاٽي نہ ڪائِي، تِنہ ٻيلي ڏٽي ٻاجهہ ڪِي.

٤

چوٽاٽِي چوٽُ وَهِي سُڪا سانگَ پَري
ڪوڏِئُون ڏانَ ڏڏَنِ ڪي سَبَڙُ سَنجهِي ڏي
اِنَ راهَ مَٽي رُونجهي، ماڻِڪ اُجَليا مِينهَ ڄِئَن.

٥

ڪِيرَتَ ڪا سَنباهِ، چارَڻَ چوٽاٽِيءَ مَٽي
وائِي جاٽِي سَيَڪَا جيڪا ڪَرِيِنِ ساءُ
لَنگها تون لِيلاءِ، اَڳِيان اُنڙ جامَ جِي.

٦

اُنڙ ۾ آسَ گهٽِي تِهان وَڏيرو ڏِرپُ
سو مَڱڻهارَنِ مَپُ، جو نہ موٽائِي مَڱڻا.

٧

اُنڙ ۾ آسَ گهٽِي، تِهان وَڏيرو ڏِراءُ
مَڱڻا نہ موٽاءِ، ڏِئِي تو ڏانُ ڏڏَن کِي.

٨

جَن سَڱُوئِي ناهه ڪو، چارَڻَ سي چِئِجَن
رُونجهي راهَ پُڇن، مَٽي ڪُلَهن ڪِينرا.

٩

لَنگهِي تِي لَڄَ مَرِي ڄِئَن تُون ڏڏُ ٽِئو
صُباح سِياڪو، صَحيءُ مِڙندو مَڱڻا.

١٠

اُٿِي وَرُ وَرناءِ، دانهُون دَنبُورَن ڄِيُون
اَڳِيان اُنڙ جامَ جي لَنگها تُون لِيلاءِ
جوڙِ ٽَندُون ڪَرِ جاءِ، مَتان سَبَڙَ جو سَڌُ ٽِئي.

د-٢-١. تارو= صبوح وارو تارو. أڀرئو تارو= صبوح وارو تارو اڀريو آهي. ريسارو= اهو پرڪيندڙ آهي ۽ ريس ڪندڙ آهي تہ ڪو ساڻس ٿو وڌيڪ محبت ڪري يا ڪنهن ٻئي سان ٿو ڪري. چت پرکي چارڻين= ساڻس محبت جي دعويدارن چارڻن جون دليون ٿو پرکي. ٢. ساهِ پساهِ= ساهَ ۾ پَساهَ ۾ ساندييل، دم دم ۾ سمايل. جم وسارين= تون متان وسارين. ريهي= ريهہ ڏيئي. رپي سنديون= چانديءَ جون. ٽُنبي پاءِ= تنبي کي وجهہ. ساءُ= سواد، مزو، لطف. سکن ايندءِ ساءُ= توکي سکن جو ساءُ ايندو (سکن ۾ مزا ماڻيندين). ويلهہ= بک. ٣. ڏڏ تي ڏان گهر= اي مڱڻا، تون اڄاڻ تي انعام گهر. وڄا= ڄاڻ يا علم (راڳ جو). وائي= ڳالهہ. تازي= تازي گهوڙا. تولائي= تنهنجي لاءِ ئي. ٤. چوٽاٽي= سخي سبڙ چوٽاٽي. چوٽ وهي= ڀريو وَهي، ڀريل درياهہ وانگر سير ڪري پيو وَهي. سانگَ= ننڍا وڏا ڏورا. سڪا سانگ پري= اُٿلي، پلٽ ڪري، سڪل ڏورا پيو ڀري. ڪوڏئون= خوشيءَ مان. سنجهي ڏي= سنجهي جو ڏئي. رونجهي= سبڙ رونجهي. ان راهہ مٽي= انهيءَ رَوِش سان، انهيءَ ريت. ٥. ڪيرت= ساراهہ ۽ صدا. سَنباهہ= سوچي هل، سنباهي هل. چوٽاٽيءَ مٽي= چوٽاٽيءَ ڏانهن. وائي جاٽي سيڪا= سبڙ کي هر وائي جي ڄاڻ آهي. ليلاءِ= ٻيهي نياز نئڙت سان گهُر. ٦. آس= اُميد. تهان وڏيرو= آس اميد کان وڌيڪ وڏو. مڱڻهارن مپ= مڱڻهارن لاءِ مپ آهي. مپ= وڏو بچاءُ، مضبوط وسيلو. ٨. سڱو= سڱ، سڱ سياڪو. رونجهي راهہ= رونجهي جي راهہ، رونجهي سبڙ جام ڏانهن وڃڻ جو رستو. مٽي ڪلهن ڪينرا= سرندا پنهنجي ڪلهن تي ڪنيو. ٩. لنگهي= لنگهي جي زال، لنگهي جي ماءُ. لڄ مري= شرمسار ٿئي. ڄئن تون ڏڏ ٽئو= جو ڏڏ تي پئين (جو تون سڄاڻ ۽ هنرمند نہ ٿئين جوڳائين ۽ ڪيرت ڪرين)، صباح= سياڻ، اڄ نہ سيان، اڳتي ڪنهن ڏينهن. سياڪو= سڀ سياءَ، سڀ لنگها پائر، لنگهن جو سڄو راڄ. ١٠. ور= راڳ ڏي ور. ورناءِ= ڪن ڏي، ٻڌ.

Marfat.com

١١

صُبحُ جو سُپَرَاڄُ، کَرِ دَاتا جِي دَرَ تي
سَندو ڪُورَنِ ڪاڄُ، آهي حاتِمَ هَٿَ ۾.

١٢

جَاچِڪَ ڄاڻِنَ ڄاءِ، سا پَرِ آءٌ نہ سِکِئو
پاٽَ نہ نِينمَ پاڻ سِين، سَڳا جي سِياءَ
جي رَنجاڻِين راءَ، تہ پُڻ تاري تُنهنجي.

١٣

چارَڻُ لَڳو، پَنڌُ گهٽو، ڪين چوڻاٽِيءَ چَئيجُ
هِتِ ڪِين هَلائيجُ، اتي آءٌ نہ اَڃٽو.

١٤

تون سَبَرُ، آءٌ سيڪَڙُو، تون صاحبُ، آءٌ سَڳُ
پُڇِي تُنهنجو پَڳُ، ڪُلهي پاتُمِ ڪِينرو.

١٥

تون سَبَرُ، آءٌ سيڪَڙُو، تون پارسُ، آءٌ پيناٽُ
ڏِسِندِهين ڏاتارُ، ڪُلهي پاتُمِ ڪِينرو.

١٦

تون سَبَرُ، آءٌ سيڪَڙُو، تون ڏاتارُ، آءٌ ڏڏُ
سُٽِي تُنهنجو سَڏُ، ڪُلهي پاتُمِ ڪِينرو.

١٧

تون سَبَرُ، آءٌ سيڪَڙُو، تون ڏاتارُ، آءٌ ڏوهُ
تون پارسُ آءٌ لوهُ، جي سَچِين تہ سون ٿِيان.

١٨

ڏاتارُ تہ تُون، ٻِئا مِڙيئِي مَگڻا
مِينهَ مُندائِتا وَسڻا سَدا وسِين تُون
جي گهَرِ اَچِين مُون، تہ ميرِيائِي مانُ لهان.

١٩

ڏڏُ وڏو ڏڏُ، پاڻُ ڪونائِي مَگڻو
نہ ڪَنهِ نِئو پاڻ سِين، نہ ڪَنهِ ڪِئو گڏُ
سَبَرَ ڪَري سَڏُ، ڏڏُ ڏولِيءَ چاڙهيو.

٢٠

ٻولِي ٻيلِي جِي ڪَري، پاسِي پَرِ پِئو
سُٽائِي سُتَنِ ڪي وِهاڻِيءَ وِئو
جاڳِي ڪِينَ ٻِئو، سُرُ سِکيوئِي هَڪَڙو.

٢١

پاسِي پَرِ پِئو، ٻولِي ٻيلِي جِي ڪَري
چارَڻ چاڙهي چوڏُولَ ۾ نِماڻو نِئو
رُونجهي راتِ ڪِئو، سَرفرازُ سَيِدُ چَئي.

٢٢

اگهِيا ويڻَ وهاڳَ، ڏنگا ڦِڏا ڏڏَ جا
مَٿي مونِئا مَگڻي سَندا ڏِينهَ سُهاڳَ

١١. سُپَرَاڄ= ڪيرت، صدا ۽ ساراهہ. ڪُورن= نابينن، اپاهج مگڻن. ڪاڄ= شادي ۽ خوشي جو جشن. حاتم= سخي. ١٢. پاٽ= ڳائڻ وارا، ڪيرت وارا. نہ نينم= مون کي ساڻ نہ نين. سڳا جي سياءَ= جيڪي ويجها عزيز شريڪ آهن. جي رنجاڻين= جي تو رنج ڪيو. راءَ= اي ڄام. تاري= تات، يادگيري. ١٣. لڳو= لنگڙو، منڊڙو. چوڻاٽي= سبڙ چوڻاٽي (سبڙ پٽ 'چوڻا' جو). ڪين چوڻاٽيءَ چئيج= ڪجهہ چوڻاٽيءَ کي چئيج (لڳو چارڻ. جنهن کي سخي سبڙ سڏيو هو سو ٿو ان نياپي آڻيندڙ ماڻهوءَ کي چئي تہ: "تون هيترو ڪجهہ سخي سبڙ چوڻاٽيءَ کي چئيج تہ: هڪ تہ چارڻ لڳو آهي ۽ ٻيو تہ پنڌ گهٽو آهي. انهيءَ ڪري جيڪي ڏيڻو هجئي سو هت ڏياري موڪل، باقي اتي تو وٽ آءٌ پهچي ڪونہ سگهندس.") ١٤. سيڪڙو= سِڪ وارو. سڳ= سگ، ڪتو (تنهنجي در جو). پڳ= پير، پيچرو (تو تائين پهچڻ جو). ١٥. تون پارس آهين، جيڪو لوهہ کي بہ سون ڪري ڏسندهين= ڏسندي ئي. ١٧. آءٌ ڏوهہ= آءٌ گنهگار. سچڻ= سٽو نشان ڪرڻ، سڌي نظر ڪرڻ، سٽو نشان تي اک ٻڌڻ. جي سچين تہ= جي تون سٽو مون تي مهر جي نظر ڪرين تہ. ١٨. ڏاتار تہ تون= ڏاتار تہ هڪڙو ئي تون. ميريائي= اڳلي ئي، عيبدار ئي. ١٩. ڏڏ وڏو ڏڏ= مگڻو، رڳو ڏڏ ڪونهي پر وڏو ڏڏ آهي، پر پاڻان ان کي سخي سبڙ پاڻ وٽ سڏي ٿو. پاڻ سخي سبڙ ڏولي موڪلي تہ ان تي چڙهي اچي، سبڙ مگڻي کي مان ڏيئي ڏوليءَ تي چاڙهيو. ٢٠. اهو لڳو مگڻو هاڻي پاسي پر پيو آهي تہ بہ ٻولي ٻيلي جي پيو ڪري (ٻيلي جي سردار جي ڪيرت وارو هڪ ئي سُر سکيو.) ٢١. چوڏول= چئن دروازن واري وڏي شاهي شاندار ڏولي. سخي سبڙ ماڻهو موڪليا جيڪي کيس چوڏول ۾ چاڙهي وٺا. رونجهي= سبڙ رونجهاڻي. ٢٢. اگهيا= قبول پئا. ويڻ= ٻول. وهاڳ= وهاڻي رات وارو ڳائڻ. ويڻ وهاڳ= وهاڻي رات واري وهاڳ جا ٻول. سهاڳ= سک ۽ خوشي جا ڏينهن (سخي سبڙ جي پيار ۽ مهر وارا ڏينهن).

Marfat.com

رُونِّو ڏاراَن راڳَ، سَڀَڙَ راتِ سَمڪِئو.

٢٣

ٻُجهان ٻاجَهہ تِي، ٻاجهاڻو ٻيلي ڏِٺِي
سَڀَرَ سا سُئِي، جا چارَڻَ جي چِتَ ۾.

٢٤

ڏات نہ آهي ذات تي، جو وَهي سو لَهي
آريون ابوجهن جيون سَڀِڙُ ڄامُ سَهي
جو راءَ وَٽِ راتِ رهي، تنهن کي جُکي
جا نِکتيان نہ ٿئي.

وائي- ١

ڏينِي سِين ڏاتارَ، تِي موچارِي مَڱٽي
اَڄِي چارَڻَ چورِئِي، ڪا جا ٽَندُ ٽوارَ
سا سِيبَاٽي راڄِيي سَٻَاجهي سُتَارَ
نِيَاڳِنِ نوازَ تِي ٽِلَنِ تا ٽاٽارَ
آيو حاتِمُ هَٽَ ۾ لَنگهيءَ جي پَتَارَ

وائي- ٢

وَڏا ڏاڻَ ڏنائِين، ڪنيَائِين رَختُ ريزالَنِ جو
ڏاتِيُون ڏِئي ڏڏنِ کي سَنديُون سونَ سَراهِين
اَنڌا مَندا آئِيا، سَخا سَڌُ وِڏائِين
ڪِينَ مَنجهان ڪِينِ ڪَري، سو نہ سارَاهِيين سائِين
"وَ تُعِزُ مَن تَشَآءُ و تُذِلِ مَن تَشآءُ" آهي سَڀُ اُتائِين
نُوازِيائين نُطف مَنجهان، ڪِين ڪئائِين
حرفتَ حَرِيفَن جي، پيري سَڀُ پَڳائِين
حَاسِدَ سَڀُ حُزُنَ ۾، مُدَعِي پاڻَ مُنائِين.

❖

رونِّو= رونِّي هٽ وارو. ڏاران راڳَ= بنا راڳ جي. سَمڪئو= انعام ڏيئي خوش ڪيو. ٢٣. ٻُجهان= مونکي معلوم ٿيو، ڄاڻان تہ. ٻاجهاڻو= ٻاجهہ ڀريو ٿيو. ٻيلي ڏٺي= ٻيلي جو والي. جا= جيڪا (آس اميد) چارڻ جي چت ۾، دل من ۾.٢٤. وڏي انعام جو مدار ذات جي اوچائي تي ناهي: جيڪو وڏيڪ صالح هوندو ۽ وڏيڪ خدمت ڪندو انعام اڪرام ان کي ملندو. آريون= انگل، ماڻا. جُکي= ايذاء تڪليف. جا نڪتيان= ڪڏهن بہ، هرگز. وائي-١. ڏينِي= ملاقات. چورئي= چوري، وڃائي. تند= 'شاه جي راڳ' جو اصطلاح، طنبور جي تند تي راڳ جي چيڙ. سِيباٽي، وَٽي وئي، پسند پئي. سٻاجهي ستار= مولىٰ مهربان. نياڳن نواز ٿي= جيڪي اُياڳا هئا سي بہ نوازجي ويا. لنگهيءَ جو پتار= لنگهو، مڱڻهار. آيو حاتم هٽ ۾= حاتم (سخي سيڙ) اهڙو راضي ٿيو جو ڄڻ منگتي جي هٽ ۾ اچي ويو. وائي-٢. رَختُ= گذر سفر جو بار. ريزالن جو= اڪيلن بيواهَن جو (ريزالو جمع ريزالا). سون سراهين= سون جون ڪوئيون، سون سان ڀريل ڪوئيون. ڪِين منجهان= اٿهوند مان. ڪِين= ڪِين ڪجهہ، سڀ ڪجهہ. سو نہ ساراهيين سائين= تون تنهن سائينءَ کي نٿو ساراهين. جيڪو "جنهن کي چاهي عزت وارو ڪري، جنهن کي چاهي ذليل ڪري." نطفو= مَنيءَ جو قطرو. حرفت= رٿ، منصوبو. اصل "پيري پڇي سڀ پڳائين." حريفن جي= مخالفن جي. پيري= ڦيري، ورائي. حزن= غم، اندوه. مدعي= ڪوڙا دعويدار. مُنائين= مَذموم ڪيائين، شرمندا ڪيائين.

Marfat.com

سُر ڪارايل

هن سُر ۾ هَنجهہَ ۽ ڪاري اصيل نانگ جي روايتي خوبين جي تمثيل سان، اعليٰ اخلاقي معيار جا ڪي رخ روشن ٿيل آهن. سنڌ جي روايت موجب، هنجهہ نهايت ئي صاف ۽ سگهو پکي آهي: هو ڪارن ڪانيرن وانگر نڪي تانگهي ميري ۽ لُڙيل لُبيل پاڻيءَ ۾ لهي، تہ نڪي وري ڪاڏي لاءِ چلڙ ۾ چهنب هڻي ۽ ککي ڪائي. هو تار پاڻي واري وڏي سَرَ (تلاء، ڍنڍ) يا ڇَڇ ۾ لهي ۽ اتي سپون سوجهي موتي چُڻي. هنجهہ نڪي پاڻ کي گندي ميري پاڻيءَ ۾ ميرو ڪري تہ نڪي بک کان بي حال ٿي ککي مڇي ڪائي. هو هميشه تار ۾ تري ۽ مُنهن لايو موتي چُڻي. ٻئي طرف ڪاريهر يعني ڪاري اصيل نانگ جو ڪردار بہ شاناٿتو آهي: هو اصل نسل ۾ "اصيل" آهي جو باوجود سندس قاتل زهر واري طاقت جي، هو اڻ ڏکويو ڪڏهن بہ ڪنهن کي ڪونہ ڪائي.

داستان پهريون

١

وَحدَہُ وائِي ڪَري چڙهندي ڇَيائِين
سو لُڙُ لنگهِيائِين، جِتي پارڪَ پَکِيان.

٢

اَڪِرُيُون اوڙاهہَ ۾، اَيو ٿَڪي تارِ
پِٿُون جو پاتارِ، هَنجُهہ ٿِهين جو هيرَٿُون.

٣

ڪَوْنرَ پاڙُون پاتارَ ۾، پَوْنرُ پري آڪاس
ٻنهين سَندِي ڳالهڙِي رازِقَ آندِي راس
تِنهِ عِشقَ کي شاباس، جِنهِ مَحَبتِي ميڙِيَا.

٤

ڪَوْنرَ پاڙُون پاتارَ ۾، پَوْنرُ پري ۾ سُج
ٻنهِي سَندِي ڳالهڙِي عِشق اِيءَ اُهُج
توءِ نہ لَهين اُج، جي پِيو پِيَن پاڻ ۾.

٥

ٿئو حُضُورِي هاڻِ، سوجها پيِيَسِ سَرَ جِي
گُندري لَڌِي ڪاڻِ، پَڪِيئڙِي پاتارَ ۾.

٦

سَرَ سُڪي سالَ ٿئا، هَنجهَہ هَرِيو ئِي پيرُ
ڪَنگُ ويچارو ڪيرُ، رَسي اِنَ رَمُوزَ کي.

٧

هَنجَهہ مِڙِيئِي هَنجهَہ، ميرو مَنجهنِ ناهہ ڪو
جِتي پيِينِ سَنجهَہ، سو سَرُ ڪِٿائُون سُرَهو.

٨

آءُ اُڏامِي هَنجَهڙا، سَرَ ۾ سارِينئِي
مَڃُڻُ مارِينئِي، پارهيڙِي پَهُہ ڪَري.

٩

سَرَ ۾ پَکِي هيڪَڙو چُڻِي چانگاري
جيڪا رَضا رَبَ جي سا پَکِيئڙو پاري
وَڻان ويچاري، وَڳِرَ سَيَ وَهِي وِئا.

د-١-١. وحده وائي ڪري= 'الله وحده' چَئي. چڙهندي= اڏامڻ ۾ مٿي چڙهندي. لڙ= لڙيل پاڻي، ميري گندي پاڻي جو تلاءُ. پارڪ= پرڪا. پکيان= پکين جي. ٢. تار= تار پاڻيءَ کي. پٿون= لفظي معنيٰ: 'پٿون مڇي' (جيڪا وڏين مڇين جي پيٽ ۾ ننڍڙي آهي، جڻ هڪ ذرڙو آهي). اصطلاحي معنيٰ: ذرو، چمڪندڙ ذرو، موتي. هيرٿون= هيراڪ. ٣. ڪونر= ڪُوڙي (جو ٻوٽو جيڪو ڍنڍن ۾ ٿئي ۽ جنهن جي پاڙ اونهي پاڻي ۾ هيٺ زمين جي تري ۾، ۽ جنهن جو ڪنول گل پاڻيءَ جي سطح کان مٿي ٻاهر نڪري بيهي). ٤. عشق اِيءَ اهج= عشق جو اهو اهڃاڻ. ٥. حضوري= لفظي معنيٰ: 'حضور' (نبي يا ولي جي حضور) ۾ ويندڙ. اصطلاحي معنيٰ= وڏي مان مرتبي وارو. سوجها پيِيَس= سمجهہ پيِيَس، ڄاڻ حاصل ٿيس. ڪنڌري= ڪوٽي، ٻچي ٽڪي. ڪاڻ= قيمتي ڏاتو جو وڏو ذخيرو، وڏي قيمت وارو وڏو ذخيرو. ٦. هرئو= آلو، سائو. رُموز ('رمز' جو جمع) = ڳجهيون ڳالهيون. رموز کي= رمزن کي، ڳجهن اشارن کي، ڳجهين ڳالهين کي. ٧. پيين سنجهہ= ڪين سانجهي ٿي، رات پئي (۽ هو اُتي لهي پيا). ٨. پارهيڙي= ميربحرن جو هڪ پاڙو، پکين جو شڪار ڪندڙ ميربحر. پهہ ڪري= رٿ ڪري، صلاح ڪري. ٩. چڻي چانگاري= چڱي ۽ لاتيون ڪري. پاري= پوري ڪري. وڳر= وَلرَ.

Marfat.com

١٠

سَرَ ۾ پَکِي هيڪڙو پارهيڙي پَنجاهَ
سَنديءَ آسَ اللهه لُڏي لَهرين وِچَ ۾.

١١

دَلبو مَنجهه دَرياهَ، پَسِي پَکِي آئِيا
ويچارا ويساهَ، آٽي اَتِ اَڙائِيا.

١٢

جيهَرَ لوڪُ جَپُ ڪَري اوهِيَرَ اُڏامَنِ
پِٽُون جي پاتارَ جا چيتارئو چُڳَنِ
ڪوهُ ڪَندا ڪي ٿَنِ، پارهيڙي پَهُه ڪَري.

١٣

ماٺِڪَ چُوٽو جَنِ سَندو، هَنجهَ حُضوري سي
چِلڙَ ۾ چُهنجَ هَٽِي مَڇِي ڪِينِ نہ اي
لوڪَ نہ لَکِئا تي، جيلاهَ پُوٽَنِ ٻَگنِ گَڏِئا.

١٤

لُڙُ جو هيٺِ لَئِي، وِنِنِ هَٽِي وِڃائِيو
پيتو ٿَني پيئِيُون جاڻون مَنجهه جَئِي
ٻوڙُون مَنجهه ڍِهِي، ڪَنگَ ڪُجاڙِئا پائِيين.

١٥

پَکِي پيهِي نِگَئا مَنجهان لِتَڙِيَنِ لَکَ
ڪَنِي ماٺِڪَ ميڙِئا ڪَنِي رَتا پَکَ
پَنِيءَ لائي لَکَ، گَڏِئو هَنجهه حَبِيبَ ڪِي.

١٦

اَچو آبَ لُڙُ ٿِئو ڪالوڙِئو ڪَنگَنِ
اِيندا لَڄَ مَرَنِ، تِنهِ سَرَ مَٿي هَنجهڙا.

١٧

جِنهِ پاڻِيءَ ۾ پُونئرا، چِلڙُ چِڪَ گَهٽِي
وِيا چِٽُ ڪَٽِي، تِنهِ سَرَ مَٿان هَنجهڙا.

١٨

ڪُوڙَنِ ڪانيرَنِ، سُرهو سَرُ وِڃائِيو
آڏيءَ راتِ اُٿِي ڪَري دَدا دانهُون ڪَنِ
سَندِي ذاتِ هَنجهَنِ، مُنهُ ڪوڙِيو موتِي چُڻِي.

١٩

هَنجهه نہ بَندَ ڪَجَنِ، پَکِي نہ وِجهجَنِ پِڃِري
مَڇُڻِ مَرِي رَهَنِ، سارِيندي ڪي سَڄِڻين.

٢٠

لَلِي تي لاتِيُون ڪَيُون سَرَ ۾ سارِي راتِ
پَکڻانڊِيون پِرِياتِ، هَنجهه هَٽَندي رَتِيُون.

٠ وائي

هَنجهَنِ ڏاران هيجُ، ڪيرَ ڪَرِيندي ٻَگنِ سين

١٠. سر= تلاء، ڍنڍ. ١١. دلبو= بدڪ جي شڪل جهڙو ڪاٺ جو بوتو (جيڪو مٿي تي رکي، شڪاري پاڻ هيٺ پاڻي ۾ ڳُجهڙيو ترندو ايندو: پکي جي ليکي تہ هيءُ بہ ڪو ٻيو پکي آهي، سو اڏامندو ڪونہ، تان جو شڪاري وڃي ٽنگن مان جهليندس). ويچارا ويساهه، آٽي اٽ اڙائيا= ويچارن کي دلبي واري انهيءَ ويساهه. آٽي ات جهلائيو، قابو ڪرائيو. ١٢. جيهر= جنهن وير، جنهن وقت. جپ ڪري= آرامي ٿئي، سمهي. اوهير= ان وقت. پٽون جي پاتارَ جا= هيٺ تر وارا موتي. چيتارئو= ڳوليو، جانچيو. ١٣. چوٽو= قوت، کاڌو. چلڙ= گندي گپ. چنهج= چنهب. ڪين= ڪائن. پوٽن ٻگن گڏئا= ٻگن سان گڏئا پوٽن، گڏيا وتن. ١٤. لُڙ= تازو وَهي آيل لُڙاٽيل پاڻي. هيٺ لئي= لَئي جي وڻ هيٺ. وِنن هٽي وڃائيو= اهو پاڻي ڪنگن ڪانيرن ونيون لاهي وڃائي ڇڏيو، انهن جي ونين هٽي خراب ڪري ڇڏيو. جاڻون منجهه جَئي= جيري منجهه جاڻون (جيت) پئجي ويون. ڍهي= پاڻيءَ جي ننڍڙي ڍُبي، پاڻيءَ جي ننڍڙي ترائي. ڪنگ= اي ڪانيرا. ڪجاڙئا ٻوڙون پائيين= ڇاجي لاءِ ٿو ٻوڙون پائين. ١٥. پکي پيهي نگئا= پکي اندر ٿبي هٽي پوءِ نڪتا. لِتڙِ= گپ واري پيٽي. ڪني رتا پَکَ= ڪن پنهنجا ڪنب گپ ۾ لتوڙيا، پنيءَ لائي لَکَ= لکن ڪي پنهنجي پويان لائي (= وڏي مانُ وارو ٿي). ١٦. ڪالوڙيو= ڪارو ڪيو، گهٽو ميرو مٽيءَ وارو ڪيو. ١٧. پُونئرا= پاڻيءَ جا ڪارڙا سنهڙا جيت. ١٨. وڃائيو= لُبي ميرو ڪري ڇڏيو، ونين سان وڃائي ڇڏيو. دَدا= اٻوجهہ، موڙهل. منهن ڪوڙيو= منهن هيٺ ڪيو، ڪنڌ نمايو. ١٩. مڇڻ= متان. مري رهن= مري پون. ٢٠. للي= سهڻي اڇي هنجهہ. لاتيون= مٺيون ٻوليون ڏگهي لات واريون. پکڻانڊيون= ڪنيڙائيون. رتيون= رتجي پيون. وائي. هيج= پيار پريون خوشيون، محبت واريون خذمتون. انهن هنجهن (محبوبن، سندن سڪ ۾) مونکي سور سوڪڙي ڪري ڏنا ۽ ڏک ڏاج ۾ ڏنا. چلڙ نہ چوسيو= انهن هنجهن گپ ۾ چهنبون هٽي چلڙ ڪي نہ چوسيو.

Marfat.com

سُورَ ڏِناٿون سُوڪڙِي، ڏُکَ ڏِناٿون ڏيجُ
جَنِ چِلُڙُ نہ چُوسِيو، تِڪو چِٽَنِ تيجُ
پَڪِي پالُرَ هيرَٿُون، مُورِ نہ چِٽُي ريجُ
اُونِهين سِين آرُ ڪَرِي، ڪَڏ نہ ڪَرِيَ ڪيجُ.

داستان پيو

١

ڪاڙايَلَ جِي ڪوڏ، مون ڪِينجُهرُ سَڀِ نِهارِئو
وَرِي وانهيري نہ وَرِئا، لَلاَ لاڪيٽِيءَ لوڏ
هِنيڙي جِنِي هوڏ، سي هَنجَهڙا سَڀِ هَلِي وِئا.

٢

هَنجَهنَ سَندِيءَ هيرَ، مون ڪِينجُهرُ سَڀِ نِهارِئو
ڏِنڌَ ۾ پَڪِي ڏيرَ، پارِين پِريان ناهِ ڪو.

٣

هَنجَهنِ سِين هيڪارَ، جي گُڻُ ڪَرِي نِهارِيين
تہ بَگَنِ سِين بِيهارَ، هُونڌَ بيلُ نہ بَڌِين ڪَڏهِين.

٤

بَگا ڪوهُ بُجَهنِ، تہ سِپُنِ ۾ چا سَپِجي
قِرِيو قُهيارَنِ ڪي وَرِئو واتَ وِجَهنِ
سَندِي ذاتِ هَنجَهنِ، مُنهُ لايو موتِي چُڻِي.

٥

لالُون لَتَاڙِي، بَگا بِيءَ وِئا
چِٽَنِ چِلُڙُ ڪَنڍِيين پَڪِي پُوتِ پِئا
اَمُلَ اُتِ ڪِئا، تانگهو جَنِ طَلِبِئو.

٦

پَڪِي پِئا مَچَنِ، هَنجَهه سَدائِين ڏُبِرا
ماريءَ سندو مَنَ ۾ وِرِهُ ويچارَنِ
ڪَنبَنِ ۽ ڪَڍَنِ، موتِي جي مِهرانَ جا.

٧

اَڇو پِئو اَڇاهُ، تہ اَئِين اَڇائِي اَبَهو
وِهَڻُ وَڙُ نہ آهِنجو لَڙَ پاڻِي لَلاهُ
سُسَرِ ڏِجي ساهُ، ڪُسَرِ ڪَنگَڻَ قَبَرُونَ.

٨

ڪُسَرِ ڪَنگَڻَ قَبَرُونَ، سُسَرِ ساگاهيجِ
هَنجَهه، هُتي جي ڳالهڙِي بَگَنِ مَ ٻوليجِ
ماڻِي ٿُون مَريجِ، چَڱُ مَ ڪَهين چُهنجَ سِين.

٩

سَيَرَ سَرَ سَيدُ چَئِي، پَلِي پاڻُ سُڃاڻُ
"اَلَستُ بِرَبِّڪُمْ قالُوا بَلىٰ" اِيءَ اَصلَ جو اَهڃاڻُ
جاڻِي تہ جَاڻُ، نا تہ ڏِٻيءَ ۾ ڏيرُ ٿِئين.

١٠

جِئَن قَطرَ چِٽِئو ڪُرِهه پَرِيين، تِئَن ٻولي
بَجهنديَءِ هَنجَهه

تڪو چِٽن تيجُ= اهي صاف تڪو تيز وهندڙ پاڻي پين. پالُر= تازو پاڻي، گهڻو جهجهو پاڻي. ريجُ= گپ گاڏئون پاڻي، بيٺل سائو پاڻي. آر ڪري= دل لائي. ڪيجُ= چُر چُراند (ان ڏُبي واري پاڻي ۾ نہ گهڙي ۽ نہ اهو پئي). د-٢: ١. ڪوڏ= سڪ، ڏسڻ جو شوق. وانهيري= ويهڻ واري جاءِ. لَلا= هنجهن جو هڪ قسم، سهڻا هنجهہ. هوڏ= چڪ، ڪشش، ملڻ ۽ پهچڻ جي تمنا. ٢. هيرَ= هيرَ جي ڪري، هير سببان. ٣. گُڻُ ڪري= چڱائي ۽ قرب ڪري. بَگُ، بَگو= اڇو پکي (جيڪو تانگهي پاڻي ۾ هلي ۽ سنهي مڇي ۽ ٻيا پاڻي جا جيت کائي). بيل ٻڌڻ= گڏوگڏ هجڻ. ياري رکڻ، سنگت ٻڌڻ. ٤. ڪوه بجهن= ڇا سمجهن. سپجي= سِرجي، پيدا ٿئي. قهيارن ڪي= سنهي مڇي ڪي. منهن لايو= ڪنڌ هيٺ لاڙيو، منهن اندر ڪريو. ٥. لالون لتاڙي= لالون جتي هيون اتي مٿان گهمي. لالون= هت اصطلاحي معنيٰ= موتي. ٻيءَ وئا= ٻيءَ پيٽيءَ ويا، ٻيءَ جاءِ ويا. پُوت= ڪوڙا مٽيا مٽڪا (’موتي‘ نہ). اُت ڪِئا= ات ڪتان آيا. ٦. وِرِهہ= اوسيئڙو، درپ. ٧. اڇو پيو= صاف پاڻي پيو. اڇاهُ= اي اڇا (لَلا) هنجَهہ! اڇائي ابهو= ڪنهن بہ قصور يا ڏوهہ کان پاڪ اڇا ٿي بيهو. وڙ= ريت، گت، عادت. لڙ پاڻي= لڙ پاڻي تي. للاهُ= اي للا هنجهئو! سُسَر= سٺو سر، صاف سٺو تلاءُ، ڍنڍ. ڏجي ساهہ= مرجي. ڪُسَرِ= ڪني پاڻي واري تلاءُ تي. ڪنگن قبرون= ڪوڙن ڪانيرن جون قبرون. ٨. ماڻي تون مريج= تون حاصل ڪندي مري پئجان، پر ڪنهن کي بہ چنهب ڪولي نہ چئج، واتئون ورائي ويڻ نہ ڏج. ٩. سير= پاڻيءَ سان ڀريل. پلي پاڻُ= پاڻ کي پلي (سير سرڻ کان). ١٠. قطر چٽئو= قطر چگيو، ذرا ذرا چگيو (قطر= شايد موتين جي پڳَ). ڪرهہ پريين= پيٽ پريين. ٻولي ٻجهنديءَ= ٻولي گهُنجي ويندي.

Marfat.com

موتِي جي مِهراڻَ جا پُورا چُٽِجُ پَنجَ
اَجُ ڪِ صُباح سَنجهہ، ڏِہِيءَ ۾ ڏيرُ ٿِيين.

١١

هارِئا هَنجَهہ ہَگَنِ سِين ڪيهِي ہَڏِيئي ٻيلَ
ميرو مَنائيجَ تون، اچي ڪي اُڪيلَ
ڪَنگَنِ ساڻُ ڪُويلَ، لَلا جِمر لُڙُ پِيين.

١٢

وَڃِين نہ پيهِي، پِٽُونءَ لَئي پاتارَ ۾
ڪَنڍِيءَ ۾ ڪيهِي، حاجَ تُنهنجِي هَنجَهڙا!

١٣

وينو جِئَن وِماسِيين، حَيرَتَ پَئُہ مَ هَڏ
لاٿيُون جي لِباس جِيُون سي چِہائي چَڏ
آءٌ 'اَسِين' ڪَن جي پاسي ٿَنِ ۾ اَڏ
تَنُ طالِبَنِ گَڏ، تہ ويجهو ٿِئين وِصالَ ڪي.

١٤

وينو جِئَن وِماسِيين، حَيرَتَ پَئُہ مَ هاڻِ
لَلَن ڪي لطِيفُ چَئي اچي سان آراڻِ
ڪَنگَنِ لَتي ڪاڻِ، گَڏئو هَنجُهہ حَبِيبَ ڪي.

١٥

وينو جِئَن وماسِيين، حيَرتَ پَئُہ مَ هُورِ
اُونهون جو اچو وهَي گهڙِي تائين گهورِ
ڏَنِيُون هَڏِ مَ ڏورِ، گهورِئو ڪَپُ ڪَسِينِ جو.

١٦

اُڏُءُ آڏِتُ اُپِرِئو، وهاڻِي وانءُ پِئونرَ
ڇِيتاريجِ ۾ جي ڪَنڍا ڏاري ڪَئونرَ
مَتان مارِينئِي ٽئونرَ، تَو لَئُہ لِکُو جِنِ سِين.

١٧

هَنجهڙَا هيلانڌُ ٿِي گهُونو مَ گهوريج
پَسِي چِلُڙَ چوئِيُون، پَکَ مَ پُسائيج
سو سَرُ ساڳاهيج، جِتي پارَکَ پَکِيين.

١٨

هَنجهہَ مَ ميرو وَٽُ، جان ڪو جِيين ڏِينهَڙو
جِيءُ مَ گهنگهرِ گهٽُ، سِرُ تان سَرَ ڪَيِترا.

١٩

لَلِي لَئِي لاتِ، سَرَ ۾ ڪِئو سوجهرو
ہَگا ہاتاڙا ٿِيا، وائِي ڪَنِ نہ واتِ
جُنگَنِ پَنهنجي ڏاتِ، نيئِي رَساڻِي روهَ ڪي.

پنج= اشارو اسلام جي پنجن رڪنن ڏانهن (يا نماز جي پنجن وقتن ڏانهن). ڏِہِي= ڏِہ (ڏِہ اڏين جنهن ۾ پکي ڦاسن). ڏير ٿئين= هيٺو ساٺو ٿي پئجي رهين. ١١. هارِئا= هار ڪاڏل. هاريل، بي حال، ڪهُيل. ٻيل ہڏڻ= گڏ هلڻ، دوست ٿيڻ ۽ گڏوگڏ هلڻ. اُڪيل= فعل 'اُڪيلڻ' مان امر. ڪنهن شيءِ ڏي اُڪيلڻ= پر ڪرڻ، چاهڻ. ڪُويل= ڪويل ۾، ڪُويلو، بي وقتو. لَلا= اي للا هنجهہ، اي سفيد سهڻا هنجهہ. جمر= جِئَن مَ= متان. لڙ= لڙيو پاڻي، ميرو پاڻي. ١٢. پيهي= اونهين پاڻيءَ ۾ اندر گهڙي. پِٽون= موتي. پاتار= اونهين پاڻي ۾ اندر تري تائين. ١٣. وِماسِيين= تون حيران پريشان ٿئين، ہُڌتيون ڪرين. لباس جِيُون= ٻاهريين ڏيکاءُ جون. ١٤. آراڻ= آر، وٽُنڊ، لاڙو. ڪنگن لتي ڪاڻ= ڪنگن جي ڪاڻ لتي، ڪنگن جي محتاجي ڇُني. ١٥. حيرت پئُہ مَ هور= حيرت ۾ هور ۾ نہ پئہ، حيراني ۾ ڏپ ۾ نہ پئُہ. گهور= لفظي معنيٰ: مڇيءَ مارڻ لاءِ ڳولا ڪر. اصطلاحي معنيٰ: مقصد حاصل ڪرڻ جي ڪر. ڏَنيون= مٺاهان ہَنا (پاڻي بنا). ڪپ ڪسين جو= ننڍڙين واهين جو ڪپر. ١٦. اُڏُءُ= اُڏامي وڃ. آڏت= سج. وهاڻي= وهاڻي رات ۾. ڇيتاريج= نظر ۾ ڪج، پهہ ڪج انهن جو. ڪئونر= تازا گل. ٽئونر= ٽئونر گلن جا، اهي گل جيڪي ٽئونر ٿي ہوڻجي وڃن. ١٧. هنجهڙا= اي هنجهہ. هيلاند ٿي= هير وارو ٿي ڪري، هِري ڪري. گهونو= ٿوري پاڻيءَ وارو ڏُہو. مَ گهوريج= ان ۾ گهڙي ڪاڏي لاءِ نہ ڦرج. چلڙ چوئيون= گپ گاري وارو چُرون پاڻي، چلڙ مان چوئِل پاڻي. پک=ڪنپ. ساڳاهيج= موڪج، ان جي ساڃاهہ ڪج، نظر ۾ رکج. پارک= پرک، پرکا. ١٨. جيءُ مر گهنگهر گهٽ= پنهنجو جيءُ جنجل ۾ نہ وجهہ. سِرُ تان سر ڪيترا= جي سِر آهي، حياتي آهي تہ سَرَ گهڻائي ليي پوندا. ١٩. سَر= تلاءُ، ڍنڍ. ہاتاڙا= حيران پريشان. جنگن= همت وارن هنجهن.

۲۰

وِئا مورَ مَري، هَنجهہُ نہ رَهيو هِيڪڙو
وَطَنُ ٿِيو وَري، ڪُوڙَنِ ڪانيرَنِ جو.

۲۱

سَرَ اُهيئِي اڳِيَان، پَکِي ٻِئا پِئا
جَنِ لَمِئو تي لاٿيُون ڪَيُون سي ويچارا وِئا
ماڳُو ماڳ ٿِئا، ڪُوڙا ڪانيرا گهَڻا.

۲۲

سو پَکِي سو پِجرو، سو سَرُ سوئِي هَنجهہُ
پيهِي جان پرُوڙيو مُون پاهِنجو مَنجهہُ
ڏِيل جَنهين جو ڏنجهہُ، سو ماري ٿو مَنجهہِ وڙهي.

وائي

هَنجَهڙا پَسانِ نہ سي، اُڏامي وِئا آنهيرَنِ تي
پَکِي جي پَرڏيهہَ جا، ساجُهرُ وِئا سَرَ تي
موتِي جَنِ ماڳِنِ ۾، لالُون لَهَن تِتي
جَنِ جو عَهدُ اللهَ سِين، سي ڪِئَن رَهَن هِتي
اُهي عَبدُاللطِيفُ چَئي، پاڻِ وَهيا پَرتِي.

داستان ٽريو

۱

پهرِين ڪَاري نانگَ جي ڪو چرڪِيلُ چِيڙ ڪَري
جي هَٽِي ڏنگُ، ڏسائِيو، ويجهو ڪينَ وَري
جيڪي نُپ مَري، جيڪي سِڪي صِحَت ڪي.

۲

ڪُپرَ گارُوڙِينِ سِين وَڏو وِڌُ ويرُ
نانگَ نہ وِيندين نِڪَرِي تو ڏرَ مَتي پيرُ
هِيءُ تَنِي جو ڊيرُ، جَنِ جهُوناڳڙهہ جَلائِيو.

۳

ڪوهُ جاڳائي جِيجَنِ ڪي تو سُتَلَنِ هَٿُ هَٽِي
جو ڏاڙُون ڏاڙَنِ وينِيُون تہ وِڙهَندُئِي وِهُ وَٽِي
جَنِ جو ڏُوجُ ڏَٽِي، تون ڪِئَن وِجهِين ويرُ تَنِ سِين.

٤

آسَڻُ جَنِ اَريجَ ۾ تَنِ جي وِهَ جو وَرَنُ ٻِئو
تَنِ جو ڪَندوئِي ڪَمُ ڪَري، جي مَٿِسِ پيرُ پِئو
پُرِيين آهِي پَڌرو تَنِ نانگَن جو نِهو
ڪَلِي ويرَ کِهو، جو سامُهون ٿِئي سَپَنِ ڪي.

۵

جَنِ جِيُون اوطاقُون اَريجَ ۾ مَٽيُون تَنِ مَٽَنِ
ماٿِ مَرتَبو اُن جو وَسان ڪِينَ ڪُڇَنِ
جو اوڏو وَجي اُنِ، تَنِ جوڪو ٿِيي جانَ کي.

۲۰. عام مفهوم موجب مور جي معنيٰ 'مور پکي' ۽ هنج معنيٰ 'هنجهہ پکي'. پر ٻي سٽ ۾ 'ڪانيرن' جو ذڪر آهي. يعني هن بيت ۾ پاڻي جي پکين جو ذڪر آهي. "مور" هڪ سهڻو پکي آهي. جنهن جا کنڀ سائيرڙا ۽ پڻ مور جي کنين وانگر سهڻن چٽن وارا. پهرين سٽ جي معنيٰ ٿيندي تہ سهڻي ۾ سهڻا مور هنجهہ تہ مري وئا پر هنجهن جي جنس مان بہ ڪو هنجهہ ڪونہ رهيو. ۲۲. ڏيل جنهين جو ڏنجهہ= جنهن جو ڏيل ئي ڏنجهہ آهي، جنهن جي صورت ئي آزار آهي (استعاري واري مفهوم ۾). ماري= شڪاري، جيڪو پکي ماري. وائي. آنهيرو، جمع آنهيرا= پکيءَ جي روزانو رات جي ويهڻ واري جاءِ، آکيرو. عهد= ٻڌل ٻول. وهيا= هليا، ويا. د-۳: ۱. ڪوچرڪيل چيڙ ڪري= جن ڪي اڳ ڪاري نانگ جو چرڪ پيل هوندو، تن مان ڪو ورلو اهڙو هوندو جيڪو وري ٻيهر چيڙ ڪندو، نہ تہ ڪندو ئي ڪونہ. جي هٽي ڏنگ ڏسائيو= جيڪڏهن نانگ ڏنگ هٽي ان کي ڏسائيو (=ڏنگيو، کاڌو). جيڪي= يا تہ. ۲. ڪپر= ڪپر نانگ، ننڍڙو سنهو زهريلو نانگ. تو ڏر مٿي پير= تنهنجي ڏر (رهڻ واري ٻر) مٿي منهنجو پير آهي. ڊير= تڪيو، ماڳ. جن جهوناڳڙهہ جَلائيو= روايت موجب، جهوناڳڙهہ جا جوڳي وڏا جوڳي، جن جهوناڳڙه کي باه ڏني (۽ اتي نانگن کي ماريو). ۳. جيجن ڪي= اهڙن جيتن کي جيڪي ڇهڻ وجن. ڏاڙون= ڏانون. وَٽِي= ٺاهي جوڙي، پوري، طرح. ڏُوج= ڏُٽيندڙ، چونڊيندڙ. ٤. آسڻ= ويهڻ جي جاءِ. اريج= جتي ريج نہ هجي ۽ نہ ٿئي، سُڪل ڦٽل زمين. ورن= رنگ. ڪم ڪري= ڪارگر ٿئي، وڏو نقصان ڪري. پُرِيين= پرين ڪان ولي، وڏن ڪان ولي. نِهو= ٻُڌ. ڪلي وير= مقابلي وقت. کِهو= اهو ڪير ٿيندو آهي. سپن ڪي= وڏن وڙهندڙ زهريلن نانگن کي. ۵. مٽيون= 'مَٽ' يا 'مَٽِي' جو جمع. عام روايت موجب، ڪاري واسينگ نانگ جي مٽي ۾ 'مَڻ' آهي.

Marfat.com

٦

ڪاري ڪُرُ لَڇي جي اَڻ- ڪَڇاڙئو ڪاءِ
ڇاڙئان اَندرِ ڇپَ ۾ ڳُجهو تو ڳالهاءِ
اُتي اُو سَاماءِ، جِتِ رَتِي ناهي ريجَ جي.

٧

سَنهان پانءِ مَ سَپَ، سُڪا جَنِي پيٽَ
ٿَنِي جي چِپيٽَ، جُنگَنِ ڪي جوکو ٿِئي.

٨

سَنهان پانءِ مَ سَپَ، وِياءِ واسينگَنِ جا
لَتاڙِيا لَطِيفُ چَئي چوريا وِجهَنِ چَپَ
ٿَنِي جِي جهڙَپَ، هاٿِي هَنڌان نَه چُري.

٩

موران موئَڻُ مِيهَٽُو، نُوٽِي نانگَ نَه ڪَنِ
ڪارايَلَ ڪارَنِ ڪي ڳارا ڪِئو ڳِهَنِ
وَٽيين وِهُ پِيَنِ، سِڪَ سُرِڪِيين نَه لَهي.

١٠

مَٿي جهڙَ جهيڙِينِ، مورُ ڪارايَلُ پاڻَ ۾
نُوٽِي نانگَ نَه ڏِينِ، موران موئَڻُ مِيهَٽُو.

١١

سَپَ ڪَپُرَ سَڃا ڳِهي، نانگَنِ ڳُوليو ڪاءِ
ٿَنِي ڪي واجهاءِ، مَٿِيُون جَنِ مَٿَنِ ۾.

١٢

واتان جَنِي وِهُ وَهي، سي آيا اوڳارِينِ
جي آرَڻِ پَڌِي آئِيا تان نانگَ نَه نِهارِينِ
ڏَنِيرَ ٿَنِ ڏارِينِ، ميلُ جَنِي جي مَنَ ۾.

١٣

ڪِنهِ ڪِنه ڪاريءَ ذاتِ ڪي مورَ بہ مَٿائِينِ
لَتوڙِئا لَطِيفُ چَئي چُرِئا چڪائِينِ
توڙِي ٺُپُ مارِينِ، ناتہ سِڪَنِ صِحَتَ لَئي.

١٤

وِهُ هَٿين وِهُ پيرين، وِهُ جَنِي جي واتِ
ڪا ڪا ڪارِي ذاتِ، مورَنِ مَٿي چَڙِئي.

وائي-١

ڪُوڙِي رانڍِ، ڪُوڙو چَٽڪو
لِڪَ سِينءَ لَلو پَتو
لِيو جِئَن لامين چڙهين، ڪِئو ڪارايَلَ ڪَٽڪو

٦ ڪاري= ڪاري نانگ جو. ڪُر= ٻُڻ، پيڙهي. ڪَڇاڙڻ= ورچائڻ، تنگ ڪرڻ، چيڙڻ. اَڻ ڪڇاڙيو= بنا چيڙ جي. ڇاڙئان اندر= ڇاڙي جي اندران. ساماءِ= سامائي، وڏو ٿئي ريج جي= پوسل جي، پاڻيءَ جي موجودگيءَ جي. ٧. چپيٽ= ڀُڀوڙ، چپيٽ. جُنگن ڪي= وڏن ڪي. ٨. وِياءِ= ڄَڻ، ٻچا. وياءِ واسينگن جا= جيڪي واسينگن جي ٻُڻ مان آهن. جهڙپ= سٽ، حملو. هنڌان نہ چري= جنهن هنڌ هوندو اتيئي ڪرندو. ٩. نُوٽي= نوڙت، نمِت. ڪارايل= مور (نيري رنگ جي لحاظ سان). ڳارا ڪئو= نوڙين وانگر لڙڪايو، لامن وانگر وڪوڙيو. ڊگها ٽُڪر ڪريو. وٽيين وه پين= اهي وٽيون پري وهہ پين، وڏا پياڪ آهن، نهايت زوردار آهن. سڪ سرڪيين نہ لهي= انهن جي سڪ ننڍين سرڪين سان نہ لهي، انهن جي اُڃ ڍُڪن سان نہ لهي. ١٠. مور ۽ ڪارايل (نانگ) جي ويڙهہ جو بيان آهي. مٿي جهڙ= جهڙ مٿي. ڪنهن وڻ تي. جهيڙين= جهيڙو ڪن، وڙهن. مور ڪارايل = مور ۽ ڪارو نانگ. نوٽي نانگ نہ ڏين= سر نائي نانگ نہ جُهڪن. ١١. سَپُ ڪپُرَ سڃا ڳهي= (مور، سَپَ ۽ ڪپر سڄي جا سڄا ڳهي وڃي. نانگن= نانگن ڪي. تني ڪي واجهاءِ= هو انهن وڏن نانگن جو ڳولو آهي جن جي مٿن ۾ مٽيون آهي. ١٢. هي وڏن زوراور سپن جو بيان آهي. سي آيا اوڳارين= سي آيا تہ مارين، ڪاٽين ۽ اوڳارين، يڪدم وڏو حملو ڪن، ۽ آڏن ڪي ختم ڪري ڇڏين. آرڻ پڌي آئيا= جنگ (وڙهڻ) جو قصد ڪري آيا. تان نانگ نہ نهارين= تہ پوءِ نانگن تي سندن نظر ئي نہ پوي، ڪين نانگ نظر ئي نہ اچن، نانگن تي سندن اک ئي نہ پُڙي (نانگن ڏي ڏسندا بہ ڪين ۽ امالڪ وڙهندا). ڏنير= ڏنِيَرَ، زبرا، زوراور. ڏارين= چيرين. ميل= ميرائي (دشمني). ١٣. ڪنهن ڪنهن ڪاري ذات ڪي = ڪارن نانگن جي ڪنهن ذات ڪي. مور بہ مَٿائين= مور بہ مَٿي ڇڏين، مور بہ مُٽي وجن. لتوڙيا= لتاڙيل ٿيا (ڪنهن انهن ڪي لتاڙيو ۽)، جي اهي لتاڙجي پيا. چُرِئا چڪائين= جي چُرِئا تہ چَٽڪو چڪائيندا، ڪائيندا ۽ ڏاڍو ڏک هڻندا. ٺپ مارين= صفا مارين. صحت ڪي= صحت لئي. وائي-١. ڪوڙي رانڍ= ڪوڙي بازي، اجائي ڪيڏ. ڪوڙو چٽڪو= ڪوڙو ڪيل. لِڪ سين= هَوَ سين، ٺري سين، ٺري جيترو. للو پتو= ٺاه ٺُوهہ، ڏيکاءُ ۽ بهانو. ليو= لاتيون ڪيو. لامين چڙهين= وڻن جي لامن تي اڏري ويهين. ڪارايل= اي مور. ڪئو ڪٽڪو= ڪٽڪو ڪئو، ڪٽڪي ڪري، وڏيون زوردار لاتيون ڪري.

Marfat.com

ڪِ تو ڪَنين نہ سُئو، شَھبازَ جو سَنڪو.

وائي-٢

جي مان چارائِين، جيڪَرَ جيڏيون وو
ڪَرَهَ سَندانِ چارِيان
جي مان چارائِين وي ميان، تان مُئِي چِيارِين
پيرين آءٌ نہ پُڄَڻِي، ڪَرَهَلَ هُوءِ نہ جهَلِين
ڳُجهِي آءٌ نہ وَڃڻِي، پَڌَرِ پِرِينِ نہ نِين.

وائي-٣

هوٿ بلوچَ جي آهِيان
پَلو جيڏيون! آءٌ جا بلوچَ جي آهِيان
ڪَنِيزَڪَ ڪيچِينِ جي، ناٿَرِ نامُ سَڏائِيان
پيزارَ پُنهونءَ ڄامَ جي، اڪِينِ ساڻُ اُنائِيان.

◈

ڪنين نہ سئو= ڪنن سان نہ ٻڌو. شهباز= وڏو طاقتور مارينڌ پکي. سنڪو= زوردار سٽ ۽ ڌڪ. وائي -٢. جي مان چارائين= جيڪڏهن مون کان چارائين، مون کي چارڻ لاءِ ڏين. ڪره= اٺ. ڪرهل= ڪرها، اٺ. پڌر= ظاهر ظهور. وائي-٣. ڪنيزڪ= ٻانهي. ناتر نام= ناتر جي نالي سان (جئن ناتر ٻانهي هُئي مومل جي). پيزار= جُتي. اُنائيان= ڪڍان.

سُر ڏهر

ذات الاهي جي ذڪر ۽ ياد الاهي ۾ رتل دلين طرفان حمد ۽ ثنا ڪي، آڳاٽي وقت کان وٺي صوفين درويشن جي سماع وارين محفلن ۾ "سر ڏهر" ۾ آلاپيو ويو. هن سُر جي پهرئين داستان جو موضوع ئي آهي ساري جهان جي خالق ۽ پالڻهار مولىٰ مهربان جي صفت ۽ ساراهه، ۽ سندس مهر ۽ ٻاجهه لا دعا. انهيءَ لحاظ سان، انهن بيتن کي فقيرن ذڪر طور سُر ڏهر ۾ آلاپيو. ساري جهان جي خالق ۽ پالڻهار جي وڏائي ۽ واکاڻ سان گڏ، هن زمين تي انسان جي عارضي زندگي جي حوالي سان ڪيس ترغيب ڏنل تہ هي حياتي هڪ عارضي منزل يا مانجهاندي جو ماڳ آهي؛ انهيءَ ڪري ڊگهيون رٿائون رٿڻ ۽ وڏيون اميدون رکڻ بي سود آهن؛ ننڊ ۽ غفلت بدران بيداري ۽ سجاڳي واري حالت ۾ هجڻ ضروري آهي. اها سجاڳي ۽ بيداري ڌڻيءَ کي ياد ڪرڻ سان حاصل ٿيندي.

داستان-٢ ۾ جسوڏڻ آگري جي دور ۾ پنيهل درياءَ ۾ پاڻي جي موج سببان ملڪ ۾ آبادي ۽ ماڻهن جي خوشحالي، ۽ ان بعد وري پنيهل ۾ پاڻي جو گهٽجڻ ۽ سڪڻ، ماڻهن جو لڏڻ ۽ ملڪ جو ڦٽڻ هن داستان جو مکيہ موضوع آهي.

داستان-٣. ۾ اڳئين وقت جي وڏي ارڏي ۽ اٽر سردار لاکي ڦُلاڻي جي ڳُڻن ۽ ڳالهين ۽ ڏاڍاين جا احوال ڏنل آهن. سندس ڳڻ اهو جو غريب اوڏڻ سان دل لاتائين، اوڏن جي لڄ پت رکيائين، ۽ کين پاڻ وٽ اجهو ۽ اوٽ ڏنائين. سندس ڏاڍائي اها جو هر طرف هَلائون ڪري مال ڦري ڪاهي راڄن کي لڏايائين: ريبارين ۽ جاڙيجن جا تہ وڳ ڪاهيائين، پر اهي راڄ جيڪي ملڪ جي حاڪم راءِ ڪنگهار جي پناهہ هيٺ هئا تن جون بہ لوڙيون هنيائين.

داستان چوٿون سنگهارن يعني مالدارن جو وڏي چاهہ سان مال ڌارڻ ۽ چارڻ، پاڻ ۾ گڏ رهڻ ۽ سندن صلح سانت ۽ اطمينان واري سماجي زندگيءَ جو آئينو آهي.

داستان پنجين ۾ ڪونجن جي اعلىٰ وصفن جا احوال ڏنل آهن، ۽ ڪونجن تي کهل ڪرڻ ۽ کين نہ مارڻ جي ترغيب ڏنل آهي. ڪونجن جون اعلىٰ وصفون اِهي جو اهي قوت ۽ چُوڻي خاطر ديس ڇڏي پرديس اچن، پر وطن نہ وسارين ۽ وري پوئتي ورن. هو: اهي ٻاجهاري ٻولي ڪن، وڳر ڪري هلن ۽ هڪ ٻئي کان جدا نہ ٿين، ۽ جي ڪا منجهائن پوئتي رهجي وڃي تہ ان کي سنڀاري ساڻ ڪن. انهيءَ ڪري ڪين سندن واسطي دعا تہ: شال ڌڻي پنهنجي ٻاجهہ ڪري کين سندن وطن ۾ پنهنجن ٻچن سان ميڙي!

داستان پهريون

١

اَللهُ جِئَن نالوءِ، تِئَن مُون وَڏو آسَرو
خالِقَ تُنهِنجيءَ ڪانڌَ جو پَرو پانڌُ نہ ڪوءِ
نالو رَبَ سَندوءِ، رَهيو آهي رُوحَ ۾.

٢

مِنو جِئَن نالوءِ، تِئَن مُون وَڏو آسَرو
صاحِبَ تُنهِنجيءَ سَگهہَ جو پَرو پانڌُ نہ ڪوءِ
ڪو دَرُ ناهِ ڇِهوءِ، مُون ٻِئا دَرَ گهَٽو نِهارِئا.

٣

جيڏو تُنهِنجو نانءِ، ٻاجَهہ ٻہ اوڏِيائِي مَنگان
ري ٽُنپين ري ٽُوٽِيين، ٽُون ڇِپَرُ ٽُون ڇانءِ
ڪُڄاڙو ڪَهانءِ، توکي مَعَلُمَ سَيَڪا.

٤

سَتُرُ ڪَرِ سَتارَ، آءٌ اُگهاڙِي آهِيَان
ڍَڪِين ڍَڪڻهارَ، ڏيئِي پانڌُ پَناهَ جو.

٥

مَ. ڪَرِ ڊولَ ڍِلو، ناتو نِماڻِيءَ سِين
ڪونهي ڪَمِيڻيءَ جو ٻِگرِ تو ٻِلو
تُنهنجو نانءُ نِلو، وَنيو ويٺِي آهِيان.

د-١ :١. نالوءِ= تنهنجو نالو. الله جئن نالوءِ= جئن جو تنهنجو نالوئي 'الله' آهي ('الله' ذاتي نالو آهي خالق جو، ۽ لغت جي لحاظ سان لفظ جي اصل معنىٰ 'پيار' آهي). ڪانڌ= برداشت، سهڻ جي طاقت. پرو= پتو. پاند= ڊيگهہ يا ويڪر جو ڇيڙو. پرو پاند= پوري ٿيندڙ حد. ٢. منو= ميناج وارو، وڻندڙ، پيارو. جهوءِ= تو جهڙو. ٣. ڇپر= مَنهن. ڪڄاڙو ڪهانءِ= توکي ڪئن ڪري چوان. معلم= معلوم. سيڪا= سيڪا ڳالهہ، ساري سچي حقيقت. ٤. سَتُر= ڍڪ. ستار= اي سڀ جي ڍڪيندڙ ڌڻي! ڍڪڻهار= هميشہ ڍڪيندڙ. پاند= پَلَئُہ. پناهہ جو= بچاءَ جو. ٥. ڊولُ= اي پيارا سهڻا سائين. ڍلو= ڍرو. بگر= بغير، سواءِ. بگر تو بلو= توکان سواءِ ڪو ٻيو حيلو ڪونهي. نِلو= رڳوئي، اڪيلوئي.

Marfat.com

٦

وَڏي سَگهہَ سَندياءِ، پاڄهُنِ پَريو آهِيين

مُون تان مِهرِ مَ لاهِ، آئُون تُنهنجِي آهِيَان.

٧

مِرُوَن كِينَ وَلَنِ، پَكِي كَنِ نہ پورهئو

جان تُون ڏِيندڙُ ٿَنِ، تان آسَ اَسانهين نہ لهي.

٨

مُسَن مُنهَ سَنرا، كَريا گهَٽو كِلَن

سي تان وِسرِيَن، آيا جَنِ كَمَن لَئي.

٩

اَڏئو اَڏيندين كيٽرو، كَلَرَ كاڏِي پٽِ

تُون نہ هُوندين هِتِ، كَهِگَلَ كَريين كَن كي.

١٠

ڏِگهي اَڏِ مَ مَنهين، پَكو اَڏِ مَ لانڍَ

لَڏئو ٿَنِ وِرانڍَ، جَنِ صَبَاحَٽِي اَڏِيو.

١١

كَڏِهن مَڙهہُ مُقامَ ۾، كَڏهن ڳاڙهو گهوٽ

سَندو واريءِ كوٽ، اَڏئو اَڏيندين كيٽرو.

١٢

ويئي 'كالهہ' هَتا، سا 'كالهہ' نہ اِيندي كَڏهين

كالهُوٽِيءَ كالها، پئو وِڃُ وَرهَن كي.

١٣

صاحِبَ تُنهنجي صاحِبِي عَجَبَ جِهڙي آهِ

وَڏي سَگهہ سَندياءِ، پاڻَ وَهِيٽُو آهِيين.

١٤

صاحِبَ تُنهنجِي صاحِبِي عَجَبُ ڏِني سُون

پَنَ بوڙِين پاتارَ ۾ پَهڻَ تارين تُون

جي گهَرِ اَچين مُون، تہ ميريائي مانُ لهان.

١٥

جِتي تِيندا پَڌِرا وَعدا ۽ وَعِيدَ

سُتِّجُ سَدَّ سَعِيدَ، لِلّٰهِ لَڳِ لَطِيفُ چَئي.

١٦

سُتَا اُتِي جاڳُ، نِنڊَر نہ كِجي ايتَري

سُلطانِي سُهاڳُ، نِنڊُرون كَندي نہ تِيي.

٧. مرون= جانور. وَلَڻِ= زمين گڏڻ، كيڙڻ، كاهڻ. كين ولن= زمين كين كاهين، پنهنجي گذران لاءِ كا پوک كانہ پوكين. اسانهين= اسان كي بہ. ٨. مُسَن= مُئَن، مشكلات ۾ ڦاٿلن ، حيران پريشان ٿيلن. منه سنرا= جن جا منه سنرا آهن، جيكي بي فكرا ٿي پنهنجا منهن ملوک كيو پيا هلن. كريا گهٽو كلن= اهي كريل جن كي گهٽي كل آهي (سي بہ مُسَن). ٩. اڏئو اڏيندين كيٽرو= كيترو پيو اڏيو اڏيندين، وري وري اڏيندين. كلر كاڏي= كلر جي كاڏل. كهگل= گاري سان لنب چنبي، نئين سر مرمت. ١٠. منهين= مَنهُن. لانڍ = وڏي لانڍ وارو. ورانڍ= وچينءَ جو، پوئين پهر شام جو. صَبَاحَٽِي= صبح وقت، صبح جو. ١١. مڙهہ= مردو، مئل بت. اڏئو اڏيندين= كيترو اڏيندين. ١٢. كالهہ= كالهوكي وير، كالهوكي مهل. كالهوٽيءَ كالها= 'كالهہ' واري 'كالهہ' كان وٺي، كالهوٽي ڏينهن كان وٺي. پئو وڃ= وٿي پئي، فرق پيو. (هي بيت چئن معتبر قلمي رسالن ۾ ڏنل آهي جن سڀني جي صورتخطي مان 'كالهہ' ۽ كالهوٽي كالها' لفظ جو گمان ٿئي ٿو، ۽ متن ۾ پڻ اهي لفظ ائين ئي ركيا ويا آهن. پر عام رائج معياري سنڌي ٻوليءَ ۾ "ويئي كالهہ هتان" كونہ چئبو آهي، پر چئبو آهي "ويئي ڳالهہ هتان". انهي ڄاڻ جي آڌار تي چئي سگهجي ٿو تہ اصل بيت شايد هن طرح هجي:

ويئي ڳالهہ هتا، سا ڳالهہ نہ ايندي كڏهين

ڳالهوٽي ڳالها، پئو وڃ ورهين كي.

اُن 'ڳالهہ' ۽ 'ڳالهوٽي ڳالها' كي پهرين كاتبن 'كال' ۽ 'كالوني كالا' كري لكيو جن كي پوءِ 'كال ۽ كالوني كالا' كري پڙهيو ۽ لكيو ويو. ١٣. صاحب= اي، مالک سڀني جهان جا، اي مولي. پاڻ وَهيٽو= پاڻ پنهنجي ذاتي طاقت وارو، پاڻ پنهنجي قدرت سان قائم ۽ موجود. ١٤. عجب= وڏي عجب واري، وڏي حيرت ۾ وجهندڙ. پاتار ۾= هيٺ اونهين پاتيءَ ۾. ميريائي= گنهگار. مان لهان= مانائتي ٿيان. ١٥. وعدا= كيل انجام، كيل ٻول. وعيد= واعدا. سعيد= اي سعيد، اي سعادت وارا، سعادت بخشيندڙ، اي پيارا رسول. ١٦. ستا= اي ستل! سلطاني سُهاڳ= بادشاهي بخت.

Marfat.com

١٧

ڪِين سُمهُ ڪين جاڳُ، ننڊَر نه ڪِجي اِيتري
اِيءُ مانجهاندي جو ماڳُ، جو تو ساٿيهُ پانئيو.

١٨

هِي تان ٿورَڙيُون، جي تو پورا پانئِيُون
راتِيُون پيون گهٽيُون، جي تو اِينديُون هيڪلي.

١٩

سُتي نه سَرَندياءِ، ڪَرِ پچَارَ پِرينءَ جي
وِهامِي وِيندياءِ، گهڻا هٿندين هٿڙا.

٢٠

جاڳڻَ مَنجهان جَسُ، آهي الله جَنِ کي
لاهي جو لَطِيفُ چَئي مَتان قَلبُ ڪَسُ
وَرَنهَ ڪِجاهُ وَسُ، صُبحَ ساڻُ سَيِدُ چَئي.

وائي

مُون ۾ عَيبَ اپارَ، يا سَتّار!
آءٌ جا طامِع تُنهنجِي آهيَان
ڏِڪَ وِجايَمِ ويسَري،
جاڻِي سَڀ جمارَ
'اَمر' اوڏي نه وَجان،
'نهي' ڪِيَس نِڪارَ
هِنَ مُنهنجي حالَ جي،
توکي سُڌَ سَتّارَ
جيڪِين وَهي وُجُود ۾،
سو جاڻين جاڻڻهارَ.

داستان پيو

١

ڪَر کي ڳالهڙِيُون، ڪَنڌا ڍورَ- ڏٽين جِيُون
ڪِئَن سي راتڙِيُون، ڪَنهِ پَرِ ڏِينهَن گُذارِيين.

٢

ڪَر ڪا ويهي ڳالِ، ڪَنڌا ڍورَ- ڏٽين جي
اَڄُ پُڻ ڪِهڙي حالِ، ڪَنهِ پَرِ ڏِينهَن گُذارِيين.

٣

ڪَنڌا تو وَٺاءِ، سَچُ ڪِ سيڻَن لَڏِئو
مَيرُ تو مَٿاءِ، چِٽئو پوءِ چُڳا ڪِئو.

٤

ڪَنڌا ڪُجاڙَئا، اُپو آهين ريل ۾
پِرين پُڄاڻَئا، سُڪِي بانگهو نه ٿِئين!

٥

جان تو هُنَڙو سُورُ، ڪَنڌا ڍورَ- ڏٽين جو
مَٿي لامُنِ ٻُورُ، هُونڌَ نه چاڙهِيُئِي هيٺَرو.

١٧. ڪِين= ڪين ڪجھ، ڪجھ ٿورو. ايءُ= هن حياتي وارو هيءُ جهان. مانجهاندو= منجهند وارو ٿورو وقت، منجهند وارو ٿورو آرام، منجهند جي طعام ۽ ٿوري آرام وارو وقت. ساٿيهہ= دائمي وطن. ١٨. پورا= اي ٿوري چاڻ وارا. پيون= قبر واريون. هيڪلي= اڪيلي. ١٩. سُتي= ننڊر ۾، غفلت ۾، ويسر ۾. سرندياءِ= تنهنجي ڪانہ سرندي، تنهنجي پوري ڪانہ پوندي. وهامي ويندياءِ= جواني ختم ٿي ويندياءِ، وقت هٿان نڪري ويندوءِ. ٢٠. جاڳڻ= بيدار رهڻ، الله جي عبادت ۾ سڄي رات سجاڳ رهڻ. جس= شاباس، ساراهہ، نيڪ نامي. ورنہ= اي سهڻا سورهيہ، اي سهڻا گهوٽ، اي همت وارا. وس= وڏي همت. صبح ساڻ= صبح سينءَ، ويندي صبح تائين. وائي. جاڻي= جاڻي ٻجهي. امر= ڪو ڪم ڪرڻ وارو حڪم. نهي= ڪو ڪم نہ ڪرڻ وارو حڪم. وَهي= گذري. د-٢: ١. ڪنڌا= اي آڳاٽي وقت جا بيٺل جهونا ڪنڌا! ڍور= درياءَ جي چوڙ وارن ڍورن مان هڪ ڍورو، درياهُ. ڍور- ڏٽي= ڍوري جا ڏٽي، پنهل جي ڍوري جا ڏٽي. انهن ڍوري جي ڏٽين جي ختم ٿي وڃڻ کان پوءِ، تون ڪيئن پيو پنهنجيون راتيون ۽ پنهنجا ڏينهن گذارين؟ ٣. سچ ڪِ= اهو سچ آهي چا؟ سيڻن= سڄڻن، تنهنجي پيارن سڄڻن. مير= لامن جي چوٽين تي تازو ڦٽل ڪَڄُ، گونچ ۽ ٻُور. چٽئو پوءِ چُڳا ڪئو= چڳا چڳا ٿي پيو چٽي (ڳوڙهن ڳاڙڻ سان تشبيهہ). ٤. ريل= درياءَ جي ڇڏيل ريٽ ۾ (درياءَ هڪ پَرِ ڪاٽيندو ۽ پاٽيندو، تہ ٻيءَ پر ريٽ ڇڏيندو. اها ريٽ واري ايراضي ريل آهي). پنهل واري ڍوري جي سڪڻ سببان تون انهن جي سِڪ ۾ سڪي نہ وئين! ٥. مٿي لامن ٻور= موري ڦٽي لامن جي چوٽين تي هيٺرو سارو ٻور هوند نہ چاڙهيئي!

Marfat.com

٦
جان تو هُئڙو وَڌُ، ڪَنڌا ڍورَ- ڏُٽِينِ جو
پاٽان ڏيئِي ڏُڌُ، موري مَجَرُ نہ ڪَرِين.

٧
جي تو هُئڙو گها، ڪَنڌا ڍورَ- ڏُٽِينِ جو
هُوندَ نہ تو ڪِئا، موري مَجَر ٺارِيين.

٨
ڪَنڌا ٿُون ڪيڏو، جَڏِ پَريوئِي ڍورُ وَهي
جَسوڏَڻَ جيڏو، تو ڪو ڏِنو پَيڙو.

٩
جَڏِهن ڍاڳِي ڍورُ، ٻَئِي وَهَنِ ٻَليارَ ۾
تَڏِهن تازِيين طورُ، هُئو جَسوڏَڻَ سِين.

١٠
ڍورُ نہ اڳِينءَ ڍارَ، مَهَندِ مَلاحَنِ لَڪِئو
موڙي چاڙِهئا مَڪُرا، پَسِي پاڻِيءَ پارَ
جَسوڏَڻَ جَيها يَارَ، پِٺڙا وِيرَ وِماسَ ۾.

١١
پَٽيهَلَ تو ۾ پُورُ، اَڳِيُون ناهي آبَ جو
سُڪِنهِ کِهڙِي سُور، پِييَءِ، واري وِچَ ۾.

١٢
سَچُ ڪِ سُڪو ڍورُ، ڪَنڌيءَ اَڪَ ڦُلارِئا
جُنگَنِ چَڏِيو جورُ، سَرُ سُڪو سُونگِي گيا.

١٣
سانگِنَ سُڪو گاهُ، ڪَنڌِيين اَڪَ ڦُلارِئا
مِهراڻِي وَٽاهُ، رويو راڄُ رَضا گهُري.

١٤
سُڪِي ڍورُ ڌَهِيُون ٿِئو، ڪَنڌيءَ ڏِنو ڪائو
پاڻِي پَٽيهَلَ ۾ اڳِيون نہ آئو
ماڙُهنِ ميڙائو، ڪَنِي ڪَنِي پيٽِيين.

١٥
سُڪِي ڍورُ ڌَهِيُون ٿِئو، ڪَنڌيءَ ڏِنِي ڪَرَ

٦. وڌ= گهاءُ، وڌ ۽ گهاءَ وارو سور. پاٽان= ويتر پنهنجي طرفان. ڏيئي ڏڌ= ڏڌ ڏيئي، لڏيندڙن ۽ ويندڙن سان همدردي ڪري. موري ميجر نہ ڪرين= نہ وڏيڪ ڦٽين ۽ نہ پور ڪرين. ٨. اي ڪنڌا! تون ڪيڏو وڏو هئين. جڏهن هيءُ ڍورو پرجي ٿي وڙهو. جسوڏڻ= اڳئين وقت جي هڪ حاڪم يا سردار جو نالو. جيڏو= جهڙو، برابر. پيڙو= پيارو جوان. ٩. ڍاڳي= ڍوري جو نالو. ٻليار، ٻلياري= سمنڊ ۾ چوڙ واري نار(؟). تازيين طور= تازي گهوڙن جا طنبيلا، تازي گهوڙن جو لشڪر(؟). هئو جسوڏڻ سين= جسوڏڻ وٽ هئو، يعني تڏهن جسوڏڻ جي هلندي ۽ هاڪَ هئي. ١٠. اڳينءَ ڍار= اڳينءَ وهڪَ وانگر، ان ۾ اڳيون وهڪرو ڪونهي. ملاحن لڪئو= ناکئن ڏحي ڪيو. مڪرا= ٻيڙا. پسي پاڻي پار= پاڻي جو نمونو ڏسي (تہ لاٽ ۾ آهي). وير= مانجهي مڙس. وماس= اوسيڙو، ڳڻتي. ١١. پٽيهل= پٽيهل جو ڍورو. پُور= پريل وهڪرو. سُڪنه= تون سُڪي وئين. کهڙي سور= کهڙي سُورَ جي ڪري (جو پيئہ واري وچ ۾). ١٢. ڪنڌيءَ= ڪنڌي سان، ڍوري جي ڪنڌيءَ سان. اڪ ڦلاريا= اڪ وڏي وڏا ٿيا ۽ ڦلاريا آهن. جنگن= وڏن جنگ ڍورن، وڏن جنگ جهازن. چڏيو جور= زور ڇڏيو. 'سر سڪو سونگي گيا'= اڳئين وقت جي خاص چوڻي تہ سر سڪو سونگي بہ ويا: يعني وڏي ڍنڍ وارو پاڻي سڪو تہ مڇي بہ ختم ٿي ۽ سنگ (محصول) ونڻ وارا سونگي بہ ويا. ١٣. سانگُ= وڏي ڍوري مان پاڻيءَ جي گهٽائي ۽ اٿل سببان وهندڙ واهڙ، ننڍڙو ڍورو. سانگن سڪو گاهہ= سانگن ۾ پاڻيءَ جو زور ٽٽي ويو ۽ گاهہ سڪي ويو. رضا گهري= سردار جي رضا ۽ موڪل گهري (تہ هو اتان لڏي وڃن). مهراڻي وَٽاهَ= مهراڻي وٽان. مِهراڻو= اها ايراضي جيڪا درياءَ (مهراڻ) جي ڪَڇي ۾ هجي يا درياه جي پاڻي جي اٿل سببان سائي سبز هجي. سائي سبز جهنگ واري سيم يا جوهہ جتي مالدار هجن ۽ مال چرندو هجي ۽ جتي جهنگ جا جانور هجن، شڪار وارو جهنگ. ١٤. ڌهيون (واحد ڌهي، ڌرهي= پاڻيءَ جي ننڍڙي ترائي، ڌُٻ)= ننڍڙيون ترايون ۽ ڌُٻا ڌُٻا ٿيو. ڪائو= لاٽ، پاڻيءَ جي وهڪ جي گهٽتائي. ڪائو ڏيڻ= پاڻيءَ جو لهڻ، هيٺ ٿيڻ. ڪنڌيءَ ڏنو ڪائو= ڍوري جي ڪنڌيءَ لڳ پاڻيءَ جي لاٽ آئي، ڪنڌيءَ وٽان پاڻيءَ لاٽ جي ڪَر ڏني. اڳيون= جهڙو اڳ پرپور ايندو هو. آئو (خاص لهجو آهي= آيو. ميڙائو= ماڻهن جو گڏجي ميڙ ٿيڻ. ڪني ڪني پيٽيين= ڪن ڪن جاين تي (جتي ڪٿي نہ، جيئن اڳ پاڻي ۽ آبادي واري وقت ۾ هو). ١٥. ڪر= لاٽ. ڪنڌي جو ڪر ڏيڻ= ڪناري لڳ پاڻي جي لاٽ جو ظاهر ٿيڻ.

Marfat.com

جَنِ جي پاڳِنِ پَرَ، سي پِئا وِيرَ وِماسَ ۾.

وائي

جان تُون وَجي ڪيچ ڪَھِي،
ڏيچ پارايَا پِرِينءَ کي
ڏُکُ مُنھنجي ڏِيلَ ۾، سَگھان ڪِينَ سَھِي
آڱ قوڙائِي مارئِي، مُنھنجا واقِفَ وِئا وَھِي
پيئَرَ ھِنَ پَنيورَ ۾، ساريان ڪو نہ سَھِي
مون مُئِيءَ مَٿان ڪيٿَرا وِٺَا ڪانگَ لَئِي.

داستان ٽريو

١

لاڪا لَجَ سَندِياءِ، اوڏِ اَگلِي آھِيَان
پَڪا سي پَرتاءِ، جي اَجھي تُنھنجي اَڏِيا.

٢

اَڏِئو جو اوڏِنِ، سو ڊِنگَرُ ڊِلو مَ ٿِئي
جَنھِ پَرِ ويھي ڪَنِ، ليگو لاڪي جامَ سين.

٣

لاڪي لَجَ ڪَنئِي، آسان اوڏٽِيَنِ جي
ڪَندو ڪانہ ٻئِي، اَڳُ وِسُوڙَل آھِيان.

٤

لاڪا لَڪَ ھُئا، ڦُلاٽِيءَ ڦيرُ ٻئو
آجا اوڏِ ٿِئا، پَلِئہِ لَڳِي جِنھِ جي.

٥

جي تون اوڏِ طَلَبَئِين، ٿِئان ھِت نہ ڪو
وِئا لاڪي لوءِ، سَنجھي نِھي ٽَنگڙا.

٦

ڇِنَلِ ڇَجَ ھَٽَنِ ۾، ڪُلھَنِ ڪوڏارا
پورھِيي ڪارڻِ پيٽَ جي اُٿِين سَوارا
اوڏِ پِہ ويچارا، لاڪا وَجِنِ لَڏِيو.

٧

اَڏي اَڏي اوڏِ، ڇَڏي وِئا پيٽِيُون
ڪانياپُون ۽ ڪوڏِ، پِئا آھِنِ پَٽَ ۾.

٨

وِڙھِي ويلَ سَيَڪِھين لاڪو لوءِ ٻَلوءِ
ڪَرَڳَلَ ڪَندو ڪَچَڙي پِرہَ ڦُٽيان پوءِ
حَيفُ تَنِي ڪي ھوءِ، جَنِ اَڻ- سَنيوڙي آئِيو.

٩

پُڇان پُلِي پيرُ، وِڏو راءَ رِڪابَ ۾
ڪَچ رَھندو ڪيرُ، لاڪو لوڙائُنِ سِين.

١٠

ٿان ٿوڪين پَلاڻَ، سَدا ھَٽَنِ ڪرڪرا
لاڪي لوڙائِنِ جا اھڙائِي اھِجاڻَ

پَرَ= وڏا ور ۽ ڦُرا. وير= مانجھي مڙس. وماس= ڳڻتي. وائي. پارايا= پيغام، نياپا. قوڙائي= جدائي، فراق. مارئي= ماري. وِئا وھي= ھليا ويا، گذري ويا. سھي= ساڻي. د-٣: ١. لاڪا= اي لاڪا. لج سندياءِ= آءٌ تنھنجي لڄ آھيان (جيتوڻيڪ آءٌ اگلي اوڏڻ آھيان). اوڏ= اوڏڻ. اگلي= گپ لڳل، ميري. پڪا= اوڏن وارا پڪا، منھنجي مائٽن وارا پڪا. پرتاءِ= توکي پرتا آھن، تنھنجي ذمي آھن. اجھي تنھنجي اڏيا= تنھنجي پناھ ۾ تنھنجي آسري تي اَڏيل آھن. ٢. ڊنگر ڊِلو مَ ٿئي= اھو جھوپو نہ ڊھي. ويھي ڪن= اوڏو ويھي ڪن. ٣. لج ڪنئي= لڄ پت جو ذمو ڪنيو. اڳ وسوڙل=اعتبار ۾ آندل، ويساھ ڪرايل (يقين ڏياريل). ٤. ڦلاٽي= ڦُل جو پٽ (لاکو پٽ ڦل جو). ڦلاٽيءَ= لاکي ڦلاٽيءَ جو. ڦير= پير، نوع نمونو. آجا= تڪليف کان آجا، ڏن کان آجا. پلئہ لڳڻ= دامن لڳڻ، پناھ ۾ اچڻ. ٥. طلبئين= چاھين ٿو، جي توکي گھرجن. لاکي لوءِ= لاکي جي ڳوٺ، لاکي وٽ. سنجھي= سوير. نھڻ= ٻڌڻ. نِھي= ٻڌي. ٽنگڙا= نوڙين سان واٽيل (چار مثل) وڏا ڳوٺرا (جن ۾ وڏيون ننڍيون شيون وجھجن تہ جئن ڪٽڻ ۾ سولائي ٿئي). ٦. ڪوڏارا= اوڏن جون ڊگھي مُنھن واريون ڪوڏريون. سوارا= سوير. ٧. ڪانياپون، يعني ڪانيون يا ڪويُون، جيڪي مٽي کوٽڻ ۽ ڪٽڻ سببان ٽيون ھجن، اوڏن مٽي ڪنئي ۽ جيڪي ڪوپون ۽ ڪَڏون ٽيون سي اتي موجود آھن، جيتوڻيڪ اوڏ لڏي ڇڏي ويا. ٨. لوءِ= ڳوٺ، وسين. لوءِ ٻلوءِ= ڳوٺ ڳوٺ مان. ڪرڳل= گوڙ گھمسان (حملي جو). حيف تني ڪي ھوءِ = تن کي حيف ھجي (جن اڳ نہ سنياليو). جن= جن جي مٿان. اڻ سنيوڙي= سنيريل ۽ تيار نہ ھئڻ واري حالت. ٩. پُڇان= پُڇ ڪان، ڪڇ جي شھر پُڇ مان. پُلِي= ڪاوڙ ۽ قصد ڪري. راءِ= ڪڇ جو راءِ. لاکو راءِ. ڪڇ= ڪڇ ملڪ ۾. ١٠. ٿان ٿوڪين= ٿاھي پيا ٺوڪين (تياري پيا ڪن). ھٽن ڪرڪرا= خارش لاھڻ ۽ صفائي لاءِ، گھوڙن ۽ اٺن جي پٺين کي ڪرڪرا ھٽن. لاکي لوڙائن جا= لاکي ۽ سندس ساٿين لوڙائن جا.

Marfat.com

ڏيئي تنگن تاڻ، ڪُوڪَ ڪاريندا ڪَڇَڙي.

١١

لاکو لُوٽي آئيو، هَبي پيئي هاڪَ
پاٺَرَ ڪانہ پَڇَڙي، ڏُونگرِ پيئي ڏاڪَ
اُئيُون ۽ عِراق، گَڏيا تان گَهٽيئي ٿِيا.

١٢

جهُريي ڏيئي جهوڪَ، ٻَنِيان ٻَهرِ مَ نِڪَرو
لُوٽي مٿان لوڪَ، لاکي ڪَٿِين لَڏائِيا.

١٣

لاکو نہ لاهي، هَني مَٿان هَٿڙا
گهُونيرِيان گهيرُ ڪَري اَپوتِي آهي
وَڃئو سي ڪاهي، خاصِيُون جي ڪنگهارَ ڄِيُون.

١٤

لاکو لَکِيءَ تي چَڙهي، لَکِي لاکي هيٺِ
سونُهَريُون سَرَ ڪِئو، پيڙِيو ٻَڌي بيٺِ
ڪندو ڏَمَرُ ڏيٺِ، صُباحَ ساڻُ سَيَکَهِين.

١٥

لاکو لَکِيءَ تي چَڙهِيو، لَکِي لاکي ساڻُ
چاري چاڙهي آئِيو، واسي راتِ وَٿاڻُ
جاڙيجو زِيانُ، ڪيڏو ڪَري وِئو ڪَڇَ سِين.

١٦

لاکا لَکَ سُڄَڻ، ڦُلاڻِيءَ ڦيرُ ٻِئو
ڄِنهِ پَرِ راٺا راڄيا، ڪوئِنَ ڏٺِي ڪَنبَنَ
تِنهِ جو جاڙيجَنِ، سُتي سَٽُنڪو نہ لَهي.

١٧

راءَ سِين رُنا جي، ٿَنِ جاڙيجَنِ جاڙَ ڪِي

ڏيئي تنگن تاڻ= گهوڙن جي تنگن کي تاڻ ڏيئي، تنگ ڪشي (حملي خاطر، گهوڙن تي چڙهڻ لاءِ تيار ٿي). ڪوڪ= دانهن. ڪاريندا= ڪرائيندا. ڪڇڙي= ننڍڙو ڪڇ، ڪڇ جو اتر الهنديون طرف، ڪاڇو ١١. لوٽي آئيو= لوٽي شهر تي آيو. (سنڌ مان ڪڇ ڏانهن راهمُوڪِي واري واٽ سان ويندي 'ٽڙ پٽارو'، اتان پنج ميل اڳتي رڻ جو اوڪار لوٽو بندر جتان ڪان ٻَني جو علائقو شروع ٿئي. هبي پيئي هاڪَ= هبي جبل تائين هراس پئجي ويو.(هبو 'جبل' پاور جي ڏاڪٽي وٽ سان). پاٺرَ يا پاوَرَ (مونث نالو) = ڪڇ ملڪ جو هڪ علائقو [اتران ٻَني (جو علائقو)، ڏاڪٽا هبو جبل، ۽ وچان پاٺر جو علائقو جيڪو الهندي کان اپرندي پيو وڃي، ۽ شهر 'نَرِيي' کان شروع ٿي شهر 'لوڏائي' تي پورو ٿئي ٿو. ان ۾ ٻيا مشهور ماڳ مڪان ٽُونڊاڻ، ارڙو، گهونيري، جهارو، جُمارا، ٽونگڙي، ٿلُ، ڏاڏُور، ٻِير، نيرونو، جُهريو، لُهريو، نوڪاڻِي، ڪوٽاءِ، ڦُلاءِ، جُهرَڻ ۽ پوءِ لوڏائي جتي پاور پورو ٿيو. ملڪ سڄو مينهن تي، پر سڄي ڪڇ ۾ پاور جي زمين پلي]. ڪانہ پڇڙي= ڪانہ پهَري (ڪا اُٺ، ڳئون، رڍ، ٻڪري ڪانہ پهري لاکي جي ڏپ کان). ڏونگر پيئي= ڏونگر ۾ پيئي، هبي جبل ۾ پئي. ڏاڪ= خوفائتي خبر، ڏاهہ، ڏاڪ. عراق= زبردست گهوڙا (عراقي گهوڙا، عربي نسل جا گهوڙا). گڏيا= ائيون ۽ عراق پاڻ ۾ ڪٺي مليا (گهوڙا اڇي اُئين کي رَسيا). گهٽيئي ٿيا= گهٽا ٿي پيا. اصطلاحي معنيٰ تہ گهڻ ٿي وئي، گهمسان ٿي ويو [لاکو ۽ سندس لوڙائُو ساٿي پنهنجا گهوڙا پچائي اڇي ائين جي وڳن کي پهتا تہ انهن کي گهيري وڪوڙي ڪاهي ٿي ويا]. ١٢. جُهريو= 'لوٽي' کان جُهريو جبل ٻارهن ڪوه ڪن ڏکڻ- اوڀر. هڪ روايت موجب جهريي ڏونگر ۾ مٿي اترئين پاسي جيڪي پٿرن جي جاين وارا ڪندرات آهن سي راءِ لاکي جا محل هئا. جهريي ڏيئي جهوڪ= جهريي ۾ ئي پڪي رهائش ڪريو. ٻنيان= ٻَني مان، ٻَني جي علائقي مان ٻاهر نہ وڃو. لاکي ڪٿين لڏائيا= لاکي لوڙيون هٿي ڪٿين راڄ لڏائي ڇڏيا. ١٣. هني مٿان هٿڙا نہ لاهي= پنهنجا هٿ هني تان نہ لاهي، سندس هٿ هني ۾ آهن ۽ هر وقت سوار ٿيڻ لاءِ تيار آهي. گهونيري= پاوَر ۾ هڪ ماڳ. گهير ڪري= گهيرو ڪري. ڪنگهار= ڪڇ جو راءِ ڪنگهار، جهوناڳڙهہ جو راءِ ڪنگهار. ١٤. لکي= لاکي جي گهوڙيءَ جو نالو. سونهريون= تراريون. سر ڪئو= سڌيون ڪيو، تکيون تيار ڪريو. پيڙيو= ڇڪيو. بيٺ= سندرو، سندري ۾. ١٥. لکي لاکي ساڻ= لکي گهوڙي سدائين لاکي جي سواري هيٺ آهي. چاري= جانچوس، خابرو. واسي= جانچوس. وٿاڻ= مينهين جو، مال جو. جاڙيجو= لاکو جيڪو 'جاڙيجو سمو' هو. ١٦. لاکا- اهي جن جو نالو 'لاکو' آهي. لک سُڄن- لک تا سُجهن، ڪي گهٽيئي تا سجهن. ڦلاڻي- ڦل جو، لاکو جيڪو ڦل جو پٽ. سٽنڪو= ڊرپ. ١٧. راءِ سين= راوَ سين: لاکي راءِ سان. ڪڇ جي راءِ (ڪنگهار) سان. جاڙ ڪي= اُولي ڪئي، اجائي ڪئي. ڏاڍي غلطي ڪئي.

ڪِيئَن ماٽِيندا سي، چوڏهن چارو ڪَچَڙو.

١٨

جاڳو جاڙيجا، سَما سُکِ مَ سُمهو

پَسو آنِ پَارا، لاکو تو لوڙِيُون ڪَري.

١٩

اُپِي ڍِنگَرَ ڍارَ، ريبارِڻِ روئي رَڙِي

وَجِن اَڄُ وَڳَ هَنيو، سُمُرِ جي سُوارَ

ڪاڇِي ٻِنهِي ڪِنارَ، ڏاکو هِنِ جو ڍِسيين.

٢٠

رَڙِي ريبارِڻِ روءِ، واڙِي پايو وَڇَڙا

گرا ويڻ ڪنگهارَ ڪي، چينچَلَ اُپِي چوءِ

واڙِي وَڄُ نہ پوءِ، لاکو لوڙائِڻ سِين.

٢١

ريبارِڻِ روئِي، واڙِي وِڏا وَڇَڙا

سَمُورا سوئِي، هَٽِي ساڻَ هيڪَلِي

٢٢

رَڙِي ريبارِڻِ روءِ، اُپِي ڍِنگرِ جهَلَ

پَرِي هِتان پَلَ، ڪيترِيون ڪاهي وِئا.

٢٣

ڍاٽِي وَڳُ مَ ڍارِ، هِنَ پَرائِي ديسَ ۾

چيهو چلڙُ چڪَ ٿيو، وَڳُ اَتاهِين وارِ

ڏِنُمِ ڪالهہ پَرارِ، لاکو لوڙائِڻ سِين.

٢٤

خَبَرَ پَئِي ڪِلَنِ، سُٺِي پَئُہ نہ پَڇَنا

چارِيءَ مَٿان چَٽِرون پاٽان اُيا ڪَنِ

لاکو مَٿان ٿِنِ، اوچِتو ئِي آئِيو.

٢٥

چارِيين چيٽراٽُو، وَڳَ وِهارِيين ويسَرا

ماٽيندا= پنهنجي ڪَرَ ۾ آٽيندا، پنهنجي مال چارڻ لاءِ ڪتب آٽيندا. چوڏهن چارو= چوڏهن پاڳن وارو ڪڇ ملڪ (١- ڪَنڍُ (١-ٻَني ٢- پَچمر ٣- ڪريڙ ٤- لوڍاڻِي ٥- پراٿر يا واگهيلاڻ ٦- واڳڙ ٧- پاور ٨- ماڪَ ٩- اَبڙاسو گرڙو ١٠- ڪَنڍُ ١١- چيٽاٽو ١٢. ڪَنٺِي ١٣- انجار ١٤- مُنرُو)، جتي چوڏهين طرفين مال چري، جتي مال جي لاءِ چوڏهن چارا آهن، چَرڻ جا چوڏهن پاسا آهن. ١٨. جاڳو جاڙيجا= جاڙيجا! اوهين سجاڳ ٿيو. آن پارا= اوهان جي طرف، اوهان جي پاسي کان. لوڙيون ڪري= لوڙيون هٽي، چوپائي مال جا ڌاڙا هٽي، مال ڦري ۽ ڪاهي. ١٩. ڍنگر ڍار= مٿان ڍَريل ڍنگر. ريبارڻ، ريباري قبيلي مان هئي ۽ ڪڇ جي راءِ ڪنگهار ڪيس ٻاڻ وٽ وهاريو هو جو مٿس موهت هو. ڪڇ جي روايت موجب ريبارڻ سهڻي هئي ۽ سندس نالو ئي چينچل هو. ريبارڻ راءِ ڪنگهار ڪي پنهنجي محبت ۾ قابو ڪيو، انهيءَ لاءِ تہ لاکي ڪيَ روڪي، چاڪاڻ جو لاکو ريبارين جي وڳن جون لوڙيون هٽندو هو). وجن وڳ هنيو= انن جا وڳ زوري ڪاهيو وجن. سُمر جي سوار= جن سوارن بابت مون ٻڌو هو. ڪاڇو= ڪڇَ ۾ جبل وارو اتر الهنديون علائقو، جبل جو ڪاڇو. ٻنهي ڪنار= ٻنهي پاسن سان. ڏاکو هن جو= هنن مال هٽندڙ سوارن جو خوف ۽ هراس. ڍِسيين= ڍِسين ۾، ڏِسين ۾، چوطرف، چوڌاري. ٢٠. رڙي ريبارڻ روءِ= ريبارڻ بيٺي روئي رڙي. واڙي پايو= واڙ ۾ وجهندي. وڇڙا= مينهين جا ڦر. چينچل اپي چوءِ= راوَ ڪنگهار ڪي چينچل راڻي (ريبارڻ) سِڏيون بيٺي ٻڌائي، سڌا سنوان گفتا بيٺي چوي تہ: 'اي راءِ! هاڻي واڙي ۾ وڇڙا پون ئي ڪين ٿا، چاڪاڻ جو لاکو پنهنجن لوڙائن سين پيو ڦري ۽ مال ڪاهي (واڙي ۾ وڇڙا تڏهن وجهندا جڏهن مال جهنگ مان چري موٽي پاڻ تي ايندو ۽ ڌهائي ٿيندي، پر مال لاکو ڪاهيو ٿو وڃي، سو وڇڙا واڙن کان ٻاهر پيا گهمن). ٢١. ريبارڻ روئي وڇڙا واڙي ۾ وڏا (جو مال جي موٽڻ جي مهل هئي، پر مال نہ آيو). سمورا سوئي= لاکو هڪ ئي وقت سڀ مال گڏي ٿو ڪاهي (ڪا چڏي ئي ڪونہ ٿو، جا پاڻ تي موٽي). ٢٢. پري= گهٽيون گهيري ۾ آٽي (انيون، مينهيون، ڳايون). پل= جهجهيون، گهڻيون. ٢٣. ڍاٽي= اي اٺ چاريندڙ ڍاٽي (ٻٽ جا رهاڪو). وڳ م ڍار= انڻ جي وڳ ڪي نہ آڻ. چيهو= چيهو گاهہ (جيڪو هيناهين ريجائين زمين ۾ بيٺل پاڻيءَ جي پاساڙن کان ٿئي). چلڙ چڪ ٿيو= چيهو گاهہ چڪ ۾ لتاڙجي ويو آهي. اتاهين وار= انهيءَ ماڳ کان پوئتي موٽاءِ. پرار= پرئين پاسي. لوڙائن سين= لوڙ هٽندڙ ساٿين سين. ٢٤. اهي بهادر بي پرواهہ جيڪي خوفائتي خبر ٻڌن تہ بہ ڪلن ۽ پڙ جو سٺن تہ بہ نہ پڇن. چاري= جانچ ڪري خبر ڏيندڙ. اوچتو آئيو= مٿان اوچتو حملو ڪري آيو. ٢٥. چيٽراٽو= چيٽراٽو جبل، جنهن ۾ ٻين سيني جبلن کان گهڻا وڻ جيڪي ائيون ڪاٿين (مالڪڏني فقير چيو تہ چيٽراٽو جبل چڙهڻ ۾ ڏکيو آهي، پر هن ۾ ڪيريون، ٻيريون، ڪُونديليُون، ڳاگيون، ڳاڳا، ڳگريون، ليار، ٿوهر ۽ ٻيا وڻ آهن). ٢٥. چارِيين چيٽراٽو= اي اوٺار! تون پنهنجن وڳن کي چيٽراٽو تو چارين، ۽ وڳن کي ٻنا ڪنهن سار سنڀار جي تو وهارين!

Marfat.com

لاکي لوڙائُن جو ھي پھرو پَرياٽُو
سَبِرُ سَنراٽُو، وَڳَ وَرائي واٽِ ٿِئو.

٢٦

صُلحُ کَرِ سَنگھارَ، جَتَنَ جاڙيجَنِ سِين
ٿُون وَڳَ ڇَڏِين تو ويسَرا، ھُو چَمڪَئا چوڏارَ
تو جيڏا تو يارَ، لاکي ڪَئِين لَڏائِيا.

٢٧

لاکي لوڙِيُون ڇَڏِيُون، سَرھَا ٿِيا سَنگھارَ
چيٽراٽي چَوڏارَ، وانڍِيُون وَسَ چَرَنڍِيُون.

٢٨

لاکا لَڳَئِي ڏِينھَن، گھاڙيءَ ري ڪِيئَن گھارِيين
مَٿان وَسِي مِينھَن، واٽُون وَلِيِن چانئِيُون.

٢٩

لاکا لَکَ ھُئا، تون اَگھُونِي گھُونِ
جي پَري ٿُنھنجي پُونِ، سي واھَرَ ڪَنھِ نہ وارِيون.

٣٠

لَکِي ۽ لاکو، ٻَئِي مُئا ٻاجھہ ٿِي
قادِرَ لاٿو ڪَچُ تان اَڊِيُون اولاکو
وانڍِين ۾ واکو، ريباري رَھِي وِيا.

وائي

اوڏِڙِ اوڏي آءُ، توکي لاکي کونئِو
سَندو مِنِيءَ مامرو، لَٿو تو مَتاءُ
راٽِيُون گھَٽِيُون راڄَ ۾، توتي ريڏو راءُ.

داستان چوٿون

١

وَنءُ کُنڍِيُون کاھِي، سيڙھي سَنگھارَنِ جي
مِينھُن نہ مَنائي، جَنِي سَندا پَکَڙا.

٢

جي پائين وَسَ چَران تہ سَنگھارَنِ سِين گھارِ
جَنِي سَندي وار، چورُ نہ اَچِي ڪَڏھِين.

پرياٽو= ڏس ۽ ڏھکاءُ. ٢٦. سنگھار= گھڻي مال وارو، گھڻي ماھيي مال وارو. جَتن= جتن ڪر، حيلا ڪر. جاڙيجن سان= لوڙيون ھڻندڙ جاڙيجن سان، لاکي ۽ سندس ساٿين سان. ويسرا= بي واھا، اڻ سنياريا. چمڪئا= ھتان ھُتان ڏِکَ ڏنائون، پٽرا ٿيا ۽ آيا. ٢٧. لوڙيون ڇڏيون= لوڙيون بند ڪيون. چيٽراٽي چوڏار= چيٽاٽي جبل ۾ ۽ ٻاھران چَوڏاري. وانڍ= مال چارڻ سانگي ٿورو وقت رھائش لاءِ اڏيل پونگيون، وانڍين ۾ ويٺل ماڻھو. وس چرنڍيون= وس وارو گاھ چرنديون. وانڍيون چرنديون (استعاري طور)= وانڍين وارن ماڻھن جو مال چرندو. ٢٨. گھاڙي= ڪاري واري علائقي ۾ ھڪ 'گھاڙي' مشھور آھي جيڪا 'شيخاڻي گھاڙي' سڏجي ۽ جتان ڪڇ ڏانھن واٽون وينديون ھيون. ھڪڙي اھڙي آڳاٽي واٽ ڪي مولوي احمد جت مرحوم پنھنجي نظر ۾ مخاطب ڏيو ھو تہ: "تون واٽ ڪھڙي وار جي؟". ڪڇ سان لاڳو انھيءَ گھاڙيءَ تي لاکي جو اچڻ ۽ رھڻ ممڪن نظر اچي ٿو. 'ٿ' رسالي جي پڙھڻي ۾ گھاڙي بدران 'گھونيڙي' آھي، جيڪو 'پاوَرَ' ۾ مشھور مڪان آھي. ٢٩. اگھوني گھونِ= وڏو ۽ وڏي ھمت وارو. جي= جيڪي (اٺيون، مينھيون وغيره ڏاڙي ۾ آندل مال). پري= پناري، سنيار. پري تنھنجي پون= تنھنجي پاٺاري ٿي، تنھنجي سنيار ھيٺ اچن. سي واھر ڪنھن نہ واريون= سي مال جي پويان ايندڙ پَھر ۽ واھر ڪڏھن بہ نہ موٽايون (پوئتي ولي نہ ويا). ٣٠. لکي= لاکي جي گھوڙي. ٻئي مئا= لکي بہ مئي ۽ لاکو بہ مئو. ٻاجھہ ٿي= ڏڻيءَ جي مھر ٿي، موليٰ جي مھرباني ٿي. اولاکو= ڏک، آزار. وانڍين ۾ واکو= وانڍين ۾ ھُل ھُڳاءِ، چوھول (وانڍين ۾ گھڻا ماڻھو جيڪي ھاڻي لاکي جي ڊپ کان آجا ٿي پيا الوليون ڪن). ريباري رھي ويا= ريبارين جي لڏ لڏان ختم ٿي ۽ ھو ھاڻي ٽانيڪا ٿي ويٺا، ھميشہ لاءِ رھي پيا. د-٤: ١. ونءُ= وڃ. ڪنڍيون= ڪنڊين سڳن واريون مينھيون، مينھن لاءِ سُياڻتو نالو. سيڙھو= پوک يا گاھ جي جُوءِ واري زمين سان لاڳو ٻي دنگئي خالي زمين. سيڙھي سنگھارن جي= سنگھارن جي سيڙھي وٽ. سنگھارُ (جمع سنگھارَ)= مال جي ڏنڍي وارو جيڪو مال ڏاري، چاري ۽ سنياري، اھو ٻاڳيو جنھن وٽ فقط ھڪ جنس وارو مال نہ ھجي، پر ھڪ کان وڌيڪ جنس وارو مال ھجي. سارو سنگھار= جنھن وٽ سڀ مال ھجي ۽ سدائين ھجي. نہ مٽائي= نہ مَٽي، مٽي ڇڏي نہ وڃي (۽ اتي ضرور وسي). ٢. وَسَ= وَسَ جو گاھ، سانوڻ جي مينھن جي وس وارو گاھ. چَران= چاريان (پنھنجي مال کي). گھار= گذ گذار. وار= واڙ.

Marfat.com

٣

جي پائِين وَسَ چَران تہ سَنگهارَنِ سِين لَڏِ

جَنِي سندي سَڏِ، چورُ نہ ڇُهي وَڇڙا.

٤

جي پائِين وَسَ چَران تہ سَنگهارَنِ سِين لَڏِ

تہ هاڃي سَندِي هَڏِ، ڪُوڪَ نہ سُڻِي ڪَڏهِين.

٥

اَجهي جَنِ جي گهارِيان، جِيَنِ سي سَنگهارَ

ٻاجَهہ جَنِي جي ٻارَ، اَنئِي پَهَرَ اَگوندَرا.

٦

جِيَنِ سي سَنگهَارَ، اَجهي جَنِ جي گهارِيان

مانَ لَهَنئُون سارَ، وِچينءَ وِلِهين ڏِينهڙِين.

٧

پُورِين پاندَ ٽِمَنِ، جهَڳَرَ جهاڳِي آئِيُون

ڪاڇو مينهڙِيَنِ، مُندائِتو ماڻيو

٨

مَنڌيُون مَٽَ گُڙَنِ، جهوڪِين سُونهَن پَهيڙا

سَندِي سَنگهارَنِ، جُوءِ جِيَارِي جَڏڙِيين

٩

پَرِيا پاڻُ هَٿَنِ ۾، پَٽِين پڪُون پُون

نيڻَ مُنهنجا رُونِ، سارِيو سَنگهارَنِ کي

١٠

ڏِٺُ ڏارَڻُ ڏارَ رَهَڻُ، اِيءَ نہ سَنگهارَنِ سٽ

ڪاهي اِيندا ڪَڏهِين مَٿي وانڍَ وَهٽ

جي هاڻُو هُونئِي مِٽَ، تہ ڀِہ اَبُو لاهِ مَ اَنِ جو

١١

ڪيرَ ڪَرِيندي رِيسَ، آيَلِ سَنگهارَنِ سِين

جَنِي جِيءَ خَمِيسَ، واڙِيُون واري ڇَڏِيُون

٣. لڏ= لڏو کڻي گڏ هل. جني سندي سڏ= جن جو جتي سڏ سُجهي، سندن سَڏ پَنڌ واري جوءِ. وڇڙا= ماهي مال جا ڦر. ٤. هاڃي= وڏو ظلم ۽ زيان (جو هاڻو اڇي مال هٽي وڃن ۽ مال ماري وڃن). هَڏِ= هرگز، ڪڏهن ٻہ. ڪوڪ= دانهن. ٥. اجهي= اجهي هيٺ، پناهہ هيٺ. ٻاجهہ جني جي= جن جي ٻاجهہ جي ڪري، مهر ۽ قرب جي ڪري. ٻار= ٻارڙا. اگوندرا= بي غما، خوش (جو کير ملين) ٦. گهاريان= رهان، گذاريان. لَهَنئُون سار= اسان جي سار لهن، سنڀار ڪن. وچينءَ= پوئين وقت، وِئي وقت. ولهين ڏينهڙين= ڏڪيين ڏينهڙين، ڏکن بکن وارن ڏينهن ۾. ٧. پور= سِڱ جو ور. پاند ٽمڻ= پاسا ٽمن، پاسن کان پاڻيءَ جا ڦڙا پيا ٽمن (مينهن جا سڱ پيا ٽمن). جهڳر= وڏو اجهاڳ پاڻي، جهڳ ۽ جهاڳ وارو پاڻي. جهاڳي آئيون= ترِي آيون. پاڻيءَ کي جهاڳي لنگهي آيون. ڪاڇو= ڪڇ ملڪ ۾، جبلن جي پر وارو پاڳو. مينهڙين= مينهين پنارين. مندائتو ماڻيو= پوري وس ۽ گاهہ وارو موسم ۾ چري ڍئو ڪيو. ٨. منڌيون مٽ گڙن= مانڌاڻين ۽ وڏين ماٽِيَن جا وڏا آواز آهن (کير گهڻو آهي، ۽ ڪيترين ئي وڏين ماٽين ۾ ولوڙجي پيو، جن جي آوازن جي وڏي گونج پئي ٻڌجي). جهوڪين= جهوڪن تي، جتي سنگهارن جا لڏا لٿل آهن. جهوڪين سونهن پهيڙا= مسافر جيڪي جهوڪن تي آرام لاءِ اچي ترسيا آهن. تن جي سٽاءِ سهٽي پئي لڳي. سندي سنگهارن سنگهارن جي. جُوءِ= سنگهارن جي جوءِ. جياري جڏڙيين= جيڪي جڏڙا، عاجز ۽ محتاج آهن تن کي (کير، ڏڌ، مکڻ ملڻ سان) صحت عافيت بخشي ٿي. ٩. پريا پاڻ= کير سان پريل وڏا ٿانءَ (وڏن وٽن مثل ٿانءَ). پٽين پکون پون= (انهن پريل ٿانءَ مان) زمين تي کير جا ڦڙا پيا ڪرن. رون= روئن. ١٠. سٽ= سٽاءِ، ريت (وَس ۽ مال وارا سنگهار گڏ گذاريندا: انهن وٽ اها ريت ڪانهي جو ڌار ڌارين ۽ اڪيلا جدا جدا ماڳن تي رهن). وانڍ= ڍنگر ڍار عارضي بستي (جتي مال وارا مينهن جي موسم ۾ رهن). هاڻو= مال ڦري ڪاهي ويندڙ. هُونئِي مٽ= تنهنجا مٽ مائٽ هجن. ابو= خوف خطرو، ڊپ. ١١. ڪير ڪريندي= ڪير ڪندي. آيل= اي ماءُ! (اي ماءُ، ٿوري مال واري مائي جيڪا کير پئي ولوڙڻ لاءِ بچائي، سا سنگهارن ماين سان ڪهڙو پاڻ ڪي پيئنيدي!). جَني جيءَ خميس= جن سندن خميس واري ڏينهن . جن ”جيءَ خميس“ (يلي آئي خميس) جو ميڃتا وارو سپاڻتو پو ڪري. واڙيون= مال جي گڏ ٿي بيهڻ واريون پيٽيون. وار وارڻ= ڪو ڏينهن خير لاءِ مقرر ڪرڻ. واري ڇڏيون= خير ۾ ڏينهن ڇڏيون، واڙين جو سمورو کير خير طور وراهي ڇڏيو. سنڌ ۾ مال وارن پاڳين جي اها ريت جو هُو هفتي ۾ ڪو هڪ ڏينهن وارينداهئا ۽ ان واريل (مقرر ڪيل) ڏينهن (اڪثر خميس، جمعو، سومار، اربعا) تي انهن ڏينهن وارو سڄو ڏُڌل کير مال جو خير طور وراهي ڇڏيندا: ان ڏينهن واڙيون واري ڇڏيندا، يعني سڀ مال وارو سمورو کير، وراهي ڇڏيندا. هن بيت ۾ ڏنل اهڃاڻ موجب، اصلي سنگهار يا وڏا سخي پاڳيا جيڪي خميس جي ڏينهن سڄيون واڙيون واري ٿا ڇڏين، يعني سمورو کير وراهي ٿا ڇڏين.

Marfat.com

١٢
ڪاڇو ۽ ڪوهيارُ، ڏونگرُ سَندُن ڏيهڙو
ساجهُرِ ٺهي بارُ، ڪوهُ نہ ويئينءَ اُن سين.

١٣
سَنگهارَنِ ساري، ساڻي ڏيجُ سَنيهڙو
هيڪَلِي گهاري، مُندَ ڪاڇي ڪَنڌيين.

١٤
ڇهڇان پَسئو جهوڪَ، آيَلِ سَنگهارَنِ جي
جَن تي پَهي پيارئا، مَنجهان مَٿَن موڪَ
لَڏي وِڃان لوڪَ، اُئي وِئڙا اُڪِري.

١٥
نئي نِهاريمِ نارَ، تان پِرتِ پُراڻي نہ ٿِئي
ويچارا سَنگهارَ، ڪَنهِ سائي جي سانگِ وِئا.

١٦
جهوڪُون نہ جهٽِڪَنِ، وَڳَ نہ پَسان وَٽِ ۾
آيَلِ سَنگهارَنِ، جيڪُسِ چِترَاٽو چِتِ ڪِئو.

١٧
ڪيڏهان وِئا سَنگهارَ، جي هُوا هِنِي پيٽِيين
ڏورِ تہ ڏوريُون يارَ، ٻيلي ٻِنهين ڪَنڌِيين.

١٨
ڪاڇي پيئي ڪُوڪَ، سَچُ ڪِ سَنگهارَنِ لَڏِئو
مادَرَ اُوءِ مَلوڪَ، اُئي وِئڙا اُڪَرِي.

١٩
ڪاڇي ڪاهيائُون، سَچُ ڪِ سَنگهارَنِ لَڏِئو
مان تَڻُ ماريائُون، پاڻان وِجهِي گُوندَرين.

داستان پنجون

١
ڪُونجَنِ ڪي ڪِيمَ ڇَئو جي ٻاجهارو ٻولِنِ
ساريو سانيپڙنِ ڪي رَڙيُون ڪِئو رُئَنِ
سائِين سَندا ٿَنِ، ٻَچا ميڙِيين ٻاجهہ سِين.

١٢. ڪاڇو ۽ ڪوهيار= (هڪ معنيٰ:) سنڌ جي الهندئين جبل لاڳو ملڪ. ڪوهيار= خزدار. (ٻي معنيٰ) ٻئي نالا ڪڇ جي ڪن پاڳن جا. ڏيهڙو= سندن وطن، اصل ماڳ. ٺهي بار= بار ٻڌي، اُٺن يا ڏاندن تي لڏ ٻڌي. ڪوه نہ وئينءَ اُن سين= ڇو نہ ويئين انهن سان. ١٣. ڪاڇي ڪنڌيين= ڪاڇي جي وَٽن ۾، ڪاڇي جي ڪناري واري پاڳي ۾، (جتان سنگهار سانگ خاطر هليا ويا). ١٤. ڇهڇان= ڏک ۾ ڳوڙها ڳاڙيان، غم ۾ ماندي ٿيان. جهوڪ= ويهڪ وارو ماڳ، رهڻ واري جاءِ. پهي= واٽهڙو، ايندا ويندا، موڪ= عام جام. اُئي= مينهَن وسڻ سان، برساتن پوڻ تي. اُڪري= لنگهي پار وئا، پاٽيءَ جي ڪُهريءَ مان ٽپي ٻئي طرف مال چارڻ ويا. (غالباً سنڌ ۽ ڪڇ جي وچ واري ڪُهريءَ جو اهڃاڻ، جنهن مان سنڌ جا پاڳيا مينهيون ٽپائي ڪڇ واري پاسي وس چرڻ ويندا هئا). ١٥. نئي= نئڙي. نهاريم نار= پاٽيءَ جي نار جيڪا هو اُڪري ويا هئا تنهن ڪي مون ڏٺو (تہ برابر سندن گس ۽ پيرا هئا ۽دستور موجب هو وس چرڻ وئا هئا پر وس جي مند پوري ٿي تہ موٽندا: تڏهن مون کي اطمينان ٿيو) تہ پرت پراڻي نہ ٿيندي (جو هو وري ايندا). سنگهار ويچارا (مال ڪاهي) مينهن تي موريل ڪنهن سائي گاه جي سانگي (ٻئي طرف اڪري ويا). ١٦. جهوڪون نہ جهٽڪن= جهوڪ وارن ماڳن تي ڪو پٽڪو ڪونهي، ڪو پالهاءُ ڪونهي. وٽ ۾= وَٽ واري پاڳي ۾. چتراٽو= چيٽاٽو= ڪڇ مُلڪ جي هڪ جوءِ ۽ جبل، جتي گهٽا وڻ آهن. ١٧. هِنِي پيٽيين= هنن پيٽين تي، هنن ماڳن تي. ڏور تہ ڏوريون= ڳول تہ ڳوليون. يار= پنهنجا پرين، سڄڻ ساٿي. ٻيلي ٻنهي ڪنڌيين= ٻيلي جي ٻنهي وَٽن سان. ١٨. ڪاڇي پيئي ڪرڪ= ڪاڇي ۾ ڏک جي دانهن پئجي وئي. سچ ڪ= شايد ائين جو. سنگهارن لڏئو= سنگهار لڏين ٿا (هتان وڃن ٿا). ١٩. ڪاڇي ڪاهيائون~ڪاڇي مان مال ڪاهيائون. مان تڻ= مان کي. وجهي گوندرين= ڏکن ۾ وجهي، غمن ۾ گڏي. د-٥: ١. ٻاجهارو ٻولن= ٻاجهاريون ٻوليون ٿيون ڪَن، مٺيون دل وٽندڙ ٻوليون ٿيون ڪن. سانيپڙن ڪي= پنهنجي وڳر وارن سائين کي. ٻچا ميڙئين= ڪونجن کي سندن ٻچا ميڙئين. عام خيال تہ 'ڪونجون ٻچا روہ ۾ ڇڏي ٿيون اچن، ۽ هتان پوءِ ٻچن جي اڪير ۾ ٿيون پوئتي موٽن.

Marfat.com

٢

وَڳَرَ ڪِئو وَتَنِ، پِرتِ نہ ڇِنَنِ پاڻَ ۾
پَسو پَکيئڙَنِ، ماڻُهنِئُون ميٽُ گهڻو.

٣

قِسمَتَ آنديُون ڪُونجڙِيُون، وَطَنُ سَندُنِ روهُ
کَنهِ جو ڪونهي ڏوهُ، رِزقُ رازِقَ هَٿَ ۾.

٤

آيُون ڍور ڍَري، اَصُلَ سَندي آسَري
ڪَڙِيرَ يُونءِ ڪَرِي، پاڻان پيرَ ڏُڪويا پَکَٽين.

٥

ڇيتا ڪِئو ڇُڳيجُ، بَداماڻيءَ ٻُٽِ ۾
نيٽين نِنڊ مَ ڏيجُ، ڇيڙُون ڇَپرِ آئِيُون.

٦

ڇَڏِئو ڇَپَرَ وَٽِ، رڙهئو ريجاڻِي ڇُٽِين
ڪُهِي ڪيناري چاڙهيُون، پيون وِڪامَنِ هَٽِ
تو سِرَ مَٿان سَٽِ، ڏِيهاڻِي ماري ڪَري.

٧

ڪُونجَ نہ پَسين ڪَکَ، ڍَٻُ جَنِي سِين ...
مارِيءَ ماري لَکَ، وَڳَرَ هَٽِي ويڇُون ...

٨

مارِيءَ ميرا ڪَپڙا، بَغَلَ مَنجهِ بَنـ...
مارئو مِيرَ مَلوُڪَ، لَتاڙِئو لَکين ڇَڙ...

٩

مارِي مَرين شالَ، ڍَٻَ وَڃِنِيئي ڍِ...
جِئَن تو اَچِي ڪالَ، وِڏو وِڇُ وَرهَنِ ...

١٠

ڪُونجَ نہ لَکِئو پاڻُ، جو مارِيءَ سَندي مَنَ...
اوچِتي پَرِياڻُ، وَڳَر هَٽِي ويڇُون ڪِـ...

١١

وَڳَرَ ۾ وائِي، ڪالهہ تُنهِنجي ڪُونجَ...
سَرَ ۾ سارِينئِي گهڻو پِينَرَ ۽ پا...

٢. وڳر= ولر، گڏوگڏ ميڙا. پسو پکيئڙن= ڏسو تہ پکين ۾. ماڻهنئون ميٽ گهڻو= ماڻهن کان وڌيڪ محبت وارو ميـ... آهي. آيون ڍور ڍري= ڍوري تي اچي ڍريون، اچي لٿيون. اصل سندي آسري= اصل واري آسري تي تہ اتي سندن چـ... هوندو ۽ اتي کين ڪا تڪليف نہ پهچندي. (الف) جيڪڏهن 'ڪڙيهر' پڙهجي تہ ڪڙيهر= وڏن سخت ڪڙن واري... جيڪڏهن ڪڙير پڙهجي تہ ڪڙير= ڪڇ جي هڪ علائقي جو نالو. يون= زمين، پَٽُ. ڪري= پَکي، ڪڙن واري. پاڻان ڏکويا پکٽين= پکي زمين ويتر ويچارن پکين جا پير ڏکويا. ٥. ڇيتا ڪِئو= پنهنجا هوشَ حَواس جاءِ ڪري. ڇُـ... ڇُڳيج. بداماڻي ٻُٽ= بداماڻي خاص نالو 'ٻُٽِ' جو: ٻُٽِ= ٻُنين وارو ملڪ، پٽن وارو ملڪ. ڇيڙون= شڪار ڪرڻ ... جون ڇيڙون، ڇيڙ ۾ آيل گهڻا ماڻهو. ڇَپر آئيون= ٽڪر ۾ آيون، ٽڪر واري ملڪ ۾ (جتي ڪونجون لهن ۽ ... آيون. ٦. ڇپر وٽ= ڇپر جي وٽ، ٽڪر جي پر واري زمين (جيڪا خشڪ آهي، پر ماڻهن کان پري آهي). ريجاڻي= ... واري زمين، پوسل واري زمين (جتي گاهہ ۽ پوڪ آهي، ۽ جتي تنهنجو ماري شڪاري آهي). ڪينارو= ڪاساين جـ... مُنهين ڪاني جنهن تي ڪُنل پهرُو ڪي ڪلڻ لاءِ ٽنگين. سٽ= جُلهہ (مارڻ لاءِ). ٧. ڪونج= اي ڪونج. ڍَٻ= پکين ڦا... لاءِ هڪ اٽڪل (ننڍي ڍَٻ جو مثال: ڪارو يا ہيو وڏو ٿانءُ مٿان ڪکن سان ڍڪيل، جنهن جو هڪ پاسو زمين تي ... آڏو سڌي ڪاني ڏيئي ذرا مٿي ايو ڪري بيهارجي؛ ڪاني ۾ ٻڌل سنهي ڊگهي ڏور جيڪا پر ۾ لڪي ويٺل ماري... هٿ ۾؛ ٿانءَ هيٺان چوڳ وڌل (ڇڳڻ لاءِ داڻا وڌل)، جڏهن پکي (اڪثر جهرڪيون، هيڙها، ڪبرون) ٿانءَ جي هيٺان... داڻا ڇڳن، تڏهن ماري ڏور ڇڪيندو تہ آڏ واري ڪاني ڪرندي ۽ ٿانءُ پکين جي مٿان اچي ويندو). ويڇون ڪيا= ... ڌار ڪيا، جدا ڪيا. ٨. ميرا ڪپڙا= گيڙو، ناسي، خاڪي، ميرانجهڙا ڪپڙا (پر اڇا نہ) انهيءَ لاءِ تہ لڪ ٿئي، ۽ شـ... پري کان ڏسي ٿهي نہ وڃي. مارئو مير ملوڪ= هو ملوڪ ميرن کي ماري (اشارو عزرائيل ڏانهن). لتاڙئو لـ... چڙهي= (اهڙو زوراور آهي جو) پيرن هيٺان لتاڙيو، لکَ چڙهيو (بي پرواهہ ٿيو هليو) وڃي. ٩. ماري= اي مار... شڪاري. ڍَٻ ۽ ڍِبيون= پکين کي ڦاسائڻ لاءِ اَڏيل آڏاٽا. وڇ= وڇي، فراق. ١٠. لکئو= صحيح ڪيو، سڃاتو. پاڻ= اٽـ... ڍنگ، ڦاسائڻ جي رٿ. پرياڻ= ڏهڪاءُ، ڇاڙ. وڳر= گڏ گڏاريندڙ پکين (ڪونجن) جا ولر. ويڇون ڪيا= جدا ڪيا... وائي= پچار، يادگيري. سَر= تلاءُ. سارينئي= سنيارينئي. ڦاهي= (توکي) ڦاسائڻ واري ٿَلَ.

پَسِين نہ ڦاھي، جا ماريءَ سَندي مَنَ ۾.

١٢

روھِ راماٽا ڪَنِ، اَڄُ پُڻُ ھَلَڻَ- ھاريُون
ڪَرڳِلُ ڪونجڙيُنِ، رائي ۾ راتِ ڪِئو.

١٣

ڪُونجوُن ٽِيُون ڪُٽِڪَنِ، جيڪُسِ ھَلَڻَ- ھاريُون
ٻَچا پوءِ اَٿَنِ، وَڃَنِ وانڌا ڪَنڌيُون.

١٤

ڪالھونڪَرَ ڪُونجَ ڪَري اُتَرَ ڏي آلابَ
پرين پَسِي مَنجھِ خوابَ، وِھاڻِيءَ وايُون ڪَري.

١٥

ڪوہُ نہ ڪُٽِڪِيين ڪُونجَڙِي، روھِ نہ وِئينءَ راتِ
اَڄُ تُنھينجِي تاتِ، سَرَ ۾ سارَڻُ آئِيُون.

١٦

وَڳَرَ وِٺا وَھِي، ڪالَھہ تُنھنجا ڪُونجَڙِي
ڪَنڌِينءَ ڪوہُ رَھِي، سَرَ ۾ سُپيرين ري.

١٧

وَڏي وَڳَرَ ھيرَئِين، چُٽِي نہ ٻِئَنِ گَڏ
ڪُونجَ ڪَرِيندي سَڏ، ويئِي وِھامِي رائڙِي.

١٨

وَڳَرَ اُڪِيري، سَرُ سارِئو سُورَ چَري
جھُريِي جھَجَندي ڏي، سَنيھا ڪي سَڄَڻين.

١٩

چُٽِي نہ اُپِي روءِ، سارِئو سُپيرين ڪي
ھنيين جھَجَندي چوءِ، تہ آءٌ ڦوڙائِي آھِيان.

٢٠

چُٽِي چيتاري، ڪُونجَ ڪاچِي ڪَنڌيين
سَڳُرَ سو ساري، ھُئِي جَنہ جِي ھيرئين.

٢١

وَڳَرُ وِساري، وينينءَ ڪِئن ماٺِ ڪَري
ڪِ تو نہ ماري، رُنِ جھُڻِ سَندِي سَڄَڻين.

٢٢

ڪُونجَڙي ڪالَھہ لَئِي سَڄَڻَ وِڌَمِ چِتِ
آءٌ جَنِ ريءَ ھِتِ، گھَنگھَرِ گھاريان ڏِينھَڙا.

٢٣

مَ لَئُہ ڪُونجِي ماٺِ ڪَرِ، چورِ مَ ھِنيين سَلَ
ٻُوڙھا مَتي ڳَلَ، جِمَ وِھاڻِيءَ وَھائِيين.

---

١٢. روھِ= روھَ. راماٽا ڪن= وڏي آواز سان ڪَرڪَن، وڏيون دانھون ڪن، ھيڏانھن ھوڏانھن ڊوڙن (منجھن اھا لڙڦوٽ، سندن پنھنجي ملڪ ڏانھن اڏامڻ جي). ڪرڳل= وڏو لڙ ۽ آواز. رائي ۾= ريتي واري پيٽي ۾ (جتي ڪونجون لٿل ھيون). ١٣. ڪُٽڪنِ= ٻوليون ڪن. جيڪس= گھڻو ڪري ائين تہ، گھڻو ڪري پَڪَ تہ. پوءِ= پوئتان سندن اصل ماڳ ۾. وانڌا= وِٽيون (تڪي اڏامڻ ۾). ١٥. (رات ٻيون سڀ ڪونجون سر (تلاءِ) مان گڏ اڏامي ھليون، پر ھڪ رھجي وئي، جنھن کي خطاب تہ): تو رات وڃڻ لاءِ چو نہ ڪِٽڪ (ٻولي) ڪئي، ۽ ٻين سان گڏ پنھنجي وطن روھہ ڏانھن اڏامي وئين! اڄ تنھنجي سانگي ھو وري توکي سَرَ ۾ سنڀارڻ آيون. ١٧. وڏي وڳر ھيرئين= ڪونج پنھنجي وڏي وڳر سان گڏ ھئڻ جي ھيراڪ آھي. چُٽِي نہ = ڇڳي نہ. ڪونج ڪريندي سڏ= پنھنجي وڳر کي ٻوليون ڪندي سڏيندي ھن کي رات وِھامي وئي. ١٨. وڳر اڪيري= پنھنجيءَ سٿ واري وڳر کي پئي ياد ڪري. سَر سارئو= سندن واسطي تلاءِ کي سيني طرفن کان جانچيو (سارڻ= پوريءَ طرح جانچڻ، ڳولڻ). سور چري= سور ڪائي. جھريي جھجندي= جھرڻ جھجڻ واري حالت ۾، ڏک ۽ ھيٺائي واري حالت ۾. ١٩. اُپي روءِ= بيٺي روئي. ھنيين جھجندي= ھانءَ جھجڻ واري حالت، ڏک ۾ ھيٺيءَ دل سان. ڦوڙائِي= فراق ۾، وڇڙيل. ٢٠. چيتاري= ھيڏانھن ھوڏانھن جانچي ڏسي، چڱيءَ طرح نھاري. سڳر= ساٿ. ساري= ڳولي، ياد ڪري. ٢١. رنجھڻ= وِرونھہ، سڪ واري يادگيري. ٢٢. لئي= ٻولي ڪري. سڄڻ وِڌم چت= منھنجا سڄڻ منھنجي من ۾ وڌا، مونکي منھنجي پرينءَ جي يادگيري ڏياري. گھنگھر= ڦوڙائي ۾، فراق ۾. ٢٣. مَ لئہ= نہ ٻول، ڏک واري ٻولي نہ ڪر. چور مَ ھِنيين سَلَ= ھنيين جا سَل مَ چور، اندر جا گھاءُ نہ ٻڌاءِ، ڏک سور نہ ٻڌاءِ. وِھاڻي= وھاڻيءَ رات.

Marfat.com

٢٤

مَ لَئُ ڪُونجِي ماٺِ ڪَرِ، چورِ مَ هنِيين چاڪَ
ڦَٽيُون جي فِراقَ، سي گهَرِ گهارِينديُون ڪيترو.

وائي

مُنهِنجي ننڊَ نہ نيٺَنِ نيٺَنِ وو!

ڪالهُون پوءِ لَڳَنَ مِ

ڪالهُوٺِٿان اڄُ گهَٽِي ڪَر جهورڙي ڪيٺَنِ ڪيٺَنِ
هُوءِ نہ نِينمِ پاڻَ سِين، آءٌ جا وِينڌَڙي سيٺَنِ سيٺَنِ
پيون سَڀِ واڳيُون وَرَنِ سِين، آءٌ جا واڳِڙي ويٺَنِ ويٺَنِ
هنِيَڙو ڏاڙهُونءَ گُلَ جِيئَن، روئِي رَتُڙمِ ڪيٺَنِ ڪيٺَنِ

◈

وائي. ڪالهون پوءِ= ڪالهہ ڪان پوءِ. جهورڙي= ڏک ۽ زاري. ڪيٺن= انهن (جتن) ڪاڻ. سيٺن= ساٿن. واڳيون= گڏوگڏ. آءٌ جا واڳڙي= آءٌ جا واڳيل آهيان، سلهاڙيل آهيان. ويٺن= ١. پياري پنهون جي پيار پرين پولن سان، ٢. لوڪ جي طعنن سان. ڪيٺن= ڪيٿان= سندن واسطي.

Marfat.com

سُر آبري

سسئي جي پنجن سُرن ۾، باوجود ساڳئي پس منظر ۽ ساڳئي مرڪزي موضوع جي، هر سُر جي داستانن، ۽ هر داستان جي بيتن ۽ واين ۾، شاهه صاحب پنهنجي اعليٰ شعور ۽ شاعري سان مرڪزي موضوع جا نت نوان رخ روشن ڪيا آهن جن ۾ اعليٰ فهم ۽ فڪر جا ماڻ پريل آهن.

سر آبري جي شروع واري سٽ ۾ ئي سسئي جي پڪي پختي ارادي جو اظهار ٿيل آهي ته ”اول آخر آه، هلڻ منهنجو هوت ڏي“. هو جئن پئي سور سختيون سهي ٿئن پئي سنديس سڪ سرسي ٿئي. اُڃ، سُڄ ۽ رڃ سڪ وارن لاءِ ئي آهن، سو ”ساجن ڪارڻ سڄ، مر قبولي سسئي.“ جن ڪي اندر ۾ عشق جي اُڃ آهي پاڻي به تن لاءِ اڃو آهي. سسئي ڪي صلاح ته شروع ڪان ئي حجت ڇڏي عاجزيءَ سان پنهنجي پنهونءَ ڪي ڳولج، هٿ نه ڪج جو ڏونگر ڏورڻ وڏو ڏاکڙو آهي: اُتي سِڪَ ۽ سچي جذبي (لَٽُون) سان هلڻ کان سواءِ ٻيو ڪو چارو ڪونهي. پر اي سسئي! پنيور ڪي ڇڏ ۽ اٿي هل: پوءِ ”لِيڙن جو لطيف چئي، ڏونگر ڏينداءِ ڏس“. هڪ طرف اها ترغيب، ته ٻئي طرف اُلٽي رمز ۽ رازو واري تاڪيد ته:

ويهه مَ مُنڌ پنيور ۾، هاڙهي هَڏ مَ هل
ڪُوڙي ڪج مَ ڪڏهين، سچي ساڪَ مَ سل
جانب لئي مَ جَل، سُور وسارَ مَ سسئي!

داستان پهريون

١

اَوَلِ آخرِ آهِ، هَلڻُ مُنهنجو هوتَ ڏي
پورهيو سَندو پورهِيَتن والِي ڪِيمَ وِجاءِ
سو مُون تورو لاءِ، جِئن جِٽري مِلان جَتَ ڪي.

٢

ڏري ۽ ڏاري، سَٽِ سُورَنِ جِي سَسُئِي
پيياڻِي پُنهونءَ ڏي نِرمَلِ نِهاري
لالَڻِ جي لَطِيفُ چَئي سُونهَ سَتِي ساري
پرِيتَڙُو پاري، مارَڳِ ۾ مُنڌَ مُئِي.

٣

جي سِجهائِي، سِڪَ، تَ پُڻ سِڪي سَسُئِي
پِيتائِين پُنهونءَ ڪي، هَڏَ نه پَڳِيَس هِڪَ
اِنَ ٽَڙَ مَنجهان تِڪَ، ڏِني پاڻان اُڃ ٽِئي.

٤

پَسِي جهاجهہِ جَمالَ جِي، جَنِي پيتي پِڪَ
اُپَرِ اڳانجهو ٽِئو سُورُ ٽَنِي ڪي سِڪَ
هَڏِ نه پَڳِين هِڪَ، پَسڻِ ڏاران پرينءَ جِي.

٥

سَدا سائِرَ سِيرَ ۾، توءِ ٽشنگِي تارِ
آهي اُڃَ اکينِ ۾ اجان مُون اپارَ
پُنهون پاڻُ پيار، اُڃ اُڪنڊِي آهيان.

٦

مَحبتَ مَٽِين مَنَ ۾، ٽن ٽشنگِي تارِ
پي پيالو اُڃ جو، اُڃَ سِين اُٿيارِ
پُنهون پاڻُ پيار، ته اُڃَ سِين اُڃَ اُجهائِيَان.

د-١:٢. سٽ سورن جي= پنڌ جي سورن واري سَٽ. ڏري= ڏڄي. ڏاري= چيري (سٽ پنڌ جي، پُوري ڪري پُڄائي ڇڏي). پيئائي= پَٽ تي پئي آهي ته بہ. نرمل= صاف پاڪ، اڇي اُجري. لالڻ= محبوب (پنهون). سَتِي= سَت سيل واري، سچي ۽ صاف پاڪ، ستيا واري. پريتڙو= محبت جو ناتو، عشق. پاري= پورو ڪري، نباهي. مارڳ= راهه، واٽ. ٣. سجهائي= ساڻي ڪئي، فنا ڪئي. هڏ= هرگز، مور، بنهه. هڪَ پڄڻ= (الف) ڪاڪڙي هيٺ نڙي واري هڪي جو آلو ٿيڻ، ناپر ۾ اڃڻ (سخت گرمي ۽ سخت اُڃ ۾ هِڪِي پئي لڳندي). هڪ نہ پڳيس= نڙي آلي نہ ٿيس. طلب پوري نہ ٿيس. (ب) هڪَ پڄڻ= سَڌ لهڻ، خواهش پوري ٿيڻ (جنهن شيءِ ڪاڻ جي سڌ هوندي، پر اها جي گهٽي کائبي تہ هڪ پڄي پوندي، خواهش ختم ٿي ويندي، وري طلب نہ ٿيندي). تڙ= گهٽي پاڻي وارو اونهو ڪوه، پاڻي وارو گهٽ ۽ گهيڙ. تِڪَ= گهٽي پاڻي وارو ڏُڪ، وڏو ڏُڪ، پڪي ساهي پي وڃڻ. ٤. 'منجهان جهاجهہ جمال جي'= جمال جي جاجهہ مان، حسن جي گهڻائي مان (جني پڪَ پيتي آهي.) پڪ= پاڻيٺ جو ذرو، آلاڻ واري ڦُڙي. اڳانجهو= گهڻو وڌيڪ. سڪ= تن ڪي سڪ سور، انهن ڪي سڪ جو درد. ٥. تشنگي= اُڃ.

Marfat.com

٧

مَحبتَ سَندو مَنَ ۾ پُرِ پيالو جَنِ
پيئِڻِ پَرچاءِ ناهِ کو، کنه جِنه ڏاهَ ڏِيَنِ
جِنهِ نِهايَتَ ناهِ کا، تِنهِ سُجان سُڄ وَجنِ
تيلاهَ اُڄ مَرَنِ، سَدا سائِرَ سِيرَ ۾.

٨

سَدا سائِرَ سِيرَ ۾، اندرِ لَهي نہ اُڄَ
پَسَڻُ جو پِرين جو سا سَيائِي سُڄَ
تيلاهَ مَرَنِ اُڄَ، سَدا سائِرَ سِيرَ ۾.

٩

ساڄَنَ کارڻِ سُڄَ، مَرُ قَبُولِي سَسُئِي
اندرِ جَنِي اُڄَ، پاڻِي اُڄو اُنِ کي.

١٠

مَهند مُحتاجِي کَري پُنيءَ پيرُ کَرِيجِ
کُہِيلَياڻِي کيجَ ڏي حُج مَ هَلائيجُ
پاڻان ڏارَ پِريتڙو سَسُئِي ساڻُ کَٽيجُ
اوڏي عَزازِيلَ کي ويجهِي تان مَ وَجيجُ

نا اُميدِي نيجُ، تہ اوڏي ٿِئين اُميدَ کي.

١١

مَهندِ مُحتاجِي کَري حُجَ وِجائي هَلُ
عُذر خواهي عاجِزِي سَسُئِي کِنهِ مَ سَلُ
ڏُونگرُ ڏورَڻُ ڏاگِڙو لَٿون رِءَ کونهي لَلُ
اِيءُ پَلائِيءَ پَلَ، جِئَن پاسي ٿِيڻُ پاڻَ کان.

١٢

مَ ويهہُ مُنڌ ماٺِ کَري، اُٿِي وِجهہُ وڙولِ
سُتِينِ تان سَيدُ چَئي، هَمَ غَم اَچَنِ هولِ
ٻَهُون پاري ٻولَ، کامِلُ ڏِٺِي کيچَ جو.

١٣

ويهہُ مَ مُنڌ پَنيورَ ۾، کَرِ کو واکو وَسُ
چِمَ وِرچِي چَڏِئين، سَندو گَنگَنِ گَسُ
ڏورَڻُ مَنجهان ڏَسُ، پُوندءِ هوتَ پُنهونءَ جو.

١٤

ويهہُ مَ مُنڌ پَنيورَ ۾، کَچِ وَجڻُ سِينِ وَسُ
ليڙَنِ جو لَطِيفُ چَئي ڏُونگرُ ڏِيندءِ ڏَسُ

٧ جن محبت جو پُر پيالو پيتو آهي؛ جن جو اندر الاهي عشق جي نشي ۾ آهي. پرچاءُ= سرچاءُ، ناهہ. کنه جِنه ڏاهَ ڏِيَنِ= کنهن وڏي ڏاهہ (خبر) کان هو دلگير آهن. (ظاهري پيئڻ سان انهن جو پاهت ئي ڪونهي؛ سي هِتي پيڻ سان نٽا سرچن، جو انهن کي اڳتي خطري واري خبر جو کام (سور ساڙو) آهي.) ڏاهہ= وڏي خطري واري خبر، وڏي ڪشالي جي چاڻ. هو انهيءَ سچ واري پنڌ ۾ آهن جنهن جو پَرو پاند ئي ڪونهي. تنهن ڪري هو سدائين اُڄ ۾ آهن پوءِ پل ڪٽي وڏي درياء واري سير ۾ هجن. ٨. سائر= سمنبر، دريا. سير= وڏو وهڪرو. اندر= اندر ۾، اندر جي (= سدائين گهٽي اونهين پاڻيءَ ۾، پاڻيءَ جي وڏي وهڪري يا سير ۾ آهن تہ بہ اندر ۾ جيڪا اُڄ آهي سا نہ لهي). پسڻ جو پرين جو= محبوب جو پسڻ سُڄ آهي (چاڪاڻ جو مقصد پوري ٿيڻ سان محبت واري اها سک ۽ چک باقي نہ رهندي). مرن اُڄ= سچا عاشق اڄ ۾ مرن، ۽ اڄ ۾ رهن جيتوڻيڪ اهي پاڻي ۾ هجن. ٩. اندر جني اُڄ= اڄ جن جي اندر ۾ آهي. اڄو= اڄ وارو، اڄايل. ١٠. 'پُنيءَ پيرُ کَرِيج" 'پير کَرڻُ'، معنيٰ پيرو کڻڻ ۽ پيرُ ليکڻ (پيرَ جي نشان جي چوڌاري گول ليکو ڪيڻ). ڪہيلياڻي= جنهن سان ہيلي نہ هجي. حج مَ هلائيج= حجت نہ ڪج، دعويٰ نہ رکج. پريتڙو= عشق (پنهنجي وجود کان سواءِ ہيو فقط عشق پاڻ سان پيڙو ڪج). نيج= نئيج، پاڻ سان وٺي وڃج. ١١. مهندِ= منڍ کان ئي، شروع کان ئي. محتاجي ڪري= محتاج ٿي ڪري. حُج وجائي= حُج ۽ دعويٰ چڏي. (الف) اي سسئي! عذر ۽ عاجزي اهڙا تہ وڏا ڳڻ آهن جو ٻئي ڪي ٻڌائڻ جهڙا نہ آهن؛ تون انهن تي پڪي پختي رهہ (هيءَ معنيٰ پهرين سٽ سان لاڳو ٿيندي). (ب) اي سسئي! ٻهانا ڪرڻ ۽ هيٺائي ڏيکارڻ اهڙا اوڳڻ آهن جن جي ٻہ ٻين کي صلاح نہ ڏي (هيءَ معنيٰ سٽ نمبر-٣ سان لاڳو ٿيندي). پلائيءَ پَل= پلائي جو چيهہ، وڏي ۾ وڏي پلائي، پَلان پل پلائي. پاسي ٿيڻ= پري ٿيڻ. پاڻ کان (پنهنجو پاڻ کان، آپي کان، اَنانِيَتَ کان). ١٢. وَڙول= ڳولا خاطر پُڇا. هم غم= ڳڻتيون ۽ ڏک. هول= وڏي ڳڻتي ويچار ۽ ڊپ. ٻهون= گهڻا، سڀ جا سڀ. پاري= پورا ڪري. ١٣. واکو= وڏو سڏ. وس= وڏو حيلو، وڏي ڪوشش. ورچي= ڪک ٿي، ٽڪجي. گنگن سندو= اٺن سندو، ويندڙ قافلي وارو. ڏورڻ= گهڻو مسلسل ڳولڻ.

Marfat.com

هَلِي پُنهون پَسُ، سِرَ پَرِ رِڙهِي سَسُئِي!

١٥

ويهُ مَ مُنڌَ پَنيورَ ۾، هاڙهي هَڏِ مَ هَلُ
ڪُوڙِي ڪِجِ مَ ڪَڌهين، سَچِي ڳالهِ مَ سَلُ
جانِبَ لَئِي مَ جَلُ، سُورَ وِسارِ مَ سَسُئِي.

١٦

ويهُ مَ مُنڌَ پَنيورَ ۾ اُتِي رائو ريلِ
هيڪَرَ اُتِي هوتَ لَئِي ٻَڌُ چِتائِي چيلِ
ٽَڪيائِي تون ٽيلِ، تہ پَسِين جامَ پُنهونءَ کي.

١٧

سُکين ٿِيءُ مَ سَنرِي، پَسِي ڏُکَ مَ ڏرُ
پَٻِي ڪَرِ مَ پانهنجو، گهورِئو اڏَ مَ گهرُ
ماري هَڏِ مَ مَرُ، مَچڻُ جِيءُ جِيارِئين.

١٨

سُکين ٿِئي نہ سَنرِي، ڏُکين ڪِينَ ڏري
اوري هَڏَ نہ اُپِيي، پُوري تان نہ پَرِي
سَرتِيُون تِي سَرِي، پِنهي ري ٻانيڻَ کي.

١٩

لُکَنِ ۽ لَکَنِ، ڄَرَ ڄَرانِي سَسُئِي
ڪارِڻِ ڪوهيارَنِ، تہ پُڻُ چَڙهي چونِيين.

٢٠

لَڳِي ڪوسو واءُ، لوڪُ مِڙوئِي لُهسِئو
اَيَنَ مَنجهان آئِيو هَي هَي جو هُڪاءُ
طَيُورَنِ ٽوارِئو پُنهونءَ پُڄاڻاءُ
رَسِئو سوزُ شَبانَ کي وُحُوشَنِ وَڻاءُ
مِرُوئَنِ موتُ قَبُولِئو، اَپَرِ افسوساءُ
بَرَ پُڻِ ڪَنِ ٻُڪاءُ، اُڪَنڍِئا آرِيءَ لَئِي گهٽو.

وائي

مُونکي جهَل مَ پايو،
جيڏِيُون! آءٌ هَلندي هوتَ ڏي
هيءُ جو بازُ بَنيورَ جو، لُونيءَ تان سَڀ لاهيو
ڪِينَ وِهنديس ڪُنڊَ ۾، نہ مون پَئِهُ، نہ پانيو
وِهاري وَطَنِ ۾ شُهديءَ کي مَ سِڪايو
ڪُنُلِ ڪَجائَنِ ۾ چاڙهي هيءَ هَلايو
منهنجو پَنڌُ پُنهونءَ ڏي، ريبي تان مَ رَهايو
آهي عاجِزِنِ تي سُپِيان جو سايو.

داستان پهريون

١

پَسِي ڏُونگرَ ڏاهَ، جِمَ هَلَڻَ ۾ هِيٽِي وَهِين

١٥. لفظي معنيٰ صاف آهي پر ڪن ٻين بيتن وانگر هي بيت الٽي معنيٰ وارو آهي؛ جنهن ۾ 'ها' ۽ 'نہ' واري نفسياتي ڪيفيت ۽ ڪشمڪش جا اهڃاڻ سمايل آهن. اهڙا انوکا بيت شاھ صاحب جي فهم ۽ فڪر جي هڪ خاص خصوصيت آهن. ١٦. رائو= بر بيابان. ريل= جهاڳ، لنگهہ ۽ پار پئہ. ٻڌ چتائي چيل= ساهي سندرو ٻڌ. ٽڪيائي= ٽڪل هوندي بہ. ٽيل= هلي پورو ڪر؛ پار پئي پوئتي ڇڏ. ١٧. سَنري= سهڻي صحتمند. پٻي ڪرڻ= ڦٽائي ڇڏڻ، ڊاهي پٽ ڪري ڇڏڻ (ڪڇي- لاڙي محاوري ۾ چوندا تہ: 'فلاڻي هِن شيءِ جي پٻي ڪري ڇڏي'). ١٨. اپيي= بيهي، بس ڪري. پُوري= هلي، پنڌ پئي. سري= بنا محتاجي جي بَسر ٿئي، گذري. ١٩. لُکن= لُکن، سخت گرم جهولن. لکن= جبل جي سوڙهن لانگهن. ٢٠. شاھ صاحب حضرت محمد صلي الله عليہ وسلم جي محبت ۾ سرشار هو ۽ تمثيل طور پنهون، آري، راڻي، جکري وغيره مان سندس روحاني مراد نبي ڪريم صلعم آهي. هيءُ بيت حضرت نبي ڪريم جي هِن دنيا مان رحلت ڪري وڃڻ بابت آهي. طيُورنِ= پکين. شبان= ڌنار. وحوش= جانور. جهنگ ۾ ڏڻ جي جانورن کي ۽ پڻ ڌنارن کي سور ۽ غم ٿيو. اپر افسوساء= گهڻي ڏک مان، (يا) وڏو افسوس واقع ٿيو. ٻُڪاء= روڄ. اُکنڍئا= گهڻي اُڪير ۾ پنا. وائي. لوني= سَڙي، ڪميڻي. پانيو= اميد، خيال. شُهدي= نماڻي، سڪايل. ريبي= پنبلائي، پُلائي. عاجزين= هيڻين، بي واهين. وائي-٢. بازار= ميڙ، جڳ، لوڪ. پاهين= پوئتي. ڏاه= گولي، ٻانهي، خدمتگار. اَت= گهڻو، اصل، آخر (انت). د-٢:-١. ڏونگر ڏاه= جبل جا خطرا، جبل بابت خطري واريون خبرون. هيٽي وهين= هيٺي ٿي هلين.

Marfat.com

لانچي لَکَ لَطِيفُ چَئِي، پُنِيءَ کيچين ڪاهِ
پُڇي پُورج سَسُئِي، بَلوچاڻِي باهِ
اِن وَڙائِتِ وَرَ جي، آسَرِ هَڏَ مَ لاهِ
جو اَکِينئُون اوڏو آهِ، سو پِرين پَرانهُون مَ ڄاڻُ.

٢

هِتان گَڏي هُتِ، جَنِ رَکيو سي رَسيُون
ساڄَنُ سُونهَ سُرتِ، وِڪان ئِي ويجهو گهڻو.

٣

جيکُسِ يادِ ڪِيَاس، وَرَ وَجي وَٽڪارَ ۾
جَلَدَ جَريدي پندِ ۾ اديُون اَڄُ تِياسِ
وجي کيچِ پُنياس، باروچاڻِيءَ ٻاجهه سِين.

٤

وَڏا وَڻَ وَٽڪارَ جا جِتِ چِبُون ۽ چِيها
مَنزلَ دُورِ، مَن تَنها، اُتِ بولِنِ ٻاٻِيها
رائي پيرَ رَٽَ ڪِئا، لَڳي لَکَ ڏِينها
لکيي جُون لِيهَا، لوڙيان تِي لَکَنِ ۾.

٥

وَڏا وَڻَ وَٽڪارَ جا جِتِ جاڻُو جهمَر جهَرَ
ڪوسا تِپَنِ ڪَکَرا، ٻي ڏَمَ ڏَمَ تِپي ڏَرَ
ويچارِي ڏِئي وَرَ، پيرُ نَہ لَهي پِرينءَ جو.

٦

وڏا وَڻَ وَٽڪارَ جا، جِتِ نانگَ سُڄَنِ نِيلا
اُتي عَبدُاللطِيفُ چَئِي ڪِئا هَيڪَليءَ حِيلا
جِتِ ڪُڙُم نَہ قَبِيلا، اُتِ رَسِجُ رَهَبَرَ راهَ ۾.

٧

واقُفِ نَہ وَٽڪارَ جي، سَقَرُ سَٽراڙُو
آڏا لَکَ لَطِيفُ چَئِي جَبَلُ جوراڙُو
ڀِهرُوئِي پاڙُو، سَوَلو ڪيچ سَچا ڏِٺِي.

٨

واقُفِ نَہ وَٽڪارَ جي اَگَ نَہ ڏِيهُ ڏِنومِ
ڏونگرُ ڏوراپَنِ سِين، ڪاڻِيءَ ري ڪُنومِ
جيلاهه مُحِبُ مِنومِ، تي چُلُون ڪَريان چِپَرِين.

٩

واقُفِ نَہ وَٽڪارَ جي، پاڻِيءَ ڪَنيمِ نَہ پاءُ
جَبَلُ جَلَدايُون ڪَري تِکَ ڏِيکاري تاءُ
لَڳي لَکَ لَطِيفُ چَئِي، مَعذُورِينِ مَتاءُ
اُتي اوڏو آءُ، جِتِ هوتَ هَيڪَلِي آهِيان.

١٠

واقُفِ جي وَٽڪارَ جا، وانءُ تَنِي جي سَڌِ
نيئِي نِماڻِيءَ نِجهرو اونِينِ پاسي اَڏِ
ساٿِين ساڻُ سَيدُ چَئِي لَڏو لَڏي لَڏِ
سُکَ پنيوران ڇَڏِ، تہ ڪاهي رَسِين ڪيچَ کي.

١١

سُونهان چاڻِنِ سُڌِ نَہ ڏِين، سَسُئِي پُڇُ مَ سي
مَتان تو هِي ڪي، مُنجهائِينِ مارَڳَ ۾.

١٢

هاڻِ نَہ ڏِسجِي هندِ ڪِنه سُڌيو جو سُونهُون
اُجهانئِي ڏُونهُون، ڪُهُ ڄاڻان ڪيهيءَ وِئا.

لانچي= ٻڏي. لک= چيلهه (سندرو ٻڌي). بلوچاڻي باهه= بلوچن جي منزل واري باهه، قافلي جي منزل واري باهه. وڙائتي ور= قربائتي ڪانڌ، مهربان مڙس. (الف) اکينئون اوڏو آهه= اکين کي اوڏو آهي، آڏو نظر ۾ آهي. (ب) اکين کان وڌيک ويجهو آهي، نظر کان وڌيک ويجهو آهي. ٢. ساڄن سونه سرت= سونهن ۽ سُرت وارو سڄڻ. ٣. جيکس= لاشڪ. وٽڪار= وندر جي ندي ۽ واري وارا وڻ، وٽڪار وارو ماڳ. جَريدي= ترت تيار (پنڌ لاءِ). ٤. چبون ۽ چيها= ٻئي نالا پکين جا. منزل دور من تنها= منزل پري ۽ آءٌ اڪيلي. ٻاٻيها= ننڍڙا ڳيرا (پکي). لکيي جون= قسمت ۾ لکيل انگ جون. ليها= ليڪان، ليهون، ڪَهَلون. ٥. جاڻو= هڪ وڏي جبل جي لک جو نالو. جهمر جهر= گهاٽو جهنگ. ڏمر= تملر زورائتي. ڏر= ڏرتي. ٦. نيلا= ڪارا. حيلا= وڏا وَس. ٧. سٽراڙو= سخت ڏکيو. جوراڙو= ڏاڍو ڏکيو. ڀهروئي= ڀهريون ئي. پاڙو= منزل. ٨. تي= تنهن ڪري. چُلون= تڪڙيون ڊوڙون، لوهون، جُلهُون. ٩. جلدايُون ڪري= تيزيون ڪري (سخت تپش جون، تيز تپيل جُهنبيارين پٿرين جون، لکن جي لاهن چاڙهن جون). ١١. چاڻِن= چوائن (پاڻ کي). مارڳ= واٽ. ١٢. سُڌيو= سُڌ وارو، چاڻ وارو. اجهانئي دونهون= باهڙي وسائي، پنهنجو ماڳ ڇڏي.

Marfat.com

١٣

ڪُجهاڙو ڏيئي، آءٌ گڏبي پرينءَ کي
سِرُ تِي سُنتَ پانئِيان، سَڄينديِسِ سوئِي
اوڙڪِ اُهوئِي، وِجهنديِسِ پيش پُنهونءَ جي.

وائي-١

هُوءِ جي هلئا هوتَ سَوارا،
مون نہ وَهِيٽا، پُنهلَ سَگيٽا
سَسُئِي پُڇي ساٿَ جا اوطاقُون اوتارا
ٽليون، ٽوئر، هَلَويُون، مَيَن سِر موچارا
آن کي وِيندا گڏيا، آرياڻي اِنَ پارا
مُونکي نِيندا پاڻَ سِين، ڪامِلَ ڪُرَ اُجارا.

وائي-٢

جيڏيُون آءٌ تان نہ،
چَوَندي لو، ڏُکُ ڏوراپو!
سِيڻَن کي صَريحُ لو!
سَگ نہ وَرَنِ سُپرين، مِنَتَ موڻَن مانَ
پينڙُ! پيٽِي حُجَ جِيَ، ڪوهِياري سين ڪانَ.

داستان ٽريو

١

پُنهون چڏيو پوءِ، جانِبُ جَبَلِ ڳولئين!
تيلاهِين ٽنگون ڪَرين، جيلاهِين تون جوءِ
ساجَنُ سُڄ نِهارِئين، ڏُکِي ڏوهُ ڪِيوءِ
هاڙهي هوتَ نہ هوءِ، وَري پُڇُ ويٺِين کي.

٢

دَران مَنجهہ دوستُ ٿِئو، وَري پُڇُ پاهِين
عَبَثُ اڳاهِين، وَڃئو ڪُوڪِين ڪانڌَ کي.

٣

هوتُ تُنهنجي هَنجهہَ ۾ پُڇين ڪوهُ پَهِي
”وَ فِي اَنفُسِکُمِ اَفَلا تُبصِرُونَ“، سوچي ڪَرِ صَحِي
ڪَڏهِن ڪانہ وَهِي، ڪا هوتُ ڳُولَڻُ هَٿَ تي.

٤

ڪوہِي اُتِ ڪوهيارُ، جِتِ تو پوري پانئِيو
پَنڌُ مَ ڪَرِ پَهاڙَ ڏي، وُجودُ ئِي وَڻڪارَ
ڌاريا پانئج ڌارَ، پُڄُ پريان ڪَرَ پاڻُ تون.

٥

سَيَئِي ساري سَسُئِي گَهَرَ ڪُنڊُون ٿُون گهورِ
وَڃي ڏُورِ مَ ڏورِ، دَرانَ مَنجهہِ دوستُ ٿِئو.

٦

هوتُ تُنهنجي هَنجَ ۾ پُڇين ڪوهُ پَرياڻُ
”وَنحنُ اَقرَبُ اَليهِ مِن حَبَلِ الوَرِيدِ“، تنهنجو توهِي ساڻُ
پَنهنجو آهِين، پاڻُ آڏو عَجِيبَن ڪي.

١٣. سنت پانئيان= نذرانو ڪري سمجهان. سڄينديس= ڪٽي ڏينديس. اوڙڪ= اصل اهو سچو، ويندي پڇاڙي تائين. وجهنديس پيش پنهون جي= پنهون جي آڏو پيش ڪنديس. وائي -١. مون نہ وهيٽا= منهنجي هٿ ۾ ناهن. پنهل سگيٽا= پنهل سان سگ ۾ آهن. ڪُر اجارا= ڪُر کي اجاريندڙ، سهڻو ڪندڙ. وائي-٢. صريح= صاف صاف. سگ= سگ جي ڪري، رشتي واري حجت جي ڪري. پيٽِي حج جي= حجت جي جاءِ. د-٣: ١. چڏيو پوءِ= پوئتي ڇڏيو. ٽنگون ڪريين= تڪليفون ڪرين، تڪيون منزلون ڪرين. جوءِ= سندس گهر واري، زال (پنهونءَ جي). سڄ نهاريين= سڄ ۾ ٿي نهارين، بيابان ۾ ٿي ڳولين. هاڙهي=هاڙهي جبل ۾. ويٺين کي= ويٺين کان، اهي جيڪي گهر ويٺيون آهن. ٢. دران منجهہ= گهر جي در ڪان اندر. پاهين= پوئتي هلي. عبث= اجايو. اڳاهين= اڳي وڃي، اڳتي ٿي. ڪوڪين= ڪوڪون ڪرين، دانهون ڪرين. ڪانڌ کي= پنهنجي ڪانڌ لاءِ. ٣. پهي= واٽ ويندا مسافر، پانڌي، قاصد. وَ فِي انفُسِکُم افلا تُبصِرون- هو اوهان جي اندر ۾ آهي، پوءِ نہ ڏسندا ڇا؟ وهي= هلي وئي. ٤. ڪوهيار= ڪوه وارو، جبل وارو پنهون. وجودئي وڻڪار= ’وڻڪار‘ تنهنجو پنهنجو وجود ئي آهي (وڻڪار- وڻڪار واري پيٽي، وندر ندي جي وادي وارا وڻ). ڌاريا- غير، ماسوا. پانئج ڌار= ڌار ڪري پانئج، اوپرا ۽ پراهان ڪري ڄاڻ. پريان ڪر- پرين لاءِ، محبوبن بابت. پاڻ تون- پنهنجو پاڻ تون پڇ. پنهنجو پاڻ ۾ ڳول. ٥. گهور- ڳول، جانچ. دران منجهہ- در ڪان اندر (گهر ۾). ٦. پرياڻ= پريان وارا، پراهان، پراوا. آيت- ”۽ اسين ان کي ساھ جي رڳ کان ويجها آهيون“.

Marfat.com

٧

ووڙيمِ سَڀَ وَٿاڻَ، جارَ ڪارَڻِ جَتَ جي
”وَاللهُ بِڪُلِّ شَيءٍ مُحِيطٌ“، اِيءُ آرياڻيءَ اُھڃاڻُ
سَڀَ ۾ پُنھون پاڻَ، ٻئو ناهِ ٻَروچ ري.

٨

پيھي جان پاڻ ۾، ڪِيَمِ رُوحَ رهاڻِ
تہ نڪو ڏُونگرَ ڏيھہَ ۾ نڪا ڪيچين ڪاڻِ
پُنھون ٿِيَسِ پاڻِ، سَسُئِي تان سُورَ هُئا.

٩

پَرَ گھَران پاسو ڪَري، پُڇُ پريان ڪَرَ پاڻُ
سو تان تو هِين ساڻُ، جنهِ لَئِي جَفائُون ڪَرِين.

١٠

سوئِي ڪٿئو ساڻُ، سوئِي ڏوريين سَسُئِي
ڪَڏهِن ڪَنِي نہ ٿئو جُلڻَ مَنجهان جاڻُ
پُڇُ پريان ڪَرَ پاڻُ. تہ تون تِٿائِين لَهِين.

١١

جو تون ڏوريين ڏُور، سو سَدا آهي ساڻُ تو
لالَڻَ لَئِي لَطِيفُ چئي مَنجهِهين ٿِيءُ مَعذُورِ
مَنجھان پَهُ پَرُورِ. تو منجهِ آهِسِ تَڪِيو.

١٢

وَجين چو وَٹڪارِ، هِتِ نہ ڳولِين هوتَ ڪي
لِڪو ڪِينَ لَطِيفُ چئي، ٻاروچو ٻئي پارِ
ٿِيءُ سَتِي ٻَڌُ سَندرو پرتِ پُنھونءَ سين پارِ
نائي نيڻُ نِهارَ، تو ۾ ديرو دوست جو.

١٣

ڪُوڙيُون پُڇَن ڪيچُ، هوتُ نہ ڳولِين هِتِهين
جَن پُنھونءَ سِين پيچُ، تَن پيرين پَنڌُ وِسارِئو.

١٤

هَلُ هِنِيين سِين هوتُ ڏي، پيرين پَنڌُ وِسارِ
قاصيداڻي ڪارِ، ڪِينَ رَساڻِي ڪيچَ ڪي.

١٥

هَلُ هنيين سين هوتُ ڏي، پيرين ڪَرمَ پَنڌُ
رائي پُڄُ مَ رَندُ، رِڙهُ رُوحانِي سَسُئِي.

١٦

هَلُ هنيين سِين هوتُ ڏي، چِپَرِ هَڏُ مَ چُلُ
آرياڻِي اَمُلُ، ڪايا ۾ ڪانڌُ ٿِئو.

١٧

هَلُ هِنِيين سين هوتُ ڏي، چِپَرِ چُلُ مَ تُون
مَنجھان لَڌو مُون، ڪوهيارو ڪيچَ ڌَڻِي.

١٨

هَلُ هنيين سِين هوتَ ڏي، سِسِي ڪڻُ مَ ساڻُ
جَنِي پانيو پاڻُ، سِي آرياڻِيان اوري رَهيُون.

١٩

ڪِڄِي جِئَن ڪيڇِين لَئِي تِئَن تان ڪِينَ ڪِيوءِ
وِيجهائي وِڌوءِ، وِڪَ نہ ڳنيئِي وِٿَري.

٢٠

ڪِجي پَنڌُ پُڇانِ تِي، ڪيچين ڪارِڻ ڪِيئَن:
”بيخود هَلِجُ بَرَ ۾“، آءٌ تو چَوانِ اِيئَن
”سِڪڻُ ساجَنَ سِيئَن، مَتان مُنِي چَڏِئِين.“

٧. وٿاڻ= جايون. جار ڪارڻ= جفا ڪارڻ. آيت: ”۽ الله هر شيءِ کي گهيرندڙ آهي“= هر شيءِ کي الله جو گهيرو آهي. ٨. بيت سسئي جي زباني چيل آهي ۽ معنيٰ صاف آهي. ٩. پَر گهران= ٻاهرئين پَرائي ۽ پَراهين گهر کان. پريان ڪر= پَرين لاءِ. جفائون ڪرين= ڏاکڙا ڪرين. ١٠. جلڻ منجهان= هلڻ مان، هل هلان مان. پاڻ= پنهنجو پاڻ (ڪان پڇ). ١١. ڏوريين= ڏاکڙو ڪري ٿي ڳولين. منجههين ٿيءِ معذور= پنهنجو پاڻ ۾ ماندي ٿيءِ، پنهنجي وجود ۾ وڏا وس ڪر. منجهان= پنهنجي اندر مان. پہ پرورُ= پتو ڪڍ، پار سجاڻ. ١٤. قاصيداڻي ڪار= نياپن پهچائيندڙ وارو ڪر (قاصد موڪلڻ ۽ نياپن ڏيڻ سان پنڌ پورو ڪونہ ٿيندو، منزل تي ڪونہ پهچبو). ١٥. پيرين= پيرن سان. رائي= رائي جو، جبل جي رائي وارو. ١٦. چپرِ= چپر ۾، جبل ۾. چُل= هيڏانهن هوڏانهن هل. ڪايا ۾= تنهنجي ڪايا ۾، تنهنجي سرير ۾، تنهنجي جند ۾. ١٨. جني پانيو پاڻ= جن پاڻ کي ڪجهہ ڪري پانيو، ڪجهہ ڪري سمجهيو. آرياڻيان= آرياڻي پنهونءَ کان. ١٩. ويجهائي وڌوءِ= پنڌ وڌائي ڇڏيئي! ٢٠. بيخود هلج= خود کان سواءِ هلج، 'پاڻ' وساري هلج. ساجن سيئن= ساجن لاءِ.

Marfat.com

٢١

مَتان مُٺي ڇَڏِئين پاڻان پرِيَتَڙُو
ڪَٿُورِيءَ ڪُٺو، مَڙهي مَڙِهج مُنهَن ۾.

وائي

غَفِلَتَ يارُ گنوايو، ٻَڙِي جيڏيُون!

ڪِيئَن ڪريان آئُون ڪوهُ ٿِئو
سُتِيَسِ تان ساٿُ ويو، اُٿِيَسِ تان ڏُک آيو
پُچان ٿِي پُنهونءَ کي عَبَثُ تان اَنُ کايو
هوتَ هَلَندي جا ڪَئِي، سا مُون ڳالهِ سُڻايو.

داستان چوٿون

١

هيجُ نہ هُوندو جَن، سي ڪِيئَن وِندُرِ ويندِيُون
وِهو وِچِ رَهَن، سَهسِين سَڏَنِ وارِيُون.

٢

سَڏائِتِي سَيَڪا، بُکَ نہ باسي ڪا
جيهِيءَ تيهِيءَ ذاتِ جي، جُنبِشَ ڪانهي جا
مُون سِين هَلِي سا، جا جِيءُ مِنو نہ ڪَري.

٣

آتَڻَ مَنجهہ پَرِياڻُ، هُئو سَيِني جيڏِيين
مُون سَياڳِيءَ ساڻُ، ڪيرِ ڇُلندِي ڇَپَرِين.

٤

سُڱَنِ واري سَڏ، مَتان ڪا مُنڌ ڪَري
اَندَر جَنِي اَڏَ، ڏُونگَرُ سي ڏورِينديون.

٥

ڏُونگَرُ نہ ڏورِي، سِڪَڻَ جيُون سَڏُون ڪري
گَهَرِ وينِي گهورِي، مَتان پرِينِ ڇِندَڙو.

٦

اِئِين وَريتيُون وَرو، آءٌ نہ وَرَندِي وَرَ ري
جاڏي هِنِ جَبَلَ جو تانگهِينديِس ٿَرو
جَتَن ساڻُ ڏَرو، نِيهُ نِبيرَڻُ نہ ٿِئي.

٧

اِئِين جي وَجڻُ وارِيُون، وَجو سَڀِ وَرِي
قُوڙائي فِراق جي سُڄي ڳالهہ ڳَري
ٻُنيان جَن ٻَرِي، ڏُونگَرُ سي ڏورِينديُون.

٨

اِئِين جي وَرَنِ وارِيُون سَرَتِيُون سَڏِڙِيُون
آرياڻِي پُنهونءَ جي ٻولِ نہ ٻَدِڙِيُون
جي لِکئي لَڌِڙِيُون، ڏُونگَر سي ڏورِينديُون.

٩

ڏُکائِيندِي ڏُونهَڙا، مُنڌَ سيٽانِي وَڃُ
پَرِياڻُو مَ پَڃُ، ساٿُ چَڙهندو لَڪِيين.

١٠

اَڄُ مَلِيندِيَسِ ماءُ، ڏاڄا ڪَنديَسِ ڪَپَڙا
جِيجان جوڳِياڻي ٿِيان، آيَلِ جهَلَ مَ پاءِ
هوتَ ڪوهياري لاءِ، ڪَنين ڪُنَرَ پائِيان.

٢١. پريتڙو= قرب، نيه، عشق. ڪٿوريءَ ڪٺو= ڪٿوري جو ڪٺو. مڙهي= پڪيءَ طرح ڳنڍي ٽوپي. وائي. جيڏيون منهنجي غفلت جي ڪري پنهون مون کان ويو (ڏير ڪٽي ويا). سُتيس تہ ساٿ هليو ويو. هاڻي ڪاٺ پيئڻ کي ڇڏي رڳو پنهون جي پڇا پئي ڪريان. هوت پنهون وڃڻ وقت جيڪي چيو سو اوهين مون کي ٻڌايو. د-٤: ١. هيج= وڏي خوشيءَ وارو جذبو. ٢. سڏائتي= سڏون ڪندڙ. بُک= توڻ جي تنگي، فاقهو. بکُ= جان جي قرباني. جُنبڻ= پنڌ ۾ محو ٿيڻ، پنڌ ۾ لڳي وڃڻ. جنبش ڪانهي. جاءِ= جنبڻ جي جاءِ ڪانهي، پنڌ ۾ وڏي شوق سان محو ٿي هلڻ جي جاءِ ڪانهي. جيءِ مڻو نہ ڪري= پنهنجي جان پياري نہ ڪري. ٣. پرياڻ= چوٻول، چوپچو، پهہ پچار (اَڄ پرياڻ ڪيوسين تہ فلاڻي پاسي هلنداسين. يعني صلاح مصلحت، پهہ پچار). ٦. ائين= اوهين. نيه نبيرڻ= محبت پوري ڪري ڇڏڻ، محبت ڇني ڇڏڻ. ٧. ورڻ واريون= جن کي پوئتي وڃڻو آهي. قوڙائي= وچوڙي. ٻُنيان= ٻُنيي کان، گهرَ جي در کان، اندران گهران، پنهنجو پاڻ مان، پنهنجي اندر مان. ٨. ٻول نہ ٻڌڙيون= ٻول ۾ ٻڌل نہ آهيو. جي لکئي لڌڙيون= جن جي لکئي ۾ لکيل آهي، قسمت ۾ لکيل آهي. ٩. ڏکائيندي ڏونهڙا= ويهندي منزلون ڪندي. سيٽاني= ساٿن ٿي ڳڏ. پرياڻو= ملڻ جي موقعي وارو قول، ڳڏجي ملڻ جي موقعي وارو ٻول، ملڻ جو موقعو. ١٠. ڏاڄا= سرخ، ۾ صحيح. داسا= ڳيڙو. ڪنين ڪُنر پائيان= جوڳياڻي ٿيان، فقير ٿي ڳولا ۾ ڦران. ڪُنر= ڪاٺ جو والو.

Marfat.com

۱۱

سُڻُ تو سَگَ نہ واٽَ، ٻانيَڻَ ٻَاروچَن سِين
ليڙَنِ ڏٽي لَڄائِيا، ڪاهِياٺُون ڪَنواٽَ
جهُونيِن ڏيئي جهاٽ، سَبَبِ اِنَ سُتي وِئا.

۱۲

مُونکي پانئي پاڄَ، ڏيرَ ڏُوراٺا هَلِيا
اڳِيان اُتِي اُنِ جي خُوبَ نہ پَڪَمِ ڪاڄَ
ميڙي آپَ- سَرَتِيُون نہ ڪي ڳَايَمِ ڳاڄ
سا مُون هَتان نہ ٿئي جيڪا رَسَمَ راڄ
آيَلِ! آءٌ اڪاڄَ، ٻولُ ٻاروچي وِتَرو.

۱۳

تو جو ٻولُ ٻَروچَ، ويهِي ڪِئو وَٽَڪارَ ۾
سوئي پاڙَج هوتَ، مون جيهِي مَعذُورِ سِين.

۱۴

ٻِهرين ٽُون پاريچ، پارَڻُ پوءِ پُنهونءَ تي
ٻولُ مَ وِساريچ، هُو جو ڪِيوءِ هوتَ سِين.

۱۵

تو سِين ٻولُ ٻَهُون، سَهسِين ساڄَنُ جي ڪَري
ڪَنديِنءَ توءِ ڪَهُون، جي نالو ڳِيڙُءِ نِيہَ جو.

۱٦

سُٺِي ٻولَ سَندانِ، جِمَ سُمَهِين سَسُئي
ڪَندِينءَ ڪُهُ ڪيٺانِ، جُهُ سي اُنِ اورانگهِئا.

۱۷

سِجَ اُلَٽي سَسُئِي رَتَ وَرَنو روءِ
نہ پهي نہ پانڌِي ڪو، جِنهِ ڪَرَ پُڇِي لوءِ
مُوڙهِي وِجِي توءِ، مونَڻَ جِي ڪانہ ڪَري.

۱۸

چُلان مُنجهَنمِ چاڪِ، پُران پُونمِ پُرڪَٺا
مَتان ڪا مُنڌَ ڪَري مونَڻَ جي مَذاقَ
چٽُ سَندو مون چاڪُ، هاڙهي هَڌُ هِيٺو ڪِئو.

۱۹

پيِرين پِئا پُرڪَٺا، رَهَ ۾ گهَٽو رُنومِ
پاراتو پِرِين ڪي ٿِپي تان نہ ڏِنومِ
چُڪِي تي چيومِ، سُواهَرُو! سَڄَٽين.

۲۰

پِٽُون پيرَ ٿِيامِ، پِهرين پَرُوڙِيمِ ڪينڪِين
"ثُمَ لايَمُوتُ فِيهَا وَلايَحيٰ"، هِهڙا حالَ سَندامِ
جَڌِ ڪوجها ڪِرتِ ڪِئامِ، هوتَنِ ڇڏِيو هَبَ ۾.

۱۱. واٽ= مائٽيءَ جو رشتو. ليڙن ڏٽي= انن جا مالڪ، انن وارا (بلوچ). لڄائيا= لڄائجي پيا. ڪين لڄ جو ٽڪو لڳو (جو پنهون وچي ڏوہياٽي سان پرڻيو). جهونين ڏيئي جهاٽ= جهوڻن ۾ جهٽ ڪري، سسئي جي ننڊ واري حالت ۾ تڪڙ ۽ تيزي سان. ۱۲. پاڄَ= (ٻٽائتي نہ پر) رول، رُلي آيل (پاٽيءَ ۾ ٿلي ٿلڪي آيل). ڏوراٺا هليا= مون کان پري ٿي هليا. آپ- سرتيون= پاڻ جيڏيون. ٿئي (ٻولي آهي) = ٿي، ٿي سگهي. اڪاڄ= سڪاڄ جو ضد ٻِڪار، ڪم سولو نہ ڪندڙ. ٻول ٻاروچي وترو= ٻاروچي جو ٻول مٿاهون آهي، وڏيڪ وزن وارو آهي. ۱۳. ويهي ڪئو وٽڪارَ ۾= وٽڪار ۾ ويهي ڪئو (سسئي جي ساراه ٻڌي، پنهور ڏانهن ايندي، وٽڪار واري منزل ۾ ويهي جيڪو ٻول پنهون ڪيو تہ منهنجو سگ سسئي سان آهي). ۱۵. ٻهون= گهڻا. ڪهون= پنڌ جون سٿون، هَلِ هَلان واريون وڏيون منزلون. نالو ڳيڙءِ= نالو ورتئہ. ۱٦. جمَ سمهين= متان سمهين، متان ڊپ لاهي ويسري ٿئين. ڪيٺان= ڪين. اورانگهئا (اورانگهڻ= مٿان وڪ ورائي وڃڻ، اورانگهي وڃڻ)= حدون ٽپي انهن اهي پنهنجا ڪيل قول اورانگهئا، هيٺان ڪيا. ۱۷. رت ورنو= رَت جي رنگ جهڙو (رت جا ڳوڙها ڳاڙي). پهي= قاصد. لوءِ= پنهون جو ماڳ. موڙهي وڃي= منجهندي وڃي، ٻُلي ٻُلجي پئي. ۱۸. چلان= تيزيءَ سان هلان. پُران= هلان. پُرڪٺا= ڦلوهان. مونڻ جي مذاق= مونڻ جهڙي ڪِل واري ڳالهہ، مونڻ واري جُٺ جهڙي ڳالهہ. چاق= تنومند، صحتمند. چاڪ= چڪندڙ ڦٽ، چيريل ڦاڪ. ۱۹. رَہَ ۾= راهَ ۾، راه جي ڏکهي پنڌ ۾. چڪي= ٽڪي، ٽڪس. تي= تڏهن. 'سواهرو'= اي سُواهرو! اي چڱي واهر ڪندڙ (اچو ۽ واهر ڪريو). ۲۰. پٽون= ذرا ذرا. ثُمَ لايَمُوتُ فيها ولايَحيٰ= پوءِ نڪي تو ان ۾ مري ۽ نڪي ٿو جيئي. ڪوجها ڪرت= مدا ڪم. هب ۾= ٻَر ۾، رڻ ۾.

Marfat.com

٢١

چُڪِيءَ ڪي چَئي، ڪا جاڳائي جيڏِيُون:
ويڙو ساٿُ وَهِي، تو ننِدرائي نه لَهي.

٢٢

چُڪَسِ سَڀَ چَئِي، ماڙهُو شَهرَ ڀَنڀورَ جا
سا مونِي ڪِيئَن مُئِي، جنهِ جو جانبُ جَتَ وَٺِي وِئا.

٢٣

موٺَ جا مَذڪُورَ، جان ڪي چَيَسِ جيڏِيين
پَريٽَ ڀِهري پُورَ، ڀَهچائي پُنهونءَ ڪي.

٢٤

موٺَ ڪان اڳي مَران، مونِي مَران مَرَ ماءِ
لُڇي لالَڻَ لاءِ، پُونديَسِ شالَ پيرَ تي.

وائي

مَعلومُ حالُ حَبِيبَ! مُون ڪي دَردُ قَدِيمِي وو!
مُونکي حُبَ حَبيبي وو! مُونکي دَردُ جَدِيدِي وو!
آلُودِي آزار ڪان، تو ءِ ٿِيَسِ طَبِيبَ
شادِي ڏِيئي صِحَتَ جِي، غمي لاهِ غَرِيبَ
اڳِهي تي آهُون ڪَريان، نَعرو مَنجهِ نَصِيبَ
ڪاهِلَ آهِيان ڪُوڙِي، رَسِي لاهِ رَقِيبَ
حاذِقُ آهين هِنَ جو، آڇين شالَ عَجِيبَ
دَوا آهِين دِل جِي، ڀُڇ ڀُڇ رَهيان طَبِيبَ
اَللهَ! عَبدُاللطِيفُ ڪي ڪَوڙِي لاءِ قَرِيبَ.

داستان پنجون

١

ڀَڄي جان ڀَنڀور ڪان ڏُونگرُ ڏوريو مُون
ڪاهي رَسِيَسِ ڪيڄ ڪي جِتي پاڻُ پُنهون
سَيِتِ آهِين ٿُون، قَضا ڪَندين ڪَنِ سِين.

٢

جِيَڻَ ڪارڻِ جِيڏِيُون، ڏِنمِ ڏيرَنِ ڏُڪَ
ڀَڳِيَسِ جان ڀنڀورَ ڪان تان سُورَ مِڙِيئي سُکَ
لَٿِي مُون تان لُکَ، پُنهون ٿِيَسِ پاڻِهين.

٣

'پُنهون ٿِيَسِ پاڻهين'، وِئو سَسُئِي جو شَرَمُ
هيڪَلِيُون هَلَنِ جي، ڀَڄي ٿَنِ ڀَرَمُ
جو وِنڌُرَ مَنجهِ وَرَمُ، سو سڏُدو سَرِتُسِ هِتَهِين.

٤

'پُنهون ٿِيَسِ پاڻهِينِ'، وِئو سَسُئِيءَ جو سِينگارُ
"مَن عَرَفَ نَفسَهُ فَقَد عَرَفَ رَبَّهُ" اِهوئي آچارُ
جو وِنڌُرَ ۾ واپارُ، سو سڏُدو سَرِتُسِ هِتَهِين.

٥

'پُنهون ٿِيَسِ پاڻهِين'، ويئي سَسُئِيءَ جي سُونهَ
"خَلَقَ آدَمَ عَلَيٰ صُورَتِهِ" وَٽَنِ مَنجهِ وِرُونهَ
چَرِي منجهان چُونهَ، ڪَٽِي هوتَ هَنجهِ ڪِي.

٢١. چُڪيءَ ڪي= ٺڪيءَ ڪي. سائيءَ ڪي. وَهي= اڳتي لنگهي. ٢٣. مذڪور= ڳالهيون صلاحون. پريٽ= ڪنياٽي سسئي ڀهريين پور= ڀهرئين خيال ۾ آئي، پنهون ڪي خيال ۾ ٻڌائي ته هيڻن ٿيون چون ٢٤. پونديس شال پير تي= شال پنهون جي قافلي واري واٽ تي وڃي پهچنديس. وائي. معلوم حال حبيب= اي حبيب توکي منهنجو حال معلوم هجي. آلودي= پُسيل، پريل. شادي= خوشي. ڪوڙي= ٻي لڄڻي. رسي= پهچي. رقيب= (ع. رقبة) ڳچيءَ جو ڳٽ. نعرو منجهه نصيب= مونکي نصيب ۾ دانهن جو نعرو مليل آهي. حاذق= وڏو ڄاڻو (طبيب). رهيان (سرائڪي)= رهي آهيان. ڪوڙي لاءِ= پنهنجو ڪر. د-٥: ١. سيت= سڀ ڪجهه ڪندڙ، هر صورت ۾، هرجاءِ. قضا ڪندين= فيصلو ڪندين، ڏوهه ڏيندين ۽ سزا ڏيندين. ٣. پنهون ٿيس پاڻهين= آءٌ پاڻ پنهون ٿي پيس. ڀرم= پردو. نيڪ نامي؛ 'ڀڄي' مان بہ معنيٰ نڪري ٿي پر 'ڀڄي' وڌيڪ فصيح آهي. ورم= ١. ورڳ (جتڪي)، رڳ، رنگ ۽ رونق. ٢. ورم= ورن= رنگ، روشني. ٤. مَن عَرَفَ نفسهُ فقد عَرَفَ رَبهُ= جنهن پاڻ کي سڃاتو تنهن پنهنجي رب کي سڃاتو. ٥. خلق آدم عليٰ صورته= الله تعاليٰ آدم کي پنهنجي صورت موافق خلقيو. وٽن منجهه ورونه= وٽن ۾ اها وائي ته سسئي پاڻ 'الاهي صُورت' آهي. چري منجهان چونه= هوت پنهون، هن چري کي چونه مان (ڇڪ مان، ڪڏ جي ڪنڊ مان جتي هو زمين اندر پيهي وئي هئي) ڪٽي پنهنجي هنجهه ۾ ڪئو.

Marfat.com

٦

ويئي سُونهَ سَسُئيءَ جي، پُنهون ٿِيَسِ پاڻ
سَيِنِي جي سَيدُ چَئي، آهي اِتِ اُماڻ
پَنيورَ جا پاڻ، آڏا عَجِيبَنِ کي.

٧

اِيءَ پاڻُ نہ ٿيي پاڻ کان، پاڻان ٿيي نہ پاڻُ
"وَالقدر خيره وَ شره مِنَ اللهِ تعاليٰ" چولي ڏِسِجِ جاڻُ
جاڻي ڏِسجُ جاڻ کي، جاڻي مَنجهان جاڻُ
جٺن مَ سُمهِين سَسُئِي، پَئِجُ پَنڌِ پَرياڻِ
ٿئين هيڪاندِي هاڻِ، لالَڻ لاءِ لَطِيفُ چَئي.

٨

وَهَمَ وِرساياسِ، نہ تہ پُنهون آءٌ پاڻُ هُئِي
پاڻُ وِڄايُمِ پانهنجو پَئي پريان جي پاس
رَتِي عِلمُ نہ راسِ، پَسڻَ ڏاران پرينءَ جي.

٩

ڪافين ڪاهِيندياسِ، موڻان تان ڪُرَ مِيهٽو
بانهي باروچَنِ سِين سَگَ نہ ساهِينديِاسِ
"اَلْفِراقُ اَشَدُ مِنَ المَوتِ"، هِتي نہ هُونديِاسِ
آهَ نہ لاهِينديِاسِ، جِيري جَتُ ڏِسِي مَران.

١٠

جِيَڻُ جَتَ ڏارا، مَعذُور جو مَسَ ٿِئي
چانگَنِ سِر چَڙهي وِئا ساٿِي سَوارا
اَکِيُون اوتارا، پَسِئو رُونِ پُنهونءَ جا.

١١

هيڪَرَ هُئَڻُ وِڃاءِ، تہ ويجهي ٿِئين وِصالَ کي
"وَاذکُر رَبکَ فِي نَفسِکَ"، پَهِي اِيءَ پُڄاءِ
لالَڻَ کي لِيلاءِ، تہ پَوي باجهہَ ہروچَ کي.

١٢

هُئَڻُ هَڏهن ڇَڏِ، تہ اوڙي ٿِئين عَجِيبَ کي
"مارَاَيتُ شيئًا اِلا وَرايتُ اللهَ فِيه" نِيئِي اجها لوڏاهِين اَڏ
تہ هوتُ توکان هَڏِ، پرين پَراهُون نہ ٿِئي.

١٣

جاڙي سُجاڙي، وِهان ڪِيئَن ماٺ ڪَري
اَندَرِ آگِ عِشقَ جي اَپَرِ اُڏاڙِي
"العِشقُ نارٌ اِذاَ وَقعَ فِي القُلوبِ يُحرقُ ما سِوي المَحبُوبِ"، کُوري اِن ڪاڙِي
آهي آرياڙِي، بِئو سَرتيُون سُڄي ڪِينڪِين.

١٤

پِيئَرَ آءٌ پوري، مون سَگَ سُجاڙي نہ ڪِئو
ڏِيندا مون ڏيرَ وِئا جهِجَڻُ ۽ جهوري
لَڳِي جَنِ لوڙي، ڏُونگرُ سي ڏورِينديُون.

---

٦. آهي اِتِ اُماڻ (اماڻ= امانت طور دفن ٿيل)= سيني جي جان يا حياتي هن جهان ۾ جڻ اماڻ آهي؛ اصل ماڳ اڳيون جهان آهي. پاڻ= جتي مال بيهي. پنيور جا پاڻ= هي جهان، (پاڻ= پانيا، خيال پنيور جا خيال ۽ ويچار، سي پنهونءَ آڏو رنڊڪ آهن، پنهونءَ تائين پهچڻ ۾ آڏو اٽڪاءَ آهن.) ٧. والقدر خيره و شره من الله تعاليٰ= بيشڪ خير ۽ شر ٻئي الله تعاليٰ جي طرفان آهن. پرياڻ= پهه، ارادو. لوح قلم ۾= لوح قلم ۾ جيڪي لکيو ويو. هيڪاندي ٿيين= ملين، گڏجين. ٨. وهم= غلط خيال. ورساياس= مونکي ڀلايو. رتي علم نہ راس= پرينءَ جي پسڻ کان سواءِ ظاهري علم هڪ رتيءَ جيترو (= ذرو بہ) بہ پورو پڪو (مڪمل) ناهي. ٩. ڪافين= جبلين، جبلن ۾، جبلن ڏي. ڪُر= بنياد، پُڙي. ڪر ميهٽو= ڪر کي مهٽو، بنياد کي طعنو. ساهينديا‌س= سارينديا‌س، چڪينديا‌س. اَلفِراقُ اشد مِن الموتِ= فراق موت کان وڌيڪ سخت آهي. آه= آس، آسرو. ١١. هُئڻ= آءٌ آهيان، پنهنجي هستي، پنهنجو وجود. فاذکُر رَبک في نفسک= تون پنهنجي رب کي پنهنجي اندر ۾ ياد ڪر (پروڙ). لالڻ= سهڻو محبوب. ١٢. هئڻ= 'آءٌ آهيان' وارو خيال. هڏهن= ضرور بہ. مارايتُ شيئا اِلا ورايتُ الله فيه= مون ڪابہ شيءِ ڪانہ ڏٺي پر الله ان ۾ ڏٺم (مون اهڙي ڪابہ شيءِ ڪانہ ڏٺي جنهن ۾ الله نہ هو). نيئي= ڪٽي وڃي. اجها= گهر. ١٣. اُڏاڙي= پڙڪا ڏيئي مٿي مچ ٿي. العشق نارُ- الخ= عشق باهہ آهي: اها جڏهن دلين کي لڳي ٿي تہ محبوب کان سواءِ ٻيو سڀ ساڙي ڇڏي ٿي. کوري ان ڪاڙي= آءُ ان کوري ساڙيس. سُڄي= سجهي، ڪنهن جو ڪٿي ڪو ڏس ڪونہ ٿو پوي. ١٤. پوري= موڳي. جهجڻ ۽ جهوري= مونکي ڏير (گهٽو ڏک) ڏيندا هليا ويا. لوري= جن کي عشق جي لئون لڳي.

Marfat.com

١٥

اَڏيون آءٌ اَڇاڻَ، مون سَڱَ سُڃاڻِي نه ڪِئو
هُوندَ نه سَنِيمِ هيٺِرِي ڪوهِيارِي جِي ڪاڻِ
رَتيءَ جِي رِهاڻِ، جيءُ اَڙايُمِ جَتَ سِين.

وائي-١

اهُڪِيءَ آڳهُ آهي، وو آهي
مُونکي تان نه ڇَڏِيندو ڇپَرين
اهُڪِيءَ آدَرُ آهي، وو آهي
مُونکي تان نه ڇَڏِيندو ڇپَرين
پُڇي پيو پِينِ ڪي، لَڪَنِ ۾ لَڏَ لاهِي
آري اَگهاڙِنِ ڪي پُنهَلُ چامَ پَراهي.

وائي-٢

ڪِهڙو سَڱَ سِياڪو، هاري مُون هوتَنِ سِين
آءٌ هيڪَلي هَبَ ۾، نه مُون مِٽُ نه ڪاڪو
مُنڊ پِيادِي، پَنڌُ گهڻو، نه مُون اُٺُ نه ناقو
هُوءِ جا پِڪَ پُنهونءَ جي چَنيان تِنهِ چُٺاڪو
پَسَڻُ ڏاران پِرينءَ جي، فَقِيرِ پوءِ مَ فاقو
چَڙهي نه سَگهان چوٽِيين، ڏُونگرِ ڪونهي ڏاڪو
پِرين پُڇَنديس پَبَ ۾، وَڻِ وَڻِ وِجهنديس واڪو
وِڃُ مَ پوءِ وِصالَ ۾، لَڪَ مَ پوءِ لِياڪو
آريءَ جو آٿَڻَ ۾ پُڇَنديس پاڻُ پهاڪو
اَنَ سِين عَبدُاللطِيفُ چَئِي، اَصُلِ مُون عِلاقو

داستان ڇهون

١

ڏُناڻُون ڏُکيءَ ڪي ڄُدائِيءَ جو جامُ
مَنگلُ مُنهنجي مَنَ ۾، ٻارِئو هوتَ حَمامُ
اَرِڳِ ٿِئو آرامُ، ڪاڪُلُ پَسِي ڪانڌَ جو.

٢

دَردُ نه لهي-دارُوئين، زُلفَ زورُ ڏِنومِ
ڪاڪُلُ ڪالهه ڏِنومِ، رُخسارَ تي رُوپَ سِين.

٣

دَردُ نه لهي دارُوئين، زُلفَ ڪِيَسِ ضافُ
سَندو ڪاڪُلَ ڪافُ، ماري مَعذُورِينَ کي.

٤

پَنيو جو پَنيورَ ۾، ڪاڪُلُ ڏِٺُمِ ڪالهه
هَئِي ٿِني جي حالَ، زُلفَ جي ضافَ ڪِئا.

٥

هاڻِ نه جِيان جِيڏِيُون، زُلفَ ضافَ ڪِيَاسِ
ڪاڪُلَ آءٌ ڪُنِياسِ، پَنيو جو پَنيورَ ۾.

٦

ڪاڪُلَ ڪُنِي جا، ڪَفَنُ تِنهِ ڪِينَ ٿِئي
مَنجهِ شَهادَتَ سا، لَڏي ۽ لاڏَ ڪَري.

٧

ڏَڪا ڏُونگَرَ چامَ، مَ ڪَرِ مَعذُورِينَ تي
توتي لَڄَ لَطِيفُ چَئِي آهِي سَنڌِي عامَ

١٥. ڪاڻ= ميار. رتيءَ جي= هڪ لمحي جي، هڪ ذري جيتري. رهاڻ= پاڻ ۾ وروننهه، ڪچهري. وائي-١. آڳهه= اجهو، پرجهلو، مددگار. پِين ڪي= جيڪي ڪريا پيا آهن، منزل ۾ ٿڪي پيا آهن تن کي به لڏ لاهي پيو پڇي ۽ انهن جي سنڀال لهي. پراهي= پهرائي. وائي-٢. سياڪو= عزازت. هاري= اي مُٺي. ناقو= (ع. ناقه= ڏاچي) اٺ. چُٺاڪو= نرڙو ڦڙو. واڪو= وڏو سڏ. لڪ ۾ پوءِ لياڪو= لڪاءُ ۾، ديدار ۾ ذري جيتري دير نه ٿئي. پهاڪو= ڏس پتو. علاقو= لاڳاپو، ڳانڍاپو. د-٦: ١. ڄدائي= اگهائي، بي وسي. منگل= ڪورو، مچ. حمام= سخت گرم. ارڳ= الڳ، جدا، ختم. ڪاڪل= وار. ڪانڌ= مڙس (پنهون). ٢. درد= سور. داروئين= دوائن سان. زلف زور ڏنوم= محبوب جي سهڻي ڪاڪل مون تي محبت جو زور وڌو. رخسار= ڳل. روپ سين= سونهن واري وڏي رنگ سين. ٣. ڪيس ضاف= مونکي ضعيف ڪيو، هيڻو ڪيو، بي حال ڪيو، بيمار ڪيو. سندو ڪاڪل ڪاف= ڪاڪل جو (ٻهريون حرف) ڪاف جيڪو وار وانگر. ڪاف= ڪشالو، سختي وارو سمان (محبوب جي وارن جي هيبت). ٤. پنيو= ڪڪو وار، هلڪي سونهري رنگ وارو وار (ڪارن وارن جي وچ ۾ ٿورڙن پنين وارن جي ليڪ سهڻي لڳندي). ٦. ڪاڪل= پياري پرينءَ جي. وارن جي سهڻائي. ڪفن تنه ڪين ٿئي= انهيءَ ڪري، جو هوءَ شهيد آهي. منجهه شهادت= شهادت واري منزل ۾. ٧. ڏڪا= رعب تاب، هيبتون، حملا. ڏونگر چام= اي وڏا جبل. سندي عام= عام خلق جي، عام غريبن جي.

Marfat.com

آهي اسُونهِين جي مَٿي تو مَلامَ
پَرچي پُڄُ پيادِيِين الله لَڱِ علامَ
جا نُوازِي تو نامَ، سا هوتَ مَ ڇَڏِج هيڪَلِي.

۸

پيرَ پَٿائِين ڪُونئرا ڏُونگرَ مَٿي ڏي
ڦَٽيا ڦَڻَ فَقِيرِ جا سِيرُون ٽِٽَڙا سي
جِهَڙي تِهَڙي حالَ سِين پُري پُنهونءَ ڏي
وَجي مان وَري، ٻانهِيءَ ٻَنڌَڻُ ڇِنهِ سِين.

۹

اُنوئِين اوناڪُ، ڪالهوڪو ڪاڏي وِئو
وِئو جاڳائي جيڏِيُون ٻِرهُ هِي بيباڪُ
ڇُرِ ڦُرِ ڪاري چاڪُ، سورُ سُمهاري ڪِينڪِين.

۱۰

سُمَهٽَا ساڙُو، جيڏِيُون جيڏوئي ٽِٿو
مُون سان نَنِڌَر نِبيرِئو، پِرِينِ جو پاڙُو
هوتَ لِنگهِئو هاڙهو، ٿُون اَٿاسِي اوجهرِين!

۱۱

هَي هَي جي نہ هُئِي، تہ جَرَ جَرائِيو جِندَڙو
پَئِي ڪَرَتَ ڪَپارَ ۾ ڪَري رُڪُ رَئِي
سَندِي دَردَ دَئِي، هَي هَي هيناهِين ڪَئِي.

وائي

مُون مُئيءَ ڏي اَڄُ اِيندا،
هوتَ سَلامَتَ سُپِرِينَ

پَلَڪَ لائي پانهنجي، نِيءَ ڪي اَتِ نِيندا
سَگَ نہ ڪندا سُکَ سِين، سُورَ سَگِيٽا ٽيندا
رَکِي گَلُ گَلَنِ تي، نِيهَ نِياپُو ڏِيندا
پَرِيتِ نِيندا پاڻَ سِين، چورِي تان نہ ڇڏِيندا.

داستان ستون

۱

ڏُورِ مَ ڏِيهَ پَئو، پيرُ پَنهنجي پِرِينءَ جو
ويهَڻُ واٽِڙِنِ تي، ڪيچِين رِيءَ ڪِهو
وِندُرِ جو وِئو، سو اَلله واري آئِيين.

۲

وِندُرِ جي وَجِنِ، سي مَرُ ٻَڌنِ سَندَرا
پِيُون ڪوهُ ٻَڌنِ، چوڙِي جي ڇَڏِينديُون.

۳

ڏِيهُ ڏِيهان ٿِي ڏُورِ. پَرَڏِيهان پَري ٿِيا
سِيٽَن ڪارُڻِ سَسُئِي پَئي پَراهِين پُورِ
'تو وَحين هوتَ حَضُورِ، مُنهنجو جِيڻُ خِيالاهِين ٿِئي'!

مٿي تو ملام (اصطلاح)= تنهنجي مٿان ذميداري (جيڪا پوري نہ ٿيندي تہ ملامت يا گلا مٿي ٿي ايندي). عَلامَ= اي ناميارا. نوازي تو نام= جا تنهنجي نالي سان نوازجي وئي آهي، مشهور ٿي آهي. ۸. پٿائين ڪونئرا= پٽ ريشم کان وڌيڪ نرم. ڦڻ، ڦن= پيرن جا پٻ چيلڙا ڦنَ ٻڌندا، جڏهن انهن جا ڳُر پَڪا ٿيڻ لڳندا). سيرون ٽٽڙا= پيرن ۾ چير پئجي ويا. ۹. اُنوئين= ائن وارو، ائن سان. اوناڪ= اُونار. بيباڪ= بي ڊپو، بي پرواهه. ڇرُ ڦُر ڪاري= چرڦر ڪرائي، پيو چُٽڪي. چاڪ= وڏو چڪندڙ ڦٽ. ۱۰. سمهٽان= نسمهڻ مان. ساڙو= سور. جيڏوئي ٽٿو= ايڏو وڏو ٿيو. نبيرئو= جدا ڪري ڇڏيو. اٿاسي= اناسي، بي اثر. اوجهرين= ننبڙ ۾ جهوتا کائين. ۱۱. هئي هئي= هي هي جي وائي، وڏي ڏک ۾ هَي هَي ڪرڻ. جي نہ هئي= اها هَي هَي واري وائي نہ هجي ها تہ. جر جرائيو= باهه ساڙيو، تہ هوند ڏک ۽ غم جي باهه ساڙي ڇڏي ها. جندڙو= جان ۽ تن. پئي ڪرت ڪپار ۾= تہ جڻ ڪاپار ۾ ڪرت وهي ها، ۽ ان جو رڪ جسم کي ذرا ذرا ڪري ڇڏي ها. دئي= ڇِپي، سوز سختي. وائي. نيءَ= ٻانهي. سور سگيٽا= سورن ساڻ سگيٽا. د-۷: ۲. سندرو= اجرڪ يا بي پوتي چڪي چيلهہ سان ٻڌڻ. سندرو ٻڌڻ= سندرو ٻڌي ملهہ وڙهڻ، گهوڙي تي چڙهڻ، يا مقابلي لاءِ ميدان ۾ اچڻ. ۳. ڏيهہ ڏيهان ٿي ڏور= هن ڏيهہ کان گهڻو ڏور، ڏيهان ڏور. پئي پراهين پور= پري (وڃڻ) واري خيال ۾ پئي.

Marfat.com

٤

هيڪانديءَ هوئِي، اُٿي راتِ رَوان ٿِئا
جيڏيُون جي مان وَس هُئا تہ رَهايَمِ روئِي
ساهُ سَگهي ۾ سُورَ جي، پُنهون وِئو پوئِي
رَهہُ قضا ڌَمُ ڪوئِي، تہ هيڪَرَ هيڪاندِي ٿِيان.

۵

هَڏِ نہ ساهُ سُڏيرُ، دِلِ دَرمانديِ دوستَ ري
پائي وِئو پِرتِ جو، زوراوَرُ زَنجِيرُ
ڄيءُ جُسو جاگِيرُ، هاٿي مِلڪَ هوتَ جي.

٦

عُمرِ سَڀِ اُڪَندَ سِين پُنهون جي پُڄَڻ
ريسَ ريزاليُون ٿَنِ سِين ڪُجاڙي ڪي ڪَن
مارَڳِ جي مَرَنِ، وَڏا طالعَ ٿَنِ جا.

٧

وَڏو طالعُ تو، جِئَن لَڳِيُنءَ پيرَ پُنهونءَ جي
سَسُئِي! اِنَ سُتُونَ ڪي رويو رويو رو
ويني هِتِ مَ هو، هَلِين تہ هوتُ لَهِين.

۸

وينِينِ وَراڪو ناهہ ڪو، سُتِينِ ڪونهي سَگُ
هوتُ هَلَندِين ڪَنِئو، انگهُنِ چاڙهي اَڱُ
باسي پَٽِي يَڳُ، رِڙهي راهَ رَسِيُون.

۹

ويٺِي وَرِ نہ پُونِ، سُتي مِلِنِ نہ سُپرين
ساجَنُ ٿَئِي ڪي مِلِي جي مَٽي رَنڊَنِ رُونِ
سي مَرُ رويو رُونِ، جَنِ مُسافِرَ سُپرِين.

۱۰

ڪَڙهي ۽ ڪَڙي، پَرِ ۾ پيرُ پُنهونءَ جو
سِڪَ پَڌائين سَندرو جانِبَ لاءِ جَڙي
لَڪَن سِرِ لَطِيفُ چَئِي، مُنڌ جهيڙي ۽ جهڙي
پَٽِيءَ تان نہ پَڙي، جي عُمرِ سڀِ اِئين ڪَري.

۱۱

ڪِ ڪي ڪَڙِيان پيرَ، ڪِ ڪَڙهان ڪيچَ ڏَٽِين ڪي
اِيءُ ڏَنءُ ڏيئي ڏيرَ، پاٽان پَراهان وِئا.

۱۲

ڪَڙهہ پُڻ ڪيچَ ڏَٽِين ڪي، ڪَڙِ پُڻِ پيرَ سَندانِ
اِنهِين پَرِ آتانِ، پُنديِنءَ مُنڌ پهاڙ ۾.

۱۳

مَنجهان پَنڌ پَرُوڙِ، سَئِ مَ پُڇجُ سَسُئِي
ويهي وَڏي ڏِڳَ مان ڏَئِي وِجهجُ ڏوڙِ
تہ ٿُون ماڻِيين مُوڙِ، جي پَندَ اِهائِي پارِيين.

٤. هيڪانديءَ هوئي= پنهونءَ سان گڏ آرام سان ستل هئس، ان مهل. رهہ= بيهہ، پاڻ جهل، پوئتي ٿيءُ. ٦. اڪند= سچي ۽ گهڻي سڪ. ريس= برابري. ريزاليون= ڪميڻيون، بي پَتيون. مارڳِ= مارڳ ۾، واٽ ۾. طالع= بخت. ٧. ستون= ٿنڀ، مضبوط پرجهلو. رويو رويو روءِ= روئي روئي وري روءِ. ٨. وينين= جيڪي وينيون آهن. وراڪو= مٽري ماٽري جو وَرُ، عزازت جو لحاظ لاڳاپو. انگهن= انگهن تي، تڪين چوٽين تي، تڪين نوڪن تي. اڱ= انگ= عضوو، جسم. يَڳ= واٽ جو خوف ۽ واٽ جو وَرُ. ٩. ويٺي= ويهڻ سان، وهندي. ور نہ پون= پنهنجي وَرَ ڪي ڳولي نہ لهن. سُتي= سمهڻ سان، سمهندي. ملن نہ سپرين= محبوب سان نہ ملن. مٽي رندن= ولٽن تي، راهن تي. رُون= رُئن. مَرُ رويو رُون= ڀَل رويو رويو رون، رئندي رئندي پيون رئن. ١٠. ڪڙهي= تڪي اُس ۾ تپي، پنهنجي اندر سور ۽ سوز ۾ ٻري. ڪَڙي= انن جا پير لِيڪي (پير ڪڙڻ= پير جي نشان جي چوڌاري ليڪو ڪڍڻ تہ چٽو ٿي بيهي). جهيڙي ۽ جهڙي= لڪن تي هلائون ڪري، همت سان هلائون ڪري مٿي چڙهي. پٽي= پيرن جي خاڪ. پڙي= برابر ٿئي. ١١. (سسئي ٿي چوي:) ڪِ ڪي ڪڙيان پير= يا تہ ڪي پير ليڪيان، پير ڪڍان. ڪِ ڪڙهان ڪيچ ڏٽين ڪي= يا تہ سورن ۾ جلان ڪيچ ڏٽين لئي، يا تہ جلان سڙان رئان رڙان. ڏنءُ= وڏي باهہ جيڪا وڻ ٽڻ ۽ ٻَنَ جا گاهہ ساڙي ڇڏي. ١٢. (مٿئين بيت جي پهرين سٽ جو جواب تہ): ٻئي ڪم ڪر: ڪيچين لاءِ ڪڙهہ بہ ۽ سندن پير پڻ ڪڙ (سندن پيرو بہ ڪڍ). انهينءَ پر= انهيءَ ريت، ائين ڪرڻ سان. آتانِ= مٿانِ، انهن جي مٿان. پُندينءَ= پَوَندينءَ، مٿان پوندينءَ، مِلندينءَ. منڌ= اي مُنڌ. ١٣. پَنءُ.(نون غنو)= هڪ جو داءُ= هڪ. (واحد ڏٺي) ڪان پڇي پروڙ. ڏئي= ڏوئي، چاڙي (ڏوڙ ڏئا، سونارن جي رک ۽ چار ڏئندا چاڙيندا ۽ سون جا ذرڙا ڳولي لهندا هئا). موڙ= موڙي. پند= نصيحت.

Marfat.com

١٤

ٻارِيائِي تہ ٻارِ، ڦُوڪِ تہ لڳي اَنبَرين
هِتِي جي هُئڻِ جِيون، وَٿُون سَڀِ وِسارِ
سَمُورِي سَرڪارِ، نيئِي رَکجُ ناهِ ۾.

١٥

قَدُ ٻَڌِي ٿُون ڪِينَ، پُهچَندِينءَ پُنهونءَ سين
جِئَن سينو ساهِيين سَسُئِي، ٿِيين ٿهوارُون تين نہ
مُنِي تيءَ مِسڪِين، حُجَتَ هوتُ وِڃائِيو.

١٦

ڪَڍِ پُنهونءَ ڪاهِي، چاڙِيءَ مَنُ چَريو ڪِئو
اُتِيي وينِي اوڏهِين سُتِي پُڻِ ساهِي
"اَلعِشقُ حِجَابُ بينَ العَاشِقِ وَالمَعشُوق"، لاشڪُ تِي لاهِي
هِڪُ آرِياڻِي آهي، ٻِئو سَرتِيُون سُڃي ڪِينَڪِين.

١٧

لُڇي، ڪِينَ ڪُڇِي، آٽِي مُنڌَ اندرَ ۾
پَرِ ۾ پيرُ پُڇِي، لوڪَ نہ لَکِي سَسُئِي.

١٨

جي سُورَنِ سِجهائِي، توءِ چيلهہ ٻَڌيو چوٽِيين چڙهي
لَڏائِين لَطِيفُ چئي لالَڻَ لالائي
سِڪَ پُنهونءَ جي سَسُئِي ميڙي مِلائي
ٻانيَڙِ ٻاڏائِي، هَبان وارئو هوتُ ڪي

١٩

رائِي ڪِي رَنجُورَ، نَڪَرَ توءِ ٽاڪِئُو چڙهي
لانچِئو لَڪَ لَطِيفُ چئي، هَلِي هوتُ حُضُورِ
رَهِيا سَڀَ رُجِن ۾ سَسُئِي جا سالُور
ساجَنُ ميڙئُسِ سُورَ، سُکَ نہ ميڙئُسِ سُپرِين.

٢٠

ٻلِرُ لَڳُسِ ٻاڻُ، پَسو جوءِ جَرا ٿِئي!
سا مُنڌَ مَري نہ جِئي، پيئِي پَڇاڙِي پاڻُ
سَسُئِي سُورَنِ ساڻُ، سَنيوڙِي سَيدُ چئي.

وائي-١

ڪَرَها مَ ڪاهيو، ميان ڪيچِي!
آءٌ آرِياڻِيءَ عَرضُ چوَندِي
ڪَرِي هوتُ هَلَڻَ جِي، لُوئِيءَ ڪِي مَ لَڄايو
وَسِيلو وِلهِيءَ جو، آڳانِيو اُئين آهيو
پاسِي ۾ پَرِيتُ جي جهِڪِي اُٺَ جهُڪايو
وِلهِيءَ جي وِيهانءَ ۾ واڄٽُ سَڀِ وَڄايو
اَگهاڙِي آتَڻَ ۾ پَنهنجِي هوتُ پَراهيو
سائِينءَ ڪارَڻِ سُپرِين، صُورَتَ ڪي مَ سِڪايو

١٤. 'ٻاريائي تہ ٻار' = تو جا ٻاري آهي تہ هاڻي ناهي جوڙي ٻار. ڦُوڪ= ٻاهہ کي ڦوڪ. لڳي انبرين= ابرن ڪڪرن کي لڳي. هئڻ جيون= هستيءَ جيون. وَٿون= شيون (جيڪي هستيءَ کي وڌائين). سرڪار= پنهنجي حوالي ۽ وس واري هر شيءِ. ١٥. قد ٻڌي= ضد ڪري، برابري وارو مقابلو ڪري. سينو ساهڻ= مقابلي لاءِ ڇاتي ڪڍڻ، سينو ٻاهر ڪڍڻ. ٿهوارون= ذرا ذرا. حجت= پنهنجائي وارو عمل. ١٦. ڪَڍِ= پُٺِيءَ. چاڙِي= چاڙهہ، نفعو. ساهي= اڳتي هلڻ جي همت ٻڌي. العشق حجاب- الخ= عشق عاشق ۽ معشوق جي وچ ۾ حجاب (پردو) آهي. لاشڪ تي لاهي= لاشڪ اهو حجاب تي لاهي (جو پاڻ ئي پنهون تي پئي). ٻئو= پنهون کان سواءِ ٻئو ڪو (مون سميت). ١٧. لڇي= اندر ۾ پئي لڇي. ڪين ڪڇي= واتان ڪين ڪڇي، زبان مان ڪا ٻڙڪ ٻاهر نہ پئي ڪڍي. آٽي= گُداز ٿئي، ڳري، تڙڦي. لوڪ نہ لکي سسئي= ٻاهرئين لوڪ سسئي صحيح نہ ڪيو. ١٨. سِجهائي= بالڪل هيٺي ڪري ڇڏي، فنا ڪري ڇڏي. توءِ= تہ بہ. چيلهہ ٻڌيو= سندرو ٻڌي. چوٽيين چڙهي= جبل جي چوٽين تي چڙهي. لالڻ لالائي= لالڻ جي لالائي. هبان= هَب مان، بيابان مان. ١٩. رائي= سنهڙين پٿرين ۽ ريتي جي ريزن واري هوا ۽ زمين. لانچئو= لنگهيو، اورانگهيو. هوت حضور= هوت جي حضور ۾. سالُور= سهڻا لٽا ڪپڙا، لِباسَ. ساجنُ ميڙئُسِ سورَ= سورَ ڪيس ساجن ملايو. سک نہ ميڙئس سپرين= سکَ ڪيس محبوب سان نہ ملايو. ٢٠. ٻلر= ٻن لارن وارو، ٻن چوٽين وارو. ٻاڻ= تير. جرا ٿي= ذرا ٿي؛ پرزا ٿي. پيئي پڇاڙي پاڻ= پاڻ کي زمين تي پئي سَٽي. سنيوڙي= سنبت ڪري هلي، هيج مان سنيري هلي. وائي-١. لوئي= سڙي، جلي. ولهي= سڃي. آڳانيو= آڌر، آسرو. پراهيو= پهرايو، ڍڪايو.

Marfat.com

ساڪِن تِي شَهَرَ جا مَعذُورَ کي مَرڪايو
پُنهون ڄامَ! پَرِيتَ سِين ويهي سُورَ وِرهايو
لاهي بارُ پَنيور ۾ ويندو گهوٽ وَناهيو
پُنهونءَ ڄاڄيئڙن کي، رَڌي ڪيڻَ ڪارايو
پرٽائي پُنهونءَ کي، نکيٽي نِڪِڙايو
ٻيلِي تِي ٻانيَڻَ سِين، ڏِکين ڏيجُ ڏِڪايو.

وائي-۲

پِرِينَ جي پَنڌا، مونکي جي جهَلِينديُون
سي نہ پُڄَنديُون
يَلِي ڪَري آئِيو، ٿاٿارو ڏيها
يَڳِي ڪُٽِ سَڄي ٽي، لَٽِي جاڪِ گهَرا
سَرتِين سُورَ پرائِيا، هاٽي هِنَ هَنڌا
تان ڪِين واسُ وِهائِيان، ٻاروچي مُلا
تان ڪِين ڏُونگرُ ڏورِيان، جان ڪُڙهہ اندرِ ساه
مَتِيُون موٺَڻَ سَندِيُون، تُون هَڏِ آڇِ مَ ماءُ.

داستان ائون

۱

اَڏَرَ نِڏر ايري، سَڌِر تي سڄي
سُبَڪَ تِيءُ سيد چئي، پهٽن مَنجهہ پڄي
معذور کي ماڙهو ڪِئو اولاڪن اڇي
منجهان راهہ رَڇي، ٽئڙي لال لطيفُ چئي.

۲

اَڏَر نِڏَرَ اَيَرِي اسُونهِينِ آهِيان
لُڙِڪ لالَ لَطِيفُ چَئي وَرَ-رءَ وَهايان
هيجان هَنجهُون هَبَ ۾ هوئَنِ لَئي هارِيان
جانِبُ ضَعِيفيءَ سين پُنهون پَهايان
پيهان پَچايان، جي مُون نِئو پاڻُ سِين.

۳

اَڏَرَ نِڏَرَ اَيَرِي، اَسُونهِينِ. آٿُون
چِيٺا چورَ چُنجُن ۾، بَرَ ۾ بَلائُون
موٺُ پُنهون پاهُون، متان مُحِبَ مَرِي وڃان.

٤

اَڏَرَ نِڏَرَ اَيَرِي، آهيان اسُونهِين
پَرڏيهِي پِرِين ڪِئا مَرَڻَ لَئي مُونهِين
سَسُئِي ساڻُ سَيدُ چَئي ٽنگَن ۾ تون هِين
هارِي ڪِيئَن هُونهِين، رءَ ثَمَرُ سَڌُون ڪَري!

۵

اَڏَرَ نِڏَرَ اَيَرِي اوڳِي اَوائِي
لاڳاپَنِ لَطِيفُ چَئي مُنڌ رانئي رَهائِي
ڪانہ ٿُهارِي ٽَڪرِين ساٿِس سَڳائِي
جَلَڻُ جَدَائِي، آرِي لاهِ اصِيلَ تان.

٦

اَڏَرَ نِڏَرَ اَيَرِي، غَمَن گُمائِي

ساڪن= رهاڪُو. وناهيو= پرٽايو. ڪيڻ= طعام. نکيٽيءِ نڪڙايو= نکيٽي ڪري (سسئي کي پاڻ سان گڏ) وٺي هلو. ڏِکين ڏيج ڏِڪايو= ڏِک ويهارڻ وقت ڏاج ڏيڪاريو. وائي-۲. پرين جي پنڌا= پرين جي پنڌان، پرين ڏانهن پنڌ ڪرڻ کان. ٿاٿارو= ٿامي، ڪُٽ ۽ جست جا ٿانءِ ٺاهيندڙ. ڏيها= ڏيهہ مان، ڏيهہ ۾، ملڪ ۾. يڳي ڪُٽ= اها ڪُٽ (ڪُٽ جا ٿانوَ) جيڪا يڳل هئي سا سڄي ٽي. جاڪ= سونارن (۽ پڻ ٿاٿاري؟) جي ڏنڊي جو لفظ 'اجارڻ' واري معنيٰ ۾. ڪڙهہ اندر= جان ۾. د-۸: ۱. سبڪ= سخت. اولاڪن= ائن. ۲. اڏر نڏر= بنا ڪنهن ٽيڪ يا آڌر جي، بي واهي. لال لڙڪ= رت جا ڳوڙها. هيجان= هيج مان، خوشيءَ مان. هنجهون= لاڳيتو وهندڙ ڳوڙها. هب ۾= بر بيابان ۾. پهايان= مڃايان، پرچايان. ۳. چيٺا چور= چور چيٺا (چيٺا شينهن جيڪي لڪي ڇپي حملو ڪن). چنجن ۾= جبلن جي چوٽين ۾، چُرن ۾. پاهون= پوئتي. ٤. ٽنگن ۾= سوڙهن لڪن ۾. هاري= اي موڳي، اي موڙهل. هونهين= اجايو. ري ثمر= بنا سفر جي سامان (ڪاڌي پيتي پاڻي وغيره) جي. ۵. اوڳي= موڳي. اوائي= توائي، موڙهل. رانئي= ريجهائي. رهائي= پوئتي رهائي ڇڏي. ڪانہ ٿهاري= ڪانہ گڏجي هلي. ٽڪرين= ٽڪرن ۾. سڳائي= سڳي مائٽي واري. ٦. غمن گمائي= ڏکن سورن ڪيس موڳو ڪيو.

Marfat.com

سا ڪِئن وِهي ويسَرِي جا گهائُنِ گهُمائِي
پيئِي پيش پُنهونءَ جي اُسَنِ ۾ آئِي
جا لُڪَنِ لُوسائِي، سا سيج چَڙهندِي سَسُئِي.

٧

اَڏَرَ نِڏَرَ اَيِرِي، ويچارِي نہ وَرِي
لالَڻَ لاءِ لَطِيفُ چَئي پُرِيَ پير پَرِي
ڪَمِيڻِي ڪَرِي، ڪارُون ڪيچَ ڏٽِينِ ڪي.

٨

اَچِي عِزرائِيلَ، سُتِي جاڳائِي سَسُئِي
تِي ڏَوڙائِي ڏَلِيلَ، تہ پُنهونءَ ماڙهُو موڪليو.

٩

مُنڪِرَ ۽ نڪِيرَ ڪي جَڏهن ڏِنائِين
اَڳِيان اُٿِي اُنِ ڪي پُنهون پُڇِيائِين:
'اَدا اِئائِين، ڪو لَنگهيو ساٿُ سَڄَڻَ جو!'

١٠

پاجاڙِي تِي پورِ، پُنِيءَ ڪيچِين ڪَڪَرا
رائو مِڙوئِي رَتَ سِين، ڪارَڻِ ڪانڌَ ڪَڪورِ
لانچي لَڪَ لَطِيفُ چَئي، اُتِي ڏُونگَرَ ڏُورِ
جَٽُ وِجي تُو زورِ، اَپُڙُ تہ اوڏِي ٿِئين.

١١

پيئِي ٿِئي پيمالُ، سا مُنڌ مَرِي نہ جِئي
ٻُرِي هِنِ پَنِيورَ ۾ هَڏِ نہ ڳِرهي حالُ
لالَڻَ جو لَطِيفُ چَئي وِساري نہ وِصالُ
پِرِي ڪِجاهُ پالُ، هيءَ ڏاهِ ڏورِيندي ڪيتِرو!

١٢

نُٿُون نِيهُ لَڳوسِ، ڳَرِي ۽ ڳالهِيُون ڪَرِي
اوريِندي اَرَٽَ سِين، پُنهون يادِ پِئوس
پَهو پَٽِ ڪِريوسِ، هُو هَٿُ اوڏاهِين رهيو.

١٣

جُٽَ پُنِي پَهہُ جهنگِ، هاڙهي پُڇُ مَ هوتَ ڪي
سُورُ سُبِيلِي سَسُئِي، لَڪَ تَهين سِين لَنگهہِ
تہ سُپِيريان جي سَنگِ، مُنڌ ميڙائو تو ٿِئي.

١٤

ٽَڪِيائِي ٽُرُ ٽيلِ، چَڙهہ چُڪيائِي چوٽِيين
هَلَندي هوتَ پُنهونءَ ڏي، پَوَ مِڙئِي پيلِ
اُتِي رائو ريلِ، وينِينِ تان وارِي وري.

گهائن گهماٽي= زخمن گهاون کيس پنوانجڻ واري حالت ۾ آندو. اُسن ۾ آئِي= گداز ڪيو، ڳاريو. لوساٽي= ساڙي، جلائي. ٧. نہ وري= پوئتي پير نہ واري. ڪارون= منٿون آزيون. ٨. عزرائيل= موت جي فرشتي. دوڙائي= ڊوڙائي. دليل= ويچار. ماڙهو موڪليو= نياپي وارو ماڻهو موڪليو، پيغام موڪليو. ٩. مُنڪر ۽ نڪير= فوتي کان پڇاڻي وارا ملائڪ (سسئي مئي ۽ مَلڪ سندس پڇاڻي لاءِ آيا تہ انهن کان ڦهريائين اهو پڇائين تہ: ادا! اوهان وٽان ڪو پياري پنهونءَ جو ساٿ لنگهيو!). ١٠. پاجاٽي= پيچڻ جو ڏنڊو ڪنڊڙ، پچيندڙ. پانياٽي تي پور= وڏي سرت ۽ همت سان هل هلان ڪري وات جا پٽر پوري ذرا ڪر. ڪڪور= ڳاڙهو ڪر. لانچي= جانچي، اورانگهي. اپڙ= همت سان اڳتي وڌ. ١١. پيمال= پائمال، لتاڙيل چتيل، نيست نابود. ڳرهي= ڪنهن کي ٻڌائي. پري= راضي ٿي. پال= وَڙُ، پلائي. ڏاهہ= ٻانهي، هيٺي، ضعيف. ١٢. سسئي کي جڏهن پنهون سان عشق ٿيو، تڏهن اٿئي ويٺي پچار پنهونءَ جي هيس. چرخو پيريندي اوچتو پنهونءَ ياد پيس. هٿ وارو پهو تہ پٽ تي ڪري پيس، پر ٻهي وارو هٿ اُتي ئي متي رهيو (جو پنهون جي سڪ ۾ غلطان ٿي وئي). اهو هٿ جنهن ۾ پهو هوس سو اُتي جو اتي جهلجي ويو، يا ان طرف ٿيو جيڏانهن هوت ويا. ١٣. جُٽ پُني= جوٽون پُني، سٽرن تي هاءِ هاءِ وارا هٿ هٽي. پهہ جهنگ= جهنگ ۾ گهڙ (پنهونءَ کي ڳولڻ لاءِ). سُبيلي= سنو راه رفيق. سپيريان جي سنگ= پيارن سڄڻن جي سنگت ۽ ڪچهري ۾ تنهنجو ساٿس ميلو ٿئي. ١٤. ٽڪيائي= ٽڪ واري حالت ۾ بہ. ٽر ٽيل= اڳتي وڌندي بر بيابان کي پوئتي ٽيلهيندي وڃ. چڪيائي= توڙي جو تون ٽڪي چُڪي پئي آهين، چُڪي چُور ٿي وڃڻ واري حالت ۾ پڻ. چڙهہ چوٽيين= جبلن جي چوٽين تي چڙهہ. پَوَ= اڊڪا، ڊپ، ڊڃ. پيل= لتاڙي ڪائي چڏ، (اصطلاحي معنيٰ) خطرن کي خيال ۾ ئي نہ آڻ. اُڊڪا پولا پچي چڏ. رائو= ريتي رائي وارو بَر، ريتي رائي وارو پنڌ. ريل= ريلي چڏ، پيرن هيٺان ڪدي پورو ڪري چڏ (جئن مينهن يا ٻوڏ جو پاڻي ملڪ ريلي چڏيندو آهي، سچو ملڪ ٻوڙي چڏيندو آهي).

Marfat.com

۱۵

ٺُڪُ تہ ٿِيين ٿاءِ، پَهُتِي ڪانہ پَنڌُ ڪَري
سي لالَڻَ هَنيُون لاءِ، منجهان حُجَ هَلَن جي.

وائي

هوتَ سي هَلَڻَ هارا، ڪِيئَن ڪَريان آئُون اُن سِين
سُونهَن سُپيرِيِن جا اگَڻِ اوتارا
ڪيچِين ڪَرَهَ پَلاڻِيا، مَيا سِي ٽِنُڙَم مارا
پَسِئُو آسَڻَ اُنِ جا، رُئندا نيڻَ ويچارا
ڪوءِ آئَڻُ، بَنِ جيڏيُون، ڪيڻَ سي ٽِنُڙَمِ ڪارا
وَجِن جَتَ جَڏي ڪِئُو، جي وِرُونهَڻَ وارا
آهِيان پَتِ پُنهونءَ جِي، ڪُنِرَ ڪَنديَسِ ڪارا
پيرُ مَ ڇَڏِج پِرِينءَ جو هَي هَي هٿَ اَسارا
انڊِينِ آهِين آسَرو، موتِج مُحِبَ موچارا.

داستان نائون

۱

وِيهُ مَ وِساري، پُڇا ڪَرِ مَ پَنڌ جي
نِرمَلُ نِهاري، هَلَندِين تان نہ هَٽِ ڪِئُو.

۲

اَوَجهَڙِ اَسُونهِن، ڏِيهُ گهَٽُوئِي ڏورِئو
سَڳِرِ رِءَ سُونهن، پَهُتِي ڪانہ پَنڌُ ڪَري.

۳

واءَ! وِجاءِ مَ سو، پُنِيءَ جِنه پَنڌُ ڪَريان
چَنا چَپَرَ! پِرِينءَ جو پيرُ پَرِنيان تو
بَر بورائو جو، سو لَڳي متان لَٽِيين.

٤

واءُ وِجايُمِ ڪالَ، پُنِيءَ جِنه پَنڌُ ڪَريان
وَجڻُ مُون وانٽي پِئُو، هوٿَنِ ڪارَڻِ حالَ
جَبَلُ ڏورِيان جالَ، ڪارَڻِ پيرُ پُنهونءَ جي.

۵

ڪُهجُ مَ، اُجها ڪيهَ، گَردَ پَسُ گُنگَن جِي
ڏُکِي منجهان ڏيهَ، نِڪِرُ ناهِ ڪُلهي ڪَري.

٦

ڏُورِ مَ تون ڏورِيج، صَبُرَ ڪَرِ مَ سَسُئِي
پُرَڻُ چَڏِ پيرَنِ سِين، وِهَڻُ وِساريج
سُڌَنِ جا سَيدُ چَئي لاڳاپا لاهيج
هِنيين ساڻُ هَليج، پَنڌُ پاسي پَرِ نِبَري.

۷

وِڪَ تِنهِ ويجهي ڪِي جا ڪُهِي ڪَنيائين
چِڪي چِنائِين، پَنڌُ مِڙوئِي پَبَ جو.

---

۱۵. ٺڪ= ساٽي ٿي، پنهنجي طاقت ختم ڪر. ٿئين ٿاءِ= ڪنهن جاءِ تي، ڪنهن ماڳ منزل رسين. هنيون ’لاءِ‘= ’لا‘ ۾ هنيون، نابود ڪيون. منجهان حج هلن جي= جيڪي حج منجهان هلن، حجت ڪري ٿيون هلن، ويجهائپ ۽ سڄاڻپ پهچين پروسو رکي هلن. وائي. هلڻ هارا= هلڻ وارا، رواني ٿيڻ لاءِ تيار. اگڻ اوتارا= اگڻ تي آستانا، ٽاڪ، رهايشون، رهاٽيون، ڪچهريون. ڪره= ڪرها، اٺ. ميا= متارا مضبوط زوراور اٺ. ٽنڙم مارا= مونکي مارينڊڙ ٿيا. ڪيڻ= ڪاڏا. طعام. ڪارا= گهٽي لوڻ وارا، اڻ وڻندڙ. جڏي ڪيو= معذور ڪيو، لاچار بيمار ڪيو. جي= (اهي جت) وروندهڻ وارا= پيار پريون ڳالهيون ڪري تسلي ڏيڻ وارا. پت= لڄ پت، ننگ. ڪنر ڪنديس ڪارا= ڪَنن ۾ ڪارا والا وجهنديس. ٢. ڪُن ۾ رڱيل ڪارا ڪپڙا، نِير بڏل ڪپڙا پائينديس. هٿ اسارا= اي ضدي ويسرا تن من. د-۹: ٢. اوجهڙ= اوجهڙ ۾، ڏکيءَ واٽ ۾. اسونهن= جيڪي سونهيون نہ هيون. سڳر= ساٿ واري رستي ۾، ساٿ ڪي. رِي سونهن= سونهن کان سواءِ. ٣. واءَ= اي واءَ، اي هوا. چنا چپر= خوشبوءِ دار جبل. پرنيان تو= توکي ٿي سونپيان. بورائو= سونهون. بر بورائو= بر بيابان جو سونهون. سو لڳي متان لٽين= اي واءَ! تون لڳي اهو متان لٽي ڇڏيين. ٤. واءُ وجايم ڪال= ڪالهہ واءُ پنهونءَ جي قافلي جو پير مونکي وڃائي ڏنو. وانٽي پئو= ڀاڱي پئو، منهنجي نصيب ۾ لکيو. جال= سڄو سربستو، گهڻو. ٥. ڪهج مَ= ٿڪِي ساٽي نہ ٿج. ڪيهہ= دز (جيڪا آڏو اڏامندي پئي نظر اچي). گرد= مٽي. گنگن جي= اٺن جي. ناهہ= نيَستي، نابود. ناهہ ڪلهي ڪري= پاڻ تي نيستي وارو بار وجهي، پاڻ ماري. ٦. سڌن جا= سُڌين جا (سُڌيو جمع سُڌيا= خبرون ڏيندڙ)، سڌ ۽ چاهہ جي دعويٰ ڪندڙن جا. نبري= پورو ٿئي. ۷. ڪهي ڪنيائين= ڪهجي ڪنيائين، ٿڪجي ڪنيائين. چڪي= پنڌ ڪي چڪي، پنڌ ڪي ڪاٽي.

Marfat.com

٨

سئو کوهَن سَيَکا کَري، تون کُهي کَٽَجُ وِکَ
تاڻِ مَ مَنجهان تِکَ، پَنڌُ پاسي پَرِ نِبَري.

٩

ڏُهلا مون ڏِينهَ ٿئا، پِييَمِ جامَ جَيُون
پَسِئو پَنڌُ پهاڙَ جو ٿئي رُوحُ رَيُون
لُڇئو تيان لَطِيفُ چَئي ڪارڻِ دوست ڏيُون
پانيان لَڳَ لِيُون، جي سُورَ پِريان جا ساڻُ مون.

١٠

هيڪَلِيائِي هاڻِ، پُورِينديَسِ پُنهونءَ ڏي
ليڙَنِ سِين لَطِيفُ چَئي پُنديَسِ پَنڌِ پَرِياڻِ
رُلِي چُلِي ڇَپَرين کِنهِ پَرِ لاهيان ڪاڻِ
کَنديَسِ ڪوهيارَلَ سِين رائي منجهه رهاڻِ
آهيان گهٽو اَجاڻِ، پَر سُور پِريان جا ساڻُ مون.

١١

پُورِينديَسِ پُنهونءَ ڏي، هيڪَلِيائِي هيلَ
اَڏا لَڳَ لَطِيفُ چَئي سُورِيُون سُجَنَ سيلَ
نَہ کَرَ بِيلِينِ بِيلَ، جي سُورَ پِريان جا ساڻُ مون.

١٢

دوستُ ڏِنائِينِ دلِ سِين وِرچي تان نہ وِهي
لانچِئو لَڳَ لَطِيفُ چَئي پَهڻَن منجهه پِهي
سَندي نِيهَ نِهي، کِي سَرفرازِ سَسُئِي.

١٣

آيَسِ کِينِ اوڏِي، وَٽا وايُون مَ کَريو
سا مُنڌُ جِينديِ کيترو لَگَنِ جا لوڏِي
ڪوهياري ڪوڏِي، چُلِي پِيئِي ڇَپَرين.

وائي-١

وَجي وَجي تِينديَسِ ويجهي،
پَسڻَ ڪارڻِ پِرينءَ جي
آڏا ڏُونگرَ لَڪِيُون، مونجُ مُحبَ مجيجي
آءٌ هَلنديِ هوتَ ڏي، چَڙهي راهَہ رَواجي
نَرُ گهُرجي نِيهَ جو، آهيان آءٌ اَريجي
پُڇان ٿِي پَنهارَ تو، آهِيان بَيڙُ بي ڄي
کَرَها کيچَ ڏُٽينِ جا، جوڙي مَنجهِہ جَماڄي
وينديَسِ ٿِهين وَرَ ڏي آهيان جوءِ جَنهين ڄِي.

وائي-٢

اَدا ڙي ڏوتِي، آءٌ پُڇان تو تِي
کيچَ رَسَنديَسِ کِيئَن
کو ڏسُ مُون نہ ڏِينءَ!
نہ آءٌ سَمِي نہ سُومِري، نہ آءٌ جَتِ نہ اوٺِي
آءٌ اُني مان آهِيان، جي بانيَڻ پَڙهَن پوٿِي
پَريتُ تِينديِسِ، پِرين پُڇنديَسِ، پَچاڙِينديَسِ پوتي
سَنجهي ساٿُ سِڌارِئو، پُنهون پُڇان پو تِي

٨. کُهي= اي کهي، اي پنڌ ۾ ٿڪل. کهي ڪٽج وک= ٿڪجي ڪٽج وک، ٿڪجي چور ٿين تہ بہ هڪ وک اڳتي وڌائج. تاڻ مَ= ڇڪ مَ (پنڌ کي). منجهان تک= تِکائي مان، تيزيءَ سان. نبري= پورو ٿئي. ٩. ڏُهلا= ڏکيا. جام= اي پنهون ڄام. جَيون= سنهڙا جيت جيڪي وارن يا چمڙي ۾ چُهٽن. ريون= سنهڙا ذرا ذرا. ديون= ذرڙا پرزڙا. ليون= لاهيون؛ لئي جا چونڙا وڻ. ١٠. پورينديس= هلنديس. پُنديس= پَوَنديس. پرياڻ= اهڃاڻ، رٿ، ارادو، پهہ، خيال. پنڌ پرياڻ= پنڌ واري پهہ ۽ ارادي ۾. ڪوهيارل= جَبل وارو سڄڻ (پنهون). ١١. هيل= هير، هينئر، هاڻي جو هاڻي. سوريون سڄن سيل= سورين جي ڀالن مثل آڏو پاهڻن جون چونٽيون ۽ چنهبون ڀيون ڏسجن. ٻيلين ٻيل= ٻيلين ساٿين سان گڏ. ١٢. ورڇي= ٿڪجي. لانچِئو= اورانگهيو. پهڻن منجهہ پهي= ٽڪرن منجهہ گهڙي. نهو= ٻُڻ بنياد. سندي نيہ نهي= نيہ جي ٻڻ سان، عشق واري ناتي. کي سرفراز= سرفراز ڪئي، ڪامياب ڪئي. ١٣. آيس کين اوڏي= آءٌ اڃي ڪجهہ ويجهي ٿي آهيان. وَٽا وايون م ڪَرئو= اي وڻ اوهين (هوا ۾ هيبت وارا) آواز نہ ڪريو. ڪوهياري ڪوڏي= جا ڪوهياري سان ملڻ واري عشق ۾ آهي. چِلي= وڏي جوش جذبي سان، وڏي لاڏ ڪوڏ سان. پيئي= گهڙي. وائي- ١. مجيجي= حال محرم، حال کان واقف. نر= آلاڻ، ريج. اَرو= جتي وهندڙ پاڻي نہ پهچي. پَنهار= پنهوار. ٻَيڙ= زال. جماجي= جمازي، پنڌ ۾ تِکا هلندڙ. جوڙي منجهہ= جوڙو جوڙو ٿي هلندڙ. وائي -٢. ڏوتي= ڏُٽ چوندڙ. پچاڙينديس پوتي= پوتي يا ڪپڙو ڦرهي تي سٽينديس (ڪپڙا ڌئنديس). سڌارئو= روانو ٿيو.

Marfat.com

سَنجهي وِڻڙو سُپرين، ساجَنُ پُچان سو تي
رويو چُٺان رِجُنِ ۾، هَي هَي هَڏَ کو تِي
هَلِج هوتَ پُنهونءَ ڏي، منجها نيهَ نِکوئي
آنڻَ وِجهي آگِ ۾، مَنجهان جوئِنِ جو ٿِي.

داستان ڏهون

١

آءُ اوراهُون سُپرين، وَج مَ اڳاهُون
ٿڪِي کٽي ٿرنِ ۾، ٻاڪارِئو ٻانهُون
دَردَ جِيُون دانهُون، مُون مارينديُون موٽ تون.

٢

آءُ اوراهُون سُپرين، ڏُکِيءَ ڏيجُ مَ ڏاگهه
وَتِ ڇَڏي مُون واگهه، آري وِئين عِشق جو.

٣

جيڏيُون جي مان وِسَهو، کينَ سُبيلِي سُکُ
بَرُ بورائو تَن کي، ڏُونگرُ جَني ڏُکُ
آرِيءَ جو اُهُکُ، رَهنُما راهَ ٿِئو.

٤

أجهي مُنڌَ اوير. أنئِي پَهَرَ آٿ ۾
وِئُس ويرَيِيو کَري ڏُونگرِ ڇَڏي ڏيرَ
لَڙيي سِجَ لَطِيفُ چَئي پَٻِ نِهاري پيرَ
کَهِي جا کُويرَ، سا هادِي ميڙئين هوتَ کي.

٥

جي پانئِين پرينءَ مِڙان، تان پاندُ ڳچيءَ پائيج
کوهَ ۾ ڪِج کي کيرَتُون، لَکُنِ لِيلائيج
حُجَ مَ هَلائيج، تہ ٿڪيائِي کِنه ٿاءِ ٿِئين.

وائي-١

پَلڪَ نہ رَهي دِلِ تو ري،
وَرُ ميان صاحبَ خانُ بَلوچا
أٿَ چاريندِيس أنِ جا، مَتان ٿَکَرَ توري
ڏِينديس ماهُ مِرُوئنِ کي، کُلهَنِ تان کوري
کانگ کِينمَ کيچَ جا، ماسُ چُنجُنِ سان چوري
چُلِي پَهنديس چَپِرين، جَبَلُ وِجهنديس جهوري
ڏُکَ لاهينديس ڏِيلَ جا ساڱُ عَجِيبَنِ اوري
پهُچايو پَريتِ کي، ٿَکلِ کي کِنهِ توري
آرياڻِي عَبدُاللطِيفُ چَئي، سارَ لَهندَمِ سوري.

وائي-٢

توکي کهڙي آندو سانگَ،
ٻاروچا پَنيهور ۾
مَجهُڻ کا ويجهي وجي، نِيهُ نسوروئِي نانگُ
توڏِنِ کِينَ توارِئو، وِٺا چُپُ چُپاتِي چانگَ
چَٺو کِين ملَنديس سَجَڻين، لَٺُ کِياٺَل کانگَ
اَديُون عَبدُاللطِيفُ چَئي، آندي عِشقَ اٿانگَ.

چٺان= چوان. کوٺي= کوه ٿي، اهڙي حالت کيئن ٿي! نِکوئي= نگوڙي، چَري، پوري. منجهان جوئن جوءِ ٿي= وڏين همت وارين جوين مان تون بہ هک همت واري جوءِ ٿيءُ. د-١٠. ١. ٻاڪارئو= وڏا سڏ ڪريو، دانهون ڪريو. ٢. ڏاگهہ= ڪاٺين جو وڏو ڍڳ جنهن تي سَتِي عورت سندس مڙس جي مرڻ کان پوءِ چڙهي پاڻ ساڙي. آڳ، باھ (وڇوڙي ۽ فراق جي). واگهہ= واگهہ شينهن (عشق وارو). ٣. جي مان وِسهو= جيڪڏهن مون تي اعتبار ڪريو. سبيلي= سٺا ٻيلي، چڱا رفيق. کين سبيلي سک= سک بہ کي چڱا رفيق ناهن. بورائو= سونهون. بر بورائو تن کي= بيابان پاڻ انهن لاءِ سونهون آهي. ڏونگرُ جني ڏکُ= جن جو ڏک ڏونگر آهي، جن جو ڏک ڏونگر جيڏو آهي. اهُکُ= اوکُ، اهنج، ڏک، درد. رهنما راه ٿئو= آري (پنهون جي وڇوڙي ڏيڻ) وارو اهنج پاڻ راه جو رهنما (سونهون) ٿئو. ٤. أجهي= هيڏانهن هوڏانهن هلي ۽ نهاري. اوير= ديرائتي. آٿ= اوات، اوجهڙ. ويريپو= دشمني. لڙيي سج= سج جي لڙي وڃڻ کان پوءِ، گهٽي وقت وڃائڻ کان پوءِ. کهي= هَلي، پنڌ پَئِي. کوير= ڏکيي وقت ۾، اٽانگي وقت ۾. ٥. مڙان= ملان. پاند ڳچيءِ پائيج= (عام معروف ۽ مقبول رسم مطابق) گندي ڳچي ۾ وجهي بخشائيج. کيرتون= سڄڻ جي ساراه واريون صدائون. حج= حجت، ويجهائپ جي آڌار تي ڪجهہ پاڻ مرادو ڪرڻ. ٿکيائي= ٿڪل هوندي. ٿاءِ= ماڳ، منزل. وائي -٢. سانگ= ماڳ مٽائڻ (مالدار سانگين جو گاھ جي سانگي هک هنڌان لڏي ٻئي هنڌ وڃڻ). نسورو= بالڪل، هوبهو. چانگ= چانگا. چَٺُ کين= ڪجهہ تہ چٺو (۽ واڌائي ڏي). عشق اٹانگ= اٹانگي عشق، ڏکن واري ڏکيي نِيهہِ.

Marfat.com

وائي-٣

اڃي لالَڻَ لَٽِ لو،
مُئِيءَ جو لوڙهُ لَڪَنِ ۾
سِرُ پِريان تان صَدَقو، سِسِي تِتَڙي سَٽِ لو
هوتُ ڳَنُوريءَ هيرتُون، مُون ۾ صابُڻَ ڇَٽَ لو
اَديُون عَبدُاللطِيفُ چَئَي، گَهٽو مُون ۾ گهٽِ لو.

داستان يارهون

١

ڪَنُ تِيءَ ڪيچِينِ ڪُڇِئو، ڪُڇُ مَ، تا ڪُڇَنِ
اِشارتُون اُن جيون سُڪُوتان سُڄَنِ
وَتان ويهِي ٿَنِ، سُڻُ تـہ سَوزُ پِرائِيين.

٢

ڪَنُ تِيءَ ڪيچِينِ ڪُڇِئو، ڪُڇُ مَ، ڪُڇِيائُون
رَهِي نـہ رَتِيءَ جيتَرِي اُنِي وَٽِ آئُون
وَڃِي وِڃائُون، هُو جو وَڻُ هُئَڻَ جو.

٣

ٻُڌُ تـہ ٻِيائِي لَهِي، 'آئُون' اِتِ نـہ آهِ
ڪُڇَڻُ ڪَڍِي لاهِ، ڪَنُ تِيءُ ڪيچِينِ ڪُڇِئو.

٤

سَڌُ مَ ڪَرَ سَڌَنِ ري، هَلَڻَ ري مَ هَلُ
جَلَڻَ ري مَ جَلُ، رُئَڻَ ري مَتان رُئِين.

٥

اڪِيُون لَٽَ اوٽاريُون، ڪِنهِ پَرِ ڳَڙيان پيرُ
لَٽِ لائِيندو ڪيرُ، مون جيهِيءَ مَعذُورِ ڪي.

٦

اکِيُون آريءَ ڄامَ جِيُون، اَنڌِيءَ سِين آهِنِ
هُوءِ جي وَڻَ وِندُر جا، سي مُون سُنهائِينِ
ڏِسئو ڏيکارِينِ، پيشانِي پُنهونءَ جِي.

٧

اڱڻِ آريءَ ڄامَ جي ڪَنارو ۽ ڪوس
ڏِيَتَ آهي دوسُ، مارَڳَ ۾ مُيَنِ جِي.

٨

لَڱندي لَڪَنِ سِين، آلا جِي مَران ايئن
ماءُ مُنهنجي نِينهَ، تـہ ڪَر لائون لَڏِيُون.

٩

سَنڌِيُون سُورَ ڪَرِينِ، هنيُون ڏکي هوتَ ڪي
پِرِينِ جي پاڻَ ڏِنا سي سُتي سُکُ نـہ ڏِينِ
جي ماڙهن ڪي مارِينِ، آلا ٿَنِ سُورَنِ ڪي سَڌ ڪريان.

١٠

صَدا وِڏِيَمِ سُورَ جِي، اڳيان ڪوهِياري
جو نَجَسُ نِڪاري، سو پُنهون وِجهو پانڌَ ۾.

وائي-٣. لوڙهـ= جنازو، مُئل بُت. سَٽ= داءَ ۾ هنيل، قربان. د-١١: ١. ڪَنُ تي= ڪن ٿي پئہ، پوريءَ طرح ڪن ڏيئي ٻڌ. ڪِيچين ڪڇئو= ڪيچين ڪجهه چيو (جيڪي تا چون سو ٻڌ). ڪڇ مَ= تون نہ ڪڇ، تون مَ چئو. تا ڪڇن= هو تا ڪجهه چون (سو ٻڌ). اشارتون= اشارن ۾ ڏنل اهڃاڻ، اشارا. سُڪُوتان= سُڪوت مان، ماٺ مان. سڄن= سمجهه ۾ اچن، سمجهي سگهجن. سوز پرائيين= توکي درد لڳي. ٢. ڪڇيائون= ڪي چيائون. آئون= اَنانِيَت، پاڻپڻو. هئڻ= هستي. ٣. ٻيائي= دوئي. ٥. "اوٽاريون"= لَٽ جا اوٽارَ چڙهي ويا. 'اوراٽيون'، اورهاٽيون، يعني ڍڪيون، پُوري ڇڏيون. 'لَٽِ لائيندو'= اکين کان سواءِ مون انڌي کي ڪير لٽ مان وٺي هلائيندو، اصطلاحي معنيٰ تہ ڪير واٽ ڏيکاريندو. ٦. سنهائين= سونهائين، مونکي سونهون ڪن. آري ڄام جون اکيون جڻ مون سان آهن، ۽ مونکي وندر جي وڻن (يا ورن) ڏانهن سونهون ٿيون ڪن. ٧. اڱڻ آريءَ ڄام جي= آري ڄام پنهون سسئي جو محبوب آهي، ۽ محبوب وٽ عاشق لاءِ هميشه ڪنارو ۽ ڪوس آهي. راه (مارڳ) ۾ جيڪي مرن ٿيون، تن جي خون بها (ديت) خود پاڻ دوست ٿي آهي (جنهن جي ڳولا ۾ موت واقع ٿئي ٿو). ٨. لڱندي= لڪن سين آٽڙندي، سامهون ٿيندي، لڪن مان لنگهندي. نينه= عشق. لائون لڏيون= شادي ڪئي؛ منهنجو نينه جڻ نئون گهوٽ ٿيو. ٩. سنڌيون= سنڌن واريون جايون، ننڍا وڏا سند. ماڙهن ڪي= ماڻهن ڪي. ١٠. صدا= عاجزن وارو سڏ، سوال، عرض. نجس= نجاست، ناپاڪائي، ناپاڪ شيءِ، گندگي. نڪاري= نڪاڙي، جدا ڪري، ڪڍي پري ڪري، ڌوئي صاف ڪري.

Marfat.com

١١

مُنڌَ نہ منجهان ٿِنِ، پَسِي لَکَ لُڏَنِ جي
جا پَرِ ڪاهوڙِيَنِ، سا پَرِ سِکِي سَسُئِي.

١٢

سَسُئِيءَ کي سَڌُ ٿِئو، آسان اولاٿو
پَنڌُ نہ پِجاٿو، اَڄُ ڪوٺِي ڪانہ گهڙِي.

١٣

پَسو پَرائِنِ، سُورَنِ آڏِي سَسُئِي
پَرايا پَنهنجَنِ، وِجهَنِ ويچاريءَ تي.

وائي-١

دَردَ مُنهِنجي جا دارُون،
موٽُ سَڄاڄها سُپرين!
مُون لڳِيُون، مُون وِسَهو، مَحبت سَنديُون مارُون
مائِٽِيئان مون سين گهٽا، ڪُسَنَ ڪِئا ڪارُون
سُڱَنِ مُون سين ڪِين ڪِئو، سُورَنِ لَڏِيَمِ سارُون
جَرِيُون آهن جِيءَ ۾، تُنهنجِيُون پِي پَچارُون
چُرَنِ چُٽڪَن چِتَ ۾، جِئَن سي گهَنڊِيءَ لارُون
پَسان شالَ پَرِ ڪَنهين جانِبَ جون جهَلَڪارُون.

وائي-٢

ڳالهيُون هوتَ ٻاروچي ساڻُ، وو!
مُنهنجي جِيءَ جُون جيڏِيُون
ڇَلِي پيئِيسِ ڇَپَرِين، سَڱَ تُنهِنجي ساڻُ
چَڙهِي ڏاڍِين ڏُونگرين، پُرزا ڪَندِيَسِ پاڻُ
رُلِي ڇَلِي ڇَپَرِين جامَ وِڃايُمِ جاڻُ
هَٿان هَڏِ نہ ڇَڏِيان سَندو نِيهَ نِڏاڻُ
نَصِيبُ ڪَرِ نَسُئِيءَ ڪي، پُنهون اُٺَ وَٽاڻُ.

❖

١١. منڌ= هيءَ عورت. لڏن= هٻڪن، لرزن، ڏڄن. ڪاهوڙين= ڪاهوڙين جي، سخت محنت ۽ پورهيي وارن جي. ١٢. سڌ ٿئو= سڪ جو سڌ ٿئو، پنهنجي پرينءَ پنيان هلڻ جو سڌ ٿيو. اسان اولاٿو= اسان لاءِ اهڙو ڏکيو سڌ، اوراٿو، روڄ رنڄ پجاٿو= پيءِ ماءُ وارو، مائٽرن ڏي هلڻ وارو، هيج ۽ خوشيءَ وارو. ١٣. پسو= ڏسو. پرائن سورن آڏي سسئي= ڏسو سسئي پرائن سورن کي سامهون ٿئي ٿي، انهن جو مقابلو ڪري ٿي. وجهن ويچاريءَ تي= سسئي ويچاريءَ تي وجهن. وائي-١. دارون= دوا، علاج. مون وسهو= مون تي اعتبار ڪريو. ڪُسَن= ڪ+سن= منهنجا سَنَ ۽ هر عمر جيڪي چڱا ساٿي نہ هئا، 'سَن' نہ هئا پر 'ڪُسَنَ' هئا. ڪارون= ٽورا، وَلُ، ٻالُ. ڪئا گهٽا ڪارون- گهٽا ٽورا ڪيا، وڏا وڙ ڪيا، وڏا ٻال ٻَلايا. سارون= سنڀالون. جَرِيون- جَرُ لڳل، پوتل. پچارون- ڳالهيون، يادگيريون، سنڀارون. چُرن چُٽڪن- لڏن لڳن، وڃن چُڀن. گهنڊيءَ لارون= چڙيءَ جون لارون. (چڙي جي ڪوپي اندر ہ لوهيون سنهڙيون سيخون جيڪي لڏن ۽ ڪوپي کي لڳن تہ وڄن). جهلڪارون- حسن جون تجليون. وائي- ٢. نڏاڻ- ڇيهہ، آخري حد. نسئي- جيڪا نہ سُئي، جڻ هُئي ڪانہ (سسئي پاڻ کي 'نہ سُئي' ٿي چوي. اُٺ وٽاڻ= پنهنجي اُٺ جو وٽاڻ (جتي هو مرڻ ڪان پوءِ پورجي).

Marfat.com

سُر معذور

سسئيءَ جو پياري پنهون پٺيان هلڻ، ڪشالا ڪرڻ ۽ سُور سختيون سهڻ، تان جو موت کي منهن ڏيڻ ۽ للڪارڻ بلڪ شهه ڏيڻ وارا نازڪ اشارا، ۽ سسئيءَ جي پاڻهي پاڻ سان وروُنهه واريون نازڪ نفسياتي ڪيفيتون، هن سُر ۾ سمايل فڪر جا ڪي اهم اهڃاڻ آهن.

داستان پهريون

١

هَلندي هوتَ پُنهونءَ ڏي، ڪُهجَنِ ڪي ڪوتِيُون
پَهَڻُ ٽَنِي پَٽُ ٽيي جي لالَڻَ لئي لوتِيُون
سَيي سُهيليُون سِڪ ڪي چُنجُون ۽ چوٽِيُون
بانيَڻَ ٽِيءُ ٻوٽيُون، تہ ڪُتا ڪِين ٿِي ڪيچَ جا.

٢

ڪُتا ڪِين ٿِي ڪيچَ جا، سَندا جي پُنُونہَ
اڳهين هُوندَ اَسُونہَ، جي جانارَنِ يادُ پُئين.

٣

ٽن پيئي جانارَنِ يادِ، جي پاريَلَ پُنهونءَ ڄامَ جا
سَندِي لالَڻَ لاڏِ، مُيان پوءِ مُندَ ٿِي.

٤

سَسُئِي پُڇَنِ سي، جي پاريَلَ پُنهونءَ ڄامَ جا
وَڍيو وينِي ڏي، ڪايا ڪيچَ ڪُتَنِ کي.

٥

ڏڪا ڏُونگرَ جا مِرُو، مَرُ تا مُون تي ڪَنِ
پُوندا ڪِينَ پَريٽَ تي، جِنه جا سَٿرَ سيڻَ سُڄَنِ
سَڳائِيءَ جي سَيدُ چَئي، آهي سُڌِ سَين
هُوءِ نہ هُوندَ ٿرَنِ، پَرَ قُرابَتَ ڪَرُ ڪِئو.

٦

سَترَ سِينِ سَڳُ ڪَري پَرَڪندين پيياسِ
ڪيرَ ٻرَهَمڻِ، ڪَن جِي، ڪيرُ ڄاڻي ڪيڏاسِ
هُوندَ نہ سِنڌُ سُيَاسِ، پَرَ پُرِيين ڪييسِ پَڌري.

٧

مُون تان ڪِينَ چَيونِ، ڪُجاڙئان ڪيچِ وِئا
پُري پَٻَ نہ جهَلِئا، هاڙهي ڪِين اُتونِ
سَبَرُ ساٿُ سَندونِ، وِئا لَتاڙي لَڪِيُون.

٨

جِهَرا ڪَڪَرَ اُڀَ ۾، تِهَڙي ڏُونگرَ ڏيٺِ

د-١: ١. ڪُهجن= ٽڪجي پون. ڪوٽيون= نِيَتَ جون ڪوٽيون، محبت ۾ ناقص. پَهڻ پاهڻ، پهاڙ، جبل. لوٽيون= فراق ۾ سڙيل، جلي ويل. سُهيليون= سولِيون، آسان. چنجون= چنهنباريون چوٽيون. ڪِين ٿي= ڪاٿِن ٿي. ٢. اڳهين هوند اسونہ= هڪ تہ اڳهين تون اسونهين آهين. جي جانارن ياد پُئين= ٻيو جي تون جهنگ جي جانورن جي مُنهن چڙهين. ٣. سندي لالڻ لاڏ- الخ= مُيان پوءِ مُنڊ لالڻ سندي لاڏ تي= مُئي کان پوءِ بہ پنهونءَ کي ڏٺائين، مُئي کان پوءِ بہ پنهون ڪيس سنڀاليو. سندي لالڻ لاڏ= لالڻ (پنهون) سار لڌي ڪيس سنڀاليو. ٤. سسئي پڇن= سسئيءَ جو پڇن. جي پاريل پنهون ڄام جا= جيڪي ڪتا پنهون ڄام جا پاليل آهن. ڪايا= پنهنجو جسم، پنهنجا عضوا، پنهنجي جند جان. ٥. ڏڪا= اُلرون، حملا. پوندا ڪين= مٿان پوندا ڪين، حملو ڪري ڏاڙهيندا ڪين. پريٽ= پرٽ، سسئي. سٿر سيڻ= وڏي همت وارا عزيز قريب. سڄن= سُڄهن، مشهور آهن. سڳائي= ويجهي مائٽري. هوءِ= جبل جا مرون. قرابت= پنهونءَ سان قريبي نسبت. ٦. سترسين سڳ ڪري= ڏاڍي سين پَرٽو ڪري. پرڪندين پيياس= پَرِيُونءَ ۾ منهنجو پير پيو، ڏوراهين پيٽين ۾ آءٌ هليس. ڪير ڄاڻي ڪيڏاس= ڪيس ڪير ڄاڻي سڃاڻي. سنڌ= ساري سنڌ ۾ پُريين= پيڙهيين. ڪيس پڌري= مون کي پڌرو ڪيو. (آءٌ انهي ڪري پڌري ٿيس جو منهنجيون پيڙهيون نڪتيون تہ برهمڻ آهي، ڏوٻياڻي آهي. انهيءَ ڪري مونکي گهٽ ذات ڄاڻي ڏير چڙي وئا: هو چڙي وئا تڏهن آءٌ مشهور ٿيس.) ٧. ڪين چيون= مون ساٿن کو اجايو ڳالهائُ نہ ڳالهايو، مون ساٿن کو ڪارو ويڻ نہ ڪيو. پٻ نہ جهلئا= پٻ جبل بہ اڳتي وڌي آڏو ٿي ڪين نہ روڪيو. اتون= چيونِ. سبر= زوراور. لڪيون= لڪَ. ٨. تهڙي ڏونگر ڏيٺ= تهڙي جبل جي سِٽاءِ ۽ بيهڪ (جبل بہ ڪڪرن جيڏا ۽ جهڙا).

Marfat.com

آئُون ٿهِين هيٺ، پيرُ نِهاريان پرينءَ جو.

٩

انگھَن چاڙهي انگَ، وِئو باروچو نِڪَري
روئِي ڏنو رَنگُ، ويچارِيءَ وَٽَنِ کي.

١٠

اَڱهَن انگُ سَندونِ، وَهِي جيڏاهِين وِئو
کِهڙو ڏوهُ ڏِبونِ، سو مُنهُ آيو ساٿِيِين.

وائي

خُوبِي مَنجھہِ خِفَتَ، اي دوست دِقَتَ
آهي عَبدُاللطيفَ کي
مَدَحَ مُون کان نہ ٿِئِي، سَندي سُورَ صِفَتَ
هِجي ڪَريان هيجَ سِين، مُطالعُ مَحَبَتَ
حُزُنُ هوتَ پُنهونءَ جو رُڳِيائِي راحَتَ
پِريان جي پِستانَ جو فاقوئِي فَرحَتَ.

داستان ٻيو

١

ڏُکيءَ ڏَمَرُ نانهِ، بُکِيءَ کِلَ نہ اُڃهي
اُگھاڙِيءَ وِهانهُ، وِئو ويچاريءَ وِسَري.

٢

ڏُکيءَ ڏورَڻُ پاڻَ تي ويچاريءَ وِڌو
ڏيل تنهِ جو ڏُکَ سِين سَيوئِي سِڌو
هُنَڙَسِ اَڳُ لِڌو، پوءِ ٿِي ڪَري پَنڌڙا.

٣

ڏُکي ٿِي ڏڏورَ، لَهَسِي لاءِ پُنهونَ جي
ڏيئِي آڳِ اَتورَ، سَي نہ ڪاڙِي سَسُئِي.

٤

ڏُکِيءَ ڏِينهاڙِي، مُنِيءَ مَتِي هَٿڙا
تِنه پَرِ نہ ڪاڙِي، جِنهِ پَرِ پَسي پرينءَ کي.

٥

ڏُکي ڏِکَ وِسارِ، سيجَ ڦِٽِي ڪَر سَسُئِي
پَٽِيِين پيرُ نِهارِ، تہ آرياڻِي اُتان لَهِين.

٦

ڏُکي! ڏُکَ مَتي ڪَرِي، وانءُ ڇَپَر پيهِي
گَڏبَئِي ڏيهِي، سُوڙِيُون ڏِيندءِ خَبَرُون.

تهين هيٺ= جبلن جي ڪنڌيءَ هيٺان. ٩. انگھن= ٽڪين چوٽين چنهبن تي، نيزن ڀالن جي چوٽين تي. انگ= عضوا، جسم. روئي ڏنو رنگ= رت جا ڳوڙها ڳاڙي رنگ ڏنو. ١٠. انگ سندون= سندن (ڏيرن جو) لکيو، سندن ٻاري ۾ اصل جي لکيي ۾ جيئن قلم وهي وئو. سو منهن= اهو رخ ورتائون جيڪو سندن لکيي ۾ هو، ائين ڪيائون جيئن سندن ٻاري ۾ لکيل هو. وائي. خوبي= سهڻائي، سُک، سهنجائي. خفت= خفگي، تڪليف. منجھ دقت= بيماري ۾، اُهڪ ۾، آزار ۾. دوست دقت= اي دوست! عبداللطيف کي خفت ۽ دقت ۾ راحت آهي. مدح= تعريف. سندي سور صفت= سور جي صفت، ڏک ۽ سور جي ساراهہ. هجي ڪريان= اکر اکر ڪري پڙهان، زير زبر سان پڙهان. هيج سان= وڏي چاهہ سان. مطالع محبت= محبت جي ورق جو مطالعو. حُزن= ڏک. رڳيائي راحت= هوت پنهونءَ جو درد مون لاءِ سراسر راحت آهي. پريان جي پستان= محبوب جي پستان. فاقوئي= فاقه+ئي= بک ئي. فاقوئي فرحت= بک ئي فرحت آهي. د-٢: ١. ڏکيءَ ڏمر نانه= ڏکيءَ کي ڪهڙو ڏمر! بکيءَ کل نہ اجهي= بکي کٿان کلندي!! ويچاري اگهاڙي وهان (وارو ويس) ئي وساري ڇڏيو! ٢. ڏورڻ= ڳولا ڪرڻ وارو ڪشالو ڪرڻ، وڏا پنڌ ڪرڻ، پڇائون ڪرڻ. ڏيل= جسم، حواس ۽ سوچ ويچار. سڌو= پڇي پورو ٿي بيٺو. اڳ لڌو= اڳ لکيو. ٣. ڏڏور= ڏڏرجي سڙي، ڪچي پڪي ٿي جلي، اڌ سڙي. اتور= (سسئي جي صفت) تور کان ٻاهر، وڏي وزن واري، بي بها. ڪاڙي= سڄي نہ سڙي (مُئي)، اڌ سڙي (سورن ۽ ايذائن لاءِ). ٤. مُنيءَ= منيءَ کي. متي هٿڙا= متي تي هٿڙا (مٿو هٿن ۾ جهلي پئي سور سهي). نہ ڪاڙي= نہ سڙي. ٥. ڏِک= شاديءَ وارو سک ۽ خوشي. پٽي (جمع) پٽيون= ڪن ٻن ماڳن جي وچ ۾ وڏي ڊگهي ٽڪائيندڙ پنڌ واري سڌي زمين. پيرُ نهار= پنهونءَ جو پيرو ڪڻ. ٦. ڏک متي ڪري= ڏک قبولي. وانءُ ڇپر پيهي= وڃي جبل ۾ گهڙ. گڏبئي ڏيهي- توکي پنهونءَ جي ڏيهہ جا ماڻهو ملندا.

Marfat.com

٧

ڏُکِيءَ سَندِيُون ڏُونگرين پسو پٽُون پُونِ
ڏاري جو ڏُونگر کي سو کِين چِيو چُونِ
آرِيءَ جي اَفسوسَ ۾ ماڙُهو مِرُو رُونِ
اِنَ پَرِ سيئِي هُونِ، هِنئڙا جَن هَڄِي وِئا.

٨

ڏُکِيءَ سَندِيُون ڏُونگرين آڏيءَ آهُون پُون
مُئي پُڄاڻا مُندَ کي روڏ رِڄُن ۾ رُونِ
پُوڻا اِيهَين چُونِ، تہ مُئي اسان کي ماريو.

٩

ڏُکِيءَ سَندِيُون ڏُونگرين اوڇنگارُون اڇَنِ
هَٽِي سانگِ سَسُئِيءَ کي کِلو کِئو کيڇِين
جي هَٽان هوتَ مَرَنِ، هوتَ ٿِئِي جي هَنجَھ ۾.

١٠

ڏُکِيءَ سَندِيُون ڏُونگرين وَڻَ ٽِڻَ وايُون کَنِ
وَٽان ويئِي جَنِ، وَڍِيءَ سي واڍِوڙئا.

١١

وَڍِيءَ سي واڍِوڙئا، رَتُ نہ ڏِنو جَنِ
مَوتُ قَبُولِيُو تَنِ، ڏِنو جَنِ ڏُکِيءَ کي.

١٢

کِنهِ جِنهِ ڏُکان ڏي، پارايا کي پانڊِيين
سُورَپَرِيائِين سي، ڳالھ کِئائِين جَن سِين.

١٣

کو جو وَڍِيءَ وَڍُ، وَڻَ وَڍِيائِين وَڍَ سِين
ڏُکَ ڏُکِيءَ کي ڏِڍُ، جَن ڏِٺِي سي ڏُکئا ٿِئا.

١٤

وَڍِيلِ تِي وايُون کَري، کُنَلَ کُوکاري
هُنِ پَنَ پَنهنجا سارِئا، هيءَ هَنجهُون هوتَنِ لَئِي هاري.

١٥

مُنِي تِي مُدعَا گهُري، مَوتُ ٿِئو مَوجُودُ
اَڃين تہ اَڄُ کَريان صَباح جو سُجُودُ
جيکي ني وُجُودُ، جيکي ميڙ مُنِيءَ کي.

١٦

فَردا مُندَ قِتِي کِي، نَقدُ کَنيو نارِ
هُوءَ جا واڳَ وَلِهِيءَ جي ويرَم ڏي مَ وارِ
جيکي مُنِيءَ مارِ، جيکي ميڙ مُنِيءَ کي.

١٧

جيکي ميڙ مُنِيءَ کي، جيکي مُنِيءَ مارِ
ڏُکِيءَ کي ڏيکارِ، هيکَرِ هوتَ اکِينِ سِين.

١٨

پَسَڻَ ڏاران پِرِيَڻَ جي، جهَلِي تان نہ رَهان
اَپَرِ عاجِزِ آهِيان لالَڻُ جان نہ لَهان

٧. پٽون پون= پٽُون پيون پون. ڏکي سسئي پاران پيا جبلن کي پٽين. ڏاري جو ڏونگر کي= جو جبل کي چيري چڙي. هڄِي وِئا= ڏک ۾ ڳري وئا. ٨. آهون پون= 'هاءِ هاءِ' واريون دانهون پيون پون. روڏ= رڄن وارا وڏا ڪارا ڪانوَ. رڄ= جتي پاڻي جو ڏيکاءُ هجي پر پاڻي نہ هجي. رِڄ= ('ر' جي زير سان). ٻوليءَ جو خاص لفظ آهي ۽ اڄ تائين ڳالهائجي ٿو. ٩. اوڇنگارون= وڏي روڄ راڙي واريون رڙيون. سانگ= پالو. کلو کئو= جنگ مچائي. هٽان هوت مرن= هوت جي هٽان مرن. ١٠. وڻ ٽڻ وايون کن= وڻ ٽڻ (تحسين ۽ آفرين واريون) ڳالهيون پيا کن. وٽان ويئي جن= جن وٽن جي پرسان لنگهي. وڍيءَ= وڍيل، وچوڙي جي وڍيل (سسئي). واڍوڙئا= انهن وٽن کي وَڍَ وِڌا. ١٢. کنه جنه ڏکان= کنهن اهڙي تہ وڏي ڏک مان. پارايا= نياپا. سور پريائين سي= تن کي سورن ساڻ پريائين. ١٣. وڍيءَ= وڍيل کي، ڏک ۽ فراق ۾ وڍيل کي. وڍ= گهاءُ. ١٤. وڍيل= نڙ (ساز) وارو ڪپيل ڪانو. وايون ڪري= لاتيون ڪري. کُنل= قرب ۽ فراق ۾ کنل (سسئي). کوکاري= دانهون ڪري. هُن= نڙ واري ڪاني. پن پنهنجا ساريا= پنهنجا ساوا پن ياد ڪيا. هنجهون= ڳوڙهن جا مسلسل طور وهندڙ سيما (سنهڙو پاڻي). ١٥. مُنِي= مُنل، فراق ۾ ڏکن جي ستايل. مدعا= مطلوب، مقصد. صباح جو سجود= صبح وارو سجدو. جيکي= يا تہ. ني وجود= وٺ وجود، حياتي پوري ڪر. ميڙ= سڄڻ سان ملاءِ. ١٦. فردا (فارسي)= سڀاڻي. نار= غورت. نقد کنيو= نقد سودو، هٿئون هٿ سودو (هِن هٿ وٺ، هن هٿ ڏي). سسئي 'سڀاڻي وارو واعدو' قٽو ڪري، اڄ جو اڄ هينئر جو هينئر وارو نقد سودو قبول ڪيو. مَ وار= نہ وراءِ، نہ موڙ. ١٨. جهلي تان نہ رهان= ڪنهن بہ جهلڻ سان نٿي جهلجان. جان نہ لهان= جيسين تائين ڳولهي نہ لهان.

Marfat.com

فردا مُون ڦِٽي ڪي، وَعدي ڏي نہ وَهان
صَباحَ سِينءَ نہ سَهان، خواه ميڙيين خواه مارِيين.

١٩

ڏِسَڻُ ڏِڪان اڳرو، سَسُئِي آڻِ مَ شَڪُ
تِيءُ ٻانهِي پَر اوئِيُون، لَڌُ مَ پَسِي لَڪُ
وَرُ پُنهونءَ ساڻُ پَلَڪُ، ٻِن ٻارهَن ماهَ ٻِئَن سِين.

٢٠

هَردَمُ هوتَ پُنهونءَ جو ڏِسَڻُ پانئِج ڏِڪَ
وَرُ ٻاروچاڻي لِڪَ، ڪوءِ ٻارهَن ماهَ ٻِئَن سِين.

٢١

ٿورَ ـ ويرَمِي تِيءُ، وَجڻُ ويرَمَ نہ سَهي
ڏيئِي مَرجُ ڏونگرين جَتَن ڪارڻِ جِيءُ
هَڏِ نہ هُوندو هِيءُ، ساهُ پِريان تان صَدَقو.

٢٢

اَڍِيُون وَرُ اَگهاڙَ، وِهانءُ جِنہ وِسارِئو
جيڏِيُون ڇَڏي جاڙَ، سَپِ نَنگِيُون تِي نِڪرو.

٢٣

سَپِ نَنگِيُون تِي نِڪرو، پَرَهڻُ ڇَڏي پوءِ
سا مَهندِ مِڙنِئان هوءِ، ڪَهي جا ڪِينَ ڪَٽي.

٢٤

ڪَهي جا ڪِينَ ڪَٽي، پِرينءَ پَهُتِي سا
وِهي ويڙهِجي جا، وَصُلُ تِنہِ وِجائِيو.

٢٥

اوڏو آ آڻِ ـ هُوندَ ڪي، هُوندِئان هوتُ پَري
ساجَنُ ٿَنِ سَري، ’لا ءَ‘ سين لَڏِينِ جي.

٢٦

هورنِ هاڙهو لَنگهِيو، تِيءُ جَريدِي جوءِ
هُوندَ جَنِي کي هوءِ، هوتُ نہ هُوندو ٿَنِ سِين.

٢٧

هورنِ هاڙهو لَنگهِيو، مُنِي موسَٽُ ڇَڏِ
’لا‘ سِين اُٿِي لَڏِ، ’ڪِينَ‘ رَساڻي ڪيچِ ڪي.

٢٨

هورنِ هاڙهو لَنگهِيو، ڳوريُون پاسي ڳوٺ
ڪيچِ ٿِنِي کي ڪوٺ، ’ڪِينَ‘ جَنِي جي ڪَڇَ ۾.

٢٩

هورن هاڙهو لَنگهِيو، ڳوريُون ٿِيون ڳُمَنِ
هاجي تان نہ هَجَنِ، ڏاران سِڪَ سَيدَ چَئِي!

فردا= سڀاڻي. وعدي ڏي نہ وَهان= سڀاڻي جي وعدي تي ڀروسو نہ ڪريان. خواه ميڙيين خواه مارِيين= اي منهنجا موليٰ، جي تون مون کي ملائين توڙي ملڻ کان اڳ مارين. ١٩. ڏسڻ= محبوب جو حقيقي ديدار. ڏک= شادي واري شاندار رسم. اڳرو= اڄان اڳتي، اڄان وڌيڪ. اوئيون (واحد اوئي)= ساندارِيون. پر اوئيون= در جو پاڻي ڀَر. پلڪ= گهڙي جو هڪ حصو. ٻن= ڪوءِ ڀيا، گهوريا. ٢٠. پنهون کي هر هڪ دم ۾ ڏسڻ، ڏِڪَ (شادي)، ڪري پانئج. لِڪ= ذري ڪن. ور ٻاروچاڻي لک= گهٽو پلي پنهونءَ واري (ٻاروچاڻي) ذري جيتري گذجاڻي ۾ رهاڻ. ٢١. ٿور ويرمي= ٿوري ويرم واري، ٿوري گهڙي ترسڻ واري. جتن ڪارڻ پنهنجي جان ڏيئي جبلن ۾ مرج. هڏ نہ هوندو= هرگز نہ هوندو، هميشه لاءِ هرگز هيءُ ساه نہ هوندو. ٢٢. ور اگهاڙ= پل اها اوگهڙ. وهان= شادي، شادي واري جذباتي خوشي. جاڙ= ڏاڍائي، وڏائي واري ٿندي. وڏماٺهپي واري ڍرائي ۾ غفلت. ننگيون= خالي (هٿين خالي، هوڏ هستي ڪان خالي). ٢٣. پرهڻ= پوشاڪ، جسم جو ڍڪ ۽ آسايش واريون شيون. ڪهي= همت سان هلي، ڪشالي سان پنڌ ڪاٽي هلي. ٢٦. هورن= هورِيَن، هلڪين، هلڪي بار وارين. جريدي= هڪ اڪيلي، تن تنها (بنا ڪنهن ثمر واري بار جي). هوند= مال ملڪيت، پنهنجي مال ملڪيت وارو گهمنڊ، پنهنجي پاڻ هئڻ واري هستي. هوندو= ساڻ هوندو، ملندو. ٢٧. مُوسٽ= مُوڙو، ڳنڍ، هڙ. مُوسٽ= موسو، بهانو (تہ مون وٽ ڪونهي). لا= نفي، نيستي. ڪين= نيستي، نابودي. رساڻي= رسائي، پهچائي. ٢٨. هورن= هلڪين، هلڪي بار وارين. ڳوريون= ڳري بار واريون (جيڪي پاڻ سان گهڻو ڪجهہ کڻي هليون). پاسي ڳوٺ= (جتان نڪتيون تنهن) ڳوٺ جي ۾ پاسي ۾ ئي رهجي ويون. ڪيچ تني کي ڪوٺ= ڪيچ وڃڻ جو سڏ تن کي آهي. ٢٩. ڳمن= ڍريون ڳوريون ٿي رڙهن، آرس ۽ سستي واريءَ حالت ۾ پير پير تي کڻي هلن. ڳم= آرس، ٻُت ۾ ڳورائي. ڳمي ڳمي اٿڻ= آهستي ڍرو ڍرو ٿي اٿڻ. هاجو= وڏو نقصان، وڏي مصيبت. هاجي تان نہ هجن= اُهي پل تہ ڪا مصيبت سهن!

Marfat.com

٣٠

نکا هٿ نہ هُتِ کا، ڳوريءَ سندي ڳالِ
کانہ پهُتي مالِ، حالِ پهُتي هوتَ کي.

وائي

هَلُ هوتَن کارڻِ حالَ،
شالَ سَگرَ ٿِيندينءَ ساٿَ جي
کيچان آيو قافِلو، مَين مَٿي مالَ
اِينديئِي بُوءِ بودانَ جي، جهَلِج پَبَ پهالَ
پوري پيئينءَ مامَري، سُتي ڪِيئَي نہ سَنيالَ
تَڏهن توهِينِ کان وِئا، ڪاهِي ڪَرها ڪالَ
جي پائِين جَتَن جي ويجهي ٿِيان وِصالَ
پُري پَبَ وَٽَنِ ۾ وِجهج ڪا وَڙالَ
جِتي جَمازَنِ کي جَبَلَ ٿِيَن جَنجالَ
پُڇي پيادَنِ کي آرِياڻِيءَ اَحوالَ
پيرَ پُنهنجي پِرينءَ لَئي ڪوڏِ رَتائِين ڪالَ
چَڙهندي سِرِ چوٽِيين، لَڳَنِ ڪيڙَسِ لالَ.

داستان ٽريو

١

هَلَندي هاڙهو مَٽِي، ڪَڙَڻُ ڪوهَ پيامِ
اَرڏا آريءَ جامِ ري، ڳوندَرَ ڳَذِريامِ
لَڪِيُون لَڪَ لَطِيفُ چئَي اورانگهَڻُ آيامِ
پُرَڻُ پُنهونءَ پُٺ ۾، اِيءَ سَعادَتَ سَندِيامِ
مَٿِسِ ڪَرَ وِڏامِ، وِهان تان نہ وَسُ پئو.

٢

هَلَندي هاڙهو مَٽِي، ڏُکَنِ مُنهنجا ڏوهَ
هوءَ اُونچَنِ سِرِ اُنَنِ تي، هِيءَ پَنڌِ پيادِي پوهَ
ليڙَن سِين، لَطِيفُ چئَي، ڪِيئَن ڪَرِينديَسِ ڪوهَ
اَگِيان رائو سُڃي روهُ، وِهان تان نہ وَسُ پئو.

٣

هَلَندي هاڙهو مَٽِي سِڀِي ڏِينديَسِ ساهُ
لِڳَنِ تان، لَطِيفُ چئَي، پاري نِٽُمِ پاهُ
ڪَندو ڀاڄهہَ اللهُ، وِهان تان نہ وَسُ پئو.

٤

هَلَندي هاڙهو مَٽِي، ڳُسان تان مَ ڳسان
لَڳَنِ تان لَطِيفُ چئَي، رڙهي مانِ رَسان
پُنهون شالَ پَسان، وِهان تان نہ وَسُ پئو.

٥

هَلَندي هاڙهو مَٽِي، ڇِپَرَ مَنجهِ ڇُلان
پاٻوهَ پُنهونءَ جامَ جي سَرِتِيُون ڪِيئَن سُلان
سارِئو تِنہ سَودار کي اَندَرِ روهَ رُلان
جامَن ڏانهُ ڄُلان، وِهان تان نہ وَسُ پئو.

٦

وَڏو ڪيمَ وَٽا، اُونچا ڏُونگر مَ ٿِيو
نِمو مَ نيٽا، تہ پيرُ نِهاريان پِرينءَ جو.

٣٠. ڳوري= ڳري بار واري (جنهن پاڻ سان گهٽ شين وارو ثمر ڪنيو). نمال= مال سان، مال جي ڪري (ڪا بہ مال ساڻ ڪٽي منزل مقصود تي نہ پهتي). حالِ= حال ۾ هجڻ سان، حالَ واري ڪيفيت ۾. وائي. حال= هاڻي ئي. سگر= واٽ. بودان جي= بودن جي، اٺن جي. پب پهال= پب جبل جو لڪ. پيئين مامري= معاملي ۾ پيئين، تون ڏک ڏاڪڙي ڪشالي ۾ پئجي وئين. وڙال= وڙول، پُڇا. جمازن کي= اٺن کي. د-٣: ١. هلندي هاڙهو مٽي هلڻ وقت، هاڙهي کي پهچڻ جو پهُہ ڪري، اهو رُخ رکي هلڻ وقت. سعادت= نيڪ بختي. مٿان ڪر وڏا= ڪمن جي پورائي جي توڪل مٿس رکيم. ٢. ڏکن منهنجا ڏوه (اصطلاح)= مونکي سخت ڌپ ٿو لڳي، آءٌ وڏي هراس ۾ آهيان. اونچن سر انن تي= مٿي وڏن اٺن تي. ليڙن سين= انن سان مقابلي ۾. ٣. پاري= سخت سيء. پاه= اوجر، مچ (گر وارن اٺن کي پاهُ ڏيندا جنهن سان گر لهي ويندي.) ٤. وهان تان نہ وس پئو= پنهنجي وس پئي نہ ويهان. ٥. پاٻوه= سَرهائي وارو پيار، پيار پري سرهائي. سُلان= ظاهر ڪري ٻڌايان. ٦. اي وَٽئو! منهنجي آڏو وڏا نہ لڳو: اي پهاڙ منهنجي اڳيان اوچا نہ ٿيو. نمو مَ نيٽا= اي نيڻ! ڳوڙها نہ ڳاڙيو.

Marfat.com

٧

وارُو مُون وَٽاهُ، ڪا سُڌ سُونهَپَ جي نہ ڏِهو
اِيءَ اِهائِي ڳالهڙِي، شَجَرَ سُٽيجاهُ،
چوٽِيين چاڙهيجاهُ، تہ مُوڙهيءَ ڪو مُنهُ ٿِئي.

٨

ياٽِي حالَ هَلِي وِيا، ڪِنهِ ڪي سُورَ سُلان
ڪٽِيُو لَڳَ، لَطِيفُ چَئي، لَڪَن مَنجهہِ لُڇان
ياٽِي ڪيرُ پُڇان، جِئَن سُونهان مُون سُورَ ڏِنا.

٩

ڪَندا مُون پيرنِ ۾ مَرُ جان لَڪَ لَڳَنِ
اَڳُرُ اَڳُونئي نہ مِڙِي، چِپُون پيرَ چِئَنِ
وِيندي ڏانهَ پِرِينَ، جُتي ذات نہ پائيان.

١٠

جُتيون سي پائينديون، جني پيرَ پِرين
لاٽيون سَڀِ پرين، سَسُئِي سُپيرِين ڪي.

وائي

مُونکي چَڏ مَ چِپَرِين، اي عاقِلَ پُنهون اَتورَ
چِپَرُ ڪٿُوري ٿِئُو، ٻِي تازي قُلنِ قُورَ
وَڻَ مِڙيئي واسِيا، لائِي ڪُنگوءَ ڪورَ
پَرچِئي جامَ پُنهونءَ جي، هِنيَڙِي لَٿا هورَ.

داستان چوٿون

١

مَرِي جِيءُ تہ ماڻِيين جانِبَ جو جَمالُ
تِيين هُوندَ حَلالُ، جي پَندِ اِهائِي پارِيين.

٢

مَرُ تہ مڙِين سَسُئِي، اَجَلان اَڳِي اَڄُ
جان ڪِين هُئين جِيرِي، مُنڊ پَنهِوران پَڄُ
پُنهونءَ ساڻُ پَهڄُ، تہ مَلَڪُ المَوتِ مارِيين.

٣

مَرُ تہ مڙِين سَسُئِي، جِيَڻُ آڏو جَتَ
هارِي ڪَرِ هِمَتَ، تہ ڏِيئِي دَمُ دوستُ لَهِين.

٤

مَرُ تہ مڙِين سَسُئِي، جِيَڻُ اوڏو جَتُ
پاٽِي هار مَ پَڏرو، روءِ مَنجهيئِي رَتُ
صَبُرُ وَڏو سَتُ، سِڪهو ميڙِي سُپرِين.

٥

مَرُ تہ مڙِين سَسُئِي، وِيهِي جِيءُ مَ جوءِ
مُنڊ مَرٽان پوءِ، پَهُچَندِينءَ پُنهونءَ ڪي.

٦

اَجَلان اَڳِي سَسُئِي، مُنڊ جِيرِيائِي مَرُ
نولِيان تِنهِ مَ نُرُ، جِنهِ رُوحَ وِجايا راهَ ۾.

٧. وارو مون= (الف) آڏو منهنجي مقابلي وارا (ب) اي منهنجا مددگار. وَٽاهَ= اي وڻ- ئو (وڻن کي خطاب). سونهپ جي= واٽ جي رهبري جي. سٽيجاه= سٽجو. شجر= اي وڻئو! موڙهيءَ= منزل کي. مُنه ٿئي= سنئين واٽ سامهون اچي. ٨. ياٽي حال= حال پائي. سُلان= سَليان، ہڏايان. ١٠. لاٽيون= جتيون لاٽيون. سپ پَرين= هر حالت ۾ (گرم واريءَ ۾، ڪنڊن ۾، پٿرن ۾). وائي. اتور= جيڪو توري نہ سگهجي، وڏي وزن وارو، وڏو ڳوڙهو ڳرو. قلن قور= گلن جي ٽيڙ. ڪُنگو= لئي جي وڻ جي ڳاڙهيرڙي گلڪاري. ڪور= تازگي واري سونهن ۽ سرهائي. هور= ادڪا، ڏپ. د-٤: ١. مري جيءُ= موت کان اڳ ۾ مري (پاڻ ماري) پوءِ تون حقيقي معنيٰ ۾ زنده رهہ ۽ جيءُ [مُوتُوا قبل ان تَمُوتُوا= مرو ان کان اڳ جو اوهين موت وگهي مرو]. ماڻين جانب جو جمال= محبوب جي جمال جو جلوو ڏسين پسين. حلال= پاڪ صاف. پند(ف)= نصيحت. پارِيين= پوري ڪرين. ٢. مڙين= ملين (پنهنجي محبوب پنهونءَ کي). اجل= موت. اجلان اڳي= موت کان اڳ. پَهَڄُ= ملي هڪ ٿيءُ (پهچڻ= پَرَڻ، برابر ٿيڻ، پرچڻ راضي ٿيڻ). ٣. جيڻ آڏو جت= حقي طور جيڻ پنهونءَ (جت) جي آڏو ئي آهي. هاري= اي ٽڪي! ڏيئي دم= ڏيئي ساهہ، جند جان ڏيئي. ٤. جيڻ آڏو جت= حقيقي زندگي ان حقي محبوب (جت) جي حاضري واري آهي. سگهو ميڙي سپرين= محبوبن کي سگهو ملائي. ٦. اجلان= اجل کان، موت کان. ان (سچي سڪ واري) سَٽ کان جدا نہ ٿي (ٽري نہ وڃ) جنهن (حقي سچڻ ڏي) راهہ ۾ هلندي دم ڏنا (پنهنجا پَساهہ پورا ڪيا).

Marfat.com

۷

تو ساماڻي سَسُئِي، مَرَڻُ کِئو مُردارُ
کُپَرِ سِين کوھِيارُ، لُوڻِي تو لَڄائِيو.

۸

جان ساماڻِينءَ سَسُئِي، تان ويسُ وِڙِنِ جو کَرِ
لاھي لَڄَ لَطِيفُ چَئي، ٿِي بيکارياڻِي بَرَ
تہ وِيندھِين پُونئِين وَرِ، اڳيان ھوتَ حُضُورَ ۾.

۹

تو سَگُ ساهُ ڪَٽَڻَ سِين، جِيَڻَ گوشي جاءُ!
مَرَڻُ مُون سِين آءُ، تہ پُنِّيءَ تو پَنڌُ ڪَرِيان.

۱۰

جَبَلُ ماري جَکَ، جو آڏو عَجِيبَنَ کي
توٽي لَکَنِ لَکَ، سَڀَ لَنگھَندِيَسِ سِکَ سِين.

۱۱

اُونچو اُتاھُون گھڻو جِيَڻَ کي جَبَلُ
مَرَڻَ مُون سِين ھَلُ، تہ پُنِّيءَ تو پَنڌُ ڪَرِيان.

۱۲

پَرَ ۾ پَڇي پِرِينءَ کي مَري نہ جاتوءِ
”مُوتُوا“ مُنڊَ نہ سوءِ، کَنڊُ کُڄاڙِئان ڪاٽِيين.

۱۳

مارَگِ جي مَرَنِ، وَڏا طالِعَ تَنِ جا
پِيُون کُڄاڙِي کي کَنِ، کُوڙِي دَعوِيٰ دوستَ سِين.

۱۴

چِپَرِ چُلِي جي، مَرِين مُنڊَ مارَگَ ۾
قَدُرُ کيڇِينِ کَي، پَئي تُنھنجي پَنڌُ جو.

۱۵

چِپَرِ اوتارا کَري ماڻيائين مَزا
پَرِڻَ کي پَبَ ۾ ڪارئو پَنڌُ قضا
وَسُ نہ ويچاريءَ جو جيڪا رَب رَضا
مَتان جانَ جَزا، لاتائِين لَطِيفُ چَئي.

۱۶

چِپَرِ اوتارا کَري سينڌِي ٿِي مِرُوئَنِ
جيڪِين چِيُسِ جيڏِين سو نہ ڪئائِين کَنِ
مَعذُورِ مَرَڻُ مَنِ، کيڇِين لَئي قَبُولِيو.

۱۷

ڏينھان ڏاريءَ ويسُ، راتيان روئي رَتَ ڦُڙا
لَنڊِينِ جي لَبيسَ، ڪانڌُ کَمِيڻِيءَ کَنِئو.

۷. تو ساماڻي= تنھنجي ساماڻجڻ سان. مرڻ کئو مردار= موت کي مردار ڪري ڇڏي، اُن کي تمام گھٽ اھميت وارو ڪري ڇڏيو. کُپر= کُريت. کوھيارُ= کوھيار وارو، کوہ وارو سجڻ) جو وطن. روايتي طور سنڌ وارن 'خزدار' کي 'کوھيار' سڏيو. لوڻي= لغت جي لحاظ سان معنيٰ 'سڙي'، اصطلاحي معنيٰ 'بي لڄي'. ۸. ساماڻينءَ= تون ساماڻئين، عاقل بالغ ٿينءَ. وِڙ= نرلڄا، بي ننگا. ٿي بيکارياڻي بر= بر بيابان ۾ بيک ڪري ھل. ھوت حضور= ھوت جي حضور ۾، محبوب جي دربار ۾. ۹. اي جيڻ! تون پڇي پاسي ٿيءُ (گوشي جاء) چاڪاڻ تہ تنھنجو رشتو (سگ) 'ساھ ڪٽڻ' سان آھي. اي مرڻ، اي موت! تون مون سين سونھون ٿي ھل تہ تنھنجي پريان (پنھونءَ جي سات جو) پير کڻان. ۱۰. جبل ماري جک= جبلُ پَلِ پيو جک ماري، پَخي ماري ۽ پنھنجي ڏاڍائي ڏيکاري. توٽي لکن لک= (ان جبل ۾) توڙي کٽي لک اوچا لک ھجن تہ بہ سَڀئي سِک سان لنگھي پار پونديس. ۱۱. جيڻ' (واري) لاءِ جبل گھڻو اونچو ۽ اتاھون آھي. ۱۲. پَر ۾ پچي پرينءَ کي= پرينءَ لاءِ پنھنجي مُنھن سک سوز ۾ سڙي پڇي: تو مري نہ جاتو. 'مُوتُوا'= ”مُوتوا قبل اَن تَمُوتوا= مَرو ان کان اڳ جو موت وڳھي مرو: يعني پنھنجي اندر ۾ مري فنا ٿيو، پنھنجي نفس (جي خواھش) کي ماري ختم ڪريو. مُنڊ نہ سوءِ= اي مائي تو اھو 'موتوا' وارو ٻول ڪونہ ٻڌو (۽ مرڻ کان اڳ ڪانہ مُئينءَ) باقي ھاڻي ظاھرداريءَ ۾ پنھنجو ڪنڌ ڇا لاءِ ٿي ڪاٽين! ۱۳. مارگ= مارگ ۾، راھ ۾. مارگ جي مرن= (محبوب جي ڳولا ۾ ھلندي جيڪي) راھ ۾ مرن. ۱۴. چپر چُلي جي= چپر ۾ چُلي، جبل ۾ پَئي، جبل ۾ گھڙي ۽ ھمت سان ھلي. ۱۵. چپر اوتارا ڪري= جبلن ۾ منزلون ڪري. پريٽ= پرٽ، ڏوھياڻي. ڪارئو= ڪرايو. رب رضا= رب جي رضا. جزا= پنھنجي ڪئي جو عيوض، پنھنجي جوابداريءَ وارو بار. ۱۶. نہ ڪئائين ڪن= ڪَن تي، نہ ڪيائين، نہ ٻڌائين. ۱۷. ڏاري= 'ڏاري' مونث ۽ مذڪر 'ڏارو'، اھو جو جنس جي چوري ڪري (ڪڇي سنڌي)، جنھن کي سڃاڻڻ ڏکيو آھي؛ حقيقت ۾ چور، پر ٻاھران لباس ٻيو، اھڙو جو ان کي سڃاڻي نہ سگھجي. لنڊين= اوباش عورتن، بي پردي بدڪار مٿي اگھاڙين. لنڊين جي لبيس= لنڊين جي لباس ۾ (بيکاري ٿي، ھلندي ڳوليندي).

Marfat.com

۱۸

ڏينهان ڏاريءَ رُوءِ، راتيان روئِي رَتَ ڦُڙا
مَنجهہِ ويچاريءَ وُوءِ، ٻَهران ٻِي ٻِئَنِ سِين.

۱۹

ٻَهران واهَ وِڙَنِ سِين، اَندرِ مُنڌَ ماتامُ
سَسُئِي سوجهي ڪَڍِيا تَعَلقَ سَڀَ تَمامُ
نِيَسِ نِيهَ نِيامُ، ڏِسَڻُ ڏاريءَ ويسَ ۾.

۲۰

راتِيان روئي رَتَ ڦُڙا، مُنڌَ مَرڪي ڏِينهَ
اَندَرِ نَعرو نِينه، ٻَهرِ واهَ وِڙَنِ سِين.

۲۱

ٻَهران ٻِي ٻِئَنِ سِين، مَنجهہِ ڪالهوٽِي قالِ
سا تان ٽُون سَنيالِ، هُوءِ جا ڪِيَئِہ هوتَ سِين.

۲۲

ڏِسَڻَ ڪَرَ ڏاري، اَندرِ سَتِي سَسُئِي
اِنهِين پَرِ آري، ڪانڌُ ڪَمِيٽِي ڪَنِئو.

وائي

ڪَا جَا ڳَالهِہ هُئِي، ٻاروچي جي مَنَ ۾
سِرُ سَگِرِ، پُرُ پيچَرِي، ٽُون جا لوڪَ سُئِي
سَسُئِي سَنگهَرَ پِٺِيين، ڪيرُ چَوَندو مُئِي
پَنڌُ ڪَرِيندي پرينءَ ڏي، ڪَڏهن ڪانہ ڪُئِي
آن ڪا ڏِٺِي اوٺِيا، ڪيرَنِ پاسِ ڪُهِي.

داستان پنجون

۱

هَٿين پيرين مُونڙِيين هَلجُ ساڻُ هِنيين
عِشقُ آريءَ جامَ جو نِباهِي نِيين
جان جان ٿِي جِيين، تان پاڙِج ڪو مَ پُنهونءَ سِين.

۲

هَٿين پيرين مُونڙِيين، ڪَهجُ پَرِ ڪَپارَ
مَتان چوري چَڏِيين پريتَڙِي پَچارَ
توکي سَنڌَ سَسُئِي سَندي لَئُون لَغارَ
توڙي هُونِ هَزارَ، توءِ پاڙِج ڪومَ پرينءَ سِين.

۳

هَٿِين پيرين مُونڙِيين، ڪَهجُ پَرِ قُدامَ
وِچ وَسِيلو ناهِ ڪو اوري آريءَ جامَ
هِنيين لائي هامَ، پاڙِج ڪو مَ پُنهونءَ سِين.

. ۱۸. ووءِ= هاءِ هاءِ واري درد جي دانهن. ۱۹. وِڙ= اڌنگا، روازي. ٻيءَ سٽ ۾ ٻہ پڙهڻيون: "سوجهي" ۽ "سوڻي". لغت جي لحاظ سان ٻئي صحيح آهن، پر 'سوجهي' ۾ سُرت ۽ سنڀال واري معنيٰ سمايل آهي. سسئي سوجهي ڪڍيا= سمجهي سنڀالي سڀ تعلق ڦٽا ڪيا. نِيامُ= نِيَرُ= لغت واري معنيٰ: پڙو عورت جو، هيٺينءَ اوگهڙ جو ڍَڪَ (پهاڪو: "رَن پَٽِي ٻُڏي، هيءُ پيو نِيَرُ نپوڙي") اصطلاحي معنيٰ: ڍَڪ، پردو. ۲۱. قال= قيل قال، اصل ڪيل ڳالهہ. سٽ جي معنيٰ= ٻاهران لوڪ سان ڪٽي دنيا جي وهنوار واري ٻي ڳالهہ هجي، پر اندر منجهہ 'ڪالهوٽي قال' هجي يعنيٰ ماضي واري اصل ڪيل ڳالهہ جي يادگيري هجي. اها قال يا ڳالهہ ("الستِ بَربکم قالوا بليٰ" واري) ياد ڪر، جيڪا تو پنهنجي پياري سائين سان ڪئي! وائي. سِر= رڙهہ. سگِر= ساٺ واري واٽ ۾. پُرُ= هل. لوڪ سُئي= جڳ ۾ پنهونءَ جي سڱ سان مشهور ٿي. سَنگهر= پبوٽي جي لڪ جي پريان ماٿري جنهن ۾ سسئي جي نالي سان قبر آهي. ڪُئي= ڪوئجي وئي، ڏري ٿي وئي. ڪيرن پاس= ڪير جي وڻن وٽ. ڪُهي= ٿڪل ۽ ساڻي. د-۵: ۱. مونڙِيين= گوڏن ڀَرِ (مونا= گوڏا). پاڙج ڪوم پنهون سين= پنهونءَ سان ڪو بہ بيو مٽ نہ ڪج، برابر نہ ڪج. ۲. پر ڪپار= مٿي ڀر. پريتڙي پچار= عشق جي پچار. سڄي سٽ جو مفهوم= اي سسئي! توکي 'لئون لغار' (عشق جي لغار) جي سنڌَ حاصل آهي، تنهنجو عشق تو وٽ سَنڌ آهي، تو لاءِ تنهنجو عشق سنڌَ آهي. ۳. قدام= اڳتي. پر قدام= اڳيرو. قدام(ع)=اڳ، آڏو، اڳتي. هام= (ع. هم) = ارادو. حام(ع)= گرمي ۽ تپش وارو. هن سٽ جي مختلف پڙهڻين مان هيٺيون پڙهڻيون بهتر معنيٰ واريون ٿي سگهن ٿيون: (الف) هنيين لاءِ هام= هنيين جي هام هڻي، پنهنجي ارادي کي مضبوط ڪري (ب) هنيين لاءِ حام= هنيين کي تپش ڏئي اندر کي گرم ڪري، بي پرواهہ ٿي.

Marfat.com

٤

هَتين پيرين مُونِڙيين سِرجُ ساهِ پَساهِ
هوتُ گَڏبُئِي هَبَ ۾ رَهبَرُ مَتي راهَ
جان جان ساٿُئِ ساهُ، تان پاڙِج کومَ پُنهونءَ سين.

٥

ٽَتيءَ ٽَڏِيءَ کاهِ، کانهي ويلَ وِهَڻَ جي
مَتان تِئي اُونداهِ، پيرُ نہ لَهين پرينءَ جو.

٦

ٽَڏِيءَ ٽَڪِي نہ وِهي، ٽَتيءَ کَري تاڻَ
وِڏِي آ وَٽِڪارَ ۾ سَسُئِي پاڻَ سُڪاڻَ
پُڇِي پَہ پَکين کي پيئِي مُنڌ پَرياڻَ
ڏَنسِ ڏيہَ وَٽَن جا تَن اَللهَ لَگَ اَهِجاڻَ
مانَ پَرچي پاڻَ، اَچي آرياڻِي وَرِي.

٧

توٽي وِلاڙون کَرين، توٽي هَلين وِکَ
لِکيي مَنجهان لِکَ، ڏِرو ضايَعَ نہ ٿِئي.

٨

لِکيو جو نِراڙِ، سو اَنگُ کِياڙِيءَ نہ ٿِئي
پاڙِئو وينِي پاڙِ، جيکِين لَکيو لوحَ ۾.

٩

جِتي جيتِريون، لکِيُون لوحَ قَلَمَ ۾
تِتي تيتِريون، گهَڙِيُون گهارَڻِ آئِيُون.

١٠

کِئائِين کيچِين لَئِي جُسو جَلاوَتِ
چَڏِي پيئِي چَپرين هارِي سَڀِ حُجَتَ
هُئِي نِماڻِي نِستَ، پَر پَنڌُ وِڏائِين پاڻَ تي

١١

پَنڌُ نہ پَنڌَن جيترو، کِيئَن سُڄَندي کِيہ
جيکَرَ کَريان ريہِ، پَرَ چُوندا مُنڌ چَڙِي ٿِي

١٢

چُونمِ مَرُ 'چَڙِي ٿِي'، پَرَ جي سَڏُ سُٽِين
مَرُ مُونهِين کي ڏِين، ماڙهُو اَچِئو مِيهَڻا.

١٣

ماڙهُو ڏيئِي مِيهَڻا مُونکي گَندا کوهُ
صورتَ سُپيرِنِ جي، ڏِٺِي کونهِي ڏوهُ
ڇَپَرُ منجهان ڇوهُ، روئِي رَڱِينديسَ رَتُ سِين.

١٤

جَڙَ جا هَنيَمِ جَتَ، تِنہِ ڳُجهِيءَ ڳارِيَمِ جِندَڙو
آٽي اَندَرِ کوڙِئا کوهِياري کَروَتَ
سُورَنِ ساڙِي آهِيان سِکان کي صِحَتَ
اَندَرِ ريلاءِ رَتَ، باهَرِ ٻاڦَ نہ نِکِري.

وائِي

ويهُ مَ واٽَ وِرچِي، هو اَللهَ مِيان!

---

٤. سرج ساه پساه= ساه پساه سان هر دم سان ذرو اڳتي وڌج. هب (ع. هبهاب)= رج بيابان. ٽڏيءَ ٽکي نہ وهي= ٽڏ ۾ ٽکجي نہ ويهي. سُکاڻ= چڱي ڪاڻ، اها ڪاڻ جيڪا چڱي ڪري لاهجي. پاڻ- سُکاڻ= پاڻ واري سُکاڻ، پنهنجي سُکاڻ، سسئي سُکاڻ آهي، چڱي ڪاڻ نباهڻ واري، چڱيءَ پر ڪاڻ لاهڻ واري آهي. سسئي پنهنجي سُکاڻ وٽڪار جي وٽن ۾ وڏي ۽ انهن کي بہ سُکاڻ وارو ڪيائين جو هنن بہ ڪاڻ قبولي ڏس ڏنس. ٧. ولاڙ= پيري کڻڻ وقت، آڏو وڌو ڦيرو ڪري جانچڻ تہ پيرو اڳتي نکري ٿو يا نہ، ولاڙون ڏيڻ، ولاڙون ڪرڻ= آڏا وڏا ڦيرا ڪرڻ. لکيي منجهان= جيڪي 'لوح' ۾ قلم لکيو تنهن منجهان، تقدير جي لکيي. مان. ٨. لکيو جو نراڙ= جيڪي نراڙ ۾ لکيل، جيڪي چٽو پڌرو پيشانيءَ تي لکيل. پاڙئو وينِي پاڙ= اهو اوترو ويٺي پورو ڪر، سهہ ۽ پوڳ. ١٠. جسو= جسم، بت. جَلاوت= (ع. جَلا) پڌرو، ظاهر (بنا پردي). جلاوَت (ع. جلوه= تحفو)= نذرانو، پاڻ قربان ڪيائين، پاڻ پرنيائين. هاري (ضعيف) سڀ حجت ڇڏي جبلن ۾ گهڙي (پيئي چپرين) رواني ٿي. ١١. کِيہ= تکي تيز آواز واري رڙ. ريہ= وڏي رڙ. ١٢. سڏ سٽين= سٽڻ ۾ اچن (منهنجا سڏ پنهونءَ کي سٽڻ ۾ اچن). ١٤. جڙ= سنهڙي لڙون يا تار جنهن مان ڪن ٻن شين (چوڙين وغيره) کي ڳنڍجي. (اصطلاح طور) محبت جي لڙون يا تار، عشق جي جڙ. ڳاهيم= پيڙيم. جندڙو= جان، ساه پساه. وائي. واٽ ورچي= واٽ ۾ ورچي ڪک ٿي.

Marfat.com

جي ڳھَندِينءَ، تي لَھَندِينءَ وو!
پيرَ پٽان ئِي ڳُونٺرا، رائي ڪِيَسِ رَچِي
مُنهُ ڪَرِ مَعذُورِينِ ڏي پُنهون جامَ پَرَچِي
مُونکِي تِنهِ مارئو جٿَن مُونکي جا چِي
وِنڊرَ وانڍِيَنِ تي ڪانڊِي ٽِيندَمِ ڪيچِي
ڪَنِي اَچِي ڪا ڳَهِي، ڪَنِي اَچِي ڪا چِي
اَملَ پانيان اَنِ ڪي، ساجَنِ مُونکي سا چِي.

داستان ڇهون

١

ڪيچان اوري ڪيتريون معذوريون مُيون
واٿون ويھ ٿيون، ڪهُ ڄاڻان ڪيھِيءَ وٿا.

٢

اوري آريءَ ساڻَ، سَسُئِي ڪِينَ سَمَجهِئو
ڪَري پيڪَ پُنهونءَ سِين، پَڌِرِ وِڏائِين پاڻَ
جَٽِ وِڄايو ڄاڻَ، بانيَڻِ بارُوچَنِ سِين.

٣

ٻَري تہ ٻيلِي ڳهٽا، ساٿِي پُڇِي سُڪُ
رفاقَتَ رِجُن ۾ ڏُونگر ڪارِي ڏڪُ
آريءَ جو اُھُڪُ، مُون رَهنُما راهَ ٿِيو.

٤

ڏُونگرُ تہ ٻيلِي، نہ تہ ڏِجي ٻَنِ ٻيلِين ري
سا ڪِئَن وِهي ويسَلِي جا سُورَنِ سَهيلِي
چوٽِيُون چَنبيلِي، جِئَن تِئَن جهاڳِي اَڪتِي.

٥

تان جي هوتَ نہ ڪَن، جو تُون سَڳَ سُٽِي سَرَهِي ٿِينءَ
لَڪين پِيُون، لَطِيفُ چَئي، بانهيُون بارُوچَنِ
اِنَ دَرَ مَٿي دادِليُون رُئنديُون رَٿُ وِڃَنِ
سَندِي ذاتِ جَٿَنِ، آهي اَباجهِي ڳهٽو.

٦

هِتان تِي هَلَندِياس، سامُهين ساٿِيہَ ڏي
سَونَ ڪَٽورا سَنگهَرُون ڏُونگرِ ڪي ڏِينديِاس
آيَلِ بارُوچَنِ سِين ڪيسَريا ڪَندِياس
مِليَسِ تان مِلَندِياس، نہ تہ گهوريَسِ بارُوچَلَ تان.

٧

تان مُون پيئرُ پَئِي ناه ڪا، جانِ آرياڻِي اَڳَ
ڪوسو ڪوهيارَنِ جي واءُ مَ لڳي وَڳَ
ٻِئا پُڻُ جَٽَنِ جَڳَ، منهنجِي پِرت پُنهونءَ سِين.

وائي-١

آئِين اَچِي پَسو، جيڏيون وو!
هِيءَ جو وَهُ مُنهنجي جِندَڙِي!
هي جو حالُ مُنهنجِي جِندَڙِي!
پائي وِلڙا پيرَ ۾، مَنجهان ڪرِسَ ڪَسو
ڏيئِي وِلڙا ڏاهِ ڪي، سُورَنِ جو سَرسو
آڻُون ڏورِيندِي اَنِ ڪي، ڏيئِي ٿَنَ ٿَسو

ڳهندينءَ= گهٽو پنڌ ڪندينءَ، تکو تکڙو پنڌ ڪندينءَ. تي لهندين= تڏهن ڳولي لهندينءَ. رائي ڪيس رچي= رائي رچائي ڳاڙها (رت وارا) ڪري ڇڏيس. جاچي= جاچئي، جيڪا ڳالھ ڪئي. ڪا چي= ڪا چئي، ڪا ڳالھ ڪئي. ساچي= سا چئي. د- ٦: ٢. اوري= پنهنجو حال بيان ڪري. پيڪ= گهٽي پيار وارو ناتو. پڌر وڏائين پاڻ- پاڻ کي ظاهر ڪري وڏائين (تہ اصل ۾ ٻانيڻ جي ڌيءَ هئي ۽ پوءِ ڪٽيءَ ڪيس نپائي وڏو ڪيو). ٣. ٻري تہ ٻيلي ڳهٽا. الخ= ٻريءَ کي ٻيلي ڳهٽا، ٻري (تپ) واري اگهي ۽ بيمار کي مدد ڪندڙ ڳهٽا. ساٿي پڇي سک= سُک (وارو) پيو ساٿي پڇي، پر ملن ئي ڪين. رفاقت رجن- الخ= ڏک ئي آهي جيڪو رجن ۾ بہ "ڏونگر جبل کي ٿو رفيق بنائي". ٤. ٻيلي همراه هجن تہ جبل جهاڳجي، نہ تہ ٻن ڏجي. سسئي سورن جي سهيلي آهي، ۽ سُور ساڻس ٻيلي ۽ همراه آهن، تہ پوءِ هو ڏونگر ڏورڻ کان سواءِ ڪيئن اجايو ويهي رهي! چنبيلي= سسئي (چنبيلي وانگر سُرهي). اڪتي= ٻئي طرف پار پئي. ٧. پئي= پَلُ، ڊپ. ڪوهيارن جي وڳ کي شال ڪوسو واءُ نہ لڳي. جٽن جڳ= جٽن جا جڳ، گهٽائي کي جت. وائي-١. وَهُ= ويڌن، ڏکيو حال. ڪرس ڪسو= ڊپن مثل ڪرس گاه جو ڪوسڙو (جوتو). ڏاهہ= ٻانهي. سرس= چنبڙي ويندڙ مَسالو. ٿسو= اَچ بڪ. ساه= ايذاء، چنڪو.

Marfat.com

ساءُ نہ آيان سُورَ جو، هارِيُون! تِيُون هَسو
متان ويهو ويسِريُون! رِڙهو تان رَسو
مُندائتي مِينهَ جيئن، ويروتارَ وَسو.

وائي-٢

پانڌِي پِرِينِ جو،
آءٌ مانَ کو پَسان
پيتَرَ پَلين اُسَهو، ڏُونگرُ ڏورَڻُ اسان
مُندائتِي مِينهَ جِئن، ويلو ويلَ وَسان.

داستان ستون

١

آءٌ نہ گڏي پرِينءَ کي، تورا ڏِينهَ ٿِئا
راتِين روزَ وِئا، عَبثُ آريءَ جامَ ري.

٢

آءٌ نہ گڏِي پِرِينءَ کي، سَهَسِين سجَ وِئا
هَلَڻَ ويرَ هِئا، ديکي شالَ دَمُ ڏِيان.

٣

آءٌ نہ گڏي پِرِينءَ کي، ٿُون تو لَهِين سِجَ
آءٌ جي ڏِيَئِين سَنيهَڙا نيئي پِريان کي ڏِجُ
وَجي کيچِ چَئِجِ، تہ 'ويچارِي واٽَ مُئي'.

٤

آءٌ نہ گڏي پِرِينءَ کي، پويون ٿِئُم پَساهُ
سِکانَ تِي سَکَراتَ ۾، رويو پُڇان راهُ
شالَ مَ وَجي ساهُ، پَسَڻَ ڏاران پِرِينءَ جي.

٥

آءٌ نہ گڏِي پِرِينءَ کي، عُمر تان وِئي
وِلهِيءَ ڏِينهَ وِجائِيا، سَرَتِيُون سَيئي
پِيريءَ ۾ پيئِي، اکيون آرِيءَ ڏي کڻي.

٦

آءٌ نہ گڏي پِرِينءَ کي جوَيَنُ وِئڙُمِ جاڙ
آڏو آرِياڻِيءَ کي چاڙهيکا ۽ چاڙ
مُون مُنيءَ کان نہ ٿِئي وَڏپَڻ مَنجھ وِلاڙ
عُمرِ سَپِ اواڙ، وِيئَمِ تي.واکا کَريان.

٧

آءٌ نہ گڏِي پِرِينءَ کي، هِيءُ پُڻُ ڏِينهُ وِئو
نِهوڙي ناپُن سِين مُون کي نِيهُ نِئو
مُنِيءَ موتُ ٿِئو، "پَيہ پَيہ" کَندي پَنڌَ ۾.

٨

آءٌ نہ گڏِي پِرِينءَ کي، مَتان آيو مَوتُ
واجهائِيندي وَرَهِ ٿِئا، هَئي نہ گڏِئُم هوتُ
جيکُسِ ٿِينديَسِ فوتُ، فَنا هِن فِراقَ ۾.

٩

آءٌ نہ گڏِئُ پِرِينءَ کي، آيو عزرائِيلُ
جوراڻي سِين جيڏِيُون نَکو قالُ نہ قيلُ
آيو موتَ دَلِيلُ، مارِيندو مُراد کان.

١٠

وِلاڙِئو . وَٽِين چڙهي، گِجهُن ٿِيندِي گِاهُ

هسو= کلو. ويروتار= گهڻو گهاٽو، عام جام. د-٧: ١. تورا ڏينه ٿئا= کي تورا ڏينه ٿيا!!: يعني گهڻا ئي ڏينه گذري ويا. عبث= اجايا، بي مقصد. ٢. سهسين= هزارين، گهڻا ئي کي ڏينه سج ايري لهي ويا. هئا= هئان، هتان. هلڻ وير هئا= هتان هن جهان مان لاڏاڻي وقت. ٥. وِلهيَ= سجي، ڏکي. پيريءَ ۾= آخري عمر ۾ (جڏهن پساه پورا ٿيڻ وارا آهن). ٦. جوبن وئو جاڙ= جواني ويساهي وئي؛ جوبن مون سان جاڙ ڪري وئو= مونکي برغلائي مون سان جٽ ڪري وئو. آرياڻي پنهون تائين پهچڻ کان اڳ آڏو جبلن جا چاڙهيکا ۽ چاڙهه آهن. ولاڙ= پيري ڪٽڻ ۾ تک ۽ تيزيءَ سان آڏا قيرا ڪرڻ (۽ پيري جو رخ جانچڻ تہ ڪيڏانهن تو وڃي). اواڙ= واڙ کان سواءِ، مقصد جي دائري کان سواءِ. ٧. نهوڙي= جهلي گهڻي بيوس ڪري. ناپن سين= زوردار چنبن سين. پيہ پيہ= پرين پرين!. ٨. معنيٰ صاف آهي. ٩. عزرائيل= موت جو فرشتو. جوراڻي سين= زوراور سين، ڏاڍائي سين. نکو قال نہ قيل= ڪجھ پڇڻ جي واهه ئي ڪانهي. موت دليل= موت جو دليل (جيڪو جڻ موت جو پيغام ٿي آيو). مراد کان= مراد پوري ٿيڻ کان (اڳ). ١٠. گجهن ٿيندي گاهه= گجهن جو قوت ٿيندي (سسئي پکو پهه ڪيو آهي تہ هو پنهونءَ پويان ويندي، بيابان ۾ گجهن جو کاڄ ٿيندي). سسئي پنهنجي جند جان کي پنهونءَ خاطر سوريءَ تي چاڙهيو آهي.

Marfat.com

سَسُئِي سُوريءَ چاڙهيو پُنهونءَ لَئي پَساهُ
هُوءِ مِرُوَن هيءَ ماهُ، کِينَ کَمِيٽيءَ رکيو.

۱۱

وِلاڙِئو وَٽين چَڙهي، رائو پَسئو روءِ
وِچان جو وِڇُ پوءِ، سو کَنه پَرِ کَهِي لاهيان.

۱۲

وِلاڙِئو وَٽين چَڙهي اُونچَن مَٽي اڄُ
لالَنَ کارِڻِ لَڄَ، باسِيائين بَرنِ کي.

۱۳

وِلاڙِئو وَٽين چَڙهي، ڏِٺو پَٽوري لانگَ
سَسُئِي مورَ بَچَن جِئَن تاريءَ تاريءَ چانگَ
کانڌِي ٽِيندِيَسِ کانگ، هُوءِ جي روڏَ رِجن جا.

۱٤

وِلاڙِئو وَٽين چَڙهي، کِين جو ڏِنائين
موتَ پِہ مارِيائين، پاڻُ تنهين جِيءَ پُٺِ ۾.

۱۵

وِلاڙِئو وَٽين چَڙهي، پَسو سَگهہَ سَندياس
آڌِيءَ وَجئو آکڙي، نکو پِيءُ نہ ماس
سوئِي سو سيٽاسِ، پَري پَڙاڏا کَري.

۱٦

وِلاڙِئو وَٽين چَڙهي، ڏاڍو ڏوري ڏُورِ
سُپيرِيان جي سُورِ، پَري پَڙاڏا کَري.

۱۷

رُجن ۾ رَڙِ ٽِي، کَرَ کووِلَ جِي کُوکَ
وَلولو ۽ وُوکَ، اِيءَ تان آهَ عِشقَ جِي.

۱۸

رُجن ۾ رَڙِ ٽِي، کَرَ چَتونءَ جِي چانگارَ
اِي عِشقَ جي اُبکارَ، نَعرو آهي نِيهَ جو.

۱۹

رُجن ۾ رَڙِ ٽِي، جِهَڙي کَري نہ جوءِ
اِيئَن نہ عورَتَ هوءِ، اِيءَ تان آهَ عِشقَ جِي.

۲۰

رُجن ۾ رَڙِ ٽِي، کَرَ کُٽِکِي کُونجَ
نَعرو مَنجهہِ نِکُونجَ، اِيءَ تان آهَ عِشقَ جِي.

۲۱

رُجن ۾ رَڙِ ٽِي، کَرَ سارَنگِيءَ جو سازُ
اِيءُ عِشقَ جو آوازُ، ماڙهُو رکَنِ مُنڌَ تي.

۱۱. ولاڙئو وٽين چڙهي= پيري لاءِ اوهاڙون ڏيئي وري وٽن تي چڙهي آڏو ڏسي. رائو پسيو روءِ= آڏو جبل جي ريتي واري واءِ وارو رئو ڏسي روئي (جو اڳتي کجهه بہ نظر نہ پيو اچي). (متيان کشالا پئي کري چاڪاڻ جو پانئي ٿي تہ:) (الف) پنڌ ۾ دير ٿيڻ سببان وچان جيڪا وڏيڪ وٿي پئي ٿي سا کنهن ريت جلدائي کري پوري کريان (ب) پنهون ۽ منهنجي پيار واري ناتي وچان جيڪو وڇ ٿو پوي (فرق ٿو پوي) سو کنهن ريت پنهنجي کشالي سان ميٽايان، اها ميار کنهن ۾ لاهيان. ۱۲. اونچن مٽي= وڏن ڊگهن وٽن تي. باسيائين برن کي= برن بيابانن کي باسيائين تہ جئن اهي کيس پنهونءَ تائين پهچائين. ۱۳. پٽورو، پٽولو= مٽي جو ريشمي ڪپڙو ('پٽولا پنهواريون مور نہ مٽي کن'). مور جي سهڻن بچن وانگر جيکي ٽاري ٽاري ۽ چانگ چانگ تي وينل هوندا آهن، سسئي بہ وٽن تي چڙهندي ائين پئي سونهي. روڏ= رڻ جا وڏا کارا کانگ. ۱٤. کين جو ڏنائين= کنهن اهڙي منزل تي پهتي ۽ اهڙو جلوو ڏٺائين. جو موت کي بہ مارہائين ۽ پاڻ بہ ان جي پٺ ۾ مئي. ۵. آکڙي= آٿڙي، ٿابڙي، کشالا کري (آکڙ= ٿابو). ماس= سنديس ماهه. سيٽاس= سائس (گڏ). پري پڙاڏا کري= ان (محبوب) جا پڙاڏا ۽ غوغاء پري پري تائين پيا پون (ہڏجن). ۱۷. رُج بيابان ۾ سسئي جي دانهہ ائين جو ڄڻ کوئل جي کُوک آهي. ولولو= جوش= جذبو. ووک= جوش ۽ جذبي مان تک ۽ تيزي واري دانهہ. سسئي جو اهو ولولو ۽ ووک حقيقت ۾ عشق جي آه آهي. ۱۸. کر= ڄڻ تہ. اپکار= گرميءَ واري دانهہ، سسئي جي رجن ۾ رڙ عشق جي گرمجوشي واري دانهہ آهي بلک نيه جو نعرو آهي. ۱۹. رجن ۾= زال ماڻهوءَ جي دانهہ وانگر دانهہ ٿي؛ پر کا عورت اهڙي دانهہ کري نٿي سگهي: هيءَ حقيقت ۾ عشق جي آه آهي. ۲۰. کٽکي کونج= ڄڻ کونج ٿي کرکي. نکونج= گهاٽي وڻراهہ.

Marfat.com

وائي-١

ٿَنَ مَنَ مَنجهہِ ٿوارَ، هو يارَ!

سَدا آهي سِڪَ ۾

سَدا آهي سُورَ ۾

ڇُري ڇُٽڪِي ڇِتَ ۾، ڇِئَن سا گهَندِيءَ لارَ

پُٽِي ڏوريان ڏونگرين، مُونکي ٿون اوسارِ

لَڳِي اُج اکِين کي، سِڳهو موٺُ سَتارَ

پَسان ڪِيئَن پِريَٽُو، ڪاڙِي پِرتِ پَچارَ

بَندِياٽِي بنيورَ ۾ آهيان آنهئان ڏارَ

مونکي ڇَڏِ مَ ڇَپَرِين، آرِياٽِي آڌارَ

ڏِيان خِيزُ خزان ۾، بي تو مَنجهہِ بَهارَ

مُضرِتَا مُونکي ٿِيا، حَڪِيمَن هزارَ

دَوا آهِيين دِلِ جي وارُو واقفُ ڪارَ

آٽي ڏي عَليلَ کي مَعجُونُون موچارَ

آهي عبداللطِيفَ کي تُنهِنجِي پِيہ پَچارَ

وائي-٢

هِيءَ گهايَلِ هَڏِ جهوري

ڪيچِي مُون نہ سَڳِيٽا

عِشقَ آريءَ جامَ جي، هِيءَ جهُونڙِي هَڏَ جهوري

رَهي جا رُجِن ۾، سا ڇَپَرِ ڇَڏِئو مَ چوري

اَڊِيُون آرياٽيءَ لئي، ڏُونگرِ ڏِينديَس ڏوري

وائي-١. گهندبيءَ لار= ڇڙيءَ جي لوهي لار جيڪا ڇڙي ۾ لڏي ٿي، لڳي ٿي، ۽ وڃي ٿي. اوسار= اڳتي منزل ڏي وڌاء، اڳتي ڪر. آنهئان= اوهان ڪان. خيز= ٽپا، اڇلون. خزان= سَرَء جي مند. مضرتا= نقصان ڪار، ايذاء ڏيندڙ. وارو= مددگار. عليل= بيمار. معجونون= طاقت واريون خاص شيون. پيہ= اي پرين. وائي-٢. هڏ گهوري= پل تہ قربان ٿي. (مصراعون) جهونڙي= عمر ۾ نہ، پر درد ۽ فراق ۾ جهوني ڪيل. جهوري= زخمي ڪئي.

سُر ديسي

ڏيرن ۽ ڏاگهن جو بنيور ۾ اچڻ، پنهونءَ کي پاڻ سان نيڻ ۽ سسئي جو ڏکن ڏولاون ۾ پوڻ هن داستان جا مرڪزي موضوع آهن. سسئي تي سرتين جو حرف تہ جڏهن ڏاگها اڳڻ تي ڏنا هُيئي تڏهن انهن جا گوڏا ٻڌين ها ۽ نِيرَ وجهي ڪرف هٽي قابو ڪرين ها. سسئي جو جواب تہ:

جاٽان جي جتن، پوءِ پٽاندر هيترو
آءٌ ڪيئن مُلا تن، سرتيون سورَ پرائيان!

وڌيڪ اعليٰ فڪر جا نازڪ نُڪتا اهي جو باوجود ڏکن ڏاکڙن جي، سسئي سَوليون وايون ٿي واري تہ: ”جتا شال جِيو، جِيو ٿا جاڙون ڪريو“؛ ”چا جي ڏنگا ڏير، منهنجو ڏينہ ڏنگو مَ ٿئي“، ”توڏن جون تڙپيڙ ۾ تريون ترڪن تان مَ“؛ ”گُسڙ ٿئي مَ گس، پٽِي پوءِ مَ پرينءَ تي“. وڌ ۾ وڌ ايترو ڏوراپو تہ ”پنهون پاڪ پُرس، هوتَ نہ ڪجن هيڏيون!“. پر سسئي جو پنهنجو پڪو پهُ تہ ”چنڻ تان نہ پئو، هيءُ سگ نہ چنڻ جهڙو“!

داستان پهريون

١

مُنِيَسِ جهَلِ مَهَارَ، ڪُنِيَسِ ڪاهِ مَ ڪَرَهو
مون نِماڻِيءَ جي نِجهُري، پيرو ڪج پَتارَ
ساجَنَ تو هان ڏارَ، ڏِنُمِ ڏِينہُ قِيَامَ جو.

٢

ڏاگَهَنِ، ڏيرَنِ، ڏُونگَرَنِ، تِنهين ڏِنُمِ ڏُڪَ
سي سَيَ پانيَمِ سُڪَ، هيڪانڊِ ڪارَڻِ هوتَ جي.

٣

وِٺا وَرائي جيڏِيُون مون ڏُکِيءَ کي ڏُکَ
وِيئِي ساريان سُڪَ، هيڪانڊِيءَ هُئامَ جي.

٤

ڏاگَهَنِ، ڏيرَنِ، ڏُونگَرَنِ، ڏُکِنِ آءٌ ڏڌِي
پُڇان پيرُ پُنهونءَ جو وِجهان وِڪَ وَڌِي
لکيي آءٌ لَڏِي، ناتہ پَٽَنِ ڪيرُ پَنڌُ ڪَري.

٥

ڏاگَها ڪِيمَ ڏرو، اهنجو آرياڻِي اگِي ٽِيو
موڙِي مَجَر ٿارِيُون چانگا ٽا چَرو
آن تان حَرَفُ هَرو، مُوَرائِين مَعافُ ٿِئو.

٦

اڳڻَ مَتي اوپَرا، جَڏهِن ڏاگها ڏِنئہ ڏِينهَن
وَنِي سَرَڪَ سَسُئِي، ويهُ وِهاڻِيءَ سِينئن
چونِي سِين چانگن کي، جَڙ جنجِيرَنِ جِيئن
تہ هوتُ ٿنهنجو هِيئن، پُنهون نہ نِيائون پاڻ سِين.

٧

اڳڻَ مَتي اوپَرا، جَڏِ ڏاگها ڏِينہَ ڏِناءِ
ڪُنجِيون جي ڪُرِفنِ جِيون ڪِنہِ جِنہِ لَلِ لِڪاءِ
وَنِي پانڌُ پُنهونءَ جو، ويهِي راتِ وِهاءِ
تہ صُبحَاڻِي سَندياءِ، ٿِئي سارُوڻِي سَسئي!

د-١: ١. مُنِيس= آءٌ مُني! ڪُنيس= آءٌ ڪُني! ڪرهو= اٺ. ٢. هيڪاند= گڏجاڻي، وِصال. ٣. وٺا وَرائي= چوڌاري ڦري آيا، ڏک ويڙهي وٺا. هيڪانديءَ= هيڪاند ويل، پنهونءَ سان گڏ هئڻ واري وقت. ٤. ڏڌي= زخمي ڪئي، ڏکن سان مونکي ڏڌريو. لکيي آءٌ لڏي= لوح قلم جي لکيي مونکي جهليو. ٥. ڏرو= ڏڄو. اڳي ٽيو= اڳتي آهي جيڪو اوهان جي سنڀال لهندو، اوهان جو آڳهُ آهي. مجر ٿاريون= مجر واريون ٿاريون جن تي ڪچڙو ٻورُ ۽ سنهڙا گلڙا (مجر) آهن. حرف هَرو= ميار وارو اکر، عتاب. ٦. اوپرا= اجنبي. وني سَرَڪ= ١. پنهونءَ واري اٺ جي مهار جهلي قابو ڪري. [سَرَڪَ (ج) سَرڪُون= گهوڙي جي ڳچيءَ جي مهار، ڳچيءَ ۾ ٻڌل ۽ باقي رسو پرٺي ۾ ٻڌل. رائج ٻوليءَ ۾ گهوڙي جي سرڪ چئبو ۽ اُٺ جي مهارَ، پر اصطلاح طور هت سرڪَ معنيٰ اُٺ جي مهار]. ٧. ڏينہ ڏناءِ= ڏينہ جو ٿي ڏناءِ. اصل عربي لغات ۾ 'قُفلَ، جنهن مان جمع 'قفلن' (جئن ڪاتبن لکيو آهي). صحيح آهي. لل= حيلي سان، سمجهہ سان. سارُوٺي= سنڀار، سجاڳي.

Marfat.com

٨

اَڳَڻَ مَتي اوپَرا، جَڏهن ڏِنئَہ اُٺَ
ڏاٺيَرَ نہ ڏاگھَنِ کي، اوڳِي ساڻُ اَکَٿَ
تہ هُوندَ نہ تُنهنجي هَٺَ، سُورَ پَرايا سَئَئي.

٩

اَڳَڻَ مَتي اوپَرا ڏِنئَي جَڏَ توڏا
وَنگِيئِي نہ وارَنِ سين، تَنِ گورَنِ جا گوڏا
تہ لَڪَنِ جا لوڏا، هوندَ نہ سَنئَہِ سَئَئي.

١٠

ڏاگھنئُون ڏيرِن، جي آندا بَڙڏ پَنيورَ ۾
هَٽِي چيلھہ چَرا ڪِئا، وَهِ پَئِي وَهڙِنِ
ڪُريءَ ڪُڙڪو اُنِ جو، هوندَ سُتي سُئو سَپِنِ
ڏاندَنِ سات سَيدُ چَئي پيادِيُون پهُچنِ
جَنِ جو پيرُ نہ لَڳي پَٽيين، تَنِ آيَمِ ساڻُ اُٺَنِ
گُنگَنِ ۽ جُنگَنِ، مُندَ اَسُونهين ميڙئِين.

١١

اَڳِي اُٺَ رَڙَنِ، مون پيري ماٺِ ٿِي
پَلاٽِيندي پاڻُ ۾، ڪُڇئو ڪِينَ ڪُنَنِ
ڪاجا مامَ مُنَنِ، هِنِ پُٺِ هُئِي هُنِ سِين.

١٢

ڇا جي ڏِنگا ڏيرَ، مُنهنجو ڏِينہُ ڏِنگو مَ ٿِئي
اُٺَنِ اوٺيئڙَنِ جي، ڇا وَهِيٽو ويرُ
هِيءَ ڪَميٽي ڪيرَ، جا اَمُرَ ڪي آڏِي ڦِري.

١٣

جَتَنِ جا جيڏِيون، هُٺَڙمِ سُکَ سَرَتِيُون
پاندُ نہ ڇَڏِيان پرينءَ جو، جي هوتُ ڪَري هيڏِيون
مون ڪَميٽيءَ ڪيڏِيون، اُميدُون اَصِيلَ سين!

١٤

جَتا شالَ جِئو، جِئو تا جاڙُون ڪَريو
بانيَڻَ جو بَروچَ ري بيلي ناه بِئو
ڇِنڻُ تان نہ پِئو، هيءُ سَگ نہ ڇِنڻَ ڇِھڙو.

١٥

جَتَنُ ڪَچ جَتَنِ جو، آيا ڪِين ايندا
وَنِي پُنهون پانهنجو وَٺان تو وِيندا
دَمُ نہ دَمِيندا، سِڌاريندا ساٿِيھَ ڏي.

١٦

جَتَ هَڌهين هُتِ، مون هِتِ هينڙي حَلُ ٿِئا
چَنگل جَنِي چوُقِرا، راحَتَ تَنِ جي رُتِ
گُنگَنِ جي گُبَتِ، چيڙي وِڏِيَسِ چپَرين.

---

٨. ڏانيئہ نہ= ڏانوَڻ نہ ڏنئي. اوڳي= موڳي. هٺ= ڏِيل، جند. ٩. ونگيئي نہ= (رسن سان تن جا گوڏا) وکوڙي ٻَڌءِ نہ، انهن کي ونگ نہ وڌئي. ١٠. ڏاگهنئون= ڏاگهن جي بدران، اٺن جي بدلي. ٻڙڏ، ٻڙد= ڏاند. چيلھہ، چيل= ڳُرن سان کوٽائي ڪري، زوراتا ڳُر هٽي زمين ۾ ڊگهي چري ڪن. چرا ڪئا= ڪڏا ڪيا. وَهِ پَئِي= زور ۾ اچي، زور واري مستي ۾ اچي. وهڙن= جوان ڏِڳن. ڪُريءَ ڪڙڪو= ڏاندن جي ڪُري هٽڻ (ڳُرن کي زوراتو زمين ۾ هڻڻ) جو وڏي سَنڪي وارو آواز. گنگن= اٺن. جنگن= زوراور سوارن. مند اسونهين ميڙئين= يا الله، هيءَ ويچاري زال جيڪا رستي جي سونهين ناهي، واقف ناهي سا شال ساٿ سان ملائين. ١١. مام= راز جي ڳالھہ، رازداري. منن= هنن مٺن اٺن. هِنِ پٺ هُئي هُنِ سين= هنن اٺن جي پٺ هُنن (ڏيرن جتن) سان هئي. ١٢. ڇاجي ڏنگا ڏير= ڏير ڪهڙو ڏنگا آهن (= ڏنگا ناهن). منهنجو ڏينہ= منهنجو بخت. ڇا وهيٽو وير= وير ڪهڙو انهن جي وهيٽو آهي (=وهيٽو ناهي)، وير ڳو انهن جي وس آهي! امر ڪي= لکيي ڪي. ١٣. هيڏيون= هيڏيون زوراوريون، تڪليفون. ڪيڏيون= ڪيڏيون وڏيون ۽ گهٽيون (اميدون). اَصيل= اصل نسل ۾ اشراف. ١٤. شال جئو= شال پيا جيئو (= سدائين سلامت هجو). جئو تا جاڙون ڪريو= شال جئو، ۽ پيا ڏاڍيون (جاڙون) ڪريو. ١٥. جتن ڪج= ڏيان رکج، حيلو ڪج، بندوبست ڪج. جتن جو= جتن بلوچن جو. دم نہ دميندا= دم نہ ترسندا، گهڙي دير نہ ڪندا. سڌاريندا= روانا ٿيندا. ١٦. هڌهين هُت= آهن ئي اتي ڪيچ واري رستي ۾. هنئڙي حل ٿئا= منهنجي دل ۾ ملي هڪ ٿئا. چنگل= چانگل= چانگا= اٺ. چوُقرا= چئني ڦرن ۾ پريل، چئني ٽنگن مٿان رانن ۾ پريل ۽ مَتل. رُتَ= رتيءَ واري روءِ، صحتمند بيهڪ بناوت. گنگن= اٺن. گبت= ڪپت.

Marfat.com

١٧

جَتَنِ وِڏيسِ جارِ، ناتہ هُيَسِ نِماڻي نِڪَٽِي.
ٽَئا پاڻَ قَرارِ، مون مَنُ گَڏي گوندرين.

١٨

ڄاڻان جي جَتَنِ، پوءِ پِنانڊرُ هيٺرو
آءٌ ڪِئن مُلا ٿَنِ، سَرٰتيون سُورَ پرائِيان!

١٩

جَتَنِ جارانو، ڪيچِين مون سِين ڪونہ ڪِئو
نالي سُيَسِ نِيہ جي، مَتَمِ بارانو
تيلاهِين طَعنو، ڏيئِي مون ڏيرَ وِئا.

٢٠

گورا وَجِن گامَ، ڏيرَن سندا ڏيهَہ تي
توڏِنِ جِيون ٽَڙَ پيڙَ ۾، تريون تِرڪَنِ تان مَ
اونيٽڙِنِ آرامَ، لَنگهي پَبُ پَري ٿِئا.

٢١

گُسڙِ تِئي مَ گَسُ، پِٽِي پوءِ مَ پرينءَ تِي
جِنهِ سَرِ ساجَنُ سُپرِين، تِنهِ اَٿَ مَ لَڳي اُسَ
پُنهون پاڪ پُرسَ، هوتَ نہ ڪَجَن هيڏِيُون!

٢٢

لَڏِيندي لِباسُ، جَتَنِ جيڏوئِي ڪيو
اَچي آريءَ ڄامَ جو وَڻُ وَڻُ منجهان واسُ
مِرو ڪِينمِ ماسُ، هَڏَ هَلندا هوتَ ڏي.

وائي

ڏاگهَنِ ڏيرنِ ساڻُ، ڪَرَهَنِ ڪيچِين ساڻُ
متان ڪا ٻِي لَنڌَ لائي
آءٌ سُتِي هُو هلَيا، وَئڙا ڪَرَهَلَ ڪاهي
آسَڻَ اَڳيان اُنِ جي، هِي ٻَرِ ٻَرِ ڪِئو ٻاڏائي
ڏُونهين مُنهنجي دِلِ تي، وِئڙا دوستَ ڏُکائي
آسرَوَندِي آهيان، اِيندَمِ واڳَ وَرائي
ڇَتُرَ ڏيئِي ڇِتَ ڪي، وِئڙا هوتُ ڇَپائي
جيڪا هُيِنِ مَنَ ۾، وِئڙا پنهنجي پَڄائي.

داستان ٻيو

١

ديسي سِيڻَ ڪَجَنِ، پَرَديسي ڪِهَڙا پرين
لَڏئو لاڏاڻا ڪِئو پَنهنجي ديسَ وَجِنِ
پُڄاڻا پرين، ڪِجي ٻَسَ پَنيورَ ڪان.

٢

نالي نِماڻِي، ٻاجهاري ٻَروچَ ري
ڪِئائين سَگَ سَيدُ چَئي، ڄامَنِ سِين ڄاڻِي
پاڻَ تہ پَرِيناڻِي، ٿِيَسِ حِمايَتَ هوتَ جِي.

٣

پُڻُ تا پَلاڻِين، اوٺِي اَڄُ اُٻاڪرا
پَہ پارسِيُون پاڻَ ۾، ڏيرَ ڏِيهاڻِي ڏِينِ
هوتُ پُنهون تا نِينِ، باروچِي ٻولِي ڪِئو.

٤

پُڻُ تا پَلاڻِينِ، اوٺِي گهِٽُو اُٻاهَرا
هوءِ جي هَلَڻَ سَندِيُون ڳاهُون ڳالهائِينِ
مُونکي تا مارِينِ، سَجَڻَ سَانٻاهِي ڪِئو.

---

١٧. جتن وڏيس جار= جتن مونکي جار ۾ وڌو. جار= جنجار (جنجال) وڏو ڪشالو. نِڪٽي= اڪيلي. قرار= يڪجاءِ، سڪيا سَولا. ١٨. پوءِ پِنانڊر هيٺرو= تہ پوءِ (بعد ۾) پاڇاندو هيءُ ٿيندو، آخر نتيجو هھڙو ٿيندو. ١٩. جارانو= يارانو. بارانو= بار، ميار. ٢٠. گورا= جوان ڪنوار. وجن گام= وڏي وِڪ پيا وجن. ٽڙ پيڙ= تڪ تيزي ۾. ٢١. لفظ "گسڙ" جدا جدا ڀاڱن ۾ جدا جدا اچارن سان ڳالهائجي ٿو. "گُسڙ" يا "ڏُسڙ" معنيٰ گھٽي سنهي نرم مٽي جنهن ۾ پير اندر هليو وڃي ۽ جيڪا اُڏامي رئي ڪري. پِٽي= سنهڙي ڌڙ (مٽي). پُرسُ= مرد، مڙس. پاڪ پُرس= اعليٰ درجي وارو صاف سچو. ٢٢. لڏيندي= پنيور مان هلندي، سسئي کي ڇڏيندي. لباس= ٻيڪ. د-٢: ١. سيڻ= ويجها عزيز، پيارا مائٽ (جن هڪ ٻئي کي سڱ ڏنا هجن سي پاڻ ۾ سيڻ ٿيا). ٢. ٻاجهاري= ٻاجهہ گھوري. ڄامن سين= سردارن سين. پرِناڻي= ڏوٻياڻي. ٣. اُٻاڪرا= هلڻ جي پھہ ويچار ۾، هلڻ هار. پَہ پارسيون= پارسي يا بلوچڪي زبان ۾ راز واريون ڳالھيون پيا ڪن. ٤. ڳاهون ڳالهائين= ڳاهن ۾ ٿا ڳالهائين، راز وارن ڍڪيل لفظن ۾ ٿا ڳالهائين.

Marfat.com

۵

مِڙِي مُنڌُ ذي آئِيُون ساهيڙِيون سَهجا
"السَفَرُ قِطعَةٌ مِنَ النار"، هارِي موٺُ هِتا
سَگَ "صَراطُ المُستَقِيمِ"، اُيين ڪينَ اگِئا
ڪيچِي نِينڊءِ ڪِئا، جِئَن تُنهنجو نِيهُ نِڀاڳَ سِين.

٦

جَڏهن "ڪُن فَيَڪُون" تَڏِ نِئو آرياڻي ارواحُ
انگُ اڳهين لِکئو منهنجو ميثاقاه
"مَن طَلَبَ شَيئا وَجَدَ وَجَدَ"، اَتو علي شاه
اَجان اِنَ حَدِيث جو آسَرو مون آهِ
پُنهونءَ جي پيزار تان مُنهنجو موٺُ مُباحُ
سرتيون دُعا ڪِجاهُ، مانَ ميڙائو مون ٿِئي.

٧

سَيا سِياهِي، آهي آرِيءَ جامَ ري
ڪَنْهن پَسبي ڪانه ڪا، رءَ لالَڻَ لالائي
[illegible] دِلِ تان دُورِ ڪري ساجَنَ صَفائي
مَن لاشَيخَ لَهُ فَشَيخَهُ الشيطانُ"، اُن رءَ اُونداهي
هُوءِ جا هَلي هيڪَلِي سا گيرَبَ گمائي
"مَن يَمشِي فِي الطريق بِلا شيخ كَمَن يَمشِي
فِي البَحَرِ بِلا سَفِينَةِ" اِهڙِي اَوائي
تِنهِ رءَ ترائي، ڪوڙين تِين ڪيترِيُون.

٨

پِنِيءَ تا پَرين، ساٿِين سَنبَر هَٿَن ۾
لَيڙَن جو لَطِيفُ چَئي، مونکي مَنجهه تہ ڏِين
هوٺُ پُنهون تا نِين، اَڻَ سُونهينءَ جو آجِڪو.

٩

جاڳائِي جَتَن، جي گورا گسِ هَلائِيا!
پَهُتِي رءَ پَهاڙَ ۾، شالَ اَٺ مَ آگهڻجَن
سُونهان جي سَردارَ جا، سي توڏُ مَ تَرَنِجِن
لُطف ساڻُ لَطِيفُ چَئي، لَنگهئو بَرُ بوٽَن
ٿَن ڪِهڙو غَمُ گَنگن، هوٺُ حِماتِي جَن جو.

١٠

ڪيڙِي ڪيچايَن، گورا گسِ هَلائِيا
لَڙئو چَڙهِئو چوٽيين، ڪَرئو ڪُوهَ ڪَڙَنِ
لَتاڙِي لَطِيفُ چَئي لنگهِئو بَرُ بوٽَن
ٿَن ڪِهڙِي چُڪَ چانگَن، هوٺُ حِماتِي جَن جو.

١١

اَجُ پِ وَسائي اوٺيين، مَتي مارَڳَ ماڪَ
پُنهوَن نِياڻُون پاڻَ سِين، تاڙِيُون پَجي طاقَ

۵. سهجا= سهج مان، تکڙ تيزي واري خير خواهي سان. السفر قطعة-الخ= سفر باه جو ٽڪرو آهي. هاري= اي هاري، اي هيڻي، هتان ئي موٽي وڃ. سگ صراط المستقيم- الخ= تنهنجو سگ "سڌي واٽ" وارو آهي پر تون ان تي نہ بيٺينءَ. ڪئا= ڪيئن. ٦. ڪُن فَيَڪُونُ= خالق جو تخليقي امر (ٿيءُ تہ ٿي پوي ٿو يا ٿي پوندو). جڏهن 'ڪُن فيڪون'= جڏهن خلقت جي پيدائش ٿي تڏهن آرياڻي منهنجي روح کي پنهنجو ڪيو. انگ= آرياڻي سان منهنجو زشتو. ميثاقاه= روز ميثاق کان وٺي (تڏهن کان جڏهن روحن پنهنجي رب سان "قالوابلىٰ" وارو وعدو ڪيو) مَن طلبَ- الخ= جڏهن کو ڪنهن شيءِ جي طلب رکي ٿو ۽ ان لاءِ ڪوشش ڪري ٿو تہ ان کي ڳولي لهي ٿو). علي شاه= حضرت علي سائين رضہ ان حديث جو= ان قول جو، ان ڳالهہ جو. پيزار= جُتي، (اصطلاح طور) پير، پيرو (جنهن واٽ سان پنهون ويو). ٧. سياهي= اونداه. ساجَنَ صفائي= ساجن جي صفائي، محبوب جي حسن جي تجلي. من لاشيخ له= جنهن جو روحاني رهبر (شيخ) ڪونهي، تنهن جو رهبر شيطان آهي. ان ري= ان حقيقت کي سمجهڻ کان سواءِ. هو جا هلي هيڪلي= جيڪا هيڪلي هلي تنهن کي غرور وڄايو. من يمشي...... اهڙي اوائي= اها صفا اهڙي پليل آهي. جڻن جو ڪا راه وٺي رواني ٿئي ٿي سا ائين آهي جئن ڪو ٻيڙي کان سواءِ سمنڊ ۾ گهڙي. تنه ري= تنه مرشد رهبر کان سواءِ. ٨. پِني= پنيءَ رات، لڙيءَ رات. پرين= پاڻي ۽ سفر جي ٻئي سامان سان پرين. سَنبر= گڙيا، ٻورا، ٿانءُ وغيره. آجڪو= پرجهلو، مَدارُ. ٩. هي جي، جت مونکي جاڳائي اٺ ڪاهين ها (تہ بہ سبب خير اٿئي ها). آگهنجن، آڳنجن= سهڪن، ٻوساٽجن ۽ هيٺا ٿين. مَ ترنجن= انهن جا پير (هيٺان) نہ زخمي ٿين. ١٠. ڪيڙي= پنڌ سيڪاري (گورن کي). لڙئو= لوڏا کائي. ڪڙن= وڏيڪ سکن، وڏيڪ پختا ٿين. بوتن= اٺن. چُڪ چانگن= چانگن کي چڪ، چانگن کي هبڪ ۽ رنڊڪ. حماتي= حمائتي، مددگار. ١١. اج پ (پنهون کي وٺي ويندڙ) اوٺين تي، ساٿ واري رستي سان ويندي، مٿن ماڪَ وٺي. تاڙيون پجي طاق= در پيجي، ڏاڍائي ڪري.

Marfat.com

"هَيهاتِ وَهَيهَاتُ"، سُجي تِي اوطاقَ
ڇُڪيءَ چوري چاڪَ، هاڙهي هوتُ هَلِي وِئا.

١٢

هَي هَي ڪِئو هاءِ، تِي پاڻُ هَٽِي سِرِ پاهَٽين
لَڏائِين لَطِيفُ چَئي جُوءِ جَتن جي جاءِ
شُڪرُ بارَ سَنداءِ، سُٽاٽي ساتِ مِڙي.

١٣

ويٺِي ٻُڪي ٻافَ، جهولِي جهُٽِڪَ جهُنِي ڪِي
آيَسِ ٿَنِ اُٺَنِ سِين، جَنِ پيرَ ڏُڏا ڏِڙ دافَ
لَنگهِئا لَڪَ لَطِيفُ چَئي، توڏا تَڙٻنگَ تافَ
ڪيرِ لَنگهيندِي ڪافَ، اِيءُ ٻَرُ ٻرهَمَڻَ باسِيو.

١٤

گَئونرا هَلَنِ نہ گَسَ ۾، دَوڪَ دَهلِئا جِتِ
چَوسالَ ئِيَ نہ چَلَٽا، تِي تَنگ نِهاري تِتِ
سُوڏي اُت سَيدُ چَئي، پوءِ پانچارِئَن پَرِتَ
ان اَٽانگي پَنڌ جي، ڪا نيشَنِ پوءِ نِرِتِ
سَسُئِي وَڏِيَ سَتِ، جا ايهِيءَ پَرِ پنڌُ ڪري.

١٥

ٻَرُ وَڏو، بارُ گَهَٽُو، ويجهو نہ وَٽڪارَ
لوچَڻَ جي لَطِيفُ چَئي، آ مَتي مُنڌَ ميارَ
وَٽندُنِ تہ وَڙ ڪَندا، نہ تہ اڳِينِ جي اختيارِ
ڪاڏِي تِئو ڪوهيارُ، ڪاڏي تِي هَٿَ ڪٽي.

وائي

ڄيَسِ ڄيَسِ وو جيڏيون، منهنجو لالَڻُ آيو پيهِي
لالَڻُ آيو پيهِي، وِئڙا سُورَ سَپيئي
ڳالهيون ڪَنديَسِ ڳُجهِيُون، مُنهِ مُقابِلِ ويهِي
ڪُٺوريءَ بارُ پَري، ڏُونگرَ آيَمِ ڏيهِي

داستان ٽريو

١

اَللهَ اڄَنِ اوءِ، جَنِ آئي مَنُ سَرَهو ٿِئي
پَسان مان پَر ڪَنهين جَتَنِ سَندِي جُوءِ
لَنگهي لَڪَ لَطِيفُ چئي، سُٽيان هوتَنِ هُوءِ
گَولي تِيان گُلبوءِ، جي سُجاٽي ساتَ ڏِٺِي.

'هيهاتَ و هيهاتُ'= ڪيترو نہ پري! (يعني ڪيترو نہ پري هليا ويا! (عربيءَ ۾ اها چوٽي ائين آهي. ۽ شاھ صاحب سهٽي نموني ۾ آندي آهي. پر ڪن پڙهيلن ڀانيو تہ قرآن شريف جي آيت آهي سو سڄي آيت (هيهات هيهاتُ لمَا تُوعَدُون" سورة المومنون، آيت نمبر ٣٦) ڪري لکيائون، حالانڪ ان آيت جي مفهوم سان "هيهات و هيهاتَ" جو ڪو واسطو ڪونهي. اصل ۾ اها آيت ان حوالي سان آيل آهي جو ڪنهن قوم ڏانهن الله جي طرفان نبي آيو ۽ ڪين سمجهايائين تہ پنهنجا عمل نيڪ ڪريو جو اوهان کي مرڻ بعد وري جيئرو ڪيو ويندو ۽ حشر جي ڏينهن اوهان کي پنهنجي ڪئي جو جواب ڏيڻو پوندو! قوم جي سربراهن نبي کي نہ مڃيو ۽ ماڻهن کي برغلايو تہ هي (نبي) جيڪي چوي ٿو سو سچ ناهي ۽ جنهن جزا سزا واري حشر جي ڏينهن جي اچڻ جو اوهان سان وعدو ٿو ڪري ۽ ڀڪ ٿو ڏئي سو تہ تمام گهڻو پري آهي.) ١٢. جوءِ جتن جي جاءِ= جتن جي جُوءِ واري جاءِ، اها جوءِ جتان جت ساٿ سان لنگهيا. شڪر بار سنداءِ= اي ڏٽي تنهنجا شڪرانا بجاءِ. سُٽاٽي ساٿ مڙي= سَولي جاءِ تي، سولي ٿي ساٿ سان ملي. ١٣. ٻُڪَڻُ= هٽڻ جي ٻُڪَ سان ڀاڙي پيڻ، ٻُڪ ڀري منهن تي هڻڻ (هت معنيٰ: جهولي جي سخت گرم هوا آڏو مُنهن تي پئي سهي (جڻ گرم هوا پئي پيئي). جهولي جُهٽڪَ= جهولي جي جُهٽڪ (سُوسٽ). جُهني ڪِي= بي حال ڪئي. ڏُڏا= ڏُوڏا، ڳرا (چوندا "ڏوڏو مڙس ڏڳ"). دڙ، ڏڙ= (ڏڙو جمع ڏڙا= اُٺن جا پيرا (هيٺين پاسي وارا، پيرن جا نشان وڏا ٿلها ڏڙهن وارا پير). داف= دافوڙا، داڦوڙا. تڙٻنگ تاف= وڏا اڙٻنگ ۽ ارڏا، ڏاڍا زوراور. ١٤. گورا، گوَنرا= ننڍا ڪنوات. دوڪ= ٻن سالن جا وڏا ڪنوات جن ۾ ڏند ڪڍيا هجن. چوسال= چئن سالن وارا اٺ. تنگ نهاري= مٿي چڙهي لڪ جانچي. پانجارئا= پنجن سالن جا پورا جوان اٺ. نيش= نون سالن جا وڏا اٺ. نرت= سماء، ساڃاهہ، خبر. ايهيءَ پر= اهڙيءَ ريت. ١٥. بر وڏو= ٻر بيابان جو پنڌ وڏو. لوچڻ= وڏي ڪوشش ڪرڻ. وڙ ڪندا= ڀاڻ مرادو احسان ڪندا. وائي. ڄيَسِ ڄيَسِ!= آءٌ ڄي پيس! مون ۾ ڄڻ نئون ساهہ پئجي ويو. منه مقابل= آمهون سامهون. ڏونگر آيم ڏيهي= منهنجو پنهون جيڪو ڏونگر آهي (ڏونگر جيڏو وڏو ۽ اُتاهون آهي) سو مون وٽ آيو. شڪستي- پڳل ٽٽل، ڇُور ڇُور ٿيل. راض- راضپي، مهر، ٻاجهہ. ريهي- پڳل کي ڳنڍيو. د-٣: ١. هوتن هوءِ- هوتن جي اٺن کي هڪلڻ واري 'هُو هُو'.

٢

ڪيچان اوري ڪٿهين وَڻُ نہ ويساهين
ڪَميٽي ڪيچين لئي پُرج پَراهين
تاڇ تيڏاهين، وارج ڪا مَ وَرَڻُ جي.

٣

جهُوڙا جَن جهُلن ۾، هيرا لَکَ هَزارَ
لَڳا واٽَ وَٽَن جا پُنهونءَ ڪي پالارَ
آن ڪي ويندا ڳَڏِئا اِهڙِيءَ سِڻَ سُوارَ
'لَنگهِي ڪالهہ قطارَ، تون اوني اَڄُ نِهارئين!'

٤

ڪيچِي ڪالهہ ڪَهِي وِئا، اَڍِيُون آڏيءَ راتِ
جاڳان تان جيڪين تِئو وِهاڻِيءَ پرياتِ
قوڙائو فَقِيرَ ڪي، ڏِنو جَتَن ذَاتِ
رَفِيعُ الدَرَجاتِ، پَرَمَلُ پُنهون ميڙئين.

٥

مون پانيو مِزمانَ، هَميشہَ هُوندا پِرين
ڪُهي ڪَميٽي هَلِئا، ڪَهَل ڪِيائُون ڪانہ
ڏِيئِي وِئا ڏَاهَ ڪي، سُورَنِ جا سامانَ
جورو راتِ جُوانِ، جيڏو جَتَ ڪَري وِئا!

٦

پانيم جي سَرواڻُ، ڇُلائيندَمِ ڇِپَرين
ڪانيَمِ هُوندَ پَلاڻُ، اُٺَ ڳَڏايَمِ اُنِ جا.

٧

ڪاڏِي مُنهُ مَڪرانَ جو، ڪاڏِي ڪيچ ٿِئو
هِهَڙو ساٿُ پَنيورَ تان ڪَڏهِين ڪونہ پِئو
ڪوهيارو ڪامَ هَٽِي چوري چِٽُ وِئو
جَنِي جَٽُ نِئو، تَن اُنَن گهوري آهِيَان.

٨

ڪاڏِي مُنهُ مَڪرانَ جو، ڪاڏِي پَريون پارُ
ليڙَنِ جو لَطِيفُ چَئي، سُونهُون ٿِئو سَردارُ
جو مِڙني جو مَهندارُ، سو موليٰ مونکي ميڙئين.

٩

وَرَ ۾ ڪونهي وَرُ، ڏيرَنِ وَرُ وڏو ڪيو
نِهاريندِيَسِ نِڪَٽِي بوٽَن ڪارَڻِ بَرُ
آڏو نَڪَرَ نَرُ، مَتان روهَ رَتيون ٿِئين.

١٠

وَرَ وَراڪا وِچَ ۾ لَڪين آڏا لَڪَ
هُوءِ جي آڏا حَقَ، سي ڪندا ڪوهُ ڪُنيءَ ڪي.

١١

بِرهَ مَٽايَسِ بَرُ، نا تہ سُڪِي ڪيرِ سَڏون ڪَري
گهَٽو ڏوريائِين ڏُکَ سِين ڏيرَنِ لئي ڏُونگَرُ
وَري آيَسِ وَرُ، سَفَرَ مُئيءَ جا صابَ پِئا.

١٢

اُجهي ۽ مُنجهي، اَنئِي پَهَرَ آٽَ ۾

٢. ويساهين= ساهہ کڻڻ جي جاءِ. پورج= پري پنڌ ڪج، ڪاهج. تاڇ= سک سوز ۾ ڇڪجي هلج. ٣. جهوڙا= ٽئونرن جا مُوڙا. پالار= پاند، لامُن جون لڙڪيل پوچڙيون. ٤. قوڙائو= وڃوڙو. رفيع الدرجات= وڏي درجي وارو. پرمل= صاف پاڪ. ٥. ڏاهہ= ٻانهي. جورو= زور، زبردستي، جور ۽ جفا. ٦. (سنسئي تي چوي تہ) جي مونکي اهو معلوم ٿئي ها تہ قافلي وارا سربراهہ ڏير مونکي رڻ ۾ رلائيندا تہ آءٌ هوند انهن جا پلاڻ ساڙيان ها ۽ انهن جا اُٺ مارايان ها. ٧. پنيور تان ڪڏهن ڪونہ پئو= پنيور تي ڪڏهن ڪو نہ اچي لٿو. ڪام هٽي= لڪڻ هٽي (مونکي محبت جي چمڪ هٽي، پنهنجي اٺ کي لڪڻ هٽي تکڙو اٿاري هليو ويو). چوري چٽ وئو= من مستان ڪري ويو. گهوري= گهولائو. ٩. وَرَ= ڀتار (پنهون). ڪونهي ور= ڏنگائي ڪانهي. ڏيرن وَرُ وڏو ڪيو= ڏيرن وڏي ڏنگائي ڪئي. نڪٽي= اڪيلي. نَر= پاسي تي. رتيون ٿئين= ذرا ذرا ٿئين. ١٠. هوءِ جي آڏا حق= اُهي حق جيڪي آڏو آهن پر پَيٽا آهن (مثلاً، لڄ ڇڏي اڪيلي سر نہ هلڻ، غير محرمن سان ڳالهائڻ). سي ڪندا ڪوهہ ڪنيءَ ڪي= سي حق مون کي ڇا ڪندا، مون تي ڪيئن لڳندا جو آءٌ اڳ مئل (ڪني) آهيان. ١١. مٽڻ= ڪنهن منزل يا ماڳ تي پهچڻ جو قصد ڪري اوڏاهين هلڻ. بره مٽايس بر= بره هن کي بر ڏانهن هَلايو. صاب پِئا= پوري مقصد تي پهتا، سجايا ٿيا. ١٢. اُجهي= واٽ وڃائي ڀٽڪي. آٽ= ڪُواٽ.

Marfat.com

جنهِ گسِ پاروچا وِئا سو سرتيون تان نہ سُجهي
لَکَن مَنجهہ لُجهي، لالَڻَ لاءِ لطيفُ چئي.

١٣

پَئي اَچَن پُورَ، ويٺي پاٽان وِٽرا
گَهَٽين پَتين گهائيو گهَٽُ پِريان جي گهُورَ
سَندا سَسُئِيءَ سُورَ، جَبَلَ پَسِي جاڳِئا.

١٤

پيئي کٽي پَساهَ، ڏُکِي ڏيي وَٽ جيئن
اَڄُ کِ سَنجههَ صُباحَ، چُندا کي تہ مُنڌ مُئي.

وائي

هوتَ نہ پانيُمِ هِيئَن، ڇَڏي تون کو ڇِپَرِ وِينديِن
لُکُون لَڳَنِ کوسِيُون، ڏاڍا ٿِپَن ڏِينهن
عِشق آريءَ ڄامَ جي کِيَس نِماڻِي نينهن
جهُونگارينڊِي جهَنگَنِ ۾ پُوٽانِ راتو ڏينهن
آن جا ڇَڏي ڇِپَرِين، سا کيچِ رَسَندِي کِيئَن
وِلهيءَ هِتِ وسائِيا سندا محبت مينهن.

داستان چوٿون

١

سَنجهي مون نہ سنيالِيو تہ اوٺِي کَندا اِيئَن
کُهِي کَمِيٺِي کِيئَن، جَڏِي راتِ جَتَن کِي.

٢

اَڳَڻَ اُهيئِي، جَتَ نہ پَسان جُوءِ ۾
اوطاقُون اُنَن ري سُڃيون سِيئي
اگڙيُون روئِي، ماڳِ نِهاري موٺِيُون.

٣

نہ کو کيچِ پَنيورِ، نہ کو مائِٽُ مُنڌَ جو
هورُ مِڙوئِي هِن کِي، هوتَن کونهي هورُ
زاريءَ ڏاران زورُ، هَلي کونہ حَبيبَ سِين.

٤

ڇوري نِدوري، نہ کو مائٽُ مُنڌَ جو
سَوِين هَلَن ساٿَ ۾ کَمي ۽ کوري
آءٌ پُڻ آهيان اُنِ ۾ لَنگهِي ۽ لوري
لَنگهائين لَطِيفُ چَئي ٿَرَنِ جي ٿوري
آهيان اجوري، ٿُنهنجي جورين جَبَلُ لَنگهِيان.

٥

جَڏِيءَ وَٽِ جالِي، مانَ لِلهِ کارَڻ لِکَ سِين
آهِيان آريءَ ڄامَ جي هِتَ هُتِ حَوالي
عَيب مُون ۾ اڳِرا، نِرَمَلُ نِکالي
پريتاڻِي پالي، کامِلُ نِيندو کيچَ ڏي.

٦

بانيَڻِ بيٺي آهِيان، پَريئَن پالياس
حُسنَ هوتَ پُنهونءَ جي ماري موت وِڌياس
جانکِيتان جِيندِياس، پُوندِيسِ وَرِ وِصالَ جي.

٧

پَرَ وَسَ تِٿُمِ پَرياڻَ، پِرين وَس نہ پانهنجي
جيڏِيُون جي مان وَسِ هُئا تہ ڏاکَهَنِ وِڌمِ ڏاڻَ
هَئي مُنهِنجِي ڄاڻَ، کيچِين مان سان کِين کِئو.

لجهي= لچي، تڙقي. ١٣. پَئي= سُتي. پور= ڳُتين جا پور، اوٺارَ. گهَٽُ= نڙي، ساهه، دم. گهور= اکين جي پَرِي نظر. تيز تکي نظر. ١٤. ڏيي وٽ جيئن= ڏيي جي باقي ٿورڙي بچيل وٽ وانگر جيڪا آخري طور پئي ٽمڪي وائي. لُکون= لکون. پوٽان= هلان. وِلهي= ڇوري، اکيلي، هيڪلي. د-٤: ٣. کيچِ پنيور (زير سان)= نہ تہ کو کيچ ۾، تہ نہ کو پنيور ۾. هورُ= اُڪو، ڳڻتيءَ ويچار. زاري= نيزاري. آزي، منٿ. ٤. هت پنيور ۾ آءٌ ڇوري ندوري آهيان؛ (هتان آءٌ بہ ائين هلان جئن (تنهنجي) ساٿ ۾ سوين ٻيا کمي کاسبي آهن؛ آءٌ بہ انهن ۾ لنگهي لوري مثل آهيان (جو گهَرَ کندي ٿي هلان تہ کو مونکي ڏات ڏئي (جو پنهون آڻي ڏي). ٿوري= ٻيل، رولو، ٻَدو. سسئي جي لاءِ ڇيل آهي تہ 'هي جا ٿرن جي ٿوري' آهي (ٻَرن ۾ ٻَدوءَ مثل اڳلڙي گندڙي آهي). اجوري= ازوري، هيٺي، تنهنجي جورين= تنهنجي زورين،تنهنجي زورن جي آڌار تي. ٥. جالي= ٽکي، ترسي. لکَ سين= ذري گهَڙيءَ جيترو. نکالي= کڍي. پالي= سنڀالي، پنهنجي ڪري. ٧. پرؤس= پرائي وس. پَرياڻ= مَنهنجو وڏو پيارو پرين. ڏاڻ= ڏاوڻ. هَئي منهنجي ڄاڻ= هَئي جو مون کين ڄاتو. کين کئو= کجهہ بہ نہ کيو.

Marfat.com

٨

هوتَن کانءَ هُئِي، مون پاٺھين پيئِي پنھونءَ سين
ٻانھِي ٻاروچَن جي سَکَرَ مَنجھہِ سُئِي
سا مونِي ڪِيئَن مُئِي، جنهِ جو هِنيُون هوتَ هٿِي وِئا.

٩

پَھٽَن ڪِينَ پَروڙئو، پٽُون پيرَ تِئامِ
”ثُمَ لايَمُوتُ فِيها وَلا يَحيٰ“، هِھَڙا حالَ سَندامَ
ڪوجھا ڪِرتَ ڪِئامَ، جئَن هوتن ڇَڏِيسِ هَبَ ۾.

١٠

رائو رَنجائو، مون نماڻيءَ جي نِجھُري
مُنهُ ڏيئي مون آئيو ڏُونگرَ ڏولائو
سَرتيون ساجائو، ڪيچِينِ مون سان ڪونہ ڪِئو.

١١

ڪالُهون پوءِ پرينءَ ڪي، روئان متي راهَ
وِئو ٻاروچو نِڪَري، سُورَ چَڪائي ساهُ
گَھٽَ ۾ لَڱِمِ گهاءُ، لالَڻَ جو لَطِيفُ چَئي.

١٢

ڏوري ڏوري ڏيھُ، ٿَڪِيسِ تورو لاءِ مون
اُونچا پاھَڻَ پَٻَ جا، ڇَپَرَ ڪونهي ڇيهُ
هِڪُ پاھَڻُ ٻِئو پَرڏيھُ، موٽُ سَٻاجھا سُپرين.

١٣

جَتَن سان جانڪُون، سَرتيون مون سَڱُ ٿِئو
ڪُھِي ڪوھيارو وِئو، ٿنُ ڇِني تانڪُون
آن پڻ تَڏھانڪُون، نِيهَ نِھوڙِي آهِيان.

وائي-١

اَئِين چا ڪي تا ڪَرَهَ قَطاريو،
مون نِماڻِي تان ڪِي نہ چِيو
رَهو رات پِنهورَ ۾، تان ڪا گھَڙِي هِت گھاريو
سَچو سُخَنُ سُپرين، قَولُ پنهنجو اَئين پاريو
موڙِي مَھرَ ٽاريُون، چانگَنِ ڪي اَئِينِ چاريو
سِڪِي جِنهِ سَڱُ ڪِئو، تِنهِ معذور ڪي مَ ماريو.

وائي-٢

جي سيٽانِي سَڱُ، تي ٿِي ڏُونگرُ ڏوريان
وِئو ٻاروچو نِڪَرِي، انگھَنِ چاڙهي اَڱُ
ميڙِي مينديءَ گُلڙا، راتِ رَتائُون رَڱُ
مُون آنهِسِين نہ ڪِئو چِنڻِ ڪارَڻِ سَڱُ
جان ڪوھيارو ڪيچَ ۾، تان مُون پَئي نہ پَڱُ.

داستان پنجون

١

جِئَن سو هَرَڻُ- هُماءُ، سَرگردان سَنسارَ ۾
پَڪَ نہ ڪوڙِي پَٽِيين، ڏَر سِرِ ڏري نہ ساهُ
جيڪُسِ تِنهِ مُلاءِ، سَسُئي سُورَ پَرائيا.

٢

راتِ ڏِنائِين روجھہ، پانءِ ڪِ اوٺِي آئِيا
پريتَڻِي پِرينءَ جي سِڪَڻَ ڪي سَٻوجھہ
اَڳِي هُئي اَبوجھہ، ڪِي سُورَ سِياڻِي سَسُئِي.

٨. هوتن ڪانءَ هُئي= هوتن ڪي مون سان سڱ ڪرڻ جي سِڪ ڪانءَ هُئي؛ هوتن ڪي مون ڏانهن مدي ڪانءَ هئي. ٩. ڪين پروڙئو= ڪين سڃاتو. پٽون= ذرا. ”ثُمَ لايَمُوتُ فيها ولايحيٰ“= پوءِ نڪي ٿو ان ۾ مري ۽ نڪي جيئي. ڪوجھا ڪرت= ڪچا ڪم. ١٠. رائو= ريتي ڪڪري واري رئي. رنجائو= ڏِڪ. منه ڏيئي مون آيو= مونکي سامهون گهٽو ٿي آيو. ڏونگر ڏولائو= ڏونگر جو ڏولائو، جبل (جي پنڌ) جو ڏکيو ڪشالو. ساجائو= ساجاهه وارو برتاءُ، سڱ ۽ سڃاڻپ وارو برتاءُ. ١١. ڪالهون پوءِ= ڪالهه (جڏهن پنهون ويو تڏهن) کان پوءِ. ١١. سور چڪائي ساهه= سور جو ساهه چکائي. ساهه= ذائقو. گهٽ ۾= اندر ۾. وائي-١. ڪرهه قطاريو= وڃڻ لاءِ اٺ تيار ڪري بيهاريو. ڪي نہ چيو= ڪجهه نہ چيو. وائي-٢. سيٽاني= ساڻن ني، انهن سان ئي. تي= تڏهن، تنهن ڪري. انگهن= انگهن تي، پالن جي چوٽين تي. اَڱ= جسم. آنهِسِين= اوهان سان. پئي نہ پڱ= پَنڌُ نہ چير، ڊپ نہ سُور. د-٥: ١. هرڻ- هُماءُ= هڪ پکي مثل خلاءِ ۾ رهندڙ هڪ خيالي جانور. پڪ نہ ڪوڙي پٽيين= پٽن تي يعني زمين تي ڪنهن نہ ڪوڙي، زمين تي نہ لهي. ڏر= ڏرتي. ڏرَ سِر= ڏرتيءَ تي. ڏري نہ ساهه= ساهه نہ ڏيئي. (ٻي معنيٰ) آسمان جو هڪ نکٽ. ٢. روجهه= مشهور جانور. سٻوجهه= سمجهدار. سياڻي ڪئي.

Marfat.com

٣

روجهَن ڏِني راتِ، هوتْ ڳوليندي هَبَ ۾
ڪيچِينِ جي ڪَڙِي تِي، توءِ ٿِنِي جي تاتِ
ٻاروچاڻِي ذاتِ، مَنان مُئي نہ وِسري.

٤

جَبَلَ ۾ جانارَ، سَرَهَ ڳَڏِبَئِي سَسُئِي
پِنيءَ پوءِ پَوارِيين، ٻانيَڻَ جِي ٻاڪارَ
هوتاڻِي هيڪارَ، موليٰ مونکي ميڙئين.

٥

ثَمَرُ نہ جَنِي ساڻُ، هوتْ حِماتِي ٿِنِ جو
پُوندا چيڄَ چِپَرَ ۾، پُنهون اِيندو پاڻُ
ٿيندِي روحَ رهاڻِ، لَحظي منجهہِ لَطِيفُ چئي.

٦

مَردَ جنہ ماڻ ڪِئا سَسُئي لنگهئو سو
جَبَلُ وَڏو جو، نُوڻِ مِڙيئي نِيہَ ڪي.

٧

جَبَلُ ماري جَڪَ، جو آڏو عَجِيبَنِ ڪي
توٽي لَڪَنِ لَڪَ، سَڀُ لنگهندِيس سِڪَ سِين.

٨

آڏا آريجَنِ ڪي جَبَلَ سُجَنِ جالَ
اَهِين مِڙِي هَٿَ ڪَٽو، چِپَر مِڙان چالَ
روئِي ڪَنديس رَتَ سِين لَڪَ مِرِيئي لالَ
موهِيسِ ڪِين مالَ، مَحبتَ وِڌيسِ مامرِي.

٩

چِپَرُ چَمَرُ پانئِيَانِ، ڪانئُو ۽ ڪارو
پَبُ وِڃهنديس پُٺِ تي صُبُحَ سَوارو
وَڃڻُ مون وارو، ڪِينَ وِهنديسِ وِچَ ۾.

١٠

چِپَرَ ۽ چَمَرَ، تا لَڳه لَڳَنِ پاڻَ ۾
آڏا ڏونگر ڳُڙهہ ڳرا، ويڌ وِنگايُون وَرَ
آءٌ پِيادِي پَنِيين، نِماڻِي نِڌرَ
سوڙهِي جِتِ سَگَرَ، اُتِ ٻاتاڙِين ٻيلِي ٿِئين.

١١

ڪيِرَ نہ سيڻَ صَحِي، تہ ڪي چُلائيندا چِپَرين
تِلِي تَڪَرَ، چَڙهئا روڏا ڪَري رَئِي
وِئو ساڻُ وَهِي، تو نندبرائي نہ لَهي.

١٢

نَڪا طَلَبَ طعامَ جِي، نَڪا بُکَ نہ اُڃ
اَصُلِ اباڻِي ڏيجَ تي ساري ڏِنِيمِ سُڄ
رائو رُلَڻُ رُڄ، ڪَمِيڻيءَ قُوتُ ٿِئو.

٣. هب ۾= بر بيابان ۾. ڪيچِين جي ڪڙي تي= ڪيچين ڪي جي ڪٽي ڪَڙي تي (ڪيچين جيڪڏهن ڪيس ڪڙو ڪيو). توءِ= تنهن هوندي بہ، تڏهن بہ. ٤. جانار= جانور. سرهہ= جبل جا ٽير، پهاڙي ٻڪر. پِنيءَ= پوئين رات، آڌيءَ کان پوءِ. پواريين (پٺو+ وارِيين)= خوفائتين پيٽين ۾. ٻاڪار= خوفائتي دانهن. ٥. ثمر= قوت، سفر ۾ ڪاڌي پيتي جو سامان ۽ خرچ. حماتي= حمائتي، حمايت ڪندڙ، مددگار. چيڄ= خوشيءَ جا ناچ، سِهرا. ٦. نُوڻِ= نمندي، هيناهين.
٧. جبل ماري جڪ= پل جبل پيو پَخي ماري (تہ هو مونکي آڏو روڪيندو). ٨. جال= گهڻا. اهين= اوهين. هٿ ڪٽو= دعا لاءِ هٿ ڪٽو، دعا ڪريو. چال= شال. موهيس ڪين مال= مونکي مال ملڪيت ڪونہ موهيو، ڪو نہ هرڪايو. ٩. چپر= سڀ جبل ۽ پهاڙ. چمر= جهڙ ۽ ڪڪر. ڪانئو= جبل جو نالو (ٿاڻي بولاخان ڪان اتر). ڪارو= جبل جو نالو (نوري آباد جي پريان هيٺين وادي ڪان اولهہ). پَبُ= جبل جو نالو (ڪراچي ڪان اتر اولهہ). وڃهنديس پٺ تي= پُٺتي ڇڏينديس، ان ڪان اڳتي منٽي وينديس. ١٠. لڳه= ڪڪر. ڳُڙهہ ڳرا= شاهي ڪوٽن قلعن مثال وڏا جبل. ويڌ= مشڪل، سخت. ونگايون ور= جبل جون ڏنگايون ۽ وَر وراڪا. پنيين= پنڌ جي پنين ۾. نڌر= بنا سهاري. سگر= واٽ. ٻاتاڙين= پريشان ٿيندڙن. ١١. ڪير نہ سيڻ صحي= مون سيٽن (ڏيرن) ڪي صحيح طور تي نہ سڃاتو. چلائيندا چپرين= مونکي جبلن ۾ رولِيندا. روڏا= اٽ (ڏيرن جا). وئو وهي= وهي وئو، لنگهي وئو. نندبرائي= نندبر جو گهيرٽ. ١٢. اباڻي ڏيج تي= اباڻن جي ڏنل ڏاج تي ئي مون منهنجي لاءِ (پنهنجي قسمت ۾ لکيل) سڄي سڄ ڏِني.

Marfat.com

وائي

منهنجو هنيَڙو تو هُنِ ساري، جيڏيون ڙي!
آئون جا هَلندِي ويندِي هوت ڏي
آئون جا کَهندِي ويندِي ڪيچ ڏي
هوتَنِ هَلڻُ مَنَ ۾، ڪيرُ گهَڙِي هِت گهاري
آسَرَوَندي آهِيان، مانَ واحدَ آڻينِ واري
پَندَ اَڙانگا پَنيُون، مونکي ڪوهيارو تو ڪاري
سَچو سُخَنُ سُپِرين، مانَ پُنهل پنهنجو پاري
جيرو اندر جِندَڙي، وِئو باروچَلُ ٻاري
سِڪِي جِنه جو سَگَ ٿئو، سا مَعذورَ وِئڙا ماري
ٻانهي باروچل لاءِ، تِي تاڙي جيئن ٽواري
وِڏا ڪَرَ ڪَرِيمَ تي، هِنَ ويچاريءَ واري.

داستان ڇهون

١

آڏَ تِراڇا آهُڙا، ڏُونگرَ ڪي ڏاڪا
وَنِي وَرُ واٽَ ٿِيا بَرَ ڇَڙهي ٻانڪا
ٿَنِيا ڦَڻَ فقيرَ جا ڇَڙهندي ڇَڙهاڪا
هَنِ جِيءَ اندرِ جا ڪا، سا وِئا پُڄائي پانهنجي.

٢

آڏَ تِراڇا آهُڙا، ڏُونگرَ ڪي ڏاڪا
ڪِيَمِ آهَ عَجِيبَ ڪي سِڪَ مَنجهان ساڪا
پَئِي هَٿِيڪِي هوتَ ڪي ڪُوڪَ ڪَنين ڪاڪا
مُنهنجو وَسِ واڪا، ٻُڌڻ ڪَرُ بَروچَ جو.

٣

آڏَ تِراڇا آهُڙا، ڏاڪا ڏُونگرَ ڪي
هُوءَ جي وَرَ وِندُرَ جا، مارِيندا مونکي
هاڙهو هيٺِيءَ ڪي، لنگهائيج لَطِيفُ چَئي.

٤

آڏَ تِراڇا آهُڙا، وِندُرَ وَراڪا وَرَ
حُبَ جِنهِين ڪي هوتَ جي، سا ڏوريندي ڏُونگر
پَهُچائِين پَرورَ، لُطُفَ سانڻُ لَطِيفُ چَئي.

٥

آڏَ تِراڇا آهُڙا، وِنگا وَرَ وائُنِ
جيرا، جِگَرَ، ٻُڪِيُون آريءَ لئي آئُنِ
ڪَشي ڪَنوائُنِ، سَنيُوڙا سَيدُ چَئي.

٦

آڏَ تِراڇا آهُڙا، وِندُرَ وَراڪا واڪَ
اُجهايَسِ اُونِين جي قُوڙائِي فِراق
پُنهون پَرَمَلَ پاڪَ، واحِدَ لَگِ وَريجُ تون.

٧

ڪوڏَرِ نہ ڪاتِي، جِنهِ سِينِ ٽُڪَرُ تاڪِيان
جيڪو جَبَلُ لَنگهِيان سو هَيبَتَ جو هاتِي
پُنهونءَ جا پاتِي، سا جَڙَ جِٺري نہ لهي.

٨

ڪَرَڙا ڏُونگرَ ڪَهَ گهَٽِي، جِتِ وائُنِ تي واري
آڏا لَڪَ لَطِيفُ چَئي، بَرَ سُجَن ٻاري
جا منزِلُنِ مارِي، سا قادِرَ ڪيچ رَسائِيِن.

٩

ڪَرَڙا ڏُونگرَ، ڪَهَ گهَٽِي، جِتِ جَبَلَ گهُونا گهُون
ليڙَن جيون لَطِيفُ چَئي، اُتَ تَنگ تَوارُون پُونِ
جَنِ ڏنو پيرُ پُنهونءَ جو، سي نُڪين رُون نہ چُونِ
هُوندَنِ مَٿي هُونِ، لاڳاپا هِنَ لوڪَ جا.

١٠

ڪَرَڙا ڏُونگرَ ڪَهَ گهَٽِي، جِت ماٿِرِ مَٿاهِين

وائي. هوتن هلڻ= هوتن جو هلڻ، هوتن ڏانهن هلڻ. تاڙي جيئن تواري= تاڙي پکي وانگر مينهن لاءِ لاتيون ڪري (تاڙو پکي آرهڙ ۾ پوليون ڪرڻ شروع ڪندو، ۽ عام روايت تہ مينهن کي ٿو سڏي، مينهن واري موسم (جولاءِ کان آگسٽ تائين) بہ تواريندو. عام طرح ان جو رنگ هيڙهي جهڙو، اچي ڪنيپ سان ٿئي. راقم تاڙي بابت گهٽي پڇا ڪئي پر معلوم نہ ٿيو تہ ڪٿي ٿو رهي يا ڪٿان ٿو اچي. هڪ پيري مون ننگرپارڪر ۾، نيري رنگ ۽ موڙ سان تاڙو ڏٺو). د-٦: ١. آڏ تراڇا= آڏ ترڇا: سنوان سڌا نہ پر سلمهان پاسيرا، اُڀا اٽاوا. آهڙا= ٽُڪيل پهڻ پٿر (آهڙڻ، آهوڙڻ= چَڪي يا جنبر جي پٿر کي ٽُڪڻ)، وڇان وڍِ وارا ايا پٿر. ڏاڪا= چپن مٿان چپون. ٻانڪا= زوراور، بي پرواهہ ڦڻ= پيرن جا پب، پير (چيلڙن جا ڪَچا ڳر= ڦن). هَنِ= هئن. ٥. آئن= ايندائجن، ڪلمن. ڪشي ڪنوائن= ڪنوائن کي پوريءَ طرح تيار ڪري. سنيُوڙا= هلڻ لاءِ سنيريا. سنيري نڪتا. ٩. ڪرڙا= ڏاڍا سخت وڏا ۽ ڏکيا. ڪه گهٽي= پنڌ جي منزل وڏي. گهونا گهون= شاهي وڏا ۽ نرالا. تنگ= تنگ ۾، سوڙهي لڪ ۾. توارون پون= ائن جون رڙيون پيون پون (جو سوڙهو ڏکيو لڪ ٽا لنگهن). هوندن مٿي هون= جئرن تي ٿي آهن.

Marfat.com

أتي عبداللطيف چَئي مِرُو مَهائِين
آرياڻِي آهِين، مَنُهن مَعذورِين جو.

١١

کَرَڙا ڏُونگرَ کَہَ گَهَٽِي جِتِ روڏا رِنگائي
سانگاپي سيٽن جي تِي وِندُرِ واجهائي
رَهِيُسِ رَسُ لطِيفُ چَئي، تي کَميٽِي کاهي
آرِياڻي آهي، مَنُهن معذورين جو.

١٢

کَرَڙا ڏُونگرَ کَہَ گَهَٽِي، جِتِ رِڻُ ٽَتو رائو
تِتِرُ ٿئي مَ تَنِ کي ڏُونگرَ ۾ ڏائو
جَڏُ جامُ پُنهون جائو، تَڏُ تِئو سَولو طالِعُ ساٿَ جو.

١٣

کَرَڙا ڏُونگرَ کَہَ گَهَٽِي، جَبَلَ جاڏا جِتِ
لوچي مُنڍُ لَطِيفُ چَئي تاکُو پَسِئو تِتِ
هوتَ پَهُچِجُ هِتِ، آءٌ تہ اوجهَڙِ نہ پَوان.

١٤

کَرَڙا ڏُونگرَ کَہَ گَهَٽِي، جِتِ جَبَلَ جالارا
ڏِنرِ ڏاڍِين ڏُونگرين لئي آرِيءَ اُلارا
کَہَ ۾ کوهيارا، اَچِجُ تہ اوڏِي ٿِيان.

١٥

کرَڙا ڏونگرَ کَہ گهَٽِي، جِتِ جَبَلَ سُجَنِ جالَ
هاڙهي کي هَٿَ گهَٽا، چِپَرِ مڙان چالَ
کيچِي وِنُڙمِ کالَهہ، تي تِي ڏونگرَ ڏورِيان.

١٦

کِين واري کِين واٺہ کِين پَهَڻَ کِين پيچَرو
هَلِي هاڙهِي سامُهِين لَڳِيَسِ اُڃ اُساٺ
ڳوڙهَنِ پَري ڳاٺ، اَپرِ آلاپُون کَري.

١٧

کارا ڏِنرِ کانگَ، لَمَندا لَکَنِ ۾
چانگ پَهَرَ پنهونءَ جي، هي وچان ئي ويڙانگَ
نَکا وَسِين وِچَ ۾، نَکا آنگ نہ چانگَ
سُپيريان جي سانگَ، مادَرِ مارِي آهِيان.

١٨

هيڏي شَهَرَ بَنِبَورَ ۾ جي کا هُيَمِ ماءُ
بَڌِي سُورَنِ سَندَرو ساٿِمِ هَلي سا
تون پرائِي ماءُ، متان چِپَرَ ۾ چُوتا ٿِئين.

١٩

سِکي جان سُتِياس، تان سِکَ سُمهڻُ نہ ڏِئي
جاڳِي سُتِيَسِ جَنِ لَئي، سي آيا تان نہ اُٿِياس
پيئَرُ آءٌ پُلِياس، نا تہ سِکَ سُمهڻُ ڇا لَڳِي!

٢٠

هوتَ نہ پَهُچان هوڏ، آءٌ پيادي پَنڌُ گهَٽو
لَکَنِ تان لَطِيفُ چَئي، تِکا وَجِنِ توڏ
اوڏِي کَري اوڏ، پَهُچائِيجُ پُنهونءَ کي.

مَهائين= وڏا خطرناک. ١١. جت پنڌ جي وڏي منزل (کہ گهٽي) ات اُنَ کي رڙيون ڪرائي (روڏا رنگائي). سانگاپي سيٽن جي= سيٽن جي سانگي. وندر واجهائي= وندر (ندي واري جوءِ) کي ڳولي. رهيس رس= سندس ساراه ۽ سَرسي ٿي، قلمي رسالن ۾ اها پڙهڻي ائين آهي پر شاھ جي شاعري جي معيار کان گهٽ آهي. شايد اصل صحيح پڙهڻي ”رهيس رس رجن ۾ ٿي کميٽي کاهي“). منهن= ڏک، اجهو. ١٢. مسافري تي يا ڪنهن ڪم سان ڪيڏانهن ويندي جيڪڏهن واٽ جي سڄي پاسي ۽ سڄي هٿ تي ٽتر تواريو تہ سٽائو (سياڳو) چئبو ۽ جي کٻي طرف ٻولي ڪيائين تہ اٽائو چئبو. سسئي آس ٿي ڪري تہ جنهن ساٿ ۾ سندس پيارو پنهون آهي تنهن کي جبلن جي لڪن مان لنگهندي شال سوڻ سجايو ٿئي ۽ کٻي طرفان تتر نہ ٻولي. ١٣. تاکُو= تڪيندڙ، اچو، ٻَڌُو. ١٤. جالارا= گهڻا ۽ وڏا. ڏنر الارا= چونون ڏنير، همت سان چڙهيس. ١٥. هٿ= ڪنهن وڏي جبل جون پاسي واريون شاخون. ١٦. هاڙهي سامهين= هاڙهي جبل کي سامهون. اپر= گهٽيون، وڏيون. الاپون= سڏ جون توارون، ڪوڪارون. ١٧. کارا کانگ= کارا وڏا کانگ روھ جا، روڏ. چانک= چوان تہ. ويڙانگ، وڙانگ= وِڙواند= بدشڪل بيهودا. وسين= آبادي. نکا آنگ نہ چانگ (محاورو)= نہ کا پهر نہ پڙلاءِ، نہ ماٺهو نہ چيٽو. سانگ= جدائي. ١٨. هيم ماءُ= منهنجي سڳي ماءُ هئي. ٢٠. هوت نہ پهچان هوڏ= اي منهنجا هوت! آءٌ هوڏ هٽي کاڻ پهچنديس. توڏ= توڏا، اٺ. اوڏ= آڏو، اورتي، ويجهو.

Marfat.com

٢١

پُڇان جي نہ پُڇان، وَڄڻ سِين وَسُ ڪَريان
سَڳرِ مان سُڄان، تہ رائي ۾ رَڙِي مُئي.

٢٢

ماڙڪُ مِٺ سَندوم، اُونداهِيءَ ۾ سوجهَرو
حَشَرَ ويلَ حِسابَ ۾، ڇَڏي نہ وِيندوم
ساري سَڌُ ڪندوم، ڪوهيارو ڪيچ ڏٺي.

وائي-١

وِينديَسِ ڪيچ ڪَهِي، سيڻَن ساڻُ صَحِي
آئون جِينديَسِ تان نہ جَتَن ري
وِهان ڪِيئن ماٺ ڪَري، هيڏو سُورُ سَهي
پيئَرُ هِنَ پَنيورَ ۾، ساريان ڪونہ سَهي
اڳيان آريءَ جامِ جو وِڙِو ساڻُ وَهي
صُبُح ڏُونگرُ ڏوريان، ڪَنهِ پَرِ راتِ رَهي.

وائي-٢

ڪوئِي ڏُونگرُ ڏوريان، ڪوئِي جَبَلُ جهاڳيان
پُهچان وو ميان شالَ پرينِ ڪي
لَڳَڙي پيرِ پِرِينِ جي، آءٌ جا ڏونگرَ ڏوريان.

داستان ستون

١

بُرو بِگرِ بي، ڏِينِ پارسِيُون پاڻُ ۾
مون لوڏان ئِي لڪيا تہ هاجو ڪندا هي
مارِيندا مونکي، پُنهون نِيندا پاڻُ سان.

٢

بُرون ڦُذا بات جَنِ، ٽانگ رَوان ٽيشِي
ڏِينِ پارسيون پاڻ ۾، ايذَ بِلُون ايشِي
ليڙا راتِ لَطِيفُ چَئي نَڌائُون نيشِي
پُنهون پَرويشِي، ڪِچِ پيادِيءَ جي پِنڌُ ۾.

٣

بُرو بِگرِ بيلغان، مون نہ پَرُوڙِي مامَ
تو داٿو ڪُشتَغان، چُلِي چِپَرِ لامَ
اَچِي پَئي ٿَنِ سامَ، 'دُراه دُراه' ڪَنِ جي.

٤

جيڪَرَ رَوان روش، مَروشِي محبوبَ ڏي
مَنا گُشتَئِي مولِدِي، دِيما پنهون دوش
ٿئي گنواڪ مَنِيْ گوشَ، سُٽِي مانَ سَڳهِي ٿِيان.

٢١. سڳر مان سڄان= ساٽ ۾ ۽ ساٽ واري واٽ ۾ مان مشهور ٿيان (تہ ويچاري رائي ۾ رڙي مئي). وائي-١. سهي= همدرد، سرتو جيڪو سٺي سهي، سمجهي ۽ حال پائي ٿئي. د-٧: ١. برو= وڃو. بگر= جهليو. بي= سواءِ (=١. وڃو اُٺو اٺ جهليو (هن سسئي) ڪان سواءِ. پارسيون= بلوچي ٻوليءَ جا لفظ، يعني بلوچي ٻوليءَ ۾ پيا ڳالهائين. مون لوڏان ئي لڪيا= سندن هلڻي وارن لوڏن مان ئي ڪين صحي ڪيو. ٢. برون ڦذا= پوئتي هلون، پوئتي موٽون. ٽانگ روان= ڪيڏانهن وڃان. ٽيشي= اوهان ڪان (انهن جي وائي تہ 'پوئتي موٽو'؛ پر آءٌ اوهان ڪان سواءِ ڪيڏانهن وڃان. ما= اسان. وَذي= پنهنجو. براٿ= پاء. برون= وٺي وڃون. ايذ= هتي. بلون= ڇڏيون. ايشي= هن ڪي (اسان پنهنجو پاء وٺي وڃون ۽ هن ڪي هتي ڇڏيون). نِڌائون= بار سان لڏيائون، تيار ڪيائون. نيشي= وڏا نيش اٺ. پرويشي= پوئواري. ٣. برو= وڃو. بگر= جهليو. بيلغان= يارو، ٻيليو! ('ٻيلي يارو اٺو، اُٺن کي جهليو'.) اها مام انهن جي مون نہ سمجهي. ٿوَ= ٿُو، تپ. داٿو= ڏنائون، ڏيئي. ڪشتغان= مونکي ماريائون. چُلي چپر لام= جبل واري لانڍي ڏي روانا ٿي (پنهون ڪٺي جبل ڏي روانا ٿي مونکي بيمار ڪري ماريائون). دُراه دُراه= خوش خوش، بلوچي ۾ پليڪار ۽ خير عافيت جي خاص لفظ. (سسئي قسمت سان انهن وٽ اچي سام پئي جيڪي هوئڻ تہ وڏا لائق آهن). ٤. روان= وڃان؛ روش= ڏانهن؛ مروشي= اڄ (جيڪر اڄوڪي ڏينهن جو اڄ ئي محبوب ڏي وڃان). مَنا= مونکي؛ گُشتئي= چيائون، مولِدَي= مولِدئي= تون ٻانهي؛ دِيما= پويان؛ دوش= پنڌ پئو (مونکي چيائون تہ ٻانهي تون پنهونءَ جي پنيان پنڌ پئو). ٿئي= تنهنجو؛ گنواڪ= سڏ؛ مَني= منهنجو؛ گوش= ڪن (تنهنجو سڏ ۽ منهنجو ڪن، سو سٺي مان مضبوط ٿيان).

Marfat.com

٥

مُهارُون مَيَن چِيُون، ڦِذا ڦيريائُون
'مَروشِي جَبَلَ رَوُون' ايءَ وائي واريائون
مونکي مارِيائون، پاروچِي پولِي ڳَرِي.

٦

ڦِذا ڏيرَ ڦِنگي وِئا، هُئا جوراٽا جَتَ
ايذ ننِدي ايڪُوا، هُنِ پَلاٽِئا پَرَبَتَ
ماڙهو ڏِينمِ مَتَ، لَج بَلوچان نِشتغان.

٧

شَوا وَهاوَ شَموشِ، سِڳهي مِڙنِدِينءَ سسئي
ليڙن جو لطِيفُ چَئي، گنواک نہ ڪِئڙءِ گوش
روش مَروشِي روش، ڪاهِ تہ ڪيچين کي رسين.

٨

داسا داڪا داڙِي، هَنداڙِي هُئامِ
هُر داسا هِنَ حال جي هتي هوتَ ڏِنامِ
پَزِيرِي اِيندامِ، پائي پيچُ پريتَ جو.

٩

پُنهونءَ ساڻُ پريتَ جو ڪو جو پٽڙُمِ پيچُ
ڪَندِيَسِ ڪشالا ڪافَ جا، هاڙهو پانيان هيچُ
ڪاهي مَٿندِيسِ ڪيچُ، ديرو دوست پُنهونءَ جو.

١٠

پُنهونءَ ساڻُ پريتَ جو، ڪوجو پيچُ پئومِ
پَنِيي هِنَ پَنِيورَ ۾، ويهَڻُ وِهُ ٿِئومِ
مَتيون موٽڻَ سنديُون ڪاڪِيُون ڪيم ڏِئومِ
سَرتيون ساهُ سَندومِ، ٿِئو حوالي هوتَ جي.

١١

ڏُکيءَ کي ڏُکن جا ڏاجَنِ تي ڏاجا
لَڳِيَسِ نائُڪَ نِيهَ جي ڪُڙهِ اندرِ ڪاجا
ٿُرَنِ ۾ تاجا، ڳَري مُنڌُ مِرُنِ سين.

١٢

ڪو مُنهُ ڪُنَلِ آئِيو، وَسِ نہ ويچاري
هوتَ تُنهنجي هَٿَ ري، پَهُچِي نہ پاري
اَچِين جي آرِي، تہ پانڌُ پُڄي لَڪُ لَنگهيان.

١٣

ڪو مُنهُ ڪُنَلِ آئِيو، ويچارِيءَ نہ وَسِ
هوتَ تُنهنجِي هَٿَ رِي، گولِي ٿِئي نہ گس
ڪو ڏَسُ ڏُکيءَ کي ڏَسِ، تہ مُوڙهِيءَ ڪو مُنهُ ٿِئي.

٥. ڦذا ڦيريائون= پوئتي واريائون. مروشي= اچ. روون= ويندا سون. ٦. ڦذا= پوئتي. ڦنگي وئا= ڪنيي وئا (پنهونءَ کي بڌي کڻي وئا). جوراٽا= ڏاڍا، زورآور. ايذ= هتي؛ ننذي= ويهي، هجي، رهي؛ ايڪُوا= اڪيلي. (هي پَلِ هِتي اڪيلي هجي، ائين چئي هنن پنهنجا شاهي اٺ پلاٽئا). لج= لج. بلوچان= بلوچن جي. نشتغان= ويني هجان (بلوچن جي لج آهيان، پاهر نہ نڪران ۽ ويني ئي هجان). ٧. شوا= رات، وهاو= ننڊ. شموش= وسار (راتين ننڊ وسار). گنواک= سڏ. روش مروشي روش= روز. اڄوڪي روز= اڄ اڄوڪي ڏينهن. ٨. داسا= هاڻي. داڪا، داڪان= هتان. داڙي= هتي. هَنداڙي= هِتي، اتي (هاڻي. هتي، هتڙي منهنجا پيارا پرين هئا). هُر= ڏس. داسا= هاڻي (پنهنجي حال جي ماجرا ڏسو جو هاڻي هتي ئي تہ تنهنجا هوت هئا، جيڪي مون کان هليا ويا). پزيري= بالآخر، آخرڪار (= اهي نيٺ آخر پريت جو پيچ پائي مون وٽ ايندا). ٩. پيچ= وراڪو. هيچ= ڪجھ بہ نہ (منهنجي لاءِ هاڙهو جبل ڪجھ بہ نہ آهي). مٿنديس ڪيچ= سڌو ڪيچ کي نظر ۾ رکي هلنديس. ١٠. پنيو= ڳاڙهيرڙي پوري رنگ وارو، ڳاڙهاڻ تي مائل سهڻي وڻندڙ رنگ وارو- پنيا وار= ڳاڙها- پورا سهڻا وار. [اڪثر ٽوڪ ۽ ننڌڻ واري معنيٰ ۾ استعمال ٿيندڙ (واه! پنيي ڏاڙهي واه! اي سهڻا، تو هيءُ ڪم ڪيئن ڪيو!) پنيي هن پنيور= هن سهڻي پنيور ۾ (طعني طور). ١١. ڏکيءَ کي= ڏکي سسئي کي ڏکن جا ڏاجن مٿان ڏاج مليل آهن. نائڪ= تکي تيز ڇهنب، پالي جي چونٽي، اک جي اڻي. ڪڙهہ اندر= اندريون جسم، اندر قلب ۾. ٿرن= برن. تاجا= منڊل، شغل. ١٢. ڪُنل= سڪ ۽ محبت جي ماريل. پاري= نڪمي. پاند پڄي= پاند کي پُڄي، جهلي. ١٣. تنهنجي هٿ ري= تنهنجي مدد کان سواءِ. گولي ٿئي نہ گس= گولي گس سان نہ لڳندي، گوليءَ کي گس هٿ نہ ايندو. موڙهي= مُنڌل.

Marfat.com

١٤

ڪوهيارا ڪَهَلَ پَئِي، ڪو ساجَنَ مُنجِ سَلامُ
سِڪ تُنهنجِي سُپرين ڪِئو تَنُ تَمامُ
هَتين حاج وِهُ تِي، نيڻين ننڊَ حَرامُ
آءٌ دوستَ نہ سَهان دامُ، تون وِندرِ تو ويلا ڪَرين.

١٥

ڄَپَرِ هوتَ پُنهونءَ جِي جڏهن پيئِي بُوءِ
راڻين وَرِي رُوءِ، گُوندَر لتا گولِيين.

١٦

جڏهن پيئي ڄَٽَ، ڄَپَرِ هوتَ پُنهونءَ جي
پَرَهي وينيون پَٽَ، گُوندَرَ لَتا گولِيين.

١٧

ڪَري ڪيچِي هَلِئا آيَلِ اوطاقُون
سُڪيون نہ سيڻَنِ جي ماڳَنِ تان ماڪُون
نِسوريُون ناڪُون، سَجي هَلئا سُورَ جِيُون.

١٨

ڏيرَنِ ڏوهُ نہ جيڏِيُون، ماءُ مِڙوئي مُون
آءٌ اَسُونهِين، اوءِ سُونهان پِرين سندا پَرِيُون
اَصُلُ آريجَنِ جو پاندُ نہ پُڄتوسُون
جَنِ جو تون هِين تون، سي پيادِيون پَهُچائِيين.

١٩

جيڪُسِ آءٌ نہ تِيئَن، جِيئَن پريتَڙو پِرينءَ سين
جي بَڏِي سُتِيَسِ سوگهو ڪَري، چِلوَرُ چاتِيءَ سيئَن
تہ ڪيچِي ڪاهي ڪَرَها مون ڪان وَجن ڪيئَن
ڏوهُ مُنهِنجي ڏينهَن، نائہ گهَٽُو سَپاجها سُپرين.

٢٠

سَڄي هَٽِ ساتِينِ جي مَ وانءُ مالارِي
ڏائِي جا ڏِيرَنِ جي، مَٽِج سا ٽارِي
مانَ وِرَمَنَ وِچَ ۾ اولاٽي آرِي
اَسُونهِ ويچارِي، ڪَنه پَرِ مِڙِي ڪيچَ کِي.

وائي-١

لَڳِڙِي آهِ لغارَ، وو يارَ!

لُنئَ لُنئَ ۾ لالَڻِ جي
سَنڌَ سَنڌَ ۾ ساجَنَ جي
ميخُون محبتَ سَندِيُون، هنيَڙي مَنجهہ هَزارِ
جَڙَ جَنِي جي جانَ ۾، لَڳِڙِي رِءَ لُهارِ
لوڏيان لوهُ نہ نِڪَرِي، ڪِٽڪِئو مَنجهِہ ڪِنارَ
آءٌ سُتِي سَو هَلِيا سَنجهي تِئا سُوارَ
ڪِهِ سي جِيَڻَ ڏِينهَڙا جي پِرين پُنهوئان ڌار

---

١٧. اي آيل (امان)! ڪيچي اوطاقون ڪري هليا (الف) منهنجي مَن ۾ اوطاقون ڪري هليا ويا (ب) هت پنيور ۾ رهي ويهي اوطاقون ڪري هليا ويا. اجهو هاڻ ويا آهن! انهن سڄڻن جي ماڳن ٽڪاڻن تان اجان ماڪون ئي ڪين سڪيون آهن. ناڪون= ناٺڪون، پالن جون چنهبون چوٽيون: سجي= (پالن جي چوٽين سان) مونکي نشان ڪري. ١٩. چِلورَ= چلي دار وارن وارو، گهنڊيدار وارن وارو (سهڻو پنهون). ٢٠. پهرين ٻن سٽن ۾ 'مالهاري جي سوڻ' ڏانهن اشارو (جيڪو ٿر ۾ اڃان تائين مڃين). ڪنهن پاسي ويندي جيڪڏهن واٽ تي مالاري پکي کٻي پاسي کان اڏاڻو ۽ سڄي طرف ويو تہ سوڻ سولو ٿيو ۽ واڌائي ملي تہ اڳتي وڃجي؛ پر جيڪڏهن سڄي طرفان اُڏاڻو ۽ کٻي طرف ويو تہ چئبو تہ سوڻ سولو نہ ٿيو، اڳتي نہ وڃجي پر پوئتي موٽجي. (هن بيت موجب سسئي ٿي چوي تہ: اي مالاري تون کٻي پاسي کان اُڏامي ساٿ جي سڄي طرف نہ وڃجان. (چو تہ ساٿ وارا اهو سوڻ سٺائو سمجهي پاڻان اڳتي هلندا)؛ پر سڄي طرفان اڏامي کٻي طرف واري وڻ جي ٽاري ڏي وڃجان (تہ مَن ساٿ وارا ويهي رهن ۽ تڪڙو اڳتي نہ وڃن). ورمن= ترسن. اولاٽي= انن تان بار لاهي. اسونه= اڻ سونهين. وائي-١. لغار= محبت جي لغار، سڪ جي رَتي. لنئ لنئ= وار وار ۾. ميخون= ڪليون. جڙ= ڳنڍڻ واري تار. ڪٽڪئو منجهہ ڪنار= زخم، گهاءِ يا ڦٽ جي وٽ يا ڪنار ۾ چُٽڪيو.

Marfat.com

ڪانگَنِ ڪانگيرا ڪِئا، چُڪِيءَ ڪي چوڏارَ
گهٽو اُڪَندي آهِيان، جَتَنِ جي جِنسارَ
جان ڪِين اورَڻُ پِرينءَ سِين، جان ڪِين پِرينءَ پَچارَ
آءٌ نِماڻِي نِڪَٽِي، دَمِجَ تون دِلدارَ.

وائي-٢

هوتِنِ بنا نِي ميان، پُنهونءَ بِنا نِي ميان
درد فِراق!
اديون آريچَنِ جي آءٌ نِهوڙِيَس نفاقَ
ڏُونگرُ ڏورِئو نہ ٿئي، مون وِلهيءَ ڪانهي واڪَ.

◈

ڪانگيرو يا ڪانگورو (جمع. ڪانگيرا، ڪانگورا)= ڪنهن زخميل ڪانءُ يا ڪنهن ٻي شيءِ جي مٿان ڪانگن جو گڏ ٿي اڏامڻ ۽ زور سان ڪان ڪان ڪرڻ. دمج= ڪر وارو ٿج، پنهنجو وڏو دم رکج. وائي-٢. نفاق= مخالفت. ولهي= ٽڪل، هيٺي. واڪ= سگهہ.

Marfat.com

سُر ڪوهياري

غفلت واري ننبر (نوم) جي سسئيءَ تي ميار، هن داستان جو مکيہ موضوع آهي.

لَيلَ نہ جاڳينءَ لِڪَ سين ڪُلي نوم ڪِئاءِ

سسئيءَ جو بہ پڇتاءُ تہ: ”آلوڙئو اکين، آيم ننبر اياڳ جي“! پياري پنهونءَ پنيان پنڌ ڪندي سسئيءَ جو جبل سان پنهنجو حال اورڻ داستان-٢ جو مکيہ موضوع آهي.

داستان پهريون

١

لَيلَ نہ جاڳينءَ لِڪَ سِين، ڪُلِي نومُ ڪِئاءِ
قُمِ تِي پَهُچُ قَرِيبَ ڪيِ، اِجلِس تو نہ جُڳاءِ
مُني مِزمانن سين ويهي رات وِهاءِ
جيلاهَ نِندَرَ نِئاءِ، تي روزُ روئِين تِي راهَ ۾.

٢

لَيلَ نہ جاڳِينءَ لِڪَ سِين، نومَ سُتِينءَ سَڀِ راتِ
اوڳِي اُونِيڙَنِ جا پَهَ پُڇِين پرياتِ
تِيءُ سَڳَرِ تَنِ ساٿِ، تہ پوري ڪِنهِ پالَ مِڙِين.

٣

لَيلَ نہ جاڳِينءَ لِڪَ سِين، سُتِينءَ راتِ سَڄِي
هِتان هوتاڻِين جِيُون وِيُون خُرزِينُون ڳڄِي
پوري ٿُون پَڄِي، سَبَبِ ڪِنهِ ساٿِ مِڙِين.

٤

اِجلِس ڪَري اُٿِيا، ٿواري تودَنِ
’نومُ‘ نُوازي اُنِ جي مَرحَبَا مودَنِ
رِڙهِي پَسُ رودَنِ، ’اليومُ سِيرُوا‘ سَسُئِي.

٥

غافِلِ غَفلَتَ چوڙِ، ٿُون ڪِئَنِ اُٿاسِي اوجهَرِين
هُوءِ چُپاتا چَڙهي وِئا، وِجي پَهُتا توڙِ
نيٽِين نِندَرَ اُڪوڙِ، جِمَ وَٽَن ۾ واڪا ڪَرِين.

٦

نِندرَ ويرياٽِي هوءِ، جيڏيُون جِمَ سُمَهو
مَيَڻِ مُون جِئَن روءِ، ڪا واڪا ڪِئو ويڙِ ۾.

٧

سَنجهي رَهيين سُمَهِي، غافِلَ مَنجهِ ڳهَرِن
ليڙَنِ جو لَطِيفُ چَئِي، ڪَرڳُلُ ڪِيوءِ نہ ڪَنِ
سي ڪِئَن مُحِبِ مِڙَنِ، جي سَنجهيئِي سُتِيُون.

٨

آلوَڙِئو اکِيئَن، آيَمِ نِندَر اياڳَ ڪي
هاٽِي هِنَ بَنِيورَ ۾، گهاريان ڪارَڻِ ڪَنِ

د-١: ١. هن بيت ۾ ’ذهسنامي‘ جي روايتي صنعت جي جهلڪ آهي. جنهن موجب، ٻين ٻولين جا توڙي سنڌي جا انوکا الفاظ بيتن ۾ آندا ويندا آهن. هن بيت ۾ عربي جا الفاظ پوتل آهن. ليل= رات. ڪُلي= سڄي (رات). نوم= ننبر. قُم= اُٿي کڙي ٿي. اِجلس= ويهہ. تي= تيلاه، تنهن ڪري. ٢. ٿيءِ سڳر تن ساٿ= تن جي ساٿ واري واٽ ۾ هل. ڪنه پال مڙين= ڪنهن پال پلائي سان پنهونءَ کي گڏجين. ٣. خُرزينون= سامان کڻڻ لاءِ ڳڙيا (چمڙي، ڏاس يا سٽ مان ٺاهيل وڏا ٿلها جيڪي اٺن ۽ گهوڙن تي رکجن ۽ ٻنهي پاسن ڏانهہ لڙڪي بيهن). پوري ٿون پڄي= اي اوڳي! تون تڪو تڪڙو هلي شال ڪنهن حيلي (سبب) سان ساٿ کي پهچين. ٤. (پنهونءَ جا پائر سسئي جا ڏير رات جو) ويهي آرام ڪري (اجلس ڪري) اُٺن کي هونگاري سنيري اُٿيا. (انهن کي هڪ تہ) اُن (سسئي) جي ننبر پٺي نوازي (ڪامياب ڪري)، ۽ ٻي اٺن کي (موڏن کي مرحبا مرحبا موڏن) جيڪي تيز تکا هليا. (اي سسئي! پنهنجي آهستي رفتار سان پڻ) رڙهي پنڌ ڪري اٺن (روڏن) کي ڏِس: اڄ ئي (اليوم) رواني ٿي ۽ اڳتي جو سفر ڪر (’سيروا‘ لغت جي لحاظ سان جمع جو صيغو آهي، يعني هلو، سفر ڪريو). ٥. اٽاسي= جنهن کي ناس پتو نہ هجي، بي نڪي، بي اوني. اوجهرين= ننبر ۾ جهوٽا کائين. چُپاتا= چپ چپاتا، ماٺ ۾. جم وٽن ۾ واڪا ڪرين= متان گهٽو پوئتي رهجي وڃين ۽) پٺي جهنگ ۾ رڙيون ڪرين. ٦. ويرياٽي هوءِ= ويرياٽي ٿئي، ويرياٽي آهي. ٧. ڳهرن= ننبر جي ڳهرن ۾. ڪرڳل= ڳوڙ. ٨. آلوڙئو، آلوڙيو= ننبر لاءِ اکين آلاڻ ڪئي، اکين ۾ آلاڻ ٿي. ڪارڻ ڪن= ڪن لاءِ ڪن جي واسطي.

Marfat.com

اَڊيُون اونٽڙن، ھنيين سِين ھاجو ڪِئو.

٩

جَڏهِن سُتِيُون جي، پٽرِ پيرَ ڏِگها ڪَري
تَڏهِن ٿَنِي ڪَي، ساٿَ سُتَئِي ڇَڏِئو.

١٠

اِيءُ ڪَمُ ڪَميٽِين، جِئَن سُتِينءَ پيرَ ڏِگها ڪَري
نندِران نِماڻين ڪَي اوپالا اَچَنِ
ليٽيين ڪِيئَن لَطِيفُ چَئي هارِي ري هوٿَنِ
سي ڪِيئَن پُنهُون پَسَنِ، جن ڪي نِيرُ نِندرَ جو.

١١

وَڏي جاڙ ڪِيَاء، جِئَن سُتِينءَ پيرَ ڏِگها ڪَري
دَر پَر اُپيين دوستَ جي تہ سُر ٻُرِ هُوندَ سُياءِ
اَصُلِ آريءَ جامَ جي سَڳِي تون نہ سِياءَ
پُنهونءَ سِين پِيياءِ، تون نِياڳِي نِندُرون ڪَرِين.

١٢

سُتِيَس ڪِنه سَياڳَ ڪي پينُرُ ڏيئي پَرُ
جَتَنِ جَڏارِي ڪي جو وَنِي وِنُڙمِ وَرُ
آڏو ٽَڪَرَ ٽُرُ، مَڃُڻ روهَ رَتِيُون ٿِئين.

١٣

سُتِينءَ سَوارِي، مُنهُ ويڙهي مُٺِن جِيئَن
ڏِنَئِي نہ ڏيرَنِ جا چوڪِدارِي چارِي
مارِيندَئِي مارِي، پرهِ سُورَ پرين جا.

١٤

مُنهُ ويڙهي مُٺِن جِئَن سُتِينءَ سَنجهيئي
اوجاڳو اَڪِينِ ڪي جانتوءِ نہ ڏيئِي
هَٿان تو پيئِي، تِي ڪَچو ڪيچِينِ ڪي ڪَرِين.

١٥

توکي ڳِهَرَ ڳِرو ڪِئو، هُوءِ تا هوتَ هَلَنِ
ڳوڙها سِرِ ڳِلنِ، جِمَ وِهاڻِيءَ وَهائِيين.

١٦

ڪِيئِي نہ ڪَميٽِين جِئَن اوجاڳو اَجاڻ
اَسارِي، اِهڙيءَ پَرِ پيئِي ڪيچِينِ سِين ڪاڻ
بانهِي چايو پاڻ، تِي سَڄِيُون راتِيُون سُمَهِين!

١٧

جيڏيُون جي مان وِسَهو تہ نِندَرِ مَ هيريو نيڻَ
اَصُلُ اَسارِنِ جا سُتي وَهيا سيڻَ
وِهاڻِيءَ جا ويڻَ، تِيُون لُونِيُون سَهَنِ لوڪَ ۾.

وائي

مُنهنجِي شَهَرِ بَنبورَ ۾، ڳِلا ڪا مَ ڪَري
لِکيو تان نہ ٽَري، ٻَڙِي جيڏِيُون
ڳِلا ڪا مَ ڪَري!
جو سِينگارُ سَرَتِيين، سو مُون ناه ڳَري
جِهڙِي تِهڙِي حالَ سِين، وَڃان پيرَ پَري
جِنهِ وَٽِ ويهِي، هَلِئا سَڄَڻَ سانگُ ڪَري

٩. پٽرِ= پٽراٽيءَ تي، هنڌ تي. ١٠. اوپالا= طعنا، پٽون، مَلامَتُون. ١١. وڏي جاڙ ڪياءِ= وڏي زوراوري ڪياءِ، تو وڏي ڏاڍائي ڪئي. در پر= دروازي لڳ. اپيين= بيٺينءَ، بيٺي هجين ها. سُر ٻُر= پڙڪو، ڪو آواز. سُياءِ= سڻين ها. سڳي تون نہ سياءِ= تون سڳي ۽ سياء ناهين، ويجهن عزيزن مان سڳي مائٽي ۾ ناهين. پنهونءِ سين پياءِ= پنهونءَ سان تنهنجو ناتو رشتو ٿيو، پاند اٽڪيو. ١٢. ڪنهن سياڳ ڪي= ڪنهن نياڳ ڪي، نياڳ سببان. جڏاري= جڏي، بيمار. روه= جبل، ٽڪر. رتيون= ذرا ذرا. ١٣. سواري= سوير ئي. چاري= جانچوسي، چوڪيدار. ماري= مارڻ وارا (سخت سور). پره= صبوح. ١٤. ڪچو ڪرڻ= حرف رکڻ، ميار رکڻ، گهٽ ڪرڻ. ١٥. ڳهر= ننڊر جي خمار، ننڊر جي اوٽارن. ڳرو= بي خبر. سِر ڳلن= ڳلن تي. وهاڻيء= پوئين رات، پرڀات. ١٦. ڪميٽين جئن اوجاڳو= اوباش عورتون رات جو اوجاڳا ڪري ناچ ۽ ڳائڻ ڪنديون. اساري= ويسري. ڪاڻ= محتاجي. چايو= چوايو. ١٧. مان وسهو= مون تي اعتبار ڪريو. ننڊر مَ هيرئو نيڻ= پنهنجيون اکيون ننڊر تي نہ هيرايو. اسارن= ويسرن، بي خبرن. ستي= ننڊر ۾ سمهڻ واري وقت. وهيا= هليا ويا. سيڻ= عزيز، سڄڻ. وهاڻيءَ جا= پرڀات جا، صبح جا. ويڻ= طعنا مهڻا. لونيون= بي لڄيون، خوار. وائي. لکيو= لوح قلم جو لکيو. مون ناه ڳري= مون وٽ ناهي. جنه وٽ= جنهن وٽ هيٺ. هلئا سانگ ڪري= پري وئا، هليا ويا.

Marfat.com

لامُون تِنهِ وَڻُ سَندِيُون لوڏي لايان ڳَري
قضا جا ڪَرِيمَ جي ڪِنهِ ڪان ڪِينَ ٽَري
جيڪِين لِکئو لوحَ ۾، پاريان سو پَري.

داستان ٻيو

١

ڏُونگَرَ تُون ڏاڍو، ڏاڍا ڏاڍايُون ڪَرين
مُون ٿَنِ اَندر تِيئَنَ وَهي، جِئَن وَڻُ وَڏي وادو
اِيءُ ڪَرَمَ جو ڪاڍو، نا تہ پَٽَرِ ڪير پَنڌُ ڪَري.

٢

ڏُونگَرَ ڏُکَ سَنداءِ، پِرِينءَ گَڏِجان تہ چَوان
پِنيءَ ٿِئين پَنوارُئون، ٻِئا وِنگا وَرَ سَنداءِ
چِڱِي ڪانہ ڪَياءِ، پيرُ وِڃائِي پِرِينءَ جو.

٣

ڏُونگَرَ ڏَسُ پِرِين جو، ڪافَ نہ ڏِيين ڪو:
قطارِئا ڪالَهہ وِئا ڪي توڏا وَٽان تو
هوتُ مُئِيءَ جو هو، ڪو ساڃَنُ اُنهين ساٿَ ۾!

٤

ڏُونگَرَ ڏَسُ پِرِين جو، ڪافَ نہ ڏَئين ڪَلَ
قطارِئا ڪالَهہ وِئا ڪي توڏا توهِين جَهلَ
سُٽِي هوتُ هَڪَلَ، مانَ ٻُڌِي ٻاروچَلُ وَري.

٥

ڏُونگَرَ ڏوراپو، ڀِهرِين چُنڊِيَسِ پِرِينءَ کي
پَهڻَنِ پيرَ پِٽُون ڪِئا، تَرِيُون چِنيُون تو
رَحَمُ نہ پِيُوئِي رُوحَ ۾ قَدَرُ مُنهنجو ڪو
واڪو ڪَندِيَسِ وو، مُون سِين جَبَلُ تو جاڙُون ڪَري

٦

ڏُونگَرَ مُون نہ ڏُکوءِ، اَگِ ڏُکوئِي آهِيَان
تيلاهِين ٽَنگُون ڪَرين جيلاهِين آءٌ جوءِ
سارِيان ڪونہ سُکوءِ، سُورَ گهٽِيئِي سَنيَران.

٧

ڏُونگَرَ ڏُکوئِنَ کي دِلاسا ڏِجَنِ
گهٽو پُڇجي ٿَنِ کي جَنِ وَٽان هوتَ وِجَنِ
تُون ڪِيئَن سَندا ٿَنِ، پاهَڻُ پيرَ ڏُکوئِيين.

٨

ڏُونگَرَ ڏُکَ پَئِي، ڪِٿِ توسِين ڳالهڙِي
پاٽان آءٌ مُئِي، سُورُ سُٽائِي پِرِينءَ جو.

٩

ڏُونگَرَ مُون سِين رو، ڪَڍِي پارَ پُنهونءَ جا
سَڄَڻُ هُئَومَ هيڪَڙو، وِئو ڦوڙائي سو
"جَف القَلَمُ بِمَاهُو ڪائِنُ"، وَهِي قَلَمُ وِئو
ڪِنهِ کي ڏِيان ڏوہ، مُون سِين ايرادي اِيئَن ڪِئو.

١٠

ڏُونگَرَ ڏُکويُون، تو سِين اورَڻُ آئِيُون
جي اَچَنَ ڦوڙايُون، ڏِجَنِ دِلاسا ٿَنِ کي.

١١

ڏُونگَرَ ڏُکوئِنَ کي ڳَلِ نہ سُکا ڳوڙا
گهوڙا ڙِي گهوڙا، وَڃَنِ جَتَ جَڏِي ڪِئو.

١٢

ڏُونگَرَ ڏِينهاڙِي، پاڻُ مَٽانءِ ٿي گهورِيَان
تو ۾ رِهاڻِينِ، سَدا ٻاروچَنِ جِيُون.

لايان ڳري= پنهنجي ڳچيءَ ڳل لايان. د-٢: ١. ڪرم= لکيو، نصيب. ڪاڍو= نتيجو، ڇڪ. پٽرِ= زمين ٢. پِنيءَ= پوئين رات. پنوارئون= پَنڌ وارو، خوفائتو. ٤. قطارئا= هڪ ٻئي پويان قطاريل. توهِين جهل= تنهنجي ئي پرسان. ٥. چنڊيس= چَوَنديس. پٽون ڪيا= ذرا ذرا ڪيا. جاڙون ڪري= ڏاڍايون ڪري. ٨. ڏُکِ پئي= ڏک ۾ پئي، ڏُکاري ٿي. پاٽان= ويتر آءٌ پاڻ. ٩. پار ڪڍي= روئڻ ۾ پنهونءَ جون سهڻيون وصفون بيان ڪري. وئو ڦوڙائي= جدا ٿي ويو، مونکي فراق ڏيئي وئو. جف القلم بما هو ڪائن= سڪي ويو قلم، جيڪو لکڻو هو سو لکجي ويو (آيت). ايرادي= تقدير، ڌڻيءَ جي رضا. ١٠. اورڻ= ڏک بيان ڪرڻ، پنهنجو حال بيان ڪرڻ. ڦوڙايون= فراق واري حال ۾. ١٢. ڏينهاڙي= روزانو. مٽان ٿي= اي جبل! تو مٽان. گهوريان= قربان ڪريان. رهاڻين= رهاڻيون، ڪچهريون.

Marfat.com

١٣

ڪي جي ڪَديا پارَ، ڏُکيءَ ڏُونگرَ پاڻَ ۾
سُٺِي سا تَوارَ، مِرُو پِئا مامَرِي.

١٤

ڏُکِي ڏُونگرُ پاڻَ ۾، ٻَئِي وينا رُونِ
ڪِنهَ ڪي ڪِينَ چُونِ، مَنجهِنِ جو مَڄُ ٻَرِي.

١٥

سَڄَڻَ ميخُون ڏونگرِين، ڏُونگرَ پُونيين ڪيرَ
اِهَڙا سيڻَ سُڌِيرَ، ڪِينَ لَهندِينءَ ڪي ٻِيا.

وائي

آهيان جَنِ سَندِي،
مُونکي تان سي نہ ڇَڏِيندا هوتا
پَهائِينديَسِ پُنهونءَ کي، آئُون گُڇِيءَ پائي گندِي
وينِي آهيان واٽَ تي، آهيان آسَرُوَندِي
پِرينءَ پُڄاڻا هِتِهين، رَتِي تان نہ رَهَندِي
ڪَرَمَ ساڻُ ڪَرِيمَ جي، آئُون پِرينءَ مِلَندِي.

داستان ٽريو

١

سُتي پُونِ ڇِرڪَ، آيَلِ ٻاروچَنِ جا
پُنهونءَ جي پيڪانَ جِيُون راسِيُون مَنجهان رُڪَ
هَنيَمِ هوتَ ڪِرڪَ، لوڏيان لوهُ نہ نِڪَرِي.

٢

سُتِيَسِ تان ساٿُ وِئو، اُٿِيَسِ تان اُٺُ ناه
وِهاڻيءَ ٿِي ووَڙِيان، ڪيچِي وِئَڙا ڪانهِ
جي مُنِيءَ مَنَ مانهِ، سي اَڄُ نہ اوطاقُنِ ۾.

٣

ڪُوڪِئو پُڇِي ڪوهُ، هَئي هَئي ڪِئو هَٿَڙا هَٿِي
سا ڏُکائِي نہ ڏِئِي مَتِي ڏيرَنِ ڏوهُ
رائو روئِي روهُ، مُنڌَ ڳوڙهَنِ سين گَڄُ ڪِئو.

٤

ڇَپَر پيرَ چِنامِ، آءٌ ڪَنهِ پَرِ هَلان ڪيچَ ڏي
ڏيرَنِ ڏُکَ ڏِنامِ، ڪِينَ ڏُکويَسِ ڏُونگرين.

٥

اَچِي رَسُ عَلِيلَ ڪي اجها تُون آري
وَنِي ويچارِي، ڪَمِيٽِي ڪيچِ نِئو.

٦

جيهِي جي تيهِي، ٻانهِي ٻاروچَنِ جي
حُجَتَ هوتَ پُنهونءَ سين، مُون ڪَمِيٽِيءَ ڪيهِي
اصُلِ آريءَ جامِ جي پَلَئِہ آءٌ پيئِي
هُوءِ جا پائِنِ پيرَ ۾ تِنهِ جُتيءَ نہ جيهِي
وِساري ويهِي، ٿَنِ ڪيچِيَنِ کي ڪِيئَن رَهان.

٧

ٻانهوٽِي ٻانهِي، زر خريدَ جتن جي
سي ڪِئَن وَڃَنِ وِسَري، جي جِيءَ اَندرِ جانِي
اگڻَ اماني، شالَ ڪيچِين جِي ڪامَ ٿِئي.

٨

جو سَگِرُ سنئون مون، سو ئي آڇِئو جيڏِيُون

١٣. ڪديا پار= سڄڻ ڪي ياد ڪندي رئندي پار ڪديا. مرو پئا مامري= مرو بہ انهيءَ معاملي ۾ پيا، مرو بہ ڏڪارا ٿيا. ١٥. (سڄڻ ۽ ڏونگرن جي پيٽ جو دلپذير مثال تہ:) جبل زمين جا ڪلا (ڪير) آهن، پر سڄڻ جبلن جون ميخون آهن. وائي. پهائينديس= مڃائينديس، راضي ڪنديس (باقي معنيٰ صاف آهي). د-٣: ١. پيڪان= پنبٽيون (جيڪي جڻ تير آهن). راسيون= نوڪون، چوٽيون. ڪرڪَ= لوهي لار. ٢. اٺ= پنهون جي سواريءَ وارو اٺ، (جنس طور) ساٿ وارا سڀ اٺ. وهاڻيءَ وهاڻي رات جو. پرهہ جو. ڪانهہ= ڪٿي، ڪيڏانهن. من مانهہ= من ۾، دل تي. ٣. ڪوڪئو= ڪوڪارون ڪيو. پڇي ڪوهہ= پهاڙ ۾ پڇائون ڪري. سسئي (منڌ) روئي روئي، جبل ۽ رائي ريتي کي پنهنجن ڳوڙهن سان ڳج پسائي ڇڏيو. يعني گهڻو پسائي ڇڏيو. ٤. ڪنه پر= ڪهڙيءَ طرح، ڪيئن. ٥ . عليل کي= بيمارکي. اجها= پرجهلا، پناه وارا. ونِي نئو= وني ويو. ٦. مون ڪميٽيءَ جي حجت ڪيهي= دعويٰ ڪهڙي (تہ هيئن ٿئي يا هيئن نہ ٿئي). پلئہ پيئي= پناري پئي، ساڻس منهنجو واسطو ٿيو. ٧. ٻانهي ٻانهوٽي= پُرائتي (پيڙهين ڪان وٽي ٻانهن جو اولاد) ٻانهي، ڪنيزڪ. ڪيچين جي. اگڻ اماني- سندن سامهون شال ڪا بي مُهت ۽ بي ماني نہ ٿئي! سگر= رستو (پنهون، جي ساٿ وارو). جو سگرُ سنئون مون= جيڪو منهنجي لاءِ سنئو رستو هجي، جيڪو منهنجي سڪ ۽ سچي نيه وارو سنئون رستو آهي.

Marfat.com

پَئي پُراڻو نہ ٿِئي، اجان نيهُ نئون
تہ مُون ڏِينهُن سَنئُون، جي پِيهَر پاروچي مڙان.

وائي-١

سَگِرَ مَنجهِہ سُٺين، يا اَللهُ!
سَڌَ مُنهنجا سُپرين
ڪاجا اُٽڪَ اوٺِين، ڪَرَهَلَ ڪوڏِ ڪَشِين
ڪامِلَ ڪَڇِيءَ تَنڌُ جيئَن، ڳالهائِين ڳَنڍِين.

وائي-٢

مُونکي نيندا ساٿُو، ٻاروچا ٻاجهہ پَئي، اَلو اَلو!
"لاتَقنَطُوا مِن رَحمَةِ الله"، پِرِينِ چَيو پاڻُ
"اِن الله يَغفِرُ الذُنُوبُ جَميعاً"، سَچو اِيءَ پَرِياڻُ
ڏِيندا وِٺا ڏُکِيءَ کي الله لَڳَ اُهِجاڻُ.

وائي-٣

اي ساٿي، اي پانڌي، ڪِيئَڙي ڪا ڪيچ پچارَ
ڪا منهجڙي تو اي سائِين! دوست سان هيڪارَ
اِيي پَچي مُنڌ پَهيڙا، سندا جي ڪوهيارَ.

داستان چوٿون

١

پَرَتوو پُنهونءَ جو جهڙَ. جِئَن جهالا ڏي
آءٌ تِنهِ آرِيءَ کي، وَنيو راهَ رُئان گهڻو.

٢

پَرَتوو پُنهونءَ جو سَهائِي سياهُ
مُنهُ ڏِيئِي مُون آئِيو رَنگا رَنگِي راهُ
پِهرين ڏِيندا پاهُ، پوءِ رَڱِيندا رَڱَ ۾.

٣

پَرَتوو پُنهونءَ جو، ڪِين چائِين ڪِين اُسَ
قربباٽِي ڪُسَ، آهي ڪَرَ ٻَڪَرَڙي.

٤

پَرَتوو پُنهونءَ جو رُڳِيائِي راحَتَ
پانيان ڏيهُہ پَوارِئُون ساجَنَ لاءِ صِحَتَ
مِنِي مُصِيبَتَ، آهي آرِيءَ جامَ جِي.

٥

ڳائو نہ وائو، اديُون آرِيچَنِ جو
لَنگهي پَبُ پَري ٿِئا، ڇَڏي رِڻُ رائو
ڏيئِي قُوڙائو، وِئا ويچارِيءَ سُپرِين.

٦

جِئَن جِئَن ٽَپي ڏِينهُ، تِئَن تِئَن سَجَڻُ ساريان
پَکَهَرَ سا ئِي پَرِ کِي جِنهِ پَرِ وَسي مِينهُ
چالَ مَ چِڙچِي نِيئَهُ، ڪَمِيٽِيءَ جو ڪيچَ ڏي.

اجان نيه نئون= منهنجو نيه (عشق) اجان نئون آهي. ڏينه سنئون= بخت سولو. وائي-١. سگِر= ساٺ واري راهه ۾. اُٽِڪَ= اَڻ ٽُٽِ. ڪر هل ڪوڏ ڪشين= اٺن کي تيز تڪڙو پيا ڪاهين. ڪاملن جو شيوو آهي ڪچيءَ تند وارو نازڪ ناتو: اهي ساڳئي وقت ڳالهائين بہ ڳنڍين بہ (قابل ڪوري ساڳئي وقت وينلن سان ڳالهائيندا بہ پيا تہ ٽُٽل تند کي چِڀِيءَ جو موڙ سان ڳنڍيائيندا پيا). وائي-٢. لاتقنطوا= الله جي رحمت مان نااميد نہ ٿيو. ان الله يغفر= "بيشڪ الله سڀ گناه معاف ڪري ٿو". وائي-٣. سندا جي ڪوهيار= پنهون جا ڪوهياري. د-٤: ١. پرتوو= تجلو، جهلڪو (پنهون جي حسن جو). جهالا= جَهلڪا. ٢. سهائي سياه= سهائي (روشني، روشن) نہ اهو ۽ سياه (ڪارو، ڪاراڻ) بہ اهو. منه ڏيئي مون آئيو= جيڏانهن ڪيڏانهن سامهون نظر آيو. رنگا رنگي راه= گهڻن رنگن وارو سمان. اهو سمان، عاشقن سان محبوبن جي ان رنگين رَوش جو جهلڪو آهي جنهن ۾ ڪاري پاه ۽ ڳاڙهي رڱ جي آميزش آهي؛ هو عاشقن کي پهريائين پاهيندا (چليندا) ۽ پوءِ رڱيندا (ملر رڪندا). (گر واري اٽ جو علاج ائين ڪندا جو پهريائين گندرڪ، لاٽي جي ڪار يا ڪيڙ جي قليار تيل ۾ ملائي، گر جي مٿان بام هڻندا جيڪا گر کي ساڙي صاف ڪندي. پوءِ ان جي مٿان رڱ وارو مَلم مکيندا). ٣. ڪين چائين ڪين اس= ڪجهہ ڇانءَ ڪجهہ اُس (ٿڌاڻ ۽ تپش، يا جلوو ۽ اونداه، گڏوگڏ). محبوبن جي سختي ۽ آزمايش واري روش ائين آهي جئن ويچاري ڇيلڙي لاءِ ڪوس. ٤. سجڻ خاطر (ساجن لاءِ) پنهو واري ملڪ کي بہ پاڻ لاءِ صحت (واري راحت) پئي پانيان. ٥. ڳائو نہ وائو= ڳائڻ ۽ ڳالهائڻ مان اصطلاح 'ڳائو وائو' ڪو پڙڪو ڪو ڳالهاءِ ڪونهي، ڪا ڇُڻ پڻ ڪو چوٻول ئي ڪونهي. هون پبُ جبل ٽپي پرتي ويا جتي رڻ رائو پيو اڇلي. قوڙائو= فراق. ٦. پکهر سائي پر کي= پکهر مون کي پسائي اهو ساڳيو حال ڪيو جئن مينهن وسي ڪندو آهي.

Marfat.com

٧

جِتِن جِتِن پيچي راتِ، تِتِن تِتِن ساجَنُ ساريان
مُونکي مُون پرين جي، تَنَ ۾ طَلَبَ تاتِ
ٻاروچاڻي ذاتِ، پيئرُ ٻُکِي آھيان.

٨

سُمھو ڪيمَ سَرتِيُون، جيڏيُون ڙي جاڳو
هَلَڻَ جو هُلُ ٿِئو، سَنيُوڙو ساڳو
ڏينڊي سُنگُ سَيڪا، لَڪَ مَتي لاڳو
اڏيُون اوجاڳو، پيئرُ مُون ياڳي پِئو.

٩

مُونکي جَنِي ماريو آن کي گڏئا سي
تَنَ ۾ طاقتَ ناه ڪا اڈا اُني ري
سُورُ سَلِڻمِ تي، جيلانه ڳالھِ ڳِري ٿِئي.

١٠

سُڄاڻمِ سيئِي، مُونکي جَنِي ماريو
پُنهونءَ پيڪانَ پَڇَندِئا، ٻَلهَڻ ٿِئا ٻيئِي
ويڄنِئون ويئِي، ٽِي وَهِيٽِي سَڄٽين.

١١

سي تي سُڄاڻان، مون کي جَنِي ماريو
لوھُو ناھِ لِڳن ۾، سَنڌ مِڙئِي ساڻا
دارُونءَ جا داڻا، ڏِنمِ هوٿ هَٿَن سِين.

وائي-١

ٻاروچي ساڻُ ٻَڙِي جيڏيُون
هيڪَرَ ٿِيان هيڪاندِي

چَڙهي نہ سَگھان چوٽِيين، دوستَ ٻنا دِلِ ماندِي
پَهُچائيجُ پُنهونءَ کي، هيءَ پيادَڙِي پانڌِي
پيئرُ هِن پنيورَ ۾، آئُون اَيرادَڙِي آندِي
پورهيتِ پُنهونءَ جامَ جي، باندِين جي آءٌ باندِي
ڪَرَمَ ساڻو ڪَريمَ جي، ڪيڇي ٽِيندَمِ ڪانڊِي
نِماڻِيءَ نَصِيبَ ٿِئي پُنهونءَ پيراندِي.

وائي-٢

ڏيرَنِ مُلِ ڏاڍائِي، يا اِلاهي!
آئُون اَسُونهين، اَوَتِر آڏا
سَوَلِي ڪَرِين سَچا ڏٽِي، اڳيان اُونداهِي
آهي اَياڳَ اُنِ کي، جَنِي واٽ وِڃائِي
رَءَ فَضلَ رَبَ جي، مُوران ماڙَ نہ ڪائِي.

داستان پنجون

١

رَءَ قَرِيبَنِ قُوتُ ڪِئو وِيِنِي وِرِهِ چَران
اِنَ عَذابان اڳِهين مادَرِ چونہ مَران
اڏيُون سي نہ اوھان، جي مان سُورَ سَرتِيون.

٢

رَءَ قَرِيبَنِ قُوتُ ڪِئو، وِرِهَ چَران وِيِنِي
ٻانيَڻَ کي ٻَروچَ رَءَ تِي ڏُکَن سان ڏيِنِي
تو پُڄاڻان سُپَرِين آءٌ سُورن سانيِيِنِي
جا مَرضَنِ مَرِيِنِي، سا سَرتِيُون ڪِيئَن سَگھي ٿِئي.

٣

سَرتِيون ڪِيئَن سَگھي ٿِئي، وِيڙهي جا وِرهَنِ

---

٧. بکي آهيان= بيحد مشتاق آهيان. ٨. سنيوڙو= هلڻ لاءِ سنيريو، تيار ٿيو. ساڳو= اٺن جي قطار، ساٿ. سُنگ= محصول. لڪ= لنگهہ وارا لڪ. لاڳو= محصول. ٩. آن کي گڏئا سي= اوهان کي کي اهي گڏيا. سَلِڻمِ= بيان ڪري ٻڌايم. ١٠. پيڪانَ= تير (پنهنجين ٻنهي اکين جا). پڇندئا= زورائتا هنيا. ٻلهڻ ٿيا ٻيئي= ٻنهي اکين جي ٻنبٽين جا تير ٻنا ٻنا تي لڳا. ويڄنئون ويئي= ويڄن (طبيبن) جي علاج کان چڙهي وئي. ٽي وهيٽي سڄٽين= هاٿي وجي سڄڻ جي هٿ وس ۽ حوالي ٿي (جن وٽ علاج آهي). ١١. لوھُو= رت. دارون= دوا. داڻا= گوريون. وائي-٢. ڏيرن مُل= ڏيرن وٽ. ماڙ= مدد، واهر. د-٥: ١. قوت ڪئو= ڏئو ڪيو. وره چران= پنهنجي درد ۽ فراق کي کايان، پنهنجا ڏک سور کاوان. ٢. ڏيني= ڏيٺ ويٺ، ملاقات. آءٌ سورن سانييني= سورن مون کي سانييٽيو، پنهنجي ياڪر ۾ ڪيو (سانييڻ= سامهون گڏجڻ وقت هڪ ٻئي کي ياڪر پائڻ. سانيينجڻ= ٻن ڄڻن جو آمهون سامهون مُنهان مُنهن گس تي گڏجي وڃڻ وقت، هڪڙي جو ٻئي کي ياڪر ۾ ڪرڻ) آءٌ سورن ۾ وڪوڙجي ويس. مريني= مرونٽي.

Marfat.com

چِٽُ چِنهِ جو چُورُ ڪِئو ڏُکويو ڏُکَنِ
پُڄاڻا پِرينِ، اَڍيون اگهي آهِيان.

٤

سَرَتِيُون سَرَهائِي، مُون تان ڏِني ڪانهَ ڪا
ڏِيهاڙِي ڏيرَنِ ۾ وَڃَڻَ جي وائِي
جي نہ آءٌ ڄائِي، تہ عَيبُ نہ لَڳو اونِيين.

٥

جي حَبَ نہ هَلَڻُ سِکِيُون، سي جَڏِيُون ميڙِ جَليلَ
لَنگهائي لَطِيفُ چَئِي نِجَنِ ڪيچ قَلِيلَ
ثَمرُ تِنِئِرَمِ سُڄ ۾ دوساڻا دَلِيلَ
وِساري وَسِيلَ، مَتانِ مارگِ ڇَڏِيين.

٦

اَڇئو اَڇئو چُون، ’ويهُ، وِئا تہ گهورِئا‘
سَرَتِين سانگُ سُکَنِ سان، مُون ڇِئَن رَتُ نہ رُونِ
اوءِ مَرُ وِينِيُون هُونِ، مُون سانگاٽو سُورَ ٿِئا.

٧

سُکِيُون سُورِيتِينِ جي کُهُ ٿِيون پٽر پُونِ
گهاءَ نہ لِڳن گهٽ ۾، رياءَ مان ٿِيون رُوَنِ
چِيتاريو نہ چُونِ، پارَ منهنجي پِرينءَ جا.

٨

پَسي اَڄ اَساٽَ، ڏُونگَرَ کي ڏارُ پِئو
سَسُئِي سندي سُورَ جي لَڳَنِ مَٿي لاٽَ
ڇَپَرَ ۾ ڇُونچاٽَ، ڏِنَمِ ڏُکوِيَنِ جا.

٩

پَسو جوءِ جَرا تِي، ٻِلَرُ لَڳِسِ ٻاڻَ
سا مُنڌَ مَري نہ جيئي، پيئي پَڇاڙي پاڻَ
سَسُئِي سُورَنِ ساڻَ، سَنِيُوڙِي سَيدُ چَئِي.

١٠

پاڙي ناهِ پَرُورَ، تہ ڪا راتِ رَنجائي گُذري
ٻانيَڻِ ٻاروچَلَ جي گهائي وِڍِي گهُورَ
پَلِتِيَسِ پُنهونءَ جامَ جا پُورَنِ مَٿي پُورَ
هِڪَ سَسُئِي ٻِئا سُورَ، وِئا پِنِيندا پاڻَ ۾.

١١

پيئِيءَ اچن پُورَ، وِيني پاڻا وِترا
گهٽين پتين گهائِيو، گهٽُ پريان جي گهُورَ
هڪ سَسُئِي ٻِيا سُورَ، وِئا وَڳِندا پاڻَ ۾.

١٢

واٺَنِ صَحيُ وِئا، وَڻُ مَنجهاڻَنِ واسِئا
اِهڙا هوتَ هُئا، سُڄَ ڪِئاٽون سُرَهي.

---

٥. حب ندي تي اهو نالو آڳاٽو عرب- اسلامي دور ۾ پيو: ’حَبحَبَة‘ يعني ٿورو وهندڙ پاڻي. قليل= گهٽ، ٿورو (اصطلاحي معنيٰ) گهٽ، ناقص، ڪميڻيون. (جيڪي قليل يا ناقص آهن سي ڪيچ پهچائجن).] وسيل= اي وسيلا. مارگِ (ڳ جي زير سان)= مارڳ ۾، راه ۾ (منزل تي پهچڻ کان اڳ واٽ ۾). ٦. سانگاٽو ٿئا= سانگ ڪري مون سان گڏ هليا. (”سانگاٽو“ لفظ، سڱ يا سنگت سان لاڳو ڪونهي، پر ”سانگ ڪرڻ“ مان فاعل جي معنيٰ ۾ آيل آهي.) ٧. پٽر= پٽر اُهو جيڪو پٽيرجي، يعني گاهہ، ڪک، تڏا جيڪي زمين تي پٽيرجن. (جن جو ماڻهو مري ويندو سي پٽر پٽريندا: گهر ۾ ماين جي ويهڻ لاءِ پٽيريندا ۽ ٻاهر مردن لاءِ. غم ۾ شريڪ ٿيڻ وارا ان پٽر تي ويهندا. پٽر پوڻ= پٽريل پٽر تي سوڳ ۾ ويهڻ. سُوريتيون= اهي (زالون) جن جو ماڻهو فوت ٿيو هجي، اهي حقيقي غم ۽ ڏک واريون ٻيون پاڙي واريون جيڪي ڏک ۾ ناهن، سوريتين جي جاءِ سڄاڻ واريون جيڪي راڄ رسم طرح اچي پٽر تي ويهن: اهي (سکيون) سوريتين جي پٽر تي چوٽيون پُون؟ ريا مان ٿيون رون= راڄ رسم طور ٻين کي ڏيکارڻ خاطر ٿيون رئن. چيتارئو نہ چونِ= دل سان ساري نہ چون. پار ڪيڻ= مِنَن سُرن ۾ فوت ٿيل جون وصفون آلاپڻ. ٨. پَسي= سَهي، ذائقو چکي. لاٽ= دونهون، روشني. ڇونڇاٽ= (الف) دانهون رڙيون (ب) چَنڊا ۽ ڇاٽ (رت جا). ٩. جوءِ= منڌ (سسئي). جَرا تي= ذرا تي. ٻَلَرُ= ٻہ- لارو، ٻن لارن وارو، ٻن انگهن وارو، ٻلهڻ. ٻاڻ= تير. پڇاڙي= پاڻ کي هيڏانهن هوڏانهن اڇلي، پاڻ کي سَٽي. سنيوڙي= چست ۽ تيار رهي (اڳتي وڌڻ ۽ وڃڻ لاءِ). ١٠. رنجائي گذري= رنج ۽ غم واري حالت ۾ گذري. ٻي پڙهٽي، رات رنجاڻي گذري، ڏک واري گذري. ٻيءَ سٽ ۾ آيل پڙهٽي: ”ٻروچن جي يا ٻاروچن جي“، پر اها صحيح ناهي: سيني ٻروچن جي نہ پر هڪ پنهونءَ جي. انهيءَ لحاظ سان صحيح پڙهٽي ’ٻاروچل جي‘. ١١. پيئي= پيل، ليٽيل. وترا= وڌيڪ. گهائيو= گهٽ ڪيو، سوڙهو ڪيو. گهٽ= نرگهٽ، نڙي، وڳندا= گڏ هلندا، وچڙندا.

Marfat.com

وائي

توٽي نِينِ نہ نِينِ، الو مِيَان!

آٺون اُنِي جِي آھِيان

زورو ھِنِ ضَعِيفَ سِين ڪامِلَ ڪوهُ ڪَرِينِ

پِيرين آءٌ نہ پُڄَنِي، ڪَرَھَلَ ھُوءِ نہ جھَلِينِ

جَتَ پانھِنجِيءَ جُوءِ ۾، جانِبَ مانَ جَتِينِ

پِڪَ پَدَمنٿُون اڳِري، سُرڪِي مانَ سَڄِينِ

بانھِي ٻاروچا پانھِنجي، سَگِرِ مانَ سَڏِينِ.

داستان ڇھون

۱

ڪِنھِ پَرِ رُئان پرينءَ ڪي، روئِي نہ جاڻان

مَٽي ڪِئو پُوٽان، ھَنجھُن ھاٿا ھَٽڙا.

۲

ڪِنھِ پَرِ رُئان پرينءَ ڪي، پُڇڻ ناه پَچارَ

اَندرِ تِي آھُون ڪَرِيان، ڪاٽِي مَنجھ خُمارَ

گِريي جِي گُفتارَ، ٻِيءَ پَتِ ٻاروچَنِ ۾.

۳

ڪِنھِ پَرِ رُئان پرينءَ ڪي، پارُ نہ جاڻان پَنڌُ

ڪيڇِينِ ڪارڻِ ڪَنڌ، نَايو تِي نَعرو ھَٽان.

٤

ڪِنھِ پَرِ رُئان پرينءَ ڪي، پارُ نہ جاڻان پِيرُ

پَنُڌُ مون پيڙو ٿِئو، سُورَنِ لايو سِيرُ

آريءَ لاءِ اُلِيرَ، رَقصُ ياڳي رَنَ جي.

۵

ڪِنھِ پَرِ رُئان پرينءَ ڪي، رُئڻُ مُون نہ رِھاءِ

ٻَرَنِ مَنجھہ ٻُڪاءُ، ٻِيءَ پَتِ ٻُڌمِ جيڏِيُون.

٦

ٻِيُون ڏيئي ٻَنَ ڪي، ھَلِجُ پاسي ھيڪَ

وَرُ نہ سَھِي ويڪَ، تون ٽِريڏِي ٽِريڏايُون ڪَرِين.

۷

اَجان تون اَواڻَ، واڻان پاسي ويسَرِي

سُونھِين تِيءُ سُواڻَ، تہ مَنجھان دِلِ ڏَڳُ لَھِين.

۸

مَتان ڪا مُنڌَ ڏِئين پانھين پَسِي پَبُ

اڳيان ڪَئہُ مَ ڪَبُ، اِيءَ قالِي آڏو ڪيچَ ڪي.

وائي. زورو= ڏاڍائي. ڪامل= وڏا چڱا ۽ اشراف. ڪوه ڪرين= چو ٿا ڪن. جَتِين= وڏيڪ ترسن. پدمنٿون اڳري= پدمن کان وڏيڪ. سڄين= واري ڏين. سگر= راه ۾، واٽ ۾. د-٦: ۱. ڪنھ پَرِ رئان پرينءَ ڪي= ڪھڙي ريت پرينءَ لاءِ رئان (جو ھو ٻڌي ۽ ملي). ھٽڙا مٽي ڪئو پوٽا= ڏٽي ڪان دعا لاءِ ھٽڙا مٽي ڪٽيو پئي ھلان. ۲. پڇڻ ناه پچار= پڇڻ جي پچار ئي ڪانھي؛ ڪو پڇي ئي ڪونہ ٿو تہ ڪو ڇو ٿو روئي (ماڻھن ۾ اھا پچار ئي ڪانھي). ڪاٽي= جلي، اِيذائِجي. منجھہ خمار= بي هوشي ۾. گريي جي گفتار= غم جي ڳالھہ. ٻيءَ پت ٻاروچن ۾= ٻروچن ۾ ڪنھ ٻئي نموني ۾ آھي. ۳. پار نہ جاڻان پنڌ= پارَ جي خبر ئي ڪانھي؛ پارَ ڪيڻ واري رسم جي خبر ڪانھي، پنڌ جي پروڙ ڪانھي. نايو= ڪنڌ نمايو، ڪنڌ ھيٺ ڪيو (رُئڻ ۽ پار ڪيڻ وقت سر ھيٺ نميل آھي). تي نعرو ھٽان= تي وڏي دانھن ڪريان. ٤. پار نہ جاڻان پير= پارَ ڪيڻ جو پير نہ جاڻان، طريقو نہ جاڻان، نمونو نہ جاڻان. پَنُڌُ= وڏو شاھي روج راڙو. مون پيڙو ٿيو= مون تي وري ويو. لايا سير= واٽون لايون. اُلير= پڙڪو ڏيئي اُٿڻ، چرڪ پري اُٿڻ، ڪڙو ٿي ويھڻ، ھاءِ ھاءِ ڪري اُٿڻ. رقص= نچ ٽپ، بي حالي وارو ناچ، لوچ پوچ. ياڳي رن جي= ھن رن جي حصي ۾ آيو، ھن بيحال مٽي اکاڙيءَ کي ياڳي ۾ مليو. ۵. رھاءِ= رھائي؛ رئڻ مون سان نٿو لڳي. ٦. ڏيئي ٻَن ڪي= ٻيون ٻن وجھي، ڇڏي. ويڪ= ويڪر، وِٿي، نظر ڦيرڻ واري وٿي. ٽريڏايون ڪرڻ= ھر پيري ھر وقت ھڪ جي بدران ٽري شيون ڏسڻ. معنيٰ 'شيون ٽيڻيون ڏسڻ')= ٽريڏائيون ڪرين. ھڪ جي بدران ٽري ڏسين. ۷. اواڻ= اجائي واٽ سان، ڪُواٽ سان. ويسري= واٽ ڪان اڻ واقف، پليل. سُواڻ= سنئين واٽ وٺندڙ. ڏڳ= صحيح رستو. ۸. اي منڌ! پَبُ وڏو جبل آھي پر ان کي ڏسي متان ڊڄين ۽ پوئتي موٽ (پانھين) ڏين، متان پوئتي ورين. نڪي سُسُ، نہ ڪين سست ٿيءُ: اھا قالي ئي آھي جيڪا ڪيچ جي آڏو (رنڊڪ) آھي. قالي (ع. قالَ= ڳالھاءِ)= ڳاٺين پاڻ سان ڳالھائڻ تہ ڪيئن ڪريان: ھلان يا پوئتي وران، دل جا دليل ۽ وِسوسا. ڪئہ مَ ڪَبُ= سس نہ ۽ نڪي ھيٺي ٿيءُ.

Marfat.com

٩

ڏاڍي لُڪَ لَڪَنِ جي، پَٽَنِ پوءِ پَچاءُ
چِپَرِ ڪوسو واءُ، هَريا مُون نيڻَ ٽِيا.

١٠

"مَنزِل دُور مَن تَنها"، رڻَ ۾ نڪا راهَ
جَبَلَ جوراڻا گهڻو، ڏونگرَ ڏکيا ڏاهَ
ويچاريءَ جي وَرَ ري وِندرُ ڪانهي واهَ
هوتاڻِي همَراهَ، اچي رَسُ عَليلَ کي.

١١

"مَنزل دُور مَن تَنها"، جِت ساٿِي نہ پانڌِي
سسئي جي سِڙيءَ سِين ڪيچَ ڏٺي ڪانڌِي
هي جا دوست دَرماندِي، تِنهِ کي پارس رسج پيہ ۾.

١٢

جِنَن توءِ مَ چِنُ، پاءِ اُميرِي اُن سِين
جي اُوءِ اوڳڻَ ڪَن ٿي اَسُئِي، تہ تون ڳُڻانِي ڳُڻُ
پُنيءَ لَڳِي پِنُ، هِنَ سُونهاري سَنگَ ۾.

١٣

مَنَزِلِ دُورِ مَ مَٽِ، چِڏ مَ سيرُ سِڪَڻَ جو
لَڙُون جِي واٽ ۾ لَٽِ، لَڙُون رءَ حَيفُ هُوئڻَ کي.

وائي-١

زارِي سا ڪَندِيَسِ زارِي، اَلو اَلو!
ڪوهياري ساڻُ آءٌ جا ڪَندِيَسِ زارِي
ٻاروچي ساڻُ، آءٌ جا ڪَندِيس زارِي
ڪِينَ جِيندِيَسِ جيڏِيُون، سُورَ پِريان جي آءٌ مارِي
ڪَري ڪوهيارو هَليو، مُون سِين قِيامَتَ ڪارِي
هنڊُوئَنِ چِڙَن هولِي ڪَري، مُون تَوُڙِ مَٽِي تان وارِي
مُونکي ڳِهَرَ ڳِرو ڪِئو، نِندرَ نِڌورِي آءٌ ٻارِي
چُڪِيءَ کي چاڙهي نِئو، آٽِي سي بوتا ٻارِي
مان وِرمَنِ وِچَ ۾، اولاٽِي اُٺَ آرِي.

وائي-٢

جِنهِ لَئِي آهِيان ڏُونگرِ ڏورِي، ماڙهُو چُونِمِ پورِي
تِنه ٻاروچي کي ٻاجَهہ پَئِي!
تِنه ڪوهياري کي ڪَهَلَ پَئِي!
آئُون سُتِي هُو هَلِيَا، لائي وِئڙا لورِي
روئِي رِڳِيندِيَسِ رَتَ سِين، ساڻُ چُڻاڪَنِ چورِي
نِئو نماٽِي پاڻَ سِين، چِپَرِ چِڏئو مَ چورِي
مانَ موڻَن سپرِيَن، آهيان جَنِ جِي گهورِي

---

٩. لُڪ= سخت گرم هوا. لکن جي= جبل جي لڪن جي . پٽن پوءِ= پٽن ۾ پوي. پَچاءُ= پچڻ، ساڙو، جَلُ. هَريا= آلا، ڳوڙهن سان ڀريل. ١٠. منزل دور من تنها= منزل پري ۽ آءٌ اڪيلي. جوراڻا= زور وارا وڏا زبردست. ڏونگر= جبل ۾. ڏکيا ڏاه= ڏکيا ڏس پتا. وندر= وندر (ندي) واري ملڪ ۾. واه= مدد. هوتاڻي= اي هوت بلوچ. همراه= راه جا رفيق! عليل= معذور، بيمار. ١١. سڙي= ڪائي. لوڙهہ= جنازو، ميت. دلڻان= دل من سان، سچي محبت سان. ١٢. اُميري= ڪوريءَ جو اُميرِي ڏيئي چنل تند کي ڳنڍڻ. پاء اميري ان سين= پاڻ کي انهن سان ڳنڍ. اَسئي= اڻ-سئي= اَڻ سُئل، جيڪا سُئل ٻڌل نہ هجي، گهٽ چاتل سچاتل. ڳڻاني ڳڻان+ ني= ڳڻن ساڻ ني. ڳن= ڳنهہ، انهن کي ڳڻن سان خريد ڪر. ١٣. م مٽ= مٽاءِ نہ، بدلاءِ نہ. سير= رستو. لڙون= سڪ، عشق. هوئڻ کي= جيڻ کي. وائي-١. چڪي= ٽڪل، ساٽي ٽيل. ٻاري= ٻار ڪٽندڙ، وڏا مضبوط طاقتور اٺ. ورمن= ترسن. وچ ۾= منزل تي پهچڻ کان اڳ واٽ تي وچ ۾. اولاٽي اُٺ= اٺ اولاٽي، اٺن تان بار ۽ پاڪڙا پلاڻ وغيره لاهي. آري= پنهونءَ جا ڀائر، ساٽ جا سرواڻ. وائي-٢. لائي وئڙا لوري يعني لوري، ڪاڻُ. چڻاڪن چوري: چوري= پرت وارو گهگهو، هيٺ تي ڍگهو، ڪڙيءَ ڍار گهگهو. هيئين لاڙ ۽ ڪڇ جا جت بلوچ چوندا ٿي "چوري" (چولي ٻي، جنهن کي ٿي ڪڙا ۽ آڏو گنجيءَ مثل). لڳو مون لوري= لوري عشق جي، تانگهہ ۽ سِڪَ جا سُڪَ ڦَٽائي چڏي.

Marfat.com

سُر حسيني

”بُرو هو بنيور، آرياڻيءَ اُجاريو.“ آرياڻي (پنهونءَ) جي وڃڻ کان پوءِ ’منهنجو ڪڄاڙو. پينر هن پنيور ۾!‘ سسئي ياڻئي ٿي تہ پنيور ۾ سيڻن (پنهونءَ جي ياڻرن) کي ڪا منهنجي ذات جي سُڌ پئي جو هو مون کان لڄارا ٿيا: ’ذات منهنجي ماءِ، ڪا ڪچو ٿي ڪيچين ڪي‘! جي آءُ سندن پنهنجو هڏُ رت هجان ها تہ مونکي ’هوند نہ ڇڏين ها. (د-٣) سسئي جا سيڻ ٻاروچا، پنيور ٻروڏي رونق هئا؛ پر پنهونءَ کي ٻاڻ سان ڪٺي ڪٺي پري وڃي پهتا. سسئي سندن پويان ويندي واٽ جي وڻن سان ٻاسون ٻاسيون تہ: جي پنهنجو پنهون وڻي ورنديس تہ ڏار ڏار کي پليڪار ڪنديس.‘ ”تتيءَ تاياڻين، جهولو منڊ جُهڙ ٿئو“: آڏو جبل، ٽڪر، چپون ۽ پاهڻ، ۽ ٻيا لڪ لانگها اُڻ سونهينءَ لاءِ ويتر ڏکيا ۽ ڏک ڏيندڙ لوڏا هئا! پر سسئي اهي سڀ پلنگ ۽ هندورا ڪري ڄاتا:

چپُون ڇپَر ڪڻِ، پَهڻ پٽراڻي پانئيان
سيڻن جيءَ سهڻ، ڏونگر ڏولي پانئيان.

شاهہ جي اعليٰ فڪر ۾ وصال کان فراق جو درجو مٿاهون آهي ڇاڪاڻ جو عاشق لاءِ جيڪي فراق ۾ آهي سو وصال مان نٿو حاصل ٿئي. ’سسئي ۽ سُورَ‘ داستان-٦ جو مکيہ موضوع آهي. ’هوءِ جي سُورَ سُڄڻ، سي مون پينگهي ۾ پرائيا‘: آءٌ چايس تہ سُور، سامايس تہ سُکَ وٺا. عشق جي پچار آزار واري آهي: ’سپيريان جي ڳالهڙي رڳو رنجائو‘. اهي جيڪي غم ۾ حال ياڻي ٿي رئنديون ۽ رئاريندون هيون سي اڄ آهن ئي ڪونہ؛ آءٌ ٻاڻ پئي ٻاڻهي ٻاڻ سان پنهنجا ڏک اوريان. سسئي جيسين تائين جٺري هئي تيسين تائين ورچي ڪانہ ويٺي؛ پياري پنهونءَ کي ڳوليندي سنياريندي آخر وڃي ڌرتي حوالي ٿي:

جان جان هئي جيئري، ورچي نہ ويٺي
وڃي پونءَ پيٺي، سارينڌي کي سڄڻين.

داستان پهريون

١

لَڙُ مَ لاڙائُو ٿِئو، لاهہ مَ لَڏو، لَڏِ
تہ ساٿِ پريان جي سَڏِ، مُنڌ ميڙائو تو ٿِئي.

٢

لَڙُ مَ لاڙائُو ٿِئو، هَلِي ڪَرِ هِمَتَ
سِڄُ مُنہ ۾ سامُهون ڪَهَ ۾ ڪَڄ مَ ڪَٿَ
تہ سُپيريان جي سَٿَ، ڳاڙهي سِڄ ڳالهہ مِڙين.

٣

لَڙُ مَ لاڙائُو ٿِئو، وَرَ چُونديِنديِ وَڃُ
آهي اِيءُ اُهَڃُ، هاڙهي هَلَنديِنَ جو.

٤

اَلهِي سِڄَ اوير، مَ ڪَرِ مَعذورين کي
پَسِي مَران پيرَ، ڏُونگرِ باروچَنِ جا.

٥

ويٺي مون وِئو، لَڙِي سِڄُ لَڪَنِ تان
آءٌ ڏوريندِي ڪيٿرو، پَهڻَن پيرُ پئو

د-١: ١. لَڙُ مَ= پنڌ ۾ ٽڪجي موٽ نہ، ڍري نہ ٿي. ساٿ پريان جي سڏ= سڏ سان، سڄڻن جي ساٿ سان. ٢. ڪَٿَ= تخمينو، اندازو (پنڌ جو). وڏي پنڌ ۾ هلندي جڏهن سج سامهون آهي ۽ اکين ۾ ٿو لڳي تڏهن مفاصلي يا منزل تي پهچڻ واري وقت جي ڪَٿ ڪٿان نہ ڪج (جو اجايو وقت ويندو ۽ دير ٿيندي) پر پَئي هلج. تہ جيئن بيٺي سج (ڳاڙهي سج) ڪنهن ڳالهہ سان (سياڳ ۽ اتفاق سان) سڄڻن جي سٿ ٻيڙي ٿئين. ٣. ور چونديندي وڃ= (الف) ور= ڪانچ جا ور، ور چونڊڻ= اڳ ڪنيل وَرَ پنڌ ڪندي جڏهن ڍرا ٿين تہ مٿي ڪٽي سولا ڪجن (ور ڪٽڻ= ڊوڙڻ يا تکي هلڻ خاطر، ڪانچ جا ور ابتاڻي جي هيٺان ورائي چڪي مٿي ڪرڻ). يعني ڪانچ جا ور سارينڌي، مٿي ڪندي، تکي تِکڙي پئي وڃ. (ب) ور= واٽ جا ور وڪڙ. يا پهاڙ واري پنڌ جا ور وراڪا لنگهندي تکڙي پئي وڃ. آهي ايءُ اُهڃ= هاڙهي جبل ۾ پنڌ ڪرڻ وارين جو اهو ئي اهڃاڻ آهي، اهائي سڃاڻپ آهي. ٥. پهڻن پير پئو= منهنجو پير اڄي پهڻن ۾ پيو آهي (پٿرن پهڻن واري پنڌ ۾ پيو آهي جتي هلڻ ڏکيو آهي).

Marfat.com

سُورَنِ ساڻُ سِهو، اَچي ٽِيُمِ جيڏِيُون.

٦

لَڙئو سِجُ لَکَنِ تان راسيُون رَتائِين
مونکي مارياۡئِين، اَلِهي اُونداهِي کَري.

٧

وِئو سِجُ وَٽَنِ تاڻِ راسِيين ڏيئِي رَڱ
مون جَنهِين سِين سَڱُ، سو کوهيارو کيچ وِئو.

8

بيلِين ڏاران بَنِ، ڏِجي ڏُونگرُ جيڏِيُون
وِڏِيَسِ وَراکَنِ ۾ کيرائي کَهُنِ
سَجَڻَ ڏُونگرَ چوٽِيين، آڏا سيلَ سُڄَنِ
سي کِيئَن پنهون پَسَنِ، جَنِ کي نِيرُ نَنگَ جو.

٩

سَرتِيون سُڄي سُڄ، متان کا مون سِين هَلي
پاٽِي ناهِ، پَنڌُ گهٽو، اڳيان رائو رُج
متان مَري اُج، کا ڏِئي پاراتو پُنهونءَ کي.

١٠

ڇپَر جا سِينگارَ، وارِج واڳَ وِلهِيءَ تي
ڏُونگر توهان ڏارَ، مون سين جَبَلُ تو جاڙُون کَري

١١

وِئو بارو‌چو نِکَري، هاٽِي کَريان کِيئَن
سِجَ اُلَتي سِيئَن، سَٿُون ڏِيندِيَسِ سُجَ ۾.

١٢

لاڳاپا ئِي لاهِ، لَطِي ۾ لَطِيفُ چَئي .

تِهان پوءِ پُڄاءِ، پِريان سندو پيچرو

وائي

جي هُوندَ ڏِنائُون، وو جيڏِيُون!
حالُ مُنهنجو هِهَڙو جِهڙو
چَڙهِي نہ سَگهان چوٽِيين، مارَڳُ مَتاهُون
ڏُکِيءَ سَندي ڏيجَ ۾، ڏُونگرُ ڏِنائُون
هِنيَڙو ڏُندَڻَ پاڙَ جيئن، چِکي چِنائُون
هِنيڙو ڏاڙِهُونءَ گُلَ جِيئَن، ريهِي رَتائُون
هُوءِ جِي پَهَڻَ پَبَ جا سي مَٽيان مُکائُون
هُونِ سلامَتَ سُپرِينَ، تان گهورِي مَرُ آئُون
سو جي سُئومِ کَنَنِ سِين پَهُ جو کيائُون
بانهُون بيلَ نہ لاهِيان، پُنهَل کي آئُون

داستان ٻيو

١

کِين ڏَرَ تَتِي ماءِ، کِين جَرَ سَندِي سَجَٽين
هَلي ۽ واجهاءِ، ٻِنهِي جيرَنِ وِچ ۾.

٢

مَتئانِ مَتي ۽ مَچُ، بَرِيُمِ بارو‌چَلِ جو
جيکِين ڇيو جيڏِيين سو سَيوِئِي سَجُ
اَمَڙِ اوري اَجُ،. تہ سِٽَ سُٽايَئِين سُورَ جِي.

٣

مَتي منجهان مِينهُ، پَسو جئَن پاڻِي وَهي
مون پانيو هيءُ نِينهُ، تان جِيِيُون جيري سَندِيُون.

سِهو= سنگت، لاڳاپو ۽ واسطو. ٦. راسيون رتائين= سج جا تندن مثل سڌا ڪرڻا جيڪي سانوڻ جي جهڙ ۾، وچينءَ ويل، ڏرتيءَ طرف لڙن (چوندا: 'سج سانوڻ ۾ وچينءَ ويل راسيون ڪوڙيندو') فقط جڏهن ڪڪر هوندا تڏهن راسيون ڏسڻ ۾ اينديون. راسيون= جڻ مٿي سج جي ڪنار مان نڪتل روشن ڏورون جيڪي هيٺ ويندي زمين تائين لاڙيل: اهو لقاءِ رڳو وچينءَ ويل ڏسڻ ۾ اينو. صبوح جو راسيون مٿي وينديون۽ زمين ڏانهن ڏاريل نہ هونديون (چوندا 'چنڊ واڙي واءُ، سج واڙي مينهن'). ٨. ٻيلين= ساٿين، مددگارن، ٻَن ڏجي= ڇڏي ڏجي، ڦٽو ڪجي. وراکن ۾= جبلن واري واٽ جي ورن وڪڙن ۾. ڪَهُ جمع ڪهون= وڏا پند، پند جون وڏيون منزلون(انهن سسئي کي ٿڪائي ڪيرايو). سيل= ٽڪا وڏا ڪنڊا، جبل ۾ ٽڪين چوٽين وارا پاهڻ. نير= ٻنڌڻ. ننگ جو= لڄ پَت جو. ١٠. ڇپر جا سينگار= (اي منهنجا پيارا پنهون) جبل جا سينگار! ولهيءَ تي= اڪيلي هيٺي ڏکويل تي. وائي. ههڙو جهڙو= ڏکيو اٻالو. چڙهي نہ سگهان ٽڪرن جي چوٽين تي جتي رستو (ماڳ) گهڻو مٿاهين تي آهي. د-٢: ١. ڌر= ڌرتي. ماءِ= جاءِ، ماڳ، پيٽي (واٽ واري). جر= سخت تپش (هڪ ڌرتي تتل ٻيو سڄڻ جي فراق واري تپش)، سسئي انهن ٻنهي باهين جي وچ ۾ پئي هلي ۽ پنهون لاءِ واجهائي. ٣. سخت گرمي ۾ پڳهر مينهن وانگر پيو مٿي مان وهي. مون هن نيه (محبت ۽ عشق) کي راحت وارو ڪري پانيو پر هيءُ تہ جيري (باه) جون ڇيون آهن.

٤

لَڳِي مون کي لُوهَ، وِرهَ واٽون لائِيُون
رازُ جِنهين سين رُوحَ، سو کوهيارو کيچ وِئو.

۵

ٻَمَن نيڻَ رَتُ وَهي چُٺاکا کِئو
مونکي ڏَنءُ ڏِئو، اَئِين ٿا وجو اوٺِيا!

٦

چَرخو آتڻَ وِچَ مان اَمَڙِ وَجي آڻِ
کَتيُمِ جِنهين کاڻِ، سو وَجي کيچ قَرارِئو.

٧

آتڻِ چُونِمِ کَتُ، تاڻيان تَندُ نہ نِڪِري
پاڻان روئِي رَتُ، چَرخو مون چِکَ کِئو.

8

اَمَڙِ جي ڏِنوءِ، مُون جِئَن هوتُ اکين سِين
چَرخو چيهاڙيُون کَري، پيري هُوندَ پَگُوءِ
آتڻِ رَتُ رُنوءِ، تَندُ نہ کَتيئِي هيکَڙِي.

٩

تاڻيان تَندُ نہ نِکَري، جِيءُ نہ منهنجو جاءِ
ساجَن ڏاران سَرَتِيُون، سَڀُ ئِي مون نہ سُهاءِ
جِيڻُ کِينَ جُڳاءِ، آيَلِ باروچَن ري.

١٠

نَکو ليکوئِي ٿِئو، نَکو ٿتو ڏِينهُ
تِهان اوري نِيهُ، چَنو آتڻَ وارِيين.

١١

کُوءِ کَتَڻُ ٻَن کَپاهُ، کُوءِ آتڻُ ٻَن جيڏِيُون
ساجَنُ مُنهنجو ساهُ، هاجي مَنجهِ هَٿِي وِئو.

١٢

جِئَن جِئَن تَپي ڏِينهُ، تِئَن تِئَن تاٿي تِکَ ۾
کو اڳانجهو نِيهُ، بانِيڻِ باروچَن سِين.

١٣

جِئَن جِئَن پِڇي راتِ، تِئَن تِئَن تاٿي پَنڌ ۾
پوريءَ ہِي نہ تاتِ، جيکا سا جَتَن جِي.

١٤

کاٿِيءَ کي کورا، جَبَلُ پَسِي جاڳِئا
گُونڌَرَ جا گورا، وَجَن جانِ جُدا کِئو.

١۵

کُوءِ ٻولِي ٻَن ٻَروچُ، گهوري ذاتِ جَتَن جي
مونکي چَئِي 'لوچ'، پاڻَ پيهِي وِٿا چِپَرين!

١٦

کُوءِ هاڙهو ٻَن هوتُ، کوءِ پُنهون ٻَن پريتَڻو
مادَر مون موتُ، پَسڻَان پِرائِيو.

١٧

جان جِيين تان جَلَ، کانهي جاءِ جَلَڻَ ري
ٺَتِيءَ ٺَڏِيءَ هَلُ، کانهي ويلَ وِهَڻَ جي.

---

٤. لوه= لُک، سخت گرم جهولو. وره= سوز ۽ فراق. واٽون لائيون= منهنجي مٿان وري ويو جنهن سان روح جو راز، دل جي ڳالهه ۽ دلي پيار. ۵. چُٺاکا= وڏا وڏا ڦُڙا. ڏنءُ= وڏي باه جيڪا سڀ ڪجهه ساڙي ڇڏي. اَئين= اوهين. ٨. چيهاڙيون= چيري ڦاڙي ٽکر ٽکر ڪري. پيري= ڦيري، ڦيرائي. ١٠. اڳئين وقت ۾ آتڻ جي رسم موجب، پرڀات کان سٽ ڪتڻ شروع ڪنديون هيون ۽ ٻن پهرن تائين ڪتينديون هيون. ٻن پهرن جو ليکو ٿيندو هو. نکو تتو ڏينهن= اجان ليکي جي مهل ئي ڪانہ ٿي، ليکو ئي ڪونہ ٿيو، جو سرتين ان کان اڳ مون کان جدائي ڪئي (يعني اجان پياري پنهونءَ جي پٺيان منهنجي سفر جي سختي شروع ئي ڪا نہ ٿي جو سرتين مان کان منهن موڙيو). ١١. کوءِ= کوه ۾ پوي، ڪڏ ۾ پوي. ٻن پوي، ٻن ۾ پوي، پل ٻُڏي. هاجو= وڏو نقصان، وڏي آزمائش. ١٢. اڳانجهو= گهٽو اڳرو، ويتر وڌيک. ١۴. کاٿي= جلي، سڙي. کورا= باه جا مچ. گورا= گوڙا: ڳڙتن جا اوڙار. ١۵. "لوچ"= "تہ تون پٺي لوچ"، پٺيان لڳي پاڻ پتوڙ ۽ ڳول. ١٦. کوءِ هاڙهو ٻن هوت= ڪڏ ۾ پوي هاڙهو جبل تہ ٻن ۾ پوي هوت. مون موت پسڻان پرائيو= مون انهن کي پسنديئي، پسڻ مان، موت پرائيو. (ظاهري مقصد ۽ مطلب واريون شيون ملن ٿيون، تہ انهن جي سڪ ۽ چڪ ختم ٿي وڃي ٿي؛ ڳولا، جستجو ۽ اڳتي وڌڻ وارو جذبو ئي ختم ٿي وڃي ٿو: انهيءَ لحاظ سان جڻ ماڻهو مري چڪو). ١٧. جان جيين= جيسين تائين جٽري آهين. کانهي جاءِ جلڻ ري= جلڻ کان سواءِ (وصال لاءِ) ٻي ڪا واه ئي ڪانهي، ٻي ڪا پيٽي ڪانهي.

Marfat.com

وائي

شاديءَ جو سِينگارُ، آيَلِ! آيَلِ!
مَرَڪُ منهنجو مون پرين

آهي ڳهُ ڳچيءَ جو، ڏِئي هالُورا هارُ
آهي اُگهاڙن ڪي، جانِبَ جو جنسارُ
آهي ڪاڄ ٻڪيين جو توڙان طعامُ تيارُ
اَعليٰ اُچو عيدَ ۾ دوساڻو ديدارُ
حُسنَ هوتَ پُنهونءَ جي، ڪَڪوريُو ڪوهيارُ
سُجَ ڪِيائين سُرهِي، واسِيائين وَڻڪارُ
چِپَرَ چِٽون مُڪِيُون، عَطرُ ٿِئو آوارُ
ڪوڙيين ٿِئا ڪيترا نالي تان نِثارُ
شَيدا صَلابَتَ جِي، گولي گِرفتارُ
گهوريا گهَرَ گهَٽِيءَ تان اُچِي جِئان آڏارُ.

داستان ٽريو

١

ٻُرو هو ٻنيورُ، آرياڻيءَ اُجاريو
لاٽو سيَهِين لوڪَ تان هاڙهي ڏٽِيءَ هورُ
چوريون چُرَڻُ سِکِيُون، پُنهون ڪِئائون پورُ
آيو سو اَتورُ، جِنهِ ڏُکيون ڏِکِ وِهارِيُون.

٢

پيئڙُ پنيورا، پُڄو تہ اُٻهو
اڳِي اِنَ ماڳا، سَرتِين سُورَ پرائِيا.

٣

ڪُلهَنِ قاتو ڪَنجَرو، مَتو اُگهاڙو
منهنجو ڪُجاڙو، پيئڙُ هِنِ پَنيورَ ۾.

٤

ڏُکوين اُهيجاڻِ، ڪُلهي قاتو ڪَنجُرو
وَجَنِ گُوندَرَ گَڏِيُون، لوڪَ نہ آچِنِ پاڻِ:
'سُورَنِ اَسان ساڻِ، نَنڍي لاڪُون نِيهُ ڪِئو.'

٥

اَمَڙِ مُون اُماڻِ، پَنيوران ٻَهَرِ ٿِي
مَڃُڻُ ڪا رِهاڻِ، مون تو موٽِي مَسَ ٿِئي.

٦

وَرُ لَڪَنِ جي لوڏَ، گهورِئا سُکَ پَنيورَ جا
اَمَڙِ جي تون آچِيين، سي ڪَرِ نہ اَچَنِ ڪوڏَ
هنِيين مُنهنجي هوڏَ، ٻَڌِي باروچَنِ سِين.

٧

ڏُکَنِ پُنيان سُکَ، سِگها ٿِيندءِ سَئُيءَ
پيرَ مَ چِلِيج پِرينءَ جو توڙي لَکَنِ لُکَ
ڏورِج پاسي ڏُکَ، تہ پوي ٻاجهہ ٻَروچ کي.

وائي. شاديءَ جو سينگار= نهايت سهڻو گهوٽ. هالوڙا= جهلڪا. آهي اگهاڙن ڪي= اگهاڙن ڪي جانب جي جنسار جو ڍڪ آهي. چِٽون= خوشبويون. مڪيون= موڪليون، اٿاريون. اوار= چوڌاري، جيڏانهن ڪيڏانهن پکڙيل. شيدا= قربان. صلابت= سهڻو سنئون قد، سهڻي هاني ڪاٺي. اچي جئان آڏار= جتان منهنجو پرجهلو (محبوب) اچي. د-٣: ١. اجاريو= اجو ڪيو، صاف ڪيو. هاڙهي ڏٽي= هاڙهي (جبل) جي ڏٽي (پنهون آرياڻي). چُرڻ سکيون= چُر جو هنر سکيون= وڏيون هنر مند ۽ تخليقي صلاحيت واريون ٿي پيون. پنهون ڪئائون پور= (سندن ڪاميابي انهيءَ ۾ هئي جو) پنهونءَ کي نقاش ڪئائون. پور= ڇاپي جو نقش (ڪاٺ ۾ ڪوريل، جيڪو مُهر وانگر ڪپڙي تي هڻجي تہ ڊزائين نڪري). آتور= وڏي مان شان وارو. ڏک وهاريون= سهاڳڻيون ڪيون. ٢. پنيورا= پنيور مان. اُبهو= مٿاهان ٿيو، ڪامياب ٿيو. ۴. ڏکوين اهيڃاڻ= ڏکويلن جا پار اهي آهن. وجن گوندر گڏيون= غم ۽ فراق سان هڪ ٿيو پيون هلن، غم ۽ فراق ۾ صبر سان پيون گهارين. لوڪ نہ آچن پاڻ= پنهنجو ڏکيو حال ماڻهن کي نہ سلين. ننڍي لاڪون= ننڍي هوندي کان وٺي. ٥. مون اماڻ= مون سان گڏجي هلي مون کي روانو ڪر (تہ اسان پاڻ ۾ پيار واريون ڳالهيون ڪري وٺون). رهاڻ= پاڻ ۾ ويهي حال اورڻ، هڪ ٻئي سان دل جون ڳالهيون ڪرڻ، وٽندڙ ڪچهري ڪرڻ. موٽي مس ٿئي= وري هن ڪان پوءِ نہ ٿي ٿئي. ٦. وَرُ= پلي تہ هجي. لڪن جي لوڏ= جبلن جي لڪن تي لُڏي لڏي، لوڏا کائي چڙهڻ. ڪوڏ= ڪوڏائا، تنهنجيون مٺيون پيار پريون ڳالهيون. هوڏ ٻڌي= شرط ٻڌي (هنن سان گڏ هلڻ ۽ گڏ هجڻ جي).

Marfat.com

٨

ووءِ ووءِ وَجَنِ نِڳِئا، گهوڙا! گهَٽِيءَ پُون
مادَرِ مٽان مُون، ڪانگ لَمَندا ڪَڏھين!

٩

’ووءِ ووءِ‘ ڪَندي وَٽُ، مٽان ’ووءِ‘ وِسارِئين
رَنڊَنِ مَٿي رَٽُ، هارِ تہ مِلين هوتَ کي.

١٠

’ووءِ ووءِ‘ ڪَندي وَٽُ، مٽان ’ووءِ‘ وِسارِئين
پاڻي هارِ مَ پڌرو، روءِ مَنجهائين رَتُ
صَبرُ وڏو سَتُ، سِگها ميڙي سُپرين.

١١

رَنُن ڪارڻِ جا هُئِي سا ووءِ ووءِ پُڻ ويئِي
پُنهونءَ کي پيئِي، رُئندي ڪير رَتَ ڦُڙا!

١٢

ڇنهِ جو ڏٽيان ڏارَ، بيلِي ناهِ پَنيورَ ۾
تنهِ ڪميٽِيءَ جي ڪانہ ڪِي ساڻ لَڏِيندي سارَ
عالَمَ جا آڌارَ، وارِج واڳَ وِلهِيءَ تي.

١٣

پُلِئو سَبُ پنيورُ، پُنِيءَ هوتَ نہ هَلِئو
شَهرَ سُڄاتو ڪينڪِين آرياڻِي اُتورُ
ماڻِئو ٿِني مورُ، جَنِي ديکِئو دِلِ سان.

١٤

جَنِي ديکيو دِلِ سِين، پُنِيءَ سي پيئُون
تہ پُڻُ ٿي وييُون، جي پُنهونءَ پاڻ لِڪائيو.

١٥

مُئِي مَ ماريج، ھاروچا پنيور ۾
پُنهون سا پاريج، جو تو آرياڻِي اَڳُ چيو.

١٦

گهورِئو هِيءَ پَنيورُ، مون سَڱُ ھاروچَنِ سِين
آهي آرياڻِين جو، ديوانِيءَ کي دَورُ
سندو هوئَنِ هورِ، مَرکُ ٿِئو مَعذورِ کي.

وائي

لَڳو مَنجھ لَڪَنِ، آيَلِ! آيَلِ!
تازو پيرُ پُنهونءَ جو

٨. ووءِ ووءِ= وو ھاءِ، وو ھاءِ! وجن نڳئا= (پنهونءَ کي ڪنيو) نِڪتا ٿا وڃن. گهوڙا= گهوڙا ڙي! گهٽيءَ پون= تمام پري واري حد، پراهين پيٽي تائين نڪتا پيا وڃن، پيا وڃن ۽ گهٽو پري وڃي پهتا آهن. ڪانگ لمندا= آءٌ مرنديس ۽ منهنجي مڙه کي ڪانءَ لاءِ) ڪانگ لامارا ڏيندا. ١٠. پڌرو= کُليو، ظاهري (اکين مان پاڻي نہ هار). منجهائين= اندر ئي اندر ۾. وڏو ست= طاقت، وڏي ڦوت. سَگها= همت وارا. ١١. سا ووءِ ووءِ پڻ ويئي- الخ= پنهنجي ور ۽ پيار جي مرڻ تي زالون بيوهَ يا رنوڙ ٿي ڏک ۾ جيڪا ’ووءِ‘ ڪنديون هيون، سا ريت بہ هاڻ باقي نہ رهي (= رنڻ واريون نہ رهيون) هاڻي پنهونءَ لاءِ ڪير رت رئندي! (جڻ سچي محبت ۽ سچائي ختم ٿي وئي؛ دلي ڏک باقي نہ رهيو ۽ رڳو رسمي ڏک رياء وارو رهجي ويو. ١٢. ڏٽيان= ڏٽي ڪان سواءِ، ڏٽين مالڪن ڪان سواءِ. بيلي= مددگار. عالم جا آڌار= اي جهان جا پرجهلا، يا الله! ١٣. پُلِئو= گمراه ٿيو. پُنِيءَ= پنيان. اتور= جنهن جي ڳرن ڳڻن واري وزن کي توري نہ سگهجي. نهايت ئي سهڻو سونهن پريو. ’سسئي پنهون جي ڳالهہ‘ جي روايتي پس منظر بدران، هن بيت ۾ هڪ خاص تمثيل سمايل اهي. شاه صاحب کي نبي صلعم سان عشق هو، ۽ پنهنجن ڪن بيتن ۾ تمثيل طور پنهون مان مراد نبي صلعم ڪري ورتائين (جئن تہ ”پرتوو پنهونءَ جو“ (يا) ”چوريون چرڻ سکيون پنهون کيائون پور“). هن بيت ۾ اها تمثيل سمايل آهي تہ شهر مَڪو گمراه ٿيو جو هجرت وقت حضرت جن سان شامل ٿي نہ هليو؛ اهڙن وڏين وصفن ۽ وڏن ڳڻن واري سائين کي مڪي جي شهرين نہ سڃاتو. ١۴. هن بيت ۾ پڻ اڳئين بيت واري ساڳي تمثيل آهي. معنيٰ تہ: جيتوڻيڪ نبي صلعم هن ظاهري جهان مان پردو مٽايو (وفات ڪئي). تہ بہ جن ڪيس دل سان ڏٺو ۽ مڃيو هو سي اسلام تي قائم رهيا. ١٥. هن بيت جي هيءَ سٽ مُعما مثال آهي جنهن جي معنيٰ تمثيل طور ائين ٿئي ٿي تہ: روحن کان سوال پڇندي رَب طرفان اها تصديق ٿي تہ: آءٌ ئي اوهان جو رَبُ آهيان: جي ’روح‘ سسئي آهي تہ پوءِ پنهون ئي ڪيس سنڀاليندو ۽ پنهنجو قول پاريندو! ١٦. گهورِئو= قربان ٿيو. دور= ورد، ياد، سڪ، دورو، نشو، عشق. هور= ڊپ، خوف (تہ هوت ڏاڍا آهن).

Marfat.com

نَکين واءُ وڄائيو، جھوريو تان تہ جھڪَنِ
ڪِہَ ڳتوريان اڳِري، هاٺِي جا هوٺَنِ
بورائو بَرَن جو، ريڙهي منجھہ رُڃن.

داستان چوٿون

۱

لَڄايا مُونهان، ساجھرِ تي سيڻَ وِٺا
پيين پنيوران، سُڌِ مُنهنجي ذاتِ جي.

۲

هُيَسِ جي آئون، ٻانهي ٻاروچَنِ جي
هُوندَ نہ ڇَڏِياٺون، ڏکِيءَ کي ڏکَنِ ۾.

۳

آءٌ جي هُيَسِ هَڏُ، اَڌِيُون آريچَنِ جو
ساٿُ لَڏِيندي سَڌُ، هُوندَ کوهيارا ڪَرِينِ مون.

۴

هُيَسِ جي سِياءُ، تہ ڪِٿِمِ ڏکُ ڏيرَنِ تي
اَدَبَ وِڇان اُنِ سِين ڳالهہ نہ ڪِٿِمِ ڪاءِ
ذاتِ مُنهنجي ماءُ، ڪَچو ٿِي ڪيڇين کي.

۵

اڳِي اِيئَن هُيَاسِ، جِئَن پنهونءَ ذوتمِ ڪپڙا
هاڻِي هِيئَن ٿِيَاسِ، جِئَن جَتَ نہ نِينمِ پاڻَ سِين.

٦

ساٿِيَنِ سَنئين نہ جاڳِئين، پوءِ ڪُڄاڙِٺان روءِ
اِيءَ پَرِ ڪُپِرِ هوءِ، جِئَن هُو سانگِي تون سُمَهِين.

۷

ساٿِي توءِ هَلَنِ، پَٽَرُ جي وارَ ڪَريان
جيڪَسِ ٻاروچَنِ، ڪو ڏِنو عيبُ اڪِينِ سِين.

۸

نِيهَ مَ نالو ڳِنُ، پريتڙِي پيرَ ٻِڌا
سُورَنِ ساڻُ مَ ڇِنُ، وِرهُ وِهائِجُ وِترو.

۹

هوتُ نہ مَنيان ماءُ، ٻئو مالُ مِڙوئِي مَنيان
جَهِين جِي ساڄاءِ، رِڙهان ٿِي رَنَدَنِ ۾.

۱۰

مَرِي وِينديَسِ ماءِ، لَڪَ لنگھندي لَڪِيُون
وَڄِي ڪيچ قرارِئا جَت پَنهنجي جاءِ
روئِڻُ رَتُ جَڳاءِ، تَنِ هوتَنِ جِي هيڪاندِ لَئِي.

۱۱

جَفا وارِين جَسُ، جَسُ جَفا رءَ نہ ٿِئِي
سُکَن ساٿُ وِڃائيو، گوليِ ڇَڏِ مَ ڳَسُ
ليڙَنِ جو لَطِيفُ چَئِي ڏونگَرُ آهي ڏسُ
پُنهون هَلِي پَسُ، سِرَ پَرِ سِري سَنئِي.

۱۲

جوڀَنُ جانِبَ لاءِ، نيئِي وِڄهُ نِڪونَجَ ۾
روئِي روپُ وِڃاءِ، پُنهونءَ ڪارَڻِ پَٻ ۾.

۱۳

سَڄَڻُ ڏِنو ڄَنِ، تَنِ ڳِچِيءَ سِرِ ڳَهُ ڪِئو
ٻِيون ڪوهُ ٻُجهَنِ، قَدُرِ اِنِ ڪِيمياءَ جو.

ڪِہَ= دڙ، سنهڙي رَئي جيڪا هوٽن هاڻي سرهي آهي. بورائو= اها ڪہ بورائو آهي: اها دَز ۽ رئي ساٿ واري جيڪا هوٽن کي لڳي آهي (جيڪا هوٽن هاڻي آهي) سا مون لاءِ بر بيابان ۾ ساٿ جي واٽ جي سڃاڻپ آهي ۽ مونکي پئي (انهيءَ سرهاڻ تي) ريڙهي. د-۴: ۳. هڏ= هڏو، سنڌن پنهنجو رت، پنهنجي جائي. ڪچو= عيب. ۴. سياء= ويجهي عزازت واري، ساڳي عزازت واري. ٦. ساٿين سنئين= ساٿ وارن (ڏيرن) سان ان ساڳئي وقت. ايءَ پَر ڪُپر هوءِ= اها تنهنجي ريت ڪُريت جهڙي آهي. سانگي= لڏڻ وارا. ۷. ساٿي= ساٿ وارا (پنهونءَ جا پائر). توءِ= تہ بہ. هلن= وڃڻ وارا ٿين. پٽر جي وار ڪريان= جيڪڏهن پنهنجا وار سنڌن آڏو پٽيريان، وڇايان. جيڪس= لاشڪ. ۱۰. لڪ لنگھندي لڪيون= لڪ لڪيون لنگھندي. ماءِ= جاءِتان هلندي ڪنهن. ماڳ تي (جبلن جا لڪ ۽ لڪيون لنگھندي). وڃي قرارئا= ٿانيڪا ٿئا، سکيا ٿيا. ۱۱. جفا= تڪليف، جفاڪشي. جس= ڪاميابي، مبارڪ. ۱۲. جانب کي ملڻ خاطر پنهنجو جوڀن ڪٺي اوڙاه (نڪونج) ۾ وجهہ، وڃائي ڦٽو ڪر. پنهنجي پنهونءَ خاطر تون پَٻ پهاڙ ۾ رُلي روئي پنهنجو روپ وڃاءِ، پنهنجو حسن ۽ صورت وڃاءِ. ۱۳. ڳچيءَ تي، سر تي. ڳہ ڪئو= ڳهڻو ڪيو (تي سگهي ٿو تہ اصل پڙهڻي ڳچيءَ سَرُ هجي، يعني ڌڙيءَ مثل ڳچي جو سهڻو سَرَ وارو ڳهہ).

Marfat.com

۱۴

ڏنم اُتَ اکِينِ سِين، مانَ ٻاروچا ھُونِ
جَنِي ڏاران پُونِ، موريسَر اکِينِ ۾.

۱۵

سَڄَڻُ ڏِنو جَنِ، مونڱُ تَنِي ميھَڻو
ايءُ مَرِکُ معذورينِ، جنَ مَرَنِ پريان جي پيرَ تي.

۱٦

مُون جِنَ ھوتُ اکِينِ سين ڏٺو جي جيڏِينِ
تہ وِجا سَڀِ وِيينِ، پاٽا پيئيُون چَپَرين.

۱۷

مون جِنَ ڏِٺائُون، جي ھوند ھوتُ اکِينِ سين
کَٽُ نہ کُڇئائُون، ھوند مِڙيئي پيئُون مامَري.

۱۸

ساڻِي نہ پَسان سي، جي ھُئم ھنِيين ٽُوٽِيُون
ھاڻي کَنِي جي، وَڃئو اگَڻِ اُپيان.

۱۹

کَھان تان کيچان پَري، وِھان تان وَٽ مُون
پَلِي ڏوريمِ پُون، عَبَثُ آريءَ جامَ کي.

۲۰

کَھان تان کيچان پَري، سُمھان تان سِرَ ھيٺِ
ٻاروچي سِين ڏيٺِ، جيڏيون جيھِيءَ پَرِ تِي!

۲۱

ٻاروچِي لاڏاڻِ، آن کا ڏِنِي ڏوتِيا
ماجُونِي رھاڻِ، مون سِين چني ھَلِيَا.

وائي

ھوتَ ھوتَ! اي ھوتا!
ڏِينديَسِ ماھُ مِرُن کي، آئُون جَرا چِيءُ کَري
ڏيئي ٻاھِ ٻنڀور کي، آيَسِ تو ڳري
آءُ اوراھون سُپرين، وَڄ مَ پِيَہ پَري
آرياڻي پُنھونءَ ري، ھَڏِ نہ ساھُ سَري
جَندِري پايو جانَ ۾ ڏُکِي ڏُکَ ڏري
مون ڏٺو مون وِسھو، ھِيءَ وِرچِي تان نہ وَري
ڏُکِيءَ جي ڏيکاريين، ڏاران مُنھَ مَري
پِيالِي پِرينِ جي موھِيَسِ ميٺَ ڳري
توکي توءِ نہ ڇَڏِيان، جي وجان پُونءَ تَري
ڏاڙُ وِجھنديسِ ڏوڙُ ۾، متو ڏارَ ڏري
آريءَ جي عشق جي اندرَ آڳَ ٻري
پِرين کَڄُ پانھجيون اکيون ٻاجھہ پَري.

داستان پنجون

۱

وَڏِي وَسَ ھُئا، ٻاروچا ٻنڀورَ ۾
وَڃي ڏُور پِئا، سانگَن پُنِيءَ سُپرين.

۲

ليڙنِ لَنگھي لَسَ، مانٻاڻِئان مَتي تِئا
وَنِي وَرُ واٽ تِئا، پُنھون جامُ پَھَسَ

۱۴. موريسَرَ= اھي وارَ جيکي چپرن ھيٺان نکرن، اکين ۾ لڳن ۽ اکيون چنھبائين (اڳ ڳوٺن ۾ کي ڏاھيون مايون ھونديون ھيون جيکي کنھن اٽکل سان موريسر چکي کڍي ڇڏينديون ھيون). ۱٦. وڄا= وِديا، علم ۽ عقل، سمجھہ ۽ دانائي. پيئيون= گھڙي پيون. ۱۷. کٽ= کجھہ بہ نہ، ذرو بہ نہ. مامري= معاملي ۾، تکليف ۽ ڳٽتي ۾. ۱۸. ھنيين ٽوٽيون= ھنيين جون ٽوٽيون، دل جو ٽيکون، آڌر. اگڻ اُپيان= اگڻ تي بيھان (ھاڻي کَن جي اگڻ تي وجان!). ۱۹. کَھان= ٽکاڻ وارو وڏو پنڌ کريان. وھان تان وٽ مون= وھان تہ جڻ منھنجو پنھون مون وٽ آھي. پلي= پلجي، اجايو. ڏوريم پون= گھٽي زمين ڳوليم. عبث= اجايو. ۲۰. ڏيٺ= واقفيت، ملاقات ۽ محبت. جيھيءَ پر تي= کنھن اھڙي عجيب ريت سان تي. ۲۱. لاڏاڻ= ساٿ واري لڏ، ويندو ساٿ. مجٺ= ھک پسارکو وکر، کاٺڙيون جنھن مان ڳاڙھو رنگ نکري (۽ جنھن سان اڳ سنڌ ۾ کپڙا رڱيندا ھئا). ماجونو= (مؤنث. ماجوني)= ڳاڙھي رنگ وارو، ڳاڙھو. رھاڻ= محبت واري کچھري، دل گھري ورونھہ. ماجوني رھاڻ= ڳاڙھي رھاڻ، رس ڀري وٽندڙ رھاڻ. وائي. جَرا= ذرا ذرا. پِيَہ= اي پرين. ھڏ نہ= ھر گز نہ. ميٺ ڳري= ڳري ذائقي، ڳري نشي. پونءَ تري= زمين اندر. د-٥: ۱. وس= پھر، ماڻھن جي وسندي. سانگن پُني= سانگ تي وڃڻ سان، لاڏاڻي سببان، جدائي کري ھلڻ جي کري. ۲. لس= لس ڀيلو. مانٻاڻ= مانٻاڻ جو ڊورو ۽ ٽکر (جيکو سنگھر کان اتر- اولھہ طرف آھي). منٻاڻئان متي وئا= مانٻاڻ کان متا اڳتي ويا. پھس= پھريائين ئي، ترت تکڙو.

Marfat.com

هُئا وَڏيءَ وَسَ، ٻاروچا ٻِنيور ۾.

۳

سَسُئِي سُڪائُون، وِيندي ڪِيون وَٽِن سِين
پُنهون وَٽِي پاڻَ سِين اِينديَس جي آئُون
تہ وَٽِ وَٽِ واچائُون، ڏِينديَس ڏار سَيَڪَنهِين.

۴

ڏِنِي سِڪَ سَسُئِيءَ کي ٻيلياڻِي ٻَروچَ
لوڪَ وِچان ئي لوچَ، پَهچائِي پُنهونءَ کي.

۵

ڪوجو آهِس ڪوڏُ، ٻاروچاڻِيءَ ذات سِين
هُوءَ جي چُونِس ’ٻوڏُ‘، تہ ’جِيءُ‘ سُڻائي جَڳَ کي.

۶

ڪوجو مَتِس مِينهُ، آريءَ جي اَکِيرَ جو
راتِيان روئي رَتَ ڦُڙا، سُکِ نہ سارو ڏِينهُ
ٻاروچاڻو نِينهُ، مُنِيءَ مانو نہ ٿِئي.

۷

ڪُنِيءَ لَئي ڪاڻِي، رَکِيَئہ پِرتِ پُنهونءَ سِين
سُهِيو سُکِيو جِندَڙو، وِڃُ جيري ۾ جاڻِي
هاجو هوتاڻِي، تو صُباحَ ڪَندا سَسُئِي.

۸

ڪِيئَن اَڙائِيَئہ پاندُ، پَلَئہُ پَرَڏيهَين سِين
مَتيون مُوڙهيَئہ سَسُئِي، ڪِيئِي ڪوهِيارو ڪانڌُ
رُلِي پانيَئہ راندِ، پانيَڻِ عِشقُ ٻَروچ جو.

۹

لَڪين لوڙائُو، سسئي آهِن سُڃ ۾
ٻَرَ ۾ ٻورائُو، ڪَڻُ پِيادِي پَنڌَ ۾.

۱۰

ڏونگرَ ڏنا نُوڻِ، مون پارڪو پُڇِئا
هيڪَلِيون هَلَن جي سي تاڪُن سَندِي ٽُوڻِ
اِيءَ اَهڪِي پُوڻِ، سُونهَن ري نہ سُتِري.

۱۱

مُسافِرَنئُون ماءُ، وِرهُ وِهائِيمِ وِتُرو
اَچِي ٿِئِمِ اوچِتِي تَن سانگِين سِين ساڃاءِ
جِيجان جهَلَ مَ پاءِ، هِنيُون هوتَ هَٿِي وِئا.

۱۲

جِئَن جِئَن جهَلي جَڳُ، تِئَن تِئَن مون تاڪِيدُ ٿِئي
ڳهَرِئو تو ڳالهِيون ڪَري وِرسِئو پُٽِي وَڳُ
لوڪُ لَتاڙِي نندَر ۾، پُنِيءَ لالَڻَ لَڳُ
آرياڻِي اوڙَڳُ، ٻِنيوران ٻَهرِ ٿِي.

۱۳

وِندَرَ وَرَ ڏنامِ، ڪيچِين ڪارِڻِ ڪيترا
ٻاروچا ٻاجَهہ پَرِئا، جي گوشي هوند گَڏيامِ
تہ چيتاري چَيامِ، سَڀَ عَرضَ پنهنجا اُنِ کي.

۳. سُڪائُون ڪِيون= باسون باسيون. واچائُون= نذرانا (مثلاً ’هر ڏار‘ تي پوتيون وجهنديس). ۴. ٻيلياڻِي= خدمتگار. ٻروچ= پنهون (سسئي کي سک ٻيلياڻي ڪري ڏني). لوچ= اڻ ٿڪ، تلاش، جستجو. ۵. ڪوڏ= عشق. ٻوڏ= ٻڏ واري ورندي (تہ: شال ٻُڏين، چا ٿيو اٿئي!). جيءُ= پيار ۽ دعا جو لفظ (شال پيو جيئن). 7. ڪُنِيءَ لئي= پنهنجي ڪُنِيءَ لئي، پچاڻي لئي، ختم ٿيڻ لئي. سُهيو= سولو آرام وارو، خوش. هاجو= وڏو نقصان. صباح ڪندا= صبوح سوير ڪندا. ۹. لوڙائو= هاڻو، ڦريندڙ، ڏاڙيل. بورائو= سونهون. ۱۰. ڏنا= متاهان ٻنا. نوڻ= هيٺاهيون، نمنديون. تاڪُن= تڪيندڙن= لِڪِي وجهہ وٺي وڙهندڙن، چاري بيٺل چورن. ٽُوڻ= ڪاڙو، شڪار. پوڻ= پونء، زمين پنڌ واري پٽي. ۱۱. مسافرنئون= مسافرن کان. وره= فراق ۽ درد. سانگِي= جيڪي سانگ ڪن، جيڪي اصل ماڳ ڇڏي ٻئي پاسي هليا وڃن. ساڃاءِ= سڃاڻپ، ناتو. جيجان= اي جيجي امان، اي پياري امان. ۱۲. جهلي جڳ= لوڪ مون کي جهلي. تاڪيد ٿئي= پنهونءَ جي پويان وڃڻ جو تاڪيد ٿئي. ورسئو گهمي وڳُ= لوڪ وڳ مثل موڙهو گهمي ڳهرئو تو ڳالهيون ڪري= ڳهر ۾، نشي ۾ تو ڳالهائي (سجاڳ ڪونهي). ورسئو پُٽِي= پليو گهمي= ورسڻ= پلجڻ. اورڳ= اوڙڪُ، ڏسُ. اوڙڪڻ (گجراتي)= ڏسڻ، سڃاڻڻ. ۱۳. وندر ور ڏنام= وندر ندي واري پيٽي ۾ مون ڳولا ڪندي ور وراڪا ڏنا، ڦيرا ڏنا. گوشي= هڪ پاسي تي، اڪيلا. چيتاري= پوريءَ طرح ياد ڪري، سنياري (تفصيل سان).

Marfat.com

١٤

پيون سَڀ سَگِيٽِيُون سَرَتِيُون، مون چُڪَ (تو) سين چاءِ
اُندَرِ آهِرِ ڳالھڙِيِ ڪوهياريِ جي ڪاءِ
لَڳَمِ ڏرو واءُ، سَڄو سَڳُ نہ ساريان.

١٥

جي ڏُونگرَ مون ۾ ڏُکَ، سي پَٿرُ پُوِنِ مَ پرينءَ ري
وِهَڻُ مون وِهُ ٿِئو، ڪير ساندِيندِيِ سُکَ
هُيَمِ هوئَنِ سِين چُکَ، سَڄو سَڳُ نہ ساريان.

١٦

هِڪَ پاهَڻُ، پِيون پَنِيُون، ٽِرِئا جَبَلَ جِتِ جاڏا
اَڳِيان اَسُونهِينِ ڪي تا تُونگ سُڄَنِ تاڏا
جي مُنِيءَ مُنهَ آڏا، سي تارج لَڪَ لَطِيفُ چَئي.

١٧

ماٺِ مارِينديِئِي پِرينءَ جي، مَتان روئِين رَتُ
چوري چِڏِ مَ سَتُ، هِمَتَ هوتُ وِڄائيو.

١٨

ٽَتِيءَ تاپائين، جهولو مُنڌ جهڙُ ٿئو
رائي رُنائِين، اُبِهَري ڪي اوئِيِين.

١٩

چِپُون چِپَرَ ڪَٽَ، پَهَڻَ پَٽراٽِي پائِيَان
سيٽَنِ جِيءَ سَهَٽَ، ڏُونگرُ ڏوليِ مون ٿِئو.

٢٠

ڏيرَنئون سُورَنِ ڪي سَئِين پَتين شاباس
هُوا هَماري پاسِ، بِيلِي ٽِٽِرِمِ چِپَرين.

٢١

حُسِيني جي هاڪَ، مادر ماري آهِيان
ڏِينهان ڏورَڻُ ڏکَ سِين، راتيان چِڪَنِ چاڪَ
دِرِجان پَرِ فِراقَ، متان پوئِمِ پِرينءَ سِين.

٢٢

جيڪِين فِراقان، سو وِصالان نہ ٿِئي
اَچِي اوطاقان، مُونکي پِرينءَ پَرِي ڪِئو.

٢٣

قِرِي آءُ فِراقُ، مونکي وصالان وِڃُ پِئو
جي تي چِڪِيَمِ چاڪَ، سي پِرينءَ گَڏِجِي پُوريا.

١٤. 'چُڪ' جون هيٺيون ٽي معنائون. بلوچي لفظ 'چُڪَ' (چوڪري) جي بدليل صورت= مون ويچاري. چڪ= چڪي. "مون چُڪي توسين چاءُ": چُڪي= مفت ۾ ڏنل. هارايل راند ۾ توري شيءِ موٽائي ڏنل. (ٻار ڪوڏين جي يا ٻي ڪنهن جنس جي راند ڪندا، ۽ جي پوءِ ڪنهن سڀ ساريون هارايون ۽ ٻئي ڪٽيون تہ هارائيندڙ کٽڻ واري کي چوندو تہ "چُڪي ڏي": يعني تہ ڪٽيل سارين مان ڪجهہ مون کي موٽائي ڏي تہ راند هلايون). چُڪيءَ طور ڏنل معنيٰ ٻي ملهي ڏنل، بنا عيوض ڏنل. هار ۾ ڏنل. سسئي ٿي چوي تہ آءٌ سگيٽي ناهيان. پر چُڪيءَ ۾ ڏنل آهيان. ١٥. ساندِيندي سک= سکن کي پاڻ سان گڏ رکندي. چُڪ= ڪُنڊ (گهر جي، گهٽي جي، ڪپڙي جي)، ٿورو پاسو (سڄو نہ). ١٦. پٽيون= پنڌ جون پٽيون، دڳهايون. جاڏا= وڏا شاهي سخت ۽ مضبوط. تونگ= سوڙها لڪ. تاڏا= اُڀا، ڏکيا. ١٨. تاپائين= جوش جنبي سان هلي. ابهري کي اُوئيين= ابهري لئي اوئين، اوئين لاءِ ابهري (تڪڙي تہ ڪين جلد وڃي پهچي). ١٩. چپون= وڏا ڳرا پٿر. چپر ڪٽ= وڏي اوچي پلنگ واري ڪٽ برابر جنهن جي متان مهاري اڏيل. سيٽن= سڄٽن. سهٽ= سک ۽ چڪ. ٢٠. ڏيرنئون= ڏيرن کان وڌيڪ. سئين پتين= سوين پيرا. هماري پاس= اسان وٽ (مون وٽ). ٢١. حسيني جي هاڪ= 'درد ۽ فراق جي چوٽ'؛ اهو اهڃاڻ ٻن معنائن سان نڪري ٿو: (الف) حسيني= حسيني سر يا راڳ (جنهن جو هيءُ بيت آهي). جي هاڪ= حسيني راڳ جو 'سڏ' جنهن ۾ سمايل دردِيلو اثر (تہ مادر ماري آهيان) (ب) حسيني واقعي، حضرت امام حسينؑ واري غم ۽ درد. هن معنيٰ لاءِ "حسيني جئن هاڪ" پڙهڻو پوندو. سيني رسالن ۾ "حسيني جي هاڪ" آهي. هاڪ= مشهوري. راتيان چڪن 'چاڪ'= سور وارا ڏک لڳن؛ چاڪ تڏهن چڪندا محسوس ٿيندا جڏهن ماڻهو رات جو سمهندو ۽ آرام لاءِ آتو ٿيندو. پوئم= مونکي جواب ڏيڻو پوي. ٢٢. فراق= پرين کان وڇوڙو. وصال= پرين سان گڏجاڻي. (جيڪي 'فراق' مان حاصل ٿئي، سو 'وصال' مان نہ ملي). اچي اوطاقان= منهنجي اوطاق تي اچڻ سان (مون وٽ اچڻ سان) پرينءَ پاڻان مون کي پري ڪيو. (سندس گڏجڻ سببان، مونکي جيڪا اڳين زوردار سِڪ هئي سا مائِي ٿي). ٢٣. قري آءُ= وري آءُ. وصالان= وصال مان. وڃ پئو= وٽي پئي (منهنجي ۽ پرين جي وچ ۾). پوريا= ميٽيا، چٽائي ڇڏيا.

Marfat.com

وائي-١

پُنهون پريشانُ! ٻَرِ ٻَرِ! نَہ ڪو خانُ نہ مانُ
هَئي هَئي حالُ مُنهنجو!
مونکي ٻُکَ بوتِنِ جي، ناقي پانيان نانُ
شهرُ صِحرا پانئِيان، مون ليکي مَيدانُ
رُئان تِي رُجن ۾، آريءَ لَئي عُريانُ
پَٽيان مُنهُ پَسَڻَ لَئي، هِتي تِي حيرانُ
آهي آريءَ جامَ جو مونکي ڪاري ڪانُ
ديوانيءَ ڪي دِلِ ۾، سُورَنِ جو سامانُ
وِجهج پِڪَ پينارَ تي، پِريَمِ ڪاتِي پانُ
ڪَڏهن ٿيندو ڪيچَ ۾، مُنِيءَ جو مَڪانُ
آهِين عبداللطيفَ چَئي، آرياڻي اڳوانُ.

وائي-٢

آءٌ تِي چُلان چيِرين،
جان ٻاروچي ٻاجهہ گهٽِي
اَڻُون پنهنجي پِرينءَ سِين، وِينديَسِ واڳَ وَٽِي
مَرُ جان پوئِيمِ مُنهُ ۾ سَندِي پِرينءَ پَٽِي
ڪانهي هِنَ ڀنيورَ ۾، ڏاران تو ٽَٽِي
توريءَ تيلُ نہ پائِيان، نَڪا سِيند ڦَٽِي
ڪَنديَسِ وَسُ وِندُرَ ۾ ميڙيندومِ ڏَٽِي
هَٿان هَڏِ نہ ڇَڏيان، آريءَ جي اَٽِي
آهي هوتَنِ هَٿَ ۾ سَندي جِيءَ جَٽِي
ڪِينَ وِرمئا وِچ ۾، جهُلِئا جهُنڊَ هَٽِي
مونکي ڪونيو پاڻَ ڏي هاديءَ هٿَ ڪَٽِي
پُنهونءَ ڏاران پَٻَ ۾، ٻيلِي ناهِ ٻَٽِي
جَتَن ڇَڏِي آهِيان، ڇَڏِ مَ ڪيچَ ڏَٽِي.

داستان ڇهون

١

ڏيکاريوس ڏُکَن، گُوندَرَ گَسُ پِرِيَن جو
سُونهائي سُورَنِ، ڪي هيڪاندِي هوتَ سِين.

٢

سُورَ مَ ڏيهمِ ڏوڻُ، آءٌ اڳهين ڪانهري
جا پَرِ پاٽِيءَ لُوڻُ، سا پَرِ مُنهِنجي چِندڙي.

٣

سُورَ مَ وَجِيجاهُ، سَجَڻُ جِئن سانگ وِئا
پِرِيَن پُڇاٽاهُ، آءٌ اوهان سِين اوريان.

٤

سُورَنِ سانگهارو، ڪَڏهن تان ڪونہ ڪِئو

وائي-١. پنهون هُتي (جتي ڪيس ڪنيو ٿا وڃن) پريشان! اتي هو ٻين جي وس: نڪو هوُ خان تہ نڪو سندس مان! هئي هئي، هِتي هي حال منهنجو! بوتن جي= اٺن جي. ناقي= ناقي ڪي، اٺ ڪي. نان= طعام، ڪاڌو، ماني (پنهونءَ جي اُٺَ ڪي ڏسان تہ جڻ مونکي طعام ملي ويو ۽ منهنجي بک لهي وئي). عريان= ننگي. ڪاري ڪان= هنڌائتو لڳل وڏو ڪان (جيڪو ڪاري ضرب لڳائي ۽ ماري ويو). وائي-٢. چُلان= گهڙي پوان، گهڙان ۽ هلان. (آءٌ انهيءَ ڪري تي چيِر ۾ چلان جو مون تي ٻاروچن جي گهٽي ٻاجهہ آهي). واڳ وَٽِي= (واڳ سان واٽجڻ ۽ ٻڌجڻ) گڏوگڏ ٽيڻ. پٽِي= مِڻي. ٽٽِي= چڪ، سک. اٽي= اڙي، رڪيب (پير). جِيءُ جَٽِي= جيءَ جو جياپو، جيءَ جي جڙ. جُهلئا جهند هٽي= جُهندِ هٽي سوار ٿيا. ورمئا= ورچئا، بينا. جُهلئا= هَسوار تي هليا. ٻَٽِي= ٻِڙي! د-٦: ١. گوندر گس= گوندر جو گس، ڏکن واري واٽ. سونهائي سورن= سورن ڪيس سونهون ڪري. ٢. مَ ڏيهمر ڏوڻ= مونکي ڏوڻ مَ ڏي، مونکي ڏکيا لوڏا نہ ڏي. ڪانهري= ڪاهلي، نِهلِڙي. جا پر پاٽيءَ لوڻ= جا پاٽيءَ جي لوڻ سان ريت (جو لوڻ کي ڳاري ڇڏيندو). ٣. مَ وجيجاه= مَ وڃجئو. جئن= جئن جو، اهڙي حالت ۾ جو. سانگ وئا= لڏي وئا، جدا ٿي وئا. پڇاٽاه= ڪان پوءِ. اوريان= پنهنجا ڏک بيان ڪريان. ٤. سانگهارو= ٿورائي، گهڻتائي، چينوٽِي. وقفو، وٿي، (آبڪلاني واري دريائي پاڻي ۽ ڪيتي جو اصطلاح. (سيپٽمبر ۾ جڏهن پاڻي گهٽبو هو تہ هر ڪَڙيي تي جيڪي هُرلا هوندا هئا تن جي وَهُڪَ لاءِ 'وارو' ٻڌندا هئا جنهن موجب ڪجهہ وقت (ٽي، ٻہ يا هڪ ڏينهن) منڍ وارا هُرلا وهندا هئا. ۽ ان بعد اوتري وقت لاءِ پوڇڙي وارا ڪندا هئا ۽ هر هُرلو 'هڪ جوڳ' (ٽي ڪلاڪ ڪن) يا اجان بہ گهٽ وقفي جيترو وهندو هو ۽ پوءِ نہ وهندو (هلندڙ)

Marfat.com

آيَلِ اوپارو، ٻاڙوڏو ٻوڙ وَهي.

٥

مُٺِ مٺِ سُورَنِ سَيَڪَهين، مون وَٽِ وَٿاٿانِ
پَريون ڪَئو يُوٺانِ، وِئا وِهائُو نِڪَرِي.

٦

سُورَ نہ ساگاهِينِ، ڏِينِ اُڌما اوچتا
مونکي مون پِرِينِ جا اَڻَ مَيا آهِينِ
لَڄُون جي لاهِينِ، سي مون گُونڌَرَ گَڏِئا.

٧

سانگهارو سُورَنِ، ڪَڌهِن تان ڪونہ ڏنو
ٻائڙ ٻوڙ وَهَنِ، ڪالهُوڙِئان اڄُ گهَڻا.

٨

سُورَنِ لَڌو سَجهہُ، پاڻُهين پيهي آئِيا
ڪِنهِ ڪي ڏِيان مَنجههُ، مَرُ تا چُٽِڪَنِ چِتِ ۾.

٩

سُورَ مَ مَنجِ ساءُ، آءٌ نُوڪَٽِي آهِيان
وَجيجُ مَ ويلَ ڪَهين وِرهِ مون وَٽاءُ
تون پُڻ ڏَڌهن جاءِ، جَڏِ ڏِيان هيڪاندِي هوت سِين.

١٠

سُورَ بہ پَتَڻُون پَتِ، هِيءُ چُٽِڪِئو ڪِين ٻِئو
پريتَڻِي پِرين جي، ماءُ مُنجهايَمِ مَتِ
پيئرُ پَلِيءَ پَتِ، لَڳُمِ ٻاڻُ ٻَروچَ جو.

١١

لَڳُمِ ٻاڻُ ٻَروچَ جو، اَمڙِ جهَلِ مَ مُون
سَڀِ رَڳِينديسِ رَتَ سين ڪيچان اوري پُون
مادَرِ مَٽان مُون، ڪانگَ لَمَندا ڪَڌِهِين.

١٢

لَڳُمِ ٻاڻُ ٻَروچَ جو، ڪَرَها ٽِئا قِزاقَ
اَهُڪِي جا اُنَنِ ڪي، سا مَيَنِ پوءِ مَ ماڪَ
اَڪِڙينِ خوراڪَ، پَسَڻُ پَرَڏيهِينَ جو.

١٣

ڏَنءِ لَڳو، ڏُونگَرُ ٻَريو، پيئرُ ڪاٽِي پُون
مَٽا لاٽو مون، سندو جِيَڻُ آسرو.

١٤

ڏُڪويُون ڏيها، جيڪُسِ لَڌي ويئِيُون
هاٽِي ڪَنِ مُلا، پُڇان پِرِينِ خَبَرُون.

١٥

ڏُڪيون جان نہ مِڙَنِ، تان تان پَنڊُ نہ ٿئي
ٻِيُون هُنِهين هَٽَ هَٽَنِ، رُئِنديون رُڻُ واريُون.

١٦

سُورَ وِرهايان سَرَتِيُون، جي وِرهايا وَڃَنِ
ٻِيُون ڪوهُ ٻُجهَنِ، جَنِ سندا ٿَنِ سامُهان.

هو، ائين اڳتي پوءِ پيو هُرلو، پوءِ ٽيو هُرلو...... ويندي پوڇڙي تائين). ٻائڙ ٻوڙ وهن= سور ٻائڙ ٻوڙ وهن، ٻريا وهن، گهڻا گهاٽا ٿين (سانوڻ ۾ جڏهن گهڻو پاڻي ٿيندو هو ۽ ڪڙيا ڀرجي ويندا هئا، تہ هُرلي واري ٻَڙوهي يا ڪُوهاڏي ۾ بہ پاڻي ايترو مٿي چڙهي بيهندو هو جو ٻائڙ ٻُڏي ويندو هو، يعني هرلي جي ڍينگي يا پاندي جو هينئيون پاسو مالهہ ۽ لوٽن سوڌو ٻڏو پيو هوندو هو. ان وقت هُرلو ٻائڙ ٻوڙ وهندو هو). ٥. مٺ مٺ= مُٺ جيترا ٿورا ٿورا. وٿاٿانِ= انهن سورن جا وٿاڻ آهن، گهڻائي ڪي آهن. پريون ڪئو= پريون ٻڌيو. يوٺان= ڪنيو يوٺان، آءٌ انهن ڪي ڪنيو ٻئي هلان. وهائو= خريدار. ٦. ساگاهين= لحاظ ڪن. اڻ ميا= ماڻ يا ماپ ڪان ٻاهر، تمام گهڻا. ٨. سَجهہُ= سولو وَجهہ. منجهہ= راز. چٽڪن يا چُٽڪَن (اهي ٻئي پڙهڻيون صحيح)= ذري ذري ڏکن ۽ ڏکوئن، ايذاء جا ڏکَ هڻن. ٩. ساءُ مَ مَنجِ= تک ۽ تيزي نہ گهٽائيج، ذائقو نہ بدلائيج. نوڪٽي= سڪايل، هيراڪ (هي لفظ ڳالهائڻ ۾ نہ ٻڌو ويو آهي). ١١. ٻاڻ= تير. پون= ڌرتي. ڪانگ لمندا= منهنجي مڙهہ (مثل جسم) کي ڪائڻ لئي مٿان ڪان اچي ڦيرا ڏيندا. ١٢. قزاق= ڏاڙيل (جو پنهون ڦري ويا). پوءِ مَ ماڪ= ماڪ نہ پوي (ماڪ اُنن کي هلڻ ۾ ڏکي آهي؛ ماڪ پوندي تہ پٽرن تي پير ترڪندا). اکڙين خوراڪ= منهنجي اکڙين جو قوت. ١٣. ڏنءُ= وڏي وکوڙيندڙ باهہ. ڪاٽي پون= زمين ٻري وئي. ١٤. ڏکويون= ڏکويلون، سورن واريون ڏکايل. ڏيها= ڏيهہ مان، ملڪ مان. جيڪس= لاشڪ. ڪن ملا= ڪن وٺان. ١٥. ڏکيون- ڏک واريون (جن جا پنهنجا پيارا گذاري ويا هجن). جان نہ مڙن= جيسين تائين گڏ نہ ٿين. پَنڊُ= وڏو روڄ راڙو هٽ هٽن هٽ پنهنجن مٿن، ڳلن يا سينن تي هٽن.

Marfat.com

١٧

پيڙي پيڙي پَنڌُ، سُورائتي سَندَرو
ڪيچُ پراهُون پَنڌُ، سُورَنِ رِءَ نه سُتِرو.

١٨

پيڙي پَڌُ پيهارَ، تون سُورائتي سَندَرو
ڏُونگرُ توهان ڏارَ، ڪاڻ ڏوريندي ڏکَ سين.

١٩

مڙو سُورَنِ واريُون ڪريون سُورَ پچارَ
مُنِ مُنِ سُورَنِ سَيڪَهين، ڪانهي سُوران ڏارَ
ڏِنم جي ڏاتارَ، سي مون جهولي پائي جهلِيا.

٢٠

وِرهُ جَنِ وَتاڻُ، سُورُ سَلامِي تَنِ جو
جَنِ لَڳو تَنِ لَڪِئو باروچاٽو باڻُ
جيڏيُون هي زِياڻُ، مون سين نِسوروئي نِنبَر ڪِئو.

٢١

تَن سُورَنِ ڪي شاباسِ، جَنِ مون سان گهارِئو
ٻيلِي تِئڙَمِ چيَرين، هئا هَمارِي پاسِ
جَڏِ پُنهونءَ ڪي گڏِياسِ، تَڏِ ويچارا وَرِي وِئا.

وائي

ڪوهياري جي ڪاءِ، مارينديم ماءُ
جا مَنَ اندر ٻاهڙي
هوتَ هَلَنِ، آئون وِهان، ته ڪا اِيئنءَ جُڳاءِ
چڙهان ڏُونگرَ چوٽِيين، سُپيريان جي ساءِ
نِهاريندِيَس نِڪَتي، هاڙهو هوئَن لاءِ
موليٰ مونکي ميڙيين سَندِي جانِبَ جاءِ
سَنئِي جي سِڙِيءَ ڪي اوڏاهين اُناءِ
پانڌِيڙا پيرَ پَري، پريان ڪي پُهچاءِ
پيراندِيءَ پُنهونءَ جي منهنجو لوڙهُ لَئاءِ.

داستان ستون

١

پُڇَن سي پَسَنِ، جَڏهِن تَڏهِن پِرينءَ ڪي
ڏوريندِيون ڏِسَن، اڳَڻَ عَجِيبَنَ جا.

٢

پُڇيوءِ تان پُورِ، نا ته پُڇَڻُ هوءِ نه پِرينءَ ڪي
ڏورَڻُ واريون ڏُورِ، هَڏِ نه آهِن هوتَ ڪي.

٣

ڏوريان ڏوريان مَ لَهان، شالَ مَ مِلان هوتَ
مَنَ اندرِ جا اوتَ، مَچَڻُ سا مانِي تِئِي.

٤

چَڏِيَمِ حُجَ هَلَڻِ جي، چُڪِيَمِ چاڙيڪا
اَڊِيُون آڙيڪا، هِنيَڙي پِئَمِ هوتَ سين.

٥

چاڙيڪَن چڙهِي، چَڏِيَمِ حُجَ هَلَڻَ جي
آڙيڪَن اڙِي، هِنيَڙي پيِيمِ هوتَ سين.

٦

چَڏِيَمِ حُجَ هَلَڻِ جي، چاڙيڪا چُڪِيامِ

---

٢٠. وره= بره= سڪ وارو درد، محبت ۾ درد ۽ فراق. وتاڻ= ويهڻ جي جاءِ. جن لڳو= جن کي اهو درد لڳو. لڪئو= سڃاتو. باڻ= تير. وائي. سپيريان جي ساءِ= سڄڻن جي سڪ ۽ سانيڙ. نڪتي= اڪيلي. سڙي= ڪاٺي، مَيتُ، جنازو. لوڙهه= اوڏاهين مقام ۾، مَيت جو گهَرُ، قبر. د-٧: ١. ڏوريندِيون= پري پري تائين پڄائون ۽ ڪشالا ڪري ڳولڻ واريون. ٢. پُور= ارادو پڪو ڪري، رخ وني هَلُ. پڇڻ= پڇا ڪرڻ. پرينءَ ڪي= پرينءَ لاءِ، پرينءَ بابت. ڏورڻ= مسلسل ڳولا ڪرڻ. ٣. ڏوريان ڏوريان= ڪشالا ڪري پئي ڳوليان. لهان= ڳولي ڏسان. اوت= محبت جي پلٽ. مچڻ= متان. ماني= گهٽ. ٤. چاڙيڪا= چاڙهيڪا، جبلن جا چاڙهه. چڪيم چاڙيڪا= چاڙهيڪا چڙهڻ مون کان چُڪي ويا، آءٌ چاڙهيڪن چڙهڻ کان چُڪي ويس. آڙيڪا= پيچ، وَراڪا. ٥. چاڙيڪن چڙهي= وڏي چاڙهه (اوچائي) وارن لڪن تي چڙهي، لڪن تي چڙهندي. حج= دعويٰ. آڙيڪا= آڏو ڏڪيا چاڙهه ۽ وَر. وَر ۽ واٽ وارا گهيرا ڦيرا. آڙيڪن اڙي= منهنجي هنيين کي هوت سان آڙيڪن واري اڙي پئي، ورَ وٽ واري ڳنڍ پئي. ٦. چاڙيڪا= چاڙهيڪن تي چڙهڻ وارا زور. چڪيام= منهنجا ختم ٿي ويا.

Marfat.com

آرياڻيءَ جي آسَري، ڏونگرِ ڏِينهَ لَڳامِ
پُڄچ پرين سَندامِ، وِرتِيَسِ وِکَ نہ اُپڙي.

۷

وينِيَسِ وِکَ نہ اُپڙي، آرياڻي تون آءُ
چُڪِيءَ توسِين چاهُ، پاسي پَرِ پيئِي رڙهي.

۸

جيڪا ڪَندِي نِيهُ، مون جئِن بارُوچَنِ سِين
سِڪَڻُ سارو ڏِينهُ، چَڙهڻُ چاڙِيڪَنِ تي.

۹

جيڪا ڪَندِي سَگُ، مون جئِن بارُوچَنِ سِين
اَنگهُنِ چاڙهي اَگُ، رُئَندي سا رَتَ ڦُڙا.

۱۰

جيڪا ڪَندي مَنجهہُ، مون جِئن بارُوچَنِ سِين
مَتان ڳُلَنِ هَنجهہُ، ڪِينَ لاهِيندي ڪَڏهِين.

۱۱

جي هِت نہ هوتُ پَسَنِ، سي ڪنہ پَرِ ڪيچِ پَسَندِيُون
مُوڙهِيُون توءِ وَجَنِ، پيئَرُ هِنِ پَنيورَ ۾.

۱۲

آءٌ ڏورِيَئِين، شالَ مَ لَهئِين، پِرِين هُئِين پَري
هَڏهِنِ ساهُ سَري، ٿَنَ تَسَلِي نہ ٿِئي.

۱۳

مونِي ٿِئا مَعذور جا، حالَ نہ پائِي هوتَ
ڏِنِيَمِ ڏادِين ڏونگرِين جَتَنِ ڪارَڻَ جهوتَ
هِنئَڙو ٿِئو بہ پوتَ، وَهَم پِريان جي وَڏِئو.

۱۴

هوتُ نہ چُنِيءَ پوچُ، ڦاڙي جو ڦِنو ڪَريان
هاڙهي جو بلوچُ، ڏادِي ڪِنهِ ڏُکِ مِڙي.

۱۵

هِنيون منهنجو هيڪَڙو سو تان هوتَ نِئو
ڪونهي ڪو بِئو، آءٌ جو آچِيان عامَ ڪي.

وائي-۱

منهنجِي حُجَتَ ناهي واٽ، ڪانهي واٽ
جِيجان ٿَنِ جَتَنِ سِين
ڪاٽِيءَ ڪي ڪانئي ٿِي، جِيري جِي جَراٽ
سبَبَ تِنهِ سُتي وِئا، جهُونِي ڏِنِيَمِ جهاٽ
آهيمِ آريءَ جام جِي اندر منجهہِ اُساٽ
تازو پيرُ پُنهونءَ جو لُڙئو منجهہ لُڙاٽ
ماريو ڪِيمَ مُنِيءَ ڪي ڪيچِي ڪاهي ڪَنواٽ
نهارِينديسِ نِڪَٽِي، ڳوڙهَنِ پَرِئو ڳاٽ
ڏِنمِ ڏُکوِيَنِ جا چِپَرَ ۾ چُونچاٽ

پڄج= پير پري پڄجُ، پر گهور ڪج. وِرتيس= وِرچي پيس، ٿڪجي ساٽي تي پيس. ۷. اُپڙي= ڪُجي. چُڪيءَ= ٿڪجي چُور ٿيل ڪي. چاهُ= چاه، نيه، عشق. ۸. بارُوچن سين جيڪا مون وانگر نيه لائيندي. (تنهن جو حال اهو ٿيندو جو) سارو ڏينهن سڪندي گذاريندي، ۽ جبل جي ڏکين لڪن چاڙهن (چاڙهيڪن) تي پئي چڙهندي. ۹. سگ= محبت جو ناتو. انگهن= انگهن تي، تکين چوٽين تي. اگ= (جسم جو هر عضوو) پنهنجو جسم. ۱۰. جيڪا ڪندي منجهہ= جيڪا پنهنجي اندر جو حال (منجهہ) بيان ڪندي؛ جيڪا پنهنجي اندر جو احوال ڏيندي. متان ڳلن= ڳلن متان. هنجهہ= ڳوڙها (اکين جا). ڪين لاهيندي= بس ڪانہ ڪندي. ۱۱. ڪنہ پر= ڪهڙيءَ ريت، ڪيئن؟ موڙهيون= پُليون، منجهنديون. توءِ= تہ بہ. هن پنيور ۾= هن جهان ۾. ۱۲. اي منهنجا پرين! توکي آءٌ پئي ڳوليان پر ڳولي نہ سگهان؛ شال! گهڻو پراهُون هجين! هڏهن ساه سري= ڪٽي مون ۾ ساه بہ هجي (جيئري بہ هجان)، تہ بہ اندر وارو اطمينان حاصل نہ ٿئي (۽ تنهنجي طلب تانگهہ باقي رهي). ۱۳. حال نہ پائي هوت= هوت حال پائي (همدرد) نہ ٿئا. جهوت= ڳولا ۾ هيڏانهن هوڏانهن سَٽون ڏيڻ. بہ پوت= بہ ٽڪر (جئن ڪپڙو بہ ٽڪر ٿئي جڏهن وڍجي). وهم پريان جي وڍئو= منهنجو هينئڙو، پرين جي ياد ۽ فڪر ۾ وڍي بہ ڀاڱا ڪري ڇڏيو. ۱۴. پوچ= پُڄُ= ڪپڙي جو پاند، ڪپڙي جو ٽڪر، ڪپڙو ('پوچ' جي معنيٰ ڪي نہ سمجهڻ سببان، ڪاتبن ڦيرائي 'پوت' لکيو). ڏادي ڪنہ ڏک ملي= ڪنهن ڏاڍي وڏي ڪشالي سان ملي. وائي-۱. حجت= گهاٽائي، ويجهائي، پنهنجائپ. واٽ= رستو، ريت، رسم. ڪاٽي= سڙي. جيري= باه جي جهي جراٽ= لهس، لپيٽ سبب تنہ ستي ويا= منهنجي سمهي پوڻ واري سبب جي ڪري وئا. جهوٽي ڏيئي جهاٽ= منهنجي ننڊر جي جهوٽي ۾ جهٽ ڪري ويا. اساٽ= اڃ، خشڪي ۽ تپش. لڙئو منجهہ لڙاٽ= رائي ۾ اڏورو ڍڪجي رئو.

Marfat.com

ڪَنديَسِ ڪيچَ ڏٿين لاءِ لَڪَن ۾ لُولاٽ.

وائي-٢

مونکي لَڪَ مَ لوڏو ڏي،
آئُون جا پَبَ پهوڙي آهيان
آرياڻي پُنهونءَ جو نِيهُ نِهوڙِئو ني
مون جيهيءَ مَعذورِ سِين، شالَ نہ ڪَندا چي
پَڳو هِنيُون سَجو ڪندا، ڏيئي رُپي ري.

داستان اٺون

١

آتَڻُ اورانگهي وِئا، آءٌ تِي مَران ماءِ
پِٽون تِينديَسِ پيرَ تي هَئي هَئي ڪري هاءِ
جِيَڻُ مون نہ جُڳاءِ، گَنگَن تان گوشو ڪِئو.

٢

آتَڻُ اورانگهي وِئا، اگَڻِ مون افسوسُ
دِيوانيءَ ڪي دوسُ، ساڻي تيندو سُجَ ۾.

٣

آتَڻُ اورانگهي وِئا، پُنِيءَ توڏَنِ تاڻِ
ويهُ مَ مُنڌَ بنيورَ ۾، هُن پُڇَنديِنءَ هاڻِ
رائي منجهہ رهاڻِ، هَلُ تہ تِيئِي هوتَ سِين.

٤

آتَڻُ اورانگهي وِئا، ڪَري ڪَميڻي ڪيئن
هاڻِ گهُرجي هِيئَنِ، تہ ڏِجي باهِ بنيورَ کي.

5

آتَڻُ اورانگهي وِئا، پاري چِڏي پوءِ
آريجا اُٺَنِ تي، هِيءَ تان جَڏِي جوءِ
ڪِين هَلي، ڪِين هَٿَ گَڻي، ڪين رَڙي، ڪين روءِ
ڪو پِريان ڪي چوءِ، تہ مُنِيءَ مائُرُ آئيو.

٦

جاڻِي سُجاڻِي، مونکي چِڏي هَلِئا
آءٌ ڪِيئَن چِڏيان پانهنجو، اُديُون آرياڻِي
پَرِيُمِ جو پاڻِي، سو ڪيچِينِ ڪَرُ نہ آئيو.

٧

چِڄُ مَ قِطارا، ساٿُ چِڙهندو لَڪِيين
مَحُڻِ تِئين پُئا، وَڳَ وانئُٺَ ئِي نہ لَهِين.

٨

ڪاجا ڪِياٺُون، وائِي واري وِنگَڙي
آيَلِ اُنِ آئُون، بولِيءَ باتاڙي ڪَئِي.

٩

وائِي واري وِنگَڙي، بولِي ٻِي نہ ڪَن
الا ڪيچَ ڏٿِينِ، مون سين پوءِ مَ مامرو.

وائي-١

مونکي چِپَرِ تان مَ چِڏيجاهُ، باروچا!

لولاٽ= منٿون زاريون (تہ مونکي ڪو ڏس ڏيو). وائي- ٢. پبِ پهوڙي= پبِ جبل ۾ اندر گهڙيل، پيهي ويل. نهوڙيو ني= موت ڏانهن ٿو وني وڃي، صفا ماري ٿو. چي= ١. ڇيه= پڇاڙي، بس. ٢. چي (ٻولي)= چو، چالاءِ (نہ پڇندا). ري= ريه. ڏيئي رُپي ري= رُپي وارو ريهہ ڏيئي (ڳنڍيندا). د-٨: ١. آتڻ اورانگهي وئا= منهنجو آتڻ ٽپي هليا ويا، مونکي منهنجي آتڻ ۾ ڇڏي هليا ويا. پٽون= ذرا ذرا. گنگن تان گوشو ڪئو= انن ۽ ڏيرن تہ مونکي مَٽي پاسي تي ڇڏيو. ٢. اگڻ مون افسوس= منهنجي اڱڻ تي مونکي غم آهي، منهنجي اڱڻ تي غم ڇانيل آهي. دوس= دوست (پنهون). ساڻي ٿيندو= ڀيڙو ٿيندو، ٻيلي ٿيندو، مددگار ٿيندو. ٣. پنيءَ توڏن تاڻ= اٺن پٺيان ڇڪي هَلُ. "هُن پڇنديِنءَ هاڻ"= تون هنن کي پڇي ويندينءَ. جاڻي سجاڻي= مونکي پوريءَ طرح سڃاڻي. ٧. محڻ= متان. پُئا= پويان، پوئتي. ٻيءَ سٽ ۾ 'وڳ' کان پوءِ وارو لفظ جن جدا جدا صورتن ۾ لکيل آهي تن مان هينئين پڙهڻين جو گمان ٿئي ٿو جن مان معنيٰ نڪري ٿي (الف) واٺُٽ، وانٺُٽ= نظر، نظر پوڻ. چوندا: "واٺُٽ ڪر، يا وانئٽُ ڪر تہ هو شيءِ اچي ٿي"- يعني نظر ڪر، نهار ڪر (ب) وانٺِٽِي= جَهنڊي (جهاز وانگر اڳ قافلي ۽ ساٿ وارا بہ جهنڊي کڻندا هئا). ٨. ونگڙي وائي= اُلٽي ٻولي، منجهائيندڙ ٻولي. ڪياٺون= ڏيرن بلوچڪي ٻوليءَ ۾ ڳالهايو. آئون باتاڙي ڪئي= مونکي ڳٽي ۾ وجهي ڇڏيو. مونکي منجهائي وڌو. ٩. مون سين پوءِ م مامرو= مون سان مامرو نہ پوي، مون سان سندن ڪا اٽڪٽ نہ ٿئي.

Marfat.com

پَلئہِ لَڳِي آهيان

چوري چَڏي چِپَرِين، ڪيچي ڪِيمَ وِڃيجاهُ
چوري چِتِي آهيان، مون سِين نِيهُ نِباهي نيجاهُ
پُنهون منهنجو آن سِين، اَئِين ساٿُ سَلامَتَ نيجاه
آرياڻي عَبداللطِيفُ چَئي مون تي وَهلو وَرُ ڪَريجاه.

وائي-٢

جان تون وَڃي ڪيچ ڪَهي،
ڏيچ پارايا پرينءَ ڪي.
١. ڏکَ مُنهنجي ڏِيلَ ۾، سَگهان ڪِينَ سَهي.
٢. آءٌ ڦوڙائي مارئي، مُنهنجا واقِفَ وِئا وَهي.
٣. پيئَرَ هِنَ پَنيورَ ۾، ساريان ڪونہ سَهي.
٤. مون مُئيءَ مَتان ڪيتِرا وِتِرا ڪانگَ لَئي.

داستان نائون

١

ڪاتِيءَ تان نہ ڪَنهين، مَنُ وِنجهلَڻَ وَڍيو
ماريَسِ سُور تَنهين، جو نہ جِياري جيڏِيُون.

٢

ڪاتِيءَ تان نہ ڪُنو، ماءُ مُنهنجو جِندَڙو
جَنِي ماءُ مُنو، سي جَتَ نہ پَسان جُوءِ ۾.

٣

جِيءُ منهنجو جَنِ، اَنگَڙِيَارو وَڍِئو
پُڄاڻا پِرِينِ، سِبان سَڄو نہ ٿِئي.

٤

اَچِئو مَرُ اَچِنِ، ٻاروچا ٻَنيورَ ۾
پُنِيءَ لَڳِي جَنِ، ڪَمِيٺي ماڙهُو ٿِئي.

٥

روءِ وِسائي رانڊِ، پَهَ پَرُوڙِج ساٿَ جا
هوٿَنِ سِين هيڪانڊِ، هُيَئِي ٻاتري ڏِينهَڙا.

٦

رُئَڻُ ۽ راڙهو، مون نماڻيءَ جي نِجهُري
ڪُنَلِ ڪي قَلبَ ۾، قُربَ جو ڪاڙهو
هوٿَنِ لَئي هاڙهو، رجائِينديَسِ رَتَ سِين.

٧

روئِي ڪَنديَسِ ڪوهُ، هاٿِي ڪو هوٿُ وَري
جيڏِيُون جيڏوئِي ڪِئو، سُيٺَنِ راتِ سَتوهُ
دروهِي آٿيان دروهُ، مَتان ڪا مون سِين ڪَري.

پارايا= پيغام، نياپا. سگهان ڪين سهي= ڪين ٿو سهي سگهان. ڦوڙائي= جدائي، فراق. مارئي= ماري. وئا وَهي= هليا ويا، گذري ويا. سهي= ساٿي. د-٩-١: ونجهلڻ، وجهلڻ، وجلڻ= (ع. وجل= سور، ايذاء)= فراق سببان پنهنجي اندر جو درد ۽ سور، رات ڏينهن وارو ڳاراٽو. (ٻاهران ڪنهن ڪاتيءَ نہ، پر مونکي اندر جي درد ڳاريو). جو نہ جياري= جيڪو صحت نہ ڏئي، ساهہ وارو نہ ڪري. ٣. انگڙيارو وَڍُ= سنئين سڌي ليک وارو نہ، پر انگڙي وانگر مُڙيل وَرَ وَڪڙ وارو وڍ؛ نئين ڪپڙي جي هڪ خاص ڪور جنهن بعد ٻن وڍيل ٽڪرن کي جوڙي سبڻ سان ڪپڙو ٻَر ۾ ڏيڍوڻو ٿي بيهي (اڳ هٿ جي اٽيل ڪپڙي جو ٻَرُ ننڍو هوندو هو. مرد جي گوڏ يا زناني پوتي لاءِ وڏي ٻر جي ضرورت هئي جيڪا ٻن طريقن سان، 'انگڙياري وَڍ' يا 'پَنِيءَ وَڍ' سان پوري ٿيندي هئي. جيترو ڪپڙي جو ٻر هوندو ان کان ڊيگهہ ۾ ٽيڻو ڪپڙو وٺبو؛ مرد عورت يا ٻار جي قد جي لحاظ سان وڏي ٻر يا ننڍي ٻر وارو ڪپڙو وٺبو. 'انگڙياري وڍ' لاءِ ڪپڙي کي ٽي تہ ڪبو جنہن ڊيگهہ ۾ ٽن حصن ۾ ورهاجي بيهي. 'پَنِيءَ وَڍُ' وڍڻ توڙي سبڻ ۾ سولو آهي. پر 'انگڙيارو وڍ' خاص طرح سبڻ ۾ ڏکيو آهي ۽ جي ڄاڻو ڪاريگر نہ سبندو تہ گهُنججي پوندو. انهيءَ ڪري ئي بيت جي ٻيءَ سٽ ۾ ڏنل اهڃاڻ تہ پرين (ڪاريگرن) کان پوءِ سبان تہ سڄو نہ ٿئي. ٥. وسائي= اُجهائي، ختم ڪري، وساري. هيڪاند= گڏجاڻي، گڏ رهڻ. ٦. راڙهو= راڙو وڏو گهٽو روڄ. نجهري= نجهري ۾، غريباڻي گهر ۾. ڪاڙهو= وڏي تپش، وڏو مَچ. هاڙهو= هاڙهو جبل. رجائينديس رت سين= اکين مان رت جا ڳوڙها ڳاڙي پُسائينديس. ٧. روئي ڪنديس ڪوه= روئي چا ڪنديس، منهنجي روئڻ سان چا ٿيندو. هاٿي ڪو هوت وري= هاٿي منهنجو هوت پنهون ڪو موٽي ايندو (موٽي ڪونہ ايندو). سَتوه= ڏاڍ. دروهي اٿيان= قسم اٿوَ، وڏي قسم واري جهَل اٿو. متان ڪا مون سان دوهہ ڪري= متان ڪا مون سان مونکي مارڻ واري مڪاري ڪري، متان ڪا مون سان ڪارو جادو ڪري.

Marfat.com

٨

ڪاٺيءَ مَ ڪانيو، مُنيءَ مَگرُ مَ ڏِيو
هيڪَرَ اُجهانيو، ڏيئي بُرَ لُهارَ ڇين.

٩

ڪاٺيون لُونِيون اکِيُون، ڪُنِيُون ڪِينَ ڪُڇَنِ
مُنِيُون ماٺِ نہ ڪَنِ، هَنِيُون رَهَنِ نہ هوتَ ري.

١٠

وَسِي وِساٽِيُون، رَتو روئِي پِرِينءَ ڪي
پيِيُون ڪَٽَنِ پَبَ ڏي نَظرَ نماٽيون
سي ڪِيئَن ٻيلاٽيون، جَنِ وِيندو هوتُ نہ وارِئو.

١١

ڪاٺِي ڪيرِنِ هيٺِ، ويٺِي روءِ رَتَ ڦُڙا
ڪا مون ٿِيندي ڏيٺِ، پِيھَرَ ٻاروچَلَ سِين.

١٢

وَسِي وَسِي مِينھَ جئَن لَنِي وِيئَسِ ڪيھَ
تو ءِ پِريان جي ڏيھَ، پيئِي پُڇي خبرون.

١٣

پُنهونءَ پيرڙِيُون، گهَرِ گهُمَندي جي ڏٺيون
سي مان سيرِڙِيُون، نِتُ نِهارَڻَ آئِيُون.

١٤

سُيَسِ وِچ سَرَتِينِ، مُيَسِ مَرُ مَران
پورهيتِ ٿِي پَران، پاڙي پُنهونءَ ڄامَ جي

١٥

ماريو جي مَعذورِ، تہ هيڪارِهِين هورُ لهِي
ساجَنَ اَهِنجي سُورَ، ڪِينَ جِيانَ ٿِي ڪِيڇِيا!

١٦

نَڪِين ٿِي جِيَان، نَڪِين مُئِي آهِيان
ساجَنَ ساڻُ ڏِيان، توڪي سارِيو سُپرِين.

١٧

تون جي ڪالھ مُئِي، تہ ڪالھ ٿِي گَڏي پِرِينءَ ڪي
مُئَنِ جي ماتامَ ۾ اِها ڳالھ هُئِي
ڪَڏهن ڪانہ سُئِي، تہ ڪا سَگهِي گَڏي سَڄَڻين.

١٨

مَرُ مَتا ڏيئِي، پنهونءَ ڪارڻِ پَبَ ۾
تہ صَباح سَيئِي، واڪاٽيئِي وينِيُون.

١٩

مَري ٿِيندِيَسِ مُڄَ، جَتَنِ ڪارڻِ جِيڏِيُون
ڪَري ڪوهيارو سُڄَ، وِئو ڇُلائِي ڇَپَرين.

٢٠

مَرُ مَران مون ڪَمُ، اَوَ- ڪَمِي ڪانہ مَري
دوسَتَ پُڄاڻا ءِ دَمُ، شالَ مَ جِيَان جيڏِيُون!

---

٨. ڪاٺيءَ= سَڙيل، ٻريل. مَ ڪانيو= نہ ساڙيو، نہ جلايو. مُنيءَ= بي حال، مجبور، اڙيل، مصيبت ۾ ڦاٿل. مگر= وڏن ٽانڊن واري ٻاهه، ڪوري وارو مچ. اجهانيو= وِسايو ۽ ٺاريو. بُر= ٻاٽيءَ ۾ وجهڻ، ٻاٽيءَ جو ٻوڙو ڏيڻ. ٩. 'ڪاٺيون' ۽ 'لونِيون': ٻنهي جي ساڳي معنيٰ= سَڙيون جليون (پاراتي جا لفظ). هنيون (پاراتي جو لفظ)= هَنيل، ڏڪيل (ڏک لڳل، ماريل!). هوت ري= هوت کي ڏسڻ کان سواءِ. ١٠. وَسي= مينهن وانگر وسي، ڳوڙها ڳاڙي. وساٽيون= وسامي ويون، بس ٿي ويون، پب= جبل جتان پنهون جي ساٿ جي وڃڻ واري واٽ. ٻيلاٽيون= رفيق، مددگار. ١١. ڪاٺي= سَڙيل، جَلِيلَ. ڪيرَ جمع ڪيرون= ٽر ۽ ڪوهستان جو عام وڻ. روءِ= روئي. ڏيٺ= ملاقات. ١٢. ڪيه= مِٽي. توءِ= تہ ٻہ، تہ پڻ. پريان جي ڏيه= پرين جي ڏيهہ جون. ١٣. پيرڙيون= پيرڙا، آهستي آهستي کنيل قدم. سيرڙيون= هلڻ وارا نشانڙا، واٽڙيون. نت نهارڻ آئيون= (وٺن پيون ۽) وري وري پئي انهن کي ڏسان. ١٤. سيس= پٽري ٿيس. پَران= پوري پوان، نباهيان. ١٥. معذور= هيڻي، بي حال، عاجز. هيڪارهين= مُرڳوئي، ماڳهين، اڳو پوءِ. هور= ويچار، اُڊڪو، اُٽڪڻ. اهنجي= اوهان جي. ڪين جيان ٿي= جيئري ناهيان، جيئري رهي نٿي سگهان. ١٦. جيان= جئري رهي سگهان. ١٧. تون جي ڪالهہ مئي= تون جي ڪالهہ مرين ها. ڪڏهن ڪانہ سُئي= اها ڳالهہ ڪڏهن ڪانہ ٻُڌي وئي. سگهي= تلهي متاري. ١٨. متا ڏيڻ= ڪنهن مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ اورچ ٿي وڏا حيلا ڪشالا ڪرڻ، وڏيون تڪليفون ۽ سختيون سهڻ. پب ۾= پب جبل واري واٽ ۾، پنهونءَ جي ساٿ واري واٽ ۾. ١٩. مُڄ= (سڄن سرن جي تيلين کي ڪُٽي مُڄ ڪبو، تندون تندون ڪبو) ڪُٽيل تندون، پائمال. سُڄ= تباهي. ڇُلائي= رُلائي. ٢٠. اَو ڪمي، اڻ ڪمي= بنا ڪم جي، بنا ڪنهن مقصد حاصل ڪرڻ جي. دم= هڪڙو دم (ٻہ شال نہ جيان).

Marfat.com

٢١

اڄُ نِماڻا نيڻَ، ٻاجهارا ٻَروچَ ري
وِرهُ وَڻِيَنديِسِ کَنِ سان، نہ مون سَڄَڻَ سيڻَ
وَرُ جي ٽِئُڙَمِ ويڻَ، پُنهونءَ جا پَرديسَ ۾.

٢٢

مَتانْ چِيءُ جَتَنِ، گهورِئو گهوري سَسُئِي
پازِي جي پُنهونءَ جا، کارُوَن کَرِي تَنِ
کيچِ متان کا کا کَنِ، بي شُکِرِي ٻَنيورَ جي.

٢٣

جيڏيون کوهُ پُڇَنِ، پَرِپُٺِ پيرُ پُنهونءَ جو
لُوڙِيُون ٿِيون لُڇَنِ، ڏِٺو جَنِ اکِينِ سِينِ.

وائي

لائي جِرَّ جَتَنِ سِين، آءٌ جا چَڙهيس نِيهَ نِظاري
آءٌ جا کُنِيَسِ کوهياري
مَڃُ مُنهنجي مَنَ تي، ويو ٻاروچو ٻاري
ايندو، اِتم آسرو، واڳَ وِلهِيءَ تي واري
آري عبداللطيفُ چئَي، مون چاتو عشق اجاري

داستان ڏهون

١

واڪِئو واڪِئو وِکَ، پاٻوهيو پيرُ ڳڻي
سي نہ چَڙهنديون ڏِکَ، موڙي پيرُ مَٽَنِ جي.

٢

وِجهُ وَڏنديِ وِکَ، مَڃُڻِ لِکَ لُکائِيين
ڏُکَ ٿِني کي ڏِکَ، حُبَ جَنِي کي هوتَ جِي.

٣

سَڏَنِ مَتي سَڏڙا، واکو هَڏَ مَ لاهِ
مانَ تُنهِنجِي کاءِ، سَگَرَ ۾ سارَ ٿِئي.

٤

سَڏَنَ پُنِيءَ سَڏڙا، واکو وِجهُ وَٽين
سَڄَڻُ پَنڌِ کَهٽي، مانَ کوهيارو کُوکَ سُڻي.

٥

کُنِيَسِ کوهياري، هاڻِ نہ جيان جيڏِيون
مادَرَ وِڌِيَسِ مَڃَ ۾، ٻاروچي ٻاري
مُيُون جو ماري، مون سو گُوندَرُ گَڏِئو.

٦

کوهيارو کيٽانِ، کيڻَ وَڃِي کاڏي وجان
مون پانيو سيٽانِ، چِپَرِ کَنديِسِ پَنڌڙا.

٧

کوهيارو ٿِي کاٽُ، مُيُون ماري هَلِئو
هوئي مَرُ حَياتُ، آءٌ مُيائِي گهورَئِي.

---

٢١. ٻاجهارا= ٻاجهہ ڳهرندڙ. وره وڻڻ= ڏک سور بيان ڪرڻ ور جي ٽئڙم= (اهي ويڻ) مونکي گهڻو سِيباڻا، منهنجي لاءِ آڻت ٿيا. ٢٢. پازي= نوڪر، ٻانها. کارون ڪري تن= تن سان نيازمنديون خوشامدون ڪري. ٢٣. ڏٺو جن اکين سين= (پنهونءَ کي ملڻ لاءِ) لُهسيون، ڪاٽيون، سڙيون ۽ پيون سڪ سور ۾ لڇن، باقي جن پنهونءَ کي اکيين ڪونہ ڏٺو (تن کي ڪهڙي ڪل!) اهي ڇو پيون پير کڻن ۽ پڇائون ڪن. وائي. چڙهيس نِيه نظاري= عشق ۾ نڪري نروار ٿيس. چاتو عشق اجاري= مون آري (پنهون) جي عشق کي اِجاري ۾ ڪنيو آهي. د-١٠: ١. 'واڪئو واڪئو' يا 'وانڪئو وانڪئو' معنيٰ تڪڙو تڪڙو. پاٻوهيو= ناهي ناهي. ڏِکَ چڙهڻ- (شاديءَ جي سونڻ ۾ وَر واري ٿيڻ، سهاڳڻ ٿيڻ . مٽن= اڳتي وڌن، هلن. موڙي پير مٽن= پڪي ارادي ۽ توفيق سان قدم اڳتي نہ وڌائن پر گهٽائي) موڙي پير رکن. ٢. وڏندي- اڳتي اڳتي وڌيل. مڃڻ= متان. لِک- ذرو بہ. لُکائيين= فرق ڪرين. ڏِک= (شادي جي رسم) شادي، خوشي. ٣. سگر ۾ سار ٿئي= ساٿ ۾ سنڀار ٿئي، ياد گيري پوي. ٤. واکو= وڏو سَڏ. ڪوڪ= سنهون تيز تکو سڏ. ٥. سو مون گوندر گڏئو= مونکي اهو غم پلئہ پيو، مونکي اهو ڏک لڳو. ٦. کيٽان= وڻن (ڏيرن وٽ). کيڻ= کيڏانهن. سيٽان= ساٿن ڳڏجي. پنهون (کوهيارو) تہ کيٽان ٿيو، ڪٿي ٿيو: هت آءٌ کيڏاهن وڃي کيڏانهن وڃان! مون تہ ائين ڄاڻيو هو تہ ساٿن (سيٽان) ڳڏجي جبل ۾ پنڌڙا ڪنديس. ٧. کوهيارو= پنهون. هوئي= هجي. مر= ڀَل تہ. حيات- جئرو، حياتي. ميائي گهورئي= مئي تہ بہ قربان ٿي.

Marfat.com

۸

پاڙيچيءَ روئِي، چاڪَ مُنهنجا چورِئا
پَکَهرُ وِجهنديِس پرينءَ جو، ڏکَن ۾ ڏوئِي
ساجَنَ سَيوئِي، ساهُ اوهان تان صَدَقو.

۹

هُوءَ جي سُورَ سُڄَڻ، سي مون پيِنگهي ۾ پرائيا
سانديياس سُکَڻ، سُورَنِ ڪارڻِ سَرتيُون.

۱۰

سِرجي تان سُورَ، ساماڻِي تان سُکَ وِئا
اِهي بيئِي پُورَ، نِماڻِيءَ نصِيبُ ٿِئا.

۱۱

مُونهان مَهَندِ ٿِئا، سُورَنِ بَدا سَندرا
ڏور تہ ڏوريُون اَنِ ڪِي، وِندرِ جي وِئا
ڪَنديِسِ ڪِينَ ٻِئا، هوتَ مَنائي اَڳِيان.

۱۲

اجان راتِ رَتومِ، ڪوڏِ ڪوهياري ڪَنجرو
روئِي پُساِيومِ، سَوارو سُورَنِ سين.

۱۳

سَرتيِنَ سَهجَ مَنجهاءُ، ٿِي ڪوڏِ وهايا ڪَپڙا
تَڏهن مُنهنجي ماءُ، ٿِي پَهڻَ آڇَئا پبَ جا.

۱۴

ڪَڏهِن ڪَڏهن جيڏيُون، ڪو پَهُ اچِئو پوءِ
سو پُڻُ ساڻُو هوءِ، هُوءِ جو ساهُ سَريرَ ۾.

۱۵

جيڪر ڪَريان اِيئَن، جيئَن ڪَميڻي ڪانہ ڪَري
سندو نالو نِينهن، هوند ڪَڏهِن وَني ڪانڌ ڪا

وائي-۱

وَجِي وَجِي وينڙي ٿِتي،
چِتي پيرُ سجاتائين پِرينءَ جو
چِنه چيڙي وِڏيَس چِپَرين سو ڪوهيارو ڪِتي
هُوءَ وَهيا وَٺڪارَ ڏي، هِنَ پوريءَ پانيا هِتي
مُٺِي ماري هَلِئا، ڪاجا پيين پِتي
پِٽون تيندِيَس پيرَ تي، منجهان نِيهَ نِرتي.

وائي-۲

ڏُکِي ڏِينهاڙِي ڏي، ڏينهاڙِي ڏي
پارايا ڪي پانڌِيين
نِماڻِيءَ جو ناهِ ڪو، حامِي هوتُ هِتي
پورهيَتِ چِڏئو مَ پاڻَ ري، ڪاٽِي جا ڪِجي
سُتي وِئا جي سُپرين، ساٿِي پُڇان سي
نِيءَ نِڪِٽي آهِيان، آري تو اَچِهي
پَلَئِہ لائي پاڻَ سين، نِماڻِي نِجي
پَريتُ نِئو پاڻَ سين، چِپَرِ وِئاهُ جا چِڏي.

داستان يارهون

۱

سپيريان جي ڳالهڙي رُڳو رَنجائو
ڏُونگَرَ ڏولائو، ڏِيندا مون ڏيرَ وِئا.

۲

اُونءَ تاڻ اونِين نہ ڪِئو، آرِيءَ اُٺِن جيئن

---

۹. هوءَ جي سور سڄن= اهي ڏک جيڪي نهايت ڏکيا آهن ۽ اجان آڏو اڇڻ وارا آهن. سانديياس سکن= مونکي سکن سانديو، سکن مونکي نپائي وڏو ڪيو. ۱۰. سرجي= پيدا ٿي، ڄائي. سرجي تان سور= جڏن ئي ڄائي تہ سور شروع ٿيا. ساماڻي= وڏي ٿي، عاقل بالغ ٿي. بيئي پور= ٻئي فڪر. ۱۱. مهند ٿئا= اڳتي وڌي ويا. ڏوريون= ڏاڪڙا ڪري ڳوليون. وندر= وندر ندي طرف. ۱۲. رتوم= رڳيوم. ڪوڏ ڪوهياري= ڪوهياري جي ڪوڏ ۾، پياري پنهون جي خوشيءَ ۾. ڪنجرو= ڪهين وارو چولو. سوارو= صبح سويرو. ۱۳. سهج منجهاء= محبت ۽ مُسرت مان. ڪوڏ وهايا= خوشي مان خريد ڪيا. وائي-۱. وجي وجي وينڙي= هيءَ وجي وجي وينئي. چيڙي= چڪي. ڪاجا پيين پتي= ڪا جا ڳالهہ پتي (جڳر) تي پيين، ڪا اهڙي ڳالهہ دل لڳين (اها ڳالهہ اها تہ سسئي جو سڳ اسان جي شان وٽان ناهي). پٽون= ذرا ذرا. منجهان نيه نرتي= نرتي نيه مان، سچي صاف محبت مان. وائي-۲. پارايا= پيغام. ڪاٽي= سڙي، لُوني. ڪجي= آزار ۾ هڄي. نيءَ= ڪنياڻي، ڏوبياڻي. نڪٽي= صفا اڪيلي. د-۱۱: ۱. رنجائو= درد، ڏک. ڏونگر ڏولائو= ڏونگر جو ڪشالو. ۲. اُٺن= چيُن، جڏن آري انهن کي چيو هو: (ڪين چيو هئائين تہ آءٌ هتي هوندس باقي اوهان پل واپس وڃو).

Marfat.com

ڪيچ پُھچي ڪِيئن، اِهَڙَنِ اَبِاجهَنِ سِين.

٣

اُونءِ تان اوتِين نہ ڪئو جِئن اُتِن آرِيءَ جامَ
بَرَڪِي ٻاهَرِ نِڳَئِي گاڏرِ منجهان گامَ
ساهُ ڏِنائِين سامَ، سُتِي سَنگهَرِ پَٽِيين.

٤

لَڪِيون آن پَرِ لِڪَ، ڪِين ڪوهيارا وِرِمِئا
جَنِي سَندِي سِڪَ، رُنَمِ راتِ رَتَ ڦُڙا!

٥

ڪوجو لَڳِسِ ڪانُ، آرِيءَ جي عشق جو
تِي نِماڻِي نِيشانُ، ڇَڏِي سانگو ساهَ جو.

٦

ڏوتِينِ چَيُسِ "ڏُورِ، ڪيچُ اڳاهون پنڌُ ٿِئو!"
پاٽان چَڙهي پُورِ، وِڪَ وِڌائِين وِتري.

٧

سو جي پَسان ڪيچُ، جو ڏيهُ ٻاروچَنِ جو
پُنهون وِڌُمِ پيچُ، نِسوروئِي نِيهَ جو.

٨

پَسڻَ ڪارڻِ پرينءَ جي هَلِي هيڪاندي
لکيي مُنڌ لَطِيفَ چَئِي ارادي آندي
پُنهونءَ پيراندِي، نِماڻِيءَ نَصِيبُ ٿِئي.

٩

اوجهَڙِ وَتان آنءُ، ٻيون سَڀ سَڱَرَ ساٿَ جي
جا نِيهَ ڳنهندِي نانءُ، سا مون جِئن پُنڌِي مامِري.

١٠

لَڪَڙِياريُون آڳُرِيُون، ٻاروچاڻو پيرُ
اَچِي پَسو جيڏِيُون، تازو پنهونءَ پيرُ
ويچاريءَ سِين ويرُ، جَتَنِ جيڏوئِي ڪِئو.

١١

لُڇَڻُ نہ لاهِينِ، ڳُوندَرَ هِنَ غَرِيبَ تان
پَرِ ۾ پَچائِينِ، جيجان جوشَ جَتَنِ جا.

١٢

هَئِي تو وِجي هوتُ، آءٌ ڪِين اَڳِيَرِي تِيان
متان چوءِ بلوچُ، 'ڪَميڻِيءَ مان ڪِينَ ٿِئو.'

١٣

نَڪِين تِيَان سَگَ ۾، نَڪِين سَڳَيڻِي
آهيان ڪَميڻِي، ذاتِ ٻاروچِيءَ نہ جُڙان.

١٤

ڪَميڻِين هَٿاءِ، تِيَنِ مُورائِين مَدِيُون
تون ڪر پاڻَ- وَڙاءَ، مُوٺ سَباجها سُپرِين!

١٥

ڪيچ مَ خَبَرَ هوءِ، هِنَ مُنهِنجِيءَ ذاتِ جِي
مَتان پُنهون پوءِ، لَجَ پنهنجي لوءِ ۾.

٣. ٻرڪي= گرم ٿي، جوش ۾ اچي. گاڏر= ڪنياٽي. گام= ڳوٺ (ڀنڀور). سام= سام طور، امانت طور (سنگهر جي زمين کي پنهنجو پاڻ امانت طور ڏنائين). سنگهر= ڀُٻوڙي جي لڪ جي پريان سنگر جي متاري. ٦. چڙهي پور= پُور تي چڙهي، پور ۾ اچي، سڪ ۽ ڇڪ واري ڀھ ۾ پئي. وتري= وڌيڪ تيز تکي. ٨. هيڪاندي= گهڻو. لکيي= تقدير. ارادي= امر الاهي. پُنهون پيراندي= آءٌ مران تہ مونکي ائين دفن ڪن جو منهنجي قبر پنهون جي قبر جي پيرن ڪان ٿئي. ٩. گهوڙن هنيون= گهوڙن ڪنيون، ماريون. ١٠. لڪڙياريون= لڪدار (جن جو وچ مٿي ٿيل). اچي پسو- الخ= اُٿو ۽ اچي پير ڏسو، مون سان گڏ پير کٽايو. ١٤. مورائين= اصلان ئي، اصل کان وٺي. مَديون= (چڱايون جو ضد) ڍلايون. وڙ= ٿورو. پاڻ- وڙاءَ= پنهنجي ٿوري، پنهنجي وڙ سان (سٽ جي معنيٰ ٿيندي: اي سباجها سپرين! تون پاڻ پنهنجي وَڙان موٺ (ڪميڻين وانگر مون کان مدي ٿي، پر ٿُون پاڻ سجاڻي، پنهنجي ٿوري، پوئتي موٽي مون وٽ آءُ). ١٥. ڪيچ- ڪيچ ۾. مَ خبر هوءِ= خبر نہ هجي، خبر نہ پوي. پنهون پوءِ= پنهونءَ کي پوي. لج= لج ۾ پوي. پنهنجي لوءِ ۾= سندس پنهنجي شهر ۾، مطلب آهي تہ: متان پنهون سندس پنهنجي لوءِ (شهر) ۾ لَجَ ۾ پوي، لڄارو ٿئي. ص ۽ ٻين رسالن جي ڪاتبن، ان کي 'سسئي جي لڄ' جي لحاظ سان، سسئي جي زباني 'منهنجي لڄ' ڪري لکيو تہ "متان پنهونءَ پوءِ، لڄ منهنجي لوءِ ۾". ڪن رسالن ۾ لوءِ بدران 'لوڪ' لکيو ويو: "متان پنهونءَ پوءِ، لڄ منهنجي لوڪ ۾". معنيٰ تہ متان پنهون لوءِ ۾، يا لوڪ ۾، منهنجي لڄ ۾ پوي، منهنجي ذات جي سببان لڄ ۾ پوي.

Marfat.com

١٦

لَڳَمِ باڻُ بَروچَ جو وَسان تي وِيياس
پُرزا پَبَ وَرَنِ ۾ پٿون تِي پِيياس
توڙي ماءُ مُياس، تہ پُڻُ ڪادو ڪيچَ ڏي.

وائي-١

منهنجو ساهُ وِئو سيٽانِ،
آيَلِ آيَلِ وِهانَ ڪِيئن پنيور ۾
مونکي وِئا نہ وِسَرِي، نِيہَ پَرِئا نيٽانِ
سو ڪِيئن هنيَڙو جهَلِيان، جهجي جو ڪيٽانِ
مادَرِ پايو مُنديُون، ڪُوڪِيان وَرُ ڪيٽانِ.

وائي-٢

وسان تي وِيياس، آيل! آيل!
لڳم باڻُ بَروچَ جو
پِييَمِ وِڄُ وِصالَ ۾، سَنجهي آءٌ سُتياس
'پاڻُ' وِڃايُمِ پِيرَ تي، ڇُٽِي 'آءٌ' ڇُٽياسِ
آيَمِ اَنڌي لوڪَ سِين، مُنِي آءٌ مُنياسِ
اللہ اَنِ مَ وِسَران، ڏِني جَن جِياسِ.

داستان ٻارهون

١

آيا آسَ تِيامِ، ٻاروچا ٻَنيورَ ۾
پَسِي پَهَرَ پُنهونءَ جي ٺُہَ سِين نيڻَ نَرِيامِ
گُوندَرَ وِسرِئامِ، سُکَنِ ساڳُون مُڪِيُون.

٢

ٻاروچا ٻِئا گهَٽا، منهنجو اَجهو آرِياڻِي
ڄُوندي رَکِئُمِ چِتَ ۾، ساجَنُ سُڃاڻِي
جا وِندُرِ وِڪاڻِي، تِنہِ جو مونئُ مَسَ ٿِئي.

٣

ٻاروچا ٻِئا گهَٽا، منهنجو پُنهون سَرُ سِين
چانگي تي چڙهِي ڪري ڪندو وَرِ وِلهَنِ
مَتي مَعذُورِينِ، هوتُ ڏِريندو هَٿڙا.

٤

هُوءِ جا گهوري گهوٽَ جِي، تِنہِ ڪي چَرِي چُونِ
اَگهاڙِيُون عالَمَ ۾ هوتَ پُڇاڻا هُونِ
پَرا ٿِيي پُونِ، ڏِٺو جَن اکين سِين.

٥

جي تون ڳالهائي، ماءُ ٻاروچا پُڇِئا
اُني جي وائِي، هوندَ نہ وِييان وِسَرِي.

٦

ڏِٺان جي ٻَروچُ، مون ڄڻَن هوتُ اکين سِين
مونکي ڇَيان لوچِ، پاٽان پِيئِيُون ڇِپَرِين.

٧

ٻاروچو ٻِيءَ پَتِ، جِيڪُسِ ڏِٺو جيڏِيين
مون جئن مُوڙهِينِ مَتِ، پَسَندِهِين پُنهونءَ ڪي.

٨

ٻاروچو ٻِيءَ رُوءِ، جِيڪُسِ ڏِٺو جيڏِيين
سَنجهي ۽ صُبُوحِ، هُوندَ سُورَنِ ٿِيُون سَجهَڪِيُون.

---

١٦. ٻاڻ= تير (محبت جو). تي= تڏهن، تنهن ڪري. پٿون= ذرا. ڪاڍو= ڇڪ ۽ سڪ. وائي-١. سيٽان= ساٿن. نيٽان= سندن نيڻ، سندن اکيون. ڪيٽان= ڪين، سندن واسطي. ڪوڪيان= رڙيون ڪريان. ور= پل تہ. وائي-٢. وييياس= تڏهن ويس. لڳم ٻاڻ= جڏهن لڳم ٻاڻ. وڄ= وٽي، وڇوڙو. وصال= گڏجڻ، گڏ هجڻ. پاڻ= پاڻپڻو. آءٌ= آپو، اَنانيت. پيير= منهنجو رشتو ٿيو، منهنجو سڱ ٿيو. آير= اَنڪِيَس، آءٌ اڙيَسِ. د-١٢: ١. پهر= ماڻهو. ٺُہ= سين= چوٽيءَ ڪان نہ تائين، مڪمل طور تي. نيڻ نريام= منهنجيون اکيون ٺري پيون. گوندر= غم. ساڪون مڪيون= ساڪون موڪليون. ساڪون ڏنيون، شاهديءَ طور نشانيون ڏنيون (تہ هاڻي سڪ ٿي سڪ ٿيندا). ساڪ ڏيڻ= انب جي وڻ ۾ هڪ انب جو ڳاڙهو ٿيڻ (اها ساڪ، يعني جڻ قسم واري شاهدي تہ هاڻي ٻيا سڀ انب بہ جيڪڏهن پٽبا ۽ پالبا تہ مٺا ٿيندا). ٣. سَرُ= پڳ جو ور، پڳدار. وڏو تلاءُ جو نہ کٽي ۽ پيو پياري. ور= موٽ ۽ واهر، پرگهور، وَراڻ. ولهن= ڏکين بکين، هيڪلين. معذورين= عيبدارين، اَپاهجين. ٤. گهوري= ڳولائو. عالم= جهان. هون= ٿين. پَرا= خبرون. ٥. لوچ= پاڻ پتوڙ. پيئيون= گهڙيون. ڇپرين= ڇپرن ۾، جبلن ۾. ٨. ٻيءَ روءِ= ٻئي نموني ۾، دل سان ۽ محبت سان. سَجهڪيون= بلائيتيون، هتيڪيون، قابو.

Marfat.com

٩

آنِ جي ڏٺي جيڏِيُون، پُنهونءَ جي پاٻُوهَ
سَنجهي ۽ صُبُوحَ، هُوندَ نہ وييان وِسري.

١٠

مون جئن مُلاقات، جي هُيَان هوتَ پُنهونءَ سِين
ٻانهُن وِجهي واتَ، ريهُون ڪِيان رُجن ۾.

١١

مَرُ مَعذور هُئان، اللهُ چَڱي مَ ٿِيَان
رڙهان ۽ رُئان، پُنِيءَ سَڳرِ ساٿَ جي.

١٢

جَڙَ. جيري جَن سِين، مُئي پُٺُ سِين تَن
جي هِتِ نہ هوتُ پَسَن، سي ڪِنهِ پَرِ ڪيچ پَسَندِيُون!

١٣

سُورَنِ سانڍِياس، پُورَنِ پالِي آهِيان
سُڪَن جي سَيدُ چَئي، پُڪِي آءٌ نہ پِياس
جِڪُسِ آءٌ هُياس، گُري گُوندَرَ وَلَ جي.

١٤

نہ ڪي رُئَڻَ وارِيُون، نہ ڪي اوسارِين
مُونهِين ڪِي مارِين، مُونهِين سَندا ڏُڪڙا.

١٥

ٻَڌو ڪِنهِ ٻانڌاڻِ، هنيڙو هوتاڻِيءَ سِين
پَلِيان پَليو نہ رَهي، پَرئو اچي پاڻِ
ڪاجا پِييِسِ ڪاڻِ، نِبيريانسِ نہ نِبري.

١٦

ڪُهُ ڄاڻان ڪُهُ ٿِئو، ڪيڏانهَ ٿِي وڃان
هَٿَ، ڪَرايون، آڱريون پيري سَبِ پِڃان
ٻِئَنِ گِرِ گِڃان، مون هاريءَ هوتُ وِڃائيو.

١٧

چِپُنِ چِنا پيرَ، هَلِي هَلِي ماء
ڪوهيارِي جي ڪاء، گِنهيو پَٽان ڳالهڙي.

١٨

چان ڪِ آيَسِ اڳاهين، تان اُٿِهين ٻيئِي آهِيان
پِرتِ پَراهِينِ، هاٿي مَران مَ جِيان.

١٩

ڪوهيارو ڪاري، پَنڌ اُڙانگا پَٽيين
سي ڏيهَ ڏيکاري، جي اَڳَ نہ ڏِٺا ڪَڏهِين.

٢٠

جيڪَرَ اچِين هاڻِ، مون سارِيندي سُپرِينَ
ڪَريون رُوحَ رهاڻِ، لَکَنِ مَنجهہَ لطيفُ چَئي.

٢١

پَلِي ڪَري تِيومِ، هِيءَ سَڱُ باروچَنِ سِين
وَڃي ڪيچُ ڏِنومِ، پُنِيءَ لَڳي جَن جي.

٢٢

سَرَتِيُون سُورُ پنهونءَ جو، سُجن ۾ شامِلُ
ڪوهيارو ڪامِلُ، مونکي ڏُکَ ڏيکاريو.

٢٣

سُرتِيُون سَيوئِي ٿِئو اَندرِ آرياڻِي
ويئِي پَسان پاڻُ ۾ ڏُونگرُ ڏِينهاڻِي
هُيَسِ جَن هاڻِي، سي ڪيچِي ڪَڏِيَمِ ڪَهَ ۾.

---

١٠. ٻانهن وجهي وات= ٻانهن ۾ (درد ۽ غم کان) چڪ وجهي. ريهون= وڏيون رڙيون. ١٢. جَڙَ= ميخ (محبت جي)، ڳانڍاپو. ١٣. سورن سانڍياس= سورن مون کي سانڍيو، منهنجي حفاظت ڪئي ۽ مونکي سنڀاليو. پورن پالياس= ڳڻتين مونکي پاليو، نپائي وڏو ڪيو. جڪس، جُڪُس، جيڪُس= لاشڪ جو. گري گوندر ول جي= گوندر جي ول جي گري. غم جي ول جي.. (ڍِگهي پاڙ جي) گُري. ١٥. ٻانڌاڻِ= ٻانڌاڻ ۾، بند ۾. پاڻ= وڏو پيالو جنهن ۾ اڪثر ڏاچين جو کير ڏهن. پرئو اچي پاڻ= گهٽ ٿيڻ بدران ويتر-پريو اچي. ڪاڻ= محتاجي، گتِي. نبيريانس= جدا ڪريانس، پري ڪريانس، ڪنهن ڳالهہ تي بيهاريانس. ١٦. پيري سڀ پڃان= ڏک ۾ ورائي ٿي پڃان. ٻئن گِر= ٻئن وٽ. ٻئن گهر= ٻئن جي گهر. گِڃان= خدمتون چاڪريون، سک ۽ آرام. (ڳيجون ڏيڻ= پيار مان ڪنهن پياري عزيز جي مٿي کي هٿن جي موڙ سان آرام وارا زور ڏيڻ، خوشيءَ ۾ مبارڪ طور ڳيجون ڏيڻ.) ١٧. گِنهيو پٽان= وٺيو وتان، ياد ڪيو پٺي هلان. ڳالهڙي= ڳڻن واري ڳالهہ.

Marfat.com

٢٣

جان جان هُئِي جيرَي، وِرچي نہ ويٺي
وَجي پُونءِ پيٺي، سارِيندي کي سَڄٽين.

وائي-١

ڪارُون وَسَ ڪِئام، وَس ڪِئام
ڏاڍي زورِ وِئـــامِ
مُئِيءَ جو مُحبُ نہ موٽِئو!
بَندَڻَ باروچَنِ جا، پينگهي مَنجهہِ پِئامِ
ٻَڌِي سُورَنِ سَندرو، لولِي ماءُ ڏِنِيامِ
آءٌ سينڌِي سُورَ جِي، تِيلانہ سُورَ ٽِئامِ
جَنِ رءَ سَري نہ ساعَتَڙِي، تَنِ ڪان پَري پَهَرَ پِئامِ
لَڪَنِ سِرِ لَطِيفُ چَئِي، لَٽي لوڙهہ وِئامِ.

وائي-٢

پِرِيَنِ جِي ادا پانڌِي،
ڪَـرِ ڪا ڳالهڙِي
حِڪايَتَ هوتَنِ جِي، ادا تو ڪا آنڌِي
ڏيئِي باهِ بَنِبورَ کي، جَتَنِ سِين آءٌ جانڌِي
آهِيان آريجَنِ جي گولِي آڻُون بانڌِي
مونکِي پيتَم پيارِئو، خُمُرَ جِي آءٌ خانڌِي
پَسَڻَ ڏاران پرينءَ جي مُئِي پَسُ هِي مانڌِي
ڪَڏهِن تِيندِيَسِ ڪيچَ ۾ هوتَنِ سِين هيڪانڌِي
ڪَرَمَ ساڻُ ڪَرِيمَ جي، ڪيچِي تِيندَمِ ڪانڌِي.

❖

وائي-١. ڪارون= منٿون. وس= حيلا. بندڻ= تنجڻ. سينڌي= واقف. لوڙهہ= مَڙهہ. وائي-٢. جانڌي= ويندس. پيتم= پرين. خمر جي آءٌ خانڌي= نشي جي آءٌ هيراڪ، خواهشمند.

Marfat.com

سُر راڻو

سُر راڻي ۾ توڙي ٻين سُرن ۾، شاه صاحب جو مقصد بيتن ۾ ڪنهن ڳالهه کي بيان ڪرڻ ناهي؛ ڳالهه اڳ ۾ مشهور آهي ۽ ان جي سيني کي خبر آهي: شاهه صاحب فقط ڳالهه جي ڪن چونڊ ٽاڻن جي حوالي سان، پنهنجي اعليٰ شاعري ۽ نازڪ خيالي سان ڳڻوڳڻ اعليٰ فهم ۽ فڪر جا نِت نوان رُخ روشن ڪيا آهن. مومل ۽ سندس سهيلين جي هار سينگار واري ماحول، مومل جي مجازي حسن جي جلوي، ۽ راڻي لاءِ رات جاڳندي مومل جي انتظار کي جن لفظن ۾ ۽ جنهن انداز سان بيان ڪيو ويو آهي سو اعليٰ شاعري ۽ نازڪ بياني جو شاهڪار آهي. داستان ڏهين ۾ اعليٰ فهم ۽ ادراڪ جا اهڃاڻ ڏنل آهن. ڪائنات جي خالق طرفان انسان ذات جي ڀلائي لاءِ جيڪي ڀلارا آيا ۽ جن جي رهنمائي سان اونداهي مان سوجهرو ٿيو ۽ سڄو جهان سرهاڻ ساڻ واسجي ويو، انهن ڏانهن اشارا ۽ ڪنايا آهن. ان سلسلي ۾، ان 'نئين نياپي' جو ذڪر آهي جيڪو آخري نبي (صلعم) انسان کي پهچايو، ته ذات تي نه آهي: ذات پات جو ڀيد ختم ٿيو ۽ خالق مالڪ جي نظر ۾ سڀ انسان برابر آهن؛ پر انهن مان جيڪي پاڻ پنهنجي سچي نيت سان ڏٽي ڏانهن ايندا سي ئي وڏي ماڻ وارا ٿيندا:

نئون نياپو آئيو، راڻي مُلا رات
لڏي سون لطيف چئي ڪنا ڏاتر ڏات
ڪانهه پڇي ٿو ذات، جي آيا سي اگهيا.

داستان پهريون

١

ڪالهه ڳڏيوسُون ڪاپڙي، بابُو بيڪاري
سامِيءَ سيلو سِرَ تي، مالها موچاري
ڏيئِي ڏيکاري، ڦٽي دِلِ فقيرُ وِئو.

٢

ڪالهه ڳڏيوسُون ڪاپڙي، بابُو رَنگ ٻيُوتُ
سَرئوسُون سُڪُوتُ، جوڳِيءَ سَندِي ذاتِ ڪان.

٣

ڪالهه ڳڏيوسُون ڪاپڙي، بابُو بانَ بَري
سائِي سالَ ڪُلهَن ۾، سامِيءَ سونَ سَري
ڏيهُون خَبرَ ڪرِي، ڪا مومَلَ جي مَجازَ جِي.

٤

ڪالهه ڳڏيوسُون ڪاپڙي، جهڙو ماهُ مُنِيرُ
فَيضُ فِراقُ فَقِيرُ، جوڳِي جاڳائي وِئو.

٥

ڪالهه ڳڏيوسُون ڪاپڙي، پَهَرَ ڏِينهان پوءِ
سامِيءَ سونُ ڪَنَنِ ۾، رَتَ وَرنو روءِ
ڪَرِئو ڳالهيون ڪاڪِ جِيوِن، چِٽيون اُيو چوءِ
'جو مُنه مُومَلَ پوءِ، تِنهِ جو مونڻُ مَسَ ٿئي.'

٦

بيڪارِيءَ کي بَرَ ۾ وِئو ڪَيفُ چَڙهِي
ڳالهِيُون ڪَندِي ڪاڪَ جِيُون ڳوڙها پِيَس ڳڙي
ڪا جا انگهَ اڙِي، جِئَن جُتا ڦُٽَ چُڙِي پِيا.

٧

آءٌ لانگوٽِيا لالَ، ڪِنهِ پَرِ ڏِنِيئِ ڳُجَريون
آبُ اَرتو اڪيين لُڙڪَ وِهائِين لالَ
ڏِنئِي جي جَمالَ، سي سامِي ڪَهُ نه سُلائِيين.

د-١: ١. ڪاپڙي= وڏو جهانديدو، وڏي حوصلي ۽ چاڻ وارو. بابو= معتبر، مان وارو. بيڪاري= بيک وارو، ڪنهن بدلايل ويس ۾. سيلو= سيلي= سينهي مثل تاج. مالها= مڻين وارو ڪنٺو. ڏيئي ڏيکاري= پنهنجو پاڻ ڏيکاري. ٢. رنگ ٻيوت= رنگ ۾ پريل، ميٽائين رنگ وارو. سڪوت= صبر ۽ آرام. ٣. بان بري= بَرِ جي رنگ وارو، مڻيءَ مثل رنگ وارو. سون سري= سون جي سرن سان. ٤. ماه مير= روشن چنڊر. ٥. پهر ڏينهان پوءِ= ڏينهن جي هڪ پهر گذرڻ بعد. رت ورنو روءِ= رت جي رنگ وارا ڳاڙها ڳوڙها پيو ڳاڙي. مُنهن مومل جي پوءِ= مومل جي مُنهن پوي، سامهون اچي. ٦. ڪيف= نشو. انگهه اڙي= انگڙي اٽڪي. ٧. لانگوٽيا= لنگوٽ ٻڌل. ڳجريون= ڳجر ذات جون زالون (مومل ۽ سندس ڀيڻيون، سهيليون ٻانهيون). ارتو= رَت ڳاڙهون، رت وارو. جمال= حسن جا تجلا. سُلائيين= سڃاڻيين، تون سڃاڻين.

Marfat.com

٨

پِرهَ جو پَيدا ٿِئو، ڪِين سامِي ڪِين سِجُ!
مَتِسِ رَتو مولِهيو جِئن سا ڪَڪَرِ وِچُ
ڪَنهِين ٻراءِ مَ ڏِجُ، گريون ڏي تون خَبَرُون.

٩

پِرهَ جو پَيدا ٿِئو، ڳاڙهائِيءَ جو ڳچُ
سامِي ڇَئجُ سَچُ، ڪِٿان اُڃين ڪاپِڙي.

١٠

جوڳِي اِيئن جَرَڪِئو جِئن اُونداهِيءَ ۾ آڳِ
آديسِي عِشق جِي لائي آيو لاڳِ
آيو تِنهِ سَياڳِ، جِئن ڪوسُ ڏِيهاڙِي ڪاڪِ تي.

١١

جوڳِيءَ تي جَڙاءُ، نِسوروئِي نِيهَ جو
پَتَنگَ جِئن پيدا ٿِئو، سامِي سِجَ وَڙاءُ
آيو ڪاڪِ تَڙاءُ، ڪُنوارِين ڪَڪُورِئو.

١٢

سِجُ اُيَرَندي جا ڪَري، سامِي سائِي رُوءِ
اڄي تِي عَطَرَ جي منجهان مُڪَهَڻُ بُوءِ:
'سا سَليهُون جُوءِ، جِئان لانگوٽِئا لالُ ٿِئين'!

١٣

سِجُ اُيَرَندي جا ڪَري سامِيءَ سا وَٽِڪَ:
'سَهِي نَ سَگهان ساعتَ سِين، تِنهِ جي
راسِينِ جي رونَق
ڪي رَتائِين لاڪَ ۾، ڪن ڏِنائِين پانَ پڪَ
سَندِي سَوِڏَلَ سِڪَ، ڪپر ڪورُون جهَلِيُون'.

١٤

جوڳِيءَ جاڳائِي، ماري وِڏا مامِري:
'لَئُ لَٻُوري ڪَنڌِيين اَڻ- مَيو آهي
وَجو جي ڪاهي، تہ نِڪُون پَسو نِيهَ جِيُون'.

١٥

ڪاهي آيا ڪاڪَ تِي، پَسَندا مُومَلَ
ڪَنِي ريڪُون رَتِيُون، ڪَنِي ڳاڙها ڳَلَ
مَسَڙِيارا مَلَ، دانَهَ گهٽا ڍَهوڙِيَا.

٨. ڪين سامي ڪين سج= (اصطلاح) سامي آهي يا سج آهي! گريون= سچيون سچيون، پيرائتيون. ١٠. جرڪئو= جهرڪئو، چمڪيو. لاڳِ= رنگيني، رونق (ميندي جو لاڳِ= رنگ). آيو تنه سياڳِ= (اصطلاحي معنيٰ) ڪنه نياڳ ڪنيس جو هو ڪاڪ جي قتل گاه تي آيو! ١١. جڙاء= (لفظي معنيٰ) مٽين موتين جڙيو سينگار. (اصطلاحي معنيٰ) وڏو ٺاٺ، حسن جو هڳاءُ. نسوروئي= سراسر. سج وڙاء= سج وانگر (وڙ= وجهہ، نمونو). ڪنوارين= حسين ڪنوارين ڇوڪرين (مومل جي سهيلين ٻانهين.) ڪڪورئو= مٿس محبت جو رنگ چاڙهيو. ١٢. سليهون= اسان کي سل، اسان کي ان جو ڏس ڏي. ١٣. وٽڪ= چمڪ. راسين جي رونق= مومل جي راسين جي رَنگت (جئن سج راسيون ڪيندو آهي تئن مومل جي منهن مان حُسن جون راسيون). پانن پڪ= پانن جي ڳاڙهي پڪ. ۾ مومل کي سوڊل (راڻي) جي جيڪا سڪ آهي، تنهن سنديس دل جي ڪورن ڪنارن کي جهليو آهي. (هن سٽ جي مفهوم مان، مومل- راڻي جي ڳالهہ جو اهڃاڻ ٿو ملي تہ سوڍي راڻي بابت مومل غائبانہ خبرون ٻڌي مٿس موهت ٿي هئي). ١٤. جاڳائي= هوشيار ڪري. ماري= شڪار وارا (راڻو ۽ ساٿي). وڏا مامري= مامري ۾ وڏا (وڏي ويچار ۾ وڏا، وڏي جنجال ۾ وڏا). لَئُ= عشق. لٻوري ڪنڌيين= لوڊاڻي لڳ (ڪاڪ تي). 'لوڊاڻو' نالو سنڌي اُچار موجب آهي. ان تاريخي قلعي ۽ ماڳ جو اصلي نالو 'لَڊُورو' آهي. (جئن سلطان محمود غزنوي جي 'فتوحات' ۾ آيو آهي). هن وقت بہ اتي جا ماڻهو 'لڊُورو' يا لڊروو' چوندا هئا، جنهن کي تاريخي طور صحيح هجڻ جي ڪري قائم رکيو ويو آهي. البت هن بيت بعد ٻين بيتن ۾ عام سنڌي اچار موجب پڙهڻي 'لڊاڻو' آهي. اڻ ميو= گهڻو، بي انداز. نڪ (جمع) نِڪُون= اها واهي جنهن ۾ ڪوهہ يا ڪوهر مان پاڻي ڪڍي وجهجي، جيڪا اڳتي وهي وڃي آواڙي يا آنهن ۾ پوي. نِڪُون پسو نيه جيون= عشق جون پرپور وهندڙ واهيون. ١٥. ريڪون= نئين نوجواني ۾ نڪرندڙ ڏاڙهيءَ جي سنهڙن وارن جون ريهُون. رتيون= رنگ ورتائون، سايون ٿيون. ڪني ڳاڙها ڳل= ڪي اڃان ڳيرو آهن (سندن ڳل ڳاڙها آهن جو ڏاڙهي جي وارن جي ساوڪ نہ ٿي آهي). مَسڙيارا= نئين ريهہ، ڏاڙهيءَ وارا (نوجوان). مل= مضبوط مڙس، جامڙد. دانه= وڏي عقل واري (مومل: اشاري طور قبر). ڍهوڙيا= ليٽايا.

Marfat.com

وائي

مُومَلَ صَحي پَسندا

راڻا ۽ هَمِيرَ، مُومَلَ صَحِي پَسَندا
توڻي پَڙهيا پِيرَ، مُومَلَ صَحِي پَسَندا
مَڇي رَضا رَبَ جي، هِتان سَڀَ هَلَندا
اَصُلُ لِکئو اَنگَ ۾، ٿِيندو تان اَدا
کُلُ نَفسٍ ذائقۃُ المُوتِ، سَچِي اِيءَ صَدا
کَلِمي ساڻُ لَڏائِيين هادِي هِن هَندا
سَهُکِي سَکَراتَ کَرِين، والِي وِيرَ وَدا
اَهُکِيءَ وِيرَ اَچِيجَ تُون، اَتي اَحمدا
مَتان ڇَڏِين مَڱڻو مَهَندان مُرشدا.

داستان ٻيو

١

هَلو هَلو کاڪِ ٽَڙِ، جِتي نِيهَ اَڇَلَ
نَه کا جهَلَ نَه پَلَ، سَيُکو پَسي پِرِينءَ کي.

٢

هَلو هَلو کاڪِ ٽَڙِ، جِتي نِيهَ پَچَارَ
کانهي ٻي تَوارَ، سَيُکو پَسي پِرِينءَ کي.

٣

هَلو هَلو کاڪِ ٽَڙِ، جِتي گهَڙِجي نِيهُ
نَکا راتِ نَه ڏِينهُ، سَيُکو پَسي پِرِينءَ کي.

٤

هَلو هَلو کاڪِ ٽَڙِ، چَرُون جِتِ چَڙهِن
کوڙين رَنگَ رَچَنِ، پانُوَراڻِيءَ پِڪَ سِين.

٥

لوڏِي لَکَ اَچَنِ، رُوءِ راڻي جي ناهِ کو
هيکُ اَکِيُون، ٻِئا اَنگڙا، پَرِ ۾ تا پَچَنِ
سي کِيئَن ميندرا مَچَنِ، جي تو سوڍا
سُورِيءَ چاڙهِيُون!

٦

جي کاکِ کَکورِئا کاپَڙِي ٽَن لَهِي نَه لالِي
کَري کيپَ خُمارِئا مَئي پِي مَوالِي
کَري حاصُلُ هَلِئا کيفُ تَه کَمالِي
وَٽَن وِصالِي، لُڏُوڻِئا لوڏِي ٽِئا.

٧

لُڏُوڻِئا لوڏِي ٽِئا، وَٽَن مَنجهِہ وِصالَ
اَڄُ اَرتو اَکِيين، کاکِ پِيتائُون کالَ
وِيئِي ويچارَنِ وِسرِي صُبُحَ جي سَنيالَ
پِرِينءَ کان پاسِي ٿِئا مامُوين مِثالَ
جانِبَ جي جَمالَ، رَڱِي پَسُ رِيٽو کِئا.

وائي. صحي پسندا= ضرور ڏسندا. ٿيندو تان ادا= ادا ٿيندو، پورو ٿيندو. کل نفس= سڀکو ساھ وارو موت جو ذائقو چکندو. اِي صدا= هي چوڻي. وير= وقت. ودا= وداع، وڇوڙو. د-٢: ١. کاک تڙ= (لفظي معنيٰ کاک جي تڙ تي، کاک واري کوہ تي. (اصطلاحي معنيٰ) مومل جي کاک تي، مومل جي کاک محل تي. نيه اڇل= نيه جي اڇل، عشق جي چوٽان چوٽ. ٢. نيه پچار= عشق جي ڳالھ. ۴. چرون جت چڙهن= رنگ ٽاهڻ ۽ پکي کرڻ لاءِ چرون باہ تي پيا چڙهن، رنگين کپڙن پائڻ ۽ سونهن وڌائڻ لاءِ رنگ پيا ٺهن. پانوَراڻي= پان واري (لال) پڪ. ۵. 'لوڊِي' (ڊ جي زير سان)= لوڏي= لوڏ وارا يعني حاکر جي لوڏ وارا، جيکي حاکر سان گڏ هلن ۽ هلائون کن. لوڏي معنيٰ لوڏ وارا، شکاري. جيکي شکار لاءِ هلن. هيک اکيون ٻيا انگڙا= هکڙيون اکيون ٻيا عضوا (مومل ٿي چوي تہ منهنجيون اکيون ۽ منهنجا عضوا). پر ۾ پچن= اندر ئي اندر ۾ تا جلن پچن. ٦. ککورئا= عشق ۾ رَتا. جي کاک ککورئا= جن کي کاک ککورئو، جيکي کاک ۾ ککور جي ويا. کاپڙي= وڏي حوصلي وارا، وڏا ڄاڻو ۽ وڏا خبردار تجربيکار. کيپ= کيف، نشي خمارئا= خمار ۾ کيا، نشي ۾ آندا. کيف تہ کمالي= پوري پکي چوٽ وارو نشو. وتن وصالي= وصال لاءِ آتا ٿيا وتن. ٧. لبوڻئا (يا لبورئا)= لُڏاڻي کان، لُڏاڻي مان. لوڏي ٽئا= لوڏ جي ويا ناکام ٿئا، مومل جي وصال ۾ ناکام ٿئا. وتن منجھ وصال= وصال جي تمنيٰ واري نشي ۾ پيا هلن. اڄ ارتو اکيين= اڄ ڳاڙهو رت گاڏئون پاڻي سندن اکين ۾ آهي (رت جا ڳوڙها پيا ڳاڙين)، ۽ کالھ کاک ندي وارو ڳاڙهو پاڻي پيتائون (مومل جي عشق ۾ رَتا). پرينءِ کان پاسي= محبوب (مومل کان پري (واري حالت ۾). مامُوين مثال ٿئا. جڻ مامُوئي ٿي پيا جو هوش بدران غيبي ڳالهيون پيا کن. رڱي پس ريٽو کئا= عشق ۾ رڱجي رچي وئا (ريٽو= چٽني ڳاڙهي رنگ ۾ رڱيل ملير، هک خاص رڱيل ڳاڙهو بوچڻ).

Marfat.com

٨

لُڏوٽِيا لَطِيفُ چَئِي، ڪَٿون ڪنياٿون
وَڃي ڪاڪَ ڪَنڌِينَ ۾، لَڏون لاٿاٿون
ڇَڏي حِيلا هَلِيا، مُومَلَ ماڙيانٿون
پيرو پَڳاٿون، آسَڻِ آرامِي ٿِيا.

٩

وِيرَٿون تارَ وِصالَ ۾ گھُورَنِ گھايا جي
تَنِ ڪاڪِ اوريائين ڇَڏي، وَڃي پِيا پَري
تَنِ ناٿرِ ڪِينَ ڪَري، مُومَلَ سِڪي جَنِ ڪي.

١٠

سُتا سي سُونهَنِ، جِي هُيا ڪوڏيا ڪاڪِ جا
لُڏورِيا لَطِيفُ چَئِي لَڏئو لوڏيڙَنِ
سي موٽِي مَسَ اچَنِ، جي آسَڻِ آرامِي ٿِيا.

١١

ڪاڪِ ڇَڏياٿون ڪُنڊَ تي پاٽان وِيا پَئِي
لوڏيڙَنِ لَطِيفُ چَئِي سوجھي ڪِئو صَحِي
مُومَلَ ماڳِ رَهِي، تِئو مِڙوئِي مَيندرو.

١٢

ڪاڪِ نہ جھَلِيا ڪاپَڙِي، موهيا نہ مَحَلَنِ
بائِنِ ۽ بانهِينِ جي بَنڌڻِ ڪِينَ بَجھَنِ
لَکين لاهُوتِينِ، اِهڙِيُون اوريان ڇَڏِيُون.

١٣

اِهڙِيُون اوريان ئِي ڇَڏي وِيا لاهُوتِي لَکَ
پايو پَٽِين وِيئِيُون ڪاڪِ ڏِجاٿيون ڪَکَ
پيئِي اِيءَ پَرکَ، تہ سوڍيون سِجھائي وِيا.

١٤

ڪاڪِ نہ جھَلِيا ڪاپَڙِي، موهيا ڪِنهِ نہ مالَ
سوڍيون سِجھائي هَلِيا، هَھڙا جَنِي حالَ
جي چورين ڏنا چالَ، تہ پِہ لاهُوتِي لَنگھي وِيا.

١٥

رَڇِي جي رينو ٿِيا ڪِينَ اُباٽِجَنِ اوءِ
ڪُنبُ نہ ڪاري تِنهِ ڪي جو هالارِي هوءِ
توٽي ڏوبِي ڏوءِ، توءِ لالِي تَنهِين نہ لَهي.

٨. ڪٿون ڪنياٿون= لڏو ڪنياٿون، مَيٿَن واريون ڪٿون ڪنياٿون. ڪاڪ ڪنڌين ۾= مومل جي ڪاڪ وٽ (مقام جي حد ۾). ڇڏي حيلا هليا= پنهنجي بچڻ واريون ظاهري ڪوششون ڪشالا ڇڏياٿون تڏهن مومل ماڙياٿون يعني منزل کي رسيا. پيرو پڳاٿون= ڪاڪ جو پيرو (هن جهان جو پيرو). ٩. 'ويرٿون تارُ'= يعني سمنڊ جي 'ويرَ کان ٻہ مٿي تارُ' ۾، تمام مٿي. گھورن= محبوب جي تکين تيز شوخ نگاهن. گھايا= ڦٽيا. جيڪي محبوب جي گھُورن گھايا سي ويرٿون تار وصال ۾ ٿيا). ناٿر= مومل جي چالاڪ ٻانهي. ١٠. ستا= جيڪي مئا ۽ وڃي خاڪ مٿيءَ ۾ ستا. ڪوڏيا ڪاڪ جا= ڪاڪ جا گھورا، موت قبولڻ وارا. لُڏورِيا= لُڏوٽيا= لُڏوٽِي مان= هن جهان مان. لوڏيڙن= هن جهان جي شغل وارن. آسڻ= پنهنجي هميشہ واري ماڳ. ١١. پاٽان ويا پئي= هو پنهنجي ارادي سان پاڻ اندر پئي ويا. سوجھي ڪئو صحي= وڏي سوچ ڪري صحيح حقيقت کي سڃاتو، حق کي سڃاتو. مومل ماڳ رهي= جنهن جو نالو مومل سا پنهنجي جاءِ تي رهي. تئو مڙوئي ميندرو= (هڪ حقيقت جيْ جاڻ واري انهيءَ منزل تي پهتا جو هنن لاءِ هر جاءِ، هر شيءِ) سڀ ڪجھہ رڳو راڻو ئي راڻو ٿي ويو، راڻوئي راڻو نظر آيو. ١٢. ڪاپڙي= وڏي منزل وارا سچا سورهيہ عاشق. بنڌڻ= بند، ٻَڌُ. بجھن= ٻڌجن (جهڙن تهڙن کي مومل جي ٻاين ۽ ٻانهين پئي پنهنجن نازن نخرن سان ٻڌو ۽ قابو ڪيو؛ پر انهن جي ڇا مجال جو ڪاپڙين کي ڪجھہ ڪري سگھن). ١٣. اهڙيون= جيڪي ظاهري ڏيکاءُ سان موهي حقيقت واري راهہ کان رنڊائين. کک پائي پٽڻ= کک پکيڙي ککن تي ويهي پٽڻ ۽ وڏو روڄ راڙو ڪرڻ. سجھائي ويا= گھائي زخمي ڪري ويا، ڏکي ڪيرائي چُرڻ کان چُور ڪري ويا. ١٥. رينو ٿيا= ريڻي وانگر رنگ ۾ سهڻا لال ٿيا. اباٽجن= رنگ ۾ ڪرن (هڪ ساريڪي سهڻي رنگ بدران ان ۾ ڪٿي ڪٿي ميراڻ اچي، داغ ڏَڙَ تين). ڪنب= ڪنيءَ جو ڪنب (جنهن ۾ ڪپڙا ڪنب تي چاڙهجن). هالاري= هالار جو رڱيل يا هالاري رنگ وارو (هالار= جام نگر، ڪاٺيا واڙ وارو طرف. اتان جو رنگ مشهور جيڪو ڪڇ جا ڪٽي توڙي ڏکڻ اولهہ لاڙ ۾ 'مُهڙا' جا ڪٽي ڪم آڻيندا هئا).

Marfat.com

وائي

تان ٽُون ويهُه سَنبهَي ساٿِي!
ڪاڪِ هَلبو ڪَڏهِين
لَکين لوبَرَ لَبُوُٽو مَٽي، مَتي واڻَ وِٺا ٿِي
جِنهِ ڪي پُڇان سو چوي: آيو ڪونهُ اَٺان ٿي
ڪونائو ڪَريمَ جو، آيو پَهي پَرئان ٿِي
حُڪمُ ڏِينڌُئِي هَٿَ ۾، ’هاٿي هَلُ هِئان ٿي‘.

داستان ٽريو

١

سونَ وَرَنيون سوڍِيُون، رُپي رانديون ڪَن
اَگرُ اوطاقُن ۾، ڪَٿُوري ڪَٿُنِ
اُپِنِياٿُون عَبِيرَ جا مَتي طاق ٽَڙَنِ
باٽَنِ بيلُون بَڌِيُون، پَسئِو سُونهَ سَڙَنِ
ٿِئا لاهُوتِي لَطِيفُ چَئي، پَسَڻَ لَئي پِرِينِ
اِجهي تا اَچَنِ، ڪاڪِ ڪَڪورِئا ڪاپَڙِي.

٢

جِهَڙا گُلَ گُلابَ جا، تِهَڙا مَٿَنِ ويسَ
چوٽا تيلَ چَنبيلِئا، هاها هُو هُبِيسِ
پَسئو سُونهَ، سَيِدُ چَئي، نِيهَ اَچَنِ تا نيسَ
لالَڻَ جي لِبيسَ، آتَڻِ اَگرُ نہ اُجهي.

٣

جِهَڙا پانَنِ پَنَ، تِهَڙيون سالُون مَٿَنِ سائِيُون
عَطَرَ ۽ عَبِيرَ سِين تازا ڪِئاٿُون ٽَنِ
مَڙهِياٿُون مُشڪَ سِين چوٽا ساڻُ چَنڊَنِ
سُونهَنِ رُپِي سون سِين سَندا ڪامِڻِ ڪَنَ
ڪِيائِين لالَ لَطِيفُ چَئي، وَڏا ويسَ وَرَنَ
مَنجهِ مَرَڪِيَسِ مَنَ، تہ سوڍِي سِين سَگ ٿئو.

٤

جِنهِ ٽَڙِ ڏوڙُون ڏُونِ، چوٽا چَنڊَنَ چڪَ ڪِئو
اَچَنِ پَونرَ پَنيُولِئا، پاڙِيءَ تَنهِين پُونِ
راوَلَ رَتو رُونِ، ڪو وَهُ لَڳو واسُئِين.

٥

مُومَلَ ڪي مَجازَ جا اَڪِين ۾ اِلماسَ
نہ ڪا عامَ نہ خاصَ، جي وِٺا سي وَڍِئا

٦

مُومَلَ ڪي مَجازَ جا اَڪين مَنجهِ اَنبُورَ

وائي. سنبهي= سنيري. لوبر= لبوٽي وارا. لبوٽو مٽي= لبوٽي وجڻ لاءِ تيار ٿي. اٺان= اتان. پهي= قاصد (عزرائيل). هئان= هتان. **د-٣:** ١. **سون ورنيون**= سون جي رنگ جهڙيون (ڳاڙهيون ڳوريون). **ڪٿوري ڪٿن**= ڪٿن هنڌن تي ڪٿوري جي هٻڪار. **اپنياٿون**= ڪوليائون. **عبير جا طاق**= عنبر جا پڙا، عنبر جون صندوقون. **ٽڙن**= ٽڙن تي، غسل وارن ماڳن تي. **باٽن**= مُڪرين (گلن جي خوشبودار مڪرين). **باٽن**= ٻاٽڻ، اُبٽڻ= ٻاٽڻ، ابٽڻ= خوشبوءِ دار جسم صاف ڪندڙ چاٽو. **بيلون بڌيون**= وري وري پيون ملجن، پيهر پيون لڳن ۽ اهي ٻہ سهڻي جسم کي لڳندي ڏسندي پيون ريس ۾ سڙن جلن. (ٻي معنيٰ) **باٽن**= ٻٽورُن، ٽنڊ ٽيلو ڪندڙ الهڙ جوانن (تن بيلون بڌيون، وري وري پيا اچن ۽ اچي واٽون لايائون). **ڪاڪ ڪڪورئا**= ڪاڪ جا رڱيل، ڪاڪ محل ۽ مومل جي ديدار لاءِ ڪڪوريل اکين وارا. ٢. **تيل چنبيلئا**= چنبيلي جي خوشبوءِ دار تيل سان واسيل. **هبيس**= هٻڪار وارا. **ها ها هُو**= چوڌاري وڏي واه واه واري هٻڪار. **نيهَ**= محبت جا نشا، عشق جا اوٽار. **نيس**= جهجها وهندڙ، مسلسل اڏما. **لبيس**= لباس. **اگر**= خوشبوءِدار وڻ (جنهن جي ڪاٺي جا ذرا ٽاندن تي ڪرن تہ خوشبوءِدار دونهون ڪپڙن کي واسي ڇڏي). **نہ اُجهي**= نہ پوري پوي، نہ مقابلو ڪري سگهي (محبوب جي لباس جي خوشبوءِ سان ۽ آتڻ ۾ اگر جي خوشبوءِ جي جاءِ نہ ڪانهي). ٣. **پانن پن**= پانن جا ساوا پن. **سالون**= شالون. **عبير**= انبر. **تازا ڪيائون**= نئين سر واسيائون. مُشڪ ۽ چندن سان پنهنجن وارن جا چوٽا مَليائون. **ڪامڻ**= وڏي سونهن ۽ شان واري (مومل). ٤. **ڏوڙون**= وارن جون ڳُتون (ٻہ ڏوڙون، هڪ هڪڙي پاسي واري ٻي ٻئي پاسي واري). **چندن چڪ ڪئو**= چندن سان گهٽو مَليو. **پنيولئا**= مست ٿئا. ٻُلجي موهت ٿيل. **راول**= نوجوان راوَ شهزادا. **رتو رُون**= رت ڳاڙهون رئن، سڪ ۾ ساٿا ٿي رت جا ڳوڙها پيا ڳاڙين. **ڪو وَهُ لڳو**= ڪو جوش جذبن وارو وهڪرو، محبت جو مچ ۽ زور. **واسُئين**= واسُوئين= جن اتي واسو ڪيو، جيڪي مومل کي ملڻ لاءِ اتي سنبري آيا ۽ رهيا. ٥. **الماس**= هيرا (نهايت چمڪدار ۽ سخت ۾ سخت، ۽ تکا وڍيندڙ). ٦. **انبورُ**= لوهارن، واڍن جو اوزار جنهن سان سخت ڪتل ڪلين، ڪوڪن کي ڇڪي ڪڍن (انبوري ننڍي ۽ انبور وڏو). اصطلاحي معنيٰ= سختي سان ڇڪي اُکاڙيندڙ ڪشش.

Marfat.com

هَٽِي حاڪمَن ڪي پَٽ نِهارِي پُورَ
گهوٽ پهرِينءَ گهُورَ، گُجَرَ گهٽا گهائِيا.

7

گُجَرَ ڪي گجويلَ جون تارَنِ ۾ ٽَبرُوَن
هٽِي حاڪمَن ڪي زورَ پَريون زَبرُوَن
ڪاڪِ ڪَنڌيءَ ڦَبرُوَن، پَسو پَرَڏيهِن جون.

۸

جا ڪَني رءَ خُونَ ڪَري، ڏَرِ ڏِنئو ماري ڏَگَ
ڪوڏئون قَرِيبَنِ جا، آرِ ڪَري ٿِي اَگَ
لالَ جَنِي جا لِڳَ، تيرَ چَڪائِي ٽَنِ ڪي.

۹

گُجَرَ گاروڙِيَنِ، اَچِئو آڏيءَ اُيِيي
مَٽان پَئِي ٽَنِ، ٻَڌا ٻاڻَ هَٽَنِ جي.

۱۰

مُومَلَ ماري مِيرَ، آهيڙِنِ ڪي آڪِري
سوڊِيءَ گهٽا سِجهائِيا، پَڙهيا پَنڊتَ پِير
هَٽِي ٽَنِ ڪي تِيرَ، مَٽيون جَنِ مَٽَنِ ۾.

۱۱

گُجَرِ گهٽا گهائِيا، پاٽان لَڳِسِ گهاءُ
مينڌري مُلاءُ، لَڳِسِ ڪانُ ڪَپارَ ۾.

۱۲

مُومَلَ وينِي مَينڌرو سَدائين ساري:
وَليون واس وَرنِيُون چانگِي ڪي چاري
'جَڏهِن تَڏهِن جيڏِيُون اِينڌمِ اوتاري
سوڍي سِين ساري، ڳالهيون ڪَنِيَس ڳُجهه جِيُون.'

۱۳

چِتِ رانِيَائِين راڻَنِ ڪي، چَندن چِڪَ ڪَري
هاٽي اُنِي پيٽِيين وِرهُ وَراڪا ڏي
سوڍو سُج ڪري، مُومل ماري هَلِئو.

وائي

ڪِين جو ڪاڪ ٽَڙاءِ، ڪَرهي چَرهو چَڪئو
ڪَرهو سَرَهو ڏيهَ ۾، نہ تِنه ڌَرِپُ نہ ڌِراءِ
پاهُ پرائي آئِيو، لالِي لُڊُوٽِئاءِ
ڪَرهي ڪاٽِينا رَتا، نائي ناگيلاءِ
پڪُون جي پائَنِ جون هارِيائِين حَلقاءِ
وَڳُ واسِيائِين پانهنجو، سَيَ ئي سُراهياءِ.

داستان چوٿون

۱

سَڱُ ڪَري سِين سِينهَ، ڪَنڌُ مَ ڦيرِج ڪيڏهِين

پٽ نهاري= وڏو ميدان جانچي، وڏي کُليي ميدان ۾. پُور هٽي= موتمار ٽڪرون هٽي (پور هٽڻ= ٻن سانهن گهيٽن جو وڙهڻ وقت، پوئتي هٽي، وڏي وٿي تان ڊوڙي چوٽ ڪري ٽڪرون هٽڻ). پهرين گهور= پهرين تڪي نظر مان. گهوٽ= جوان پهلوان. گجر= مومل. ۷. گجويل= رُڪ. تبرون= 'ٽَبَر' جو جمع، چوٽي ڳن ۽ وڏي ڦر واري خاص قسم جي جنگي ڪهاڙي. زبُرون= (لغت جي 'قلب' واري تبديل جي نتيجي ۾=) ضربون، ڌڪ، گهاوَ. ۸. ڪني رءِ= ترار ڪان سواءِ. ڏر= ڏرتي. ڏرنئو ماري= ڪنيو ڏرتيءَ سان هٽي. ڏگ= وڏا مضبوط سگهارا پهلوان، ڏگ مڙسَ. ڪوڏئون= وڏي خوشيءَ واري رئونشي مان. قريبن جا=ويجهن پيار وارن جا. اڱ= انگ، عضوا. آر ڪري ٿي= اکين جي تيز نگاه واري آر سان ٽنگ ٽنگ ڪري ٿي، سوراخن سان زخم ڪري ٿي. تير= اکين جي تيز نظرن نگاهن جي تير. ۹. گاروڙين= وڏي سڪ وارن ستايلن، گهڻو سهندڙ سڪايلن. آڏي اييي= اڳيان آڏو اچي. مٿان پئي تن= تن جي مٿان پئي، تن مٿان آفت ٿي اچي. ٻڌا ٻاڻ= ٻئا تير (حسن جا، عشق جا). ۱۰. آهيڙين ڪي= عام رولو شڪارين ڪي، عام خلق ڪي. آڪري= مهانگي، ڳري، وڏي قيمتي. آڪري= ڪهُري، اُتامري، پنهنجو زور ۽ طاقت ڏيکاريندڙ. ۱۱. گهائيا= زخمي ڪيا. مُلاءِ= وٽان، طرفان. ۱۲. واس ورنيون= جدا جدا قسم جي سرهاڻ واريون. ۱۳. رانيائين= ريجهايائين، هر ڪائي ريجهائي پنهنجو ڪيائين. چندن چڪ ڪري= پنهنجو پاڻ کي چندن سان چڪ ڪري (پنهنجي هبڪار ۽ حسن سان). وره= وڇوڙو ۽ فراق. وائي. چرهو= ڪاڏو، ڪاڄ. پاهه= گر صاف ڪندڙ ۽ رنگ ۾ سهڻو ڪندڙ مصالحو. ڪاٽينا= ڏاٽيون. ناگيلاءِ= ناگيل ول جون. حلقاءِ= حلق مان، نڙيءَ مان. د-۴: ۱. سينه= شينهن.

رَمِج راڻي پُٺِ ۾ نِرتئون منجهان نيه
اِيئن مَ وَسِج عام تِي، جيئن مُومَل وَسَن مينهَ
سَندي حَشَرِ ڏِينهَ، سوڍو سارينڊينءَ گهڻو.

٢

وَنئو وَجِجُ واٽ، ڪَنڌُ مَ ڦيرجُ ڪيڏهِين
لوٽي ڦيرِ لَپاٽَ، لَڳنديئِي لَطِيفُ چَئي.

٣

وَنئو وَجِجُ راهَ، ڪَنڌُ مَ ڦيرج ڪيڏهِين
اَڄُ ڪِ سَنجهه صُباحَ، نيئِي ڏِرينڊَئِي ڏُوڙِ ۾.

۴

راڻو پانيو رانڊِ، وِڃئو ڪِيئَن وِڙَ رانئِيين
وَرُ وِڏوڻو اِيهِين، جئن پَرُ پُڄتوءِ پانڊُ
هَئي پَڳِيءَ هيڪانڊِ، سوڍو سارينڊينءَ گهڻو.

۵

سوڍا تُنهنجي سُورَ، اَندر آڳِيون لائِيُون
راڻا رهاڻِين جا مارنهُون مَذڪُورَ
طَعَنا ڏِينهُون ٿُورَ، آءُ تہ پَرچُون پاڻَ ۾.

٦

رُسُ مَ، رُسَڻُ گهورِئو، چَڏِ راڻا ريڏائِي
مُنهنجي ميٽَ مَينڌرا، عاقِلَ اڳلائِي
لَپيٽج لَطِيفُ چَئي، ڪامِلَ ڪَڇائِي
ڪِج معافِي مَدائِي، تہ سوڍا سُڪياڻِي ٿِيان.

7

رُسُ مَ، رُسَڻُ گهورِئو، پَلُ مَ پَري جا
پِريَمِ پيِيُون ڳالهِيون مُنئِيءَ مُون هَتا
ڪَميڻِين ڪَنا، ٿِين مُورائِين مَنيُون.

٨

رُسُ مَ، رُسَڻُ گهورِئو، پَرچُ، مَ وانءُ پَري
وِڏمِ ڦَٽَ فِراقَ جي جهِتَ جي ڏَري
لالَڻَ جي لَطِيفُ چَئي، سُونهائِي سَري
لَڳين جي ڳَري، تہ سوڍا سُڪياڻِي ٿِيان.

٩

رُسُ مَ، رُسَڻُ گهورِئو، راڻا چَڏِ رياءُ
ميٽَ مَدائِيُون موٽُ تون، ڪري نِرتِ نِياءُ
لالَڻَ جو لَطِيفُ چَئي، ڪونهي سُونهَ سِياءُ
اوڳُڻَ ڍَڪي آءُ، تہ سوڍا سُڪياڻِي ٿِيان.

١٠

ڪِيَمِ توبهَ تَن کان جَڳَتُ جَن گواهُ
روز نِهارِيان نِڪَتِي، راڻا تُنهنجو راهُ
پَرچِي لَڳِ اللهَ، موٽُ ميان تُون مَينڌرا.

رمج= هلج. نرتئون= نرت مان، وڏي سوچ ويچار سان. منجهان نيه= نيهن مان، عشق مان. وسج= مهربان ٿج، نوازشون ڪج. حشر ڏينه= حساب ڪتاب واري ڏينهن. ٢. ونئو وجج واٽ= سڌي واٽ وٺيو وڃج. لپاٽ= زوراڻي چماٽ. لوٽي ڦير= لپاٽ جيڪا لڳي تہ لوٽو ڦيرائي ڇڏي. ۴. راڻو پانيو راند= (اي مومل!) تون راڻي سان پنهنجي سڱ سنگت کي ٻارن واري راند سمجهيو. وِڙ= ڪرَ ماڻهو، بُرا بيهودا. رانئيين= ريجهائين، خوش ڪرين. ور= ڀتار (راڻو). وڏوڻو= ڪٽريو، ڪاوڙيو. پَرُ= پرائو، غير. پُڄتوءِ پاند= جهليوءِ پاند (غير جو پاند ورتوءِ). پڳيءَ هيڪاند= هيڪاند پڄڻ تي، سنگت ٽٽڻ تي. ۵. آڳيون= باهيون. مارنهون= اسان کي مارين ٿا. مذڪور= يادگيريون. ٿور= هڪ جيڏيون سرتيون. ٦. ريڏائي= نہ نهڻ واري ارڏائي. ميٽ= ميسار، ڍڪ. لپيٽج= ويڙهي ڍڪج. سڪياڻي= سڪن واري. ٧. پري جا= پري جاءِ، پري وڃ. ڪنا= ڪان، وٽان. مورائين= اصلي. ٨. مَ وانءُ= مر وَنءُ، مَ وڃ. جهت= رخ، طرف جلوو، جهلڪ. (نثر ۾ پڙهڻ: جهت جي ذري، فراق جي ڦٽ ۾ وڌم. معنيٰ= محبوب جي ديدار جي ذري (جهلڪ، جلوي) مون کي فراق واري آزار ۾ وڌو). سونهائي= رهبري، رهنمائي. سَري= مون کي سَهائي ٿي، ياڻ پوي ٿي. ٩. رياءُ= ڳالهه کي سمجهي بہ بي ڪرڻ، دل ۾ هڪ ٻاهر ٻي ڪرڻ. نياءُ= انصاف، حق ڪرڻ. سونه سياءُ= سُونهن ۾ سياءُ، حسن ۾ برابر. اوڳڻ= منهنجا ڪلڇڻ، منهنجيون مدايون ڍڪي= پردي ۾ رکي (وساري، معاف ڪري). ١٠. تن کان= تن گناهن کان (جيڪي مان طلسمي ڪاڪ محل ۾ ڪيا ۽ بي گناه ماڻهو مارايا). جڳت جن گواه- سارو جڳ جن تي شاهد آهي. نڪتي= اڪيلي. لڳ الله= الله واسطي.

Marfat.com

١١

سوڍِي سِرُ ٿِئو، هِتِ ڪَرنگهَرُ سَگهو
مَنُ ميندري وَڍِئو، ڏِٻي ڏِڄُ پِئو
راڻي جي رِهاڻِ ڪي سِڪي ساهُ پِئو
پَسان ڪِي نہ ٻِئو، تو رءِ آئڻُ وِسرِئو.

١٢

سوڍِي مُنهنجي ساهَ سِين جيڏيون جيئن ڪِئو
ڪَڙِي مون ڪاڪِ تي، آئڻُ وِهُ ٿِئو
پَسان ڪِي نہ ٻِئو، تِنه رءِ اکڙِنِ سين.

١٣

ڪاڪِ ڪَڙهِي، وَڻَ وِئا، جَلِي مُنهنجي جانِ
رَکِي ڪامَ ڪَٽِڪِئو، ماريَسِ تِنهِ گُمانَ
تِي جِيان منجهہِ جهانَ، سِگهو موٽِج سُپرين.

١٤

ڪاڪِ ڪَڙهِي، وَڻَ وِئا، بَرِئا مَحَلَ ماڳَ
سوڍِي جي سَرتِيُون وِڍِيَسِ وَهِ ويراڳَ
سُورَنِ لايا ساڳَ، سگهو موٽج سُپرين.

١۵

ڪاڪِ ڪَڙهِي وَڻَ وِئا، بَرِئا رنگ رَتولَ
تو پُڄاڻا سُپرين، هِنيَڙِي اچَنِ هولَ
جي مُون سين ڪِيئِي قولَ، سي سِگها پارج سُپرين.

١٦

ڪاڪِ ڪَڙهِي، وَڻَ وِئا، لُونو لُڏاڻو
تو پُڄاڻا سُپرين، آئڻُ اُجهاڻو
مُيَنِ سِين ماڻو، مُناسِبُ نہ ميندرا.

وائي

وهان ڪِيئن ڪَري، مُون سِرِ باهِ بَري
راڻا تو رءِ رڻُ تي پانئيان
سوڍو سي سارِينديُون، لَگو جَنِ ڳَري
آءُ اوراهون سُپرين، وَج مَ پيَه پَري.

داستان پنجون

١

ڏِيا تيلَ ڦُليلَ جا بارِئم، تائِين بانگَ
ڍولو ڏِٺِ رَهائِيو ڪَنهِ سَناٽي سانگَ:
چانگي چڙهي آءُ تُون لال وَرائي لانگَ
ڪوڙِين پتين ڪانگَ، اَڏايامِ اچيجُ تون.

٢

وينِي باريان بانگَ سِينءِ ڪوڙِين اڄ ڦنڊيلَ
هَي هَي هَنجهُون هاريان منجهان سِڪَ سَبيلَ
متان مونکي ڇَڏِئين، جاني! لَڳَ جليلَ
آهَر تو اصيلَ، ڪانگَ اَڏايمِ ڪاڪَ جا.

٣

اُپِي اُيارِئامِ، نکَٽُ سَڀَ نِئِي وِئا
هيڪُ مَيو، ٻِئو ميندرو، راتِ سَجِي سارِئامِ
ڳوڙها ڳِلِ ڳارِئامِ، سُورجَ شاخُون ڪَڍِيُون.

---

١١. ڪرنگهر= سسيءِ کان سواءِ باقي پٺيءِ جي ڪنڊي وارو جسر، ڏڄُ. ١٣. ڪڙهي= ٻَري. ڪام= لڪڻ. ڪِڙڪِئو، ڪٽِڪئو= ڪڙڪي وئو، تڪڙو نڪري هليو ويو. ماريس تنه گمان= مون کي انهيءَ گمان ماريو آهي جو راڻو پنهنجو لڪڻ رکي هليو ويو (هو ڪاوڙ جي ويو). ١۴. ويراڳ= فراق، درد. وڍيس وَه ويراڳ= ويراڳ مونکي سوڍي جي وَهَ ۾ وڌو. وَهُ= وهڪرو (سِڪ جو)، نيه، عشق. ساڳَ= ساڳا (مال جا)، قطارون. ١٦. رتول= ڇِٽا پَڪا ڳاڙها. رنگ رتول رنگارنگي جنسار (هندورا پلنگ وغيره). هول= ڊپ ڊاءِ، خوفائتا ڇرڪ. قول= پڪا ٻول، پڪا واعدا. ١٧. لوئو= لهسيو، ٻريو. آئڻ= سرتين سان ويهي چرخي ڪتڻ ۽ ڪچهري ڪرڻ وارو ماڳ. د-۵: ١. ڏيا تيل ڦليل جا= ڦلن جي خوشبوءِ دار تيل وارا ڏيا. ڍولو= راڻو. ڏِٺ رهائيو= ڏِٺ ۾ جهلي ڇڏيو. سناٽي سانگ= ڏکيي ڪشالي. ڪوڙين پتين= ڪيترائي ۽ ڪيترن ئي قسمن جي واڏاين وارا. ٢. بانگ سينءِ= صبح جي اذان تائين، پره ڦٽيءَ تائين. لڳ جليل= الله لڳ! خدا جي واسطي. آهر تو= تنهنجي آسري. اصيل= اي عالي نسب! اي وڏي مُڻَان شان وارا وڏ- وَڙ! ٣. ايارئام= مون ايارئا= مون ويٺي اهي اُپرئا، مون اهي اپرندا ڏٺا. نکٽ= نجوم جي اصطلاح ۾ چنڊ جون منزلون (Constelletions). نئي وئا= اولهہ طرف گهٽو هيٺ لڙي وئا. ميو= پلو متارو اٺ (راڻي جو). شاخون ڪڍيون= راسيون ڪڍيون، صبح جو اپرڻ بعد سج وڏيڪ ڇڻو ٿي چمڪيو ۽ پاسن وارا روشن ڪرڻا ڪڍيائين.

Marfat.com

۴

ڪَتيون ڪَپاران ويون، لُڏا وِئا لَڙِي
راڻو راتِ نہ آئِيو جِنھِ سين جِيءَ جَڙِي
موٺَ مُئِيءَ جا وَلَها چانگي تي چَڙهي
سوڍِي لاءِ سَڙِي، ويئِي وِهامِي راتَڙِي.

۵

پرِهَ لَڪايا پارَ، موٺَ سِگهو تون مَينڌرا
ڍولا ڊَٽَ ڪَنڌين ۾، ساڃو ٿِيءُ سَوارَ
پيرو ڪِجُ پَتارَ، نِماڻِيءَ جي نِجهَري.

٦

شَمعَ ٻاريندي شَبَ، پرِهَ ٻاڪون ڪَڍِيُون
موٽ مَران تِي مَينڌرا، راڻا! ڪارڻِ رَبَ
تُنهنجِيءَ تاتِ طَلَبَ، ڪانگَ اُڏايَمِ ڪاڪَ جا.

٧

وَٽِ سوريندي وَلَها، وِئو تيلُ ٻَرِي
آلا ڦَٽَ فِراقَ جا ٿَن چاڪَن ڪِيَسِ چَرِي
راڻي لاءِ رَڙِي، ويئِي وِهامِي راتڙِي.

٨

ڪَتِين ڪَرَ موڙِيا، نَيڙُو اُيا نَريئِي
راڻو راتِ نہ آئِيو، ويلَ ٺَرِي ويئِي
ڪوهِ سا ڪاٽِي راتڙِي جا پرِيَن رءَ پيئِي
مونکي ڏَنءُ ڏيئِي، وَجي ڍولو ڊَٽِ ڦرارِئو.

٩

سوڍِي ڏاران سَرتِيُون، پِئو پِتِين ۾ پَنگُ
اُباڻِجي اَڄُ وِئو راڻا تو رءَ رَنگُ
هِنيين سان هاجُو ٿِئو، پِئو اوسيڙِي اَنگُ
مون تو هِي سِين سَنگُ، پُڇايو پُڇان پَهي.

١٠

راڻو ڪا راتِ وِئو ڪَري ڳالهِ ڳُجهي
تِنهِ سان مَنُ مُنجهي، منهنجو پِئو مامِري.

١١

راڻو ڪا راتِ وِئو ڳُجهي ڳالهَ ڪَري
سوڍِي رءَ سَرتِيُون هَڏِ نہ ساهُ سَري
وِجي مانَ وَري، آسائِتِي آهِيان.

١٢

سوڍِي سُتي لوءِ، مون سِين جا ڳالهِ ڪَئي
سا جي پَڌَرِ پوءِ، تہ سَرتِيُون ڪا مَ سُمهي.

١٣

راڻا تُنهنجي راهَ تي ڏينهاڙِي ڏيڪان
راڻا تو رِهاڻِ جِيُون رُوحَ اندرِ ريڪان

۴. ڪتيون= ڪَتيءِ جو نکٽ، ثُريا. ڪپارا= ڪپار ڪان، ڪاپار تان. آئيون= مٿان چوٽيءَ تي آئيون، آسمان ۾ اتي آيون جو ڪنڌ ڪٽي مٿي نهارجي تہ بلڪل ڪاپار يا سر جي مٿان نظر اچن؛ پر جي ڪاپار جي مٿان نہ هجن ۽ گهڻو اولهہ طرف آسمان ۾ نظر اچن تہ چئبو تہ 'ڪاپاران ويون' يعني تہ موسم گهڻو مٿجي وئي ۽ ڪتيون ڪاپار تي نہ پر، گهڻو اڳتي اولهہ طرف وڌي ويون. لُڏا= ٻہ وڏا چٽا تارا جيڪي نيڙن جي پويان (هڪ ڏکڻ طرف ۽ ٻيو اتر طرف) آهن، مُنا پهريائين ڪتي تي ايري، پوءِ نيڙو تا اُيرن ۽ پوءِ لُڏا يا مُنا تا ايرن. اهي اونهاري جا نکٽ آهن ۽ هڪ ٻئي پويان هلندا! ڪتيون سر ڪاپار تي ايندين تہ اجان نيڙو ڪاپار ڪان اوير طرف هوندا، ۽ لڏا ڪاپار ڪان اجان ٿورو هيٺ (اوير طرف) هوندا. ۵. پره لڪايا پار= پرڀات جا پار ظاهر ٿئا، پرڀات واري چٽائي ٿي. ڊٽ ڪنڌين= ڊٽ جي اوير وارين سرحدن ۾ (جيڪي ڪاڪ کي ويجهيون). ساڃو ٿيءُ سوار= سنيري سوار ٿي آءُ. نماڻيءَ جي نجهري= اجهي تي، ماڳ مڪان تي. ٦. شب= رات جو. ٻاڪون= شروع واريون چٽايون، ٿوري اجاڻ وارا آثار. ٧. وٽ= ڏيئي جي وٽ (ڪپه جي يا سٽ جي جنهن مان تيل مٿي چڙهي ۽ ٻري). سوريندي= مٿي ڪندي. ولها= اي گهوٽ! آلا ڦٽ= تازا رَتايل ڦٽ. چاڪن= چيرن (ڦٽن جي). وهامي ويئي- آڌيءَ ڪان گهڻو پوءِ تائين لڙي وئي. ٨. ڪَرِ موڙيا= مڙيون، لڙيون (سر ڪاپار ڪان اولهہ طرف لڙيون). نيڙو اُيا= ان وقت نيڙو مٿي چڙهي آيا. ڪوهِ= ڪوه ۾ پئي، ڪڏ ۾ پئي (هي لفظ اڪثر ڪوء يا ڪُهِ- ڪُهِ ڪري لکيو ۽ اچاريو ويو آهي). ڏنءُ= وڏي ٻاه (جيڪا جهر جهنگ ساڙي). ٩. پنگُ= پَڳَ، پڳ، چير، ڏار، ڦوٽ. اباڻجي= ڦٽي (رنگ جو ڦِٽي وڃڻ). سنگ= سڱ، محبت جو ناتو. پهي= قاصد. ١٢. لوءِ= ڳوٺ. سُتي لوءِ= ڳوٺ ستي، جڏهن ڳوٺ ستل هو. پڌر پوءِ= پڌر پوي، پڌري ٿئي. ١٣. ڏيڪان= (سرائڪي) ڏسان. ريڪان= ريڪون، تارون تندون، ڪي ڪي ذريون. تو= تنهنجي.

Marfat.com

محبت جون ميڪان، توسين لالَ لپيٽيون.

١۴

آءُ راڻا راحتَ، ڏُوجَ ڏرتيءَ جا ڏٿِي
سِڪَن ٿيون سُهاڳڻيون سوڍا تُنهنجي سَٽَ
مون تان لاهِ مَ هَٿَ، ڪامِلَ ڏٿِي ڪاڪِ جا.

وائي

ڏُور وِڃِئو ڏِينه لائي، ڪا سوڍل کي سَمجهائي
منهنجي راڻي کي ڪو رحمُ پَوي، ڏُور
وَڃِئو ڏِينهَ لائي
ميڙِ مُنجان ٿِي مينڌري، پانڌُ ڳڇيءَ ۾ پائي:
سوڍا سُورَ ڳَرِهيان، آءُ ڪَرَهو ڪاڪِ وَرائي.

داستان ڇهون

١

مَيي ۽ مَينڌري ڏٿِي ٿِئَڙَمِ ڏِينهن
هاٿي ڪريان ڪِيئَن، وينِي ڳوڙها ڳاڙِيان.

٢

پَسُ توشڪُون ٽَڪِيا، سيئِي وِڇاڻا
پَسِئو (هَنڌَ) پَڇي هِنيُون، جي حَبِيبَنِ هاڻا
هِڪُ ڏُنگا ڏاڏاڻا، پِئو مونئو تان نہ مَينڌرو!

٣

ڏِجاهُ ڏاڻِيءَ ڏِولَ کي، سَنيهو ساري:
'مونکي ڦَٽُ فِراقَ جو تو مينڌرا مَاري
اَچين نہ واري، ڪَرَهو ڪَمِيٽيءَ تي!'

۴

سِگهو مونِجُ سُپرين ڪَرَهَلَ کي ڪاهي
سوڍا سُورُ تُنهنجو اَندر ۾ آهي
تِنهِ هِنيين سين هاجو ڪِئو، مَنُ پِئو مُنجهائي
سوڍَلَ سِجهائي، مونکي وِئين تون مينڌرا.

۵

رُسُ مَ، رُسَڻُ گهورِئو، اُٺُ اوراهُون چوڙِ
تو رءَ ڪاڪِ ڪَڙي تِي، ساڻُ سِرڪَنڌَ سوڙِ
اَچي چَنڌَنِ چوڙِ، تہ سوڍا سُکياٽي ٿِيان.

٦

راڻا رُسَڻُ ڇَڏِ، وارِ ڪَرهو ڪاڪِ تي
حُبَ هِنِيين سِين گَڏ، تہ وَڃَن سُورَ سَنڌا ڪَري.

٧

ڪَرهو ڪَمِيٽيءَ تي سوڍا وارِ سُڄاڻُ
آءُ ڪُهُ ڪَريان هِنَ ڪاڪِ کي، تَنَ توهِي ڏي تاڻُ
لاهي غيرَ گماڻُ، اَگڙِ آءُ اُڪَنڌِيين!

٨

جي نَنڍو تان ڪوهُ، وِڪِين آهي وِترو
وَڃِئو ڪاڪِ ڪَنڌِين ۾، پَهَسِ پَکيءَ ڇِئن پوءِ
اِنَ ڪُڙهِ سَنڌو ڪوءِ، مَيو مانُو نہ ٿِئي.

ميڪان= ميخان، ڪليون، جڙُون. لپيٽيون= ورائجي ويڙهجي ويون. ١۴. ڏُوج= ڏوڻُ، مختيار (ڏرتيءَ جا مختيار ۽ ڏٿي). ٻي پڙهڻي: 'ڏاج ڏرتي جا ڏٿي'، جيڪا پڻ صحيح آهي. ڏاج= جيڪي ڏرتي اپائي، سارو سڀ اوپڙ، اَنُ وغيره: يعني 'اوپڙ اُپت جا ڏٿي!' سوڍا تنهنجيءَ سٽ= اي سوڍا! تنهنجي سٽ ۽ ڪچهري لاءِ. لاهِ مَ هٿ= پنهنجي پناهه جا هٿ مون تان نہ ڪڻ. د٦: ١. ميو= سهڻو متارو، اٺ. ميي ۽ مينڌري= ان سهڻي اٺ کي ۽ راڻي کي. ٢. سيئي وڇاڻا= اهي ساڳيا هنڌ پلنگ (جن تي اڳ تون خوش ٿي سمهندو هئين). حبيبن هاڻا= اهي هنڌ پلنگ جيڪي راڻي استعمال ڪيا. ڏُنگا= طعنا، مهڻا. ٣. ڏجاهُ= تون ڏجان. اچين نہ واري= جيڪر واري نہ اچين! جيڪر لاڙي نہ اچين! ۴. ڪرهل= اٺ. هنيين سين هاجو ڪئو= هيانءَ کي وڏو سور ڏيئي هٽي هيٺو ڪيو. سجهائي= سَٽي، بيحال ڪري. ۵. اوراهون چوڙ= هتي آڻي اٺ تان لهه ۽ واڳ وار. ساڻ سر ڪنڌ سوڙ= سر ڪنڌ (چندن سان بہ سوڙهي گهٽ آهي (۽ اهو خوشبوءِ ڇڏڻ وارو آهي). اچي چندن چوڙ= تون اچي چندن ماڻ، چندن جي سرهاڻ تازي ڪري. ٦. ڪرهو وار= اٺ واري آڻ، اٺ موٽاءِ. سنڌو= دنگ، وڇوٽي، وٿي. سنڌا ڪري= وٿيون ڪري، جدا ٿي، پري هٽي. ٧. سڄاڻ= اي عقلمند راڻا! ڪرهو وارِ= پنهنجو اٺ واري آڻِ (مون ڏي اچ). تن توهي ڏي تاڻ= منهنجي تن من جي تو ڏانهن ئي تاڻ (ڇڪ، ڪشش) آهي. غير گماڻ= غيرت (مون ۾ شڪ ۽ ڏوهه) وارا گمان. اڪنڌيين= سِڪايلن (جي اڳڻ تي آءُ). ٨. جي ننڍو= جي عمر ۾ ننڍو آهي تہ. ڪوهُ= ڪهڙي ڳالهه! ڇا ٿي پيو! ڪهڙو ويچار! وڪين= وکن ۾. وترو= وڏيڪ تکو. پَهَسِ= پهريائين، سڀني کان اڳ ۾. ڪُڙهه= پُري، نسب (پشت بہ پشت ڪُڙهه ۾ سڀني بڻ وارا پاليل گهوڙا ۽ اٺ). مانُو= هلڻ ۾ گهٽ، پنڌ ۾ مانُو.

Marfat.com

٩

آڳون ڏراکون، سَرکَنَ شاخُون، جِتِ چوکا چَندَنَ ڪؤنرَ
مَيي سيئِي ماڻيا، جِت نہ پَرنِ پؤنرَ
ڪُنئاريون ۽ ڪؤنرَ، ڪاهِ تہ پَسُون ڪاڪِ جا.

١٠

ڪيڏانهہ ڪاهيان ڪَرَهو، چوڏِس چنراڻو
مَنجهہ هِين ڪاڪ ڪَکورَئِي، مَنجهہِ هِين لُڏاڻو
راڻو ۽ راڻو، رءُ راڻي ڪِين ناهہ ٻئو.

١١

ڪيڏانهہ ڪاهيان ڪَرَهو، چنراڻو چؤڌارَ
منجهہ هين ڪاڪِ ڪَکورَئِي، مَنجهہِ هين باغُ بَهارَ
ڪانهي ٻِي ٽوارَ، ٽِئو مِڙوئِي مَيندرو.

١٢

ڪَرَها ڪارَڻِ ڪاهَ، توکي ڏٽين ڏارئو
ساري ڏيج سَيدُ چَئي، لُڏاڻي تان لاهَ
مُقابلو مُومَلَ سِين ٽِينڊءِ سَنجهہِ صُباحَ
سوڍيءَ جِيءَ صلاحَ، ڪوَنرَ چَرندين ڪاڪِ جا.

وائي

مَيو تون موڻاءِ، مونکي رُئندي راتِ وِهاءِ
سائينءَ ڪارَڻِ سُپرين، ميو تون موڻاءِ
گهَرِ مَهارا گهوريا، سُرَهو مون نہ سُهاءِ

ڪاڪِئان وَڃڻُ ڪيڏهِين راڻا تو نہ رِهاءِ
سَئَمِ ساهيڙِين جا طعنا توهِي لاءِ
سوڍا سُڪياڻِي ٽِيان، پيرَ پَرِچِي پاءِ.

داستان ستون

١

راڻا تہ جاڻان، ڪِيئَن وِڏوٽِين وَلَها
اچي ڪاڪ ڪَندين ۾ پَرچي ڏي پاڻا
تہ سوڍل سِياڻا، ڳُجهہ ڳُرهيان ڳالهڙي.

٢

راڻا نہ جاڻان، ڪِيئَن وِڏوٽِين وَلَها
پيئِي ڪِهَ ڪَنَن تي، ٽِئا پَلنگَ پُراڻا
جايُون ڳُل جَباتَ وَڻَ تو رءُ ڪُماڻا
ڏِريائِي ڏِونرا ٽِئا، وَر رءُ وِهاڻا
مَيندرا ماڻا، تو رءُ ڪنديَسِ ڪَن سِين.

٣

جيڏيون مُنهنجي جِيءَ سِين راڻي رِڻُ ڪِئو
قَلبُ ڪاڪِ ڪَندِين ۾ پُرزا ٿِي پِئو
ٻُجهان ٻَهرِ وِئو، هنيُون هَنڌِ نہ اڳِئين.

۴

لُونِيَسِ لُڏاڻِي، پَسان جو پرينِ ري
جيڏيون جيهائِي ڪي راتِ رُسِي راڻي

٩. آڳون ڏراکون= قسم قسم جون ڏراکون. سَرڪن شاخون= چنڊن لامون، چندن جون ٽاريون. چندن ڪؤنر= چندن وڻ جا گلڙا. ماڻيا= ڪاڏا. پرن= اڏامي اچي ڦرن ۽ ڦيرا ڏين. ڪنئاريون= مومل ۽ سندس سهيليون. ڪؤنر= گل ۽ ٻُور (گلن ٻوٽن جا). ١٠. چنراڻو، چيڙاڻو= چؤڏس= چئني طرفين، چؤڌاري. ڪکوري= ڦٽي رنگن واري ٽي (ان ۾ گل ڦل ڦٽا ۽ رنگين ٽي). راڻو ئي راڻو= جت ڪٿ راڻو ئي راڻو آهي، راڻي کان سواءِ ٻئو ڪجهہ آهي ئي ڪين. ١١. معنيٰ ساڳي هن کان اڳئين بيت واري. ١٢. ڪاه ڪارڻ= وڏي پنڌ واري مسافري خاطر. لاه= ڦيرا، چڪر. سوڍيءَ جيءَ صلاح= سوڍي جي صلاح سان، ڪونر= ڪچڙا ٻُور ۽ گل ڦل. د-٧: ١. ڪيئن وڏوٽين= کهڙي ڳالهہ تان ڪاوڙئين. پاڻا ڏيڻ، پاڻو ڏيڻ= منزل ڪرڻ. ڳُجهہ= ڳجهي حال واري (ڳالهڙي). ڳرهيان= توسان پيار سان بيان ڪريان. ٢. وَلها= اي گهوٽ! اي پيارا ٻتار!. ڪِهَ= ڪيهہ، دَزَ، سنهي مٽي. جايُون= گلن جو نالو، 'جاءِ جا گل'. جَبات وڻ= (زَباد= مشڪ، خوشبوءِ) خوشبوءِ دار وڻ. ڏونرا ٽئا= (مٽان مٽيءَ سببان) اڇا ٿيا. ڏئونرو رنگ= اڇو رنگ: مومل ٽي چوي تہ: ڳاڙها رتول وِهاڻا جيڪي ڏريائي يعني هڪ جاءِ تي پيا ئي آهن ۽ توکان سواءِ استعمال ۾ ئي ناهن سي مٽان مٽي پوندي اڇا ٿي ويا آهن. ٣. رڻ ڪئو= وڏي تباهي ڪئي. قلب= هنيون، دل. ٻجهان= پانيان تہ. ٻهر وئو= هنيون جسم کان ٻاهر نڪري ويو. ۴. لونيس= ساڙيس، جلايس (مون کي ساڙيو جلايو). جيهيائي ڪِي= جهڙي جوڙي (جٽ) ڪئي!

Marfat.com

هَلبو هاٽي، ويرا ڪاڪِ وِهُ ٿي.

٥

ٿَن باغنِئُون بَس، جي ڪَنڌيءَ ڪاڪِ ڪَڪوريا
سوڍي رءَ سرتِيُون ڪاڪِ نہ اچي ڪَس
راڻي پائي رَسُ، ٿَنُ بيڙيءَ جئَن تاڙيو.

٦

ايندِهين مونئِين مَيندرا، وَڏِي جاڙ ڪِياءِ
وَرَڻُ نہ هوءِ وَلَها، هُندَ جَنّي مون جاڳاءِ
تہ سُتِيءَ جِي ساجاءِ، سوڍا سِگهيائي ٿِئي.

٧

هُئِي جي نہ هُئِي، توءِ راڻو رَنجُ رَکِي وِئو
مارِيَسِ اِنهين مامِري، جئَن سَيڪَنهِ ڳالهِ سُئِي
ڪُٽَنَ ساڻُ ڪُهِي، وِئو نِهوڙِي نِندَر ۾.

٨

اَڄُ نہ پَسان سي، آتَڻُ ڪِتَمِ جَنِ سِين
هاٽي ٿَنِي ڪي، ڪَنڌِيءَ ڪاڪِ نِهارِيان.

٩

اَڄُ نہ ڳالهائُونِ، هُون ڏيهاڙِي نِجهُري
پَسو پَهُ پِئُون، آتَڻُ سُڄو اُنِ ري.

١٠

اَڊِيُون آتَڻُ وارِيُون، نِرجا نَڪَ ٿِئا
وَڍِيا تان نہ وِٺا، پاٽان موريا مُنہ ۾.

١١

موري مُنہِ وَڏا ٿِئا، وَڍِئا تان نہ وَجَنِ
اَڊِيُون اناسَنِ، ٿَنِ ڪوجهَنِ ڪي ڪيئَن ڪَريان.

١٢

سِگهو موتِڄ سُپرين، ڪانئِياسَ ڪَرَنِ
ڪُنِيَسِ ڪَلامَنِ، وجهئو ويڻَ وَجَنِ جي.

١٣

سُٽِي طَعنو تُنهنجو، حالَ وِجايَمِ حَقَ
لَکين لوڏِي آئِيا، سوڍِي لاٿَمِ شَڪَ
ڏِنَمِ ڪاڪِ کَهَڪَ، سِگهو موتِڄُ سُپرين.

ويرا ڪاڪ= ڪاڪ جي ويرا= ڪاڪ جي پيٽي. وه ٿي= مونکي زهر ٿي ائي! ٥. باغنئون= باغن ڪان. نہ اچي ڪس= ڪش نہ اچي= نہ پائئي، نہ وٺي. رس= وڏو ڏکهو واجهہ جنهن سان ڪنڌيءَ لڳ بيڙي کي چڪي هلجي. ٦. جاڙ ڪياءِ= تو جٽ ڪئي. جَنّي= ڪجهہ ترسي. مون جاڳاءِ= مونکي جاڳائين ها. ستيءَ جي= مون ستي جي ساجاءِ (مومل ٿي چوي تہ اي راڻا! تون ايندي ساڻ بنا وڌيڪ سوچ ويچار جي پوئتي وري وئين. اي وَلها! توکي ائين ورڻ مناسب نہ هو. جيڪر ترسي (جَنّي) ويچار ڪري مون کي جاڳائين (ها) تہ تو کي بروقت خبر پئجي وڃي (ها) تہ مون سان ڪير ستي پئي آهي. ٧. هئي جي نہ هئي= ڳالهہ ائين هئي يا نہ هئي، مومل ميار دار هئي يا نہ هئي. توءِ= تہ بہ. رنج رکي وئو= راڻو مومل مٿان رنج رکي وئو. مامري= اختلاف، غلط فهمي. سيڪنهن ڳالهہ سئي= سيڪنهنَ ڳالهہ ٻڌي (تہ راڻو مومل تي رنج رکي ويو آهي). ڪُٽن ساڻ= ميار جي 'حرفن' سان (مومل ڏوهاري ڪا نہ هئي پر ميار وارو ڪُٽو مٿس پيو).وئو نهوڙي= وئو برباد ڪري. ٨. آتڻ ڪتم= آتڻ ۾ ويهي چرخو ڪتيم. جن سين= جن سهيلين سين. نهاريان= ڳوليان پئي (راڻي جي رسڻ ڪان پوءِ اهي بہ هليون ويون). ٩. ڳالهائون= سندن ڳالهاءِ، انهن سهيلين جو آواز. نجهري= نجهري ۾، گهر ۾. هون ڏيهاڙي نجهري= اهي جيڪي (هن ڪان اڳ) هر روز گهر ۾ ئي هونديون هيون. پہ پئون= ڪو پُور پئونِ، ڏسو جو انهن کي ڪو خيال آيو (= تہ راڻي جي رسامي ڪان پوءِ مومل پاڻ بي حال آهي؛ وٽس ويهي چا ڪبو!) ١٠. نرجا نڪ ٿيا= اڻ سُهائيندڙ ڳالهيون منهن (اکين ۽ نڪ) سامهون آيون پر حالت نہ بدلي. تان نہ وٺا= تہ بہ اهي (بي لڄائي وارا نرجا نڪ) وٺا نہ. موريا= ڦُٽا ۽ وڌيا. ١١. مُنهِ= منهن ۾. اناسن= جيڪي ناسن ڪان سواءِ آهن، جيڪي بالڪل بي لڄا آهن. ڪوجها= جيڪي چڱا ناهن، جيڪي اٺوندڙ آهن. ١٢. ڪانئياس= ساڙياس، مونکي ساڙيو. ڪرن= ڪر ماٺهن، ڪميڻن. ڪلامن= ڪَچن ڳالهائن، طعنن مهڻن. ويڻ= طعنن مهڻن وارا ڳالهاءِ. ١٣. حال وڃايم حق= پنهنجا حال ۽ حق وڃايم. حق (بيشڪ) پنهنجا حال وڃايم. سوڍا لاٿم شڪ= سوڍي منهنجا سڀ شڪ لاهي ڇڏيا (مون کي سندس همت ۽ حوصلي جي پوري پڪ ٿي وئي). کهڪ= کهڪاءِ، چير، ايذاءِ.

Marfat.com

١۴

آءٌ طعني سُوڙِي تُنهنجِي، مون طعنوئي تون
سو ڪِين سَرِئو مُون، جو سَرَتيءَ ڪَنهِ نہ سَرِئو.

١۵

جان جان ناہ نَصِيبَ ۾ مُومَلَ مَينڌرو
پُوندءِ، جِمَ پانهِين وَرِين، منجهان پِرت پَرو
راڻي لاءِ مَ رو، ويهہُ طعني سِين واڳِجي.

١٦

مُوملَ ناهي مَينڌرو توڻي مَنجهہ نَصِيبَ
مون کي مون حَبِيبَ، تان ئِي طعنو تُنهنجو.

وائي

اَچئو آتڻ واريون، طعنا ڏِينمر تي
راڻو تيلاهِين رُنو، ڪَرَ سِين ڪِلِيمُ جي
مِهڻا تنهنجا مينڌرا، مونکي ڏيهہُ سَجوئي ڏي
ڪارايان ڪيرُولِيُون، چاريان چانگي ڪي
پَٽرِ وارَ وِڇائيان راڻو جي رِيجهي
ڪِيئَن ڪريان، ڪاڏي وڃان، مونکِي سوڍو
سَجهہُ نہ ڏي.

داستان اٺون

١

تون ڍاٽي ڍَٽَ ڌَڻِي، تُون راڻو، تُون راءُ

مُومَلَ مُحتاجِيُون ڪَري عاجزِيُون اڳِياءِ
هُوءِ جي قولَ ڪِياءِ، سي سِگها پاڙِج سُپرين!

٢

تون ڍاٽي ڍَٽَ ڌَڻِي، ڍولا تُنهنجو ڍَٽُ
پائي ٹُراڙِي توريان تہ مُلڪُ نہ تُنهنجو مَٽُ
لاهي ڪَسَرَ ڪَٽُ، اَچِي ڪوڙِ ڦناٽُون ڪاڪِ ۾.

٣

ڍَٽَ مَ وَڃِجُ ڍولَ، ڪاٽِياري ڪاڪِ ڪَري
آءٌ اڳِهِين آهِيان، ٻَڌِي تُنهنجي ٻولَ
توڪي ساري سُپرين، هنئڙي اچَنِ هولَ
ٽِڪاٽا ۽ ٽولَ، وِسَهُ مون وِهُ ٿِيا.

۴

ڍاٽِي گهٽا اَچَنِ، رُوءِ راڻي جي ناهِ ڪو
تِنهِ سوڍي رءِ سَرِيرَ ۾ پِيا ڏُونهَ ڏُکَنِ
ڍاٽِي اڱڙين، ويلَ نہ ڪِنهِ وسارِئو.

۵

ڍاٽِي گهٽا اَچَنِ، مون مَنُ راڻي وَنگيو
ڪاڄا لائي مينڌري لالِي ڪي لِڱَنِ
راڻو اڱڙين، ڪَنهِين ويلَ نہ وِسَرِي.

٦

ڪِنهِ جِنهِ پُورَ پَچائِيُون، جِئَن اڪيون آبُ نہ ڪَنِ
راڻي جي رِهاڻَ ري وِرُوٽيون وَٽَن

١۴. سرئو= پلئہ پيو، حاصل ٿيو. ١۵. مومل مينڌرو= مومل کي مينڌرو (نصيب ۾ لکيل ناهي). جم پانهين ورين= متان پوئتي پير ڪرين. پوندءِ منجهان پرت پرو= پرت مان توکي پرو (ڏس) پوندو. ويهہ طعني سين واڳجي= طعني کي قبول ڪري ويهہ. ١٦. مون طعنوئي تون= مونکي پل تنهنجو ئي طعنو هجي، تون ئي تہ منهنجو طعنو آهين. وائي. تي= تنهن ڪري. ڪرسين= ڪاريندڙ سان. ڪيروليون= ڪيرول وڻ جون ٽاريون ۽ ان ۾ لڳل ڪيروليون، 'ڪيروليون' وليون. پٽر= پٽر ڪري، زمين تي. سَجُهہ= پرچڻ جو وجهہ. د-٨: ١. ڍاٽي= ڍٽ جو رهاڪُو. ڍٽ ڌڻي= ڍٽ جو مالڪ. ڍٽ= ٿر جو ڇاڇري تعلقي ۽ عمرڪوٽ تعلقي (جي ڀاڱي) وارو علائقو. محتاجيون= تنهنجي محتاجيءَ واريون خلمتون. عاجزيون= عاجزيءَ واريون منٿون ميڙون. پاڙج= پورا ڪج. ٢. ڍوليا، ڍولا= اي ڍول. لاهي ڪسر ڪٽ= ڪس ۽ زنگ کي ڪٽ. لاهي ڪسر ڪٽ= ڪاوڙ وارو زنگ ۽ ڪٽ دل تان لاهہ. ڦناٽون= طنبوءَ جي ٻاهران چوڌاري ڪپڙي جون ديوارون. ڪوڙ ڦناٽون= طنبو ۽ ڦناتون ڪوڙ، منزل ڪر. ٣. ڪاٽياري= ڪاڻ واري، جنهن ڏانهن ڪاڻ هجي، مياردار هجي. هول= ڊپ، خوف. وسهہ= اعتبار ڪر، چاڻ تہ. ۴. ڍاٽي= ڍٽ وارا. روءِ راڻي جي= راڻي جي صورت وارو، راڻي جهڙو. ڍاٽي= راڻو. ۵. ونگيو= ڦٽو، وڪوڙي قابو ڪيو. ٻي پڙهٽي 'ونگسئو'= ونگيو. اڃان بہ ٻي پڙهٽي: وِنڌسئو= وِنڌيو، من ۾ سوراخ ڪيو ۽ منهنجي من کي محبت جي سڳي ۾ پوئي ڇڏيو. ٦. وِروٽيون وٽن= سڪايون گهمن، ويڳاڻيون ٿيو پيون هلن.

Marfat.com

سي مُنيُون كيئن مَچَن، جي سوڍي سُوريءَ چاڙهيُون.

٧

سَجين تہ مان سُورُ لهي، اکيون پَري ڀاجهہَ
راڻي جي رِهاڻِ کي ويڻي وِجهان واجهہَ
سوڍا اِنهين ساجهہَ، پَسُ توشڪُون تکيا.

٨

کَري موٺ مَيندرو جي لُڏوڙيا لالُ
گهَرُ ٽَڙُ مِڙوئي گهوريان، هُوندَ، پنهنجو حالُ
راڻي ڏاران راڄ ۾، مون نہ گهُرجي مالُ
سوڍي کي سَوالُ، کَريان تِي قُربَ جو.

٩

حالُ قُربانُ، مالُ قُربانُ، گهوريان لُڏاڻو
مون فِدائِتي فقير جو رُسِي مَ راڻو
مُيَن سِينَ ماڻو، مُناسِبُ نہ مَيندرا.

١٠

سِكي هنيُون سَڏَ مَري راڻي جيءَ رهاڻِ
موناءِي سو مَيندرو، اَللهُ اَگهِ آڻِ
تان مون پَئي نہ ڪاڻِ، صُباحَ وِچ سَرَتيين.

١١

مون گهَرِ اَچِي جي تِئي مَيندرو مهماڻُ
آنُ نِي جهوکيان آگِ ۾، جيري وِجهان ’جاڻُ‘
تاڻي تُنُورَنِ ۾ پيري هَٽان ’يانُ‘
پيڪَن سُوڍو پاڻُ، گهَرُ ٽَڙُ گهوريان پرينءَ تانُ.

١٢

راڻا رهاڻيون، سوڍا ويئي سارِيان
سَهسين سِجَ اُلٽا، راتيون وِهاڻيون
کوڙين مون ڪاڻِيُون، ڍولا ڍکي آءُ تون.

١٣

نہ وارثُ، نہ وَلهو، نہ سَگ، نہ سِياڪو
تو پُڄاڻا سُپرين، آيُمِ اولاڪو
پانڌيا پارايو، ڏِجاهُ ڏاڻي ڍولَ کي.

١٤

سَگُ تُنهنجي سونُ کِي، اَڳِي هُيَسِ لوهُ
مَتو مَتائِن ناهِ کو، توبہ پنان توهُ
ڏِسي واسِي ڏوهُ، ڍولا ڍَکِ ڍِلائِيُون.

١٥

سَگُ تُنهنجي سونُ کِي، اَڳِي هُيَسِ رِيءُ
معلوم توکي ميندرا حالُ منهنجو هِيءُ
ڍولا ڍَکَڻُ ٿِيءُ، ڪامِلَ کَچائِنَ جو.

١٦

راڻا تُنهنجي راهَ تي ويئِي ريليان رَوَ
دوست دِلاسو نہ ڏيين جانِبَ جيڏو جَوَ

٧. اکيون سجين= اکيون کڻي نگاه ڪرين. پري ڀاجهہ= ڀاجهہ پري= پيار سان نظر ڪري، رهاڻ= پياري وٺندڙ ڪچهري، واجهہ وجهڻ= وجهہ پيچ جاچڻ، هيلا هلائڻ. ويڻي وجهان واجهہ= ويڻي حيلا هلايان. ساجهہ= سَجهہ، سهولت، سَبب. توشڪون تکيا= طعام پلنگ وهاڻا (اي سوڍل! تون ڪنهن سجهہ سانگي اچ ۽ اچي هتي جا عيش ماڻ جيڪي مون تولاءِ تيار ڪيا آهن). ١٠. سڏ مري= سڏ ۾ مري، سڏون ڪري پيو مري. مون پئي نہ ڪاڻ= مون تي ڪاڻ نہ پئي، آءٌ ڪاٽياري نہ ٿيان، مون تي ميار نہ اچي. ١١. آن‘= آءٌ، پاڻپڻو، پنهنجو پاڻ. جهوکيان= اندر ڪريان، اندر باه ۾ وجهان. تنور= باه جو گُندلو، باه جو مچ. پيري هٽان= واکي هٽان. ’ياڻ‘= يانئڻ، پنهنجو پاڻ کي ڪجهہ ڪري يانئڻ، غرور. ١٢. ساريان= ياد ڪريان. رهاڻيون= (تنهنجيون منهنجيون پاڻ ۾) محبت ڀريون ڪچهريون. الٽا= لهي ويا (رهاڻيون ڪندي). راتيون وهاڻيون= راتيون وهامي ويون (صبح ٿي ويا). ڪاڻيون= ميارون. ڍکي= پردي ڀَن ۾ رکي، وساري، بخشي. ١٣. ولهو= گهوٽ، ڀتار. سياڪو= مٽري مائٽري، عزازت. اولاڪو= وڇوڙو، ڏاهگ. پارايو= نياپو. ١٤. سون کي= سون کَيَس. متو= ڇيهہ. توه= رحم ڪرم، احسان، مهر. ١٥. رِيءُ= ريهہ. مَٽُ. ڍکڻ= ڍڪ، پردو. ١٦. ريليان رَوَ= پئي ليٽان، اُٿلان پٿلان (پاڻيءَ جو رو (وهڪرو) پَٽ ريلي ويندو آهي، پَلٽ ڪري ساري زمين مٿان وري ويندو آهي. جڏن اٿل وارو پاڻي پلٽ ڪري پيو پَٽ کي ريليندو آهي، تڏن مومل بہ چڻ پئي ’رو ريلي‘، راڻي جي اچڻ واري واٽ تي ٻيهي، ويهي، سمهي، اُٿلي پُٿلي). جيڏو جَوَ= جَوَ جيڏو، ٿورو ڪجهہ ذرو.

Marfat.com

توڙي سوَڍِنِ سَوَ، تہ بہ مَٽِ نہ تنهنجو مينڌرا.

١٧

توکي مَعلُوم مُنهنجِيُون، سوڍا سيئي
آڳانڍو اَرواحَ کي آهنِ اُهيئِي
وِهڪَ مون ويئي، پُڇايو پُڇان پَهِي.

١٨

ڪَڪوري ڪاڪِ وَهي، راڻا پانءِ مَ رَٽُ
سوڍا اِيءَ سَربَتُ، نِسوروئِي نِيهَ جو.

١٩

وينِي نِتِ نِهَارِيَان راڻا تُنهنجو راهُ
مونٽائي ماڳِنِ ۾ آڻيندوءِ اَللهُ
سوڍا تو ڳرِ ساهُ، ناٿَ راڻا گهٽا راڄَ ۾.

20

مِيان مَينڌرا موٽُ، بَخشِ ڪَرِ بُڇائِيُون
تون گهٽن جو گهوٽُ، مون وِرُ تون هِين هيڪڙو.

وائي

نيئِي نيئِي ڏيج، پانڌِي پرينءَ سَنيهڙو
ڪالُهہ ڪُمائِنا گُلڙا، سُڪا مَتي سيجَ
تو لئي هنجهون هاريان، هِي جي منجهان هيجَ
جئن تو پيرو نہ ڪِئو، تان مون مُئي سُڻيج.

داستان نائون

١

ڪِينَ ساڱاهِيُمِ سُپرِينَ جاڙُونِ ڪِيَمِ جالَ
سيئي سوڍا ڪالَ، موٽي آيَمِ مُنهَ ۾.

٢

ڪِينَ ساڱاهِيُمِ سُپرِينَ جاڙون ڪِيَمِ جِتِ
سيئِي سوڍا تِتِ، موٽي مُنه ۾ آئِيُون.

٣

ڪِينَ ساڱاهِيُمِ سُپرِين، جاڙُون ڪِيَمِ جي
سوڍا مونکي سي، موٽِي آيُون مُنهَ ۾.

٤

خاموشِي خَبَرَ جِي، مُومَلَ چَئي، مون مَتِ
صَبرُ تو سُپَتِ، حَقِ مُنهنجي مَينڌرا.

٥

تو ۾ بَڌِيَسِ تي، جئن مُنهَ ۾ مَديون نہ ڏِيين
ڍولا ڍَڪِيَئِي جي، سي متان عَيبَ اُگهاڙِيين.

٦

جئن مُنهَ ۾ مَديون نہ ڏِيين، تو ۾ تي بَڌَياسِ
سوڍا ان سُهاڳَ کي، وينِي واجهاياسِ
ڍولي ڍَڪياسِ، ڏيئي پانڌُ پَناهَ جو.

توڙي سوڍن سَوَ= توڙي سوڍا سَوَ مڙن تہ بہ تنهنجو مٽ ڪو نہ ٿئي. ١٧. منهنجيون= تنهنجي پيار جي ڪري توسان ڪيل منهنجيون پيار واريون ڪچهريون. آڳانڊو= آسرو، آٽت. وهڪ= هڪ جاءِ ويهڻ، آرام ۽ خوشيءَ. پهي= واٽ سان ايندا ويندا، پانڌي. قاصد. ١٨. ڪاڪ= ندي، ڪڪوري وَهي= ڪڪوريل (ذرا ڳاڙهيري) پاڻيءَ سان پئي وهي. ان ۾ جيڪو پاڻيءَ وهي پيو سو ڪڪوريل آهي. ڇو هيءَ ڪڪوريل نيهن جو شربت آهي. ١٩. تنهنجو راهُ= رستو. تنهنجي اچڻ وارو رستو. تو ڳر= تو وٽ. د-٩: ١. ڪين ساڱاهير= مون ڌيان نہ ڏنو، مون خيال نہ ڪيو، مون محسوس نہ ڪيو، نہ سمجهيو. جاڙون= زوراوريون، ڏاڍايون، مدايون. جال= گهڻيون. ڪال= ڪالهہ. موٽي آيون منهن ۾= مون کي سامهون آيون، منهن مقابل ٿيون، مخالف ٿيون. ٤. خاموشي خبر جي= مجموعي طور سان بيت جي معنيٰ تہ: راڻو رات جو آيو ڏٺائين تہ مومل سان ڪو مرد ستل آهي. ڪيس اها خبر پئي پر خاموشيءَ سان واپس هليو ويو. هو پوءِ بہ صبر سان خاموش رهيو ۽ اها خبر ٻئي ڪنهن کي ڪا نہ ٻڌايائين. سندس انهيءَ خاموشي ۽ صبر ۾، مومل لاءِ هڪ مت يا نصيحت هئي، تہ راڻي سندس ڍڪ ڍڪيو آهي پر هو پاڻ بہ دانهن ڪرڻ بدران صبر سان پاڻ کي بي گناهہ ثابت ڪري. ٥. تو ۾ ٻڌيس= تنهنجي محبت ۾ ٻڌجي قابو ٿي ويس. منهن ۾ مديون ڏيڻ= منهن تي مٺايون بيان ڪرڻ ۽ مهڻا ڏيڻ تہ توهئن ڪيو ۽ هُونءَ ڪيو! عيب اگهاڙي سامهون وڃڻ ڏيڻ. ٦. تي= تڏهن، تنهن جي ڪري. ان سهاڳ کي= ان سهاڳ کي جنهن ۾ پتار عيب ڍڪي ٿو. ويٺي وجهاياس= مون ويٺي واجهايو آهي (تہ اي راڻا، تون شال پرچين ۽ راضي رهين: من اهو منهنجو سهاڳ سلامت ٿي). ڍولي ڍڪياس= تہ جيئن ڍولو راڻو مونکي ڍڪي، منهنجا عيب ڍڪي: (ان لاءِ مون واجهايو آهي، موقعي جو انتظار ڪيو آهي).

Marfat.com

٧

ٻائي آيَس پاندَ ۾ سوڍا سَيِيئي
ڍولا ڍِکِج اِي، مَجُڻ عيبَ اَپَڻِيين.

٨

ڍولي ڍَکي آهِيان، هُيَسِ اَگهاڙِي
ڏيئي لِکَ لاڙِي، کَکَرُ کِئائِيمِ کاکِ جو.

٩

ڍولي ڍَکِي آهِيان، هُيَسِ اَگهاڙِي اَڳَ
جوڙِي وچان جَڳَ، کَکَرُ کِئائِيمِ کاکِ جو.

١٠

ڍولي ڍَکِي آهِيان، هُيَسِ اَگهاڙِي اَتِ
پاري پنهنجي پَتَ، کَکَرُ کِئائِيمِ کاکِ جو.

١١

ڍولي ڍَکِي آهِيان، هُيَسِ اَگهاڙِي آنءُ
رکي پنهنجو نانءُ، کَکَرُ کِئائِيم کاکِ جو.

١٢

کَکَرُ کِئائِيمِ کاکَ جو، ڏيئي لاڙِي لِکَ
هاٽي مَتي ڍِکَ، چَڙهئو تِي چاڳَ کَريان.

١٣

سوڍا صَبرُ تُنهنجو، مَرَکُ لَڄايَنِ
'چُپُ' سين جي چَوَنِ، اَدَبُ کِجي اُنِ جو.

١٤

سوڍا صَبرُ تُنهنجو، لَڄايَنِ مَرَکُ
نہ کُچَڻَ سِين نَکُ، رِءَ رُکَ راڻي وَڍِئو.

١٥

سوڍا صَبرُ تُنهنجو سَپِني سيکاري
مُومَلَ جي واري، کُهُ جاڻا کوهُ ٿِئو.

١٦

سوڍا صَبرُ تُنهنجو سَپِنِي سُنهائي
'چُپُ' سِين چَلائي، چِٽيون جي چُٽَڻَ جيون.

١٧

سوڍا صَبرُ تُنهنجو سيکاري سَهَسَ
پُڄِي تِئان پَهَسَ، مونکي نيئي نَصيب جهَلئو.

١٨

سوڍا صَبرُ تُنهنجو، مُومَلَ مَتِ ٿِئو
تو جو کالَهہ کِئو، تِنہ مَديون ميڻي چَڏِيُون.

---

٨. هن سٽ ۾ شاعريءَ جي ڪمال سان، اجرڪ جي 'ڪکر' (چِٽُر) کي ڪاڪ جو 'ڪکر' (ابر، بادل) ڪيو ويو آهي. لاڙ ۾ ڪَکر جي چٽر يا ڊزائين واري اجرڪ عام مقبول آهي، ڪکر جي اها ڊزائين 'لاڙي لِک' (نقش) واري آهي؛ لاڙي لِک سان ڪکر ڊزائين نهيندي. مومل تي چوي ٿہ: راڻي لاڙي لِک ڏيئي مونکي ڪاڪ جو ڪکر ڪري ڇڏيو (ڪاڪ تي جي ڪر بادل ٿئي تہ ڄڻ رنگ لڳي وڃا! اجرڪ جي ڪکر ڊزائين بہ لاڙي لک سان رنگ لائي ٿي، نهايت سهڻي ٿئي ٿي). ١٢. ڏڪ= شادي وقت 'ڏڪ وهارڻ' جي رسم. ڏڪ چڙهئو= شادي واري خوشيءَ ۾ اچئو. چاڳ ڪريان= انگل ڪريان. ناز ڪريان، مزا ماڻيان. ١٣. صبر تنهنجو= تنهنجي ماٺ (مومل تي چوي تہ: اي راڻا، تو مون سان ڦاٺهو ستل ڏٺو، پر اِها ڪل ڪنهن کي ڪا نہ ڏنيئي پنهنجو شڪ پاڻ تائين رهيئي منهنجو عيب نہ اُگهاڙيئي، منهنجي ڪوجهي ڳالهہ ٻئي سان ڪانہ ڪيئي). مرڪ= سُهائيندڙ، نهندڙ، جڳائيندڙ. لڄايئي= لڄايلن لاءِ، جيڪي لوڪ اڳيان لڄي ٿين تن لاءِ. چُپ سين جي چون= جيڪي چپ (ماٺ صبر) وسيلي سمجهائن، جيڪي چپ ۾ رهڻ سان ئي سمجهائن. ١٤. راڻي نہ ڪچَڻ سان، پنهنجي صبر سان، بنا رُڪ جي (بنا خنجر يا ڪاتيءَ جي) ڄڻ مومل جو نڪ وڍي ڇڏيو، ڪيس لوڪ لڄارو ڪري ڇڏيو. ١٦. سُنهائي= گس لائي، سنئون هلائي. چٽڻ جون= چوڻ جون، آڏو چئي ڏيڻ واريون. چِٽيون جي چُٽَڻ جون= اهي جيڪي آڏو چٽو چئي ڏيڻ واريون آهن، اهي جيڪي سامهون ورندي ڏيڻ واريون آهن، اهي جيڪي بي ادب آهن، ١٧. سهس= سوين. پهس= اڳ ۾، اڳوات. (سٽ جي معنيٰ=) اي راڻا، تنهنجو صبر سَوَن کي ٿو سمجهائي؛ پر ان صبر ۽ سکڻ کان منهنجي (بد) قسمت مون کان اڳ اتي پهچي ٿي ۽ مونکي (اُن سبق وٺڻ کان). جهلي ڇڏي ٿي.

Marfat.com

١٩

سوڍا صَبرُ تُنهنجي ماڙهُو ڪِي مُومَلَ
ڪُپَرَ منجهان ڪَلَ، پيئَمِ پرين تُنهنجي.

٢٠

سوڍا صَبرُ تُنهنجو بي عَقُلَن عَقُلُ
آهي انگُ اَمُلُ، ماٺِ تُنهنجي مينڌرا.

٢١

موتِي آيو مُنهَ ۾، سوڍا صَبرُ جَنِ
سي لَجايُون لَڄَنِ، پَسِئُو عيبَ اڳِيان.

٢٢

پَسِي عيبَ اڳِيان، سوڍا شرمايُون
نَڪَ نِرجايُون، موتِي آيُن مُنهَ ۾.

وائي

مَـينڌرا مـون ڪـي،

راڻا! چِمِ وِساري ڇَڏِيين

مونکي طعنا تُنهنجا، ڏيهُ مِڙوئي ڏي

مُنهَ ۾ مديون نہ ڏِيين، سِي مون ڏي سِيي

متان عيبَ اُپَٽِئين، ڊوهَ جي ڏَڪيئي

وِڌمِ ڦَٽُ فِراقَ جو، جِهتَ جي ڏري.

داستان ڏهون

١

راڻي جي رهاڻ مان ڪو آديسِي آئو
چوڏهينءَ ماهَ چَنڊرَ جَئن ڪِئو سامِي سَهائو
لَٿو اونڌائو، جوڳِيءَ سَنڌِي جوتِ سان.

٢

راڻي جي رهاڻ مان ڪو آيو آديسِي
ڪَٿُوريءَ خُوشبُوءِ سِين، وِلاتَ سَڀ واسِي
سُوڊو سَناسِي، اُتاهِين تِي آئِيو.

٣

راڻي ريبارو، تو ڏانهَ مُڪو ٽڪڙو
لُڊوٽِئا لَطِيفُ چَئِي، مانجِهي موچارو:
'صُبح سَوارو، ڪاڪِ گهڙَندو ڪَرَهو.'

٤

نٿُون نِيَاپو آئِيو راڻي مُلا راتِ
لَڌيسُون لَطِيفُ چَئِي، ڪَنا ڏاتَرَ ڏاتِ:
'ڪانہ پُڇي تو ذاتِ، جي آيا سي اگهِيا.'

٥

راڻو رَبُ راضِي ڪَري مانَ وَرائي واڳَ
چَنڊَنَ سِين چِڪَ ڪِئُو، مومَلُ لِنبي ماڳُ
سوڍي جي سُهاڳَ، ڏِٺُ مِڙيئي ڏِڪِئو.

٦

راڻي سندو رُوحَ ۾ پَسو پَگهُہ پُئومِ
بيڙِي جيئن بَڌِي وئو سوڍو ساهُ سَندومِ
وِهَڻُ وِهُ ٿِئومِ، جاڳيو ٿِي جَرُ هارِيان.

١٩. ماڙهو ڪي= ماڻهو ڪئي، ماڻهپي واري ڪئي. ڪپر= ڪُريت (منهنجي)، ريت نيت خلاف منهنجي رَوِش (مومل چوي ٿي تہ: مون ڪريت ڪئي جو سومل ڪي مردانو ويس ڏيئي پاڻ سان گڏ سمهاريم جنهن کي ڏسي راڻو رسي ويو پر پوءِ منهنجو ڏک ڏکيائين. ان مان مونکي سندس اخلاق ۽ عظمت جو پتو پيو (منهنجي ڪيل ڪريت جي نتيجي طور مونکي اهو پتو پيو). ٢٠. بي عقلن عقل= بي عقلن لاءِ عقل. انگ (ف. انگبين)= ماکي. انگ= حرفت، چال. ٢١. راڻي سوڍي جو 'صبر' جن جي اکين آڏو آيو تہ اهي پنهنجن عيبن کي ڏسي لڄ شرم ۾ لڄڻ لڳيون. ٢٢. نڪ نرجايون= پنهنجيون بي لڄائي واريون هلتون، پنهنجيون بي حيائي واريون لغزشون. وائي. جهت جي ذري مونکي فراق جو ڦٽ وڌو. جهت= رخ، لاڙو، محبت. د-١٠: ١. راڻي جي رهاڻ مان= (تصوف جي لحاظ سان) نبي صلعم جي ڪچهري مان، سندس ڏنل تعليم جي ڇاڻ مان. آديسي= عارف، درويش. سُهائو= روشني وارو ماحول. جوڳي= مُوَحد، عارف. جوت= روشني. ٣. ريبارو= قاصد. لڊوٽئا= لُڊاٽي مان. مانجهي موچارو= چڱو ۽ وڏي طاقت وارو. صبح جو سويرو. ڪاڪ گهڙندو= ڪاڪ ۾ گهڙندو (هن بيت ۾، 'مومل جي ڪاڪ' کي قبر سان روايتي تشبيهہ وارو پس منظر سمايل آهي. ائين لڳي ٿو تہ هن داستان ۾ هن تشبيهہ وارا بيت شاهہ صاحب جڏهن پنهنجي عمر جي آخري ڏينهن ۾ چيا) ٤. ڏات= نوازش، بخشش (جنهن جو آخري سٽ ۾ ذڪر آهي). ٦. پگهہ= بيڙي کي تڙ بندر تي ٻڌڻ جو رسو. پگهہ پوڻ بيڙي جو پگهہ جي رسي سان ٻڌجڻ. جر هاريان= روئان ۽ اکين مان ڳوڙها ڳاڙيان.

Marfat.com

٧

جَڳَ جِيهَين چوءِ، سودِو تِيئَن نه سِڪِيو
راڻو تيئَن نه هوءِ، جئَن ڪا لوڪَ لڪَ پَئي.

٨

ڪَثافَت جا ڪاڪِ جي سا مَيندري مينيام
اوڳُڻَ عيبَ سَندامِ، سَيَ ڍولي ڍَڪي ڇَڏِئا.

٩

سودِو سوائِي، پِئو رُوءِ راڻي جي ناهِ ڪو
لُڊُوڙِئا لَطِيفُ چَئي، لالِي تِنهِ لائِي
ڪانهي ٻِي وائِي، تِئو مِڙوئِي مينڌرو.

١٠

رُوءِ راڻي جي ناهِ ڪو، سودِو سَين سُونهَ
لاتائِين لَطيفُ چَئي مَتان دِلين دُونهَ
ڪانهي ٻِي وِرُونهَ، تِئو مِڙوئي مَيندرو.

١١

سودِا ٻئا سُجانَ، پَرَ رُوءِ راڻي جي ناهِ ڪو
نِسوريائي نِيهَ جي ڪسيائين ڪمانَ
ڇَڏِي وِئا چوهَ ۾ دَعواڻون ديوانَ
ٻي رهيائِي ڪان، تِئو مِڙوئِي مَيندرو.

١٢

پَلاڻِياڻُون پَنڌِ ٿِئا، لَڏِيو لَطِيفَنِ
هَٿان حَبِيبَنِ، ڪونه ڏُکويو ڪَڏِهِين.

١٣

جا پُون پيرين مُون، سا پُون مَٿي سَڄڻين
ڏِڳَ لَنبا ڏُوڙِ ۾، اُپِي ڏٺاسُون
ڏِينهَ مِڙيئي ڏُون، اُٿي لوچِ لَطِيفُ چَئي.

وائي

ويهِي ويهِي سو هرگز هَلِبو،
پانـديئـــڙا پَرَ ڏِيهي
ويهِي ويهِي سو البَتَ هَلِبو، ساٿيڙا پَرڏيهي
گڏُ گُذاريئِي جَن سان، ساٿُ نه هَلندَئِي سيئِي
ڏُڙَ لَنيندَئِي ڏُوڙِ ۾، مَتان ڏاڪِين ڏيئي
کِهڙيُون ڪَٻيُون ڳالهڙيون، اُتِ پَرِ پنجوءِ ويهِي
اِيندَئِي مَلَڪ موتَ جا، ڳالهه ڪَندين تون ڪيهِي.

---

٧. لوڪ لک پئي= لوڪ کي معلوم ٿي وڃي. ٨. ڪثافت= ميرائي، مدائي. ڪاڪ جي= ڪاڪ محل ۾ ڪيل گناهن جي (طلسم ڪرڻ، ڊوڪو ڏيڻ، ماڻهو مارائڻ وغيره). ٩. سوائي= سوايو، ٻين سيني کان وڌيڪ. لڊورئا= (لفظي معنيٰ) لُڊورئي ڪان، لڏاڻي ڪان. (اصطلاحي معنيٰ) ڪاڪ ندي جي ڳاڙهي پاڻي ڪان، مومل جي ڪاڪ محل ڪان، مومل جي ماڳ ڪان. لالي تنه لائي= تنهن عشق جي لالاڻ لائي. ١٠. دونهِ= دونهون، ڪس ۽ ڪاراڻ. وررونه= پچار. ١١. سجان، سڄاڻ= وڏي ڄاڻ وارا. روءِ راڻي جي= راڻي جهڙو. نسوريائي نيه جي= بالڪل ئي عشق جي. ڪسيائين ڪمان= ڪمان چاڙهائين (نشان هٽڻ لاءِ). ديوان= وڏا پڙهيا، پختا، اڪابر. ١٢. پنڌ ٿيا= روانا ٿيا، هليا ويا، لڏي ويا، (گذاري وئا، هي جهان ڇڏي وئا). لطيفن= سهڻن سڀاجهن. انهن پيارن سڄڻن جي هٿان ڪو ڪونه ڏکويو، ڪنهن کي ڪو ايذاء ڪونه پهتو. ١٣. پون= زمين. پيرين مون= منهنجي پيرن هيٺان. مٿي سڄڻين= منهنجي سڄڻن جي مٿان جيڪي زمين ۾ پوريل آهن. ڏگَ= وڏا زبردست طاقتور مڙس. اُپي ڏٺا سون= (پنهنجي اکين سان) بيٺي ڏٺا سون. ڏون= ٻه (هڪ ڄم وارو ٻيو موت وارو).

Marfat.com

سُر ليلان

چنيسر ۽ ليلان جو پاڻ ۾ ور ۽ وني وارو رشتو آهي. چنيسر جو ليلان تي پيار ۽ ڪلي طور تي اعتبار آهي؛ ليلان جو بہ پنهنجي وَر سان سچائي وارو ناتو آهي، پر هو خود خيال تي خطاوار ٿئي ٿي. چنيسر سندس خطائون ڍڪي ٿو، تان جو ليلان هار تي هرکي ٿي ۽ ڪونروء ڪان هار وٺي ڪيس چنيسر جي پيار ۾ پاڻ سان پتيار ڪري ٿي. اُن تي چنيسر ليلان کي ڏُهاڳ ڏئي ٿو ۽ پاڻ ڪان پري ڪري ٿو. جڏهن ليلان ڏهاڳ ڏسي ٿي تہ پشيمان ٿئي ٿي ۽ منٿون ڪري ٿي تہ من چنيسر راضي ٿئي!

هن سُر ۾، ور ۽ وني واري رشتي جي پيار ۽ اعتبار واري ماحول ۾، ڪانڌ جو وڙائتو ۽ وڏي ڪاند وارو هجڻ ۽ وني ء جو هرحال ۾ ور جي اعتماد تي پورو ثابت ٿيڻ واري اعليٰ فڪر جا اهڃاڻ ڏنا آهن. داسڙو دليون پرکي ٿو؛ متان ڪا ليلان وانگر دل ڏيڻ بدران ٻاهرئين هار سينگار سان پاڻ وٽائڻ جي ڪوشش ڪري!

وصل تنه وڃائيو سينڌ سرمي سيئن
سا لوئي ليلان جيئن، مٽيون جنهن مِنو ڪئو.

داستان پهريون

١

داغُ ٽُنهنجو دائمَا ماري مَعذُورِي
سائينءَ ڪارَڻِ سُپرِينِ وجهِج مَ ڏُورِي
آءُ تون حُضُورِي، تہ مَٽيُون وِجهان مَجَ ۾.

٢

مَٽيُون وِجهان مَجَ ۾، هائِيءَ هَٽان هارُ
پري جي پَتارُ، تہ ميريائِي مانُ لَهان.

٣

هائيءَ وِجهان هارَ کي منجهان ڪارَ ڪَٽِي
ڦِڳائِي ڦِنو ڪريان هَٽِن ساڻُ هَٽِي
تو سِين جامَ ٽَٽِي، اَڱِليُون اوڇيون ٿِيُون.

۴

مَٽيُون سو نہ مٽيُون، جو تون پَسِي هارُ هرڪِيين
اَصُل آهي اَڪِهين سندو ڪُوڙ ڪَٽِيُون
اِنَ گهوڙِنِ هَنئِي ڪَهَٽيُون، دوسِئان ڏُورِ ڪِيون.

۵

جو تو مَٽيون پائيو، اَصل ڪُوڙو ڪَچُ
هِنِ ڏُتيري هارَ کي تون سوپي پانءَ مَ سَچ
هِتِ ڳالهيون ڪَرِين ڳَچُ هُتِ حرفُ نہ هلنئي هيڪڙو.

٦

مَٽيُون هارُ هَٽِي، پَلنگَ سِرَ پِٽُون ڪَريان
جِنه تان چِٽُ ڪَٽِي، وِئو وِينڊڙيارو وَلهَو.

٧

مَٽيين اُتي موهِجي چَرِئو چِٽُ ٽِئوءَ
هارُ ڪَٽِي هوڏُ مان ڪُجاڙو سَرِئوءَ

د-١: ١. معذوري= هي معذوري (ليلان)، هي معذرت واري، ڪاٺياري، خطا وار. سائينءَ ڪارڻ= ڏٽيءَ جي واسطي. دوري= وڏي وٿي، وڇوڙو. حضوري= 'حضور' ۾ ويندڙ، وڏي درجي وارا. مٽيون= هار. ٢. هائيءَ هٽان= هائيء ۾ هٽان، هاجي ۾ هٽان. (هائي= حاوي) باهہ ۾ وجهان. پري= راضي ٿئي. پتار= ليلان جو پتار چنيسر. ميريائي= باوجود انهيءَ جي جو ميري آهيان، ميري هوندي، گنهگار هوندي. ٣. منجهان ڪار ڪٽي= خارَ مان ڪٽي (هائيءَ ۾ وجهان)، وڏي ڪاوڙ مان ڪٽي. ڦڳائي ڦنو ڪريان= اڇلائي ڦنو ڪريان. ٽٽي= ٽٽڪي، ڇڪ ڇڪان ڪري، توسين ٽٽي= توسين ڪشومت ڪري. اڱليون= ميريون، (اصطلاح طور هت معنيٰ) ويچاريون نماڻيون (جيڪي اڳ توکي ويجهو هيون). اوڇيون= ڏاريون ٿيون، دور ٿيون، اجنبي ٿيون. ۴. "مٽيون سو نہ مٽيون"= "هي مٽيو اهو (قيمتي مٽيو) ناهي". هرڪيين= سڏائتي ٿي پئين، جو تون ان لاءِ سِڪين. ڪٽيون= ڪٽو، ننگ، ٻڙو. ڪوڙ ڪٽيون= ڪوڙ جو ڪٽو، ڪوڙو ٻڙو. گهوڙن هنئي= (اصطلاح) ماريي، نياڳي. ۵. ڏيترو يا ڏُتارو هارُ= ڏُتو، ڏوڪو ڏيندڙ. ٦. پٽون ڪريان= ذرا ذرا ڪريان. وِينڊڙيارو= مُنڍيءَ وارو. ولهو= گهوٽ. ٧. موهجي= هرڪي. ڪجاڙو سرئوء= چا وريوء، چا پلٽ پيوء.

Marfat.com

اَڳهن اَنگُ وِنگوءِ، آيُئہ ڏنءُ ڏهاڳَ جو.

٨

مَٽيين اُتي موهِجي هاري ڳيڙءِ هارُ
ڪوڙيين ڪَيا ڪيترا اِنهين خَرَ خُوارُ
پري وِئوءِ پَتارُ، آيُئِي ڏنءُ ڏهاڳَ جو.

٩

مَٽيين اُتي موهِجي، هاري پاٽِئي هَسُ
تو پانيو مون سين هُوندا راڳَ رهاٽِيُون رَسَ
وَري ويئِي وَسَ، تي آيوءِ ڏنءُ ڏهاڳَ جو.

١٠

مَٽيين مَتي موهِجي، مُوڙهي ڪِيوءِ مَرَڪُ
چَئي چَنيسرَ جامَ سين وِڏوءِ وڏو فَرَقُ
وَري وِئو وَرَقُ، آيُئِي ڏنءُ ڏهاڳَ جو.

١١

مَٽيين مَتي جي هُئا ٿَنِ چِٽَرنِ ڦيريُمِ چِٽُ
'هارُ ڪَنينديسِ' هوڏَ سين، ڪِين نيبهُ تيندمِ نِتُ
ڪُونرُوءِ جو ڪِرتُ، مُونهان مَتاهُون ٿِئو.'

١٢

جيڪَرَ پانيَان اِيئن، تہ ڪو دِلِ مَتيندو داسَڙو
تہ سُوڙهہَ لَڳَندي سِينئن، هُوندَ هَٿين هارُ نہ جهلِيان.

١٣

هُيَسِ گَهٽو هُشيارَ، پر ڪَلَ نہ پيِيمِ ڪانڌَ جي
مُون پانيون موچاري ٿِيان هنيين وجهي هارُ
ڪانڌَ ڪُوڙيءَ جو نہ وٽيو سَئين پَتين سينگارُ
وَهمُ لَهي وِينجهارُ، تو دِليُون پَرڪي داسَڙو.

١۴

ساهيڙيون ۽ سَرتِيُون ڪِلَنِ سَڀِ مَتامِ
چِڪُسِ ڪَمَ سَندامِ، جُونا ڏِنا جيڏِيين.

١۵

ٽڙڪِي پَسِي ٽوڪُ، تِرڪِي ٽڪَبرِ پَئِي
اَچِئو اچِئو 'اَڳلِي' چَئي لِيلان ڪي لوڪُ
اَندرُ اويالَنِ سِين ساڙي ڪِيائُونسِ سوڪُ
ٻالاپَڻَ جو ٻوڪُ، وِئو ويچاريءَ وِسَري.

١٦

چَنيسَرُ چَورَنگُ، ٻہ-رَنگو لوڪُ ٻِئو
تِنهِ سِين چِنئو سَنگُ، وَجِئو هارَ هَٽُ چُهين.

١٧

چَنيسَرَ جي چِٽَ ۾ ڪِين جو اَڳَ هُئو
تِهان پوءِ ٿِئو، مَٽيين سَندو مامرو.

١٨

ڏاهِي هُيَسِ ڏيهہَ ۾، سَرتِينِ مَنجهہِ سُڄاڻِ
ڪا جا پيِيمِ ڪاڻِ، جِئن مُنہُ مَتاهُون نہ ڪَٿان.

١٩

اَللهَ ڏاهِي مَ ٿِيان، ڏاهِيُون ڏُکَ ڏِسَنِ

وِنگوءِ= مُڙيل، ڏنگو اُلٽو (تنهنجو). ٨. ڳيڙءِ= ورڻئہ، ونٽئہ. پري وئوءِ= ڦِري ويوءِ، ڪاوڙجي ويو. ڏنءِ= وڏي ساڙيندڙ جلائي چڏيندڙ باھ. ٩. هاري= موڳي، نياڳي، وري ويئي وس= پاٽي مٿان وري ويو. ١٠. موڙهي= مُنڌل، چري. چَئي= آڏو ڳالهائي، منهن ماري ڪري. وري وئو ورق= پنو-اٿلي وئو، ڀاڳ ڦٽي وئو، چنيسر توتان دل ڪٽي وئو. ١١. مٽيين مٽي= هار تي، هار جي وچ واري مٽيي تي. هوڏ سين= سَٽي ۾، سودي جي داءَ ۾. ڪين= (ٻولي آهي) ۽ پڻ، اجا ڪجھ وڌيڪ. نيبه تيندم= منهنجو ٿيندو ۽ مون ساڻ ئي هوندو. ڪرت= عمل، ناھ. ١٢. دل مٽيندو= (مون ڪان) دل ڦيرائيندو. سُوڙهہ لڳڻ= وڏي سختي لڳڻ. هار نہ جهليان= (ڪونروءَ ڪان هار وٺي) پنهنجن هٿن ۾ نہ ڪريان. ١٣. هنيين وجهي= ڇاتيءَ مٿان پائي. سئين پتين= ڪيترن ئي طرحن وارو. وهم لهي= ڀهہُ پروڙي، خيال پرکي، رخ پروڙي، ويچار ڪري. وينجهار= وڏو پارکو، وڏو داناھ. ١۵. ٽڙڪي= ٽاٻو ڪاڏائين. ٽوڪُ= قيمتي شيءِ، هار. ترڪي ٽڪبر پئي= ليلان ترڪي تڪبر ۾ پئي. 'اڳلي' چئي= لوڪ اچئو ليلان ڪي ميري مَدِي چئي. ٻالاپڻ جو= ننڍي هوندي وارو. ٻوڪ= شوق، خوشي. ١٦. چؤ رنگ= چئني طرفن ڪان سهڻو، چئن رنگن وارو سهڻو. ٻہ رنگو= ٻہ رنگ رکندڙ، ٻيائي وارو. سنگ= سنگت، ناتو. وجئو هار هٽ چهين= وجئو هار ڪي هٽ وجهين.

Marfat.com

مون سين مون پرينءَ، پورائِيءَ ۾ پال ڪِئا.

وائي

اَڳِلِي آئُون، ڏولا مون نہ پَرُوڙِئو
خاوَنْدُ ڪَنئي خطائُون، ڏولا مون نہ پَرُوڙِئو
چَنيسَرَ جي راڄَ ۾ لَکين لِيلائُون
اَپِيُون سي اَدَبَ ۾ بَڌئو اَوءِ بانهُون
ڏولي تيلاهين ڏيلِي جيلانه اَڳِلي آئُون.

داستان پيو

۱

وڏيري هُياس، چَنيسَرَ جي راڄَ ۾
ڏُهلين دَمامين نُفَرين پَرَ ۾ پَڇِيياس
جيلاه ڏولي ڏيلياس، تي تِيَسِ ڏُهاڳڻ ڏيهَ ۾.

۲

وَڏيري هُياس، ميڙو مون گِرِ سَرِتيين
هَٿِ چُهَڻ سِين هارَ جي ڪَڙِي ڪانڌِ ٿِياس
ڏولي ڏيلِياس، آيم ڏِنءُ ڏُهاڳَ جو.

۳

آيِمِ مَنجهِ ڏُهاڳَ، سَندا جوبَنَ ڏينهڙا
مٽيين سَندي مامِري لَکين پَڳا لاڳَ
آءٌ سِڪان ڪي سُهاڳَ، تان پِرين پهاڳُ ئِي نہ ڪَري.

۴

چانڪ چَڙهندِيَسِ گَٽَ تي، رِيجهائِيندِيَسِ راءُ
اِهڙوئِي اللهُ، جو پورهيٿُون پيشِ ڪَري.

۵

جو تو پانيو هارُ، سو سُورَنِ سَندو سَڳڙو
چَنيسَرُ چِتُ ڪٽِي، ٿِئو پورهَتِ جو پارُ
اوٽِتِ جو آچارُ، ڪانڌُ ڪَنهين سِين نہ ڪَري!

۶

چَئِي چنيسَر جامَ سِين لِيلان تون مَ لَڪاءِ
دوسَت تُنهنجو داسَڙو ڪاندِ وَڏيائِي ڪاءِ
ڏولو ڍَڪُ سَندياءِ، عَيبَنِ کي آڏو پَئي.

۷

چَئِي چَنيسَرَ جامَ سِين لِيلان لَڪاءِ مَ تُون
ايءُ ڪانڌُ ڪِنهِ جو نہ ٿِئي، نَڪا مُون نہ تون
رُوندِيُون ڏِنيون مُون، اِنَ دَرَ مَتي دادِليُون.

۸

ليلان جِمَ لَڪائِيين سوڀِي سانُ سُجاڻ
آهِيين گهڻو اجاڻ، مَچڻُ پُوري نہ پُئين.

۹

لِيلان جِمَ لَڪائِيين، چَئِي چَنيسَرَ سانُ
وَرَ سِين وِڙهئو اُٿِيين، مُوڙهِي مُنڌِ پاڻُ

پورائي= اڻ ڄاڻائي، ناداني. پال ڪئا= وڙڪيا، احسان ڪيا. وائي. ڪنئي= ڪمي، بخشي. ڏيلي= ڍلو ڪيو، گهٽ ڪيو. د-۲: ۱. پر ۾ پڇيياس= مون کان راز ۾ ٿي پڇيو ويو: پنهنجيءَ پَر ۾ آءٌ پڇي ٿي وييس. ڏيلياس= مون کي ڍيلي ڇڏيو، مون کي گهٽ ڪري ڇڏيو. ڏهاڳڻ = بي سهاري، گهٽ مان واري، ڌڪايل. ۲. مون گِر= مون وٽ. هٿ ڇهڻ سين= هٿ لائڻ سين ڪڙي ڪانڌ ٿياس= ڪانڌ کي ڪڙي ٿياس. ۳. جوانيءَ وارن ڏينهن ۾ مون کي ڏهاڳ مليو. (اڳين غير اسلامي رسم موجب مڙس زال کي طلاق بدران ڏهاڳ ڏيندو هو؛ ڏيڻ وٺڻ بند ڪري پاڻ کان پري ڪري ڇڏيندو هو. هوءَ ڏهاڳڻ سڏبي هئي ۽ سماج ۾ ڌڪيا ڏينهن گذاريندي هئي.) لاڳ= شوق، سهج سينگار چاهه واريون خواهشون، لاڏ ڪوڏ. پهاڳ= رضامندو، پيار وارو پرچاءُ. ۴. چانڪ= چوان تہ ڪڏهن. پيش ڪري= اڳتي ڪري، شان مان وڌائي. ۵. چِتُ ڪٽي= دل مٽي. ٿيو پورهيت جو پار= ڪَتڻ واري (ڪونرو) جي طرف ٿيو. اوٽت= ناراضگي، رنج. آچار= معاملو، فيصلو. ڪنهين سين نہ ڪري= شال ڪهين سين نہ ڪري. ٦. چئي= آڏو جواب ڏيئي. م لڪاءِ= پاڻ پڌرو نہ ڪر. ڪاند= وڏي سَهہ، وڏو صبر. وڏيائي= گهڻي وڏي. ڪاند وڏيائي ڪاءِ= وڏي سهہ ۽ صبر وارو آهي، گهڻو سهندڙ آهي، گهڻو غم ڪائيندڙ آهي. ڏولو= سهڻو دوست (چنيسر). ڍَڪ سندياءِ= تنهنجي پرده پوشي ڪندڙ آهي. آڏو پئي= آڏو اچي ڍڪي، ڪلڻ کان بند ڪري. ۸. جم لڪائيين= متان پاڻ لڪائين، متان پاڻ کي پڌرو ڪرين. سوڀي= اي بختاور! سانُ سجاڻ= سڄاڻ سان، وڏي سمجهدار (چنيسر) سان. مچڻ پوري نہ پُئين پوري نہ پوين، پڄي نہ سگهين. ۹. چئي= ڳالهائي. آڏا جواب ڏيئي. موڙهي= اي موڳي، اي منڌل. مُنڌِ پاڻُ= تو پاڻ کي منو

Marfat.com

پوري ڪِيئِہ پاڻُ، تي آيِئِہ ڏنءُ ڏهاڳَ جو.

۱۰

ليلان جِمَ لڪائيين، چَئي چنيسر ساڻُ
تو جو پانيو پانهنجو سو ريساٽو راڃاڻُ
پاٽان ڌارَ پَرِياڻُ، ڪانڌُ ڪِنهِ جو نہ وٽي.

۱۱

چَئِي چَنيسَرَ جامَ سِين لِيلان لڪايوءِ
تو جو پانيو پانهنجو تِنهِ جو پَرو ڪونہ پيوءِ
ڪونروءِ ڪانڌُ سندوءِ، دَستِ ڪِئو داسڙو.

۱۲

لِيلان لَڪَڻَ پانهِنجا سارج سَيئِي
وَرَ سِين وِڙهئو اُتِيين ڏوراپا ڏيئِي
ڪُہ جاٽان ڪيهِي، چَنيسَرَ جي چِتَ ۾.

۱۳

هُلِي هارُ وِئو، ٿِئو بَهانو بوچَ جو
وَرَ تو وِلهِي ڪَرين ڏوپالا ڏِئو
هَتان مُون پِئو، تُون ڪَمِين نہ ڪانديلا پِرين!

۱۴

لِيلان لُڇُ مَ ايترو، اُتِي اگڻُ سُورِ
اَبو ڏاڏو گهورِ، پاڻُ سُوڌو پِرينءَ تان.

۱۵

لِيلان لُڇُ مَ ايٽرو، ويئِي ڳالهِ هَتا
چَنيسَرَ ڪانڌا، ڪونہ پُنو تو ڪاڇڙو.

۱۶

سُتي خوابُ لَنومِ، چان هُيَسِ هوتُ حُضُورَ ۾
گهَڻيون گهُمندي ڊولَ سِين، تُئون نِيہُ لَگُومِ
جاڳِي جان ڏِنومِ، تان پاٽان ڦٽُ فِراقَ جو.

۱۷

پيئرُ پنيءَ راتِ، مُون چَنيسَرُ چِتَ ۾
سُتو لوڪ نِنڊُون ڪَري، مُون پريان جي تاتِ
سَڄَڻُ سِينءَ پرياتِ، مَنان مُورِ نہ وِسَري.

۱۸

پيئرُ پيرئو داسڙو، چَنيسَرُ چَئِي
هِيءُ جو ڏِنيُ ڏهاڳ جو سَگهان تان نہ سَهِي
مون ڪان تان پَئِي، تون ڪَرِ ڪانديلا سُپِرين.

۱۹

عَيبَ نہ اڇَڻُ ڏِين، مونکي مون پرينِ ڏي
اَڳِئان اَڪينِ ٠ سامُهان اَپائِي آهِينِ
اَوگُڻَ پاسي ٿِيَن، تہ ڊولا ڪِنهِ ڏَنگِ ٿِيان.

پاڻُ= (پاڻ کي ڪجهہ ڪري) پاڻپ، غرور. ڏنءُ= (وڏي باہ جيڪا سڀ ڪجهہ ساڙي ڇڏي)، وڏي ساڙي واري سختي. ڏهاڳ= (چنيسر) پتار جو توکي گهر مان ڪڍي ڇڏڻ، توکي ڏهاڳ ڏيڻ. ۱۰. جم لڪائيين= متان پاڻ کي پڌرو ڪرين. ريساٽو= ريس وارو، غيرت وارو، تنهن ريس ڪئي، تنهن کي غيرت آئي. راڃاڻ= وڏو راڄيو. پرياڻ= پار پتو، لاڳاپو. ۱۱. لڪايوءِ= تو لڪايو، تو پاڻ کي پڌرو ڪيو. پرو ڪو نہ پيوءِ= توکي پتو ڪو نہ پيو. دست ڪئو= هٿ ڪئو، پنهنجي هٿ ڪيو، پنهنجو ڪيو. داسڙو= چنيسر. ۱۲. لڪڻ= لڇڻ. (هت معنوي لحاظ سان)= ڪلڇڻ. ۱۳. هُلي وئو= مشهور ٿي وئو. هُلي هار وئو= مشهور نالو هار جو ٿي وئو تہ 'هار' جي ڪري ليلان کي چنيسر ڏهاڳ ڏنو. ٿئو بهانو بوچ جو= انهيءَ ٻچان جو بهانو ٿئو (پر حقيقت ۾ چنيسر کي ٻي ڪا ڪاوڙ هئي، جو ليلان کان پيون بہ خطائون ٿيون). ولهي ڪرين= سچي ڪرين، (پاڻ کان پري ڪري مونکي) اڪيلي ڪرين. ڏوپالا= ميارن وارا طعنا. ڪمين نہ= هوند صبر سان نہ سهين! ور= اي پتار. ڪانڌيلا= وڏي ڪانڌ وارا، وڏي سهہ وارا. ۱۴. اتي اگڻ سور= اتي اگڻ ٻهار (۽ چنيسر جي اچڻ جي اميد رک). گهور= گهوري ڇڏ، قربان ڪر. ۱۵. ويئي ڳالهہ هتا= تنهنجي هتان ڳالهہ وئي، توکان خطا ٿي وئي. ڪانڌا= ڪانڌ وٽان. چنيسر پتار وٽان. تو ڪاڇڙو= تنهنجو ڪاڄ= تنهنجو ڪم راس نہ ٿيو. ۱۷. پنيءَ رات= ٿريءَ رات، وِهاڻيءَ رات. ۱۸. پيرئو= موٽايو، ڦيرايو (پنهنجي ان راءِ تان جو هو مون کي ڏهاڳ ٿو ڏي). چنيسرُ چئي= چنيسر کي چئي، چنيسر کي سمجهائي مڃائي. ڪر= سَهہُ، بخش ڪر. ڪانديلا= وڏي ڪاند وارا، وڏي سَت ۽ صبر وارا. ۱۹. اوڳڻ= ڪلڇڻ، مدايون. پاسي ٿين= پري ٿين. ڪنهن ڏنگ ٿيان= ڪنهن چڱي حال ۾ ٿيان.

Marfat.com

وائي

مونکي وَرَ وَرِي، وارو ڏئين وَلَها
توکي ساري سُپرين آءٌ پُنديَسِ ماڳِ مَرِي
توکي سَري سُپرين اسان تان نہ سَرِي
مُنهنجي تو ريءَ ناهِ کا گُجهاندَر گُرِي.

داستان ٽريو

١

چَنيسَرَ سِين چاڳُ، مَتان کا مُنڌَ کَرِي
جان مُون پوءِ پَروڙِيو تہ هِيءُ نہ ماٽي ماڳُ
ڏمرِئو ڏُهاڳُ، سِگهو ڏِئي سُهاڳِڻين.

٢

چَنيسَرَ سِين چاءُ، مَتان کا مُنڌَ کَري
کانڌَ کِنه جو نہ وَٽِي گيرَبُ ۽ گاءُ
جي ٽِڙِي ٽورَڙِياءُ، تہ توڙِ ٽَڙائي داسَڙو.

٣

لَکين لِيلاڻُون، چَنيسَرَ جي راڄَ ۾
ٻِيُون سيئي سَگِليُون، اَگلي آڻُون
صِدقَ صَدائُون، کهڙِيون کَريان ٿَنِ سِين.

٤

کارا کَري کيسَ، مَتان کا مُنڌَ وِرِسي
ڊِولُ پَراهي ٿَنِ کي وِلَها جَنِي ويسَ
پَسي نہ لالَ لِبيسَ، تو ڊِليُون پَرکي داسَڙو.

٥

وَصُلُ تِنهِ وِڃائِيو سِينڌِ سُرمي سِيئَن
سا لُوئِي لِيلان جِيئَن، مَٽيون جِنهِ مِٽرُ کِئو.

٦

ڏُهاڳَان سُهاڳِڻِيُون سَيِيئِي کَنبَنِ
کوه جاڻان کي کَنِ، وارو ڏيندو وَلَهو.

٧

ڏُٻريُون ڏُهاڳِڻيون، ميرا مُنهَ سَندانِ
ويهِي وَرُ سيٽانِ، کانڌَ نہ اوريو کَڌِهين.

٨

ڏوري لَهہُ ڏُهاڳُ، جِنهِ کَرلاهُو داسَڙو
گهورِئو سو سُهاڳُ، جِنهِ ۾ پَسِين پاڻَ کي.

٩

ڏمريوئِي ڏَسِ، حيلو هُنهين هارَ جو
سُٺو سَبِ سُهاڳِڻِيُون، اِيءُ وَرُ نہ کَنهين وَسِ
دَعويٰ پهرين ڏَسِ، پَڄَئو تو پورا کَري.

١٠

جي کارُون آڻيين کانڌَ کي، تہ روئِي ريجهائيج

وائي. ولها= اي گهوٽ. وارو ڏئين= اڳتي کرين، وَڌائين. گُري= ڳُلي، گهڻي، واهہ. د-٣: ١. چاڳ= حجت واريون خوشيون، چلولايون. هيءُ= اها جيڪا اهڙو چاڳ کري. نہ ماٽي ماڳ= جاءِ تي ڪنهن هڪ ڳالهہ تي هميشه نہ رهي. ڏهاڳ= رَناپو. سهاڳڻين= سُهاڳڻين کي. ٢. چاءُ= چاهہ، چاهت. گيرب ۽ گاءُ= خودي ۽ غرور. ٽڙي ٽورڙياءُ= ٽورڙي ڳالهہ تان مڻجي. ٣. صدق صدائون= صدق واريون صدائون، سچائي واريون ڳالهيون، سچائي واريون دعوائون. ٤. کيس= وار. کارا کري کيس= پنهنجا وار کارا کري، پاڻ کي سهڻو کري سينگاري. ورسي= ڀُلي، ڀنيولجي، وَهم کري تہ آءٌ کا شيءِ آهيان. ڊِول= ڊِوليو (چنيسر). پراهي= پهرائي، ڊکائي. وِلها= کُهيا، ميرا گدلا، چنل ڦاٽل. لال لبيس= رنگين لباس. ٥. وصل= محبت جي گڏجاڻي. سينڌ سرمي سين= هار سينگار ڪرڻ سببان. لوئي= ڏکار جي وئي، مهڻي هاب ٿي. مَٽيون= هار. مِٽر= مائٽر، عزيز. مٽر کيو (اصطلاح طور)= پيارو کيو. ٦. وارو ڏيندو= پنهنجي پيار ۾ وڏي درجي وارو کندو. ولهو= گهوٽ. ٧. ڏهاڳڻيون= جن کي کانڌ ڏهاڳ ڏنو، پاڻ کان پري کيو. سيٽان= ساٽن، اُنهن سان. نہ اوريو= پيار پريون ڳالهيون نہ کيون. ٨. ڏوري لهہ ڏهاڳ= ڳولي لهہ. اهو ڏهاڳ. جنهن ۾ چنيسر پاڻ. کرلاهو هجي= کر لهندڙ، خبر لهندڙ هجي. پسين پاڻ کي= تون رڳو پنهنجو پاڻ کي ٿي کجهہ کري سمجهين. ٩. ڏس= سُڻاءُ، ان جي ائين سڃاڻپ کراءِ تہ هو وڏي ڏمر وارو آهي. حيلو= بهانو (اهو بهانو تہ هو ليلان سان هار سببان ڏمريو پر حقيقت ۾ هو سدائين ڏمر وارو آهي). پهرئين دس= پهرئين دس ۾، پهرين سنبت ۾ (دهل جي وڏي وڄت جو نالو 'دس'. شاديءَ ۾ 'دهل جو پهريون دس'، پيو دس...). ١٠. کارون آڻيين= حيلا کرين (پرچائڻ جا)، عاجزيون کرين

سوِيي اِنَ سُهاڳَ کي پوري پَرُ مَ ڏيج
لِيلان لِيلائيج، اِتَ آهي ماڳُ مِنٿَ جو.

۱۱

جي لِيلائي نہ لَهين تہ پُڻُ لِيلائيج
آسَرَ مَ لاهِيج، سَجڻَ سَپاجها گهڻو.

وائي

مُون نِماڻيءَ کي يا اَللهُ، ڍولو مَ ڍيلي
ڍولو ڍيلڻَ سَنديُون، وايُون وَرُ ڪَري
پائي عَيبَ پَلئہ ۾، تو دَرِ آيَس تي
ڍولا ڏَڪڻُ جي ٽِئين، لوئيءَ لَڄَ رَهي
ڪَنُروءِ جِهڙيُون ڪيتِريُون لَکين لالڻَ کي.

داستان چوٿون

۱

اَوڳڻَ ڪَري اَپارَ، تو دَرِ آيَس داسَڙا
جِئَن تو رُسڻَ سَنديُون رُوحَ ۾ تہ مُون پيٺي ناہِ پَتارَ
سائينءَ لَڳِ سَتّارَ، ميٽِ مَدايُون مُنهنجِيُون.

۲

تان ڪا وائِي وارِ، دِلاسي جي داسَڙا
تون منهنجو وَلهو، آءٌ تو ۾ طمعدارِ
ڏَکي ڍولَ گُذارِ، لَڄَ منهنجِي لوڪَ ۾.

۳

ڍولا ڍيل مَ مُونِ، ڪانڌُ ڪَميڻِي آهِيان
سِڪَ تنهنجيءَ سُپِرين پيري وِڏيَس پُون
مون وَرُ تُون هِين تُون، تو وَرَ وَهُون ڪيتريون.

۴

ڍولا اولا نہ سَهان، آڏا اَڏيئِي جي
تو وَرَ وَهُون ڪيتَريُون، مون وَرُ تون وَري
پِرتان پيرَ پَري، ڏُکِيءَ کي ڏِسيجُ تون.

۵

ڍولا ڪُجاڙِئا، ٻولايو ٻوڏ چَئين
آءٌ تو پيراندِئا، ڪَرَ موڙِئو وَرَ اُتِيان.

۶

هِتي هُتِي تون، آهِين سُونهون ساٿَ جو
اِي گُناهُ نہ بَخشِين مون، جِئَن ڏٿِي آهِينم داسَڙا!

۷

ڪوڙين تُنهنجيون ڪامڻِيُون، تون ڪوڙين سَندو ڪانڌُ
مونکي چَڏِ مَ داسَڙا، تہ وَجان نہ وٽاندَ
مون ڳِچِيءَ ۾ پاندُ، تو چَنيسَرَ هَٿَ ۾.

۸

تون ڪونيين، تڙُن ٻوهيين، ڏيين تون ڏهاڳُ
دوستَ تُنهِنجو داسَڙا دِلِ اَندر مون داڳُ

سوِيي= اي بختاور! پرم ڏيج= ان سهاڳ تي پر نہ ڏج، زور نہ پرج. ليلائيج= پئي ارداسون ڪج، پئي ٻاڏائيج. اتئي ماڳ منٿ جو= اهو ماڳ ئي منٿ جو اتئي، اتي منٿ ۽ زاري کان سواءِ ڪو حيلو ڪونہ هلندو. ۱۱. ليلائي نہ لهين= ليلائڻ سان پنهنجي مراد نہ لهين. آسر= آسرو. د-۴: ۲. وائي وار= ڳالهہ ڪر، هائو ڪر (پرچڻ ۽ راضي ٿيڻ جي، دلاسي جي). ولهو= گهوٽ، ور. طمعدار= ڀلائي جي اميد رکندڙ. ڏکي= خطائون ڏکي. گذار= پوري ڪر، پُوري مانَ واري ڪر. ۳. ڍيل مَ= پري نہ ڪر، ڌڪار نہ. پيري وڏيس پون= پيري هنيس پون، مون کي ماري زمين داخل ڪري ڇڏيو. وهون= ڪنوارون، زالون. ۴. اولا= ڏک، پردا. ۵. ڪجاڙئا= ڇا جي ڪري، کهڙي سببان. ٻولايو= ٻولائي، چتائي. ٻوڏ چئين= 'ٻوڏ' وارو ڪارو ويڻ چوين (ٻوڏ!= پاراتي جو لفظ، معنيٰ تہ 'وڃي ٻڏ'). ڪر موڙئو= ڪر موڙي، آرس ۾ اچي، آڪيڙَ ڀڃي. ۷. ڪوڙين= ('ڙ' هيٺان زير سان، توڙي بنا زير جي پڙهڻ صحيح ٿيندو) (الف) ڪوڙ، ڪوڙي= وِيهہَ. ڪَوڙين= ڪئين وِيهُون، ڪئين ڪيتريون (ب) ڪوڙ= ڪروڙ. ڪوڙين= ڪروڙين. ڪامڻيون= زالون، جويون. وٽواند، وِڙواند= اجايو ڀٽڪيل، ڀليل ڀٽڪيل، بي ڪمو ڪميڻو. وٽاند، وڙاند= وٽواند، وڙواند. تہ وجان نہ وٽواند= تہ متان وڙواند ٿي نہ وتان. ۸. ڪونيين= سڏين، گهرائين (پيار سان). ٻوهيين= جهلين. ڏيين تون ڏهاڳ= تون ئي ڏهاڳ ڏين، تڙائين. داڳ= داغ (ڏک جو).

Marfat.com

يانيان سَڀَ سُهاڳُ، جي مُون وَرَ وِهارِيين.

٩

لَکڻَ ڪِيمَ لَکيجِ، جِئَن مُون مُوراهِين ناهِ ڪو
مونکي مَلهائيجِ، وارو ڏيئِي وَلَها.

١٠

جي مان مُوڙهِي مَتِ، تہ تُون پاڻُ سُجاڻِج سُپرين
اَصُلِ اَوائِنَ جا عيبَ ڍَڪين تُون اَتِ
اِي پِرين تُنهنجِي پَتِ، جِئَن وِلهِيُون ڍَڪِين وَلَها.

١١

ڪاندَ ڪَميڻِي آهِيان، هَلايان نہ حُجَتَ
چَنيسَرَ جي چِتَ، هُوندَ ڪَٿُ نہ لايان ڪَڏهِين.

١٢

ڏِيَين جي ڏُهاڳُ، تہ سَنئُون سُهاڳُ آءٌ يانئِيان
تُنهنجو مونکي سُپرِينِ، سَيوئِي سَياڳُ
دوستَ تُنهنجو داڳُ، ڏُٿان ڏوتو نہ لهي.

١٣

جي وِلهِي ڪَرِين وَلها، توءِ اَڳِڻِ تو آئِي
ڪاندَ نہ ڪوئِين ڪَڏهِين ہَرِ ہَرِ ٻاجهائِي
وارِج ڪا وائِي، دِلاسِي جي داسَڙا!

١٤

ڏِيَين جي ڏُهاڳُ، جي مون وَرَ وِهارِئِين
تُنهنجو دوسَ داسَڙا مُحب نہ ڇَڏيان ماڳُ
اَجهو ۽ تون آڳُ، وَڏو آهِينم وَلَها.

١٥

توڻي ڏي نہ ڏي، توءِ منهنجو وَلهو
آءٌ تِنهِ يَلي ڪي، پاڻُ پَرِنيان ڪيڙو.

٩. لکڻ= لڇڻ، ڳڻ. ڪير لکيج= نہ ظاهر ڪج، نہ سارج. مونکي ملهائيج= منهنجو مان مٿاهون ڪج. وارو ڏيئي= مون کي پنهنجي پيار جو وارو ڏيئي. ١٠. موڙهي مت= مت موڙهي، سوچ منجهي پئي. تون پاڻ سجاڻج= تون پاڻ پنهنجو شان سڃاڻج (۽ منهنجي خطا معاف ڪج). اوائي= توائي، هلڪڙو، بنا سوچ ويچار جي هلندڙ. ات= گهڻا. ولهيون= ڏکيون بکيون، ٻڌڻکيون. ولها= اي گهوٽ. ١١. (معنيٰ) اي منهنجا وَرَ! آءٌ بيشڪ ڪميڻي آهيان، پر آءٌ توسان ڪڏهين بہ حجت نٿي هلايان. چنيسر جي چت= چنيسر جي چِتَ کي، دل من کي. هوند= جيڪر، هرگز. ڪَٿُ= ڪس، ميراڻ، لڪو. ١٢. سيوئي= هر طرح ئي. ١٣. وِلهي ڪرين= ڏکي بکي اڪيلي ڪرين (ڏهاڳ ڏيئي پاڻ کان جدا ڪرين). توءِ= تہ بہ. ٻاجهائي= هيءُ ٻاجهايل، هيءُ ٻاجهہ گهوري. ہر ہر= هاءِ هاءِ! الا الا. نہ ڪوئين= پاڻ وٽ نہ سڏين. وارج ڪا وائي= وري ڪا سولي واڌائي واري ڳالهہ ڪج. ١٥. توڻي ڏي نہ ڏي= جيتوڻيڪ هو ڏئي نہ ڏئي (يعنيٰ مونکي وارو ڏئي نہ ڏئي، ڀاڳ ۽ سهاڳ جو وارو). توءِ منهنجو ولهو= تہ بہ هو (چنيسر) منهنجو ور ۽ گهوٽ. تنه يلي ڪي= اهڙي مهربان کي. پاڻ پرنيان= پنهنجو پاڻ وٺايان. پنهنجو پاڻ سونپيان.

Marfat.com

سُر ڪاموڏ

سُر ڪاموڏ ۾، نوري ۽ ڄام تماچي جي محبت جي حوالي سان اعليٰ انساني ڪردار جا رخ روشن ٿيل آهن. نوري ۽ ڄام تماچي جو ونِي ۽ ور وارو رشتو آهي پر ان رشتي جي نوعيت مومل راڻي يا ليلان چنيسر واري رشتي کان نرالي آهي. مومل ۽ ليلان ٻئي شاهي خاندان مان هيون. مومل ڪاڪ واري پنهنجي طلسمي رنگ محل سان راڻي کي پاڻ ڏانهن متوجهه ڪيو ۽ ليلان پنهنجي ئي خاندان مان سَوٽ چنيسر سان رشتي جو رنگ رچايو. انهن جي ڀيٽ ۾، نوري هڪ مسڪين مهاڻي جي گهر ۾ پليل يتيم ڇوڪري هئي؛ هو سوڀياوان هئي پر هن محض پنهنجي نياز ۽ ناز سان ملڪ جي بادشاهه کي پنهنجو گرويدو بنايو. ان عالي ظرف بادشاه پڻ وڏي آڏوڏائي وارين سَمِين راڻين بدران، نماڻي نوريءَ کي سندس اعليٰ اطوارن جي ڪري نه فقط پنهنجي پٽ راڻي ڪيو پر مٿس عاشق ٿي پيو. نوري به نياز ۽ ناز سان گڏ پنهنجي ڏاهپ سان ڄام کي ريجهائي پنهنجو ڪيو.

شاعريءَ جي لحاظ سان، ڪينجهر ڍنڍ جي غريب گندرن جي رهڻي ڪهڻي واري ماحول جي عڪاسي ۽ ڪينجهر ڍنڍ ۾ نوريءَ سان گڏ ٻيڙي ۾ ڄام تماچيءَ جي شڪار جي منظر نگاري اعليٰ سنڌي شاعريءَ جا شاهڪار آهن.

داستان پهريون

١

تون سَمُو، آءٌ گندرِي، مون ۾ عَيبَ اَپارَ
پَسِي لِيءَ لَغارَ، مَتان مان گِرِ مَنٽيين.

٢

تُون سَمُو، آءٌ گندَرِي، مُون ۾ عَيبَن لَکَ
هِنَ منهنجي حالَ جِي توکي سَڀَ پَرکَ
ڪارڻِ رَب اَلکَ، مَتان مان گِرِ مَنٽيين.

٣

تون سَمُو، آءٌ گندَرِي، مون ۾ عَيبَن ڪوڙِ
پَسِي ڪِڪِيءَ ڪوڙِ، مَتان مان گِرِ مَنٽيين.

۴

تون سَمُو، آءٌ گندَرِي، مون ۾ عَيبَن وِيهَ
پَسِي مِٽڪِي ڏِيءَ، متان مان گِرِ مَنٽيين.

۵

تون سمُو، آءٌ گندري، مون ۾ عَيبَن لَکَ
پَسِي مِٽڪا ڪَکَ، مَڄُڻِ مان گِرِ مَنٽيين.

٦

تون سمُو، آءٌ گندَري، مون ۾ عَيبَن جُوءِ
پَسِي راڻين رُوءِ، متان مان گِرِ مَنٽيين.

٧

تون ٺماچي . ٺَڙ ڏَٽِي، آءٌ مُهاڻِي مي
ڪِڪِيءَ هاڻيُون ڪارِيُون، حالُ منهنجو هي
مون ڏهاڳُ مَ ڏي، آءٌ جا نالي سُيَس تُنهنجي.

٨

مُهاڻِيءَ جي مَنَ ۾، نه گِيرَبُ نه گاهُ
نيڻَن سين نازُ ڪَري رِيجهايائِين راءُ
.سَمُو سَين مُلاءُ، هيريائِين حِرفَتَ سِين.

د-١: ١. گندري= مهاڻي، ’گندرن‘ جي ذات مان هڪ مهاڻي. لِيءَ= ڪڪيءَ. لغار= ذرو. ليء لغار= ڪڪِيءَ جو ذري جيترو پاڻيٺ. مان گِر= مان ڪي (اڳين ٻوليءَ ۾)، گِر= ڪي. گِرس= ڪيس. گِرنِ ڪين). گِر= وٽ. چوندا: پڻ مان گِر (مان وٽ)، تو گِر (تو وٽ). ٢. عيبن لک= عيبن جا لکَ، لکَ عيب. الک= جيڪو لکي نه سگهجي. ٣. ڪوڙ= هڪ ڪوڙ= هڪ ڪروڙ. ڪکيءَ ڪوڙ= ڪکيءَ جي گهٽائي. ۴. عيبَن وِيه= وِيهه عيب، گهڻا عيب. مٺڪي= مِٺَ+ ڪي، ميٺن جي، مُهاڻن جي. ۵. عيبن لک= لکَ عيب. مِٺڪا= مِٺ+ ڪا، ميٺن جا، مهاڻڪا. مڄڻ= متان (ش= مَڄڻُ، ظف= مَڄُڻِ. سٽ= مَڄڻُ). ٦. مون ۾ عيبن جوءِ= عيب مون ۾ جُوءِ ڪري ويٺا آهن، ٽڪاڻو ڪري ويٺا آهن. راڻين روءِ= پنهنجين ٻين راڻين جا سهڻا منهن، راڻين جا رخ (رايا). ٧. ٺڙ ڏٽي= ٺڙ جو ڏٽي، پاڻي جو مالڪ، ملڪ جو مالڪ. مي= ميٺَ، مهاڻي. نالي سيس تنهنجي= تنهنجي نالي سان مشهور ٿيس، تنهنجي هجڻ سان مشهور ٿيس. ٨. گيرب ۽ گاهُ= هٺ ۽ غرورُ. سين مُلاءَ= ٻين سيني راڻين وچان. هيريائين= پاڻ ڏانهن مائل ڪيائين. حرفت سان= اٽڪل سان، حيلي سان.

Marfat.com

٩

پاٻوڙو پيش ڪِئو، نَٿُون نُوريءَ نيئِي
حاضُرُ هُيُون هَڪِيُون سَمِيُون سَيئِي
نوازِي نيئِي، گاڏيءَ چاڙهي گندَري.

١٠

ڳُوءِ سَميُون ٻَنِ سُومَرِيُون، جي اچَنِ اُوچيءَ ڳاٽِ
وَرُسِي ڪِينجهَرَ جائِيُون جَنِ ٺَماچيءَ تاتِ
راڻين مُلا راتِ، ماڻِڪُ ميءَ پِرائِيو.

وائي

هِيري هَٿُ وِڏائِين، ويهي ساٿَين وِچَ ۾
نوازِشِ نُوريءَ جِي آهِ ٺَماچيءَ تائِين
گندگيءَ گوشو ڪِئو، عَطُرُ اوتِيائِين
اَنڌا مَنڊا آئِيا، سخا سَڌُ وِڏائِين
پَسو جُودُ جُوان جو، ڪو هَنڌُ ڪونہ مَنِيائِين
قيمت ڪَمِيٽِين سين جهِڙي وَٽ وَنِيائِين
موتِي مَڇيءَ هَٿ تي ڪوڏِين جيئن ڪَڍِيائِين
پَسو ايءُ پيدا ٿيو جوهَرِي جِيائِين
ماڻِڪَ مياڻِين ۾ چِلرُنِ جيئن چَڻِيائِين
ڏيئِي سونُ سُوالَ ۾، رُپي راندِ ڪَيائِين
پاڻِيٽُ آڻي پاڻ سِين، لَعلُون سَڀ لُٽيائِين
فيروزا فَقِيرَنِ تان گهوري سَڀَ گهورِيائِين
اُتي عبداللطِيفَ چَئي اُچلي اَمُلَ ڏِنائِين.

داستان ٻيو

١

ميءَ هَٿَ ۾ مَڪُرِي، جامَ هَٿَ ۾ جارُ
سجو ڏِينهُ شِڪارُ، ڪِينجهُرِ ۾ ڪالهه ۾.

٢

سمَيُون ڪَري سِينگارُ، راءُ رِيجهائِڻَ آئِيُون
جامُ هَٿَنِ ۾ جارُ، جهُلي جهَٻيرَنِ وِچَ ۾.

٣

گَندَ جِنِي جي گوڏِ ۾ ڪَڏِنِ ڪالوڙا
لوڙيُون ڪِينِ لَطِيفُ چَئي، آسَڻِ اَجوڙا

٩. پاٻوڙو= پٻڻ جو ٻجن وارو مولهيو. پٻڻ جي پن ۾ ويڙهيل سينگاريل گل. (= نونَ گلن جو گلدستو) هڪيون= هڪ جاءِ ۾ هڪ مهل. نيئي= نوري کي نوازي پاڻ سان وٺي ويو، گاڏي ۾ چاڙهي وٺي ويو. گاڏو= عام ماڻهن جون گاڏيون، ۽ حاڪم جو شاهي گاڏو. ١٠. ڳوءِ= کوهِ پيون، کڏ پيون. ٻَنِ= باراني علائقن ۾ پاڻي جهلڻ لاءِ وڏا ٻنا، کنهن وڏي ٻني لڳ وڏو پاڻي بيهي جنهن ۾ جيڪر ماڻهو ٻڏي پوي. ٻَنِ= ٻن پيون، پل ٻڏيون. (اصطلاح) ڪوءِ پيون ٻن پيون= گهوريون، صدقي ٿيون. اچن اوچي ڳاٽ= ڳاٽو مٿي ڪري هٿ ۾ وڏائي سان هلن، سامهون اچن. ڪينجهر جائيون= ڪينجهر ۾ ڄاول غريب مهاڻيون. تماچيءَ تات= جن کي جام تماچيءَ جي تات آهي. ميءَ= مهاڻي (نوري). پرائيو= ڪٽيو، پنهنجو ڪيو. وائي. هيري= هيري ۾ (نوريءَ جي ٻانهن ۾). هٿ وڏائين= جام تماچي هٿ وڌو. ساٿين= مڇيءَ وارن، مهاڻن، نوازش= سفارش، مهِتا. سمي جام عطر پلٽيو تہ گندگي هٽي پري ٿي. انڌا منڊا= محتاج سوالي. سخا سڌ وڏائين= سخا جو هوڪو هلايائين. جود= سخا. ڪو هنڌ ڪونہ مٽيائين= ڪو ماڳ ڪونہ ڇڏيائين، ڪا جاءِ ڪانہ ڇڏيائين (هر جاءِ هر هنڌ سخا ڪيائين). ڪميٽين= سڃين، بيواهين. قيمت= قيمتي مال، نقد ناڻو. وٽ وٽيائين= وند ونڊيائين، نقد ناڻو ونڊي ورهايائين. مڇيءَ هٿ تي= مياڻي جي ماڳ تي. موتي ڪوڏين جيئن ڪيائين= موتين کي ڪوڏيون ڪري ورهايائين، موتي ٻي ملها ڪري ڏنائين. جيائين= جتان جتان ڪان. چلرن جيئن ڇٽيائين= مڇيءَ جي چلرن وانگر اڇلي ڏنائين، رپي راند ڪيائين= (سوال جنهن ڪيو تنهن کي تہ سون ڏنائين) باقي. رُپي جي تہ راند لائي ڏنائين لٽ لائي ڏنائين. پاڻيٽ= موتين جا ماده، نهايت اوچا موتي، ماڻڪ. فيروزا= قيمتي فيرواز، فيروزي رنگ وارا قيمتي مڻيا. امل= اَمُله ماڻڪ. د- ٢: ٢. سميون= راڻيون سميون. راءُ= جام، بادشاهه. ريجهائڻ= (پنهنجي رهاڻ سان) خوش ڪرڻ، (ڏسن تہ) جام جي هٿن ۾ جار آهي ۽ هو جهٻيرن (گهٽ حثيت وارن مهاڻن) جي وچ ۾ پيو جهومي ۽ جهولي. ٣. گندَ ۽ ڪالوڙا= ڪُوٺيءَ جون پاڙون ۽ وڏا پڪا لوڙ (پٻڻ جي پاڙ وارو ٻهہ، ڪوٺيءَ جي پاڙ وارو لوڙ). لوڙيون= ڪُوٺيءَ جي پاڙن وارا ننڍا ڪچا لوڙ. گند= پڪا لوڙهہ. آسڻ= ويهڻ وارا مڪان، رهڻ وارا هنڌ ۽ ماڳ. اجوڙا= بنا ڪنهن رٽ جي، بي رٽائتا.

Marfat.com

ٺماچيءَ توڙا، وَڻي ويچارَنِ سِين.

۴

گندَ جَنِي جي گوڏِ ۾، ڪُلهَنِ تي ڪُونڙيُون
اَنَ ناپي جِيُون اُنِ ڪي مَتّي تي مُوڙيُون
اَچَن سَنيُوڙيُون، سَمي جي سلامَ تي.

۵

گندَ جَنِي جي گوڏِ ۾، پابوڙا پوشاڪَ
اُني جي اوطاق، راجا رِيجهِي آئِيو.

۶

گندَ جَنِي جي گوڏِ ۾، پابوڙا پيِنامُ
اُني ڪي اِنعامُ، مَجرُ مِڙوئِي ٿِئو.

۷

ڪاڄُ جَنِي جو ڪِڪِيُون، مالُ جَنِي جا مَڏَ
سَمي سيئِي سيڻَ ڪِئا، هيٺا جَنِي هَڏَ
جامَ پَرِتيئِي لَڏَ، ساٿِينِ جِي سِيدُ چَئِي.

۸

چارا ۽ ڪارا، مالُ جَنِي جو مَڪَرِيُون
ٺماچيءَ جي تَڪِيي اَچَن سَوارا
جي ميءَ مَڇيءَ مارا، سَمي سيئِي سيڻَ ڪِئا.

۹

ڪِڪيءَ هاٽِيُون ڪارِيُون، ڇِڇِيءَ هاٿا ڇَڄَ
پاندُ جَنِي جي پاندَ سِين لَڳو ٿئِي لڄ
سَمُو جامُ سَهَڄَ، اُيو ڪَري اُنِ سِين.

۱۰

ڪارِيُون چارِيُون ڇَڄَ ڇِپرِيُون، جِن جي مَحَبَتَ مَڇيءَ سال
رَهَن وِهَنِ سِرِ بانڌِيين، سَيَئي بَدبُوءِ هالُ
لُڏَڙِنِ جيئَن لَطِيفُ چَئِي، پاڻيءَ وِجهَن پالُ
ٿَنِ مَلاحَنِ جو ماڻُ، سَمي سِرِ ڪِئو پانهنجي.

۱۱

ڪارِيُون ڪوجهِيُون ڪُوڙِيُون، مُنهَ ميريون ميِيُون
پاڪَرَ پائي پَنَ ڪي پاڻيءَ ۾ پييُون
جي سامَ سَمي ويِيُون، تَنِ تان لَٿو حَرَفُ حِسابَ جو.

۱۲

ڪارِيُون ڪوجهِيُون ڪُوڙِيُون، مُنهِ نہ موچارِيُون
وَنِي وينِيُون واڻَ تي ڪِڪيءَ جِيُون ڪارِيُون
اُنِي جِيُون آرِيُون، سَمي ري ڪيرُ سَهي.

۱۳

پَنَ پَبَڻِ، ڪُمَ ڪُوٽِيُون، مَتي جَرَ جَرَڪَنِ
اچي رهيا رِيلَ ۾ ڪارَڻِ ڪالُوڙَنِ
سَهِسين راڄ سِيدُ چَئِي پاسي ٿَنِ پَرَنِ
مِڙِي مَلاحَنِ، راتِ ٺماچي رانئِيو.

توڙا= اصل ڪان. وَڻي= پسند پئي. ويچارن سين= مسڪينن سين. ۴. ڪُونڙيون= ڪوٽيون، سايون لامون ڪوٽين جون. ناپو= ڪَوٽيءَ جو ٻج (ڏسو بيت نبمر۱۳). موڙيون= ڳنڍيون نَنڍيون پريون. اچن سنيوڙيون= سرهائي مان سنيريون اچن. ۵. پابوڙا= پٻڻ جي لام جي چوٽيءَ ۾ ٻج وارو ٿئونر. ٦. پينام= (فارسي پَينہَ= ڪپڙي جو ٽڪر، ڪپڙو، لباس، پوشاڪ. پابوڙا= پن پابوڙا. مجر= پاڻيءَ ۽ ساون وڻن ٻوڙن واري جوءِ جتي پاڻي ۾ مڇي: جنهن جي وڻن ۾ ٻُور ۽ ڪَڄُ . اُنهن ڪي مجر واري ايراضي محصول ڪان سواءِ معافي ۾ ملي. ۷. جن جا مڏ ئي انهن جو مال آهن، سرمايو آهن. جام پَرتي= جام ڪي پرتي. ساٿين جي= مڇيءَ وارن جي. ۸. جن جو مال چارا، ڪارا ۽ مڪريون. سوارا= ساجهر، سويرا. سيڻ ڪئا= مِٽر ڪيا. ۱۰. ڇپريون= نَنڍيون ٽڏيون، تڏڙيون. بانڌيين= بانڌين تي. پاڻي لڳ وڏن ٻنڌن تي، پاڻيءَ ۾ وڏن ٻنن تي. ماڻ= درجو، مان. سر ڪئو پانهنجي= پنهنجي مٿان ڪيو، پنهنجي ذمي ڪيو. ۱۱. وَڙُ= وَجَهُ، منهن مهاندو. ڪُوڙ= ڪوجهو وڙ، ڪوجهي جنس. ڪُوڙيون= وَڙ وَجَهہ ۾ ڏِليون، ڪوجهيون. پَنُ= وڏو ڄارُ. ۱۳. پن= پٻڻ جا ويڪرا گول پن. پٻڻ= نيلوفر. ڪوٽي= پٻڻ مثل ڏنڊ جي پاڻيءَ جي ٻيءَ وَلِ. ڪُم= پَٻڻ ۽ ڪوٽي ٻنهي جو ڪُم (ٻجن سان پريل گولو) ٿئي، پر پٻڻ جي ڪُم ۾ اندر واري داڻ داڻ کي 'گبو' چئبو، ۽ ڪوٽي جي ڪم واري اندرين ان مثل داڻن کي 'ناپو' چئبو. جرڪن= چمڪن. ڪارڻ ڪالُوڙن= ڪالوڙن ڪيڻ لاءِ. 'ڪالوڙا'= ڪُوٽي جي پاڙن وارا وڏا لوڙ. پرن= پلجن، قوت گذر ڪن. رانئيو= ريجهائي راضي ڪيو.

Marfat.com

۱۴

پَنَ پَبڻَ ڪَمَ ڪُوڙيُون، ڏوڏا ٻهہَ ڏاجونِ
نعمتَ لوڙَ لَطِيفُ چَئي، ڪَيڻُ مَڇي ڪاڇونِ
رَهَن ٻَهَن سِرَ ٻانڌِيين، ڏوءِ دَرا داجونِ
پارَسَ سِين پاسونِ، لڳا تي لالَ ٿيا.

۱۵

ڦُوٽَ جَنِي جو ڪُوڙيُون، پَرَهَن پاٻوڙا
پايو مُنہُ مِهراڻَ ۾، ڪَڍَن ڪالوڙا
جَن تي ڏِنَ هُئا ڏوڙا، سي سَڀَ اِنعامِي ٿِيا.

۱۶

تَڙِ تريون ڊِوئِين، ڪَن رِهاڻِيُون ريلَ ۾
رَڇَ پنهنجي راڄ ۾ ويٺِيُون سَموهِين
مُهاڻِيُون موهِين، تختُ تَماچِيءَ ڄامَ جو.

۱۷

ڪَمَ ڪالوڙا ڪُوڙيُون، پَهتِ جَنِي جي پَرَ
لائي لِينگَ لَطِيفُ چَئي جُنبَن جَجهي جَرِ
گهوٽ اُنِي جي گهَرِ، راجا ريجهِي آئِيو.

داستان ٽريو

۱

هيڏِيءَ ويرَ ڪِٿاءُ، ڪِينجهَرَ ۾ باهِ ٻَري
نَڪو وَرنُ وِڄَ جو، نڪو چَنڊرَ اُهاءُ
لَٿو پانڊُ مُهاءُ، ميءِ چَڙهندي مَڪرِي.

۲

نہ وَڍي نہ وِڪَڻي، نہ ڪِڪيءَ لائي هَٿُ
ڪَرَ نايو ڪيتريُون مِڙئو ڪَن مِنٿَ
جا سَمي وِهارِي سَٿَ، تَنهِ سِين ريسَ نہ
ڪَنديُون راڻِيُون.

۳

نہ وَڍي نہ وِڪَڻي، نَڪِين ڪِڪِي ڪاءِ
ڄامَ تَماچِيءَ لاءِ، پاڪُ رَکيائِين پيجرو.

۴

نہ وَڍي نہ وِڪَڻي، نہ ڪَٽي ۾ ڪاري
آهَنَ سَهَنَ ساهِميون، ڏُرئان نہ ڏاري
سا ئِي پَرِ پاري، جا گهَرِ سَمي جي سَپجي.

۱۴. ڏوڏا= پبڻ جي پاٻوڙن اندر گول ٻج. ڏاجون= انهن (مهاڻن) جو ڏاجو يا ڏاج آهي، نهايت وٽندڙ ٽول آهي. ڪيڻ= ڪاڏو. ڪاڇون= سندن ڪاڄ آهي. ڏوءِ= مٺي پاڻيءَ جي ننڍڙي سنهڙي چلرن واري مڇڙي (ڊيگهہ ڏيڍ انچ ڪن). درا= دَرا، دڙو. دَري ٽيئي نالا مٺي پاڻيءَ جي چيلري مڇي جي جنس جا. ننڍڙي مڇي، سوا انچ کان ٽن انچن تائين، ٻنهي پاسي ڳاڙهو پٽو. داجون= انهن جو داجو (ڪاڏو آهي). داجو= ننڍڙي مٺي پاڻيءَ جي چيلري مڇي؛ 'شاڪر' جو ٻچڙو. پاسون= سندن (مهاڻن جو) پاسو. ۱٦. تڙ= تڙ تي، جتي ٻيڙيون اچي بيهن اتي. تريون= واحد 'ٽرَ'، هينيان ٿلهيون ڪاٺيون واڻي، مٿان گاهہ وجهي هڪ قسم جو ننڍڙو مَنهن ٺاهين جيڪو پاڻيءَ ۾ تري، ۽ هڪ ٻہ ڄڻا ان جي مٿان ويهي سگهن، ڪکن جي ٻيڙي. رڇ= هڪ قسم جو ڄار. سموهين= ڳنڍين ۽ سَولا ڪن. موهين= وٺڻ جهڙو سهڻو ڪن، سهڻو ڪري سينگارين. ۱۷. پهت= رسم، ريت، پَر. لائي لينگ= ڪپڙي ٽڪر. لائي لينگ= ڪپڙي ٽڪرڙو ٻڌي (ڳوڏ ڪري). جُنبن= سٽو اندر ڪاهي پون. د-۳: ۱. هيڏيءَ وير= هيڏي اونداهيءَ واري وقت ۾. ڪٿاءُ= ڪٿان! ڪيئن! ورن= روشن چمڪو. وڄ= کِوڻ. نڪو چنڊر. اُهاءُ= چنڊر اڀرڻ وارو سوجهرو. لٿو پاند مهاءُ= منهن تان پوتيءَ جو پاند لهي ويو(نوريءَ جو). ميءِ= مهاڻي مڪري= ٻيڙي. ميءِ چڙهندي مڪري= نوريءِ جو ٻيڙيءَ تي چڙهندي (ٽوري لوڏي سببان منهن تان پاند لهي ويو). ۲. ڪِڪيءَ= باس واري مڇي کي. ڪرُ نايو= ڪنڌ نمايو. مڙئو ڪن منٿ= ڳڏجي اچي التجاءِ ۽ عاجزي ڪن. وهاري سٿ= سٿ ۾ ويهاري، راڻين سان ڳڏ وچ ۾ ويهاري. ۳. نڪين ڪکي ڪاءِ= نڪين ڪکي باس واري مڇي ڪائي. پيجرو= پنهنجي ٻت جو پيجرو، پنهنجو بدن. ۴. نہ ڪٽي ۾ ڪاري= مڇيون ڪاري ۾ وجهي مٿي تي نہ ڪٽي نہ وڪڻي. 'آهن' بنيادي لفظ آهي ۽ 'سَهن' پرتيءَ جو لفظ (جڻن'ماني ڏاني') 'آهَن'، اهو وَٽُ يا پٿر يا ٻيو ڪو ٽوري وزن وارو ٽڪر جيڪو ساهمي جي ٻئي پڙ ۾ وجهي اُٿل پوري ڪجي، ٻئي پڙ برابر ڪجن. سائي پر پاري= اهائي ريت ڪري، مڇي واري نہ پر ٻي خانداني ريت رسم. سپجي= پيدا ٿئي ۽ پوري ڪئي وڃي.

Marfat.com

٥

نَہ وَڏي نَہ وِڪَٽي، نَہ ماري نَہ ڏاري
ڪارو وِڏائِين ڳُوهَ ۾ نِرتَئُون نِهاري
سائِي پَرِ پاري، جا گَهَرِ سَمي جي سَپجي.

٦

ٻِيڙو پوئي بانهَ ۾ ٻِي نَہ ٻَڌي ڪا
توڏَرُ تِنهِ جُڳاءِ، سَمُو سِڪي جِنهِ ڪي.

٧

هتين پيرين آرڪٽين، مُنهِ نَہ مُهاٽِي
جِئَن سَڳو وِچِ سُرَندَڙي، تِئَن راٽِينِ ۾ راٽِي
اَصَلِ هُئي اُن ڪي اَهَلَ ڄاماٽِي
سَمي سُڄاٽي، ٻِيڙو ٻَڌِس بانهَ ۾.

٨

ڪو جو ڪامَڻُ مي، آهي اڳڙِيَن ۾
تَنُ تَماچِيءَ ڄامَ جو نايُون پايو ني
عِشقُ اِيئَن ڪَري، جِئَن ڄارو ڄامَ ڪُلهي ڪِئو.

٩

جِهَڙي سِجَ ڳَڪورَ، تِهَڙِي ميءِ اکينِ ۾
ڪِينجهَرِ ٻِنهِي ڳَنڍيين، ميئُون ٽِلَنِ مورَ
تماچِيءَ طُنبورَ، راتِ وڄايا ريلَ ۾.

١٠

جي ڄامان اڳِي ڄائِيُون، تَنِ جي نِرتِ نوريءَ ڪي ناهِ
نَہ مَنُهن نَہ مارَڪي، نَہ وَڃَنِ ڪَنهِ وِهانهِ
سي ڪِينجهَرِ ڳَنڍيءَ ڪانهِ، جَنِ تماچِي تَڪِيو.

١١

تِهڙو ڪِينجهرُ ۾ ڪِينَ ٻِئو، جهَڙي سُونهَ سَنڍياسِ
مَڏُ مِياڻيون مَڪُرا، مِڙئِي مَعافُ ٽِياسِ
رِيسُون راڻِينِ ڇَڏِيُون، وَهي ڪانَہ وَتاسِ
مورِچَلُ مَتاسِ، هَٽي ڄامُ هَٽَنِ سِين.

١٢

ڄارو ڄامَ ڪُلهي ڪِئو، عِشقُ اِيئَن ڪَري
جَنِ وِهَڻَ نَہ ڏِٺُسِ وَٽَ ۾، تِئا سَلامِي سي
نوريءَ نازَ ڪَري، عالَمُ اِنعامِي ڪِئو.

٥. ڏاري= (ٻُنجيل مڇي کي) چيري، ڏاري ۽ ٽڪر ڪري. وڏائين ڪوه ۾= اڇلياٻين ڪوه ۾، وڏائين ڪڏ ۾، ڦٽو ڪيائين. نرتئون نهاري= پوري طرح سوچي سمجهي. ٦. توڏر= موڙ مثل منهن وارو آڏو سينگار (بمبئي ڇاپي سنہ ١٣٢٩هه ۾ ۽ پڻ آخري ڇاپي. ١٣٤٠هه جي حاشيي تي فارسي ۾ معنيٰ لکيل: "توڏر مثل سهره مي بندند". لس ٻيلي جي شاعر شيخ ابراهيم 'ڏَرَ ۽ توڏَرَ' ڳهن ۾ ڳڻيا آهن. ٧. آرڪڻ، آريڪڻ= منهن جو نوع نمونو، مهاندو. معنيٰ تہ: هٿن، پيرن، منهن مهانڊي ۾ هو مهاٽي نٿي لڳي. جئن سرندي ۾ 'سڳو' سونهي ٿو تئن نوري راڻين ۾ راڻي ٿي سونهي! سڳو= رودو زہ جو سڳو جيڪو وچت ۾ 'سا' وارو پريل سر يا بنيادي بيهڪ وارو سُر ڏئي (سرندي ۾ وچت لاءِ اٺ رُڪ جون تارون ۽ هڪ سڳو). اهل= هلڻ چلڻ وارو لاڙو، اٺ ويهہ ۽ هلت چلت وارو رُجحان. ڄاماٽي= ڄامن واري، وڏن ڇڳن واري. ٻيڙو ٻڌڻ= رنگين ڏورو يا ڳانو جنهن ۾ سرهاڻ جي مُوڙي ٻڌل هوندي، جيڪو شاديءَ جي رسم طور ڪنوار ۽ گهوٽ کي ٻڌن (هن بيت مطابق سمي يعني ڄام تماچي پاڻ پنهنجي هٿن سان نوريءَ کي ٻيڙو ٻڌو ۽ ڪيس پنهنجي راڻي ڪرڻ جو شرف بخشيو). ٨. ڪامڻ= جادو. مي= ميءِ کي مهاڻيءَ کي، نوريءَ کي. نايون= زوردار جَڪڙڻ واريون نهندون جن سان ڪنهن شيءِ کي پختو ڪري جهلجي. نايون پايو= مُنڍيون پايو، جَڪڙيون وجهئو. ني= ڪٽي ٿي وڃي. عشق اِئين ڪري= اهو عشق آهي جيڪو ائين ٿو ڪري جو ڄام کي مهاڻن وارو ڄار ڪلهي تي آهي. ٩. ڪڪور= سهٽي هلڪي ڳاڙهاڻ. ميئون= ميءِ جو جمع، مهاڻيون. ريل= ڍنڍ جي پاساڙ (جتان پاڻي هيٺ لهي ويو، ۽ زمين جي سڌي پٽي ٻاهر ٿي). اهي سميون جيڪي اڳ ٿي گذريون تن جي نوريءَ کي خبر ڪانهي: اهي شادين ۾ مَنهن مارڪي وڃڻ ۽ ٻي ريت رسم کان الڳ هيون، جن جو تڪيو ٿي خود پاڻ تماچي هو سي ڪينجهر ڪناري ڪين رهيون. ١١. مڏ= پاڻيءَ جي وچ ۾ ڪانن جا وڏا شاهي ٽل جن جي مٿان گهر ۽ ٻيو سامان. مياڻيون= مڇيءَ وارا ماڳ (جتي مڇي مارجي گڏ ٿئي ۽ جتي وڪامي). مَڪُرا= وڏيون شاهي ٻيڙيون (مَڪُري= ٻيڙي). وَهي ڪانہ وتاس= ڪا سنڌيس ڏيئي ٻہ ڪانہ لنگهي. مورچل= مور جي کنڀن جو وڏو وڃڻو.

Marfat.com

وائي

تِنه کي ڪيرُ چَوندو مي،
اِيءَ سَمي جا سَمَگَئِي
سَمي جي سُهاڳ جو مِينديو ڳُتو مي
عالَمُ انعامي ڪِئو نوريءَ نازَ ڳَري.

داستان چوٿون

١

نہ ڪِنه ڄائو ڄامَ کِي، نَڪو ڄامَ وِياءُ
نندِي وَڏِي ڳندَري، سَپِن آه سِياءُ
”لَم يَلِد وَلَم يُولَد“، اِيءَ نَجابَتَ نِياءُ
ڪِبرُ ڪِبرِياءُ، تَختُ تَماچِي ڄامَ جو.

٢

ٺَٽُ تَماچِيءَ ڄامَ جو، تَماچِي ٺَٽ راءُ
تَماچِيءَ جي تَڪِيي، تُون تماچِي ڪاءُ
تہ تون تَماچِياءُ، تَماچِي تي لَهِين.

٣

ڄامُ تَماچِي آئيو سُپَتِ ٿِي صلاحَ
مورُ مَرَڪِي هَليو سَندو راڻين راءُ
لَٿِي لِڪَ لَطِيفُ چَئي ڪيو شمسُ شُعاعُ
پيڙهِيءَ وِيٺو پاتشاه مَٿِس ڇَٽُ ڇُڳاءُ
ڪوڙين قَناتُون لَڳِيُون مياڻين مَٿاءُ
لَٿو ڏَنُ ڏيهاءُ، مَرُ ٿِيُون مَرَڪَنِ مَڇِيءَ وارِيُون.

۴

ڄامُ تماچِي آئيو، وَرِي ٿِي وَراڻُ
ڪِينجهَرِ ٻِنهِي ڪَنڌِيين راتو ڏِينهِ رِهاڻُ
پَرِچِي وِيٺو پاڻُ، ٿِيُون مَرَڪَنِ مَڇِيءَ وارِيُون.

٥

سَيِيئِي سُهاڳِڻِيُون، سَپِن مُنهَ جَڙاءُ

وائي. سمگئي= اهو اچار راڳ جي لحاظ سان. اصل اُچار سَمَگي يا سمنگي= نوازي. د-۴: ١. تصوف جي لحاظ سان هن بيت ۾ توحيد جي تمثيل سمايل آهي ۽ هيءُ بيت ڄڻ ”لم يَلد ولَمَ يولد“ آيت جي تشريح آهي. نہ ڪنه ڄائو ڄام کي ”وَلَم يُولَد“ واري معنيٰ ۾ آندل آهي، ۽ ’نڪو ڄام وياءُ‘ ”لَم يَلدِ“ واري مُعنيٰ ۾ (= نہ ڄام جو ڪو وياءُ آهي.) ڄام سڀني جو سياءُ آهي= مائٽ مهربان آهي. ”اي نجابت نياءُ= ۾ اهوئي: سندس اعليٰ شرف جو اهڃاڻ آهي. ڪبر ڪبريا= وڏي وڏائي وارو. ٢. پهريئن سٽ جي معنيٰ: هيءُ ٺٽ (ٻيڙين جي بيهڻ واري جاءِ يا بندر) تماچي ڄام جو آهي، ۽ ڄام تماچي ئي ٺٽ جو حاڪم ۽ مالڪ آهي. ٻيءَ سٽ جو آخر وارو لفظ اوائلي دور جي رسالن ۾ ڪاءُ، ڪاءَ يا ڪاءِ آهي؛ ب ۽ ٻين پوءِ لکايل رسالن ۾ ڳاءِ يا ڳاءُ آهي. انهن سڀني لفظن مان صحيح لفظ ٻہ آهن: ’ڪاءُ‘ ۽ ’ڳاءُ‘ جيڪڏهن ’ڪاءُ‘ پڙهبو تہ هڪ معنيٰ ٿيندي ۽ جي ’ڳاءِ‘ پڙهبو تہ ٻي معنيٰ ٿيندي. ان کان سواءِ پوئين لفظ ’تماچي‘ ۾ ٻہ ٻہ معنائون سمايل آهن. هڪ ڳائيندڙ منگتي جو نالو تماچي، ۽ ٻي تجنيس واري معنيٰ ’طمع جي‘ يا ’طمع اچي‘. آخري سٽ ۾ ٻہ ٻہ پڙهڻيون آهن: ’تماچي ٺٽ لهين‘ ۽ ’تماچي تي لهين‘. انهن فقرن مان جيڪي معنائون نڪرن ٿيون. تن کي ڏيان ۾ رکندي، پوين ٻن سٽن جي معنيٰ هيٺين ٻن جدا صورتن سان ٿي سگهي ٿي. (الف) تماچي جي جاءِ (تڪيي) تي، ڄام تماچي اڳيان اچي، تون پنهنجي طمع ڪاءُ (طمع کي ڦٽو ڪر). (ب) تماچي= نالي منگتو: اي منگتا تماچي! تون ڄام تماچي جي آڏو ويهي ڳاءُ تہ تون ڄام تماچي وٽان (تماچياءُ) ’طمع اُچي‘ حاصل ڪرين، وڏي اُچي طمع واري شيءِ وٺي سگهين. ٣. سُپت ٿي صلاح= چڱيءَ پت واري رٿا ٿي. مور= ڄام تماچي. مرڪي هليو= سرخرو ٿي هليو. لٿي لِڪَ= ڳالهہ پڌري ٿي. ڇَٽُ ڇُڳاءُ= ڇٽو ۽ ڇُڳاءُ= ٽونٽرن ۽ گلن جو سهڻو سينگار. ڪوڙين= ڪئين. قناتون= ڪَپڙي جون ديواريون. (اصطلاح طور) طنبو طولان. مياڻين مٿاءِ= سڀني مياڻين ۾ جتي ڪٿي جشن ٿيا. لٿو ڏن ڏيهاءُ= ڏيهہ تان ڏن لٿو، ملڪ تان محصول معاف ٿيو. مرڪن= خوشيءَ ۾ سرخرو ٿين. ۴. وري ٿي وَراڻُ= وري ماڻهن جي آمد شروع ٿي، وري بخت وريو. ڪينجهر ٻنهي ڪنڌيين= ڪينجهر ڍنڍ جي ٻنهي ڪپن تي. ٥. سهاڳڻيون= سهاڳ واريون، ڄام تماچيءَ جي گهر واريون راڻيون. سپن منه جڙاءُ= سڀني جي منهن تي سونهن سوڀيا واري رونق ۽ ڏيا.

Marfat.com

سَيَڪَنهِ پانيو پاڻ ڪي، ايندو مون گهَرِ راءُ
تان پينو تِنه دَراءِ، جِئَن پَسي پاڻ لَجائِيُون.

٦

نُوريءَ جي نوازِئو، تِئو ٿماچي تي
گاڏي چاڙهي گندَري، ماڙهُو ڪِئو مي
ڪِينجهَرِ چوندا ڪي، تہ سَچُ سَيائِي ڳالهَڙي.

٧

سَرَ صَلابَت سُپرين، مَرڪَڻ تون مَ مَريجُ
آهين نارُ اکِينِ جو، وَتان مُون مَ وِڇيجُ
ٿماچي ٿَڳيجُ، ڪو ڏِينهُ ڪِينجهَرِ ڪَنڌِيين.

٨

ڪو ڏِينهُ ڪِينجهَرِ ڪَنڌِيين ٿُون ٿماچي ٿَڳُ
اُوچو تِئو اَڳُ، مون ڪَرُ مَلاحَنِ ۾.

٩

هيٺِ جَرُ، مَٿي مَجَرُ، پاسي ۾ وَٽراهِ
اچي وَجي وِچ ۾ ٿماڇيءَ جي ساءَ
لَڳي اُتَرَ واءُ، ڪِينجهَرُ هِندورو ٿِئي.

١٠

هيٺِ جَرُ، مَٿي مَجَرُ، پاسي پِرين سَندارِ
ڪوڙيين ڪاڄَ سِڌامِ، اڄ سِڌو ڪونہ رهيو.

١١

هيٺِ جَرُ، مَٿي مَجَرُ، گَنڌيءَ ڪونرَ لُڙَنِ
وَرِي واهُوندَنِ، ڪِينجهَرُ ڳٿوري ڪِئو.

١٢

پَڳَن پوءِ پَچارَ، اَڄُ ٿماچِي آئِيو
مَرڪَنِ مَلاحَنِ جا مَٿي باندَنِ بارَ
نَنڍي وَڏي گندَري پُويو پائي هارَ
وَڏِي جامَ جَمارَ، جِنهِ مِياڻِيُون موڪِيُون.

١٣

پَڪا پَڪارِئو، جامُ ٿماچِي آئِيو
گُوندَرُ لاهيو گندريُون، آتَڻُ اُجارِئو
مَڪرِيُون سِين موتِيين سَهجان سِينگارِئو
ڪِينجهَرُ قَرارِئو، سَمي جامَ سَمَڪِئو.

١۴

مَنهِن مَلاحَنِ جي آيو جامُ جُلي

پانيو پاڻ ڪي= پاڻ ڏانهن ڪري پانيو تہ راءِ منهنجي گهر ايندو. پينو= گهڙيو. تنه دراءِ= تنهن (گهر جي) در اندر (نوريءَ جي در اندر). پسي پاڻ لجائيون= بيون سڀ اهي ڏسي پاڻ لجي ٿيون. ٦. جي= جڏهن. تي= تڏهن. نوري جڏهن ڪيس نوازيو تڏهن ئي هو (وڏي نالي وارو) تماچي ٿئو. گاڏي چاڙهي= گاڏي ۾ چاڙهي (اصل آڳاٽي ٻولي جو لفظ گاڏو آهي (۽ نہ گاڏي). معنيٰ عام گاڏي. ميءَ (نوري) ئي ڪيس عام گاڏي ۾ پاڻ سان گڏ وهاري، ماڻهپي ۽ عزت وارو ڪيو. ڪينجهر ۾ ڪي ضرور شاهدي ڏيندا تہ اها ڳالهہ ائين ئي آهي. ٧. سَرَ صلابت= سَروَ جهڙي قد ڪاٺي، قد ۾ سرو جهڙو سڌو سهڻو. سر صلابت سپرين= اي سَروَ قد جهڙا سهڻا سڄڻ. مرڪڻ= سدائين مرڪندڙ، خوش روءِ ۽ سرخرو. ٿڳيج= شال جيئرو هُجيج. ٨. ٿڳ= جيءُ، جيئرو هج. (منهنجي ڪري). مون ڪَرُ= منهنجو منهن، منهنجو ڪَرُ ملاحن ۾ مٿي ٿيو. ٩. جر= پاڻي. مجر= وڻن جي ساون پنن وارو ڪڄ ۽ ٻُورُ. اچي وجي= هر ڪو پيو اچي وڃي. تماچيءَ جي ساءَ= تماچي (جي ديدار) جي سِڪ ۽ پياس واري آسيس ۾. هندورو ٿئي= سياري ۾ جڏهن اتر جو هلڪو واء ٿو لڳي تڏهن ڪينجهر جي پاڻيءَ جون هلڪيون چوليون ۽ لهرون (جام ۽ نوري واري) ٻيڙيءَ کي هندورو ڪري ٿيون چڏين. ١٠. ڪاڄ= خوشيءَ جا جشن. سِڌام= منهنجا پورا ٿيا. اڄ_ سڌو= پورو نہ ٿيل، غير مڪمل. ١١. ڪونر= گلڙا. ورِي= موٽي، وري شروع ٿي. واهوندن= بهار آڻيندڙ اولهہ- ڏکڻ جي هوائن (سياري پوري ٿيڻ تي فبروري جي پوئين اڌ ۾ اولهہ- ڏکڻ ڪُنڊ جي هوا لڳڻ شروع ٿيندي جنهن کي 'واهوندو' يا 'واهوندا' چئبو.) ١٢. بانڌا= پاڻيءَ لڳ يا پاڻيءَ ۾ وڏا ٻنا، وڏا بندوڙا. مڇي لاءِ وڏل جار وارا ماڳ. موڪيون= ملهايون، مياڻين وارن کي آباد ۽ خوش ڪيو. ١٣. پڪارئو= سهڻا سڏا ڪري اڏيو. آتڻ= ڪتڻ واري جاءِ. اجارئو= سهڻي صاف ڪريو. ڪينجهر= ڪينجهر ڍنڍ ۽ لاڳو علائقو. قرارئو= امن ۾ آيو ۽ آباد ٿيو. سمڪئو= بخشيو، ملاحن کي انعام ڪري ڏنو. ١۴. منهن= ماڳ تي، تڏي تي، ويڙهي ۾. جلي= پاڻ هلي.

Marfat.com

ماڳين پيئون مَسندُون جهڳين پاس جهُلِي
عَطرَ ۽ عَبِيرَ جي اڇي چول چُلِي
ڪِينجهرُ سَڀُ ڪُلِي، اُنِي ڪي انعام ٿئو.

وائي

تو دَرِ آيَسِ سامَ، سَما جامَ!

سـامَ تـنـهـنـجـي
نہ سَمِي نہ سومَرِي، آهيان گندَرِي غلامَ
آهي مُنهنجِي مُنهَ ۾ مَڇِيءَ بُوءِ مُدامَ
سَمي ٻنا سَرتِيُون، ڪينجهُرُ پانيان قِيامَ
اللهَ، عبداللطيفُ چئي، مون تان لاهِ مَلامَ.

◈

ماڳين= جدا جدا ماڳن تي. مَسندون= تخت واريون ڪٽون. جُهلي= شان سان ڪچي. چول چلي= چولي لڳي، اوت ٿي. وائي. سام= پناه ۾ آيل. سام تنهنجي= آهيان سام تنهنجي، آهيان تنهنجي پناهہ ۾. ملام= ملامت

Marfat.com

سُر سورٺ

سورٺ ۽ راءِ ڏياچ جو داستان سنڌ ۾ سخين ۽ سوالين جي سماجي ماحول جو يادگار آهي. مگڻهارن طرفان سارا۾ سان سردارن جي مشهوري ٿي ۽ سندن ڪُوار (هَجوَ) سببان سربراهن جو نانءُ ناموس گهٽيو. انهيءَ ڪري سوالين جي سوال جي اهميت وڌي ۽ ڏاتارن طرفان انهن جي قدرداني ٿي. منگتن طرفان سوال جي صدا سدائين ڳائڻ وڄائڻ سان ٿي، ۽ ٻيجل بہ ڳائي وڄائي راءِ ڪنگهار کان سر گهريو. انهيءَ ڪري هڪ طرف هيءَ منگتن مگڻهارن جي موسيقي ۾ مهارت جو داستان آهي، تہ ٻئي طرف هڪ وڏي ڏاتار جي سخاوت سان گڏ سندس راڳ سان عشق جو اهڃاڻ آهي: بلڪ راڳ جي رس ۽ اثر کان متاثر ٿي سر قربان ڪرڻ جو داستان آهي.

عام قصي جي اهڃاڻن کي، عام روايتي رنگ بدران، شاهہ صاحب نئين رنگ ۽ نون قدرن جي صورت ۾ پيش ڪيو آهي. شاهہ جي نظر ۾، موسيقي ۾ اثر پيدا ڪرڻ لاءِ 'نرتي تند' ۽ 'نياز' واري وڄت ضروري آهن. ٻيجل بہ راءِ ڪنگهار کي موهي وڌو جو "نرتي تند نياز سان ٻُرائي ٻيجل". 'سُرت نرت' موسيقي ۾ مهارت جا خاص مدارج آهن، ۽ نياز سان راڳ جو احضار (پيش ڪرڻ) اثر انداز ٿيڻ لاءِ ضروري آهي. ساز جي وڄت جي حوالي سان بہ شاهہ صاحب موسيقي جي تاثير جي اصليت سمجهائي آهي تہ حقيقت ۾ تاثير ساز ۾ سمايل ناهي، پر وڄائيندڙ جي اندر واري لئي ۽ نازڪ احساسن جي لهر آهي. هيءُ ڪو ٻاهرين تند جو تانُ ناهي پر وڄائيندڙ جي اندروني راز جي 'رُون رُون' آهي: اهي وڄائيندڙ جون آڱريون ئي آهن جيڪي ٽيون ساز کي ڇيڙين جيتوڻيڪ ٻڌندڙ ٿا ڀانئين تہ ساز ٿو سُر ڪڍي!

"ايءُ تانُ نہ آهي تند جو، ٿو رُون رُون ڪري رازُ"
هڻندڙ سندا هٿڙا، سيڪو ڇوي ساز.

داستان پهريون

١

اللہَ جي آسَ ڪَري ٻيجَل ڪِي ٻَاڪَارَ
'لَااِلٰهَ اِلااللهُ مُحَمدُ رَسُولُ اللهِ' رکيائين
تَندُنِ مَنجهہِ تَوارَ
ماڙِيءَ ۾ مَلُوڪَ جي سِيباڻِي سَردارِ
جيڪِين خَلقِئو خِلقَڻهارَ، سو مِڙوئِي ڏِنائِين مَڱَڻَي.

٢

اللہَ جِي آسَ ڪَري هَلِي آيو هِتِ
جاچِڪُ اُيو ڄِتِ، سِرَ جِيُون صَدائُون هَڻي.

٣

اللہَ جِي آسَ ڪَري هَلِي آيو هِيءُ
مالُ نہ مَنگي مَڱَڻُو، جاچِڪُ مَنگي جِيءُ:
'وَڍِ وَهِلو تِيءُ، ساعَتَ صَبُرُ نہ سَهان.'

۴

اللہَ جِي آسَ ڪَري هَلِي آيُسِ هيرَ
هاتڪَ تو حَضُورَ ۾ پِرتان يَري پيرَ
وِيرَ لَڳاءِ مَ ويرَ، وَڍي ڏي تہ وَڃِي وَڃان.

۵

اللہ جي آسَ ڪَري سُٺِي آيُسِ شانُ
مَڱَڻ ڪِهڙِيءَ مَتِ سِين، ٻِسورو نادانُ
سو ڪو ڏياريين ڏانُ، جو طمَعَ کي تَرڪُ ڪَري.

٦

آءٌ سوالِي سِر جو آيُسِ اڳاهُون

د-١: ١. ٻاڪار= راڳ جي شروع واري وڏي 'ها' "هڪ الله کان سواءِ ٻيو ڪو بہ عبادت جوڳو ڪونهي ۽ محمد (صلي الله عليه وآله وسلم) الله جو رسول آهي. اها توار سندس سرندي جي تندن ۾ سمايائين. سيباڻي سردار= اها توار سردار کي وڻي وئي. ٢. جاچڪ= منگتو، ڳائيندڙ فقير. اِيو= ٻيٺو. سر جيون= سر گهرڻ جيون. صدائون هڻي= وڏي سڏ سوال واريون گهرون ڪري. ٤. هير= هن وقت. هاتڪ= اي هاتڪ! اي حاذق! اي سياڻا! وير= اي دل وارا بهادر! اي وڏي عقل وارا داناء! .٥. طمع کي ترڪ ڪري= طمع کي ختم ڪري. ٦. اڳاهون= ڪافي دير اڳ، گهڻو اڳ.

Marfat.com

مَتي ري مَسَ رکان پيرُ کَڙي پاھُون
داتا سُڄُ دانھُون، جي گَريان کوڏِ کَپارَ جِيُون.

٧

تو دَرِ آيُسِ راڄِيَا، هِھَڙو وَٺي حالُ
اُونائيچ عَلِيلَ جو سَباجها سُوالُ
اگَڻَ مَتي آنھجي کَھي کِين قَوالُ
يَلا کَري پالُ، امُنُ ڏِيو اُنِ کي.

٨

تو دَرِ آيُسِ راڄِيَا، ٻِئا دَرَ کَري ڏُورِ
سائِلُ تو سَينِ هَٽي، هَردَمِ آن حَضُورِ
ٻِئو ۽ نہ مَگي مُورِ، امُنُ ڏِيو اُنِ کي.

٩

تو دَرِ آيُسِ راڄِيَا، ٻِئا دَرَ ڏيئِي ٻَنِ
کَھان جو کُماچَ سِينِ، سو سُڄُ سَباجِھي کَنِ
جا مَنگَ مُنھنجي مَنِ، سا توکي مَعلُمَ سَيِکا.

١٠

ٻِئا دَرَ ڏيئِي ٻِئِنَ کي، آيُسِ تُنھنجي دَرِ
سُونھارا سورَٺِ- وَرَ، کا مُنھِنجي کَرِ
يَلا پيري پَرِ، پالھو پاندُ پينارَ جو.

١١

کِين جو ٻيجَلَ ٻولِيو ٻِني ۽ ويھي پانَ
راجا رَتولَنِ ۾ سيباڻو سُلطان:
آ ۽ مَتاھون مَگَڻا، مُقابِلِ ميدانَ
گھوريان لَکَ لَطِيفُ چَئي تُنھنجي ڦُلمَن تان قُربان
مَتو ھِيءِ مِزمانَ، ھَلِي آ ۽ تہ ھِت ڏِيان.

١٢

مَنگَ نہ ٿُسي مَگَڻُو، مِلکَ نہ مَنگي مالُ
ڏانِ- ٿُون ڏُورِ ٿِئي، کا جا کَٽسِ ڳالِ
آھي اِن خِيالِ، تہ ڏِينِي ٿئي ڏاتارَ سِين.

وائي

ڏِينِي سِينِ ڏاتار، ٿي موچاري مَگَڻي
اَچي چارَڻُ نہ چورِيين، کاجا ٿَندُ ٿَوارَ
راڄِيي سَباجھي سَتارَ ....
نِياگَنِ نَوازَ تِي، ٽِلَنِ تا ٽاٽارَ
ھَٿَ ۾ لَنگھي جِي ۽ پَتارَ ....

داستان پيو

١

مَحَلين آيو مَگَڻو، سازُ کَڻِي سُرَندو

مَتي ري= سر (وٺڻ) کان سواءِ. مس رکان= ھرگز نہ رکان. دانھون= سوال جون صدائون. کوڏ= سرھائي سان (تہ سر ملندو). کپار= مٿو. ٧. اونائيج= ٻُڌي ان کي مان ڏج. عليل= بيمار، آس ۽ اميد جي ڳُڻتي ۾ ڳريل. کھي= ٻڌائي، ڳائڻ ۾ کا ڳالھہ تو کري! قوال= ڳائڻو. امن ڏيو= امان ڏيو، پناھ ڏيو. (اصطلاح طور) مان ڏيو ۽ مراد پوري کريو. ٨. سين ھٽي= صدا کري، سوال کري. آن حضور= اوھان جي حضور ۾، اوھان جي آڏو. ٩. کماچ= تارن واري ھک ساز جو نالو جيکو گزي سان وڄائجي. سنڌ ۾ مگڻھار فقير اڳ کماچ بہ وڄائيندا ھئا. کي سال اڳ راقم ٺٽ ۾ کيل کچھري ۾ ھک فقير کي ساز وڄائيندي ٻڌو جو منھنجي لاءِ نئون ھو. پڇڻ تي چيائين تہ: 'کماچ' آھي. سباجھي کن= ٻاجھہ ڀريي کَن سان. منگ= گھر. ١٠. تنھنجي در= تنھنجي در تي، تو وٽ. سورٺ ور= اي سورٺ جا ور. کا منھنجي کر= کا منھنجي ڀوٺواري کر، منھنجو عرض اوناھ. پيري پر= ورائي پر، آٽي پُر کر. پالھو پاند= خالي پَلئُ. پينار جو= منگتي جو. ١١. کين جو= اھو کجھہ. ٻوليو= ڳايو. ٻني ۽= ٻنئي ۽ رات جو، وھاڻي ۽ رات جو. پان= منگتي، مگڻھار. رتولن ۾= رنگين محلن ۾، رتولن ڀينگھن ۾. سيباڻو= دل کي وڻي ويو (اھو جيکو ٻيجل ڳايو). مقابل ميدان= روبرو. ١٢. منگ= خيرات. نہ ٿُسي= ان تي راضي نہ ٿئي. ملک= ملکيت. ڏانُ= ڏنل بخشش، عطا. ڏانن ٿون= انعامن کان. ڏور ٿئي= پري ٿجي، نہ قبولي. کٽس= وٽس. کاجا ڳال= کاجا ڳجھي ڳالھہ. ڏيني= روبرو ملاقات. وائي. ڏيني= روبرو ملاقات. چوريين= چورئين، وڄائيين. نواز تي= نوازش ٿي. ٽاٽار= ھلکڙا. د-٢: ١. مگڻو محلاتن ۾ سُرندو ساز کڻي آيو.

Marfat.com

سِرَ جي صَدا سُرَ ۾، گهورَ هَٽِي گهُرندو
مَتي رءِ مَلُوڪَ جي چارڻ نہ چُرندو
جهُونا ڳُڙهہُ جهُرندو، پُندي جهانءِ جهروڪَ ۾.

٢

ساري راتِ صاحِبَ کي ڳُڙهہَ پَرِ ڳايائين
اُنسِ ماڻڪَ مِينهہَ جان، هَٽِ نہ ڇُتائين
تي لائِڻُ لَڏائين، جي هو ميراثِي مَڱڻو.

٣

چارڻ چَنگَ بَنگَ لهي، وَڄايو وِڏاڻ
سِرُ تان هَڏِ آسانُ، پَرَ مڱڻهارُ مَتي وَهي.

٤

چارڻ تُنهنجي چَنگ جو عَجَبُ آهہِ اِيءُ
هَٽين اُيو هَٿَن سِين جِڙو رکيو جِيءُ
راتِ منهنجو رِيءُ، ڪاٽيو تو ڪماچ سِين.

٥

ماڙِيءَ هيٺ مَلُوڪَ جي چارڻ چورِئو چَنگُ
مِرُو پِئا اُت مامَري، ريڏا پَسِي رنگُ
ڀيڄَلَ لَڌو ڀنگُ، راجا تي راضي ٿِئو.

٦

ماڙِيءَ هيٺ مَلُوڪَ جي، ڪا جا ڪِيائين ڪُوڪَ
راجا رَنگَ مَحَلَ ۾، هَنڌِ هَنڌِ پيئِي هُوڪَ
'مَتو ڏي مَلُوڪَ، تہ ڏيهہ کي آءٌ ڏيکارِيان.'

٧

ڪَنجهي ڪِيرَتِ ڪِينرو، واڄو وِلاتِي
هَنئِي تَندُ حُضُورَ ۾ تِنهِ پارسِ پيراتِي
سُٽيڊِهين سُلطانَ کي ظاهر ٿِئو ذاتِي
ڪَڍِي تِنهِ ڪاتِي، وِڌو ڪَرَٽُ ڪَپارَ ۾.

٨

نِرتي تَندُ نِيازَ سان بُرائِي ڀيڄَلَ
راجا رَتولَنِ ۾ اُونائِي اَمُلَ
رازُ ڪَيائين راوَ سِين موچاريءَ مَحَلَ
"اَنا احمَدُ بِلا مِيم"، سَينَ هَنئِي سائِلَ
ڪِنهِ ڪِنهِ پيئِي ڪَلَ، تہ هردوئِي هيڪُ ٿِئا.

سر جي= راءِ ڏياچ جي سر جي. صدا= گهُر، سوال. گهور هٽي= گهور واري تند وڄائي. جهرندو= جهري ويندو. پندي= پوندي. جهانءِ= هاءِ هاءِ وارو غوغاء، (رئڻ جي) گونج. جهروڪ= اها جاءِ جتي راءِ ڏياچ اچي ويهندو هو ۽ رعيت سندس ديدار ڪندي هئي. ٢. ڳڙهہ پر= قلعي لڳ. اُنس = وُنس، ان جي مٿان وَسيا. هٽ نہ ڇتائين= انهن کي هٽ سان بہ نہ ڇتائين، هٽ بہ نہ لاتائين. تي= تنهن ڪري، انهيءَ ڪري. جي هو= جو هئو. لائڻ لڏائين= راءِ ڏياچ جهڙو سخي لائڻ مليس. ميراثي= ميراث وارو، ڀٽائتو. ٣. چنگ= واڄو. چنگَ بَنگَ لهي= چنگ جو ٻنگ لهي، ساز جو سَجُهہ لهي، واڄي جو پورو وجهہ لهي، سُرندي جي تارن کي ملائي ان جي ڀرپور سُر جو فائدو وٺي. وڏاڻ= واڄو، سرندو. سر تان هڏ آسان= اهو سِر ڏيڻ تہ بهرحال سولو ۽ آسان آهي پر مڱڻهار اجان مٿي ئو سُر وڄائي. مٿي وهي= اجان مٿي پيو ٻُرائي، اجا مٿي پيو آلاپ ڪري. ٤. چنگ= ساز. جڙو رکيو جيءُ = منهنجو 'جيءُ' اجان جڙو رکيو اٿئي (وڍي نٿو وجهين). رِيءُ (رِيحُ) = دم واري هوا، ساهہ. ڪاٽيو تو= هوند ڪاٽيو تو. ڪماچ= ساز جو نالو. ٥.چورئو چنگ= ساز وڄائڻ شروع ڪيو. مامري پئا= حيران پريشان ٿيا. ريڏا پسي رنگ= راڳ جو رنگ پسي ريڏا. لڌو ڀنگ= ڀيجل کي وارو ملي وئو، تي راضي ٿيو، تڏهن راضي ٿيو. ٦. ڪوڪ= راڳ جي تکي سُرائتي 'ها'. راجا رنگ ۾ محل ۾= راجا رنگ محل ۾ اها ڪوڪ ٻڌي. هوڪ= عام جام خبر. ملوڪ= اي سهڻا (راءُ ڏياچ). ٧. ڪيرت= ذڪر، صفت ثنا، ساراهہ. ڪينرو= ڪماچ. ڪنجهي= ڪنجهي جو، پٽل مثل ڪنجهي ڏاتو مان ٺهيل ڪينرو. واڄو= ساز. ولاتي= ولايتي. (عجيب ۽ قيمتي). هنئي تند= تند وڄائي (راڳ شروع ڪيو). پارس= تند جي وڄت، ۽ وڏي اثر واري. پيراتي= پيرائتي، سربستي، سُر ۾ پوري. اها تند سٽندي ئي، راجا (سلطان) کي ذاتي ظهورو ٿيو (تصوف جو اصطلاح)، مثس ذات الاهي جو جلوو ٿيو. انهيءَ مرحليءَ تي راءِ ڏياچ ڀيجل کي سر وڍڻ لاءِ چيو ۽ هن ڪاتي ڪڍي راجا جو سر وڍيو. ٨. نرتي= وڏي نرت واري، وڏي اثر واري. ٻُرائي= وڏي چوٽ تي وڄائي. اونائي= غور سان ٻڌي. اَمُل= اها اَمُلهہ راڳ واري تند. راز= پنهنجي دل جو راز. انا احمدَ بِلا مِيم= آءٌ 'احمد' آهيان بنا 'ميم' جي (=احد). هر دوئي= ٻيئي. هيڪ ٿئا= هڪ (احد) ٿي ويا.

Marfat.com

۹

نِرتي ٺَندُ نِيازَ سان پيچَل پُرائي
راڳا رَتولَن ۾ وَرَنائي وائي
ڪوناياثين ڪوٺ ۾ پارٺ پاجهان ئي
راڳا راڳائي، ھَر دوئي ھيڪُ ٿيا.

۱۰

اِي تانُ نہ آھي ٺَندُ جو، ٿو رُون رُون ڪَري رازُ
ھَٿَندڙ سَندا ھَٿڙا، سَيڪو چوي سازُ
سَٽَ ڏيئِي شَھبازُ، ٿِيءُ تہ ٿوڪُ پرائيين.

۱۱

ڪا جا ٺَندُ ٺُنبيرَ جي سُتي سُڻائين
موٺِي مڱڻھارَ ڪي پَرِ ۾ پُڇيائين:
'ڪ تون مَڱڻو مالَ جو، ڪِ سِرُ مَڱين سائين'!
تان ڪَندَ ڏي ڪِئائين، اِشارو آڱرُ جو.

وائي

تو تان سانگُ نہ ڪو، ماري مير وِڏوءِ
ھيڏو قھرُ ڪيوءِ
موليٰ جا مَڱڻا، ھاديءَ جا مڱڻا!
آيُون جو آسَ ڪَري، سو مَرُ پاندِ ٺُنھنجي پوءِ
جِمَ موٽايين مَڱڻو، اُپي خاتُون راڻِي چوءِ
ڏِٺُئي نامَ الله جي، سو سِرُ سُڱنڌو ھوءِ.

داستان ٽريو

۱

رِءَ مَصلِحتَ مَڱڻا قَصرِ ڪِينَ اچَن
نُورَ تجَلِي نُورَ سِين، ٿيو نيڻُ پسَن
خيمي ۾ ڪنگھارَ جي چاندُوٽا چمَڪَن
لَڏائين لَطِيفُ چَئي سَندا ڏاڻُ ڏِسين
تيلاهَ مُلڪَ ڏٿين، مجئو مَڱڻھارَ ڪي.

2

ڪوڙين آيا ڪيرتِيا، پِتو پِتين پانَ
جَن ڳڙھان ٻَھرِ ڳائِيو ظاھِرُ ساڻُ زبانَ
ھيءُ منجھِ پينو مَڱڻو اپَرِ سِين احسانَ
'اَلتَحياتُ لِلہِ وَالصلواتُ والطِيبٰاتُ'، ساراھي سُبحانَ
جِھَڙو پَلو پانُ، تِھڙا ڏانَ ڏياڄ جا.

۳

سَھسين آيا سورِٺِيا مانجھي مَٽِيادارَ
جَن ڳڙھان ٻَھرِ ڳائِيو سَھجان سَڀِ جمارَ
ٺُنبيري جي ٺَندُ جي اُت پھرِين ھُئي پچارَ:

۹. پُرائي= مَٽي آواز جي وڏي چوٽ تي وڄائي. وائي= اھا وائي يا اھو راڳ جيڪو ڳايائين. پارٺ= راڳائي. پاجهان ئي= پاجھہ مان ئي. راڳا راڳائي= راڳا ۽ راڳائي. ۱۰. سِڄ جي معنيٰ= اھو تند جو تان نہ آھي پر اھو راز آھي جيڪو ٿو رُون رُون ڪري (يعني وڄائيندڙ جي من جو راز ۽ ڪاريگري). سيڪوئي چوي تہ ساز ٿو وڄي، پر حقيقت ۾ اھي ھٿندڙ سندا ھٿڙا آھن (جيڪي ھو ساز تي ھڻي ٿو) جيڪي ٿا وڄائين (ڪاريگري وڄائيندڙ جي آھي، ۽ ساراھ بہ وڄائيندڙ ڪي جڳائي). شھباز ٿيءِ= شھباز وانگر وڏي قوت ۽ طاقت وارو ٿيءِ تہ ٿوڪ پرائيين، يعني تہ ڪا ڪم جي ۽ قيمتي شيءِ توکي ھٿ اچي. وائي. سانگ= سانگو. آيون= تون جو آيون. پاند تنھنجي پوءِ= پاند تنھنجي ۾ پوي، توکي ملي. جم= متان. اپي= بيٺي. خاتون راڻي= راءِ ڏياج جي ماھ. چوءِ= چوي. سڱنڌو= سرھو. د-۳: ۱ رِءِ مصلحت= ڪنھن مصلحت ريءَ، ڪنھن رٿ يا ڪُھر ڪان سواءِ. قصر= قصر ۾، محل ۾. (منگتا ڪنھن مصلحت يا رٿ ڪان سواءِ شاھي محل ۾ ڪين ٿا اچن). ھڪ شاھي محل جي روشنائي واري تجلي، ۽ ٻي ڏسندڙ جي اکين جي نور واري تجلي، اھي ٻئي تجليون ٿيون اٿ گڏجن؛ (محل ڪان سواءِ) راءِ ڪنگھار جي تہ خيمي ۾ بہ چئوطرف چانديوڻ آھي. (اھڙي روشن ماڳ تي) لطيف ٿو چوي تہ 'مگٿي ڏسين جا ڏاڻ لڏا= چئني طرفن جا وڏا انعام اڪرام حاصل ڪيا.' ملڪ ڏٿين= رَاون راجائن. ۲. ڪيرتيا= ڪيرت ڪرڻ وارا، ڳائڻ ۽ ساراھڻ وارا. پتو پتين= جدا نمونن وارا. پان منگتا. ڳڙھان ٻاھر= ڳڙھہ ڪان ٻاھر. منجھ پينو= اندر محل ۾ اچي بيٺو. اپر سين احسان (متس) وڏي احسان (ٿيڻ جي) ڪري. اَلتحياتُ لِلہِ وَصلوات وَالطيبٰاتُ =سڀ ساراھيون ھڪ الله ڪي ۽ صلواتون ۽ مرحبائون. ساراھي سبحان= ائين چئي پيو الله سبحانہ و تعاليٰ کي ساراھي. ڏان= انعام ڪراھ. ۲. سورٺيا= 'سورٺيا ڏوھا' ڏيڻ وارا ڳائڻا، سورٺ ملڪ جا ڳائڻا.

Marfat.com

"آءٌ مَتاهُون مَڱَڻا چڙهِي دَرَ دُئارَ"
توکي گهوٺ گهُرائيو، خلوَتَ لاءِ کنگهارَ
"السلامُ عليکَ اَيُهَا النّبِي" اي کِلِي کِيائِين کِينکارَ
سُئو ۾ سَنسارَ، تـ مُلکُ ڏِنائِين مَڱَڻي.

٤

آءٌ مَتاهُون مَڱَڻا، چڙهِي ۾ چوڏولَ
توکي گهوٺ گهُرائِيو راجا مَنجهه رَتولَ
ٻيجَلَ تو سِين ٻولَ، وِهاڻِيءَ وَڏِڻَ جا.

٥

پائي پَٽَ کَڻان، مون تان مُور نـ مَنگيُو
تازِي طَبيلَنِ ۾ گهوڙا گهَرِ گهڻان
هاڻيءَ کارڻِ هيکَڙِي آءٌ کا تَندَ هَڻان
جا مَٽي تو مَٺان، تِنهِ سِرَ جو آيُسِ سيکَڙو.

٦

ٻيلي ٻيئي پارَ، مُون نيٽين گهڻو نِهاريا
چوري رکيمِ چِتِ ۾ ڏِسينِ جا ڏاتارَ
هيءُ سِرُ توهان ڏارَ، ٻيجي کِنهِ نـ ٻوليُو.

٧

جاجِکَ تو جُهارُ، ڏَهه پيرا ڏِياجُ ڏي
جِنهِ ۾ مالُ نـ مِريءَ جيتِرو، تون تِنهِ ۾ طمعدارُ
جي اَچِي کَمُ کَپارُ، تـ وِيهه پيرا وِدي ڏِيئِين.

٨

جوتو 'ڏيَڻُ' ڏِياجَ پانئيو، ايئن سِرُ سيُکو ڏي
کِين نانهِ جهَڙو ني، جو سَندَ ٿِيين سُوالِيين.

٩

'ڏيَڻُ' گهَڻو ڏُهلو، سِسِي ڏِيَڻُ سُکُ
سو تان ڏِياجَ ڏُکُ، جو تَعلقُ رَکي تَندُ سِين.

١٠

جو تَعلقُ رَکي تَندُ سِين سو کِين پَلئہ پاءِ
مُونکي مَ موناءِ، آءٌ اڳاهُون آئِيو.

١١

مون ڳُجهہُ پَنهنجِي ڳُجهَہ سِين رِندَ رَساڻِي لاهِ

در دُئار= محل جا در. خلوت لاءِ= خلاصي رهاڻ لاءِ. اَلسلامُ عَليک اَيُهاالنبِي= اي نبي توتي سلام. سئو= ڀڏو. ٤. چوڏول= هک کرسيءَ مثل چڪو جنهن تي معزز مهمان کي ويهاري پوءِ واجهن سڻن چڪي مٿي محل تي چاڙهيندا هئا. رتول= رنگ محل. ٻولَ= پڪا واعدا ۽ اقرار. وهاڻي= وهاڻي رات وقت، وڏيءِاسر جو. ٥. پَٽَ= جمن، ڪشتو. پائي پٽ کڻان= ڪشتي ۾ ان جا کڻان خيرات طور پني. مون تان مور نہ منگيو= ائين مون کڏهن بہ کونہ پنيو. هک هاڻيءَ لاءِ بہ آءٌ ورلي کا تند وڄايان (هاڻيءَ وٺڻ لاءِ بہ آءٌ کو ڳايانَ!) مٿان= مٿيا. ٦. ٻيلي ٻئي پار= لس ٻيلي جا ٻئي طرف (ٻيلو سخي سٻڙ جي سخا کان مشهور. انهيءَ کري اتي سر ڏيڻ واري سخي جي ڳولا ڪيم). چوري رکيم= جانچي رکيم. ڏسين جا= چئني ڏسين جا، سين پاسن جا. ڏاتار= سخي. توهان ڏار= توکان سواءِ. ٻيجي= ٻئي کنهن. نہ ٻوليو= نہ باسيو، ڏيڻو نہ کيو. ٧. جاجَک= اي جاجک. جهارُ= جس (جهار ڏيڻ= ساراهہ کندي جس ڏيڻ. وڏائي ڏيڻ ۽ ساراهہ کرڻ). جنه ۾= جنهن مٿي ۾. مري= مرچ. کپار= مٿي جو هڏو. کيپڙائي. ٨. هيءُ ٻيجل منگتي جو حجت وارو ٻول آهي جو راءِ ڏياج کي چوي ٿو تہ: "ائين تہ سيکو سِر ڏئي! تون اجان کجهہ وڌيک کر." اهو وڌيک کرڻ وارو مفهوم ٻيءَ سٽ ۾ سمايل آهي تہ تون ناهہ جهڙو ني: يعني تہ تون نيستي ۽ نابودي وارو عمل پاڻ سان کڻي وڃ جئن تنهنجي اها 'نيستي' سوالين لاءِ سَند بنجي. تصوف جي مفهوم مطابق معنيٰ تہ: 'تون پاڻ کي جڙي فنا کر، مرڻ کان اڳ پاڻ کي مار' (مُوتوا قبل اَن تَموتوا). ٩. هيءُ بيت راءُ ڏياج جي زباني چيل آهي، يعني تہ راءُ ڏياج پاڻ ٿو چوي: ڏيڻ= هر ويل، هر ڏينهن سڄي عمر تائين پيو نقد ناڻو ۽ مال متاع ڏيڻ. ڏهلو= ڏکيو. سسي ڏيڻ= هک ئي ڀيرو سسي ودي ڏيڻ. سُکُ= سکيو سولو کم. جو تعلق رکي تندسين= جيڪو ساز جي تند توار سان ٿو تعلق رکي؛ يعني تند جي تار توار وري وري پئي سر ودي' (اهو ڏکيو آهي). ١٠. (هيءُ سٽ منگتي جي زباني چيل آهي). جو تعلق رکي تندُسين= جنهن جو تعلق تند سان آهي، تند جي سُر ۽ وڄت ۾ جنهن جي گهر کيل آهي. سو= سو سِرُ، سو مٿو. اڳاهون آئيو= گهڻو وقت اڳ آيل آهيان. ١١. ٻيجل ٿو راءُ ڏياچ کي چوي تہ: منهنجو ڳجهہ (تہ توکان سر گهران). پنهنجي ڳجهہ سان (تہ سر ڏيان) ملائي، سر ودي لاهہ. رساڻي= ملائي. لاهہ= سر لاهہ، ودي لاهہ.

Marfat.com

اَجَلُ آيو آهِ، پُنِيءَ تو پَلاڻيو.

۱۲

مَتو مُور نہ پاڙيان، تُنهنجِيءَ تَندُ تَوارَ
سِرَ ۾ سَچَڻَ ناهِ ڪِين، موٽ مَ مڱڻهار
ڪِينهِين مَنجهہِ ڪَپارَ، لَڄيندو تو لاهيان.

۱۳

جِيءُ مڱڻا هوءِ، جو تو مَتي سِرِ سَنو ڪيو
جو مُلِ مون نہ سَپجي، تان جي سو گهُريوءِ
تہ جُڳان جُڳِ ڏِنوءِ، ڏُنگهو ڏاتارن ڪي.

۱۴

مَتو مَتائِين گهوريَان، مَتو تو مَتاءِ
سو مون ٿِئي نہ هَتاءِ، جِنهِ تون لائِقُ مَڱڻا.

۱۵

چارڻُ ٻولِچ ڪِين ٻِئو، گهُريوءِ سو گهوريان
ڳَڙهہُ سورَٺِ ٿِي نہ پَڙي، جي تَندُنِ سان توريان
ڳُجهي آهِ ڳالهَڙي، آءُ اوري تان اوريان

ڪُلهَنئُون ڪوريان، ڪِ جاچِڪَ جُسي سِين ڏِيئِين؟

۱۶

پَسي پاٽُ پُرِ ٿِئو، سَندو جادَمَ جُودُ:
مَنگَ وِهاڻِي مَڱڻا، هيرَ مَتو موجُودُ
بَلڪِ آهي بُودُ، ناقِصِي نابُودَ ۾.

وائي

مَتو ۾ ڪينڪارَ يارَ، ڏانَ ڏِيندوسَئِين مَڱڻا
مون من آهي موهِيو، تُنبي جِي تَوارَ
ٻِيجي ڪِنه نہ ٻولِيو، هيءَ سر تو هان ڏار
لَڄيندو تو لاهيان، ڪِينهي منجهہ ڪَپارَ
مَچُڻُ موٽِي ڪا ڪرِيين ڳِلا جي گُفتارَ
ڪُل نَفس ذائِقَۃُ الموتِ، پَرُوڙِ اي پَچارَ.

داستان چوٿون

۱

سَرديءَ سالم نہ رَهان، گَرِميءَ ٿيان گُدازُ:

اجل= موت. مٿان پلاڻيو= تيار ٿيو. ۱۲. پاڙيان= برابر ڪري بدلايان، هڪ جهڙو ڪريُ ذي وٺ ڪريان. تنهنجيءَ تندُ توار= تنهنجي تندُ جي توارَ سان. موٽ مَ= تون نااميد ٿي يا رنج ٿي موٽ نہ. لڄيندو= لڄارو ٿي. تو لاهيان= ٿو وڍيان. ۱۳. جيءِ مڱڻا= (اي مڱڻا توکي جيءُ جس هجي جو تو منهنجي سر گهرڻ تي آسانگو ڪيو، رضامندو ڪيو (اڪتفا ڪئي). نہ سپجي= پيدا نہ ٿئي. تان جي= جي تو. سو گهريو= تو اهو گهريو (جي تون اهو ڪجهہ گهرين ها جيڪو مون وٽ هجي ئي نہ ها). جڳان جڳ= جُڳن تائين، هميشه لاءِ. ڏنگهو= طعنو. ڏاتارن ڪي= سخين ڪي (تہ هوند هميشه لاءِ سخين تي طعنو اچي وڃي ها، ٽڪو لڳي وڃي ها). ۱۴. مٿائين= تو مٿان. ٿئي نہ هٿاءِ= مون ڪان نٿو پڄي (تون تہ اجان بہ گهڻي انعام اڪرام جو لائق آهين ۽ تون جنهن انعام اڪرام جو لائق آهين سو تہ مون ڪان نٿو پڄي، باقي پنهنجو مٿو تنهنجي مٿان گهوري ٿو ڇڏيان). ۱۵. گهُريوءِ= جيڪي تو گهريو. سو گهوريان= سو گهوري توکي ڏيان ٿو. ڳڙهہ سورٺ= سورٺ ملڪ جو ڳڙهہ، گادي وارو قلعو، جهوناڳڙهہ. نہ پڙي= تور ۾ پورو نہ بيهي، برابر نہ ٿئي. تندن سان= ساز جي تندن سان. تندن جي وڄت سان. اورَيان= راز واري ڳالهہ توسان ڪريان. ڪوريان= وڍيان. جسي سين= سڄي ڌڙ سوڌو. ۱۶. پاٽ= منگتو پُر ٿئو= خوشيءَ ۾ پرجي ويو. جادم= سَمن جي نسبنامي ۾ وڏي ۾ وڏي ڏاڏي جو نالو. جود= سخا. سندو جادم جود پسي= جادم مثل راءِ ڏياچ جي سخا ڏسي. (هيءَ سٽ ۽ ٽريءَ سٽ ۾ راءِ ڏياچ جو ڏنل جواب آهي) منگ= ڏان، خيرات، سوالين جي عام گهرَ. وهاڻي= پوري ٿي. هير مٿو موجود= هن وقت فقط مٿو ئي باقي بچيل آهي (يعني تہ نقد ناڻو ۽ مال جنس سڀ سوالين جي حوالي ٿي ويو؛ هن وقت ناقصي آهي، گهڻتائي آهي، کوٽ آهي). (مگر ناقصي ئي وڏي شيءِ آهي. 'بلڪ نابود واري ناقصي ۾ ئي بود آهي. بود= هستي، بقا. ناقصي نابودي نيستي. وائي. ڪينڪار= ڀلي ڪار، آجيان، مرحبا. ٻيجي= ٻئي. ٻوليو= ڏيٽو ڪيو. مچڻ= مٿان. ڪل نفس ذائقة الموتِ= هر ساهہ واري کي موت جو مزو چکڻو آهي. د-۴: ۱. سرديءَ= سردي ۾. سالم= چاق چڱو ڀلو. گرميءَ= گرمي ۾. گداز= ڳريل، بي حال.

Marfat.com

اَمُنُ ڏيجِ اَمانُ تون، سائِلُ هَٽي سازُ
رَبابِيءَ کي رازُ، خالِصُ ڏيجِ خَلِيلَ جو.

۲

سَردِيءَ سالِمُ نہ رَهان، ڪوسِي سَهان ڪانہ
اَمُنُ ڏيجِ اَمان تون دُورِ ڪَري ٻِئا دانَ
پاندَپَ ڪائِي پانَ، وجهِج پَڪَ پينارَ تي.

۳

مَرُ تہ آئِين مَڱڻا، مامَ پَرُوڙي مُون
جيڪا ڳاهَ ڳالهائِيين، سا سَڀِ سَمجهيسُون
تنهِ تي تُسج تون، جيڪِين پوئي پَٽَ ۾.

۴

تَندُ تُمهارِي تانُ، ڪَهيو سو قَبُولُ پِئو
سِرُ تان آهي سَٽَ ۾، ٻِئو ڪِين مَڱج ڏانُ
خاڪَ مِٽيءَ ڪا بانُ، ڪاٺئان پوءِ ڪُجهہ نہِين.

۵

ڏهئِي سَجِيُون ڏهہ سِسيُون جي متي هُيُون مان
وَڍِي نامُ الله جي هُوندِ ڏهاڙي ڏيان
پر اِنهِينءَ لَجَ مَران، جئن ڌَڙَ متي سِرُ هيڪڙو.

٦

جي مَتي اُتي مُنهنجي هُئا سِرَن سَوَ هَزارَ
تہ تُنهِنجيءَ تَندُ تَوارَ، هَرَ هَرَ وَڍِيَم هيڪڙو.

۷

مَتي اُتي مُنهِنجي، جي ڪوڙين هُونِ ڪَپارَ
تہ واري واري وَڍِيان سِسيءَ کي سَئو وارَ
تہ پُڻ تَندُ تَوارَ، مُونهان مَتاهِين مَڱڻا!

۸

جان تَندُ بَرابَرِ توريان سئو سِرَن پائِي
اَتَلَ اوڏاهِين تِئي جيڏانهَ ٻيجَلُ ٻُرائي
سَڱٽو هَڏُ آهي، سِرَ ۾ سَجَڻُ ناهِ ڪِين.

۹

وَڍِ سِرُ، ٿيءُ سَرَهو، مَ ڪِين ڳاءِ مَ گهاءِ
جاجِڪَ تو متاءِ، مُلڪُ مِڙوئِي گهورِيان.

۱۰

ٽيئِي پَرچِئا پاڻَ ۾، تَندُ ڪَنارو ڪَنڌُ:
”تنه جهوئِي ناهِ ڪِين جو تو چارڻ ڪِئو پَنڌُ
اِيءُ شُڪرُ الحَمدُ، جِئن مَتو گهُرِيوءِ مَڱڻا.“

هٽي ساز= ساز تي گزي ٿو هٽي، ساز وڄائي صدا ٿو هٽي. ربابي= رَباب جوءِساز وڄائيندڙ. خالص= هوبهو. خليل جو راز= ابراهيم خليل الله وارو راز (جنهن پنهنجي فرزند حضرت اسماعيل جي سر ڪاٽڻ جو پڪو عزم ڪيو). هيءُ بيت چڻ منگتي جي زباني چيل آهي جنهن ۾ هو راءِ ڏياچ کي امن لاءِ ارداس ٿو ڪري (تہ باوجود سر گهرڻ جي هو اول تہ ڪيس امان ڏئي) ۽ چوي تہ: اي ڏاتار! مون منگتي کي ساڳيو خليل الله جي راز (يعني سر وڍڻ) وارو مان ڏج. ۲. ڪوسي= گرمي. دور ڪري ٻئا دان= ٻيا سڀ ڏان ۽ انعام اڪرام ڇڏي پهريائين مون کي امن ڏج. پاندپ= اي پاندپ، اي پلارا! پڻ مهر ڪري، پنهنجي پانَ واري پڪ هن پينار تي وجهج. ۳. مر تہ آئين= پَل تہ آئين، پلي ڪري آئين. ڳاه= راز واري ڳالهہ. تُسج= راضي رهج. پٽ= خيرات وٺڻ وارو ٿانءِ (وڏو پيالو). ۴. تند ۽ تان= وڄت ۽ آواز. ڪهيو= جيڪي ٻوليو (تنهنجي تند ۽ تان ۾ جيڪي تو چيو، جيڪو سوال تو ڪيو). سٽ ۾= سودي ۾. بان= رنگ، ورن، شڪل، صورت، هيءُ بُت ۽ بوتو. ڪاٺئان پوءِ= ڪٽجي وڃڻ کان پوءِ. ۵. متي هيون مان= منهنجي جسم يا ڌڙ جي مٿان هيون، ڪلهن جي مٿان هيون. ۸. پائي= ساهميءَ ۾ وجهي. ٻرائي= ساز کي چوٽ چاڙهي وڄائي. سڱٽو هڏ= خالي هڏن جو پڃرو. ۹. ٿيءَ سرهو= ٿيءُ خوش. مَ ڪين ڳاءِ مَ گهاء= (تون سر وڍ پر نڪين وڏيڪ ڳاءِ ۽ نڪين وڏيڪ گهاءِ. جاجڪ= اي ڳائيندڙ منگتا. ملڪ مڙوئي گهوريان= سر تہ ڏيان ٿو پر ملڪ بہ تو مٿان ٿو گهوريان. ۱۰. ٽيئي= هڪ تندُ، ٻيو ڪنارو، ۽ ٽريو ڪنڌ. پرچئا= پاڻ ۾ رس راضي ٿي ويا، ٺهي ويا. (هيءُ ۽ آخري سٽ اهي ٻئي راءِ ڏياچ جي زباني چيل) تنهنجي پنڌ برابر بہ ٻي ڪا شيءِ ڪانهي (جا توکي ڏيان). ڏٺي جي حمد ۽ شڪر جو تو (مون کان) متو گهريو جيڪو ڏيئي سگهان ٿو ۽ ڏيان ٿو(پر جي ڪا اهڙي شيءِ گهرين ها جيڪا مون وٽ نہ هجي ها تہ مون لاءِ وڏو لاچار ٿئي ها).

Marfat.com

١١

گُلُ چنو گِرنارَ جو، پَٽڻُ ٽِيُون پَٽيِنِ
سَهسين سورَٺِ جهڙيُون اُپيُون اوسارينِ
چوٽو چارڻُ هَٽَ ۾، سِرُ سينگاريو ڏِينِ
نارِيُون ناڏَ ڪَرِينِ، راجا راتِ رَمَ گيو.

١٢

ڏاتارَ ۾ مَڱڻي ڪونه وَسيلو وِتِ
سا ئي ٿَندِنِ تالَ جي، سا ئِي چارڻُ چِتِ
جي هُتي جي هِتِ، ڳالهه مِڙيائي هيڪڙي.

١٣

مِيين ۾ مَڱڻي ڪا جا ڳالهه ڳجهي
سا پايين داپين بانهيين سوجهي تان نہ سُجهي
پيا وِيرَ وِماسَ ۾، عاقِلَ وِٺا اُجهي
ڪوڙين جي ڪَريمَ ري ويئِي مَتِ مُنجهي
هِڪُ بيجَلَ تي ٻُجهي، بي خَبَرَ هُئِي ڪنگهارَ ڪي

١۴

ڪَنِي ڪَنِي ماڙهُوئين پيئِي ڪَلَ ڪائِي
رَسِئا جي رَمز ڪي، تَن پارسِي پائِي
'الانسانُ سري وَانا سِرُہُ'، وَرَتِي اِيءَ وائِي
راجا راڳائِي، هَر دوئِي هيڪَ ٿِئا.

وائي

اَلوداع وو اَلوداع! جانئان ڪِئڙئِي جُدا
وو سورَنِيا ساري، معذورِ وئين ماري
اَلوداعَ، وو اَلوداعَ، وو اَلوداعَ!
جانِي ڪَيڙءَ جُدا، وو سورَنِيا ساري
هَڻُ تون تَندُ طريقتَ جِي، ٻئا سڀ واجِڻَ وساري
سورَٺَ سَرتِين وِچ ۾، اُپِي اوساري:
هيءُ جو آيو مَنگتو سو متارا ماري
دوسَ دوسنِئُون ڏورِ ڪَري، ڏيا ڏيڪاري.

◈

١١. گل= (استعاري طور) راءِ ڏياچ. چنو= ڪٽجي ويو، ڪاٽجي ويو (مري ويو). گرنار= شهر جهوناڳڙهه سان لڳو لڳ اوڀر طرف وڏو شاهي جبل. گرنار جو= (استعاري طور) جهوناڳڙهه جو، سڄي گرنار ملڪ جو، سڄي سورٺ ملڪ جو. پَٽڻُ (اڳيون اچار 'پ' جي زبر سان، اڃان تائين به رائج)= پٽڻ، پٽڪو، پنڻ. اپيون اوسارين= بيٺيون اوسارا ڏين. چوٽو راءِ ڏياچ جو= راءِ ڏياچ جو چوٽو (مٿان وارن جو چوٽو هيٺان سر لڙڪيل). سر سينگاريو ڏين= سورٺ ۽ ٻيون سڀ راءِ ڏياچ جي وڏيل ڳچيءَ وارو رت اگهي، منهن صاف ڪري، عطر ڇنڪاري سهڻو ڪري سينگاري پيون چارڻ کي ڏين ناريون= توبون. ناڏ= وڏا ڏماڪا. ڪرين= پيون ڪن (صبوح جو سوير، ڇاڪاڻ جو) 'راجا رات رم گيو' راجا رات گذاري ويو. ١٣. سنڌ جي فقيرن درويشن توڙي سياڻن سگهڙن، ٻيجل جو مٿي ڪوٽ تي چڙهڻ ۽ راءِ ڏياچ جي حضور ۾ اچڻ واري تخيل مان (۽ صرف انهيءَ تخيل مان) نبي (صلعم) جو معراج تي وڃڻ ۽ حضور الاهي تائين پهچڻ واري تمثيل کي معنيٰ طور پٽي ورجايو آهي، جيتوڻيڪ ٻين اهڃاڻن جي لحاظ سان اها تمثيل ناقص آهي. هن بيت ۾ انهيءَ تمثيل ڪان سواءِ به سڌي سهڻي معنيٰ موجود آهي). ميين= راءِ ڏياچ. ڪا جا ڳالهه ڳجهي= پاڻ ۾ ڪا جا ڳجهي ڳالهه رکيل هئي. سوجهي تان نہ سُجهي= پوري نہ پروڙي. وير= وڏا سُڄاڻ. وماس ۾= فڪر ۾، ڳڻتي ۾. اجهي= منجهي. ڪوڙين جي= ڪيترن ئي گهڻن جي. ڪريم ري= قادر ڪريم جي رهنمائي ڪان سواءِ. ١۴. ڪن ڪن ماڻهن کي ڪا ڪل پيئي. جيڪي انهيءَ راز کي رسيا تن اهو ڳجهہ پروڙيو (پارسي پائي). انسان منهنجو ڳجهہ آهي ۽ آءٌ انسان جو ڳجهہ آهيان. هر دوئي= اهي ٻئي. وائي. راءِ ڏياچ جي زباني چيل آهي. سورنيا= اي 'سورنيا دوها' ڳائڻ وارا. معذور= هيڻو، بي وس. تند هڻ= تند وڄاءِ. طريقت جي= سُلوڪ جي. ٻئا واڄٽ= ٻيون وڄتون. اپي اوساري= بيٺي اوسارا ڏئي. متارا= وڏا لائق، مڙيادار دوس دوسنئون= دور ڪري- وڇوڙي. ڏيا= حشمت، زور، رعب.

Marfat.com

سُر رپ

'رپ' جي هڪ معنيٰ آهي سخت، ڳرو، زوراور؛ ۽ ٻي معنيٰ آهي سخت زمين. هي سُر ٻـ معنويٰ لحاظ سان ڳرو ڳوڙهو ۽ سخت زمين وارو آهي، ڇاڪاڻ جو هن ۾ گوندر ۽ غم، سُور ۽ درد جو سمان سٽيل آهي. گوندر ۽ غم پياري پرينءَ جي وِره ۽ وڇوڙي مان لڳي ٿو، جنهن ۾ سُورن اُيرڻ، ڏينهن رات روئڻ ۽ جهوريءَ ۾ جهڄڻ واريون حالتون ۽ ڪيفيتون پيدا ٿين ٿيون. گوندر جي حقيقت ۽ گوندر ۽ غم وارين حالتن ۽ ڪيفيتن جو بيان، پهرئين داستان جو مرڪزي موضوع آهي.

گوندر ڪي هٿ پير ناهي، ان جي ڪا شڪل صورت ڪانهي؛ درد ۽ فراق اندر واري حالت ۽ ڪيفيت آهي جيڪا پياري پرينءَ جي وڇوڙي ۽ فراق مان پيدا ٿئي ٿي، ۽ جنهن ۾ سُور سَلا ٻَڌي اُيرن ٿا ۽ وڏي وڻ ٿين ٿا: "وڻ جڻن وره وڌن، شاخون ڪئو سرير ۾". اندر ۾ محبت جو مچ ٿو ٻَري جيڪو اُجهامي ئي ڪونـ ٿو: "جهوري جهڄڻ جهانءِ، ماٺِ نـ اچي مون هنيين".

درد فراق وارو حال هڪ ڳجهه ۽ راز آهي جيڪو ٻين کي ٻڌائڻو ناهي ۽ رڳو پياري پرينءَ جي آڏو ئي بيان ڪرڻو آهي. پنهنجي نيه کي نِهائين وانگر اندر ۾ ائين ڍڪڻو آهي جئن ٻاهر ٻاڦ نـ نڪري. ور ۽ ونيءَ جو ناتو ٻـ پيار ۽ محبت وارو نازڪ ناتو آهي جنهن ۾ ونيءَ جي پنهنجي وَر سان سچائي ۽ پيار، ۽ ڪانڌ جو ساڻس قرب ۽ مٿس ڪُلي اعتماد ۽ اعتبار وارو راز سمايل آهي.

داستان پهريون

١

گُوندَرَ ڪِئو غَرَقُ، ماءُ مُنهنجو جِندَڙو
ڏُکوِيَن مَرڪَ، مَٿي سَڳَرَ پَندَڙا.

٢

گُوندَر گَڏِيياسِ، صِحَتَ نييَمِ سَڄَٽين
مادَرِ مارياسِ، ڦوڙائي پِرِينِ جي.

٣

گُوندَرَ وِڏو پيچُ، ماءُ مُنهنجي جِيءَ کي
ڏُکوِيَن جو ڏيچُ، رُوئڻُ رَتُ پِرِينِ لَئي.

٤

گُوندَرَ هَٿَ نـ پيرَ، وِرهُ مَنجهِهِين وِهٽو
کُڙه ۾ قَطارُون ڪَري، سُورَنِ لايا سِيرَ
مون جِيئن گهاري ڪيرَ، هيڪَلِي رءَ سَڄَٽين.

٥

کَنِي کَنِي ماڑُهوئين گُوندَرُ وَڏي وَٹُ
ٻَڌِي گوڏِ گَرَٽُ، سانُو ڪجِي سُورَ جو.

٦

اُني جِئَن مورَنِ، اوپَڙ وَلهارَنِ ۾
سا پَرِ گُونَدَرَ کَنِ، جَهُ ڦوڙايو سَڄَٽين.

٧

وَڻَ جِئَن وِرهَ وَڌَنِ، شاخون ڪِئو سَرِيرَ ۾
سَڄَڻَ مون مِلَنِ، ڳُجهُ ڳِرهيان جَنِ سِينَ.

د-١: ١. گوندر= غم. ڪئو غرق= ٻوڙي ڇڏيو. جندڙو= جيءُ جان. ڏکوين= ڏک وارن، درد وارن. مرڪ= ٺهندڙ ۽ وٺندڙ. سڳر= راهه، ساٿ جي قافلي وارو رستو. ٢. گوندر گَڏيياس= آءٌ گوندر ۾ پياس. صحت نييَم سڄٽين= سڄڻ منهنجي صحت ڪٽي ويا. مارياس= مون کي ماريو. ڦوڙائي= جدائي، وڇوڙي. ٣. پيچ= وراڪو، وڪڙ. ڏيچ= ڏاج. ۴. گوندر هٿ نـ پير= غم کي هٿ پير ناهن، ڪو جسم ڪونهي. ورهه= غم گوندر. مجههين وهٽو= اندر ۾ ئي وهندڙ آهي. ڪڙهه ۾= اندر ۾. سير= واٽون .٥. گوندر= وڇوڙي وارو غم. وڏي وٽ= وڏي قميتي شيءِ. گوڏ= گوڏ ۾، گوڏ جي مٿئين ولَي واري ڪمر پٽي (چيلهه جي چوڏاري). گرٽ= گِرت (گجراتي)= ناڻو، پئسا. ڳنڍ (پئسن جي): "جي هجئي گوڏ گرٽ تـ وجي پڏر اَڏاءِ پونئرا" (قصي ۾ ڳاهه جو بيت). ٦. اُني= وُٺي تي، مينهن جي وس تي. مورن= اپرن، اُسرن، ڦُٽي نڪرن، اوپڙ (اسم جنس)= هر سَلو جو زمين مان ڦٽي نڪري. وَلهارَ(جمع وَلهارَ)= هيٺاهين نشيب واري زمين جنهن ۾ گاهه ۽ وٽراهه. جَهُ ڦوڙايو سڄٽين= جئن جو وڇوڙيو سڄٽين، جئن جو جاني جدا ٿيا. ٧. وره= وڇوڙا، فراق. گوندر، غم. سرير ۾= بدن ۾. شال سڄڻ مون سان ملن، باقي ٻين کهڙن سان پنهنجي اندر جو حال اوريان، پنهنجي راز جي ڳالهه ڪريان.

Marfat.com

٨

سَلا ڪَري سُڪِيُون ڳالهيون مَنَ مَنجهان
ڪِنهِ ڪي حالُ چَوان، مَرُ ٽِيُون ڏُکَنِ ڏيلَ ۾.

٩

اُپَريامِ انگورَ، سُتي سُپيرِينِ جا
ڪايو ڪايو سُورَ، لوچِئو لُڇِئو اُٽيان.

١٠

جَڏهان ڪَرِ ٽِيامِ، ساجاهِ سُپيرِينِ سين
تَڏهانڪُون تِلَ جيتَرو، ويلَ نہ وِسرِئامَ
اَندَرِ رُوحَ رَهيامِ، سَڄَڻُ اوطاقُون ڪَري.

١١

لائي جو وِئا، مَنجهِين تو مَڃُ ٻَري
سو اُجهامي ڪِئا، جنہ سورِيندڙُ سُپرِين.

١٢

سُپيرِيان جي سُورَ جي ڪَنهِ ڪَنهِ دُڪي ڏُکَ
ڏُکِيءَ وٽان ڏُکَ، وَڃَن نہ ويرَ ڪَهِين.

١٣

ڏُکَ سُکَنِ جي سُونہ، گهورِئا سُکَ ڏُکَنِ ري
جَنِي جِي وِرُونہَ، سَڄَڻُ آيو مان ڳَري.

١٤

سَؤ سُکَنِ ساٽي ڏيئي، سِرُ پُڻُ ڏيان سَٽِ
جي مُون مِڙي مَٽِ، تہ وِرهُ وِهايان هيڪڙو.

١٥

سَؤ سُکَنِ سَٽِ ڏيئي، وِرهُ وهاٻِمِ هيڪڙو
مون کي تنهِ نيئِي، پيرُ ڏيکاريو پِرينءَ جو.

١٦

ڪَهَڻُ تہ ڪَچائي، سُورَ نہ سانڍَڻُ سُترا
اجان تان آئِي، ڏيلَ مُنهنجي ڏُکَ سِين.

١٧

نَڪا ڏِسان ڏُکَ سان، نَڪا ڏُکوئِي
جَهِين سان روئِي، حالُ ڳُرهيان هوٽَ جو.

١٨

نَڪا ڏسان ڏُکَ سان، نَڪا ڏُکَ پَچارَ
ڪانهي پِرتِ پَچارَ، لَنُون ويچارِيءَ لَڏِئو.

١٩

جِئَن سو ٽِئِيءَ ٽَرو، ڪامي ڪُوري وِچَ ۾
مُونکي ڏِنو سَڄَڻين مَنجهان سِڪَ سَرو
وَرُ جهيٽو ٻَرو، ڪہِ قوڙائو سَڄَڻين.

٢٠

لاهِ مَ پَچارانِ، سُڪِ مَ سُمهُ جِندڙا
ڪَرِ جهوري ڪيٽانِ، ڪالهُوڻِئان اڄُ ڪَهٽي.

---

٨. سلا ڪري= سلا ڪڍي، انگور ڪري. ٩. انگورجي= انگور ڪڍي، نوان ڦُٽي (سُور اپريام). لڇئو= لُڇندي. لوچئو= لوچيندي. فڪر ڪندي. سوچيندي. اٽيان= اٽان. ١٠. ساجاه= ادب واري چاڻ سڃاڻ. ويل= وير، دير. ١١. لائي جو وئا= (درد فراق جي) باه لائي وئا. منجههين= اندر جو اندر. ڪِئا= ڪٽان. جنہ سوريندڙ= جنهن ۾ ڪائيون سوريندڙ، ڪائيون ڀِتي ڪندڙ. ١٢. دُڪي= دُڪي جيتري، دڪي جي تور جيتري، تولي جيتري (اڳ ۾ هلندڙ تور جي حساب سان، پنج ٽڪا يا تولا= هڪ آنو، چار آنا= هڪ پاء؛ چار پاء= هڪ سير، (جيڪو "ڪلو" ڪان وزن ۾ گهٽ هو). دڪي دڪ= دڪي برابر غم، ٿورڙو غم. ١٣. گهورئا= قربان ٿيا. وِرونہ= يادگيري. مان ڳري= مون وٽ. ١٤. ساٽي ڏيان= سودي ۾ ڏيان. سٽ ۾= سودي جي واڪ ۾. مَٽ= مٽا ۾، مٽا سٽا ۾. وره= وڇوڙو، فراق. ١٥. وهايم= خريد ڪيم. ١٦. ڪهڻ= چوڻ، ڀٽي ٻڌائڻ، پڌرا ڪرڻ. سانڍڻ= اندر ۾ سنڀالڻ. سترا= سولا. اجان تان آئي= اجان تہ منهنجي جان (ڏيل) تي ڪا گهٽي تڪليف اچڻي آهي. ١٧. حال ڳرهيان= حال اوريان، پنهنجو حال سڻايان. ١٩. ٽئيءَ ترو= وڏي ٽئي جو ترو. ڪامي= سڙي. ڪوري وچ ۾= اگرن جي سخت باه واري مچ ۾. سرو= محبت جو شراب. ور= مر، چڱو. جهيٽو ٻرو= سنهو تپ جو اندر ئي اندر ۾ جان کي ڳاري). ڪه قوڙائو سڄڻين= ڪڏ ۾ پوي وڇوڙو سڄڻن کان، پياري محبوب کان. ٢٠. پچاران= سندن پچار، سندن يادگيري. جهوري= غم، روڄ، زاري. ڪيٽانِ= سندن (ديدار) واسطي. (جهوري ڪر، ڏک ڪر).

Marfat.com

۲۱

جهوري جهجَڻُ جهانءِ، مون جَني جي نہ لَهي
آيَلِ اِيئن مَ پانءِ، تہ آءٌ ڪا جِيندي اُنِ ري.

۲۲

جِهجِي جهانءِ ڪَري، ماڻ نہ اَچِي مون هِنيين
سَجَڻَ سي ساري، هو جَنِي جو هيرُئُون.

۲۳

جاءِ نہ سَجو ڏِينهُ، هنيَڙو اوني وَڳَ جِئَن
مون پِريان سين نِيهُ، جِئَنُ ڪارَڻِ نہ ڪيو.

۲۴

مُوڙهو ڳِنهي نہ مَتِ، پَليان پَليو نہ رَهي
ڪاجا ٿِيَسِ پَتِ، جئن اَجو اوتائو پِرينءَ ڪي.

۲۵

هنيَڙو پِريان ڪَڏهِين ڏُڪِ نہ ڏُڪويو
سُڱَن جان پِيو، تان قوڙايو سَجِڻين.

۲٦

ڪَنئُو هومِ ڪَٽُ، هنِيَڙو پاجهان هوتَ جي
ڪَڙو هَٽِي قَلَبَ ڪي لاتا لالَڙَ لَٽُ
سيڻَن جِيءَ سَهَٽُ، ڪِي صَفائي ساهہَ ڪي.

۲۷

لاهِيان جي نہ چِتان، اَللهُ اُنِ مَ وِسَران
مَڙهيو منجهاران، جِيءُ مُنهنجو جَن سِين.

۲۸

ڏُونگرِ لَڳَن ڏِينهَ، مانَ وَرُ ڪَن سُپرين
ڪِيَسِ نِماڻي نِينهَ، آيَلَ پاروچَن جي.

۲۹

پَليَلِ ٿو پَليانسِ، پَلَڪُ نہ رَهي پِرينءَ ري
جِنهِ جهوريءَ ڪان جهَليانس، جهجئو تِنهِ جهوريءَ پوي.

۳۰

پَلا پرين پَرجهَلا، وِچِينءَ ڪِينَ وِرچَن
ڏِين بَرادُون بُڪين ڪي، عِيدُون اَگهاڙَن
تون ڪِيئن سندو ٿَنِ، ديوانا دَرُ مَنيين.

۳۱

لُوئِيَسِ لاڳاپَن، ننگَ نِهوڙِيَسِ جيڏِيُون
ڪيرايَسِ ڪُنَن ۾ واري وَراڪَن
سجَڻَ ڏُونگَرَ چوٽِيين، آڏا سيلَ سُڄَن
سي ڪِيئَن پِرين پَسَن، جَن ڪي نِيَرُ ننگَ جو.

۲۳. اوني وڳ جئن= اُن جي وڳ وانگر (جيڪو هَڪ جاءِ بيهندو ڪونہ، پر پيو هلندو). هنيڙو= منهنجو هانءُ (ڇَڪَ ۾، ڳٽئين ۾ ڪڏهن ڪٽي تہ ڪڏهن ڪٽي). ۲۴. موڙهو= موڙهل، منجهيل (منهنجو هنيڙو). ڳنهي نہ مَت= صلاح نہ وٺي، نصيحت نہ مڃي. پليان پليو نہ رهي= جهليان جهليو نہ رهي. پَت= عادت، ريت. ۲۵. ڏک نہ ڏکويو= ڏک سان نہ ڏکويو. سڱن جان پيو= سڱن ۾ جڏهن پيو. تان قوڙايو سڄڻين= ان وقت سڄڻن وڇوڙيو (هنيين کي). ۲٦. ڪٽ= زنگ، ڪس. ڪنئو هوم= منهنجي هنيين کي ڪٽ وارو ڪيو. پاجهان هوت جي= سڄڻن کان سواءِ. ڪڙو هٽي= سوگهو ڪري جهلي. لاتا لالڙ لٽ= پياري محبوب مٿان جيڪي لٽ چڙهيل هئا سي لاتا. سهٽ= مانجهہ، مهٽ سهٽ ساهہ کي= ساهہ جي. ۲۷. چِتان= چت تان، من تان. مڙهيو= مڙهجي قابو ٿيو، ڳنڍجي سوگهو ٿيو. منجهاران= اندران، اندر ئي اندر. ۲۸. ڏونگر لڳن ڏينهَ= (مون کان گهڻو پري) ڏونگر ۾ ڪين کي ڏينهن لڳي ويا. ور ڪن= ڦيرو ڪن (۽ مون وٽ اچن). پاروچن جي= محبوبن جي. ۳۰. وچينءَ= وچينءَ جو، پڇاڙيءَ جو، پڇاڙيءَ تائين، ويندي آخر تائين. ورچن= ڪڪ ٿين، ڪڪ ٿي مون کان مُنهن موڙ نہ ڪن. برادون= براد جي رات جا طعام. عيدون= عيد جي خوشيءَ ۾ خيراتون. در منيين= در مٽائين، سندن در ڇڏي ٻئي در وڃين. ۳۱. لوئِيسَ= پَرِيسَ، ساڙِيَسِ، ڪاٽِيَسِ، ڪانيسَ. لاڳاپن= واسطن. ننگ= (پنهنجائي ۽ عزت جو) ناتو (جنهن کي نباهڻو آهي؛ نہ نباهبو تہ اها شرم مرم جي ڳالهہ ٿيندي، لڄ واري ڳالهہ ٿيندي). نهوڙيس= ماريس. ڪيرايس= عزازت جي وراڪن (سڱن، ناتن) مون کي پابند ڪري جهلي ڪُنن ۾ ڪيرايو. سيل= سيلهہ، ڇُهنبيارا ٽڪر. نيرُ= زنجير.

Marfat.com

٣٢

سُوڌو سوالُ پُڇَنِ، توڙي جانِ جُدا ٿِئي
سَندا سُورَ پِرينِ، سانديِ ڪِجَنِ سُوڪڙِي.

33

هَرِئُو هَٿَ ٿِئُومِ، ڳُلِ وِهاڻُو پُسئُو
سَجَڻُ يادِ پِئُومِ، صُبحاڻي صُبوح جو.

٣٤

سُتي سَنيَرِئُومِ، ڪو ڳُڻُ باروچَنِ جو
ڪَنڌَ وِهاڻُو پنو هَرِئُو هَٿَ ٿِئُومِ
سَجَڻُ يادِ پِئُومِ، جاڙَ جِيان ٿِي جيڏِيُون.

٣۵

سَجَڻُ سَنيَرِئامِ، پيِيمِ ڪَرَ ڪِپارَ ۾
ڇِهڙِي ٿِهڙي حالَ سين وير نہ وِسَرِئامِ
هَرِئا هَٿَ ٿِئامِ، نيڻنِئُون نِيرُ وَهي.

٣٦

سَنيَرِئُو جِيان، ڳالهيون پرين ٽُنهنجِيُون
کِهڙا ڳُڻُ ڳِٽيان، تورَنِ مَتو ناهِ ڪو.

٣٧

جُهُ سي سَنيَرجَنِ، سَهُ جَنِي سِين اوريَان
لَٽُون لَٽُون هيٺِ وَڃَنِ، رَڳُون رَبابَنِ ڄئن.

٣٨

چِتُرُ رَهي نہ چِتُ، ويٺِنِ واڳِئُو نہ رَهي
رَئِي لَئِجي نِتُ، هِنيڙو واٽَ وِرڪَ جئن.

٣٩

چِتُرُ رَهي نہ چِتُ، سُورِين صَبرُ نہ ڪَري
سَجَڻُ ساري نِتُ، ويڳاڻُو ٿِئُو وِنجهُلي.

٤٠

چوري چوري چِتُ، جان نَئِيءَ وِهاڻيءَ نِڪَران
نِيهَ ڪُرائِي نِتُ، پِريان سَندِي پيرَ ۾.

٤١

چيتارِيان چُٽڪَنِ، سَنياريانِ صَحِي
اَندرِ رُوحَ رَهِي، صورت سُپيرِينِ جي.

٤٢

چيتارِيان چُٽڪَنِ، وِساريان نہ وِسرَنِ
ويرُون تارَ ڏُکَنِ، سَجَڻُ ڀِڳي هَڏَ جَئن.

٤٣

چيتاري چُونڊِياس، ڳالهيون سڀ ڪي سَڄٽين
جُهُ مُقابِلِ تِياس، تہ مِڙئي ويِيمِ وِسَرِي.

٣٢. سوڌو سوال= سڀئي سڄو (ڏکائيندڙ) سوال. پڇن (۽ ڪا رک رکاءُ ئي نہ ڪن)= محبوب پڇن. پرين جا ڏنل سور اهڙا، جو سوڪڙي ڪري اندر ۾ سانڍيجن. ٣٣. هرئو= پُسيل (اکين مان ڪرندڙ ڳوڙهن سببان). ڳل وهاڻو= ڳل وارو وهاڻو. صبحاڻي صبوح= علي الصباح، صبوح سوير. ٣٤. ستي= سمهڻ ۾، ننڊ ۾. سنيرئوم= ياد پيوم. باروچن جو= (اصطلاحي معنيٰ) محبوبن جو. ڪنڌ وهاڻو= ڪنڌ وارو وهاڻو، ڪنڌ هيٺ ڏنل وهاڻو. پنو= پسيو. هرئو= آلو. جاڙ جيان ٿي= ڏکيو جيان ٿي. ٣۵. سجڻ سنيرئام= پرين ياد پئام. پيِيم ڪَر ڪپار ۾= وٺي پييم، ور پييم، گهنج پييم(عموماً سوچڻ وقت نراڙ ۾ گهنڊڙا گهنج پوندا آهن). نيڻنئون= نيڻن مان. نير= پاڻي. ٣٧. جُهُ= جڻن جو جڏهن. سَهُ= ڳالهين کي سڻڻ ۽ سهڻ. سَهُ ڏيڻ= پيار سان سهڻ. سه جني سين اوريان= اها سَهُ جيڪا هو ٿا ڏين، اها سه اوريان، ان جي ڳالهہ ڪريان. ٣٨. چِتُر= خوش، خوش، سڄاڳ. چت= هنيو. ويٺن واڳئو نہ رهي= طعنن مهڻن سان گڏ (واڳئو) نہ رهي سگهي. رَئي= رئجي رئو ۾ پرجي پرجي نت= سدائين پيو لئجي. واٽ ورڪ جئن= واٽ لڳ بيٺل وڻ (ورڪ)، وانگر. ٣٩. سورين= سورن هوندي، سورن ۾. ويڳاڻو= وڇوڙي جي ويڳ ۾ (ويڳ= مٺي تي نشي ۽ موڳائپ وارو بار)، غم ۽ فراق ۾ ويڳل ٿئي. ونجلي= غم ۽ درد ۾ ڳوڙها ڳاڙي ۽ ڳري. ٤٠. نئيءَ= نميل. وهاڻيءَ= آڌيءَ کان پوءِ جڏهن رات صبوح واري طرف نمي ۽ وهامي. نڪران= روانو ٿيان. ڪُرائي= اڪثر ٻڪريءَ جي ڦر کي ٻڌڻ لاءِ پير جي رسي. ٤١. چيتاريان= سورن ڏي ڏيان ڏيان. چٽڪن= ايذاءِ وارا ڏک ڏين (ڦٽن ۾ سور چٽڪندو، ذري ذري ڏک هڻندو ۽ ايذائيندو). سنياريان= (بعضي) سارِيانِ. صحي= تہ صحي، تہ چُٽڪڻ کان سواءِ سور بَمجي بيهن، چٽڪڻ کان سواءِ ائين ئي بيٺا هجن. ٤٢. ويرون تار= ويرئون تار (وير کان بہ وڏو تار پاڻي)، تمام ڇٽو. ڀڳي هڏ جئن= عضوي جي ڀڳل هڏ وانگر. ٤٣. چيتاري= چيلي، هڪ هڪ ڪري پوري تفصيل سان. چُونڊياس= چونڊياس. جُهُ= جڻن جو، جڻن ئي. مقابل تياس= منهن مقابل ٿياس= روبروءِ ٿياس، آمهون سامهون ٿياس.

Marfat.com

وائي

هاڙهو ڳاڙهو هوتَ، کيچي ڪالهہ لنگهي وِئا
سِڪَ ٻاروچي نہ لهي مَتي تائين موٺ
لَڳندي لَڪَن ۾، پاٽان ٽِيَسِ پوٺ
متان مونکي ڇَڏيين هِتِ هوتاڻِي هوتَ
ڏِينديَسِ ڏاڍي ڏُونگرين توهِي ڪارڻِ جهوٺ.

داستان ٻيو

١

سَجڻَ نہ سانپيٺ، ڳُجُهہ ڳِرهيان ڳَنِ سين
ڳالهيون اَندرِ پيٺ، سَلا ٻَڌي موريُون.

٢

اگڻِ آيا نہ سَهان، گهرِ وينِي گهُرانِ
مُنهَ مُقابِلِ سُپرِينِ، پَسئو تِي پَچانِ
وارَ نہ سَهان وِچِ ۾ اَجان دَر ڏَريانِ
ڳِرا مَنجهہِ ڳُٽانِ، پِرين وِجهِبا پيٺَ ۾.

٣

ڳِرَہِ مَ، ڳُجهو روءِ، پَڌَرِ وِجهہُ مَ پِرينءَ ري
سُورَنِ سُيَرُ هوءِ، هِنيَڙا ڪُمَ ڪَٽَنِ جِيئَن.

۴

ڳليين مَ ڳِرَهيجُ، روئي ڪِجِ مَ پَڌرا
تان سُوران ئي سَهيجُ، جَان لاهِيندَڙُ ڪو لَهِين.

۵

سُورَ مَ سَلَڻُ سِڪَ، پَڌَرِ وِجهہُ مَ پِرت ڪِي
مَنَ اَندرِ مَجنون جان لِڪُون پائي لِڪَ
هِيءُ هَڏُ ڪَري مِڪَ، مَرُ مَنجهِهين ماٺُ ٿي.

٦

سَنئين نہ سيٽانِ، ناهِ اَبتِي اَنِ سين
وَنءُ سَهِي ويٽانِ، تو نہ سَرندِي ٿَنِ ري.

٧

نيڻَ نہ نِندرون ڪَنِ، ڀڳو آرَسُ اکيين
اَجهامِئو ٻَرَنِ، توکي سارِئو سُپرِين.

٨

ياد ڪريان نہ جَنِ ڪِي، نِڪين وساريانِ
سَرِتِيُون ساريانِ، ڳُجهو ڪَري اَنِ ڪِي.

٩

ڳَوني ۽ ڳُوني، پِرين پَٽائين ڳَجَ جِين
جي مَنَ مَنجهُوني، سي ڪِيئن وَڃَنِ وِسَرِي.

وائي. هاڙهو ڳاڙهو= (ٻنهي لفظ واري سنڌ) هاڙهو جبل، ۽ هاڙهو جي پويان ڳاڙهو پرتي جو لفظ، جَئن "ماني ڏاني، چرين ڪريو،" وغيره. سڪ ٻاروچي= سڪ ٻروچ جي، سڪ سڄڻ جي. لَڳندي= ٽڪرندي، گهڙندي. پوت= ڏرُ (ڪپڙي جو)= ٽڪر ٽڪر. جهوت= ڪنهن طرف تڪڙي ڊوڙ، تڪڙي جهاتي. د-٢: ١. سڄڻ نہ سانپيٺ= نہ سڄڻ، نہ سانپيٺ. سانپيٺ= ڳرهاتي همدردي ۽ محبت جو ڀاڪر، گڏجاڻي، منهن ملاقات. ڳرهيان= ڳالهايان، اوريان. سلو ٻڌڻ= زمين مان ٻج جو ڦُٽي انگورجڻ ۽ ان بعد سائي ڏانڊي ٻڌڻ. ٢. گهر ويٺي گهران= پنهنجي گهر ويٺي ڪين سنڀاريان. منه مقابل سپرين= سڄڻ منهنجي سامهون. پسئو تي پچان= ڪين ڏسئو تي (ديدار جي گرمي ۾) ڪامان پچان. وار نہ سهان وچ ۾= وار جي وٿي بہ پنهنجي سندن وچ ۾ نٿي برداشت ڪري سگهان، پر اجان چاهيان تہ پنهنجي دل اندر ڪريان. ڳرا منجهہ ڳٽان= پنهنجن ٽوڙن وَڙن (ڳٽن) ۾ ڳرا آهن. پرين وجهبا پيٽ ۾= اهي پيارا پرين پنهنجي اندر ۾ ڪري سانڍيا. ٣. ڳرهہ مَ= چئي نہ ٻڌاءِ، ظاهر ڪري نہ چئو. سُير هوءِ= چڱيءَ طرح پريل هڄ. ڪم ڪٽن جيئن= ڪُمَ جي ڪٽن وانگر. ڪُمُ= ڊڏن تلائن ۾ ايرنڊ جي ڪوٽي جي ول جو ڦر، گول گبو جنهن ۾ گهاٽا سنهڙا ڪٽا گوڙهو تيل. ۴. ڳليين= ڳلين ۾، گهٽين ۾ (ٻين جي آڏو). ڳرهيج= چئي نہ ٻڌائج. سوران ئي سهيج= سورن کي ئي پيو سهج. ۵. سور مَ سلڻ سڪ= اهو نہ سڪ تہ سور ڪيئن سلجن، ڪيئن بيان ڪري ٻڌائجن. مجنون جان= مجنون وانگر. لڪون پائي= لڪي لڪي. هي هَڏُ ڪري مِڪُ= هي پنهنجي هڏ کي ڳاري گودو (مک) ڪري ڇڏ. ٦. سنئين نہ سيٽان= ساٽن. محبوبن سان نہ سنئين راهہ رسم، تہ نہ ور ساٽن ابتي ئي ٿهي ٿي. سهي ويٽان= سندن ويڻ سهي، سندن ڳالهاءِ سهي. ٩. گوني= رنگا رنگي. گوني= گوَن جهڙا، گون جي ڪپڙي جهڙا سهڻا ڳاڙها رنگين (گوَن هڪ قسم جو رنگين گلزاري وارو زنانو ڪپڙو). پٽائين گج جئن= پٽ جي گج وانگر، ريشم جي (رنگين پرت واري) گج وانگر. من منجهوني= من ۾ اندر.

Marfat.com

١٠

أَنڌَرَ اَنڌَريُون، جِئَن ني وانجھي لَٺَ ۾
مون تَڻُ تيتَريُون، تہ ڪِيئَن مِلِبو سَڄڻين.

١١

جِئَن سي ڳوهِيءَ نارَ، وَهَنِ واريءَ ڳاڌَئان
هنِيڙو پِريان ڏارَ، نِبيريانسِ نہ نِبَري.

١٢

ڪِين جو ڪُنيارَنِ، مِٽيءَ پائي مَنيو
تِهين مان تَرَ جيتِري جي خبر پَئِي ڳَرَنِ
هِي تان هُوندَ مَرَنِ، هُنِ اَگَڻِ اوراتو ٿئي.

١٣

نِيهُ نِهائِينءَ جان، ڏَکِئو ڪوهُ نہ ڏَکِئين
١ جُه جَرَ جيري چِڏي تہ ڪِيئَن پَچَندا ٿان
سَنڌي ڪُنياران، ڪَنِ ڪَريجا ڳالهڙي.

١٤

نِيهُ نِهائِينءَ جِيئَن، ڏَکِئو ڪوهُ نہ ڏَکِيين
جو جَرَ جيري چِڏي تہ رَڄَ پَچَندا ڪِيئَن
تون پُڻ ڪَريچ تِيئَن، جِئَن ڪُنيارَ ڪَرِينِ ڪَمَ سِين.

١٥

نِهائِينءَ ڪان نِيهُ، سِکُ مُنهنجا سُپِرين
سَڙي سارو ڏِينهُ، باهَرِ ڀاڦَ نہ نِڪِري.

١٦

نيڻَ نِهائِينءَ جان، سُتي لوڪَ ڏُکِيا
اُجهامِئو ٻَران، توکي سارِئو سُپِرين.

١٧

رءِ پِريان پَرديسَ ۾ وِرهَ وَڌي ڪِي ويڙ
اڪيون پارِ پِرينِ جي سارو ڏِينهُن سُڪيڙِ
پانڌِي پَرورَ ميڙِ، جي ڪينءَ جون ڏِينَمِ خَبَرُون.

١٨

سُورُ جَنِي کي سَهَجَ جو تَنِ کي پَٽي نہ پارو
ٻارَڻُ ٻارِين نہ باهِ جو سَجو سيارو
آرَهَڙُ اُونهارو، اُو لُکَ لَکايا ڪِينَکِين.

١٩

جهوتُون ڏِيندي جهَنگَ ۾، مِيان آءٌ مُيَاسِ

١٠. اندريون= ڳنڍيون ۽ ڳريون. وانجهي لٺ= بانس جي لٺ. مون تڻ= منهنجي تن ۾، منهنجي اندر ۾ (ڳٽين جون ايتريون ڳنڍيون آهن تہ سڄڻ کي ڪيئن ملان.) ١١. ڪوهيءَ نار= ڪوهيءَ جا نار. وهن واريءَ ڳاڌئان= واريءَ سان ڳڌيل پيا وهن. نار= پاڻيءَ جا سيما، ڪوهيءَ جي تري ۾ چوڌاري پاسن کان پاڻيءَ جون سنهڙيون نالڙيون پيون وهنديون ۽ وچ ۾ پونديون. نبيريانس نہ نبري= مڃايان نہ مڃي، سرچايانس نہ سرچي. ١٢. ڪين جو= ڪا جا شيءِ، ڪو جو مواد مصالحو. مٽيءَ پائي= مٽيءَ ۾ ملائي. مَنيو= ڳوهيو. جي خبر پئي ڪرن= ڪڙن ڪي= رقيبن بد خواهن کي خبر پوي تہ اهي ڪر يقيني طور مرن. هن اگڻ اوراتو ٿئي= باقي بچيل ٻين ڪڙن (رقيبن) جي اگڻ تي غم ڇانئجي وڃي. ١٣. نيه= سک ۽ چڪ وارو ناتو. نِهائين= ڪنيارن جي آوِي (جيڪا باھ کي پنهنجي اندر ڍڪي ٿي). جر جيري چڏي= جي جيري جر ڇڏي، جي پرڪندڙ باھ پنهنجي پڙڪ ڇڏي. ڪن ڪريجا= ضرور ڪن لائجان، ضرور ٻڌجان. ١٤. رڄ= ٿانءَ. جئن ڪنيار ڪرين ڪم سين= جئن ڪنيار پنهنجي ڌنڌي ۾ ڪن (يعني آوِيءَ کي باھ ڏيئي، ٿانون جي مٿان مٽي ورائي انهن کي ڍڪين). ١٦. سُتي لوڪ= ماڻهن جي سمهڻ کان پوءِ جڏهن ٻيا سڀ آرام سان سمهي رهيا. ڏکيا= ٻريا. اجهامئو ٻران= اجهامي وڃان ۽ وري ٻران، وڏو ڏک ۽ آزار سهان. ١٧. وره= درد، فراق. ويڙ= اها نشيب واري زمين جنهن ۾ پاڻيءَ جي ڪري وڻ ٿين، پاڻي پيو پوندو تہ وڻ پيا وڌندا ۽ ويڙ وڌندي. هت بيت ۾ معنيٰ تہ درد ۽ فراق وڌيو تہ وره واري ويڙ بہ وڌي وئي. سُڪيڙ= بي آرامي. ١٨. سهج جو= محبوب جي مهربانين جو، محبوب سان سڳهوئي ملڻ جي خوشيءَ جو. سور= اوک، تڪليف (جيڪا مهربانين ۽ ملڻ واري انتظار سببان آهي). پٽي نہ پارو= سخت سيءَ نہ هيڻو ڪري، نہ بي حال ڪري. لک= سخت گرم لوھ، جهولو. لک لکايا ڪينڪين= لک لڳڻ سان سندن ضعيفائي ظاهر نہ ٿي، لک سندن هيڻائي کي ظاهر نہ ڪيو. آرهڙ= هاڙھ، لکن جهولن وارو سخت گرم چاليهو (ويساک/ مئي جي پهرين کان جيٺ/ جون جي ڏهين تاريخ تائين). اونهارو= آرهڙ کان پوءِ گهُٽ ۽ بند هوا وارو عرصو. ١٩. جهوتون ڏيندي= هيڏانهن هوڏانهن مُنهن هڻندي، تڪڙا ابتا سبتا ڦيرا پائيندي.

Marfat.com

بازِنِ کاجُ ٿِياس، سِگهو مونجُ سُپرين.

٢٠

جَرَ سِرِ ڪَؤنرَ ڪَرين، رُوءِ تِهڙي سَڄڻين
جُه لَهرِين لوڏي چَڏِيا تَپِ رَنگُ نہ مَٽائين
پِرهان پابوهِينِ، وِچينءَ وَٽِڪَ وِترا.

٢١

ڏَرَ جيڏو ڏڙونِ، پاسنگُ مُور نہ پُڄڻا
عادَتَ عَنبَرَ جهڙي، ساڏڻُ لوڪُ سندونِ
جيڏو يَرُ ڏِيُونِ، تيڏو سَهندَلَ سُپرين.

٢٢

ڪُڇَنِ ڪِينَ مُهَا، اوٺُون ڏِينِ اکينِ سان
اِنهِين واتَ وِٺا، پاتُونڊَرَ ماڻِڪَ پِرين.

٢٣

اَڄُ اگڻُ ڪيٽانِ، آسَرَ لَڳِي سوريَان
ڏُونگرَ ڏِينهَ لَڳانِ، مانَ وَرُ ڪَنِ سُپرين.

٢٤

سِجُ لَهِي سانجهِي تِي، وَٽين هَنئِي وَٽِڪَ
ساجَنَ ٿُنهنجيءَ سِڪَ، مونِٽِو ماڳِ نِهارِيان.

٢٥

سِجُ لَهِي سانجهِي تِي، وَٽِين ڪئاٿُون وِيرَ
ڪِٿِي هُوندا هيرَ، صاحبَ منهنجا سُپرِين.

٢٦

سِجُ لَهِي سانجهِي تِي، ڪِٿِي هوندَمِ هيرَ
تِي وانهيري وِيرَ، هُونِ سَلامَتَ سُپرِين.

٢٧

سِجُ لَهِي سانجهِي تِي، پَکِي وِٺا پيهِي
پِرين پَرڏِيهِي، حالُ گُرهيان ڪَنِ سِين.

٢٨

ڏِٺِي سو وارِيين واءُ، جو ميڙائو سَڄڻين
وَنهِينءَ واتَ مَٽاءُ، هنيَڙي آسَرُ نہ لَهِي.

٢٩

ڍِوليو وِنڙو ڍورِ، تي تِي سِيءَ گُذارِيان
مادَرِ مون مَ چورِ، ناتہ پَٽَرِ پُونديَسِ پِرينءَ ري.

بازن ڪاج= (اصطلاح طور) ڳجهن جو ڪاج. ٢٠. جَرَ سِرَ= پاڻيءَ مٿان، پاڻيءَ جو مٿاڇري تي. ڪؤنر= تازا نڪتل گل. جر سر ڪؤنر ڪرين= جهڙي سهڻائي پاڻيءَ مٿان نڪتل (نيلوفر) گل تا ڪن. روءِ تهڙي سڄڻين= سهڻن سڄڻن جي منهن جي رونق بہ اهڙي آهي. رنگ نہ مٽائين= اهي سهڻا گل پنهنجو سهڻو رنگ نہ بدلائين. پرهان پابوهين= پره ڪان ٿي سندن پابوهہ آهي. پابوهہ= مُنهن تي مُشڪَ، سَرهائي ۽ سهڻائي. وٽڪ وترا= رنگ جي سهڻائي ۾ ويتر وڌيڪ. ٢١. ڏر= ڏرتي. ڏڙون= سندن ڏڙو، سندن ماڻ، سندن تور ۽ ڳرائي. ساهمي يا ڪاني جي تور ۾، تور جو ڏڙو، هر پيري جيڪي تورجي ان جو وزن. ڏر جيڏو ڏڙون= سهڻن سڄڻن جو صورت جي سهڻائي ۽ ڳڻن جي ڳورائي جو وزن ڄڻ پوري ڌرتي جي تور جيڏو آهي. پاسنگ= اُٿل. پاسنگ مور نہ پڄڻا= هو اٿل ڪڏهن بہ نہ گهرن، ڪين اُٿل وٺڻ جي اصل ڪا ضرورت ئي ڪانهي. عادت عنبر جهڙي= سندن هر ادا عنبر جهڙي سُرهي آهي. ساڏڻ لوڪ سندون= هو سڄي لوڪ کي تا ساڏين، هو سڄي لوڪ کي تا سنيالين ۽ سکي ڪن. ساڏڻ= سنيالڻ، پرگهور لهڻ. پهاڪو: ”جي ساڏين، سي واڏين. يَرُ= بارُ. سهندل= سهڻ وارا. ٢٢. ڪڇن ڪين مها= (پيارا پرين تڪليف وقت بہ) واتان ڪين ڪڇن. اوٺون ڏين= اکين کي سهڻو ڪري ڍارين، اشارن ۾ اهڃاڻ ڏين. انهين وات وٺا= اها وات وٺي هليا، صبر ۽ نهٺائي واري اها وات وٺي هليا. پاتونڊر ماڻڪ= سچا ماڻڪ موتي. ٢٣. ڪيٽان= سندن واسطي. آسَرَ لڳي= آسري تي لڳي، اميد رکي. سوريان= ڀهاريان، صاف ڪريان (اڱڻ). وَر ڪن= ڦيرو ڪن، موٽي اچن. ٢٤. وٽڪ هڻڻ= روءِ مٽائڻ، رنگ بدلائڻ. وٽڪ= ڪاراڻ اونداهيءَ جي ڪري ڪاراڻ ڏسڻ ۾ اچڻ) ماڳ= ماڳ، اصلوڪي جاءِ (جتي تو ساڻ ملڻ ٿيو هو). ٢٥. وٽين ڪئاٿون وير= موٽي ماڳ تي اچڻ ۾ اوير ڪيائون (پکين جو سج لٿي وقت وٽن ۾ ويهڻ لاءِ موٽڻ واري تمثيل). ٢٦. وانهيرو= آڪيرو. ٢٧. پکي وٺا پيهي= پکي وٽن اندر وانهيرن ۾ وڃي ويٺا. ٢٨. ميڙائو= ميڙائيندڙ، ملائيندڙ. ونهينءَ وات= وهندڙ وات، آباد وات. آسر نہ لهي= اهو آسرو هجي تہ ڪڏهين هي وات وٺي لنگهندا ۽ ملڻ ٿيندو. ٢٩. ڍور= ڍوري تي، ڍوري طرف تي ٿي. تنهن ڪري ٿي. سيءِ گذاريان= سيءِ ۾ گذاريان، سيءِ سهان. پٽر پونديس= پٽرو ڄڻي ڏينديس، سڀ ڳالهيون ڇڻيون ڪري چونديس.

Marfat.com

وائي

لائي جا وِڙان کي، ڪانڌ مُنهنجي ڪورا
اَچَن پرين پَتَنگَئا، ڪَرَ ٻاٻيهَلَ جي ٻورا
سيڻين سَرَڪَندُ سَپِجِي، عَطرُ پِرين اتورا
چِپَرُ ڪَتُوري ٿِئو، ٻئو تازِڙي ڦُلَنِ ڦورا
ماءُ مارِيندُمِ ڪَڏهين هوتاڻيءَ جا هورا.

داستان ٽريو

١

ڪَرِ ڪو پيرو ڪانڌ، مون نِماڻيءَ جي نِجهُري
پِرين تُنهنجي پاندَ، ڍولا ڍَڪِي آهيان.

٢

جي تُون قائِمُ ڪانڌ، تہ آءٌ وَرَ وِلهيائِي نہ ٿِيان
پَکِي چِنا پاندَ، ڳَنڍُ نہ جاڻي ڪو ٻئو.

٣

ڪانڌ ٻِئِنِي ڪيتَرا، مون وَرُ وَڏِي وَٽُ
مَتان ڏِيئِي هَٽُ، جِنهِ عَيبَ منهنجا ڍَڪِئا.

۴

ڪانڌ ٻِئِني ڪيتَرا، مون وَرُ وَڏِي جُوءِ
لوڪَ نہ آڇي اُوءِ، جي ڏِسي ڏوهہَ اڪِيُنِ سين.

۵

ڪانڌ ٻِئِنِي ڪيتَرا، مون وَرُ وَڏِي ڪانڌِ
پاڻان ڍَڪي پاندِ، جي ڏِسي ڏوهہَ اڪِين سين.

٦

ڪانڌ ٻِئِنِي ڪيتَرا، مون وَرُ وَڏِي ذاتِ
لوڪَ نہ آڇي واتِ، جي ڏِسي ڏوهہَ اڪِيُنِ سين.

٧

ڪانڌ تُنهنجِي پاندَ ري، سيءُ مَران سَيَ راتِ
ڪوڙين ڪَپاهَنِ ۾، جَپُ نہ اچي جاتِ
اَچِين جي پِرياتِ، تہ وِلهہ نہ سارِيان وَلَها.

٨

ڪانڌ! تُنهنجي پاندَ ري سَنجهي سيءُ مَران
ڪامِلَ! ڪَپاهَنِ ۾ پِيئِي نار نَران
تارِيءَ تِنه ٽَران، جِنهِ وَرُ وِهاڻِيءَ آئيو.

وائي. وڙ (واحد، وَڙُ) = ٻُرا، وڙواند (جيڪي ٻين کي آزارين). وڙان کي= وِڙن کي= ڪميڻن کي. ڪورا= سورَ جي لاٽ، ڪورَ. لائي ڪورا= ڪورا لائي، ڪيمڻين کي (جيڪي اسان جي محبت کي ڦٽائڻ ۾ هٺا تن کي سندن مقصد حاصل نہ ٿيڻ سببان) سُور جي ڪور لاتي، سخت ايذاء لڳو. منهنجا پيارا پرين پتنگئا اچن= سهڻن پوپٽن وانگر ٽلندا اچن. اچن پرين پتنگئا= محبت پرين ماڻن ۾ خماريا اچن. ٻاٻيهل= سهڻو ڳاڙهيرڙو ڳيرو. ٻاٻيهل جي ٻورا= ٻاٻهيڙي جي سهڻائي. سيڻين= سيڻن وٽ، پيارن سڄڻن وٽ. سرڪند= صندل، عُود، خوشبوءِ وارو وڻ. سپجي= پيدا ٿئي، جمي ۽ وڌي. اتورا= اتور، تور کان گهڻو. عطر پرين اتورا= پيارن پرين وٽ عطر اڻ ميو آهي. چپر= جبل ڪٿوري= ڪٿوريءَ جي خوشبوءِ سان واسجي ويو. ڦلن ڦورا= گلن جي ڦٽي اچڻ واري وڏيڪ سهڻائي. اورا= اور، سڪَ ۾ وري وري ياد ڪرڻ. د-٣: ١. پيرو= گهمرو، ڦيرو. نجهرو= جهونو گهرڙو. پاندَ= پَلئہ. تنهنجي پناهہ جو. ڍولا= اي ڍولَ، اي پيارا پرين. ٢. پکي جا چنل پاند تو ڪانڌ کان سواءِ ٻيو ڪو ڳنڍي ٿي ڪونہ سگهندو. ٣. ڪانڌ= ڀتار، ور، مڙس. ٻئني= ٻئن جا ٿي. وڏي وٽ= وڏي قيمتي شيءِ، وڏي قيمت وارو. ۴ وڏي جوءِ= لفظي معنيٰ: مالَ جي چرڻ لاءِ وڏي ايراضي، وڏي ڪشادي زمين اصطلاحي معنيٰ= وڏي ڪانڌ وارو، وڏي صبر ۽ برداشت وارو. لوڪ نہ آڇي= لوڪ کي نہ ڏيکاري، ٻين ماڻهن ۾ پڌرا نہ ڪري. جي ڏسي ڏوهہ اکين سين= منهنجا ڏوهہ اکين سان ڏسي. ٦. وڏي ذات= وڏي ذاتي چڱائي وارو. وڏن ڳڻن وارو. لوڪ نہ آڇي= ٻين ماڻهن واتان چئي ڪونہ ٻڌائي. ٧. تنهنجي پاند ري= تنهنجي چادر جي پاند (ڪي مٿان پائڻ) کان سواءِ. ڪپاهن= ڪپاهہ ڀيل سوڙين ۾. جپ= آرام. وِلهہ= سخت سيءُ. نہ ساريان= (جيڪو سيءُ مون کي لڳي تنهن کي) ياد نہ ڪريان. ولها= اي گهوٽ! ٨. تاري= پوئواري، سنپار. ٽران= بچان (ٻڏان نہ) جنه وَرُ وهاڻيءَ آئيو= جنهن جو ڪانڌ وهاڻيءَ رات اچي ويو. ٩. سوڙ= ڪپہ سان ڀريل گرم سوڙ. گبرو= ٿلهي وڏي رلي. سهر سيءُ= ڏاڍو زوردار سيءُ. وهي وئو= تڪو گذري وئو. نڌر= هيڻا، ضعيف. نجهرا= پراڻا ڪکاوان جهوپڙا.

Marfat.com

٩

نہ مون سوڙ نہ گبرو، سَبَرُ سِيءُ پئو
نہ مون ڪانڌُ نہ ڦوٽُ ڪِينَ، جوپَنُ وَهِي وِئو
ٿِنِي حالُ ڪِهو، نِڌَرَ جَنِي نِجهُرا.

١٠

نہ مُون سوڙ نہ گبرو، اُترُ اوتُون ڏي
سِيءُ سارِينديُون سي، جَنِي نِڌَرَ نِجهُرا.

١١

نہ مُون سوڙ نہ گبرو، اُترَ ڏِني اوٽ
چارِئِي چُنِيءَ پوٽ، مون ريڙهيندي راتِ ٻُئِي.

١٢

اوچَڻُ گهُرجِي آجِڪو، پَڪو نہ پيتَمُ
دوستَ پُڄاڻا دَمُ، جا رَهي سا رَنَ ٿِئِي.

١٣

اوچَڻُ گهُرجي آجِڪو، جهُوپو سَهي نہ سِيءُ
سُٽائيج سُوَڙ ڪي حالُ منهنجو هِيءُ
اگڻِ آيو ٿِيءُ، تہ ڍولا ڪِنهِ ڍَنگِ ٿِيان.

١٤

وَرَسِين وِجهئو ڪاڻِ، ڪَرَسِين ڪِلُون پائِيين
پوري مُنڌَ آڄاڻِ، ڪَڻَ چِڏِئو ٿُهَہ ميڙِيين.

١٥

سَڄِيُون راتِيُون سُمَهِين، چِڏئو پيَہ پَچارَ
پانيوءِ سَڀَ ڄمارَ، سڄَڻُ هُوندا مان ٻُري.

١٦

ڍولُ مَ ڪٽي ٻانهَڙِي، پِرهَہ مَ ڪٽي پاندُ
آءٌ پَنهنجو ڪانڌُ، لوڪان لِڪي رانئِيان.

وائي

نيئِي پريان ڪي ڏيجُ، تان ڪو نِيَہ نِياپو
ڪڏهن مون سين ڪونہ ڪِئو سيڻَن سياڪو
ڪڏهن مُڪائون ڪونہ ڪو ڏُکِئان ڏوراپو
اُٿمِ گهٽو اُنِ جو اَندَرِ اولاڪو
وَجي ڏِجا مُئِيءَ جو پانڌِيا پاراپو.

⟐

٩. سوڙ= اندران ڪپهہ پريل گرم اوڇڻ. گبرو= ٿلهو رلڪو. سبر= سخت، ڏاڍو. نڌر= هيٺا. نجهرا= جهونا جهوپڙا. ١٠. اتر= سياري ۾ اتر جي ٿڌي هوا. اوتون= اتر وارو ٿڌو واء مسلسل پيو لڳي. ١١. چارئي چنيء پوٽ= چُنيء جا چارئي پلاند. ريڙهيندي= ڇڪيندي. رات ٻُئي= رات گذري. ١٢. اوڇڻ= سيءُ ۾ پاڻ کي ڍڪڻ جو ڪپڙو، رلي. آجڪو= ٺمر،ڪاڏو پيتو. جا رهي= جا بچي، جا پويان جئي. ١٣. جهوپو= جهوپڙو. سُوَڙ= وَڏُ وَڙو، وڙائتو. ڪنهن ڍنگ ٿيان= ڪنهن چڱي حال ۾ ٿيان. ١٤. ورسين= پنهنجي ڪانڌ سان. وجهئو ڪاڻ= ميارون رکين، ڪاوڙ لڪائين. ڪر= بيهودو غير ماڻهو. ڪلون پائيين= وري وري ڪلين. ڪڻ ڇڏيو تهہ ميڙئين= داڻن کي ڇڏي ٿُهن کي ٿي ميڙين (وَرُ داڻو آهي، ڪر ٿُهہ آهي)! ١٦. ڍول= پيارو پتار. مَ ڪٽي ٻانهڙي= ٻانهڙي مَ ڪٽي، سندس پيار پَري ٻانهن جيڪا منهنجي مٿان ورايل آهي سا نہ ڪٽي. پَره مَ ڪٽي پاند= پره پنهنجا آچاڻ وارا ڪنارا ظاهر نہ ڪري، پرهہ نہ ڦٽي. رانئيان= ريجهائيان، راضي ڪريان، خوش ڪري پاڻ تي ڇڪَن ڪريان. وائي. سيڻ= پيارن عزيزن (سيڻ= جن سڱ ڏنو هجي). سيڻ ۽ سياء= سيڻ= ڪي بہ ٻاهريان جن ڪان سڱ وٺجي. سياء اهي جيڪي ويجهي مٽي وارا عزيز. سياڪو= سياء وارو برتاء، پاڻ جهڙو برتاء. (شريڪ= پري جي جيڪا راڄداريءَ ۾ پاڻ سان شريڪ هجن، پر ڏي وٺ ۾ انهن سان ريت وارو برتاءُ ٿيندو، ۽ نہ ساڳيو سيائن وارو). سياڪو= سيڻن واري ريت، حجت وارو برتاءُ. منهنجن پيارن سيڻن مون سان سياڪي واري حجت ڪانہ هلي؛ مون تي پاڻمرادو مهربان رهيا ۽ وڏا ٿورا لاتائون. اولاڪو= ڳڻتي، الڪو، فڪر. پاراپو= پاراپو، پيغام.

Marfat.com

سُر پورب

هيءُ 'سُلوڪ' جو سُر آهي: يعني سالڪن ۽ سندن منزل مقصود تي پهچڻ واري پنڌ جو سُر آهي. سالڪن کي، هيڪڙائي حق مڃيندڙ مُوَحد هندو فقيرن جي تمثيل سان پوربي، ڪاپڙي، سامي، سناسي، جوڳي، آديسي جي نالن سان ياد ڪيو ويو آهي. جن جي منزل مقصود 'ناٿ' آهي تنهن کي ملڻ لاءِ هو پورب پُورين (وڃن) ٿا؛ يا 'ناني' ۾ هنگلاج تي پهچڻ لاءِ پنڌ ڪن ٿا. تمثيل ۾، پورب جڻ آخري منزل ۽ دارالبقا آهي جنهن ۾ ابدي زندگي ماڻڻ لاءِ سالڪ فقير هن جهان مان ڪشالا ڪري راهي ٿين ٿا.

داستان پهريون

١

پُورَبَ مارِيياسِ، ڪَنهِ دَر ڏِيان دانهَڙِي
مَتيُون ڏِيندي لوڪَ کي چَري پاڻ ٿِيَاسِ
جَنِي نہ جيهياسِ، مان لَئہ لَڳو تَنِ سِين.

٢

پُورَبُ پُورَبُ تَبِ ڪَرُون، جَب هِنيَڙي آوَنِ پُورَ
سِڪَندِيءَ کي سڄڻين نِڪُونَ لايُون نُورَ
مارِيَسِ اِنَ مذڪُورَ، جِئَن ساجَنُ سُڄي نہ مِلي.

٣

ڪينَرَ ڪَٽِي ڪاپَڙِي، صُبُحِ ٿِئا ساڄا
پُورِيائُون پُورَبَ ڏي وَڄائي واڄا
هُوءِ جي سامِي سَباجا، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٤

ڪَمَرَبَسَتَا ڪاپَڙِي سامِي سييئِي
هِڪڙا ٻِئَنِ کي، هَلئا ڏَسَ ڏيئِي
سِگِڙيُون سيئِي، وَڄائي واٺ ٿِئا.

٥

ڪَمَرَبَستا ڪاپَڙِي، جَنِ ڪَڙَنِ ۾ ڪَچڪولَ
گِلا ۽ غيبَتَ جا سَبَ پَڳائُون پولَ
ڳُوٺِ ڪِجائُنِ ڳُولَ، گَڏِجَنِ مان گداوَ ۾.

٦

ڪَمَرَبَستا ڪاپَڙِي چَلَڻَ جِيُون ٿا چُونِ
سِگيُون سَناسِين جِيُون وِڃُو پُورب پُونِ
جوڳِي هِتِ نہ هُونِ، ڪِينِ تِڪَندا ڪاپَڙِي.

٧

مون پوربي نہ پڇئا، جوڳي جاڙ ڪري
هنِيُون جن ڳري، سُڌيُون سنديون سڄڻين.

٨

پُورَبَ وِئا پيهي، تان مون گهَٽو نِهارِئا
سُڌ نہ مُڪي سَڄَڻين، جيهِي نہ تيهِي
هُئا پَرَڏيهي، وَڄائي واٺ ٿِئا.

د-١:١. پورب = پورب ديس (جيڪو منهنجو وطن، جتي منهنجي پرينءَ جو ديس)، مارِيياس= مون کي ماريو (سڪ ۽ فراق سڄڻ جي). جني نہ جيهياس= آءٌ جَن جهڙي ناهيان، جن جي برابر ناهيان. مان لَئہ= منهنجو نيهن. ٢. تب ڪرون= تڏهن ٿي ڪريان. نِڪَ= ڪوهہ سان لاڳيتي اڏ، جنهن ۾ ڪوهہ مان پاڻي ڪڍي وجهجي ۽ پاڻي وَهي وڃي آنهن يا آوازي ۾ پوي. نڪون لايون= وَهندڙ گهاريون ڪيون. نور= نيڻين، اکين (مان وهندڙ ڳوڙهو). ساجن سڄي نہ ملي= سڄڻ سُڄهي پيو تہ ڪٿي آهي پر ساڻن ملڻ مشڪل هجي. ٣. ڪينر= فقيرن جو واڄو (ڪينرو= سُرندي مثل ساز). ٿئا ساڄا= تازا توانا ٿيا. پُوريائون= رخ رکي روانا ٿيا. ٤. ڪمر بَستا= چيلهن ٻڌل، جَن جي چيلهن کي پٽا يا پوتيون ٻڌل آهن (پيدل پنڌ ڪرڻ وارا چيلهہ چڪي ٻڌندا تہ جئن مضبوط ٿي پنڌ ڪري سگهن). سگڙيون= ننڍڙا سگ (جانورن جا، جن کي مٿان چوٽيءَ وٽان وڍجي ۽ هيٺيان وڏي پاسي کان پڻ وڍجي، اهي اندران پورا ٿين، ۽ مٿان چوٽيءَ وٽان زوردار ڦوڪ سان وڄن). ٥. ڪچڪول= ڪشڪول، ڪِستا. ڪڙن ۾ ڪچڪول= ڪِستا ڪُڙن ۾ ٻڌل (ڪِستن ۾ لوها چِلا يا ڪڙا، جن ۾ سٽ جو وڏو ڪڙو جيڪو ڪستي لٽڪائڻ لاءِ ڪلهي ۾ وجهجي). پڳائون پول= پولا پڃي ڇڏيائون، شڪ دليل پلي ڇڏيائون (تہ ڪا سندن گلا غيبت ٿي ٿئي). ڪجائن ڳول= سندن ڳولا ڪج. گداوَ= گدائي. ٦. چلڻ جيون ٿا چُون= هتان هلڻ ۽ اڳتي وڃڻ جون پاڻ ۾ ڳالهيون ٿا ڪن. وڃئو پورب پون= پورب ۾ وڃئو پون= پورب تائين انهن جا واڄا ٻڌجڻ ۾ اچن.

Marfat.com

٩

جُوءِ جيڏاهِين جوڳِيين، نِتُ تيڏاهين نيڻَ
آيَلِ آديسِينِ جا وِروُهَ ٿِيَمِ ويڻَ
ڪَري سَناسِي سيڻَ، هنيَڙي حالُ پرائِيو.

١٠

جُوءِ جيڏاهِين جوڳِيين، نيڻَ تيڏاهين نِتُ
آيَلِ آديسِين ڪي ڏي چاريڪا چِتُ
سامِينِ جو سَنگتُ، سارِئو ٿِي سُورَ چَران.

١١

جُوءِ جيڏاهِين جوڳِيين، اُنَ مُنه اڳڙيُون
سَڳا سيليُون سِڱيُون ٿَنِ سِين ٽُنبڙيُون
مُونڪي جَنِي مارِئو، اُنِ تي اَڳڙيُون
اُن جِيُون عبداللطيف چئي، مَرڪَنِ ماڳَ مَڙهِيُون
ڪوڙي لَڪَڙِيون، چُندا ڪِين چيلَنِ وِٺا.

١٢

جوڳِي جُڳُ چِڏي، پُرِٺا پُورَبَ پارَ ڏي
لاهُوتِي لَطِيفُ چئي، هَليا لالُ لَڏي
وَاللهُ يَدعُو الِيٰ دارالسلامِ، صاحبُ سِيڻِ سَڏي
هَئي هَئي هِنَ هَڏي، هَمَہَ ڪي حيرانُ ڪِئو.

١٣

پُورَبَ پُورِيائُون، مَتي راهہَ رَوان ٿِئا
هِيءُ گهَرُ گهوريائُون، اَڳانڊيائُون اڳِيان.

١٤

جان مَڙهيانِ مُنهُ پائِيان، جوڳِي وِٺا جاميرَ
ٻِئا پُوڇِينديَسِ ڪيرَ، ڏُونڌاڙِيءَ ڏُوپُ ڏري.

١٥

پُورَبِيا پُوري وِئا آسَڻَ اَڄُ صُبوح
ڪٿُوري خُشبُوءِ، آهي آديسِي گيا.

١٦

پُورَبِيا پوري وِئا آسَڻَ آڏيءَ راتِ
سُيَمِ نہ سَناسِين جيون پَچاروُن پِرياتِ
جوڳِي ڪا جا ذاتِ، مِٺ نہ مَعذُورِينِ جا.

١٧

خِيما جَن کٽي، مَتي پُورَبَ مَنڊِئا
آيَلِ آديسِينِ ڪي پَسِئو ٿِيان پَٽِي
جِيءَ ۾ جَڙ هَٽِي، نانگا وِئا نِڪِرِي.

---

٩. جُوءِ= اها پيٽي جتي هو اڪثر هوندا آهن. وِروهَ ٿيم= وروهہ ٿئڙم= وندرہ ٿئڙم، مون سان حال پائي ٿيا. ويڻ= آديسين جا ويڻ، آديسين جا ٻول ۽ گفتا (جيڪي مون ٻڌا جڏهن هو هِتِ هئا). سيڻ= مٺ، سڄڻ. حال پرائيو=١. حال حاصل ڪيو، حال واري ڪيفت ماڻي. ٢. سک ۽ سور وارو حال پرائيو. ١٠. نيڻ تيڏاهين نت= اکيون سدائين اوڏاهين آهن. چاريڪا ڏئي= واجهائي، چتائي، نهاري. سُور چران= (خاص محاورو) سور سهان. ١١. ان مُنه= ان طرف. تنبڙيون= سُکل ڪَدُو جون يا چمڙي جون ننڍڙيون تُنبيون. ان تي اڳڙيون= انهن جي قاتل لباس تي اڳڙيون لڳل آهن، انهن جو لباس ليڙون ليڙون ٿيل آهي. مرڪن= ٻهڪن سهٽيون سُتريون پيون لڳن. ڪوڙي لڪڙيون= ڪانڙيون ڪوڙي، ڪانين سان واٽ جا نشان ڪري. چُندا ڪين چيلن وٺا= چيلن ڪي ڪين ڪجهہ چوندا ويا (تہ انهيءَ واٽ سان يا اهڙي طرح هلجئو). ١٢. جُڳ چڏي= هيءُ جُڳ چِڏي، هيءُ ماڳ مڪان چِڏي، هي ملڪ چِڏي. لال= رنگ ۾ رتل، نيهن ۽ سک ۾ رتل. وَاللهُ يدعُوا الِيٰ دارالسلام= الله سلامتي واري گهر ڏانهن ٿو سڏي (پنهنجن بندن کي ڏٽي پاڪ سلامتي ۽ خير عافيت واري پاسي ٿو سڏي). هن هڏي= طمع ۽ حرص. همه ڪي= سڀني کي. حيران ڪيو= حيران پريشان ڪيو. ١٣. پورب پوريائون= پورب جو رخ ڪري اوڏاهين هليا. هيءُ گهر= هي دنيا وارو هتي جو گهر، هيءُ جهان. اڳانڊيائون= دل من سان ڳنڊيائون. ١٤. مڙهيان= مڙهين ۾. منه پائيان= اندر نهاريان. جامير= جوڳين جي صفت، جامن وارا، فقيرن جي روايت موجب پورب طرف ڪنهن ماڳ جو نالو (جئن اجمير، تئن جامير). ڏونڌاڙِيءَ= اها وڻي جنهن ۾ ڏوپ وجهي دُکائجي. ١٥. آسَڻَ= ٽڪاڻا، اهي ماڳ جتي هو ٽڪيا ۽ رهيا. سٽ جي معنيٰ تہ: انهن آسڻن ۾ سندن ڪٿوري جهڙي خوشبوءِ سا باقي آهي، پر آديسي هليا ويا. ١٧. مٿي پورب منڊئا= مٿي وڃڻ لاءِ ٻڌي تيار ڪيا، پورب تي (ڏانهن) سفر لاءِ ٻڌي سولا ڪيا.

Marfat.com

وائي-١

سائين سَڳُ سَندومِ، مَ ڇڄي سِين جوڳيين
هَلَڻَ جو هِنگلاج ڏي آديسِين اُتومِ
نيئِي پُورَبِ پارَ ڏي ويراڳِينِ وِڌومِ
سوئِي تِيرٿَ ٿِيو، سوئي پَنڌُ سَندومِ
هُو جو تِيرَٿَ ٿِيو سامِينِ سُنهايومِ.

وائي-٢

ويڙِيين منجهہ وَڙال،
آن کي گَڏِئا هوتَ مُنهِنجا
ماءُ مُنهنجي جوڳيين، ڪَنِين کُنرَ لال
ڪڪورِيائون ڪَپِڙا، رَتائُون رُومالَ
وَٽِنِ ڏُوڙِ پَڪُلِئا، ڪِنهِ سان ڪَنِ نہ ڳالَ
ٽَنِ جاٽي جَتائُون ڇَڏِيُون، چوٽا چَڳِيءَ چالَ
ڪامِي ڳوري وِچَ ۾ پاڻُ ڪَيائُون پيمالَ
بابُو بيڪاري ٽِئا، وَٽِنِ منجهہ وِصالَ
جَڏو جيءُ جِيارئو جوڳِينِ جي جَمالَ.

وائي-٣

آسَرو آهي، موٽي ايندا مون نہ ڇَڏِيندا پاڻُ پَسَندا
پَٽَرِ وارَ پِرِينِ لَئي ويهہُ تون وِچائي
ڏُکَ لاهِيندا ڏيلَ جا ڳُجهو ڳالهائي
ڪالَهہ سَناسِي سِڱِيُون وِئڙا وَڄائي
اِيندا آديسِي وَرِي ڌُونهِيُون دُکائي
مونکي نِيندا پاڻُ سِين، اِي سَڱ ساڱاهي.

داستان پيو

١

نانگَنِ ڪِينَ نَمائِيو، ناٿُ نَمايو نِيهَ
مَڙهِين اُٿا مِينهَ، جوڳِيان سَندِي ذاتِ ڪي.

٢

نَڪِين نَمَنِ ناٿَ ڪي، ناٿُ نہ نَمائِينِ
جاٽَرا ڪَنِ نہ جوڳَ ڪي، جوڳُ نہ جُهارِينِ
آديسِي آٽِين، اُهجاٽِيُون اِلماسَ جِيُون.

٣

جا ڳُرَ ڏِنِي گودَڙي سا مونکي ٽي مَرَڪُ
چيلا ماري چَرَڪُ، اوڍي ويهہُ اَدَبَ سِين.

٤

ڳُرَ جا ڏِنِي گودَڙي سا تِيي لاهِيندي لَڄَ
سَندا تِنهَ سَهَجَ، چيلو چُندو ڪيترا.

٥

ڳُرَ جا ڏِنِي گودَڙي سا مون ڳَهَٽو سُهاءِ
نيئِي رَساٽي ماءِ، اوڍِيين جي اَدَبَ سِين.

وائي-١. سائين= اي سائين. سگ سندوم= منهنجو سگ. اتوم= چيوم، مونکي چيو. سُنهايوم= مون کي سونهايو، مون کي ڏيکاريو. وائي-٢. ويڙيون= غيرآباد ايراضي ۾ هينيان زمين جا اهي ٽڪرا جن ۾ گهڻا گهاٽا وڻ هجن. وڙال= وڙول، ڳولا لاءِ پڇا ڳاڇا. کُنر= والا. ڏوڙ پَڪلئا= ڏوڙ ۾ پيوت ٿيل. جٽائون= وارن جون ڏگهيون چڳون. چوٽا= مٿي چوٽيءَ تي وارن جا ويڙها. بيڪاري ٽئا= بيک ڪيائون، پنهنجا مُنهن مهاندا ۽ اطوار ڦيرايائون، پاڻ لڪايائون. وائي-٣. پٽر= پٽيرِ، وڇاءِ. ايءُ سگ ساڱاهي= هي سگ ماناٿتو ڪري، هيءُ ناتو چڱيءَ طرح نباهي. د-٢: ١. ناٿ= وڏو گرو، وڏو جوڳي. نانگا= ننڍا فقير، ننڍا جوڳي، چيلا. نمايو= ميجتا ۾ آندو، راضي ڪيو. مقصد جي لحاظ سان سٽ جي معنيٰ نہ نينهن يا سچو عشق ئي آهي جنهن سان ناٿ نمائي راضي ڪري سگهن. سچن جوڳين جي مڙهين ماڳن تي ئي مينهن وٺا. ٢. جاٽرا= نئڙت وارو سلام ۽ ديدار، نئڙت واري پيروي. جُهارڻ= وڏو ڪري مڃڻ ۽ واکاڻ ڪرڻ. جوڳ نہ جهارين= جوڳ واري متي جي ميجتا ۽ واکاڻ ڪين ٿا ڪن. الماس= هيرو (اصطلاحي معنيٰ) سچ، سچي حقيقت. هن بيت ۾ رسمي جوڳ ۽ رسمي جوڳين کان متي جيڪي اعليٰ ۽ افضل آديسي آهن، تن جو بيان آهي. ٣. مرڪ= ٺاهہ، سونهن. چيلا= اي چيلا (هن هڪ چيلو ٿو پنهنجي ہئي ساٿي چيلي کي چوي). چرڪ= چرخ، چوٽيدار جُهنڊ. چرخ مارڻ= چادر سان ڳول چوٽيدار سان جُهنڊ ماري ويهڻ. ٤. سهج= سهج، ٿورا ۽ وَڏ احسان. ٥. سُهاءِ= سهائي ٿي، ٺهي ٿي، سهڻي لڳي ٿي. رساٽي= رَسائي، پهچائي. ماءِ= ماڳ منزل مقصود.

Marfat.com

٦

گُلَ گُلَ پَسِي گودَڙِيا، گهڻا مَ. پائيج
سوئِي سُڃاڻيجُ، هِيءُ هُو آهي هيڪڙو.

٧

سامِي تون سُلوڪَ کي هَتان هَڏ مَ ڇَڏِ
لَڏِيندَنِ سِين لَڏِ، تہ رَهِينِ تون راڄُ ڪَرِي.

٨

لَنگهہِ لاهُوتان ڪاپَڙِي، ڏُونهِين ڪِيرَ ڏَڪاءِ
اوري ڪَرِ مَ آسَرو، پَرِي پيرُ مَ پاءِ
جِنهِ جِي جاءِ نہ ماءِ، وانءُ تِهِين سِين واڳئو.

٩

لانگوٽِي لائي، وانءُ ويراڳِينِ سامُهون
بَڌَ سُورَنِ جو سَندَرو مَنجها سِڱَ ساهِي
اَنِي وَتِ آهي، اوچَڻُ ڳالهہ اَگهاڙَ جو.

١٠

سامِي مَڙهِي سَنڌياءِ، سامُهِين مُون سيلَ ٿِي
اِيءَ تان ڪوهُ اَڏياءِ، جان نانگا وَڃِين نِڱئو.

١١

جي تُون چيلو چائِيين تان پَرِ گُروءَ جي پارِ
هَوائُون هِنگلاجَ ڏي وِيندي سَڀِ وِسارِ
نانگا ناٿَ نِهار، سامِي وَڏيءَ سِڱَ سِين.

١٢

جي تون چيلو چائِيين تہ ٿِيءُ گُروءَ جي گَسِ
ڏُکَ پاڻَ کي ڏَسِ، ناٿَ نِهارِجِ نِيهَ سِين.

١٣

جوڳِي ٿِينِ نہ يارَ، ڪَنهِين ساڻُ قَرِيبُ ٿِي
مُون مُلاقِي جَن سِين، تَنِ پُورَبَ جي پَچارَ
اَنئِي پَهَرَ اَنِ جي آهي نانِيءَ ڏانهَ نِهارَ
لائي وِئا لَطِيفُ چَئي اَندرِ مَنجهہ اُپارَ
سامِين ساڻُ سَتارَ، لاهُوتِي لالَ ٿِئا.

١٤

جِيَاسُون جوڙَ ٿِي، جوڳِي لاٿو جارُ
سَندو پُورَبَ پارُ، آچِئائُون اِيندَنِ کي.

١٥

جِياسُون جوڙَ ٿِي، جوڳِي ڏِنوسُون
مُلا تِهِين مُون، حاصُلُ ڪِين حالُ ڪِئو.

١٦

جِيَاسُونِ جوڙَ ٿِي، جوڳِي ڏِنوسُون جان
هو سَڱَ جَنهِيءَ سان، سامِي سو سانِيِيٽيو.

---

٦. گل گل= جدا جدا قسمن جا گل (پَرت جا) جيڪي گودڙي تي لڳل آهن، يا اهي گل جيڪي باغن ۾ آهن. رنگ روپ. سوئي= اهو ئي هڪ (مالڪ خالق). ٧. سُلوڪ= هلڻ، هَلُ هَلان وارو طريقو. لڏيندن سين= لڏيندڙن سين، هتان هلڻ وارن سين. ٨. لاهوتان= لاهوت مان، لاهوت واري هتان جي ماڳ مان (هت مراد "لاهوت واري صوفيانہ منزل" ناهي، پر هتان جو هڪ زميني ماڳ لاهوت). دونهين ڪير دڪاءِ= دونهين دکائي ويهہ نہ. جاءِ نہ ماءِ= ٿان نہ ٽاڪ. واڳئو= گڏيو. ٩. لانگوٽي= ننڍي لانگ واري ڌوتي (جيڪا لانگ ڪڍڻ ۽ ٻڌڻ سان مٿي ٿي بيهي). لانگوٽي لائي= لانگوٽي ٻڌي. ويراڳي= ويراڳ وارا، درد فراق وارا، جن دُنيا کان منهن موڙي ڇڏيو هجي. اوچڻ= ڍڪ. ڳالهہ اگهاڙ جو= اوگهڙ واري ڳالهہ جو. ١٠. مڙهي= ٽِڪاڻو (جتي سامي رهي ٽڪي). سامُهين مون سيل ٿي= منهنجي سامهون سيلهہ ٿي، منهنجي آڏو وڏا سيلهہ ڪندا ٿي (منهنجي لاءِ آزار ٿي). نانگا وجين نڱئو= اي نانگا، تون نڪرئو وڃين ٿو هليو (مڙهي اڏين ٿو تہ اتي هميشہ لاءِ ويهين ڪونہ ٿو، پر سگهوئي ان کي ڇڏي وڃين ٿو هليو).
١١. تان پر گروءَ جي پار= تہ پوءِ گروءَ جي پيروي ڪر، سندس ريت جو پابند ٿيءُ. هوائون= خواهشون. هنگلاج ڏي ويندي= هنگلاج ڏانهن وڃڻ واري پنڌ ۾. ناٿ نهار= ناٿ کي ڳول. ١٣. ملاقي= ملاقات. ناني= نانيءَ جو جبل جتي هنگلاج وارو تڪيو آهي..سامين ساڻ ستار= عيب ڍڪيندڙ سٻاجهو سائين تن سامين ساڻ آهي، سندن پرجهلو آهي.
١٤. جياسون= جئرا رهياسون، زنده ٿياسون. جوڙ ٿي= گڏجاڻي ٿي. جار= ڏک. ايندن کي= جيڪي وٽن اچن ٿا. ١٥. جوڳي ڏٺوسون= اصل وڏو جوڳي ڏٺوسون. مُلا= وٽان. ڪين= ڪين ڪجهہ= گهڻو ڪجهہ. ١٦. سانيِيٽئو= سامهون ملي ويو، آڏو گڏجي مون سان ملي هڪ ٿي ويو.

Marfat.com

١٧

دِل ڏوتائِين ڏُکَ سِين، ڏاڍا هَڏِ نہ ڏوءِ
لاهُوتِي لَطِيفُ چَئي، رُوحان اَندَرِ روءِ
کونہ ڏنوسُون کوءِ، سَناسِي ۽ سُورَ ري.

١٨

وِلهُون ويلا واءَ، جوڳِين جهَلِئا جانَ ۾
اَجهو ري اَللهَ، کونهي ڪاپڙِين جو.

وائي-١

جَنِ کي مَنَ ۾ مالا، جوڳِي سيئي
جَنِ کي مَنَ ۾ مُندرا، سامِي سيئي
گَڏِئا گورکناٿ کي، سَتَ گُروءَ جي سَنگا
پيِتا سي مڙهيءَ ۾ ڪري الاالله.

وائي-٢

توبَہَ! توبَہَ! اِيءَ طَلَبَ،
ٿُنهنجِي دَران مَنگان
مونکي پِرِينِ ميڙِيين، سائين کَنہِ سَبَبَ
جي مُون هَٿان ڪارِيين، ڪَرَ موچارا رَب.

---

١٧. لفظ صاف آهن، پر مقصد واري معنيٰ آهي تہ: لاهوتي (لاهوت، واري منزل تي پهتل جوڳي) ڏاڍن ڏوئڻ واري رسم ڪري ٿي ڪونہ: هو ڏوئي ٿو تہ دل کي ڏوئي ٿو ۽ درد سان ڏوئي ٿو. روحان اندر روءِ= روحاني طور اندر ئي اندر ۾ روئي ٿو. سناسي ۽ سور ري= هجي سناسي ۽ سور نہ هجيس! ١٨. وِلهون= سخت سيءُ ۽ سرديون. ويلا= بک جا ويلا (جيڪي ويلا لنگهڻ ۾ گذرن). واءَ= سخت واءُ، لکون ۽ جهولا. وائي-١. من ۾ مالا= اندر ۾ مالها، تن ۾ تسبيح. مُندرا= والا. من ۾ مُندرا= ٻاهران ڪنن ٻدران اندر من ۾ پاتل والا. ست گروءِ جي سنگا= سچي گروءِ جي سهاري ۽ سنگت سان. وائي-٢، توبہَ! توبہَ! گناهن کان توبہ ۽ وري توبہ. تنهنجي دران= اي ڏاتي منهنجا! تنهنجي در تان، تو وٽان. ميڙئين= ملائيين. کنہ سبب= ڪنهن سبب سان حيلي سان. ڪاريين= تو ڪرائيين.

Marfat.com

سُر رامڪلي

سُر پورب وانگر سر رامڪلي بہ سلوڪ جو سُر آهي، يعني سالڪن ۽ سندن منزل مقصود تي پهچڻ واري پنڌ جو سُر آهي. سُر پورب وانگر سُر رامڪلي ۾ بہ سالڪن کي اڳين مُوحد هندو فقيرن جي تمثيل سان جوڳي، سناسي، سامي، آديسي، ڪاپڙي جي نالن سان ياد ڪيو ويو آهي. مجموعي طور سان، ٻنهي سُرن جو موضوع ۽ ماحول ساڳيو آهي، پر معنوي لحاظ سان سر رامڪلي سر پورب کان وڌيڪ وسيع معنيٰ وارو سُر آهي جو ان ۾ سچن فقيرن جا وڌيڪ اهڃاڻ ڏنل آهن، ۽ پڻ ناقص جوڳين کي تنبيه ڪيل آهي ۽ ڪين سچي ۽ پڪي ٺيٺ جا سبق سيکاريل آهن. سُر پورب ۾ 'پورب' ئي منزل مقصود آهي؛ سر رامڪلي ۾ پڻ 'پورب' سالڪن فقيرن جي خاص منزل آهي پر ان سان گڏ فقيرن جي عملي ڪردار جي تشريح ڪيل آهي. سڀ کان وڌيڪ خاص ذڪر جوڳ ۽ جوڳين فقيرن جو آهي. ڪن داستانن جا شروعاتي بيت سناسين (داستان-٣)، سامين (داستان-۴) يا ڪاپڙين (داستان-٦) جي نالن سان آهن جيڪي خاص معنوي نالا آهن. سر پورب توڙي رامڪلي ۾ جوڳين، پوربين، سامين، سناسين، آديسين، ڪاپڙين، بابُن يا ويراڳين جا نالا جدا جدا فرقن جي فردن طور آندل ناهن، پر اهي سڀ سالڪن فقيرن جا متبادل نالا آهن.

داستان پهريون

١

جوڳيئڙا جهانَ ۾ نُوري ۽ ناري
ٻرِي جَن ٻارِي، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٢

جوڳيئڙا جهانَ ۾ هُئا مَنجهہِ حِمامَ
آرامَا اَرَڳِ ٿِيا، اوڏا نہ آرامَ
ڪِئائُون قِيامَ، آءٌ نہ جِيندِي اُن ري.

٣

جُسي سَندو جوڳِيين مون نہ گهُرجي ماهُ
سامي منهنجو ساهُ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

۴

سَتُرَ سِگڙِيَنِ سِين لَحظي لاٿائون
ڪِينَرَ ڪُنِي آهِيان اُنِي جي آئُون
مونکي ماريائُون، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

۵

ڳُوليان ۽ ڳِنڌِيانِ، وِٺا ويراڳِي نِڪَري
صُحبَتَ جا سَندِيانِ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٦

وَٺِن وينِي آهِيان ڏِسئو ڪِينَ ڏِسانِ
جَنهِ جهوئِي ناهِ ڪِين، سا ڪا سونهَ سَندِيانِ
پَسِئو ڪِينَ پَسانِ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٧

مَران، مَٺو پِنِيان، نِهاريان نيڻانِ
سُخَنَ جي سَندانِ، آءٌ نہ جِيندِي اُن ري.

٨

واڄٽ ويراڳِين جا، مون کي وَڏِي وَٿُ
سونُ سَيوئِي سِڱيُون، پَسِي ڪِينَ مَ ڪَٿُ

ذ-١:١. نوري ۽ ناري= هڪڙا نوري (نور يا روشني وارا) ٻيا ناري (نار يا باه وارا). ٻري جن ٻاري= جن پنهنجو پاڻ کي ٻاري ٻين لاءِ ٻاري، جن پنهنجي جان جلائي، ٻين لاءِ روشني ڪئي. 2 حِمام= موت، موت واري حالت. مڄ، آڙاهہ (هيءَ جهان هنن لاءِ آڙاهہ ۽ عذاب هو). ارڳ= الڳ، جدا. قيامَ= ٻيهڪ ڪيائون، صبر ڪري ٻيٺا، پنهنجي مُول متي تي پڪا ٿي ٻيٺا. ٣. مونکي جوڳين جي جسي (بدن) جو ماهُ (ماس) نہ گهرجي (مونکي سندن شفقت ۽ راضپو گهرجي). ۴. ستر= پردو، حجاب سگڙين سين= سگڙين جي واڄي سان. ڪينر= انهن جي ڪِينر (جي واڄي). ۵. ڳنڌ= خوشبوء. ڳنڌيانِ= آءٌ سندن خوشبوءِ سِنگهان (۽ اها خوشبوءِ سڃاڻي ڪين ڳوليان). ٦. ڏسئو ڪين ڏسان= ڏسان پئي تہ بہ چڱ ڪا نہ ٿي ڏسانِ (ڏسڻ مان ڍئو نٿو ٿئي). ڏسان پئي پر پانيان تہ ڪين ڏٺر ئي ڪين، سو وري ڏسان چڱ ڪين نہ ڏٺر. جنهِ جهو= جنهن سونهن جهڙو ٻيو ناهِ ڪو. ٧. مران مٺو پنيان= سندن فراق ۾ مران ۽ مٺو پنيان پئي. نيڻان= سندن اکين ڪي، سندن نظر ڪي، سندن ديد ۽ ديدار ڪي. سخن= پيارا ٻول ۽ ڳن وارو ڳفتا. ٨. واڄٽ= واڄا (سُريلا ۽ درد وارا). وڏي وِٿ= وڏي مٿيا، وڏي قيمتي شيءِ. سون سيوئي سڱيون= سندن سڱيون سيوئي سون آهن. ڪينَ= ڪجهہ نہ، نيستي. مَ ڪٿ= اندازو نہ ڪر. معنيٰ تہ: سندن ڪين (ڪجهہ بہ نہ) واري حالت ڏسي سندن مال ملڪيت ۽ دولت جو اندازو نہ لڳاءِ، سندن سڱيون ئي ساري سون برابر آهن (سندن ڌن دولت جو ڪاٿو ئي ڪونهي).

Marfat.com

ويساهي ويلَ ڪنهين پُورَبِ وِينڊءِ پَٽُ
هَلُ ڪنيائُون هَٿُ، آءٌ نہ جِيندي أنِ ري.

٩

واجڻُ ويراڳِينِ جا، مون وَٽِ وڏو مالُ
مَقالان مَهندِ ٿِئا، ڪِينهين وَتِنِ قالُ
حاصُلُ جَنِي حالُ، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

١٠

سُتِي سيجَ هُياسِ، مونکي آءَ أٿاريُو
جَنِي جاڳاياسِ، آءٌ نہ جِيندي أنِ ري.

١١

هَي هَي ڪِئو هَٿَ هَٽان، جوڳِي وِئڙا جاڻَ
پِيهِي وِئڙا پاٽِ، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

١٢

سامِي سَفَرِ هَليا، ڪو جو پُڇَنِ پَنڌُ
جَنِ هيناهون ڪَنڌُ، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

١٣

مِٿَ نہ مَعذُورِينِ جا، جوڳِي جاڻَ نہ نِينِ
اِنهين ۾ آهِينِ، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

١٤

نانگا نانِي هَلِئا، ويراڳِي وِئا
ڪِينرَ ڪاپَڙِيَنِ جا صُبُح تان نہ سُئا
هُوءِ جي هِتِ هُئا، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

١٥

نانگا نانِي هَلِئا، سامِي سِيئِئِي
وِهڪَ مون وِيئِي، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

١٦

نانگا نانِي هَلِئا، چيلا چيلھ ٻَڌِنِ
هَئي هَئي ٿا هَلَنِ، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

١٧

نانگا نانِي هَلِئا، هَئِي مُنهِينجي حالِ
هُوءِ جي ڪَهِيا ڪالِ، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

١٨

نانگا نانِي هَلِئا، لوڪان ڪَري لِڪَ
ويئِي مون وِهڪَ، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

١٩

جيڪِي مونکِي نِي، ناٿ نانگا وانءُ مَ نِڪَري
پَهَ پَروڙِيَمِ پَٽَ جا، ڪِينَرَ منجهان ڪي
هاٽِي جي هَنيَئِي، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

٢٠

جيڪي مون ڪي تاڻِ، پَڳهُ پائي پاڻَ سِين
هُو جي هَنيَئِي هاڻِ، آءٌ نہ جِيندِي أنِ ري.

ويساهي= توڪي انهيءَ ويساھ ۾ چڏي تہ اجان اتي ئي آهن، پورب ڏي هليا ويندئي. پٽ= (سندن هي) ٽولو، سُنگ. هل ڪنيائون هٿ= هنن هٿ ڪنيو آهي؛ (ان سڏ ڪي سجاڻي) تون اٿي هل. ٩. واجڻ= واڄا. مال= ڌن. مقالان= مقال ڪان، زباني ڳالھ ڪان. مهند ٿئا= اڳتي ٿئا، اڳتي آهن (زباني ڳالهين ڪان اڳتي آهن). ڪينهين وٽن قال= وٽن محض زباني ڳالھ ڪانهي (پر حال وارا آهن). ١١. جاڻ= جاٽرا، جاترا، زيارت. پاڻ= (الف) پَٽِ، پنڌ واري پَٽ ۾ پيهي وئا، ويندي ويندي گم ٿي ويا (ب) پاڻ= پاڻ پوڄا ۾ محو ٿي ويا. ١٣. مٿ نہ معذورين جا= معذورن ۽ بيمارن جا هو مائٽ ناهن (يعني جيڪو هلندي هلندي واٽ ۾ بيمار ٿيندو تنهن کي ڇڏي هليا ويندا. اها سندن ريت آهي). جوڳي جاڻ نہ نين= آءٌ معذور آهيان ۽ مونکي جوڳي جاٽرا تي پاڻ سان گڏ نٿا وٺي وڃن. اِنهين ۾ آهين= انهين رٽ ۾ آهن (تہ هنن کي ڇڏي هليا هلون). ١٥. وهڪ= ويهڪ، هڪ جاءِ ويهڻ واري عادت. مون ويئي= مون ڪان ويئي (هاڻي آءٌ پڻ انهن• پٺيان هلنديس). ١٦. چيلا چيلھ ٻڌن= (الف) چيلا خذمت ڪندي، نانگن جي چيلھ تي وَڌي ٿا ٻڌن، سندري طور ڪپڙو ٿا ٻڌن (ب) نانگا اڳتي روانا ٿيا، هاڻي چيلھ پنهنجي پنهنجي چيلھ ٿا ٻڌن تہ هو بہ روانا ٿين. ١٩. جيڪي= يا تہ. ني= وٺي وڃ (نہ تہ هليو نہ وڃ). مون جوڳين جي هن ٽولي (پٽ) جا ڪي پَهَ ۽ ارادا سندن ڪينر واري واڄي مان پروڙيا هاڻي جي هنيئي= هاڻي تو جيڪي ڪينر تي هٿ هنيا، تو جيڪي واڄا ڪيا. ٢٠. تاڻ= ڇڪ. پڳھ پائي= ٻيڙي وانگر پڳھ وارا رسا ٻڌي ڇڪي پاڻ سين گڏ. هنيئي= تو جيڪي ڪينر تي هٿ هنيا، تو جيڪي واڄڻ وڄايا.

Marfat.com

٢١

جيڪي مون نِهو، ناتہ جاڻ مَ وَجو جوڳِيا!
ڦُوٽَ مُنهِنجو ڪاپڙي، سِڱڙِيَن سِهو
ڦِري ڦُوڪَ ڏِهو، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٢٢

سَڱا سيليُون ٽُنبِيُون ڏاڳا ڏوتائون
پاڻُ پنهنجو پرينءَ سِين پَرِ ۾ پوتائون
رَتو رُناڻون، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٢٣

سُوڏو سِڱڙِيَن سِين ڪِين جو ڪَهيائُون
هُوءِ جي هَنيائُون، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٢٤

وَڄائي واٽ ٿِئا، جوڳِي جُڳاٽي
هُئا جي هاٽي، آءٌ نہ جِيندِي اُن ري.

٢٥

صُبح سِڱڙِيُون ڪَٽِي وِئا وَڄائي وِيرَ
ڏوريان ڏوريان نہ لَهان تَن بيراڳِين بَهِيرِ
آسَڻَ جَن عَنبِيرَ، آءٌ نہ جِيندِي اُن ري.

٢٦

ميڙيون پاڻُ پَريون ڪِئو جوڳِي جَلائِين
سامِي سِڱڙِين سين خُودِيءَ ڪِي ڪانئِين
هُوءِ جي تارَ نہ ٽِڳائِين، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٢٧

پَسِئو آسَڻَ اُنِ جا اَچِي نہ آرامُ
ڪِيئَرَ ڪُٺِي اَهِيان ٿِئِي جي تَمامُ
مونکي ٿِئو ماتامُ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٢٨

پَسِئو آسَڻَ اُنِ جا اوچَنگاروُن اَچَنِ
آيَلِ آديسِين جا مونکي ماڳَ مُهن
پاٽان وِڏِيَسِ پَٽَ تي لاهي لاهُوتِين
جي راڙِي مَنجهہَ رَهَنِ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٢٩

پَسِئو آسَڻَ اُنِ جا اَندوها اَچَنِ
ڪِيئَرَ ڪاپڙِين جا صُبحَ تان نہ سُڄَنِ
وَڏي پاڳِ پِرَنِ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٣٠

پَسِئو آسَڻَ اُنِ جا ٻانهُنِ وِجهان واٽَ

---

٢١. نهو= نئو، پاڻ سان گڏ وني وڃو. سِهو= آسرو، آٿت. سڱڙين سهو= سڱڙين جو سهو، سڱڙين جي واڄي جو آسرو. سڄي معني تہ: اي ڪاپڙي! سڱڙين جو واڄو منهنجو آٿت آهي، منهنجو قوت آهي (جيڪو مون کي ٽڳائي ٿو). ڦوڪ ڏهو= ڦوڪ ڏيو. ٢٢. سڱا= سڱا ڏاڳا، سڱن ڏاڳن جا ڳانا. سيليون= ويڪريون ڳوٽريون جن ۾ پنهنجا ٽول ٽڳا وجهن. جن کي هٿ ۾ ڪٽن (ٻيون ڳبريون يا بگريون (= بغليون) جن جا ڳوا ڪلهن ۾ وجهجن ۽ اهي بغلن هيٺان لٽڪن). ٢٣. سُوڏو= سڌو سولو. ڪهيائون= چيائون. هنيائون= سڱڙيءَ تي ڦوڪون هنيائون، ڪينر.تي هٿ هنيائون ۽ وڄايائون. ٢٤. وڄائي= سڱڙيون وڄائي. واٽ ٿيا= واٽ وٺي راهي ٿيا. جڳاٽي= (الف) وڏي جُڳ جا (ب) وڏي جوڳ وارا، جوڳاٽي. هئا جي هاٽي= جيڪي هاٽي هت هئا، ڪجهہ ٿورو اڳ هت مون واٽ هئا. ٢٥. وير= ڏاها، وڏي چاڻ وارا. بهير= قطار. بيراڳين بهير= تن ويراڳين جي قطار. آسڻ جن عبير= جن جا آسڻ عبير آهن، جن جي ويهڻ واريون جايون عنبر جهڙيون سُرهيون آهن. ٢٦. پاڻ= (الف) مال جو پاڻ، دونهين دکائڻ لاءِ (ب) پانئڻ= پنهنجي هستي ۽ هئڻ. خودي= هستي پاٽپٽو. ڪانئڻ= جلائين، ساڙين. تار ٽڳائڻ= تاري ٽڳائڻ، ڪو حيلو هلائي بيمار کي بچائڻ. هوءِ جي تار نہ ٽڳائين= اهي جيڪي (سندن ريت رسم مطابق چڏي هليا وڃن ۽) ڪو حيلو ڪري، بچائي، کي ڏينهن جئرو رهڻ نہ ڏين. ٢٨. آسڻ= ويهڻ واريون جايون، تڪيا. ماڳ مُهن= ماڳ ٿا ڏکوئين. راڙي منجهہ= روڄ منجهہ، غم منجهہ. ٢٩. اندوها= اکين اڳيان اونداهيون (ڏک ۽ جدائي سببان). نہ سُڄن= نٿا سُڄن، نٿا سڄن. وڏي پاڳ= وڏي پاڳ جي ڪري، منهنجو وڏو پاڳ ٿئي جو ان جي ڪري پِرن. پِرن= (راضي ٿي) پيرو ڪن، اچن. ٣٠. ٻانهن وات وجهڻ (اصطلاح) = ٻانهن ۾ وات وجهڻ، ٻانهن ۾ چڪ وجهڻ، چريو ٿيڻ، ديوانو ٿيڻ.

Marfat.com

جي ڪَهيا ڏونه ڦلات، آءٌ نہ جيندِي اُنِ ري.

۳۱

آسَڻ وَٽِ آهُون ڪَرِيان، وَسِ نہ مُنهنجِي واٽُ
لَڳَمِ لاهُوتِينِ جو مَنجهان ڪِينَرَ ڪاٽُ
هَلَڻَ جَنِ هيهاتُ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

۳۲

بابُو بيڪارِي ٿِيا، اَڄُ نہ آسَڻَ وَٽِ
خُودِي ڪانئِي هَلِيا، پِيرُ نہ لائِيُون پَٽِ
هَي هَي جَنِي هَٽِ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

33

بابُو بيڪارِي ٿِيا، پَجِي ڇَڏِيائون پاڻُ
نِسوروئي ناهِ جو نانگن وَٽِ نِدانُ
سَرِڪنبُ جَنِي ساڻُ، آءٌ نہ جِيندي اُنِ ري.

۳۴

بابُو بيڪارِي ٿِئا، آسَڻَ وَٽِ نہ اَڄُ
نِسوروئي ناهِ جو سامِي ڪَنِ سَهَجُ
هنِيڙا تَنِ سِين هَجُ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

۳۵

نڪِين ڪَٽَنِ پاڻَ سِين، نہ ڪو ساٽُنِ پاڻُ
اِهڙو جَنِ اُهجاڻُ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

۳٦

پاڙِهين وينا پاڻَ سِين پَرِ ۾ پَرِياٽِينِ
سامِي سَفَرِ هَلِيَا، آسَڻُ اُجهائِينِ
رُخصَتَ رُئارِينِ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

۳۷

پاڙهِينِ وينا پاڻَ سِين پَرِ ۾ پَرياٽِينِ
هُوءِ جي هَلَڻَ سَندِيُون ڳاهُون ڳالهائِينِ
وَجهُ وِجائِينِ، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

۳۸

پاڙهِين وينا پاڻَ سِين، پَرِ ۾ ڪَنِ پَرِياڻُ
اِهڙا جَنِ اهجاڻُ، آءٌ نہ جِيندي اُنِ ري.

۳۹

لڪين ڪِئا لِسَان سِين لاهوتِينِ لوڙا
گهوڙا ڙي گهوڙا، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

۴۰

ويراڳِين وَرَنَ، ڏِسڻُ گهٽو ڏِهلا
هڪ ٻولڻُ ٻوڙَنِ سِين، ٻِئا سَندا فانِيُنِ فَنَ
ڪِين گهُرِجنِ ڪَن، آءٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

۳۱. منجهان ڪينر ڪات لڳم= سندن ڪينر جي واڇي مان درد جو ڪات لڳم. هيهات= پَري ڏور. ۳۲. بابو= وڏا بابا جوڳي، وڏا ڪاپڙي. بيڪاري ٿيا= بيڪ ڪيائون، صورت مٽائي پاڻ لڪايائون. خودي ڪانئي= پنهنجي هستي ساڙي. پير نہ لائيون پٽ= خودي کي جلائڻ سان هو ابدّي مرتبي ۽ منزل وارا ٿيا، جو وٽا تہ پٽ تي پير ئي ڪوڳنہ لڳو.(اصطلاح) پير پٽ تي ئي نہ لڳڻ= نهايت تيز تڪڙو وڃڻ (هو نهايت تيز تڪڙا ويا). هي هي= هاءِ هاءِ واري وائي. جني هٽ= جني وٽ. جوڳين وٽ. ۳۳. پاڻ= پنهنجو پاڻ پاڻئڻ ڇڏيائون. نانه جو= نِيستيءَ جو، هستي وڃائڻ جو. نڌاڻ= آخري مقصد. سرڪنب= چندن (جو سرهو ڪاٺ)، سرهاڻ ۽ سُڳنڌ (جن وٽ، جن سان). ۳۴. نسوروئي= بالڪل ئي. نانه= نيستي. سهجُ= ناهُ سينگار. هَجَ= مِلي پاڻ وڃاءِ. ۳۵. پاڻ سين= پاڻ (ٻئو ڪو). نہ ڪو ساٽن پاڻ= نہ ڪو ساٽن پنهنجو پاڻ، پنهنجو هئڻ ۽ هستي. ۳٦. پر ۾ پرياٽين= مخفي طور هڪ ٻئي کي اهڃاڻ ڏين، هڪ ٻئي سان اورين، هڪ ٻئي سان راز سلين. اجهائين= وسائين. رخصت رئارئين= رخصت سان رئارين، وڃڻ سان ڏک ڏين. ۳۷. ڳاهون= راز واريون ستون. هلڻ سنديون= ڳاهون= رواني ٿيڻ واريون ڳجهيون ڳالهيون. وڃڻ وڃائين= وڃڻ کي مخفي ڪري ڇڏين، رواني ٿيڻ کي راز ۾ رکن. ۳۹. لسان سين= زبان سين. لوڙا= زوردار ٻول (نصيحتن جا)، چٽا تاڪيد وارا گفتا (هدايتن جا). ۴۰. ورن= رنگ، مهاندا. ڏهلا= هيٺا، ڪومائيل. ٻولڻ = چڱي ڳالهہ چوڻ. ٻوڙن سين= ٻوڙن ماڻهن سان (دنيا جا ماڻهو جيڪي چڱي ڳالهہ ٻڌڻ نٿا چاهين) فانين سندا فن= هنن فقيرن جن پاڻ کي ماري فنا ڪيو آهي تن جا اهي ڪارگر حيلا آهن (جو ٻوڙن کي سُرلو ڪن ٿا). ڪين گهرجي ڪن= ڪين ڪين ڪجهہ ڪن ڏيٺو آهي (سندن طرف متوجهہ ٿيٺو آهي).

Marfat.com

٤١

وارُو ويراڳِين ڪي ويلَ مَ وِساريج
قَدَمَ ڪاپڙِينِ جا لِيلائي لَهيج
پيرَت پَسئو پَٽَ جي وَڃَڻَ ڪي وجيج
راتو ڏِينهِ رڙهيجُ، آئٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٤٢

قَدَمَ ڪاپڙِينِ جا لَڳا ۾ لاهُوتَ
جَنِي سِين ياقُوتَ، آئٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

٤٣

"جُزُ" وڃايو جوڳِئين، "ڪُلَ" سِين آهِنِ ڪَمُ
آسَڻُ جَنِ عَدَمُ، آئٌ نہ جِيندِي اُنِ ري.

وائي

سَندڙِيانِ سِگڙي، ڳالِهہ ڳجهڙي
مون مارِيندي ڪَڏهِين
جا وَڃائِينِ جَنَڙا، نہ تِنهِ نُڙ جهڙي
مُرلِيءَ ڪي جِنهِ ماتُ ڪِئو، نہ تِنهِ تُلَ تُنبڙي
توڏِي تاري جِنهِ تي نہ سا گهَندَ گهَندڙي
ڏارِئو جِنهِ ڏِياچ ڪي تَندُئان تِنهِ تِڪڙي
نہ سِري، نہ سِندِ ڪا، نَڪا هِندِ هِهڙِي
ڪوڙين واجَٽَ ڪيتَرا لَکين لائِيندَڙِي
ڪَڙِي ڪُلاتَنِ ڪي، مَحبتَ وارَنِ مِٺڙِي
متايان مِني گهڻو، چندان جَنِ چِڪڙِي
وَنءُ اُونائي اَنَ ڪي، ويهُ مَ ڪَڻُ وِڪڙِي
بيخُودَ بابُو سي ٿِيا، بُرندي جَنِ بُڏڙِي
جا سارا هِيلَ سُبحان جِي، تِنهِ واڪاڻُ کِهڙِي
سَهسين سُرُودَنِ ڪي پاٽان پوءِ وِجهَندڙِي
گهاندار مِرُو موهِيا، هِيءَ ماڙهُو مُهَندڙِي
آهي عبداللطيف چَئي مُئا جِيارِيندَڙِي.

داستان پيو

١

جي پانئِينِ جوڳِي ٿِيان، تہ سَگَ سِيبِئِي ڇَڏِ
اوڏو تِي اَلِفَ ڪي مَنُ مِيمَ سِين گَڏِ
هِتان لاهُوتِي لَڏِ، تہ ڪُرَ ڪي گَڏِجين ڪاپڙِي.

٢

جي پانئِين جوڳِي ٿِيان تہ سَگَ سِيبِئِي چِنُ
مَٿي دَرِ دوستَنِ جي نانگا ڪِيمَ نِنُ
پَٽِ تَنِي جي پِنُ، جَنِي پُڄِي نہ پُڇِئو.

٣

جي پانئِين جوڳِي ٿِيان تہ طَمَعَ ڇَڏِ تَمامُ
گولا جي گولَنِ جا ٿَنِ جو تِيءُ غُلامُ

٤١. وارُو= (ويراڳين جي صفت) جيڪي وارو ٿيا آهن، جيڪي پوئتي ورن پيا ۽ وڃڻ وارا آهن. پيرت= پيرن جا نشان= پيرن جي نشانين سان ڳاهيل پيچرو. پٽ= ساڳئي مول متي وارن ويراڳين فقيرن جو ٽولو. وڃڻ ڪي وجيج= تون بہ سندن پويان ائين وڃجانءِ جو وري نہ موٽين. ٤٢. لاهوت= وارو ماڳ، پٻ جبل ڪان اڳتي شاهہ بلاول نوراني جي اوريان هڪ ماڳ جو نالو "لاهوت لا مڪان" جتي شاهہ بلاول بہ چلا ڪڍيا. ٤٣. جز= جزو، ڪنهن شي يا نظريي جو جزوي حصو، هي ڪائنات جيڪا خالق ڄي جملي خلقت جو هڪ جزو آهي. ڪُل= هي سڄي خلقت ۽ تخليق "جز" آهي ۽ خالق ئي "ڪُلُ" آهي. عدم= فنا. آسڻ جن عدم= جن جا تڪيا فنا ۾ آهن. وائي. سندڙيان= سندن. نہ تنهن ٿُل= نہ تنهن برابر. توڏي= سهٽي. ڪلاتن ڪي= ڪٺيل دل وارن ڪي، ڪوڙن ڪي. چندان= چٽان، چيتان، ڏيان سان. اونائي= ٻُڏي. برُندي= وڃندي. پوءِ وجهندڙي= پوئتي ڪندڙ. گهاندار= وڏا شاهي، مهندڙي= مُهڻ واري، زير اثر ڪرڻ واري. د-١ :١. سگ= عزازئون، سنگتون، لاڳاپا. الف= الله. ميم= محمد (صلي الله عليہ وسلم) لاهوتي= اي "لاهوت" جي درجي وارا، اي هيڪڙائي حق وارا. ٢. چن= ڪاٽ، قطع ڪر. ڪيم نِن= هيٺو ٿي نہ ليلاءِ، روئي دانهون نہ ڪر. پٽ تني جي پن= تن فقيرن جي ٽولي ڪان گهر، تن فقيرن جي ٽولي سان گڏجي بکيا ڪر. (رسالن جي پرهٽي "پٽُ" آهي ۽ ان لحاظ سان اها معنيٰ ٿيندي. پر جي اصل لفظ "پٽُ" (=پيالو، ڪستو، بکيا وٺڻ وارو ٿانءِ) هجي تہ پوءِ معنيٰ ٿيندي تہ انهن فقيرن واري "پٽ" ۾ پن. پڄي نہ پڇئو= (الف) ورائي ورائي نہ پڇئو (تہ پيالي ۾ ڪيتري بکيا آهي، يا ڪيتري خيرات ملي آهي). (ب) اُٿي، پيالو وٺي ڪونہ ڏنو ۽ پڇئو (تہ ڪيتري بکيا آهي). ٣. طمع ڇڏ تمام= سڀ لالچ ڇڏ. شمشير= ترار. ڪينو= دشمني، بدخواهي.

Marfat.com

صَبُرَ جي شَمشِيرَ سِين ڪَرِ ڪينِي کي قتلامُ
تہ نانگا تُنهنجو نامُ، لِکِجي لاهُوتَ ۾.

۴

جي پانئين جوڳِي ٿِيان تہ پَرِ جوڳِين جي پارِ
لوڪان لِڪِي لَطِيفُ چَئي مَنَ ۾ مالا وارِ
سَهُ سَياڳِي آرِ، آڳي جي اَدَبَ سِين.

۵

جي پانئين جوڳِي ٿِيان تہ مُورڪَ مَنجهِهين مَرُ
ٺَنُ ڪَڏِي، مَنُ حُجرو، گهورِجُ پنهنجو گهَرُ
دَرِ ٿِي پُورِجُ دَرُ، ڳولا ڪِجُ مَ ڳوٺَ ۾.

٦

جي پانئين جوڳِي ٿيان تہ تَرڪُ طَمَعَ ڪي ڏي
نانگا وَڃي نَاٿَ جي تائِبُ ٿِيءُ تَڏي
ويراڳِي وُجُود کي لاشڪُ چَڏِ لَڏي
جو اَجهائُون اَڏي، پَري پُورَبُ اَنَ کي.

٧

جي پانئين جوڳِي ٿِيان تہ ڪِينَ پِيَالو پِيءُ
نانه نِهارِي هَٿَ ڪَري آئُون اَتِ نہ ٿِيءُ
تہ سَندو وَحَدَتَ وِيءُ، طالِبَ توڙا ماڻِيين.

٨

جي پانئين جوڳِي ٿِيان تہ مُنهَن ۾ مُندرا پاءِ
ڪَنُن ڪِينَ وڄائيو جَنِ ۾ ڪوري ڪَڪَرَ وِڏاءِ
چَڏِ چادَرَ، ٻَڏُ چَمڙو، جُتِي تونہ جُڳاءِ
تہ سامِيڙا سَندياءِ، ڳَرَ وَٽِ ڳِلا نہ ٿِئي.

٩

جي پانئين جوڳِي ٿِيان تہ سِڳِيُون سيلِيُون چَڏِ
ڏُونهِينئُون ڏُورِ ٿِيءُ، مَڙهِي مُورِ مَ اَڏ
سُپيريان جي سَڏِ، نانگا وانءُ نِڳِئو.

١٠

جوڳَ نہ جوڳو تُون، ڪَرِين پَچارُون جوڳَ جيون
هِڪو پَنڌُ پِرين جو، ٻِي تُنهنجِي ٻُون
سامِي سيڻَن ڏُون، رُونڊائِي رَٿُ وِئا.

١١

جوڳِي هُونِ نہ جِيَرا، پائي جوڳُ مَ جِيءُ
هارِئا هُن ڪَنَن سِين سُڻُ سَنيهو اِيءُ
وِڄائي وُجود کي پاڻان پاسي ٿِيءُ
هَڏِهِن ڪونهي هِيءُ، تو اَسارا "آئُون" چوِين.

لاهُوت= صوفي سالڪن جي "ناسُوت" واري منزل کان پوءِ ٻي منزل جو نالو، وڏيڪ وڏي منزل. ۴. پر جوڳين جي= ريت رسم جوڳين جي. پار= پوري ڪر. مالا وار= تسبح پڙهه. ۵. مورڪ= اي مورک. ڪُڏي= چلي ڪڍڻ ۽ عبادت ڪرڻ لاءِ بالڪل ننڍڙي ڪوٺڙي (ميين شاهه ڪريم جي درگاهه تي فقيرن جون اهڙيون ڪُڏيون). تن ڪڏي= پنهنجي تن کي ڪڏي ڪر. من حجرو= من کي حجرو ڪر. دَر ٿي= اندر ٿي، پنهنجو پاڻ پنهنجي اندر ۾ پوري. ٦. تائب ٿيءُ = توبہ ڪر، ميجتا مڃ، فرمانبرداري ڪر، ناٿ جي تڏي تي وڃي تائب ٿيءُ. لاشڪ= يقين سان. وجود= هئڻ هستي. چڏ لڏي= لڏي چڏ، هتان لڏي وجود کان ڌار ٿيءُ، پنهنجو پاڻ کان پري ٿيءُ. اجهائون= اُجها واريون جايون، سک ۽ آرام واريون جايون. ٧. ڪين پيالو پيءُ= ڪين جو پيالو پيءُ، نانه ۽ نيستي جو پيالو پيءُ. آئون ات نہ ٿيءُ= اتي ائين نہ ٿيءُ تہ "آءُ بہ آهيان". ويءُ= وڏي گاهه سائي واري زمين جنهن ۾ مال چري ۽ ڏيئو ڪري. وحدت ويءُ= توحيد جي ڏيئو وارو ماحول ۽ قوٺ. ٨. مُندرا= ڳول چلا، ڳول والا. ڪنن ڪين وڄائيو= ڪنن توسان ڪا تڪليف ڪانہ ڪئي. ڪوري= ڪپي ڪڪر وڏاءِ= وَڏَ وڏاءِ. چڏ چادر= پاڻ ڍڪڻ ۽ پردي پوشي واري چادر چڏ. ٻڌ چمڙو= چيلهه تي رڳو چمڙي ٽڪر ٻڌ (جيڪو اوگهڙ ڍڪي). ٩. سڳيون= وڄائڻ جا ننڍڙا سڱڙا. سيليون= ويڪريون ڳوٽريون هٿ ۾ ڪٽڻ جيون. ١٠. جوڳ نہ جوڳو تون= تون جوڳ جي لائق نہ آهين. ٻُون= پنهنجي مطلب واري پچار. ١١. جوڳي هون نہ جيرا= جيڪي صحيح سچا جوڳي آهن سي عام وانگر ڪائيندڙ پيئندڙ (جئرا) ناهن. پائي جوڳ مَ جيءُ= تو جَوڳ اختيار ڪئي (پاتي) آهي تہ پوءِ کائڻ پيئڻ جيئڻ چڏ. هارئا= اي هيٺا هارايل! اي موڳا موڙهل! هُن ڪنن سين- اندر وارن انهن ڪنن سين. هڏهن ڪونهي= هرگز ڪونهي، آهي ئي ڪونہ. پاڻان پاسي ٿيءُ= 'پاڻ' کان پري ٿيءُ. هيءُ= ظاهري صورت ۽ لباس وارو هيءُ انسان، هيءُ ظاهري جڳ جهان. آسارا= بي خبر، بي حسَ غافل.

Marfat.com

١٢

وينو پُڇين پَرُ، ڪَرِ هيارَ هَلَڻ جي
اَڄُ آديسِي مَرُ، صُباحَ مَرَندو سِيُڪو.

١٣

جوڳِي ٽُنهنجي جوڳَ ۾ ڳالِهه گهُرجي ڳُجُ
سَڳُا سيليُون چَمڙا، اِيءُ پُڻِ ڪُوڙو ڪَڄُ
وَڏِيو ڇيرِيو ڇڇرِيو، پَرِ ۾ ايو پَڄُ
سوئِي ٻارِجُ مَڄُ، جِئَن ٻاهَرِ ٻاڦ نہ نِڪري.

١٤

سامِي چائِين، سُکَ طَلِبِين، سُڪين نہ سامي
آجان اورِيين پَنڌَ ۾ وينِين وِسامي
ڳُرَ ڪي تون نہ ڳڏِيين چائين اِنعامِي
دائِمُ مُدامِي، پُورو رَهجُ پرينءَ سِين.

١٥

سامِي چائِين، سُکَ طَلِبِين، هومَ هُوندَن جيئن
لاهُوتِي لطيف چَئي، آديسي نہ اِيئن
سي ڪاپَڙِي ڪِيئَن، جي ڏرِينِ تَعلقَ تَڪِيا.

١٦

سامِي چائِين، سُکَ طَلِبِين، هُوندَنِ جِئَن مَ هو
توکي ويسَ وِڃائِيو، ويسُ وِڃايو تو
سامِي آهي سو، جنهِ پاڻُ وِڃائي پُورِئو

١٧

سامِي چائِين، سُکَ طَلِبِين، تَسا ڏئِين نہ تَنَ
مِنهَ ڪِئو ماڙهِنِ کان پِنِي آتا اَنَ
ڪاپَڙِي تو ڪَنَ، ڪِين ڇيرايا چَسَنِ ڪي.

١٨

سامِي چائِين، سُکَ طَلِبِين، وارِيين نہ ويراڳُ
لاڳاپا لطيف چَئي ڇڏِي جوڳِي جاڳُ
جِئَن تون پُٽِين سَنرو اِيءُ آديسِي اَياڳُ
لاهُوتِيئڪو لاڳُ، مَري جِيءُ تہ ماڻِيين.

١٩

جيڪي جوڳُ مَ پاءِ، ناٿ نانگَنِ سِين ناٿُ وانءُ
سامِي سي مَ لڄاءِ، مُنڊيان جي مَرڪٽان.

٢٠

جيڪي جوڳِي ٿيءُ، ناتہ وانءُ نِرجا نِڪرِي
ڪُهُ تو ڪَنَ ڪَپائِيين، جان نہ سَهندِين سِيءُ
پَڄُ پَراهُون ٿِيءُ، مَتان لانگوٽِيا لَڄائِيين.

٢١

جِندا هو مَ جوڳَ رءَ، جِندا جوڳَ مَ پاءِ
ڪُوڙِي ڪِڄُ مَ ڪَڍِهِين، سَچِي ڪامَ سُلاءِ
پَهُچَڻِ پارِينداءِ، مَتان رامُ رُسائِيين.

١٢. پَرُ= پر سال، اڳيون سال. هيار= هينئر، هن وير. ١٣. وڏيو ڇيريو ڇڇريو، پر ۾ اُيو پڄ= وڏيل ڇيريل ڇڇريل حالت ۾ تون پنهنجي مُنهن پيو پڄ (جئن ٻين کي خبر نہ پوي). ١٤. چايين= چوائين، پاڻ کي سڏائين. سک طلبين= تون سک گهرين. سکين نہ سامي= سکن سان کو سامي کونہ ٿيو. وسامي ويهڻ= کر يا پنڌ ڪندي ٿڪجي ٿڪي ويهي رهڻ. انعامي= انعام وارو (مونکي انعام مليو آهي). پورو رهج= هر ڳالهه ۾ هر حال ۾ امر کي پوري ڪرڻ وارو ٿج. ١٥. هوم= هوءِ مَ، ٿيءُ نہ. هوندن= هوند وارن، سکن وارن. آديسي نہ ايئن= آديسي انهيءَ طرح نہ هوندا آهن. سي ڪاپڙي ڪيئن= اهي ڪاپڙا ڪيئن چئبا. ڏرين تعلق تڪيا= تعلق تڪيا ڏرين، واسطا ۽ آسرا رکن. ١٦. چايين= چوائين. هوندن= هوند وارن، آسودن. هو= هوءِ، هج. ويس= سامي وارو لباس. وڃائيو= ڀُلائيو، بيڪار ڪيو. پورئو= پنڌ ڪيو. ١٧. تسا= اُجون بکون. تن= جسم کي، پاڻ کي. مِنه= مِنهنُ، بهانو. ڪين= ڪين ڪجهہ، انهيءَ لاءِ تہ. چسن ڪي= چسن لاءِ: ڪائڻ پيئڻ لاءِ. ١٨. وارِيين نہ= اختيار نہ. ويراڳ= دنيا کي ترڪ ڪرڻ وارو طريقو. سنرو= تازو توانو، خوش. لاهوتيءَ کو لاڳ= لاهوتيءَ جي درجي وارو رنگ. ١٩. جيڪي= يا تہ. جوڳ مَ پاءِ= جوڳ اختيار نہ ڪر. ناٿ وانءُ= ناٿ ڏي وڃ. منڊيان= اصل ڪان. مرڪٽان= مرڪنڊڙ. (جيڪي سندن سهڻن لڇڻن جي ڪري جتي ڪٿي مانائتا ۽ مقبول ٿي رهن.) ٢٠. نرجا= هنيلا، ضدي، بي اثرا. متان لانگوٽيا لڄائيين= متان ٻين لانگوٽين کي (جيڪي رک ۽ ادب ۾ آهن) تون لڄي ڪرين. ٢١. جندا= جهنڊا، موڙهل وارن وارا. جوڳ رءَ= جوڳ رءَ نہ هوءِ= جوڳ ۾ هج. سچي ڪام سُلاءِ= سچي ڳالهه پڌري نہ ڪر. پارينداءِ= پوري ڪنداءِ (مراد).

Marfat.com

۲۲
ڪَنَ ڪَنّائي ڪاپڙي، جندا تِيءُ مَ جُوءِ
جيڪِين پُڇين پُڇُ سو، گُنگا نِين نہ گوءِ
'سِرَ سَپاين وِڪِيا'، سو ڪَ نہ سامي سوءِ
لَنگهہ لاهوتِي لوءِ، عَجزُ ڪِين آڏو ڪَري.

۲۳
ڪَنَ ڪپائي ڪاپڙي، جِندا تِيءُ جوانُ
ڪاهِ تہ لَڳيئي ڪانُ، ناگَن هٿان نِيهَ جو.

۲۴
ڪَنَ ڪپائِين ڪاپڙي، اِيءُ زَنانو جوڳُ
سامِيءَ سُڄاڻُ پئو هِڪَ ڏئي بِئو دوڳُ
جَنهِ وِڙَ پانيو پوڳُ، رامَ ٺُنهين ڪي ريبِئو.

۲۵
هِي جي ڪَنَ ڪپارَ جا سُوڏو سي نہ سُٽِينِ
اَندرِ جي آهِينِ، سُڻُ سَنيهو اُنِ سِين.

۲۶
پُوڄا ڪارِ مَ پاڻَ ڪي، ڪوءِ راوَلَ ٻَنِ رُجاتُ
لِباسان لَطِيفُ چَئي پَلُ ويراڳِي واتُ
مَنُ ماري ڪَرِ ماتُ، تہ تِيرَٿُ پَسِين ٽِڪِيو.

۲۷
پُوڄا ڪارِ مَ پاڻَ ڪي، پَلُ پُوڄا ڪان پاڻُ
لاهُوتِي لَطِيفُ چَئي سَڏَ نہ ڪَٽَنِ ساڻُ
چِڏَنُ تعلق ٽَڪِيا، اِيءُ آديسِين اهڃاڻُ
جاٽِي چِڏِي جاڻُ، پُرِئا پُورَبَ پارَ ڏي.

۲۸
پُوڄا ڪارِ مَ پاڻَ ڪي، جوڳِي رَڪِجُ جوڳُ
خَلقَ خادِمَ جِئن ڪَرِين، اِيءُ راوَلَ وڏو روڳُ
پَڳَن ڪونهي پوڳُ، نانگا وَجِنِ نِڱِئا.

۲۹
پُوڄا ڪارِ مَ پاڻَ ڪي، سَمُجهِہ ڪين سامي
تِيءُ سُورَنِ سِين سَنرو، ويهُہ مَ وِسامِي
خَطرا چِڏِ خامِي، تہ نانگا رَسِين ناٿَ ڪي.

۳۰
ڪُوءِ گودَڙَ ٻَنِ گبَرِيُون، ٺيئِي ڪدائون ڪانءِ

۲۲. ڪن ڪپائي= ڪن ٽوپائي. گنگا نين نہ گوءِ= جيڪي گنگا آهن يا گنگن وانگر رهن ٿا (۽ ٻين سان بنا هڪ اَٽڪ جي ڳالهائي، پڇي پروڙي نٿا سگهن) سي گوءِ نہ ڪٽندا، سي سڀ ڪان اول ڪاميابي حاصل نہ ڪندا. سَپايا= سَپَن وارا، نانگ جهليندڙ جوڳي. سر سپاين وڪيا= سَپن جهليندڙن پنهنجا سَرِ وڪيا (جو لالچ ۾ پئي، نانگ جهليائون جن ڪين ڪاڏو ۽ هو مُئا). سوڪ نہ سامي سوءِ= اي سامي، اهو (تہ سر سپاين وڪيا) تو ڪونہ ٻڌو ڇا؟ لوءِ= ڳوٺ، وَسِين. عجز ڪين آڏو ڪري= ڪين ڪجهہ پنهنجي عاجزيءَ ذريعي (نياز نئڙت سان لوءِ لنگهي اڳتي ٿيءُ). ۲۳. ڪَن ڪنّائي= ڪن ڪپائي. جندا ٿيءُ جوان= اي جندا، تون جوان ٿي. ڪاهہ= هل، اڳتي وڌ. لڳيئي ڪان= نيهَ جو ڪان لڳيئي. ۲۴. ڪن ڪپائي(۽ والا پائڻ) زنانو جوڳُ آهي. ساميء سڄاڻ پئو= سچي سامي لاءِ اهو لازمي آهي تہ ٻيائي (ڏئي) ۽ سٽي (دوڳ) کي سڄاڻي (۽ پاسو ڪري). وڙ= نڪار، نامراد. پانيو پوڳ= ڪاڏو، پيارو ڪيو. ريبئو= ٺڳيو، ڀُلايو. ۲۶. پوڄا ڪار مَ= پوڄا ڪراءِ نہ. راول= گهڻن رسالن جي پڙهڻي راولَ (ل تي زبر سان) آهي. جنهن مان هيٺيون معنائون نڪرن ٿيون. (الف) اي راول، اي شهزادا جوڳي. (ب) جيڪڏهن راولَ کي جمع سمجهجي تہ: راولَ ڪوءِ پيا، راجا ڪوءِ پيا، شهزادا ڪوءِ پيا، وڏي شان مان وارا ڪوءِ پيا. پنجن رسالن (ٿ-۱ سٽ نٽ نپ لد) ۾ راولُ (پيش سان) آهي ۽ معنيٰ: وڏي شان مان وارو. ڪوءِ پيو راولَ ٻَنِ پئي رجات (=رجوعات يا ميجتا، ماڻهن جي). پڻ هڪ روايت موجب، شاهہ صاحب پنهنجي فقير راول جو نالو آندو آهي. لباسان= لباس ڪان، ٻاهرئين ڏيک ذريعي ٻين کي برغلائڻ ڪان. ۲۷. چڏڻ تعلق ٽڪيا= چڏڻ تعلق ۽ ٽڪيا، يعني لاڳاپا ۽ رهڻ وارا ماڳ. جاٽي= پڪي ارادي سان. ۲۸. رڪج جوڳ= جوڳ جي ريت رسم پوري پڪي ٻجا آڻج. روڳ= بيماري، خرابي. پَڳن= ٽڪرو نڪري ويندڙن. ڪونهي پوڳ= ڪاڏو ۽ طعام ڪونهي، ڪاڏي جو ڪو فڪر ڪونهي (پيٽ جي ڳڻتي ڪانهي). ۲۹. ٿيءِ سورن سين سنرو= سورن هوندي تون پاڻ صحتمند ٿيءُ. ويهہ مر وسامي= اجهامي نہ ويهہ، ٺڪجي ساٿو ٿي ويهي نہ رهہ. ۳۰. ڪوءِ= ڪوهہ پون، ضايع ٿين. گودڙ= ٽلهيون ڳريون گودڙيون. ٻَن= ٻن پون، ضايع ٿين. ڪدائون ("ڪِدا" جو جمع)= فقيرن جي رلي. ڪانءِ= ساڙ، ٻار.

Marfat.com

جيڏاهِين جوڳُ وِئو، نيڻَ تيڏاهِين نانءِ
پُٺو اِيهِين پانءِ، تہ سِڳِيُون سامَتَ هَٿَ جي.

۳۱

ڳُوءِ ڳودَڙَ ٻَنِ ڳَبَرِيُون، ڪانءِ مَ ڪِدائون
جِندا وَجي جوڳَ سِين لَهَجُ تون لائون
اِيئَن ڪُهُ اتائون، تہ 'سڳيُون شامَتَ هَٿَ جِي'.

۳۲

پُوري پَئي رَهُ، اُپٽي اُجُهہ مَ ڪاپَڙِي
اُلا جي عِشق جا سي تون سَهيو سَهُ
پُڄُ پاڻَ کي پَهُ، هِنگلاج جي هَلَڻَ جو.

۳۳

نسورِيائِي نانهِ جي دِلِ ۾ ڏُونهِين پاءِ
آٽي آڳَ عِشق جي لاهُوتِي تون لاءِ
جِندا تِئَن جاڳاءِ، جِئَن سا آتش آبُ ٿِئي.

۳۴

ڪَري مَرِج ڪاپَڙِي، ڳُرَ وَتِ ڳدائِي
اِشارَتُون اَنَ جِيُون، وانءُ ڪَپِي ڪائِي
راوَلَ رُباعِي، اِيءَ اِنهِين ڳالِهہ جِي.

۳۵

پانئِين آءٌ جوڳِي ٿِئو لائي لِڳَ ٻُبُوتَ
تو سارِيڪا ڪاپَڙِي پيتا ۾ لاهُوتَ
جي پِرت پِريان سِين پُوتَ، تَنِ ويسَ وَرائي چِڏِيا.

۳٦

اَندَرِ نہ ساهُ سُڪائِيِين، ٻَهَرِ سُڪايِين ٻانهُون
مُنا مُنئِي پاڻَ کي، چَئِين "آديسي آئون"
او پَنڌُ پَراهُون، جِتي نظرُ ناٿَ جو.

۳۷

سُپيريان جي ڳالهہ کي سامِي ڪِين سَمجهُ
نانگا تون نانيءَ ڏي ڪِيمر آديسِي اُجُهہ
ويهِي تون وُجُودَ مان ڳولي لَهجُ ڳُجهُ
ٻِي ڏانهَ هَڏِ مَ ٻُجهُ، اَلڪُ اتي ئي ڪاپَڙِي.

۳۸

ڪَريو ٺَڪَبرَ ٺَڪِيا، حيلا ڪِئو هلنِ
مُوڙها تان نہ لَهَنِ، لَمِي راهَ لَطِيفُ چئي.

وائي-١

وِيهُ مَ ويسَرِي، تان ڪين اور الله سِين

جوڳُ= جوڳ وارن جو ٽولو. نانءِ= ڍار، نهار. پُٺو= وَت. ايهين پانءِ= ائهن ئي جاڻ. سامت= آرام ڏيندڙ(؟). هٿ= هوڏ، هستي. ۳۱. مٿئين بيت ۾ هر شيءِ ڇڏڻ جي تاڪيد هئي، ۽ هن بيت ۾ ڪٽڻ ۽ سنڀالڻ جي ترغيب. ڪُهُ أتائون= ڇو ڇيائون. 'سڳيون سامَتَ هٿ جي'= سڳيون جسم کي آرام ۾ آڻڻ لاءِ آهن= سڳيون ڪارائتيون آهن جو انهن جو واڄو هٿ جي هستيءَ کي هيٺ ڪري ٿو. ۳۲. پوري پَئِي رہ= اڪيون ٻوٽي (ماٺ ڪري پيو اندر ۾ سوچ). اپٽي= اکيون کولي، ڏسي وائسي. أجهہ مَ= (جيڪي نرالا رنگ ڏسين تن ۾) مُنجهہ نہ. ألا= ڇيپون. پڄ پاڻ کي پهہ= پاڻهي پاڻ کان پهہ پڄ، پهو پڄ، واٽ پڄ. ۳۳. نانه جي= نيستي جي، نابودي جي. دونهين پاء= دونهين دکاءِ، جاڳاءِ= اها باه ائين وڌاءِ ۽ تيز ڪر. سا آتش آب ٿئي= اها باهہ پاڻي ٿي پوي. ۳۴. ڪري مرج= (ساري عمر گروءَ وٽ) گدائي ڪري مري وڃج. اشارتون= اشارن ۽ رازن رمزن جون ڳالهيون. ڪپي ڪائي وڃڻ (محاورو)= ڪائي ڪپائي ڇڏڻ. وانءِ ڪپي ڪائي= اندر پيٽ ۾ وجهي ڇڏ، اندر هنئين ۾ هنڊائي ڇڏ. راول= اي مانائتا وڏا چيلا. رباعي= منظوم نُڪتو، سهڻي سناء واري اهڃاڻي، سهڻي صلاح. ۳۵. پانئين آءٌ جوڳي ٿيو= تون ائين ٿو پانئين تہ آءٌ جوڳي ٿي ويس. لائي لڳ ٻبوت = ٻبوت سان لڳ لائي، لڳن کي ٻبوت ملي. تہ تو ساريڪا= تو سنوان، تنهنجي جوڙ وارا. پيتا ۾ لاهوت= وڃي لاهوت ۾ گهڙيا، وڃي لاهوت واري منزل تي پهتا. سٽ جي معنيٰ تہ جيڪي پرين سان پرت ۾ رَتل پوتل آهن، تن (هي ظاهري) ويس مٽائي ڇڏيا. ۳۷. سپيريان جي= پيارن سڄڻن جي. أجهہ= منجهہ، هيڏانهن هوڏانهن ڳول. ٻي ڏانهن= ٻي پيٽي ڏانه، ٻي ڪنهن جاءِ ڏانهن. ۳۸. ڪريو تڪبر تڪيا= ٺڪبُر ۾ رهي ڪري. حيلا ڪئو هلن= بهانا ڪيو پنڌ ڪن. موڙها تان نہ لهن= اهي پليل تڏهن تہ نٽا سڃاڻن. لمي راه= ڏگهي واٽ. وائي-١. ويهہ مَ ويسري= آساري يا غافل ٿي نہ ويهہ. تان ڪين= گهٽو نہ تہ ٿوروئي، ڪجهہ نہ ڪجهہ، وري بہ ڪين ڪجهہ.

Marfat.com

مَحبَتَ جي ميدانَ ۾ سُڄي ڳالِهہ ڳري
سي پڻ رُوندا رَتُ وِٺا مِلئا جي مري
سُتي ساجنُ نہ ملي، خَبَرَ اِيءَ ڪري
اِنَ اوسِيڙي آديءَ اُٺنِ، تون ڪيئن ڊَبَ ڊَري
ويئِي ميرائِي مَنَ تان سيڪا ڳالهہ سَري
لَطف ٿئو لطيف چئي، وَرَ ڏي دِلِ وَري.

وائي-٢

راوَلُ رَهي نہ راتِ،

منهنجو راوَلُ رَهي نہ راتِ
مٺ نہ مَعذُورِنِ جا، ڪاجا جوڳِي ذاتِ
لَڳِمِ لاهُوتِينِ جو منجهان ڪينرَ ڪاٺُ.

داستان ٽريو

١

مونا طُورِ سِينا سَندا سَنَاسِينِ
سَجَدِي ۾ سَيدُ چئي گوڏا گودَڙِيَنِ
فَڪَانَ قَابَ قَوسِين اَو اَدنيٰ، نانگا اِيئَنِ نمَنِ
ڪُلَ مِنَ عَلَيهَا فانِ، باقِي ڪِين بَچَنِ
اللهُ وَلِي الذين آمنُوا يُخر جُهمِ مِن الظلمَاتِ
اِليٰ النُورِ، اِهڙيءَ پَرِ پَرَنِ
وَخر مُوسيٰ صَعِقا، تا جوڳِي جُنگَ جَلَنِ
مازَاغُ البَصَرُ وَمَا طَغيٰ، اِهڙيءَ رَوِشَ رَوَنِ
مُشاهِدو مَحبُوب جو اُتي آدِيسِينَ
بِي يُبصِرُ بِي يَسمَعُ بِي وِصالَ وَهَنِ
بِي يَمشي بي يَنطقُ، تا اِهڙي چالَ چَلَنِ
سيدُ چَئي سَندِينِ، ڪَلَ پُڇين تون ڪِهڙِي.

٢

مُونا طُورسِينا سَندا سَناسِينِ
پُورَبِ ڪَنيو نہ پاڻَ سِين بُغضُ بيراڳِينِ
ردا آهي رازَ جي اوڇَڻُ آديسِينِ
قُربُ ڪاپڙِينِ، نُهہَ چوٽيءَ سِين ڏِڪِيو.

سُڄي=سجهي، معلوم ٿئي. ملئا جي مري= جيڪي مرڻ کان اڳ مري (پنهنجو پاڻ ماري) پنهنجي پرينءَ سان مليا. ڪري= سڃي، پڪي پختي. ڊَبَ= وڏي ٿلهي ڳري. ڊري= ڊري آهين، آهستي ۽ پوئتي پيل آهين. سري= سِيبائي. قبوليت ۾ آئي. وائي-٢. راول= (الف) پيارو سهڻو جوڳي (ب) راول نالي فقير. فقيرن جي روايت موجب شاهہ صاحب هيءُ وائي راول فقير جي وفات وقت چئي. د-٣: ١. مُونا= گوڏا. طورسينا= جبل جو نالو جتي حضرت موسيٰ کي الاهي تجلي نظر آئي. سندا سناسين= درويشن فقيرن جا گوڏا (هو جئن عبادت ۽ مراقبي ۾ گوڏا ايا ڪري ويهن ٿا تئن سندن گوڏا طور سينا مثل اُيا آهن. سندا سناسين= درويش فقير سدائين مراقبي ۽ عبادت ۾ آهن ۽ سندن گوڏا طور سينا وانگر سدائين مٿي اُيا آهن.). (مراقبي واري حالت کان سواءِ) گودڙي پوش فقيرن جا گوڏا سجدي واري حالت ۾ آهن. قرآن شريف جي سُوره النجم جي آيت (٩) "ٻن ڪمانن جي فاصلي تي اجان ٻه ويجهو". يعني حضرت نبي ڪريم (صلعم) جڏهن معراج تي ويو تہ الله جي حقيقت ازلي کي ايتري قدر ويجهو هو. درويش فقير بہ ايترو ويجهو وڃي ٿا ناٿ (مرشد) جي آڏو ڪنڌ نمائين. قرآن شريف جي سُورہَ "الرحمن" جي آيت(٦٢) "سڀ شيءِ تي فنا آهي" مطابق اهي درويش پنهنجو پاڻ فنا ڪري ٿا ڇڏين ۽ باقي بچن ئي ڪين ٿا. قرآن شريف جي سُورہَ "البقر" جي آيت (٢٥٧) "جن ايمان آندو الله سندن دوست آهي، ۽ ڪين اونداهي مان ڪڍي روشني ڏي آڻي ٿو". هو اهڙيءَ پر ۾ (ايمان سان ۽ ڌڻي جي سدد ۽ ڪرم سان) پورا رهن ٿا. قرآن شريف جي سُوره "الاعراف" جي آيت (١۴٣) "۽ پوءِ موسيٰ غش ٿي ڪري پيو" مطابق اهي جوڳي پيا تجلي ۾ جلن. قرآن شريف جي سوره "النجم" جي آيت(١٧) "نہ اک ڪنهن طرف ڦري ۽ نہ حد کان لنگهي وئي. "بي يُبصِرُ بِي يَسمَعُ بِي وصال"= جنهن جي معنيٰ تہ ڌڻي چوي ٿو تہ (منهنجو پيارو بندو مون سان ڏسي ٿو، مون سان ٻڌي ٿو، مون سان سندس وصال." هي قول غالباً تفسير آهي قرآن شريف جي سوره "مريم" جي آيت نمبر (۴٢) جو تہ (اذا قال لابيه يا اَبت لمِ تعبُدُ مالا يَسمعُ ولا يُبصِر ولا يُغني عنک شيئا). حضرت ابراهيم پنهنجي پيءُ کان پڇيو تہ اي ابا! تون ان کي ڇو ٿو پوڄين جيڪو ٻڌي نٿو، ڏسي نٿو ۽ تنهنجي ڪا پورائي نٿو ڪري. سيد ٿو چوي تہ: "تون سندين ڪهڙي خبر پڇي ڪهڙي پڇندين!" ٢. پورب ڪنيو نہ= پورب ڏانهن ڪنيو نہ، پورب ويندي ڪنيو نہ. بغض= ڪينو. ردا= چادر. نهہ چوٽيءَ سين= پيرن جي نهن کان وٺي مٿي جي چوٽيءَ تائين.

Marfat.com

٣

مُونا طورُ سينا سَندا سَناسِينِ
”طالبُ المولىٰ مَذڪرُ“ اِيءُ ڪَلامُ ڪئائُون ڪَنِ
سُڪَنِ ڪي سَيين پَرين ٻُجهِي ڏِنائُون ٻَنِ
اَلفُ آديسِينِ، چوري رکيو چِتَ ۾.

٤

مُونا جَنِ مِحرابُ، جُسو جامعَ تَنِ جو
قِبلَه گاهَ قَلب ڪَرِي تَنَ ۾ ڪَنِ ثوابُ
تَحقِيق جي تَڪبيرِ چَئي جِسمَان تِئا جوابُ
تَنِ کِهَڙو ڏوهُ ثوابُ، جَنِ هِنيڙي هادِي حَلُ ٿِئو.

٥

سامِي ڪامِي پِرينءَ لَئي ڪُسِي ٿِئا ڪَبابُ
اوتِينِ اَرَتي گاڏئُون منجهان اَکِينِ آبُ
جِهَڙو ڏِسَنِ ڏوهُ ڪي، تِهَڙو تَنِ ثوابُ
سَندو جاتِ جوابُ، تون ڪِئن پُڇين تَنِ ڪي.

٦

سامِي چَئجي تِنه ڪي جِنه سَيَنئَان سَري
پَرَ گَهَرِ وَجي ڪينڪِينِ، گَهَران ڪِينَ گَهُري
پُنيءَ پيرَ پُري، حقيقت هادِيءَ جي.

٧

سَناسِي سيئي، جي آدَما اَڳِي هُئا
اوريان اورينِ عامَ سِين، پَريان پَريئي
تَنِي ڪي ڏيئي، بادِ وِجاءِ مَ ٻِڪِئا.

٨

مَنجهِ مَحَبَتَ مَچُ، ٻَهَرَ ڏؤنرا ڏوڙ سِين
چِڏِيائون چِرِ لَهي ڪُوڙ ڪُلڪَڻُ ڪَچُ
اَوڳُڻِ اوڏا نه ٿِيا، ڳُڻَ ڪِئائُون ڳچ
جِئن سَڙَنِ تِئن سَچُ، جِئن سِڪَنَ تِئن سَنرا.

٩

جِتي ايرُ نه پيرُ سا جُوءِ سُجاتِي جوڳِيين
اُتي ڏيئي پيرُ، آسَڻَ آديسِينِ ڪِئا.

١٠

وينا ئِي وِهُسَنِ، پايو مُنهُ مُونَنِ ۾
جوڳِي جاتَراَ ڪَنِ، جُه آيا اُلوُهِيَتَ ۾.

١١

آيا الُوهِيَتَ ۾، لاهُوتُ لَنگهِئو جَنِ
منجهان تَنِ جُسَنِ، حرفُ نه سُجي هيڪَڙو.

١٢

نِڱِئا ناسُوتانءِ مَٽيائُون مَلڪُوتَ ڪي

٣. طالب المولىٰ مُذڪر= مولىٰ جو طالب مڙس ماڻهو آهي، همت ۽ حوصلي وارو آهي. سيين پرين= هر طرح، سيني پاسن کان، سيني لحاظن سان. الف= الله. ٤. مونا جن محراب= جن جا گوڏا (سندن ويهڻ واري حالت ۾) چڻ محراب آهن، ۽ جن جو جسم چڻ جامع مسجد آهي. قبلہ گاهہ قلب ڪري= هو پنهنجي دل (قلب) کي قبلو ڪري، پنهنجي تن اندر طواف (تواب) ٿا ڪن. ”تحقيق“ واري منزل ۾ تڪبير چئي (پاڻ کي ڪُهي ڇڏيائون ۽) هن ظاهري جسم (جي تقاضائن ۽ خواهشن) کان پنهنجي ذاتي حقيقت کي الڳ ڪيائون. ٥. ڪامي پرينءَ لئي= پرينءَ لئي ڪامي پچي، پنهنجي جان جلائي. ارتي گاڏئون= رت گاڏئون، رت وارو (پاڻي) اکين منجهان پلٽين (اوتين) ۽ هارين. جات جواب= ذات جو جواب (ته اوهان جي ذات ڪهڙي). ٦. سينئان سري= جنهن کي ٻين جي سهاري جي ضرورت نه هجي، ڪنهن جو محتاج نه هجي. پَر گهر= پرائي گهر، ٻئي ڪنهن جي گهر. پنيءَ پير پُري= پنهنجي گروءَ جي پير تي هلي. ٧. تني کي= اورين کي. باد وڃائڻ= هوا ۾ اڇلائڻ. ٨. محبت مچ= اندر ۾ محبت جي مچ سان ڳاڙها. ڏئونرا= اڇا چر= اڇائي. ڳڻ ڪئائون ڳچ= (الف) ڳڻ وڏي تڪرا ڪري ڇڏيائون (ڳچ ڪيائون)، يعني ڳڻن کي ٻه ڇڏيائون= اوڳڻن توڙي ڳڻن کان آجا ٿيا (ب) گهڻا (ڳچ) ڳڻ ڪيائون. ٩. جتي اير نه پير= جتي ڪنهن جو وڃڻ ڪونه ٿئي، جتي ڪا پهر ئي ڪانهي. ١٠. وهسن= سرهائي ٿين. مونن ۾= گوڏن ۾. جاترا ڪن= ديدار ڪن (الک جو). جه= جِئن جو. آيا الوهيت ۾= ”الوهيت“ واري منزل ۾ آيا، ”هيڪڙائي حق“ ۾ محو ٿيا. ١١. منجهان تن جسن= تن جي بدن مان، تن جي واتان توڙي بدن جي اشارن مان. حرف نه سجي هيڪڙو= هڪ حرف به نه نڪري (جو هو محويت واري ماڳ ۾ آهن). ١٢. نڱئا= نڪتا. ناسوتان= ناسوت واري منزل مان. ناس(ع)= ماڻهو. ناسوت= ماڻهن وارو ماحول ۽ ان جا تعلق ۽ لاڳاپا، ماڻهن وارو جڳُ ۽ جياپو، ماڻهن جي جڳ واري منزل. مٽيائون= پهچڻ لاءِ سِڌو رخ رکيائون. ملڪوت= الله تعالىٰ جي تخليقي ڪائنات کي سنڀالڻ واري تدبير ۽ قوت.

Marfat.com

جوڳِي جَبرُوتان، وَڃائي واٽ ٽِئا.

۱۳

جَنِ اُجهئو تَنِ نہ پُجهئو، ويٺي گَڏيَنِ وِيرُ
ڏوري ڏِٺائون ڏُکَ سِين پاڻَ مَنجهيئِي پيرُ

۱۴

ڪيهي ڪامَ ڪاپڙِي ايهيءَ رَوَسَ رَوَنِ
نَڪا دِلِ دوزخَ ڏي نَڪين بِهشتُ گهُرَنِ
نَڪو ڪَمُ ڪُفارَ سِين، نَڪا مُسلماني مَنِ
اُيا اِيئَن چَوَنِ، تہ پِرين ڪِجاهُون پانهنجو.

۱۵

نا اميدِي آجِڪو، اوڇَڻُ آديسين
سدا سُڪُ وَسَن، طالِبَ او تقدِيرَ تي.

۱۶

"لا" لَڳِي "لا" ٿِيا، "لا" لَڪِئو جَنِ
عَدَمَ جي اوڙاهَہ تي ڪِئا آسَڻَ آدوتِينِ
گردائِو گَنگَنِ، گرداب کي گِيانَ سِين.

۱۷

لُنگ ڪَڍيائون لانگَ، موٽِي ڪَنِ نہ مَسحو
جا اِسلاما اڳِي هُئِي سا سُئائون بانگَ
سامِي ڇَڏِي سانگَ، گَڏيا گورڪنات کي.

۱۸

آڏِيءَ آديسِيَن جون ڏُونهيون ٽِيون ڏُکَنِ
سي وَري واجهائِين ڪِينڪِين سامِي ڏانهَ سُکَنِ
لاهُوتِي لُڪَنِ، اُجاري آڇا ڪِئا.

۱۹

پُوري مَڙهِ مَهيسَ، ڪِنهِ تيرَٿِ وِئا ٽَڪَرا
جوڳِي جُنبِي هَلِئا ڪِنهِ ڏوراهين ڏيسِ
اَنِ اَکِين تي ڪِئا پَہَ متي پَرديسِ
اَنِي جي آديسِ، ساريان گهڻو سيدُ چئي.

۲۰

مَڙهہ پُوريا، ماٺِ تي، ٽِڪِيِن ناهِ توارَ
آسَڻَ مَتي اَنِ جي نِتِ تِمايَمِ نارَ
سامِي سَپِ جِمارَ، ڏيئي ڏُکُ ڏورِ وِئا.

وائي

تَنِ ڳَٽَنِ ڳهَرَ وِڃائي، هو مائِي!

جوڳِينِ مون سِين جي ڪِيا

نندر ٽنهين کي ناهِ ٿڪا جا آديسين اُنائِي
اکين آرسُ ڇَڏِئو، دِلِ ۾ ناهِ دَغائِي
هيڪائِي هيڪُ ٿِئا پُجهَنِ تان نہ ٻيائِي
"اِنِ الله وِترُ يُحِبُ الوتر" ايءَ اَنِي لاءِ آئِي.

جبروتان= جبَروت واري منزل مان. جبروت= عالم جبروت. متاهين سالڪانہ منزل. وڃائي واٽ ٽيا= واجا وڃائي واٽ سان ٽيا (هنن واٽ هٽ ڪئي). ۱۳. جن اجهئو= جيڪي تڪليفون ڪري هيڏانهن هوڏانهن هليا. تن نہ پجهئو= تن نہ پروڙئو. ويٺي گڏين وير= هنن کي هڪ جاءِ ويٺي ئي وڏو ڄاڻو (وير) رهبر ملي ويو. ۱۵. آجڪو (ع. آذوقہ)= قوت، ثمر. اوڇڻ= ڍڪ. نا اميدي آديسين لاءِ آجڪو ۽ اوڇڻ آهي. تقدير تي= الله تعاليٰ طرفان ڏنل پاڳي ۽ ڪيل فيصلي ۽ ورهاڱي تي. ۱۶. "لا"= (عربي) نہ. نانہ ڪين، نابودي، نيستي. "لا" لڳي= "لا" سان لڳي. "لا" ٿيا= "نانہ" ٿيا، "ڪين" ٿيا، "نابودي" واري منزل تي پهتا. "لا" لڪئو جن= انهن "لا" کي سڃاتو. عدم= نانہ، نابودي. اوڙاهہ تي= تارَ اونهائيءَ ۾، وچ ۾. گردائو= ڦيرايو. گرداب= اوڙاهہ جي ڪنن کي. گيان= ڄاڻ. ۱۷. لنگ ڪديائون لانگَ= لانگ وچان ڏوتيءَ جو هڪ ڇيڙو ورائي لنگ ڪڍيائيون. ريتون رسمون ترڪ ڪري نانگا ٿيا. مسحو= جتي پاڻي نہ ملي، اتي خاڪ تي هٿ هڻي وضوء وارا ارڪان پورا ڪرڻ. موٽي ڪن نہ مسحو= (ترڪ ڪرڻ ۽ لاڳاپن لاهڻ ڪان پوءِ) وري مسحي ڪرڻ واري پابندي نہ ڪيائون. هنن (احديت واري) اها بانگ ٻڌي جيڪا اسلام ڪان اڳ هئي. ۱۹. مڙهہ= آسڻ، مڙهيون. مهيس= وڏا جوڳي. جنبي هلئا= ڪست مان ڪاهي هلئا. وائي. ڳهر= نند جي ڳهر، اونگهہ هو مائي= اي امان. رموز سين= رمزن سين. ڪانئي= ساڙي. جلائي. اُنائي= ڪٽي ڇڏي (نند) "اِنِ الله وِترُ يُحِبُ الوتر"= تحقيق الله ايڪائي ايڪ آهي ۽ اڪيءَ کي ئي پسند ڪري ٿو.

Marfat.com

داستان چوٿون

۱

ڪِنه جِنه ڪُنا ڪاتَ، جِئن سامِي مُور نہ سَنرا
ڏِينهان ڏکِي ڏِيلَ ۾، سُورُ سَڄِيائِي راتِ
سَندِي جوڳِيان ذاتِ، جانڪيتان جَڏارِئين.

۲

سامِين سَمَرُ سُورَ، گوندَرُ گَبرِيَنِ ۾
جوڳِين جَڙِئا جِيءَ ۾ پيغامَنَ جا پُورَ
آديسِي آسُورِ، وَڄائي واٽَ ٽِئا.

۳

گوندَرَ گَبرِيَنِ ۾، سامِي سُورَ سِبَنِ
ڪِنه جِنه ڪَيفَ ڪَکورِئا ڪِڄِئو ڪَڻَ هَٽَنِ
سَونڪَو سَناسِين، آهي پُورَبَ پَندَ جو.

۴

رُوحَ ۾ رَهِينِ رامُ، ٻَهَر ٻولِينِ ڪِين ٻِئو
ويهي ڪِئو نہ وِچ ۾ آديسِين آرامُ
ڪَري هِيءَ حرامُ، نانگا گَڏِئا ناٿَ ڪِي.

۵

رامُ رَهِينِ ۾ رُوحَ، ٻَهَرِ ٻولِينِ ڪِين ٻِئو
سَدائين سَفَرِ ۾ مَتا تِتُرِنِ مُوهَ
ٿَنِ سامِينِ جي صبُوحَ، سارِئو تي سُورَ چَران.

٦

راتِيان رُڻِ جهُڻِ رامَ سِين، ڏِينهان ڳَنِ سَنانَ
جوڳِي سي اَنانَ، وَٽون جَن وِراهِيُون.

۷

مَتا مُوهَ ٿِئان، سَدا سُوئِيتا ڪاپَڙِي
ڪوٺي ڪِنهِ نہ پُڇِئا، تہ ڪِ اَندَرَ اندوهِيانِ
جيڪا جِمارانِ، سا مَنجهِہ گوندَرَ گَذري.

۸

جوڳِيءَ ڪي جُڳَ ٿِئا مَتي سِين ميري
اڪيون اَلڪَ سامُهِيون پُونءِ ڏي نہ پيري
ڪَڪا وارَ ڪُلهَنِ تي جَراٽِئا جيري
لُڙِڪَ لالَ، لَطِيفُ چَئي، ڪَنبي ۽ ڪيري
نِيهُ نہ نِبيري، سُورَ چَري تِئن سَنرو.

۹

مَتي ڪان مَتي وِجي جوڳِيءَ ڏِني جُوءِ
اوڏو ٿِئو اَلڪَ ڪي وَڃي رُوءِ بَرُوءِ
بابُوءِ چَکِي بُوءِ، مَنجهان باغَ بَقاءَ جي.

۱۰

جَرَ جَراٽِينِ جِندَڙا، صُورَتَ ساڙِيَنِ سِيءَ
اُيِينِ گَهٽي اَدَبَ ۾، عادَتَ سَندِيَنِ اِيءَ
جوڳِينِ پنهنجا جِيءَ، لِلهِ ڪارَڻَ لُوپِئا.

د-۴-۱. ڪنه جنه= ڪنه اهڙي (گهائيندڙ). سَنرا= صحتمند، خوش. ڏيل ۾= بت ۾. جانڪيتان= جئن جو، جڏهن بہ. جڏارئين= اڪيل، بيمار. ۲. سامين سَمَرُ سورَ= سورَ سامين جو سمر آهن. گوندرُ گبرين ۾= سندن گبرين ۾ گوندر (غم ۽ فراق) پريل آهي. جڙئا= گڏ جوڙي ٻڌا. پيغامن جا= الهامي هدايتن جا. پور= پُهہ، خيال. ۳. سامي سور سبن= گبرين ۾ گوندر ۽ سور ٽا سبن. ڪيف= نشي. ڪکورئا، مخمور ۽ سَرها ڪيا. ڪڄئو= زور ڏئو، پوري زور سان. ڪَڻ= سَئي سان ٽوپي جو ڪڻ، ٽوپو. سونڪو= انديشو. ۴. ڪين ٻئو= ٻيو ڪين ڪجهہ، ٻي ڳالهہ. وچ ۾= منزل تي پهچڻ کان اڳ واٽ تي، وچ منزل ۾. ڪري هيءَ حرام= هي ظاهري زندگيءَ وارو وهنوار، هيءَ دنيا وارو خفو ۽ نفعو. ۵. رهين ۾ روح= روح ۾ رهين، سندن اندر ۾ رام ئي رهيو آهي. مُوه= ميرا ۽ منڌل وار. سور چران= سور ڪاوان. ٦. رڻ جهڻ= اوڙڻ، نام جپڻ. سنان= وهنجڻ. اَنان= وڏي خيال خمار وارا. وٽون= ٽول ۽ شيون، ڪم جون شيون. قيمتي شيون. ۷. موه ٿئان= ميرا، ۽ منڌل وار ويڙها ۽ پندا. سُوئيتا= سُوءِ ۾، غم ۾. تہ ڪ اندر اندوهيان= تہ ڪين اندر ۾ اندوه آهن؛ وڏا غم ۽ فڪر آهن. ۸. متي سين ميري= ميري متي سان رهندي. الڪَ= ڏٽي مالڪ. جراٽيا= سيڪ ۽ دونهين ۾ ڪاراٽيا. جيري= ٻاهہ جي ڄيي. ڪنبي= ٿڙڪي (ڏٽي جي خوف ڪان). ڪيري= ڪيرائي (اڪين مان ڳوڙها). نہ نِبيري= نہ ٽوڙي. سورچري= سور ڪائي، سور سهي. ۱۰. جر جراٽين= سيڪ ۽ دونهين جراٽي ڪارا ڪيا. لُوپئا= اوڪا ڪيا، جنجال ۾ وڌا.

Marfat.com

۱۱

سانگو ڪَنِ نہ ساهَ جو، اُتَرَ اوٺ نہ ڏِينِ
ڇئن پارو پَواڙا ڪَري تِئن سُمَرِٽِيُون سورِينِ
جهُوپا نہ جوڙِين، مَچُڻُ پوئِينِ وِٺُ وِصالَ ۾.

۱۲

پارو پَواڙا ڪَري لَڳِي اُتَرَ مُٺِ
لاهُوتِي لطيفُ چئي ڪَنِ جُسي سِين جُٺِ
پَوڻِ نہ ڏِينِ پُٺِ، مَچُڻُ پوئِينِ وِٺُ وِصالَ ۾.

۱۳

هَرَ هَرَ ڪَنِ هَرنامُ، ڏُونِ ڏِينهاٽِي ڏوتِيا
جَنِ نہ رِيجهايو رامُ، ناٿُ نہ نَمي تَنِ ڪي.

۱۴

هَرَ هَرَ ڪَنِ اُميسَ، ڏُون ڏِينهاٽِي ڏوتِيا
جَنِ نہ ماري ميسَ، ناٿُ نہ نَمي تَنِ ڪي.

۱۵

گهندَنِ پاسي گِهندَ، گَڏُ گَذارِينِ گودِڙِيا
پَلِيتيءَ ڪان پانهِنجا پاڪَ رکائُون پِندَ
نانگا ڪَنِ نہ نِندَ، وِتا رُئندا رامَ ڏي.

۱۶

جهِڙا ڪَٽِجَ ڪَگَڙا، تِهَڙا جايَنِ ڦُلَ
تَنِ سامِين جي سَڏَ مَران جَنِ گودَڙِينِ ۾ گُلَ
اَندَرِ مُلَ اَمُلَ، ٻَهَرِ ڪوجها ڪاپَڙِي.

۱۷

اَرتو اکِيَنِ مان وَهي، مَٿان ڳُلَنِ ڳاڙ
ڪوري ڪَنُ وِجَ ۾ ڦَجَ وِڌائُون ڦاڙ
هَٽِي توبهَ تاڙ، نانگا نِسورا ٿِيا.

۱۸

اکِيُون آلوماهُ، سَدا سَناسِيَنِ جِيُون
واري نيڻَ نِنداءِ، جانڪي جهَليا جوڳِيين.

۱۹

اَڏَ لَڳِيُون آهِينِ، ڇيجان سَنديُون جوڳِيين
ويهِي وِهائِينِ، ڪا قَضاني راتِڙِي.

۲۰

ڪي جي سَڳَا سُورَ جا وينِي وَتِيائُون

۱۱. اتر اوٺ= اتر واري اوٺ، سياري ۾ اتر جي سيءَ واري هوا کان آڏ. پارو پَواڙا ڪري= سيءَ لهي ۽ لڳي، زور سان لڳي. سمرٽيون= تسبيحون. سورين= چورين. ڦيرائين (تڪڙو تڪڙو ڏٽيءَ جو نام جَپن). وٺ= وٽي. وصال ۾= (مالڪ سان) گڏجاڻي ۾. ۱۲. لڳي اُتر مُٺ= اُتر جي هوا واڪي سان لڳي. ڪن جسي جٺ= پنهنجي بت کي گهٽو ڏکيو ٿا ڪن. پوڻ نہ ڏين پُٺ= پُٺيرا نہ ٿين (سيء کان بچڻ جي ڪوشش نہ ڪن، پر هميشہ اتر جي واء ۽ سيء کي سامهون ٿي ويهن). ۱۳. هر ڪن هرنام= هردم هر گهڙي ڏٽي جو نام جپن. ڏون= ڌُئن. ڏوتيو جمع ڏوتيا= اهو ڪپڙو جيڪو گوڏ مثل چيلهہ تي وڪڙ ڏيئي لانگ ڪڍي ٻڌجي، (يعني هڪ آڏو لانگ وچان ورائي، پويان پنيءَ جي وچ تي چيلهہ تي وَڪڙ ۾ ٽنبيل هجي). ۱۴. اُميس= پرارٿنا، بندگي. ميس= ٻيائي، اندر ۾ هڪ ٻاهر ۾ ٻي. ۱۵. ب رسالي ۾ "گهندن پاسي گهندَ" ڪري لکيو ويو آهي. "گهندَ" معنيٰ واڇا. سيئي سانت ۽ سلوڪ سان هڪ ٻئي سان گڏ رهڻ ۽ اٿڻ ويهڻ. پِندَ= پنهنجا پاڻ، پنهنجا جسم. ۱٦. ڪَٽِجَ= ڪک ۽ ڪاٺڙيون. تهڙا جاين ڦل= ڪٽج ڪکڙا (فقيرن جي آسڻ جا) ۽ پڪين جاين وارا گل ڦل پاڻ ۾ برابر آهن، جهڙا هو تهڙا هو. جن گودڙين ۾ گل= (الف) جن جي گودڙين تي پرت جا گل لڳل آهن (ب) جن جي گودڙين اندر گل (سهڻيون قيمتي شيون) آهن. مل امل= مُل کان مٿي انهن جو مُل آهي تمام وڏي مل وارا. ٻهر ڪوجها= ٻاهران ميرا، لانجها. ۱۷. رت گاڏئان ڳوڙها اکين مان وهي پيا ڳلن تي ڳاڙ ڪن. ڦَج= چير. تاڙ= سخت وٽيل رسي يا سڳي جو چار مثل نندو واٽيل ڳوٽرو جيڪو اٺ جي هوٺ ۽ مٿي تي پارائجي: ڏنگي اٺ کي اهو تاڙ هٽبو تہ قبضي ۾ رهي. توبهہ تاڙ= توبهہ جو تاڙ، توبهہ جو سخت ڪڙو. نِسورا ٿئا= ناميا نروار ٿيا. ۱۸. آلو ماهہ= ڪچو گوشت (رئڻ ۽ ڳوڙهن سببان ڪچيون اکيون). نندا= ننڊ کان. جانڪي= پوريءَ طرح، پختا ڪري. ۱۹. اڏ لڳيون آهين= انهن جون اکيون پوريءَ طرح ننڊ ۾ لڳل ناهن (ڪين پوري ننڊ آهي ڪانہ)، پر اڌ لڳيون آهن. ويهي وهائين= ويهي گذارين. قضاني= بعضي ڪڏهين. ۲۰. (الف) سڳا= ڏاڳا. وٽيائون= وٽ وڪڙ ڏيئي ڏاڍا ڪيائون.

Marfat.com

پُويو پاتائون، ساڃا ڪِئو سِڱَيِنَ ۾.

٢١

اَڪوليندي اُتيَا، ويِنيِ وَتيائُون
اَنِي جِي آئُون، کِهڙِي ڳالهہ ڳنڍِ ڏِيان.

٢٢

ڪِين جو ڏِنائون، ڏِسي سو ڏُورِ ٿِيا
وِهَڪَ نہ ڪِئائون، اَپيَڻُ عَينُ اَنِ جو.

٢٣

جوڳِيڙا پاڙي، ڪَرَ نہ هوا ڪَڍهين
وِئا مَڙهہ تاڙي، ڪالهہ وَڃائي سِڱيُون.

٢٤

اَڃان سي آهِين، جي سَزاوارَ سِڱين جا
وينا وڃائِين، جي سَناسِي تون سُٽين.

وائي

مَڙهنئُون موڪَلَ، ڪالهَہ ڪَندا وِئا ڪاپَڙِي
بابُو ڪَن نہ بِڪيَا، نَڪا وَلَنِ وَلَ
ڪَڍهن اَٽَرَ سامُهان، ڪَڍهن ڏُونهَن جهَلَ
هُنِ سيڪِيندي هَٿڙا، مون ڳاڙيندي ڳَلَ
جَرَ جَرائِينِ جِندَڙو، ڪوري ڪانِينِ ڪَلَ
چيرِي چِندَنِ ڪاٺَ جئن، سُورَ ڏِنائون سَلَ.

داستان پنجون

١

بُڪ وِڏائُون بَگرِيين جوڳِي ڪَندا ڄُج
طَلَبَ نہ رَکَنِ طعامَ جي اُوتِئو پِينِ اَڄ
لاهُوتِينِ لَطِيفُ چَئي مَنُ ماري ڪِئو مُڄ
سامِي جهاڳِي سُڄ، وَسونءَ کي ويجها ٿِيا.

٢

بُڪَ اَنِي جِي بڪيَا، ڏُوڙِ اَنِي جو ڏُوپُ
ڪِئائُون سو رُوپُ، جِئان لوڪ لَڄَ ٿِي.

٣

قُوتِ ڪَڙايا ڪاپَڙِي طَعامَ نہ طامائو
سَينَ هَنيائون سُڄ ۾، پَهَرَ نہ پِيئائُو
اَوَسَرِ آسائو، اَنِي گوندرِ گَڏِيا.

٤

قُوتَ ڪَڙايا ڪاپَڙِي، طَعامَ نہ طَمعدارَ
سَينَ هَنيائون سُڄ ۾ جوڳِي ڪِنهِ نہ يارَ
اَوسَرَ جي آڌارَ، اَنِي گوندرِ گَڏِئا.

٥

قُوتَ ڪَڙايا ڪاپَڙِي، بُڪَ چَکِيائُون بُوءِ
وِئا نيرانا نِڪَرِي جوڳِي مَنجهان جُوءِ

پويو پاتائون= انهن سڱن کي سڱين جي سوراخن مان پوتائون. (ب). سڳا= اهي سڳا جيڪي سڱين جي سوراخن مان لنگهائي هار مثل ڳنڍجن ۽ سڱيون لٽڪائي ڳچيءَ ۾ وجهجن. سناسين لاءِ اهي سڳا سُور جا (سڪ ۽ محبت واري درد جا) آهن. پويو پاتائون= اهي سڱين جي سوراخن مان پوئي (لنگهائي) پاتائون. ساڃا ڪنو= وٽي پڪا ڪري. ٢٢. وهڪ= ويهڪ، هڪ جاءِ ويهي رهڻ. اُپيڻ= اٿي ڪڙو ٿيڻ. عين ان جو= انهن جو چٽو پڪو دستور. ٢٣. پاڙي= پاڙي ۾، قريب ۽ ويجها. ڪر نہ هئا= جڻ هئا ئي ڪونہ. مڙهہ= آسڻ، مڙهيون. تاڙي= تاڙيون تاڪ ڏيئي، بند ڪري. ٢٤. سزاوار= لائق. وائي. مڙهنئون= مڙهين مان. موڪل= موڪلائي. بڪيا= ٻن. نڪا ولن وَل= نڪا ڪيتي واڙي ڪن. دونهن جهل= دونهن لڳ ويهن: سندن هٿ سيڪڻ ۽ منهنجو ڳوڙها ڳاڙڻ (تہ متان وڃڻ جو پهہ ٽا ڪن). سور ڏنائون سل= مونکي سورنَ جا سل (ڇُيندڙ سوراخ) ڏنائون. ڪوري ڪانين ڪل= باه جي ڪوري سندن جسم جي چمڙي ساڙي ڇڏي. د-٥:-١. بگريين (= بَغليين)= بغل وارين ڳوٿرين ۾، گبرين ۾. ڄج= ڏئو. من= پاٽپٽو. مُڄ= ڪُتيل واڻ وانگر، چٽيل. وسون= وسين، وسندڙ پيٽي. ٢. بک انهن جي ٻن آهي (جيڪا اهي گهري بُک آهي، ۽ ڌوڙ مٽي انهن جو ڌوپ (جنهن جو هو واس ڏين). روپ= صورت، مهاندو. جئان= جنهن ڪان. لوڪ کي لڄ ٿئي= لوڪ لڄي ٿئي. ٣. قوت= ڏئو. ڪڙايا= ڪڪ ڪري ڇڏيا. وسين، وسندي. پهر نہ پنيائون= وسين وسندي ۾ هو پنڻ وارا ناهن، ماٺهن ڪان گهرڻ وارا ناهن. اوسَر= سوڪ، ڏڪار. آسائو= آسا ڪندڙ، چاهيندڙ. اَني= مينهن وسڻ ۽ آباد ٿيڻ واري حالت ۾. گوندر گڏيا= هَر غم ۾ پيا، ڏکيا ٿيا. ٤. طعام نہ طمعدار= طعام جا طمعدار ناهن، ڪاڏي جي ڪا طمع ڪين اٿن. ٥. بک چکيائون بوءِ= بُک جي بوءِ چکيائون (بک ڪين وٽي).

Marfat.com

اَوَسَرِ آجا اوءِ، اُني گوندَرِ گَڏِئا.

٦

ڪَسي چيلهہ ڪَسَا، ڏِيلَ ڪِئائون ڏُبرا
لاهُوتِي لَطِيفُ چَئي تَنَ کي ڏِينِ تَسَا
گروءَ جي گَسَا، پاسي ڪَن نہ پاڻَ کي.

٧

ڪَسي ساڻُ ڪَسَنِ، ڏِيلَ ڪِئائون ڏُبرا
پيٽُ نہ هيريُئون پانهنجا چوري ساڻُ چَسَنِ
اِهڙيءَ راهہَ رَسَنِ، ڪاپڙي ڪابولَ ڏي.

٨

نَڪِين طَعامُ ٺُنبِين ۾، نَڪِين گَبرِيَنِ
مون پُڻ مُلا ٺَنِ، حاصُلُ ڪِين حالُ ڪِئو.

٩

نَڪِين هيٺِ نہ بيٺِ، نَڪِين گَبرِيَنِ ۾
رامُ ڪِئائون ڏيٺِ، وِجَنِ ڪِينَ ڪُلهي ڪِئو.

١٠

جا بَرادَ بُٽَنِ جِي سا اَج بُکَ آديسين
روزا رِندَ رَکَنِ، عِيدَ نہ اوڏا ڪاپڙي.

١١

گنڊِي ۽ گِراهُ، جَنِ سَناسِينِ سانڍِيو
اُني ڪان اَللهُ، اَجان اَڳاهُون ٿيو.

١٢

گولا جي گَراهَ جا، جُوٺا سي جوڳِي
ڦِٽَلَ سي ڦوڳِي، جَنِي شِڪَمَ سانڍِئا.

١٣

سَبِيرِيءَ سَيدُ چَئي جي تا پُڇَنِ اَنُ
ٺَنَ ڪاپڙين نہ ڪَنُ، جوڳِي چائِينِ جاڙَ تا.

١٤

جِيئَن تا پُڇَنِ اَنَ کي تِيئَنِ جي پُڇَنِ پَنڌُ
رڙهِي لَڏائون رَندُ، لَڳِينِ لُکَ لَطِيفُ چَئي.

١٥

جِئَن تا پُڇَنَ اَنَ کي، تِئَنِ جي پُڇَنِ اَللهُ
تہ رِڙهي لَڏائون راهَ، لَڳِينِ لُکَ لَطِيفَ چَئي.

١٦

پِنَنِ جو پَٽُ ڪَٽِي سو جي سُڃاڻَنِ
تہ بَرَ ۾ بِيکَ لَهَنِ، پَهَرُ نہ پُڇَنِ ڪاپڙي.

١٧

اَسُکُ جَنِ اوير، سي سانجهيءَ رَهَنِ سُمَهي
لاهُوتِي لَطِيفُ چَئي آديءَ ڏين اُليرَ
اٿئا لوکُ سُتو پَسي، پئا سامِي مَتِي سيرَ

اُوسَر آجا اوءِ= اوسر ۾ هو (سورن کان) آجا آهن، ڏک غم کان ڇٽل آهن. ٦. ڪسا= ڪَشا. چيلهہ ڪسا= چيلهہ وارا ڪشا تسا= اُڃون (تسو= پاڻي نہ پيڻ ۽ اُڃ جهلڻ). گسا= گس ڪان، گس تان. ٨. نڪين ڪاپڙين جي ٺُنبين ۾ طعام تہ نڪين گبرين ۾ (هو توڪل تي آهن: ڪاڏو پاڻ سان ڪڻن ئي ڪين). ڪَين= نانه، نيستي. ٩. نڪين= نہ ڪين، نہ ڪجهہ. بيٺِ= بيٺ ۾ ٻڌل، چيلهہ سان ٻڌل. گبري= بگري= بَغلي، بَغل ۾ لڙڪندڙ ڳوٿري (جنهن ۾ شيون هجن). ١٠. بَرادَ= گيهہ، کير، ڪُڻي وغيره طعام جيڪو بُتَن تي پيڻا طور ڏجي. براد بتن جي= بتن جي مڃتا طور پيڻا. سا اج بک آديسين= بتن واري براد آديسين لاءِ اڄ بک آهي (هنن لاءِ براد بدران اڄ بک وڏيک آهي). اهي رند روزن (اڄ بک) ۾ آهن، باقي عيد (جي طعامن) کي ويجهائي ناهن. ١١. گندي= چادر، ويس وڳا. گراهہ= مانيءَ جو گراهہ، ڪاڏو ۽ طعام (پيٽ لاءِ). اجان اڳاهون ٿيو- اجان گهٽو اڳتي ٿيو (۽ اتي پهچي نہ سگهندا). ١٢. گراه جا= مانيءَ جي گراهہ جا، ڪاڏي پيتي جا، پيٽ جا. جوٺا= ڪوڙا. ڦٽل= راهہ کان ڦريل. ڦوڳِي= ڦوڳ مثال رس ۽ رطوبت کان خالي، بي ڪَما، بي ڪار. جني شڪَمَ سانڍِئا- جن پنهنجن پيٽن جي سنڀال ڪئي. ١٣. سَبِيريءَ= (صبوح جو) سَويرَ ئِي. "تن ڪاپڙين نہ ڪن" "تن ڪاپڙين کي ڪن" ئي ناهن جو سڻن ۽ سمجهن. "ڪن ڦاڙ" جوڳِي ۽ ڪاپڙي جيڪي ڪنن ۾ ڦِڃ وجهن ۽ پڻ وڏا گول والا پائين: "ڪن" واري اها صورت ڇڻ سندن سڃاڻپ آهي. "تن ڪاپڙين نہ ڪن" مان مراد تہ انهن کي اهو "ڪَنُ" جيڪو سندن سڃاڻپ آهي سو آهي ئي ڪونہ. ١۴. تيئن جي پڇن پنڌ= تيئن جي اڳتي پنڌ ڪرڻ لاءِ پڇا ڪن، پنڌ جي ڳُڻتي ۽ اونُ ڪن. رند- واٽ. لُکَ- گرم هوا، تپش. جسم جو ڪاڙهو. ١٧. اوير= دير (سان سمهڻ). اسک جن= اوير جن لاءِ اسک (ڏک) آهي. اُلير= پَڙڪي، اُچانڪ. (ڦڙتيءَ سان اٿي ڪڙو ٿيڻ). سير= واٽ، پيچرو.

Marfat.com

ڪيڏانهَ ڪَندا پِيرَ، جُهُ مِڙوئي مَٿو ٿِيو.

١٨

وِچِينءَ ويراڳِينِ جِي مَٿي ڪَٽِجَ ڪُوڪَ
ساڙي سِڪَ سَنها ڪِئا مَحَبَتِي مَلُوڪَ
ٿِني سَندي هُوڪَ، جيڪَرَ جوڳِياڻِي ٿِيان.

١٩

وِچِينءَ ويراڳِينِ جِي مَٿي ڏُونهن ڏُوسَ
ساڙي سِڪَ سَنها ڪِئا بيراڳِي بيهُوسَ
اِيءَ نانگَنِ جِي نامُوسَ، جِئَن پَٽَ نَه ڪَڻَنِ پاڻَ سِين.

٢٠

وِچِينءَ وينا هُونِ، سانجهِيءَ رَهَنِ سُمَهِي
آڌِيءَ راتِ اُٿِي ڪَري راوَلَ رَتو رُونِ
وِهاڻِيءَ واٽَنِ تي پاسا ڪوڙيو پُونِ
مَهيسِي مُنهُ پانهنجو ڏاران ڏوڙِ نَه ڏونِ
ڪِنهِ ڪي اِيئَن نَه چُونِ، تَه اسين آديسِي آهيُون.

٢١

وِچِينءَ وينا هَنِ، سانجهِيءَ رَهَنِ سُمَهِي
ٻُکَ مَرَندي بکِيا ڪِنهِ ڪان ڪِينَ گهُرَنِ
ڦُڪِي فقِيرَنِ، ماڳهان پِئي ماٺِ جِي.

٢٢

گُوندَرِ گُذارِئو ڪاپِڙِي پَڌَرِ وِجهَنِ نَه پاڻِ
ٿَنِ آيَلِ آديسِينِ جِيءَ رُئَان ڪاڻِ رهاڻِ
هِتِ نَه پَسجَنِ هاڻِ، وِئا ويراڳِي نِگَرِي

٢٣

نَه ڪِلَنِ نَه ڪِين ڪِين، نَه ڪِين ڳالهائِينِ
ڪِنهِ جنهِ ۾ آهِينِ، سا پَروڙِڻِ ڏاکڙو.

٢٤

ٿَنِ اکين اُتا سُکَ، کِلَندي کُڻَنِ جي
پِرِينِ پابوهَڻَ سان ڏورِ ڪِئا سَبِ ڏُکَ
ماٺِهن ليکي ٻُکَ، سامِي سُورَ سَنها ڪِئا.

٢٥

ڪِنهِ جِنهِ ڪيپَ خُمارِئا، پَنوارِئا پُوٽَنِ
ڳالهيون ڳهلي لوڪَ سِين پَڌَرِ پَئي نَه ڪَنِ
سونڪو سَناسِينِ، آهي پُورَبَ پَنڌَ جو.

٢٦

جوڳِيان سَندي ذاتِ جِي بولِي ٻُجهارَتَ
ڏورَڻُ گهڻو ڏاکڙو هَلَڻُ ۾ حيرتَ
عَجَبُ عِبارتَ، پَهُ پَروڙَڻُ اُنِ جو.

٢٧

آديسِي آديسُ، هِئَان ڪَري هَلِئا
ڪاپَڙِينِ قَلبَ ۾ ڪِئو ڏوراٽو ڏيسُ
ويراڳِيٽون ويسُ، راوَلَ ڍَڪي رَمِئا.

٢٨

ويراڳِي وَاڳِي، ڏِينِ ڏِينهاڻِي ڏيلَ ڪي

---

١٨. ڪَٽِجَ= ڪٽج ڪاتڙين تي (باهه ٻارڻ لاءِ، دونهي دکائڻ لاءِ). ڪوڪ= سڏ. هوڪ= هاڪ، ساراهه واري مشهوري. ١٩. دوس= تڙ پيڙ، سوڙها ميڙ. بيهوس= بي- هُوس، جيڪي ٻئي ڪنهن ڪي نه هوسين، ٻئي جي بدخواهي نه ڪن. پٽ= پنڻ لاءِ جمن، پيالو. ٢٠. وچينءَ= وچينءَ جي وقت، سج لهڻ کان اڳ واري وقت. رتو رون= رت ڳاڙهون رئن. پاسا ڪوڙيو پون= پَئجي رهن. مهيسي= وڏا آديسي جوڳي. ٢١. ڦُڪي= ٻُکي. ماٺ جي= صبر سان ماٺ ۾ رهڻ جي. ٢٢. پڌر نه وجهن= پاڻ کي ظاهر نه ڪن. رئان ڪاڻ رهاڻ= انهن جي رهاڻ لاءِ رئان (سڪان ۽ رئان ته ڪڏهن ساڻن رهاڻ ٿيندي). ٢٣. نه ڪين ڪين= نه ڪين ڪجهه ڪائن. ڪنه جنه ۾ آهين= ڪنهن اهڙي ڳالهه ۾ آهين، ڪنهن اهڙي ويچار ۾ آهن. سا پروڙڻ= سا (ڳالهه) صحيح ڪرڻ، سمجهڻ. ڏاکڙو= ڏکيو ڪم. ٢٤. اُتا= چيا، موڪليا. سُک= سلام، سهنج، آرام. پابوهڻ= مشڪڻ سان اچڻ. ٢٥. ڪيپ= نشي. پَنوارِئا پوٽن= خمار ۾ مست ٿيا پيا ڦرن. ڳهلي= موڳي، موڙهل. لوڪ سين= عام سين. پڌر پئي= ظاهر ٿي. سونڪو= فڪر، اوسيڙو. ٢٦. ٻجهارت= ڳجهارت. ڏورڻ= پنيان هلڻ ۽ ڳولڻ، پنيان هلڻ ۽ پيروي ڪرڻ. پهه پروڙڻ ان جو= انهن جي خيال کي سمجهڻ ۽ صحيح ڪرڻ. ٢٧. آديس ڪرڻ= چيلي جو گروءَ کي آديس آديس ڪرڻ، ادب وارو سلام ڪرڻ. قلب ۾ ڪئو= دل ۾ رکئو. راول= سي شهزادا اڳواڻ. رمئا= هليا. ٢٨. واڳي ڏيڻ= رسو وجهڻ، جهلڻ، ضابطي ۾ رکڻ.

Marfat.com

راوَلَ رَتين مولهيين سامِي سُهاڳِي
لَٿون جهين لاڳِي، سو جوڳِي پَسان نہ ڄِيَان.

۲۹

ويراڳِي واري، اَللهَ اَڳِڻِ آڻيين
ڏُکَ لاهِيندا ڏيلَ جا ٿُهَنِ جِئَن تاري
اِيندَمِ اوتاري، ڪِينئَن جون ڏِيندَمِ خَبرُوَن.

وائي

ڪاپَڙِي ڪَنچِير،
وِئا ويراڳِي نِڪَرِي
دِلِ هَٽِي وِئا دَردِ سين
ڦُورُو هُئا فَقِيرَ
هَٽِي وِئا حِلمَ سين
سِڳُيون منجهہ سَرِيرَ.

داستان ڇهون

۱

ڪَنَ- ڦَٽَ ڪاپَٽَ ڪاپَڙِي، ڪَنَ جي ڪَنائِينِ
لاهُوتِي لَطِيفُ چَئِي ماڳَ نہ مَنائِينِ
هُوءِ جي خودِيءَ کي ڪائِينِ، هَلو تڪيا پَسُون ٿَنِ جا.

۲

ڏُونهان جَنِ ڌُکائِيا هَلِي مَٿي هَٽَ
خاڪَ جَنِي جي ڪَٽَ، هَلو ٽَڪيا پَسُون ٿَنِ جا.

۳

ڪَنَ- ڦَٽَ ڪاپَٽَ ڪاپَڙِي، لُنگَ لانگوٽِيا لالَ
لاهُوتِي لَطِيفُ چَئِي ڪَنه نہ موهِيا مالَ
هِهَڙا جَنِي حالَ، هَلو ٽَڪيا پَسُون ٿَنِ جا.

۴

ڪَنَ- ڦَٽَ ڪاپَٽَ ڪاپَڙِي، ڪَنوٽِيا ڪَنَ ڍارَ
هَلَنِ هُو هنگلاڄ ڏي بابُو چَڙهي بارَ
جي ڪِينَ قبُولٽهارَ، هَلو ٽَڪيا پَسُون ٿَنِ جا.

۵

ڪَنَ- ڦَٽَ ڪاپَٽَ ڪاپَڙِي، ڪَنوٽيا ڪَنَ- چِيرَ
سَدا ويهَنِ سامُها عاشِقَ اُٿرَ هِيرَ
ٿَسَا ڏيئِي ٿَنِ کي ساڙِيائون سَرِيرَ
هُوءِ جي فَنا ٿِئا فَقِيرَ، هَلو ٽَڪيا پَسُون تن جا.

٦

ڪَنَ- ڦَٽَ ڪاپَٽَ ڪاپَڙِي، ڳَلَ- ڦَٽَ ڳاڙهِيءَ رُوءِ
پَنڊُ جَنِي جو پُورَبَ ڏي مُشڪِ ڪٿُوري بُوءِ
هَنڊُ جَنِي جا هُوءِ، ڪِينهِين ڪالهہ ڪَٽِي وِئا.

رتين مولهيين= ڳاڙهن پڳڙين سان. سهاڳِي= سهاڳ وَارا، بختاور. جهين لاڳِي= جنهن لڳائي. ۲۹. ٿُهن جئن تاري= جئن تهہ تاربا آهن (ان ڇندڪبو تہ ڇڄ سڄي ڪپي هلائبو تہ تهہ ان ڪان جدا ٿي ڇڄ جي ڇيڙي ڏي ويندا جتان ڇندڪي سان ٻاهر ڪرندا). ڪينئن جون= خير جون، خوشيءَ جون. وائي. ڪنچير= جن جا ڪن چيريل، جن جي ڪنن ۾ چير آهن (جن ۾ والا يا پاپڙا پيل آهن). هٽي وئا= ماري وئا، ڦري وئا. سڳيون هٽي وئا= سڳين جا واڄٽ هينين ۾ هٽي وئا. د-٦-١. ڪنَ ڦٽ= جن جا ڪن ڦاٽل (چيريل، وڏا سوراخ ڪيل) آهن، ڪَنڦاڙ. ڪنائين= ٽوپائين، وڌائين. خوديءَ کي ڪائين= خوديءَ کي جلائين، ساڙين. تڪيا= آسڻ. ۲. ڪن ڦٽ= ڪَنڦاڙ. ڪاپَٽ= ڪاپڙي جو مخفف (ڪاپٽ= ڪاپٽي= ڪاپڙي)، ۽ "ڪن ڦٽ" سان لاڳو پرتي جو لفظ. ڪنوٽيا= جن جي ڪنن ۾ والا يا پاپڙا هجن. ڪنيائين= ٽوپائين چيرائين. هٽ= "هٽ جوڳين" طبقي جو آسڻ. خاڪ جني جي ڪٽ= جن جي ڪٽ (ويهڻ لاءِ) خاڪ آهي. ۳. لنگ لانگوٽيا= جن جا لُنگ نڪتل آهن، جن کي لانگوٽا ٻڌل آهن. نہ موهيا= نہ هِرڪايا، نہ حرصايا. ۴. ڪن ڍار= والن ۽ پاپڙن جي ڪري جن جا ڪن هيٺ ڍريل آهن، جن جون پاپڙيون هيٺ تي ڇڪيل آهن. چڙهي بار= ڳرو بار چڙهي هلڪا ٿي هلن (ڏکيي ۽ وڏي پنڌ سببان)، لاڳاپن ۽ واسطن جا بار ڦٽا ڪري هلن. ڪين= ناڻه، نيستي. قبولٽهار= سدائين قبول ڪرڻ وارا، جيڪي سدائين ناڻه ۽ نيستي ۾ آهن. ۵. ڪن چير= چيرايل ڪنن سان. ٿسا= اُجون. سرير= پنهنجو جسم، پنهنجو اندر. فنا ٿئا= نابودي واري حال ۾ ٿيا. ٦. ڳل- ڦٽ= جن جي ڳلن تي بہ چير آيل. ڳاڙهي روءِ= ٻيوت مٽي ۽ سينڌر مان مليل منهن. مشڪ ڪٿوري بوءِ= پنڌ جي صفت، مشڪ ڪٿوري جي بوءِ سان واسيل واٽ. ڪالهہ ڪٽي وئا= ڪالهہ پنهنجا ٽول ٽڳا ڪٽي هليا ويا.

Marfat.com

٧

ڪَنَ- ڦٽَ ڪاپَٽَ ڪاپڙي جَنِ چِڻيون جاٽي چِڻائون
کُودي ڪانيائون، هَلو تہ ٽِڪيا پَسُون تَنِ جا.

٨

سَدائينِ سفر ۾ رَمَنِ متي راهَ
جَنِ جي اَلَکَ سين آگاهَ، هَلو ٽِڪيا پَسون تن جا.

٩

ڪِنهِ جِنهِ سَناسِي سُورَ ۾ جِئَن وَتَنِ تا وَهلورَ
باهَرِ ٻولِي ٻئي پَرِين، گهَٽَ ۾ گهايَلَ گهُورَ
چِتَ جَنِي جا چُورَ، هَلو ٽِڪيا پَسُون تَنِ جا.

١٠

ڪِنهِ جِنهِ سَناسِي سَورَ ۾ وَهلورئا وَتَنِ
اَنئِي پُهَرَ اَلَکَ جو ڪو وَڏُ ويراڳِينِ
سَدائِين صاحِبَ پَر تا ڪاپڙي ڪَنبَنِ
جي راتو ڏِينهَ رَمَنِ، هَلو ٽِڪيا پَسُون تَنِ جا.

١١

جوڳِي جَڳَ نہ وَڳِ، جَڳُ نہ ڏِنو جوڳِيين
آديسِي عالَمَ ڪان لاهي چُرِئا لَڳِ
سامِي ٿِئا سُرَڳِ، هَلو ٽِڪيا پَسُون تَنِ جا.

١٢

ٽِڪيا پَسُون تَنِ جا هَلِي منجهان حالَ
ڪوڙين ڪَنوتِينِ جا پيئڙ پانيان پالَ
سامِينِ جي سَنيالَ، منهنجو چِتُ چَڱو ڪيو.

١٣

ٽِڪيا تاڪيائون، وِئا رَمَندا رامَ ڏي
ڪِجان خَبَرَ نہ لَهان تَنِ آديسِينِ آئون
ڪَنهِن ڪُوڻِ ڪنيائون، ڪاڏي وِئا ڪاپڙي.

١٤

ڳُٽي ڪِدائون هَليا، جوڳِي جيڏاهين
آءٌ پُڻ اوڏاهِينِ، تَنَ ڪي تَندو پائِيان.

١٥

نہ ڳِندا، نہ ڳَبَري، نہ لانگوٽِي، نہ لينگَ
پُنگا جَنِي پينگَ، صاحِبُ تَنِي سامُهُون.

١٦

نہ ڳِندا، نہ ڳَبَري، نہ لانگوٽِيءَ ليڙُ
جيڏانهَ ڪَرِينِ پيڙُ، تيڏانهَ صاحبُ سامُهُون.

---

٧. چاٽي= چاٽي ٻجهي. چِڻائون= متي جي وارن جون ڏگهيون ڇهتون، مٿي جا ڏگها ميرا ليڙون ليڙون وار، ڀنڊا. خودي ڪانيائون= خودي کي ساڙيائون، پاڙپٽي کي ختم ڪيائون. ٨. رمن= هلن، پنڌ ۾ رهن. اَلَک سين= ڌڻيءَ سين. آگاه= ڄاڻ، ساڃاءِ. ٩. ڪنه جنه سناسي سور= سناسي ڪنهن اهڙي سور ۾ آهن. ٻئي پرين= ٻي طرحين. وتن تا وهلور= وهلور پيا وجن، ماڻهن کان پري پيا ڀڄن، ٽڪرا گوشائتا پيا هلن. چت جني جا چور= جن جا اندر چور ٿيل (جن جي اندر ۾ آئون آهيئي ڪانہ ۽ جن جي ميس ماريل آهي). ١٠. وهلورئا وتن= وتن تا وهلور. وَڏُ= گهاءِ، مالڪ جي مِجتا مِجڻ جي فڪر ۽ ڳڻتي جو گهاءِ. صاحب= ڌڻي، مالڪ. راتو ڏينهن رمن= راتو ڏينهن پنڌ ۾ آهن ۽ پيا هلن.
١١. وڳڻ= هيڏانهن هوڏانهن هلڻ رُلڻ، بي مقصد پيو هلڻ. جَڳُ نہ وڳ= جڳ جي وڳڻ ۾ ناهن، عام وانگر ملڪ ڏسڻ واري چال ۾ ناهن، جڳ سان وڳڻ کان پري آهن. جُڳ نہ ڏٺو جوڳيين= سچا جوڳي سدائين ست- جڳ ۾ ئي آهن؛ هنن جيڪو ڪلجڳ آهي تنهن ڏي نهاريوئي ڪونهي. عالم ڪان= هن دنيا ڪان. لاهي چُرِئا لڳ= لڳ لاڳاپا لاهي هليا. سرڳ= بهشت، سانت سلامتي وارو ماڳ. ١٢.= حالُ= فقيرن جو الاهي نشي ۾ مخموري وارو حال، بيخودي وارو حال. سنيال= يادگيري ۽ حفاظت. ١٣. ٽڪيا تاڪيائون= تاڙيون تاڪ ڏيئي آسڻ پوريائون. ڪجان= سوچان ۽ خفي ٿيان، تنگ ٿيان. ڪُوڻ= ڪُنڊ رخ، طرف. ڪنهن ڪوڻ ڪنيائون= نہ معلوم ڪهڙيءَ ڪنڊ تي يا ڪهڙي رخ تي هليا ويا. ١۴. ڪدائون= ٽِپَڙ، ٿانءَ. تن ڪي= پنهنجي تن کي، پنهنجو پاڻ کي. تندو پائڻ= پڪو وٽيل سڳو ٻڌڻ ۽ اوڏان چڪڻ. ١٥. ڳِندا= ٿلها رلڪا (ڳندي= رلي). ڳبري= ٻگري (ٻَغلي)، ٻَغل ۾ لٽڪائڻ واري ڳوٿري. لينگ= ڪپڙي جي سوڙهي پٽي جنهن کي لانگ مان ورائي ڪجهہ اوگهڙ ڍڪجي. پنگا= جهوپڙا، آسڻ. پينگ= صفا خالي (جن ۾ ڪجهہ بہ نہ آهي). ١٦. ليڙ= لينگ. پيڙ= هلڻ جي پيڙ، هلڻ جي تڪڙ ۽ تِڪ.

Marfat.com

١٧

نہ گندا، نہ گبرِي، نہ لانگوٽيءَ لِڪَ
جيڏانه ڪٿَنِ وِڪَ، تيڏانه صاحِبُ سامُهُون.

١٨

نہ گندا، نہ گبرِي، نہ ڪَچين ڪاڇوٽي
سامين ٻاري سُڄ ۾ ٻاٻُن ٻاهوٽي
جوڳي جَبَرُوتي، وَڃائي واٽ ٿِيا.

١٩

هُوءِ جي ٿِئا هَرڪيسِ، تَنِ لَڳي ڪِينَ لَباسَ سِين
وَتَنِ وِلهي ويسِ، لاهُوتِي لَطيفُ چَئي.

٢٠

پِنيءَ پَرَڳَ ڪَنِ، باهِيُون بيراڳِيَنِ ٻِيون
هَلو تہ سيڪيُون هَٿَڙا مَٿي ٿَنِ مَچَنِ
مُلا سَناسِينِ، مون جڙَ لَڳي جانِ ۾.

٢١

پَريندَهِين پيرِ ٿِئا، چِڏي گنجو گامُ
ويهي ڪئو نہ وِڄَ ۾ ٿَنِ آديسِين آرامُ
گروءِ سَندي گَس ۾ ڪِئائون ٿَنُ تمامُ
رَهَہَ ۾ گَڏيُن رامُ، گَسان ڇُنا ڪاپَڙِي.

٢٢

رينگڙيَارا رَميَا، لونِيَسِ لانگوٽِيَنِ
مُنهنجو جِيءُ جَلائِيو آنَدرِ آديسِيَنِ
لانجهِيُون لاهُوتِينِ، چوري ڏِنيون چِتَ ڪي.

٢٣

چيلهہِ چَڪَرِ، گِلِ سِگِيُون، مَٿَنِ مُگهَٽَ موڙ
جوڳي اِهڙيءَ جوڙ، مُون ويسَرِيءَ وِڃائيا.

٢٤

پَٽَ چِڏِياڻُون پَٽَ ۾، ڏَندَ چِڏيائونِ ڏورِ
مَهيسِي مَعمُورِ، وَڃي ڪالَهہ ڪُلُ ٿئا.

٢٥

پَٽَ چِڏيائون پَٽَ ۾، ڏَندَ چِڏيائونِ ڏِسُ
اَلآئِشان اڳي ٿِئا، موٽِي ٿِينِ نہ مِسُ
هيءَ چِڏيائون حِسُ، وَڃي ڪالَهہ ڪُلَ ٿِئا.

٢٦

ڪَشي ڪاڇوٽِي، نانگَنِ ٻَڌِي نِيهَہ جِي
سُڪُ نہ سُتا ڪَڏهِين لاهي لانگوٽي
جِهڙا آيا جَڳَ ۾، تِهڙا وِئا موٽِي
ٿَنِي جِي چوٽِي، پُوربِ تِيندِي پَڌري.

١٧. لِڪ= ٿورڙو ڪو ڪپڙو، ڪا سنهڙي اڳڙي (اها بہ اوگهڙ ڍڪڻ لاءِ ڪانہ اٿن، ۽ صفا نانگا آهن). ١٨. ڪچين= ڪڇن ۾. ڪاڇوٽي= ڪڇ ۾ ڪٽڻ واري ڳوٿري، ٻگري (بغلي). ٻاهوٽي= ٻاهڙي. جبروتي= جبروت جي درجي يا منزل وارا. ١٩. هر ڪيس= (الف) هَرَڪيسِ= هر رنگ، هر رنگ ۾ رتل (ب) هرڪيسِ= ڏٽيءَ واري رنگ ۾. تن لڳي ڪين لباس سين= (الف) تن جي دل لڳي ڪين پوشاڪ سين، ڪپڙن سين (ب) سي سچ جا طالب آهن، ۽ تن جي پوي ئي ڪين ٻاهرئين ڪوڙي ڏيک ويک سين! وتن= گهمن، هلن. ولهي ويس= ولهي ويس سان، اٻالي ويس سان. ٢٠. پِنيءَ= وهائيءَ رات جو. پَرَڳ ڪن= جهڙڳا ڪن، تيز ٻرن. ٢١. پريندهين= شروع ٿيڻ ساڻ، اٿندي ئي. پير ٿئا= پيچري يا واٽ سان ٿيا. جتي اڳ ويندڙن جا پير لڳل آهن. ڪئائون تن تمام= پنهنجو جسم جهوري ڇڏيائون. گسان ڇُنا= پنڌ لاءِ، گس (ڪشن) ٻڌڻ کان آجا ٿيا، پنڌ کان ڇنا. ٢٢. رينگڙيارا= لِينگڙيارا، لانگوٽي جي لينگ وارا. رميا= هليا ويا. لونيس= جلائيس، ماريس (مونکي ماريو). لانگوٽين= جن کي لانگوٽيا يا لانگوٽيون ٻڌل آهن. لانجهيون= اپرايون، هيٺايون، ماندگيون. ٢٣. چيلهہ چڪر= چيلهہ کي چمڙي جي وڌيءَ جا وڪڙ. گلي سگيون= ڳل جي پاسي کان ڪلهن وٽان لٽڪيل سگيون. مُگهٽ موڙ= منڊل پنڊن وارن جا جهنڊ، ۽ منهن وٽان لڙڪندڙ ليڙون (موڙ مثال). ٢٤. پٽ چڏيائون= پيالا ۽ جمن ڦٽا ڪيائون. ڏند چڏيائون ڏُور= ڏندي پري اڇلايائون. مهيسي= وڏا جوڳي. معمور= (الف) مَٽيا سان پريل (ب) مخمور. ڪُلُ ٿيا= "جُز" مان وڏي "ڪُلُ" ٿيا، "الڪ" سان هڪ ٿيا. ٢٥. مِسُ= (الف) ميل ملاوت واري حالت، لڳ لاڳاپن وارو ماحول (ب) ٽامو، ناٽي وارو وهنوار. حسُ= احساس وارو حُواس، هن دنيا جو احساس، هن دنيا جا محسوسات. ٢٦. ڪشي= چڪي. ڪاڇوٽي= لانگوٽي. چوتو.

Marfat.com

وائي

شالَ سي اوڏڙا آهِن،
پَلڪُ پريان ري نہ رَهان
اُپڙي نِتِ نِهاريان تَنِ واٽون ويراڳِين
اُترُ اجهو جَنِ جو، بُکَ بکيا تَنِ
نَڪين هيٺ نہ بيٺِ ڪِين، ڪِدا تان نہ ڪٽَنِ
لوڪَ سُتي ئِي چِڏيا آسَڻَ آديسِينِ
اگرُ چَندَنُ اُيري، منجهان ڏُودَ دُنهِينِ
پَسِي آئون پُرِ ٿِي، تَنِ صُورَتَ سَناسِينِ.

داستان ستون

۱

رَهيا اَٿئِي راتِ، صُبُح وِيندءِ صابِري
لَٿون لَٿُون مَنجهہ لَطِيفُ چئي ڪَرِ تَنِي جي تاتِ
سَندي جوڳِيان ذاتِ، ہِئي پيري پاڳِ مِڙي.

۲

اگڻِ آهِنِ اَڄُ، صُبُح وِيندءِ صابِري
ڪِجِ ڪو ڪاپڙِينِ مان رُوحَ رُچَندو رَڄُ
پير اُنِي جا پَڄُ، مَتان سِڪين سَناسِينِ ڪي.

۳

تانِ ڪِين ساٿَنِ اورِ، جان آهِنِ اوطاقُنِ ۾
ڏهہَ ڏهہ پيرا ڏِينہَ ۾، پاڻُ مَتائِنِ گهورِ
وِئا جو هنگلورِ، تہ ڪَرَمين مِلَندءِ ڪاپڙِي.

۴

تان ڪِين وَٺِن وِيهہُ، جان آهِنِ اوطاقُنِ ۾
سامِي سَقرِ هَلِيا ڏُورِ چِتائِي ڏيهہ
چِڏي سُڪَ ساٿيهہُ، مَٿي گنگا گجِنا.

۵

تان ڪِين وَٽُن وَڄُ، جان آهِنِ اوطاقُنِ ۾
سامِي سَقرِ هَلِيا راهَ چِتائِي رُڄ
اِهڙو جَنِ اَهڄُ، سي ڪَرمِين مِلندا ڪاپڙِي.

۶

تان ڪِين وَٽِ آ، جان آهِنِ اوطاقُنِ ۾
وِئو تَنِ نہ وِسَري لاهُوتيڪو لا
فَنا ۽ فِراقَ جو سامِينِ چکئو سا (۶)
وٽان تو وِيندا، ڪاپڙِي ڪابُولَ ڏي.

۷

اَڄُ نہ اوطاقُنِ ۾ جاڳَرُ جوڳِينِ جو
سارِي سَناسِين ڪي رُوئنديِنءَ تان. رو
پَسُ پاڙئان تو، لاهوُتي لَڏي وِئا.

۸

اَڄُ نہ اوطاقُنِ ۾ طالِبَ ٿوارِينِ
آديسِي اُٿِي وِئا مَڙهيون مون مارِينِ
هُوءِ جي جِيءَ ڪي چِيارِينِ، سي لاهُوتِي لَڏي وِئا.

۹

اَڄُ نہ اوطاقُنِ ۾ سَندِي جوڳِينِ جوڙ
سارِي سَناسِين ڪي ڪامِي تِيَسِ ڪوڙ

وائي. شال سي اوڏڙا آهن= شال سي ويجها هجن (جو ڪين ڏسي سگهان). اُپڙي= ڪنڌ مٿي ڪري، پبن تي بيهي، مٿي ٿي. اتر اجهو جن جو= اتر جو سير وارو واءُ انهن لاءِ اولو آهي. بک بکيا تن= تن جي بکيا بُک آهي (هو سوال ڪري بک ٿا گهرن). نڪي هيٺ= نہ هيٺ تي وڏي چادر يا ڏگهي لانگوٽي ٻڌل. نہ بيٺ ڪين= نہ ڪين ڪجهہ چيلهہ سان ٻڌل. انهن آديسين، لوڪ ستوئي جو پنهنجا آسڻ ڇڏيا (۽ روانا ٿي ويا). اگر چندن ايري= اگر ۽ چندن جي خوشبوءِ مٿي نڪري. منجهان دود دنهين= انهن جي دڪايل دونهين جي دونهي (دود) مان. پُر ٿي= مخمور ٿي. د-۷: ۲. روح رچندو رڄ= روح وٽندو ڏئو. پڄُ= (الف) پُڄي، هٿ سان پهچي پيرين پئو (ب) زور ڏي (پيرن ڪي). ۳. اور= صحبت ڪر. هنگلور= هنگلاج. ڪرمين= ڀاڳين. ۵. راهہ چتائي= رَڄ واري واٽ وٺي. اهج= اهڄاڻ. ڪرمين ملندا= ڀاڳين ملندا. ۶. لاهوتيڪو= لاهوتين وارو. لا= نانہ، نيستيءَ وارو لاتعلقي. ساءِ= وٽندڙ احساس. ۷. جاڳر= رات جاڳيندي ڳالهائڻ ۽ غوغا. روندين تان رو= تون جيڪڏهن رئندين تہ پل رو. پاڙئان تو= تنهنجي پاڙي مان. ۷. توارين= هڪ ٻئي کي سڏ ڪن ۽ پاڻ ۾ ڳالهائين. ۹. جوڙ= گڏ ويهڻ واري سِٽاءَ. ڪوڙ= سُڪل ڳل.

Marfat.com

مَنَ جَنِي سان موڙَ، سي لاهُوتِي لَڏي وِيا.

۱۰

اَڄُ نہ اوطاقُنِ ۾ سَندي جوڳِيان ذاتِ
ڏِينهان ڏورَڻُ ڏُکَ سِين، رُئَڻُ سَڄيائِي راتِ
تَنِ جَنِي جي تاتِ، سي لاهُوتِي لَڏي وِيا.

۱۱

اَڄُ نہ اوطاقُنِ ۾ تازا پَٿَرِ ڪَکَ
دُونهِين دُکَڻُ ڇَڏِيو پيئِي اُڏامي رکَ
سامِي ڪَٿِي سَنکَ، وَڃائِي واٽَ ٿِئا.

۱۲

اَڄُ نہ اوطاقُنِ ۾ سَندِي بابُنِ بُوءِ
ڏوريان گهوريان نہ لَهان راوَل رَتِيءَ رُوءِ
هُيَمِ جَنِ سِين هُوءِ، سي آديسِي اُٿِي وِئا.

۱۳

اَڄُ نہ اوطاقُنِ ۾ سَندِي بابُنِ باسَ
وِئا ويراڳِي نِڪَرِي وِلها ڪَري واسَ
جَنِ جِي اَندَرِ ۾ اُداس، سي لاهُوتِي لَڏي وِئا.

۱۴

جوڳِي نہ جاهِلَ، پَنڌُ پَرينِدهِين سِڪَئا
ڪَنِ سِين ڪَنِ نہ ڪِلَ، پُوتارَهِيا پِرِينءَ سين.

۱۵

دُونهِين ڏنڌ نہ لاٽَ، نہ سي جوڳِي جُوءِ ۾
وِئا ويراڳِي نِڪَرِي، چِتَ جَنِي سِين چاٽَ
گهٽا نِهارِيَمِ گهاٽَ، ٿَنِ سامِين جي صحبت ڪَي.

۱٦

ماءُ مُنهنجي جوڳِيين ڪَنين ڪُنَرَ لالَ
آن ڪي ڏِٺا ڪالَ، وِيندا واٽڙِيُن تان.

۱۷

هَي جي هُئا هِتِ، مَٿَنِ هُوندَ حَقُ ٿِئو
جوڳِين جِي جُڳَتِ، سارِئو ٿِي سُورَ ڇَران.

۱۸

هي جي هُئا هانڍِ، تہ مَٿَنِ هُوندَ حَقُ ٿِئو
پيهي وِئا پانڍِ، مَڙهيون مون مارينِديُون.

۱۹

هي جي هُئا هِتِ، تہ مَٿَنِ هُوندَ حَقُ ٿِئو
مَڙهيئون مُورَتَ مَتِ، مانَ وِسَرِئونِ ڪِين لَهان.

وائي-۱

جوڳِي جَڳِ گهَٽا، مون وَهُ ويراڳِينِ سِين
پاڇِي ڪَنِ نہ پانڍِ ڪي ٽُنبيءَ مَنجهہ ڪَٽا
وِئا ويراڳِي نِڪري، جَنِي مُنهِ مَٽا
آيَلِ آديسِينِ جا مونکي ڳَنَ گهَٽا
سارِيون سَناسِين ڪي وِيني هَٿَ هَٽان
مونکي نِيه نِهوڙِئو، ٽُنبي جِيئَن ٽَٽان
لاهوتِيءَ- ڪِيُون لَطِيفُ چَئي، لَڳيمِ جِيءَ جَڙان.

من جني سان موڙ= من جي جن ڏي اهل، من جو جن ڏانهن لاڙو. ۱۱. سَنک= سمنڊ جا وڏا ڊگها ڪوڏ جيڪي ڦوڪ سان وڄن. ۱۲. بابُن بوءِ= وڏن مک آديسين جي بوءِ (پاڻ تہ ڪين آهن پر سندن ڪا باس بوءِ بہ ڪانهي). گهوريان= گهور ڪريان، ڳوليان. راول= شهزادا، سهڻا. رتيءَ روءِ= ڳاڙهي پيشانيءَ سان، ڳاڙهي رونق سان. هُوءِ= گهڻي گهاٽي محبت. ۱۳. ولها ڪري واس= پنهنجا آسڻ خالي ڪري ويا، اڪيلا ڪري ويا. ۱۴. ڪن سين ڪن نہ ڪل= ٻئي ڪنهن سان بہ ڪل خوشي نہ ڪن. پوتا رهيا= ڳنڍيا رهيا، محوَ رهيا. ۱۵. سندن دونهين جو ڏنڌ يا ڪا لاٽ ئي ڪانهي (ڪو نشان ئي ڪونهي، جو هو هليا وئا). چت= دل. چاٽ= لڳاءُ، محبت. گهاٽ= رستا. ۱٦. ڪنين ڪُنر لال= ڪنن ۾ ڳاڙها والا. ۱۷. هي جي هئا هُت= هتي هجن ها تہ جيڪر منهنجي مٿن حجت هلي ها. جُڳت= جوڳ واري رهڻي ڪهڻي ۽ رهاڻ. ۱۸. پيهي وئا پاڻ= پنڌ جي وڏي منزل ۾ پيهي پري هليا وئا. ۱۹. مَڙهِيئُون= مڙهيءَ مان، مڙهي ۾. "مورتَ مَتَ" مورتين واري "مَٽَ". مان وسرئون= شال ڪين وسري هجي. ڪين لهان= انهن متجهان ڪي ڪجهہ ڳولي لهان، هٿ ڪريان. وائي- ۱. جڳ گهٽا= جڳ ۾ گهٽا. مون وہ= منهنجو لاڙو ۽ نيه جو ناتو. ويراڳين= ورهہ وارن فقيرن سان، محبت ۽ فراق وارن سان. ڪٽا= جني منه مٽا= جن جي مُنهن ۾ مٽيا، ڏيا ۽ روشني. مون کي گن گهٽا= سندن مون سان ڪيل گن گهٽا. هٿ هٽان= پڇتايان، هاءِ هاءِ ڪريان (تہ هو هليا ويا، ۽ هتي ناهن). ٽُنبي جيئن ٽٽان= ٽنبي جئين وَڃان (=درد جون دانهون ڪريان). لاهوتيءَ- ڪيون= لاهوتيءَ واريون. لڳين جيءَ جڙان= لڳيم جيءَ ۾ جڙون، محبت جون ميخون.

Marfat.com

وائي-۲

شُڪُر آئِ بجاءِ، آهيين اَهلُ اللهَ سِين
گهوڙو هِنَ گِروهَ ۾، حمدَ ساڻُ هَلاءِ
سُرَهِي هِنَ سِلَڪَ سين، پُڄي ڪين پُڄاءِ
تيءُ تہ ٿوڪَ پرائيين لاشڪَ ٿِني لاءِ
ترڪُ ڪَر طلبَ سِين، لاهوتِي مَ لَڄاءِ
خودِي ڪَڻُ مَ پاڻ سِين، جوڳِينِ وَٽِ جَلاءِ

مَهندان مَشائخن جي چَوَڻُ سَبِ چَلاءِ
ڪامُ تُنهنجو ڪاپڙِي سامِينِ وَٽِ سَنا...
آسَڻَ اڳيان اُنِ جي ٻَر ٻَرِ ڪِئو ٻاڏا...
سيهو جا سونُ ڪَري تِنهِ صُحبَتَ ڪي مَ سِڪا...
سُرَهِي سَناسِين جي سُٽِي ڪا سُٽا...
آهِمِ آسَ اِسَمَ، جي ڏاڳو تون ڏُلا...
اَللهُ عبداللطيفَ ڪي اُني وَٽِ اَڳها...

◈

وائي- ۲. اهل الله= الله وارا. سلڪ= جماعت. ڪين پڄاءِ= ڪجهہ پڄاءِ. ٿيءُ= تني لاءِ ٿيءُ، تون پاڻ کي ڪنهن ما... مرتبي وارو ڪر. ٿوڪ پرائيين= وڏا مقصد ماڻين. ترڪ ڪر= پنهنجو پاڻ ترڪ، پنهنجو پاڻ وڃاءِ ۽ ٻيا اسباب ترڪ ڪر. لاهوتي= الله وارا. مشائخن= وڏن عارفن ولين. چوڻ سڀ چلاءِ= پنهنجيون ڳالهيون ڇڏ. ڪام= تنهنجو ڪم... سعيو(ڪم جو). سماء= سمائجي اڳهائجي. آسڻ= ٽڪيو. ٻر ٻر ڪئو= وڏي چاهہ ۽ اوسيڙي سان. ٻاڏاءِ، عرض گذار ۽ زاري نيزاري ڪر. سرهي= سرهي ڳالهہ. اسر= الله جو اسر ذات. ڏاڳو تون ڏلاءِ= تنهنجو پنهنجو ڏاڳو تون پاڻ ڌوئي صاف ڪر. اني وٽ= انهن الله وارن وٽ.

Marfat.com

تيه اکري رامڪلي

١

اَلفُ اَکرُ مَنَ ۾ ڪِئو ڪاپِڙِيَنِ
سي حَرفَ ڏاران هيڪَڙي پِئو ڪِينَ پُجهَنِ
فَرضُ فَنا فِي الله جو عَينَ عِبادَتَ اُنِ
"قُل هُو اللهُ اَحدُ" تا منجهان پرت پَڙهَنِ
سَعادَتَ سَرِيَنِ، گُرَ ڪي گَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢

بي ئون بَرتَڻُ ناهِ ڪو ڪِدا تان نہ ڪَٽَنِ
گُلوبَندُ نہ گودَڙِي، نہ ڏاگا ڏڱِڪين
چَڪَرَ چَمَڙو چيلهہ تي ڀَهڳڻَ ڪِينَ ڀَڏَنِ
"ترڪُ الدُنيا واجب" اِيءَ عادَتَ عارِفَنِ
ٻِيون ڏيئي ٻَنِ، گُرَ ڪي گَڏِئا ڪاپَڙِي.

٣

تي ئون توشو تُوڻِ ڪا ڌُرئان نہ ڌارين
ڏُڪئا سُکئا ڏِينهَڙا گَهٽَ اندرِ گهارِينِ
تَوَڪَلَ ڪِئائون تُرَهو ٻي وائي نہ وارِين
"قُل هُو الرحمان آمَنا بِهِ" اِتي اختيارِين
پَرِ جَڳِي پارِينِ، گُرَ ڪي گَڏِئا ڪاپَڙِي.

٤

ٿي ئون ثابِتُ سَندَرو جوڳِينِ ڪي جَڙِئو
ٿَنِ حَرفُ سُڃاڻِي هيڪَڙو منجهان پِرتَ پَڙهئو
"لا مَقصُودُ فِي الدارِينِ اِلاهُو" گَهٽِ ۾ گَهاٽُ گَهڙِئو
جَنِ ڪي مَنَ ۾ مُحِبُ مِڙِئو، سي گُرَ ڪي گَڏِئا ڪاپَڙِي.

٥

جيمِ ئون جوڳِيئڙَن جي جان نِهارِيمِ جُوءِ
عقلُ اُتِ اوجهُون ٿِئو، هُوءِ هَلِئا مَٿي هُوءِ
مونکي اِنَ مَذڪُورَ جي باسَ نہ پيئي ٻُوءِ
"الحُبُ للهِ والبُغضُ لله" خاصِي سَندِيَنِ خُوءِ
وجي رُوءِ بَرُوءِ، گُرَ ڪي گَڏِئا ڪاپَڙِي.

٦

حي ئُون حالُ پرائِيو تَن آديسِين احوالُ
نابِهِ ڪِئائُون نَفسَ کي منجهان زُهدَ زَوالُ
"لَن تَنالُوا البِرَ حَتيٰ تُنفِقوا" پاڻُ ڪِئائون پيمالُ
نانگا ٿِئا نِهالُ، گُرَ ڪي گَڏِئا ڪاپَڙِي.

٧

خي ئون خَشِيَتَ خوفَ ۾ ڪِئائون ڪِيني کي قَتلامُ
دَرجي دَراءَ الله جي ڪوجهو ڪَنِ نہ ڪامُ

Marfat.com

آئي اُنِ جي باب ۾ آيتَ ايءَ اِنعامُ
"اِنَ الذِيَنَ يَخشونَ رَبهُمِ بالغيبَ لَهُمِ مَغفرة"
پَروڙيئون پيغامُ
خطرا لاهي خامَ، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

٨

دال ئون ڏُونھُون دردَ جو دِلِ ۾ دُکائِينِ
آٽئو آڳِ عِشقَ جي چَقمقُ چُھنائِينِ
جِيءَ پَنھنجو جوش ۾ پَلپَلَ پَچائِينِ
"اَلعِشق نار اِذا وَقعَ فِي قُلوبِ العارفِين" تا
ماتمُ مچائِينِ
خطرا سي ڪانئِينِ، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

٩

ذال ئون ذِڪُرِ رَبَ جو ويلَ نہ وِسارِينِ
سَناسِي سُبحَانَ کي سَدائين سارِينِ
تَسبِيحَ جي ترارَ سِين مُلحدَ کي مارِينِ
"جَزآئُهمُ عِندَ رَبِهم" اِتي اختيارِينِ
پَرِ چڱِي پارِينِ، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

١٠

ري ئون راضي روُحَ ۾ مَتي رَبَ رَضَا
مچيائُون مَحبتَ سِين قادر جِي قَضا
"رَضِي اللهُ عَنهُمِ وَرَضَوا عَنہُ" جوڳِين اِيءَ جَزا
ڏيئي ساهَ سَزا، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

١١

زي ئون زاهِدَ زُهدَ سِين پُختا ٿِئا پَچِي
ڪَڍي ڇَڏِيائون ڪُڙھ مان کوجھِي ڳالھ ڪَچِي
اُبنا عِبادَتَ ۾ مانجھي مَردَ مَچِي
"وَما خلقتُ الجِنَ والانسَ اِلاليعَبدُونِ" سُٽِئو سَدُ سَچِي
اُڪنڌَ ساڻُ اَچِي، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

١٢

سِين ئُون سَھجان سيجَ تي سامي ڪِينَ سُمھن
نيڻَ نہ ھِرِئُون نِنڊرَ سِين، خُوشِئون خوابَ نہ ڪَن
جاڳَنِ سَندو جِيءَ ۾ وِردُ وِيراڳين
"النومُ عَلي المُحِبِ حَرام" اِيءُ ڪلامُ ڪِئائُون ڪَن
اِھڙَنِ اُھيائُن، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

١٣

شِينَ ئُون شَرِيعتَ جا تابعَ ٿيا تمامُ
تَنِ کي طَرِيقتَ جِي مَنَ ۾ ميخَ مُدامُ
ھَلَنِ حَقِيقتَ ۾، مَعرفتَ مَقامُ
"اِنَ الذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصالِحاتِ" آھي تَن آرامُ
جَنَتَ پِيتائُون جامُ، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

١٤

صادئون صَبرُ سِکِيا ڏُريان ئِي ڏُٺِي
اُبَنا اِنھِين ڳالھ تي حُزنِ پاڻ ھَٽِي
"اِنما يُوفِي الصابرُونِ اجرھمُ" سَرَھا ٿِئا سُٽِي
پَلِيءَ پِتَ پُٺِي، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

١٥

ضادئُون ضَلالَتَ کان پاسِي ٿِئا پَري
منجھِ مُراقبي مَحو ٿِئا ڪامِلَ قلبُ ڪَري
مالا پوئِين مَنَ جي پَڙھَنِ وِرد وَري
"فَلَهُم اجرِ غَيرُ مَمنون" سامِين سَڀُ سَري
پاڻِئان ٿئا پَري، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

١٦

طي ئُون طالِبَنَ کي کو جو پَھُ پِئو
پَرَ يُون يُوٽَنِ پُڇَندا پِيُون بَنِ ڏِئو
فَرضُ فَنا فِي الله جو اُتَنِ عينُ ٿِئو
"طَلبُ اللهِ قَبلَ کُلِ شيءِ فَرِيضة" چِڻُ تان نہ جھو
سُجاڻِي سِھو، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

١٧

ظي ئون ظاھِرُ ذوقَ سِين پَنجَئِي ڪَنِ پُورا
ھَلَنِ واٽَ سَماعَ ۾ ڳاري ڳُلِ ڳوڙھا
سَناسي سَيدُ چَئي، پُورَبَ ۾ پُورا
"هُو اللهُ الواحِدُ القَهارُ" سامِي منجھ سُورا
تِي چاڪَنِ سِين چُورا، ڳُرَ کي ڳڏئا ڪاپڙي.

Marfat.com

١٨

عَين ٿُون عارفنِ جي آهي ڳالھ عَجيبَ
پاڙِهين ڳهائِن گهَٽ ۾، پاڙِهين ٿَن طَبيبَ
وَٺن واٽ وِڇٽري ڪِئو نِرتِ نَجيبَ
"الايمانُ بَين الخَوفِ والرجاءِ" هَلَن اِتِ حبيبَ
ٿِئا قادرسين قريبَ، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

١٩

غين ٿُون غُربَتَ جنڌڙي سَدا سَناسِين
ڊِرچئو دِراءِ الله جي پُورب منجھ پُڇَن
رِءُ رُخصَتَ رامَ جي پِئو ڪِينَ پُڄهَن
"اِنَ الله هُوَ الرَزاقُ" سامين سَڏَ سُڃَن
جوڳِي جُنگَ جَلَن، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢٠

فِي ٿون فِڪَر فِراقَ ۾ آديسي آهِين
سَڳا سيليون ڳبريون جوڳِي جَلائِين
"اِن الذين فَتنُوالمؤمنِينَ" سناسي ساهِين
سَنگت سَنوارِين، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢١

قاف ٿون قُرابَتَ ڪُڙم ڪان ڇِني ڇَڏِيائون
لاهُوتَ ۽ جَبَروتَ جا اُهڃ آنڌائون
مَلڪُوتَ ۽ ناسُوتَ ۾ گهڙي گهارِيائون
"فَبصَرُڪ اليوم حدِيدُ" اِيهين اُتائون
سَڳِرُ سارِيائون، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢٢

ڪاف ٿُون ڪَري ڪُرنشُون بَندي اُيا بانهُون
اُپِي اَلڪَ سامُهُون رَتو رُناٿُون
سَناسِين سَيدُ چَئي مِليون مُداٿُون
"وَلسَوف يُعطِيڪ رَبُڪ فترضيٰ" چِتو چِياٿُون
لائِق لَڌاٿُون، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢٣

لامَ ٿُون سي لاهُوتَ ۾ سَدا سَيرَ ڪَرين
عِلمَ حِلمَ جا اُتهين اڇئو پَهَ پُورِين
لَڏئو لامَڪانَ ۾ عِشرتَ سِين اورِين
"والله عَليٰ ڪُلِ شيءِ قَدِيرُ" ڇِپَنِ ڪي چورِين
سامِيڙا سورين، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢٤

مِيمَ ٿُون مِلڪُ حَق جو اَصُلِ آديسِين
جوڳِيڙا جهانَ ۾ اِهڙي چالِ چَلَن
لاهُوتِي لَطِيفُ چَئي منجهان حُبَ هَلَن
"اِن الله يُحِبُ المُحسنِين" خوشِيان خُوابُ نہ ڪَنِ
وِردُ ويراڳِين، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢٥

نُونٿُون نانِيءَ هَلِيا سامِي سَپيئِي
اُڪنڌَ ۾ آديس جي وِهَڪَ ٿِنِ ويئِي
سَناسِي سِڪَڻَ ۾ اوتِن اُرتوئِي
"لا تتحرڪُ ذرة الاباذِن الله" وِسَرِيَن بي وائِي
راوَلَ رَتَ روئِي، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢٦

واءُ ٿُون وَرقُ وِصالَ جُو ويراڳِي وارِين
وَرِئونِ واءُ وِصالُ جو اُڪنڌَ ۾ آهِين
سَناسِي سَيدُ چَئي لوڪَ نہ لڪائِين
"والله غالبُ عَليٰ اَمرهِ" پَرِ چڱِي پارِين
لاهُوتِي لَڌِينِ، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢٧

هِي ٿون حَرفُ حِسابَ جو پَسَڻُ تِين پَري
وَجِي وَحدانِيتَ ۾ هَلَن پير پَري
ڳُجهہ اَندر جِيون ڳالهيون ڪِنہ سِين ڪِين ڪَري
"لايَفُوتُ وَلايُموتُ"، سامِين ڪِينَ سَري
ڪَڙو منجهہ ڪَڙي، ڳَرَ ڪي ڳَڏِئا ڪاپَڙِي.

٢٨

الف ٿُون آديسِين ڪي سَدا سُورَ ڇَرنِ
اندر ٿَن آديسِين ڪي محبت مَچَ بَرنِ
اُلفَتَ عَزِيزَي ناهہ ڪا نَڪِين جَنگ هَلَن

Marfat.com

الله لطيف بعباده يرزق من يشاء" ايءَ پڙهن
سَناسِي سَهڙَنِ، گُرَ ڪي گَڏِئا ڪاپڙِي.

٢٩

لاٿون لَڏي هَلِيا جوڳي مان جايَنِ
وَنِن واٽ وِڇڙي ڪَنهن ڪي ڪِينَ چَوَنِ
منجهان مَهرا مَڙهِيون پَڌُ ڪِئو پانئِينِ
"والقدرُ خيره وشره مِن الله تعالي" اِنهين اَهجاڻَن
سامِيڙا سَنڪَن، گُرَ ڪي گَڏِئا ڪاپڙِي.

٣٠

يي ٿُون يَرڪَ مَڪانَ ۾ هَلن اُيسرا
سامِي سَفَرِ هَلِئا ڏوراڻِي ڏيها
اُهِجَ آنداٿون اِهڙا جَنِ منجهہ ناهي داءُ
"فاذڪُرُوني اذڪُرڪُم" سامِيڙَنِ سا راهَ
جوڳي وِنڙا جاءِ، گُرَ ڪي گَڏِئا ڪاپڙِي.

رامڪلي: ٽيهہ ڏينهن

١

ٽيهہ ڪاپڙِين جي پهري ڏِينه پَرُوڙ
سَگهان ساعتَ نہ هيڪڙِي، چارَئِي پَهرَ چُورَ
سَدائين سَيدُ چَئِي سَناسِي ۾ سُورَ
جوڳِي ساڻُ ضُرورَ، لِڪا يُوڻِن لوڪَ ۾.

٢

ويهِي ويراڳِين جو ٻئي ڏِينه ٻُڌِمِ حالُ
اُنِ جا ڏاڍا ڏُوڙ پَڪِلِئا، جوڳِيَانَ زَوالُ
تَن جاڻِي جَتائُون جَڏِيُون، چوتا چِڳيءَ چالِ
ويچارا وُجُود جِي ڪنهن سان ڪَن نہ ڳالِ
نانگا ٿِئا نِهالُ، لِڪا يُوڻِن لوڪَ ۾.

٣

ٽِرئي ڏِينهِ ٽِمڪائِين، دُونهيون دائِرَنِ ۾
ميڙئو ڪَڙِچ ڪانِيُون، جوڳي جَلائِينِ
سَنديُون ڪامَڻَ خَبَرُون آديسِينِ آهِينِ
ٻُجهہُ نہ ڳالهائِين، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

٤

چوٿِين ڏِينه چَوگانَ ۾، ڪَنهن جَنهن پَه پِئا
وَهَمَ پِريان جي وَڍِيا تَن ۾ ڪُوڙُ ڪِئا
اَندَرِ آديسِينِ ڪي اَچَنِ جوش جِها
سامِي سُون ٿِئا، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

٥

ڪَنهن جَنهن پُورَ پَچائِيا پَنجين ڏِينهِ پَئِي
اَندَرِ آديسِينِ ڪي سُورَنِ شاخَ ڪَئِي
مَحَبتَ جي ميدان ۾ لاشڪَ پيا لَهِي
اُن ڪي ساري راتِ سَيدُ چَئِي گُوندَرَ مَنجهہِ گَئِي
ڪَريو سيڻ سَهِي، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

٦

پيا ڪَنهن پَرِياڻَ ۾ ڇهين ڏِينه ڇَٽِي
اَندَرِ آديسِينِ ڪي ڏُرِئان ٽِي ڏٽِي
ٻَري ٻاجهارا ڪِئا ڪانئِي خاڪِ ڪٽِي
پِنئو پَنج ڪَٽِي، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

٧

سَتين ڏِينه سَيدُ چَئِي ڏاڍا ڏوتائون
اُپِي اَلڪَ سامهون ٻانهُون ٻڌائون
رُوحُ پنهنجو رام سِين پَرِ ۾ پوتائُون
وَڏي ڪنهن وِلاتَ جا اُهِجَ آنداٿون
ڪَٽِئو ڪِدائُون، لِڪا يُوڻِن لوڪَ ۾.

٨

اَٺِين ڏِينه اُپِي وِئا جوڳِي جاءِ بَجاءِ
سا پَر سامِي سِڪِئا جا پَرِ جوڳَ جُڳاءِ
وِيرِئون تارِ وُجودَ ۾ اُنِ ڪي رامُ رهيوئِي آهِ
ڪَنهِن ڪمائِي لاءِ، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

٩

نوئين ڏِينهِ نيڻان، اوجاڳي اُجارِئا
سَباجهي ٻاجهہ ڪِي، سُجاڻِي سيڻانِ
جِتي نظرُ ناٿ جو، اُتي اوتاران
اِهي اُهجاڻان، لِڪا يُوڻِن لوڪَ ۾.

Marfat.com

١٠

ڏهين ڏينه ڏکَ ٽِٽا پرين پابوھيا پَسُ
وَرَقَ جي وِصَالَ جا واري ڪِٽائون وَسُ
لڏائون لَطيف چئي سندو گُروءَ گَسُ
جوڳِين ڪَٽِيُو جَسُ، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

١١

ڪارهين ڏِينهِ ڪَرَمُ، وَرِٺو ويراڳِين جو
جوڳِينِ جاتائون پُنيون هَلِي وِئا حَرَمُ
دائِمُ جهَليو دَمُ، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

١٢

بارهين ڏِينه ٻَئِي، اُن جِيون مَنَ مُرادُون پُنِيون
جوڳِي اِن جاتاءَ ڪي تي سِڪئا سيئِي
سَمانا سيئِي، جي گُرَ گَڏجي آئيا.

١٣

ٽِيَنِ سِڪَ سَيدُ چئي تيرهين ڏِينهِ تمامُ
گَنگا لُوتِي گودڙِيين جرُ پيتو اُتِ جامُ
وينا هئا وُجود ۾ نانگا وَنيو نامُ
ڪَهيو اِيءُ ڪَلامُ، لِڪا يوڻن لوڪ ۾.

١٤

چوڏهين ڏِينه چَلِي وِئا جوڳِي مَتي جُوءِ
اُتي آديسِين جي لَڳِي سينَ صُبوح
راوَلَ اِنهين رُوءِ، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

١٥

پَهَ ۾ پندرين ڏِينه ٽا سامي ڪَنِ سَدا
ڪَري آيا ڪاپڙي منجهان گامَ گدا
ڪَنهِ جَنهِ بول بَڏا، لِڪا يُوڻنَ لوڪَ ۾.

١٦

سورهين ڏِينهِ سَيدُ چَئِي ڪابُولي ڪاهِينَ
چوٽا چاڙهئو چيلهه تي سَناسِي ساهِينَ
ڪينَ ٽنديلَ ڪَڄَ مان لاهُوتي لاهِينَ
اِنهِين ۾ آهِينَ، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

١٧

سَترهين ڏِينهِ سَنباهِيُون، سامِينِ سِٽائُون
ڪَڙا ڪَچَڪولَنِ ۾ ڳَولِي ڳَتائُون
اُتِيا آديسي هَلئا جوڙِي جَٽائُون
سِڪَ نه سَلتائُون، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

١٨

اَرڙهين ڏِينه اُٿِئا ڏاڳِنِ ڪي ڏوئِي
سامِي سُڪَ نه سَنيَرِئا ڪونه ڪَڏهِن ڪوئِي
هُئِڙِنِ سَوز سَماءَ جو جَڳَتَ ۾ جوئِي
ڪَنهن سِينَ اورِين ڪِينڪِين سَناسي سوئِي
لنگهائين لَطيفُ چَئِي رات سجي روئِي
سامِي سِپيئِي، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

١٩

اُوڻِيهين ڏينه اَمُرَ ۾ آديسي آهِينَ
سي لَڪَ لِڪئي مان ڪاپڙي نه لاهوتي لاهِينَ
نَڪِين اَڏئائُون نِجهُرا نَڪِين ٽا ڏاهِينَ
وينا وِراهِينَ، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

٢٠

وَرَن وِيهين ڏِينه تي سامي سُجاڻِئو
پاڻَ پَچائِنِ پُورَ ۾ آدِيسي آڻِئو
مالائُون ماڻِئو، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

٢١

الله ايڪِيهين ڏِينهَ تي ويراڳِيين واري
ڪَڏهِن ايندا ڪاپڙي گنگا گرناري
لِڪا لاهُوتِينِ ڪي ڪنهن ڏُکَ ڏيکاري
اِهڙا آچاري، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

٢٢

باوِيهين ڏِينه ٻاڻُ لڳو آديسِين اچي
ڪَنهن جَنهن ڪَيفَ ڪَڪورِئا منجهان مَچَ مَچي
لانگوٽِئا لالَ ٽِٽا اِنهين پَرِ پَچِي
هَلِي وِئا هنگلاج ڏي راوَلَ راتِ رَچِي
لَهيو سُڌِ سَچِي، لِڪا يُوڻِنِ لوڪَ ۾.

Marfat.com

٢٣

ٽريويھين ڏينهِ ٽمائي نانگا هَلِئا نيڻَ
ڪِين وِسارين ڪاپڙي سَباجهائِي سيڻَ
جهڄِئو جهيڻِيءَ جهيڻ، لِڪا پُوڻن لوڪَ ۾.

٢٤

چوويهين ڏينهِ چَلڻَ جي ڪي ويراڳِينِ وائِي
ڪَري هولِ هَلِئا سَناسِي سائِي
آديسِي اُڪِيرَ ۾ لالَ پريان لائِي
سامِي سَوائِي، لِڪا پُوٽنِ لوڪَ ۾.

٢٥

پنجويهين ڏِينهَ پُوربِينِ آڻيندو اللهُ
وَنگي وِرهَن ويڙهئو ساڻُ سَناسِين ساهُ
آيو آب اکِينِ ڪي اُڪَندئو اَرواحُ
سڀڪ تَنهن سامِيءَ ساهُ، لِڪا پُوٽنِ لوڪَ ۾.

٢٦

ويراڳي وارَنِ ڪي ڇَويهين ڏِينهِ ڇوڙِينِ
لايو خاڪِ لِڱَنِ ڪي جَنّائُون جوڙِينِ
سڱيون نِئو سُج ۾ ڪاهوڙِي ڪوڙِينِ
ويٽرِ تا ووڙِينِ، لِڪا پُوٽنِ لوڪَ ۾.

٢٧

سَتاويهين سِرَ تي يوڳِي وِجهَن پاڻُ
لايو خاڪِ لِڱَنِ ڪي تا پَتوڙِين پاڻُ
ڪِداٽُون ۽ گودڙيون سَدا سامِينِ ساڻُ
اُنِي جاتو جاڻُ، لِڪا پُوٽنِ لوڪَ ۾.

٢٨

اَناويهين اُنِ ڪي سَندِي پَنڌ پَچارِ
سامِينِ سازَ سَوان ڪِئا تَندُ وَجائِي تارَ
ڪَنِ مَدائي ڪانڪا موچارا مِٽيارَ
پاڻُ پَليتيءَ ڪان پَلي تِئا ڏُرئائِين ڏارَ
اِهڙِيءَ ساڪَ سَچارَ، لِڪا پُوٽنِ لوڪَ ۾.

٢٩

اُوٽيريهين آئِيا سَناسِي سَرتاجَ
حاصُلُ حُسنِينِ جي هِي سَڀ تِيندي حاجَ
پَسَڻَ ڪارڻِ پرينءَ جي وينا وِجهَن واجهَ
ساڌو اُوءَ سَڪاجَ، لِڪا پُوٽنِ لوڪَ ۾.

٣٠

پوري ٽِريهين پرينءَ سين مِڙِي تِئا موجُودُ
نسوروئِي ناهِ جو سامِي ڪَنِ سُجُودُ
لاَ طمَعَ لاهُوتَ ۾ وِڃائِينِ وُجُودُ
سِڪَ منجهارا سُودُ، لوڏِي لوڙِي آئِيا.

سُر آسا

سُر آسا وڏو معنوي سُر آهي، جنهن ۾ مجاز ۽ حقيقت بابت ڳرا ڳوڙها معنوي اشارا ڏنل آهن. هن سُر ۾ ڪنهن روايتي پس منظر يا ماحول بدران، تصوف جي رازن رمزن وارو فڪر سمايل آهي جنهن ۾ مجاز ۽ حقيقت جي ڳوڙهن مسئلن، صوفيانه فڪر جي اُتن اشارن ۽ سالڪن جي سلوڪ وارين منزلنَ ۽ مرتبن جا اهڃاڻ ڏنل آهن. داستان ٻئي، ٽئي ۽ پنجين ۾ 'مجاز' جا مختلف نوع نروار ڪيل آهن. مثلاً مجازي عشق ۾، اکين جون عادتون ۽ اٽيون بازيون معنيٰ واريون آهن. ڇڻ هي سڄو جهان مجازي سونهن جي ڪمال جو جامع (مسجد) آهي جنهن جو محراب محبوب جو منهن مبارڪ آهي؛ محبت جي راز کي سانڍڻ جي ترغيب ۽ ان راز ۽ ڳجهه جي ماهيت ڏانهن اشارا آهن. داستان پهرئين، چوٿين ۽ ستين ۾ 'حقيقت' جا ڪي خاص پهلو روشن ڪيل آهن. داستان پهرئين ۾ سچي سالڪ جو محبوب الاهي جي وصال لاءِ ڪشالو ۽ ان ڪشالي وارين منزلن ۽ حالتن جو ذڪر آهي جنهن ته 'حيرت جو مقام' ۽ ان مقام تي 'حوصلي' ۽ 'ادراڪ' جي بي حالي ۽ بيوسي. داستان چوٿين ۾، 'ترڪ'، 'طلب'، 'تحقيق' ۽ 'ڪُل' جهڙن تصوف جي ڳوڙهن نُڪتن ۽ بين اُتن اشارن جا اهڃاڻ ڏنل آهن، ۽ پڻ سلوڪ ۾ پختگي جا سبق سمجهايل آهن. تصوف ۾ 'ڪُل' نالو الله تعاليٰ جو آهي جيڪو معرفت ۾ الله جي ذاتي نالي ۽ بين سيني نالن جو جامع آهي. ظاهري معنيٰ ۾ به 'ڪُل' سيني جزن ڀاڱن جو جامع آهي؛ ڪوبه جزو يا ڀاڱو بذات خود 'ڪُل' ناهي ۽ ڪنهن به جُزي يا جزن ڀاڱن کي ڏسڻ سان 'ڪُل' ڪين سڃاڀندو. ڪامل بصيرت وارن سالڪن کان سواءِ بين جي نظر ناقص آهي جو هو جزن کي ڏسندي ان کي ڏسڻ ۾ رهجي وڃا ۽ ڪُل کي ڪين سڃاڻائون. داستان ڇهين ۾ محبت جو راز ۽ ان راز جي ماهيت ڏانهن اشارا آهن. آخري باب ستين ۾، سالڪ جي 'تسليم' ۽ 'رضا' واري منزل مرتبي جا اهڃاڻ سمايل آهن.

داستان پهريون

١

لُڇان ٿِي لاحَدَ ۾، هادِي لَهان نه حَدُ
سُپيريان جِي سُونهَ جو نَڪو قَدُ نه مَدُ
هِتِ سِڪَڻُ بي عَدَدُ، هُتِ پرِينَ پَرواهِ ناهِ ڪا.

٢

ڪا جا پَرَ پرِيَن، نه سا سُئِي نه ٻُڌِي
مَتيُون سَڀِ مُنجهَن، اِهَڙِي ڏِٺي قَضِيي.

٣

نَڪو ڏيگهُ نه وِيلُ، نَڪو مُنهُ مُهاڙَ ڪا
اِيءُ اُهوئِي ڪيلُ، ڪُورُ پَروُڙي ڪِينَڪِين.

٤

حوصِلو حَيرَتَ ۾، ڪَري ڪِينَ دَرَڪُ
حُسنَ سَندو حَقُ، ڪُورُ پَروُڙي ڪِينَڪِين.

٥

حوصلو حَيرَتَ ۾ ويچُون ٿِي وِئو
حُسنُ حَقَ سَندو، ڪُورُ پَروُڙي ڪِينَڪِين.

٦

حوصلو حيرَتَ ۾ وڃي ٿِئو ويچون
مَحَبَتَ جيون ميچُون، ڪُورُ پَروڙي ڪِينڪِين.

د-١: ١. لڇان ٿي= ڦٿڪان ٿي. لاحد= حد کان ٻاهر، 'لاحد' واري منزل ۾. هادي= اي هادي، اي رهبر، اي مرشد. سپيريان جي= محبوبن جي. نڪو قد نه مد= نه ڏيگهه نه اوچائي= سندن ڏيگهه اوچائي حد حساب کان ٻاهر، بي حساب. هتِ= عاشقن وٽ، هُت= پرين وٽ. پروا= پرواهه، غرض، ڪاڻ. ٢. ڪاجا= ڪا اهڙي. پَرِ پرين= پرين جي ريت. سُئِي= سٹڻ ۾ آئي. متيون= حوصلا. اهڙي ڏٺي قضيي= اهڙي قضيي ڏسندي، اهڙي عمل کي ڏسندي. ٣. نڪو ڏيگهه نه ويل= نه ڏيگهه نه ويکر= نه ڪي ظاهري حدون. نه ڪي ظاهري سڃاڻپ جا اهڃاڻ. ڪيل= تماشو، مَندلُ. اُهوئي= اهوئي حق حقيقت وارو، بيچُوني وارو، الک وارو. ڪور= انڌو. ٤. حوصلو= سُرت، سمجهه، بيداري. حيرت ۾= 'حيرت' واري مَقامَ ۾، (صوفين جي اصطلاح ۾). درڪ= سڃاڻڻ، محسوس ڪرڻ. ڪري ڪين درڪ= درڪ ڪري ٿي ڪين= محسوس ڪري ٿي نه سگهي، سڃاڻپ ڪري ٿي نه سگهي. حسن سندو حق= اهو حق جيڪو حسن جو آهي (تنهن کي). ڪور پروڙي ڪينڪين= انڌو سڃاڻيئي ڪين سگهي. ٦. ٿئو ويچون پرزا پرزا ٿيو، ٽٽي ويو، بي نتيجي ٿي ويو. ميچون= اشارا.

Marfat.com

٧

حوصلو حَيرَتَ ۾ آھِ نہ مَتي عامَ
محبَتَ سِندي مامَ، کُورُ پَرُوڙي ڪِينڪِين.

٨

حوصلو حيرَتَ ۾ وَجي لَڄاٽُو
ويچارو ڪاٽُو، ڏِسي تو ڏِسَڻَ ڪي.

٩

حَقِيقَتَ هَٽِي، مُنهنجي جانِ جُدا ڪَئِي
هِڪُ پَساهُ پِرينءَ ري سگهان تان نہ ڪَٽِي
ڏَٽِي ۽ ڏَٽِي، رَهيو آهِ رُوحَ ۾.

١٠

حَقِيقَتَ هِنَ حالَ جي ظاهِرُ ڪَريان ڏَري
لَڳِي ماٽِ مِرُنِ ڪي ڏُونگَرَ پَوَنِ ڏَري
وَڃَنِ وَڻَ ٻَري، اوپِڙُ اُپَري ڪونہ ڪو.

١١

حَقِيقَتَ هِنَ حالَ جي، ظاهِرُ ڪَريان زَبانَ
ٽَاڪَرَ ٽِڪي ڪانَ، لَڳِي ماٽِ مِرُنِ ڪي.

١٢

سَنئين سُنهائي سَيَڪا، ڪا مُون مُنجهائي
طَلَبَ ۽ تَحصِيلَ سَپُ اوريائِين آهي
مان ٽَڻُ تِتِ لائي، جِتي آهِ نہ ناهِ ڪا.

١٣

جِتي "آهِ" نہ "ناهِ" ڪا، اِيءُ خاڪِيءَ جو خِيالُ
جانِبَ جو جَمالُ، پَسَّڻان پَري ٿِئو.

١٤

جِتي "آهِ" نہ "ناهِ" ڪا، اِيءُ خيالُ خاڪِي
پِريان جِي پاڪِي، پَسَّڻان ئي پَري ٿي.

١٥

وِردَ وَظِيفا وِسَرِئا، نَڪا رَهِي نَمازَ
هِنيَڙو بَحرِي بازَ، چوري چَنبَن ۾ ڪِئو.

١٦

روزا ۽ نَمازُون، اِيءُ پِڻ چَڱو ڪَمُ
اُو ڪو ٻيو فَهمُ، جِنهِ ۾ پَسڻُ پِرينءَ ڪي.

١٧

ڪيهِي پُڇين ڪالَھ ڪَرَ، نَڪا اَڄُ صُباحَ

حوصلو حيرت ۾= 'حيرت' جي مقام ۾ حوصلو هئڻ، يا حوصلو رکڻ. آھ نہ متي عام= اهو عام سان لاڳو ناهي. مام= ڳجهو اشارو، ڳجهارت. ٨. وجي لڄاٽو= لڄي ٿي پيو، پنهنجي ڪوتاهيءَ سببان شرمسار ٿي پيو. ويچارو ڪاٽو ڏسي تو ڏسڻ ڪي= سڄو جيڪي ٻنهي اکين سان سائِي وقت ڏسي سگهي ٿو، ڪاٽو ان ڏسڻ جو اڌ، منو حصو ڏسي ٿو: سڄي ڪي ڏسڻ لاءِ هو (ڪاٽي اک واري پاسي کان) ڪنڌ موڙي وري ڏسي ٿو. ويچارو ڪاٽو سڄي ڏسڻ ڪي وري ڏسي ٿو، هو ڏسڻ ڪي ڏسي ٿو. ٩. حقيقت= حق واري حقيقت، ازلي حقيقت، حقيقت وارو جلوو، حقيقت وارو ادراڪ ۽ احساس. هٽي= اثر انداز ٿي. منهنجي جان جدا ڪئي= مونکي (جڻ) ٻي جان ڪيو. ڏٽي ۽ ڏٽي= فقط هڪ ڏٽي. ١٠. اوپڙ= اهو سڀ جيڪي زمين مان ڦُٽي اُسري. ١١. ٽاڪر= ٽڪرين واري پيٽي، ٽَڪَرُ. ٽڪي ڪان= بيهي ڪانہ، رهي ڪانہ. ١٢. سنئين سُنهائي= سڌي واٽ جي سونهپ ڪرائي، سنئين واٽ ڏيکاري، طلبَ ۽ تحصيل= علم جي طلب ۽ تحصيل. سڀ اوريائين آهي= اهو سڀ اورتي آهي، اهو سڄو ابتدائي عمل آهي (جو شاگرد پڇي ٿو، استاد سندس رهبري ڪري ٿو، ۽ شاگرد تحصيل ڪري ٿو، سمجهي پختو ٿئي ٿو). اها ابتدائي درجي واري سونهپ آهي. مان تڻ= مان ڪي، منهنجي چت ڪي. آھ ۽ ناھ= هئڻ ۽ نہ هئڻ، موجود ۽ غير موجود، وجود ۽ نيستي. ١٤. پاڪي= پاڪائي، پاڪ هستي، پاڪ وجود. ١٥. وردَ= وظيفا (ورد ۽ وَظيفا ٻئي ساڳي ڳالھ). وظيفو= عبادت طور، جيڪي ڪجھ روزانو مقرر وقت تي لازمي طور پڙهجي). بحري باز= (هن سٽ جي لحاظ سان بحري نالي باز (عام ٻوليءَ ۾، 'بحري باز' معنيٰ سڀ کان وڏيڪ زوراور باز، پڻ عام ٻولي ۾ 'باز' اسم جنس طور بازن جي سيني قسمن لاءِ استعمال ٿيندو. پر بازن جي جدا جدا جنس جي لحاظ سان، 'باز' جدا ۽ 'بحري' جدا آهي، 'ڏُرو' نر، ۽ 'باز' ان جي مادي آهي: "جهڳڙ" نر، ۽ "بحري" ان جي مادي آهي). ١٦. او ڪو ٻيو فهم= پر (ظاهري فرض ادا ڪرڻ ڪانسواءِ) اڃا اهو ڪو ٻيو اداراڪُ آهي، اها ڪا ٻي سُڄيتائي آهي، جنهن ۾ حقيقي محبوب جو ديدار ٿو حاصل ٿئي. ١٧. ڪالھ ڪر= ڪالھ ڪي، ڪالھ جي، ڪيهي پڇين ڪالھ ڪر= ڪالھ جي خبر ڪهڙي ٿو پڇين! نڪا اڄ صباح= حقيقت ۾ تہ نڪو 'اڄ' تہ نڪو 'صباح'

Marfat.com

وانءُ ٿهين سِين واڳيو جو پرين مَنجهہِ پَساهَ
رَمُ رَبانِي راهَ، مَتي حالَ هُوشِيارُ ٿِي.

١٨

اَحَدَ جي اِسرارَ كي جُنبي ڏِنو جَن
سي موٽِي كِينَ پَسَن، ڏاران هاديءَ هيڪڙي.

١٩

مُئي هاٿِيءَ سِين مَامِرو اَچِي پيو انڌَنِ
مَناڙِين هَٿَنِ سِين، اَكِيين كِينَ پَسَن
فِي الحَقِيقَتَ فِيلَ كي سَڃا سُڃاڻَن
سَندِي سَردارَنِ، بَصِيرَتَ بِينا كري.

٢٠

ڳالھِ پريان جي ڳُجهہَ جِي، ڳالِھ مِڙيائِي ڳُجهہُ
هِنيَڙا اُجهہُ مَ مُنجهہُ، تہ پرِينئون پَري نہ ٿِئين.

٢١

آهي اُونداهِيءَ جو شِرَكُ سَهَائِي
چِٽي چِٽائِي، اَلِفَ جِي عَمِيقَ ۾.

٢٢

سُتي جا ساجاءِ، سا جاڳَندي نہ ٿِئي
تِهان پوءِ مون ماءِ، نيڻَ هيرايا نِنڊَر سِين.

آهي (هڪ تہ 'وقت' جي حقيقت اها آهي جو ان ۾ ڪالھہ، اڄ يا صباح آهن ئي ڪين؛ ٻيو تہ زندگي جي حقيقت بہ اها آهي جو جنهن دم ماڻهو جئرو آهي اهو اڄ صباح چئي سگهي ٿو، پر ٻئي دم ۾ هو مري سگهي ٿو ۽ هن لاءِ اڄ يا صباح ٿئي ڪا نہ). واڳيو= ڳنڍيو. جو پرين منجهہ پساه= ان محبوب سان جيڪو هن وقت تنهنجي ساه پساه ۾ آهي، جيڪو هلندي دم ياد ڪرڻ سان آهي. رم= هل. رباني راه= رب طرفان مقرر ڪيل واٽ تي، الاهي قانون واري راه تي. "حال"= هلندڙ وقت. متي حال هوشيار ٿي= هلندڙ وقت ڪي سجاڳيءَ سان سنڀال (جو "حال" ئي هلندڙ زندگي جي حقيقت آهي). ١٨. احد= هڪ ئي هڪ. "احد" جو اسرار (يعني تہ: "احد" "احد" ئي آهي؛ اڪيلو "هڪ" ئي آهي ۽ ان جي پويان "ٻہ" يا "ٻيو" آهي ئي ڪونہ. جُنبي= پوري ارادي ۽ جنبش سان اڳتي وڌي. هاديءَ هيڪڙي= هڪ هاديءَ جي. ١٩. مامرو اچي پيو= معاملو پيش آيو، مسئلو پيش آيو. انڌن= انڌن ڪي (مُئل هاٿيءَ سان اچي ڪم پيو). مناڙين= مٿان هٿ ڦيرائي زور ڏيئي پيا خيال ڊوڙائين تہ ڪهڙي شيءِ آهي! اڪين ڪين پسن= (ڇاڪاڻ جو) اکين سان تہ ڏسي نہ پيا سگهن (جو جلدي سڃاڻي وٺن). في الحقيقت= حقيقت ۾، حَقي طور. فيل کي= هاٿيءَ کي. سڃا سڃاڻن= اکيين سڃائي سڃاڻن. سندي سردارن= سردارن جي. بصيرتَ= صحيح سڃاڻڻ واري سُرت ٻِرت. بينا ڪري= ڏسندڙ ڪري، اکين سان توڙي اکين بنا داناءِ بينا ڪري. سالم نظر وارو سڄي ئي سڄي شيءِ کي سڃاڻي سگهندو؛ ڪاڻو، ٽيڏو يا انڌو پوري سڃاڻپ نہ ڪري سگهندو. مولانا جلال الدين رومي پنهنجي مشهور ڪتاب "مثنوي" ۾ هي نقل هن طرح آندو آهي تہ: ڇئن (انڌن) ڄڻن گهگهہ اونداهيءَ ۾ هاٿيءَ کي هٿ لاتا؛ جنهن ٽنگن کي هٿ لاتو تنهن چيو تہ "ٿنڀ" آهي؛ جنهن ڪنن کي هٿ لاتو تنهن چيو تہ وِڃڻو آهي؛ جنهن سونڍ کي هٿ لاتو تنهن چيو تہ نلُ آهي ۽ جنهن پڇ کي هٿ لاتو تنهن چيو تہ رسو آهي. مطلب تہ "جُزي" کي جانچڻ سان. "ڪُلُ" نہ سڃاڻندو. يعني پارٽ (part) کي ڏسڻ ۽ سمجهڻ سان "هول" (Whole) کي سمجهي نہ سگهبو. شاه صاحب مثنوي کي پڙهندو هو ۽ شاه صاحب جي وقت ۾ جيڪي علم وارا سنڌ ۾ هئا سي بہ مثنوي مان واقف هئا. بهر حال "مثنوي" سڄي علمي دنيا ۾ مشهور هئي جنهن ڪري هاٿين واري نقل جي سيني کي سڌ هئي. انهي ڪري شاه صاحب ان نقل جو تفصيل ڪونہ ڏنو بلڪ هن بيت ۾ ان جي مکيہ ٽاڻن ڏانهن اشارو ڪيو. آخري سٽ ۾، شاه صاحب وڪ وڌائي هڪ وڏو معنوي نُڪتو سمجهايو تہ جيڪي روحاني طور اعليٰ مرتبي وارا (سردار) آهن ۽ (جن جي تدبير ڄڻ تقدير آهي ۽ جن جي رضا ڄڻ الاهي رضا آهي) سي انڌن کي بہ سڄو (بينا) ڪري سگهن ٿا. ٢٠. پرين جي ڳجهہ يا راز واري ڳالھہ، سراسر ڳجهہ ۽ راز آهي، ۽ راز ۾ ئي رهندي. هنيڙا= اي من، اي دل، تون (انهيءَ "راز" جي اونهائي جي تلاش) سببان اُجهہ نہ، پُل ۽ پَٽَڪ نہ، متان پرين کان پري ٿي وڃين). مطلب تہ عقل واري ڳولا ۽ تلاش بدران عشق واري لُڇَ ۽ لوڇ ۾ رهہ. ٢١. "اونداهي" جو شرڪ (شريڪ) "سهائي" آهي؛ "سهائي" کي مجبو تہ "اونداهي" ان جو شرڪ ٿيندو. الف (الله) جي اونهي اسرار (عميق) ۾ ئي حقيقي چٽائي (سَهائي) آهي. ٢٢. سُتي= سمهڻ واري حالت ۾، ننڊر ۾. ساجاءِ= سُرت سڃاڻڻ واري سمجهہ. جاڳڻ واري حالت ۾. ماءِ= يڪ جاءِ.

Marfat.com

٢٣

سَجَڻَ سَنيُون کَنِ، لوڪان ليڪي وِنگيُون
سَندِي سُپيرِينِ، پَرِ پَروڙڻُ ڏاکڙو.

وائي

پِريَن ٿُون پوءِ، موٽِي موٽِي نہ وِهامِي راتِ
راهَ رَمَندڙي روءِ
ڦوڙائو فَقِيرَ ڪي، قادرَ ڪوهُ ڏنوءِ
چَڙهيا ڏادِين ڏُونگرين، سيڻَن سانگُ نہ ڪوءِ
اَچِي اوراهُون ٿِئي، ساجَنَ سانگُ سَندوءِ.

داستان ٻيو

١

اُيَرندي ئِي سِجُ، پِرينَ جي نہ پَسَندِيُون
سي بَئي ڪَدِي ڏِجِ، اکڙيُون ڪانگَن ڪي.

٢

مونکي اکڙِيَن، وَڏا ٿورا لائِيا
تَپڻَ پِرين پَسَنِ، ڪُٺان جي کَرَ سامُهيُون.

٣

اَکڙِيُون پِريَن ري جي ڪِين ٻِئو پَسَنِ
تہ کَڍِي کي ڪانگَنِ، نِوالا نيڻَ ڏِيان.

٤

نيرانائِي نيڻَ، نيئي آڇ پِريَن کي
سَتَرِ ڪاڏا کيڻَ، جُهُ ڏِنو مُنهُ مَحبوب جو.

٥

ٿَنِ نيڻَن کِي نيرانِ، جَن ساجهُرِ سيڻَ سانپيڙيا
جِيءَ جُسي ۽ جانِ، کَرَ حَضُوري حَجُ ڪِئو.

٦

اَکِيُون عَلي الصُباحِ، دوستُ ديکڻَ آئِيُون
اُپيِنديُون اَرداسَ ۾، ٻِي نہ ڪَنديون ڪاءِ
رَچِنديُون ري پاهَ، پَرچَنديون پِريَن سِين.

٧

ڪِين جو ڪيڏاهِين، اکيون پَسِي آئِيُون
تاڻِين تيڏاهِين، پِييُون پاڻَ مُنهائِيُون.

٨

ڪِين جو ڪنهين پار، اکيون پَسِي آئيُون
ٿِيون ديوانيون دِلِ ۾، اَپرَ لَڳِينِ آرِ
تِهان پوءِ قرار، سُتيون ڪِينَ سَيدُ چئي.

٩

ڪِين جو وَجي اَچُ، اکيون پَسِي آئِيُون
سيڻَن ڪِيو سَهَجُ، لالُون ٿِيون لَطِيفُ چئي.

١٠

ڪين جو وَجِيُ ڪالَ، اکيون پَسِي آئِيُون
لالُون ڪِيُونٔ لَطِيفُ چئي، جانِبَ جي جَمالَ
ٿِئا نيڻَ نِهالَ، جَنِي دِلبَرُ ديکِيو.

١١

اکين کي آهِينِ، عَجَبَ جِهڙيون عادَتُون

---

٢٣. سنيون کن= سوليون، سهٽيون ريتون کن. ونگيون= ڏنگيون. پر= ريت. ڏاکڙو= ڏکيو مسئلو، ڏکيو کر. د-۲: ١. ايرندي ئي سج= سج ايرڻ ساڻ، ڏينهن ٿيندي ئي. پرينْ جي نہ پسنديون= جيڪي اکيون محبوب جو ديدار نہ ڪنديون. ٢. تپڻ= تہ ٻہ، انهيءَ صورت ۾ ٻہ. کر= رقيب، بدخواه. ڪٺان جي کر سامهون= جيڪي آءٌ بدخواه رقيب ڏي ئي اکيون ڪٺان. ٣. نوالا نيڻ ڏيان= نيڻ نوالا ڪري ڏيان، اکيون ٽکرا ٽکرا ڪري ڏيان. ٤. نيئي آڇ= ڪڻي وڃي پيش ڪر، ڪڻي وڃي نذرانو ڪر. ستر ڪاڏا کيڻ= (چڻ) ستر طعام ڪاڏا. ٥. نيران= نيرن. ساجهر= صبح جو سوير. سانپيڙيا= سامهان ديدار هيٺ ايندا. حضوري حج ڪئو= حضور ۾ وڃي هج ڪئو. حرم ۽ مقدس مقامات تي سياڳي وار تي حج پڙهيو. ٦.علي الصباح= سوير صبوح جو، صبوح ٿيندي ئي. ديکڻ= ڏسڻ. اپينديون= بيهنديون، مٿي پنجي بيهنديون. ارداس ۾= عرض داشت ڪٽي، ادب سان سوال ڪندي. رچنديون= ڪڪوربيون، خمار مان ڳاڙهيرڙيون ٿينديون. ٧. تاڻين= چڪين. پاڻ منهاڙيون= پاڻ پنهنجي منهن، پاڻمرادو. ٨. ڪنهين پار= ڪنهن پاسي، ڪنهن ڏسَ تي. اپر لڳين= گهٽي لڳين. آر= محبت، سک. قرار= قرار سان، آرام سان. ٩. سيڻن= سڄڻن. سهج= خوشيءَ مان ساٿ سهج، ٿورو ۽ وَڙ. لالون ٿيون= رنگ ۾ رتيون، ڪڪريون.

Marfat.com

سُورَ پَرائِي ساڻ جا وجھُو وِھائِينِ
أتي لَڱون لائِين، جِتِ حاجَتَ ناهِ ھَتيارَ جي.

١٢

اکڙِيَنِ آرامُ، ڪَڏھِنِ تان ڪونہ ڪِئو
ھَنيُون منجھِ حِمامَ، ڪاٺِيُون گوري وِچَ ۾.

١٣

اکِينِ کي آرامُ، پرينءَ ڏاران نہ پئو
ٿِيَنِ تي تَمامُ، جي پَسَنِ مُنهُ مَحبوبَ جو.

١٤

اکيون پِريَمِ تُنهنجِيون، ڪَٽاري جي ڪارِ
ڪوڙِي ڪَڻُ مَ سُپرين، چاڪَ وِجھَنِ چوڌارِ
ساجَن سَنئُون نِهارِ، تہ وَجِن سُورَ سَنڌيون ڪيو.

١٥

اکِينِ کي آئون، جانکي جھَلون پائِيَان
ڪوڙِي ڪَڻُ مَ سُپرين، چاڪَ وِجھَنِ چوڌارِ
ساجَن سَنئُون نِهارِ، تہ وَجِن سُورَ سَنڌِيون ڪيو.

١٦

اکِينِ کي آئون، جانکي جھَلُون پائِيَان
رَءِ جَھِين جي رَتِيُون، سو سوجھي سونَنائون
پَسَنِ پَراھُون، اورانگھي عالَمَ کي.

١٧

اکِينِ کي آھِينِ، وَڏا واجھہ وِڙھڻَ جا
اُپِيُون مَندي مامِرو، جھيڙو نہ لاھِينِ
چِئن سي ڪَڪَرَ اُيَ ۾ تِئن آگَمِيُون آھِينِ
جھُڙِ ڦُڙِ نہ لاھِينِ، وَسَنِ ساوڻَ مِينھَن جِين.

١٨

اکِينِ اَدَبُ ڇَڏِئو، ڪوجھا نَظَرَ ڪَنِ
ڪَرَنِ ساڻُ ڪِلَنِ، پييُون وَہِ وَرَنَ سين.

١٩

اکِيُون تان عيدَ، ڪانِھي عِيدَ اکِيَن ري
خوشي ۽ خَرِيدَ، ويئِي ويچارِين وِسَري.

٢٠

اکِيون مون نہ وَھيٽِيُون، اکيون پنھنجيءَ مَتِ
أتي وَجي انکِيُون جِتي جان کَپَتِ
نَکا ڳالھہ نہ ڳتِ، جيءَ ڏِني رءَ نہ جُڙي.

٢١

اکڙِينِ آرو، مُونھان پُڇي نہ ڪِئو
أتي وَجي اَڙِيُون جِتِ چُوڻُ نہ چارو
ھِنيَڙو ويچارو، وائون جھَلِئو وِنجھُلي.

١٢. هَنيون= ماريون. حمام= تيز تپش، موت واري حالت. ڪاٺيُون= جليون، سڙيون. ڪورو= باه. ١٤. ڪٽاري جي ڪار= ڪٽاري وانگر. ڪٽارو= گولائون خنجر. ڪوڙي= اکين کي ڪوڙي، گهوري. ڪڻُ مَ= (گهورڻ کان پوءِ) نظر ڪڻ م. نظر پاسي نہ ڪر. چاڪَ وجهن= (پل تہ) چير وجهن. سنڌيون ڪيو= وٺيون ڪيو (سورَ وجن وٺيون ڪري، پري ٿي وجن. ختم ٿي وجن). ١٥. جانکي= زور سان جهلي. جهلون پائيان= جهلي رنڊڪون وجهان، روڪيان. سوننائون= ساجن کي نظر ۾ رکي سڌو اوڏانهن رخ رکيائون. ١٦. رءِ جهين جي رتيون= جنهن جي ڪري رچي رَءَ ٿيون، پوريون رچي ويون سو سوجهي سُوننائون= سو جانچي، ان ڏانهن رخ رکيائون. ١٧. وڏا واجهہ= وڏا ڪارگر نمونا. وڏا موقعا ۽ طريقا اپيون= بيٺيون. مامرو منڊڻ= جهيڙو مچائڻ. اپيون منڊي مامرو= معاملو مچائي بيٺيون. آگميون آهن= جُهڙ ڪري آيون آهن، مچي آيون آهن (وسڻ لاءِ). ١٨. ڪوجها نظر= اُگهڙ سونهندا نظر، ميرا نظر. ڪرن= رقيبن، بدخواهن. وَہِ پوڻ= مخالفت ۽ مقابلي وارو رخ اختيار ڪرڻ، ضد پوڻ. پيون وہ ورن سين= پنهنجن ورن سين ضد ۾ پيون، سڄڻن سان سامهيون ٿي بيٺيون. ٢٠. مون نہ وهيٽيون= منهنجيون محتاج ناهن. اکيون پنهنجيءَ مت= پنهنجي سوچ ۽ ارادي واريون آهن. جتي جان کپت= جتي جان جي کپت آهي، سر ڏيڻ جي سٽ آهي. نکا ڳالهہ نہ ڳت= ڀي ڪا ڳالهہ ڳت نہ آهي، ڀي ڪا مصلحت آهي ئي ڪا نہ، ڀي ڪا سوچ ويچار جي ڳالهہ ئي ڪانهي. جيءَ ڏني ري نہ جُڙي= بس، جان ڏيڻ کان سواءِ ڪو ناهہ ئي نہ نهي، ڪو سرچاه ئي نہ ٿئي. ٢١. آرو= آرُ، لاڙو. جت چوڻ نہ چارو= جتي چوڻ جو چارو ڪونهي، جتي منٿ ڪرڻ جي گلي ئي ڪانهي. ونجهلي= ڏکن سورن ۾ گري، درد ۾ دانهون ڪري.

Marfat.com

٢٢

وَسَنِ ۽ وِهُسَنِ، ڏينهاڙِي ڏِسَڻَ لَئِي
جِئَن جِئَن پِرين پَسَنِ، تِئَن تِئَن نَشا نينهَن جا.

٢٣

وَسَنِ ۽ وِهُسَنِ، ڏينهاڙِي ڏِسَڻَ لَئِي
ڏِسِي ڏِسِي آئِيُون، توءِ تلاشُون کَنِ
ڍايُون نہ ڍاپَنِ، کا جا اَڄ اَکِينِ کي!

٢٤

ڏِسَنِ ڏينهاڙِي، توءِ تَرسَنِ اوڏهِين
آيا سُجاڻِي، نيڻَ نِهاري پِرينءَ کي.

٢٥

ڦيرِ مَ تون اُبَتِ، کَڻُ سُبَتِيُون سُپِرين
مونکي موهي جَن سِين ماري گهِيڙِيَئِي مَتِ
اِيءَ پِرين تُنهنجِي پَتِ، هاڻِ جَڏو جِيي نہ مَري.

٢٦

جِتِي آڱِي چِڏِيَئِي، اُتِي ئِي آهِينِ
سي سباجهيون اکِيُون ماڳُ نہ مَٽائِينِ
جيتي لِکَ لاهِينِ، تہ کَڏِي کانگَنِ کي ڏِيان.

٢٧

جِتِي آڱِي چِڏِيَئِي اُپِيُون آهن اُتِ
ٻيو پَروَسو نہ پَتِ، اَکيون اوهان جي آسَري

٢٨

کُتِيُون کِينَ کِسَنِ، کِنهِ جِنهِ آگَرِ اُپِيُون
پِيِيُون پَنبڻِينِ ۾ کُوري جيئَنِ کامَنِ
لاٿُون کِئُو لُوسَنِ، لالَڻَ لاءِ لَطِيفُ چَئي.

٢٩

کُتِيُون کِينَ کِسَنِ، کِنهِ جِنهِ آگَرِ اُپِيُون
نيٽين جهيڙو پاڻَ ۾، ويٽين کِينَ وِڙهنِ
اَکِينَ ۽ پِرِينِ، پُوريون پاتِيُون پاڻَ ۾.

٣٠

اَڄُ پُڻِ اَکڙِيُون، سارئو رُونِ سَڄَڻِ کي
جانِبِ جي جَمال ڏانه تاڻن ٽِيون ٽَکڙِيُون
جي وَهَمَ پِريان وَکڙِيُون، تَن اَڄ اکينِ کي نہ لَهي.

٣١

اَڄُ پُڻِ اَکڙِيُون، سارئو رُونِ سَڄَڻِ کي
جانِبَ جي جَمالَ ڏانه تاڻن ٽِيون ٽَکڙِيُون
جي وَهَمَ پِريان وَکڙِيُون، تَن اَڄَ اَکِينِ کي نہ لَهي.

وائِي-١

تَنِ اَکِينِ ۾ آءٌ اَڙائِي، ٻَڙِي جيڏِيُون
کَنهن دَر ڏِيان دانهڙِي

٢٢. وسن= ٻوڙها ڳاڙن. وهسن= خوشي کن. ٢٣. ڏسي ڏسي آئيون= وري وري ڏٺائون. توءِ تلاشون کن= تہ بہ پيون نهارين. ڍايون نہ ڍاپن= ڍئو کندي بہ نہ ٿيون ڍاپن. ٢٤. ڏينهاڙي= روزانو. ترسن= سکن ۽ واجهائن. اوڏهين= ان سڄڻ ڏانهن. نهاري= جانچي، تلاش ڪري. نيڻ سجاڻي آيا= اکيون پنهنجي پرينءَ کي سڃاڻي آيون، سندس ئي ديدار ڪري آيون. ٢٥. ڦير مَ تون ابت= تون اکيون ابتيون نہ ڦير (ڪاوڙ نہ ڏيکار، لا غرضائي نہ ڪر). مون کي موهي جن سين= جن اکين سان مونکي موهي ماري. گهيڙيئي مت= تو منهنجي مت ڪسي ورتي، تو مونکي ديوانو ڪيو. ايءَ پرين تنهنجي پت= اي محبوب هيءَ تہ تنهنجي وڏائي ۽ شان جي ڳالهہ آهي (جو مهر ڪرين، راضي ٿي توجهہ ڪرين). جڏو جيي نہ مري= هيءُ جڏو تنهنجي محبت ۾، هيءَ بيمار، هي اگهو عاشق، جيي نہ مري= (اهڙي نازڪ حالت ۾ آهي جو) نڪي ٿو چڱو ڀلو ٿئي، تہ نڪي ٿو مري). ٢٦. جتي آڱي چڏيئي= اي پرين جتي تو چڏيون (جتي تو پاڻ ڏيکاريو ۽ تو ۾ نظر ڪري بيٺيون، اتي ئي آهين). جيتي= جيڪر، جي ڪٿي. لِک لاهين= ذرو گهٽتائي ڪن. ٢٧. پروسو= آسرو، اعتماد. پت= ٽيڪ، آڌر. ٢٨. کُتيُون= جتي کُپي ويون. کسن= اتان چرن، هيٺ مٿي ٿين. کنه جنه آگر اپيون= کنهن اهڙي آگر ۾ بيٺل آهن، ڪو اهڙو آگر ڪري بيٺيون آهن. آگر= گهُٽ ۽ گرمي وارو جهڙ. ٢٩. نيٽين= نيٽن واري نموني سان. نيٽين جهيڙو پاڻ ۾= هيءُ جهيڙو نيٽين سان ۽ نيٽن وارو آهي. ويٽين= ويٽن سان= آمهون .سامهون ڳالهائڻ سان. پوريون پاتيون پاڻ ۾= پاڻ ۾ پوريون ڪري چڏيون. ٣٠. سارئو= ياد ڪيو. رُون= رُئن. تاڻن ٽيون= چڪين ٿيون. جي وهم پريان وَکڙيون= جيڪي پرين جي خيالن ۽ پورن ۾ وکڙيل آهن، سوگهيون آهن. وائي-١. اڙائي= اٽڪائي، ڦاسائي.

Marfat.com

ڦِڪيون ڏيئي ڦِڪيُون، ويڄَنِ آءٌ وِرچائِي
حُسنُ جو حَبِيبَ جو تِنهِ لاليءَ آءٌ لُچائِي
اُلفَتَ کَرِ مَ اُنِ سين، قُربَ جا ڪَڙائِي
صُحبَتَ سُپيرين جي، مِنِي آهِ مِٺائِي.

وائي-۲

اي ميان سَجڻ توري توري
ڪيئن رَهندا نيڻ مُنهينجا
جَنِ جو آڌرُ تون
جِئان اَلهي اُپِري، توڙي تِئان پَري
توءِ وَجبو ٿن ڏي، اکڙيون پيرَ ڪَري.

داستان ٽريو

۱

چا ڪي وَچِئو چو، بيلِي ٽئين بِئِن جو
وَٽ ڪَنجَڪَ ڪَرِيمَ جي جَڳَ جو والي جو
سَهُڪو هوندو سو، جنهن جو عشق الله سان.

۲

موهِيندوءِ مَجازُ، تورين گهٽين ڏِينهڙين
هَٽان چَڏِ مَ بازُ، هارِيا حَقِيقَتَ جو.

۳

مَجَازِي موهي، ڪَڏهن وِيندءِ نِڪِري
اکڙيُون اوهي، چمَ وِهين وِسَهِي.

٤

مونکي ماءُ مَجاجَ، پڄَاري جِيئن پچئو
هَٽَنِ چَڏِي حاجَ، ويئِي سارَ سَرِيرَ مان.

۵

ديک مَ تون سِين ٽَنِ، هِي جي مَجازياٽِيُون مُنهَ ۾
ڪِينَ سُڃاتو سُپرين نِهاري نيٽَنِ
پرين سي پَسَنِ، بيئِي جَنِي بُوٽِيُون.

٦

نئون نِيهُ لَڳوسِ، راتِ رَمَدي ڍولَ سِين
سو سِينگارُ ٿِئوسِ، صُباحَ وِچ سَرتِيين.

۷

نِيهُ سُڃاڻي نيڻَ جي، وِچان سي وِصالَ
عَيبُ عاشِقَنِ جو سَبَبَ جِي سَنيالَ
جو هُوءِ ٿئا يائي حالَ، تہ ويئي وِچوٽڻ وِسَرِي.

ڦکيون= وات مان ڦکڻ جون دوائون. ڦِکيون= بي اثر. ويڄن= طبيبن. ورچائي= ٺڪائي. لچائي= مونکي لُچايو، لوچ پوچ ڏني. قرب جا ڪڙائي= قرب جنهن کي ڪڙايو آهي، جنهن کي قرب يا پيار منهن پنهنجي ڏيو آهي. وائي-۲. جئان= جتان، جنهن جاءِ تان. الهي= سچ لهي. تئان= تتان. توءِ= تہ بہ. د-۳: ۱. بيلي ٽئين= ڪِمي ٽئين، نوڪر ٽئين. ڪنجڪ= گهوڙي جي سنجن ۾، هَني جي ٻنهي طرف لٽڪندڙ چم جو پٽو جنهن کي ٻنهي طرفان ماڻهو جهلي هلن. ڪريم= الله. جڳ جو والي= سڄي جهان جو مالڪ. سهڪي= سکيو. ۲. موهيندوءِ= ڏکيو ڪندوءِ، توکي ڏک ڏيندو. تورين گهٽين ڏينهڙين= ڪن ٿورن يا گهٽن ڏينهن کان پوءِ، ڪن ٿورن يا گهٽن ڏينهن ۾. مجاز= مجازي عشق، ظاهري صورت وارو عشق. هاريا= اي موڳا! اي احمق! حقيقت= حقيقت وارو عشق، حقيقي صورت، دائمي صورت، حق حقيقي (اي هاريا! تون حق حقيقت وارو باز (جذبو، عشق) هٿان نہ ڇڏ). ۳. اکڙيون اوهي= اهي ئي اکڙيون (جن توکي موهيو آهي). جمَ= جئن مَ، متان. وهين وسهي= وسهي ويهين= انهن تي اعتبار ڪري ويهين. ٤. ماءُ= اي ماءُ (ماءُ، جي همزي تي پيش رهندو، جو اسم مونث جي اعراب نہ ڦرندي). مجاج= مجاز. پڄارو= جيڪو ڪپهہ پڄي، ڪپهہ کي ٽوڙي اکوڙي ڦوندا ڦوندا ڪري. سارَ= سنڀار، سڄاڳي، جس. سرير مان= جان مان. ۵. ديک م تون سين تن= تون تن سان نہ ڏس. مجازياٽيون منهن ۾= تنهنجي منهن ۾ مجاز واريون آهن، مجازي صورت جون موهيل آهن. انهن مجازي نيٽن حقيقي سڄڻ ڪين سڃاتو. ٻيئي جني ٻوٽيون= جن اهي ٻئي (ظاهري مجازي) اکيون ٻوٽي ڇڏيون (۽ اندر جي اکين سان ڏٺائون). ٦. رمدي= هلندي. صبوح جو اهو نيہ سرتين ۾ سندس سينگار بنيو. ۷. نِيہ سڃاڻي نيڻ= نيہ جي جن نيٽن سان محبت واري سڃاڻپ آهي، سي نيڻ وِصال جي وچان رنڊڪ آهن، وصال کان رنڊين ٿا. نيڻ تہ هڪ سبب يا وسيلو آهن، پر عاشقن لاءِ ڪنهن بہ سبب يا وسيلي کي سنيالڻ (۽ ان تي ڀاڙڻ) وڏو عيب آهي. جي عاشق ۽ معشوق حقيقي معنيٰ ۾ حال ياڻي ٿيا (ملي هڪ ٿيا تہ) وچ واري آڏ (سبب ۽ وسيلي واري) خود بخود وچان نڪري وئي.

Marfat.com

٨

قِران قيريدارُ، سَدا شوقُ پرين جي
مانَ سَجيهُون يارُ، اکا اکڙيُون کٽِيِ.

٩

نيٽين نَظرُ نِيهَ جو، جِتي جوڙجَنِ
ساهُ اُنِي تان صَدَقو اَندرُ سِين عُضوَنِ
لاهي سِرُ لَطِيفُ چَئي، انگَ پُڻ آڇجَنِ
قلبُ قُربانِي ڪَريان مٿان دِلِ دوسَنِ
هنيين ۽ اکين، پاهِ هيڪاندي پرينِ لَئي.

١٠

اکين ۾ تِي ويهُ، تـہ آءٌ واري ڏِکيَان
توکي ڏِسي نہ ڏيهُ، آءٌ نہ پَسان کِين ٻِئو.

١١

تارَنِ ۾ ڪَرِ تَکيو، وَنينِ ۾ تِي وِيهُ
پِرين اکين ۾ پيهُ، تہ آئون اَجارو ٿِيان.

١٢

کَران وِجهہُ مَ واتِ، ڍولَ هَماري ڳالهڙي
مَچُڻُ رَتِيءَ راتِ، اورَڻ ۾ اُوٽِي وَهي.

١٣

سِڪَ سِکائي سِڪَ، سِڪَ نہ آهي سُتري
لِڪَ لِڪوتِي لِڪَ، تہ کَرَنِ خَبَرَ نہ ٿِئي.

١٤

کَرُ ڪارِيندو سي، مانو جَنِ پِريتڙو
جوشَ جَلايا جي، ماري تَنِ ماتُ ڪِئو.

١٥

کَرَ کي کِپَرُ ڪاءِ، نانگُ مَٽيارو نِڪَري
اَيو جو اُوناءِ، سُرپُرِ سَندِي سَڄڻين.

١٦

کَرَ جا ڪَڌَ ڪنئِي، پَوَڻَ ڪارَڻِ پرينءَ جي
تِنهِ ۾ پاڻَ پَئِي، غِيبَتِي غارُ ٿِيو.

١٧

اَللهَ کَرَ جِيَنِ، کَرُ مَ مَري هيڪڙو
اَسان ۽ پِرينِ جون اُمِيدُون پُڄَنِ
تِهان پوءِ مَرَنِ، سَڙِي اِنهين سُورَ ۾.

١٨

اَللهَ کَرَ جِيَنِ، جي پاڙِي رَهنِ پرينءَ جي
پُنيون مون پَسَنِ، اُميدُون سِين سَڄڻين.

١٩

آءٌ سي کَندِي سيڻَ، راتڙيُون جاڳَنِ جي
جَنِي سَندا نيڻَ، اوجاڳِي اُجاريا.

٢٠

لُڏِي آيا لالَ، پابوهِي پَيدا ٿِئا

٨. سجيهون= هو اسان کي سجي، هو اسان کي آڏا هٽي. اکا= داٽا (جيکي شاديءَ وقت گهوٽ کي هڻن). اکڙيون کٽي= پنهنجيون اکيون سامهون کٽي. ٩. نيٽين نظر نيه جو= نيٽن جي نظر نيه واري آهي، پوءِ جتي بہ نيڻ لڳائجن (جوڙجن) انگ= عضوا. آڇجن= قربان ڪجن. پاهِ= پاهت، سڪ ۽ محبت. ١١: تارن ۾= اکين جي تارن ۾. ونين ۾= تارن جي ماٽڪين ۾. پيه= پيهي وڃ. اجارو ٿيان= اڇين اکين وارو ٿي پوان، (تنهنجي آڏو ٿي ويهڻ جي ڪري) منهنجيون اکيون جڻ اڇيون ٿي وجن ۽ ٻيو ڪجهہ ڏسي نہ سگهان. ١٢. کران= کرن کي (اي ڍوليا، کرن جي وات ۾ اسان جي ڳالهہ نہ وجهہ). رتيءَ رات= (اسان جي) رهاڻ ۾ رتل رات. اورڻ ۾= هڪ ٻئي سان حال اورڻ ۾. اُوٽي= اٿپوري، پوري کان گهٽ. وَهي= گذري. ١٣. سڪ سڪائي سڪُ= تون پنهنجي سڪ کي سڪائي سِڪُ. ١٤. کر= رقيب، بد خواه. مانو= گهٽ. پريتڙو= نينهن، عشق. ماري تن ماتُ ڪئو= تن کرَ کي ماري مات ڪيو. ١٥. کپر= کپر نانگ، زهريلو نانگ. نانگ مٽيارو= مٽيارو نانگ، مڻ وارو نانگ. اپو جو اوناءِ= جو بيٺو اونائي، ڪن ڏيئي سٽي. سُر پُرَ= ڳالهہ، جا جهلي جهلي آهستي آهستي ڪجي. ١٦. ڪڌ ڪنئي= ڪڌ ڪوٽي. پوڻ ڪارڻ پرينءَ جي= محبوب جي ان ۾ اندر ڪِرڻ خاطر. غيبتي= گلا خور، بدخواه. غار ٿيو= تري ۾ هيٺان هيٺ ويو، نگوسار ٿيو. ١٧. کر جين= بدخواهہ رقيب شال پيا جين. ١٨. پنيون مون پسن= مانَ سڄڻ سان منهنجيون اميدون پوريون ٿينديون ڏسن. ٢٠. لڏي آيا= مَلهي آيا، ٽلي آيا. لالَ= سهڻا محبوب. پابوهي پيدا ٿيا= مُشڪندي اچي نڪتا.

Marfat.com

ساجَنُ اکيون جي کٿي تہ کوڙين پانيان پالَ
مُنهنجي ناھِ مَجالَ، کو ويڻُ ورائي واريان.

٢١

لوڏان ٿِي لَکَ لَهي، پاٻوهيو پَروڙ
اَکڙِيُون پَرپُور، سَجي توءِ سُهاڳِڻيُون.

٢٢

آيا پرين گهُرَنِ، اوتارو اکينِ ۾
ويڙو ڏِيان ويکرو، وَنِينِ مَنجهہ وِهَنِ
آءٌ ڏِينديِ کي ٿَنِ، مَٿي تارَنِ ٽَکِيا.

٢٣

تان جي ٿِيَنِ سامُهان پُنيرا سُونهَن
سَنئون وَرائِي سُپرِينِ مُنہَ جي مُون ڏي کَن
تہ رَڳُون سَڀِ رَچَنِ، ٿَن ۾ تازائِي ٿِئي.

٢٤

پَساہَ سِين پَسان پِرين، ساہَ سِين سُڃاڻا
اِيهي ٻہ ٽاڻا، اَڃي رَهيا رُوحَ ۾.

٢٥

مَنجهان مُنهِنجي رُوحَ، وَڃي ساجَنُ وِسرِي
تہ مَرُ لَڳِي لُوہَ، ٿَرَ ٻاٻِيهو ٿِي مَران.

وائي-١

اللهَ سائين سائين، پُٺان مَ پِرِينئُون پاهِين
هنيَڙي آسَرَ اوڏاهِين
وَڏي آسَرَ آہ اوڏاهِين
جِتي ديرو دوستَ جو، سا ڪِيئَن پُونءِ اڳاهِين
پَنِپِيُون پري آئِيُون، آيَلَ مون اُتاهِين
قَلَمُ جَن جي هَٿَ ۾، سي سيڻَ سَڀاڃها سائين
بَنديءَ جِي بازارَ ۾، شالَ مَ لِڪَن لائِين.

وائي-٢

جيڏيون آءٌ ڪا پاڻَ وَهيٽي آهِيان
ڪا مون سارَ لَهيجا!
واڳَ ڏٽين هَٿَ ۾، ڪيڏانہ ڪَرَهَلُ ڪاهيان
جيڏانہَ وارِينمِ سُپرِينِ، پيرُ اوڏاهِينِ پايان
قَلَمُ ڪاتِبَ هَٿَ ۾، آءٌ ڪا لِکِيي مان لِکَ لاهيان.

داستان چوٿون

١

ديکِيندي دِيدارَ کي "کُلُ" سُڃاڻُون کِينَ
تازي طَبيلَنِ ۾، آہِ اِحاطو زِينَ
هُئا جي اَمِينَ، سي حِسابان هَڄِي وِئا.

ويڻ ورائي واريان= سامهون کو جواب ڏيان. ٢١. لوڏان= لوڏ ۾، هلڻ ٽلڻ ۾. لک لهي= (ان لوڏ ۾ ٿي) لکن جا لک لهي. پاٻوهيو پروڙ= پر کيس مشکندي تہ ڏس (جو اجان ويتر وڌ آهي). سجي= سامهون اکيون کٽي، پرپور نظر سان نهاري. توءِ سهاڳڻيون= تہ بہ ان حالت ۾ اهي سهڻيون ۽ سهاڳ واري خوشي ۾. ٢٢. ويڙو= خلاصو کشادو گهر. ونين ۾= اکين جي ماٽکين ۾. مٿي تارن ٽکيا= اکين جي تارَن مٿان هنڌ وهاٿا. ٢٣ تان جي ٿين سامهان= توڙي هجن سامهان، توڙي پنيرا تہ بہ سهڻا پيا لڳن. ٢٥. تہ مر لڳي لُوہ= تہ ڀل لک لڳي، ۽ آءٌ ٿر جي ٻاٻيهي وانگر مران. ٻاٻيهو= ننڍڙو سهڻو ڳاڙهيرڙو ڳيرو (هڪ نازک پکي جيڪو هاڙهہ ۾ (مئي، جون ۾) سخت جهولي جي لُک لڳڻ سان سڃي مري پوندو آهي). وائي-١ پٺان مَ پرينئون پاهين= پرين کان پوئتي پئجي وڃان، پوئتي نہ رهجي وڃان). سا ڪيئن پونءِ اڳاهين= اها پيٺي يا جاءِ پري ڪيئن چئبي. بازار ۾= هلندڙ وهنوار ۾، ليکي ۾. شال مر لکن لائين= شال ڪا گهٽتائي واري ڳالهہ نہ لِکن. وائي-٢. پاڻ وهيٽي= پنهنجي وس. ڪا مون سار لهيجا= ڪا منهنجي خبر لهجو، ڪا منهنجي سنڀار ڪجو. ڪرهل ڪاهيان= (پنهنجي حياتيءَ جو ڪرهو يا) اُٺ ڪاهيان. لک لاهيان= ذرو گهٽايان. د-٤-١. "کُلُ"= سڀ، جملي (ديدار کندي سڀي صورت ڪانہ ڏٺائون (رڳو ان جو جُز) ڏٺائون). تازي گهوڙا طبيلن ۾ بيٺل آهن، پر انهن جو احاطو (جملي جوڙ) انهن جي زينن جي ڳاٽيڻي مان ٿو ڪجي. (زين= جيڪا سواري لاءِ گهوڙي جي پٺيءَ تي رکجي). جيڪي ڳاٽيڻي لاءِ امين (فيصلو ڪندڙ) مقرر هئا، سي اهو حساب پورو صحيح ڪيئن ڪندي.

Marfat.com

۲

ديکِيندي دِيدارَ کي ڪِينَ سُجاتئُون "ڪُلَ"
تازي طَبيلَنِ ۾، آهِ اِحاطو جهُلَ
هُئا جي اَمُلَ، سي حِسابان هَڃِي وِئا.

۳

ديکِيندي دِيدارَ کي "ڪُلُ" سُجاتئون ڪِين نہ
جانِبَ مَنجهان جِين نہ، مَحرُومر ٿِي مَري وِئا.

٤

تَرڪُ ڪَرِ تَرڪ کي، وَڃَڻُ ڪَنا وَڄُ
آهي اِيءَ اَهَڄُ، سُٽِي سُٽائيج تون.

٥

تَحقِيقَ جي تون يَري مَٿي رءَ ڪَٽيجُ
بانهُنئان بَهَرِ ٿِي ڪُشتِي ڪَمائيج
سَندَنِ رءَ ساري، جَنگهَنِ رءَ جُليجُ
جا حاج هَٿَنِ رءَ نہ ٿِئي سا تُندو ٿِي ڪَريج
هَڪَلَ حَقِيقَتَ جي بوڙو ٿِي ٻُڌِيجُ
اَندو ٿِي پسيجُ، مُشاهدو مَحبُوبَ جو.

٦

اڪِ اُلٽِي ڏارِ، وانءُ اُلٽو عامَ سِين
لاهوارو لوڪُ وَهي، تون اُوچو وَهُ اُوپار
مَنجهان نُوچ نِهارِ، پُرِ پُنِيرو پرينءَ ڏِي.

۷

هَٿَنِ سِين حاجَ ڪَرِ، نيٽَنِ سِين نِهار
اُيا اَگَڻَ پارِ، پَسُ پَنهنجا سُپرِين.

۸

اَکِيونِ سيئِي ڏارِ، جَنِ سان پَسِين پرينءَ کي
ٻِئي ڏُونہ ڪِيمَ نِهارِ، گهَٽو رِيسَارا سُپرِين.

۹

وَنِيَنِ ۾ وِصالَ جِي تان ڪا ڪانِي پاءِ
ڏُوبِينائِي ڏُورِ ڪَري مَعرِفَتَ مَلهاءِ
سُپيرِيان جي سُونہَ ۾ رُخنو ڪونہ رهاءِ
اڪِ اَشهَدُ چاءِ، تہ مُسلِمانِي ماٽِيين.

۱۰

سُرمو سَياهِيءَ جو رَنُنِ کي رهاءِ
ڪانِي ڪارائِيءَ جِي پُرسُ ٿِي مَ پاءِ
اَکِين ۾ اَنڪاءِ، لالائِي لالَڻُ جي.

۱۱

سُرمُو سُفيدِيءَ جو جڏهن پاتو جَنِ

۲. جُهل= رنگين ڪپڙي جو پوش جيڪو سواري وقت سينگار لاءِ اٺ يا گهوڙي جي پٺيءَ تي وجهجي. امل= املهہ، بي مثال سمجهہ وارا داناءِ. ۳. جين نہ= جئن نہ، جڻ نہ. محروم ٿي مري وئا= محروم ٿي مري وئا، (ڪجهہ نہ پرائڻ، ڪجهہ نہ حاصل ڪرڻ واري) محروميءَ جي حالت ۾ مري وئا. ٤. ترڪ ڪرڻ= جيڪي ڪجهہ هجي سو ڏيئي ڇڏڻ ۽ لاطمع ٿي هڪ مالڪ ڏانهن متوجهہ ٿيڻ. ترڪ ڪر ترڪ کي= انهيءَ ترڪ ڪرڻ واري رسم کي بہ ڪي بہ ترڪ ڪر. وڃڻ= سڀ لڳ لاڳاپا لاهي پري ٿيڻ. وڃڻ ڪنا وڄ= انهيءَ وڃڻ واري رسم کان بہ تون وڄ (پري ٿيءُ يا اڃان بہ اڳتي لنگهي وڄ). اهڄ= اهڃاڻ. سٽي سٽائيج تون= تون اهو چڱيءَ طرح سان ٻڌي؛ پوءِ ٻين کي پڻ ٻڌائج، تون بہ ٻڌج ۽ ٻين کي بہ ٻڌائج. ٥. تحقيق= تصوف ۾ "تحقيق" واري منزل. يري= ڳنڍ، بار (سو مٿي تي نہ پر مٿي کان سواءِ کڻيج). هن سٽ ۾ توڙي ايندڙ سٽن ۾، عام عمل يا عام رسم جي برعڪس الٽي عمل جي ترغيب ڏنل آهي. هي صوفين جي "مام" آهي. اها سر ڪاهوڙي ۾ پڻ ڏنل آهي تہ: "ويجهو ونءِ مَ واٽ کي. ڪَهجُ ڏونہ ڪُواٽ". ٦. الٽي= ابتي. وانءُ= وَهُ، برتاءُ ڪر. لوڪ وهي= لوڪ هلي. وهہ اوپار= اوپارو هل. نوچ= ذري گهٽ اکيون ٻوٽي نهارڻ واري حالت. پُر پنيرو= پنيرو هل. ۹. ونين ۾= اکين ۾. وصال جي= محبوب سان گڏجي هڪ ٿيڻ جي. ڪاني= سَرائي (سرمي واري). تان ڪا ڪاني پاءِ= ضرور ڪا تہ ڪاني پاءِ. دوبينائي= ٻنو ڏسڻ، هڪ ٻدران ٻہ ڏسڻ. معرفت= حقيقي ڄاڻ. ملهاءِ= ان کي مان ڏي ۽ مٿاهون ڪر. رخنو= رنڊڪ. اڪ اشهد= "اشهدُ" واري اڪ. اشهد= شهادت جي ڪلمي جو مُخفف= شهادت جو ڪلمو (اَشهدُ اَنَّ مُحَمدًا عَبدُهُ وَ رَسُولُهُ). مسلماني ماٽيين= مسلماني وارو درجو ماٽيين. ۱۰. سياهيءَ جو= ڪاراڻ وارو. رنن کي= زالن کي. ڪارائيءَ جي= ڪاراڻ واري سرائي. پرس= مرد. پُرس ٿي= پرس ٿي ڪري، مرد ٿي ڪري. انڪاءِ=جهل. لالائي لالڻ جي= لال رنگ. ڳاڙهي سهڻي محبوب جي.

Marfat.com

تڏهن ڏِٺي تَن، اَچائِي عالَمَ جي.

١٢

سُرمُو سُفيدِيءَ جو جڏهن پاتو جَن
تڏهن ڏِٺي تَن، رونَق رينٌي جهڙي.

١٣

ڳاڙهو ٿِي ڳاڙهو، ڪارو پَسَنِ ڪينڪِين
اکڙين پاڙو، وَڃي ڪِئو لاڪَ سِين.

١٤

جِهَا تان نہ تِهَا، نيڻَ پريان جا نائِڪُون
ڪوڙين ڪُنَا ڪيتَراُ اِلماسِينِ جِها
پَسِي پَرِ اِها، عَجَبُ ٿِئو اَجَلَ کي.

١٥

اَجُ پُڻَ اکڙِين سِين ڪوٺي ڪُنائُون
ماهُ وَڏي انگڙا ڪري، ڪَرنگهرُ چَڏِيائُون
وَتَواصَوا بالحق وَتَواصوا بالصبر، ايهين اُتائُون
مُرڪي مارِيائُون، ڪِلِي گهايو سَجَّڻين.

١٦

نَظَرُ نَزدِيڪُون، سَهي نہ سَگهانِ ساعتَ سين
پَسَڻُ پَري سَندونِ، آءٌ نالي ڳِيَڙي نِجهُران.

١٧

ڏورجُ ڏِيو هَٽ ڪَري، ڏورِ مَ ڏِيان ڏارَ
ڪوڙين لَکَ هَزارَ، اِنَ اُنداهِي اَنڌا ڪَيا.

١٨

جو تون ڏِيو پانئِيو، سو سُورجُ سَهائو
اَنڌَنِ اونڌائو، جي راتِ وِهامِي ڏِينهُ ٿِئي.

١٩

ڏورِ مَ رءِ ڏِئي، ڏورڻَ گهڻو ڏاکڙو
تان تان هوئِجُ حُجرِي جان جان يار هُئي
جَڏِ پاسي پاڻُ ٿِئي، تڏهن چَڏِج تَڪيو.

٢٠

وَڃي رَسُ وَڃڻَ کي، وَڃڻَ کي وَڃيجُ
لِڪان تون لِڪيجُ، لوڪان لِڪي ڪونہ ڪو.

٢١

وَڃي رَسُ وَڃڻَ کي، وَڃڻُ پُڻَ وِڃاءِ
لوڪان پاڻُ لِڪاءِ، لِڪان پُڻَ لِڪيجُ تون.

٢٢

آءٌ ڏوريئِين، شالَ مَ لَهئِين، پرين هوئِين پَري
هَڏِ نہ ساهَ سَري، تَنِ تَسَلِي نہ ٿِيي.

١٢. سفيديءَ جو= لالائي جو. رينٌو= (پانڊٽي مثل پڏل) ڳاڙهو مليرُ. ١٣. ڳاڙهوئي ڳاڙهو= فقط ڳاڙهو رنگ ٿي ڏسن. پاڙو ڪرڻ= هڪ ٻئي سان گڏ گهر ڪري ويهڻ. لاڪ= جيڪا ڳاڙهي ٿئي. ١٤. جها تان نہ تها= جيها تيها ناهن پر پرين جا نيڻ چهنبيارا آهن، پُوچڙيارا آهن. نائڪ= تکي چوٽي، چهنب. ڪوڙين ڪنا= محبوب جي نيڻن ڪيترائي ڪنا. الماسين جها= جيڪي الماسين جهڙا هئا، جيڪي هيرن جهڙا سخت هئا. الماس= هيرو. ١٥. ماه= ماس (بت جو). انگڙا ڪري= عضوا عضوا ڪري. ڪرنگهو= ڪرنگهر، ڳچيءَ وارو هڏو. وَتوا صوابالحق وتوا صوابالصبر= ۽ جن حق جي تلقين ڪئي ۽ جن صبر ڪيو. ايهين= ائين ئي. اُتائون= چيائون. مرڪي= مشڪي. ١٦. نظر نزديڪون= سندن نزديڪي وارو ديدار. سهي نہ سگهان. ان جي سٽ سهي نہ سگهان، ان جو جلوو جهلي نہ سگهان. پسڻ پري سندون= ڪين ڏسڻ نهي ٿو پري کان، سندس پري کان ئي ديدار بهتر. آءٌ نالي ڳيڙي= آءٌ تہ سندن نالي وننڌي. نجهران= جهجان، سڪ ۽ ڏک ۾ ڳران، ونجهلان. ١٧. ڏورج= ڳولج. ڏِيو= ٺڪر جو ننڍڙو ڪُپڙو جنهن کي تيل سان ڀري، ان تيل ۾ ڪپه جي وَٽ (ڍگهيرڙي وٽيل ڪپه) وجهي، ان وٽ جي چوٽي ٻاهر ڪڍي ان کي تيلي ڏيئي ٻاربو. (ڏيئو روشنيءَ جو نشان آهي، ۽ اونداهي جو سونهون آهي. اڳ جڏهن اليڪٽرسٽي يا بجلي بتيون ڪين هيون تڏهن ڪا شيءِ اونداهيءَ ۾ ڳوليندا هئا تہ ڏيئو هٽ ۾ ڪري ڳوليندا هئا). ١٨. جو تو ڏيو پانئيو= تو جيڪو ڏيئو ڪري سمجهيو، سو حقيقت ۾ روشن سج (سورج سهائو) آهي. انڌن اونڌائو= انڌن لاءِ هميشه اونداهي آهي، جيتوڻيڪ رات وِهامِي ڏينهن ٿئي. ١٩. رءَ ڏئي= ڏيئي کان سواءِ. ڏورڻ گهڻو ڏاکڙو= ڳولا ڪرڻ هڪ وڏو ڪشالو آهي. تان تان= تيسين تائين. هوئج حجري= حجري ۾ هجانءِ جان جان يار هئي= جيسين تائين دوست اتي هجي. پاڻ= دوست. ٢٢. آءٌ ڏوريئين= آءٌ توکي ڳوليان. مَ لهئين= توکي ڳولي نہ سگهان. تڻ مَ ملين= مون نہ ملين (مون کي انهيءَ لاءِ نہ ملين تہ جئن) منهنجي وار وار مان تنهنجي لوچ ۽ تڙپ نہ لهي.

Marfat.com

۲۳

آءٌ ڏوريئين، شالَ مَ لَهيئين، تَنُ مَ مِلين تون
لَئُون لَئُون منجهان مون، لَوچَ تُنهنجي نہ لَهي.

وائي

سَميع بَصِيرُ حَيُ هميشه
سو سائين سَدائِين
هيڏي هوڏي هَٿڙا، چا کي چو پائِين
”وَ فِي اَنفُسکُم اَفَلا تُبصِرُونَ“ اِيءَ ڏسڙو ڏِنائِين
جانَ کو جِيين ڏِينهَڙو، تان ڏوري لَههُ مَنجهائِين.

داستان پنجون

١

مُنهُ مِحرابُ پِرينءَ جو، جامعُ سَپُ جَهانُ
سَيوئِي سُبحَانُ، کيڏانه کَري نِيتيان.

٢

حَبِيبَن هيڪارَ، مَنجهان مِهرَ سَڏُ ڪِيو
مونکِي سَپَ جِمارَ، اورڻَ اُهوئِي ٿِيو.

٣

پِريان سَندي پارَ جِي مِڙئِي مِنائِي
ڪانهي ڪَڙائِي، چَکين جي چيٽُ ڪَري

٤

جيڪين ڏِنائُون، سو سِرُ ڏيئِي سَههُ جِندڙا
مَ چَئہُ چِنائُون، اِي پُڻ ٻِنڌِئو سَڄڻين.

٥

جيڪِين ڏِنائُون، سو مان گُڻُ ٻِنڌِ ٿِئو
مونکي پُڇِئائُون، تون ڪِئن اِيهين ٽوڪَ سِين.

٦

مَيَن مَتي ثَمرا، کُهِينَ سَڏُ ڪَرِين
ساٿُ نِباهِيو نِين، اِيءَ پَرِ سَندِي سَڄَڻين.

٧

اَوَگُڻ رُسي سَيُڪو، ڳُڻين پرين رُنامِ
ليکِيمِ جي لِسانَ سِين، سي ڪَرَ ڪِينَ ڪِئامَ
پاڻُ وِجائِي پانهنجا، ٽورا ٽوڪَ هَنيامِ
”بَندگي اَفگندگي شَرمندگي“، اها ميڙ مُڪامِ
پِرين ٿَبَ پَرتامِ، ”آئُون“ جَبَ اَٺ ڳِئي.

٨

اَلتَيمِ جا هِنيان، سا نہ سَلِتَيمِ ساهَ کي
سُپيريان جيِ ڳالهڙي لِکايمِ لوکان

۲۳. لئون لئون منجهان= وار وار منجهان. لوچ= تلاش، سک. تَنُ= مونکي. وائي. سميع= سدائين سڻندڙ. بصير= سدائين ڏسندڙ. حَيَ= هميشه حيات. سو سائين سدائين= سو سائين سدائين سڻندڙ ۽ ڏسندڙ آهي. چاکي= چالاءِ. چو پائين= چو هٿ پيو هڻين. وَفِي انفُسيکُم اَفلا تُبصِرُون= اوهان جيءَ جي اندر جان ۾ آهي ڇا پوءِ اوهان اهو نٿا ڏسو (۽ سمجهو). د- ٥: ١. محبوب جو منهن محراب آهي، ۽ جهان سڄو جامع مسجد آهي (جنهن جو محراب محبوب جو منهن آهي). سيوئي سبحان= سڀ جاءِ، هر جاءِ سبحان (ڏٺي پاڪ) آهي. کيڏانه کري= کيڏانهن منهن کري. نيتيان= نيت کريان. ٢. مهر= راض، قرب. سپ جمار= ساري حياتي. اورڻ= ورائي ورائي چوڻ، ورد کرڻ. ٥. سو مان گُڻ ٻِنڌِ ٿئو= سو ڳُڻ (سو احسان) مون ٻِنڌِ ٻڌي سانديو. تون کيئن انهنين ٽوک سين= تون کيئن اها شيءِ (ٽوک) کنيو پيو گهمين. ٦. مَيَن متي ثمرا= اُنن متي ثمر (کاڏي جو سامان) لڏيل ۽ تکل ماندن (کُهين) کي پيا سڏين (۽ کاڏو پيتو ڏين). ساٿ نباهيو نين= اهڙيءَ طرح قافلو (ساٿ) توڙ منزل تي پهچائين. ايءَ پر سندي سڄڻين= پيارن سڄڻن جي اهڙي اُتم ريت آهي. ٧. ليکيم= تفصيل سان چيم، ڇنا کري ڳڻيم ۽ چيم. لسان سين= زبان سين. سي کر= سي شايد، کين کئام= پورا کين کيم (اهو قصور کيم جو شايد جيکي چيم سو پورو کين کيم). ٽورا ٽوک= کي ٽورڙا ٽول، کي ٽورڙا کيل کم، احسانن وارا ٽورڙا کم. پاڻ وجائي پانهنجا= پاڻ پنهنجا کي ٽورڙا کيل کم مون وجائي ڇڏيا. بندگي افگندگي شرمندگي= اي سڄڻ منهنجي ٻانهپ! منهنجي کوتاهي، ۽ منهنجي ئي شرمساري! اها ميڙ مکيام= اها ميڙ موکليم، پنهنجي پاران اها منٿ کرايم. پرتام= مون سان پرتا. آئون= انانيت، پاٽپٽو، خود سَري. اٺ ڳئي= وئي هلي. ٨. التيم= چيم. هنيان= هنيين کي، دل کيي. سانہ سلتيم ساهہ کي= سا پنهنجي ساهہ کي ٻہ نہ سڻايم (جا دل کي سڻايم سا ساهہ کي ٻہ نہ سڻايم). محبوب جيکا ڳالهہ چئي، سا لوک کان لکايم.

Marfat.com

ويئي مون وَسان، تي پَڌرِ پيئي پرينءَ ري.

۹

مُون تان لِڪائي گهَڻو پَرَ رُوئڻ ڪِي روشَنُ
رَسِيو ريزالِن کي زَردِيءَ مَنجهان ظَنُ
ويرِي مون وَرَنُ، ڳالِهہ ڪَيائِين ڳُجهہ جِي.

۱۰

مِنايان مِنو گهڻو، ڪَڙو ناهِ ڪَلامُ
سُڪُوتُ ئي سَلامُ، پِريان سَندي پارَ جو.

۱۱

سِڪِين ڪَهُ سَلامَ ڪي، ڪَرِيين ڪَهُ نہ سَلام
پِئا دَرَ تَنِ حَرام، هِيءُ دَرُ جَنِي ديکِئو.

۱۲

رُنِي جا رهاڻِ، سا پَهٽِي نہ ٿِئي
ڪنهِ کَرَ وِجهِي ڪاڻِ، پاٽان نيهُ نِڪارِئو.

۱۳

رُنِي ناهِي رِيتِ، پَهٽِي پاهَٽَ ناهِ کو
پَسو مَنجهہِ پِريتَ، جيهائِي جوڙَ وَهِي.

۱٤

گهُندڙي مَ لاهيج، پاٿِي جا پِريتِ سِين
کو ڏِينهُ تڳائيج، رُسڻَ سَندِي رِيتَ سِين.

۱٥

هَرَ هَرَ هرڙائِي، وَجڻُ دَرِ دوستَنِ جي
پاڙي ڏانہ پِرِينِ جي اُجهہ مَ اوائِي
اَلهڙِ تِي مَ آڇ تون واٺهڙِنِ وائِي
لائِيندئِي لطِيفُ چَئي سُوران سَرهائِي
ڳُجهي ڳالهان ئِي، پِرتِ وَنِجي پاڻ ۾.

۱٦

پٺون پَرُوڙي جَن، جَڙان هَٽِي جَڪوڙِيَا
ٿُون ڪِيئن اَڱيان تَنِ، پُورا پاسَنگَ پائِيين.

ويئي مون وسان= پر جڏهن منهنجي وسان وئي (ماٺهو منهنجي بي حالي ڏسي سمجهي ويا). تي= تنهن جي ڪري، تڏهن. پڌر پيئي= پڌري ٿي پئي. پرينءَ ري= پرين ڪان سواءِ (بين ۾ پڌري ٿي پئي)، پرين ڪان ڪئي (پر بين پڌري ڪئي). ۹. مون تان لڪائي گهڻو= مون تان گهڻو ئي لڪائي (سپيريان جي ڳالهڙي). پر روئڻ ڪِي روشَن= پر منهنجي روئڻ ان کي پڌرو ڪيو. ريزالن کي= بدخواهن کي، رقيبن کي. زرديءَ منجهان= منهنجي منهن جي پيلي زرد رنگ مان، منهنجي منهن جي بدليل رونق مان، منهنجي هيٺائي واري حال مان. ظنُ رسيو= شڪ ٿيو، ڪين پتو پئجي ويو. ويري مون ورن= منهنجو رنگ (ورن) ئي منهنجو دشمن (ويري) ٿيو. ڳالهہ ڪيائين ڳجهہ جي= ان بدليل رنگ ڳجهہ جي ڳالهہ پڌري ڪري وڌي. ۱۰. منايان= منائي ڪان وڌيڪ. ڪلام= مخبوب جي ڳالهہ. سڪوت= ماٺ (محبوبن جي) سڪوت ئي= سندن اها ماٺ ئي جڻ (سندن موڪليل) سلام آهي. ۱۱. تون (محبوبن ڪان) سلام لاءِ چو ٿو سڪين. ڪرين ڪَهُ نہ سلام= تون پاڻ چو نٿو وڃي سلام ڪرين. سڄڻن وارو اهو دَرُ جن ڏٺو تن لاءِ ٻنا در حرام آهن. ۱۲. رني= (محبوبن جي) رسڻ واري حالت ۾. جا رهاڻ= جيڪا رهاڻ (عاشق ۽ محبوب جي وچ ۾ آهي). پهٽي= پرتي، پرچاءِ واري حالت ۾ نہ ٿئي، پرچندي نہ ٿي ٿئي. کر= رقيب، بدخواهہ. وجهي ڪاڻ= ڪاڻ وجهي، گلا ۽ گهڻ وڌائي ڪري، ويچو وجهي. وچ ۾ ڪوڙ وجهي (محبوب کي عاشق ڪان رسائي، رَسامو وجهي). پاٽان= ويتر. نيهہ= سڪ ۽ محبت. نڪارئو= نئون ڪيو، چمڪايو، وڌايو. ۱۳. ريت (اصطلاحي معنيٰ) جيڪي ڪجهہ ڪرڻ جڳائي، جڳائتي رَوِش. پاهت= ناهہ، صلح محبت جو ناتو، ميل موافقت. رني ناهي ريت، پهٽي پاهت ناهہ ڪو= نڪو رسڻ ئي جڳائي تہ نڪو پرچڻ سان ئي ناهہ ٿهي، رسڻ ۽ پرچڻ واري روش ۾ ڪا خوبي ڪانهي. جيهائي= ڪيهي جيهي (سهڻي). جوڙ وهي= موافقت ۽ محبت واري مخلوق پئي هلي (پکي پکڻ ۽ ٻيا جيت جانور سڀ گڏ ساٿ ۾ پيا هلن). ۱٤. گهندڙي= منهن ۾ (محبوب جي ماٿي جو) گهنج. تڳائيج= جياريج، جٽرو رکج. ۱٥ هرڙائي= هلڪائي. اُجهہ مَ= جهوتون نہ ڏي، اجايا ڦيرا نہ ڪر. اوائي= توائي، بي خبر بي خيال. الهڙ= نئون سيڪڙاٺ. آڇ مَ تون واٺهڙن وائي= واٺ ويندن کي پنهنجا پيغام ۽ نياپا نہ سٽاءِ. لائيندئي= اهي پيارا سڄڻ توکي لائيندا سوران سرهائي= سورن مان سرهائي، غمن مان خوشي. ڳالهان= ڳالهہ مان ئي، ڳالهہ سان ئي. ڳجهي پيغام ۽ نياپي سان ئي ونجي= ونبجي، وراهجي. ۱٦. پٺون= سنهڙا موتي. پاسنگ پائڻ= تور ۾ اتلون ڪڍڻ.

Marfat.com

١٧

جِئَن جِئَن ڏُمَرَ ڪَن، تِئَن تِئَن نَشا نِيهَ جا
مَحبتَ مَحبُوبَن، ماڻي مان مَعلُوم ٿِئي.

١٨

جيڪِين ڏِناءُون، سو سَيُوئِي صحتَ
مَ چَئُ آزارُ اُنِ ڪي، مَ ڪِين مُصيبَتَ
ڪُهڻُ قَرِيبَتَ، ڪونڙُ پَرِ پِرِينَ جِي.

١٩

ڦُٽو ڦوڙائو، وَرئو وَرَقُ وِصالَ جو
مونکي ڏِنو سَڄَڻين ڏوران ڏيکائو
هِنيَڙو اڳِ ڊائو، ويتِرِ پِرِينءَ پَراهِئو.

وائي

دِلِ لائي ڏُورِ نَہ جا،
آئُون تُنهنجي دَرسَ ديوانِي
تون موٺُ مِيان! دِلِ لائي مَنُ لائي ڏُورِ نَہ جا
قاضِي پَڙهئا پُڄُ رَهيئان، هِتِ ناهِ طبيبان دِي جا
اَڪِين آڳَمَ لائيا، لالَڻَ توهِي لاءِ.

داستان ڇهون

١

لوڪان لِڪي سَيُڪو، لِڪان لِڪي ڪونہ
اُتِيي وِيتِي اُونَ، اِنَ اَلِتِي ڳالِهہَ جي

٢

لوڪان لِڪي سَيُڪو، لِڪان لِڪي ڪونہ
سَچِي جِهڙِي سونَ، مُنهِ نہ پيئِي ماڙهُوئِين.

٣

مَتِيُون سَڀِ مُنجهاءِ، پاڻُ چِڏي اُو جاڻُ تون
پِهرِينِ پاڻُ پِٽُون ڪَري پِرِين پوءِ پُڇاءِ
وَحدَتَ ساڻُ وِڃاءِ، ڪَثافتَ ڪَثرتَ جِي.

٤

جِتي ماڻِڪَ ماڳُ، تِتي چوران ٽَڪِيو
سَنئُون ٿَنِ سَياڳُ، اَمُلَ جَنِ اوباهِيو.

٥

چورُ اُپوئِي چوءِ، تہ آءٌ اُهوئِي آهِيان
جي اَسِي اَڪِينَ هوءِ، توءِ لِڪيي ڪي ڪونہ لهي.

٦

جي پائِين پِرِينءَ مڙان تہ سِڪُ چوران ڪِي تاتِ
جاڳَڻُ جَشَنُ جَنِ ڪي، سُڪُ نہ ساري راتِ
اُجهي بُجهِي آئيا، وائِي ڪَنِ نہ واتِ
سَلي سُورِيءَ چاڙهِئا، بِيانُ ڪَنِ نہ باتِ
توڻي ڪُسَنِ ڪاتِ، تَبِ ساڳِي سَلَنِ ڪِينَڪِين.

١٧. ڏُمر= غصا. نشا نيه جا=عشق جا اوتار. ماڻي مان= رسڻ جي بهاني مان. ١٨. ڪهڻ قريبت، ڪونڙ پر پرين جي= عاشقن کي ڪوئي، سڌ ڪري ڪهڻ، اها محبوبن جي ريت رسم آهي. ١٩. ڦُٽو= ويو. ڦوڙائو= وڇوڙو، فراق. ورئو ورق= ڪتاب مان چڱي فال پئي، اهو ورق وريو جنهن ۾ واڌائي هئي. وصال= گڏجاڻي. د-٦: ١. لوڪان= ماڻهن کان. لڪان= لِڪ کان. اونَ= ڳتي. النِي ڳالهہ= ابتي ڳالهہ مخفي معنيٰ واري ڳالهہ. ٢. سچي= سچي حقيقت. جهڙي سون= سون جهڙي جنهن ۾ ڪو کوٽ ڪونهي. منہ نہ پيئي= سلهون نہ آئي، سمجهہ ۾ نہ آئي. ماڙهوئين= ماڻهن کي. ٣. متيون= (پنهنجيون) سمجهہ واريون ڳالهيون، عقل واريون تجويزون. سپ مُنجهاءِ= سپ منجهائي ڇڏ پاڻ ڇڏي= پنهنجو پاڻ کي ڇڏي، آپي کي ڇڏي. اوجاڻ تون= هُن کي ئي تون پروڙ، جاڻ تہ رڳو هوئي آهي. پٽون ڪري= ذرا ذرا ڪري وحدت= الله جي هيڪڙائي، هيڪڙائي حق. وڃاءِ= ختم ڪر. ڪثافت= گهٽائي، ٿولهہ. "ڪثرت"= گهڻائي (مخلوق جي). ٤. ماڻڪ ماڳ= ماڻڪ جو ماڳ، جتي ماڻڪ موتي آهي. چوران ٽڪيو= چورن جو ٽڪاڻو، چورن جي جاءِ. سنئون تن سياڳ= تن جو بخت سنئون آهي، زور آهي. امل= املهہ ماڻڪ. اوباهيو= ڪٽي پاسي ڪيو. ٥. اپوئي= بينوئي. آءٌ اهوئي آهيان= آءٌ اهو ساڳيو ئي (چور) آهيان. اسي اکين هوءِ= اسي اکيون هجن. لکيي کي ڪونہ لهي= جيڪو آهي ئي لڪل، تنهن کي ڪو ڳولي نہ سگهي. ٦. پرينءَ مڙان= محبوب کي ملان. چوران کي تاتِ= چورن جي سڄاڳي ۽ سنيار واري ريت. جاڳڻ جشن جن کي= جن لاءِ اوجاڳو ڪرڻ خوشي آهي. اُجهي= هيڏانهن هوڏانهن ڦري منجهي. بجهي آيا= سڪي آيا، سڄاڻي (تہ ڪٿان وڃڻو آهي ۽ ڪيئن وڃنو آهي). وائي ڪن نہ وات= ان ڳالهہ کي جيڪا هو سمجهي آيا تنهن کي واتان نہ وائين. زبان سان ظاهر نہ ڪن. سلي= ڪين جسم ۾ سَل ۽ سوراخ ڪري. تب ساڳي سلن ڪينڪين= تہ بہ اصل ڳالهہ (ساڳي) جي سچي نہ ڪن. اصل چورايل شيءِ (ساڳي) نہ ڏسين. (چوراڻي ڌنڌي جا بہ خاص اصطلاح آهن: "ساڳي" (=اصل چورايل شيءِ، زيور جانور وغيره) ۽ "ويڳي" (ساڳي جي عيوض ۾ ٻي شيءِ (زيور، جانور وغيره) جيڪا ٻلسي وڃي ۽ ڏني وڃي. چوندا ساڳي نہ ويڳي ڏينداسون.

Marfat.com

٧

پاڙِهين هاڻُو، پاڙِهين واهَرُو، پاڙِهين چورَنِ گڏِ
ڪِنهَ ڪي ڳَريان سَڏِ، جِئَن پانهنجِيُون هَنِيُون پاڻُ ڏي.

٨

چُپ ڪَرِ چَپُ مَ چورِ، پُور اکيون ڍَڪُ ڪَنَ
تہ جا مُورَتَ مَنجهان مَنَ، تِنهِ مُشاهِدو ماڻِيين.

٩

ڪَن ڳُهرجي ڪَلِمُو سَپِڪي سُڻَڻَ لاءِ
فِڪرَ سِين ڦيراءِ، تہ هَمَهَ ڪي حَقُ چَئِين.

١٠

اِيئَن چَوَندي ڪيرَ، تہ آءٌ ساجاري سِين سَڄڻين
دائِمِ اَنَ دَربارِ جا ڦِرَندا پَسان ڦير
جَن حُضُوري هيرَ، ڳَري تَغِيري تَن سِين.

١١

مَتان پانيين تون، تہ تِيَسِ ساجاري سِين سَڄڻين
رُونديون ڏِنيون مُون، اِنَ دَرَ مَتي دادِليُون.

١٢

لَڪين سَئِين مِهرانَ، آئِي سَپَ اُڌمئا
سڙان مَنجِههين مانَ، ٻَهَرِ ٻاڦَ نہ نِڪري.

١٣

سُڄ وَسَندي تَنِ ڪي جوشَ جَلايا جي
طالِبَ جي تَحقِيقَ جا، نِيهُ تَنِي وَٽ نِي
تيڏي پَسي ٽَرِي، هُو تان آهي هيڪَڙو.

١٤

وِياسُون پاڻان، سَپُ ٿِياسون سُپرين
پاڙِهين جِي چاڻان، رَتي رَهِي نہ هيڪَڙي.

١٥

سُتوئِي سيجَ گهُرِين، جَفا ڏِيين نہ جانِ
صُلِحَ رءِ سيڻانِ، مَتان نُونڊين نہ چڙهِين.

١٦

سُتوئِي سيجَ گهُرِين، جَفا ڏِيين نہ جِيءَ
ڀِهٽي ڏاران پِيءَ، متان نونڊين نہ چڙهِين.

١٧

صُلحُ جَن سَجَڻَ سِين، سيجَ ماڻِيندا سي
"اَلذِين آمَنُوا وِڪانُوا يَتّقُون" اِنَ پَرِ اُيا جي
سي نيئِي نُونڊين تي، چَنين ڏِڪينَ چاڙهِيا.

وغيره) جيڪا باسي وجي يا ڏني وجي. (چوندا: "ساڳي نہ، ويڳي ڏينداسون"). ٧. هاڻو= مال هٽندڙ، زوري ڦُر ڪندڙ. واهرو= ڦريل مال کي موٽائڻ لاءِ واهر ڪندڙ، مَدتو ٿيندڙ. پانهنجيون هنيون= جيڪي هن پاڻ هنيون، هن پاڻ ڦريون. پاڻ ڏي= پنهنجو پاڻ موٽائي ڏي. ٨. مشاهدو= ديدار. ٩. ڪن ڳهرجي ڪلمو= ڪن تي آڻڻ گهرجي جيڪو گفتو (ڪلمو) هجي سو. سپڪي سڻڻ لاءِ= سڄي ڳالهہ سڻڻ لاءِ. فڪر سين= غور سان. ڦيراءِ= خيال کي ڦيراءِ هلاءِ؛ فڪر سان نظر کي ڦيراءِ. همہ ڪي= سڀ ڪي. حق چئين= حق سمجهي حق چئين. ١٠. ساجاري= جاڻ سڃاڻ رکندڙ، ويجهي سڃاڻپ واري. ڦرندا پسان ڦير= حڪم احڪام بدلندا ڏسان. حضوري هير= حضوري درٻار ۾ وڃڻ جي هير، شاهي درٻار ۾ حاضري جي عادت. تغيري حالت جي مَٽ، درجي جي بدل، زوال واري حالت. ١٢. مهراڻ= درياءَ. آئي= پرجي. اُڌمئا= اڌمن ۾ آيا، اڌما ڏنائون. سڙان منجهين ماڻ= مان اندر جو اندر ۾ ئي جلان. ١٣. سج وسندي تن کي= تن لاءِ سُج ۽ ويراني بہ وَسندي ۽ آبادي آهي. "تحقيق"= صوفين وٽ، سُلوڪ جو هڪ درجو. نيہ تني وٽ ني= پنهنجي سڪ ۽ درد وارو حال (نيہ)= انهن وٽ ڪٽي وڃ (پنهنجو حال انهن سان اور). ٽيڏي پسي ٽري= ٽيڏي کي هڪ بدران ٽي شيون نظر اچن پر شيءِ تہ هڪڙي آهي. ١٤. وياسون پاڻان= اسين پنهنجو پاڻ کان وياسون. اسين پاڻپٽي کان الڳ ٿياسون. پاڙهين جي= پاڻپٽي جي، خوديءَ جي. ١٥. جفا ڏيين نہ جان= پنهنجي جان کي جفا نٿو ڏين. تڪليف نٿو ڏين سختي نٿو ڏين. سيڻان= ساڻن، سڄڻن، ساڻن صلح ڪان هاءِ سڄڻن سان صلح ڪان سواءِ. نونڊ= ڪونڊ (سر ڏار ۽ ڌڙ ڌار واري حالت ۾) وڍيل ڌڙ. نونڊين چڙهڻ= عاشق جو محبوب جي هٿان قتل ٿيڻ ۽ سندس ڌڙ جو لڄڻ، محبوب جي آڏو شهيد ٿيڻ واري منزل ماڻڻ. ١٦. ڀهٽي ڏاران پيءَ= پيءَ (محبوب) جي پرچاءَ ۽ راضپي (ڀهٽي) کان سواءِ. ١٧. الذين آمنُوا و ڪانوا يَتقُون= جن ايمان آندو ۽ جن تقويٰ (پرهيزگاري) ڪئي (پاڻ کي هر گناهہ کان بچايو). ان پر اُيا جي= انهيءَ طرح جيڪي پڪا ٿي بيٺا. سي نيئي= سي محبوبن وٺي وڃي نونڊن تي چاڙهيا، پٽري طرح (شهادت جي) سيج تي چاڙهيا. ڏِڪ= وَناهہ واري سيج.

Marfat.com

١٨

جي ٿِئا حَلُ حَبِيبَ سِين، سُمَهڻُ تَنِ صَوابُ
نيڻَ هيرائي ننڊَر سِين، خوش ڪِئائُون خُوابُ
اوسِيڙو عَذابُ، دِلئان دُورِ ٿَنِ ٿِئو.

١٩

نا اُميدي نُورُ، اُميدَ اُونداه اُن کي
سَندو ساجَنَ سُورُ، سَرِئو تَنِ سُکُ ٿِئو.

وائي

ڪِين اُنِي ۾ آهي،
هُوءِ جي جهُونا پَسجَنِ جهُوپڙا
اِنَ دَرِ سيئِي اَگهِئا جَنِ کي ڪونہ چِتائي
ڏاريان ياڻئِين ڏارِيُون، پاڻُ پِريان سِين ڪائي
”اِن اَولِيائِي تَحتَ قَبائِي“ پنهنجا پاڻُ پَراهي
”لا يَعرِفُهُم غيري“، پَرَ کي ڪِينَ پَسائي
پَنهنجِيون ڇَڏي پَٽُ ۾، رِڙهُ اُنِي جي رائي
خِذمَتَ ڪَرِ خُلقَ سِين، پاندُ گِچيءَ ۾ پائي.

داستان ستون

١

سَيئِي سُبحَان جي ڪَرِ حَوالي ڪَرَ
ٿِيءُ تَحقِيقُ تَسلِيمَ ۾ لاهِي غمَ وَهَمَ
قادِرُ ساڻُ ڪَرَمَ، حاصلُ ڪَري حاجَ تو.

٢

سَيئِي سَنئِين ڪَرِين، ڪومَ مُنجهائِين راهَ
سَجَڻَ جي صَلاحَ، لائُون لَگو ميڙِيين.

٣

تَنُ تَسبِيحَ، مَنُ مَڻِيُون، دِلِ دَنبُورو جَنِ
تَندُون جي طَلَبَ جِيُون وَحدَتَ سِرِ وَڄَنِ
”وَحدهُ لا شَرِيڪَ لَهُ“ اِهو راڳُ رَڳَنِ
سي سُتائِي سُونهَنِ، نِنڊَر عِبادَتَ اُنِ جي.

٤

ٿَڪَ مَ ويهج پِتين جي نُرِيي پاسِ نُرِي
ٻيلِيَنِ سِرِ ٻَرِي، مُنهُ پِٽي مَريج تون.

٥

جي ڪِيڙِيءَ پَرِ ڪَنبَنِ، نانگَ پِہ نَمَنِ اُنِ کي

١٨. جي ٿئا حَلُ حبيب سين= جيڪي پاڻ ”فنا“ ٿي، محبوب ۾ ملي هڪ ٿئا، جيڪي محبوب ۾ فنا ڪائي ملي هڪ ٿئا. سمهڻ تن صواب= سمهڻ تن لاءِ ثواب آهي. ١٩. انهن لاءِ ”نااميدي“، چڱي روشني آهي، ۽ اميد انهن لاءِ اونداه آهي. جن سَرِئو= جَن کي پَلئہ پيو، جن کي ساماڻو، جن کي ٿيو. وائي. ڪين= ڪين ڪجھ (= گهڻو ڪجھ). جهونا پسجن جهوپڙا= اهي جهوپڙا، جيڪي جهونا ٿا نظر اچن. ڪونہ چِتائي= جنکي ڪو ڪونہ ڏسي، جن ڏي ڪو ڪونہ نهاري. ڏاريا ان کي ڏاريو ڪري ياڻئين، پر هو پاڻ محبوبن سان گڏ ويهي ٿو ڪائي. د-٧: ١. سبحان= سڀ ساراه واري الله سائين ”سبحانه و تعالیٰ“. تحقيق= بلاشڪ، يقيني طور. تسليم= پاڻ کي الله جي سپرد ڪرڻ، الاهي رضا کي پنهنجو ڪري مڃڻ. تون تحقيق تسليم ۾ ٿيءُ= تون يقيني طور ”تسليم“ واري حالت ۾ ٿيءُ. حاصل ڪري حاج تو= تنهنجي حاجت پوري ڪري. تنهنجي طلب توکي حاصل ڪري ڏئي. ٢. سنئين ڪرين= (يا الله تون) سنئين واٽ سان لائين. سڄڻ جي صلاح= (الف) حضرت نبي ڪريم جي سفارش سان (ب) سڄڻائي جي صلاح موافق. لائون لگو= برو بدڪار. ٣. جن جو تن تسبيح آهي، من تسبيح وارو مڻيو آهي، ۽ دل الله جو نالو وڄندي دنبوري وانگر وڄي ٿي. تندون= دل جون، طلب جون، سڪ جون. وحدت سر وڄن= ”وحدت“ جي چوٽي تي وڄن. ”وَحده لاشريڪ لَهُ“= هو (الله) اڪيلي سر ۽ لاشريڪ آهي. سندس ڪو شريڪ ڪونهي. سي= اهي جن جو ذڪر پهرين سٽ ۾ شروع ٿئي ٿو. سونهن= سهڻا ٿا لڳن، انهن کي ائين جڳائي. ٤. ٿڪ مَ ويهج= ذري جيترو بہ نہ ويهج. پتين جو نُريو پاسو= اپرنديون پاسو، جتي پاڇو وَري ڇانءَ ٿئي، ۽ پَٽ نُري. پتين جي نُريي پاسي نُري= پتين جي انهيءَ ڇانءَ واري نُريل پاسي ٿڌو ٿي نہ ويهج (اتي هل ۽) ٻيلين سر ٻري= ساٿين سان گڏ گرميءَ ۾ پچي. منه پٽي مريج تون= غم ۽ ڏک ۾ پنهنجو پساه پورو ڪج. ٥. ڪيڙيءَ پر ڪنبن= ڪِڙِلي ڪان ڊڄن. انهين پئي پڄن= اهڙي ڊپ ۾ پڄي پاسو ڪن.

Marfat.com

آگو اَمُنُ ٿِنِ ڪري جي اِنهين پَئي پَچَنِ
مُشاهدو مَحبوب جو اَپَرُ لاءِ اُنهنِ
"اِن اولِيائِي تَحتَ قَبائِي"، ٻوڙا ڪِينَ ٻُجهَنِ
ڳُجَهان ڳُجُهه وَجِنِ، اَحدَ جي اِسرارَ ۾.

٦

چڱن ساڻ چڱائِيون، اِيئن سِيڪو هوءِ
تو جِئن ڪَري نہ ڪوءِ، ٻُچَنِ ساڻ ڀَلائِيُون.

٧

ويني جَنِي وَٽِ، ڏُکندو ڏاڍو ٿِئي
سا مَجلِسِ ٿِي مَٽِ، جي حاصُلُ هوءِ هزارَ جو.

٨

ويني جَنِي وَٽِ، ڏُکندو ڏورِ ٿِئي
تون ٿَنِي سِين ڪَٽِ، اوڏا اَڏي پَکڙا.

٩

جَنِي سَندِي جِيءَ ۾ پَتون پَتين ٻوڏُ
کَهڙو ڪَريين ڪوڏُ، هِنيَڙا پَسِي ٿَنِ کي.

١٠

جو کَهندُ سَهندُ سامُهُون، پِرتِ ٿِهين سِين پارِ
نِيهُ جَهِين سِين نِبَهي، ٿَنهَ سِين تون مَ تَوارِ
هَڏِ مَ واڻ وِسارِ، ٿِيءُ نِرالو نِبَري.

١١

مُورکَ مامَ نہ ٻُجهَڻا، آنکا جِها اَکَ
پَکا جي نہ سُپَکَ، مَ ڪَرِ ميڙو ٿَنِ سِين.

١٢

چُوندَنِ ڪِيمَ چَئيجُ، ويڻَ ورائي سامُهان
ڪا مَتَ قِيمَتَ جِهڙي، روزُ ڏَمَرَ ڪي ڏيجُ
ويڻَ مَ ورائيجِ، تہ سَبِ دَرِ سُهاڳِي ٿِئين.

١٣

سُٽِي ويڻَ ڪَنَنِ سِين وارِج ڪِيمَ وَري
هادِيءَ جي هِدايَتَ جِي آهي اِيءَ ڳَرِي
جَنِي ساهَ سَرِي، ٿَنِ مارِيو نفسُ ماڻِ سِين.

١٤

هو چُونئِي تون مَ چَئُہ واتان وَرائي
اَڳِ اَڳِرائِي جو ڪَري خطا سو ڪائي
پَلڪَ ۾ پائي، وِيو ڪيني وارو ڪِينڪِين.

١٥

اَڻَ چُوندَنِ ڪِين مَ چَئُہ، چُوندَنِ چِيو وِسارِ
اَنئِي پَهَرَ اَدَبَ سِين پَرَ اِهائِي پارِ
پايو مُنهَ مُونَنِ ۾ غُربَتَ ساڻ گُذارِ
مفتِي مَنجهِ وِهارِ، تہ قاضِي ڪاٽِيارو نہ ٿِئين.

مشاهدو= ديدار. اپر= وڏيڪ اهم. "ان اوليائي تحت قبائي"= تحقيق اولياء منهنجي جامي هيٺ آهن. ٻوڙا ڪين ٻجهن= اهي ٻوڙا ٿيو ڪين پيا ڪن لائن ۽ سمجهن (يعني پاڻ کي انهيءَ قول موجب مطمئن ڪين پيا ڪن تہ ڪو هو ڏٽيءَ کي ويجها آهن، پر پيا ڏٽي کي ڳولن ۽ اوڏاهين وجن). هو ڳجهوئي ڳجهو "احد" جي اسرار ۾ پيا وجن (هيڪڙائي حق واري ڳجهہ کي پيا ڳولين). ٦. ائين سيڪو هوءِ= ائين سيڪو ڪري. ٻچن= ٻڇڙن. ٧. ويني جني وٽ= جن وٽ ويهڻ سان، ويهڻ سببان. ڏکندو= سور، آزار. ٨. ڏور ٿئي= پري ٿئي. ڪٽ= گهار، گڏ گذار. ٩. ٻوڏ= ڪنهن جي طرفان (ڪاوڙ يا نفرت وارو جواب تہ:) "ٻوڏ!" يعني توتي ٻوڏ هجي، تون ٻڏي مر. ڪوڏ= خوشي. ١٠. جو کهند سهند سامهون= جيڪو چوندڙ ۽ سهندڙ سامهون، جيڪو سنئون سڌو سامهون چوي ٿو ۽ پڻ پاڻ سهي ٿو. نيہ= سڪ ۽ محبت. نِبهي= گذري اچي، پورو ٿي اچي. م توار= آڏو ورندي نہ ڏي، سوال جواب نہ ڪر. نرالو نڪري= پر تون نڪري نرالو ٿي هل. ١١. مورک= موڳا، احمق. مام= راز. نہ ٻجهڻا= نہ سمجهڻا، نہ سمجهڻ وارا. سپڪ= پڪا پڪل (جيڪي نرم ٿين ٿي نہ). ميڙو= ملاقات، گڏجاڻي. ١٢. چوندن= (گهٽ وڌ) چوندڙن. ويڻ= گفتا (جواب ۾). ويڻ ورائي سامهان= آڏو موٽائي جواب ۾ گفتا نہ ڪڍج. سڀ در= هر در، هر گهر، هرجاءِ. سهاڳي ٿئين= خُوشي مائين. ١٤. هو چُونئي= هو چون ٿي. واتان ورائي= وات مان موٽائي. ڪيني وارو= حسد وارو، اندر جي ساڙ وارو. ١٥. اڻ چوندن= اڻ چوندڙن. چوندن چيو= چوندڙن جيڪي چيو. مونن ۾= گوڏن ۾. مفتي= فتويٰ وارو. قاضي= اي قاضي، اي انصاف ڪندڙ. ڪاٽيارو= گلارو، قصور وار.

Marfat.com

١٦

هو چُوئِي تون مَ چَئہُ واتان واري وِيڻُ
سَڀِن سِين سَيدُ چَئي، مَنُ ماري کَرِ مِيڻُ
کانڊِ وَڏوئِي کيڻُ، کِيني مَنجهان کِينَ ٽِئي.

١٧

نَمِي کَمِي نِهارِ تون، ڏَمَرَ پاسو ڏُکُ
منجهان صَبُرَ سُکُ، جي سَنوارِئا سَمُجهِين.

١٨

نَمِي کَمِي نِهارِ تون، ڏَمَرُ ڏولائو
ٽِيين ساجائو، جي اُيِيين اِنهِين پيرِ تي.

١٩

کَمُ کَمَندَنِ کَئِيو، هارايو هُوڙهَنِ
چَکيو نہ چُوندَنِ، هُو جو ساءُ صَبَرُ جو.

وائي

مَوتُ مُندَ نہ آهي، تائِبُ ٿِئو تَکڙا
”عَجلوا بالتوبة قبلَ المَوتُ“، وِيهہُ تون وِيرَمَ لاهي
پِريان کارَڻِ پاڻَ کي سِگهو وِيهہ سَنباهي
اَجَلُ اَسارَنِ کي کامَ وَٺيو تو کاهي
وِڏائِين وَڏَڻَ لئي گِڻُ کُهاڙِيءَ پاهي
عِمَارَتُون اَنڌَنِ چِيون ڍاهيو تو ڍاهي
نبا گهوٽ گهَرَنِ ڏي کِنهِ وَڏِيءَ وِيرَ وَناهي
اُتي عبداللطيفُ چَئي، نِبَا کَڦَنَ پَراهي.

---

١٦. کانڊ= صبر، سهپ. کيڻ= طعام. ١٧. نمي= نئڙت ڪري. ڪمي= صبر ڪري، سَهِي. ١٨. ڏمر ڏولائو= ڏمر ڪرڻ وارو رستو آهي. ٽيين ساجائو= تون هوند ساجاء وارو ٿئين. ايِيين= بيهين انهي پير تي، انهي رستي تي. انهيءَ اصول تي.
١٩. ڪمندن= جيڪي سهن ۽ صبر ڪن. هوڙهن= جيڪي تکڙ ۽ تيزي ڪن. ساء صبر جو= صبر جو مٺو ساء، مٺو ذائقو. وائي. موت مند نہ آهي= موت جي اچڻ جي ڪا مند نہ آهي (ڪنهن وقت بہ اچي سگهي ٿو). ”عَجلُو بالتوبة قبل الموت= تکڙا ٿي توبهہ ڪريو موت کان اڳ. ويرم لاهي= دير کي ڇڏي. اسارن کي= ويسرن کي، غافلن کي. موٽ، وڍڻ (مارڻ) لاءِ ڳِن کهاڙيءَ ۾ وڌو. وناهي= پرٽائي.

Marfat.com

سُر مارئي

'سُر مارئي' جو پس منظر عمر مارئي جو قصو آهي جيڪو وطن جي حب ۽ محبت جو داستان آهي: اهو سنڌ جي هڪ ڳوناٺي نياڻيءَ جي ست سيل ۽ سنڌ جي هڪ عادل بادشاه جي صبر ۽ انصاف جو داستان آهي. هن ۾ جهوپڙين ۾ رهندڙ جهانگين جي ڏکي مگر آجي ۽ محبت ڀري رهڻي ڪهڻي کي، ماڙين محلن ۾ رهندڙن جي عيش آرام واري زندگيءَ تي فوقيت ڏنل آهي. هي سنڌ جي غريبن جي اشرافت ۽ خودداري جو داستان آهي، بلڪ سنڌ جي اعليٰ سماجي قدرن جو آئينو آهي جنهن ڪري صدين کان وٺي سنڌ ۾ هنڌين ماڳين مشهور رهيو آهي.

'وطن جي حب' هن سُر جو مرڪزي موضوع آهي، ۽ مارئي جو ڪردار انهيءَ حب ۽ پيار جو روح آهي. حقيقي پيار صرف ملڪ يا ملڪ جي ماڻهن ۽ مائٽن جي ڪري نہ آهي، پر سندن زندگي جي اعليٰ قدرن، اخلاقي خوبين ۽ ڳڻن ڳالهين جي ڪري آهي، جن کي شاه صاحب هن سُر جي بيتن ۽ داستانن ۾ سهڻائيءَ نموني سان ساراهيو آهي.

داستان پهريون

١

اَوَلُ نامُ اَللهَ جو مِڙنِئُون مَتاهُون:
ڪِئن ڪَري قَبُوليان عُمَرَ کي آئُون!
رازِقَ رَضائُون، مون مَٿي تي مَڃِيُون.

٢

وَطَنُ مُون مَلِيرُ، قَضا آنديِسِ ڪوٽَ ۾
چانڪِ پيئنديِسِ پِرينءَ سِين، پاٽُرَ جو پَنِيرُ
هاجا ڪِئو هَمِيرُ، بِاللهِ ني ٿو بَندَ ۾.

٣

بِاللهِ آهيان بَندَ ۾، ڏُٺان ڪِيئن ڏُبَرُ
وِيڻَ وَراڻِي ناه ڪا، سومَرو سَبَرُ
مِيان! مهربانُ ڪرين اِلاهي عُمَرُ
ويڙِ پَسان سو وَرُ، جيڏانهَ عالَمَ آسرو.

٤

ڪُوءِ آسُون عُمَرڪوٽَ جون، وَرُ جهنگَرُ ۾ جهُوپي
جو اَباڻَن اَڏيو ڳُڻَن سِين ڳُوپي
وِينديِسِ وِيڙيچَن ڏي، لوهُ پَڄِي لُوپي
ڇيڙَ آءٌ ڇُوپي، سِڪَ لاهِينديِسِ سومرا!

٥

ڪُوءِ آسُون عُمَرڪوٽَ جون، وَرُ وِهَڻُ وَسِڪاري
منهنجو ٽُورُ ٽلِيَن ۾ / چِيهَا ٿو چاري
مَري رَهنديِسِ ماڳهين ساهيڙيون ساري
ڍِائِي ڍَٺَ ڏاري، اَٿَمِ اُني مِينهڙين.

٦

ٺنگان آهيون نِگَٺا اَسين مارُوءَ لوڪَ
ٿَرَ کي پانيُون ٽوڪَ، جو ڍَڪُ ڍِانيئڙَنِ جو.

د-١:١. مڙنئون متاهون= سڀني کان مٿي. رازق رضائون= رازق جون رضائون. ٢ چانڪ= چوان تہ جيڪر پاٽر= ٿر سان لاڳو هڪ علائقي جو نالو. پنير= اڪڙي مثل هڪ وڏو ٻوٽو ۽ ان جي ٻج وارا ڦوٽا، ڪَپُٽي. هاجا= وڏا ظلم. همير= امير، بادشاه (عمر سومرو). بالله= قسم الله جو. ني ٿو= ڪٽي ٿو وڃي. ٣. ڏٻُرُ= سادا ٽلها ڪپڙا، رلُيون ۽ رلڪا. وڻ وراڻي= گفتي جو جواب، سوال جواب. سومرو= سومرو بادشاه. سبر= ڏاڍو ميان. الاهي= ڏٺي، عمر کي مهربان ڪرين. ان جي من ۾ مهر وجهين. ويڙ= ويڙ ۾، پنهنجي جهنگ واري جوءِ ۾. جيڏانه= جنهن ڏانهن. ٤ ڪوءِ= ڪوهہ ۾ پون! آسون= اميدون، خواهشون. وَرُ= پَل، مر. جهنگر ۾ جهوپي= جهوپي ۾ جهنگر. جهنگر= پراڻو ٽورڙو سادو سامان. ڳڻن سان= چڱن لڇڻن سان، سُلڇڻاين سان. ڳوپي= چڪي سوڙهو ڪري (اڏيو). لوپي= لَٽي ڦري پڃي. ٥. وسڪاري وسڪاري ۾، ساوڻ جي مينهن ۾. ٽور= سَڻُ، مون جيڏيون ۽ مون جيڏا. تلي (جمع) تليون= ڀٽن جي وچ ۾ هيناهين سڌي زمين. چيها= چيهو گاه. ڍائي= مقرر جاءِ جتي ملڻ جو انجام (اصل پڙهڻي 'ڍيئي' آهي، پر ڍائي يا ڍائي وڌيڪ معروف آهي. چوڻي: 'چور پڃندا ڍايون ڪندا' يعني جاءِ مقرر ڪندا تہ سڀ اتي اچي گڏجن). ٦. ٺنگان- (لفظي معنيٰ ٺنگ وڙ ڪان (اصطلاحي معنيٰ) عام ريت رسم کان. نگٺا= نڪتا، جدا ٿيا. ٽوڪ= وڏي وَٽ. ڍانيئڙن جو= ڍٺ ۾ رهندڙن جو (ڍٺ، ٿر جو هڪ ڀاڱو آهي).

Marfat.com

٧

سَدا جَنِ پَرياڻُ، پانڌي پَکي لَڏَ جو
وِئا ڳِڻَنِ ساڻُ، مارُوئڙا ٿَرِ اُڪِري.

٨

وِئا ڳِڻَنِ ئي ساڻُ، مارُوئڙا ٿَرِ اُڪِري
ٿَني پُڄاڻا هاڻِ، جاڙَ جِيان ٿي جيڏِيُون.

٩

اوڏا جان هُئا، تان نِتُ نِياپا آئِيا
مارُوئڙا مَليرَ ڏي واري وَڳَ وِئا
ٿَني ڏُونهَ ڪِئا، ڏيئي ڏوراپا چائِيان.

١٠

"اَلَستُ بِرَبڪُم" جَڏهن ڪَنِ پِيومِ
"قالُوا بَليٰ" قلبَ سِين تَڏهن تِتِ چِيومِ
تَهين ويرَ ڪِيومِ، وَچَنُ ويڙِيچَنِ سِين.

١١

نَڪا "ڪُن فَيَڪُونُ" هُئِي، نَڪا مُورتَ ماهَ
نَڪا سُڌِ ثَواب جِي، نَڪو غَرضُ گُناهَ
هيڪائِي هيڪُ هُئِي، وَحدانيتَ واهَ
لَکيائِين لَطِيفُ چَئي، اُتِ ڳُجهاندَرَ ڳاهَ
اَکيَنِ ۽ ارواحَ، سائي ساجاءِ سومرا.

١٢

نَڪا "ڪُن فَيَڪُونُ" هُئِي، نَڪو لِڱَ لَحمُ
بَنيو هو نہ بُتَ ۾ اجان ڪو آدَمُ
مون ماروءَ سِين سَڱُ، سوئِي آهي سومَرا.

١٣

چَئِي "ڪُن فَيَڪُون" جَڏِ خَلقِيا رُوحَ خُدا
ڳُڏُ جِتِ ڳُذرانُ هو، جَڙَ لَڳِي تِنهِ جاء
مون ماروءَ سِين ساجاءِ، سائي آهي سومَرا.

١٤

نَڪا "ڪُن فَيَڪُونُ" هُئِي، نَڪا هُونگَ نہ هُون
سَڄڻُ تِنهِ ساعتَ ۾ اُيِي ڏِناسُون
مون مَنَ تَڏهانڪُون، مِلِي ملاقاتَ ڪِي.

١٥

قِسمَتَ قِيدُ قَويءُ، ناتَ ڪيرَ اچي هِن ڪوٽَ ۾
آٽي لِکيي لوحَ جي هندُ ڏيکاريُمِ هِيءُ
پَرچِي ڪِينَ پَهُنوارَ ڪِيءُ، جانِ جُسو ۽ جِيءُ
راجا راضي ٿِيءُ، تہ مارُنِ مِلي مارُئِي.

١٦

قِسمَتَ قِيد ڪِيَاسِ، ناتَ ڪيرَ اچي هِنَ ڪوٽَ ۾
"وَنَحنُ اَقرَبُ اِلَيهِ مِن حَبلِ الوَرِيدِ"، وَطِنَ آءٌ ويٺِياسِ

---

٧. پرياڻ= پَهہُ، خيال، ڏس پتو، اهڃاڻ: جن جو پار پتو ۽ پهہ اهو جو سدائين پکي جي لڏ سان پنڌ ۾ (پانڌي) آهن. سي پنهنجا ڳڻ ساڻ کڻي، ٿر لنگهي اڳتي هليا ويا. ٨. وئا ڳڻن ئي ساڻ= پنهنجا سيہ ڳڻ پاڻ سان کڻي وئا. جاڙ جيان ٿي= پاڻ کي ڏکيو ڪري جيان ٿي، اجايو جيان پئي. ١٠. "اَلَستُ بِرَبڪُم"= (خالق ڏٺي روحن کان پڇيو تہ). 'ڇا آئون اوهان جو رَب (پالڻهار) ناهيان؟ "قالوابَليٰ"= (روحن) چيو تہ" هائو" (بيشڪ، برابر). تهين وير= ان مهل (جڏهن ڏٺي تعاليٰ روح خلقيا ۽ ڪانئن پڇيو). وچن ڪيوم= هائو چئي وعدو ڪيوم. مفلوظات صبغت الله شاه رحہ ۾ هيءَ بيت انهيءَ طرح ڏنل آهي ۽ پڻ هيٺينءَ طرح فارسيءَ ۾ ان جو ترجمو ڪيل آهي:

آواز الست ازان روکه در گوش آمد "قالوابَليٰ" بصدق قلب
آن گاه گفته امر- ازان گاه شده ست مرا رفتن بجانب ويريچيان، اي دوستان.

١١. "ڪُن فَيَڪُون" (قرآن شريف جي آيت جا الفاظ)= ٿيءُ، پوءِ ٿي پوي ٿو. (الله تعاليٰ جڏهن ڪا شيءِ خلقي ٿو تہ امر ڪري ٿو تہ "ڪُن" (= ٿيءُ)؛ پوءِ اها شيءِ ٿي پوي ٿي. نڪا مورت ماہ= نڪا چنبر جي صورت (هئي). ثواب ۽ گناه جو بہ وجود ڪونہ هو. فقط 'الله' جي هيڪڙائي يا وحدانيت هئي. ڳجهاندر ڳاہ= راز وارو راز. سائي ساجاءِ= ساڳي سڪ ۽ سچائي واري ساجاءِ پنهنجي ماروءِ سان. ١٢. لڱ= جسم، عضوو. لحم= گوشت. بت ۾= بت جي صورت ۾. ١٤. نڪا هونگ نہ هون= نہ ڪو آواز هو نہ ڪو پڙلاءِ. اُيِي ڏِناسون= سڄڻ بيٺو هو ۽ اسان سندس آڏو پئي ڏٺاسون (اسان کي ان ساعت ۾ بہ سڄڻ پئي ڏٺو). ١٥. قسمت قيد= قسمت جو قيد، قسمت ۾ لکيل قيد، نصيب ۾ لکيل بنديخانو. قوي= جنهن مان ماڻهو ڀڄي نہ سگهي. لکيي لوح جي= لوح قلم جي لکيي. ٦. وَ نَحن اَقربُ اليهِ مِن حَبل الوَرِيد= اسين ان کي ساه واري رڳ کان ويجها آهيون (قرآن شريف)= الله تعاليٰ پنهنجي بندي کي سندس ساه واري رڳ کان ويجهو آهي.

Marfat.com

مارُنِ کي مِلَندياسِ، ڪونيون چَڏي ڪوٽ جون.

١٧

"قَيدُ المآءِ" ٽِئوم، هِتِ اڙانگِي گهارِيَان
"هِناڪَ جِسمِي وَالفُوادُ لَدَيڪُمَ"، هِنيُون هُتِ سَندومِ
قادِرُ شالَ ڪَندومِ، ميڙائو سِين مارُوئِين.

١٨

"قَيدُ المآءِ" ڪَهَنِ جو، سو مُون پاند پِئو
"جَفَ القَلمُ بِمَا هُو ڪائِنُ"، وَهِي قَلمُ وِئو
اِيءُ قضا ڪَرُ ڪِئو، جِئن ٿرِ مارُوُ آءٌ ماڙيِين.

١٩

جِهَڙو "قَيدُ المآءِ"، تهڙو بَندُ نہ ڪو پِئو
"جَفُ القَلَمُ بِمَا هُوَ ڪائِنُ"، لَهِي نہ تِرُ تِئا
عُمَرَ تو هَٿا، شالَ آجائِي ٿِئي آجڙيِين.

٢٠

گهنگهَرُ گهارَڻُ مون ٿِئو، رءَ اعرابِينِ اِتِ
"بَڪَتِ العَينَينِ فِي هَواڪَ دَما"، پُڄان ساڻُ پِرتِ
مون اڪيون تَنُ تِتِ، جِتي جَنبُ جِيڏِيين.

٢١

هي هَندُ ماڙيون هاڻِ، ساڙيان سَبَ ڏيهينِ ري
"ڪُلُ شَيٍ يَرجِعُ اِليٰ اَصلِهِ"، تِي جهجان جهانگِينَ ڪاڻِ
پِرِي پنهنجي ياڻِ، پَسان مُلڪُ مَلِيرَ جو.

وائي

پَرچَنِ شالَ پنهوارَ،
ڍولا مارُوُ مون سين
پَرچَنِ وو!
پائي آيَسِ پاندَ ۾ اوگُڻَ عيبَ اَپارَ
مون مُورائِين مَدِيُون، آهِينِ سيڻ سَتارَ
قضا آنديس ڪوٽ ۾ لڪيي جي لَغارَ
ميخون محبت سَنديُون هنيڙي منجهہ هَزارَ
اَٿا مِينه مَليرَ ۾ ٿَرِ ٿَرِ پوءِ ٿوارَ
مُون جيڏيون مليرِ ۾ پِيَنِ پِسُ پَهَنوارَ
عمر چاريان ان جا بَڪرَ شالَ بِيهارَ
آهِين عبداللطيف چَئي سَرَها سيڻ سَنگهارَ.

داستان ٻيو

١

اونِي ڳونِي آڻِيين ڪو هُتي جو هِتِ هيرَ
تہ ڪِنا جي ڪوٽن جا سي ٿين سُرَها سيرَ
آءٌ تہ اڪيين اُگهان، جي پائِرُ ڏِئِين پيرَ
لِلهِ لَڳَ لَطِيفُ چَئي، توٖن لاءِ ڪِيمَ اويرَ
ڪونيين گهاري ڪيرَ، مَحلين مُنجهي مون هِنيُون.

٢

اَللهَ اونِي آڻِيين، جي نِيَاپا نِينِ
آءٌ اُنِي جي آهِيان، توٽي مون نہ مَڄينِ
مَسُ مُنهنجي هٿ ۾ ڪاغذ ڪي آڻِينِ
لُڙڪَ نہ لِڪَڻُ ڏِينِ، ڪِرِئو پُونِ قَلمَ تي.

١٧. قيدالماءِ= پاڻيءَ جو قيد، داڻي پاڻي جو قيد (جتي داڻو نصيب ۾ لکيل هوندو، اوَس اتي ئي گهارڻو پوندو. هِناڪَ جِسمِي- الخ= هتي منهنجو جسم آهي ۽ دل اوهان وٽ آهي. ١٨. ڪهن جو= جيڪو چون ٿا، جنهن جي ڳالهہ ٿا ڪن. مون پاند پئو= منهنجي پاند ۾ پيو، مون کي مليو. جَفَ القلمَ- الخ= قلم سڪي ويو ان وقت جيڪي هن لکيو (جيڪو لکيائين سو لکيائينءَ ۽ سڪي ويو). قضا= ازل واري فيصلي. ١٩. لهي نہ تِرو تِئا= تتان تر جيترو بہ نہ گهٽجي. آجڙيين= آجڙين کي، پهنوارين کي. ٢٠. گهنگهر گهارڻ= ڏکيا ڏينهن ڪاٽڻ. رءِ اعرابين= بَدوين کان سواءِ (استعاره طور)، ٿر ٻر ۾ رهندڙ ماروئڙن کان سواءِ. بَڪَت العَينين فِي هَواڪَ دَما= تنهنجي سڪ سوز ۾ اکيون رت رنيون. تن تت= جسم اُتي جتي جنم جيڏيين. ٢١. ڪُلُ شيءِ يَرجِعُ اِليٰ اصله= سڀڪا شيءِ پنهنجي اصليت ڏانهن ٿي موٽي. پري= ڦري، وري، وري خوش ٿي. پنهنجي ياڻ= پنهنجي ياڻ تي= پنهنجي حال جي ياڻ تي، پنهنجي ماڳ تي.
د- ٢: ١. اونِي= اي اونِي قاصد. ڳونِي آڻيين= جيڪر تون منهنجو ڪو ڳوٽ وارو ونِي اچين. ڪنا= گندا. سير= گس، گهٽيون. سرها ٿين= خوشبوءِ وارا ٿين، صاف سهڻا لڳن. جي پائر ڏئين پير= جيڪي پير هن پائر ۾ ڏنا (جن پيرن سان هو منهنجي وطن ۾ گهميو). ڪوٽين= (ڪوٽ جي) ڪوٽين ۾.

Marfat.com

٣

پُهِي سُکُ پيرين کيهَ، ڪو نيهَ نِيَاپو آئِيو!
اَتِ اُڪَندِي آهِيان، تِنِ ڏوٿِين تِنِ ڏيهَ
سَندِي جا ساٿِيهہ، کيهَ ڳُٺُوري پانئِيان.

٤

نَڪو اير نہ پيرُ، نَڪو اوٺِي آئِيو
مون وَٽِ آيو ڪونہ ڪو پائُران پَري پيرُ
ڪِتابَتُون ڪيرُ، ڏِيندُم ڍِهايَنِ جيون.

٥

نہ ڪا خَبَرَ نہ ڪو خوابُ، نَڪو اوٺِي آئِيو
هُتي جَنِ هِت اچي ڏنو ڪونہ جَوابُ
هَمِيرَنِ حِسابُ، ڪُهُ جاڻان ڪِيئن ٿئو!

٦

اُتان اوٺِي آئِيو، خَبَرَ اِيءَ ڳَري:
وِسارِج مَ وَرَ ڪي، پَئجُ مُنڌ مَري
وِيندِينءَ اُتِ وَري، ڪو ڏِينهُ آهِين ڪوٽَ ۾.

٧

اُتان اوٺِي آئِيو، خَبَرَ ڪِينءَ ڳَري
بِنهِي پارين ٻاجهہ تي، پَٽُ مَ مُنڌ مَري
وِيندِينءَ ويڙ وَري، ملير اُنِي مِينهَڙين.

٨

ڪو ڏِينهُ آهِين ڪوٽَ ۾، لوئِي هَڏ مَ لاهِ
ڪامَڻِ آنهِ جي ڪُرَ جِي آڏِ وَڏائِي
هِتِ مَ پاڙِج هيڪڙو پائُرَ جي پَساهَ
سَتِي سِيلُ نِباهِ، مَلِيرِ وِيندينءَ مارُئِي.

٩

عُمرَ اوٺِي آئِيو ڪاڪاٽِئان ڪالَ
اُنا مِينهَ مَلِيرَ ۾، جَرَ ٿَرَ پَرِئا جالَ
هَئي مُنهِنجي حالَ، جِئَن مُندُون سارِئو نہ مَران.

١٠

جو ڏيهَ ڏاڏاڻِئان آئيو، پيرين تِنهِ پُئان
سانگاڻيئون سيد چَئِي، سَنديون چِتِ چُئان
هِتِي تان نہ هُئان، حَرفَ لَتِي هيڪَڙي.

١١

جو ڏيهَ ڏاڏاڻِئان آئيو، ڏِنُم تِنهِ طعنو:
سَرتِيَنِ سِيلُ چَئايو، جورِ هَٽِي جانو
پائي ويهُ مَ پَلنگين، ڳچيءَ سِرِ ڳانو
مٿان لَڪَ، لَطِيفُ چَئِي، ڪانءِ مَ خزانو
ٽِئو سَڌُ سَمانو، حَرفَ لَتِي هيڪَڙي.

١٢

عمرَ مارُئڙِنِ جو ٿَرَ ٿَرَ اَندرِ ٿانءُ
سَڀَ ٿُنهنجو سومرا وِينا ڳِنهَنِ نانءُ
اُتي وِيندِيَسِ آنءُ، لوئيءَ لَڄَ مَتِي ڪَري.

٣. پُهي سُک پيرين کيهَ= قاصد سکيو هجي ۽ پير مٿيءَ هاٿا هجن! (هي قاصد کي مبارک جو سلام هو تہ هک آيو آهي! وڌو پنڌ ڪري آيو آهي). ڪو نيه نياپو آئيو= اي قاصد، سڄڻن طرفان ڪو محبت جو پيغام آيو آهي. (= آندو اٿئي؟) اَت= تمام گهڻو. کيہ= سنهڙي مٽي، دَز. ٤. نڪو اير نہ پير= (محاورو) هن طرف ڪو اچڻ وارو ڪونهي، ڪنهن جي اچڻ جو اهڃاڻ گمان ڪونهي. پائران= پائر مان= منهنجي ساٿيهہ مان. ڪتابتون= لکتون. ڍاهين جون= ڏيهہ وارن جون. ٨. آنهِ جي= اوهان جي. ڪُر جي= پيڙهي پُري جي. آڏ وڏائي، فخر ۽ آبرو. پائر جي پساه= وطن جي دم برابر هتان جو هڪڙو ساه بہ برابر نہ ڪج. ستي= اي سَتيا واري، اي پاڪباز! ٩. ڪاڪاٽئان= (ڪاڪو = چاچو) ڪاڪي جن وٽان، اباڻي پار ڪان. پرئا جال= سڀ جهجهي پاڻيءَ سان پرجي ويا. ١٠. پئان= پوان. سانگائيتيون= سانگي سان، موقعي سان. مهلائيتيون (ميارون). سنديون چت= دل من واريون. چئان= چوان. حرف لتي هيڪڙي= ان هک ميار لتي (اها ميار تہ آءٌ ڪا هت خوش ٿي ويٺي آهيان يا مون ست سيل نہ رکيو آهي؛ عمر بادشاه مون کي ست سيل جي تصديق سان آجو ڪندو تہ اها ميار لهي ويندي ۽ آءٌ بنا دير موٽي پنهنجن مارن وٽ وينديس). ١١. سيل چوائيو= ست سيل رکڻ جو تاڪيد چوائي موڪليو. جور هٽي جانو= زور وارو جانو پري، وڏي منت ڪري. لک= ڏکيو لنگهہ، ڏکي آزمايش وقت. ڪانء مَ= ساڙ مَ، جلاءِ مَ. خزانو= سونهن ۽ ست سير جو خزانو. سَمانو= سولو، خير ۽ مانَ وارو. ١٢. ٿانء= ٿاءُ، ماڳ، مڪان. لوئيءَ لج متي ڪري= لوئي جي لڄ کي مٿاهون ڪري، لوئي جي لڄ سان مٿي کي ڍڪي.

Marfat.com

۱۳

عُمرَ ماروئڙنِ جا ٿرَ ٿرَ اَندر ٽاڪَ
لاٽائُون لَطِيفُ چَئي مَٽان لوئِيءَ لاڪَ
عُمرَ اتمِ آڪَ، پھرِئو ٽِي پَن چَران.

۱٤

ٿَرَ لَيا، ٽاڏيلَ ٿي، پھرئو چَرنِ پَنَ
هنيَڙي راتِ اُڪِيرئو، مارُوءَ ڪارڻِ مَنَ
زيريون لاهِ ضعِيفَ تان، اَلا ڪَرِ اَمَنَ
سَرتيَنَ ساڻُ سَمُنَ، مُنهنجِي ونئي وَلهارَنِ ۾.

۱۵

سي ٽاريلا ٿرَنِ ۾، جي مان گھڻُ گھُري
وَطَنِ وَسَ وَسنديُون، هنيَڙي نِتُ هُري
اَندرِ چِٽَ چُري، وِرهُ ويڙيچَنِ جو.

۱٦

سَهسين سيبا ڪَنجُري، لوئِي لِيڙ ٽِيامِ
اباڻَنِ جي آسَري ڪَتي ڪانہ ڪِيامِ
جا ڍِتِ ڍِڪييام، تِنه جو پَرورَ پَنُ رهائِيين.

۱۷

سَهسين سيبا ڪَنجُري، لِيڙُون ٽِي لوئي
واسي وارَ نہ ويڙهِيَان، ڏارين سِين ڏوئِي
مَليرُ مڙوئِي، مَرَڪِي شالَ مَلهائِيان.

۱۸

سِبِي سِيبا ڏي، پوريءَ نِيهُ نہ لَڄِئو
ڪَتيءَ وَٽِيون ڪَتِيون، سِبِي سيري سي:
مَڃُڻُ چُونمِ ڪي، تہ لَڄائِيي ٿرَ ڄائِيُون.

۱۹

اَڳڙيارو ڪَنجرو، لوئِي سِين لِيڙَنِ
ڀِهڙو حالُ ونئي ڪري، وڃان مَنجهہ ٿَرَنِ
مارُو مانَ چَون، هُئِي اَسانهين آسَري.

۲۰

سَتِيءَ ڳالهہ سُئِي، سَرتين سِنجَڻُ ڇَڏِئو:
'ماروئڙي محلن ۾، اڳي ڪانہ هُئِي
عُمرَ آءٌ نہ مُئِي، اِنَ اويائِان آڳَ ۾.

۲۱

ماڙيءَ چَڙهِي سُومَرا، آءٌ هَڏِ لڄاڻِي
هَٽان مون مَر هارجي، پاٽُرَ جو پاٽِي
ٻولِي ٻاٻاڻِي، ونئي شالَ ويڙِ وڃان.

۱۳. ٽاڪ= رهڻ ويهڻ جا هنڌ. لاٽائون= مارن (هت مند ۾) لوئيءَ تان لاڪ لاٿي، لوئي کي لاڪ سان رتائون. آڪ= شايد. "آڪُ" يا "آڪَ" جي ڪا ٻي معنيٰ هجي جيڪا هن وقت معلوم ناهي. جيڪا معنيٰ 'آڪه' (سرائڪي)'آکڻ' مان'اکَ' يعني چوڻ ۽ اَمُر (مارن چيو تہ لوئي نہ لاهجان). پوئين فقري پھرئو مارئي عمر. ۱٤. لَيا= پريا (مينهن جي وسڪارن سان). ٽاڏيل= ٽاڏل، تڏائي (مُند جي). پھرئو= مال سان گڏ پھرئو، مال سان گڏ مال ڀھرائي هليو. پنَ چرن= گاه چرن= مال کي گاه چارين. زيريون= پيرن واريون لوهيون ڪڙيون، پيرن جا بند. سمُن= گڏجاڻي جو انجام. ۱۵. جي مان گھڻ گھري= جن کي منهنجو اندر ساري. ۱٦ سيبا= ٽوپا. ڪنجرو (ڪنجري)= چولو (چولي جنهن جي پويان. پُٺي خالي). ڪانہ ڪيام= مون ڪانہ ڪئي، ڪانہ پاتي. ڍِٽ ڍِڪييام= ڍِٽ ۾ جا ڍِڪيم (پاتم)، جا ڍِت مون کي ڍِڪائي (پارائي) .پن رهائيين= پردو رکين. ۱۷. ليڙون= ريڙون، ڏاڳا ڏاڳا. واسي= خوشبوءِ سان سُرها ڪري. ڏارين سين ڏوئي= ڏارين سان گڏ ويهي ڏوئي. مرڪي= مان واري ٿي. ۱۸. پوريءَ نيه نہ لڄئو= ويچاري سڪ ۽ محبت جو ناتو نہ لڄايو. سيري = سِرڪائي (سوليون ڪري). (ٻي پڙهڻي) ڳوريءَ نيه نہ ڪڇوئي". ڪَڇُوئو= چولو. نيه= پيار= سانگو. چولي جو سانگو نٽي ڪري ۽ پٺي ان کي سُيون هڻي ۽ سيبا ڏئي. ۱۹. اڳڙيارو= اڳڙين وارو= ڦاٽل، جنهن کي اڳڙيون لڳل هجن. ۲۰. سَتيءَ ڳالهہ= ستيءَ جي ڳالهہ (مارئيءَ جي ڳالهہ تہ هوءَ وڃي عمر بادشاهہ جي محل ۾ ويٺي آهي). سُئي= پڌري ٿي، سئي ٻڌي ٿي. سنجڻ= ورت واري پاٽي ڪيڻ. ماروئڙي- الخ= (اها ڳالهہ) اَن اويائان= ان طعني مهڻي کان. ۲۱. لڄاڻي= لڄي ٿيس. پاٽر جو پاٽي منهنجيٰ هٽان نہ هارجي، وطن جي لڄ ۽ ساک منهنجي هٽان ڪچي نہ ٿئي. ٻولي ٻاٻاڻي= اباڻن جي ٻولي (تہ لوئيءَ جي لڄ رهي).

Marfat.com

٢٢

هِڪُ سِري هِڪُ ساهُ، ٻئو ناه جو ٻئي ڏيان
ڄاڻي هڪ اللهَ، سو تان ڪِيتَ خريدَ ڪِئو.

٢٣

هنيون هڪ هُئو، سو پُرزا تي پئو
ڪِين ڪيرين، ڪِين ٻيرين، ڪين وَلهارين وِئو
مُنيءَ موٽ ٿِئو، تون ٿو ساهِ ڳَٽائين سُومَرا.

٢٤

هنِيُون هِڪُ هُئومِ، جو مون ڏنو پرينءَ کي
ٻئو تان ڪون ڪِئومِ، جو آءٌ آڇيان عام کي.

وائي

ويڙيچَنِ ڏي ويندِي، عُمرَ!

آئون ماروئڙن ڏي وِيندِي
ڏيهَ ڏاڏاٽين پَکڙين
سَگَر ساهيڙين سين، ساٿيهَ مَنجهه سَٽِيندي
اُنا مينهن مَليرَ ۾، ڏاڳا ڏٻرَ ڏُوندِي
گولُون گولاڙَنِ جون جهپي ساڻُ جهَٽِيندِي
ڪوڪَڙَ ڪُنديرَنِ ۾، ڦُوڪِئو ڦَڪَ پَرِيندِي
عيدَنِ ٻَرادَنِ تي ڪيهَ مانڌاٽا ڪِيندي
وجي شال وَطَنِ ۾ ڪِرڙَ ڦُوت ڪَرِيندِي
جهُوپا جهانگيڙَن جا، آءٌ ماڙِينِ تي نہ مَنِيندِي.

داستان ٽريو

١

مينديا ڏوءِ نہ مارُئِي، پيِيَسِ پَهُنواريون چِتِ
راڄ رُئاري، هَنجهُون هاري، هِيءَ هُتِي جي هِتِ
آهِسِ پاٽُرَ پارَ جو ڪِجَڻُ ۽ ڪَپَتِ
وِينگسِ ويڙيچَنِ رءَ مَسَ سُٽِي ڪا مَتِ
سُومَرا سُپَتِ، ڪَرِ تہ ڪوٽِئان نِڪَرِي.

٢

مينديا ڏوءِ نہ مارُئي، آهِسِ مَنِ مَليرُ
ڪَڍِي تہ ڪاڻِ لَهِي هِتان هيءَ هَميرُ
ڪاٽُرِ پِيَنِ ڪِيرُ، جي امانَتَ اُتِ وِڃي.

٣

مِينديا ڏوءِ نہ مارُئي، نہ ڪَلِي نہ ڪاءِ
عُمرَ جي انصافَ جا ويني واساما ڳاءِ:
هيءَ جا ڪِيَئِي هاءِ، سا مَهندان اِينديئِي مُنهَ ۾.

٤

مِينديا ڏوءِ نہ مارُئي، ٿِيَسِ ڳِرنديون وارَ
سَتيءَ سيئي سارِيا جي پاٽُرَ جا پَهُنوارَ
عُمَرَ اُنهون ڏارَ، مُورِ نہ وِهي ماڙِيين.

٥

مِينديا ڏوءِ نہ مارُئي، مَحلين مارُوئان ڏارَ
پايو ميٽُ مَليرَ ري مُنڊ نہ ويڙهي وارَ

---

٢٣. ڪيربون ۽ ٻيريون= ٽر جا ٻہ وڻ (ڪيرِ ۽ ٻير). ولهارُ= چن، هيٺاهين نشيب واري زمين جنهن ۾ وڻ هجن ۽ پوسل هجي. ساه= سِي ڳهہ (سرڪان ونئي پيرن تائين)، 'ڳهن جي ساهُ'. ڳٽائين= ڏٿين (گهڙائين= نئين سر تيار ڪرائين). وائي. پکڙين= پکڙن ۾، پکن ۾. سٽيندي= ڪُٽيندي، ڇاٽيندي. ڏاڳا ڏٻر= رليون رلڪا. ڪوڪڙ= سڪل پيرون. ڪنديرن ۾= ٿاون ۾ جن ۾ ڪوڪڙ رکيل آهي. د-٣-١: مينديا= سامهان ڳتيل وار. پاٽر پار جو= پاٽر واري ملڪ جو، پنهنجي وطن جو. ڪجڻ ۽ ڪپت= مسلمسل ڳنڪو ۽ غم. وينگس= شانائتي عورت، مارئي. ويڙيچن رءِ= وطن وارن جي ڳالهہ کان سواءِ. مس سٽي= ٻڌي ئي ڪانہ. سُپت ڪر= سٺي پت ڪر، سهٺي ريت ڪر. ٢. مليرُ= پنهنجو سهٺو ملڪ (ملير جهڙو). ڪڍ= ڪوٽ مان ڪڍ (۽ مارن ڏانهن اُماڻ). ڪاڻ لهي= حرف لهي. ميار لهي، گلا لهي. ٣. واساما: هيءُ لفظ ڪٿي بہ ڳالهائڻ ۾ نہ ٻڌو ويو. 'جامع سنڌي لغات' ۾ 'واساما ڳائڻ' جي معنيٰ= ڳٽيون ڪرڻ، خيال ڪرڻ، دليل ڊوڙائڻ، ڪنهن جي اون يا اوسيڙي ۾ ويهڻ. يعني مارئي عمر جي انصاف جي اون پئي ڪري تہ ڪڏهن انصاف ڪندو. انهيءَ جي لحاظ سان، 'واساما ڳائڻ' جي بدران 'اوساما ڪائڻ' صحيح ٿيندو. واساما ڳائڻ مان مراد ڳڻ ڳائڻ، نيڪيون ڪرڻ. هاءِ= هائي، ڏاڍ. مهندا اينديئي= (جزا ۽ سزا واري ڏينهن اڳيان سامهون ٿينديئي. ٤. ڳرنديون= مُوڙيون، ڳنڍيون ڳنڍيون. ٥. پايو ميٽ= مٽي ۾ ميٽ وجهي (= وهنجڻ لاءِ ميٽ وجهي وهنجي).

Marfat.com

جا هُتيجَن هارَ، سا ڪِيئن وِهَندِي ڪوٽَ ۾.

٦

ميِنديا ڏوءِ نہ مارُئِي، ڪونهي اَنِ اوجاهُ
عُمَرَ جي انصاف جو پِٽِسِ ڪَن پَڙاءُ
وِينِي چوءِ اللهَ، مون تي مِٺَر نہ مونٺيا.

٧

ميِنديا ڏوءِ نہ مارُئِي، ٽِئَسِ گُڙلُون گاهُ
ڪِينَ گھٽنديَسِ ڪوٽَ ۾، پاٽُرَ ري پَساهُ
سَرتيون ڏيان ساهُ، جيڪَر مِلان مارُوئين.

٨

مَحلين ماندِي مارئي، ماڙيين ڪِي مَلُورَ
اَٽيا سَٽيا نہ ڪَري، سُونهَ وِجايَسِ سُورَ
پِٽِسِ لوهَ لَطِيفُ چَئِي، لَٽِسِ ڪوڏَ ڪَپُورَ
چِتَ جَنِي جا چُورَ، سي مَڪي مَرَڪُ نہ ڪَنديُون.

٩

مارُوئڙِي روئِي، نِيايا چائِيا
آن جو ڳُتو جيڏِيُون ميِنديِ وَرُ سوئِي
لاٿُمِ نہ ڏوئِي، ساڻ سَرَچِي سومَري.

١٠

هُنَ پَٽنديِ پُونِ، گَسُ نہ لَڳِيَمِ گَسَ جِي
آيَس عمرڪوٽ ۾، ٿئُو مٺو ميرو مون
جادُنِ پيِيُون جُون، آءٌ ڪِيئن مَرڪان مارُوئين.

١١

ڪَرِئو مُهاڙُ مَليرَ ڏي، روءِ اُپِي چوءِ:
سَهَجُ سُورِي پانئِيان، سومَرا سَندوءِ
مِلڪُ مارُوءِ جي آهيان، جور نہ ٿِيان جوءِ
سو قَلبُ ڪوٽِ نہ هوءِ، جو هُتيجَنِ هَٽِ ڪِئو.

١٢

ڪَرِئو مُهاڙُ مَليرَ ڏي، اُپيائِي آهي
جا مَتي ڏِيَسِ مارُوئين، سا لوئِي نہ لاهي
سومَرا ساهي، تِنه سَتيءَ وِجهمَ سَنگهَرُونَ.

١٣

جا عُمَرَ تو مِلُ عِيدَ، سا هُنِ سوءِ وَرتي سُومَرا
ويئِي ويچارَنِ وِسَرِي، خوشي ۽ خَرِيدَ
سِڪَڻَ ڪِئا شَهِيدَ، مارُو جي مَليرَ جا.

١٤

آءٌ ڪِيئن سوڙيين سُمَهان، مون وَرُ گهاري وِلِ
ڪَتيرِيءَ تان ڪِلَ، عُمَرَ اِهڙي مَ ٿِئي.

١٥

آءٌ ڪيئن سوڙيين سُمَهَان، مون وَرُ گهاري سُج

هار= رهڻ واري هيراڪ. ٦. ڪونهي ان اوجاه= مارئي ڪان ڪجهہ بہ نٿو اجهي (اڪيلي سر هو بيحال آهي). پر عمر جي انصاف جو ڪن تي پڙلاءُ پيس. (انهيءَ ڪري آئت آيس ۽) ويني چوءِ اللهَ= ويني چوي تہ يا الله ڇو مون تي مٺر نہ مونٺيا= اجان تائين مائٽ نہ مونٺيا. ٧. گُڙلون =گُڙ جهڙا (چوندا: 'وارگُڙ ٿيا پيا آهن')= منڊل مُوڙهل. گاه= هڪ بئي سان لڳل سوڙها گهاٽا (ميندا ٽيس گُڙلون گاه). ٨. ملور= ملول، غمگين، ڏکاري. لٽس ڪوڏ ڪپور= ڪافور. ڪافور جي خوشبوءِ وارا لاڏ ڪوڏ لٽس. چتَ= چيتا، حوصلا. مڪي= ڪافور مڪي. ٩. چائيا= چوائيا، موڪليا. ميندي ور= ميندِي جو ور. ١٠. هن پٽندي پون= هن پونءِ پٽندي، ٿر جي زمين تي هلندي. گَس= مٽي، دَز. گس جي= واٽ جي. جادن= چٽڙن ۾، وارن ۾. ١١. روءِ اُپي چوءِ= پٽي روئي ۽ بيٺي چوي (تہ سهج سوري پانئيان...) سهج= سڪ، خوشامد ۽ آڌرڀاءُ. جور= زور= زور سان. قلب ڪوٽ نہ هوءِ= منهجو من ڪوٽ ۾ ڪونهي، ڪوٽ ۾ خوش ڪونهي. هُتيجن هٽ ڪئو= هُتي جي مارُوئڙن پنهنجي هٽ ڪيو. ١٢. اپيائي آهي= بيٺي آهي. ساهي= (هڪ معنيٰ) جهلي ڇڪي (ٻي معنيٰ) سهسائي= تنگ ڪري مچائي. ١٣. تو مُلِ= تو وٽ. هُن= هنن (مارُوئڙن). سوءِ ورتي= عيد سوءِ ڪري ورتي= عيد ملهائڻ بدران انهن سوءِ ڪئي، غم جو اظهار ڪيو. ويچارن مارُوئڙن ڪي عيد جي خوشي ۽ خريد وسري وئي. سڪڻ ڪين شهيدن مثال ڪري ڇڏيو. ١٤. سوڙيين سُمَهان= سوڙيون اوڍي سمهان. مون ور= منهنجو پتار (مارو). گهاري وِلِ= وِلهہ گهاري، ٻاهر سخت سيءَ ۾ بنا اوڇڻ جي سمهي. ڪتيري= ڪتيءَ واري، لوئي واري (مارئي). ڪلَ= ٽوڪ. ١٥. گهاري سج= سج ۾ گهاري، سج ۾ رهي (جتي اوڍڻ، ڪائڻ پيڻ لاءِ ڪا شيءِ ڪانهي).

Marfat.com

وَرُ اباڻَن سِين اُج، ڪُوءِ سَربَتُ تنهنجو سومَرا.

١٦

جارين نارِين نِيسَ، آءٌ ڪيئن ويڙ وِساريان
ڏِرڪَن تيون ڏاٽيلِيُون ڪُلهن ڪارا ڪيسَ
عُمَرَ ماري ميس، وِهان ڪِيئَن وَطَنِ ري.

١٧

وَرُ سي وَطَنَ ڄائِيُون، صَحرا سَترُ جَن
گولاڙا ۽ گگرِيون اوچَڻُ اباڻَن
ويڙهيا گهمَڻ وَلِيين، جهانگي منجهه جهنگن
مونکي ماروئڙن، سُج گِٽائي سيجَ ۾.

١٨

پَلَرُ پيَڻُ، اَنَ اوڏَڻُ، جَنِ جا پير مَٽي پَٽ پاڪَ
ويهَڻُ وَٽاچَن ۾، اَنِ جي اَجوڪِي اوطاق
پاڻُ نہ پَسَنِ پاڻَ ڪي، ويچارا ويباڪَ
عُمَرَ اُوءِ نہ عاقَ، ڏُڪِئا جِمَ ڏُڪوئِيين.

١٩

ڪارا ڪَپَڙَ ڏيهَہَ ۾، ٻِئا واريءَ مَنجهِ وَٽاڻُ

ساٿِين ڪي سَيدُ چَئي پَرِئو ڏِينُ پَيانِ
عُمَرَ اِيءَ اَماڻُ، ثابتُ رَکِجُ سُومَرا.

وائي-١

ڪارا ڪَپَڙَ ڪُوهَ، ٻيرِين ۽ ٻُوهَ،
آءٌ سيئِي ويئِي سارِيان

اَنا مِينهَ مَليرَ ۾، ٿهڪِي اَيا ٿُوهَ
سُتي سَجَڻُ سارِئا، راتِ مُنهنجي رُوحَ
هَلَنِ هيلُون، ٻَڌَنِ ٻيلُون، مُدَ موچارِيءَ مُوهَ.

وائي-٢

مُنهنجو مَنُ مِيان، واڱِئو ويڙِيچَنِ سِين
قضا آنديس ڪوٽ ۾، ڪنهن ڪي ڏوهَ ڏِيان
ڪانڌُ نہ ڪنديس ڪو ٻِئو جانسِين ڌِي جِيان
آءٌ ڪيئن لوئِي لاهِيَان، ڪارڻِ ٻِنِ ڏهان
حرفُ لَتي هيڪڙي، هِتي تان نہ هُئان
پَهِي پاڪي پَنڙِي، پِرين ساڻُ پِيان
ڪيرُون گَتيرِيَنِ ڪي، وِجِي ڏيهِ ڏِيان.

ور اباڻن سين اج= اباڻن سان گڏ اُج پلي. ڪوءِ سربت تنهنجو= ڪڏ ۾ پوي شربت تنهنجو (اڳين ٻولي ۾، ڪن لفظن ۾، 'ش' بدران 'س' اچار ڪيو ٿي ويو. اجان تائين ٻاهر ڪن جاين تي راقم ائين ٻڌو. 'سربت ۽ سومرا' پڙهڻ سان شعر واري خوبي وڌي ٿي. 'شربت' پڙهڻ بہ صحيح ٿيندو.) ١٦. جارين= جاريون. نارين= ناريون، برسات جي پاٽيءَ جون وَهُڪون. نيسَ= گهٽو مينهن ۽ پاٽيءَ جون پَلٽون. ڏِرڪن= ڏُلڪن، ڳمي ڳمي هلن، ڳوريون ٿي ڏار سان هلن. ڏاٽيليون= ڏٽ واريون. ڪلهن ڪارا ڪيس= سندن ڪارا ڏگها وار پيا ڪلهن تي ڪرن. ماري ميس= پنهنجي ميس ماري، پنهنجي آڻ ڇڏي. ١٧. ور سي وطن ڄائيون= اهي منهنجيون وطن ڄايون پليون، اهي پل تہ خوش رهن. صحرا ستر جن= جن جو ڍَڪ پردو (ستر) ٿر (صحرا) آهي (جتي ماڻهن جي اچ وڃ ڪانهي). گگريون= گولاڙن جون وليون، گگريون (وليون) اباڻن جو اوڇڻ آهي (انهن ولين جا پاند ۽ پن انهن جو لباس آهي). ويڙهيا گهمن= ولين سان ويڙهيا گهمن، ڍڪيا گهمن ڳٽائڻ= ڪنوار کي ڏاج ۾ ڳهڻا ۽ ڪپڙا سوغات ڪري ڏيڻ، شادي تي آيل ڄڄ وارين کي اُهي سڀ هڪ هڪ ڪري (= ڳٽي) ڏيکارڻ. ١٨. پٽ پاڪ= ٿر ٻر جا پٽ پاڪ. آهن جو اتي ڪا گندگي ڪانهي. وٽاچن ۾= ننڍڙن وٽن ۽ ٻُوڙن جي ڇانو ۾. اجوڪي= ٻنا جوکي جي. (ٻي معنيٰ) نرالي. اوءِ نہ عاق= انهن کي عاق نہ ڪر، انهن کي آس اميد مان نہ ڪڍ (هو تنهنجي انصاف جي ملڪيت ۾ پتيار آهن). ١٩. پاڻ= وڏا تاسرا (وڏا پيالا ۽ وٽا. اماڻ= امانت. وائي-١. ٻيرين (ٻولي آهي)= ٻيريون. ڪارا ڪپڙ= اهي ڪپڙ جن جا پيرون ڪارا. ٻوه= ٻُوڙي جو نالو. ٿهڪي ايا= کُلي ظاهر ٿيا، پڇي رنگين ٿي نڪري بيٺا. هيلون ٻيلون= ان (ٻاجهري، ترن) کي يا ڏٽ کي پورڻ لاءِ هلرون. مد= مند. مُوه= سنڌ جي پاسي واري ٿر جي ڪنار، موهر. وائي-٢. واڱئو= ڳنڍيو. ٻن ڏِهان= ٻن ڏينهان. حرف لتي= ميار لٿي، ڪوٽ ۾ اچڻ واري ميار لٿي (= ڪوٽ مان آجي ٿيڻ سان). پَهي ۽ پاڪي ٻئي ساڳي ڳالهہ= بالڪل گهٽي ڇڏڙي پنڙي رب.

Marfat.com

داستان چوٿون

۱

سُونهَ وِجايَمِ سومَرا، مارُو مَسَ مَجِين
ڏُنگا ڏاڏي پوٽيين کَنِ ڏِنا کي تيون ڏِينِ
جي مان لوهَ لاهِينِ، تہ ڪوٺيِن ۾ ڪِينَ هُئان!

۲

سُونهَ وِجايَمِ سُومَرا، سَگَرَ ڇهڙِي سُونهَ
دِلِ ۾ ڏکي ڏُونهَ، منهنجو مُنهُ ميرو ٿِئو.

۳

سُونهَ وِجايَمِ سومرا، ميرو مُنهُ ٿِئومِ
وَڃڻُ تِتِ پِئومِ، جِتِ هَلڻُ ناهِ حُسنَ ري.

۴

سُونهَ وِجايَمِ سُومَرا، هِتي اچي هاڻِ
ڪِيئَن لَهنديَمِ ڪاڻِ، حُسنُ مون هِتِ وِئو.

۵

سُونهَ وِجايَمِ سومَرا، ڪوجهو ٿِئُم ڪَمالُ
وِجان ڪِيئَن وَطَنَ ڏي، هِهڙو وَني حالُ
جي مون ڏِين جمالُ، تہ پَسان مُنهُ پَهُنوارَ جو.

۶

سُونهَ وِجايَمِ سُومرا، وَطَنِ وِجان ڪِيئَن
حُسنَ ڏاران هِيئَن، پَسان ڪِيئَن پَهُنوارَ کي.

۷

سُونهَ وِجايَمِ سومَرا، پَسان ڪِيئَن پَهُنوارَ
ڏُٿِي جا ڏرارَ، تِنهِ ۾ رُوءِ رُچڻُ ناه ڪو.

۸

سُونهَ وِجايَمِ سُومَرا، عُمرَ ٿِيَسِ اَسِيرَ
مارُو منجهہ مَليرَ، مون سِين هِتِ هِيئَن ٿِئو.

۹

سُونهَ وِجايَمِ سُومَرا، ٿِينديَسِ ڪِيئَن قَبُولُ
ڪونهي سُهَکُ سُولُ، پوچي مُنهِ پَهُنوارَ سِين.

۱۰

مُنهَ موچارا مارُوئين، مَليرُ جَني ماڳُ
ناقِصَ نُوازي گهڻا سندو ٿَن سَياڳُ
اَڪرُ مون اَياڳُ، حُسنَ تي هِيئَن ٿِئو.

۱۱

اُنهين جو اَياڳُ، ڪونهي قادِرُ ڪو ٻِئو
"قُل لَن يُصِيبَنا اِلاَّ مَاڪَتَبَ اللهُ لَنا هُوَ مولَنا"،
اِيءُ مَعذرَت ماڳُ
سَيوئِي سَياڳُ، مارُئِيَ مَساوِي ٿِئو.

۱۲

نِيرُ نہ لَهي نِيهَ جو، لوهَ جا وِٺا لَهي
ڪنجيون جي قُفلِنِ جيون، سيڻن هَٿِ سَهي
وِئڙا راڄ رَهِي، ڏِيان ڏوراپا ڪَنِ ڪي.

د-۴-۱. سونه وجايم= مون سُونه وڃائي، منهنجي سونه باقي نہ رهي آهي. مس مجين= مس قبولہ ڪن (جي موٽي وڃان تہ). ڏنگا، ڏُگها= طعنا. لوهہ= ڪَڙيون ڪڙا ۽ بند. ۲. سِگر= (الف) سوائي سهڻي. (ب) ڄام اُڏيءَ ۽ هوٺل پري جي سهڻي ڌي 'سَگر'. ڌُونه= دونهون، غم ۽ درد جو دونهون. ۵. جي مون ڏين جمال= جي منهنجا مارو مون کي جمال ڏين ۷. ڏُٿي= چونڊي، چونڊي پسند ڪئي. رُوءِ رُچڻ= مُنهن جو مرڪڻ، منهن جو رنگ سهڻو ٿيڻ. ۹. ٿينديس ڪيئن قبول= قبوليت ۾ ڪيئن ايندس، ڪيئن قبول پونديس. سُهکُ= سکُ. سُولُ= سهڻائي، نفعو، فائدو. پُوچي منه= پُوچي مُنهن سان، ڪوجهي مُنهن سان. ۱۰. مُنهن موچارا انهن ماروئن جا آهن جن جو ملير ۾ ماڳ مڪان آهي، جيڪي ملير ۾ رهن ٿا. انهن جو بخت ناقصن کي بہ نوازي ٿو، عيبدارن کي بہ اعليٰ ڪري ٿو. اڪر= انگ، لکيو. اڪر مون اياڳ- منهنجو اياڳ (بدبختي) وارو انگ ائين آهي. حسن تي هيئن ٿئو= تنهن ڪري منهنجو حسن هن طرح ٿئو (= ڪوجهو ٿئو). ۱۱. قادر ساڳيو آهي، ڪو ٻيو ڪونهي. پر اهو انهن جو پنهنجو ئي اياڳ آهي. (آيت) "چئو (اي پيغمبر!) تہ جيڪي الله اسان لاءِ لکيو آهي، ۽ هو اسان جو مولي آهي، ان کان سواءِ اسان کي ٻئو ڪجهہ بہ نٿو ٿي سگهي" سيوئي سياڳ= اهو اياڳ بہ سڀ سياڳ ئي آهي. ۱۲. نِيرُ= لوهہ جي ڪڙن وارو بند ڪنڊڙ زنجير (جيڪو اٺ جي اڳين پيرن ۾ پوي). قفلن جون= ڪُرفن جون. سيڻن هٿ= سڄڻن جي هٿ ۾، پيارن پرين جي هٿ ۾. وئڙا راڄ رهي= راڄ رهي وئڙا. رهجي ويا. رهيا (محاورو)= نست ٿيا، ڪجهہ ڪونہ ڪيائون.

Marfat.com

١٣

نِيَرُ نہ لَهي نِيہَ جو، لوہَ جا لَهي وِئا
مارُنِ ڏاران ماڙيين، ڏُهلا ڏِينہَ ٿِئا
ڏيهِي ڏورِ وِئا، ڏيان ڏوراپا ڪَنِ ڪي.

١٤

چِڪي چِڪيَمِ چاڪَ، وَنهِينِ ويڙِيچَنِ جا
واجهِيندي وِصالَ کي فاني ڪِيَسِ فِراقَ
سيئِي سارِيَمِ سومَرا، ٿرِ جَنِي جا ٿاڪَ
ماروءَ جي اوطاقِ، گهڻو اُڪَندِي آهِيان.

١٥

مُنہُ منهنجو سُومَرا، مَرُ ميروئِي هوءِ
ڏوتوءِ ڏٿونرارَنِ ۾، متان مارُو چوءِ
ڳِنهي وجان لوءِ، لارُون جي لُڙِڪَنِ جيون.

١٦

سِيلَ يَجڻَ جِي سومَرا، مونکي مَٽِ مَ آڇِج پاٽِ
گَهٽين تورين ڏِينهَڙِين، هِتان وينديَسِ هاٽِ
مَجُڙُ پوئِمَ ڪاٽِ، مَهندان ڪا مَليرَ ۾.

١٧

سيل يجڻ جي سومرا، مَٿ مَ آڇِج مُورِ
گَهٽين تورين ڏينهڙين وِنديَسِ هُتَ حُضورِ
مَجُڙُ تِي مَلورُ، ڪَنڌُ مٿاهون نہ ڪٽان!

١٨

سِيلَ يَجڻ جِي سومرا مَٿِ مَ آڇِج ميرَ
گَهَٽين تورين ڏِينهَڙين وِنديَسِ هُتِ [illegible]
مَجُڙُ منجهہ مَليرَ، ڪَنڌُ مٿاهون نہ ڪٽان

١٩

مارُوءَ جي مَذڪُورَ جِي سُڌِ نہ سُومَرِين
سَنڪو ناهِ سَرِيرَ ۾، تي اَلبيليون اُتِين
سَتُرُ سي سِڳنِ، جَنِ ويڙِيچو وُجُودَ ۾.

٢٠

هِنَ مُنهنجي حالَ جو وِرہُ نہ وِيڙِيچَنِ
عُمَرُ اَباجهو گهَٽو، سانگُ نہ سُومَرِينِ
چُران تان چُورُ ٿِيان، نِيرَ ڪِينَ نمَنِ
هِڪُ لِڳين لوہَ چُڙنِ، بِي وَجُلَ ويڙِيچَنِ جي.

وائي

عُمرَ آءٌ مَري تان نہ ڇڏِيندي، لو!

مِٺي مارُوئڙنِ جي
مِينهين اُنين مارُئِي، لالَڻَ ساڻُ لَڏِينِدِي
سِڙي مُنهنجِي سومَرا، ٿرين ڪِينَ ٿڪِيندي
هَميراٺا هَٿڙا، مِهرِي ڪِين مَڃِيندي
جهُوپو جهانگِيڙَنِ جو، ماڙِيءَ سِين نہ مَٽِيندي.

داستان پنجون

١

جِهَڙِي آيَسِ جِيئَن، تِهَڙِي وڃان ٿَنِ ڏي
لالائِيءَ جا لَطِيفُ چَئي، ڪَرِ مُندَنِ اُٺا مِينهن

١٣. نيرُ= ٿلهو زنجير (قيد بند وارو). ڏهلا= ڏکيا. ١٤. چڪي چڪيم= چاڪ= وڏا ڦٽ (فراق جا). چڪي وري چڪيم. ونهين= سُڪين سَتابن. واجهيندي= واجهائيندي. وصال کي= وصال لاءِ= پنهنجي مٺي ماروءَ کي ملڻ لاءِ. ٿاڪ= مقرر ماڳ، مدامي ويهڻ جا ماڳ. اوطاق= ماڳ مڪان، گهر. ١٥. مر= ڀل تہ. ميروُ هوءِ= ميرو هجي. متان مارو چوءِ= متان منهنجو مارو چوي تہ ’تو وڏ گهراٽين ۾ ويهي (منهن) ڌوتو‘. ڏٿونرار(جمع)، ڏٿونرارا= اڇي لباس وارا، سفيد پوش. ڳنهي وڃان= ساڻ کڻي وڃان. لوءِ= ڳوٺ ڏي، وطن ڏانهن. لارون= مسلسل وهندڙ لڙهيون. ١٧. سيل يجڻ= سَت يجڻ. مَٺ= مَٺِي ڳالهہ. هُت حضور= هُت پنهنجي ماروءَ آڏو، ماروءَ وٽ. ملور= ملول، ڏُکاري. ١٨. پوئم ڪاڻ= ڪاڻ پوير، ڪاڻياري ٿيان، مَياردار ٿيان. ١٩. مذڪور= ڳالهہ، ريت رسم. سنڪو= ڊرپ. البيليون اٿن= البيليون ٿيو اٿن، ڏک ۽ ستر کان بي فڪريون ٿيون اٿن، پنهنجي مرضيءَ سان، نندر مان جڏهن وٿين تڏهن اٿن پر جن جي من ۾ مارو آهي سي ڏک پردو ٿيون ڏيان ۾ رکن. ٢٠. وِره= درد، ڏک. اباجهو= بي ٻاجهو. نمن= مڙن. چُرن= ڳسن، لڳن. وجل= ونجهل، ڏُکيندڙ اُٽڻ، سور، ايذاء. وائي. مري تان نہ ڇڏيندي= مري ونديس تہ بہ نہ ڇڏينديس. مينهين اُنين= مينهين وسندين. سِڙي= ڪاٺي (ميت واري)، جنازو. ٿرين ڪين ٿڪيندي= ٿرن تائين کڻي وڃڻ ۾ ڪانہ ٿڪائيندي. مِهري= زال. مڃيندي= قبول ڪندي. د-٥-١. جهڙي ستي ٿي آيس تهڙي ماروئڙن ڏي وڃان.

Marfat.com

ماڙِيءَ لَڳُمِ ميهَڻو، سَڀَ ڄماندَرَ سِيئَن
تِيَسِ ڪاٽياري ڪانڌَ جي، هِتي اچي هِيئَن
ڪَنڌُ ڳٽنديَسِ ڪِيئَن، مَنْهن مارُوئڙَنِ جي.

٢

جهَڙِي آيَسِ جِيئَن، تِهَڙِي وڃان ٿَنِ ڏي
”قُران ۽ قُر چارِيان“، هنِيُون چَئيم هِيئَن
وڃان ڪِيئَن وَطَنَ ڏي، ڪاڻِ لَهَنديَمِ ڪِيئَن!
مُنڌائتي مِينهَن، سُونهان سَرِتيَنِ وِچَ ۾.

٣

هيڪَ نہ جي ڄاياس، ٻئو ڄاپَندِهين جي مَران
گَنگَهَرُ گهٽو ٿِياس، ڄاپِي مارُوئڙَنِ ڪي.

٤

پَڪا پُهُنوارَنِ ڏي ميوا مَجَرَ مَڪَ
عُمَرَ اَت اُڪَندِئو حال هَماري حَقَ
لوئِي ۽ لَڪَ سَمُنِ سُپيرِين سِين.

٥

سَڳَرَ سيئي ڏِينهَ، جي مون گهارِيا بَندَ ۾
وَسايَمِ وَڏَ ڦُڙا مٿي .ماڙِيءَ مِينهَ
واجهاڙِيسِ وِصالَ کي، تِيَسِ ٿوانِي تِينهَ
نِيرُ منهنجي نِيهَ، اُجاري اڇو ڪيو.

٦

اَللهَ! اِيئَن مَ هوءِ، جِئَن آن مَران بندَ ۾
جِيڙو جَنجيرَنِ ۾ راتو ڏِينهان روءِ
پِهرِينِ وڃان لوءِ، پوءِ مَرُ پُڄَنمِ ڏِينهَڙا.

٧

بَندِي ٻِئا ڦرارَ، آءٌ ٿِي لوچان لوهَ ۾
مَٿي ٿَنَ ٿوارَ، سَدا سانبِيڙَنِ جِي.

٨

آءٌ بَندِياڻِي بَندَ ۾، ڪِ ڪي ٻِئا بَندِ
ڪِ مُونهِين لَڳو ميهڻو، ڪ مُونهين ڪَڙو ڪَنڌِ
مَران جي هِنِ هَنڌِ، نِجاهُ مَڙهُ ملير ڏي.

٩

حَقاڻُو مون هُتِ ٿِئو، آءٌ هِتِ بَندِياڻِي
ساري ساڏوهين کي، ڪونِيين ڪُماڻِي
لَڳمِ لوهَ لطيفُ چَئي، وينِيَسِ وِساڻِي
مَنان مارُوءَ جِي نہ لَهي ڪَپِتِ ڪِجاڻِي
سَمُنِ سَچاڻِي، اُني آهِمِ اُنِ سِين.

١٠

منهنجو تورُ تَلِيَنِ ۾، آءٌ هِتِ بندياڻِي
مون ڏاڏاڻي ڏيهَہ ۾، ڦَڙِهِ ۽ لاڻِي

سپ ڄماندر= سڄي عمر. ڪاٽياري= ميار‌دار، حرفي. ٣. هڪ تہ ڄاپان ئي نہ ها، (پر ڄايس تہ ائين ٿئي ها جو ڄاپڻ سان ئي هوند مران ها. گهنگهر گهٽو ٿياس= آءٌ ڄاپي، وڏي ٿي بنهنجن ماروئڙن لاءِ وڏو جنجال ٿي پيس! ٤. پَڪا= (الف) پچي ويا آهن (ميوا) (ب) ڪرڙن جا پڪا. گهڻائي ٻيا ميوا پر خاص ہ ميوا، هڪ مجر ٻي مڪ. مجر= ولين وڻن جا گل ۽ گونچ. مَڪَ= ڄارين جا سڪل پيرون. ات= گهڻو. حالُ هماري حَقَ= (منهنجي) حال حق ۾ اُڪند وارو ٿيو. آءٌ هن حال حق ۾ پنهنجن ماروئڙن جي سڪ ۽ اڪير ۾ آهيان. لوئي ۽ لڪَ= (الف) لوئي ۽ پٽن جا لڪ (ب) هيءَ لوئي هن لڪ (چيلهہ) سان، (سمن)= پنهنجن پيارن مارنِ سان منهنجي ملڻ جو انجام. ٥. سڳر= چڱا. مون وڏ ڦڙا مينهن پنهنجي ساٿيهہ جي جهوپن بدران ماڙي ۾ وسايا. واجهاڙيس= جڏن ۽ جيترو مون پنهنجي ماروءَ کي ملڻ (وصال) لاءِ سڪ ۾ ساريو سنڀاريو تيئن آءٌ وڌيڪ تازي تواني ٿيس. منهنجي نيه نِيرَ کي ويتر اجاري اڇو ڪيو. ٦. لوءِ= پنهنجي ماڳ، پنهنجي ڳوٺ ۽ گهر. ٧. بندي= قيدي. ڦرارَ= ڇُٽي ۽ آرام وارا. لوچان= ڳٽيون ڪريان، ڏکي ٿيان. لوهہ ۾= ڪڙين، زنجيرن ۾ (بند ۾). مٿي تن توار= منهنجي تن من تي سدائين پنهنجن سڄڻ ساٿين جي سڪ جي توار آهي. ٨. ڪ ڪي ٻئا= يا ڪي ٻئا بہ. مونهين= مونکي ئي. ڪڙو ڪنڌ= ڪڙو ڪنڌ ۾. نِجاهُ، نجاهُ، نِجائو= ڪٺي وڃجو. مڙهہ= جنارو ٩. حقاڻو= حق وارو، حق، مڙس، پتار، ڪانڌ. ساڏوهيون= ڄاريون جيڪي پيرون ڪن. ڪونِيين= ڪرٽ جي ڪونين ۾ لوهہ= لوهہ جون ڪڙيون، قيد جا بند. وساڻي= بي حال ٿي. مَنان= من تان. ڪپت ڪجاڻي= اُٺتڻ، ڳٽتي ۽ فڪر. سمن= ملڻ جو وعدو. ١٠. ڦڙہ= هڪ قسم جو ٻوڙو. لاڻي= هڪ قسم جو ٻوڙو.

Marfat.com

ڪَنديسِ رِهاٽِينِ، مارُوءَ پاسِ مَليرَ ۾.

١١

لوءِ وَجي ڪو چوءِ، منهنجو ماروئڙنِ کي:
’ڄانگان ڇڄي ڇيلڙو، جي ڪَنهِ جو هوءِ
صَحِي وَڙولِينِ سوءِ، آءٌ ڪِيئن ويِسِ وِسَري!

١٢

جي ڪَرَ لَڌائُون، تہ بَندِيءَ بَندُ نہ ساريو
مارُوئڙَنِ آڏُون، جيڪُسِ ويِسِ وِسَرِي.

١٣

جيڪَرَ ڪِينَ جِيَان، جاڙَ جِيان تِي جيڏيُون
اکيون مُنهُ مَليرَ ڏِي، کِهَڙو نَڪُ نِيان
ڪَنهِ کي ڏوهُ ڏِيَان، اَڳِهِين مُنهنجي انگَ ۾.

١٤

واجهائي وَطَنَ کي آءٌ جي هِتِ مُياسِ
گورَ منهنجي سُومَرا ڪِج پَهنوارَنِ پاسِ
ساري ڏين سرتيون منجهان وَلِينِ واسِ
مُيائِي جِياسِ، جي وجي مڙهُ مَليرَ ڏي.

١٥

واجهائي وَطَنِ کي، ساري ڏِيان ساهُ
بُتُ منهنجو بَندَ ۾، قَيد مَ ڪَريجاهُ
پَرَڏيهياڻي پرينءَ رِءَ، ڏارَ مَ ڏَريجاهُ
ٿَڌي وَسائجاهُ ٿَرَنِ جي، مِٽِي مُئِيءَ مَٿاهُ
جي پويون تِئي پَساهُ، تہ نِجاهُ مَڙهُ مَليرَ ڏي.

١٦

واجهائي وَطنَ کي ساري ساهُ ڏِيانَ
هِيءُ سِرُ ساٽيهہَ سامُهُون منهنجو نِجُ مِيان
مُقامياڻِي مارُوئِينِ وجي ٿَرِ ٿِيان
مُيائِي جِيان، جي وَجي مَڙهُ مَليرَ ڏي.

١٧

ڳِچيءَ ڳانا لوهہَ جا، زيريون ۽ زنجيرَ
پَيڪَڙا پيرن ۾، ڪوٺِيَنِ اندرِ ڪِيرَ
چاري چوڳانِ ۾، واهِيتَ ڪَنِ وَزِيرَ
ڇَنَن ڇجي آهِيان، اِهَڙِيءَ سِٽ سَرِيرَ
مارُو ڄامَ مَليرَ، پُڇجُ ڪِين پَنهوارَ کي.

١٨

ڇَنِ نہ ڇجي هيٺِ، ڪُڇَنِ آهيان ڪوٽ ۾
لوئِيءَ سِين لَطِيفُ چَئي، پيڙيو ٻَڌان بيٺِ
سَرَهِيون سي سَرِتيون، وَطنِ جَنِي ويٺِ
اُت سَپجي اُنَ شَسَن جي، هِتِ رَڃائِن ريٺِ
ماڙِيان شالَ مَليرَ ۾، مُندائِتِي ميٺِ

رِهاٽين= رِهاٽيون (’رِهاٽين‘ جمع واري صورت خاص طرح ناري جي اتر ۽ گهوٽڪي ضلعي واري ڀاڱي جي ٻولي آهي. جوندا: مينهين، ڳائين (مينهيون، ڳايُون)). ١١. لوءِ= ڳوٺ، وطن. چوءِ= چوي، ٻڌائي. منهنجو= منهنجو پيغام. ڄانگان= ڄانگ، مان، ولر مان. وڙولين= پُڇائين، ڳولين. ١٢. ڪر= (منهنجي) خبر، سنڀار. نہ ساريو= نہ ڳڻيو، ڏک سور وارو ڪري نہ ڄاتو. ١٣. جيڪر ڪين جيان= آءٌ هوند جيئري نہ هجان. جاڙ جيان تي= وڏي تڪليف ۾ جيان پئي، لاچار جيان پئي. کهڙو نڪ نيان= کهڙي منهن سان وڃان، کهڙي سرخرو ٿي وڃان. اڳهين= اڳ ئي لکيل. ١٤. مياس= مري ويس= مري وڃان. گور= قبر. ١٥. واجهائي= (سڪ ۾) نهاري نهاري. ساري= سنڀاري سنڀاري. منهنجو مڙهہ هت بند ۾ نہ جهلجو (ڪوٽ ۾ دفن نہ ڪجو). ڏار مَ ڏريجاهہ= جدا (قبر ۾) نہ رَکجو. وسائجاهہ= وسائجو. نجاهہ= نِجَئُو، ڪٽي وڃجو. ١٧. زيريون= هيٺ پيرن جون ڪڙيون بيڙيون. پَيڪَڙا= پَيُر+ ڪَڙا= پيرن جا ڪڙا. چوڳانن ۾= ڪوٽ جي ٻاهران چوڌاري ڪليل ميدان ۾. واهيت ڪن وزير= وزير مٿان نظرداري ڪن. ڇنن ڇجي آهيان= ماروئڙن جا منهن ۽ ڇنا، تن کان جدا ٿي آهيان. اهڙي سٽ سرير= منهنجي سرير سان اها سِٽاء آهي، منهنجو اهو حال آهي. مارو ڄام مَلير= اي مَلير جا مارو ڄام! ١٨. ڇَن= ڇنو، مَنهُن. ڇجو= آڏو ورانديُ طور وڏايل منهن. ڪُڇن= ڇني جي ابتڙ ٻي ٽورڙي، ڇانءِ. ڪِڇن= ڇني کان سواءِ. پيڙيو ٻڌان= ڇڪي ٻڌن. وطنِ جني ويٺ= وطن ۾ جن جي رهايش= سپجي= پيدا ٿئي. اُن= پشم. سَسَا= ننڍڙا گهيٽڙا. ريٺ= ريٺ= رڱ رينٽي وارو لباس. ميٺ= مندائتي ڏُٿ جي ميٺ (پڪن، سڱرن، پيروئن، گولاڙن وغيره جي). ڏيهيا= اي منهنجي ڏيهہ وارا، وطن وارا.

Marfat.com

ڏيهِيا مون سين ڏيٺِ، ڪا مدَدَ ڪِجاهُ ماڙيين.

۱۹

ڄَنِ نہ ڄَڄِي آهِيان، ڪُڄَنِ ۾ ڪوٺَنِ
اِينڌهِينِ پيبِمِ اُبَتا، پيڪڙا پِيرَنِ
هَٿَ ڪَڙِيون هَٿَنِ، ڄَنگهُون بانهون ڪاٺَ ۾.

۲۰

هتين هَٿَ- ڪَڙول، هِنيَڙي پيبِمِ هُنَ جا
سانگِي سارِيَمِ سومَرا، جي ڍاٽِي پاسي ڍولَ
ٻاٻاڻن سِين ٻولَ، ڪِئَمِ نہ ڪوٽ وِهَڻَ جا.

۲۱

هَتين هَٿَ- زَنجيرَ، هِنيَڙي پيبَمِ هُن سان
مارُو منجهہ مَليرَ، آءٌ اُڪَندِي ڪوٽَ ۾.

۲۲

زيرِيين بيڙِيين لوھہَ ۾، ڳَنِين تِيَسِ ڳاهُ
سَنئُڪي سَندي سُومَري، هَڏِ نہ چاڙهِيُم ماهُ
سرتيون دُعا ڪِجاهُ، تہ پَرَمُ پاروڙِيءَ رَهي.

۲۳

ڪانڌُ نہ ڪَندِيَسِ ڪو ٻئو، ڳَتيروئي خُوبُ
ميروئِي مَحبوبُ، اَسان مارو مَڃئو.

۲٤

ميرِي جي ڏٻَرِي، مَرُ مَٽي تي هوءِ
مَتان مارُو چوءِ، تہ واڇا ويئي وِسَرِي.

۲٥

اجان ڪَتي ڪالَ، جا مٿي ڏٻَيَمِ مارُوئين
سا ڪيئن لوئِي لاهِيان مٿان لِڳن لالَ
مارُنِ مِڙِي شالَ، ڏهِيُون توءِ ڏيڪارِيان.

۲٦

اَڌُ لوئيءَ جو انگ تي، اَڌَ ۾ ٻچا ٻارَ
اِهَڙا جن اطوار، تن جي سامَ پريتَڙِي سومرا.

۲۷

جيڪُسِ اُنا مِينه، مُونهان پوءِ مَلير ۾
ڪالَهہ سجوئِي ڏِينهُ، اَڳَڙِيَنِ اُڪِيرئو.

وائي

رَهِي منجهہ مَليرَ، مون تان ڪوهُ ڪِئو
مون تان ڪِينَ ڪِئو
مون هَٿان منهنجا ڏٿِي، سَهسين ٿئا صَغِيرَ
پَڪي مَنجهہ پَهُنوارَ جي، ڪوڙين ڪِئَمِ ڪَبِيرَ
تون ڏِئي مون ڏٿي دِلاسو دِلگِير.

داستان ڇهون

۱

لينگڙِيارِي لوءِ ۾ جَنِي لاءِ تِياسِ
ٿَني تان تِرَ جيترو پَلڪَ نہ پُڄِياسِ
جهَروڪَنِ جهوريو هِنيُون، ڪونِين آءٌ ڪُنِياسِ
مارُنِ مُونجهَہ مُياسِ، ماڙِينِ مارِيَسِ ڪِينڪِين.

ڏيٺ= ملاقات. ڪجاهه= اوهين ڪجئو (ملاقات ۽ مدد). ۱۹. پيڪڙا= پيرن جا ڪڙا. ۲۰. ڪڙول= ڪڙولا، لوھہ جا ٿلها ڪڙا. هن جا= هنن مارن جا (هَنن جي محبت ۽ يادگيري جا). پاسي ڍول= ڍول وٽ، منهنجي پياري مارُو وٽ. ۲۲ زيريون بيڙيون= هيٺيون پيرن ٽنگن واريون ڪڙيون زنجيرون. ڳٺ= ڳچيءَ جا (ڪڙا). ڳنين= ڳنن ۾ (انهيءَ حالت ۾). تيس ڳاه= آءٌ ڳاهجي رهيس، سخت چيپاڻجي رهيس، گهُٽجي رهيس. سنئڪو= ٻپ. هڏ نہ چاڙهيم= پنهنجن هڏن تي گوشت نہ چاڙهيم، مُٺس ڪانہ، ٿلهي ڪانہ ٿيس، سُڪي ڳري رهيس. پاروڙي= رڍ جو قسم رڍ جي اُن جي ڪٿيءَ جو پرم= شان. ۲۳. ڳتيرو (ٿر جي ٻولي)= ڪٿيءَ وارو. ۲٤. ڏٻري= رَلي، ٿلهي پوتي. واڇا= وچن، وائي (مارُوئڙن واري). ۲٥. ڏهيون= ٻچيل ڏاڳا ڏورا پُوچڙ (لوئي جا). ۲۷. جيڪس= ڀانءِ تہ، لاشڪ. مونهان پوءِ- مون ڪان پوءِ، منهنجي وڃڻ کان پوءِ. اُڪيرئو= اڪير ڪئي، سڪ ۾ سنڀارئو. وائي. صغير= صغيرا گناھ. ڪبير= ڪبيرا يا وڏا ڏوھہ. دلاسو بخشش جو دلاسو. د-٦-۱. لينگڙياري= ليڙون ٿيل ڪپڙن سان، ڦاٽلن ڪپڙن سان، ابري ۽ ابالي. لوءِ ۾- پنهنجي ڳوٺ ۾. نہ پڄياس= نہ پڄياس. مونکي نہ پڄيو. جهروڪو= محل جي مٿين ديوار مان آڏو ٻاهر نڪري بيهڻ واري جاءِ (جتان بادشاھ رعيت کي ديدار ڪرائين). مارن مونجهہ= مارُوئڙن جي مونجهہ ۾، مارُوئڙن لاءِ ڏک ۽ سڪ ۾، ماڙين ماريس ڪينڪين= مونکي ماڙين ڪونہ ماريو آهي پر مارُوئڙن جي سڪ ۽ ڏک ماريو آهي.

Marfat.com

٢

ٿَرَ تيلِي نہ مَران، مون مارُو مَر تيلين
پَٽَ پَريي پَهُنوارَ جا مَرُ ڏِيون ڏُنگا ڏِينِ
اَمُرُ جي نہ مَڃِينِ، سي ڏوتِي ڏولائي پيا.

٣

آءٌ ڪِيئن ڇَڏيان سومَرا، ٿَنِ پَهُنوارَنِ پَچارَ
جَڙَ جَنِي جِي جانِ ۾ لَڳِي رِءُ لُهارَ
ميخون محبت سَنديُون، هِنيَڙي مَنجهہ هزارَ
ڪارو پاٽي ڪُوهَرين سِنجيان آءٌ سَوارَ
بَڪَرَ شال بِيهارَ، عُمَر چاريان اُنِ جا.

٤

پَهُنوارَنِ پابوهِيو، وَريا واهُوندا
سارِيَمِ سيڻَ سَيدُ چَئي، گاڏيليُون گُوندا
پِٽَنِ پَرِ هُوندا، پَنگا پَتارَ جا.

٥

پَهُنوارَنِ پابوهِيو، ڪِي وَسَ واهُوندَنِ
لَٿو سيءُ لَطِيفُ چَئي، بَڌو ڦَنُ ڦَرَنِ
پاٽُرِ ڏِنيون پُنِيُون نَنڍِن نوراپَنِ
اُوءِ تا ڪَورِينِ ڪُنڌَري سرتيون مٿان سَسَنِ
عُمَرَ اَنَ اَگُوندَري پاسي ڪانڌَ ڪَتَنِ
ڪاٿُرِ ڪَتيون خاصِيُون اونچيون اُت اُڄَنِ
ڪَديو پيڻَ ڪَهَنِ، مَلِيرَ گَهُرِجين مارُئِي.

٦

پَهُنوارَنِ پابوهِيو، ڪِي واهُوندَنِ وَسَ
عُمَرَ اُنهين ڏيہ جا ڏوٿين ڏِنَمِ ڏَسَ
وَلِيون وَڻَ ڦُلاريا، لُلُرُ نِڳئو لَسَ
آٽيو وجهن آهُرين سَندا ٿوهن ٿَسَ
ميوا مَڃَرَ ماڪِيُون، سَيَڪا چِڪَنِ چَسَ
ماڙيءِ وِهي مَسَ، مَلِيرَ وِينِدي مارُئِي.

٧

آٽِينِ ۽ چاڙهِينِ، ڏُٿَ ڏِينهاڙِي سُومَرا
سَٽا ڪِئو سيدَ چَئي سانٺُون سُڪائِينِ

---

٢. ٿرن تيلي= ٿَرَن جي ٿيليل تي ڪري، تہ مان نڪتل تي ڪري. مون مارو مَر تيلين= شال منهنجا مارو مونکي نہ تيلي ڇڏين. ڏُنگا، ڏونگا= طعنا مهڻا، ڏاڍا ڏوراپا (جيڏيون منهنجي پياري ماروءَ جا پل تہ مونکي اوپالا ڏين، مبار وارا ڏوراپا ڏين). امر= الاهي امر، تقدير. ڏولائي پيا= ڏک ۾ پيا، وڏي تڪليف هيٺ آيا. ٣. ڪوهرين= ڪوهرن تي، ٽڙن تي. سنجيان= ورت واريان ۽ پاٽي ڪيان. سَوار= صبح جو سويرو. ٤. پنهوارن پابوهيو= پنهوار سرها ٿيا. وريا واهوندا= واهوندن وارا واء وري لڳا. واهوندي جو واء= الهندي- ڏکڻ جي ڪنڊ وارو واء جيڪو سياري جي پوري ٿيڻ تي (مارچ ڪان) لڳڻ شروع ٿئي. گاڏيليون= قداور زالون، سهڻيون سرتيون. گُوندا= (الف) سرتين جي لباس جا گوندا (ب) ٻڪرين يا رڍن جي ڦرن جا ننڍڙا واڙا. پٽن پر هوندا= (مارئي مند سارِيندي چوي ٿي تہ:) اڄان هن وقت منهنجي پڙ پتار جا پراڻا چونئرا ۽ منهن پٽن جي پر تي هوندا (سياري تائين رهڻ پٽن تي مٿي هوندو جو مٿي سيءُ ڪونهي ۽ هيٺ تلين ۾ سيءُ هوندو). ٥. ڪي وس واهوندن= واهوندن جي واء مينهن وساريو ڦنُ= ڦرن جي ڪچڙن ڪُرن جو پڪو ٿيڻ، ڪُرن جي پڪائي. پاٽر ڏنيون پنيون= پاٽر ۾، رڍن جي ڦرڙن پنيون ڏنيون= پنين تي اُن آندي (انهن جي پنين تي اُن آئي). نوراپن يا نوراپن= ننڍڙا ڦر جيڪي ٿورو وڏي وڏا ٿيا هجن. سَسَن= صاف اڇي اُن وارين رڍن جي ٻڇ وارن ڦرن. اگوندري= (اصطلاح طور) صاف سُني (جنهن بابت ڪا ڳُٽتي نہ هجي). اونچيون= پليون. اُڄن= اوڄي ۾ اڇن، اُڄي تيار ٿين. ڪديو پيڻ= ڪوري ڪپڙي لڳل پيڄي ڪديو. ٦. (مارئي پنهنجي خواب خيال جي ڳالهہ تي ڪري تہ) ڏوٿين ڪي ڏسجو هن وقت واهوندن جي وس ڪان پوءِ اتي ڪهڙو مانداڻ متل آهي. للر= ٻوٽڙو جنهن جي ٻاجي رڌجي. ٿس= سڪل ٿوهن جا ٽڪرا (ٿوهہ وڍي ٽڪرا ڪري، ڪڏ ڪوٽي واري ۾ پوري ڇڏبا، ڪجهہ وقت ڪان پوءِ انهن جو ڪڙو رس واري چوهي ويندي ۽ ٿس ٽڪرا مال جي ڪائڻ لائق ٿيندا). چس= ذائقو، وٽ، ميناج. ٧. آٽين ۽ چاڙهين= آٽڻ ۽ چاڙهڻ وارا، ٻنا رڪيل توڻ جي، توڪل وارا (جيڪي روزانو جڏهن ڪا شيءِ ملي تڏهن ڪٽي اڇي پچائين ڪائين). سَٽا ڪئو= سَٽليون ٿاهي. سانٺون= سنهڙي سائي داٽي وارو گاهہ ۽ اُنُ.

Marfat.com

منجهان لَنبَ، لَطِيفُ چَئِي، چاڙُ چاڙهِينِ
پُلاءُ نہ پاڙِينِ، عُمَرَ آرهاڙِيءَ سِين.

٨

ٿَنِ وَنهيَنِ ويڙيچَنِ ۾ سَدائِين سُڪارُ
چُوندئو آٽئو چاڙهِين سندا ڏونرَنِ ڏارَ
جَنِ جو ويڙين سِين واپارُ، سي ڏوٿِيَ هُونِ نہ ڏُبرا.

٩

مَٿَنِ ٿُوهَ ٿَسڪَڙا، چِڪَندڙا اچن
ڳُڙيون ڪيہَ پَڪَليُون پَگهَرُ سِين پيرَنِ
اِيءُ وَرُ ويڙيچَنِ، مون لوڏائِين لَکِيو.

١٠

ٿوري قوت قَرارِئا وَڏي سُبرَ سَتِ
ڪَتين ڪيہَ پَڪَلِئا، پُوٿَنِ اِهڙِيءَ پَتِ
پَهُنوارَڪِي پَتِ، پيهِي پُڄُ مَلِيرَ ۾.

١١

پاڻهي پَچي پيئيُون، رِءَ واهِيَتَ رِءَ واڙِ
جُوءِ ڪُشادِي جيڏيين، مَلِيرَ موڪَ مُهاڙِ
اَتِ اَباڻا جِنهِ جا، سا ماڙِيءَ مُورَ مَ چاڙِ
جي اُڪَندِيُون آراڙِ، لوهَ ٿَنِي کي لاهِيين.

١٢

سَنِهين سُئِيءَ سِبيو، مون ماڙُوءَ سين ساهُ
وِينِي سارِيان سُومَرا، گولاڙا ۽ گاهُ
هنيُون منهنجو هُتِ ٿِئو، هِتِ مِٽي ۽ ماهُ
پَگَن مَنجهِ پَساهُ، قالِبُ آهي ڪوٽ ۾.

١٣

سَنِهين سُئِيءَ سِبيو، مون ماڙُوءَ سِين مَنُ
هَٽي ڪَڻَ حِلِمَ جا، ٿه وِڏائون ٿَنُ
ڪِيئَن ٿوپايان ڪَنُ، اَباڻِيءَ اِبرِ ري.

١٤

جئَن ڳَنڊيون منجهہ ڳَنڊِيرَ، تئَن مون مَنُ ماڙُوئڙَنِ سِين
سي ماروئڙا ٿر ٽِئا جي ڳُٽَنِ جا ڳهيرَ
تَنِي ري هَمِيرَ، گهَنگهَرِ گهاريان ڏِينهَڙا.

لنب= گاهہ جو هڪ قسم، سنهڙو سڌو گاهہ جنهن جي چوٽيءَ ۾ (پچڻ وقت) چانورُ جهڙو سنهڙو داڻو ٿئي جيڪو ڏٿ طور چانور (چائر) ڪري رڌجي. پاڙين، پارين= برابر ڪن، مَٽُ ڪن. آرهاڙي= آرهڙ (مئي- جون) جو ڏٿ (سگر، پڪا ۽ پيرون)، جن جي مٺي رس ۾ ڪا شيء، رڌجي، آرهڙ جي ڏٿ وارو طعام. ٨. ونهين= سُڪين. ويڙيچن= ويڙ وارن، وطن وارن. چندئو= چونڊيو. چاڙهين= رڌين، سندا ڏنئرن ڏار= (اصطلاحي معنيٰ) گهڻا جهجها ڏونرا. ويڙين سين واپار= ويڙين سين واسطو، ڏُٿ چونڊڻ لاءِ جن جي ويڙين ۾ اچ وڃ. هون نہ ڏبرا= ڏبرا نہ هئن، بُک ۾ ضعيف نہ ٿين. ٩. ٿوهَ ٿسڪڙا= ٿوهن جا ٿُس يا ٿسڪڙا (ننڍڙا ڳترا) تن جون وڏيون ڳريون پَريون (مٿن تي). چڪندڙا اچن= پگهر ۾ چڪندڙا اچن. ڪيہ= سنهڙي مٽي، دز. ڪيہ پڪليون= مٽيءَ سان پريل. ور= (اصطلاحي معنيٰ) هلڻ جي لوڏ. ١٠. ٿوري قوت قرارئا= ٿوري رزق تي راضي، ٿوري ڪاڏي تي ڍايل. سبر= ڏاڍي، مضبوط. ستِ= صبر سان، صبر ۾، سگهہ سان، وڏي طاقت ۾. ڪتين ڪيہ پڪلئا= ڪتين ۾ مٽيءِ هاڻا. پوٿن= گهمن ڦرن. پَنهوارڪي پت= پنهوارن جي ريت رسم. ملير ۾= سهڻي سائي ٿر ۾. ١١. پچي پيئيون= پچي ويون (ٿر ۾ ماروئڙن جون ٻنيون). رءِ واهيت= بنا ڪنهن واهيءَ جي. رءِ واڙ= بنا ڪنهن لوڙهي جي. جُوءِ ڪشادي= وڏي پيٽي، وڏو مُلڪ. جيڏيين= جيڏين جو. ملير موڪَ مُهاڙ= سهڻي ٿر (ملير) جو مُنهن گهڻو وڏو آهي. اُت= اهڙي وڏي ڪشادي ملڪ ۾. چاڙ= چاڙهہ. جي اڪنديون= جيڪي سڪن ٿيون. آراڙ= آرهاڙ= آرهڙ جي ڏٿ (پڪا، پيرون، سگر) لاءِ. لوهہ= ڪڙيون، قيد و بند. ١٣. مون ماڙوءَ سين مَنُ= منهنجي ماروءَ سان منهنجو من. ڪڻُ= پڪا پختا ٿوپا. حلم جا= نهٺائيءَ جا. صبر جا. ٿه وڏائون= ٿه ۾ وڌائون، ٿهَ طور وڇايائون. ٿهُ= رَليءَ جي هيٺئين تر واري پُڙ جي مٿان ٻهريائين لِهُ (سبهيون پراٽيون اگڙيون) ٿهَ طور وڇهيون، لِهُ جو ٿهُ ڏبو. ٿنُ= منهنجو جسم، جيءُ. اِبر= سُئي. ١٤. ڳنڊير= گاهہ جنهن جي ڏگهين لامن ۾ ڳنڊڙين مثل ٻَن. ڳٽن جا ڳهير= گهڻن ڳٽن وارا، وري وري ڳڻ ڪرڻ وارا. گهنگهر گهاريان= ڏک ۾ گذاريان. ڏکيا ڏينهن گذاريان.

Marfat.com

۱۵

جئن ڳنڍيون منجهه ڳنڍيَر، تئن مون مَن مارُوئڙن ڄيون
پييون لَس لَطِيفُ چئي، هنيَڙي مَنجهه هَميرَ
وَڃي منجهه مَليرَ، سَڀِ ڇوڙينديَسِ سُومَرا!

۱٦

وَنهيان ٿِيَنِ وَتاڻَ، ڏوگاهي هَنيَانِ جي
اوءِ پيٽيون ۽ پاڻَ، موٽِي مارُنِ اَڏيا.

۱٧

تورا مَنجهه ٿَرَنِ، مون سين مارُوءَ جي ڪِئا
عُمَرَ اَنِ ڳُڻَنِ، آءٌ ڪِئن لوئِي لاهيان.

۱۸

هَڏِ نہ پَڙان هيڪَڙِي، توري ٿَرَ ڄايَنِ
مونکي مارُوئڙنِ، ميرِي ڪَري نہ مَڃِئو.

۱۹

تورا نہ تورا، مون سين مارُوءَ جي ڪِئا
پَلائيءَ پيرا، ڳُڻِي ڳُڻيان ڪيتَرا.

۲۰

هِتِ جي گهاريَمِ ڏِينهَڙا وطن رءِ ويهي
اوءِ مارُو ڏِيندَمِ مُنهَ ۾، ڏاڏاڻا ڏيهي
پَکَنِ ۾ پيهِي، شالَ مَحلَنِ ڄي مَرُ ڏُٺان.

۲۱

پاڇاهِي نہ پاڙِيان، سَرتيون سُئيءَ ساڻُ
ڏِکي اَگهاڙَنِ کي، ڪِينَ ڍَڪيائين تاڻُ
پيهَرَ ڄاپِي ڄاڻُ، اِبرَ جي اوصافَ کي.

وائي

عمر آءٌ ايندَڙو پچان ڪوءِ
عمر ميان وِيندَڙو پچان لوءِ
جِتي مارُو اَلو!
پَهي پهنوارَنِ جو، ڪالهہ نہ آيو ڪوءِ
مٿي ماڙيءَ مارُئِي، رُئاري ۽ روءِ
پَنڌان ڪارئو پَهيَڙا، ڪِين جو اُپِي چوءِ:
'مِلڪ مارُوءَ جي آهِيان، جورِ نہ ٿِيان جوءِ
سَهَجُ سُوري پائِيان سومَرا سَندوءِ'
وطن جَنِ وِساريو، حيفُ تَنِي کي هوءِ
اتي عبداللطيفُ چَئي، سدا سانوڻ هوءِ.

داستان ستون

۱

سونَ بَرابَرِ سَڄڙا، مارُوءَ سَندا مون
پَٽولا پَهُنوارَ کي، عُمَرَ آڄِ مَ تون
وَرُ لوئِيءَ ڄِي لُون، ڏاڏاڻَنِ ڏِنيامَ جا.

۲

سونَ بَرابَرِ سَڄڙا، لُونءَ بَرابَرِ لَکَ
رُپو ڄنهِ رَدِ ڪِئو، ڪوڙِ تِهين کي ڪَکَ

۱۵. مون من= منهنجي من کي، منهنجي من ۾. لس= سڄي هنيين ۾، سڀ سراسر. ۱٦. ونهيان= سُکيا سرها. وتاڻ= رهڻ وارا ماڳ (ماروئڙن جا ۽ انهن سان گڏ مال جا). ڏوگاهو= ڏُڪار. ڏوگاهي هَنيان جي= جيڪي ڏُڪار زبون ڪيا، تباهہ ڪيا). (اصل پڙهڻي "ڏوگاهي هنيان جي" هئي جنهن کي فقيرن "ڏوگاهي هڻان جي" ڪري پڙهيو). پيٽيون= ماڳ ۽ ڄايون. پاڻ= پاڳين جي رهڻ ۽ مال جي ويهڻ وارا ماڳ. ۱۸. هڏ نہ= هرگز نہ، ڪڏهن بہ نہ. پَڙان= برابر ٿيان. ميري ڪري= ميري مدي ڪري، گهٽ سمجهي. نہ مڃيو= ڏيئي نہ ڇڏيو. ۲۰. گهاريم= گذاريم. ڏيندم منہ ۾= (ميار طور) آڏو ڏيندم، سامهان ڪندم. مَرُ= مِني، گندگي. ۲۱. پاڇاهي= بادشاهي. پاڙيان= مَٽ ڪريان، برابر ڪريان. سُئي ٽوپي سان ٻين کي ڍڪيو. ڄاپي= ڄمي. اِبر= سُئي. اوصاف کي= وصفن کي (اصطلاح طور) ٿوري کي، احسان کي. وائي. ايندڙو ڪوءِ= وطن مان ايندڙ ڪو قاصد. ويندڙو لوءِ= وطن (لوءِ= ڳوٺ) ڏانهن ويندڙ قاصد. جتي= جنهن لوءِ ۾. پهي= قاصد. پنڌان ڪاريو پهيڙا= قاصدن کي پنڌن کان روڪي جهلي. ڪين جو اُپي چوءِ= ڪا جا ڳالهہ ٻيڻي چوي (چوءِ). جور= زور سان، زوري. سهج= سک، هيج. د-٧-۱. سڄڙا= رنگين سڄڙا جيڪي ڳهن ۽ سينگار طور پائجن. پٽولا پٽورا، پٽ جا ڪپڙا. ور= پل تہ هجي. لون= سنهڙا سڄڙا. ۲. لون برابر لک= لُون لکن جي برابر آهي. رُپو= چاندي. ڪوڙِ= ڪروڙ، تنهن جو ڪک بہ ڪروڙ برابر آهي.

Marfat.com

مون مارُوءَ جو مَکُ، تيلُ نہ لايان ٽُنھنجو.

٣

مون مارُوءَ سِين لَڏِيُون، لوئِيءَ ۾ لاٿون
سونِ بَرابَرِ سَگِڙا، مونکي ہانھَنِ ہَڌاٿُون
عُمَرَ کِيئَن آٿُون، پَٽُ پَرھيان سومَرا!

٤

اجوکا اُٿَنِ جي ڏينھان جھَڻِ جھانپي
مارُوئڙا مَلِيرَ ۾ قِرَن سِين فاقِي
آءٌ کِيئَن اُنِي ري، مُنھ مِنايون لائِيان.

٥

ڇَڏِ سَہَرايُون سُومَرا، عُمَرَ لَڳِ اللهَ
تِئَمِ نہ ٿورا ڏِينھَڙا، ماڙيين ڳارِيمِ ماهُ
سِکَ مُنھنجي ساهَ، مارُوءَ جِي مَسَ لَھي.

٦

پَٽُ نہ پَرَھيان سومَرا، جانکِيتان جِيان
آءٌ کِئَن لوئِي لاھِيان، کارڻِ ہن ڏِھان
جانسِين تي جِيان، کانڌُ نہ کَنڍِيسِ کو ہِئو.

٧

پَٽولا پَھَنواريُون مُور نہ مَتي کَن
جُھُ لالَ رَتاٿون لوئِيُون تہ سالِنٿُون سُونھن
اَنَ ايلاچَنِ اگِري، بَخمَلَ بافتَنِ
سَکَرَ پانيان سُومَرا کَتي ان کُنھبنِ
جا ڏِنِيَمِ ڏاڏاڻَنِ، سا لاھِيندي لَڄَ مَران.

٨

اَرمَقَ ھَڏِ نہ اوڍِيان پَٽولا پَنچِيرَ
پانڌڻان ئِي ہَنِ ڏِيان ارغَجَ ۽ عَبِيرَ
شالَ مارُوءَ سِينَ ماڻِيان کَتِي جھَڙِي کِيرَ
اَندرِ اَج اُکِيرَ، مونکي پِرين پَھَنوارَ جِي.

٩

لوئِڙِياري آھيان، واريان تان نہ وَرَقُ
سانڍِيَمِ سُپِيرين لَئہ، لوئِيءَ اندر لَکُ
کَنڌِ کاسو، پَٽِ پاسو، ڏِنُمِ ٿَنِ تَرکُ
سَندو مارُوءَ حَقُ، جان جِيان تان پارِيان.

١٠

کارا کَرايَنِ ۾، سونَ اسان کي سُوءَ
وَرُ جيڏِين سين جُوعِ، فاقو فَرحتَ پانئِيان.

١١

کَرايَنِ کَرُوڙَ جا چُرڙا کُوڙا جَنِ
سو مَرَکُ مارُوئڙَنِ، جِئان لوکَ لَڄَ ٿئي.

١٢

جَنِ کَرايَنِ کَڇَ جا، وَرُ ساھيڙِيون سي
اَتِ اُکَنڊِي آھِيان، مَنھِ مارُوءَ جي

مون ماروءَ جو مک= مون کي پنھنجي ماروءَ جو سرھو مک سونھي. ٤. اجوکا= بنا کنھن مقرر وقت يا جاءِ جي، اجوڙا. ڏينھان= ڏينھن جو. جھانپي= پي. فاقي= فاقي ۾، بک اڄ ۾. ٥. سہرايون= ڏاڏايون. ٦. پرھيان= پھريان، پايان (لباس طور) ہن ڏھان= ہن ڏينھان= ہن ڏينھن لاءِ (جن ۾ آءٌ ھت کوٽ ۾ بند آھيان). ٧. مٽي کن= مٽي تي کن، سر تي کن. جھُ= جيئن جو. سالنٿون سونھن= پَٽ جي شالن کان وڌيک سھڻيون لڳن. ايلاچن= (اعليٰ قسم جي) ايلاچ کپڙي کان توڙي بخمل بافتن کان وڌيک. سکر= شانائتي. کٽي= لوئي، کٽي جو لباس. کان کنھبن= رنگارنگي کنھبن کپڙن کان. ٨. ارمق، پٽولا، پنچير، پانڌڻا، ارغچ، اھي سڀ قيمتي کپڙن جا قسم. جھڙي کير= کير جھڙي اڇي، صاف سفيد. ٩. لوئڙياري= لوئي واري. واريان تا نہ ورق= (اصطلاح) اصليت نہ مٽايان، ريت رسم نہ بدلايان. لکُ= چيلھ جو لڪ. کاسو= وڏو شاھي وٽو (اصل ۾ کاٺ جو). کنڌ کاسو= کنڌ ھيٺان کاسو (وھاڻي طور). پٽ پاسو= پٽ تي پاسو (کوڙيل سمھڻ ويل). ڏنم تن ترک= تن کي ترک ڏنم، جسم (جي سک) کي ڦٽو کري ڇڏيم. سندو ماروءَ حق= پنھنجي ور ماروءَ جو جيکو مون تي حق آھي. جان جيان تان پاريان- جيسين جئري ھونديس تيسين پورو پاريندس. ١٠. کارا= کارا سگا ۽ ڳانا. سوءَ= ماتم. جُوع= بک. فاقو= بک اڄ. فرحت= راحت. ١١. کَروڙ= کرڙ جي کاٽيءَ جا. کراين= کراين ۾. لوک کي جنھن کان لڄ ٿئي، ماروئڙن لاءِ اھو مرک آھي، ماروئڙن کي سو سونھي. ١٢. کراين کڇ جاء کراين ۾ کڇ جا چوڙا.

Marfat.com

پَکَنِ سِين نہ پاڙِيان، هنڌَ هِتي جا هي
اَهلَ اَباڻَنِ کي، مَرِي شالَ مَلهائِيان.

۱۳

سي ساهيڙيون سارِينِ تو، سِيلُ جَنِي جو سَچُ
مارُوءَ رِءَ مَ مَچُ، سِيهو پانئِجِ سونَ کي.

۱٤

ساهيڙيون سارِينِ تو، سَچُ جَنِي جو سِيلُ
نَکو قالُ نہ قِيلُ، اُنِي جي اَدَبَ ۾.

۱۵

پيئِي پاڻ مَران، اچي کَنِ کَرَ لَهان
قادِرَ کِئا گهٽا، ڏُکيءَ سَندا ڏينهڙا.

۱٦

کِيئَن ڏُٿارِيان ڏَبَرا، ويندِيَسِ کِنه وِهاڻِ
مون مُلِ مارُو ناهِ، اَچا اوڍِيان کِنهِ کي.

۱۷

جِئَن عُمَرَ اَچو تون، تِئَن آءٌ مَرَکان وِچ مارُوئِين
مُنه نہ ميرو مون، سِيلِ تُنهنجي سومَرا.

۱۸

مَ کِين رُوءُ، مَ رَڙُ کِين، مَ کِين هَنجُون هارِ
جِهَڙا اَچَنِ ڏِينهَڙا، تِهَڙا ويني گهارِ
ڏُکَنِ پُنِيءَ سُکَڙا سِگها ٿِينِ سَنگهارِ
لَٿا لوهَ لَطِيفُ چَئي پَرُوڙَجِ پَهُنوارِ
پيڙيون نيئي بارِ، توتان بَندُ بِدا ٿِئو.

۱۹

مَ کِين رُوءُ، مَ رَڙو کِين، مَ کِين کَرِ دانهُون
سُتي لوک لَطِيفُ چَئي، پِيَئي گَڻُ بانهُون
لَڏيئِي جِتِ لاٿُون، سو ماڳُ پَسَندِينءَ مارُوئِي.

۲۰

سُٽي ساٽيهہَ ڳالهڙِي، وِهُسي ويڙيچي:
'سَبِ سُڌِ پيئيمَ سُومَرا هِتي هُتي جي
پيئَرَ ۾ پيڇي، سُوايا سارِينِ مون.

۲۱

'سُٽِي ساٽيهہَ ڳالهڙِي، لَهي وِئا لوهَ
اَندرَ جا اَندوهَ، لٿا ڏُکَ سُکَ ٿِئا.

وائي

تان تون پَرِ پَرُوڙِ، لَڏڻُ ضَرُورِ
سومرا! سِيلُ مَ پَجُ سَتِينِ جو
ڏِينهَ ڏُهلا پانئِيان، پَهسِ پريان جي پُورِ
اُپِي اَرَداسُون ڪَري هَمِيراڻي حُضُورِ
مونکي ويلَ نہ وِسَرِي، مارُوءَ سَندي مُورِ
سانبِي سارِيَمِ سومَرا، ڏيهِي وِئَڙا ڏُورِ.

اهل= ريت رسم. اهل اباڻن کي= اباڻن جي ريت رسم کي. ١٤. سيل= پاڪائي ۽ پردو. ('قال'= هن چيو. قيل= هيئن چيو ويو.) نکو قال نہ قيل= سوال جواب، پُڇ پچان، هيئن هون. ١٥. اچي کن کَر لهان= پئن جي کيئن اچي خبر لهان. ١٦. ڏبَرا= سادا ٿلها ميرا ڪپڙا. کيئن ڏٿاريان= ڇا جي ڪري ڏٿاريان! وِهاڻِ (قافيي جي لحاظ سان)= وهاڻ، شادي. وينديس کنه وِهاڻِ= کهڙي وهاڻ تي وينديس! مون مُلِ= مون وَٽ. کنه کي= کنه جي خاطر، کنه کي ڏيکارڻ لاءِ. ١٧. سيل تنهنجي سومرا= اي سومرا تنهنجي سيل جي ڪري، تنهنجي ست ۽ پت جي ڪري؛ تنهنجي شرافت جي ڪري. ١٨. مَ کين هنجون هار= نہ کي ڳوڙها ڳاڙ. پيڙيون= پيرن ٽنگن جون ڪڙيون (ڪاٺ واريون). ١٩. پيئي کڻ بانهون= دعا لاءِ پئي هٿ ۽ بانهون کڻ. ٢٠. ويڙيچي= ويڙ جي رهندڙ، ٿر جي ويڙين جي رهڻ واري. وهسي= خوش ٿئي. ويڙيچي= ويڙ جي رهندڙ، ٿر جي ويڙين جي رهڻ واري. وهسي= خوش ٿئي. سوايا= سهڻي سوَڻ وارا، سهڻي مند وارا. وائي. پر= ريت. دستور، حقيقت (تہ هتان هي جهان ڇڏيو). سيل= ست ۽ پت. ڏهلا= ڏکيا، تکليف وارا. پهس= پهريائين. پهس پريان جي پور= (روزانو) ڏينهن شروع ٿيڻ ساڻ آءٌ پنهنجي سڄڻ جي سنڀار ۾ آهيان، مونکي سندس پور پون ٿا. ارداسون (عرضداشت)= عرض، سوال. هميراڻي حضور= سومري بادشاه جي دربار ۾ (هيءَ بيٺي سوال ڪري). ويل= روزاني ڪم ۽ اٿڻ ويهڻ واري ويل (ماروئن جي رهڻي ڪهڻي ۽ ريت رسم). سانبي= هر عمر ماروئڙا.

Marfat.com

داستان اٺون

١

هِنَ مُندَ مارُو سَنرا، ويڙيين وَڳَ وارِينِ
چَنين چِيڪارُئو چِيلَڙا، پَٽين پَهَرائِينِ
نيڻَ مُنهِنجا اُن کي جهجِئو جَرُ هارِينِ
تاڙا ٿوارِينِ، مِينهَ وَسندا موٽُ تون!

٢

هِنَ مُندَ مارُو سَنرا، ڪاٽُڙَ ۾ خوشحالِ
ڪِهُ مانڌاڻو مَڪَٽِي، جيڏيون آٽِينِ جالَ
اُتان اوٺي آئيو ڪَهِي مون وَٽِ ڪالَ
سَتيءَ جي سَيدُ چَئي ڪا ساٽيهہ منجهہ سَنيالَ
لِڳَنِ تان لطيفُ چَئي لوئي لاهِ مَ لالَ
پَلو ڳَندو پالَ، مِينهَ وَسندا موٽُ تون.

٣

هِنَ مُندَ مارُو سَنرا، ڍَنگرَ ڍارَ رَهَنِ
پاٽِي پوچُ پَٽَن ۾، پَکي پانڌِ پِيَنِ
هِنَ کي لوهَ لَطِيفُ چَئي، هُوءِ ڪاٽُڙَ منجهہ ڪِلَنِ
ڪاٺُونبا ڪاڄَنِ، مِينهَ وَسندا موٽُ تون.

٤

هِنَ مُندَ مارُو سَنرا، ساٽيهہَ مَنجهہِ سُڏِيرَ
هِنَ کي لوهَ لَطِيفُ چَئي، ڪونِينِ اَندَرِ ڪِيرَ
مِها منجهہ مَليرَ، مِينهَ وَسندا موٽُ تون.

٥

هِنَ مُندَ مارُو سَنرا، جِيَائِي جالِينِ
چارِئو لَنبَ لَطِيفُ چَئي، واڳهين وِهارِينِ
ڪيٽائي ڪاهِينِ، مِينهَ وَسندا موٽُ تون.

٦

چُرَنِ چُٽِڪَنِ چِتِ ۾، هِنئَڙي نِتِ هُرَنِ
”لَيسَ ڪَمَثِلِهِ شَيءٌ“، پَسَڻُ اِيءُ پِريَنِ
پَکا پَهُنوارَنَ، نيئي اَڏيا نانهِ ۾.

٧

چُرَنِ چُٽِڪَنِ چِتِ ۾، گهارِين مَٿي گهَٽَ
ڪِهَ، مانڌاڻو، مَڪَٽِي، ڍوئِنَ پاسي ڍَٽَ
پَهُنوارَڪي پَڳَڙِين وَڄِي ڪريان وَٽَ
ساٽيهہَ مَٿي سَٽَ، ڳَنڍِيَسِ پَڄِي ڳَڙَنِ کي.

٨

چُرَنِ چُٽِڪَنِ چِتَ ۾، هُرَنِ مَنجهہِ هِنِيين
لُطفُ ٿئو لَطِيفُ چئي مِهَرَ ڪَئي مِيين
ڏُکيءَ کي ڏِيين، سَرَهايُون ساٽيهہَ جون.

٩

چُرَنِ چُٽِڪَنِ چِتَ ۾، هُرَنِ مَنجهہِ هنِيان
ڪَڏُ بندياٽِي بَندَ مان، موڪلَ ڏي مِيان
وڃي ڏيهِ ڏِيان، ڪِيرُون ڪَتيرِينِ کي.

١٠

چُرَنِ چُٽِڪَنِ چِتَ ۾، سَدا منجهہ سَرِيرَ
لَڏي ڪِنهِ لوءِ وِٿا، مارُو منجهہ مَليرَ
ويٺِي پوڄان پِيرَ، مانَ مِلنِمِ ڪَڏِهين.

د-٨-١. سنرا= خوش. ويڙيين= ويڙين ڏانهن، ويڙين ۾. ويڙ= مال لاءِ گاهہ واري جُوءِ. چنين= چنن ڏانهن، چنن ۾. چَنُ (ج) چَننون= وڏي هيٺاهين نشيب واري ايراضي جنهن ۾، وڻ، ٻوٽا ۽ گاهہ هجي جهجِئو= ڏک ۾ ڳوڙها ڳاڙِئو، غم ۾ ڪانهلا ٿئو. ٢. ڪہ، مانڌاڻو، مکٽي= ڏٿ وارا ٻي گاهہ ۽ انهن جو ان (ڏٿ طور ڪائجي). ٣. ڍنگر ڍار= رڳا ڍنگر اُيا ڪوڙيل ۽ اجها ڪيل. پوڄ= گهٽو. پکي پاند= پکي جي پاندَ، پکي جي ڊيگهہ جيتري مفاصلي تي. لوهہ= لوها ڪَوا. ڪاٺُونبا= ساوڻ جو ڪٺو ڏٿ. ٥. هن بيت جي ٽن سٽن ۾ ٽن ماڳن جا نالا آندل آهن: جيائو، واڳهين (جي پٽ) ۽ ڪيٽائو. ٦. هنئڙي نِت هُرن= هنئڙي ۾، دل ۾ سدائين رکي رکي ياد اچن. 'ليس ڪمثله شيءُ'= ڪا شيءِ (الله پاڪ) جهڙي ۽ ان جي برابر ناهي. نانه ۾= نفي ۾، نيستي ۾. ٧. گهارين مٿي گهٽ= منهنجي ساهہ تي آهن. ٨. هُرن= ذري ذري دل تي چڙهن. ميين= مالڪ. عمر بادشاهہ جيڪو راضي ٿيو تہ مارئي موٽي پنهنجي ملڪ وڃي. ٩. هنيان= دل.

Marfat.com

١١

چُرَنِ چُٽِڪَنِ چِتِ ۾، رَهيا اَندرِ رُوحَ
اُني وِئڙا اُڪَرِي مارُو متي مُوهَ
وِيرُون وِلوڙَنِ جون سارِيان گهڻو صُبوحَ
وَرُ سي ڪارا ڪُوهَ، سِنجئِرِ جي ساٽيهہَ جا.

١٢

ڪاروڙِئان ڳٽِي ويڙِيجَهپَ وِئا
سيڻ مُنهنجا، سَيدُ چَئي، هاٽِي هِتِ هُئا
پَسي پَدَ اُنِ جا لَڙِي لُڙڪَ پِئا
ڏيهِي ڏورِ وِئا، ڏِيان ڏوراپا ڪَنِ کي.

١٣

آڏِيءَ اُٿِيَنِ تي، جيلانہَ پاٽِي پاتارَ ۾
وارو ويسرِيَنِ کي ڏِينهان ڪونہ ڏي
مون ڪَميٽِيءَ کي، مٿان ڪُوهَ ڳٽِي وِئا.

١٤

ٻِيرَ ڳنيائُون ٻَرَ ۾، پِيارِينِ پَهُون
سِنجَنِ سانيڪَنِ تي وَڏِيءَ ويرَ وَهُون
پايو جَرُ جَنڊنِ ۾، ڪوڏان ڪَنِ کَهُون
ڏينهان ڏِينهنِ نئُون، مونکي وِرہُ ويڙيچَنِ جو.

١٥

سِنجي سِنجي ڳُوهَڙا، ويڙهي وِئا وَرَتَ
مونکِي مارُوئڙن جي هنيَڙي ۾ حَيرَتَ
چُٽِڪَنِ اندرِ چِتَ، سانٻيڙا ساڏوهِيُون.

١٦

پُوڻَ پُٽِڪو نہ سُٽيان، ٻُري نہ ٻَڪَرَ دانہَ
ميان ماروئڙن جا اُوٺا پَسان آنہَ
جَنِ سانِيڪا سِنجِئا، سي ڏِٺِي ڪِئڙَم ڪانہ
پَڪا ڳٽِي پَرانہَ، جِڪُسِ لڏيو لوئِڙِيارِيين.

١٧

پُوڻَ پُٽِڪو نہ سُٽيان، پِنيءَ جو پُوٺِنِ
سِنجَڻَ واريون سُتِيُون وَجِي ويڙ وٽِنِ
پِئا سيٺ سَڙَنِ، ٿَرَهي ٻِنهي ڳَنڍِيين.

١٨

سَپِ نہ وجي سُتِيُون، اجان کي سنجَنِ
پِيون سي پَهرَنِ، جي اُجائِجي آئِيُون.

١٩

عُمَرَ ٿِيَمِ اَپارَ، وِرہَ وَنيان کَنِ سِين
ڏوٿيَڙا ڏُورِ ٿِئا، ٿَڳان جَنِ ٿُوارَ

١١. ويرون= مهلون، ويلون. موه= موهر، مهراٽي طرف. ١٢. ڪاروڙو ۽ ويڙيڳهپ ٻئي ماڳ ڏيپلي تعلقي ۾. (اصطلاح طور) هِتان لڏي هُت وئا. ١٣. اُٿين (ٻولي آهي)= اُٺن تي= تنهن ڪري جو. پاتار ۾= (ڪوهہ ۾) گهڻو هيٺ تر ۾. ويسرين کي= دير ڪندڙن کي. ڏينهان ڪونہ ڏي= (سوير آڏيءَ جو انهيءَ ڪري ٿيون اٺن جو ڪوهن تڙن ۾ پاڻي تورو ۽ بالڪل تري ۾ آهي؛ جي ڏينهن جو ٿيون وجن تہ سوڙهہ سببان ڪين ڪو وارو ڪونہ تو ڏئي). ١٤. ٻيرَ (ع. بِئُر)= ڪوه. پهون= ٻڪريون. سِنجن= پاڻي ڪڍڻ لاءِ وَرت وارين. سانيڪن تي= انهن ڪوهن تڙن تي جيڪي سٺ پَرهہ اونهان آهن. وهون= نوجوانن جون نوجوان زالون. جنڊرا= پاڻي پرڻ خاطر دلن رکڻ جا ڪجاوا. ڪوڏان= ڪوڏ مان، خوشيءَ مان. کهون= تکا پنڌ، تکيون وکون پنڌ واريون. وره= نيہُ. ١٥. سنجي سنجي= تڙن جي سنجڻ سنڀالي، وَرت واري واري، پاڻي ڪڍي ڪڍي. حيرت= سک ۽ پريشاني، مونجهہ. چٽڪن= هُرن. سانبيڙا= ساٿي ۽ سانگي. ساڏوهيون= چاريون (پيرُن واريون). ١٦. پُوَڻَ= پرٽي، قرٽي، ڳپي (جنهن جي مٿان واجهہ واريل ۽ چڪڻ سان ڦري). ٻُري نہ= ڪنَ تي چڙائي سان نہ ٻوي. اوٺا= گهٽ پريل. آنہ= پاڻيءَ جا آواڙا (جن مان مال پاڻي پئي). سانيڪا= سٺ پرهہ اونهان تڙ (ڪوه). سنجئا= جن سنجڻ رکي (پوڻ، ورت وغيره رکيا) پاڻي ڪڍيو. ڏٺي ڪئڙم ڪانہ= سي منهنجي موليٰ ڪيڏانهن ڪِئا، ڪٿي ڪيا. پرانہ= پري. جڪُس= پانہ تہ، شايد. ١٧. پوڻ پُٽڪو= ڳپي يا پرٽي جو آواز. پنيءَ= پنيءَ ويل، پرپات ڪان اڳ واري رات جو. پوٺن جو= پُوٺن جو= ڳپينَ يا پوٽين جو (پٽڪو). ويڙ وٽن= ويڙ جي وٽن ۾، وٽن هيٺ. سيٺ= واجهہ. ترهي= ڪوه يا تڙ جي (اها گماني معنيٰ آهي: ٻوليءَ ۾ راقم ڪٿي بہ ٿرهو ('ت' جي زبر سان، معنيٰ ڪوه يا تڙ) ڪونہ ٻڌو- نبي بخش). ١٨. پيو سي پهرن= پاڻي پيو وري ٿيون جهنگ چرڻ وڃن (= بي حال ٿي وري ٿيون سامت ۾ اچن، وري ٿيون حال واريون ٿين). ١٩. اَپار= اڪيلائي، اها حالت جو ڪو ڪر نہ هجي.

Marfat.com

سِڻائُون سَنگهارَ، گُوهَڻ تان ڳٽي وِئا.

٢٠

وَرُ اُهائِي ويرَ، جڏهن ڏَڻُ ٽُسِي ٽَڙِ آئِيو
سَرتين ڏٿُ سَبيلَ ڪِئو، اڱڻ ڊِوئي ڊِيرَ
هِنيُون اُنِ جي هيرَ، تو جهجِي جهروڪَنِ ۾.

٢١

ٿَرِ ٿُوهَرَ، پَرِ جهُوپِڙا، ٻارَڻُ جَني ٻُوهَ
اُنا مِينهَ مَليرَ ۾، نِرمَڻُ لَڳا نُوهَ
راتِ مُنهنجي رُوحَ، سُتي سَجَڻَ سارِئا.

٢٢

ڳُوهَرَ ٿُوهَرَ ٿَرَ، جِتِ سائِيڪا سَتِيُون
چارِين اُت چاهَ پِئو، ڦوڳَنِ پاسي ڦَرَ
ڪِيئن لَهندَمِ ڪَرَ، جڏهن مارُو پاڻُ اُپاريا.

٢٣

ڊِٿين پَٽين ڊِيرَ، مَهِيَنِ مارُوئَڙَنِ جا
پائُرُ سَڀُ پَچِي پِئو، گهَرِ گهارِيندِي ڪيرَ
جَنِ هيڪاندِيءَ هيرَ، تَني ڦوڙائو مَ ڏِئين.

٢٤

مَتي ٿَرَ رَهِي، وِئا گُذاري ڏِينهَڙا
ڪَڏهِن ڪونہ آئِيو پَهُنوارَنِ پَهِي
وِنڙا سي وَهِي، جَنَبُ گُذارِيَمِ جَنِ سِين.

٢٥

پاسا پولَڙِيَنِ ۾، ٻانهُون سِرِ ٻيئِي
اڪيُون نَڪُ اُريجَ رءَ، ٽِمايَمِ ٽيئِي
ڏُورِ ٿِئا ڏيهِي، پِرِين پائُرَ وَٽِ ۾.

٢٦

مونسين ماروئڙيون، ڪِهڙِيءَ رِيتِ رُسَندِيُون
چونِيءَ ۾ چِيڙُ پِئو، پِيَنِ رَٽُ جَيُون
نيٽين نِندَرِ وِهُ ٿِي ساري ساڏهويون
هِتي جي هُيُون، تہ سُڌَ پِيين سِيلَ جِي.

٢٧

ٽاجا ٿَرَ ٻَرَ جهَلَ، پَڪا پائُرَ وَٽِ ۾
سيئِي ساريو سومرا، اُچي آبَ اُجَلَ
ٽَن سانبِيَنِ وِڏمِ سَلَ، ڏِني جَنِ ڏِينهَ ٿِئا.

٢٨

سَتِي تُنهنجي سَتَ ۾، ڳالِهہ گهُرجي ڳُجُ
سارِئو سانبِئَڙَنِ ڪي، پَرِ ۾ اُپِي پَجُ
ساڻُ اَمانَتَ اَجُ، تہ ٿيين سَمانِي سائِيهَہَ ۾.

٢٠. ور= پل سَرهي، سدا چڱي! وير= گهڙي، وقت. ٽُسي= ٽسي ۾ گذاري. ڏڻ تسي= مال جو ڏڻ تسي وارو وقت ڪاٽي، پاڻي پيئڻ لاءِ تڙ تي آيو. سبيل ڪئو= گهڻو گڏ ڪيو. جهجي= غم ۾ ونجهلي، ڳري. ان جي هير= سندن انهيءَ عادت جي يادگيري ۾. جهروڪن ۾= چاچي وارن ڪنهڙن ۾. ٢١. ٿر ٿوهر پر جهوپڙا= ٿر جي ٿوهرن لڳ سندن جهوپڙا. ٻارڻ جني ٻوه= جن وٽ ٻارڻ لاءِ ٻُوهَ جا ٻُوڙا آهن. ٢٢. سائيڪا= اونهان سُٺ پرهہ تڙ. ستيون= سَت واريون. چاءِ پئو= چاهَ چئو، وڏي شوق مان. اپاريا= گهڻن ڪمن وارا، گهڻو مشغول. ٢٣. ڊير= ڊڳ (اَن جا، ڏُٺ، گاهہ جا). مَهين= سُڪين ستابن (مَنهيون= ونهيون= سکيو). پچي پئو= ان ۽ ڏٿ سان پچي تيار ٿيو. هيڪاندي= هيڪاندِ، گڏ رهڻ، گڏجي گذارڻ ۽ ڪم ڪرڻ. هير= عادت. ڦوڙائو= وڇوڙو. ٢٤. پنهوارن پهي= پنهوارن جو پهي، پنهوارن جو قاصد. جنبُ= سڄي حياتي. ٢٥. (پهرين ٻن سٽن ۾ مارئي ٿر واري پنهنجي رهڻي ڪهڻي ياد ٿي ڪري): پولڙين ۾= ٻڪرين جي ڦولڙين ۾ (پٽ تي سُمهندي هيٺان ٻڪرين جون ڦولڙيون جن تي ٻانهون، سر ۽ ٻئي پاسا پيا لڳندا هئا). اُريج رء= اريج ڪان سواءِ، خشڪيءَ ڪان سواءِ (= سدائين ريج ۾= نڪ ۽ اکيون هميشہ آليون) اکين ۾ نڪ مان پاڻي ڳاڙيم. (پر لاچار آهيان، ڇا ڪريان جو) منهنجي وطن وارا، پائر جي وٽ سان رهندڙ، مون ڪان پري ٿئا! ٢٦. ڪهڙيءَ ريت رسنديون= ڪهڙيءَ ڳالهہ جي ڪري رنج ٿينديون! چيڙ= چيڙهہ، تيل ۽ مَرُ جو سٽپ جيڪو وارن کي ڳنڍي ڳوپي جڏي. جيون= جُونين مثل سنهڙا جيت. ساڏوهيون= چاريون. ٢٧. ٽاجا= تازا، صاف سهڻا لڳندڙ. آب اُجل= وڏي رئڻ سببان اکين مان وڏي پاڻي جي وَهُڪ. سانبين= جيڏين ساهيڙين. وڏم سل= هنئين ۾ سوراخ ڪيا. ٢٨. ستي= اي ست واري (مارئي!) تنهنجي ست ۾ ڳالهہ گهرجي. ڳج= تنهنجي ست جي پڪي ثابت ٿيڻ ۾ گهڻو ڪجهہ گهرجي. پر ۾ اپي پج= پنهنجي اندر ۾ پڻي ڪڙهہ. ساڻ امانت= امانت ساڻ، امانت وانگر (جهڙي اصل هئين تهڙي). سَماني= مقبول.

Marfat.com

٢٩

جُهران جِهجَان تي، جئن پَسٽان پَري ٿئا
اَللهَ اونِي آڻِيين، جو کِينءَ جِي خَبَرَ ڏي
مَنَ مُنهنجي کي، واکو لَهي ويڙ جو.

٣٠

نَکا جهَلَ نہ پَلَ، نکو راڻُ ڏيهَ ۾
آڻِئو وِجهَنِ آهُرِين، روڙِئو رَتا گُلَ
مارُو پاڻَ اَمُلَ، مَلِيرونِ مَرَڪَٽو.

٣١

سُتي لَڏمِ سُهِٽو، لوئِيءَ ۾ ليٽِي
تہ مَنڊِي پايو مَٽَ ۾ وِلوڙيان ويٺِي
پَکي آءٌ پيٺِي، کيرُون ڏِيٺم جِيڏِيُون.

وائي

آءٌ مارُوءَ جي آهيان، مونکي مارُوءَ جو آسَرو
مارُو مون نہ ڇَڏِيندو
ميڙو ٿيندو مومنين، قَضا پاڻُ ڪَرِيندو
اُتي مَليرَ جائِيُون سَڀ نوازي نِيندو
والِي ٿِي وَڳَ جو، هِئائِين هَلَندو
ڪوني ڪوثَرَ ڪَنڊِيين پاڻِي پيارِيندو.

داستان نائون

١

جُهُ سي لوڙائو ٿِئا جَنِي پَرِ رَهَنِ
مارُو منجهہ ٿَرَنِ، ڪِنهِ دَرِ ڏيندا ڏاٿهڙي

٢

جُه سي لوڙائُو ٿِئا جَنِي سَنڌِي ڏِيرَ
مارُوئڙا فَقِيرَ، رَهِي رَهندا ڪيتَرو!

٣

جي گهَرِ گهارِيَمِ ڏِينهَڙا هيڪانڊِيءَ حُضُورِ
سيئِي سِڪان سارِيان، پَچان پاڻُرَ پُورِ
هَمِيراڻا هَٿَڙا ڪِين مَڃِينڊِيَسِ مُورِ
سَنجهِي سَتِ گُذارِيان، اچي شالَ اِسُورِ
دَران ڌِيان مَ دُورِ، ماروءَ جامَ مَلِيرَ جي.

٤

اَت اُڪَنڊِي آهِيان، عُمَرَ آءٌ اَڪاجَ
سُومَرا سَڪاجَ، جهَلِ مَ بَندَ جهجَنڊِيُون.

٥

اَڄُ اَڏِنگا ويڻَ، مونکي مُڪا جيڏيين:
هارِي! هَمِيرَنِ جا ڇِڪُسِ ڪاڏئي ڪيڻَ
سانبِيَڙا ۽ سيڻَ، ڪِ تو وِئڙا وِسَرِي!

٦

وينِي ڪوٽَ وَٽَنِ ۾ ڪامَڻِ ڪُوارِي
مَلِير سارِيو مارُئي، رويو رُئارِي
اَللهَ اوتارِي، مُنڌُ ماروءَ جي ميڙِيين!

٢٩. تي= انهيءَ ڪري جو. پَسٽان= پسڻ ڪان. ڪينءَ جي خبر= خير واڌائي. واڪو لهي ويڙ جو= من تان ويڙ جو واڪو لهي، دل تان وطن جي ڪِٽتي لهي، ٽر واري جهنگ (ويڙ) جو اُلڪو لهي. ٣٠. راڻُ= حاڪر جو محصول. آهُرين= آهُرن ۾ (مال جي لاءِ ڪاٺڻ وارن) ڪُونارن ۾. رتا= ڳاڙها. مليرونِ= سندن ملڪ ملير. مرڪٽو= سَرهو سونهن وارو. د-٩-١.
جُهُ= جئن جو. لوڙائو= لوڙيون هڻندڙ، مال (جانورن)جا ڌاڙا هڻندڙ. جني پر= جن جي پاڙي ۾. ڪنهن در= ڪنهن جي در. ٢. جُهُ= جئن جو، جڏهن جو. لوڙائو= لوڙيون هڻندڙ. جني سندي ڏير= جن جو ڏِي، جن جو سهارو ۽ آسرو. ٣. هيڪانديءَ حضور= (ماروءَ جي) حضور ۾ گڏجي، ماروئڙن سان گڏجي. سيئي= سيئي ڏينهن. پچان= جلان، سڙان. پاڻر پُور= پاڻر جي پُور ۾، (پنهنجي وطن) پاڻر کي سارينديِ، ياد ڪندي. ڪين مڃينديس= ڪين قبولينديس. ست گذاريان= ست صبر ۾ گذاريان. اچي شال اسور= شال اسر جو (منهنجو مارو) اچي. ٤. اُڪنڊي= سڪايل (مارن لاءِ). اڪاج= نڪمي، بي سمجهہ، نڪار. سڪاج= سڄاڻ، عقلمند. بند جهجنديون= بند ۾ جهجهڻ واريون، قيد بند ۾ ماروئڙن لاءِ سڪ ڏک ۾ زاروزار رئنڊڙيون. ٥. اڏنگا ويڻ= ڪُريتا طعنا. مُڪا= موڪليا. هاري!= (عتاب وارو خطاب) ماري، مُئي! جڪس= لاشڪ جو. ڪيڻ= ڪاڏا. سانبيئڙا= ساٿي. سيڻ= پيارا مائٽ. ٦. ڪوٽ وِٽن ۾= ڪوٽ جي ديوارين لڳ، ڪوٽ جي ديوارين جي پر ۾. ڪامڻ= مان شان واري زال (مارئي). ڪُواري= قيد بند کي نندي، قيد بند جي شڪايت ڪري. الله اوتاري= يا الله، هيءَ منڌ ماروءَ جي ماڳ تي (ماروءَ سان) ملائيين.

Marfat.com

٧

جِهاَ جي تِهَا، مون مارُو مَجِئا
مون جيڏيون مَليرَ ۾ چُوندِنِ موڪَ مِها
منهنجي آهَ اِها، ڪيرائِيندي ڪوٽَ کي.

٨

توٽي ٽُوٽَ پچن، ڳجوريون لامون ڪري
ساءَ نه تِنه اچن، سگَرَ جو ساٽيهه جو.

٩

آما پانيان اَڪ، ڳيڙ ڳتوريان اگرا
پَنيان پريان پيٽَ کي، ماڪيان مِني مَڪَ
ڪوڪڙ ڪنديرن ۾، ڦُوڪيو پريان ڦَڪ
وَرُ هلاڪي سين حق، ڪوءِ وَڏائُون وِڙن سِين.

١٠

مارُوءَ پاسِ مَليرَ ۾ ڏوئِي مَرُ مَران
پاٽِي واري پانهنجو، ويندايِي وَران
تورو منجهه ٽَران، هُوندَ لَڳي لوئڙيارِيين.

١١

مارُوءَ پاسِ مَليرَ ۾، هَميشهَ هُٿان
پيرين تِنهِ پُٺان، نَئِي وِهاٽِيءَ نُورَ سِين.

١٢

جي لُوڻُ لِڳن لائِيين چيري چيري چَرُ
مون ڪُرَ اَڳِي نه ڪِئو، اِهڙو ڪوجهو ڪَرُ
جان جان دعويٰ دَمُ، تان تان پِرتِ پَهنوارَ سان.

١٣

ايءُ نه مارُنِ ريتِ، چِئَن سيڻَ مَنائِن سونَ تي
اَچي عُمرڪوٽَ ۾، ڪَنديس ڪانه ڪُريتِ
پَکَنِ جي پريتِ، ماڙِيءَ سين نه مَٽِيَان.

١٤

پانڌي پرين پهنوار جو، مون وٽ جو آئو:
اُٺا مِينهَ مليرِ ۾، سڀُ ڏيهُ سُوائو
ٻاجهَرَ پَکِي ٻاجهَ تِي، لٿو ڏوڪائو
جو سَرتِينِ ساجائو، سو هنيڙو هِتِ نه وِندُري.

١٥

پانڌي پرين پَهنوار جو آيو ڪالهه کَهِي:
وَنا مِينه مَليرَ ۾ وٺڙا ڏُڪَ لَهِي
ڏٿَ پَچِي ڏيهَ ۾، گهٽي مَوڪَ مَهِي
ويڙيچَنِ وَهِي، سِڪُون لاهِيان سُومَرا.

١٦

پانڌي پرينءَ پَهنوارَ کيءَ، چِيَم تيئن چَئيج
سَندا سَنگتَ ڏينهڙا، وَرَ مَ وِساريج
ڪونيين کُني آهِيان، سِڪهي سارَ لَهيج
مُٺِ مانڌاٽي مُنجيج، ته نيرَ ۾ نٿُون ڪريان.

١٧

پانڌي پرين پَهنوارَ سِين روئِي ڪِج رِهاڻ

٧. جهاجي تها= جهڙا جي تهڙا. مجئا= قبول ڪيا. موڪ= جهجها. مها= ميها. ٨. ساء= ذائقو، سواد. ٩. آما= انب. مڪ= ٻُور جيڪي ٻچي پيرون ٿين. ڪوڪڙ= سڪل پيرُون. ڪندير= پيرون، تن جي رکڻ لاءِ خاص ٿانءِ. ور هلاڪي سين حق= پنهنجي حق سان گڏ هلاڪي پلي، تڪليف يا نقصان پلو. ڪوءِ= ڪوه ۾ پون. وڏائون= وڏيڪ فائدا. وڙن سين= ٻُرن سان، بد خواهن سان. ١٠. ماروءَ پاس= ماروءَ وٽ. ملير ۾، سهٽي سائي ٽر ۾. مر= ميل، مٽي، ميراڻ. واري= ورت واري پري. ويندايِي وران= ويندي ني پاٽي پري وري موٽان (= تڪڙا وارا ڪري گهٽو پاٽي پريان). هوند لڳي= پل ته لڳي، مر ته لڳي. لوئڙيارِيين= لوئي وارين کي (منهنجي وطن وارين کي). ١١. ٻيءَ سٽ ۾، وهاٽيءَ ڪان اڳ واري لفظ جون جدا جدا رسالن ۾ هيٺيون پڙهٽيون جن مان ٻه معنائون نڪرن ٿيون: (الف) نُي، نٿي= نئي، نمي نِوڙي (پيرين پوان). نئي وهاٽيءَ نورسين نئين= نئينءَ، نئينءَ وِهاٽيءَ نُورَ سين= وِهاٽيءَ راتِ جي روشني ٿيندي ساڻ. ١٢. مون ڪُرَ= منهنجي پيڙهي، منهنجي ٻُڻ. دعويٰ دم= دم جي دعويٰ، جيئڻ جي اميد. ١٣. سيڻ= پنهنجا سجڻ. مَنائن= وڪڻن. ڪريت= ڪَچي ريت، ڪُڌي رسم. مَٽيان= بدلايان، سودي ۾ ڏيان. ١٤. آئو= (ٻولي آهي=) آيو. سُوائو= سٺائي واه وارو (جيڪو مينهن آٽي)، ڏوڪائو= ڏڪار. سرتين ساجائو= سرتين هيرئون، سرتين جي ساجاه وارو. ١٥. موڪ= گهٽي. مَهِي= مڪڻ ڪيڻ ڪان اڳ ولوڙيل گهٽو ٿٿونرو. ١٦. وَرَ مَ وساريج= اي منهنجا وَرَ! وسارجانءِ نه. مٺ مانڌاٽي= مانڌاٽي (ڏٿ) جي مٺ. منجيج= موڪلج. نيرَ ۾= قيد بند ۾. نٿون ڪرڻ (اصطلاح)= نٿون لٿل ڏٿ (ان، ميوو وغيره جنس) چکڻ، نٿين لٿل ڏٿ جي وٽ ڪرڻ. ١٧. رهاڻ= دلي ڳفتگو، وِروُنهه.

Marfat.com

جئن ٿرِ وڃون اُنيُون، تئن آن سُورَنِ ساڻُ
ڪِجان ڪا وَراڻِ، ڏُکَنِ ڏيلُ ڏهيون ڪِئو.

١٨

پانڌِيِ چَئِجُ پَهُنوارَ کي، جورَ هَٽِيِ جانا
پيڪڙا پيرَنِ ۾، ڪَراءِنِ ڪانا
آن رءِ امانا، گهَنگهَرِ گهاريان ڏينهڙا.

١٩

پانڌِيِ پرين پَهُنوارَ جا نِيَاپا نِي ڪي
ساري ڏيجِ سَرتِيين يادِ پُونئِيِ جيڪي
وَليون وَڻُ ڦُلارِئا، ڪِرڙُ پَڪا ڪي ڪي
سَگَرَ ڪِينِ سَرتِيُون، سِيَنِ جئن سيڪي
زيرِ پَڄَنِ جي ڪي، تہ مِلان پرينءَ پَهُنوارَ کي.

٢٠

پانڌِيِ پرينءَ پَهُنوارَ کي، ساري ڏيجُ سَلامَ:
سِيلُ نہ پڳو سومَري، مَتسِ ناه مَلامَ
سَندي اُمتَ جامَ، رَکئو پَنُ پَهُنوارَ جو.

٢١

ڪنيائون ڪاڻُڙ مان ساري حاجَ هِئا
لائي لَڏَ لَطِيفُ چئي، پَريين ٿَرِ ٿِئا
ڏُلهي ڪُوهَ ڏِسِ ڪَنهين وِيڙيچا وِئا
ڇَڏي گُڙُ وِئا، مارُوئڙا مَلِيرَ ۾.

٢٢

جهَجها ڏيجِ جُهارَ، مُنهنجا مَليرَ چائِيِين
آسَرَ پَرِي آهيان، پَرڄَنِ مان پَهُنوارَ
ويڙيون ۽ وَلهارَ، ڪِ سُوايا سارِين مون!

وائي

رُوندي راتِ وِهاءِ، مونکي رويو راتِ وِهاءِ!
عمر ميان سومرا!

آئون بندياڻِي بَندَ ۾، ڪِ ڪي بَند ٻِئا
مونکي ڏيهان نِڪَرِي، ٻہ ٽي توڪَ ٿِئا
هڪ عمر مَنديا مامَرا، ٻئو مارو ٿر ٿِئا
عمر بندياڻين سين، جورو تو نہ جُڳاءِ!

داستان ڏهون

١

'زُمَرِ' 'زُخرف' سومرا، 'حَمدُ' جَنِي جو هَنڌُ
"اِهدِنا الصِّراطَ المُستَقِيمَ"، اِيءُ پَهنوارَنِ پَنڌُ
بارِي لاهي بَنڌُ، تہ مِلان مارُوئڙَنِ کي.

انيون= وسيون. وَراڻ= موٽ، گهمرو. ڏيل= تَنُ. ڏُهيون= ليڙون ليڙون. ١٨. جانا هَٽڻ، جانا پرڻ= نَڪ تي سڄي هٿ جي آگر هٽي توبهون ڪرڻ، منٿون زاريون ڪرڻ. پيڪڙا= پيرن جا ڪڙا. ڪانا= ڏگها نال. آمانا= امن ڪان سواءِ. گهنگهر گهاريان= ڏکن ۾ گذاريان. ١٩. پُونئي= پونئي. نياپا= اهي جو مارئي مند ياد ڪري چوي ٿي تہ: هيءُ اهو وقت آهي جڏهن وليون وڻ ڦلاريا آهن، ڪي ڪي ڪرڙ پڪا آهن ۽ سرتيون سانڍي رکيل سگر سيڪي تيون ڪائن. زير= زيريون، زيريون ٻيڙيون، هيٺ ٽنگن ۾ ڪڙيون. ٢٠. سيل نہ پڳو سومري= بادشاه عمر سومري سَتُ نہ پڳو، سِيل نہ پڳو. ملام= ملامت، گلا. سندي امت جام= اُمتَ جي سردار (نبي ڪريم صلعم). رکئو پن= پَنُ رکئو، پردو رکيو. ٢١. ڪاڻڙ= عمرڪوٽ ڪان ڏکڻ- اوڀر وارو ٿر جو ڀاڱو جنهن جي زمين نهايت ڀلي ۽ آباد آهي. ساري حاج= سڀ ڪم سنڀاري سولو ڪري. لائي لَڏَ= لَڏ پاڻ سان لائي، لَڏ پاڻ سان وني. پريين ٿر ٿئا (ڪاڻڙ ڪان ڏکڻ) پريين پارڪر واري ٿر ۾ پهتا. ڏلهي= مٿان ڏاڪا ڏيئي، مٿي وجهي، پوري بند ڪري. گڙ= چگايون، پلايون، نيڪيون. ٢٢. جُهار= نيڪ پيغام، سلام. ڪِ سُوايا سارين مون!= (سڪ وارو سوال تہ ڇا اُهي ويڙيون ۽ ولهار. جيڪي سُوايا آهن اتي ڪو مون کي بہ ياد ڪن ٿا!). سَوايا= سٺائي واءُ وارا (جيڪو سانوڻ ۾ مينهن وسائي). د-١٠-١. زُمَر= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٢٩) جو نالو. لفظي معنيٰ: جماعت، ٽولو، ميڙ. زُخرُف= قرآن شريف جي (سوره نمبر (٦٢) جو نالو. لفظي معنيٰ: سونو سينگار، سوني ساه، سونا ڳهہ ۽ جنسار. حمد= سوره اَلحمدُ، قرآن شريف جي پهرين سُوره 'فاتحه' لفظي معنيٰ: سڀ ساراه، سڀ تعريف. اِهدنا- الخ= الحمد شريف جي آيت= (اي اسان جا رب!) اسان کي سنئين سڌي واٽ ڏيکار. پنهوارن پنڌ= ماروئڙن جو گس، پنڌ پيچرو. باري= باري تعاليٰ، رب پاڪ.

Marfat.com

٢

’زُمَرِ‘ زُخُرف‘ سومرا ’قُل‘ جَنِي جو قُوتُ
’فَاذۡكُرُونِي اذكُرۡكُمۡ“، ساڻيهَ ۾ ثابُوتُ
جُنبِي وِئا جَبَروتَ ۾، ماڻيائون مَلكُوتُ
لَگا ۾ لاهوتَ، پَکا پهنُوارَنِ جا.

٣

’زُمَرِ‘ زُخرُف‘ سومرا، ’سَبح‘ منهنجا سيڻَ
وَرُ ذُتُ ڏاڏاڻي ڏيهِ جو، ڳوءِ تُنهنجا کيڻَ
وَرُ ويڙِيچاڻا ويڻَ، ڳوءِ سونُ تُنهنجو سومَرا.

٤

’زُمَرِ‘ ’زُخِرُف‘ سومرا، ’سَبح‘ سيڻَ سَندامِ
بَندَ ۾ بَدَوِيَنِ لئي ڳوڙها نِتُ ڳاڙِيامِ
عُمَر اباڻَنِ کي ڏِني ڏِينهَ تيامِ
ويڙيچا وُجُود مان ڪَنه ويلَ نه وِسَرِيامِ
پانڌِي روزِ پُڇيامِ، اُپِي اباڻَنِ جا.

٥

’زُمَرِ‘ ’زُخِرُف‘ سومرا، حُدنِ ۾ ’حجُراتِ‘
سُورَنِ ڪارڻ سَرِتِيُون ’رَعدُ‘ مُڪائون راتِ
هَميشَهَ ’حِجرِ‘ ۾ لَئِن لَطِيفي لاتِ
مون تَنِ تَنِي جي تاتِ، اورِينِ جي ’اَحقافَ‘ ۾.

٦

’زُمَرِ‘ ’زُخِرُف‘ سومرا، مارُو مون مهَندارِ
”اُولائِڪَ اَصحَابُ الجَنة“، ماڳَ سَندُنِ موچارِ
”وَسَقاهُمِ رَبُهُم شَرابا طَهُورا“، پِينِ پوجَ پهنُوارِ
ويروتارَ وُجُودَ ۾، پرينِ جِي پَچارَ
سباجها سَتارَ، مونکي مارُنِ ميڙِيين.

٧

’زُمَرِ‘ ’زُخِرُف‘ سومرا، مارُو ’مومِن‘ پاسِ
اعرابِي ’اَحقافِ‘ ۾ رَهِي وينَمِ راسِ
مارُنِ مُلا ماڙِيين ايرادِي آنديِاسِ
وَطَنِ آءٌ وِينديِاسِ، وَرِئو وَرقُ وصال جو.

٨

’فاتحه‘ ’بَقَرَ‘ سومرا، وَطَنُ ويڙيچَنِ
’نَحلُ‘، ’حجر‘، ’بَنِي اِسرائيلَ‘: اِيءَ پَنڌُ پهنُوارَنِ

٢. ’قُل‘= يعني ’قُل هُوالله‘. (قرآن شريف جي سوره ’اخلاص‘ نمبر (١١٢) جي پهرين آيت). فاذڪروني اذڪرڪم= (الله تعاليٰ طرفان انسان ذات کي هدايت تہ) ”پوءِ مونکي ياد ڪريو تہ آءٌ اوهان کي ياد ڪريان.“ جبروت ملڪوت ۽ لاهوت= تصوف ۾ سالڪ جون منزلون. ٣. سَبح= ”سَبح اسم ربَڪَ الاعليٰ“، يعني قرآن شريف جي سوره ’الاعليٰ‘ نمبر (٨٧) جي پهريون لفظ. سبح= ساراهه ڪر. وَرُ= چڱو چوڪو سدائين هجي! ڳوءِ= ڳوه ۾ پوي، ڪڏ ۾ پوي. کيڻ= کاڌا، طعام. ويڙيچاڻا= ويڙيچن جا، وطن وارن جا. ويڻ= ڳالهاءِ، طعنا. ٤. بدوين لئي= ٿر وارن سانگين لئي. (ٿر بر ۾ رهندڙ ۽ پاڻي ۽ گاهه جي تلاش ۾ مال ڪاهي هلندڙ ماروئن پنهوارنٴ جي رهڻي ڪهڻي عرب جي بدوين جهڙي: انهيءَ لحاظ سان، ٿر جا مارو ماڻهو ۽ پنهوار= (استعاري طور) بَر جا بَدوِي). ٥. حُجرات= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٤٩) جو نالو، لفظي معنيٰ: حُجرا، ڪَمرا. حُدنِ ۾ (ڪاتبن غلط ڪري ’حَدُنِ ۾‘ (حجرات سوره کي= حُدِي طور ڳائڻ ۾. (حُدِي= قافلي ۾ اُٺن هلندي هُونگارڻ وارو سُر). رَعد= قرآن شريف جي سُوره نمبر (١٣) جو نالو: لفظي معنيٰ: گوڙ (ڪنوڻ واري ڪڪر جي). حجر= قرآن شريف جي سُوره نمبر (١٥) جو نالو: لفظي معنيٰ: پٿرائون پيچرو. لئن= لوَن، ڳائين. احقاف= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٤٦) جو نالو: لفظي معنيٰ: ’ڊگها وَرن وڪڙن وارا پنڌ، پيچرا. ٦. ”اُولائڪ اصحاب الجنة“= ”اهي جَنت وارا آهن، جَنتي آهن.“ و سقاهم- الخ= انهن کي پنهنجي رب پاڪ شراب پياريو. ويرو تار= تمام گهڻي، بيحد (پرين جي پچار). ٧. ’مومن‘= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٤٠) جو نالو: لفظي معنيٰ: ايمان وارا. اعرابي= شهر ڪان پري ٻاهر بر جو رهندڙ، بَدوي. رهي وينم راس= ٺهي جُڙي وينا. مُلا= ڪان، وٽان. ايرادي= تقدير، لکيي. ٨. فاتحہ قرآن شريف جي پهرين سُوره (الحمدُ) جو نالو: لفظي معنيٰ ڪوليندڙ، شروعات ڪندڙ. بَقره= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٢) جو نالو، لفظي معنيٰ ’ڳئون‘. نحل= قرآن شريف جي سوره نمبر (١٦) جو نالو: لفظي معنيٰ ماکيءَ جي مَک. حجر=قرآن شريف جي سوره نمبر (١٥) جو نالو: لفظي معنيٰ ’پٿرائون پيچرو.‘ بَني اسرائيل= قرآن شريف جي سُوره نمبر (١٧) جو نالو: لفظي معنيٰ ’هڪ سامي قبيلي يا قوم جو نالو.

Marfat.com

'سَجَده'، 'اَحزَاب'، 'سَبَا' منجهين 'رُوم' رَهَنِ
نيئِي اَڏيا اَمَنَ ۾، پکا پَهنوارَنِ
مونکي منجهان تَنِ، پِئا لوهَ لَطِيفُ چَئي.

٩

'فاتِحَه' 'بقَر' سومرا، جَڙيائون سِين جانِ
اُپَرَ 'آلِ عِمرانِ' سِين قربُ ٿِئو ڪيٽانِ
هُوءِ جي سُخَنَ سَندانِ، سي ئِي وِيئي سارِيان.

١٠

'تَوبَه' جَنِي تَنِ ۾، اندر اَنِ 'اَنفالِ'
'يُونُس' رکِي جانَ ۾، پِئا حقِيقَتَ حالِ
جي وِڌا 'هُود' وِصالِ، سي سانِبِي سارِيُم سُومَرا.

١١

'تَوبَه' جَنِ جي تَنِ ۾، 'نَمِل' نِهايَتَ
'اَعرَاف' اباٽنِ ڪِي، 'فاتِحه' ۾ فرحتَ
'لُقمانِ' جاءِ لَطِيفُ چَئي، سَجَدهَ ساڻُ صِحتَ
'نِساء' 'نُور' نِيتَ، مونکي مارُنِ ميڙِيِن.

١٢

'تَوبَه' جَنِي تَنَ ۾، سي 'نَملِ' نِهارِينِ
'قُل يا'، 'قَدسَمِعَ'، 'جاثِيَة'، دل 'دُخانِ' ڏَرِينِ
'تَبارَ'، 'تَبَت'، 'اِذاجاءَ'، 'اِذازُلَ' سِين اورِينِ
جيڪِين پَهنُوارِيون پهرِينِ، سو مُيَسرُ سَڀُ مَلِيرَ ۾.

١٣

'شُوريٰ' شَهَرُ سُومَرا اَنِي جو آهي
لَڏي وِئا لَطِيفُ چَئي 'قَصَص' ڏونه ڪاهي

سَجدَه= قرآن شريف جي سوره نمبر (٣٢) جو نالو؛ لفظي معنيٰ سجدو. اَحزاب= قرآن شريف جي سوره نمبر (٣٣) جو نالو؛ لفظي معنيٰ 'ٽولا' (جيڪي شروع وارن مسلمانن خلاف يڪمشت ٿيا). سَبا= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٣٤) جو نالو؛ لفظي معنيٰ يمن جي سبا شهر جا ماڻهو (حَمير يا سابئين). رُوم= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٣٠) جو نالو؛ لفظي معنيٰ 'رومي سلطنت' (رومن ايمپايَر). امن= صلح سانت (جتي ڪوبہ فساد نہ هجي). منجهان تن= تن جي سک ۽ محبت منجهان، سک ۽ محبت جا لوه= لوهہ جا ڪڙا ۽ بند. ٩. آل عمران= قرآن شريف جي سوره (نمبر ٣) جو نالو؛ لفظي معنيٰ 'عِمران جو ڪٽنب'. ١٠. توبه= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٩) جو نالو؛ لفظي معنيٰ توبهہ، پڇتاء، هميشہ لاءِ گناه کان بس. اَنفال= قرآن شريف جي سوره نمبر (٨) جو نالو؛ لفظي معنيٰ جنگ ۾ هٿ آيل مال، مال غنيمت. يُونُس= قرآن شريف جي سُوره نمبر (١٠) جو نالو؛ لفظي معنيٰ نبي حضرت يونس جو نالو. هُود= قرآن شريف جي سوره نمبر (١١) جو نالو؛ لفظي معنيٰ هُود نبي جو نالو. وِڌا وِصال= وصال ۾ وِڌا، جن کي هُود کان وصال حاصل ٿيو. سانبي= ساڻي. ١٩. توبه= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٩) جو نالو؛ لفظي معنيٰ 'هميشہ لاءِ بس وارو پڇتاءُ'. نَمِل= قرآن شريف جي سوره نمبر (٢٧) جو نالو؛ لفظي معنيٰ 'ماڪوڙي'. اعراف= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٧) جو نالو؛ اسم خاص: ماڳ جو نالو؛ اسم عام: بلند مقام، بلنديون. فاتحہ= قرآن شريف جي پهرين سوره (الحمد). لقمان= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٣١) جو نالو؛ لفظي معنيٰ (اسم خاص) لقمان نالي اڳئين جُڳ جي هڪ وڏي ڏاهي جو نالو. سجده= قرآن شريف جي سوره نمبر (٣٢) جو نالو؛ لفظي معنيٰ سجدو. نِساء= قرآن شريف جي سوره نمبر (٤) جو نالو؛ لفظي معنيٰ 'زالون'. نُور= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٢٤) جو نالو؛ لفظي معنيٰ روشني. ١٢. 'قُل يا'= قُل يا اَيُهاالڪافرون" (چئو: اي ڪافرو!) قرآن شيف جي سوره "ڪافرون" (نمبر ٩) جا شروع وارا الفاظ. قَد سَمِعَ= قَد سَمِعَ الله (تحقيق الله ٻڌو)، قرآن شريف جي سُوره مُجادله (نمبر ٨٥) جا شروع وارا الفاظ. جاثية= قرآن شريف جي سُوره نمبر (٤٥) جو نالو؛ لفظي معنيٰ 'گوڏن ڀر'. دُخان= قرآن شريف جي سوره نمبر (٤٤) جو نالو؛ لفظي معنيٰ 'دونهون'، ڌُنڌ. تَبارَ= تبارڪ الذي بيده المُلڪُ (= وڏي برڪت وارو آهي اهو (الله) جنهن جي هٿ ۾ بادشاهي آهي)، قرآن شريف جي سُورَه مُلڪُ (نمبر ٦٨) جو پهريون لفظ، معنيٰ وڏي برڪت وارو. تَبت= تبت يد اَبِي لَهَبِ (= وڃجن ٻئي هٿ اَبولهب جا)= قرآن شريف جي سوره لهب (١١) جو پهريون لفظ معنيٰ 'وڃجي وَڃن'. اَذاجاء= اِذاجاءَ نصرُالله (= جڏهن الله جي مدد ٿي)= قرآن شريف جي سُوره 'نَصر' (نمبر ١١) جا پهريان ٻہ لفظ: معنيٰ جڏهن آئي مدد. 'اذا زُلِ= اِذا زُلزلت الارضُ (= جڏهن ڌُٻائي ويندي زمين)= قرآن شريف جي سُوره 'زلزال' (نمبر ٩٩) جو پهريون لفظ ۽ ٻئي جو ڀاڱو. مُيسَر= آساني سان دستيابہ بلڪل موجود. ١٣. شُوريٰ= قرآن شريف جي سُوره (نمبر ٤٢) جو نالو؛ لفظي معنيٰ مشورو، صلاح صواب. قصص= قرآن شريف جي سوره نمبر (٢٨) جو نالو؛ لفظي معنيٰ ڳالهہ، قصو.

Marfat.com

واحِدَ وَرائي، ڳَهي ’قاف‘ وِئامَ جي.

وائي

منهنجو مَنُ مَلير،
کوٺِن ۾ آءٌ کِيئن گهاريان

پيان شال پڪُون ڪَري، پاٹَرَ جو پَنِيرُ
مون جيڏِيون ملير ۾، کِليو پين کِيرُ
سرتيون پسان سومرا، جٺري لاه زنجيرُ
اَنِ کي عبداللطيف چئي، ساري تو سَرِيرُ.

داستان يارهون

١

جانڪين سَتيين سِيرُ، تان کِينُ وِهندِيَسِ کوٺ ۾
سِپَ سَمُندرين سَپَجي، نَدِيءَ پِئي نه نِيرُ
جئن اُوءِ اَبرَ آسَري، تِئن منهنجي مَن مَليرُ
ڪاٺڙ پِيَن کِيرُ، جي امانتَ اُتِ وَجي.

٢

جَرَ ۾ سِپُون جِيئن، آهِن اَبرَ آسَري
ڪُونجُون سارِين روهَ کي، مون تَنَ اَندرِ تيئن
هُتِ وَعدا وَجهَ جا، هِتِ نه پانيِمِ هيئن
ڪونيين وِهان کِيئن، جي نظربَندي نه هُئان.

٣

سِپَ سَمُندرين سَپَجي، اَبرِ آساروس
پاڙو پيي نه پِپِڙي مِنو مُنهِ لَڳوس
ماٺِڪَ تي مِڙيوس، جئن تنگ ڪَڍِيائين تارَ ۾.

٤

سِکو سَپِ سَرتِيُون، سِپُن مُلا سِيرُ
ٻئو مَنائي نِيرُ، اُپِيون اَبرَ آسَري.

٥

سِکو سِپُن کان، سرتِيون ريتِ سِکَڻَ جي
مَنگَن جَرُ مَنان، اوري ڪَن نه آسَرو.

٦

پَهرِي کِئا، پَٽن ۾ وِجُن وَڏاٺا
سُورَ اُنِي جا سُومَرا، مونکي عُمَرَ اُڏاٺا
اُني وِئڙا اُکري عُمَرَ اَباٺا
بَکَرَ باباٺا، پَسان شال پَرِ کَنهِين.

٧

وِجُڙيَن ويسَ کِئا، موٽِي آئِي مُندَ
اَکِيون اَباٽَن ڏي، بَسِ نه کَرِنِ بُندَ
هيئن نه تِيَسِ هُندَ، جي کَرَ لَڏائُون کَڏهِين.

٨

تِنهِ کُوٺِ تِي کِواءِ، جا ڏِسِ ڏاڏاٽَن جي
ساريو سانبِيڙَنِ کي، رَويو راتِ وِهاءِ
سُونا کِيمِ سَهاءِ بندياٽيءَ کي بَندَ ۾.

قاف= (ق) قرآن شريف جي سوره (نمبر ٥٠) جو نالو. وائي. مَليرِ= مليرَ ۾، ملير ڏي= سهٹي سائي ٿر ڏي. پڪون ڪري= پچاڙيءَ وارا ڦُڙا ڦُڙا ڪري. پنير= هڪ ٻوٽي جا ڦُلَ (ٻج وارا)، ڪَپوئي. د-١١-١. جانڪين= جيسين تائين. سَپجي= پيدا ٿئي. نديءَ پئي نه نير= (سپ) نديءَ جو پاڻي نه پئي. اوءِ ابر آسري= اها سپ جهڙ (مينهن) جي آسري تي رهي ٿي. ڪاٺڙ= (منهنجي وطن) ڪاٺڙ ۾. ٢. روه= جبلن پهاڙن وارو ملڪ (ڪونجن جو). مون تن اندر تيئن= منهنجي اندر ۾ تيئن پنهنجي وطن جي سڪ آهي. هُت واعدا وجھ جا= هُت ٿر ۾ منهنجا موٽي وجهڻ جا ڪيل واعدا. هت نه پانيم هيئن= هت اٺين نه پانير ته ڪو هن طرح بند رهنديس. ٣. ابر آساروس= جهڙ مينهن تي ئي سندس آسرو آهي. پاڙو= ڪارو پاڻي. پيڙي= ٻن پڙن واري، سپي. منو منهن لڳوس= مينهن جو پاڻي چکيائين. تي مڙيوس= تڏهن مليس. تنگ ڪڍيائين= سڱون ڏنائين، ڪشالو ڪيائين (سپي مٿي پاڻيءَ جي سطح تي اچي ذري ذري منهن ڪندي، يا ڪو وقت يڪو منهن کڏي هلندي ته من ڪا مينهن جي ڦڙي وات ۾ پوي). ٤. سپن مُلا= سپن وٽان. مَنائي= مَڃي، ڇڏي. نير= پاڻي. اپيون= مٿي سڏيون بيٺيون. ٦. پَهرِي= نڪري ڦري. وڏاٺا= جشن، خوشيون. اُڏاٺا= اُڏميا. اُکري= ٽپي، ٿر جي هڪ پاسي کان ٻئي پاسي. ٧. وجڙين= ڪنوٽين. ويس ڪئا= تجلا ڪيا، رنگارنگي چمڪاٽ ڪئا. مند= سانوڻ جي مند، مينهن جي مند. بُند= بوند، وهندڙ ڳوڙها. ٨. کوٺِ= کُندَ (طرف جي). کِواءِ= ڪنواءِ، کِنوي، چمڪي. ڏس= طرف. سونا= سَهائپ وارا وِڻ. حرف ۽ ميار وارا مهٽا.

Marfat.com

٩

ڪَنهِ ڪِوَندِيءَ ڪُوڻِ وِئا ڪاهي ڏَڻَ ڏرارَ
پاٽُرَ جا پَهُنوارَ، موليٰ مونکي ميڙيين.

١٠

جِت پُنگا پَنُون پيٽِيُون، تِنهِ ڪُوڻِ ٿِيون ڪِوَنِ
پاٽُرِ سَڀُ پُسائِيو، وَسِي وِجُڙِيَنِ:
مارُوءَ رءَ مَ مَرَنِ، اللهُ هِيِ آسائِتِيُون.

١١

جِتِ پُنگا پَنُون پيٽِيُون، تِنهِ ڪُوڻِ تِي ڪِواءِ
سا وِجَ پَسئو وِنڌُران، مون رُوندِي راتِ وِهاءِ
سِيليتِيءَ سُهاءِ، مارُوءَ جو مَلِيرَ جو.

١٢

جهُڙِ ڦُڙِ مَتي مارُوئِين، جِت چِيها چِلڙَ چِڪَ
اَندرُ تو اُچ مَري، ساهُ اُنِي جي سِڪَ
پيهان شالَ پَهيون ڪَري ٿِئان ڏيئي تِڪَ
وَرُ پِريان سين پِڪَ، بِئا پاڻَ پَرائِي گهورِيا.

١٣

جهُڙِ ڦُڙِ جِتِ ٿِيان، اُتِ اَڏِيائون پَکڙا
هِنَ منهنجي حالَ جو، قَدُرُ نه ڪيٽانِ
آن جِڪُسِ وِسِريان، مارُو قُوتِ قَرارِئا.

١٤

اُنَنِ مِينهَ گهٽا، ٿِيَنِ موڪَ مَلِيرَ ۾
اَڪڙِيون آبَ پَرئو، اُنهِين ڪُوڻِ ڪٽان
مارُن شالَ مِڙان، ڪونيون چِڏي ڪَڏهِين.

١٥

ٿَنِ ساڏوهِينِ سَڏَ مَران، ڏِنگا جَنِي ڏارَ
پُٽي سان پَتارَ، پاٽُرِ پيرون چُونڊِيان.

١٦

جي ڏُريائين ڏارَ، وَڍِي وَڻَ جُدا ڪِئا
ٿَنِ سُڪَنِ کِهَڙِي سارَ، ته اُنا مِينهَ مَلِيرَ ۾.

١٧

جَنِي راتو ڏِينهَ، اَکڙِيون مَلِيرَ ڏي
هاٺي ڪندين ڪِيئَن، ٿَنِ عُمَرَ آساڻِ سِين.

١٨

پاران پيهي آئيو مَليران مارُو
وَريا وَهارُو، هاٺُو سَڀِ هيٺا ٿِئا.

١٩

آيو ڪيرُ ڏِيهاءِ، جِنهِ ڪَرَ پُڇان خَبَرون:
'وِجُون اُنِ وَراءَ' (ڪي) راتِ مارُوءَ تي وُٺِيُون!'

٢٠

ڪَنڊِ لَنگهِيندي ڪاڻِ پِييَمِ پَهُنوارَنِ سِين

٩. ڪونديءَ ڪُوڻ= اُها ڪُنڊ جنهن تي ڪنوڻ پئي ڪنوي. ١٠. پُنگا= جهوپڙا. پيٽيون= ماروئڙن جي اٺڻ ويهڻ، هلڻ چلڻ، پَهرڻ، ڦرڻ واريون جالون، ماروئڙن جا ماڳ مقام. تنه ڪوڻ ٿيون ڪِوَن= انهيءَ ڪنڊ تي ڪنوڻيون ٿيون ڪنون (جت مارن جا ماڳ مقام آهن). ١١. سيليتيون= جن تي وج جو روشن 'سيلو' پوي ٿو يا 'سيلي' پوي ٿي. سهاءِ= سُهائي ٿو، ڪٽي ٿو. ١٢. چيها= چيهو گاهہ. پَهي= بلڪل گهٽي چڊڙي رپ، يا ٻيو ڪو پاٽيٺ (چوندا "پَهي پاڪي"). ٻي پڙهڻي "پهيون پري"= پاٽيٺ ۾ ٻوڙي پري. تِڪَ= ڳيت. پِڪَ= ٿانءَ ۾ ٻچيل ڪير يا ٻي ڪنهن پيڻ واري شيءِ جو ٿورڙو ذرڙو. پاڻ= وڏا شاهي تاسرا (وَٽا). ١٣. ڪيٽان= ڪين، انهن ڪي. وسريان= ڪين وسري ويس. قوت قرارئا= قوت وارا ٿيا. ١٤. اُنن= انهن (مارن) تي وٺا. موڪ= گهٽائي (مينهن ۽ پاڻي جي ۽ ٻي هر شيءِ جي) ڪوڻ= ڪنڊ، ڏس (مارَن واري). ١٥. ساڏوهيون= چاريون (چارين جو هڪ قسم). پُٽي= گڏ هلي پئي: ١٦. ڏريائين= منڍ ڪان، شروع ڪان. جدا ڪئا= جدا ڪئا وئا. ١٨. پاران= ڏيهہ وارن وٺان. پيهي آئيو= اندر لنگهي آيو. وهارو= واهُرو. هاٺو= ڏاڙا هٽندڙ، ڏاڍائي ڪندڙ. ١٩. ڏيهاءِ= ڏيهہ ڪان، وطن ڪان. جنه ڪر= جنهن ڪان. وَراءَ= ور، پاسو، طرف. اُن وَراءَ= انهن جي پاسي. اُنِ وڙاءَ= انهن جي وڙ جي ڪري، هو وڙائتا آهن انهيءَ ڪري. ٢٠. ڪَنڊ= ٿر جو جهنگ. لنگهندي= مَٽيندي، ان مان گذرندي (جڏهن عمر بادشاه ڪنيو پئي آيو). ڪاڻِ پييم= آءٌ ميار هيٺ آيس، آءٌ حرفي ٿيس.

Marfat.com

أتي عبداللطيفُ چَئي رُنو سَڀَ رهاڻ
هن هِيٺائِيءَ هاڻ، مُنهُ متاهُون نہ ڪَڍان.

٢١

عُمَر اڄُ گَڏِيامِ، ڏوتِي اُنهِين ڏِيهَ جا
پارايا پِرِين جا اَيِي اَنِ چِيامِ
لهي لوهہ وِئامَ، لُطفَ سانُ لَطِيفُ چَئي.

٢٢

مارُن ڏاران ماڙيين، آءٌ جي ڏِيان ساهُ
سڙِي مُنهنجي سُومَرا قيد مَ ڪريجاهُ
ساٿيهَ ڏي سَيدُ چَئي، ڪِلي ڪٽيجاهُ
مارُنِ مُئِي نِجاهُ، تہ لوئِيءَ جي لَڄَ رَهي.

٢٣

اُنِي تِي وَراڻَ، ڪِينءَ واڏايُون آئِيُون
لَتِي لوئڙياريين، مِڙنِي ڪي مُنهَ ڪاڻَ
صُلحُ واريو سُومَري، چَئي پَهُنوارن پاڻ
هَمِيرنئُون هاڻ، مُهتُ لَهندي مارُئِي!

٢٤

ڪَتِيءَ مَنجهہِ خِلافَ، رَهيو نہ رَتِيءَ جيترو
لَتو لوئڙياريين گُوندَر جو غِلافَ
ميرا لاتا مارُوئِين سَڀَ اوڍِيائُون صاف
مَليرُ مِڙوئِي مَعافُ، عُمَرَ اِنعامِي ڪِئو.

٢٥

وَرِئو وَرَقُ وِصالَ جو، موڪَلَ جُڙِي مون

”لَحماً طَرِياً وَتَستَخرِجُونِ حِليَةً تَلبسُونَها“،
ٿَنَ ۾ ’تون هين تون‘
مَنَ منجهارا مون، آهي مارُو جامُ مَليرَ جو.

وائي-١

تَپُ ٽَڙيائِين، سَمُنبرِ وِڏائِين،
نِئائِين مَرضُ مومِنِ تان
دَردُ پاڻُ دَردَ ۾ ٻُڌو باجھہ ڪِئائِين
اَگها سَڀَ سَگها ٿِئا، ڏُکندو ڏُورِ نِئائِين
گِروهَ گودڙِيَن جي، سِلڪَ صِحَتَ ڏِنائِين
ميڙِي مُرِيدَ پانهنجا، رَحمتَ هيٺِ رَکيائِين.

وائي-٢

ڪَتِيءَ منجهہِ ڪَتيائين ڪَتيائين،
مارُو جامُ مَليرَ جو
پَرِچِي پنهوارَنِ سِين، لوئِي ڏيجُ لَڌائِين
سِيلُ نِباهي سومَري، پنهنجيءَ پَرِ پَچيائِين
جھُوپو جهانگِيڙَنِ جو ماڙِيءَ سِين نہ مَتيائِين
سونَ بَرابَرِ سَگڙا ٻانهُنِ ۾ تہ ٻَڌائِين
ماروءَ پاسِ مَليرَ ۾، چَسا سَڀِ چَکيائِين
گولون گولاڙَنِ تان جهَپِي ساڻُ جهَنيائِين
سَگَر ساهيڙَيَنِ سِين ڪاتُونبا ڪاڏائِين
اتي عبداللطيف چَئي شَرمُ رکين رَبَ سائين.

❖

رهاڻ= سيني رهاڻ وارن، رهاڻ ۾ ويٺلن. ٢١. پارايا= پيغام. اَيِي= بيهي. ٢٢. سڙي= جنازي واري کاٽي، جنازو. مُئي نجاهُ= هيءُ مُئي مارُن وٽ ڪٽي وڃجانءِ. ٢٣. اُنِي= مينهن جي مند آئي ۽ مينهن وُٺو. وراڻ= موٽ (ٻاهر ويل سڀ موٽيا). ڪينءَ واڏايون= خير جون مبارڪون. مُنہ ڪاڻ= ڪنهن حرف سببان حجاب، ميار. چَئي پنهوارن پاڻ= سومري خود پاڻ پنهوارن کي چئي صلح واريو. صلح جي آڇ ڪئي. هميرنئُون= هميرن وٽان. مهت= مان. ٢٤. خلاف= غير، ٻي ڪنهن ڳالهہ جو گمان. رتيءَ جيترو= ذري جيترو. گوندر جو غلاف= غم جو ڍڪ. ميرا= ميرا ڪپڙا. انعامي ڪئو= ماروئن کي انعام ۾ ڏنو= هر طرح جو محصول معاف ڪيو. ٢٥. موڪل جُڙي= موڪل مونکي ملي. لمحا طريا= قرآن شريف جي سوره ’فاطر‘ جي آيت نمبر (١٢). لفظي معنيٰ: (دريائن ۽ سمنبر مان). تازو گوشت ۽ جنسار (سون، موتي وغيره) ڪيو ٿا جيڪو پهريو ٿا (اصطلاحي معنيٰ) ٿر جو تازو طعام ۽ صاف سٿو سادو لباس. تن ۾ تون هين تون= اندر ۾ ’تون هين تون‘ خوشيءَ جي لهر لڳي. وائي-١. سمنبر وِڏائين= سمنبرَ ۾ وڏائين. اها ٻاجهہ ڪيائين جو درد پاڻ درد ۾ ٻُڌي ويو. ڏکندو= آزار، ايذاء. گروه گودڙين جي= گودڙين وارن جي گروه (ٽولي) کي. سلڪ= واٽ. (الف) سلڪ صحت= صحت واري واٽ. (ب) سلڪ= ٽولو، گروه (سالڪن جو). سلڪ صحت= سالڪن جي سنگت کي صحت ڏنائين. وائي-٢. ڪتيءَ منجهہ. ڪتيائين= ڪتيءَ جي لڄ پت رکي، ڪتيءَ منجهہ رهي (بادشاهہ جا ڪپڙا نہ پائي). پنهنجيءَ پر پچيائين= پنهنجي طرفان مخفي جانچ ڪرايائين. چسا=لذتون. سگر ساهيڙين سان= سگرن کي ڪاٽونبا ڪري ڪاڏائين.

Marfat.com

سُر سُنهڻي

- هن سُر جو پس منظر 'سنهڻي ۽ ميهار' جو داستان آهي جنهن ۾ مجازي محبت جا آثار نمايان آهن. باوجود ان جي حقيقت محبت واري هي مامر، مجازي عشق کان التي آهي. هت سنهڻي پاڻ عاشق آهي، ۽ جيتوڻيڪ ظاهر ۾ هڪ ميهار سندس محبوب آهي پر سنهڻيءَ جي نينهن جو ناتو ئي نرالو آهي. هيءَ داستان انوکي عشق ۽ نرالي نينهن جو داستان آهي: هت 'نيه تک نرالي' آهي. ساهڙ ۾ سنهڻي کا صورت ڏٺي جنهن جي ديدار لاءِ حال کان بيحال ٿي، پاڻ کي درياهه ۾ ٿي وڌائين ۽ کهڙي منجهه حساب، هئڻ منهنجو هوت ري. حقيقت ۾ هوءِ ان صورت الاهي جي گهوري هئي جيکا ساهڙ ۾ ڏٺي هئائين! سنهڻيءَ جو ساهڙ ازل کان اڳ هو: "ساهڙ جا سينگار، ازل کان، اڳي هئا."

شاهه صاحب جي اعليٰ عرفان ۾، سنهڻيءَ جو عشق 'احديت' واري مقام تي هو. ڪن سالڪن جي طريقي ۾ هن تلميح ۾ سمايل معنيٰ کي 'حقيقت محمدي' سان تعبير ڪيو ويو آهي.

داستان پهريون

١

وَهَ تِکَ، واهُڙَ تِکَ، نِيهَ تِکَ نِرالي
جَنِ کي عِشقُ عَمِيقُ جو، سي خُلتَ خيالي
وارِيين سي والِي، هِنيَڙو جَنِي هَتِ ڪِئو.

٢

اَنڌيءَ وَڇُون، کَنڌيءَ وَڇُون، تُنگئان لَهي نہ تِکَ
صورتَ جا ساهڙَ جِي، ڏِيلَ مُنهنجي ڏِکَ
واهُڙَ ٿِئي وِکَ، جَنِ سانياران سُپرين.

٣

واهُڙَ وَهَنَ نَوان، اَجان وَهُ اَگِي ٿِئو
گَهرِ وِينِيون گهڻا کَرِيو سَرتيون سَگَ سَنوان
صورَتَ جا ساهڙَ جِي سا جي ڏِٺِي آن
تہ هُونڌَ نہ پَليو مان، گهڙو سيُ گهڙا ڪٽِي.

٤

جيڏيون ڏنيان جِي، صورتَ ساهڙَ جامَ جِي
سُک تِي سُتيون کين کين، کانڌَن پاسي کي
هونڌَ مُونهانِئِي اڳي، گهڙو سَيُ گهڙا ڪٽِي.

٥

ڏنيان جي هيڪارَ، صُورتَ ساهڙَ جامَ جِي
سُک تِي سُتيون کينَ کِين پِري سانُ پَتارَ
گهِڙيون گهڙنئا ڏارَ، کاهي پيپيون کُنَ ۾.

٦

ساهڙُ مون جِئَن سَرتُيون! جِي ڏسو سَيِيئي
تہ سُمهو کِين سُکَ تِي، وَرَ پاسو ڏيئي
مُونهان اڳيئي، گهِڙو سَيُ گهڙا ڪٽِي.

٧

جيکين ڏنو مان، سو جي ڏنو جيڏيين
گهرَ وَرَنِ ئِي سان، هونڌَ گهڻِن گهوري ڇڏئا.

٨

گهڙَنِ واريون ٽَڙَن تي گهِڙَنِ گهٽيئي
سَيڪا چئي: آن سُونهڻِي لَئہ پريان پيئي

د-١-١. وَهَ= پاڻي جو تکو وهڪرو، وڏي وَهَ وارو، دريا جي سير وارو وهڪرو. وَهَ تِک= وه واري وهڪري جي تکائي. واهُڙ= درياءَ جي کَچي ۾ درياءَ جي چاڙهه وقت، پاسي کان جيکي بيا ڦاٽ ڦاٽي نکرن. واهُڙ تک= واهڙ جي وهڪري واري تِکائي. نيه تِک نرالي= (وَهَ ۽ واهُڙ جي تک بہ تيز آهي پر) نيه (عشق) جي تک (تيزيءَ ۾) اجان ئي کا نرالي آهي. عميق جو= اونهي (درياءَ) جو. خُلت= پيار واري دلي دوستي. سي خُلت خيالي= سي دلي پيار ۽ دلي دوستيءَ جي خيال ۾ آهن، اهي گهاٽي محبت ۾ مست ۽ مخمور آهن. وارِيين سي والي= موڙائي آٽي ملائين سي موليٰ. ٢. انڌي= درياءَ جي پرين پر. کنڌي= درياءَ جي هِن پَر. تنگ= سوڙهو (گهٽ ويکر ۽ گهٽ عُمق وارو). تُنگئان= درياءَ جي سوڙهي وهڪري مان. لهي نہ تک= پاڻيءَ جي وهڪ جي تيزي گهٽ نہ ٿئي. ڏِکَ= سامهون. ٣. نوان واهڙ= تازا واهڙ جيکي درياهَ جي چاڙهه وقت پاسي سان کَچي ۾ وهن. وَهُ= وڏو وهڪرو درياءَ جي سِير وارو. ٤. ڏنيان جي= اوهان جي ڏٺي هجي، اوهان جي ڏسو. کانڌن پاسي کي= اوهان مان کي بہ پنهنجن کانڌن سان گڏ. ٨. لَئہ پريان پيئي= پرين خاطر درياءَ ۾ گهڙي. لَئہ پريان پيئي= پرين جي عشق ۾ پيئي.

Marfat.com

صُباحَ سَيِيئِي، پَسبِيُون پاتارَ ۾.

٩

ڪَنڌِيءَ پَرِ ڪِلا، دُونهان دوست ميهارَ جا
لَهرِين مَنجهه لَطيف چئي، دَهَلجُ ڪيمَ دِلا!
گوليءَ ڪي گِلا، متان ساهڙُ سَمُنِ جي ڏئي.

١٠

ڪَنڌِيءَ اُپِيون ڪيتَريون 'ساهَڙُ' 'ساهَڙُ' ڪَنِ
ڪَنِي سانگو ساههَ جو، ڪي گهورِيَس ڪِئو گِهڙَنِ
ساهڙ سندو تن، گهاگهائي گهڙن جي.

١١

ڪَنڌِيءَ ڪَنَ ڏِنامِ، سانيارنِ ساهَڙ جي
آسانگِي اَرواحَ جي اُپِي ٿَڙ تَڪيامِ
وَڏِي وِيرَ لَڳِيامِ، گِهڙان گهورِئو جندَڙو.

١٢

پَرِينءَ پَر پِرِيتَ مان تو ساهَڙُ سَڏَ ڪَري
جي نہ گِهڙان موٽِي وِجان، تان ڪا ساهَ سَري
مَرُ جان پَتِ پَري، گِهڙان گهورِئو جندَڙو.

١٣

گِهڙِي گهَڙو هَٿِ ڪَري، ٻَهُون نِهاري ٻَنگُ
"سَر دَر قَدَمِ يار فدا شُد چه بَجا شُد" وَصُلَ اهوئِي وَنگُ
"اِين بارِ گِران بُود، ادا شُد چهِ بجا شُدَ" آجو ٿيو سَڀُ انــگُ
راتِ جَنِي جو رَنگُ، آران سي اُڪارِيِين.

١٤

گِهڙِي گهَڙو هَٿ ڪَري، ٻَهُون نهاري ٻَنگُ
"وَ اَمّا مَن خَافَ مَقَامَ رَبِهِ"، اِي لنگهيائين لَنگهُ
سِڪَندين ڪي سَيدُ چئي، ڪِينَ جَهلِيندو جَهنگُ
راتِ جَنِي جو رَنگُ، آران سي اُڪارِيِين.

١٥

گِهڙِي گهَڙو هَٿ ڪَري چيلهه ٻڌِي چوتو:
گوتِي ۾ گوتو، اچي ڪومَ اَجاڻَ ڪي.

١٦

گِهڙِي گهَڙو هٿِ ڪرِي، سانگو چِڏي ساهَ

صُباح= سياڻي. پسبيون= پڌريون ٿينديون. پاتار ۾= اونهي عميق پاڻي ۾. ٩. ڪِلا= مينهن جي وٿاڻ جا ڪِلا. دونهان= وٿاڻ جا دونهان (ڀاڳيا مال کي مڇرن کان بچائڻ لاءِ وٿاڻ تي دونهان ڪندا). دهلج ڪيم= نہ ڊڄج. سَمُن= پاڻ ۾ گڏجاڻي جي ڏينهن ۽ وقت لاءِ ڏنل پيغام، گڏجاڻيءَ لاءِ مقرر ڪيل وقت ۽ ماڳ. ١٠. اپيون= بيٺيون. گهوريس!= متان گهور ٿيس! صدقي ٿيس! گهاگهائي گهڙن جي= وڏي چاهه ۽ سَرهائي سان جيڪي وڏي واڪي گهڙن، جيڪي ٻولائي گهڙن. ١١. ڪن ڏنام= ڪنن تي آواز پيام، ٻُڌام. سانيرُ (جمع= سانيارَ)= چڙو. سانيارَ= چڙا (جيڪي ساهڙ جي مينهن ۾ ٻڌل)، سانيارن ساهڙ جي= ساهڙ جي چڙن ڪي. آسانگي ارواح جي= روحاني جياپي خاطر. اپي ٿڙ تڪيام= گهڙڻ جا گهيڙ بيٺي نهاريم (= گهڙڻ ۾ ذرا دير ڪيم). ١٣. ٻَنگ نهاري= وَجهہ جانچي. 'يار جي قدمن ۾ سر قربان ٿيو، پر اها کهڙي بجا آوري ٿي (ڪهڙو فرض بجاءِ ٿيو قرباني تہ اجان ئي ڪا وڏي ڪرڻي آهي!) وصل جو اهوئي راز آهي. "هيءَ تہ پاڻ هڪ وڏو بار هو جيڪو لٿو، پر اها ڪهڙي ادائگي ٿي"! پاڻ هر عضوو (انگ) ان بار کان آجو ٿيو. رات جني جو رنگ= جن جو جشن رات ۾ آهي (رات جو درياه ۾ گهڙڻ ۽ ترڻ ۾ آهي). آران= آر مان= درياه جي وڏي تکي پلٽ مان. ١٤. ٻَنگُ= وَرُ، وَجهہُ، لانگهو، گهيڙ. ٻهون نهاري= گهڻو جانچي ڳولي. سُوره 'نازعات' جي آيت نمبر- ٤٠، (سڄي آيت: وَاَمامَن خاف مَقام رَبِهِ وَنهي النفسَ عن الهويٰ= ۽ اهو جيڪو ڊنو پنهنجي رب جي آڏو بيهڻ کان ۽ جهليائين نفس کي سَڌ کان.) لنگهہ= گهيڙ، لانگهو. جهنگُ= درياه جي ڪڇي جو جهنگ، درياه جي ڪنڌيءَ لڳ جهنگ. رات جني جو رنگ= جن جو رنگ رات سان آهي، جن جو چاهه چهچٽو رات ۾ آهي. آران= آر مان، درياه جي تکي سير مان. اُڪارِيِين= لنگهائين، سلامتيءَ سان ٻئي پار پهچائين. ١٥. چيلهہ ٻڌي چوتو= چيلهہ سان چوتو ٻڌي. چوتو= (هيٺين پوشاڪ جا) پاند لانگ هيٺان ورائي ڇڪي چيلهہ سان ٻڌڻ. گوتي ۾ گوتو= غوطي ۾ غوطو. ١٦. سانگو ڇڏي ساهَ جو= ساهَ جو سانگو لاهي.

Marfat.com

ويچاريءَ وَڏيون ڪَيُون دانهون منجهه درياهَ
بَرُ بانهُنِ ڇَڏيُو، وييَسِ چُڪِي واهَ
مدد رءِ ميهارَ جي، غَرضَ سَپَ گُناهَ:
نوري ڪَرِ نِگاهَ، تہ ساهڙ لنگهيان سِيرَ کي.

١٧

گهڙي گهڙو هٿِ ڪري، بوڙيائين بانهُون
ويچاريءَ وڏيون ڪَيُون، وِچ درياه دانهُون:
"موتِ مُحبَ پاهُون، تاڪُن تَڪِي آهِيان".

١٨

گِهڙِي گهڙو هٿ ڪَري"الاهي توهار"!
ڇُوڙا بِيڙا ڇڪَ ۾، لُڙَ ۾ لُڙهيَسِ وارَ
جَنگهَ جَرُڪي واتِ ۾، سِيي ڪي سينسارَ
لَڪين ڇُهتيَسِ لوهڙِيون، ٽيليُون ٽرنيُون ڏارَ
مِڙئا مَڃَ هَزارَ، ياڳا ٽيندِي سونهَڻِي!

١٩

ساهَڙَ ڏارَان سُنهَڻِي اَڏُوتِي آهي
ڪُنڊيُون جو ڪاهي، پاسي ٿِهين پاڪُ ٿِيي.

٢٠

ساهَڙَ ڏارَان سُنهَڻِي، نِسوري ناپاڪَ
نَجاسَتَ نانهِ ڪَري اُني جِي اوطاقَ
هُوءِ جي ڪِيرَ پِياڪَ، پاسي تَني پاڪُ ٿِيي.

٢١

ساهَڙَ ڏارَان سُنهَڻِي، هِيءَ تان جُنبِي جوءِ
هِنَ پاڻِيءَ سين پاهِنجو مُورِ نہ مَٿو ڌوءِ
جي پِرينءَ پاسي هوءِ، تہ ڪَرَ توڏيءَ تَڙُ ڪِئو.

٢٢

ساهَڙَ ڏاران سُنهَڻِي، هِيءَ تان جُڪِي زالِ
توڏيءَ تَپُ شُروع ٿئو، هي هيڻيءَ جي حالِ
جَڏِي ري جَمالَ، اگهِي تِي آهُون ڪَري.

٢٣

ساهَڙَ ڏاران سُنهَڻِي، آهي مَنجهه آزارَ
ڏَمَ پاسِي ۾ ڏُکندو، صحت وَتِ سَنگهارَ
توڏِيءَ سندي تَنَ جِي دَوا ۾ ديدارَ
جي پَسي مُنهُ ميهارَ، تہ سِگهيائِي سَگهِي ٿيي.

٢٤

سَدا پُڇُ مَ سُنهَڻِي اُونداهِيءَ اَڌَ راتِ
پِريان ڏي پِرِياتِ، وانءُ ڏيناري ڏِينهَ کي.

٢٥

وَرُ اُونداهِي رِاتِڙِي، ڪَهه چانڊُوڻي چانڊاڻان
اوري ميهاران، مُنهُ مَ پَسان ڪو ٻِئو.

بَر= زور. وييس چُڪي واهَ= واهَ چُڪي ويس، ڪو حيلو باقي نہ رهيس، ڪو بچاءُ نہ رهيس. غرض سپ گناه= پنهنجا ذاتي مطلب سپ گناه، نفساني مقصد سپ حرام. (چئي ته:) اي نُوري، اي نور پريا ساهڙ! ڪر نگاه= مدد ڪر، حفاظت ڪر. ١٧. بوڙيائين بانهون= بانهون پاڻيءَ ۾ هنيائين (ترڻ لاءِ). پاهون= جلدي ۽ هن طرف. تاڪُن= مارينڌڙ جانورن. تڪي آهيان= مونکي نظر ۾ ڪيو آهي. ١٨. "الاهي توهار"= "الاهي توهار" ڪري گهڙي. الاهي توهار= يا الاهي! تو آهار آهيان، تنهنجي مدد جي آسري آهيان. (ساڳي معنيٰ ۾ ڪم شروع ڪندي چوندا "الله توهار"= يا الله تنهنجي مدد جي آسري سان (هيءُ ڪم ڪريان ٿو). بيڙا= ڪَراين ۾ بدل بيڙا، بيڙن ٻڙن وارا ڳانا. لوهڙيون، لُهڙيون، لُوهٽيون= لُهڙ جنس واريون مڇيون جيڪي ڪَنڊو هڻن. ٽيليون= ٽرنيون. (اصل پڙهٽي "ٽرنئون"؟)= 'ٽيليون' سان 'ٽرنيون' پرتي جو لفظ آهي (معنيٰ ساڳي). ياڳا ٽيندي= ٽڪرا ٽڪرا ٽيندي. ١٩. اڏوتي= اڻ ڏوتل. ميري، ناپاڪ. ٢٠. نسوري= صفا سڄي. نجاست= ناپاڪائي. نانه ڪري= نابود ڪري، وڃائي. اُني جي اوطاق= ان ساهڙجي اوطاق، ان جي ماڳ. (سنهڻي انهن ڪير پياڪن ميهارن (= ساهڙ) وٽ ويندي وهندي پاڪ ٿئي. ٢١. جُنبي= ناپاڪ. مور نہ مٿو ڌوءِ= هرگز مٿو نہ ڌوئي. تہ ڪر= تہ هوند. توڏي= سنهڻي جو مجازي نالو. ٢٢. جُڪي= جُڪيل، آزاريل. ٢٣. ڏم پاسي ۾ ڏکندو= ڏمِ پاسي ۾ جڻ هڪ آزار آهي. تن جي= جسم جي (مرض جي). ٢٤. سدائين 'اونداهي اڌ رات' واري وقت جي پڇا نہ ڪر. ٢٥. ور= پل، پل تہ اونداهي هجي. ڪَهِ= ڪوه ۾ پوي، ڪڏ ۾ پوي. چانڊوڻي چانڊاڻان= چانڊوڪي چنڊاڻن جي (اهي جيڪي چنڊا آهن).

Marfat.com

۲٦

سائِرَ ٻوڙِي سُنهڻِي، نہ ڪَنهِ ڏوري ڏِٺَيَ
اِڪِين مَنجِھہ اُڪَنڊَ، مُيائِي ميهارَ ڏي.

وائي

مُنهنجيُون سَيِيئي ماءُ، آيَلِ مَنَ مُرادُون پُنيُون
ڇھڙِي پريَان ڳالهڙِي، تهڙِي ٻِي نہ ڳاءِ
ڪجِي تاَن ڪوڏُ تِيي، سُڄِي تان سيباءِ
وانءُ داتا جي دَرَ تي، شُڪُرُ جنہ سُهاءِ
ڪانهي حَدَ حَمدَ جي تہ ڪَريان لالَنَ لاءِ
ڳٽيو ڳٽيان ڪيترِيون، وَڏيون وَڏايَاءِ
سو مون هَتان نہ ٿئي، جيڪين تو جُڳاءِ
تو سَڃيون تو سَنديون، سِڪَن توهِي ساءِ
اُڃَ تُنهنجِيءَ اُڃيُون، لوچَن تو هِي لاءِ
دِلِ دانهُن ري نہ رهي، مونکي ماٺِ جُڳاءِ.

داستان پهيو

۱

وَٽِن وينا ڪانگَ، وِچين تِي ويلا ڪَري
گهَڙِي گهڙو هٿِ ڪري، سُٽِي سانجِهيءَ ٻانگَ
سيئِي ڏُونڊي سانگَ، جِتي ساهڙُ سُپرِين.

۲

منهِ جهِين جي مون، ڏنو مُنهُ ميهارَ جو
آهِرِ سَاهَ سَنئون، سو ڪِئن گهڙو گهورِيَان!

۳

گهڙو پڳو تہ گهورِئو مَرُ چُورُ ٿِيي چُوڙو
"طالِبُ المَولِيٰ مُذَڪَرُ"، اِيءُ ٻُڏَنديَن ٻُوڙو
ڪوڙهيو ڏَمُ ڪُوڙو، مون مَيهارُ ئِي مَنَ ۾.

٤

گهڙو پڳو تہ گهورِئو، مَرُ ڀِيڻَ ٿئي ٻانهِين
"طالِبُ المَولِيٰ مُذَڪَرُ"، اِيءُ پَرِ آسانهِين
پُٺان مَ پانهِين، مَهندان مُنهِ ميهارَ جي.

۵

گهڙو پڳو تان گهورِئو، پاٽان هو حِجابُ
واجَبُ وَڃي وُجُودَ ۾، رهيو روحُ رَبابُ
ساهَڙُ رِءَ ثُوابُ، آءٌ گهٽوئِي گهورِيَان.

٦

گهڙو پڳو تان گهورِئو، پَڃي تان مَ گهَڙِي
چِڪَڻِ تان چڙهي، پَسان مُنهُ ميهارَ جو.

۷

گهَڙو پڳو تان گهورِئو، آسَرَ مَ لاهيج
"لاتَقنَطُوا مِن رَحمَةِاللهِ"، تُرهي اِنَ تريج
حَبِيبَاٽي هيج، پَسين مُنهُ ميهارَ جو.

۸

گهَڙو پڳو، مُنڌَ مُئِي، وِئا وَسيلا

۲٦. سائر= وڏو درياء. سنهڙيءَ کي ڏوري ڏِٺڪو نہ ٻوڙيو پر وڏي درياء ٻوڙيو). مرڻ بعد بہ سندس اکين ۾ ميهار جي سِڪ هُئي. وائي. ڪوڏ= بيحد خوشي. سڄي سُڄهي سيباءِ= سيبائي (وٺي). سُهاءِ= سونهاءِ، سونهي. تو سڃيون تو سنديون= تو پنهنجيون نظرون (مون طرف) ڪيون. سڪن توهي ساءِ= تنهنجي ساءِ (قرب) لاءِ پيون سڪن! د-۲-۱. وٽن وينا ڪانگ= ڏينهن پورو ڪري، رات لاءِ وڃي وٽن تي وينا. وچين= اڳينءَ ڪان پوءِ ۽ سج لٿي کان اڳ وارو وقت، وچين نماز وارو وقت. ويلا ڪري= وجهه جي ڪري سانجهيءَ ٻانگ= سانجهي نماز جي ٻانگ. ڏونڊي= ڳولي سانگ= واهڙ، گهڻگهيڙ. ۲. مِنهِ= بهاني جي ڪري، بهاني سببان. گهوريان= گهوري ڇڏيان، قيري قٿو ڪري ڇڏيان. ۳. گهورِئو= صدقي ٿيو. چور ٿئي= پڄي پُري اٿو ٿئي. طالب المولىٰ مُذڪرُ= مولىٰ کي ڳوليندڙ مردانو آهي، باهمت آهي. ٻُوڙو= بچاء، آسرو. ٤. ڀيڻ ٿئي= مُڙي ڏوڙي ٿي وڃي. (ٻانهين= چوڙي جي) ٻانهين، ٻانهن واريون سڀ چوڙيون. آسانهين= اسان جي. پُٺان مَ= پوان نہ. پانهين= پوئتي. مهندان= آڏو. ۵. حجاب= پردو، ڍڪ (’تصوف‘ جو خاص اصطلاح= طالب ۽ مطلوب جي وچ ۾ پردو). ثواب= اجر، چڱائي، نيڪي، (’صواب‘ مان بہ معنىٰ نڪري ٿي). ٦. گهڙي= ملڻ واري گهڙي، وصال واري گهڙي. چِڪڻ= پاٽيءَ ۾ آڏو چاڙهہ واري سخت زمين. ۷. آسَرَ= اميد، آسرو قرآن شريف جي سُورَہ ’زُمَر‘ (نمبر ۳۹) جي آيت جو وچون ڀاڱو. معنىٰ= اوهان آسرو نہ لاهيو الله جي رحمت مان. حبيباٽي هيج= پيارن دوستن جي پيار ۽ خوشيءَ ۾. ۸. وِئا وسيلا= سڀ آڌار ۽ ذريعا ختم ٿي ويا، باقي نہ بچيا.

Marfat.com

سارَ چڏيائين سيرَ ۾، هَئي رَهيا حيلا
سُنهڻيءَ جا سِيلا، وَحدتَ سپِ وِجائيا.

٩

گهڙو ڀڳو، مُنڌَ مُئي، وسيلا وِئا
تهان پوءِ سُئا، سُنهڻيءَ سَڏَ ميهارَ جا.

١٠

جَڏهن وَسِيلَن، لوڙهي ڇڏِي لُڙَ ۾
پَراڙان پرِيَن، تَڏهِن پُڄي سُونهڻِي.

١١

پاڻُ مَ ڪٽجُ پاڻَ سين، وَسيلا وِسارِ
لُڙُ لنگهائي سُنهڻِي پرتِ وِجهنديئِي پارِ
سي تُرتُ لنگهنديون تارِ، اُڪَندَ آڳهُ جَن سين.

١٢

پاڻُ مَ ڪٽجُ پاڻَ سين، رِءَ وَسيلي وانءُ
مَتان سائِرَ سُونهڻي، پرتِ وَنجي پانءُ
نِيهَ ڳِنهندي نانءُ، وانءُ پِريان جي پارَ ڏي.

١٣

پاڻُ مَ ڪٽجُ پاڻَ سين، رِءَ وَسيلي وَڏُ
لالَڻُ تَنِي لَڌ، عشقُ جَنِي جي اڳِ ۾.

١٤

پاڻُ مَ ڪٽجُ پاڻَ سين، وَسِيلا وِڃاءِ
عِشقَ ساڻُ اَناءِ، پيرُ پِريان جي پارَ ڏي.

١٥

پاڻُ مَ ڪٽجُ پاڻَ سين، رِءَ وَسِيلي وَڃُ
پيلو پيري پَڃُ، اُڪَندَ ڪَڻُ عَمِيقَ ڏي.

١٦

آڳَهُ عشقَ واريين، جَڏهن ڪنيا جَن
تَڏهن رَسئا ڻَن، مِهڻا مُحَبُ ميهارَ جا.

١٧

ڪونهي آڳَهُ اِهڙو، جهڙي مَحبتَ مَن
اُپيون اوريين پارَ ڏي، ڪُوڙيون ڪَڪَ پُڄَن
نَدي ڻَن نيڙُ ٿِئي، جي تُرهي رِءَ تَرَنِ
سِڪَ رَساڻي سُنهڻِي، اَصُلِ عاشِقَنِ
سي جهليون ڪِينَ ڪُنَن، پُڄَن جي ميهارَ ڪي.

١٨

پُڄَن جي ميهارَ ڪي، پُڄي سي ميهارُ
"فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ"، اِيءُ پروڙجِ پارُ
تُرهو تَنِي بارُ، عِشقُ جَنِي کي آڪِرو.

١٩

عشقُ جَنِي کي آڪرو، تُرهو مَ ٿئي ڻَن
جي ساهڙَ کي سِڪَن، تَنِي جَرُ جَندرو ٿئي.

٢٠

تُرهو آڄِ مَ تنه کي جنه عشقَ سين آڳاهَ
پُڄي مَس مَلاحَ، سائِرُ مَٽي سُونهڻِي.

رهيا (ٻولي آهي)= رهجي ويا، ڪنهن ڪم جا نہ ٿيا. سِيل= سَت، پرهيز، سَتُر. سينگار. سنهڻيءَ جا سيلا= سنهڻيءَ جي جدا وجود واريون وصفون. وحدت سپ وجائيا= وصال ۾، هيڪڙائي حق ٿيڻ سان، سُنهڻيءَ جو جدا وجود ختم ٿي ويو، هوءَ حق سان ملي هڪ ٿي وئي. ٩. لفظي معنيٰ صاف آهي (هن وجود جي وڃائڻ سان، حق سان هڪ ٿيڻ سان، حق جا آواز سهڻي جي ڪنن تي پيا). ١٠. لُڙ= درياء ۾ پاڻي جو وڏو چاڙهه ۽ مٿان ڏُنڊ. پراڙان= پاران، پَرينءَ ڪنڌيءَ کان. ١٢. سائر= درياء. پانء= پير، پرت ونجي پانء= پرت جو پير ونجي، پرت جو پيچرو ونجي. ١٣. وڏ= اڳتي وڌ، اڳتي هل. لَڌ= لڌل وٿ. ١٥. پيلو= ڪچو (دلو)، پوري طرح پڪل نہ. اڪند= سِڪ، عشق. عميق= اونهو پاڻي (درياء يا سمنڊ جو)، اوڙاهہ. ١٦. آڳه= بچاء جا وسيلا، اڳتي جا آسرا. ١٧. اپيون= بيٺيون. ڪَڪُ= ٻُوڙا (بچاء جا). نيڙ= ننڍو واهڙ. رساڻي= پهچائي. ١٨. قرآن شريف جي سُوره 'بقره' جي آيت نمبر ١٥٢ جو پهريون اڌ. معنيٰ= 'پوءِ ياد ڪريو مونکي تہ آءٌ ياد ڪريان اوهان کي.' تني بار= تن لاءِ بار آهي. آڪرو= وڏيڪ زور، وڏيڪ غلبي وارو. ١٩. مَ ٿئي= ميسر نہ ٿئي، نہ ملي، نہ هجي، تن کي ترهي جي ڪاڻ ڪانہ ٿئي. جر= وڏو پاڻي. جندرو= ڪجائي مثل هڪ پيجرو جنهن ۾ ٻہ دلا پاڻيءَ جا رکي سگهجن ۽ ڳڏهہ تي لڏجن. تمام ٿوري مقدار وارو پاڻي، ٿورو پاڻي. ٢٠. آگاهہ= آگاهي، سجاڻپ، ساڃاهہ. پڄي مس= ورلي پڄي= (= ڪانہ پڄي). ملاح= ٻيڙين وارا ناکئا. سائر مٽي= درياء کي ڇتائي گهڙي، سڌو درياء جو رخ ڪري.

Marfat.com

وائي

سچا سائرَ مونکي تون!
اي وَنهيان واهڙَ مونکي تون!
نيئي، نيئي، اولِ پريان جي پارَ ڏي
سندو جِيڻَ آسرو، مَنان لاٿو مون
ڪُنَ جي ڪارُونيار جا، سي آن پانيان پُون.

داستان ٽريو

١

ڪَرڳَلَ ڪُوچَ ڪُنَ گهڻا، جَرَ واڪو جائين
پاڻُ اُڇَلي آبَ ۾، وَهَ سِر وِڏائين
لَهرِون لنگهيائِين، لُطف سانُ لطيفُ چئي.

٢

ڪَرڳَلَ ڪُوچَ ڪُنَ گهڻا، جِتِ ڏڙڪو منجهِ درياهَ
اچئو اُتاهين گهڙي، سانگو ڪري نہ ساهَ
ساهڙُ جِيءَ صَلاحَ، بارِ لنگهيائين ٻاجهہ سِين.

٣

دَهشتَ دَمُ درياهَ ۾، جِتِ هَيبتَ هُلاچو
وِرجي ويرِينَ وِچَ ۾، ڪاڏي وِئو ڪَچو
ساهڙُ جامُ سَچو، ساڻِي تِيندمِ سِيرَ ۾.

٤

دَهشتَ دَمُ دَرياهَ ۾، جِتَ سَنّاٽا سينسارِ
بيحَد باڳُو بَحَرَ ۾، هَيبتناڪَ هزارَ
سارِيانَ ڪانهَ سَرِيَرَ ۾، طاقتَ توهان ڏارَ
ساهَرَ جامَ سَتارَ، سِگهو رَسِجُ سِيرَ ۾.

٥

دَهشتَ دَمُ دَرياهَ ۾، جِتِ ڪَڙڪا ڪُنَ ڪَرِينِ
ٻِچَلَ ٻانڊي ٻارِ ۾، لَهرِيون لوڏا ڏِينِ
سَناوَرَ اُتِ سَهمِيَا، سِيڻاهيا نہ سَندِبِنِ
جِتِ وِيرِيُون واٽَ نہ ڏِينِ، تِتِ ساهڙَ سِيرَ لنگهائيين.

٦

دَهشتَ دَمُ درياهَ ۾، جِتِ ڪَڙڪو ڪُنُ ڪَري
اُت توڏي تاڪُن وِچَ ۾، مَتان وِيرَ وَري:
'ساهڙُ منهنجا سُپرِين! آءُ پرتان پير پَري
هادِي هَٿَ ڏَري، اُونِهين مان اُڪارِيين'.

٧

دَهشتَ دَمُ دَرياهَ ۾، جِتِ ڪُنَن جا ڪَڙڪا
سَهي ڪِينَ سَمُونڊر جا ماندِي دِلِ ڌَڙڪا
ساهڙُ! سُڄجُ ڪا، فَريادِي فَقِيرَ جي.

وائي. سائر= درياه. ونهيان= شاهوڪار، سُکيا. واهڙ= درياء. اول= چولِ، ٿيلهہ، ٺيلهہ. منان= من تان. آن= آءٌ. پون= ـپڪي) زمين. د-٣-١. ڪرڳل= گوڙ وارو وڏو آواز، گجگوڙ، گهمسان. ڪوچ= پاڻيءَ جو گولائي وارو ڦيرو، گهيرو، گهمرو ڪُن= پاڻيءَ جو هيٺ تي چڪجڻ (جڻ هيٺ ڪنهن خال ۾ پيو وڃي) ۽ گولائي وارو گهيرو ڪري مٿان ڪوه ناهڻ د-٣-١. جر واڪو= جر جو واڪو، جهجهي پاڻيءَ وارو ڪڙڪو. جائين= جتائين. وَهَ= وڏو وهڪرو، سير. وه سِر= وهڪري ۾، سير ۾. لطف سان= ڏٽيءَ جي ڪرم سان. ٢. ڪرڳل= گوڙ وارو، گوڙ. ڪوچ= پاڻيءَ جو گولائي ۾ ڦرڻ، ڦيرو، گهمرو ڪُن= پاڻيءَ جو گولائي ۾ هيٺ تي چڪجڻ ۽ گولائي وارو گهيرو ڪرڻ. ڏڙڪو= درياء جي گوڙ جي ڏڙ ڏڙ. ٻار پاڻيءَ جي ٻار (سير ۾ پاڻي جي ذرا هيٺاهين جهول جنهن ۾ ٻيڙي پوي تہ مشڪل سان ٻاهر نڪري سگهي). ٻاجهہ سان= موليٰ جي مهر سان. ٣. دَمُ= وڏو زور. هيبت= خوف. هُلاچو= گجگوڙ. وِرجي= ٻُري ختم ٿي ڪچو= درياه جي وچين وهڪ جي ٻنهي پاسن وارو ڀاڱو ۽ جهنگ جيڪو آبڪلاني ۾ ٻڏي. ٤. سَنّاٽا= وڏا زبرا، طاقتور. سينسار واڳون مثل پاڻيءَ جو جانور جنهن جي مُنهنار سنهي دگهي ٿئي. ٻاڳو= واڳون. ٥. ڪرين= (ٻولي آهي) ڪَن. ٻچل زوردار هوا سببان ٻن چولين جو ٽڪر، لڙهندڙ شيءِ (ڪاٺ وغيره) جي ٻن چولين جي وچ ۾ اٿل پٿل. ٻانڊي- وڏو لڙهندڙ ڪاٺ (ٻانڊي= ننڍي لڙهندڙ ڪاٺي). ٻار= درياء ۾ پاڻيءَ جي ٻار. سناور= (ف= شناور)= تارُو. سهميا- ڊڄي ويٺا سيڻاهيا= سيڻاهن وارا، سيڻاه تي ترندڙ. نہ سندبن= گهڙڻ جي جرئت نہ ڪن. ٦. توڏي= نوجوان مادي اٺ جيڪا سمنڊ لڳ ڍيلٽائي دريائن مان بہ تڪڙي تري وڃي. (استعاري طور) ننڍي نيٽي نوجوان زال، سنهڻي. تاڪن= مارڻ لاءِ تڪيندڙ جانورن. مٿان وير وري= ايڏي عشق سان پٺي تري جو وِير جي مٿان پٺي وري.

Marfat.com

٨

ڏهشتَ ڏمُ ڏرياهَ ۾، جتَ ڪُنَنِ جو ڪَڙڪو
ڪونهي ڪاٺيارِنِ جو تارَ ٻنا تڙُ ڪو
آهِمِ اُنهين پارَ جو دِلِ اندرِ ڌڙڪو
پَچي سِڪَ سيدُ چئي، سِيرَ سَندو سَڙڪو
والِي ڪج وَڙُ ڪو، ته پارِ لنگهيان آءٌ پاڄهه سِين.

٩

ڏهشتَ ڏمُ ڏرياهَ ۾، جت لُڙُ لَهرِيُون لَسَ ليٽَ
آٽِيو اوپارَن ۾، ٻانڊِي ٻوڙِي ٻيٺَ
جتِ چِڪَڻَ جِي چِپيٺَ، اُت ساهڙُ سِير لنگهاءِ تون.

١٠

ڏهشتَ ڏمُ ڏرياهَ ۾، جتِ تِکيون تَوارُون
مُنهنجيون مانَ ميهارَ کي، پَهچَنِ پُڪارُون
لَهرُ ساهڙُ سَنيارُون، ته لَهرِنِ لوڏِي نه مَران.

١١

ڏهشتَ ڏمُ ڏرياهَ ۾، جتِ جايُون جانارَنِ
نَکو سَندو سِيرَ جو، مَپُ نه مَلاحَنِ
دَرِندا ڏرياهَ ۾، واڪا ڪِئو وَرَنِ
سَچا ٻيڙا ٻارِ ۾، هَلَئا هيٺ وَڃنِ
پُرزو پيدا نه ٿِئي، تَختو مَنجهان ٿَنِ
ڪوجو قَهرُ ڪُنَن ۾، وِئا ڪينَ وَرَنِ
اُتي اَٽِتارُنِ، ساهڙُ سِيرَ لَنگهائيين!

١٢

ڏهشتَ ڏمُ ڏرياهَ ۾، ٻِئا اُت اُبتا آرَ
کَپَرَ ڪارُونيارَ جِي، ڪَنڌِي ناهَ ڪنارَ
ٻَلائُن ري ٻَحرَ ۾، سُجهي ٻي نه تَوارَ
مونکي مُحِبَ مِيهارَ، اچِي آرَ اُڪارِئين.

١٣

ڏڙهڙَ ڏُونسَ ڏرياهَ ۾، جتِ لَهرِيون ڪَنِ لوڙا
سَهَسين اُچئو سِيرَ ۾ ٿين سيٽهايا سوڙا
جي تارُو هُئا توڙا، تَنِ هُٽَبُ پانيو هيڪڙو.

وائي

مَدَتَ تِيءُ ميهارَ يارَ!
ساهڙُ! سائرَ سِيرَ ۾
اُونهان ڪُنَ، اَٿانگهَه تڙ، اوَليين مون آڌارَ

---

٨ ڪڙڪو= تيز تکو آواز. ڪاٺيارين جو= ڪاٺ وارين جو، جيڪي حاجتمند آهن، جُيڪي محبت ۾ مجبور آهن. تار ٻنا= وڏي اونهي پاڻيءَ کان سواءِ، سير کان سواءِ. تڙُ= ڪنڌيءَ لڳ ٻيڙين جي بيهڻ جيُ جاءِ، حفاظت سان بيهڻ وارو ماڳ. تار ٻنا تڙڪو= سير واري اوڙاهه کان سواءِ ڪو ٻيو تڙ (محفوظ ماڳ) ئي ڪونهي! سَڙڪو= تيز تکي آواز وارو سٽڪو. پچي سڪ سيد چئي- الخ= اها سڄڻ جي سِڪ ئي آهي، اهو عشق ئي آهي جيڪو سير جي سٽڪي کي ٽوڙي ٿو (۽ پار پهچائي ٿو). ٻي پڙهٽي ٻ رسالي جي= پچي سگهه سيد چئي= پهن جي طاقت کي سير جو سٽڪو پچي ٿو. وڙ= احسان. ٩. لُڙ= درياءَ ۾ پاڻي جي چاڙهه سبٻان ڌنڌ ۽ لڙاٽ. لس= اونهي پاڻيءَ جي مٿين لسي سطح، اونهو پاڻي. ليٽ= پاڻيءَ جي ليٽ (جڻ مٿاهين تان هيٺ ليٽي ٿو)، هيٺ تي پلٽ. اوپار= اوپارو= پاڻيءَ جو اوپارو وهڪرو. ٻانڊي= درياءَ ۾ لڙهندڙ ٽلها ٻُنڊَ. چِڪڻ= وهڪري ۾ آڏو سخت زمين وارو رنڊائيندڙ دڙو، جنهن کي پاڻي ڪائي نه سگهي ۽ لڳي چڙهي وري پوئتي وري. چڪڻ جي چپيٺ= چڪڻ چاڙهه وارو آڏو ڏڪ. ١٠. توارون= پاڻي جا تکا ڪڙڪا. پڪارون= دانهون، سڏ. لهرين لوڏي= لهرين ۾ لوڏجي. ١١. جايون جانارن= جانورن جون جايون، خوفناڪ جانورن جا ماڳ. سَنٽو= دنگ. مَپُ= حيلو، وجهه. مپ نه ملاحن= ملاحن جو ٻه حيلو نه هلي، ملاحن جي ٻه جاءِ ڪانهي، ملاح ٻه هيٺ پاڻيءَ جي اونهائي معلوم ڪري نٿا سگهن. ١٢. اٽ= گهٽا. ابتا= اوپارا. آرَ= پرپور سير واري پلٽ. ١٣. دڙهڙ= پاڻي جو سٽڪو، ڌڌڪو. دونس= ڏُمر. لوڙا= وڏا آواز، ڪڙڪا. سيٽاهيا= سيٽاهن وارا، جيڪي سيٽهه تي ترن. ٿين سوڙا= سوڙها ٿينَ= ڏکيا ٿين. توڙا= اصل کان (سچا). هُٽب= ترندڙ جي ٻن ٻانهن وارو فاصلو (ٻانهڙيو تارو، ٻانهون هٽي ترڻ وارو، پهريائين هڪ ٻانهي اڳتي اڇليندو ۽ پوءِ ٻي. انهن ٻن اڇلن وارو مفاصلو= هڪ هُٽب). وائي. سائر سير ۾= درياءَ جي سير ۾. اٿانگهه تڙ= اهي تڙ جيڪي ٿانگهي نه سگهجن، جن تڙن مان گهڙي پرينءَ ڪنڌيءَ تي پهچي نه سگهجي. اونهان گهيڙ، اوليين مون آڌار= اي منهنجا آڌار، شال تون مون کي اوليين= تيلهي تيلهي پار پهچائين، پرينءَ ڪنڌيءَ واري تڙ تي پهچائين.

Marfat.com

ڏينهَ ڏُهلا ڏمَ سِين، آهيان آهَان ڏارَ
ٻچَلِ ٻَانڌي ٻَار ڪَري، اَت اُبَتَا آرَ
ٽيلهي گهِڙي سونهَڻِي، آڳَهَ رءِ آڌارَ
ڪاري راتِ، ڪچو گهَڙو، توڏِي ڪِي ٿوارَ
سَنيُوڙو سيٽاهِ سِين سِگهو رَسُ سَنگهارَ
اوراران آهُوَن ڪَريان، پَهُچان شالَ پَرارَ
سُٽِئو جهَانءِ جهِجهي هِيُون سانيَارا سَنيارَ
آيَم ريلي ريءِ سين، اللّٰهَ تو آهارَ
تار ترَنديِس، پرين پَسنديَس، وِينديِس وَٽِ وَچَارَ
پُوريِنديس پارُ مَٽِي، سَهَسين جي سينسارَ
گَولِي گهاگهائي گَهِڙي، جَڪَن تا جانارَ.

داستان چوٿون

۱

ترَ تڪَڻُ، تار گهِڙَڻُ، اِيءُ ڪاٽيارَنَ ڪَمُ
ڏهَ ڏهَ پيرا ڏِينهَ ۾ ڏِئي ڏوارِاپَا ڏمُ
عَقُلُ مَتِ شَرمُ، ٽِريئِي نِيهَ نِهوڙِئا.

۲

گهيڙان ڪَري نہَ گهُورَ، ترُ تڪَڙِ ڪانَ نہَ لَهي
جَنه ڪي سڪَ ساهَڙَ جي، پُورَنِ مَتي پُورَ
ڪاريءَ راتَ ڪُنَنِ ۾ وَهمَنِ ڪِي وَهلُورَ
جِنهِ ساڻُ پِريان جا سُورَ، تَنهِ نَدِي ناهِ نِگاهَ ۾.

۳

جِئان وَهي تِئان واڻ، ڪُوڙيُون پُڄَنِ ڪَپَرا
جَنِ ڪي سِڪَ ساهَڙَ جي سي گهيڙَ نہ پُڄَنِ گهاٽَ
جَنِي عِشقَ اُساٽَ، سي واهُڙُ پائِينِ وِڳَڙِي.

٤

ڪنهِ جنهِ گهيڙَ گهَڙِي، جِين اَوَتَرُ ترُ تِئوسِ
سالِمَ ويئي سُونهَڻِي، ڪُنَنِ ڪِينَ ڪِئوسِ
اُهَسُ اڪَرِينِ ۾ پريان جو پِئوسِ
حَقان حَقُ تِئوسِ، هُئِي طالِبَ حَقَ جِي.

۵

هيءَ يَرِ هيءُ هَنڌ وسِ، ڪوُڙو تِئُسِ قريبِ ري
روزِ ڏِينهاڙِي راتِ ڪي، مَتي پارَ پنڌوسِ
عشق جو عبداللطيف چئي، نَڪو سڪ سَنڌوسِ

ڏهلا= ڏکيا. آهَان ڏارَ= اوهان کان ڌار. درياء جي سير سختيءَ جو بيان: جتي ٻچل وڏن لڙهندڙ ڪاٺن کي هيٺ ٻار ۾ غرق ڪري. ٻچل= ٻن طرفن وارو آمهون سامهون پاڻيءَ جو ڦيرو ۽ گهيرو. ٻار= ڪُن واري سوڙهائي کان وڌيڪ ويڪر واري پاڻيءَ جي هيٺ تي چڪ. ابتا آرا= پاڻي جا ابتا زوردار ڦيرا. ٽيلهي= گهڙڻ وقت ٻنهي ٻانهن سان پاڻيءَ کي پوئتي ڌڪي. آڳه رءِ آڌار= ڪنهن آڳه (وسيلي) ۽ آڌار کان سواءِ. سنيوڙو= سنيريل، تيار. اوراران= اوراڙ کان، اورئين پاسي کان. پرار= پراڙ= پرين ڪنڌي. سانيارا= سامهون درياء جي ٻئي طرفان. سنيار= چڙا (مينهن جا جيڪي وڄن پيا). سٽئو جهانءِ جهجهي هنيون= تن جي واڄي جو مسلسل هلڪو منو آواز ٻڌيو دل پئي ترڦي. آيم ريلي ريءِ سين= هڪ تکي وهڪري ۽ ٻيو تيز طوفان سان منهنجي اچي پئي آهي. آيم= مُنهن مقابل ٿيس، منهنجي اچي اڙي آهي. ريلو= (اصطلاح طور) درياء جو تکو وهڪرو. ريءِ= ريح، هوا، سخت هوا. الله توآهار= يا الله! تنهنجي ئي آڌار تي آهيان. وچار= وڄن وارو، ميهار. پوريِنديس= رخ رکي ترنديس. پار مٽي= پريون پار نظر ۾ رکي. سهسين جي سينسار= جيتوڻيڪ ڪٽي سوين سينسار هجن گولي گهاگهائي گهڙي= هي هيڻي ضعيف اتي وڏي چاهہ ۽ ڪوڏ مان پئي گهڙي (جتي جاندار بہ ڏڪن جڪن ٿا). جڪن ٿا= ڏڪن ٿا (خوف مان). جانار= جاندار. د-٤-١. تڙ تڪڻ تار گهڙڻ= گهيڙ گهٽ نهارڻ ۽ درياء جي سير ۾ گهڙڻ. ڪاٽيارين ڪم= اهو ڪاٺ وارين جو ڪم آهي، جيڪي غرض واريون آهن، محبت ۾ مجبور آهن تن جو ڪم آهي. ٢. گهيڙان ڪري نہ گهور= گهڙڻ وقت گهيڙ ڪانہ نهاري (جتان اچي اتان گهڙي پوي). تڪڙ= تڪڙ ۾. تڙ نہ لهي= تڙ نہ ڳولي. تنه ندي ناه نگاه= تنهن کي ندي نظر ۾ ئي ڪانهي، تنهن جي نديءَ تي اک ئي نٿي ٻڏي. ٣. جئان وهي= جتان لنگهي. عشق جي اُساٽ= عشق جي گهُٽ. ٤. اوتڙ تڙ ٽئوس= اُٽائو تڙ (گهاٽ) هن جي لاءِ سَٽائو تڙ ٿئو. سالم ويئي= سڄين لڱين سلامت لنگهي وئي. اَهسُ= اُهاءُ. ٥. هنڌوس= هن جو ماڳ آهي. ڪُوڙو ٽئس= هن کي نہ وڻيو. پار= درياء جي ٻئي پار، پراڙ. پنڌوس= هن جو پنڌ آهي، وڃڻ آهي. سنڌوس= هن جو سنڌو، دنگ، حد.

Marfat.com

ساهڙ ساهه نُدوسِ، نيرُ پاڻي نِيهَ جو.

٦

توڏي توڙائين، نِيهَ نُوازي سُونهَڻي
ڳچيءِ هارُ حَبِيبَ جو لائقُ لَڏائين
کوڙين سندو ڪارٽي مُحمدُ مچيائين
سَو تَڙُ سُونائِين، جيڏنهَ عالَمِ آسرو.

٧

هُئِي طالب حَقَ جي توڏي لاکُون توڙُ
نہ مَلاحُ، نہ مَڪُرِي، نَڪِي بَڏِي نوڙُ
پاڻِي پِنِيءِ ٻوڙُ، سُنهَڻِيءِ ليکي سِير جو.

٨

وچي کُنَ ڪَپِيندِي، سُنهڻي منجهان سِڪَ
هَڏِ نہ پِڳِيسِ هِڪَ، مَحبَتِي ميهارَ جِي.

٩

سُنهِڻِيءِ ليکي سِيرَ جو پاڻِي پِنِيءِ هيٺ
ٻَڏئو ٻِره ٻيٺِ، وچي کَپِيندِي کُنَن کي.

١٠

توڏي، ٿُهَائِين جي سي هتهين ڇَڏِ حرِصَ
ساهَڙَ ڏارَان سُنهَڻِي، کوئيون کَنِ کِرِسَ
وَڏِي اِيءِ وِرِسَ، ڄِئَن ڏمَ وَٽِ ڏينهَ گُذارِيين.

١١

ساري سِڪُ سَبَقُ، شَريعَتَ سَندو سُنهَڻي
طَرِيقتان تِکو وَهي، حَقِيقَتَ جو حَقُ
مَعَرفَتَ مَرڪُ، اَصُلِ عاشِقَنِ جو.

١٢

پَلِ پَلِ تي پَلِي، ڏمَ ڏِيهاڙِي ڪيترو
پَسِي دورُ درياهَ جو وِچان ڪينَ وَلِي
ڪاريءِ رات قريبَ ڏي مَنجهان حُبَ هَلِي
نہ ڪَنهِ جهولَ جهَلِي، هُئِي سَمُنِ پُورِي سُنهَڻِي.

١٣

جهولَ نہ جهَلِي سُنهَڻي سائِرَ سَٽَ سَندياسِ
جَنهِ اِهڙِي جائِي عاجِزا، سا مَرُ مَرڪي ماسِ
پسين جي پِٺاسِ، تہ ڪِين عِشقُ آڻيين.

١٤

نَکا جهولَ جهليسِ، نہ تانگهو نہ تارُ ڪِپن
ڏمُ ڏِينهاڙِي ڪيترو پَرَ ۾ تو پَليسِ
تان تان جِيءُ جَليسِ، مل جان نہ ميهارَ کي.

نُدوس= ڪنيوس. ٦. توڏي= سنهڻي. توڙائين= اصل کان، ازل کان. کوڙينِ سندو ڪارٽي= کوڙين جا ڪم ڪندڙ. سونائين= مٺيائين، جانچي نظر ۾ رکي هلي. ٧. لاکون توڙ= توڙ کان وٺي، اصل کان وٺي. مَڪُرِي= ٻيڙي. نڪي ٻڏي نوڙ= درياء اکرڻ لاءِ نوڙ کانہ ٻڌي. نوڙ ٻڌڻ= واهڙ جي ٻنهي پاسن تي آمهون سامهون، مضبوط ڪاٺ کوڙي، هڪ جي چوٽيءَ کان ٻيءَ جي چوٽي تائين پڪو نوڙ (ٿلهو واجهہ) ٻڌڻ ۽ ان ۾ ڪڙي وجهي ان ۾ ٻيڙيءَ واري رس ٻڌڻ. ٻيڙيءَ کي ونجهہ يا ڳن سان هلائبو ۽ نوڙ واري ڪڙي بہ اڳتي وڌندي هلندي. ٨. هِڪ پِڃڻ، هڪي پڃڻ= تارون ۽ نڙيءَ جي وچ واري ياڳي جو آلو ٿيڻ، ٿورڙو ذرو اُڃ تي چندبو پوڻ. ٩. پنيءَ هيٺ= ايترو ٿورو ۽ ننڍو پاڻي جيڪو پنيءَ کان هيٺ بيهي. بيٺ= سندرو. ٻره ٻيٺ= عشق جو سندرو. ١٠. ٿُهائين جي= جيڪي اُپارن، هرڪائين. ڪِرِس= ٺڪ تخمينا، ڪنهن ڪم ۾ هڻڻ جا بهانا. وِرِس= ڀُلَ، ويسر، گمراهي، غلطي. ١١. شريعت= ظاهري اسلامي قانون وارو رستو. الاهي قانون واري راه. سنئين سنڌي راه. طريقتان= طريقت مان. طريقت= راه. معرفت= حق جي ڄاڻ. حقيقت= صوفي طريقي جي چوٿين منزل جنهن ۾ سالڪ حق سان ڳنڍجي خود حق ٿيو پوي. ١٢. پَلِي= جهَلي، روڪي. ڏمَ= سنهڻي جي مڙس جو نالو. دور= زور، چاڙهہ وارو وهڪرو. وَلي= پوئتي موٽي. جهول= درياء جي پاڻيءَ جو اصطلاح. (وڏي چاڙهہ واري وهڪري ۾ بعضي ڪٿي وچ تي عارضي طور پاڻيءَ جي سطح هيٺ ٿي ويندي. پائيندڙ درياء ڪٿي اونهي کاڏ ڪري ويندو جتي لاٽ کان پوءِ بہ پاڻي نري بيهندو. اهو نريل بيٺل اونهو پاڻي ٽٽو هوندو). سمن= مجازي محبت ۾، مقرر وقت ۽ ماڳ تي ملڻ لاءِ ڪيل وعدو، ڳنڍجاڻي جو انجام. سمن پوري= سمن تي پوري، پوري وقت ۽ ماڳ تي پهچڻ واري، انجام تي پوري. ١٣. سائر سٽ سندياس= سنديس سٽ سڄي درياء کي پار ڪرڻ تي آهي. سائر= (سڄو) درياء. سَٽ= چوٽ، جُلهہ. سندياس= سنهڻيءَ جي. عاجزا= (ع. عاجزه= ضعيف) ڏيءَ. ماس= ماڻس (سنهڻيءَ جي ماءُ). پسين= ڏسين. پٺاس= سندس پيءُ. تہ ڪين= تہ اجان ڪجهہ وڌ.

Marfat.com

١٥

سِهُ سيَارو، پاڻي پارو، جت جَرَ جُهڳَهَ ۽ جهولَ
مَنَ اَندرِ مِيهارَ جا هِنيَڙي اَچَنِ هولَ
جيلاهَ بَڌِيسِ ٻولَ، تي اَٿانگا آرَ ٿران.

١٦

ٻانڊِي جي ٻيلِي ٿِيين تہ حالُ گُرهيَان هِيءَ:
'سَگهو ساعتَ نہ جِندَڙو جَرَ ۾ منهنجو جِيءَ
ساوَڻُ سِيارو پانئيَان وَهَ پريان جي وِيءَ
پارِ جَنِي جو پِيءُ، وَڃَڻُ واجِبُ ٿَنِ تي.'

١٧

اَدا ڙي ٻانڊِي، توکي کَڙهان کِ پاڻَ کي
سُوڙِي خَبَرَ سَڄَڻين توکا تُڙِ آندِي
تون پَاتارين پانڊِي، اسان پَنڌُ پِرينِ ڏي.

١٨

واهڙَ پَريُون مَ پاءِ، تو پُڻِ ليکو ڏيڻو
سَدا سانوڻُ ڏِينهڙا، هِيئين نہ هُونداءِ
وِهاٽِيءَ وِينداءِ، اوپِرَ اُتاهان لَهِي.

١٩

واهڙَ وَهين مَ جارَ، سُکِي ٻيلاٽيُون ٿِيين
پَسان تُنهنجي پيٽَ ۾، لاٽا لُوٽَ ليارَ
جِئَن تو سَڀِ جِمَارَ، آسائِتيُون ٻوڙِيُون.

٢٠

مَحبتي ميهارَ جون دَلِ اَندرِ دُونهيُون
آٿيو وِجهي آرَ ۾ ڏي لوهاٽو لُوهيُون
جي ساهَڙَ جِون سونهيُون، سِيرَ سِراڙو ٿَنِ کي.

٢١

کَڙِ کَڙِ کُنَ مَ وَڃُ، ٻانڊي ٻوڙَ مَ ٻارِ ۾

١٥. سِهُ سيارو= تهہ سيارو، پورو سيارو، سخت سيارو. جَر جُڳَهَ= پاڻيءَ جي (تيز وهڪري سببان) جُهڳَ، پاڻي جي جَهڳِي واري اٿل پٿل. هول= اُڌما (اندر جي سِڪ ۽ چِڪ جا). جيلاهَ= انهيءَ ڪري جو. ٻڌيس ٻول= ٻول ۾ ٻَڌِيسِ، 'الست' واري وعدي ٻڌيس. تي= تيلاهہ، تنهن ڪري. اٿانگا آر= درياءَ جي وهڪري جا سخت تڪا تيز کُنَ. ١٦. ٻانڊي= اي پاڻي ۾ لڙهندڙ ڪاٺ! جي ٻيلِي ٿئين= جي مون سان جوڙُ ٿئين، ساٿي ٿئين. حال گُرهيان= دل جو هيءُ حال سٽايان (جيڪو پوين ٿن سٽن ۾ آهي). سگهو= چاق، چڱو ڀلو. وَهَ پريان جي= پرينءَ جي وَهَ ۾ (عشق ۾). ساوڻ سيارو ۽ ويءُ پانئيان= ساوڻ واري تار درياءَ کي بہ سياري وارو تانگهو ۽ وڏي راحت وارو ڪري پانئيان. ويءُ= مال لاءِ جهجهي گاهہ ۽ پاڻي واري جوءِ، ڍئو ۽ خوشي واري جوءِ. پار= درياءَ جي ٻيءَ پَر. پيءُ= پِيءُ، محبوب. ١٧. ادا ڙي ٻانڊي= اي ادا لڙهندڙ ڪاٺ. توکي کڙهان= تنهنجي ڏاکڙن تي ڏک ڪريان ۽ توسان همدردي ڪريان. کِ پاڻ کي (کڙهان)= يا پاڻ تي غم ڪريان، پاڻ تي ليهون ڪريان. سوڙي خبر= سَولي خير جي خبر. سڄڻين= سڄڻن جي. تُڙِ= تڙ تي، هن تڙ تي، هتي (اسان وٽ). پاتارين پانڊي= پاتالن جو پانڊي، اونهن عميق وهڪرن ۾ هلندڙ. اسان پند پرين ڏي= اسان جو پند پنهنجن پرين ڏي. ١٨. واهڙ= اي درياهہ. پَريون پائڻ= پائيندڙ درياءَ جون ڪنڌيءَ واريون شاهي پڪون ڪيرائڻ ۽ ٻوڙڻ. پريون مَ پاءِ= ڪنڌي واريون پڪون نہ ٻوڙ. سانوڻ ڏينهڙا= سانوڻ مهيني ۾ چاڙهہ وارا ڏينهن. وِهائيءَ وينداءِ= پورا ٿي وينداءِ، ختم ٿي وينداءِ. اوپر اُتاهان لهي ويندا= اُتاهان اوپر لهي ويندا= وڏا چاڙهہ لهي ويندا. ١٩. جار= جال. جهجهو، جهجهي پاڻي سان. ٻيلاٽي= درياءَ جي پيٽ ۾ مٿاهين اوچي ايراضي جنهن تي پاڻي نہ چڙهي ۽ جنهن جا وڻ سڪي ويا هجن. لاٽا= لاٽي جا ٻوڙا جيڪي سُڪيءَ ۾ ٿين (جتي پاڻي جي وهڪ نہ هجي). لوٽ= ڍگها. لوٽ ليار= ليار جا ڍگها وڻ. آسائتيون= آسن اميدن واريون. ٢٠. دونهيون= پاڳيا مال کي مڇرن کان بچائڻ لاءِ پاڻ تي دونهيون ڪن. سنهٽي ٿي چوي تہ: ميهار جون دونهيون منهنجي دل اندر آهن. لوهاٽو= لوهاٽو درياءَ (درياءَ جو اهو وهڪرو جيڪو شهدادپور-نصرپور وٽان هو. هن دور (سال ٢٠٠٨) تائين ڪٿي ڪٿي اڃان تائين، درياءَ جو اهو ڦٽل پيٽ 'لوهاٽو' سڏجي. آر= پاڻيءَ جي تکي پلٽ واري سير جيڪا کُن ڪري. لُوهيون= سٽون، وهڪري جون تيزيون تڪايون (لوهاٽو درياءَ پنهنجي وهڪري جي تڪاين ۽ تيزين سان، لڙهندڙ يا ترندڙ شين کي آٿيو آر ۾ هٽي). سِراڙو= سَٽ پند جي، هڪ تکي ڊوڙ (پند جي). ٢١. اي کُن! کڙ کڙ ڪري وڃُ نہ (پنهنجو زور نہ ڏيکار). ٻانڊي= لڙهندڙ ڪاٺ. ٻار= پاڻي جي هيٺ چوهي چڪ.

Marfat.com

تو گھِڙنديَسِ اَڄُ، جي اَبَتا آرَ ڪَرِين.

٢٢

سِيَاري سهَ رات ۾ جا گھڙي وَسندي مينهَ
هَلو تہ پُڇُوَن سُنهَڻِي جا ڪَري ڄاڻي نِينهُ
جِنهِ ڪي راتو ڏِينه، ميهارُ ئِي مَنَ ۾.

٢٣

لَهرِ مِڙوئي لالَ، وَهَڻُ ڪتوريان وِترو
اوبَارَا عَبِيرَ جا جَرَ ۾ اَچَنِ جَالَ
ڪُنَ گھِڙي ڪَالَ، سِڪَ پِريان جي سُنهَڻِي.

٢٤

تُرهي سَندِي تارَ ۾، رِٿ نہ رَکيائِين
بَندَڻَ جي بِڏَڻَ جا، چِڪي چِنائِين
درياهُ سڄو دَمَ ۾، لَڱُ سين لنگھيائين
پِريان پِيتائِين، منجهان سِڪَ ساهَڙَ ڪي.

وائي

ڪوهُ ڄاڻا (وٺا) ڪيڏاهِين،
منهنجو تَنُ ٽٽي تيڏاهِين، ميان سَائين!
ڏُونهِين دوست ميهارَ جِي، ڏِيي جيئن ڏنائِين
ساري سُپيرِين ڪي، رَتو رُنائِين:
'جيڏانہَ عالَم آسَرو، هِنِ پڻ آهِ اوڏاهِين.'

داستان پنجون

١

اَڏيُون سَڀَ اَندامَ، چِڙَنِ مُنهنجا چوريَا
لاڙَن جا لَٽُون لاٿِيِ سا ڪِئَن آچِيان عامَ
لَگِيَسِ جِنه جِيءَ لامَ، سو دِلاسا دوستُ مُهِي.

٢

چِوڏارِي چِڙَا، ٻُرَنِ ٻيلاڻِنِ جا
سُتي سَنيارَنِ جو پِيمِ ڪَنِ پَڙَا
وِهَڻُ مُون نہ وَڙَا، سُٽئو جهانءِ جِهڄي هِنيُون.

٣

چِڙَنِ چوري آهيَان، سُڪ تي سُمهان ڪيئَن
سارِيان ساهَڙَ چامَ ڪي ڏَهَ ڏَهَ پيرا ڏِينهَن
ميهارَ مَرَڻُ سِيئَن، نِيرُ پاڻِمِ نِيهَ جو.

٤

ڪارا ڪُنَ، ڪاري ٽُڳِي، گَرهَڙُ ڪَنِ گَڙڪا
مَئِي مَتي مِهرَاڻَ جا ڏُپَارَا ڏَڙڪا
ويندي ساهَڙَ سامُهان جهولَ ڏَنسِ جهڙڪا
اَڇي پيئِي اُٿهين جت سيرَ سَندا سَڙڪا
گَرڪَنِ جا گَڙڪا، سُونهان ٽَٽَڙِس سِير ۾.

٥

گَرڪَنِ خوش ڪِيَاسِ، مَحبتي ميهارَ جي

تو= تہ ٻہ، تان بہ ضرور. ابتا آرَ= اوپارا ڦيرا ۽ وهڪرا. ٢٢. سياري سهَ راتِ= سِه سياري رات ۾: سِهَ سيارو= ٿِڌ سِيارو، پُور سيارو. ٢٣. لال= ڳاڙهي (اصطلاح طور) سنهڻي. وَهَڻُ= درياه. سِير وارو وهڪرو. ڪتوريان وترو= ڪتوريءَ کان وڌيڪ خوشبوءِ دار. اوٻارا= هُٻڪارون. عبير جا= عَنبر (جي خوشبوءِ) جا. جال= بيحد، گھڻا. سِڪ پريان جي= پرين جي سڪ سببان. ٢٤. بچاء لاءِ تار ۾ ترهي ڪٽڻ سندي رٿ مُنڍان ئي ڪانہ ڪيائين. جيڪي بَندِڻِ (سهارا) ساٿس هئا سي بہ ڇني ڇڏيائين. لَڱُ= عشق. د-٥-١. اندام= عضوا (جسم جا). چڙن= ميهار جي چڙن. لاڙن= چڙن ۾ وڄندڙ لاڙن. ڪيئن آچيان= ڪيئن، ٻڌايان. لڳيس جنه جي لام= جنه جي پناه ورتم، جنهن تي سڄو ڀروسو رکيم. مُهِي= (شال) موڪلي، مُنجي. ٢. ٻُرن= زورائتا وڄن. سنيارن جو= چڙن (جي آوازن) جو. پيم ڪن پڙاء= ڪن تي پڙهلاء پيم. وهڻ مون نہ وَڙا= (نہ وڃڻ ۽) ويهي رهڻ منهنجو وڙ ناهي، منهنجي شان وٽان ناهي. جهانءَ= چڙن جي واڄي جو هلڪو منو آواز. ٣. چڙن چوري آهيان= چڙن جي آواز مونکي تڙقايو آهي. مرڻ سيئن= مرندي گھڙيءَ تائين (= جيستائين مون ۾ ساهہ آهي). ٤. ٽُڳي= اونداهي رات. گرهڙ= وڏا گهارا. گڙڪا= گڙ گڙ ڪري وهڻ وارا گوڙ. ڏُپارا= ٻنهي طرفن جا ٻيٽا. جهول= پريي درياء جي وهڪ ۾ پيدا ٿيل پاڻيءَ جي سطح ۾ هيٺاهين. جهڙڪا= وڏا لوڏا سَڙڪا= سٽڪا. ڪرڪن جا ڪڙڪا= وڏن چڙن جا واڄا. ٥. ڪرڪن= وڏن چڙن (جي آوازن).

Marfat.com

پَسَڻَ ڪارڻِ پرينءَ جي، آڏي اُتيياسَ
سُتي جاڳاياسَ، سانيَرَ سُپيرين جي.

٦

جياريَسِ سَنيَارَ، ڪوهُ ڪَرِيندمِ ڳڏجي
وِيرٺون تار وُجُودَ ۾ پرينِ جي پچارَ
سي ڪِئن سَجڻَ ڏارَ، جي هِنيين ۾ حَلُ ٿِئا.

٧

ٻيلي پارِ ٻَرِي، مونکي چِڙَنِ چورِئو
مَحبَتَ جا ميهارَ جي سا هنيَڙي منجهہ هُرِي
مَتي جهوڪَ جُهرِي، پُنڌيَسِ مُنهِ ميهارَ جي.

٨

هُنَ پَر سُيَمِ هوُءِ، سُتي سَنيارَنِ جي
چتُ چِڙَنِ چورِئو، جُنُنڪُ ٿِيَم ڏونهہ جُوءِ
مَحبَتِي ميهارَ جِي باللهَ پِييَم بُوءِ
وَجي رُوءِ بَروءِ، ڏيکيان دوست ميهارَ کي.

٩

هُنَ پَرِ سُيَمِ هاڪَ، سُتي سَنيَارنِ جِي
مَحبَتِي ميهارَ جي چِڙَنِ چورِئا چاڪَ
اُني جِيءَ اوطاقَ، وَجڻُ واجبُ مون پئو.

١٠

ڪِتي ٿِئو ميهَارُ، ڪِتي تو گهَندُ گهِڙي
ڪِتي دونهين دوستَ جي، ڪِتي پَريون پارُ
جُهُ مون سَڀِ جَمارَ، جَرَ ۾ جهوٽون ڏِنيُون.

١١

وَڃُنِ سِين وينِي، سُورَ وِياچي سُنهَڻِي
آن ڪا ٿِي ڏينِي، مينهِينِ جي ميهَارِ سِين.

١٢

ڳَڇِيءَ پايو ٻانهَ، وينِي روءِ وَڇُنِ سان
لايَان لالَ لِڱَنَ کي، اَئِين جي چِرو ڪانهَ
آءٌ اوهان جِيءَ دانهَ، سدا پُوٽان سَنرِي.

١٣

ميهاران مِرڪَ، پيتائين پريمَ جي
تنه مُنڌَ مَتوالِي ڪئي سَندي ساءَ سُرڪَ
لڳيَسِ ڪامَ ڪِرڪَ، لوهان تِکي لطِيفُ چئي.

١٤

مَري تان مَ ميهارُ، وَتاڻُ وِلهو مَ ٿئي
وَڇُنِ جي وَچارَ جو، وِنگو ٿئي مَ وارُ
ساهَڙُ مون سينگارُ، ماڙهن ليکي مِيهَڻو.

وائي-١

مونکي ڪا مَ جَهلي، سيڪا پاڻ پَلي
آءٌ وڃِڙي نيهَ اُجَلي
ويندي آءٌ پارَ پِريان ڏي، مونکي ڪامَ جهلي
پَسئو ڏونهيون دوستَ جيون، جيءُ منهنجو جَلي
ڏمُ ڏيهاڙي ڪيترو پَرَ ۾ تو پَلي
مَحبَتِي ميهارَ جو سُورُ مُونهين کي سَلي.

وائي-٢

نِهين نِهين مَيڏي وَس، وو!
ٻِئا دِلبر هي دِل ماندِي
سِڪان ٿي سِينگارَ کي، ٻَاب نہ منهنجي بَسِ
مونکي مَت ميهارَ ري ڪانہ اچي ٻِي ڪَسِ

سانيَر= چِڙو. ٦. جياريس سنيار= سڄڻن جيڪا منهنجي سنڀار (يادگيري) لڌي، تنهن مونکي جياري ڇڏيو. ويرٺون تار= تمام گهڻي. ٧. ٻيلي پار= ٻيلي جي طرف. هُري= جاڳي، پيدا ٿي. جهُري= ساڻي ٿي، وڏي تڪليف ۾ ماندي ٿي. ٨. هُوءِ= چِڙن جي مٺي واڄي واري لئي. جنُنڪ= ذوق، چاه، سڪ. جُوءِ= ميهار جي رهڻ واري سِيمَ (ايراضي). ٩. هن پر= درياه جي هِن پار. چاڪ= ڦٽ. اوطاق= ماڳ. ١٠. گهندُ گهڙي= گهندُ وڄي. جُهُ= جڻن جو، جڏهن جو. جهوٽون ڏنيون= (ميهار واري تڙ تي پهچڻ لاءِ) سٽون ڏنيون. ١١. وياچي= وندي، بيان ڪري. ١٢. ڳَڇيءَ= وڇن جي ڳڇيءَ ۾. اوهانَ جيءُ دانه= اوهان جي دانه جي سهاري تي. ١٣. مرڪ= سُرڪي جي ذرڙي. متوالي ڪئي= مخمور ڪئي. ڪام ڪرڪ= ڪرڪ جي ڪام، ڪرڪ چِڙيءَ جي لار (= لار جو مٺو آواز). وائي-١. 'سَلي'= سوراخ ڪري، آزار ڏئي. وائي-٢. باب نہ منهنجي بس= منهنجي باب ۾ بس آهي ڪانہ، مون لاءِ سِڪ جي ڇپائي آهي نہ ڪانہ. ڪانہ اچي ٻي ڪس، يعني= ٻي ڪش= ٻي صلاح ڪش ڪانہ اچي، وڻي نہ ڪانہ.

Marfat.com

دَرد دَسِي آهِيان، دردُ مُونهين جو دَس
سُکَ نہ پُڇي سُنهَڻِي، ڏُکَ ڏُکِيءَ کي ڏَس.

داستان ڇهون

١

ڪامان، پَچان، پَڄُران، لُڇان ۽ لوچَان
تَنَ ۾ تُونسَ پريان جِي، پِيَان نہ ڍَراپَان
سَمنڊُر مُنهِ ڪَرِيان، توءِ سُرڪِيائِي نہ ٿِيي.

٢

ڪامان، پَچان، پَڄُران، ٻَران ۽ ٻَڙڪان
اُڇرئو پَوان آرَ ۾، ٽَرسان نہ ڪِنہ ٽَڙ ڪان
ڪاري ڪارُونيار ۾ واڳُن جِئن وَڙڪان
لَهرين ۾ لَڙڪان، ساهَڙَ رَسجُ سِيرَ ۾.

٣

ڪامان پَچَان، پَڄُران، سَڙان ساري راتِ
بَن ٻِئائِيءَ ڪي وِجهِي، ڪَرِ پريان جي تاتِ
سيرُون سَنديون سَڄَٽين اَيرنِ آڏيءَ راتِ
نَڪين هَٽِ نہ ساتِ، ڏيهاڻِئُو ڇَنگِ چَڙهان.

٤

پَسِي دَورُ دريَاهَ جو، وَرِي ڪيئَن وِهَان
مَحبَتَ ڪي ميهارَ جي سسِي ساهُ ڏِيان
وَجِي جَالَ جِيَان، لالَنَ يَرِ لَطيفُ چئي.

٥

ڪَرڪَن ڪئو ڪَڙو، مُنهنجو مَنُ ميهارَ ڏي
آڏو لُڙُ لطيفُ چئي، لهرِيُون لَسَ لَڙو
چاري تِڻِمِ چَڙو، ٻُري ٻيلاڻِن جو.

٦

ڪاري راتِ، ڪَچو گهَڙو، اُٿَريهين اُونداهِي
ڇَندرَ نالو ناهہ ڪو، دَريَاهَ ڏَڙ لائي
ساهَڙَ ڪارَڻِ سُنهَڻِي، آڏِيءَ ٿي آئِي
اِيءَ اَمرُ اِلاهِي، نہ تہ ڪُنَنِ ۾ ڪيرَ گهِڙي!

٧

ڪَاري رَات، ڪَچو گهَڙو، نَڪا سِيڻهِ سَاڻُ
وِجهِي، ويرَمَ نہ ڪَري، پريان ڪارَڻِ پاڻُ
مَحبَتَ ڪي مِهَراڻُ، سُڪِي سَيُ پَٽُ ٿئو.

٨

ڪَاري راتِ، ڪَچو گهَڙو، مَتان وَسي مِينهُ
هِڪَو پئو بيراهَ جو، ٻئو سَانبارَان سينهُ
شَالَ مَ ڇِڃي نِيهُ، گهَڙَان گهورِئو ڇِندَڙو.

٩

مَتان گهَڙين سُنهَڻِي، اَڄُ دَرياهَ ۾ دَمُ
ڪاريءَ راتَ ڪُنَن ۾، ڪِهَڙو آئِي ڪَمُ!
مَتان جاڳِي ڏَمُ، پُڇِي پاڙِي وارِيُون.

١٠

پُڇِي پاڙِي وارِيُون، ڪَوهُ ڪَرِيندو ڏَمُ
ڪَارِي راتِ ڪُنَنِ ۾ ڪاٽِيارِنِ جو ڪَمُ
هِيءُ هَڏو ۽ چَمُ، گهورِئو مُحِبَ ميهارَ تان.

د-٦-١. ڪامان= جلان. پچان= گهڻو سڙان. پَڄُران= سڙي ذرا ذرا ٿيان، ڳري ذرا ذرا ٿيان. لڇان= ڦٿڪان. لوچان= ٻُڏتيءَ ۾ ڳاهه ٿيان، پريشان حال ٿيان. تؤنس= گرمايش، پياس. سمنڊر منهه ڪريان= سمنڊر وات ۾ وجهان (پيان)، سمنڊر کي سامهون ڪري پيان. توءِ= تہ بہ. سرڪيائي= هڪڙي سُرڪي. ٢. ٻڙڪان= ٻڙهڪان= ٽهڪان. اُڇرئو= ڇڪجي، اڇلجي پوان. آر= پاڻيءَ جي تکي اونهي وَهَڪَ. وڙڪان= هيڏانهن هيڏانهن پئي هلان. ٣. سيرون اَيرن= جسم ۾ سک سور واريون سُوٽون اُيرن، سيڪوريون اُيرن. ڇنگ چڙهان= سک ۽ فڪر ۾، ڇنگ جي واڇي وانگر پئي وڃان. ٤. دور= وڏو چاڙهه ۽ زور. وري ڪيئن وهان= پوئتي موٽي ڪيئن اچي ويهان. محبت ڪي ميهار جي= ميهار جي لاءِ. جال جيان= سدائين جيان، هميشہ لاءِ جيان. ٥. ڪرڪن= ڇِڙن (جيڪي ميهار جي مينهين ۾ ٻڌل آهن). ڪئو ڪڙو= اٿاريو، سجاڳ ڪيو. لُڙ= درياءَ ۾ پاڻيءَ جي چاڙهه جو. لس= سمورو، سَراسر. لس لڙو= لس لڙهو، لڙهي (قطار) تي لڙهو لهرين جو. چاري= سونهون. ٻُري= وڃي. ٧. ڪچو گهڙو= اڻ پَڪل دلو. وجهي= پاڻ کي (درياءَ ۾) وجهي. محبت ڪي= محبت آڏو، محبت اڳيان. ٨. هڪو= هڪڙو. بيراهه= بي راهي، اوات (جي نہ وات هجي ۽ نہ وات جي خبر پوي). سانباران= سامهون پرئين پار کان، آڏو ٻئي پار کان. سينهن= شينهن (عشق جو). مَ ڇجي نيهه= نينهن جو ناتو نہ ٽُٽي. ٩. دم= وڏو چاڙهه. ١٠. ڪريندو (ٻولي آهي)= ڪندو.

Marfat.com

١١

ڏِينهَاڙِي ڏمُ ڪري ڏمَرُ مَتي مون
تِنهِ ڪي اچي تون، پِريم ڪوهُ نہ پَلِيين!

١٢

گهرُ نہ وَرُ، نہ وَٿُ ڪا، آهِم مَن ميهَارُ
اِنَ اوسيڙي اُتِيَان، سَنجهي ڪَري سينگارُ
پِرِين ٿُهِنجو پارُ، پَسَان مَان پَرِ ڪَنهِين.

١٣

گهرُ نہ وَرُ، نہ وَٿُ ڪَا، ميهَارُ ئي مون مَنِ
سَاهَڙَ ڌاران سَرتُيون وِڄهان ٻِيُون ٻَنِ
"مَن لَهُ المَوليٰ فَلَهُ الكُلُ"، ڪِجُ اَهِاِئي ڪَنِ
جي سَنگهارَنِ سِڪَنِ، سي گهرِ گهارِيندِيُون ڪيتَرو.

١٤

هنَ پَار نہ هُنَ، ويچَارِي وَهَ وِچَ ۾
نِيَچُ نِهَاري نہ گهِڙِي، تنهِ ۾ پِئسِ ٿُنَ
آگَا ساڻُ اُمُنَ، آرَان پارِ اُڪَارِيين.

١٥

نہ اوراڙِ پَرَارِ، ويچارِي وَهَ وِچَ ۾
سُڪِيءَ ڏِنِيءَ سُپرين، ٻِئو مڙوئِي تارِ
گِهڙُ تون، ڪيم نِهارِ، ٻُڏَنِ سِين ٻاجهُون ڪَري.

١٦

سَاهَڙُ سُڪِيءَ ۾ تِئو، هِيءُ پاڻِيءَ مِنجهہ پُنُو
سَندو ڪَڄَ ڪُنُو، تارِ تَرَندو ڪيتَرو!

وائي

هوئِجِ هُشِيَارِ، خَبردار
تِرِڪَڻِ آهي تَڙَ ۾

ڳڻُون ڳُوبا، چِڪَ چِڪَنديُون، تان ڪين نئِي نهَارِ
آڏِيءَ سي آڳُڙَنديُون اڪيون جَنِ ڪَپَارِ
مون سُئو مَلاحَنِ کان، تَڙَ اُڙانگا تارِ
پَڪو ڪَڄُ پاڻُ سِين، پِرِين ٿُهنجو پَارِ
ڳُوءِ آٽَڻُ، ٻَنِ جيڏيون، ڏيراڻيون ڏُئارِ
پُنديِنءَ مُنه ميهارَ جي، ڏمَ وَٽِ ڏينهَ مَ گهارِ
هوٿُ هَلَنديِن ڳَنئو، وِهَڻُ مُنڊ وسَارِ
وِيندي وانَاڙُوئَنِ ڪي، پَنِي ڪيمَ پَچَارَ
ساهَڙَ ڪي سُڻُ سُنهَڻِي، ٻِچَلَ آڏِي بارَ
ٿار تَرَنديِنءَ، لُڙُ لَنگهنديِنءَ، عشقَ جي آڏارِ
پَائُڊُ مَ چِڏج پرِينءَ جو، پِهين جي پاتارِ
تِيندءِ سَڌُ ساهَڙَ جو، توڏِي تِيءَ ٽَيارِ.

داستان ستون

١

سَانُدِهِ سَبُ دَرياهُ، پَري ڪَنڌِي پَارَ جي
چِڪي چِوليءَ ۾ گهڙِي، جتي جِيءَ وِڻاهُ
پَسِئو ڏوهَ ڏڪي هنيُون، آرَ مَتي اَروَاحُ
جي توهُ تِئي تو ڏانهُ، تہ وِيرِ وَهِيڻو ناهِ ڪِين.

١٢. وٿ= قيمتي شيءِ. اوسيڙي= الڪي ۾، ڳڻتيءَ ۾. اتِيان= اُٿان. ١٣. جنهن جو الله آهي تنهن جو سڀ ڪجهہ آهي. سنگهارن= سنگهارَن لاءِ. مال وارن لاءِ، ميهارن لاءِ (= ساهڙ لاءِ). ١٤. نيچ= اوزار، سندڙ (ڏِلو). نهاري= جانچي جونچي. آران پار= دريا جي آر مان، پرتي پار لنگهيائين. ١٥. اوراڙ= اورئين پاسي. پرار، پَراڙ= پرئين پاسي. وَهَ= وڏي وهڪري، وچ سير. سُڪيءَ ڏنيءَ= متاهين سُڪل وَٽِ، متاهين سُڪل پَرِ، پاڻيءَ کان متي بيٺل سُڪل ٻنو. ٻُڏن سين= ٻُڏندڙن سين، ٻُڏي وئا تن سين. ١٦. پُنو= پورو ٿي ويو، پڄي پري وِئو. سندو ڪَڄ= ڪَڄ جو، ڪچي (اڻ پڪل) مٽيءَ جو. تار ترندو ڪيترو= ڪيترو تار ۾ ترندو، ڪيترو تار مان ترندو (= ڪونہ ترندو، آخر پڄي پُري ويندو). وائي. نئي نهار= هيٺ نئڙي نظر ڪر. آڳُڙنديون= ٽاٻڙنديون. تنهنجو پار= تنهنجو درياءَ جي ٻئي پار آهي، پري آهي. ڏُئار= بدبخت. پَنِي ڪَيم پچار= هرگز انهن سان ڪا پچار نہ ڪر. ٻِچل= پاڻيءَ جي ٻہ طرفي چوليءَ ۽ چڪ. ٻار= پاڻيءَ جي هيٺ تي چڪ. پِهندين= گهڙنديِنءَ. پاتار= پاتال ۾، اونهين عميق ۾. د-٧-١. سانڌه= يڪو سڄو (پري تائين ڏسڻ ۾ يڪو درياءَ ۽ پرين ڪنڌي ايترو پري جو ڏسڻ ۾ ئي نہ اچي). پارُ= پريون طرف (درياءَ جو). چِڪي= همت سان تکي تڪڙي ٿي (چوليءَ ۾ گهڙي). توه= مهر، مهرباني. وِير= درياءَ جي وڏي چولي. وير وهيڻو= وير جي وس ۾.

Marfat.com

٢

آڏيءَ اُڏاڙو، هِنيَڙو مون هَڻُن مان
وَهِ پئو واهڙُ ترَي ساهڙُ سيباٽو
پيچ پِنيءَ پاٽو، پيہَ جو پَسِي آئيو.

٣

جيڏانہ چِٽَ چاهُ گهٽو، آرَ پہ اوڏاهِين
وَهِي وَهُ واڪا ڪِئو تڪو تِئائين
ميهَرُ مِلائين، لَهرِن مَنجهِ لطيفُ چَئي.

٤

مُنہُ اکيُون ميهارَ ڏي جَنِ رکيون جوڙي
ڏاران سَنبَر سَيد چئي، تارِ تَرن توڙي
تِنِي ڪي بوڙي، سائرُ سَگهي ڪِينَ ڪِين.

٥

پَليان پَليو نہ رَهي، نِرتو نِيہُ نِبارُ
گهڙان، گهورئو جِندڙو، اُٿلَ مون اُپارُ
جَنِي مَنِ ميهارُ، هَلَڻُ تَنِي حَقُ ٿيو.

٦

ڪاڏي وڃي ووءِ، وَهڻُ وَچارنِ مَٽِئو
ڏوڏِي پُڃي ڏيهہ جا، جَرَ سِرِ اُپي جوءِ
شِڪَستي، سيد چئي، چيهَانَ ڪَرئو چُوءِ
ساهڙُ! سَانگُ سَندوءِ، شالَ اُچي اوراهُون ئِئي!

٧

ڏمُرُ ڏِيهاڙي ڏي، سَندا ميهَرَ مِيهَڻا
جهَلِيان ٿِي جهوليءَ ۾، پَلَئہ پَايو سي
مَرُ تان چاليهہَ چَئي، سَگان سُپيرِين جي.

٨

ڪيرَ ڪُنَ، آہُ ڪيرَ، ڪيرَ ڏمَرَ سَهي ڏمَرَ جا
قَضا رءَ ڪيرَ ڏري مَٿي پاڻيءَ پيرَ
پِينئر پِني ويرَ، لِتو تي ٿِي لوڙِيَان.

٩

جيهَرَ لوڪُ جهَپُ ڪري، ڏرو جاڳَ نہ هوءِ
اوهيرَ اُچئو اُڊيُون، پَہُ پريان جو پوءِ
جي ڪَچو چُونِمِ ڪوءِ، توءِ مَرڪُ پانيان مِيهَٽو.

١٠

جيڪِين ڏِٺَئہ ٿار ۾، ڪَنڌِيءَ سو (مَ) ڪَهيجُ
جَرُ وَڏو، جَهاجَهہَ گهڻِي، پاندُ مَ پُسائيجُ
ساهڙُ ساڳاهيجُ، تہ ثابِتُ لنگهين سِيرَ مان.

١١

ڪا جا ڪُنَ ڪَرِينِ، پِنيءَ پُڙِ جُهڻِ پاڻ ۾

٢. اُڏاٽو= اپري مٿي ٿيو، مٿي جدا ٿيو. وَهِ پوڻ= وَه ۾ پَوڻ، عشق جي وه ۾ پوڻ، عشق جي پور ۾ پوڻ. وَه پِئو= عشق جي پُور ۾ پَئي، عشق جي چوٽ چڙهي. ساهڙ سيباٽو= ساهڙ کي سيباٽو، ساهڙ جو سيباٽيل. پاٽو= پاڻ (مال جو). پيہ= پرين. ٣. آرُ پہ اوڏاهين= يعني دل جو لاڙو بہ انهيءَ طرف آهي. آر (رُ جي زير سان)= پاڻيءَ جي تمام تکي گهيري وَاري وَهُڪ، معنيٰ ٿيندي تہ جنهن طرف وڃڻ لاءِ مونکي تانگهہ آهي، آرُ وارو خطرو بہ انهيءَ طرف ئي آهي. وَهُ= تکو وهڪرو، سِير درياء جي. ٤. رکيون جوڙي= جوڙي رکيون= ناهي بيهاريون. سَنبر= اوزار (جيڪو ترڻ لاءِ ڪارگر ٿئي، سيڻاهہ، ساندارو، تنبو وغيره). سائر= سمنبر، درياء. ٥. نرتو= نرت وارو، نرت سان ڪيل، سچو. نبار= نج، صاف، پاڪ. اٿل= جذبات جي اٿل، ڪشش، ڇڪ (عشق). مون اپار= منهنجو اپار آهي، مون کي اپاريندڙ آهي، مون کي اڳتي وڌائيندڙ آهي. ٦. وهڻ= واهڙ (جنهن جي ڪنڌيءَ تي سندن پاڻ يا ماڳ هو). وچارن= ميهارن. مٽئو= بدلايو. ڏوڏي= پاڳيا، مال وارا (ڪير وارا). جر سر= جر جي مٿان، درياء جي ڪنڌيءَ تي. شڪستي= پڳل، هيٺي، ڦٽيل. چيهان= دانهون. چوءِ= چوي پئي. سانگ= مال جو ماڳ، پاڻ. ٧. چاليهہ= هڪ نہ پر چاليهہ مهڻا. سگان سپيرين جي= پرينءَ جي سگ سببان، پرينءَ سان منهنجي ناتي جي ڪري. ٨. ڏمر= ڪاوڙون. قضا= رضا رباني، تقدير. وير= مهل. پني= پڇي پئي. پني وير= مهل پُسي پئي (اصطلاح) گهڙي. گسي وئي= بخت ٽٽو. لتو= لکيو، نصيب. ٩. جيهو= جنهن وير جڏهن. جپ ڪري= آرام ڪري. اوهير= ان وير. پوءِ= پوي. ڪچو= مهٽو. ڪچو چونم= مونکي مهٽو ڏين. ١٠. تصوف جي اعليٰ فڪر ۾، سالڪ جيڪي ڪجهہ تار ۾ مشاهدو ڪري سو عام کي نہ سڻائي. سهڻيءَ کي نصيحت ڪيل تہ جيڪي ڪجهہ تار ۾ ڏسي، سو ڪنڌيءَ تي اچي ٻين کي نہ ٻڌائي. ١١. پني= پنيءَ رات، وهاڻيءَ رات. پڻ جهڻ= رُڻ جهڻ.

Marfat.com

اکيُون اُنهِين آبَ کي آڏيءَ اُکيرِنِ
توڙي تِڪُون ڏِينِ، تہ پڻ اَج اُنِي کي نہ لهي.

١٢

ڳورَا پَئِي پَارَ، هِيُون حَيرَتَ ۾ پِئو
وِهَان تان وِيَرَم ٿِيي، نِيهَ ۾ پوءِ نِهَارَ
وَڃان تان وَاڪو ٿِيي، پَاڙِي پوءِ پَچَارَ
هُتي وَعدي وَارَ، هتِ سوٽُون ڏِينَمِ سَرَتيُون.

١٣

ڄَا هَڙَ اَندَرِ ڄِيءَ، ساهَڙَ ٻَڌِي ساهَ کي
سا هَڙَ ڇُڙِي نہ ساهَ ڄِي، سا هَڙَ ساهَڙَ رِءَ
ساهَڙُ ميڙِ سَمِيعَ، تہ سا هَڙَ ڇُڙِي ساهَ ڄِي.

١٤

ههَڙِي تان نہ هُيَاسِ، عشقَ اُٿيارِيَس اوڇتي
پَٽرِ پوءِ پيِيَاسِ، سَتُرُ سِڪَ وِڃائيو.

١٥

جان جان هُئِي ڄِيَري وِينِي نہ وِساندِ
لُڙهِي لَهِرِنِ پاندِ، مُيَائِي ميهارَ ڏي.

١٦

ڪَنڌِيءَ جهَلِئو ڪانهَ، عاشقُ اَيو آهُون ڪَري
تو ڪِئن ٻوڙِي سُنهَڻِي، ٻيلِي مُنهِنجي ٻانهَ

دَرِياهَ توتي دانهَ، ڏِيندُسِ ڏِينهَ قِيَامَ جي.

وائي

پوءِ مَ پَاڙيچِيءَ سَارَ، ڏمُ مَ ڄَاڳي لو!
آءُ جا وينڌَڙِي مُلِ ميهَارَ
آءٌ جا ويندڙِي وَٽِ مِيهَارَ
مُونکي تِتي ميڙئين ڄِتي ڪُندِينِ ڄِي قَطارَ
ٻُرَنِ ٻيلاَئِنِ جا، سَانيَارَانَ سَنيَارَ
گهرِ گهرِ گلا ڄَا وَهي، پَاڙِي پوءِ پَچَارَ
آءٌ تي لِکيو لوڙِيَان، خَلقَ وَڄِنِ تا ڳَارَ
مُنهِ چَڙهِئو مهڻا ڏِنا مونکي ڪالَهہ ڪُنيارَ
آٽي ڪِيرا ڪوڙئا سَانيَاران سَنگهارَ
وڄُ مَ پوءِ وصَالَ کي سَٻاجها سَتار.

داستان اٺون

١

ساهَڙَ جا سينگارَ، اَزلَ کان اڳِي هُئا
نَڪا "ڪُن فَيَڪُون" هُئي، نَڪا ٻِي پچارَ
مَلَڪَنِئان مَهندَ هُئي، توڏيءَ جي ٿَوارَ
محبت ساڻُ ميهارَ، لاَئِئِين لَنءُ لَطيفُ چئي.

١٢. ويرم= دير. پوءِ نهار= نهار پوي، ڏسڻ ۾ انتظار ڪرڻ ٿئي. واڪو= لڙ، گوڙ. پوءِ پچار= پوي، گلا هلي. سوٽون= سور جون سوٽون. ١٣. جا هڙ= جيڪا هڙ، جيڪا ڳنڍ (محبت جي). سميع= سدائين سڻڻ ٻڌڻ وارا سائين (يا الله). ١٤. ههڙي= هن حال جهڙي (جو محبت ۾ بدنام آهيان). اٿياريس= مون کي اٿاريو، مون ۾ سڪ کي جاڳايو. پٽر پوءِ پيياس= پوءِ آءٌ پٽري ٿياس (جڏهن سڪ منهنجو ستر وڃائيو). ستر= پردو. ١٥. ويني نہ ويساند= ٿورڙي ساهي ڪٽي بہ نہ ويٺي. لهرن پاند= لهرن سان لڳي. ١٦. ڪنڌيءَ جهليو ڪانه= درياهہ جي ڪنڌيءَ تي، ڪانهن جي ٻوڙن کي هٿ ۾ جهليو. عاشق= ميهار، ساهڙ. وائي. مل= وٽ. ڪندين جي= ڪنڌين مينهين جي. سنيار= ڇڙا. پاڙي پوءِ پچار= پاڙي ۾ گلا پئي پوي. ڪيرا= ڪلا (مينهين جا). سانياران= درياهہ جي پار کان. سنگهار= وڏي مالدار (= ميهار). وڄ م پوءِ= وِڙي نہ پوي. د-٨-١. ساهڙ جا سينگار= تصوف جي هڪ فڪر موجب، 'ساهڙ' مان مراد الله سائين جيڪو ازل کان اڳ هو ۽ جنهن سڄو جهان خلقيو. توڏي (سنهڻي) انساني روح آهي جيڪو ملڪن کان اڳ هو ۽ جنهن 'قالوابلي' چئي پنهنجي خالق سان ناتو پڪو ڪيو. هن بيت بابت مختلف معنوي ويچار ٿي سگهن ٿا، پر مکيہ ناٽو آهي "ساهڙ جا سينگار" جنهن کي پوءِ 'سنهڻي جا سينگار' ڪري پڙهيو ويو: انهيءَ پڙهڻي سان هي بيت ڦهريائين گ رسالي (سنہ ١٢٠٧ھ) ۾ لکيو ويو. فقيرن اعليٰ فڪر واري معنيٰ بدران ظاهري ڳالهہ کي ورتو تہ سينگار زال جا ٿيندا آهن ۽ نہ مرد جا ۽ انهيءَ ڪري 'ساهڙ جا سينگار' بدران 'سنهڻي جا سينگار' پڙهيائون پر بيت جي اصل پڙهڻي 'ساهڙ جا سينگار' هئي جيڪا هيٺين بيت ۾ پڻ موجود آهي:

مَرڄُ وٽ ميهارُ، متان موٽين سُهڻي
ساهڙ جا سينگار، مَڇڻُ ڏمَ ڏيکارئين.
(هلنڊ)

٢

گهيڙ لنگهي گهاري، ميثاقان ميهار ڏي
"اَلستُ بِربِّکُم قالُوابَلٰيٰ"، پَرِ اِها پَاري
ڏسئو ڏيکاري، پِرتِ پِريان جو پيچرو.

٣

"اَلستُ" اَرواحَن کي، جَڏهِن چَيائُون
مِيثاقان ميهارَ سِين لَڏيُون مُون لاٿُون
سي مونَن کيئَن پاهون، جي مَحفوظان مَحوَ ٿيون.

٤

"اَلستُ" اَروَاحَن کي، جَڏهِن چيائين جِيئَن
"قالُوابَلٰيٰ" قلبَ ۾، تئو تَقاءُلُ تيئَن
مَحبَتي ميهار جي، آءٌ نِهوڙِي نيهَن
سَرَتِيُون ساهَڙَ سِينءَ، هَلَڻُ مون حَقُ ٿِئو.

٥

"اَلستُ" اَرواحَن کي، جَڏ اَمرُ کئو اَحَدَ
هو مَنَ ڪَادو ميهار ڏي، سُنهَڙيءَ سَکَڻُ سَدَ
ڏِلو ڏَورَ ڏَرياهَ جي، کئو ارادي اَڏَ
جيڪِين آيُس ڌُونهَ عَدَدَ، سو پَاري مُنڌ پاتارَ ۾.

٦

"اَلستُ" اَرواحَن کي، جَڏ فرمايو فَتاحَ
هو مَنَ ڪادو ميهار ڏي، سُنهَڙِيءَ سِکَڻُ ساهَ
ڏِلو دورَ ڏَرياهَ جي کِئو اِرادي اَداهَ
جيڪِين آيُس ڌُونهَ الله، سو پاري مُنڌ پاتارَ ۾.

٧

"اَلستُ" اَرواحَن کِي، جَڏهن فائِق فرمايو
هو مَنَ ڪَادو ميهار ڏي، سُنهَڙِيءَ کي سعيو
ڏِلو دور درياهَ جي، اوڏاهين آيو
جيڪِين هاديءَ هَلايو، سو پاري مُنڌ پاتارَ ۾.

٨

"اَلستُ" اَرواحَن کي جَڏهِن فرمايو فائِق
هو مَنَ ڪادو ميهارَ ڏي، سُنهَڙيءَ سکَڻُ سِڪَ
جيڪِين آيُس ڌُهُون حَقَ، سو تِي پَاري مونڌ پاتارَ ۾.

٩

"اَلستُ" اَرواحَن کي جَڏهِن چَيَائين
هو مَنَ ڪَادو ميهَارَ ڏي سُنهَڙيءَ سَدائِين
جيڪِين آيُس اوڏاهِين، سو پاري مُنڌ پاتارَ ۾.

ڪُن فَيَڪُونُ= هيءَ فقرو قرآن شريف جي پنجن سُورن جي آيتن ۾ آيل آهي: (١) سُوره 'اَنعام' جي آيت نمبر (٧٣) (٢) سوره 'نَحل' جي آيت نمبر (٤٠) (٣) سوره 'مريم' جي آيت نمبر (٣٥) (٤) سُوره ياسين جي آيت نمبر (٨٢) ۽ (٥) سوره 'غافر' جي آيت نمبر (٦٨). معنيٰ تہ جڏهن جنهن بہ شيءَ کي الله تعاليٰ حڪم ڪري ٿو تہ ٿي پَئُ!" تہ پوءِ "ٿي پوي ٿي." (سوره مريم جي آيت) "جڏهن ڪندو آهي ڪو ڪم پوءِ رڳو چوندو آهي ان کي ٿيءُ تہ ٿي پوندو آهي." نڪا "ڪُن فيڪون" هئي- الخ= اجان ڪابہ جوڙ جڙيل ڪانہ هئي. توڏي= (لفظي معنيٰ) نوجوان اٺ ويايل طاقتور مادي اُٺ جيڪا ٻين اُنن کان اڳ ۾ پاڻيءَ مان تکو تري وڃي. (استعاري طور) سنهڙي. ملڪنئان مهند= مَلڪن جي پيدا ٿيڻ کان اڳ لَئُ، لنئُ= عشق. ٢. گهيڙ لنگهي گهاري= گهاري جو گهيڙ لنگهي (پار پئي)، درياء جو گهيڙ ٽپي (ميهار ڏي وئي). ميثاق= پڪو وعدو. ميثاقان= روز ميثاق کان، ميثاق واري ڏينهن کان، پڪي وعدي واري ڏينهن کان. (جنهن جو ذڪر اڳتي ٻي سٽ ۾ آهي). اَلستَ بَربڪُم= (قرآن شريف جي ستين سُوره 'اعراف' جي آيت ١٧٢). سڄي آيت جي معنيٰ جنهن مان روحن واري اقرار جي چٽائي ٿئي ٿي سا هن طرح تہ: جڏهن ورتو تنهنجي رب بني آدم کان، سندس پُٺين مان انهن جي اولاد کي، ۽ اقرار ورتائين انهن کان انهن جي جانين تي: "تہ ڇا نہ آهيان مان توهان جو رب، چيائون هائو"، اسان اقرار ڪيو! (پوءِ) متان چئو قيامت جي ڏينهن تہ اسان ان کان بي خبر هئاسون." پَر اها پاري= اها ريت رسم ضرور پوري ڪري. ڏسئو ڏيکاري= پاڻ ڏسيو ٻين کي ڏيکاري. پرت پريان جو پيچرو= پرين جي پريت جو گس. ٦. فتاح= الله. سنهڙيءَ ساهہ= سنهڙي جي ساهہ جي سڪڻ. ارادي= اصل جي امر، تقدير. اداه کئو= ادا ڪيو، پورو ڪيو. ڌونه الله= الله جي طرفان. ٨. اَلستُ= اَلستُ بِربڪم (= ڇا آءٌ اوهان جو رب ناهيان؟) فرمايو= چيو (ارواحن کي). فائق= مٿاهين موليٰ، رب پاڪ. ڪادو= سِڪ ۾ ڇڪيل. سڪڻ سڪ= بيحد سڪ. ڌونه حق= حق جي طرفان. پاري، پوڳي. پاتار ۾= اونهي درياء ۾.

Marfat.com

۱۰
”اَلستُ“ اَرواحَنِ کي جَڏهن جاڳايو جَلِيلَ
سَنئين راهَ سَيِدُ چَئي، سُونَٿون سَبِيلَ
وَحدَتَ جِي واديءَ ۾، قَدُر وِٺا قلِيلَ
دَرياهَ جي دَلِيلَ، لوڙهي لهَوارا ڪِئا.

۱۱
سائِرَ سَهسَ گَجَنِ، توءِ سَهَجُ نہ مَٺي سُنهڻِي
نہ ڪي نِيہَ ڇڄَنِ، پَرِ ڪَهِين پِرِينِ سِين.

۱۲
سُپيريان جي ٽُرهي، ٻُڏي هَٽ مَ لاءِ
سُيان تان چُنداءِ، اسان تو اُڪارئو.

۱۳
سُپيريان جي ٽُرهي، ٻُڏين توءِ مَ لَڳُ
جان کو جيين ڏينهڙو، پُر اُبتي وَڳُ
پَاءِ تيڏاهِين پَڳُ، ناهَ جيڏاهِين نِجُهرو.

۱۴
سُڪيءَ جِيءَ سَانباهَ ۾ جَڏِهن ٻُڏيون جي
سَاهَڙُ تنِي کي، ٻيلِي ٻنهِي ڪَنڌِيين.

۱۵
سُڪيءَ جِيءَ سَانبَاهَ ۾، ٻُڏين توءِ ٻُڏُ
ڪَڪَ، ڪانڊيرا، ڪانئيون، ميڙي ٻَڌُ مَ مَڏُ
نڪو سَاهَڙُ سَڏُ، نَڪا سُڄي سُونهَڻِي.

۱۶
سُڪِيءَ ٻُڏنِ جي، سَاهَڙُ ساٿي ٿنِ جو
لَهرِين سِرِ، لَطِيفُ چَئي، ڪُلَهن چاڙهيو ني
جي پُڇَنِ پَنڌُ پَري، ٿنِ اُمَاٽي اورَهُون.

۱۷
جي ٻُڏان تان ٻَنِ، مَرُ اولجَان اُنِ پارَ ڏي
ڪَنڌِيءَ اَچي ڪارِٽِي، مانَ ٻَرِ ٻَر ڪَنِ
مُيائِي سِين ٿَنِ، هيڪَرَ اُتي نِڪَران!

وائي

اَچي اولِڙي ڪيرَ! ڪيرَ!

وَٺان پاٽيءَ وارِيين
نالي سُڄي سونهَڻِي، ذاتِ نہ جاٽَان ڪيرَ
گهڙي گهورَ نہ جهلِي، پَٽِ نہ ڪُٽسِ پيرَ
ڪُڙيون ڪُنهِنبي رَتِيُون، مينديءَ رَتَڙَس پيرَ
هيڏيءَ ويلَ وَٽَنِ ۾، هِيءَ ٻانهيارِي ڪيرَ
سَنيوڙو سِيٽاهَ سين، هت گهرِجين هيرَ.

۱۰. جليل= الله پاڪ. سُونٿون= ورتائون، وٺي هليا. سبيل= واٽ. قدر وِٺا قليل= ڪي ٿورڙا وٺا. دليل= اُڏڪي، خيال، خوف. ۱۱. سائر= درياهہ، سمنڊ. سهس= سوين، هزارين. گجن= گوڙيون ڪن. سَهجُ= شوق وارو جذبو، خوشي ۽ سڪ وارو جذبو. نہ ڪي= پلا ڪي نيهَ= سڪ ۽ عشق جا ناتا. پر ڪنهين= ڪنهن بہ پَر، ڪنهن بہ ريت، ڪنهن بہ طرح. ۱۲. ٽُرهو= ڪکن ڪانئن جو ٻَڌل چوڪٺ جنهن تي هڪ يا ٻہ ماڻهو ويهي وڏي پاڻيءَ مان پار اُڪرن. ٻُڏي (ٻڏي)= ٻُڏندي، ٻڏڻ وقت. سيان= (ع= صباح) سپاڻي، پوءِ ڪڏهن چُنداءِ= چونداءِ= توکي چوندا. ۱۳. ٻڏين= جي ٻڏين پيو. توءِ مَ لڳ= تہ بہ ويجهو وڃي نہ لڳ. پُورُ= وهڪرو، موج، ٻيڙي جو پار وڃڻ وارو گهمرو. پُور ابتي= اُبتي پُور ۾. اوپاري وهڪري ۾، اُبتي رخ ڏي. پڳ= پير. پاءِ تيڏاهين پڳ= تيڏانهن قدم کڻ. ناهِ= نفي، نيستي، نابودي. نجهرو= جهوپڙو، ڦِٽل اجهو. ناه جيڏاهين نجهرو= جيڏانهن نابوديءَ جو ماڳ آهي. ۱۵. سانباهَ= جُلهہ واري سنبت، تڪي چڙهائي وارو سمان. (اصطلاحاً) درياهہ جو وڌندڙ چاڙهہ ۽ وهڪرو، ٻوڙيندڙ چاڙهہ. سُڪي جي سانباهَ= (الٽي ۽ گوڙهي معنيٰ ۾، درياهہ جي پاڻيءَ جي تڪي چاڙهہ ٻدران) سُڪي جي جلهہ واري سنبت، سڪي طرف جو چاڙهہ. ٻڏين توءِ ٻڏ= ٻڏين تہ پَل ٻڏ. ڪڪ، ڪانڊيرا وغيره ميڙي (ٻڏڻ کان بچڻ لاءِ) اوچو مڏ نہ ٺاهہ. نڪو ساهڙ= اهڙي 'حال' ۾، ظاهري نالن ۽ صورتن واو ڪوبہ باقي نٿو رهي، نڪو ساهڙ تہ نڪا سنهڻي. ۱۶. ساٿي= گڏ، مددگار. لهرين سر= لهرين مٿان. پڇن پنڌ پري= پري وارو پنڌ پڇن، پڇن تہ پنڌ ڪيترو پري آهي؟ ۱۷. تان ٻن= تان ٻن پوان، برباد ٿيان. اولجان= ٿيلهجان (پاڻيءَ ۾). ڪارٽي= واهرو، مددگار. ٻر ٻرڪن= ڪهَل ڪن، افسوس ڪن. ميائي سين تن= مئل حالت ۾ بہ هنن وٽ (پاڻيءَ مان) نڪران. وائي. اچي اولڙي= لُوهي آئي. گهورَ= هَل هلان. ڪنهبي رتيون= ڳاڙهيون. سنيوڙو= سامهون تيار، آڏو بيٺل. هت گهرجين= اي ساهڙ، تون هت آيو گهرجين.

Marfat.com

داستان نائون

١

ٿَڙِ نہ گهڙي ٿُورُ، توءِ مَنَ ڪَاڍو ميهَارَ ڏي
ڏَاڍو ڏورُ دَرياهَ ۾، سِڪَڻُ وَڏو سُورُ
مَنَ ۾ موجَ ميهارَ جي، ڦهس ڦِريان جو ڦُورُ
ٻيلي ٻِنهِي ڪَنڌيين، نِتُ نِهَاريِ نُورُ
مَنجهان جَرَ ضَرُورُ، ڪَچي کي ڪو مَ ٿِيي.

٢

ڪَانڌِي ڪَنگَ ٿِئاس، وَهَڻِ جَنازو سُنهَڙِي
ٻَگا جي ٻيٺَن جا، ڪُلها تن ڏِناس
اکيين مَلَڪَ ڏِناس، توءِ مَنَ ڪَاڍو ميهَارَ ڏي.

٣

اُيو ٿَڙِ ميهارُ، مَلاحَن سَڏُ ڪَري
آن پٽ وِجهان هَٿڙا، اَئِين پٽ وِجهو ڄارُ
گهوريُون ڪارُونيارُ، مانَ مِڙنِهُون سُپرين.

٤

ميهَارُ مَلاحَن کي اُيو آچي اَڄَ
آن پٽ وِجهان هَٿڙا، اَئِين پُٽ وجهو رَڄَ
سَندِيءَ ڪُنَ ڪُرَڄَ، مانَ هُونِ سَلامَتَ سُپرِين!

٥

ميهَارُ مَلاحَن کي اُيو ڪَري سَڏُ
اڍا، اِنهين پارَ جا موڙِي اَچو مَڏُ
وِٺا جي وَهَ ڳَڏُ، هَلو تہ ڏوريون سُپرِين!

٦

جتي پيرَ پِرَنِ، پَريُون پَوَنِ پَوارِيُون
ٽَانگهَہ نہ لِيي ٽَارُوئين، مَپُ نہ مانيئڙَنِ
ڪَنڌِيءَ اُيا ڪيتَرا سيٽاهيا سَنگَنِ
تون ڪِيئَن ٽَنِ ٽَڙَنِ، اَچِئو اَسارِي گهڙِين!

٧

پَريُون پَرِ دَرياهَ، پَسُ جي پار پَوَن ٿيون
ٻَڌُ تَوَڪَلَ تُرهو، آهَرَ ساڻُ الله
جَن ساهُڙُ ساڻُ صَلاحَ، سي ڪِينَ ٻُڏنديون ڪَڏِهين.

٨

سَانپَارَان سَڏُ ڪِئو، اُيا چُونرِ آءُ
هِڪُ تِڪوئِي ٽَارِ وَهي، ٻئو لَڙُ لَهريُون ۽ واءُ
ساٿِي جَن اَللهُ، ٻُجهان سي نہ ٻُڏنديُون.

٩

سَانپَارانَ سَڏُ ڪِئو اُيا چُونرِ اَڄُ
هِڪُ تِڪوئِي ٽَارِ وَهيَ، ٻئو هَٿِ ڪَميٽِيءَ ڪَڄُ
ساٿِي جَنِي سَڄُ، ٻُجهان سي نہ ٻُڏنديُون.

د-٩-١. (الف) ٿڙ نہ گهڙي= ٿڙ ۾ نہ گهڙي، درياهہ واري گهيڙ ۾ نہ گهڙي. ٿور= هر سن، هر عمر، هڪ جيڏيون (ب) ٿور (= ترڪ)= سهڻو محبوب، ميهار (پاڻ نہ گهڙي ۽ مون ڏانهن نہ اچي). توءِ= تہ بہ. مَنَ ڪاڍو= من جي ڇڪ، دل جو لاڙو. ڦهس= ڦهرين سٽ، ڦهريون ڦهريون. نُور= اکين جي روشني- اکيون. ضرور= ضرر، نقصان (شال پاڻيءَ ۾ ڪچي دلي کي ضرر نہ پهچي!) ٢. ڪانڌي= جنازي کي ڪلهو ڏيندڙ، ڪٽي هلندڙ. ڪنگ= ڪنگ پکي. وهڻ= وهڪري ۾، سير ۾. ملڪ ڏناس= ملائڪ ڏنائين. ٣. ايو ٿڙ= ٿڙ تي بيٺو. آن= آءٌ. ائين= اوهين. گهوريون= گوليون. ڪارونيار= وڏو اونهون پاڻي. مڙنهون= اسان کي ملن. ٤. ايو آچي اَڄ= پاڻيءَ جي آڄ بيٺو ڏيکاري (تہ ان ۾ گهڙن ۽ گولا ڪن). سندي ڪن ڪرڄ= ڪُنَ جي ڪُنڊ پاسي ۾. ٥. موڙي اچو= ڦيرائي اچو. مڏِ= ٻيڙين جي مٿان اڏيل گهر ۽ ڪاٺ ڪاٻاڙا. وَهُ= وهڪرو. ٦. پير= ڦيرا (تکي وهڪري جا). پرن= ڦرن. پريون= پَر واريون پڪون. پَون= ڪرن (پائيندڙ دَرياهہ سببان). پواريون= پٺ واريون، خوفائتيون. ٽانگهہ= ٽانگهائي (جتي هيٺ پير ڪُپي). ٽاروئين= جيڪي ٽارو آهن تن کي. مپ= وجهہ، وس. مانيئڙن= اهي جيڪي مانيءَ تي ترن. سنگن= ڪنبن. اساري= بي خبر، ويسري. ٧. پريون= پر واريون شاهي پڪون. پر= پرسان، ڪنڌيءَ لڳ. پار= پَرينءَ پَر. پون ٿيون= ڪرن ٿيون. آهر= آڌار. صلاح= سلٽ. ناتو. ٨. سانپاران= سامهون درياهہ جي پرئين پاسي کان. ايا چُونر= (سڄڻ) بيٺا مونکي چون. ٻجهان= ڄاڻان تہ= يقين اٿم.

Marfat.com

١٠

هاري حَقُ رَکيجُ، سانپَيارانِ سَاهَڙُ جو
خُوابَ خِيالَ ۾ خَطرا، ٿئي تَرکُ ڏيجُ
اَندرُ آئِينو ڪري، پَرِ ۾ سو پَسيجُ
اِنهِين راهَ رَميجُ، تہ مُشاهِدو ماڻيين.

١١

هاري رَکجُ حَقُ، سانپَيارانِ ساهَڙُ جو
خُوابَ خِيالَ ۾ خَطرا، ٿئي ڏيجُ تَرکُ
ڪَريين غيرُ غَرقُ، تہ مُشاهِدو ماڻيين.

١٢

لَيا ڏِنءِ لارَ، سَانپَيارانِ سَاهَڙُ جا
هنيُون هِت نہ وِندُري، ڏراڙِنئُون ڏارَ
مُنهنجو مَنُ ميهارَ، پَڳهيو پاڻُ ڳري.

١٣

گهڙيُ ۾ گهوري، مٿان پرين چِندَڙو
مَحبَتَ جا مِهراڻَ ۾ تلَ تَسُو توري
ڏمَ وِڏِي ڏوري، ناتَ ڪُنَن ۾ ڪيرَ گهڙي!

وائي

اکيون پيرَ ڳري وڃجي
وو وڃجي! پر وڃجي!
سُپيريان جي ڳالهڙي، ڪنه سان ڪِين ڪِجي
لِڪائي لوڪَ کان، ڳونان ڳُجهڙي نِجي
مَحبَتِي ميهارَ جو، سُورُ نہ ڪنه سَلِجي.

داستان ڏهون

١

ٻُڌندي ٻُوڙنِ ڪي، ڪي هاتِڪَ هَٿَ وِجهن
پَسو لَڄَ لطيف چئي، ڪيڏي ڪي ڪَڳن
جيڪي ڪَنڌِيءَ ڪَن، نا تہ ساٿُن وَڃَن سِيرَ ۾.

٢

ڪَچي ڪاني ڪَانهَ، ٻُڏا ڪَڍي ٻارِ مان
لنگهائي لطيفُ چئي، يا ڏُرئان ڪَري دانهَ
ڪَڳن جي ڪَماحقُون آهي ڳالهہ اڳانهَ
يا ٻُڏندنِ ڏِيَنِ ٻانهَ، نا تہ ساٿُن وَڃَن سِيرَ ۾.

٣

جان ڪي ڪَنڌِيءَ ڪَانهَ، تان تاڻي ٻَڌِجُ تُرهو
هَٿُ پِريان جي هٿَ ۾، ٻئي ڪي ڏِجُ مَ ٻانهَ
سنڌي ڪَپَرَ دانهَ، ڪِ تو ڪَنين نہ سُئي!

٤

هاواڻا هُلَنِ، ڪَپَرَ ڪارُونيارَ جا
لَهرون لُڙَ لَطيفُ چئي، پيلي تي پَلَنِ
ڪَچو جَنِ ڪُلَهن، اَڳا ٿَنِ اوباهِيين.

٥

آهِيين هتِ اَماڻَ، ٻَڌُ تُرهو تَارَ جو
لَهرِين لَکَ لَطيفُ چئي، جَهلئا جُنگَ جواڻ

---

١٠. هاري= اي هاري، اي مُني! رميج= وجيج، هلج. ١١. رکج حق= توتي جيڪي حق آهي سو سنڀالي پورو ڪج. غير= ٻيو (ان ساهڙ کان سوال ڪو ٻيو). پنهنجي محبوب مالڪ کان سواءِ ڪو ٻيو. مشاهدو= الاهي ديدار. ماڻيين= توکي حاصل ٿئي. ١٢. ليا= ٻڏا، ٻڏل. لار= نندڙا ڦر. (مينهين جا). ڏراڙنئون= ڏنارن کان سواءِ. پڳهيو= ور وَراڪا ڏيئي ٻڌي سوگهو ڪيو. ١٣. تل= تر. تسُو= ذرا. تل تسو توري= تمام ننڍڙيون ذميداريون بہ سنڀالي پوريون ڪري= وڏيون همتون پئي ڪري. وڏي ڏوري= ڏوري ۾ وڏي، ڏولائي ۾ وڏي. د-١٠-١. ٻڌندي= ٻڏڻ وقت. ٻوڙن ڪي= ڪانه يا گاهہ جي ٻوڙن ڪي. هاتڪ= (ع. حاذق) سچاڻ. جيڪي= (اڳين ٻولي) يا تہ. ڪنڌيءَ ڪن= تاري ڪنڌيءَ پيڙو ڪن، ڪنڌيءَ تي پهچائين. ٢. ڪچي ڪاني ڪانه= ڪانه جي ٻوڙي جو ڪچو ڪانو. ٻڏا= ٻڏندڙ. ٻار= تکي وهڪري وقت پاڻيءَ جي اونهي چڪ واري هيٺ جهميل سطح. ڪماحقون= پوري حق مطابق. اڳانه= اڳاهين. ٣. جان ڪي= جيسينءَ تائين ڪي ڪنڌيءَ= ڪنڌيءَ تي، پرسان. تاڻي= چڪي. ترهو= ڪکن ڪانهن جو ٿلهو، جيڪو تري ۾ جنهن تي ماڻهو ويهي اندر وڏي پاڻي مان اُڪري سگهن. ٤. هاواڻا= حملا، اچڻ جا هُل. هُلن= مشهور ٿين، پيا ٻُڌجن. ڪارونيار= (اصطلاح)= پاڻيءَ جو وڏو چاڙهہ ۽ لڙ. پيلي تي پلن= ڪچي (دلي) تي مارو ڪن. اوباهين= ڪامياب ڪرين. ٥. اماڻ= امانت. تار جو= تار پاڻيءَ وارو، جيڪو تار مان اُڪاري.

Marfat.com

أُونهين ڪُنَ آگهَنئا، آڏِي پاٽي آڻَ
جي پِئا مُنهِ مِهراڻَ، تَنِ ٻانڊِين ٻيٽُ نہ اُڇهي.

٦

ڪَچو ڪانءُ ڪُنيارَ، اوڳِي ڳُٽيئو اُتيين
ڪِ تو ڪَنين نہ سُئِي "پيلي تي پُلڪار"
لوڙهئا لَکَ لطيفُ چئي، ڪوڙيين ڪارُونيارَ
اُڪارِين آڌارَ، آران آنڪي وارِيُون.

٧

ڪَچي ساڻُ ڪَهي، پَڪو پُڇي نہ سُنهڙي
لَنگهِئو لُڙَ لطيفُ چئي، وَچارَنِ وَهي
سا ڪِئَن نِبهُ نهي، جنه ڪي نِبهَ نَڊو ڪُٽي.

٨

اُونهين ۾ اوهري، ڪَهي ڪَچي سَاڻُ
سُپَڪَ جو، سَيدُ چئي، پُڇي نہ پَرِياڻُ
جَنِي پَاسي پَاڻُ، سي اَوَتِڙان ئِي اُڪتيُون.

٩

انگُ پُسي رَنگُ ڪِئو، ڪوجو دَورُ دِلي
ٻِرِ ٻَر ٻيلِي نہ ٿئو، ڪَچو مَنجِهه ڪِلي
تُران تِي تارِ گهڻو تُنهنجي ٻَحر ٻِلي
ميهارومِ مِلي، آهِيان جَنهِ جي آسَري.

١٠

پَانيمُ نہ پيلو، مونکي ڏاءُ ڏُٺائِئو
آنڪي مَٽي اُسَرِي رُوحَ ڏنو ريلو
تيلاهِين ويلو، پِٽُمِ واهُڙُ وِچَ ۾.

١١

ڪَڏئا جي ڪُلاَلَ، سي پَسِي خَالَ خُوش ٿِي
پاڻيءُ چِڻرَ پُسائِيا، جَهلِي نہ ڏاءُ ڏمَالَ
سُپَڪَ پانِيا سُنهَڙي جوڀنَ جي جَمَالَ
آنڪي جا اَحوالَ، مَعلُمَ ٿئا مِهراڻَ ۾.

١٢

ڪاري رات، ڪَچو گهڙو، نہ مون اڏي اَڏُ
ساهُڙُ سُٽَجُ سَڏُ، آءٌ تو آهَرَ تَارَ تُران.

١٣

ڪَچو تان ڪوه، پَڪو نظرُ پرينءُ جو
ساهُڙُ مُنهنجو سِپرين، ڏمَ ڏِني ٿيي ڏوهُ
جي چِڻرو جي چوهُ، پُوريِنديسِ پَارُ مَٽي.

١٤

آنڪو نِي آنڪو، ڪَچو آيُم ڪَمِ
جِيءُ جَني جا٩ جَمِ، پَڪا سي پُڄَندِيُون.

آگهَنئا= رنڊيا ۽ سوڙها ڪيا. آڏي پاٽي آڻ= آڏو آڻ وجهي، آڏو ڊوهيءُ وارو ليڪو ڏيئي، جهَل ڏيئي. جي پِئا منه مهراڻ= جيڪي مهراڻ درياه جي منهن پيا، ور چڙهيا. ٻانڊين= وڏن لُڙهندڙ ڪاٺن. ٻيٽ نہ اڇهي= ٻيٽ هٿ نہ اچي. ٦. اوڳِي= موڳي. آڌارَ= اي منهنجا آڌار، اي وسيلا. آران= آر مان. آنڪي واريون= ڪچي پڪل ڏلي واريون. ٧. ڪچي ساڻ= ڪچي دلي سان. ڪهي= همت سان هلي (= تري). پڪو= پڪو دلو. وچارن= وچارن وٽ، ميهارن وٽ. وَهي= وڃي. نِهي= ٻَڌِي، بند ڪري (ختم ڪري). نَڊو=ٻڌو. ٨. اوهري= گهڙي. سپڪ= پورو لال پڪل پڪو دلو. پَرِياڻ= ڏس، پتو. جني پاسي پاڻ= پاڻ ڏٺي جن جي پاسي آهي. اوتڙان= ڏڪيي تڙان. اڪتيون= ٻاهر نڪتيون (درياه مان). ٩. انگ= اڪر، چِڻر. رنگ ڪئو= رنگ ڪيو. ڪوجو دور دلي= دلي ڪي اهڙو ڪو (جڙئو رنگ جو) چلتو هو. ٻَر ٻَر= هاءِ هاءِ! منجهه ڪلي= قلعي منجهه. مقابلي منجهه= ڏکيي وقت ۾. تنهنجي بحر بلي= تنهنجي بحر جي بلي، تنهنجي محبت جي موج جي آسري. ميهاروم= منهنجو ميهار. ١٠. پيلو= اڻ پڪل، ڪچو پڪل. ڏاءُ= رنگ، دلي جو ڳاڙهو رنگ ۽ چِڻر (جهڙو جڻ پڪو). آنڪي= ڪچي پڪل. اُسري= مٿان پَرُ ڏيئي. ويلو= وِٽي، گهٽتائي. ١١. ڪُلال= (ف. گُلال) ڪنيار. خال= چِڻر (دلي جا). ڏاء= رنگ (ڳاڙهو). سُپڪ پانيا= پَڪا سَمجهيا (دلي جا رنگ). جوڀن جي جمال= پنهنجي جوانيءُ جي پُور ۾. آنڪي جا= آنڪي دلي جا، ڪچي جا، اڻ پڪل جا. احوال= حالُ. ١٢. اڏ= جهَل (جنهن ڪي جهلڻ سان بچاءُ ٿئي). تو آهر= تنهنجي آڌر تي. ١٣. ڪچو تان ڪوه= ڪچو آهي تہ پوءِ ڇا؟ جي چِڻرو جي چوه= درياه ۾ پاڻيءُ جو وهڪرو ڊِرو هجي توڙي تکو. پُوريِنديس= هلنديس. پارُ= درياه جو ٻيو پار. مَٽي= چتائي. ١٤. آنڪو= اڻ پڪل(دلو). آنڪوني آنڪو= ڪچو سوئي ڪچو. جم= پريل.

Marfat.com

۱۵

پَڪا رَڄَ ڪُنيارَ جا، پَڪِي نِهائِين
مُونکي تِئائِين، پيلو پاڳي آئِيو.

۱۶

چِڻرايوم چَئِي، عِشقَ پَئِي عَميق جي
آڻي رَکئُم آبَ تي مَٽي ڪُنَ ڪَهِي
لَهرِينَ مَنجهه لطيفُ چئِي، پُرزا ٿئو پَئِي
سُپَڪُ هو صحِي، پَرَ ڪَرَمَ ڳَٽِي ڪچو ڪَئِو.

۱۷

جِتِ پَڪو تو پُرزا ٿِيِي، تِت ڪَچو ڪَنو ڪيئن
هُتِ حَقِيقت هِيئَن، هِتِ ٿِي نالا پُڇِين نِيهَ جا!

۱۸

پيلي پُلائِي، پَسِي چِڻَرَ چِري تِي
"ہَرِ ہَرِ! ہَڏِي سُنهڻِي" ويرِينِ ۾ وائِي
ڪَچِي ڪيرائِي، لالُ لهرِنِ وِچَ ۾.

۱۹

ڪوجهو وَريو واءُ، جِئَن ہَرُ بانهُن ڇَڏِيو
اڳِي اِنَ ٿِڙاءِ، اُونداهِيائِي اُڪِرانَ.

۲۰

هَٽَندي ٽُڪَرِ هَٽَ، هِنيَڙي حُجُون ڇَڏِيُون
لَڪُ لَهرِينِ ڳَڏِئو، موجون وَريون مَٽَ
نِيَرِ ڪُنَ ڦُوتَ، پَرُ پَليرا سِپِرِين.

وائي-۱

آيَل! اَمڙِ! تي جيَان تي جِيان
جي سارِيئَمِ سُپِرِين

گهڙو پَڳو تان گهورِئو، تان ڪين ٽَرُ هنيان
اَدَبُ اَڪِرِيَنِ ڪَي، ڏِيهاڙِي ڏِيانِ
سَٿُون سُنهايَمَ پيچَرو ميهارَن مِيَان
مَتان ماڻِڪَ هيڪَڙِي، لَعلُون لَڪَ ڏِيان
ساهَڙَ مَتان صَدَقو، ڏَهَ ڏَهَ ڏَمَ ڏِيان
اچين عبداللطيف چئِي تہ جانبَ نِتِ جِيان.

وائي-۲

وِيني ڪِينَ وِساري، مَحبتَ وِڌڙي ماري
سا ديوانِي يار وو! سا مَستانِي
دلبر جاني تو جياري
جنه کي سِڪَ ساهَڙَ جي، سا گهايَلَ گهَرِ نہ گهاري
ڏَمُ ڏهيلو ڏڪِئو، سِرَ ۾ سوٽا ماري
بيلي پاسِ ٻرَنِ جي، ٿَنِ ڪَرَڪِنِ وِڌيَسِ ڪاري
بيلي ٻنهِي ڪَنڌيين، مُحِبُ مينهيُون تو چاري
هُونِ هُنڪارُون، پُونِ پُڪارُون، ٽَڙِ ٽَڙِ دوستُ ٽواري
هُوءِ جا پِڪَ پِرِينِ جي، آهيان تِنهِ آساري.

داستان يارهون

۱

جَرِ ٽَڙِ تِڪَ تَوارَ، وَڻِ ٽِڻِ وائِي هيڪَڙِي
سَبِيئِي شَيءَ ٽَنا، سُوريءَ سَزاوارَ
هَمَہ مَنصُورَ هَزارَ، ڪهڙا چاڙهئو چاڙهئين.

۲

چُونِرِ جي هيڪَارَ، 'مَ وَنءُ موڻِي سُنهڻِي'!

---

۱۵. رَڄ= ٿانو. نِهائين= آوِي. پيلو= اڻ پڪل (دِلو). پاڳي آئيو= پَتيءَ ۾ پيو. ۱۶. چِڻرايوم= مون چِڻرايو (دلو). چِڪي= خاص چَئِي، تاڪيد ڪري. عميق= اونهو (درياه) عشقُ پئي عميق جي= اونهيءَ درياه جي عشق ۾ اچي. ڪرم= نصيب. ۱۸. پُلائي= منجهائي. "ہر ہر، ہڏي سنهڻي"= هاءِ هاءِ! ويچاري سنهڻي ہڏي وئي! ويرين ۾= لهرين ۾. ۱۹. ہرُ= زور. اڳي انهيءَ ٽڙ تان تہ اونداهيءَ هوندي بہ اُڪرندي هيس! ۲۰. هٽ هٽندي ٽڪر= (پاڻيءَ ۾) بانهون هٽندي ٽڪر. لڪ= چيلهه. لڪ لهرين ڳڏئو= لهريون چيلهه ڇڏي مٿي ٿيون. مٽ= مٿي تان. نِيَر= ڪسيم. پرُ= اچي پيڙو ٿيءُ. وائي-۱. تي= تڏهن. هنيان= اي منهنجا هانءَ. وائي-۲. ڪرڪن= چڙن (جيڪي مينهن ۾ ہڏل آهن). د-۱۱-۱. جر ٽڙ= پاڻيءَ ۾، کهيڙ ۾. تک توار= تک جي توار، وهڪري جي وائي. شيءِ ٽنا= (اصطلاح) پورا ٽنا، نهي بيٺا. سوريءَ سزاوار= سوريءَ جي لائق. همه= سڀ. چاڙهئو چاڙهئين= سوريءَ تي چاڙهيو پيو چاڙهين. ۲. چونر جي هيڪار= جيڪڏهن منهنجا پرين مونکي هڪ ڀيرو چون تہ 'اي سنهڻي! پوئتي موٽي نہ وڃ'.

Marfat.com

ڏُونهِينءَ پاسي دوستَ جي، گهاريان سَبِ ڄَمارَ
ٻانڌِيڙا ٻيهارَ، هُوندَ نہ لِڳين لائِيَان.

٣

جيڪي گهَران مَ وَڃ، جيڪي موٽُ مَ سُنهَڻي
ٻِيُون ٻيري ٻَجُ، هيڪَڙائِي هَٿِ ڪَري.

٤

مَرِجُ وَٽِ مِيهَارَ، مَتان موٽِين سُنهَڻي
ساهَڙَ جا سِينگارَ، مَڄُڻَ ڏمَ ڏيکارِيين!

٥

وَجان ڪِينَ وَرِي، هُندَ رِءَ ڇَٽِي رَهي رَهان
ڏُونهينءَ پاسي دوستَ جي، ماڳِنهِ پٽان مَرِي
نہ صُورَتَ، نہ سُونہَ ڪا، ڪيَسِ ڇتَ ڇَرِيَ
وِصَالان فراقَ جي سُڃي ڳالهہ ڳِرِي
تيلاهِين ٿَرِي، مُنهُ ڳِنٺو موٽِئو وَڃان.

٦

آءٌ ڪِ نہ ڄاڻان اِيئن، تہ جَرَ گهڙيي جوڪو ٿِيي
قَضا جَا ڪَرِيمَ جِي تنه ڪان ڪَنڌُ ڪَڍيو ڪيئن
هِڪُ لِکيي ٻئي نِيهَن، آڻي اولِيسِ اولَ ۾.

٧

نہ ڪَانِيءَ نہ ڪانهَ، نڪو ڏوهُ قَلَمَ جو
انگُ اُتي ئِي لکئو، جت ٻئي جِي رَسي نہ ٻانهَ
ڪَنهِ ڪي ڏِيَانَ ڏانهَ، جنئن قَضا قَلَمَ وَهائيو.

٨

ٿَرَنُ جا طَعنَا، سُهمَا ڏينمَ سَرِتِيُون
دَرياهَ ديوانَا، سُڻُ حَقيقَتَ حالَ جِي.

٩

ٿَرَان لَئہ طَعني، مٿي وَهَ واڳَا ڪَ...
آڻي وِڌِيَسِ آرَ ۾، دَرياهَ ديوا...
قَلَمَ جي ڪاني، آڻي اوِليَسِ اولَ ۾

١٠

ٿران تان مَرَان، وَران تان وَهُ وِٽِر...
مَنَ ۾ مُحِبَ ميهَارَ جا، اَچَنِ گهُورَ گهَران
پَسئو پاڙي وارِيُون، ڏِسئو ڏوهَ ڏرَان
وِچان ڪِيئَن وَران، ڪَنڌِيءَ مُنهنجو ڪارِڻي

١١

سگَ ٽُنهنجي سُپرِين، جيئَن ٿران تئَن تارِ
ٽُونهِين رَهِين روحَ ۾، ٽُونهِين انگنئان ٻارِ
پِرين ٽُنهنجي پارِ، واجهائيندي وَرهَ ٿئا.

١٢

سگَ ٽُنهنجِي سُپرِين ڪَپي ۽ ڪوري
سَگهان نہ چوري، ڏاڍو نِيَرُ نِيهَ جو.

١٣

سگَ ٽُنهِنجي سُپرين، اَندَرِ ٿِي اجَهلَ
ٻَڙهڪِئو ٻاهرِ نڪري، گُوري ڪانئي ڪلَ
ري سِيرَاهِي سَلَ، مونکي ڏِنا سَڄَٽين.

١٤

سِگَ ٽُنهِنجي سُپرِين، اَندَرِ ٿِي اجهاڳَ
مَنجِهہ پَريائِين ماڳَ، پَلِٽئو پاريون ڪَري.

١٥

ڪين ٿران، ڪِين تارَ مون، ڪِين سگهان ڪين سَگهہ

ٻانڌيڙا= لُڙهندڙ ڪانڙا. لڳين نہ لايان= پنهنجن لڳن ڪي نہ لايان (= نہ تران ۽ نہ اهي منهنجن لڳن کي لڳن). ٣. جيڪي= يا تہ ... ٤. مڄڻ= متان. ٥. هند= هوند، جيڪر. ڪيس ڇت ڇري= مونکي منهنجي دل ديوانو ڪيو. وصالان= وصال کان وڌيڪ. سڃي ڳالهہ ڳري= وڏي ڳري وزنائتي ڳالهہ ٿي سڃي (= فراق وصال کان وڌيڪ آهي). تيلاهين= تنهن لاءِ ئي، تنهن ڪري ئي. منهُ ڳنٺو= پنهنجو منہ وٺئو. ٦. ڪِ نہ ڄاڻان= ڪانہ ڄاڻان. لکيي= ازل جي لکيي. اوليس اول ۾= مونکي ٿيلهي هنيو پاڻي جي چولين ۾. ٨. سَهما= طعنا. ١٠. وه وترو= ويتر وڌيڪ تکو وهڪرو. گهران= گهران نڪرندي. ڪارڻي= ڪارڻ ڪرڻ وارو، مددگار. ١١. انگنئا= عضون کان، جسم کان، تن کان. ٻار= ٻاهر. ١٣. اجهل= جا جهلجي نہ سگهي. ٻڙهڪئو= ٽهڪئو. ڪانئي= ساڙي. سيراهي= واڍي جو اوزار جنهن سان سَل (سوراخ) ڪيجن. ١٤. اجهاڳ= بي انداز گهڻي. منجهہ= اندر ۾. پلٽئو= اٿليو. پاريون ڪري= ناليون ڪري، اڏون ڪري. ١٥. ڪين سگهہ= ڪجهہ تون سگهہ ڪر.

Marfat.com

آڏو ڏيچ مَر گگهہ، مُون هيڪلِيءَ وَلها.

١٦

سڳ سڳنديِن لاءِ، وِڇوڙئا ميڙ پرين
ايڏي سَگهہ سَچا ڏٽي، توهين ڪي جڳاء
ٿَنُ جَنِي جو طالِبُو، مِهَر ٿِني ڪي پاء
ميڙائي جو ماءُ، ڪانگ لَوندو ڪَڏهين.

١٧

ڏني ٽيئُرَ ڏِينهَ، ڪُهُ چاٽان ڪِهڙا پرين
نينَ پَرچي نِيهَ، پلٽِئا پاريُون ڪَري.

١٨

ڏني ڏِينهَ ٽِئامِ، ڪُهُ چاٽان ڪهڙا پِرين
وَلِين جيئَن وَرئامِ، گوندَرَ غمَ پرينِ جا.

١٩

ڏِني ڏينهَ ٽِئامِ، ڪُهُ چاٽان ڪِهڙا پِرين
سَهِسِين سِجَنَ اَلِهي واجهائندي وِئامِ
ٿَنِ رءَ سالَ پِئامِ، جَنِ رءَ ساعَتَ نہ سَهان.

وائي

وَجي سَا راتِ وهاڻِي
پَسَڻَ ڏاَران پِرِينءَ جي
هِهِڙا اوڏا سُپِرين، تون ڪِئن ننڊرَ رِهاڻِي.

داستان ٻارهون

١

ٻوڙين چاڙهين تون ڏٽي، ٻئي جي دَعويٰ رسي نہ دَمُ
هن مُنهنجي حالَ جو ميهَرَ ئي مُعلمُ
رَکُ پيلي جو پَرَمُ، جو اَوَتُڙ پِئو اَجهورَ ۾.

٢

پاڻِي سَهي نہ پيرُ، لَهرِ نِيَاپو نہ مُئي
آٽي ڏينڌمِ ڪيرُ، سُڌيون سانپارِنَ جيون.

٣

لُهريين لکَ لِباسَ، پاڻِيءَ پَسَڻُ هيڪڙو
اُونهي هِنَ عَميقَ جي واري چَڏِ وِمَاسَ
جت ناهِ نِهايَتَ نِيهَ جي اُت ڪوءِ پنهنجي خاصَ
ٿَرَڻَ جي تلاس، لاهِ تہ لالَڻَ لَڳِ ٿِيين.

٤

نَڪو سَنڌو سُورَ جو، نڪو سَنڌو سِکَ
عَدَدُ ناهِ عِشقَ، پُڄاڻيءَ پاڻَ لَهي.

٥

عَدَدُ ناهِ عِشقَ جو، سُڻي ٿِيءَ سِياڻِي
ڪانهي پُڄاڻي، مَهندان مُنڌَ ميهارَ جي.

٦

گهڙئا سي چڙهئا، اِيهين اٽيئي
مَئي مَتي مِهراڻَ ۾، پَڻُ ٽپو ڏيئي

گگهہ= بَنڌ، بنڌُ. وَلها= اي منهنجا گهوٽ. ١٦. سڳ سڳنديِن لاءِ= سِڪَ وارين سڪنديِن لاءِ. وڇوڙئا= وڇڙيل. ميڙ= ملاءِ. ميڙائي جو= ملاقات جو. لوندو= ٻولي ڪندو. وائي. ننڊر رهاڻي= ننڊر سان رهاڻي، ننڊر سان رهاڻ ۾، ننڊر سان ياريءَ ۾. د-١٢-١. دعويٰ= حجت. دم= زور. معلم= ناڪئو، سُڪاڻي، رهنما. پيلو= اڻ پڪل (نڪر جو ٿانو، دلو). پرم= مان شان. اوتڙ= ڪنڌيءَ لڳ ڏکيي وهڪري واري جاءِ جتي ٻيڙيون بيهن. اجهور= اونهون پاڻي. ٢. لَهَرِيين= لهرين جا. (الف) سمنڊ جي وڏي لهر جيڪا پري کان ڪلنڌي (چمڪندي) نظر اچي. (ب) درياءَ جي وڏي چولي. پاڻي سهي نہ پير= پاڻي پير ڪوڙڻ ئي نہ ڏئي (تک ۽ اونهائي سببان). نہ مُئي= نہ مُنجي. نہ موڪلي. لهر نياپو نہ مئي= لهر اڳواٽ چاڻ نہ ڏئي (اوچتي ۽ تکي اچي مٿان ڪڙڪي). سڌيون= خبرون سانپارِنَ جون= اهي جيڪي سانباران (سامهون درياءَ جي ٻئي طرفان) آهن، منهنجي پيارن جون. ٣. لباس= ڏيک ويک، نمونا. لک لباس= ڪئين نرالا نمونا. پاڻيءَ پسڻ= پاڻيءَ جو پُسڻ، پاڻي جو ڏيک ويک. عميق= نهايت اونهو. هن عميق جي= (جهان جي) هن اونهي اسرار جي. واري چڏ= مِٽائي چڏ، ختم ڪري چڏ. وِماس= ڳڻتي، اٽڪل. ڪوءِ پنهنجي خاص= ڪڏ ۾ پوي پنهنجي خاص خواهش. تلاس= تلاش، تمنيٰ، سڌ. لالڻ لڳ ٿئين= لالڻ پيڙي ٿئين. ٤. عدد ناه عشق= عشق ڪو عدد ناهي، عشق جو مدار ڪنهن خاص مدت تي ناهي. پڄاڻي پاڻ لهي= جو پڄاڻيءَ تي پاڻهي لهي وڃي. ٦. چڙهئا= ٻي ڪنڌي تي وڃي چڙهيا، پار پهتا. مئي= پريل. متي= زور وهندڙ. مهراڻ= درياءَ. سنپوڙو= سنبريل، تيار سيٽاهہ سوڙو.

Marfat.com

تہ ميھارُ مِليئِي، سَنيُوڙو سِيڻاہَ سِين.

٧

تہ کَرَ کِيئَن سُئِي، جي سيرَ نہ گھڙي سُنھَڻي
ھت حَيَاتيءَ ڏِينھَڙا، ھَڏِھن تان نہ ھُئِي
چُکَي تِنہِ چَرِي کِي، جو ڏُنسِ اُن ڏُھِي
سُنھَڻِيءَ کِي سيدُ چئِي، وِڏو قُربَ کُھِي
ھُنھين ھونَدَ مُئِي، پَرَ بُڏِيءَ جا پِيڻا ٽَڻا.

٨

سَھَسين سَائرَ ٻوڙِيُون، مُنڌ ٻوڙِئو مِھراڻُ
وَہِ وِجايو پَاڻُ، ھَڻي کَنڌُ کَپَن سِين.

٩

سو ساھَڙُ، سو سُنھِڻي، سائرُ پُڻ سوئِي
آھي نِجوئِي، گُجھہ گُجھاندَرَ ڳَالھَڙِي.

١٠

جي تو بيتَ ڀانئيا، سي آيَتُون آھِينِ
نِئو مَنُ لائِين، پِريان سندي پارَ ڏي.

١١

جي قِيَامَ مڙِنِ، تہ کَرَ اوڏا سُپرِين
تِھان پَري سُجَنِ، واڏايو وِصالَ جيون

وائي

کِھڙي منجھہ حساب، ھُئڻُ منھنجو ھوتَ ري
گولِي پِيچَ گناھَ کان، کونھي سُولُ ثواب
نُکين تَقاوَتَ ۾، نُکين منجھہ رَبابَ
خُدِيَان ئِي خوبُ ٿيين، لاھيين جي لُعابَ
پليتُ ئي پاکُ ٿيين، جُنُبئو منجھہ جُنابَ
ھاديءَ سين ھُن پارَ ڏي، رَھي ساڻُ رکابَ
چَنبو وجھي چورَ جيئَن ”آءُ“ جَھلِ عُقَابَ
ديدُ وِجاءِ مَ دوستَ جو، ھَلي منجھہ حجابَ
کَثرتَ آھي قربَ ۾، اِدغامين اِعرابَ

٧. تہ کر= تہ هوند، تہ جيکر. سُئي= سُڃجي وئي، مشهور ٿي. سيرَ= سيرَ ۾، تار درياءَ ۾. هڏهن= هميشہ لاءِ. تان نہ هئي= تہ نہ هجي ها. چُکي= کير جي چُکي. جو ڏنو ان ڏهي= جيکو ان ميهار ڏُهي ڏنس. ٨. سهسين= سئو ٻوين هزارين. سائر= سمنڊ، درياء. منڌ ٻوڙئو مهراڻُ= هن مُنڌ (سُنهڻي) مهراڻ درياء کي ٻوڙي ڇڏيو. وَهِ= وَهَ ۾، وچ سير ۾. وڃايو پاڻ= پاڻ کي وڃائي. هڻي کنڌ کپن سين= کنڌيءَ کي مٿو هڻي. ٩. نِجوئي= نج ساڳي، اصل ساڳي. گجهہ گجهاندر= وڏي راز ۾، وڏي راز واري. ١١. جي= جيکر. قيام مڙن= قيامت ۾ ملن. تہ کر= تہ ڇڻ، تہ هوند. اوڏا= ويجهڙا. تهان. تنهن کان، ان کان. سڄن= سُجهن. وائي. هوت= پيارو سڄڻ. هئڻ= جيڻ. کهڙي منجهہ حساب= کهڙي ليکي ۾، کهڙي سبب جي کري. (مصراعون) 'کونهي سُول ثواب'. ٻي پڙهڻي 'کونهي سُود ثواب' ٻنهي مان معنيٰ نکري ٿي. (الف) سُول= سهڻو، سهڻائي. (چوندا: 'کر سُول ٿي ويو'، يعني سهڻو ٿي ويو. چوندا: 'کونهي سُک جو سول'= سُک وارو سهنج کونهي). کونهي سول ثواب= ظاهري ثواب واري خيال ۾ معياري سونہ يا بلندي کانهي، کونهي. (ب) سود ثواب= ثواب ۾ سود کونهي. سود جو ثواب کونهي. (اي خدا جي بندي، گناهہ کان سو پيچ، باقي ظاهري ثواب واري رسمي حال ۾ کو نفعو کونهي!) تقاوت= پرهيزگاري. رباب= راڳ رنگ. (حق حقيقت، نکين ظاهري پرهيز ۾ تہ نکين راڳ رنگ ۾ آهي) خُديان ئي= خوديان ئي= پاڻهي پاڻ مان. خوب ٿيين= تون پاڻهي پاڻ مان رچي وڃين، سهڻو صاف ٿي پوين، افضل ۽ اعليٰ ٿي پوين. لُعاب (لغت واريون معنائون)= (الف) پاڻيٺ، پِڳ. لُعاب النحل= ماکي، چيڙهہ. (ب) لُعاب عنکبوت= ڄار کوريئڙي وارو. (الف) لايين جي لعاب= جي تون مٺو ٿئين. (ب) جي تون کوريئڙي وارو ڄار لاهين، منافقي ڇڏين. پَليت ئي= (پنهنجو پاڻ مان جي چڱو ٿئين تہ پوءِ جي پليتي ۾ پيل هجين تہ بہ هوند پاک ٿي پوين!). جُنبئو= ناپاک، پليت. جناب= ناپاکائي. [٥-٦] 'رڙهي'= يعني هادي يا رهنما جي رکاب (رکيب) جهلي، رکاب سان گڏ رڙهي. چور کي= "آءٌ" واري چور کي، 'انانيت' واري وهم کي. چور جئن= چور وانگر، جئن چور کي چنبو وجهجي. 'آءٌ' جهل عقاب= 'آءٌ' واري (ماريندڙ) عُقاب کي جهلي سوگهو کر. ديد= نظر، ديدار. حجاب= ڍَک. کثرت= گهڻائي، گهڻا رخ، گهڻا جلوا، 'هيکڙائي' جون گهڻيون صورتون. قرب= ويجهائي (قرب الاهي ۾ بہ) 'آءٌ' ۽ 'هو' واري 'کثرت' موجود آهي، ادغامين اعراب= 'ادغام' ۾ 'هُو' سان هک ٿيڻ، وارو حقيقي وصال، ادغامين اعراب= 'اعراب' جي 'ادغام' واري صورت.

Marfat.com

سونہ کَھين شيءَ ۾، جيکين منجھ تُرابَ
هوءِ جي جَھرَکئا جَرَ تي، سي تان سَڀ حُبابَ
فنا وجهي فَمَ ۾، کارَڻُ تيءُ کَبابَ
ڏي طَھُورا تَن کي جي سگَھن لاءِ شَرابَ
مُنيءَ کِئا مَرض ۾ جاوا سَڀ جَوابَ
هُئَڻ منهنجو هوتَ ري، کِهڙي منجھ حسابَ.

◈

[٩-١٠] سو= سو صبر، سوسَٽُ، سا سهپ، برداشت جي قوت. تراب= مٽي. جهرکئا= چَمکَئا. جر تي= پاڻيءَ (جي سطح) تي. حُباب= بوڙيا. فَم= وات. فنا وجهي فَمُ ۾= فنا کائي. کارڻ ٿي کباب= کارڻ خاطر (علاج خاطر) کباب ٿيءُ، سبب ٿيءُ. طهورا= پاڪ شراب. جاوا= (الف) جاوَہ (ف= ياوَہ) بي سود، بي معنيٰ (ب) جايا (ع. ضايع)= ضايع. جاوا کيا= جاوہ کيا، 'بي معني' کري ڇڏيا، بي سود کري ڇڏيا. جايا کيا= (ضايع کيا) ۽ وِڃائي ڇڏيا، ختم کري ڇڏيا، مُنيءَ عشق جي مرض ۾ سڀ علاج (جواب) رد کري ڇڏيا. (۽ چئو چيائين تہ آءٌ پنهنجي پرين ڏي ويندس چاڪاڻ جو ان کان سواءِ منهنجو هت گهارڻ کهڙي ليکي ۽ شمار ۾ آهي. متفق طور تي روايت آهي تہ هي وائي شاھ صاحب جو آخري ڪلام آهي. انهيءَ لحاظ سان هنن سٽن جي معنيٰ کي ائين سمجهڻ بہ صحيح ٿيندو تہ: شاہ صاحب (سنهڻي جي زباني) پاڻ پنهنجي ڳالھ ٿو ڪري تہ: هِن مُنيءَ، هن حياتي جي آخري وقت ۾ الاهي عشق جي غلبي هيٺ انهن سڀني جا علاج رد ڪري ڇڏيا (جن اجان ڪجھ وڌيڪ جيڻ لاءِ حيلا پئي ڪيا ۽ اهڙيون مصلحتون پئي ڏنيون) چاڪاڻ جو:

"کهڙي منجھ حساب، هئڻ منهنجو هوت ري"!

Marfat.com

سُر سارنگ

سُر سارنگ ۾ سانوڻ جي مندائتي مِينهن جو مانداڻ منديل آهي: مينهن جي پالوٽ سان اجايلن جي اڄ لهي ۽ مال سکيو ٿئي ٿو، سانگي سَرها ٿين ٿا، پرديس ويل پورهيت وطن ورن ٿا ۽ وڇڙيلن جا ميلا ٿين ٿا. مينهن الاهي رحمت آهي، ۽ ان حوالي سان هن سُر ۾ سنڌ جي سڪار ۽ سڄي جهان جي سک ۽ آبادي لاءِ دعا گهريل آهي. ان مرڪزي موضوع سان گڏ، (الف) سارنگ جي رنگن سُرنگن، اتران اُڀندڙ ڪڪرن جي ڪوڙن ڪنگرن، ۽ ڪنوڻين وڄڙين جي کيلن وارو ماحول ۽ مانداڻ (ب) ۽ سانوڻ جي فضا ۾ سوڀياوان سانگيائين جي حسن ۽ جمال جا اهڃاڻ ذنل آهن جيڪي شاعرانہ اعجاز جا من موهيندڙ مثال آهن.

داستان پهريون

١

لَڳَہَ پَسُ لَطيفُ چَئي، آڳَمَ ڪِئا اَللهَ
پَلَرَ جي پالوٽ سِين، پَٽَنِ جهلئا پاهَ
واحد وَڏائي ڪِئا، مَتي گَسَنِ گاهَ
سانگِيَنِ وريا ساهَ، اُنَنِ آبُ اڱوندرو.

٢

لَڳَہَ پَسُ لَطيفُ چَئي، آڳمئو آهي
وُنو مينهُ وَڏُڦڙو، ڪَيو ڌَڻَ ڪاهي
ڇَنَ ڇَڏي پَٽِ پَئو، ٿَمَرُ سَنباهي
وِهو مَ لاهي، آسَرو اَللهَ مان.

٣

آڳَمَ اِيئَن نہ اَنگَ، جِهَڙو پَسَڻُ پرينءَ جو
سيڻَن رءِ سَيِدُ چَئي، رُوح نہ رُچَنِ رَنگ
سَهسين ٿِئا سارنگَ، جانِي آيو جُوءِ ۾.

٤

جانِي آيو جُوءِ ۾، ٿيو قَلبُ قَرارُ
وَهلو وچان ٿِي وِيو ڪَري غَمُ گُذارُ
نِظارو نِروارُ، پِيَہ پَسايو پانهِنجو.

٥

مِينهان ۽ نِيهان، ٻَئِي اڪرِ هيڪڙي
جي وَسَڻَ جا ويس ڪَري تہ ڪَڪَر ڪَنِ ڪيهان
بادَلُ ٿِي بيهان، جي آڳَمُ اُڇَڻَ جا ڪَري.

٦

وَسِي ساري. راتِ، صُبُحَ جو ساهُ ڪَٽي
مونَ جئَن مِينهُ پِرين جي، جي تن ۾ هوئي تاتِ

د-١: ١. لَڳَہ= ٿورا ٿورا ۽ ڇدرا متي ڇڙهندڙ ڪڪر، ڪڪر جيڪي اڇي لڳا آهن (گهڻن سيني رسالن جي پڙهٽي 'لَڳَہَ' آهي؛ البت ڻ-١، عل ۽ نپ جي پڙهٽي 'لَڳَہُ'. لَڳَہ= پري کان نظر ايندڙ ۽ چڙهندڙ جُهڙ). آڳم= مينهن کان اڳ وارو مانداڻ جنهن ۾ گهٽ، گرمي ۽ ٿورا هلڪا ڪڪر ٿين. پلر= مينهن جو پاڻي، تازي وسيل مينهن جو پاڻي. پاه= آلاڻ وارو ڍَڪُ، رنگُ، ليپو. پٽن جهلئا پاه= سڄا پَٽَ گاهه سان ساوا ٿي ويا، ڍڪجي ويا. سانگين= مال وارن. وريا ساه= سانگين ۾ ساه پيا، سانگي سَرها ٿيا. اُنن= انهن جي مٿان وَسيو. اڱوندرو= خوشي ڏيندڙ ۽ گهڻو. ٢. آڳمئو آهي= مينهن جو مانداڻ متو آهي. وڏ ڦڙو= وڏين ڦڙين وارو مينهن. ڌڻ= مال جا ڌڻ. ڪيو ڌڻ ڪاهي= واڙن مان مال ڪڍيو ۽ جتي گاهه آهي اتي ڪاهي هلو. ڇَن= هيٺاهين ايراضي، نشيب واري زمين (جيڪا مينهن جي پاڻيءَ سان پرجي وڃي). پَٽِ پئو= مٿاهين پٽ تي چڙهو. ٣. ايءَ= ايئن= اهڙي طرح، اهڙا. انگ= رَنگَ، چٽَرَ (=سُهٽايون). پسڻ= ديدار (صورت جو)، مهانڊو، صورت. سيڻن= سڄڻن. ٻہ پڙهٽيون (الف) 'روح نہ رَچَنِ رنگ'= روحَ رنگ ۾ نہ رڱجن. (ب) 'روح نہ رُچَنِ رنگ'= روحَ کي رنگ نہ وڻن، رنگَ روحَ کي ڪَش نہ اڇن. ٥. مينهان 'مينهن' جو جمع. نيهان= 'نيه' جو جمع. ٻئي اکر هيڪڙي= ٻئي برابر آهن (مينهن آيو تہ ڪَڪر ڪيهون ڪندا، ۽ جي نيه لڳو تہ عاشق دانهون ڪندا) مينهن ٻہ جڏهن وسي تڏهن وس= نينهن ٻہ جڏهن لڳي تہ لڳي وڃي! ويس ڪري= ڪڪرن کي جوڙي اچي. ڪيهان= گوڙيون. بادل= جهڙ. آڳم= مينهن جي اچڻ جا آثار. آڳم اچڻ جا ڪري= مينهن وسڻ جا آثار ڪري. (اصطلاح طور) محبوب اچڻ جي ڪري. ٦. ساه ڪٽي= وٿي ڪري ، وقفو ڪري. مون وانگر جيڪڏهن مينه کي ٻہ پنهنجي اندر پرين جي سڪ ۽ ڇڪ هجي.

Marfat.com

تہ وهاڻيءَ پرڀاتِ، هوندَ بادَلُ بَسُ ٿِيِ نہ ڪَرِي.

٧

مُحب منهنجا سُپرين آڻيئِي اَللهُ
توکيَ سارِئو ساھُ، اُڪنڊِئو آهُون ڪَرِي.

٨

پِيَہ پَسايو پانهنجو نِظارو ناگاهَ
لُتو ڪَٿُ قُلوبَ تان ٿِي وِرهَڻَ واهَ
اُميدون ارواحَ، پِيَہ پَسَنديِ پُنِيُون.

٩

آگَمَ ڪِئو اَچِنِ، سَجَڻَ سانوڻَ مِينهَ جِئَن
پاسي ٿَنِ وَسنِ، جي سڀ ڄَماندَرَ سِڪِئا.

١٠

سَجَڻَ سانوڻَ مِينه جِئَن جُهِڪَنِ پاسي جهوڪَ
ڏيندا پاهَ پَٽَنِ کي منجهان مينهَن موڪَ:
لَسَ پيارِينِ لوڪَ، آگَمَ ڪِئو اکينِ سِينِ.

١١

مينڊيو مِينهَ پُسائِيو، سُري ٿو سيلو
پَکي پيهِي آئيو رَحمتَ جو ريلو
ساجَنُ سَويلو، پيجَ پِنيءَ گهَرِ آئيو.

١٢

ڪَکَرَ مَنجهِہ ڪَپارَ، جُهڙُ نيٽَنِ- ٿُون نہ لَهي
راتِ مُنهنجي رُوح ۾ اُنا پرين اپارَ
آءُ ساجَنَ لَهہُ سارَ، وِرهَ ويڙهِي آهِيَان.

١٣

ڪَکَرَ مَنجهِہ ڪَپارَ، جُهڙُ نيٽَنِ- ٿُون نہ لَهي
جهڙا منهنجا سُپرين، تِهڙا ميگهہ مَلارَ
ڳَڻُ اکيون ڪِلُ يارَ، وَجِن سُور سَندا ڪِئو.

١٤

وَسڻُ اڱڙِين ڪان جي تون سِڪيين مينهَ
تہ هُوندَ راتو ڏِينهَ، بَسِ بُونڊَنِئون نہ ڪَرِين.

١٥

ڪَکَرَ هُونِ نہ هُونِ، مَينهُ مَنجهائِين نِڪَري
ساريو سُپيرين کي لُڙڪَ لڙيو پُونِ
سي مَرُ رويو رُونِ، جَنِ مُسافِرَ سُپرين.

١٦

اَندَرِ جُهڙُ جهورَ وهي، ٻَهرِ ڪَکَرُ نہ ڪوءِ
وَسائِينديِ وِڄڙِي حُبُ جَنهِين کي هوءِ
لالَڻُ جَني لوءِ، سي اوڪاٽِينِ نہ اکِيُون.

وهاڻيءَ پرڀات= پوئين رات پرڀات جي، پرڀات پوري ٿيڻ تي بہ وسڻ کان بس ئي نہ ڪري. ٧. اڪنڊئو= اُڪنڊ ۾ اچي، سڪندي. آهون= دانهون. ٨. پِيَہ= محبوب. ڪٿ= ڪس، ميراڻ، مونجهارو، غم. قلوب تان= قلبن تان، دلين تان. ارواح= روح جون. ٩. آگم= گهٽ (واءُ جو بند ٿيڻ) ۽ وسڻ واري سٿاءَ سان ڪڪرن جو چاڙهہ ڪري اچڻ (سانوڻ واري مند ۾). سڀ ڄماندرَ= ساري ڄمار. ١٠. جُهڪن= ٽورو ٽورو آواز ڪَن، آهستي آهستي مسلسل پيا ڳالهائين (سندن مسلسل ڳالهاءِ وارو ٻڙلاءِ= مينهن جي وسڻ وارو مسلسل آواز). جهوڪ= سانگين جي منزل، مال وارن جو پڙاءُ. پاھ= مصالحو جنهن سان اٽ جي ڳر لهي صاف ٿئي. (اصطلاح) ساوڪ واري رونق. موڪ= گهڻو، عام جام، مينهن جي پاڻيءَ جي جهجهي پلٽ. لس= سَراسر هڪ جهڙو، يڪو، جملي وڏي ايراضي ۾ پاڻي جي اڄَ. آگم ڪئو اکين سان= محبوب پنهنجي مدَ پريل آبدار اکين مان، آب پريل چشمن مان پيارين= عام جام سڪايل عاشقن جي اڄ لاهين. ١١. مينڊيو= مينڊا، پيشانيءَ جي مٿان سينڌ جي ٻنهي پاسي ڪنن تائين ڳوپيل چُٽڙا (ننڍين ڇوڪرڙين جا، ڪنوارين جا). سُري ٿو= هلي پيو، جاري آهي (جهڙ، ڪڪر). سيلو= وڏو ويڪرو ڪڪر، وڏو جُهڙ. ريلو= مينهن جي پاڻيءَ جي وَهڪَ. ساجن= سجڻ. پيج پنيءَ= وڏي پرڀات جو، صبح سويلو. ١٢. ڪڪر منهنجي مٿي تي ڇانيل آهن ۽ اکين تان جهڙ نٿو لهي (جو وسن پيون، ڳوڙها پيون ڳاڙين)= آءٌ سراسر سڪ غم درد ۾ آهيان. روح ۾ اُنا= روح تي چڙهيا، ياد پيا. وره= درد فراق. ويڙهي آهيان= وڪوڙي آهيان، ورتي آهيان. ١٥. مينه منجهائين نڪري= مينهن اندر مان پيدا ٿئي= غم ۽ فراق سببان زار زار روئڻ ۽ ڳوڙها ڳاڙڻ، مينهن وانگر وسڻ. لڙڪ لڙيو پون= ڳوڙها ڳڙيو پون. رويو رون= روئي روئي وري رئن. ١٦. جهور وهي= مسلسل پيو هلي، ڪڪر پيا هلن ۽ وسن. ٻهر= ٻاهر اب ۾. وسائيندي وڄڙي= عشق جي ڪنوڻ عاشق جي اکين مان مينهن وسائيندي. لالڻ= محبوب. لوءِ= ڳوٺ، وطن. لالڻ جني لوءِ= جن جو محبوب وٽن وطن ۾ آهي (ڪانئن پري ناهي). اوڪاٽين= وسي بس ڪن.

Marfat.com

١٧

اَندر جُهڙُ جهورَ وهِي، ٻَهَرِ نہ بَرسي بُوندَ
سَجَڻُ جِنهِين هُوندَ، سي اوڪاڙين نہ اکيُون.

١٨

مون منجهيئِي مِينهُ، ڪوهُ ڪَرِينديس ڪَڪَرين
سَرِلو سارو ڏِينهُ، مون پريان جو نہ لَهي.

١٩

اکين جا آگمَ، مون تان لاهِ مَ سُپرين
ڪَري مَلارَ مِينهَ جئن وَسِي لاهِ وَهَمَ
تو ڏِني مون غمَ، ڏِينهَن جا ڏُورِ ٿِئا.

وائي

ڪُرُ مَرُ ڪامي پَچي، آئُ وِيندي دَر دوستَ جي
جِئائين ڏُجُڻُ تَڪيو، سَجَڻُ تِئائِين اَچي
وَسِئو مِينهُ وَڏ- ڦُڙو، ڪي سَٽائِي سَچي
نُورا پايو نِيهَ جا، دَر يَلي جي نَچي.

داستان ٻيو

١

مُندَ تي مَندَلَ وَڄِئا، تاڙي ڪي تَوارَ
اَڄُ پُڻ مُنهنجي يارَ، وَسَڻَ جا ويس ڪيا.

٢

مُندَ تي مَندَلَ وَڄِئا، ڳوري پِيہَ سارِي
وَڏڦُڙو واڪا ڪَرِي، اَنُو اُونهارِي
گهنگهَرُ گهَرڻُون ڪَيئو مينهڙَنِ مارِي
ڪَڪَرَ اَڄُ ڪارِي، وارو ڏِنو وِڄُڙِين.

٣

سَڄو صافُ نہ اَبِري سَرِلي وِچان سِجُ
مُنہ چَڙهيو ڪي ماڙُهئين ڏئي واڏايُون وِڄُ
هنيَڙا ڪَپُ مَ ڪِجُ، سِگها مِلندءِ سُپرين.

٤

سَرِلي سُونهَن سي، جَن گهرِ سَجَڻُ سُپرين
جي وانديون وَرَنَ ري، ٿَن ڪي مِينهَن ميڙِئا.

٥

ڪُٽڪَن ڪانڌَ چِتَ ڪِئو، جُهڙُ پَسِئو جهُٽڪَنِ
سُٽِيو رَڙ رَعدَ جِي ڪَليون ٿيون ڪَنبن
وارثُ وَري ٿَن، اَچي شال اولو ڪَري.

١٧. ٻاهر مينهن جي بوند ناهي پر منهنجي اندر ۾ غم ۽ فراق جو جُهڙ چانيل آهي جيڪو پيو وسي. جن وٽ سڄڻ هوندو تن جون اکيون خوشيءَ ۾ پيون وسنديون، وسي بس ئي نہ ڪنديون. ١٨. منجهيئِي= مون ۾ ئي. ڪوه ڪرينديس= ڇا ڪنديس. سَرِلو= جُهڙ ۽ مينهن (هلندڙ يا جاري مينهن جنهن ۾ وقفي وقفي سان ڪڪرن وچان ڪنهن ڪنهن وقت سج جو شعاع). مون پريان جو نہ لهي= مون تان محبوبن جو (سندس سڪ ۽ فراق ۾ غم رئڻ) بند نہ ٿئي. وائي. ڪر= رقيب. ڪامي پچي= سڙي. ڏڄڻ، ڏجهڻ= دشمن. تڪيو= ويهڻ واري جاءِ. د-٢-١. مند تي= سانوڻ جي مند ٿي، مينهن جي مند آئي. مندبل= سَر مندبل ساز. مندبل وڄڻ= سازن جو وڄڻ= گوڙين ڪنوٽين سان گڏ مينهن جي وسڪاري جو آواز. تاڙي ڪي توار= تاڙي پکي ٻولي ڪئي (تاڙو پکي جنهن بابت اڃان تائين معلوم ناهي تہ ڪٿان ٿو اچي، پر جون ڪان وٺي سيپٽمبر تائين ڏسڻ ۾ ايندو ۽ ٻولي ڪندو. اهي چار مهينا سنڌ ۾ مينهن جي مند جا آهن. عام ويساه تہ تاڙي تواريو تہ مينهن ايندو). منهنجي يار وسڻ جا ويس ڪيا= (الف) منهنجي محبوب مون تي مهربان ٿيڻ ۽ اچڻ جا ارادا ڪيا (ب) منهنجي يار سانوڻ، وسڻ جا نمونا ڪيا (ڪڪر ڪڍيا، ڪنوٽيون ڪيون). ٢. پيہ= پيارو وَرُ، پيارو پتار (جيڪو پورهيي لاءِ پرديس ويو آهي پر مينهن جي مند ۾ موٽندو). وڏڦڙو= وڏن ڦڙن وارو مينهن. واڪا ڪري= وڏا آواز ڪري. اَنُو= ونو، وسيو. گهنگر= ڏک ڏولائو. ڪاري= گوڙ ڪري. وارو ڏنو وڄڙيين= وڄڙين (ڪنوٽين) ڪي وارو ڏنو تہ گهٽو مينهن وسائين. ٣. سَرلو= جهڙ. سَرِلي= گهٽن گهاٽن ڪڪرن وچان سوڙهين سنهڙين وٿين وارو جهڙ ۽ مينهن جن مان اُڌ مُنو سج ذري ذري چمڪي. منہ چڙهيو= سامهون چڙهي. ڪپڻ ۽ ڪڄڻ= پريشان ٿيڻ، بيحال ٿيڻ، چڙڻ، اُلڪو ۽ ڳڻتي ڪرڻ. ڪَپُ مَ ڪِجُ= پريشان ۽ بي حال نہ ٿي ۽ نہ اُلڪو ۽ ڳڻتي ڪر. ٤. گهر= گهر ۾. وانديون= اڪيليون. ميڙئا= پنهنجا ور پتار. ملايا. ٥. ڪٽڪن= ڏک وارا ڏُنڊڪارَ (ٽڙيءَ مان نڪرندڙ آواز) ڪن. ڪانڌ چت ڪئو= پنهنجن ورن (ڪانڌن) کي دل ۾ ياد ڪيو. جُهٽڪن= روئن. رڙ= وڏو آواز. رعد= گوڙ. ڪليون= هيڪليون. ڪنبن= ڏڪن. اولو= ڍڪ، بچاءُ.

Marfat.com

٦

ڪُڙڪَن ڪانڌَ چِتِ ڪِئو، جُهڙُ پَسئو جهجَن
وَرِي وانديِن آڏِيا پَڪا سي مَ پُسَن
اَتَرُ ڏاهي اُنِ جا تہ ڪِنهِ ڪي ڪارُون ڪَن
ڪَليون ڪِينَ ڪُڇَن، ويچاريون وَرَنِ رِي.

٧

گَنيَرَ گَتَ سِگَن، چَلَڻَ جي چاهِ پَئي
هنڊُوا خَيرتَ ۾ پِئا، لاليِ ڪِي لَبَنَ
چَمڪَن چوڏِسِ چَندر جئن وِڃُڙيون وِهسَنِ
لوچَن ٿيون لَطِيفُ چَئي پَسَڻَ لَئي پرينِ
ڪيسَرَ قَرِيبَنِ، سَنباهي ساڻُ ڪِئا.

٨

اَگڻُ تازِي، ٻَهرِ ڪُنديُون، پَڪا پَٽِ سُونهَن
سُرهِي سيجَ، پاسي پرين، مَرُ تا مِينهَ وَسَن
اسان ۾ پرِيِن، شالَ هُونِ بَرابَرِ ڏِينهڙا.

٩

ڇهڙي لاليِ لاڪَ جي ٿهڙي سارَنگَ سِٽَ
اِيئنَ سي اَبِنِ آنگِيا جِيئَن سي ڇُنِيءَ ڇِٽَ
بَرسيو پاسي پِٽَ، پَريائين ڪُنَ ڪِراڙَ جا.

١٠

اَڄُ رَسِيلا رَنگ، بادَلَ ڪَڍيا بُرجَ سِين
سازَ سارنگيون سُرنَدَڙا بَجايَئين بُرچَنگ
صُراحيون سارَنگ، پَلٽيُون راتِ پدامَ تي.

١١

ٿَرُ گَجِئو، بَرُ گَجِئو، گجئو ديسان ديسِ
واهَ تَنِي جي ويسِ، جي وِڃُون وَسَڻَ آئِيون.

١٢

وَسي ٿَڌهن وَسَ، مُندَ مِڙيئي مِينهَ جِي
ڪَنَرُن ڪيتا چِڏِيا جي مِڙيون تي مَسَ
گابا متي گَس، ڏُکَ نہ ڪَندا ڏُبرا.

١٣

ڏَرَ رَيا، ريجَ ٿَئا، ڪِي اوهيرن اوڪَ
ميها چِيڙَ ڦَنگيُون، ٿِيا سَيِئي ٽوڪَ
چاچَرِ تِي چَنُن ۾، مينهيُون چَرَن موڪَ
سَرهيون سَنگهاريون ٿيون پائين ٿوسيُون طوق
لاٿئين مَتان لوڪَ، ڏوگاهي جا ڏِينهڙا.

١٤

رَحمَتَ پريا راڄِيَا، موليٰ مِينهَ وَساءِ

---

٦. ڪڙڪن= اٿنڙ ڪن. جهجن= بيحد خوش ٿين. وري= ٻيهر. وانديِن= وانڍ تي ويٺلن. اتر= اتر جو مينهن ۽ چوهو واء. ڪارون= منٿون، ڪليون= ننڍي عمر واريون ڪنواريون. ورن ري= پنهنجن پتارن ڪان سواءِ. ٧. گنيرَ= هاٿي. گت= چال، هلڻي (هاٿيءَ جي هلڻي سهڻي، پر هاٿي بہ پيا محبوب واري سهڻي هلڻي سکن) چاه پئي= شوق ۾ پئي. هنڊوا= مينهن وقت نڪرندڙ سهڻا ڳاڙها جيت، مينهن وَساڙا، مينهن جا ماما. لاليِ ڪي لبن= (جئن جو) محبوب جي لبن لالائي ڪئي. وڃڙيون وِهسن= ڪنوڻيون خوش ٿين. لوچن ٿيون= سوجهن ٿيون، سوچن ٿيون، فڪرمند ٿين ٿيون. ڪيسر= زعفران، (اصطلاح طور) ڳاڙها سُرها ويس. ٨. تازي= تازي گهوڙا. ٻهر= ٻاهر، گهر ڪان ٻاهر. ڪنديون= مينهيون. پَٽِ سونهن= پٽ ۾ لڳل سونهن ڪن. ٩. سارنگ سِٽ= سارنگ جي سٽاء، ساونڻ جي جُهڙ ۽ ڪڪرن جي سهڻي صورت. اَبن= اڇي ٻاڦ مثل جڙندڙ ڪڪرن. انگيا= هڪ ٻئي سان جوڙي بيهاريا. برسيو= وسيو. ڪِراڙ= ڪراڙ واري ڏند، گهٽڻ ڪرڙن واري ڏند، پٽ شاه لڳ ڏکڻ پاسي واري ڏند. ١٠. رسيلا= گهاٽا ۽ ڇڻا. برج سين= برج مثل چوٽيءَ سان. بَجايَئين= وڄايائين. برجنگ= (شاعرانہ اختيار وارو) ساز جو نالو. پَدام= ماڳ مڪان جو نالو. ١١. گجئو= گڙيو (۽ وسيو). واه تني جي ويس= تن جي سهڻي ويس ڪي واه واه! ١٢. وس= مينهن جو وسڻ ۽ ملڪ آباد ٿيڻ. ڪنرن= ڪنر مينهن ۽ ڳاين. ڪيتا چڏيا= لتن هڻڻ ۽ ڦرڻ گهرڻ واري ڏنگائي ڇڏي. جي مِڙيون تي مس= (اهي ڪنرون) جيڪي مس مس ٿي مڙيون. يعني ڪير ڏيڻ لاءِ بس ڪري بيٺيون، راضي ٿيون. ڏک نہ ڪندا ڏبرا= ڏوگاهي ۽ ڏڪار جا ڏک ڳاين کي ڏبرو نہ ڪندا. ١٣. ڏڙ= ٻنا. رَيا= ٻريا. اوهيرن= مينهن جي ٿورن ٿورن وسڪارن. اوڪ= وارو وار. ڦنگي، ڦنگيون= سانگريڻي ول (ع ف. سماروغ). جنهن جي ڏانڊي سِڌي اُڀي لمبي، ان جي لامن جون چوٽيون ٻار پٽي ڪائن ۽ ڪاٺڻ ۾ سُرهيون. سيئي ٽوڪ= سڀ شيون. چاچر= پاليءَ جي اَڄ. چَنن ۾= هيناهين ۾، نشيب وارين اراضين ۾. ٿوسي (ج) توسيون= طوقن وارو ڳچيءَ جو ڳهه، ڏهري. ١٤. رحمت پريا راڄيا= اي موليٰ مهربان.

Marfat.com

ماٺھون ڏيين مانِيين، ڏنءَ ڏيين سِين ڳاھَ
ايڏي سُکھ سچا ڏٽي، توھي کي جُڳاءِ
ميڙائي جي ماءِ، ڪانگُ لَوندو ڪَڏھِين.

وائي

گھٽو گھرجَن ماءُ، اَڄُ گھرجَن ماءُ
سجڻَ ساونڻ مِينهَ جئن
اوچي ماڙيءَ ڏئو ٻَري، ٻاھِر ڦُڙيءَ نڪاءُ
آءٌ پنھنجي پرينءَ کي لوڪان لِڪِي راءِ
ڪونجَ ڪُڪي، مورُ ڇِڪِي، ٻِپيھَل پِي پِي ڳاءِ
سَجڻُ آيو مون ڳِري، جِيئڻُ مون جُڳاءِ
ڪيرِ موھِيندو وَلھَو، ڏيئِي ٻانهَ ڳراءِ.

داستان ٽريو

١

اَڄُ پُڻ اُتَرَ پارَ ڏي ڪَڪَر ڪَيائِين
مُنڌائِيَن مِينهَن جي رُتِ نہ روڪيائِين
پَلَرُ پَلٽيائِين، سَنگھارَن سُکَ ٿئا.

٢

اَڄُ پُڻ اُتَرَ پارَ ڏي ڪَڪَريُون ڪاريُون
وَسي تو وَڏڦُڙو، ٺهڪَن ٽيون تاريُون
لَٽِين لُکَ لطيفُ چئي ڊِايون تاساريون
پِڄندي پَٽاريُون، وَري وَٿاڻين آئِيون.

٣

اَڄُ پُڻ اُتَرَ پارَ ڏي ڪَڪَر تو ڪَري
واحِدُ وائِڙِينَ. تي خالِقُ ڪَندَ پَري
پاساڙِئان پَري، سانگِ مَ وَڃن سُپرِين

٤

اَڄُ پُڻ اُتَرَ پارَ ڏي ڪَڪَر تو ڪَري
وَسِئو سي پَري، جي ڏڙَ ڏينهَن ڪانئِيا.

٥

اَڄُ پُڻ اُتَرَ پارَ ڏي ڪارا ڪَڪَر ڪيسَ
وِڄُون وَسڻَ آئِيُون ڪَري لالَ لبيسَ
پِرين جي پَرَديسَ، سي مونکي مِينهَن ميڙِيا.

٦

اَڄُ پُڻ اُتَرَ پارِ ڏي ڪَڪَرَ ڪِي چوٽِي
مُنڌائِتِي مِينهَن جي ڪِنوڻِ نہ ڪوٽِي
آءُ لالَنَ موٽِي، گھوريئا رُسَڻَ ڏِينهَڙا.

٧

اَڄُ پُڻ اُتَرَ پار ڏِي تو گجي ۽ گُڙي
وڄُڙِين وَراڪا ڪَيا، وڏي تيزَ تُڙي
وَسِي وَڏڦُڙِي، پَريا تَلَ تَرائِيُون.

٨

اَڄُ پُڻ اُتَرَ پارَ ڏي ڪَڪَر تو ڪَري
روضي پاس رَسُولَ جي پَلِٽئو پَٽ پَري
وِڄُن ساڻُ وَري، تہ سَنگھارَنِ سُکُ ٿئي.

٩

اَڄُ پُڻ اُتَرَ پارَ ڏِي ڪَڪَر ڪَيائِين

ماٿھو ڊيين= ماٿھن کي ڊئو ڪرائين. مانيين= مانين سان، ان سان. ميڙائي جو= وچڙيل سنگھارن کي ملائڻ جو. ماءِ= ھڪ جاءِ، ساڳي جاءِ. ڪانگ لوندو= ڪانگ واڌائي طور لوندو، واڌائي واري ٻولي ڪندو. ڪڏھين= ڪڏھين نہ ڪڏھين، ضرور ڪنھن وقت. وائي. ماءُ= اي امان! راءِ= رائينديس، ريجھائيندِيس. ڪير موھيندو= پيار سان پنھنجي ڪندو. ولھو= گھوٽ، ور، پتار. ڏيئي ٻانه ڳراءِ= ڳچيءَ وٽان ٻانھن ڏيئي. د-٣-١. اتر پار= اتر طرف (سنڌ ۾ ساونڻ جو مينھن گھٽو ڪري اتر- اوڀر طرفان ايندو آھي). رُت= موسم. پلر= مينھن جو پاڻي، پالار، پالھار. پلٽيائين= گھٽو وھايائين. سنگھارن= مال وارن. ٢. ٺھڪن ٽيون= ڪلن ٽيون (لفظي معنيٰ)، سايون ٿي لُڏن لُمڪن ٽيون. لُک= اُڄ ۽ اوس. ڊايون= پاڻي پي ڊئو ڪيائون. تاساريون= اڃايلون. پڄندي= وسندي مينھن ۾ پُسندي. ٣. ڪڪر تو ڪري (الف) ڪڪرن کي تو اپ ۾ آڻي، ڪڪرن کي تو ٺاھي. ڪندَ= وڏا تلاءَ. پاساڙئان= پاساڙن کان (پاساڙا= پٽن جا پاسا). ٤. ڏُڙ= وڏا ڦوڙ، وڏا ڏار ڏار ۽ ڇلھا. ڏينھن= سخت گرم ڏينھن. ڪانئيا= ساڙيا. ٥. ڪيس= ڪارا. لبيس= لباس. ٦. ڪوٽي= جيڪا ڪوٽ ڪري، گسائي ۽ نہ اچي، اچڻ جو وعدو پورو نہ ڪري. ٩. ڪيائين= ڌٽي تعاليٰ ڪيا.

Marfat.com

روضو پاڪَ رَسولَ جو ريجهي رَيائين
آٿي ڏِنائِين، عالَمِ آبُ اگُوندَرو.

١٠

ڪَڪَرَ پَسو اَيَ ۾ اُترانَ جي اَچَنِ
اَبرَ سَنديِ اوج ۾ وِڄون وَراڪا ڪَنِ
وَسِي وَڏَڦُڙَنِ، ساٽيهہُ سَپِ سُڪي ڪِئو.

١١

اُبُون، ڪَڪَرَ، ڪَيَرُون، اُترَ ڏي آهِينِ
جو آڳمُ ڪَري آئِيُون تہ مُند نہ مَٽائِينِ
مَٽان لوڪَ لَطيفُ چئي، گُوندَرَ گمائينِ
پَلَرُ پِيَارِينِ، اُجَنِ آبُ اگُوندَرو.

١٢

بَرَ وَٺا، ٿَر وٺا، پريُون ٿرايُون
پرِهَ جو پَٽَنِ تي ڪَنِ وِلوڙا وايُون
مَڱَڻَ پَريُنِ هَٽڙا سَنگهاريُون سايُون
ساري ڍُهَنِ سامُهيُون ٻولهايُون رايُون
ٻانهِيون ۽ ٻَايون، پَڪي سُونهن پانِهنجي.

١٣

بَرَ وَٺا، ٿَرَ وَٺا، وَٺو جيسَرَميرُ
آڳمَ ڪري آئِيُون پاڙُر پَري پيرَ
لاٿائُون لطيفُ چئي وانڍين مٿان ويرَ
سُرهَا ڪِئائُون سيرَ، سَرهيون سَنگهَاريون ٿِيُون.

١٤

بَرَ وَٺا، ٿَرَ وَٺا، وٺي ڪَڇَ ڪِنارَ
پُوجاڙيءَ پَٽَنِ تي ڏِسُ نايائون نارَ
سَٻاجهي سَتارَ، لاٿا ڏُرتَ ڏيهہَ تان.

١٥

حُڪمُ ٿِيو بادَلَ کي تہ سارنگَ ساٿَ ڪَڄِنِ
وِڄُون وَسَڻَ آئِيُون ٺَهِ ٺَهِ مِينهَن ٺَمَنِ
جَنِ مَهانگي مَيڙِيو سي. تا هَٽَ هَٽَنِ
پَنجن مان پندرهن ٿِئا، ائين تا وَرَق وَرَنِ
ڏُڪاريا ڏيهَ مان مُوذِي سَپ مَرِنِ
مِينهيون پاڻَ مَراديون ٿِڌا ٿر چَرَنِ
وهُڪي جَنِ ورَهيه ٿِئا، مونئو سي مِڙَنِ
وَري وَڏيءَ وَسَ جون ڪِيون ڳالهيون ڳِنوارَنِ
سَيِدُ چَئي سِپِنِ، آهي توهَ تُنهِنجو آسَرو.

١٦

واڳِئا جي وَجهَ سِين، رُبُ نہ سُجاڻَنِ
ميڙيان ميڙيان ڪَنِ، اِيءَ ميڙَ مُهندِين ڪَڏهِين.

ريجي= رجائي. ريائين= پوريءَ طرح پريائين. عالم= عالم ۾، جهان کي. اگوندرو= بي غمو، خوشيءَ وارو. ١١. اُبون= ٻاڦ جهڙا ڪڪر. ڪيرون= هڪ ٻئي پويان قطارون ۽ سنگهرُون. مند نہ مٽائين= ضرور وسن، وسڻ جي مند نہ مٽائين گمائين= گنوائين، لاهين، ختم ڪن. آب اگوندرو= صاف سنو پاڻي جنهن ۾ ڪو ميل نہ هجي. ١٢. وَٺا= وسيا، وُٺا. ترايون= تانگهيون ڪڍون، ويڪرا تانگها تلاء. وِلوڙا= ڏڏ يا ڪير جا ولوڙا. ڪن ولوڙا وايون= ولوڙا وايون پيا ڪن، ولوڙا آواز پيا ڪن، ولوڙن جا آواز پيا اچن. سنگهاريون= مال واريون. ساري ڍهن= سنپاري ڍهن (تہ جئن کا ڳئون ڍهڻ کان سواءِ رهجي نہ وڃي). سامهيون= سامهون ايندي ئي (جڏهن جهنگ چري، وٿاڻ تي اچن پيون). ٻولهايون رايون= ڳئن جا ٻہ قسم. (رنگ جي لحاظ سان). ٻانهيون= خدمتگار. ٻايون= سانٽُون. ١٣. جيسر مير= جيسلمير. آگم ڪري= گرمي گهٽ ۽ مٿان ڪڪر ڪري. آئيون= ڪنوٽيون ٿيون، وڄڙيون آيون. وانڍ (جمع) وانڍيون= اصل ماڳ مڪان يا ڳوٺ کان ڪجهہ مفاصلي تي ٻاهر، مال جي سنڀَي خاطر، عارضي رهائش لاءِ اڏيل جهوپڙا. وانڍي= (ج) وانڍيون= اڪيليون (جن جا ور ٻاهر پورهيي لاءِ ويل ۽ پاڻ اڪيليون). سير= اچڻ وڃڻ جا گس ۽ پيچرا. سرهيون ٿيون= خوش ٿيون. سنگهاريون= مال واريون. ١٤. ڪڇ ڪنار= ڪڇ جي ڪنار، ڪڇ ملڪ جي سرحد واري وٽ. پوجاڙي= پوجاڙيءَ جو، پوئين پهر. نايائون= ڪڪرن ۽ وڄن نايا، پلٽيا. نار= پاڻيءَ جا نارا. ١٥. ساٿ ڪجن= مينهن لاءِ (ڪڪرن، گوڙن، ڪنوٽين وڏ ڦڙن واڪن جون) رنگ رونقون ڪجن. مهانگي= مهانگي لاءِ، سهانگو خريد ڪري پوءِ مهانگو ڪري وڪڻڻ لاءِ. ١٦. واڳِئا= ڳنديا، واسطيدار ٿيا، هريا. وجه= وجه معاش، ملندڙ وظيفو، ملندڙ مال ۽ پئسا. مُهندين= مارينديِن.

Marfat.com

١٧

بِرهَ منجهارا بوندَ، اچي جي عالَمَ کي
تہ 'هَي هَي' بانگَ هُوندَ، بي ٻولي ٻُجهڻ ڪانہ ڪا.

وائي

اکِيان ميگهہ، مَلارَ، صُورَتَ تُنهنجي سَڀُ جَڳُ موهيو
سَجِلو فِيلَ فِي الحالُ ڪِئو، پَسي مُطلبَ نُورَ نروارَ
جاپڻ وَقتَ وَريامَ جي، ڪِريا ڪُنگرا ڪوٽ ڪُفارَ
آڳي آسمانڻ جو۔ توکي ڪارئو سَيرُ سَتارَ
"وَلَسوفَ يُعطِيڪَ رَبُڪَ فَترَضيٰ"، توسين قادِرَ ڪِئا قرارَ
اَکَنڊِئا جي اَبرَ کي، سي سَرهَا ٿِئا سَنگهارَ
موڪَل تي مِينهن کي دوستَ هَتان دِلدارَ
آهِن ڪَرَمَ ڪَرِيمَ جا اَحمدَ سائِ اَپارَ.

داستان چوٿون

١

سارنگُ سِينگاري، وڄُون وَسڻَ آئِيُون
مونکي ڪنوڻ خوش ڪيو جا ڪَکَرَ ۾ ڪاري
جُهڙِنِ جُهونگاري، لاٿُم ڪَٿُ قُلوب تان.

٢

آگمجِي آئيُون، اُتران ڪَري اُورِ
جي پرين هُتَڙا ڏُور، سي مونکي مينهَن ميڙيا

٣

سارنگُ سِينگاري، وڄُون وَسڻَ آئِيُون
اُجِئا لَکَ لطِيفُ چَئي پَلرُ پياري
وِڄُڙين واري، ڪَعبي تي ڪَرَ نائِيا.

٤

مَڪي ڪان تِي موٽِيُون اُنيون تي عرفاتَ
روضي پاڪَ رَسولَ جي ريجهہ ڪَيائون راتَ
وڄُڙِيُون پرِياتِ، موٽِي مِصرِ آئِيُون.

٥

روضي تان رَسُول جي وڄُڙين ڪِئو وارو
پَرِياتُون پيرَ پَئي نَظرَ سِين نارو
هادِيَ پَرِ حُڪمَ سِين هر ٿڙ تاسِيارو
نِرمل نِظارو، پِيہ پَسايو پانهِنجو.

٦

واهُندَ-ئان وِڄُ تِي، گُڙيو ڏُونہ گنباتَ
ڪُنديون ڪاهي ڪَسِ ڪَريو، وَڄُون ڪَريو واتَ
سَنگهارَنِ سُکِ ٿِئا لَٿي اَڄَ اَساتَ
جُهڙِ ڦُٽِ ڏيئِي جهاتِ، پُسائِيندو پَٽِيُون.

١٧. بره= وِره، درد، فراق. بوند= مينهن جي سنهڙي بوندار. تہ 'هي هي' بانگ هوندَ= تہ هوند جهان ۾ 'هئي هئي' جي وائي هجي ها. بي ٻولي ٻجهن ڪا نہ ڪا= ٻي ڪا ٻولي ماڻهو ڄاڻن ئي ڪانہ ڪا (اها ئي هڪ 'هئي هئي' واري ٻولي هُجين ها). وائي. هي وائي جناب نبي ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم جي شان ۾ 'ابرِ رحمت' هجڻ جي اعتبار سان. اکيان= اکيون. اکين ۾ (مَحبوب جي). پسي مطلب= حضور جن جي ڏاڏي عبدالمطلب جي چمڪندڙ پيشاني ڏسي، 'فيل' نالي هڪ ڪاهن سجدو ڪيو (تہ هن جي پُٺيءَ مان نور وارو نبي پيدا ٿيندو). ڪُنگرا= ايران جي شهنشاه جي ڪوٽ جا ڪنگرا ڪريا. ڪارئو= ڪرايو. سير= معراج وقت سير. وَلَسوف يُعطيڪَ- الخ= قرآن شريف جي سوره 'الضحيٰ' جي آيت نمبر (٥)= 'سگهوئي تنهنجو رب توکي ڏيندو ۽ تون خوش ٿيندين'. ابر کي= جهڙ کي. سنگهار= مالدار. احمد پاڻ سڳورن (صلي الله عليه وآله وسلم) جو پيو نالو. د۴-۱. وڄون سارنگ کي سينگاري وسڻ آيون. سارنگ= ساونڻ واري مينهن جي مند جا ڪکر ۾ ڪاري= جيڪا ڪاري ڪکر ۾ آهي. جهونگاري= هَلڪيون هَلڪيون گوڙيون ڪري (مينهن وسائي). ٢. اور= تِک ۽ تيزي. ٣. سارنگُ سينگاري= سارنگ (ساونڻ واري مينهن جي مند) کي سينگاري. پَلرُ (پالار، پالهار)= مينهن جو تازو پاڻي. پياري= سارنگ (فاعل) ٿو پياري. واري= ورائي، وري. ڪر نائيا= ڪَکرن جا ڪَرَ ناتا. ڪر= چوٽيون. ٤. ريجهہ ڪيائون= ريجهي خوش ٿي گهڻو وسيون. ٥. وارو= وري وري وسڻ. پيِر پَئي= گهُمرا ڏيئي، گهمرا ڪري. تاسيارو= اجايل. ٦. واهُنڊئان= واهُند (ماڳ) واري طرف کان، اتران. ڏونہ گنبات= گنبات ڏانهن (گنبات جو قلعو، گنب مٽي جي قلعي وارو ماڳ، پٽ شاه کان اوير ويجهو اوير ۽ ٽنڊي آدم ڏانهن ويندڙ رستي جي اتر طرف هو. (راقم قلعي جي گنب وارين پٽين جا ڪنبر ڏٺا هئا). ڪُنديون= مينهيون. ڪس ڪريو= ڪس سان ڪريو، چن مان ڪيي مٽي ڪنڌيءَ تي ڪريو. وَڄون= ننديون پاڏيون. ڪريو وات= گس سان ڪريو، پري ڪاهي وڃو. ڏيئي جهات= جهٽڪو ڏيئي، اوهيرو ڪري. پٽيون= زمين جون پٽيون، گهڻو ملڪ.

Marfat.com

٧

سارَنگَ کي سَعيو، توکي سَعيو نہ ٿئي
گَڙي تو گنباٽَ ڀِرِ، آيو ڪِين آيو
مَتان اِيئن پانيو، تہ بادلَ وَسِي بَسِ ڪِي.

٨

وِڄون وَسڻ آئيُون سارنگُ سينگاري
بَرسِي پٽاري، پريائين پَٽَ پُراڻَ جا.

٩

پِري پَٽَ تي آئيو، سارنگُ سَهجَ منجَها
ڪِڙِيُون ڪنٺهارَ جِٿَن وِڄُون اُتَر واءِ
سَرَ سُڪا سَبز ٿيا، ڍامڻَ ڍِبَ ڪَيا
پَهِري پَٽنِئا، پَريائين ڪُنَ ڪِراڙَ جا.

١٠

گنگوجِي- ٺان گوڙ تي، ڪَهيو ڪاهُوجِيءَ ڏانهَ
وُٺو مينهُ وَڏَڦُڙو ڇُري پَريائين چاهَ
ڏيئي پٽَنِ پاهَ، پَريائين ڪُنَ ڪِراڙَ جا.

١١

پَريائِين ڪُنَ ڪراڙَ جا، وَٺو وارياسو
گُوٽيتيءَ ڪنوَڻَ جو چڳو چَوماسو
ماڪاٽِيءَ ٿان موٺيو ڏيئي پَهيءَ پاسو
خالقَ ڪِئو خاصو، ڇيهو چُڪيءَ ڪَندِيين.

١٢

ڇيهو چُڪِيءَ ڪَنديين، ڪٺائين گڙنگَ تي گُلَ
هڏا ڪُنِئان هَليو پَري ٽَرايُون ٽَلَ
آنديِين آبَ اُڇَلَ، مَٿي باغ بَهاريو.

١٣

ڍَٽِ ڍُري پَٽ پيئيُون، آيُون عُمَرڪوٽ
پُساياٿُون پَلَرَ سِين سُڪا پَٽَ جي سوٽ
ڇِٽِنچِلَ ڏيئي چوٽ، سامارو سَرِ ڪِئو.

١٤

ڍَٽِ ڍُري پَٽ پيئيُون، آيون ڪاهي ڪاماري
وَٺا پَٽَ پُراڻِ جا، وَٺيون ساماري
ڪَکَر ڀِر ڪارِي، پَسو وِڄُڙِيَن ويسَ ڪِئا.

١٥

ڍَٽِ ڍُري پَٽ پيئيُون، ٿِيا وَلهارين وِيءَ
شمسُ قَمَرُ نہ پاڙِيان سيڻَن جيءَ شَبيهَ
جي جانِي اَندرِ جِيءَ، سيَ ڀَرِين پيهي گهَرِ آئِيا.

١٦

ڍَٽ ڍُري پَٽ پيئيُون، آيُون اَبُوءَ جَهلَ

٧. گنباٽ ڀر= گنباٽ طرف. آيو ڪين آيو= جاڻ تہ آيو. بس ڪي= برسات ختم ڪئي. ٨. برسي پٽاري= پٽاري ماڳ تي وسي. پُراڻ جا پٽ= پُراڻ درياء واري وهڪري وارا پٽ. پُراڻ (عام مؤنث طور استعمال ٿيندڙ)= سنڌو ندي جو اڳيون وهڪرو جيڪو نواب شاه ۽ سڪرنڊ جي وچ ڏاري اوڀر- ڏکڻ طرف ڦريو ۽ (موجوده وقت جي نواب شاه، سنجهوري، ميرپورخاص ۽ ڏگهڙي تعلقن مان وهندي، 'جهڏي' ۽ نئين ڪوٽ کان هيٺ ڏکڻ طرف پٽاري وٽان وڃي ڍوري ناري سان گڏيو). ٩. پري= راضي ٿي. سهج منجها= چاهه ۽ ذوق مان. ڪڙيون= چمڪيون. ڪنٺهار جٿن= ڪنٺهار جي گلن وارو رنگ ڪري. اتر واءِ= اتر واري واء لڳڻ سان. ڍامڻ= گاهه جو نالو. پهري= پَڪڙي، هَلي چَلي. ١٠. گنگوجي-ٺان= 'گنگوجي' ماڳ کان. ڪهيو= هليو (مينهن). ڪاهوجي= ماڳ جو نالو. چاهه= وڏا اونهان ڏر، کوهه. ڏيئي پٽن پاهه= پٽن کي پاهه ڏيئي، پٽن کي ڌوئي صاف ڪري. ١١. ڪُن ڪراڙ جا= ڪِراڙ ڍنڍ جا اونهان پاسا. وارياسو= ڪنهن پٽ يا پاسي جو نالو. ڪُونڻ= ڪُنڊ. ڪوٽيتي- ڪوڻ واري، ڪُنڊائتي، اتر جي ڪنڊ واري. ماڪاٽي= ماڳ جو نالو. پَهي. ماڳ جو نالو. ڇيهو- گاهه جو نالو. چُڪي= ماڳ جو نالو. ١٢. گڙنگ= ماڳ جو نالو. گُل ڪٺائين= وڏي وس ڪري گاهه ۽ گل ڪيائين. هڏا ڪنئان= هَڏا ڪُٺ يا هڏا ڪُني ماڳ کان. ٽل= وڏيون هيٺاهيون ايراضيون. باغ= ماڳ جو نالو. ١٣. ڍٽ ڍري= ڍٽ واري پاسي کان ڍُري، آهستي آهستي وڌي پٽ پيئيون= 'پَٽ' واري پاڳي تي وسيون (وڄون). پلر= پالار، مينهن جو پاڻي. سوٽ= سُڪل ۽ سخت. ڇٽنچل= (سهٽي صفت) سهٽي (سارنگ). ڏيئي چوٽ= چوٽ ڏيئي، وڏي سَٽ ڏيئي. سامارو= ساماري وارو پاڳو. سر ڪئو- سڄو مينهن سان ڍڪيو، سڄي کي مينهن هيٺ آندو. ١٤. ڪاماري= ڪاماري تي. ڪامارو= مشهور ماڳ جو نالو. ويس ڪيا- رنگا رنگي تجلا ڪيا. ١٥. ولهار= نشيب واري ايراضي (جنهن ۾ مينهن جو پاڻي بيهي). شمس قمر= سج چنڊ. پاڙيان برابر ڪريان. سيڻن جي شبيه= سڄڻن (محبوبن) جي صورت سان. پيهي= اندر گهڙي. ١٦. اَبُوء جهل= ابو جبل لڳ.

Marfat.com

پيئُون پارڪَرَ تي، ڪَري آبَ اُڇَلَ
ٿرائُون ۽ ٿَلَ، سَڀ پَريائُون سِڪَ سِين.

١٧

ڏَٿ ڏُرِي پَٽ پيئُون، وِڄُون ويسَ ڪَري
مينهَن وَسِي مُلڪَ جا ڇَڏِيا ٿَلَ ڀَري
قادِرَ ڪَرَم ڪَري، سُڪا پَٽَ ساوا ڪَيا.

١٨

ڏَٿ ڏُرِي پَٽِ پيئُون، پاسي پارڪَرَ
سَڀَ پَريائُون سَرَ، پَلَرَ جي پالوٺ سِين.

١٩

اُچِي اُڇَ اُڪتِيُون، ڪِئائون پُرِ پُراڻَ
وَسي وِچِڙِيَن ڪاڻَ، لاٽِي ڪَڇَ وَٺَنَ تان.

٢٠

ڏيئِي ريڄُ راڻڪَ ڪي، ڪيائِين لُوتِڙِيءَ تي لَلُ
ڏلهي ڇِڏيائين ڏڙهہ ڪي، پَڌري پريائين پَلُ
آڌئِين آبَ اُڇَلَ، موڪَلَ تِي مِينهَن ڪي.

٢١

موتِي ماندائَن جي جُڙِي ڪَيائين جوڙَ
وِڄُون وَسَڻَ آئِيُون، ٻَهِ ٻَهِ ٻَنَدِين ٻوڙَ
اَنَ جا عالَمَ ۾ خاوند ڪِئا ڪوڙَ
سارنگَ لاٽِي سوڙَ، سانڍهِ سَهائو ٿيو.

٢٢

موتِي ماندائَن جي پِري ڪَئائين پيچَ
وِڄون وَسڻَ آئيُون، سارنگُ چڙهيو سيڄَ
تِنه نُوٽِيُون سَڀِ نوازيُون، ڏَنِ ڏيئي ڏيڄ
ٻيڄَ ڳَٽِي پَٽِ هَلِيا هاري منجهان هيڄَ
راضِي منجهان ريجَ، عالَم سَڀُ آبادُ ٿئو.

٢٣

موتِي ماندائَن جي واري ڪِئائِين وارَ
وِڄُون وَسَڻَ آئِيُون چوڏَسِيين چوڌارَ
ڪي اُئيون استنبول تي، ڪَن مَٿِئو مَغرِبَ پارَ
ڪي چَمَڪَن چِينَ تي، ڪي لَهَن سَمَرقند سارَ
ڪي رَمِي وييُون رُومَ تي، ڪي ڪابُلِ، ڪي قندارَ
ڪي دِلِي، ڪي دَکَن، ڪي گَڙَن مَٿي گِرنارَ
ڪي جُنبيُون جيسَرَ ميرَ ڏي، ڪي بيڪانيرِ بڪارَ
ڪي پُريون پنجاب ڏي، ڪي هَلنِ مَٿي هالارَ
ڪَنِي ڀُڄُ ڀڄائيو، ڪَنِي ڏَٿَ تي ڏارَ
ڪَن اُچِي عُمَرڪوٽ تان وَسَايا وَلهارَ
سائِين سَدائين ڪَرِين مَٿي سنڌُ سُڪَارَ
دوستَ مِناَ دِلدار، عالَمُ سَڀُ آبادُ ڪَرِين.

وائي

آئِي مُنَدَ مَلارَ،

آءُ ڪُنهَنبا ڪنديَسِ ڪپڙا

وَسَڻَ جا ويسَ ڪئا، اُڄُ مُنهنجي يارَ
لَتِي ڪَسُ قُلُوبَ ٿان، تاڙِي ڪِي ٿوارَ
اُتران تي آئيو ڪَڪَرُ ڪارونيار
روضِي پاسِ رَسُولَ جي اُنو آبُ اپارَ
ٿَرَ ٻَرَ وِڄُون وَنيون، سرها ٿيا سنگهارَ.

❖

پارڪر= ايراضيءَ جو نالو. ١٩. اڇ= اڇ تي (اڇ هڪ ماڳ جو نالو ننڍي باگي طرف). اڪتيون= نڪتيون، پهتيون. ڪئائون پر پُراڻ= پُراڻ جي ڊوري ڪي پاڻيءَ سان پريائون. ڪاڻ لاٽي= ميار لاٽي (ڪڇ جي وٽن ڪي سائو ڪيائون). ٢٠. راڻڪ، لوتڙي، ڏڙهہ ۽ پڌريو ماڳن جا نالا. ڏلهي ڇڏيائين= پري ڇڏيائين. پَل= گهڻو پاڻي. ٢١. جڙي ڪئائين جوڙ= ناهي جوڙي سهڻي سٺاء ڪيائين. ٻنڌين ٻوڙ= 'ٻنن' ڪي، وڏن 'ٻنڌن' ڪي ٻوڙيندڙ. ڪوڙ= ڊِگ. سوڙ، سوڙهہ= گهُٽ، تڪليف. ٢٢. نوٽيون= نمنديون، هيناهيون. ڏنا= مٺاهيون. منجهان هيج= وڏي خوشيءَ مان. وائي. ڪنهبا= ڳاڙها، رنگين سهٽا، ڪنهنبي رنگ جا. منهنجي يار= (الف) منهنجي مالڪ، منهنجي سائين (ب) منهنجي سانوڻ. تاڙي= تاڙي پڪي.

Marfat.com

شاهہ جي رسالي جو ڪلام

Marfat.com

Marfat.com

سُر ڪيڏارو*

ڪيڏارو معنيٰ جنگ، ۽ سر ڪيڏاري جو مکيه موضوع به ڪربلا جي واقعي واري وڏي جنگ آهي جنهن ۾ امام عالي مقام ۽ سندس سورهيه ساٿين شهادت ماڻي. "حسن مير حسين جي سٽي جنگ جهان".

هن سر جي بيتن ۾، شهادت لاءِ امام عالي مقام جي پڪي پختي عزم ۽ سندس صبر ۽ سورهيائي جا پيرائتا پار ڏنل آهن ۽ پڻ شهادت تي غم ۽ الم جو اظهار آهي. تصوف جي روحاني رمز ۾ "ڪربلا جي قضيي" کي الاهي اسرار جو اعليٰ درجو ڏنل آهي، جنهن موجب خالق مالڪ پاڻ ٿو پنهنجن پيارن کي کهائي ۽ آزمائي.

دوست کهائي دادلا ٿو محب مارائي
خاصَ خليلن کي سختيون سهائي
الله الصمد بي نياز سا ڪري جا چاهي
اِنهين ۾ آهي، ڪا اونهين ڳالهه اسرار جي.

داستان پهريون

١

ڏنو محرمُ ماهُ، سُونڪو شهزادَنِ ٿئو
چائي هيڪُ اللهُ، پاڻَ وَٽنديون جو ڪَري.

٢

ڏنو محرمُ ماهُ، سُونڪو شهزادَنِ ٿِئو
مَڪي مَدِيني ماڻُهوئين رُنو مَٿي راهَ
تِنهِ واحِدَ کي واهُ، جو حُڪمُ هِهڙائِي ڪَري.

٣

محرم موٽِي آئِيو، آيا تان نه اِمامَ
مَدِيني جا ڄامَ، موليٰ مون ڪي ميڙئين.

٤

مِير مَدِينئان نِڪَري، ڏيرا ڏناٿون
ڳانيءَ پاٽيءَ ڳاهَ ڪي ماڙهُو مُڪاٿون
چڙهندي چيائون، ٽِيندِي ويڙهَ وَڏاندَري.

٥

مِيرَ مَدِينئان نِڪَري رِڙها مَٿي رَندَ
گهوڙا ٿَنِ گهوٽَنِ جا، پُرِيا مٿي پَنڌ
جِتي رَهَنِ راتِڙِي سي سُونهارا هنڌ
کُلها ڪَرنگهَرَ ڪَنڌ، جُهرَنِ جهونجهارَنِ جا.

٦

مِيرَ مَدِينئان نِڪَري، آيا نه موٽِي
ڪارا رڱ ڪَپڙا ادا نيروٽي
آءٌ تِنه لئي لُوٽِي، جئن مِيرَ مُسافِرَ مارِئا.

٧

سَختِي شهادَتَ جِي مڙوئِي مَلارَ
ڏرو ناهِ يَزِيدَ جو، اِيءُ عشقَ جو آثارُ
ڪُسَڻَ جو قرارُ، اَصلِ امامَن سِينَ.

٨

سَختِي شهادَتَ جِي مَلارُ مڙوئِي
ڏرو ناهِ يَزِيدَ جو، آثارُ اُهوئِي
ڪُسَڻُ هو ڪوئِي، اَصلِ امامَن کي.

٩

سَختِي شَهادَتَ جِي، سُڻُ شادِيءَ جو ڏِينهُ
ڏرو ناهِ يَزِيدَ جو، اِيءُ نِسورو نِيهُ
محبتَ اُنو مِينهُ، عليءَ جي اولاد تي.

١٠

سَختِي شَهادَتَ جِي نِسوروئِي نازُ
ڪي رندَ پَرورَڻِ رازُ، قضِيي ڪَربلاءَ جو.

* [رسالي جي عام مشهور بمبئي ڇاپي ۽ ٻين گهڻن رسالن ۾ 'سر ڪيڏاري' هيٺ جملي ڇهه داستان ڏنل آهن. موجوده تحقيق دوران وڌيڪ ١٤ بيت ۽ ٣ وايون دستياب ٿيون جن کي 'داستان ستين' هيٺ رکيو ويو آهي. اهو داستان هڪ نئون اضافو آهي جيڪو هن تحقيق ذريعي پهريون ڀيرو شامل ڪيو ويو آهي.]

د-١-١. سونڪو= اُلڪو. ٤. ڏيرا ڏناٿون= منزل ڪيائون. مڪائون= موڪليائون. ٥. رند= راهه. ٦. لوٽي- لهسجي ڪاري ٿي. ٧. ملار= ملاري جي مند. آثار= اثر. ٩. محبت اُنو مينه= محبت جو مينهن وٺو.

Marfat.com

١١

قِصيو ڪَربلا جو مِڙوئِي مَلارُ
ڳالهَہ سَچيائِي ڳُجهَہ جي، اِلاهِي اِسرارُ
مالڪُ ٿيو مختارُ، پَنهنجَنِ جُون پَرڪُون لَهي.

وائي

مينديِ لاوَڻ ڏي لال، جِيوين شاھ مينديِ لاوَڻ ڏي
جيوين قاسم شاھ سيج وِڇاوَڻ ڏي
مينديِ تيڏِي رَنگ رَنگيلِي، چوٽا لال گُلال
ما پِيو ڏِٺِڙِئي سِهرا قَبَر نِماٽيدي نال.

داستان ٻيو

١

جهيڙو لاهِي يَزِيدَ، عَليءَ جي اولادَ سِين
ڪانَہ پَسَندين عِيدَ، هُوندي جا حسينَ سين.

٢

جَنِي جهيڙيو اڄ، عَلِيءَ جي اولادَ سِين
پَئِي تَنِي جي پَڄُ، جي جَماعَتِي يَزِيدَ جا.

٣

جَنِي جهيڙيو ڪالَ، عَلِيءَ جي اولادَ سِين
هَئِي تِنِي جي حالَ، جي جَماعِتي يَزِيدَ جا.

٤

ڪِلِي وِيرَ ڪَنُڪَ ۾، هَئِي جي حَسَنُ هوءِ
پِيڙو پَنهنجي پاءَ تي هوندَ پَتنگَ جِئن پوءِ
آهي ڪيرُ ٻِئو، جو ڪَري هَلانِ مِير حُسين تي.

٥

ڪِلِي وِيرَ ڪَنُڪَ ۾ سائُو سَڀ نہ هُونِ
پِڙ تي سيئِي پُونِ، مونَڻُ جَنِي ميهِٽُو.

٦

ڪِلِي وِيرَ ڪَنُڪَ ۾، پاڪَرَ جو پائِي
اَڄَان اُنِ ڪِي جِيَڻَ جو آسانگو آهَيِ
سُورهيہُ سو چائِي، جو رُڳوئِي رِڻِ چڙهي

٧

حَسَنُ ناهِ حُسينَ وَٽِ، نہ ٻيلِي نہ ٻانهُون
ساٿيهُہ شهزادَنِ جو، آهي آڳاهُون
يَزِيدُ جُلاهُون، تيلانہ ڪَري تو ٽَڪِرِيُون.

٨

حسنَ مِيرَ حُسينَ جِي سُئِي جَنگَ جَهان
اَڏاٽا اُورِ ڪَري ڪارين پَڪِين ڪان
پِيءُ ڏاڏاٽا پاڻَ، سَيِدُ سَڀَ مَلهائِيا.

٩

حَسَنَ مِيرَ حُسينَ ڪِي رُنو تِنِ تولَنِ
گهَرِ ماٽهِنِ جهنگ مِرُن اَيِنِ ۾ مَلڪَنِ
پَڪِينِ پاڻُ پَڇاڙِئو تہ لڌيو هوٿ وَجِنِ
اَللہ شهزادَنِ، سوپون ڏِيين سَچا ڏَٽِي.

١٠

حَسَنَ مِيرَ حُسينَ جو جَنِ نہ هِنيَڙِي جارُ
خالِقُ رَبُ جَبارُ، ڪِينَ مَرهِيندَو تَن ڪِي.

١١

پاوَنگَ اُيو پِڙَ ۾ هَٿِي هَزارِي هولُ
جَنهورَ ۾ جَڙاءَ سِين ڪامِلَ سِرِ ڪنگولُ
رَتو رَٿَ رتولُ، مولَهيو مِيرَ حُسينَ جو.

وائي

داغ سِيني پَر غم ڪا هي،
ماتم ڪاهي،
قاسم ڪا،
جَهندا جُهلِئا خبر نہ آئِي،
سوز ڪرو شاھ حُسين ڪا.

١١. قضيو= واقعو. الاهي اسرار= الاهي راز. وائي. سهرا= موڙ. د-٢-٢. جهيڙيو= جهيڙو ڪيو. پئي تني جي= تن جي پران. ٤. ڪلي وير= جنگ وقت. ٥. سائو= جيڪي صبر ۽ همت سان سر ڏين. ٦. پاڪر= ٻانهن واري وڏي زرھ. اهي آسانگو= آسرو. چائي= چوائي. رڻ چڙهي= جنگ ۾ جُنبي وجي. ٨. اور ڪري= تڪا تيزيءَ سان. ڪارين پڪين ڪانَ= اهي ڪانَ جن جي پاسن وارا پک (ڪنپ) ڪارا آهن. ١٠. جار= وڍ، ڏک. ١١. پاونگ= پهلوان.

Marfat.com

داستان ٽريو

١

ڪُوپا ڪِلي ڪوڏِيَا راوتَ ڪِينَ رَهَنِ
سائُوئَنِ سِرَ فِدا ڪَيا اڳيان اِمامَنِ
يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ، ڪَرُ اِهوئِي ڪَنِ
حُورُون هارَ ٻَڌَنِ، سِهرا شَهِيدَنِ ڪَي.

٢

ڪوپا ڪِلي ڪوڏِيَا، سائُو سِلَحدارَ
هِڪُ پائِرَ ٻيا پائِتيا ٽِئان جاني جِگرَ يارَ
آرَڻَ ۾ احسانُ چَئي صُوبا هُئا سَردارَ
حُورُنِ ٻَڌا هارَ، سِهرا شَهِيدَنِ ڪَي.

٣

ڪامِلَ ڪَرَبلا ۾ اَهَلِ بَيتَ آيا
ماري مِصرِيَنَ سين تن ڪُوفِي ڪنبايا
سچ ڪي ٻِيبِيءَ جايا، اِهَڙا سُورهيہ سُپِرين.

٤

ڪامِلَ ڪَرَبلا ۾ آيا سَيدَ شيرَ
سچُ لَهِي سانجهِي ٽِي مُنهَ اونداهِي ميرَ
هَٽَنِ هاتِڪَنِ ڪَي، پانوَ پَري پير
ماري مصرِيِنَ سين ڏُونڊَ ڪَيائُون ڍير
دَهلِئا اُتِ دِلِيرَ، پَسِي حَملو مِيرَ حُسين جو.

٥

ڪامِلَ ڪَرَبلا ۾ آيا جُنگَ جُوانَ
ڏُرتي ڏُٻِي لَرزي ٿُرٿِلِئا آسمانَ
ڪَرَهِ هُئِي ڪانہَ، هو نِظارو نِيہَ جو.

٦

ڪامِلَ ڪَرَبلا ۾ مَرڪِي آيا مِيرَ
وڙهِي وِيرِيَنَ سامُهان ٽِڪا هَنيائُون ٽِيرَ
هُئِي اِيئين تقدِيرَ، اَصُلِ اِمامَنَ سِين.

٧

ڪامِلَ ڪَرَبلا ۾ آيا پاڻَ امامَ
ماري مِصرِيِنَ سين ڪَيائُون ڪمامَ
ڪَپيائون ڪُوفِينَ جا اُتي اِزدِحامَ
ڪاڙهو ٽيو قيامَ، حادِثو حُسينَ جو.

٨

ڪَرَبلا جي پِڙَ ۾ پاڻَ آيا پيهِي
پَہَ ڪَيائُون پاڻَ ۾ مُقابِلِ وِيهِي
قَضا هِيءَ ڪيهِي، هئي هئي ٽِي حسين سِين.

٩

دوستَ ڪُهائي دادَلا مُحِبَ مارائي
خاصَ خَلِيلَنِ ڪي سَختيون سَهائي
اَللهُ الصَمَدُ بي نِيازُ سا ڪَري جا چاهي
اِنهِين ۾ آهي، ڪا اُونهِين ڳالهہ اِسرارَ جي.

١٠

ڪانڌَ ڪَلارين ڪَپِڙين، وَرَ وَناهيون آءُ
جتِ سانگِين جي سَٽَ وَهي اُتِ وِڪَ وِڌَندي پاءِ
تان تان پَٺُ مَ لاهِ، جان جان نُونڌين نہ چڙهِين.

١١

جِهمَنديُون اَچَنِ، جهوليون جهُونجهارَنِ جيون
پايو ٻِڪَ ٻُهارَ جا اَن جون وَهُون واڪا ڪَنِ
پِٽئو پارَ ڪَڍَنِ، رِڻُ گَجِئو راڙو ٿِئو.

د-٣-١. ڪوپا= بهادر. ٢. ڪلي ڪوڏيا= جنگ جا جوان. راوت= شهزادا. سائو= صبر ۽ همت سان موت کي منهن ڏيندڙ. يجاهدون في سبيل الله= الله ڪارڻ جهاد ٿا ڪن. ٢. سلحدار= هٿيار پاتل. آرڻ= جنگ. احسان چئي= شاعر احسان فقير لانگاهہ چئي. ٣. مصرين سين= ترارين سان. ٤. هاتڪن ڪي= جنگ ڪندڙ هوشيارن کي. دهلئا= ڏنا. ٥. لرزي= ڇُري ٿرٿلئا= ٿرٿلي ۾ پيا. ڪرهہ= ڪراهت ڪاوڙ. ٧. ڪمام= ذرا ذرا. ازدحام= ڍير. ٩. الله الصمد= الله بي پرواهہ. اونهين ڳالهہ= وڏي راز واري ڳالهہ. ١٠. ڪلارين= ڪلر مثل ڪارن ڪپڙن سان. وناهيون آءُ= وناهہ ڪيو آءُ، گهوٽ ٿيو آءُ. سانگين جي= ترارين جي. نوڏين چڙهڻ= ڏڙ ۾ سسي ڏار ٿيڻ. ١١. جهمنديون اچن= رت مان ٽمنديون اچن. جهوليون جن جهولين ۾ شهيدن جا سِر ڪٽي پيا اچن. وهون= زالون. رڻ گجئو= جنگ جو ميدان تتو.

Marfat.com

١٢

ڏِٺو ڪالهہ ڪَنهِين، جونجهارڪو جهڳڙو
هاٿِين هَڏَ مُڃائِيا، ريلي رَتَ نَئِين
يانئِين سا سَنئِين، ڄِتان جيءَ جوکو ٿئي.

١٣

يَڳو آن نہ ڇوان، جي ماريو تان وِسَهان
ڪانڌَ مُنهَ ۾ ڏَڪڙا سيڪيندي سُنهان
ٽِپڻُ لَڳَ مَران، جي هُونسِ پَٽِ ۾.

١٤

آيا اُجارِين، ٿَنڪَ ٽَراريون تيوَرا
سانگيون سائُن هَٿَ ۾ ڪُلهنئُون نہ لاهِين
اُيائي آهِين، مَهائِين مَرڻَ تي.

وائي

اَڄُ نہ آيو اِمامُ وا ويلا،
مومِنا ماتامُ واويلا
اَنَ نہ پاڻِي اُنِ ڪي، نڪو وَنڙِن مِينهَ
هئا سَناڻِي جنگَ ۾ نَوَ راتيون نَوَ ڏِينهَ
دُلدُلُ گهوڙو شاهَ جو، اُنَ لالَ پَلاڻي
شيرَ شهزادي لَڏِيو، سَيِدَ سيجَ نہ ماڻي.

داستان چوٿون

١

ڪا جا ڍِري ڍِنگري، ڪو جو وَريو واءُ
اَيَنِ ۾ اوسُ پيو سَفَرِ چڙهيو شاهُ
عَلِيءَ شيرَ وِياءَ، رڻَ ۾ پيئي راتِڙِي.

٢

مَرُ مَرِين، آءٌ روئِين، مونِي ڪانڌَ مَ آءٌ
مَڃڻُ تو پُٺاءُ، ڪَچو ڪَنَرِ جيڏيون

٣

مَرُ مَرِين، آءٌ روئِين، مونِي آءٌ مَ ڪانڌَ
ڪَچَنِ وَڏائِي پاندَ، ڄِيَڻُ تورا ڏِينهڙا.

٤

گهوڙَنِ ۽ گهوٽَنِ، ڄِيَڻُ، تورا ڏِينهڙا
ڪَڏِهن مَنجهِ ڪوٽَنِ، ڪَڏهِن راهِي رِڻَ جا.

٥

فائِقَ هليا فِردوسَ ڏي جَنتَ سَندِيَنِ جُوءِ
فانِي فنا فِي الله ۾ هُوءِ سِين ٽِڪا هُوءِ
رَب ڏيکاريين رُوءِ، اُنِي جِيَ احسان ڪي.

٦

مون جهيڙِيندي ڇَڏيا ڪاري ڪَڪَرَ هيٺِ
ڪارا ڪُندَ هَٿَنِ ۾، اَرَلَ وَڇيرا هيٺَ
تي تَنِي سين ڏيٺِ، مونڙُ جَنِي مِيهَٽو.

٧

بَهادُرَ گَڏئا بَهادُرين، ڪَڙڳَ ڪِلولِ ڪَنِ
وِجهَنِ ڏَڙُ ڏَڙَن تي، هوڪارِين هَٽَنِ
ڪِرَنِ ڪُونڌَ ٻَچَنِ، رِڻُ گجِئو راڙو ٿيو.

٨

هُئي هِدايَتُ حُرَ کي اَزَلَ ۾ اَصُلاَ
چڙهِي آيو جَنگِ تي هَلِي هُنَ پارا
ايندهين ڇپائين امامَ کي: گهورِئس آن مَٽا
لاَيُڪلِّفُ اللهُ نَفسا الاَّ وُسعَهَا، جيڪا پُڄنديمِ سا
گهوٽَ نِہ لڳا گهَا، اِي پُڻ شيرُ شهيدُ ٿِئو.

---

١٢. جهونجهارڪو= پهلوانن جو. مڃائيا= وڏائيا. ريلي رت نئين= نئين سر نئين رت ڪيو. ١٣. جي هونس پٽ ۾= جيڪڏهن اهي ڏڪ پنيءَ ۾ لڳل هجنس (پجندڙ کي پنيءَ ۾ ڏڪ لڳندا). ١٤. اجارين= صاف ڪن (جنگ لاءِ). سانگيون= تلوارون. مهائين= وڏا بهادر. د-٤-١. ڪا جا ڍري ڍنگري، ڪو جو وريو واءُ= ڪي اهڙا (منحوس) سوڻ ٿيا. اوس پيو= تاهه ٿيو. ٢. تو پُٺاءُ= توکان پوءِ. ٣. ڪچن= ڪچن لچڻن، عيبن. ٤. رڻ= جنگ. ٥. روءِ= مشاهدو، زيارت. ٦. ارل وڇيرا= ننڍا جوان گهوڙا. ٧. ڪڙڳ= ترارون. ڪلول ڪن= ڏڪن تي ڏڪ هڻن. وجهن ڏڙ ڏڙن تي= مخالفن کي ماري سندن ڏڙ پيا ڏڙن مٿان اڇلين. هوڪارڻ= ٻولائڻ. هوڪارين هڻن= آڏو ايندڙن کي ٻولائي پيا ڏڪ هڻن. ڪرن ڪونڌنچن= پاڻ ڪِرن تہ بہ سندن ڏڙ پيا لڇن (ڦڙڪن). رڻ گجئو= گهمسان جي جنگ لڳي..٨. حر= آزاد مرد جيڪو امامن سڳورن جي پاران وڙهيو ۽ شهيد ٿيو. ازل ۾= لکيي ۾، نصيب ۾. آن ٽيا= اوهان جي مٿان. لايڪلف الله نفسا الا وُسعها= الله هر ڪنهن کي سندس سَهڻ سارو تڪليف ٿو ڏئي.

Marfat.com

٩

حُرُ هَلِي آئِيو مانجِهي مَردانُو
آهِي عاشِقُ آڳِ جو پَتنگُ پَروانو
مانَ راضِي ٿِيِي رَسُولُ رَبَ جو، نَبِي تو نانو
هِيءُ سِرُ سَمائُو، گهوٽَ مَٿان ٿِي گهوريَان.

وائي

وا ويلا وا ويلا ڪِئو مَلڪَن رِڻُ ماتامُ
هَئي هَئي وو شاهَ حَسين سِڌاريو
ڪَربَلا جي پِڙَ ۾ خِيما کوڙِيائُون
جيڪا تقديرَ رَبَ جِي لکيو لوڙِيائُون
ڪَربَلا جي پِڙَ ۾ آيا اَڄُ اَمِيرَ
جُهڙَ وَرائي جَهلِيَا، طَرَفَ سَندِي تَقدِيرَ
پَسِي سَختِي مِيرَ حُسينَ جِي، رُنو نَبِينَ زارو زار
مَلڪَ فَلڪَ ڏَرتِي ڏبِي، عَرشَ مَٿي اوچَنگارَ
فَرزَندَ عَلِيءَ جا دادَلا، چيو بيبِي فاطِمَهَ
خُونُ چِڪِينديِسِ، ڪِينَ ڇَڏِينديِسِ جانِي
اهنجو ڏِينه قِيامَهَ
فَرزَندَ عَليَ جا دادَلا، مون تان ڪوڏِ نپايا
بيبِي بَتول جَنتَ خاتونءَ پارَ
ڪَڍِي سِرِ گِري لايا.

داستان پنجون

١

ڏاڙهِي رَتَ رَتياس، ڏَندَ تہ ڏاڙهونءَ گُلَ جِئَن
چوڏِهِينءَ ماهَ چَندر جِئَن پِڙَ ۾ پاڳِڙياس
مِيڙِي ۾ مُحمدَ جي مَرُ مَرڪي ماس
تِنهِ سُورهَ کي شاباس، جو مَٿي پِڙَ پُرزا ٿيو.

٢

ڏاڙهِي رَتَ رَتياس، ڏَندَ تہ موتيءَ ڳُتِئا
چوڏهِينءَ ماه چَندر جِئَن پِڙَ ۾ پيشانياس
اَللّٰهُ نُورُ السمواتِ وَالأرض، جُلوو زميناس
سيماهُمر فِي وُجُوهِهِمر، مُنهَ ۾ مَٿِ ڳُتياس
ڪَڪَرا ڪَربَلا جا مادَر ميڙِيَاسِ
ڦَٽِنِ اُتانَ رَتَ ڦُڙا عَلِيءَ تي اَگهياس
مِڙئي مَعافُ ڪِياس، خالِقَ بَدلي خُونَ جي.

٣

ڪُوفِيَنِ قَهرُ ڪِئو، ٽَٺا جَماعَتِي يَزيدَ جا
پَليتَنِ ڪي پِڙَ ۾ وَرَنَهُ وَرِ پئو
سَدُرُ هونِ سِهو، شيرُ شَهادَتِ رَسِئو.

٤

ڪُوفِي ڪَربَلا ۾ پاڻِي نہ پيارِينِ
اُتي عَلِيءَ شاهَ ڪي شهزادا سارِينِ
نِڪِرئو نِهارِين، چَڙهُ مِيرَ مُحمدَ عَربِي.

٥

ڪُوفِيَنِ ڪاغَذُ لِکِئو وِجهِي وِڄُ اَللّٰهُ
اَسِين تابعُ تنهنجا، ٿُونِ اسان جو شاهُ
هيڪَرَ هيڏِي آءُ، تہ تَختُ تابِيني ٿُنهنجي.

٦

پرهَ پَکِي آئِيو ڪَربَلان ڪَهي
روضِي پاڪَ رَسولَ جي تِنِهِ اَچِي هاڪَ هَنئِي
ڏِنيَمِ رُڪَ رَئِي، چَڙهُ مِيرَ مَحمدَ عَربِي.

٧

پرهَ پَکِي آئِيو، صُبحِ سَوارو
روضي پاسِ رَسُولَ جي، هَنيائين هاڪارو
مانجِهِينِ ڪِئو مارو، چَڙهُ مِيرَ مُحمدَ عَربِي.

٨

پرهَ پَکِي آئِيو ڪَربَلا مان ڪالَ

٩. هي سر سمانو= هي سر مانائتو ڪري (توتان قربان ڪريان). وائي. جهڙ ورائي جهليا= تقدير جي ڪارڻ آڏو آئي جنهن ورائي جهليا. ڳري لايا= ڳچيءَ سان لڳايا. د-٥-١. پاڳڙياس= سندس پڳ. ٢. موتيءَ ڳتيا= ڳتيل موتين مثل. الله نور السموات والارض= الله آسمانن ۽ زمين جو نور آهي. سيماهم في وجوهم= سندن پيشانيءَ تي (سجده جو) نشان آهي. ٣. ور پئو= گهيري ۾ اچي ويو. سترهون سِهو= شال سندن ستارو بلند هجي، شال سندن بخت بالا هجي. ٥. تابيني تنهنجي= تابع ني تنهنجي. ٦. ڪربلان= ڪربلا کان. رڪ رئي= رڪ جي رئي، ترارين جي ڪٽ مهٽ. ٧. هاڪارو= وڏو نعرو.

Marfat.com

آهِ آلُودو رَتَ ۾، هَئي هَئي مَنجهان حالَ
گهوٽَ وَناهيا ڪالَ، ٻيلي مِيرَ حُسينَ جا.

٩

ڪَربَلا ۾ ڪُوڪَ، ساجُهرِ شهزادَنِ جي
عالَمِ جا مَلوڪَ، رُڪَ وهي رڻَ جَهلِيَا.

١٠

ڪَربَلا ڪَڪوري دُلدُلِ رَتا پيرَ
سَٿُون ڏِينديَ شيرَ، مٿان سِجُ مُرڪِئو.

١١

چارَ ترارِيُون چيلهه سين ٻَڌي ٻه پاڳُون
اڳِينَ جِيُون آڳُون، ڪَونرَ ڪِلي ۾ موڪِيُون.

١٢

گهوڙو گهوٽَ پَلاڻِئو، مَٿِسِ زِينَ ڌَري
عَلِي شاهُ پُٽَنِ ڪي ٻينو سَڌُ ڪَري
قضا ڪيئَن ٽَري، جيئَن اَمرُ اِلاهِي آئِيو.

وائي

چلو يارو مسلمانو، شهيدان ڪِنه پَرِ ماراهَي
حُسين ڪُون نُور ڪا پيالا خدا ني پِر پلايا هَي
جِنهان دي گهوڙي ۽ ٻيڙي
تِنهان دي مال دي جهيڙي
وجي ٿِيا خاڪ سِين ٻيڙي
جِنهان دي لَڪ تي ميڙي
سَدا مُڪ پان دي ٻيڙي
اُنهان ڪون ڪا ٻُئي ڪِيڙي
زُليخان مِصر ڪِي راني
يوسف ها مصر ڪا ثانِي
ڏُونهين وَج خاڪ ٿئي فاني.

داستان ڇهون

١

ڪَونرَ ڪِلي جا ڪوڏِيا جانڪِيتائين جِيءُ
مٿانَ اڙِنِ اُسِري رُڪَ پيالو پِيءُ
ٻاهُ ڳِجهُنِ جو ٿِيءُ، وينِي جَنِ وَرهيه ٿَيا.

٢

پاڪَ جَني جا پيرَ، ڪٿان هيٺِ نه ڪوڙِيا
ٽَنگَ ترارين تِڇِيا، چِٽِيُو پُونِ چُڳيرَ
ڏُڙَ ٿَنِي جا ڍيرَ، ڳِجهڙِيَنِ ڳِرِ لائِيا.

٣

چِپَرِ جيئَن پِهُون، تئَن رڻُ ڳِجهڙِيَنِ چانئيو
وَنڪا وَنڪَنِ سامُهان ڊوڙيو ڏِينِ ڊهُون
ٿَنِ مَهايَنِ وَهُون، نِيرُ مهنگو ڪَندِيُون.

٤

ڳِجهُون ڳوٺ نه هُون، وَٺَنِ ڪلي ڪوڏِيُون
حَسَنَ ميرَ حُسينَ ڪي لَمِئو لاٿُون ڏِينِ
ڳِتا اَڪولِينِ، چوتا چُوڙِيلِيَنِ جا.

٥

ڳِجهڙِيَنِ ڳارو، راتو ڏِينهان رڻَ ۾
پِٽيون پُڇَنِ پاڻَ ۾: ڪنه مُنه ڪيڏارو؟
ڪِينِ ڪِڳَ- مارو، ڪانئرُ پيو ڪِنو ٿِئي.

---

٨. آلودو= پُسيل، پريل. ٩. عالم جا ملوڪ= امامن شهزادن جي صفت. رڪ وهي رڻ جهليا= سخت ترارين ۽ وڏي جنگ جهلي وڌا. ١١. اڳين جون آڳون= اڳين تي جيڪي آڳون هيون، انهن تي جيڪي ميارون هيون. ١٢. قضا ڪيئن ٽري= تقدير ڪٿان ٿي ٽري. د-٦-١. ڪونر (ڪنول)= سهڻا گل شهزادا. جانڪيتائين= جيترو ٿي سگهي اوترو سدا سلامت هج. اڙا= جنگ جي ميدان ۾ حملي واريون جايون. اُسري= اُڀو ٿي. رڪ پيالو پي= ترار جا ڌڪ سهه. ٻاهه= جتي ڳجهون اچي مڙن (= ڪاڌو). ٢. تنگ ترارين تڇيا= پيرن جا سهڻا پڪا ترا ترارين چلي ڇڏيا. چِٽيون پون چڳير= پيرن هيٺان ماس جا ڳچ چٽي پيا پون. ڳر لائيا= پنهنجي ڪوڙي سان لڳايا. ٣. چپر= ڇپر تي، گاهه جي ميدان تي. پهون= ٻڪريون. وَنڪا= وڏا ڪوليل ڪنپ. ڊهون= ٽڪرون. مهاين= وڏن بهادرن. نير مهنگو ڪنديون= ڪپرن کي ڪاري ڪرڻ لاءِ سڀ نير خريد ڪنديون (۽ نير مهانگو ٿيندو). ٤. ڳتا= ڳتيل وار. ٥. ڳارو= ڪاڌو، ڪاڄ. ڪيڏارو= جنگ. ڪِڳ- مارو= ترار جو ماريل.

Marfat.com

٦

ڳائو ڳجهَہ نہ ڪاءِ، ماهي ماسَ نہ هيرَئِين
وينِي ٽَنِ واجهاءِ، ڪَلَنگِيون جَنِ ڪپارَ ۾.

٧

اکيون ڪَڏُ مَ ڳِجَهڙِي تارا تان مَ ڪاءِ
پِئو نہ پَسين پَٽُ ۾ ريڳڙيارو راءُ
جؤنري جِنهِ جُوانَ جي لڳا نُوَ سَئو گهاءِ
راتِ جِنهِين جي ماءُ، روئِي پَرَنئو رَب کي.

٨

ڳنبِ ڳُسَنِي ڳِجَهڙِي لِڳين پوئِي واءُ
اَميرَنِ مَٿاءُ، جِئَن تو قُلين چانئون نہ ڪِيُون.

٩

ڳِجُهنِ وينِي ڳِرَهِيَا ڏنجها ڏُکَ گهٽا
ٽُنگِي لَتِيَنِ توڙِ جي سُورهَ ساماٽا
ڪَندا راماٽا، ڪؤنر ڪِلي جا ڪوڏِيَا.

١٠

سُورهَ مَرِين سوبَ کي تہ دِل جا وَهَمَ وِسارِ
هَڻُ ڀالا، وِڙهُ ياڪُرين، آڏِي ڍال مَ ڍار
مٿان تيغ ٽرارَ، مارِ تہ مَتارو ٿِيين.

١١

هَٽُ هَڪَلَڻُ بيلِي سارَڻُ مانجِهيان ايءُ مَرَڪُ
وِجهِنِ تان نہ فرقُ، رُکَ وَهندِيءَ راندِ ۾.

١٢

پَڄِي آئين پَڄَٽا، لَجائِيُي بَئِي پارَ
وينِيُون ڪَنِ ڪُوارَ، مُنهَ مٿاهان جَن جا.

١٣

مُنهَ مٿاهانِ جَنِ جا سِي پِنئو ڪَڏَنِ پارَ:
جيڏيون هِنَ جُهونجهارَ، سَبِ اُجاري اَڃا ڪيا.

١٤

پَڄِي آئين پَڄَٽا لجائِيُي مون سيڻَ
وينِيون وِجهنِ ويڻَ، مُنهَ مَٿاهَان جَنِ جا.

١٥

چَندرَ وِهاٽِيءَ چَڙهَيا مَلَ مَدينِئِان مِيرَ
اُن سين طَبَلَ بازَ، ٽَبرون، ڪُنَدَ، ڪَٽارا ڪِيرَ
عَلِيءَ پُٽُ اَميرَ، ڪَندا راڙو رُکَ سِين.

١٦

چَندرَ وِهاٽِيءَ چَڙهيا مَلَ مَدينِئِان گهوٽُ
اُن سِين طَبَلَ- بازَ، ٽبرُوُن، ڪُنَدَ، ڪَٽارا ڪوٽُ
عَلِيءَ پُٽُ اموٽُ، ڪندا راڙو رُک سين.

١٧

چَندرَ وِهاٽِيءَ چَڙهئا مَلَ مَدينئان جامَ
اُن سِين طَبَلَ- بازَ، ٽبروُن، نيزا ۽ نِشانَ
عَلِيءَ پُٽُ اِمام، ڪندا راڙو رُکَ سِين.

وائي

هئي ماتامُ؛ ٻرِ ماتامُ! اِمامَن جو ڪَرِهو
هئي ماتام شهيدن جو ڪرِهو
روئي رِوئي اکيُون رَتَ جو نہ پَرِئو
جيڪِين اِمامَن سِين ٿئو سو پاڻ ڏٽي پَيدا ڪِئو.

داستان ستون

١

مِيرَ مَدِينِئان هَلِيا پَري مُبارَڪَ پيرَ
جِتِي پيينِ راتِڙي سي سُونهَڻَ لَڳا سيرَ
ٻِي قضا پاري ڪَيرَ، حَسَنَ مِيرَ حُسينَ ري.

٦. ماهي ماس= مينهن جي ماس. ٧. ريڳڙيارو= نئين ڏاڙهي آيل نوجوان. جونري= جيري. ٨. قلين چانئون.نہ ڪيون= ڳنبِ پکيڙي چانہ نہ ڪئي! ٩. ڳرهيا= ڏکيا ڏينهن گذارئا. راماٽا= زوردار. ١٠. آڏي ڍال مَ ڍار= جنگ ٻہ هيٺو ٿي دشمن اڳيان پنهنجي ڍال نہ اڇل. ١١. مارڻ= سنڀالڻ. ١٢. ڪُوار= (ٽنهنجي) ٻدي، گلا. شاهان= (الٽي معنيٰ ۾) هيٺاهان، جهڪيل. ١٣. سبِ اُجاري اڃا ڪيا= (الٽي معنيٰ ۾) ڪارا ڪيا. ١٤. وينِيون وجهن. ويڻ= ڪارا لفظ پيون چون، گلا جا گفتا پيون ڪن. ڪندا راڙو= راڙو ڪندا، مارڻ ۾ رڙائڻ وارا حملا ڪندا. ١٦. اموٽ= اٿموٽ. وائي. ماتام= هَي ماتام ڪرهو= ڪريو. سو پاڻ ڏٽي پيدا ڪيو= ڪربلا جو قضيو تقدير موجب اٿين ٿيو. د-٧-١. قضاپاري= قضا کي پورو ڪري، قضا کي پورو ڪري ڏيکاري.

Marfat.com

٢
ميرَ مَدِينئون نِڪَري پُرئا مَتي پَنڌ
جِتي پيِيَنِ رانِڙي سُونهارا سِي هَنڌ
ڪُونڌ ڪَرَنگهَرَ ڪَنڌ، تا چِٽَنِ چُڳيرَنِ جا.

٣
ڪَربَلا جي پِڙَ ۾ خيما ڪوڙياڻون
جهيڙو يَزِيدَ سامُهون جُنبي جوڙياڻون
مُنهُ نہ موڙياڻون، پَسِي تاءُ ترارَ جو.

٤
ڪامِلَ ڪَربَلا ۾ سُورهَ ساماڻا
ڪَندَا راماڻا، ڪَونرَ ڪِلي ڪوڏِيَا.

٥
پِرهَ پَکِي آئيو لُچئو لِيلائي
ڪَربَلا جي پِڙَ ۾ ايرادو آهي
چڙهِي رَسُ ڪاهي، مير مُحَمَدَ عَربِي.

٦
ڏالَ ڏِڙڪو، پاڳَ ڦُڙڪو، ڪُندَ ڪَڙڪو
مانجهي جت مَرَنِ
مصريَنِ مُنهَ ڪَڍِيا، هَڏَ ڪَڙِ ڪَڙِ ڪَنِ
اَللهَ شهزادَنِ، سويُوَن ڏِيين سَچَا ڏَٽي.

٧
ڏالَ ڏِڙڪو، پاڳَ ڦُڙڪو، ڪُندَ ڪَڙڪو
مانجهيان ايءُ مَرَڪُ
وِجهَنِ ڪونہ فَرَقُ، رُڪَ وَهَندِيءَ راندِ ۾.

٨
هوڏانهَ هُنِ هاڪارئو، هيڏانه هِي هَٽَنِ
سُرنائِيون ۽ سُرِندَڙا پنهي پار پُرَنِ
گهوٽَنِ ۽ گهوڙَنِ، رڻَ ۾ لاٿون لَڏِيُون.

٩
ڳِجهُون ڳاڙهي وات، اَڄُ اَڏامِي آئِيون
پُڃَنِ ٽِيون پرياتِ، تہ ڪِٿي راوَتُ رانئا

١٠
سُورهَ مَرِين سوبَ کي تہ جَنگَ جامي سِين جوڙ
وَهَم حيلا خَطرا منجهان مَنَ واڍوڙ
آرَڻِ جَا عِشقَ جِي تنه ڪان مُنهُ مَ موڙ
ناجِي نَفسُ نِهوڙ، تہ رَازُ پَسين هِنَ رڻَ جو.

١١
سُلطاني سُلطانُ، ڪَلَنگيون جَنِ ڪپارَ ۾
ڪيڏو شَرَف قرآنَ ۾، شاهَ تُنهنجو شان
ڪوفي ڪَربلا ۾، ماريائون مِزمَانَ
مُنهَ ڪاري مَرَوانَ، لَعنتَ لِکِي لَعِينَ کي.

١٢
مُحَرمُ موٽِي آئيو، آيا تان نہ اَميرَ
مَدِيني جا مِيرَ، ڏاڏَرَ مون ڏيکارِيين.

١٣
ڪَربَلا جو قَضِيو جَڏهن پوَي منجهہ جِيءَ
وَسَن تا وُجُودَ تي سَندا سُورَنَ سِيءَ
ڏُهٽَنِ ڏِنا ڏُکڙا ناني ري نَبِيءَ
فَرزَنڌَ بِيبِي، فاطِمَة پاڪ پيارا پِيءَ
وَالِي وارِثُ وِيءَ، رڻَ ۾ رُڪَ رَهائيا.

١٤
آيو عَلِي شيرُ، مَرَڪئو مَدِيني ڏَٽي
سونهاري سيدِ ري ڪَوثَ پڇندو ڪير
شيرَ وَرتو وير، پِڙَ ۾ پَوارڙا ڪَري.

وائي- ١

اڄ مير مومنن جا مدينو ڇڏي هليا
مدينو ڇڏي هليا سي مدينو لڏي هليا
سج چنڊ مصطفيٰ ڏي يڪدل گڏي هليا
هئي هئي انڌارو ٿئو ان ري تارا لڏي هليا
اڄ مير مومنن جا مدينو ڇڏي هليا.

٥. ايرادو آهي= وجهڻ جو پڪو پهه آهي؛ اي تقدير لکيل آهي. ٩. رانئيا= راضي ٿيا (= شهيد ٿيا). ١٠. جنگ جا مي سين جوڙ= جنگ جو جامو (لباس) پائي وڙهه. واڍوڙ= وڍي ڪڍ. آرڻ= ڪيتي. ناجي= اي نجات جا طالب. ١٤. پوارڙا ڪري= حملا ۽ هڪلون ڪري. وائي-٢. رڻ= جنگ.

Marfat.com

وائي- ٢

سارو ڏينهن رڻ ۾ رهياسي امام
رڻ ۾ رهيا سارو ڏينهن رڻ ۾ رهيا
تون جا وڃين ڪونجڙي هي هي ناني ڏيج سلام
مون کي ويرن ويڙهئو هئي هئي مولا مينه وساءِ
سارو ڏينهن رڻ ۾ رهيا سي امام.

وائي- ٣

ياعلي، ياعلي، سر يتيمن جي آئي
آيو حڪم الله جو يا امام
ياعلي ياعلي سر يَتيمن جي آئي
بن وڇوڙو موت جو يا امام
هَي وو آلا چارئي پهر جدائي
آيو حڪم الله جو يا امام
آتر پٽر ميڙي سائين الا بيبي ديڳ چڙهائي
جنهين ڪارڻ چاڙهيائين سي ڪرن لڙائي
آيو حڪم الله جو يا امام
ياعلي ياعلي سر يتيمن جي آئي.

Marfat.com

سُر ڏناسري

سر ڏناسري جو مکيہ موضوع نعت، صفت ۽ ساراهہ آهي. هن سر جي ڇهن داستانن ۾ هيٺين موضوعن وارا بيت شامل آهن. ١. مديني جي مير حضرت نبي ڪريم (صلي الله عليه وآله وسلم) کي صدا ۽ سندن صفت ۽ ثنا. ٢. ملتان جي ولي غوث بهاء الدين زڪريا رحہ ۽ سندس سجاده نشينن جي ساراهہ. ٣. حضرت بادشاهہ پير دستگير بغدادي رحم جي ثنا ۽ سندس اولاد مان (هالن پراڻن جي) سيد عبداللطيف عرف قادري پير جي ساراهہ. ٤. شاهہ ڪريم، شاهہ حبيب ۽ شاهہ لطيف جي ساراهہ. ٥. لڪياري لال سيد محمد راشد روضي ڌڻي جي سجاده نشين ۽ خليفي محمود سائين جي عقيدت ۾ چيل بيت. ٦. ۽ ٻيا صفت ۽ ساراهہ جا بيت.

داستان پهريون

١

مَدِيني جا مِيرَ، سُڻُ مُنهنجا سَڏَڙا
جي سَرَنِ تُنهنجيءَ سِيرَ، پارِ لَنگهايين پَهيڙَا.

٢

مَديني جا مِيرَ، سُڻُ مُنهِنجا سَڏَڙا
اوکيءَ ويرَ اَمِيرَ، عاصي تُنهِنجي آسَري.

٣

مَدِيني جا مِيرَ، سُڻُ منهنجا سَڏَڙا
عالَمَ جا اَمِيرَ، پارِ لنگهائج پَهيڙَا.

٤

مَدِيني جا مِيرَ، سُڻُ منهنجا سَڏَڙا
جي لَڱَا تنهنجي سِيرَ، سي پارِ لنگهائج پَهيڙَا.

٥

مَدِيني ڌَڻِي، سُڻُ مُنهنجا سَڏَڙا
تُنهنجِي آهِ ڌَڻِي، ٻِي ڪَنڌِي ساريان ڪانہ ڪا.

٦

مَدِيني ڌَڻِي، سُڻُ مُنهنجا سَڏَڙا
خطائُون گهڻِي، ڏِنا ڏوهہ بَخشيين.

٧

مَدِيني جا گهوٽ، سُڻُ مُنهِنجا سَڏَڙا
ڪِجُ مُحَمدَ موٽ، عاصِي تُنهنجي آسَري.

٨

مَدِيني جا گهوٽ، سُڻُ مُنهنجا سَڏَڙا
اَجهي تُنهِنجي اوٽ، پارِ لَنگهايين پَهيڙَا.

٩

مَدِيني جا گهوٽ، سُڻُ مُنهنجا سَڏَڙا
جي لَڱَا تُنهنجي چوٽ، سي پار لنگهائج پَهيڙَا.

١٠

مَدِيني جا شاهَ، سُڻُ مُنهِنجا سَڏَڙا
ڪارَڻِ لَڱِ اللهَ، سِگهو رِسجُ سيگهہ ۾.

١١

مَدِيني جا شِيرَ، سُڻُ مُنهِنجا سَڏَڙا
پَرِ مُبارَڪَ پيرَ، عاصِي تُنهنجي آسَري.

١٢

مَدِيني جا جامَ، سُڻُ مُنهِنجا سَڏَڙا
آهيان تُنهنجيءَ سامَ، سِگهو رَسجُ سُپرين.

١٣

مَدِيني جا جامَ، سُڻجُ مُنهنجا سَڏَڙا
نَنڍا وڏا اُمتِي اوباهين اَيامَ
جي سَرَنِ تُنهِنجي سامَ، سي پارَ لَنگهايين پَهيڙَا.

١٤

مَدِيني جا جامَ، سُڻُ مُنهنجا سَڏَڙا
جي لَڱَا تُنهنجيءَ لامَ، سي پارِ لنگهايين پَهيڙَا.

١٥

مَدِيني جا مَلَ، سُڻُ مُنهِنجا سَڏَڙا
ري تو ٻِي نہ جَهلَ، آهيان تُنهِنجي آسَري.

١٦

مَدِيني والِي، سُڻُ مُنهنجا سَڏَڙا
اَجهو تون عالِي، ٻِي ڪَنڌِي نہ آهِ ڪيڏهين.

Marfat.com

١٧
مَدِيني جا ماهَ، سُڻُ مَنهنجا سَڏڙا
پئو نہ وَسيلو واهَ، آهيان تنهِنجي آسَري.

١٨
وانءُ مدِيني مَگڻا، اکيون پيرَ ڪَري
سُنَتَ سِرُ ڌَري، چُمِجُ چانئٺَ رَسولَ جي.

١٩
وانءُ مَدِيني مَگڻا، اکيون پيرَ ڪَري
جِتي ماڻِڪِي مُحَمدَ مِيرَ جي جَرڪِئو جوتِ ڪَري
پَسِي جوتِ جَمالَ جِي جت نہ سِين نيڻَ نَري
پرتان پيرَ پَري، ڪِجُ زِيارَتَ ذوقَ سِين.

وائي

منهنجي سَيِدَ سارَ لَهيجُ،
آءٌ جا پَلِءِ لَڳي پِيرَ تُنهنجي
مِيان مُرِيدَ پنهنجا، پرڏيهي پُڇيجُ
الله لڳ اکيون تَنِ ڏونه سُهندِ سِين سجيجُ
حالُ منهنجو تان تون پيرُ (پاڻُ) پَسيجُ
آهيان نِماڻي نِڪِڻي، مُنهنجي وَهلڙي وَهَرَ ڪَريجُ.

داستان ٻيو

١
شيخان سُونهَ بَهاوَدِينُ، نُبِيان نُورُ رَسُولُ
حضرت پيرُ حُضُورَ ۾ آه مولَيٰ دَر مَقبولُ
قادِرَ ڪَرِ قبولُ، اڳلايُون عِناتُ چَئي.

٢
مِلُ مُلتانِي پيرَ کي نوئِي نائي ڪَنڌُ
اڪڙين عِناتُ چَئِي آهِ اوڏاهين پَنڌُ
جئن تارَنِ ۾ چَنڊُ، تئن شيخان سُونهَ بهاودين.

٣
روضو شاهه رُڪَنَ جو گوهر مَتس گُلَ
سَماعَ جا سَيِدُ چَئِي، هاتِڪَ ڪَرِين هُلَ
اهڙا پيرَ اَمُلَ، ڪوهُ نہ پيڻيو پيڻيين.

٤
اَڄ اوراهين پانئِيان، گهَڻو پانيان گهَرُ
لَنگهئاسون لطيف چئي سندو واهڙُ وَرُ
اِهڙو پيرُ سَپَرُ، هَلِي جو نہ پَليرو پينِئين.

٥
راوِيءَ ريلَ ڪَنڌِين ۾ ڪٺورِيءَ جا ڪوڙَ
روزا پَئِي راوِلُ چَئِي، جِنسَ موچارِيءَ جوڙَ
لَتِي ٿَنِ تان سوڙَ، جَنِي بهاء دينُ پيتئو.

٦
قريشي ڪرمُ ڪَري منهنجو حالُ پَسيجُ
حَشرَ ۾ هاشِمي نَبِيءَ نُورَ رَسيجُ
سو ڪو ڏانُ ڏيجُ، جو عَيبن ڪان آجو ڪَري.

٧
مَکي ۽ مُلتانَ کي وِچان اٿ ناهه
هُتِ مُحمدُ ڪارِڻي، هِتِ بهاءالدينُ بَرجاءِ
سو مون سُڌُ سُهاءِ، شاهن جو صَمَدُ چَئِي.

٨
موڙ ۾ مُنهُ مُلتانَ ڪان، وَڃ مَ ٻِيءَ وِلاتَ
شاهَن جي صَمَدُ چئي جُڙي تِيءُ جَماتَ
ڪَندو پيرُ پَهاتَ، مخدوم مُرِيدَنِ تي.

٩
مُنهن مُناري سامُهون توٽي ڪافِرَ ڪَنَ
مَگَرُ مَتان تِنَ، ڏِينهاٽِي ڏُورِ تِيي.

١٠
مُنهُ مُناري سامُهُون، پَٽِين مَٿي پيرَ
پيرُ نہ ڇَڏي پانهنجا توٽي ڏَڏُ ڏَقِيرَ
شَرفَ تُنهِنجي شِيرَ، نالائق نوازِئا.

١١
مُنهُ مُناري سامُهون ڏِنِيمَ نُوري نِيلَ
بَرَنِ باهِرَ مَنجهه تا ڪوڙين جِتَ قنديلَ
حضرت جي حضورَ ۾ زاريون ڪَنِ ذَليلَ
سَيِدُ پيرُ سَبيلُ، تو پوڄ پياري پَهيڙا.

Marfat.com

١٢

مُنهُ مُناري سامُهُون، اکيون مَتي راهَ
شرف تُنهنجي شاهَ، نالائق نوازِئا.

١٣

لڳو تو لهريون ڪَري نُورُ نِيلڪُنِ ساڻِ
مون تان ڪَڻُ مَ پاڻُ، پُرياڏا پيڙهيءَ ڏٿي.

١٤

لڳو تو لهريون ڪَري نُورُ نِيلڪُنِ وَٽِ
مون تان مِهرِ مَ مَٽِ، پُرياڏا پيڙهيءَ ڏٿِي.

١٥

لڳو تو لهريون ڪَري، نُورُ نِيلُنِ يَرَ
منهنجِي لَهجُ ڪَرَ، تون اَهلُ قُريشي آهيين.

١٦

لڳو تو لهريون ڪري نُورُ نِيلُنِ هيٺِ
توسان منهنجي ڏيٺِ، پُرياڏا پيڙهي ڏٿِي.

١٧

پيرانديءَ پيرَنِ جي جُنبِي ڪِجي جاٽ
جَنِي سَندِي واٽ، ماڻِڪَ لَيَنِ مَنگِئا.

١٨

پيرانديءَ پيرَنِ جي جُنبِي ڪِجي جاٽا
جَنِي جِيءَ واٽا، ماڻِڪَ لَيَنِ مَنگِئا.

وائي-١

تيري نيڻان دِي عادت ڪيهي!
نيڻان ڪون مَت ڏي
عاشق بَڪرا، معشوق ڪاسائي
کُهندا نماڻيان لت ڏي
شاه حسين فقير الله دا
پِن مَنگ ٽُڪرا وت ڏي.

وائي-٢

تُسان چَنگا ڪَرو چَنگي
مئن تہ مَندِي، سائين مئن تہ مَندي
مَندِي ڪَنُون جو هووَن مَندِيان
مندِي هَٽ جو ٿِيوَن منديان
دامن لڳي دا شرم تسان نون
تون صاحب مئن تيري بندي
آپڻا ڪِيتا هر ڪو لوڙي
ڪوئي نہ ڏيوي ڪس ڪُون چنگي جوڙي
شاه حسين فقير الله دا
ترت طبيب رنگ بَرنگي.

وائي-٣

مِٽِي سُون مِل رَهنا،
بابو جِي مِٽي سون مِل رهنا
هِتِ نہ هوسِين، اڪثر چِلسين، چِڏي تول ٽڪاڻا
نيچي مِٽي اوپر مِٽي، مِٽي ڪا طُول وِهاڻا
دنيا دولت مال خزانا چِڏي سب سِڌاڻا
نہ ڪر گِيرب، چوڙ وڏائي، تيڏا نانءَ نِماڻا
شاه حسين فقير الله دا، تان ڪِين سمجهہ سياڻا.

وائي-٤

آپ سَڏاوين فقير،
تئن نون لج نهين آوندي
ساري رَين غفلت گُذري، ڏينهان سَڏئيندئين پير
لوڪان ليکي اَن نهين کاوندا، لُڪ لُڪ پيوين کِير
اپڻا بار چا نهين سَگهدا، ڏيندا بيان نون ڌِير
شاه حسين فقير الله دا، نِت نِت رووي نِيرَ.

وائي-٥

ڦُبو . ۾ مِلتانَ، گُجِئو غوثُ بهاوَدِينَ
نوئي سَڀ نوازِئا، شَرَفَ تُنهنجي شانَ
پُهرائين پينار ڪي، ڌُهرا ڏيئي دانَ
اڳَلَنِ ڪي اوڏو ٿِيي، گندا چِڏي تان نہ.

داستان ٽيون

١

مِيران شاهَ مَددَ ٿيءُ تون جيلاني جاڳُ
غوثَ خطائُون گُمُ ڪَرِ، پيرِ اسان ڏي ياڳُ

Marfat.com

سِگھو وارِ سَياڳُ، سائينءَ لڳ سَيدُ ڇَئي.

٢

ميران شاهَ مَددَ ٿِيءُ مُحيِ الدِينَ مَلي
آهيين عبدالطيفَ جو وسيلو وَلِي
حَسَني پِيرَ هَلِي، ڪَر ڪا ماڙ مُريدَ تي.

٣

ميران شاهَ مَددَ ٿِيءُ، دانهہ سُڻي دادِي
آهيين عبداللطيفَ جو حَسَنِي تون هادي
بادشاهہ بغدادي، ڪَرِ ڪا ماڙ مُريدَ تي.

٤

ميران شاهَ مددَ ٿيءُ، اچي اهُڪيءَ وير
الله لَڳِ لَطيفُ چَئي، پَرِ پازيءَ ڏي پِيرَ
اولاد عَليءَ شيرَ، ڪِجُ ڪا ماڙ مُريدَ تي.

٥

تون داڙوُ تي دَرگاهَ ۾ حضرتَ پِيرَ هَلِي
مِيران شاهَ مَلِي، مدد ڪَرِ مُريدَ جي.

٦

مَدَدَ ڪَر مُرِيدَ جي سِگھو تون سُلطانَ
ڏيارئومِ ڏاتارَ دِلِ گھُرئا منجهان دَرگهَ دانَ
آءُ دادُلا دَرگاهَ جا، داوُرَ جا دِيوانَ
ڪَنڍي سارِيان ڪانَ، مُحمدﷺ ري بي مُورهين.

٧

پِيرَ منهنجا پاتِشاهَ سَڳُورا شريفَ
تون حمايَتَ هِيڻَن جي ڪوڙا جي ڪَثِيفَ
توڻي خُر خَفيفَ، تَپڻ پازي نوازِجُ پانهنجا.

٨

مِيران مُرشدَ منهنجا جيلانِي جنابَ
جي مون سين ڪوَنسَن خارجِي، سي ٿِيَنِ خر خرابَ
سُڻي سَڏ سائِل جا اَٿِي غوثَ گلابَ
ڪَرِ وسيلو وِيرَ ٿون محمد(صلعم) لڳِ مَهتابَ
واحِدَ وَڏا ڪئا تو سندا خاوندَ سَبِ خطابَ
صَمَدانِي شِتابَ، مددَ ڪَرِ مُريدَ جِي.

٩

مَددَ ڪَرِ مُرِيدَ جي گِيلانِي گُلزارَ
رکو پازِي پانهنجو پير اڳيان پيزارَ
نُوازِي نادانَ کي بُچئان ڪَرِ بيزارَ
اوِليَان رَکِي اُن کي سيڙهيو سَنئين پارَ
جي مون ۾ عيبَ اَپارَ، سي ڪرَ تون نانهہ نِگاهَ سِين.

١٠

پيرَ منهنجا پاتشاهَ پَلا پَرَجھلا
جيڪي مُدَعِي مُنهنجا تِنَ ڪَرِنِ هَڻُ ڳلا
گھُڻي چَڏِ گُڏِئن جا گِيلاني گلا
جَنِ سُجِنِ جئن سَتائِيو بُجَنِ بَرمَلا
جا مَتي مون بَلا، سا بادشاهَ ڪَڍِ بغداد جا.

١١

پيرَ منهنجا پاتشاه وَسيلا ورِيامَ
اَگھِئا ٿُنهنجا الله دَر ڪامِلَ سَبَ ڪَلامَ
ڏِني توکي ڏيهہ ڏٿي، ضَعِيفَنِ زمامَ
آهين آل رَسُولَ جو حَسَنِي تون هُمامَ
مَددَ ڪَرِ مُرِيدَ جي الله لَڳ عَلامَ
آءٌ سَيدُ پِنُسِ تو سامَ، مُرشِدَ رَسُ محمودَ کي.

١٢

متان منهنجا پِيرَ، ڏِنگرُ ڏيلي ڇَڏيين
اونهون تون اُڪاريين، صاحبَ شيخَ سُڌِيرَ
جيلاني جَهانگيرَ، هَٿين جهلج هاٿِ مون.

١٣

پِيرَ منهنجا مَلهٽا، واهَرَ ڪَرِ وَري
اُسان تو ري ناهِ ڪا گُجهاندَرِ گِرِي
دستگِيرَ دَرِي، اُپَتِ ڪا احسانَ جي.

١٤

تون پِيرن جو پاتشاهَ، تون پيرن جو پَرَمُ
الله لَڳِ اِحسان سين ڪِين نِهارج نَرمُ
بغدادي بلالُ چئي رَکُ وڏا شيخ شَرمُ
هيءُ جو گوندرَ غمَ، سو ميران لاهِ مريدَ تان.

Marfat.com

١٥

پيرَ منهنجا پاتشاه بُلند بغدادِي
اَگهيين دَر اللهَ جي، آهيين اولادي
دَستگِيرَ دادِي، اَگهايين اَبوجَهہ ڄِي.

١٦

بادشاهُ بَغدادَ ۾ ڪُلُ پيرَنِ جو پيرُ
اَڙئِن کي اوڏو ٿِئي، کُهِيَن پياري ڪيرُ
صاحبُ شيخ سُڌيرُ، رَسِئو دَر رحمان جي.

١٧

پيرُ منهنجو پاتشاه وَلِي سَڀَ وزِيرَ
هَلن حضرت پيرَ ڏي فوجون ڪري فقِيرَ
جو سئونچو منجِهہ سَرِيَن، سو غَمُ گيلاني ڪاٽيين.

١٨

پَلئُ تُنهنجو پيرَ، سَهجان پُڄُتمِ سَيدُ چِئِي
لَڳاسُون لغامَ سين دِليٿُون دستگِيرَ
تون بادشاهَ بَغدادَ جو، اسين سِنڌُ فقِيرَ
ميان مريدن تان لاءِ اوسيڙو اَميرَ
جو سَئونچو منِجهہ سَرِيَن سو غَمُ گِيلاني ڪاٽئين.

١٩

ڪَرِ قادِري پيرَ ڪَرمُ، مَٿي پازِيءَ پانهنجي
جو مَنجهِين مون مَرَمُ، سو غم گيلانِي ڪاٽيين.

٢٠

ڪوجها پَسُ ڪَرِيمَ، جي آهِين تُنهنجي آسَري
پائي پنهنجي پاندَ ۾، سِکها ني سَليمَ
هَٿان تو حَليمَ، وِڙ پُڙُ وَجن واسِئا.

٢١

پيرَ منهنجا پاتشاهَ جيلانِي جَلِيلَ
دادَلو درگاهَ ۾ خالق جو خَلِيلُ
حَسَنِي، هِيٺو آهِيَان تون واهرَ ٿِيءَ وَسِيلَ
داتا مُنهنجي دلَ کي ڏي دلاسو دَليلَ
ذِلتَ ڪِٽُسِ ذليلُ، بادشاهَ رَسُ بَغداد جا.

٢٢

گِيلانِي- غَمَ ڪَٽُ، آهيين اَبوجَهن جو
ماٽِڪَن ۽ موتينِ جو داتا اُپٽئو هَٽُ
جَنِ ويلو نہ وٽُ، پيرُ پَراهي ٽَنِ کي.

٢٣

صُبُحاٽِي صُبُوحَ جو ڪِجي پيرَ سَلامُ
تِنه ڪابلَ جو ڪَلامُ، اَگهِئو دَرِ اللهَ جي.

٢٤

صُبُحاٽِي صُبُوحَ جو، پيرُ اُٿِي تون پَسُ
ڄِنهِين سندو گسُ، ٽُرٽُ رَساٽي توڙِ کي.

٢٥

صُبحَ جو سُوالُ، ڪِٿِمِ پَنهنجِي پيرَ کي
ميٿ مَدايون منهنجيون پَلا ڪَرِي پالَ
هِهِڙو ڳِنهِي حالُ، تو دَرِ آيُسِ تَڪِڙو.

٢٦

جو نوازِي ڏڏ، آسَرو لاهِ نہ اَنَ جو
داتا سندي دَرَ تي لاهِ لنگها هِي لَڏ
اوڏائِين اُوڏڙُو، تون پَرِي ڪَرِ مَ سَڏ
اُو گندَا ڪَرِي گَڏ، اگلنِ کي اوڏو ٿِئي.

٢٧

سَدا چَنڊَنَ چِڳ، هِنَ پيراٽي گنجَڙِي
آڪَ ڪتورِي عنبرين، پاڪَ پَرِمَلَ پِڪَ
تِئان ڏيئِي تِڪَ، ڪَهَنِ پيَنِ پَهيَڙا.

٢٨

داتا سندي دَرَ تي پَلَئُ پاتائِين
وَنِئائِين وِرهَ سِين، اَمُلَ آندائين
جا ڪِنه سُواليءَ نہ سَري سا ڳِتِ ڳِتِئائين
گندِون ڪاڏائين، پائي چَڪُ چاڻٽِ ۾.

٢٩

آسَ لَڳِيَس آسَري، پيرَ تُنهنجي پار
اَپِرِ عاجِزُ آهيان، ڪَرُ نہ ڄاڻان ڪار
مَيَا مجِيُ الدينِ موجَ ڪَرِ هِنَ نوئِي ڏوٺهِ نهَار
خُزاني خاوندَ جي مان ڪِين ڏانيءَ کي ڏِيار
والِي مون مَ وِسار، اَهُڪيءَ ۾ عبداللطيفُ چَئِي.

٣٠

ساريان سَگهه نہ ڪاءِ، زورُ نہ ڏري جيٿرو
مٿان مون مَ لاهِ، پيرَ پنهنجا هَٿڙا.

٣١

اَصُلِ آهي اهنجي ڪامِلَ اِهڙي ڪار
سو پاڙي پَنهنجي پار، جي وجهو تہ وَڙ پئي.

٣٢

اجهو جي آڳ، آهم پنهنجي پيرَ جو
سَنڌُون ٿَنِ سَياڳُ، اکيين جَنِ اوڙکئو.

٣٣

آءٌ آسائو آهيَان پيرَ پَرَنيَان تو پاڻُ
هَٿُ مُنهنجو آرَسِي نِسورو نادانُ
جَنه ۾ بوچَ بلالُ چَئي آهيان نسورو نادانُ
سَگر تُنهنجي ساڻُ، مون ڪي راهَ رَساٽيين.

٣٤

آءٌ پيراٽِي آهِيَان پاڻِيءَ ڊِوئي پاڻُ
هَتِ گهڙو، سِرَ سينهين، ٿَنَ ۾ تاٿو تاڻُ
جي گوليءَ منجهه گماڻُ، سي موليٰ تون معافي ڪرين.

وائي

هيءُ گسُ پرين جو، هيءُ هَٿُ هاديءَ جو
مٿان چَڙهو جيڏيون وسيلو وَليَن جو
تيندو مَرَڪُ مَعذُورِين جو ....
لاهُوتي لَڏي وِئا پسو پارئان تو.

داستان چوٿون

١

وانءُ لَلاٽيءَ لوءِ، جِتِ وِلايَتَ وَٽ تِيي
مَعرفَتَ مَڪانَ ۾، وَڻِ ٽَڻ وائي هوءِ
ساٽيڙي سَيَڪِهين پاندِ پنئو تو پوءِ
سَيدُ پيرُ سَندوءِ، ماڻ پَسِي حالُ هَٿُ ڪٽي.

٢

پنبٽيُون پيرَ ڪَري، پُرَ پيراٽي لوءِ
سَيدُ پيرُ سَيين پَرين مُرشدُ مِنو هوءِ
جي آيا اڳي پوءِ، سي رسئا حَق حَبيبُ چئي.

٣

پنبٽيون پيرَ ڪَري، ڪَرِ پَنا ڏي پَنڌُ
نمَ ڪٽوري ڪيوڙين وَٽين مُڪو ڳنڌُ
آهِرِ آسابَندُ، پيراٽي پيزارَ سين.

٤

پنبٽيُون پيرَ ڪَري، پُرُ پيراٽي پارِ
ڏُنِي جَنِ ڏُئار، رَهي نہ رَتيءَ جيتري.

٥

ڦُبا ڪامِلَ پيرَ جا، مِهتِ موچارا ماڳَ
ساري وَٽُ سَيدُ چَئي وانءُ وَهلو واڳَ
جِنه ڪوڙيين لاٿا ڪيترا مَٿان لَگَنِ لاڳَ
توڪي تَني سين ڪِئو سيندو ڪَنهِ سَياڳَ
جي اِهڙا پيرَ اُجهاڳَ، سي مَنَ ۾ رَکُ مِيوُن چئي.

٦

سَيدُ سُجاٽِي، ڪوهُ نہ پَرين پَهيڙا
اَهڪيءَ ۾ اَڏو ٿئي، سُجن ۾ ساٿِي
لائقُ لَلاٽِي، پيرُ ولايَتُ وِٽرو.

٧

لَلاٽي لَهرِ مُئي، سَيدُ مِڙوئي سَجُ
جَلِي سَيُ جاءِ ٿئو، ڪُوڙِ ڪُلڪَڻ ڪَجُ
محبت جي ميدانَ ۾ مَرد بارئِو مَجُ
سَجَ منجهان ٿِي سَجُ، ڪوهُ نہ پئين پَهڙا.

٨

سَيدُ پيارِي سي، لُڪُنِ جي لَهَسِئا
مَجازان ميون چوي، مُوران ڏارَ ڪري
ماٽِي ٿَني ڪي، مُشاهِدو محبوبَ جو.

٩

ميان صاحب پير منهنجا موچارا مُرشدَ
هُوءِ لنگهائج خَدَ، سُجي جا صراط جِي

١٠

ميان صاحبَ پيرَ منهنجا مُرشِدَ موچارا
رڪِين پيڙ پٽين ڪان سِيدَ سونهارا

Marfat.com

اسين تو هارا، تون داڙو ٿيءُ درگاهَ ۾.

۱۱

ميان صاحبَ پيرَ منهنجا سَڏ سُڻجُ تون شاهَ
آءٌ اوهان جو آهيَان ڪا مِهرَ ڪَرهو مون ڏاهَ
اکيون لَڳِ اَللهَ، ڪَڻو پازيءَ ڏي پانهنجيون.

۱۲

ڪَڻِ پازيءَ تي پانهنجيون ميان مِهربانَ
ڪَرِ تون مِهرَ مُريدَ تي سَڀِ پَرين سلطانَ
دَران تو ديوانَ، اڳهائي سَگها ٿئا.

۱۳

ڪَڻُ پازيءَ ڏي پانهنجيُون اکيون پَري ٻاجَه
مِهرَ ڪَرِ مُريدَ تي سَڀِن پَرين سَرتاجَ
اکيون پَري ٻاجَه، ڪَڻُ پازيءَ ڏي پانهنجيون.

۱۴

اڳهائِي سَگها ٿئا جي پِئا اِهنجي پارِ
ٻَئِي ڪَٽِي ٻاجَه سِين نِرمَلَ ٿون نِهارِ
تِني ڪي ٿمَرُ چَئي تُرت لَنگهايين ٿارِ
ڪامِلَ اِهنجي ڪارِ، اَصلِ آهي اهڙي.

۱۵

مِيران مُرشِدَ مُنهنجا حضرتَ پِيرَ حبيبَ
دادُلا دَرگاهَ جا نُوراني نَجيبَ
سي نالائِق نوازيين گولا جي غرِيبَ
جي لُڪَن آهِينَ لوڏئا ضلالتَ ضَرِيبَ
آءُ قادِرَ جا قَريبَ، مَددَ ڪَر مُرِيدَ تي.

۱۶

صُبُحُ سو سَنيارِ، جوڙُ جِنهِ جو ناهَ ڪو
هَلُ هاشمِي حَبيبَ ڏي، وَهمَ سَڀ وِسارَ
ڏِني جِنهَ ڏُئارَ، رَهي نہ رتيءَ جيتري.

۱۷

صُبحاڻي صُبُوحَ جو سَيدُ جي سورَنِ
ڏارَتِ ڏُکَ لَهَن، مورا تَني مَڱَٽين.

۱۸

جي آساڻُو آهيين، وانءُ پَلي جيءَ پٽ
مهتِ موچارا ڪُنگرا، روضي چڱا ڇِتَ
مُورَ مُنهنجا مِٽَ، ڏيندا جاءِ جَنتَ ۾.

۱۹

جي تون آساڻُو آئيو تان هَلِي پَسُ حَبيبُ
ترت ۾ طيبُ چئي ٿيندو ترت طبيب
نُوراني نَجيبُ، وَتونُ ڏِينڊءِ وِترِيون.

۲۰

جي تون آساڻُو آهيين تہ هَلِي پَسُ حَبيبُ
ٽُرتِ ۾ طَبِيبُ، ٿيندو وَڏَلُ واڍوڙئِن جو.

۲۱

جان تون آساڻُو آهيين، تان پِري پِٽِ تي وانءُ
سونهاري سَيِدَ جو ننگُ موچارو نانءُ
تہ سهَجَ ڪَري توسانءُ، سَداهوئين سُرخُرو.

۲۲

جان آساڻُو آهيين تان پٽ تي ڪَرِ پيرو
سونهاري سَيِدَ جو ديڪُ وجي ديرو
تہ تُرتِ ۾ تيرو، مطلبُ مِڙوئي ڪَري.

۲۳

وَڏَلَ وَڏوئِي، آهِم تُنهنجو آسرو
ڏوبين جان ڏوئي، عُيبن ڪان آجو ڪَرِين.

۲۴

سَيِدُ پِيرُ سَمُوندر هي، جامَن سَندو جامُ
اَگهئو دَرِ اَللهَ جي، ڪامِلَ جو ڪَلامُ
اوڏو ٿئو عَظيمَ ڪي، لَئہ سِين لائي لامُ
پُرِي پُڇو پانڌيا سندو گوهَرَ گامُ
جَنِ ڏِنو لالَ لَطيفَ ڪي آيو تَنِ آرامُ
ڪونہ رهيو ڪو خامُ، سَڀَ سُڪِي ٿئا صالحُ چَئي.

۲۵

ميان صاحبَ پيرَ منهنجا پَلا پِٽَ ڏِٽِي
تُنهنجِي آهِ ٽِڪِي، ٻي ڪَنڍِي ساريان ڪانہ ڪا.

۲۶

توتي لَڄَ لَطيفَ، هن منهنجي حالَ جِي

Marfat.com

ڪِينهين پئا قريبَ، ڏاران تو دوستَ مون.

٢٧

تون داڙوُ تيءُ درگاهَ ۾، ڪَرِ وِلهَنِ تي وَرُ
سَيدَ سارَ لَهِيجُ تون، ميان ۾ محشرَ
دائِمُ جَهليمُ دَرُ، تہ عَيبَنِ ڪان آجو ٿِيان.

٢٨

پِيرُ منهنجو پاتِشاهُ نُوري نيڪَ خِصالُ
ڪَمِي ناهي قطرو تِنهِ ڪامِل جي ڪَمالِ
دُشمنَ تِنه دوست جا وِئا منجهہ وَبالُ
هَٿِي مُڪَ مُنڪِرَ ڪي ڪَري جانِ زَوالُ
خَواصَ تِنه خاصَ جا ڪوڙين ڪَهَنِ قوالُ
جيڪي سنيارِين جِتهِين، لهي ٿَنِ سنيالُ
وَرُ ڪندو وَڏلَ شاه تي اپارين افضالُ
جَواهَرَنِ جوتَ نِي جانِبَ جي جَمالُ
پِياري پُرُ ڪَري پِرتَ جا پِيالُ
صحُبتَ تِنه سَيدَ جي ڪَڍي خامَ خيالُ
ڏِني لطيفُ لالَ، ٿئي راحَتَ رُوحَ ڪي.

٢٩

صالحَ ٿِيءُ سُڌِيرُ، سُڻُ هِنيين سين هيڪڙي
مَنجِهنءِ لَڳُ لَطيفَ جو، پَرِ ۾ پُڇجُ پيرُ
ڏاران مُنهَ مُرشِدَ جي، ڪُوءِ ڪندون بَنِ ڪيرُ
جو اِسمُ چوءِ اَميرُ، ويهہ تَنهين سين واڳِجي.

٣٠

داتا سَندي دَرَ تي ويني آه وَساڻِ
وَسُو پائي وَڻَ ڪي، طرفَ پانهنجي تاڻِ.

٣١

دائِمُ آهي دَرَ تي گنگا گُنهگارَ
اِيءَ ڪَريمائي ڪار، جئن پُڄَن پَلِيٿَن ڪي.

٣٢

پنبڻيُون پيرَ ڪَري، سَنبهُ ڏانه سَيدَ
جُمعَون شاهَ جَمالَ جو عبدلطيفي عِيدَ
مَتان مون مُرشِيدَ، قرضُ لاهِ قُبي ڏٿي.

وائي

اَللّٰہ باجهُون ڪو نهين ساٿِي
مئن قِردي آئِي چُپ چُپاتي
سِڪَ شاه رانجهن دِي ميان، ڏينهان جو راتِي
آکي لطيف فقير غريبي ڪِيجي
صبر شڪر جي گهتِني پيجي
دل ڪُون چا نصيحت ڪِيجي
نفس ڪُتي ڪون مارو ڪاتي
آکي لطيف فقير مَن پيا حُجري
ڪِتني سال ڳڻيدي گُذري
اجان نهين پهُتي پِيہَ ڪي حُجري
من ڪِناري لاتِي.

داستان پنجون

١

پِيرُ منهنجو پاتشاهُ اُتَرَ ۾ آهي
هيٺَن مَتان هَٿڙا لائِقُ نہ لاهِي
آڳاندو آهي، ڪامِلُ ڏِينهَ قِيامَ جي.

٢

پِيرُ منهنجو پاتشاهُ، لَڪياري لالُ
مُرشِدُ ڏئي مريدَنِ ڪي عاشِقِي احوالُ
پِي سي پِيَڙا پُرُ ٿيا حقيقتي حالُ
منجهان نِيہَ نِهالُ، پيرُ ڪري پانڌين ڪي.

٣

پِيرُ منهنجو پاتشاه لالُ لڪياري
سُونهي تِنهِ سَيدَ جي ڪامِلَ ڪَچَهاري
دائهُ دلداري، تو مُرشِدُ مريدَنِ ڪي ڏئي.

٤

جي تون آسائو آهيين تہ وج ڪَڙيي جي ڪورَ
عشقَ جي اُتي تِئي اَنئِي پَهَرَ اورَ
هَمَ غمَ وَجنيئِي هورَ، پَسَڻَ ساڻَ پيرَ جي.

٥

جي تون آسائُو آهيين، تہ وَج ڪڙيي تي ڪاهي

ڏک تنهنجي ڏيلَ تان لائق سَبَ لاهي
پِيرُ تو پاهي، اُجاري اُجو ڪَري.

٦

جي تون طالبُ تارِ جو تہ تان ڪيڏي مَ تورِ
ڪَرِيي وارو قَلبَ ۾ آڏِي اُتِي اورِ
بِيا ڏيهَ مَ ڏورِ، وانءُ پيراڻي پارَ ڏي.

وائي

هَر جاءِ آهي هادي، هَمهَ جاءِ هوندو هادي
پِيرُ پنهنجو پاڻ سين
سَمَرُ آهي سُج ۾، بَقا دارُ بَرادي
مِيوُن مُريدَنِ جي دانِهَن سُٽيندو دادِي
ڪونيندو قُرب سِين، مَهندِ ڏيندو مُنادي
آهي عبداللطيف ڪي سوءِ اُسِي ڪِي شادي.

وائي-٢

ڪَونہ بُجهي ڳُجهہ دِل دا
هادي بِنا ڪَونہ بُجهي ڳُجهہ دل دا
اَللهَ والِي ڪَرم ڪَريگا
رَب دليان دا قُفل کوليگا
اِيهي ڳالهيا چَڱيان لوڪو، يار اساڏا دِل دا
روز اَزل ڪَنون عشق پڙهيوسي
نام سائين دا در تي ڳِڌوسي
تِکي رمز نيڻان دي لوڪو، لوڪ واقف نهين تِل دا

داستان ڇهون

١

ڏُنُ تون ڏناسري، ڏُن تون بالا پيرَ
مَڪي سَندا پاتِڻي، ثابتُ لنگهائين سِيرَ.

٢

وَلِيين ڪوهُ ڪمانڊَ، ڳُرُ پيرنِئُون سَچجي
هَلُ تہ هَلُون ڪانڊَ، آڱرِ لائي ڳِيرُو.

٣

مون پيراڻي ڳِجِڙي، هَلُ تہ هَلُونِ ڪانڊ

پَري ڪٽوريءَ پانڌَ، جِتان اُچي سَيڪُو

٤

اُچا پيرَ سَندامِ، آءٌ ميرياڻِي مَ ٿِيان
وَهَرَ صَحِيُ ڪَندامِ، اڳَ وِسُوڙي آهِيان.

٥

سَيدُ پيرُ سمونڊُر هي، اَنت نہ جاڻي ڪو
قِرِ قِرِ سيوا جو ڪري، ماڻِڪ پاوي سو.

٦

مون تُنهنجو آسَرو، مون تُنهنجو ڏڏُ
مٿان مون مَ ڪَڏُ، پير پنهنجا هَٿڙا.

٧

مون تُنهنجو آسَرو، مون تنهنجي آسَ
ڳَرين ڪِيمَ نِراسَ، جَنِي تُنهنجو آسَرو.

٨

وَسِيلو نہ وَسُ، پُنگيءَ پَرُ نہ سارِيَان
پَتَڻُ ڏيندو پاتِڻي، اُهڪِيءَ ۾ اَوَسُ
حالُ هَمارو پَسُ، سَندا روضَن راڄِيا.

٩

اولي لَڳو اورِ، پانڌِيڙا پِيرَنِ جي
توکي نِيندا توڙِ، پَلئہ لائي پانهنجي.

وائي-١

ڏُن جوين دي نال
رُوپ، جوين دي نال
ڪُوڙي دنيا، ڪوڙا پَسارا، ڪِنهِ نہ نِيتِي نال.

وائي-٢

مئن تيڏڙي ديواني، مئن تيڏڙي مستاني
آ مل مَيڻُون پيرَ پيارا
صُورت تيڏي ڪَعبا قِبلا، دل دي اندر جانِي
اکِيَان تيڏيان بَلَن مشعلانَ، جِس وچ جوت رَباني
مئن جا تيڏي تون مئن وچ وَسدا، مئن تان ڪِيتي قرباني.

وائي-٣

اَپڻي ويڙين دا چا غلام ڪِيتوئي

Marfat.com

اکيان تيڏيان لعل شرابي، مَئي دا مَند پيتوئي
سرِ سَيد دي چوُرنگ چيري، کوڙين رَنگ رَتوئي
هوش اساڏا سُهڻا سائين، نيڻين نال نِيتوئي.

وائي-٤

تِلفُ نہ تولِئو جاءِ، ماڏُو نا ناتو نِيهَ جو
عشق نہ واڙيءِ پوکئا، عشقُ نہ هَٽِ وِکاءِ
عشق ڦُلوبان نِکَتا، چُن چُن هَڏيان کاءِ.

وائي-٥

کِس باغان دي مولي

وي تون کِس باغان دي مُولي

باغان وچ جو طوطا بولي، تون کِيا بولين چَنبُولي
باغان وچ جو چَکُوا مَروا، تون کِيون گند گندولي
مُولي پَنان سوڏي تول وِکاڻي، مُولي سائين قبولي.

◈

Marfat.com

سُر شينه ڪيڏارو

هن سر جي بيتن جو موضوع "شينهن جي جنگ" آهي: شينه وڙهي تہ هاٿيءَ سان وڙهي باقي هيٺن تي حملا ڪري! "اِي قيصر جو ڪر، جئن هاٿيءَ ڪي هٽ هٽي!". سنڌي ٻوليءَ جي اڳئين دور ۾، شينه لاءِ 'سِينه' لفظ استعمال ٿيندو هو.

شينهن جي هشمت ۽ حملي جو بيان، جنگ جي ميدان ۾ بهادرن جي بهادري ۽ سورهيائي سان پڻ لاڳو آهي. انهيءَ مناسبت سان، سر 'سِينه ڪيڏاري' جا بيت، جنگ ۾ بهادريءَ جي تعريف ۽ ترغيب لاءِ ڳايائون. شينهن سان لاڳو ٻيا جانور جيڪي پڻ مقابلي جي ميدان ۾ ڳڻجن ٿا جهڙوڪ تازي گهوڙا، باز ۽ ٻانشا، يا ڳڙهہ تي خبردار ڪتا تن کي بہ ساراهيو ويو آهي.

فصل پهريون

١

مَتي جِنه مَدارُ، ڪاندِ تِنهِ جو تَڪيو
پاڻُ اُونچو، عادتَ نيچي، اِيءُ سِينهان پَروارُ
ڪَيسرَ ڪَرُ جُهارُ، ڏِني جِنهِ ڏارَثُ لَهي.

٢

موڪِري ٽري، چوٽِي ٽري، چوٿو ڪِهَرُ پاڻُ
گجي تہ گيوَرَ هٽي، مِرُو ٻِٺا آساڻُ.

٣

سَهسين مِڙِي سِيارڙا، جي جَنبُو جاڳَرَ ڪَنِ
تہ ڪِهَرُ ڪَنَ نہ اُڏڪي ڊراءِ نہ ڊرجي ٽَنِ.

٤

ڪُڙهو ڪَيسَر وِياءُ، پَسو واڳهہ وِلاڙِئو
ٻيٺو ٻاپَ مُلاءُ، ڌرو ضايع نہ ڪَري.

٥

ٻيٺو ٻاپان وِترو ڪُڙهو ڪَيسر پَسُ
آپُ ڇپاوَڻُ، پَرُ مارڻُ، ذات سِينهان جِي جَسُ
جِئَن وَڃي ڏمامَنِ ڏسُ، تِئَن مَتي آڙَنِ اَسَري.

٦

اِيءُ قيصر جِي ڪارِ، جِئَن هاٿيءَ ڪي هَٽَ هَٽي
جي ويهين واڳهين وِيڙهِئو، توءِ لانجهو ڪِيمَ نِهارِ
ڪِلي وير قرار، رءُ ڪِلي ٽِئي ڪانهرو.

٧

اِيءُ ڪَيسر جو ڪَرُ، جِئَن هاٿيءَ ڪي هَٽُ هَٽي
نِهوڙي ناپُن سِين، ڏمائيسِ نہ ڏمُ
ڪِلي وير قدمُ، ڪوڙي پَر ڪُٽي نهين

٨

روجهہ نہ پڳرجَنِ، مَتا جي ماهِ گهٽي
ڪِجي سَنگُ سِينهَنِ سِين، واڪي جي وَرَنِ.

٩

ڪِهَرَ قَصدُ ڪَبابَ سِين، مَڇي مُورِ نہ ڪاءِ
جي سينهان سَئُ لنگهٽين، توءِ نہ لِڪَ لَڪاءِ
پيرُ تِتهين پاءِ، جِتِ ناهِ مَجالَ مِروُءِ جِي.

١٠

نِيہَ سيچاٽي سِينہَ، ٽِرنهين قَصدُ ڪَبابَ سِين
راتِ ڪاڏاٿون ڏِينہَ، تہ پُڻُ يُوٽِن ٻُکِيا.

١١

سَگيٽِي تہ اُوڇُ سگيٽِي، نِيچُ سَگيٽي ڪِرتِ وٽاهُ
جيلاءَ ڪِهَرَ سين مِنري، تيلانه گٿون سِرِ چَري گاهُ.

١٢

گٿون مارِئو گِرَ چڙهي، گِرَ چڙهِئو گٿون ڪاهُ
ڪِهرُ پَلاٽِي جي سَهي تہ لُون لُون لَڪَ وڪاءِ.

١٣

ڪِهرُ چوٿو، ڪَنَ ڪُرا، ڪَنڌُ قريبو ڪوهُ
ڪُرَ ري ڪَرِهَ نہ ٽِيي، پِتِ رءُ چِٽُ نہ هوءِ.

١٤

ڪَيسر ڪي ڪِرندي، لَڪڙي لَڪَ پيوسِ
هَرنا هٽُ نہ هٽي، گينوَرُ ڪونہ گڏئوس.

١٥

هاٿِي هِمتَ سِين هَٽي، هَرنا هَٽُ نہ ڏي

Marfat.com

سامھون اَچي جَن کي نھوڙي ٿَنِ ني
اِنَ کِھَرَ ڪنا کي، پَڳان پاڳين اُبھنِ.

١٦

ڪُڙھا ڪيسَرا، وَرِيَمِ ٻُڪئو
لاھي ھامَ ھِيا، جَنبُو جِمَرَ جُھارئين.

١٧

کِھَرَ ڳِري لَڳُ، جي ھاٿيءَ جو ھَڏُ گھُرين
پَسي وڏو وَڳُ، جَنبُو جِمَرَ نِھارئين.

١٨

جَنبُو تہ جھونجھارُ، سِينھُ وڏي ٿي سَٽَ سين
وَنڪو ويرين ويڙھئو توءِ ھَٿائي ھَزار
ڪَيسَرُ ڪِلي وارَ، تو ڳَسَ نِھاري گينوَرين.

فصل ٻيو

١

مُوران مانو نہ ٿئي تازي جو توڙان
ھاٿِي جي ھِيٺو وَھي توءِ ڳھَڻَ- مُلھو گھوڙان.

٢

ڪڻ بورائو بازَ کي، ڳِجھَہ جي ڪِجُ مَ ڳولَ
ٻوڙ جَنھِ جي ڍُونڊَ ڏي، رڻ ۾ وَتي رولَ
جو ٻھون پاري ٻولَ، سو ھتان ڇَڏِ مَ شِقرو.

٣

ڪڻ بورائو بازَ کي ڳِجھَہ مَ ڳِري لاءِ
آھي اِنَ آنديءَ جي جِيفي پاسي جاءِ
ڪاڄُ اُھوئِي ڪاءِ، ھُو جو قوتُ ڪِلابَ جو.

٤

ڪڻ بورائو بازَ کي، ڳِجھَہ کي ڏي مَ ڳِلَ
ھُماءِ ڏي تون ھَلُ، شِقرو ساڻُ ڪَٿِي.

٥

عاشقُ توءِ آزارَ سين جي مٽي وجي ڳيجَ
جي وينو منجھ ڪُريجَ، توءِ سيچاڻي شِڪارَ سين.

٦

آھي عاشقن کي ڪاڙھو منجھ ڪُريجَ
جي مَٽي وَڃي ڳِيجَ، توءِ نِھاري ڍُونڊَ ڏي.

فصل ٽريو

١

سَڳٻانَ جي سِينڌارئا، ٻَڃئا تي ٻَھَنِ
ڦِرئا نہ فرمانَ کان مُلُ نہ موٽيئڙنِ
ڪونھي ڏوھُ ڪُتَنِ، ڏاڪارئا ڏاڙھين ٿا.

٢

جُھُ پارُ ڏِٺائون يارَ جو پُٺِيءَ پيرُ ڪَڙين
ڦِرئا نہ فرمان کان، اِنھين ۾ آھين
ڏِسي نہ ڏاڙِھينِ، شبانَ جي سَڳَ کي.

٣

ڪُتو طالِبُ ڍُونڊَ جو، اَسين ڪُتي ڪيڙ
ڇَھُٽي آھي ڇيڙ، ڪارايَلَ جي ڪَنَ ۾.

٤

ڪُتو ڪُرٽي ھَڏيُون، جوان مرد جِگر ڪاءِ
’الدُنيا جِيفَۃٌ و طَالبُھا ڪِلابٌ‘، اِي ھنيين سِين لاءِ.

٥

ڪُتا ڦِريبَنِ سين ڪَھڙو ڪَريين ڪوڏُ
ھُوءِ جي چُونٽي ’ٻوڏُ‘، تہ دَران تون دُورِ ٿِيين.

٦

جَنِي سَندو آھيين سي جي چُونٽِي ڦِٽُ!
تہ ڪُتا ڦِريبَنِ سِين پيري ٻَڌُ مَ ٻِٽِ
ھُوءِ جي چُونٽِي ھِٽِ، تہ ڪاٽيارو ٿِين ڪُرٽمَ ۾.

٧

جَنِي سندو آھيين سيئي چُونٽِي ھَڙُ
تہ ڪُتا ڦِريبَنِ سين دعويٰ پَٽِي مَ ڏَڙُ
جَنِي وِڏوءِ وَڙُ، وَرِئو عاقِي ٿِئين اُنِ سِين.

٨

جَنِي سندو آھي سي جي چُونسِ آءُ
تہ لَڙُ لھريون ۽ واءُ، ڪُتي سڀ قبوليا.

٩

ڪُتا ڦِريبَنِ سين پيڙي ٻَڌُ مَ ٻيٺِ

Marfat.com

جَنِي سَندو آهِيين، سي جي چُونِئِي 'هيٺ!'
جَنِ ڏيکارِيَئِي ڏيٺِ، وَرِئو عاقِي ٿِيين اُنِ سِين.

١٠

ڪُتو چَئِي، ڦَريبَ جا آهيون ساڏَ صَحِي
پِهرِين باتِ بَهِي، پُڇُون پوءِ پانڌِيَنِ کي.

١١

نَڪِين آهِيُون چُوهَڙا، نَڪِين آهِيُون چورَ
هاگَاما ۽ هور، ڪُتا ڪَريين ڪَنِ تي.

١٢

ڪُهِين تان آپ ڪُهُ، ڏَسِ مَ چوهَڙِيان
سَندا آهيڙِيان، آن نَه سَهنڊِي هَتڙا.

١٣

وِيئو آهي واڻ تي، ڪُتو ڪُتِيءَ وَٽ
پوتيون پانڌيڙَنِ جون، چيرئو ڪري چَٽ
جا گلَرَ ۾ گهٽِ، سا پُونڇِي ٿي پوريون ڪَري.

١٤

جاڳايَسِ جَنبُورَ، ڪُتي ڦَريبَنِ جي
بَهي بَهُڪي اُٿيو، گهڏِي منجهان گهُورَ
سَپُ لاٿائين سُورَ، گَري هِنَ غَريبَ جا.

١٥

ماٺِ ڪَئِو مارِينس، ڪُڄُ ڪُتي سِين ڪِينَ ڪِين
پائي پَٽُ پَچِيءَ ۾، دَرِ دوستَنِ ڪارِيَنسِ
سا پَرِ سيڪارِينسِ، جِئَن بَهَڻَ کان بَسِ ڪَري.

Marfat.com

سُر هير رانجهو

هير- رانجهي جو داستان هن سر جو خاص موضوع آهي. پنجاب ۾ هي داستان 'هير' جي سر ۾ ڳايو وڃي ٿو، سنڌ ۾ اڪثر مانجهه جي سر ۾ ڳائجي، ۽ جوڳ جي سر ۾ پڻ ڳائن. هن سر هيٺ ڏنل بيتن مان گهڻا سڀ معياري سرائيڪي شاعريءَ جا مثالي بيت آهن. فصل-٢ جي بيت نمبر ١١ ۾ شاعر نورنگ جو نالو آيو آهي. هن سر جي گهڻن بيتن ۾، مجاز ۽ محبت ۽ دانائي ۽ حڪمت جا دُر پوتل آهن.

فصل پهريون

١

رانجهن والا زهر پيالا، ڳجهڙي آيم پاجي
ماء پيُو ڪنُون چوري پيتُم ڪِيتُم روح راضي
دِل دِي قضا دل ئِي جاڻي، تون ڪِيا جاڻي قاضي.

٢

سُڻ وي سَگ مئن سَگ تيڏا، تون سگ ميڏي دلبر دي در دا
ڪٹوندي طعام سَنيندي لُقما تيڪُون پاڪ نظر دا
اِهين لُقمي وچون هڪ لقما ڏيوين تہ تيوي قُوت قبر دا.

٣

دَرد وَنديان دي در أتي مئن ڪَک ڳلي دا ٿيوان
لڳي واء تہ مئن أڏر وج چُلهہ وچ جا سَنِيوان
محبوب مَيڏي ڪَرَن اراپي، او قُوڪَن تہ مئن جيوان.

٤

چولي ميلي صابڻ تولا، ڪتنا مَلمل ڌووان
سيني اندر داغ رانجهن دا جيُون ويڪان تيُون رووان.

٥

مَرِدي آن مَر ويسان رانجهن، مَئن تون هير سَڏيسين ڪيئُون
تيڏا شوق نال مَنجهيندي، چوڻک لائِيِي مَينُون
ڳلي آساڏي آ ميان رانجها، وَل وَل تاءِ نہ مَينون
تو جِهَا مينُون اور نہ ڪوئي، مئن جيهيان لک ٿيئُون.

٦

ٿن پي ٽُڪڙا، مَن پي ٽُڪڙا جِيُون دَرزيان ديان لِيران
اِين لِيران چُون ڪفني سِيسان چَلسان نال فقيران
تو جيها رانجها اور نہ ڪوئي مئن جيهيان لک هيران.

٧

رانجهن هووي بَحري شِقرا، مئن بَن بَن طعاما ٿيوان
ڪَري ڪُلاتا لي جاوي، مينون ڪاوي تان مئن جِيوان.

٨

چوني چُوٽي مَک نہ دلبر، چوڙ تہ هووَن سادي
ڏُون نيٹان دي ويڳڻ ڪِيتي وسپهَر نانگ وِراڏي
جي پَني سي پَج چَٽي اڱون جي ڪڙي سي ڪاڏي.

٩

داغ دَروني، سَوز ماهِي دا، ڳهن قبر وچ ويسان
سيج ڪيڙيان دِي مُور نہ ماٹان جي وچ دوزخ سَڙسان
مُنڪر تين نَڪِير اڳُون مئن حرف اِهو ڳهن پڙهسان
جي شهَ رانجها مين نو ميلو، جو شه آکيا ڪَرسان
رُخصت ٻاجهون يار ماهِي دي وِچ جنت نا وڙسان.

١٠

ڪٹ اسان، ڪِٹ يار اساڏا، ڪِٹ ياران دي بستي
رانجها ڪسَن، ڪيڙا ڏسَن، ويک جَنان دي مستي
ساري لوڪ وچون هڪ دوست ڪِيتوسي لوڪ تنان نون خُستي.

١١

اسان لوڪان دِي ڪاڻ نہ ڪائِي، لوڪ اسان تون وڳي
ٻَڪري وانگي آپ کُهايوسي، بي قدران دي اڳي
ڪَڍ ڪتاب قاضي ڪول مسئلا، عشق شرع ڪيا لڳي.

Marfat.com

١٢
ڳڻ نہ ڪاتي، ڏي نہ ڏڙڪا، مٺن ڪسڻ قبول ڪريسان
ماهي ڪيتي مرڻ قبوليا، ڪيڙيان مول نہ ويسان
جي ميان رانجها سڏ ڪريسي، ڪنڙيائي سڏ ڏيسان.

١٣
چنبر مُبارڪ تن ڪون ڪيها، يار جنهان دي رُني
ڳلي ڪوچي قرن نماٽي، دو نيٽان دي ڪُني
سڄڻ سانوڻ مينه جيون، ڪيا جاتون ڪٽ آئي!

١٤
لڪ ڪتابت تينون ڏيوان جي دلبر نون پُهچائين
جيوين آکان تيوين آکين، ويندي پل نہ لائين
ڳل وچ ڪپڙا شير زبانا دست پيران تي پائين:
تہ مٺن سر صحي غلام تساڏا دل دي مهر نہ لاهين.

١٥
الف الله، تين ميم محمد، عين علي ڪر جاڻان
عرشان لٿيان چار ڪتابان، پڙهيان مسلمانان
وچ تنهان دي زيران زبران، مٺن ڪهڙا حرف سڃاڻان
پر قلم رباني لڪيا ڪوئي ميني، مٺن تنهن
دي مردي جاڻان.

١٦
عشق ڪنون ترئي ٿول پرايم، سُور سِڪڻ ۽ سُمهان
وتڻ ڪنون بابل ماري، ڪٽڻ ڪنون امان
جي مٺن جاڻان عشق ڏهيلا، ننڍڙيائي مر وڃان.

١٧
هڪ سُهڻا، بٺا دل دا ڏاڍا، ترِيجهي بيپروائي
آه ڪران تان جڳ جلي، ڪران ڪوڪان داد نہ ڪائي.

١٨
ڪالي وال لطيفان والي، اکيان بلن مشعلان
نڪ ديان نوڪان ڏيون چوڪان، ول ول ڪهن ڪنگالان.

١٩
حاڪم تيوان، حُڪم هلاوان، عشق اجاري پاوان
جو ڪوئي عشق نہ جاڻدا، سو سي قتل ڪراوان.

وائي-١

سمجهہ نہ لايا نيه، سهيوڙي!
مٺن سمجهہ نہ لايا نيه
رات انڌاري حاڪم ڏاڍا
جُهڙ ڦُڙ وسدا مِيه
چلان تہ پُسي چولڙا
ولان تہ ٽُٽي نيه
اندر ٻهان تان ٻهڻ نہ آوي، ٻهر ٻهان تان ويڙها ڳاوي
عشق تہ ڪوئي شينه
سيني اندر جهوڪ رانجهن دي، ٻيلي
ڳجدا شينه.

وائي-٢

هير بيراڳڻ هوئي،
وو ميان رانجها، هير بيراڳڻ هوئي
رانجهن متي جو لال بوچڻ، هير متي جا لوئي
جنهن تڙ رانجهن منجهيان چاري
ڪو تڙ سُونهائي مين سوئي.

فصل ٻيو

١
دلبر ميڏي رنگ سوني دي، ڪيا ڪميٽا سونا
سوني دي گهر سون سپيجي ڪات ڪريجي سونا
مٺن فرياد فقير شڪستي خير ڏهيجي سونا.

٢
چوني چُوٽي مُنه تي سُهٽي لُڙڪيان ٻڇي لائي
ڪُوڙي يار نہ تيون سچي توڙي نت نت ڪرن وڏائي
ڪاري ڪوه نہ تيون مِني، توڙي سئو مڻ گهت مِنائي.

٣
سڻ ميان رانجها هيڪ اساڏي، ڦيرا پاءِ ڪڏاهين
آئي هي رت ماه ساوڻ دي، چُليان ڦُلڻ وائين
مُنه ويکڻ ڪون اکيان سِڪن، ڳل لڳڻ ڪون ٻانهين.

٤
مِل محبوبان مصلحت ڪيتي چلون عشق دي ميلي

Marfat.com

خُوبان خوب پَريندَئي پاڻي هردم ويکڻ ويلي
بانهان ٻَڌ سلام ڪِيتوسي جون گُر ڪي آڳي چيلي.

٥

لِيا سُرما جوئيان پُوري وَرَن ڪانه
سُڪ نہ سُتِي نال ڍولڻ دي، ڏي سِراندي بانه
جِنان باجهون ساعت نہ سهان، تِنان لايا مانه.

٦

ڪِٿ اسان، ڪٿ يار اساڏا، ڪٿ اساڏيا جَمان
اُپي سَرَ دي پڪي هاسي، سانگ پيوسي لَمَان
اڻوندي جوين وَهندي پاڻي، ڪنهن نہ گهتيا بَنا
رزق مهاران چِڪِيان، وَس نہ چوڙياسي چَمان.

٧

آ ميان رانجها گهِن مصلحت ميڏي،
ويچ منجهين گهِن ڳائين
منجهيان مِڙنِ هڪ ويلِي، ڳائين سَنجه صُباحين
وَسَن مينه پَريجَن تُويي، لگڙي نال وتائين.

٨

ڪالِي رات ڪاليان مَنجهَيان وَيسان ڪالي بيلي
دِل دا محرم ڪوئي نہ مِلِئا جو چَلِي اُس ويلي
اُپر چندر ڪر سَهائي، مان رانجهن سائين ميلي.

٩

دل درياء مَحبت بيڙي، ميڏي لهريين نال لَڙائي
اها جند چا صدقي ڪيتي، جي رانجهن نال رِهائِي.

١٠

ڪَنڌِي اُتي ڪڙ ويک تماشي، اڻوندي باند لُڙاڻو
ڪيئِي آوَن غوطي ڪوندي، ڪئين آوَن آساڻو
دولت دنيا مال خزانا نهين نال نيباهو
اين دنيا دا ماڻ نہ ڪرين، هيئي ساٿ لَڏاڻو.

١١

درد فراق اساڏي دا خط قاضي ڪَنُون لکِيسن
قلم نِماڻي، ڪاغذ شُهدا، آهِ ڪَنون جَل ويسن
مشڪل پَينديا بار غمان دي، قاصد ڪهڙا نيسن
جِيندي سي تان ياد نہ ڪِيتُن مَر ويسُون ياد ڳريسن
"نورنگ" جيهِي نِماڻي ڪون ڳل هَس تين
فاتحہ ڏيسن.

١٢

درد فراق نہ سَهسان صَحي، موت قبول ڳريسان
جي مَيڪُون شه رانجهن مِلسي تان سُهاڳڻ ٿيسان
جي پارُون آ ڏيوي ڏِڪالِي، تہ سَئو دريا تئون ٿرسان
سِر ميڏي وچ ڏون شادمانيان، يا مِلسان يا مَرسان.

١٣

عشق پِہ رَتا، مُشڪ پہ رتا، تون ڪيون رتا طوطا
نال پِنبٽيان دي ڏاڳي وَنيي هارَ هَنجهين دا پوتا
سئو ورهيان دي زحمت جاوي، عشق نہ جاوي ڏوتا.

١٤

درد فراق رانجهو دا مئن گهِن قبر وچ ويسان
ڪيڙي دي مئن هوئي نہ هوسان ڪيا جي دوزخ سڙسان
مُنڪر نڪير اڳي مئن تان سبق اهو ڪڙ پڙهسان
پر شاه رانجهو ميڪون آڻ ملي، جو شاه ڪَهيا
سو مَنسان.

١٥

بيلِي بيلِي هرڪو آکي مئن پي آکان بيلِي
بيلِي بيلِي نِڪل ڳيا، خالي رَهِي حويلِي

١٦

گهٽي گهٽي مَيڪُون راتِ وِهاٽِي، شاهدي ڏيوَن تاري
چندر ڳليا تين چوڏهين هوئي، مليي يار پياري
ڪالا نانگ تِنهان ڪون ڪاوي جنهان دِلئان
دوست وساري.

وائي-١

وي ميان مار مَ چمڪان
تون تان ڏي نہ جهٽڪان
عشق عقل دا راه وڃايا
سَڀ ئي علم حاصل ڪِيتوسي، جڏان شاه
درسن وِڪايا

Marfat.com

ڪو جو علم حاصل ڪيتوسي تنه سبق
رانجهن دا پڙهايا
ڪوجو عشق بَنئا تَن اندر، نِت نِت سور سَوايا.

وائي-٢

مئن چاڪان دي نال چڳهيڻي
سُٽو وي سهيليان محبت واليان
ذات زمات مئن چوڙ ڏِتي، وِرهه رانجهن
دي وَلهيڻي
پتر رانجهي دا بهون چڱيرا طول پلنگ تي مئن ليٽي
مَت ڪيڙي دي مول نه گهِنسان مئن نال
رانجهن دي وَليڻي.

وائي-٣

جَنهن ڪِيتي جوڳڻ ٿئيان
جنهن ڪيتي سامڻ وو
مل سياليان ڏيوَن طعني، دل رانجهو نال لئييان
ڪُوءِ ڪيڙي دي طُول وِهاٽي، پار ماهي دي مئن پَئييان.

وائي-٤

رانجها وو! مَئِن تيڏڙي آهيان
پيارا وو! مئن تيڏڙي آهيان
اُون ئِين آندڙي بانهين وو!
مئن تيري واسطي رهي وو! مئن پيا وو!
مئن نون يال، وسار نهين وو!
چيڻڪ لائِئي مئن نون وو! ڪوڪ سٽاوان
ڪنهن نون وو!
شرم شال ساڏا هووي تئن نون
مئن تيري واسطي رهي وو! مئن پيا وو!
مئن نون يال، وسار نهين وو!

وائي-٥

دِلئان دُور نه ڪِيجي
پياري والڙي ڳالهڙي
رانجهن والا زهر پيالا، شربت ڪَر پئيجي.

وائي-٦

ڪِنه نُون مئن آکان بول ڪي
گهايَل ڪِيتي مئي سُول سَجڻ دي
چَندر جو چڙهيا ڪُل عالم ويکي
رانجهو لَڏڙم ڳول ڪي
مئن رانجهن دي، رانجهن ميڏا، ڪيڙا گهَتڙم گهول ڪي

وائي-٧

مــيري تيــري بابــو
سارو جنم گيو
آديسي عالم ڪان رُنڙائي رهو
گورک گودڙين وٽ آسڻ تي آيو.

وائي-٨

ڍولڻ دا مئن نون، سجڻ دا مئن نون،
اوڳڻ پي ڳٽين جيها
آپ نه آوي، لِکڻ جو نهين، نکو سار سَنيها
آئون لِکندي ڪيترو، اُن جا جي پارَ ايها
سَرهِي تيندي سسئِي، ڪُتلِ ڪي ڪوهَ ڪيها.

وائي-٩

دَرد رانجهن ءِدي هَئي ماري
الله! بِره رانجهن دي..........
هيڪ گهڙي دي ويکڻ ڪيتِي گهِن گيا دل ساري
ڪوئِي حبيب طبيب بتاوي، ڏيوي داروُن دِل- قراري.

وائي-١٠

دارون ڪيتي لاوان، وي ميان!
مئن درد رانجهن دي سينڏِي
سيني اندر سُور مِتران دا
جيوان تي غم کاوان وي ميان
سائــر آهــي ســپرين
ساڄَن صِحَت پاوان وي ميان
اَڄڻُ وَس نه منهنجي، جي آٿِين ته آوان وي ميان.

❖

Marfat.com

سر بيراڳ هندي

'بيراڳ' جو هي هندي لفظ، معنيٰ ۾ 'ويراڳ' برابر آهي. 'بيراڳ' جي معنيٰ نفساني خواهشن کي مارڻ، ۽ بيراڳي ٿيڻ معنيٰ فقيري اختيار ڪرڻ ۽ تارڪ دنيا ٿيڻ. ٻي معنيٰ ۾، هندو فقيرن جو هڪ فِرقو جيڪو لوڀ ۽ موهہ کان آجائي اختيار ڪري. هي سر هندي 'دوهن' ۾ چيل آهي جن مان ڪي ڪبير جهڙي وڏي عارف ۽ تلسي داس جهڙي وڏي شاعر جا چيل آهن. هن سُر جي پهرئين داستان ۾ وڏي پيار ۽ محبت وارا دلپذير دوها ڏنل آهن.

فصل پهريون

١

يَکُ نهين، پاوَرُ نِهين، پَهچُ نهِين، پي دُور،
اُڏِر نہ سَڪان سَڪيان، مَران سُور بَسوُر.

٢

پَرَ هووَنِ تہ اُڙ مِلان، مُجهہ نِت نِت ماري پيڙ
جون جون ساجنُ سَنيران، تِيون تيون لاڳن تِيرَ.

٣

سَجَنُ بِڇڙئا، دِن هُئا، رَين پَڙي ظُلماتِ
کَهو تہ قيامت دُور هَي، جا پَئي آئِي سات.

٤

سَجن بِڇڙن ڦِر مِلَن، ڪِئا جانُو ڪَب هوء
لوڪ مَرنا ايڪ هَي، مُجهہ نِت نِت مَرنا هوءِ.

٥

ساجن گئي، دو دن پَئي، مَين جانُون وَرس پَچاس
پولِي پُڇي پَندتان، دِن مين ڪِتني ماس؟

٦

ساجن ساجن ڪَر رَهِي، چَلِي نہ ساجن ساٿِ
ڏُڪان ڪارن مين رَهي، مَرگ نہ ميري هاٿ.

٧

ساجن آيا هَر سُنيا، ڪِيا لي چَلُون سات
سِيس اُتاري پَئي ڏرُون، ميري اي بِسرات.

٨

ساجن آيا هر سُڻيا، ڪَيسِي جُڳت ڪَروُن
ٿال پَري سچ موتِيَان، اُوپر نَينَ ڏرون.

٩

ساجن تُم مَت بساريي، هَم لاڳِي تيري پانءٌ
هم جيَسي تُجهہ بَهُتُ هين، تم جَيسي هم ڪانه؟

١٠

سُولُ بِهانا، ڏُک ڊِوليا، بِره همارا ليک
آو ساجن تم ديک، هي هَمارا جِيوَنا.

١١

گُرو گوبِند دونو کَڙي، مين ڪِسڪي لاڳُون پانءُ
هم بَلهارِي اُس گرو ڪي، جِس گوبند بتايا نانءُ.

١٢

گُرو گوبند دوهِين کَڙي، پاڳين لڳان مَين ڪانِه؟
مَين واري تِس گُروِ ڪي، جَس ني گوبند ملايا مانه؟

١٣

ليدي، پر لاڳِي نهين، ڦُوڪ بانسِلي مانهِ
گُرو بيچارا ڪِيا ڪَري، چُوڪ چاڪِري مانه.

١٤

ڪانِي لاڳِي ڪَرم ڪي، ڪِسڪُون ڪَهِي نہ جاءِ
جُون گُونگِي مَن سُپنا پَيا، تِيون پَڇتِ پَڇتِ تِن مانه.

١٥

ڪالُو ڪال ٿب مَنئِي جَب صقِلِي ڪي گهر جاءِ
اَنجَن ڪا مَنجَن ڪَرئِي، ڪَل مين ڪُرندُ لگاءِ
ماجِئي اِس ٿن ڪُون، مت مورچا پَڙ جاءِ.

١٦

چَمارڪي گهَر چندن گيا، نِت نِت ٽانڪي چامَ
چَندن بچارا ڪِيا ڪَري، جَب پَڙا نيچ سين ڪامَ.

١٧

صاحب تيرِي صاحِبي گَهَٽ گَهَٽ رَهِي سَماء
جيون مينڊِي ڪِي هاٿ مين، لالي لڳي هَر جاءِ.

١٨

ڪالُو ڪال ٿب مِٽيي، جَب صِقلِي بانِي چِتراءِ

Marfat.com

ٹُوٹي پيچون سانديي، گانٹ بيچ رَه جاءِ.

١٩

ساجَن ڈاڳا پريم کا، مت تانئي چيتراء
ٹُوٹي پيچُون سانڍئي گانٹ بيچ ره جاءِ.

٢٠

اري کَبيرا بهَر وِکلاوِين، اَنتر لوين نہ نام
کام کِيا هي لوک سين، جو پڙي ڈري سا کام.

٢١

تَن مَهي، مَن ماٿلي، هم بلورٹهار
مَکڻ کبيرا کا گيا، ڇاڇ پيي سَنسار.

٢٢

بان جهَروکي گِر پڙا، قر نہ جهروکي جاءِ
سجن مَن سين اُتَر گيا، گر پاسي بَسي تو کِيا.

٢٣

آه کَرُوں تان جَرُ جَلي، مُشکُ کَرون تان جِيءِ
[illegible] هووي سَخِي رَب کا، جو مُجه آڻِ مِلاوي پِيءِ.

٢٤

آه کَرون تو جَگ جَلي، اور چُپکي لاڳي گهاء
[illegible] کَٺن جَگ مين، نِت نِتِ کَرُوں اُپاء.

٢٥

پِي پِي کَر نہ پَپيها، پِيَہ کا نام نہ لي
مَت کو وادِي هو بره کا، جو 'پِي' سُني جِيءِ دي.

٢٦

بِرهُ بُرا مَت کو کَهي، برهہ هَي سُلطانُ
جِس گهٽِ بره نہ سَپَجي، او گهٽ هَي مَستانُ.

وائي

پِيا پيا هو پيا،
آڻِ مِلاوي کو ماکُون ري پيا
جِيوي جاني دائم قائم،
دوست همارا موري جِيا.

فصل بيو

١

اُس مَرني نون کِيا روئيي، جو گهرِ اپڻي جاءِ
رووي تہ بَندِي آپ کُون، جو هاٽِ هاٽِ بِکاءِ.

٢

جِس مَرني سين جَگ ڈري، وُه مَرن ميرا آنند
کَب مَريي، کب پائيي، پُورڻُ پَرمانندُ.

٣

مَرڻ هَي آسانُ، مُجهکُون انديشا اورُ
پِيءُ سين پهتا جو نهين، کِيا بيتي تُورُ.

٤

مَرنا مَرنا هَرکِوئي کَهي، مَرِي نہ جاني کوءِ
ايک وار ايسا مَرِئي، جو قِر نہ مَرنا هوءِ.

٥

نَينا تُم نَينين پَسو، دُوُر ٹهيري مانهِ
ساجن بَچڙيا جو کَهي، پِرين جانٹ نانهِ.

٦

ساجن ميرا ايک هَي، دُوجا کَرُوں نہ کوءِ
دوجا ساجن تب کرون، جَب کُل دُوجي هوءِ.

٧

ايءِ کاهو کِي ريت، جو ساجنِ بِچڙا نہ مِلا
ويکو کاٹ کِي پِريت، جُڳُ قُٽا ساري مُٺا.

٨

حد حد چَليا هر کوئِي، بيحد چليا نہ کوءِ
بيحد کي مَيدان ۾، کڙا کبيرا روءِ.

٩

سڀ جَگ باندا کاچي ڈاڳي، کوئي وِرلا چُوٹا
اَوَجهَڙ چليا سو گامِ پهتا، راه چَليا سو لُوٹا.

١٠

سِڈارو تو سُڌ کَرو، بَينا آنک سِيباء
زبان هماري کاٹ لو، هم کا پِي کَر جاء.

١١

سَمن گنڙي ڈُول کي رَهي پَوَن سِين قُول
دو گهَڙِي کا ديکهنا، آخر ڈول کِي ڈول.

١٢

ساجن هماري پاس هي، مِٺن ڍونيون ديس بَديس

Marfat.com

ساجن بَسي سَرير ۾، ڍونڍيون مار ڳر ميس.

١٣

ساجن هماري پاس رهي، دن ٿوڙي دس بيس
ايڪ ايڪ لاک بَرس کا، ايسي هون دن تِيس.

١٤

ساجَن پريت لڳاءِ ڪر، هرگز دور نہ جاءِ
تيري دشمن دور هون، تيرِي دور بلاءِ.

١٥

پيتَم پريت لڳاءِ ڪي، ديسان دُور نہ جاءُ
رَهُ هَماري نگري، مَين مانگون تُم ڪاءُ.

١٦

پيتم ايسِي پريت ڪرو، جيسي ڳک مَسيت
لاتون سات لتاڙيي، ڇوڙون ناہ پريت.

١٧

پيتم ايسِي پريت ڪرو، جيَسي وِرک ڪَرن
آپ جَلن سِر ڌُوپ ۾، اوران ڇان ڪَرن.

١٨

پيتم ايسي پريت ڳرو، جَيسِي ريک ڳَرن
آپ جَلاوي سِر آگ ۾، اوران ڦوت ڳَرن.

١٩

ڪيَي ڪِسُون نہ رَهي گل سَجَن ڪِي بانهہ
ڍُلتي ڍُلتي ڍُل رَهي جون ترورَ ڪِي ڇانءِ.

٢٠

ڪبيرا يہ جڳ جاتاهي جان سُون، راهہ پُلا گيوار
هِر سين پوڇا آرسون، ڪاڄ سُون هشيار.

٢١

ڪَبيرا ڪَلجڳ پڙا، ساڌُو بني نہ ڪوءِ
ڪامي ڪِروڌي مَسڪرا، تِس ڪِي پُوڄا هوءِ.

٢٢

جس مَندَل مين ساڌو نهين، هَرِ ڪي پَگتِ نانهہ
او منڊل مَسوان هَي، پُوت وَسي اُس مانہ.

٢٣

ساڌُو چَليا، نَگ رهيا، نگ پِي چَلٽهارُ
آئي اُسِيڪِي وارَ، جو ساچي ڪون جُونا ڳهي.

٢٤

نَگ چَلِي، ٺاڪُر چلي، چَلي نَگٽهارُ
آئي تِنهانڪِي وارَ، جو ساچي ڪون جوناڳهي.

٢٥

سُپنا تُم جونا هَي، جونا سارا انيڪ
جَب سوتُون تب دو جَني، جب اُٺُون تب ايڪ.

٢٦

سُپنا تُم سُلطان هو، اُتم تيري ذاتِ
سَو ڪوهين ساجن بَسي، مُجهہ آڄ مِلاوي راتِ.

٢٧

دَيانت ڪو سب دک هَي، اَديانت ڪو هَي راج
ٻڙون سي ڪِيا بولنا، جو پيٽ پَرن سين ڪاج.

٢٨

گيا جوبن مانُ، جتي سب جڳ موهيا
سوئي تيرڪمانُ، مارا پَرِ لاڳي نهين.

٢٩

پِي پِي ڪرون پيا نهين، پي گيا پرديس
ڳل وچ ڪفني، پيُوت لڳا ڪي، ڦِرون ديس بديس.

٣٠

ساڌُوڪِي سنگت پلي، بَن مُورک ڪا اخلاص
ساڌو ماري گن ڪري، دل ۾ ڪري تپاس.

٣١

ساچي جڳ راچي نهين، جُونا مَني نہ رام
ڪهو ڪبيرا ڪَيسي بَنون دونو ياري ڪام.

٣٢

ڪَبير ڪَبير ڪيا ڪرو، سوجهو آپ سَرير
آسا تِرشنا بَس ڪرو، تُم هَي داس ڪَبيرَ.

٣٣

نانڪ ڏنڌا نِت نيا، سُک نهين دِن رات

Marfat.com

حرص و هوا مِٽئي نهين، نہ ڪج هات نہ سات.

٣٤

سانچ برابر تپ نهين، جوٹ برابر پاپ
نانک جس هِردي سَچ بَسي اُس ڪي هِردي آپ.

٣٥

نا ڪُج لِيا دنيا ني، نا ڪج ڪَدِ دِيا
ڏُوهين ڳَئي نانڪا، هَٿُون سنگ ڳيا.

٣٦

ٽُلسِي طلب نہ ڇوڙيي، موت رزق سَبِ سات
ڪا جَڳت سي روننا، قلم اُسِي ڪي هات.

٣٧

تم چلو هم آوتي ڪيسي ڪتو ڪٹ
تيرا ڪاغذ بانچئا، ميرا ڪاغذ هٽ.

٣٨

تم داتا، هم مانگني، هم مورک مت نہ هين
ميري چِيني تم ڳنيو، تم مت ميري چِين.

٣٩

تُم داتا، جَڳ منگتا، تِيري بڙي بَلي دربار
تُم قلندر ڪُل ڪا ڏني، هَم پل پل ڪَروُن پُڪار.

٤٠

جَلتِي جَلتِي جل رهي، جَلتِي جَلِي نہ جاءِ
اڳن ڏُودي جَل بُجهي، جل ڪِي ڏُودي ڳهٽ جاءِ.

٤١

ڳيا جوين پِندءِ سي قِر ڪر نہ آوي سوءِ
ڇُوٽا تير ڪُمان سي قِر ڪِيُونِ آوت سوءِ.

٤٢

آٹ پَهر ڇوسٹ ڳهڙِي، لوهُو بَرست نَين
سمن بَرڇِي پريم ڪِي جب لاڳي تب چَين.

٤٣

ڪاغذ نهين ڪِ مَس نهين، ڪِ ديس ٽُماري ريت
لِکڻ سُون آرس پِيا، ڪِ ڳهٽ مان ڳئي پريت.

٤٤

ڏرتي سي ڪاغذ ڪَرُون، ليکڻ ڪَرون وَنراهه
سارا سمندءِ مَس ڪرون، تان ايک ڳُڻ لکيا نہ جاءِ.

وائي-١

راهه مسافر لُٽيان وي
وات مسافر لُٽيان
ڏُور ڳيان دي خبر نہ ڪائِي
پُڇ پُڇ ويندِيان نون مئن مُٺيان
ڪوئِي آوي خبر سُناوي
لِک لِکدِيان مئن چٺيان
عشق گهايل دا اَور نہ ڪوئي
ويچ پُڇدي مئن ٺڳِيان.

وائي-٢

اَوي نهين رهندي، يار نهين رهندي سجن نال اَٽڪي
لُٽ ڇُٽي نون مين بيراڳن هوئي ڳل وچ پاوان هو پٽڪي
ويکو معشوقان دي ويکو محبوبان دي هو لٽڪي.

وائي-٣

جوڳي ڪِس ڪانہ مِيت
سامي ڪِس ڪانہ مِيت
جان تيري پياري، جان تيري پياري
نا ڪا هوسي ماتا ڳوپي، نا ڪا هوسي پريت
بره لائي ري ڳيا، اس مندل ۾ ڪوئي نِيت
جس سنگ چَلي، اس ڪُون جهلي، آتا سجن مورا پيت
آيا سجن ميري گهر، دشمن ڪِي هوئي هار ميري جِيت.

فصل ٽيو

١

دادُو دعويٰ ڇوڙ دي، تہ هووي خير ڪا خير
نہ ڪِسيڪِي دوستي، نہ ڪِسيڪا بَير.

Marfat.com

٢

دادو دعويٰ ڇوڙ دي، بن دعويٰ دن ڪَٽ
ڪِتني سودي ڪرگئي اس پاسارِي ڪي هَٽ.

٣

ساڌُو مليا تو هَرِ مليا، اَنتَر رَهي نہ ريکُ
رام ڌُهائي سچ ڪَهُون ساڌُو آپ اَنيڪُ.

٤

ڪَنن ڪَسوٽي پيہَ ڪي، جُونا ٽِڪيا نہ ڪوءِ
جو جِيتا هِي مر رهي، سنمکُ پاوي سوءِ.

٥

ساڌ سَڌاوڙ ڪَنن هي، مَت ڪوئِي ساڌ سڌاءِ
ساڌو تب سَڌائِيي جب جِيتا هي مَرجاءِ.

٦

بَن ڪا ساجن پَنکي مَين تِس ڪي ٽيوان ساک
ساجن پپيا جو هووي، پَن پن ٽِيوان ڌراک.

٧

گُرو مَري، تہ هَم مَران، ناتہ ميري مَري بَلاءِ
مئن اُس گَرو ڪا بالڪا، جو مَري نہ مَرنا جاءِ.

٨

سِڪيا پر سَمجها نهين، مَتِيا مَن ڪِي موه
پارس پَکُ سون پَهچيا، رهيا لوه ڪا لوهہ.

٩

سَجَن پِي بَهُوت نالي مِلِي اَنيڪ
جِس ديکي چاتي ٺري، سو لاڳن ۾ ايڪ.

١٠

ڪاهُو ڪِي ڪُڇ بَس نهين، ڏوري پريم ڪي هاٿ
جون جون ناچي باندرا بازيگر ڪي ساٿ.

١١

مانگ ڪَرتي پَسئو ڪَرِئا، پُول پڙي سنگ مُوڇ
رام نام جانتي بن بيچ داڙهي دو مُوڇ.

١٢

ڏن ڏن مَڙهِي ساڌُو ڪِي جس مين اُٺت بَيٺت رام
اور مِنِک سُون کر پلا جو هِينگ بَتاوي گام.

١٣

ڏَن ڏَن مَڙهي ساڌُو ڪِي جس ۾ اُٺت بيٺت رام
جو مانگي هُوئِي لهَي، ايه رامچندر ڪا ڪام.

١٤

نہ مَن هِلِي، نہ مالا هِلِي، نہ مُک سين بولي رام
انتر ڪي گَٽ لَگ رهِي تو ڪِيا بَڪَن سين ڪام.

١٥

تلسي طلب نہ ڇوڙيي نيچَر نِيچي نامُ
منک مَجورِي ڪِيتِي، ڪيا رکيگا رام.

١٦

بلبل رووي رَين ڊِن ڪَهان پَئي گلزار
اُن ڪون قيامت آج هي جِن ڪُون ٻِڇڙي يار.

١٧

ڪَون سُني ڪِس نون ڪَهُون موري مَن انتر
ڪي بات
موري ٿَن انٽر بِڇُون ايڪ ڪَروَت آوت جات.

١٨

تيري تو نَينا بَسِئِي ڏُور ٺُهيري مانه
سجن بچڙئا جو ڪهَي پريت جانت نانهِ.

١٩

ڪَوا سپ تو ڪائِيي، چُن چُن ڪائِيي ماس
دو نينان مَت ڪائِيي، پِيَا مِلَن ڪِي آس.

٢٠

جِس ديکِي پاپ نہ رَهي سوئي بَسي سرير
سوئي سَجَن ديکِيي جو ٿَن طاقت مَن ڌِير.

٢١

ڪاگر ٽوڙا نِيه ڪَهٽا مس سون لِڪا نہ جاء
چاگر ڪا پاني ڪاگر مين نہ سماء.

٢٢

ڪايا ڪون ڪاغذ ڪَرون ليکن ڪَرون انگ
دو نينان ڪِي مَس ڪَروُن هرگز لکي نہ سَنگ.

٢٣

پاس نہ ٻيٺو پارهي، انگ نہ لاگو ٻاڻ

Marfat.com

تم کون پوچون پندتا کِس پَرگيو پراڻ.

٢٤

جَل ٿوڙا نِيه گهڻا لڳا پريم کا باڻ
پيتم پيتم ڪَر رَهِي اُس پَر گيا پراڻ.

٢٥

لا اِلٰه ڪَر آرسي الا الله سين ديک
مُحمد صورت رَب کِي اُس ۾ ميم نہ ميک.

وائي

درد نہ جاني ڪوئي،
الو الو لوڪ بيگانا
درد نہ جاني
گهايل کِي گت گهايل جاني، اور نہ جاني ڪوئي
گهايل کُون جب ماهر مِليَا، رام سنگت رس هوئي
ساري جو مَيَن کي هيءُ تان صاحب سوئِي
لا ڦَٽ فِراق جا، ڏکَ ڦِٽا ڪَرِ ڏوئي.

فصل چوٿون

١

ساجن ايسِي پريت ڪرو، جيسي ڪنگنهار
آپ جلاوَن پَر مِلاوَن ٽُوٽا سَنڌ نهار.

٢

سجن ايسي پريت ڪرو جيسي سوپار سُڄنگ
آپ کُتڪا هو رَهي، اوران رانگي رَنگ.

٣

نينا کا نبوا ڪَرُوَن وَٽون ڪَرُونگي جِيَ
لوهو آٽي تيل ڪَرُوَن هم گهر آوي پِيَ.

٤

جس کون پَر نهين پاور نهين، تِس کون ديتا هي بنراج
بوک لڳي کون بکيا مِلي، صاحب ايسا غريب نواج.

٥

سَپني ۾ ساجن مليا، پيڙ سُتي انگڙاء
ڏردي ڏردي نَين نہ کُلي، متان اُکڙ جاء.

٦

سجن گمائي ڦِر روئِيي، اي ڪاهو کي ريت
ساچي هووي پريت، تہ چِلدي سين چَل جائِيي.

٧

صاحب بَيٺ جهروکري، هر کا مُجرا لي
جَيسِي جِس کِي چاکِري، ٿَيسِي تِس کون دي.

٨

گُل ڦُل کاوڻ، پَن ڦِڳاوَڻ بينک چِيٽل ماه
تم چلٽا هم اُڏرٽا پريت جانت ناه.

٩

آه ڪَرُوَن تان جَر جَلي، مشک جهنگل جَل جاء
پاپي جيوَڙا نہ جَلي جِس ۾ آه سَماء.

١٠

ڪبير مايا کُنجني پَڙي جهنگل کي پاء.
جون چاہو کي ڏند جين، کيچ کيچ مَرجاء.

١١

ڪَبير ڪونِي کاٺ کِي، آگ لَڳِي چوڏار
مَهِ پَڙٽا سو اوِ گِرٽا، چَلِٽا ديکٽهار.

١٢

ڪَبير گهَر جلاَيا اپنا ڏيئِي پَلِيتا هاٿ
جو گهر جَلاوي اپنا سو چلي هماري ساٿ.

١٣

ڪَبير اُت مَرِيي جِت کُوڪ نہ سُني کو
ماس جَناوَر کائِيي، ڏرم سَرُوِيي هوء.

١٤

کبير هُون واسِي اس ديس کو جت ذات وَرن کل نانه
سَبڌ ميلاپو هو رهيو، ديھ ميلاپو نانه.

١٥

پڇٽ پِنڊان نون پائِيي، چَلَتِ نہ پهچي کوء
ڪَبيرا راه اٿ ڦَنِي ٽاکي ٽاکي هوء.

١٦

چَکِي ڦِرتي ديک کَر ڪَڙا ڪَبيرا روء

Marfat.com

دو پُڙان کي بيچ ۾ ساجا رهيا نہ ڪوءِ.

١٧

چَڪِي ڦِرتِي ديک ڪَر مت ڪَبيرا رو
جس ني ڪوتنا پَڪڙا پريم ڪا سا جا رهيا سو.

١٨

ڪِهي لوُئِي سن ڪبيرا، تون چِت ڪِلِي سون لاءِ
دو پُڙان کي بِيچ ۾ سارا بَچِي جاءِ.

١٩

دادو دنيا ايسي انڌلي، جيسي اَنڌلي ڳاءِ
واڇڙا سو مرگيا، ڪُڙِي چام چٽاءِ.

٢٠

دادو دنيا ايسي پولِي جا ڦِر ڦِر مانگي سون
لِڳن والا لِڪ گيا، ڪاٽن والا ڪَون.

٢١

دادو دل دَرپَن ڪرو، هردي ڏرو لوهار
من ۾ مشڪل ڪو لڳي سُوجهو سرجنهار.

٢٢

بَڙا ڪَهاوَڻ بَڙا ڏک پاوَڻ، ڇوٽي ڪا ڏک دُور
جِس ڪِي جاءِ پَسِيي ڦر مِينا پر دُور.

٢٣

دِن گيا رَين پلٽي، چَڪئِي ڪِي پُڪار
هَم بِچِلئا جگ مِلئا ڪيا ڪِيتا ڪلتار.

٢٤

دن گيا رين پلٽي ڪڙا چَڪوئا روءِ
چلو چَڪوئا اس ديس ۾، جت رين نہ پَلٽي هوءِ
نہ هم مران نہ تم مرو، نہ بچوڙا پوءِ.

٢٥

پيتم پريت اِڇا ڪِي لائي تو ڏک پاءِ
سيوا ڪَري بَبول ڪِي، انب ڪهان سون کاءِ.

٢٦

سُن پَنوَرا اب ڪِيا ڪَرُون، مورا آنڪن سُون پي دُور
جَب چُوڪي تب چُوڪو، دل ٽن ڪا سينا چُور
هَم بِچِلي تم ڪول، سَر سدا رهو پَرپور.

٢٧

شُرفا پودا بَن آئيا، جوبن گيا رُوس
دوڙو لوڪو پَڪڙئو، چور چليا ڪَر مُوس.

٢٨

شُرفا چنيان چُن گيان، اپني اپني ڳُج
مئي پاپُون کي پيا در در ماران ڇُهج.

٢٩

شُرفا ميندي رنگ لي اپني اپني انگ
رنگ سوئي چاهيي، جو چَلِي پِيَہ کي سَنگ.

٣٠

چَندن تيري باس ۾ موهِي سڀ بنراه
جَيسي ٽِيسَي لاڪڙي تيري نام بِڪاءِ.

٣١

صاحب ميرا سَمرت هي رُوکي روٽِي دي
مانگ نہ ساکون جهوپري مت روکيائي گس لي.

٣٢

ساڌُو جهنگل ڪيا ڦِرتا هي، جهنگل پاسي ڏُوڙ
اُوپر چمڙي پيچ رَهِي، انتر ڪُوڙا ڪُوڙ.

٣٣

سنت بيچ پَلٽِئا نهين، جي جائي جهنگ انت
اونچ نيچ گهَر سَپجي تہ اُو سنت ڪو سنت.

٣٤

مُورک کون مَتيان ديني، گيان ڪاٽا جاءِ
ڪوئلا ڪَيُون نہ اُوجلي، جي سئو من صابن لاءِ.

٣٥

جاڻت کون سَڀ ڏک هي، اَجانت کون سُکرام
مورک بيچارا ڪيا ڪَري جو پيٽ پَرَن سين ڪام.

٣٦

پان ڪرتي اِيُو ڪَهيا هَست ڪر پَريان
هم وِيتِي تم وِستوُ ڏيرو پا پريان.

٣٧

پان ڪِرتي اِيوُ ڪَهيا سُن سا ڪَر بَنراه

Marfat.com

ابکا بِچلئا کَب مِلي، دُور پري کا جاءِ.

٣٨

برو قاصد ميرا نامہ سجن کون روبرو ديجو
اگر احوال پُوڇي تو تم جلدي سي رو ڊِيجو.

٣٩

جُگ بچلي ساري مَرت هي، ويکو کانون کي پريت
پيَ اُکسي نکَسِئا نهين اِي بُري جِي کِي ريت.

٤٠

پريت کيجي سَکر سين، سکر پريت کِي لاج
سئسين مڙجگ مگ مَتي ناک.

٤١

چَندن پاس اَرُو کرا، او پي چندن هوءِ
سُکي کاني سَرگندِ جي، واسُ نہ چِڏي توءِ.

٤٢

[illegible] ڦُل بيراگ کا، کَنن پَنتِ دُور
[illegible] چڙهي تہ چاکي پريم کا رَس کِري تہ
چکنا چُور.

٤٣

[illegible] کهي اِکتال ۾ هُئا پرانا مال
[illegible] ڏاکي نَنگا کِيا، اکبر شاهہ جلال.

٤٤

جو کُج کِيَا سو هَر کِيَا، مئن نہ کِئا کِيا
موري ناٿ
جِس ني اَنڌاري سُون ڍونڍيا هِيرا پايا هاٿ.

٤٥

هَم پَنچِي تم کَنولَ سِر سَدا رهو پرپور
کِريا تُماري چاهيي، کيا نيَنين کيا دور.

٤٦

راڌا ويڌِي جَگ مليا، کايَل مليا نہ کوءِ
کايَل سون مايل ملي تب رام يگت رس هوءِ.

٤٧

مَن کي مَت مَت چَلِيي، مَن اَوِراسون لي جاءِ
مَن کُون اِيُو مارِيي جيون ٽوک ٽاک هو جاءِ.

٤٨

کُج کَوني کُج کَرمَ کَت کج پورب جَنَبُ ديک
بَڙا پاگ کَبيرا کا جِنه پايا پُرس اَنيک.

٤٩

ري ملني دُک کَتِيَا، سُک سين پيڄي رَين
جو سُک تي آکانا سُنيا سو سُک ديکئا نين.

٥٠

چاکن ۾ سَپ کُج هي، ديگن ۾ کُج ناه
کبيرا اوُنرُ عجب هي جو ديک چاک رَک جاءِ.

٥١

پَرڏن پَتر کرجان، پر ناري مات سَمان
اتِ کِيي هَر نہ ملي، تلسي داس ضمان.

٥٢

رَسُ مڙوئِي رام کا، وَهِي کينَ وِئو
چرکَلِي جُهنج پَري تہ کبيرا کوهُ تئو.

٥٣

پَتر پوجي هَر مِلي، مئن پوجان پهاڙ
اس پَتر سون چَکِي پَلِي پيسن کائي سنسار.

٥٤

ساڌو جنگل کعا ڦِرتا هي، وِرجائِي نُوکَٽ
کَئي سوداگر چل گئي اس پاساري کي هَٽ.

٥٥

سَمنا، ساجن سو کري جس مين لکن چتيس
جو پير پيڇهي نہ جائي، کاٽي اپني سِيس.

٥٦

بهتا پاني نِرملا، باندا گندا هوءِ
سامي تو رمَتا پَلا، داغ نہ لگي کوءِ.

٥٧

لاَمَا گُنگٽُ لاج گهٽيري، مورا هنسکت هَلَن آءِ
نُوري ناٿ نہ بَنئا، کِه وَرُ کا مَنياه.

٥٨

وَنَ جَلِئا وَنراهِ جَلِي، جَلِي تہ جيتَل ماه
هَمَ جَلا جو پاک نهين، تُم جَلِي سو کاهِ.

Marfat.com

۵۹

جَالِي جَالِي مٿن جَلُون، ڦهِري لَگا گهاءُ
جا لِکِ ساسُ سَرِيرَ ۾، تا لَکِ بيني بِين بجاءِ.

وائي-۱

اَنند پِيو گُر کِرپا کَرِي هُو چاه سَرِي
بُڌ آئِي سُڌ کِيا پُر کاسا
صِقلي من کَليان نُواسا
گَئِي نِرمَنا، سَنکِسا بِسري
اَنا حَد وانِي واچن لاڳي
سَهج سَياه پِيو اَنا راڳي
جا هو ما ساهو ما ناه جوَهوءِ ماسا هوءِ بسري
اَچَر جو اَچر ما هوءِ سَمانا
پَياوي سَنتوگ گووَند پَهچانا
جَن لطيف ميرا مَن مانئا سُنن مَندل ۾ سُرت پَري.

وائي-۲

ايڪ هِي رَين رَهو، بابو!
دوُجــي رات رهــو
نِهوڙي نَيٺن سِين، مُئيءِ کي مَ مُهو
جوڳِي جادوگر، وٺان مون مَ وَهو

وائي-۳

کِنه سين ڳهوڻ،
ما جِي کِي پِيَ بن بات
هو موري جِي کي
جوڳِي هُوا سو چَل گيا،
بِيني سُول سهُون.

وائي-۴

عَجب نَينِ تيري، سُرسَ نَينِ تيري
جَل وِچ کَنوَل، کَنوَل وچ مَدُئا،
جُون چاند کُون بادل گهيري
چُن پُن کَليان، سيج وِڇاوان،
آؤ پِيَا گهر ميري.

وائي-۵

انا نين کهن نہ پان کهوائيي
هو رات ري
کر مايا پياون کن جي کانکن پوت لڳائي
هو رات ري
شاھ بهادر تم هي جانو، انگ انگ بهوت لڳائي
هو رات ري.

Marfat.com

سُر ڍول ماروي

هن سر جي دوهن ۾ ڍول ۽ ماروي جي محبت جو داستان سمايل آهي. اصل ۾ هي سنڌ سان لاڳو مارواڙ ملڪ جي نرور واري پرڳڻي جو داستان آهي، پر هت جيڪي بيت آهن سي سنڌ جي سڄاڻ سگهڙن جا چيل آهن: انهن مان ڪي اصل جا چيل آهن ۽ ڪي انهن جي پيرانِ چيل آهن.

فصل پهريون

١

اُتر واءُ ڪِوَندي پهِلي موسم ميهِ
بالاپَڻ رو نِيهَ، والا جِمَ وِسارِيين.

٢

اُتر ڏيسان آوَٽيان، ڏکڻ ساوَٽِيان
ڍولو نروَر سيرِيين ڏڻ ٻَڪَرِيان
پُڇو ڪُونجڙيان، تہ ڪَوڻِ هِياري سَڄڻين.

٣

ڪُونجان راتِ ڪَرِيڙئو ٽولي ٽولي ٻيس
سُتي ڍول سَنيرِئو، اُرلي ياڳِي اِيس.

٤

ڍادِي جي ڍول مِلي، تہ ڍولا ٻِي ڪَهيج
گَرسَڻَ پَڪو، ڪَڻ چِٽيو، لائو آپ ڪَريج.

٥

ڍادِي جي ڍول مِلي، تہ ڪَهِئي سِين لَج
اَڪِيان ڪاجَل موهِيَان، تِلَڪَ تسي پر بَک
پَه پَه بوند پهورِيين اوَسٽ اَوَسٽ لَک.

٦

ڏينيو لَڪَ، مُنار ڪڙ، تِسڪَرَ جيسي ٿَڪَ
سِسِي سَرو نيسرو، مارُو پاسي لَڪ(١)

٧

اُر سَنگا، نُه سِپيان، ڏند تہ ٻَٽيهہ ٻاڻ
ڍول تماري مارئي جيسا هَنج نياڻ.

٨

اُر سِنگا، نُه سِپيان، نين تہ وِنگٽ وِنگ
ڍول ٺماري مارئي، هٽي ٻاڻ نِهنگ
ماري مُنڊ نِسنگ، چاڙهي سِيگ مَلڪ جئن.

٩

اُر سِنگا، نُه سپيان، نين تہ منجو مَنج
ڍول ٺماري مارئي، هَٽي گهِرندا هنج.

١٠

آماڻ پَڪا آمِيَان، وَڻ پَڪا وَٽِيَان
ڪورِي ڪِرجَن سَپ لڪا، رَس وَهي نيٽان(٢).

وائي

مين تو نِگَنِي سا ڪنه سَنگ جائي
رِي پيا! مون ۾ تو گُن ايڪ نهين
ايڪ جو ڪُوجِي، دُوجي صورت ناهين
تو سين لگا مورا جي
رِي پيا مون ۾ توگُن ايڪ نهين
شاهِ نَجف ڪِي نوبت لاڳي، پَهِلي ٽڪور
سين جاڳي
رِي پيا مون تو گُن ايڪ نهين.

فصل ٻيو

١

ڍولا مارئي پاٽلي جيسي رَين گجُور
مُنه مينِي گُن گهٽي، تو ڪيئن چِڏي ڏوُر.

٢

سيپ پَٽائين پاتِلي، ڏريو ڏاج نہ ڪاءِ
ڪَرِيهَر جَيسِي ڪامِني، هاٿ لڳي مَرجاءِ.

٣

ڍولا مارئي ايسِي پاتِلِي، سيپ پَرِئو اَن ڪاءِ
تاءِ نہ جِيري سنگ تو، مَت لَڪ ڪَرڪي جاءِ.

(١) ٻي پڙهڻي= سِرڪي سسو نيسرُ. (٢) ٻي پڙهڻي= ڪوري پڪي ڪول.

Marfat.com

٤

رَمهون ناهه نِسنگ، رَمَ اَرَوَرَ پاسي ڪَنتَ
گوشي ٿري ڪَمان جيون ڪَيُو نہ ٺوٺي انگ.

٥

رَمهون ناهه نِسنگ، رَمَ اَرسين اَرلگاءِ
ڦُلان پَري ٺارڙي، پَٺونرا پَڳي نہ جاءِ.

٦

اُپي سُورج سامُهِين مَٿو پَري ميٽ
تَأس نہ پِني پيٽ، هِيم وَرنِي مارُئي.

٧

ساچي ٿيان سيگڙي، رَٺمل هاٿ ڪَري
وِڙهندي سِر ويريين ڪوڏ ڪسيسان ڏي.

٨

مَنُ چَٽي ميري چَڙهان پَڳ ڏي پاوَٽيان
ڏولي سِين وَاَتان ڪَران، ڳَل ڏي بانهڙيان.

٩

هَٿان ڪَريان ڏيوَڙا، آنڪليان ڪِي واٽ
ڏول پِروَڻ آئيو، جَمڪَ وِڇايان ڪاٿ.

١٠

ڏولا پير سُپير ڪَر، اَر اَر سِين لاءِ
ڦُلان جَيسي ڪامني، هاٿ لڳي مَرجاءِ.

١١

مُنهه ميٺِي ڳَن ڪَري، ڏِيبُوءِ لَڪَڙيان
انڌارِي ۾ ڏيکِجي وِجُلِي سانوٽِيان.

وائي

مِلِئو مارو مونکي، حيلن چالن سان مليئو
چَوکِي چارِي ڪيترا، بيئا وائُون جهَلِئو
ساري سُپيرين کي جيرو منهنجو جَلِئو
گهر جو محرم منگتو، عرض اُنهين اَلئو
ڪوڙين بانيَڻَ ڪيترا، وِجهَن ڳُڏنِ ڳِلِئو
سوئِي آيَمِ سُپرين، جِيءُ جنهين لئي جَلِئو
نِڳئو نِرورَ سيرئين، راجا رِٺمل مِلِئو.

❖

Marfat.com

سر بسنت

هن سر هيٺ بهار جي موسم جي گلن ڦلن جي سونهن ۽ سرهاڻ جا بيت آهن. 'بسنت' هندي- اردو لفظ آهي ۽ هي موضوع اصل ۾ اتان آندل آهي.

١

آئي رُت بَسنت کِي ڪِڙئا ڪنٽهار
اُتي گوري ويس ڪر آئي بسنت بهار.

٢

آئِي رُت بَنست کِي ڪنٽهار ڪِڙئا
ڪتوري خوشبوءِ تي آچي پِئُونر پرئا
مونکي محب مِڙئا، لتا ڏک ڏِتو چوي.

٣

آئي رُت بسنت کِي، باغَنِ مُکِي مَند
اتي گوري ويس ڪَر، آيو بَهار بَسند.

٤

آئِي بسنت بهار کِي، باغَنِ مُکِي بُوندَ
لالِي ويکو لال کِي هيڪَرَ وجي هُوندَ
اُمَتَ جي آخوندَ، اويَڙَ سَڀَ اُيارِئا.

٥

اُڏمئا اوڏاڻَ، رُتِ رَساٽِي سَجَڻين
لڳِي واءُ وَٽن کي چاڻئا پَنَ پُراڻَ
پَرهياڻُون پهراڻَ، سُڪائِي ساوا ٽِئا.

٦

آئِي بهار بَسنت کِي ڦُولي سَڀ وَٽراه
ايڪ نہ ڦولِي ڪيتڪِي سُڪتِي هي مر جاء.

٧

انگوري اور ڪيتڪي ڦُولي ڦَڳڻ ماه
جي سجن هو مَن ماه، تہ ڦل پَسئو ڦولي [هنِيون].

٨

انگوريُون ۽ ڪيتڪيون ڦوليون ڦَڳڻ مانه
رءَ لالَڻ لاکو چوي، سي آهٔ ڪريان ڪانه
جي سَجڻُ هُئِي مون بانه، ڦُلَ پَسيو ڦُولي هنِيُون.

٩

انگوريُون ۽ ڪيتڪيون ڦوليون ڦَڳڻِ هيلَ
لالَڻَ رءَ لاکو چوي سي آهٔ پانيان سيلَ
جي سجڻ هوئِن بيلَ، تہ ڦُلَ پَسيو ڦولي هنِيُون.

١٠

رُتيان سَڀِ پِلِيَان، ڪائِي نہ بَسنت جوڙ
جي وَڻَ پاري ساڙيا ٽِنِي مٿي موڙ.

١١

رُتِيان سَڀ پِلِيَان ڪائِي نہ بَسنت تُلَ
جي وَڻَ پاري ساڙيا ٽِنِي مَٿي گُلَ.

١٢

پِئُونر مَ پِيرو لاهِ، جيئين واسُ وَٽن ۾
ڪاڏِئِي پيئِئِي جَنِ سين سي وَڻَ سارينداء
اِيءَ نہ پَرِ سَندياءِ، جِئن ڦُلَ ڏسِئو ڦِرئو وجين.

١٣

پَئونرُ پرين منجهہ باغ، ڪَرِءَ ڪِئو گُلنِ سين
پَلَ پَلَ وِڇڙين پينءِ ڪائين دِنِ ۽ ماه دماغ
اِهڙي دردَ دِماغَ، ڪَهلائي ڪارو ڪِئو.

١٤

ڪارو ڪوهُ ڪِئوءِ، پاڻُ پانهنجو پاٽِهين
ڪو گل ڪِنهين ڪيتڪِي، لوچي تان نہ لَئوءِ
پَئونر پرين تو جوءِ، راتيون ڏينهان باغ ۾.

١٥

آئِي رُت بَسنتَ کِي، ڦَڳُڻُ ڦُلارِئو
پيچَرو پرينءَ جو مونکِي ڏاٽَرَ ڏيکارِئو
جڏ نِمِي نِهارِئو، تي ڦُلَ ڏِسئو ڦاٽي هنِيون.

١٦

ڪارا مَائِي ڪارَا، ڪارو ٿِهرين ڪِيئن
عَجَبُ اُٺون اِيئن، ڪا سُٽاءِ سُڌِ صادقُ چَئِي.

وائي

اَڄُ سَجڻُ گهرِ آيَمَ جيڏِيون
اَللّٰهُ اميدون پُڄايَمِ جيڏِيون
اڄ سَجَڻ گهرِ آيَمِ جيڏيون
پيرين فقِيرين پُنديَسِ پيرين
ڪِيَمِ سُڪائون ڪيڏِيون.

Marfat.com

ٽيهه اکري سسئي

١
اَلفُ اکرُ هيڪڙو، سَسُئِي ڪِئو صَحِي
هَلي هوتَ پُنوهہَ ڏي، ڪافُن مَنجهہِ ڪَهِي
رانئي راتِ رَهِي، پَسي مان پُنوهہَ کي.

٢
بي- ٺُون بارَ ڪـٽي وِٺا، سانـي سَـوارا
چِڏي نماڻِي ننڊَ ۾، ڪِرڪِئا ڪوهيارا
ڏوبڻِ اُنِ ڏارا، ڪاڙهو ٽِئو قِيامَ جو.

٣
تي- ٺُون طلبَ تَنِ جي، اندرُ روحَ رهِي
سسئي جو، سيدُ چِي، وِٺا ڏِيلُ ڏهِي
پُڇِي روزَ پهِي، اَڍِيون! آريچَنِ جا.

٤
ٿي- ٺُون سَجَڻَ لَنگهِئا، بُرون ڪري باري
هوءِ ڪاهي رَسِئا ڪيچَ کي، هِي پيرَ ڪٽي پاري
وَسائي واري، اوڏي ٿِي اُميد کي.

٥
جيم- ٺُون جالَ جَتنِ، مارئو معذورينِ کي
اَنگڙِيارو وَڍِئو، هنيُون مون هوتَنِ
ڦوڙائي ڦَنَنِ، اندرُ منهنجو اڌَ ڪِئو.

٦
حي- ٺُون حالُ حوالُ، آءٌ ٿِي ڏونگرُ ڏوريان
وِئو مون وِلهيءَ جو، جِيَري جو جَمالُ
ڪري هوت حلالُ، ڪُهِي ڪميڻِي هَلئا.

٧
خي- ٺُون سُتِيَسِ خواب ۾، ڪري مَنَ مُدامُ
پاسي منجهہ پُنوه جي، اندر ڪِئم آرامُ
سُورَنِ جو سَرانجامُ، صُبحِ وَسايُم سِرَ تي.

٨
دال- ٺُون دِلُ ڦُري، وِٺا نِماڻِي جو نِڪَتي
عشق آريءَ جامَ جو، چِٽَ ۾ پيو چُري
هنيين نِتُ هُري، لالائي لالَڻ جي.

٩
ذال- ٺُون زاروزار، تي رُوئان رَتَ ڦُڙا
اَچِي پيئي اوچتي، محبتَ مارومارِ
ڏُکِيءَ کي ڏيکار، پرينِ پيشاني پانهنجي.

١٠
ري- ٺُون راضي ٿِيءُ، پاڻُ پَلائي پانهنجو
ساهُ مَتان ئي صَدقو، جانبَ منهنجو جِيءُ
توڻي پوي سِيءُ، هيڪلِيءَ کي حَبِ ۾.

١١
زي- ٺُون ٿِيَسِ زَوالُ، آءٌ منهنجا سُپرينِ
بُري هِنَ پنهورَ ۾، هِهڙا ٿيئڙم حالُ
ڦوڙائي جا فالُ، وِجهِئو واٽَ نِهاريان.

١٢
سين- ٺُون سِياڪو، ڪَندِيَسِ ڪوهيارَلَ سين
گڏجڻ سندو گس ۾، آهِم اولاڪو
ووءِ ووءِ جو واڪو، ساٿِم ٽئو سَيدُ چئي.

١٣
شِين- ٺُون وَنِي شاهُ، وِٺا وِٿان مون نکري
پورهَتِ چِڏي پَٽَ ۾، نِبَرِ ڪيائون نہ نِگاهَ
سَنجهي ڪِئائون صلاحَ، مُنيءَ جي مَرڻَ جي.

١٤
صاد- ٺُون ساهُ پَساهُ، سُج ۾ ٽئو سو ڳهو
لَڳُم باڻُ بَروج جو، وِيَسِ پڻ وَساءِ
ڳُنگن جي گساءِ، آيم بوءِ بهارَ جي.

١٥
ضاد- ٺُون منجهہ بَرنِ، وَڻ ڪٿوري واسئا
باڪارئو بانهون ڪٽان، ٿُکِي منجهہ ٿرنِ
ڳوڙها سر ڳلنِ، هي هي ڪَيو هاريان.

Marfat.com

١٦
طي- ئون طالعُ ٿَنِ جو، جي هيڪانديُون سِين هوتِ
ٿَنِ سالُورَ سقلات جا، پيچِي چگا پوٽ
جَبَلَ ڏنيَم جهوٽ، اهڙَنِ اونيڙَنِ لئي.

١٧
ظي- ئون اُڄ زبانُ، ڪيچِي ڪري هَلِئا
چُلِيَ پيئيس چپَرين، ڪارِي لَگَمِ ڪانُ
نِسَت سين نِڌان، جيڏو جَٽَ ڪري وِئا.

١٨
عَين- ئُون شالَ اَچَنِ، سي بوتا نِهي بار
سُونهون جو ساٿ جو، ڏِسان شالَ اکِيَنِ
وِندُرَ واتڙِيَنِ، دِلاسا دِلگير ڪي.

١٩
غين- ئون غِفلتَ ڇَڏِ، ڇِنِ سِياڪو سَسئي
نِجهُرو نااُميديءَ جو، اوڏانھ نيئِي اَڏِ
تہ هاڙهي ڏٽي هَڏِ، چوري ڇڏي ڪين ڪين.

٢٠
في- ئون تو ڦاٽي، قلبُ لاءِ قريبَ جي
مُدامي مجلسِ ڪي، اندَر مون آتي
جهنگل ۾ جهاتي، پيڙي تيان پَتارَ سِين.

٢١
قاف- ئون قُربُ ساڻُ، ماري وِئا مُنڌَ کي
بانهي باروچَنِ لاءِ، پيئِي پَچاڙِي پاڻُ
جُلان پُوندَمِ جاڻُ، اِهڙَنِ اونيڙن جو.

٢٢
ڪاف- ئون ڪريان ڪيئن، هنيون هوت هٽِي وِئا
وِئو باروچو نِڪري، ڇِٽُ مون چاڙهي ڇيئن
هوتَنِ ڏاران هِيئن، ڏُهلا مون ڏِنه ٿِئا.

٢٣
لام- ئون آءُ لُفتِ، ڇيڙِي وِڏِيَس ڇپَرين
چوريءَ چانگا چُرِئا، گُنگَن ڪي نہ گُفتَ
نِيَمِ سُورَ سُرتِ، اگهي تي آهُون ڪريان.

٢٤
مِيم- ئون تيو مَهندارُ، باروچو بيلين جو
سِيني جو سيدُ چئي، سُونهون ٿِئو سَردارُ
جو مُلڪَ جو مَدارُ، سو موليٰ مونکي ميڙيين.

٢٥
نُون- ئون لِڱو نِينهُ، بانيَڻِ جو پروچَ سين
راتيين روئي رَتَ ڦُڙا، مُنڌَ ڏولائو ڏِينهَ
محبت سندا مِينھ، ويچاريءَ وسائيا.

٢٦
واو- ئون واءُ وِصالي وارِ، آرامِي اندرِ جو
چانگي سر چڙهي وِئو، باروچو بي بارِ
وِلهي تي وٽڪار، سُڪو باغُ ڀنيور جو.

٢٧
هي- ئون لَئي هيڪاند، اگهي تي آهُون ڪري
بِرهَ آءٌ بلوچَ جي، پيري ڪَيَس باندِ
ڪِنه مان اَچي نہ ڪاندِ، پَسڻَ ڏاران پرينءَ جي.

٢٨
الف- ئون اولاٽو، ڇِيجان ٿَنِ جَتَنِ جو
لنگهي پَبُ پَري ٿِئا، ڪٿائون پَرڏيهَ ۾ پاٽو
ساڄَنُ سيباٽو، ويچاريءَ وُجودَ ۾.

٢٩
يي- ئُون يا خُدا، والِي وارِ وطن تي
تہ گڏجي گُوندَرِ لاهيان، مَنَ جي سَڀ مُدَا
جانِبُ تيي مَ جُدا، سدائين سيدُ چئي.

Marfat.com

سرود ڪاريهل

"از گفتار تمر فقير عليہ الرحمة"

١

جتي ھٿا هنجڙا تتي ٻگا ٻٺا ٿئا
ڪُوڙنِ ڪانيرنِ سين پَسو پَڪِ پِٺا
سي پاريڙي وِئا، جَن تي سَنُون ڏنيون سَرَن ۾.

٢

سَر سُتيئِي ڇڏئو پَسو پاريڙين
وِئين ساڻ وڃائيو ڪُوڙنِ ڪانيرنِ
سندي ذاتِ هنجنِ، ڪِنه ڏوراٽين ڏيهِ وَهِي.

٣

هنجنِ سِين هيج ڪري، ڪندِيسِ ڪين ٻٺا
جَنِ تي سَنُون ڏِنيون سَرنِ ۾ سي پاريڙي وِئا
ماڳو ماڳِ ٿِئا، ڪوڙا ڪانيرا گهٽا.

٤

پارهيڙي پري وِئا خبرَ ڏِيندمِ ڪِيرُ
هنجَ ڪالوٽون پيرُ، لڳو آهي نہ لَهي.

٥

لڳو آهي نہ لهي پئو چٽڪي چِتِ
هاٽي ويني هِت، گهنگهرِ گهاريان ڏينهڙا.

٦

گهنگهر گهاريان ڏينهڙا، اُنهين رِيءَ آئون
اوٺارِجي اڄُ وِئو، گوندَرِ گَڏئائون
پييُون مون جائون، ڇُٽندي چِلڙ ۾.

٧

ڇُٽندي چلڙ ۾، جائون پييُمِ جي
جَن تِي لِمئو لاتيون ڏنيون ويٺي سارياڻ سي
هاٽي اُنهيَن ري، ڏکيا ڏينهن گذاريان.

٨

ڏکيا ڏينه گذاريان ٿَنِ هَنجهنِ ري هاڻ
ڪوڙنِ ڪانيرنِ سين ٿِيي نہ روحَ رهاڻ
ٿَنِ پَڪِينِ ڏارا پاڻ، جهُرِي من جهيٽو ٿئو.

٩

جهُرِي مَن جهيٽو ٿئو هاٽي هنجن ري
لالون لَلَنِ ريءَ، ڪونہ ڏيندو ڪو ٻئو.

١٠

ڪونہ ڏيندو ڪو ٻئو للن ريءَ لالُون
ٿني ريءَ، تمر چئي، ٿِيُون جانيُون زوالُون
سارئو سنپالون، اَني جيُون اَڄُ ڪري.

١١

اَني جيون اَڄُ ڪري سنپالون سارئو.
ماٺ نہ ڪري مون هِنيون ڏِتئو ڏُتارئو
محبت جو مارئو، سو ڪِينءَ سَگهو جِندڙو.

١٢

سو ڪِينءَ سَگهو جندڙو سَجڻ جو ساري
اونهي عشق عمِيق جي وڏو محبت هِي ماري
پارئو تو پاري، رضا جا رحيم جي.

١٣

رضا جا رحيم جي، سا پاري هِي پئو
عشق اَگهٽي جندڙو جَرا جِيءَ ڪِئو
سڙي ساهُ وِئو، سنپاري ڪي سجٽين.

١٤

سنپاري ڪي سجٽين سڙي وئو ساهُ
ويني وڳرُ نِهاريان جَنِ پوڄ ڏِنو هو پاهُ
آٽيندونِ الله، آسَرَ يَري آهيان.

١٥

آسر يَري آهيان وڳرَ مانَ وَرَنِ
ٻيلون ٻڌئو ٻپڙا متي ڍنڍ ڍَرِنِ
ساٿيي منجهِ سَرَنِ، الا! سيئي آٽيين.

١٦

الا! سيئي آٽيين وڳرِ اُنِ واري
ڦوڙائِي فراق جي وڏا ڳِڃَ ڳاري
محبتَ هِي ماري، جهوري پاڻ جهُنو ڪئو.

Marfat.com

سرود سسئي

١

پَرِيندهين پَنڌُ تي جَتَنِ ڪارَڻ جوءِ
واڪا ڪيو وڻن ۾، رِيهُون ڪيو روءِ
طالِبَ ڪي تَمرَ چَئي ڏَسُ ڏيرن جو پوءِ
ڪيچان اوري ڪوءِ، ڪجاه غور غريب جو.

٢

ڪِجاهُ غورُ غَريبَ جو موتِي ڪو ميان
پاندُ نہ ڇَڏيان پرينءَ جو جانسين تِي جِيَان
سِسِي ساه ڏِيان، پُنهونءَ ڪارَڻِ پَبَ ۾.

٣

پُنهونءَ ڪارڻ پَبَ ۾ تِي هيڪَرَ هيڪاندي
هُيَسِ هوت پُنهونءَ سين، آڏر تِنهِ آندِي
ڪيچ ڏٽي ڪاندي، تڏهن تِئَسِ تَمرُ چَئي.

٤

لَڪَ چڙهئو رڻ روءِ، ڪَري سَباجها سڏڙا
اينان پُڇي خبرون، ويندن پيرين پوءِ
ڏيرن ۾ ڏاگهن جو مونکي ڏَسُ ڏئو
مُونهان ساٿُ وِئو، پُٺِي ڏُونگر ڏورِيان.

٥

لَڪَ چَڙهئو رڻ روءِ، ساٿين ڪري سڏڙا
رِيهُون ڪِئو رُجن ۾، چيهون ڪئو چوءِ
طالب ڪي تمر چئي ڪو ڏس ڏيرِن جو پوءِ
ڪيچان اوري ڪوءِ، مان تئي غور غريب جو.

٦

سَنجهي مون نہ سَنيالئو، مارِيَسِ سُورَ صُبوح
نيڻ هيرائي نند سين، جتن لنگهي جُوءِ
هاجو ڪري هُوءِ، آڏِيءَ اوءِ اُٿي وِئا.

٧

سَنجهي مون نہ سنيالئو، صُبُح سارِيمُ سُورُ
اُچِئو اونيڙن جا پَلپَل پَوَنِ پُور
جَتَنِ لاءِ ضرور، گهڻا گهارِيُمِ ڏِينهڙا.

٨

سَنجهي مون نہ سَنيالئو، صُبحُ مارِيَسِ سُور
آڏيءَ راتِ اُڏمِئو ڏِين پَلٽا پُورَ
جَتَن جي ضرور، مادر ماري آهيان.

٩

ڏير ڏمرِجي هليا بانڪا چڙهي بَرِ
جتن ڏاران جيڏيُون هِنيون جَرِ نہ ٺَرِ
ڪانہ ٻُڌي سُون ڪڏهِين اِهڙِي پَرِ ڪُپرِ
ٻاروچا ٻَر ٻَر، رات نہ رهيا هيڪڙي.

١٠

ڏير ڏمَرِجي هَلِئا بَرِ چَڙهي بوتا
نِئو نِماڻِي پاڻ سِين هيڪَرَ اَئِين هوتا
مارِين تا مَعذورِ ڪي گُنگن جا گوتا
انهيءَ پَر پُهتا، رات نہ رَهيا هيڪَڙي.

١١

ڏيرَ ڏمَرِجي هَليا جهَلي مَين مهارُون
وِجهئو هَٿَ واڳن ۾ ڪَري ٻانيڻ ٻاڪارُون
وجي ڪيون وٽڪار ۾ چانگن چانگارُون
ڪِيَم وَس ڪارُون، رات نہ رَهيا هيڪَڙي.

١٢

ڏير ڏمَرِجي هَليا پائي پاڳوڙا
ڏِينه تتو، ڏنءِ متو، ڪامي تِيس ڪوڙا
اُٿي هليا اُس ۾ ٻہ پهرين ٻوڙا
مون ڳاڙيندي ڳوڙها، رات نہ رهيا هيڪڙي.

١٣

ڏير ڏمرجي هليا ڪاهي ڪيَچ ڪنواٽ
لنگهياٺون لطيف چئي گهيڙ گهٽيون ۽ گهاٽ
وَني وئا وصال جي سَندي وحدت واٽ
جهٽي ڏيئي جهاٽ، رات نہ رهيا هيڪڙي.

١٤

ڏيرَ ڏمرجي هَليا گس ڪري گورا
وَجَنِ ويچاريءَ جو جَت هنيو جورا

تمر فقير جا چيل ٢٧ بيت رسالي ۾ سر سسئي جي پنجن سرن هيٺ رکيل هئا جتان جدا ڪري هت رکيا ويا آهن.

Marfat.com

بانيڻ ٻروچن لئي ڪامي تي ڪورا
هئي هنيين هورا، راتِ نہ رهيا هيڪڙي.

١٥

ڏيرَ ڏمرجي هليا، پائي ايند پلاڻ
وجهي گوربندَ گنگن ڪي ڏيئي تنگن تاڻ
ڪاروُن ڪئم ڪيٽريون سَنجهي وِٺا سَرواڻ
پُنهون ناهِ پَلنگَ تي سيجَ سُجي تِي هاڻِ
مون وٽِ تِي مهماڻ، رات نہ رهيا هيڪڙي.

١٦

ڏيرَ ڏمرجي هَلِيا اُٺَن چڙهي اوءِ
وَجن ويچاريءَ سين هاجو ڪِئو هوءِ
پُنهون ڪارڻ پَبَ ۾ ڇُلئو ڇپَر پوءِ
رَندَ نِهارئو روءِ، راتِ نہ رهيا هيڪڙي.

١٧

ڏير ڏمرجي هليا چانگن تي چڙهي
ڪتان ڪوهيارل سان اديون دل اڙي
وجي وَرُ وَٽڪار ۾ گهاري مان گهڙي
ٻاروچا ٻڙي، رات نہ رهيا هيڪڙي.

١٨

ڏيرَ ڏمرجي هليا ڪَرَهَل قطاري
چڙهئا لَڪَ لَطِيفُ چئي توڏا تواري
بانيڻ بروچَن لئي رويو جَرُ هاري
اديون اوتاري، راتِ نہ رهيا هيڪڙي.

١٩

ڏيرَ ڏمَرجي هَلِيا، ڏيئي ڏوراٽا ڏسَ
وجي ٺئا وٽڪار ۾ ليڙا ڪاهي لَسَ
اوڳي اونيٹن جا پوءِ تي پُڇي گسَ
وَڏا ڪئم وَسِ، راتِ نہ رهيا هيڪڙي.

٢٠

تِهين وير ٿمَرُ چئي گهائي وييس گهٽ
بانيڻ ٻروچَن جي ڪِئو قوڙائي قٽ
مادرِ هُيَسِ نہ مَٽُ، آڏِيءَ تي اُٿي وِٺا.

٢١

آڏِيءَ تي اُٿي وِٺا، ڪيچ رڪيائون ڪَرُ
گاڏرِ هِنِ گوليءَ جو ونيو وَجَنِ وَرُ
جَبَلَ پاسي جَرُ، هار تہ مِلِين هوٿ ڪي.

٢٢

آڏيءَ اوءِ اُٿي ويا، ڪَرَ رڪيائون ڪيچ
ٻاروچاٽي پيچ، منهنجو مَنُ منجهائيو.

٢٣

منهنجو مَنُ مُنجهائيو جَتَنِ جي جَمالَ
وِڏو سُورُ سَرِيرَ ۾ ڪيچين جي ڪَمالَ
هوتَ نہ پائِي حالَ، موٺي ٺئا مَعذورِ جا.

٢٤

موٺي ٺئا معذور سين حال نہ پائي هوتَ
لڳندي ئي لکن ۾ پاٽان ٽيس پوتَ
مٿي تائين موت، سِڪَ ٻاروچي نہ لهي.

٢٥

پاڻِ پيهي وِٺا ڇپَرين، بروهي بُرفتَ
پُنهون نيائون پاڻِ سِين هاءِ ڪري حرفتِ
مونکي ڇڏي ماڳهين، هلئا سين حِڪمَتَ
جيڏي ڪَري جَتَ، وِئم ڇُلائِي ڇپرين.

٢٦

پِٽِي ڏونگرَ ڏوريان ڪيچين لاءِ ڪَڙهئو
پَهاڙَنِ مٿي پَبَ جي، وجان چوٺيءَ سينءَ چڙهئو
ڪَري ساجَنَ سوگهو، سَندمِ جِيءَ جَڙِئو
لَڪَنِ تان لَڙئو، پيرُ نهاريان پرينءَ جو.

٢٧

مون سَڏيندي سَڏڙا، ساٿي سَڏَ نہ ڏين
وِلهيءَ جي وَٿاڻَ تي توڏ نہ تُوارين
هيڏا هاجا ٽين، بُري هِنِ بَنيورَ ۾

وائي-١

مُئِي مَر ماريجاه، باروچا!
رَهوَ راتِ ٻنيورَ ۾

Marfat.com

ڏکي ڏونگر وَٽ ۾، چُڪِي چاڙهيجاه
موٽي مون معذور تي واڳُون واريجاه
سانگياڻيءَ جا سُپرين، پُنهون پاريجاه
طالِبَ ڪي تَمرُ چئي، مُحبَن ميڙيجاه.

وائي-٢

هاڙهي هَلي روءِ هلي روءِ

مَني پير هَٿَن سان

واڪا ڪِئو وَرَنِ ۾، جَربَ ماري جوءِ
ڏينهَ ٽَني مَنجهه ڏونگرين بازَ پَڪي جئن پوءِ
رائي ۾ رڙيون ڪري گاڏرِ گامُ نه ڪوءِ
آريچا انن تي، هيءَ تان جَڏڙي جوءِ
پير پيادي پنڌ ۾ رائي اُيي روءِ
ساٿين پُڇي خَبرون، پانڌين پيرين پوءِ
مَنيءَ ماتم آئيو ڪو پُري پُنهل چوءِ
آن جا چِڏي چِيرين، تِنهِ هاريءَ حالُ نه ڪوءِ
ڪِجا غور غريب جو ڪيچان اوري ڪوءِ
آريءَ جي اولاد جو شال سات سلامت هوءِ
طالب ڪي تمر چئي ڪو ڏسُ ڏيرن جو پوءِ.

وائي-٣

اوڏي آيَسِ جا پِريان جي پيچري

ويجهي وِندُرَ جَن وَٽَنِ

جي تو اوڏا پانئيا، سي ڏونگرَ ڏور ڏسَنِ
مَدي نه هُيَنِ مَنَ ۾، ڪيچان ڪوهُ اچَنِ
مَرڻُ منهنجي ڪي ڪِئو، هِي پَهُ باروچَنِ
سُونهن سَگرَ پَٽيين، مَنهَ مارُوئڙنِ
وِندُر وائي جا وَهي، مونکي سانه سُلَنِ
آٽي بَدا اونيين موتي ڪي مَيَنِ
آئي لاٽيون اونِيين لَڏون يَرِ لَڪَنِ.

سرود رامڪلي

١

ويراڳِي واحِدَ سِين رَڪِجُ چاهُ چوري
هِي جي ڪَنَ ڪَپارَ جا سي ڪامِلُ وِجهُ ڪوري
منجهان ڏِيلَ ڏوري، ريجهائيج رامر ڪي.

٢

ريجهائيج رامَ ڪي پري يَليءَ يَتِ
سناسي سنسار جي مُور وڃائج مَتِ
جا جڳائي جوڳ ڪي پارج سائي پَتِ
هَٽِي آديسي اتِ، وانءُ سگيون سناسي ڪٽي.

٣

سِگيون سَناسِي ڪَٽِي تيجُ پَريين پار
سَڳا سيليون سِگيُون ڏاڳا ڪيم ڏُئار
هِيءَ جا حاجَ هٿَن جي سا ڪوڙي آهي ڪار
مَنُ مَنجهِهين مار، ته اوڏو تيين آلکَ ڪي.

٤

ويراڳِي واحدَسِين، چِٽَ سِين رِڪجُ چاهُ
خانو وِيندُئي خاڪَ تِي جِنهِ ۾ اچي وڃي واءُ
ساڏو رَڪجُ ساءُ فِڪرُ ساڻُ فقيرُ چئي.

٥

فڪرِ ساڻُ فقير چَئي، هَلُ تون هيَائين
پُورج ٿهين پيرَ تي وِٺا جوڳي جِيائِين
ته ڪاپڙي ڪيائِين، مانَ گُروءَ جي گَسِ ٿِيين.

٦

مانَ گُروءَ جي گَس ٿيين جي واحِدَ مُنهِ واٽِي
جوڙي جٽي جان ۾ تَندون پائي تاٽي
ته تحت لَفظان تَمرَ چئي ميوا سپ ماٽي
الُوهيتان آٽِي، سُڏيون هي سَنسار ۾.

٧

جي پانيين ٿيان گس گُروءَ جي ته واحِدَ مَنجهه واٽيج
تحت لفظان تمر چئي ميوا سَپ ماٽيج
اُلوهيت اُٽيج، سُوڏي هن سنسار ۾.

٨

سُوڌو هِنَ سنسارَ ۾ ويهي وِيرَ وجاءِ
ميخون محبت سَنڊِيُون تندون ٽُنبي پاءِ
تہ ساميڙا سَنڊياءِ، گُرَ وَٽِ گلا نہ ٿئي.

٩

گُرَ وَٽِ گِلا نہ ٿيي جي مَيلَ تاريين تان مَنَ
آهِينِ جي اندرَ ۾ سي ڪامِلَ اُپٽ ڪَنَ
سَناسِي سَمُنَ، رکجُ پورب پنڌ جِي.

١٠

رکجُ پُورَبَ پَنڌَ جِي سَمُنَ سَناسِي
جُنبِي ڪوهُ نہ جُهارِيين ڪَروٽُ ۽ ڪاسي
تہ اندَرِ اُداسِي، تونِ نانگا ٿِين نِڪٽين.

١١

جي پانيين نانگو ٿيان نِڪٽي تہ پَرِ گُروءَ جي پارِ
گنگا، مَترا، گومتِي وجي جَمنا ڪي جُهارِ
هلڻ جي هنگلاج ڏي وائي ڪِيم وارِ
سڳا سيليُون سِڱيُون ايءَ پُڻ ڪوڙي ڪارِ
مَنُ منجهِين مارِ، تہ اوڏو ٿِيين اَلکَ کي.

١٢

جي پانيين اوڏو ٿيان اَلکَ کي تہ وَج رامَ سين راهي
سَناسِي سنسار جا ڇَڏِ لاڳاپا لاهي
جتي جاٽا جوڳَ جي، اُتِ سامِي رَسُ ساهي
ڪاپڙِي ڪاهي، گنگا پِينج گومتِي.

١٣

گنگا پِيڻي گومتي پُرجُ پُورَبَ ڏانهِ
ڪاسِي ۽ ڪَروٽ جي، رَمي پُڇجُ راهَ
دُئارڪا جي دَرَ تي تون نانگا ڪَرِ نِگاهَ
نانِي ۽ ناراڻ- سَرُ ساندِ منجهِين ساهَ
اوڏو آهِ اللهُ، ڪوٽيسَر جي ڪُندَ ۾.

١٤

گنگا پِيڻي گومَتِي سامِي سيرِ ٿِئا
اندر آديسين کي اچَن جوش جِها
ويراڳي واحِدَ لئي ڪِنهِ جِنهِ پَهِ پِئا
مَتي تيرٿ ٽَمرُ ڇَئي واڪِيندا وِئا
ٿَن ڪاپڙين ڪِئا، هَٽِي گَسَ هِنگلاجِ ڏي.

١٥

هَٽِي گَسَ هنگلاجَ ڏي، اُوءِ سامِي ٿِئا سِيرَ
جِتي جاٽا جوڳَ جِي اُتِ مَرڪِي اُيا مِيرَ
هُتِ ڪِيائون راضِي رامَ کي، هِتِ تا چائِينِ پِيرَ
تان پُڻ اِي تَقدِيرَ، مَجِيندي مَحو ٿِئا.

١٦

ويراڳِي واحِدَسين رَکجُ چاهُ چُري
نانگا پنهنجي ناٿ کي لَهُ منجهان گهٽ گهُري
سِرَ پَرِ تون سُرِي، گنگا پِينج گومَتِي.

١٧

ڪوٽيسَر جي ڪُندَ ۾ اُو رَهيو آهي رامُ
جَنِ سَناسِين سورئو ٿَن اندرِ ٿئو آرامُ
ڪِروڙ ۽ ڪَامُ، اُن جي وئو وُجودان نِڪَرِي.

١٨

ويئي وُجودان نِڪَرِي اُنِ ڪي وَحدُ ۽ وَڏائِي
سُوڌي ٿِئا سَرِيرَ ۾ ماٽيائون مِٺائِي
اُنِي ڪي آئِي، لَذتَ جا لطِيفَ جي.

١٩

لَذتَ جا لَطِيفَ جي، سا مَنجهِين [illegible] تِين
ثابِتَ بَڌِئو سَندَرا منجهان [illegible] تائِين
اُهجاٽيُون آٽِين، پَسو پُورَبَ پار جي.

٢٠

پَسو پُورَبَ پارَ جي، خَبرَ ڏِين ڪَرِي
ٽَڪِئا تاڪِي ڇَڏِئا ٿَن ويراڳِينِ وَرِي
سَناسِين سَرِي، پَسو جاٽا جوڳَ جي.

٢١

پَسو جاٽا جوڳَ جي سَرِي سَناسِين
ڪِيرَتَ جا قُلوبَ جي سا ڪِي ڪاپڙِينَ ڪَن
اوڏا ٿِئا اثباتَ کي مِيمُ رکيائون مَن
اوءِ وِينا ئِي وِهسَنِ، ڪُجَنِ ڪِنهن سين ڪِينڪِين.

Marfat.com

٢٢
ڪُڇَنِ ڪِنهن سين ڪِينَڪِين، اوءِ ويناڻِي وِهسَنِ
وائِي واري وِنگڙِي ڪِي وَسِ ويراڳِينِ
لَڳِي لَئُ لطيفَ جِي اندرِ آديسِينِ
بيون ڏيئي بِن، پيهي وِئا پاتار ۾.

٢٣
پيهي وِئا پاتارَ ۾ تا وِهسَنِ وِيرُو ٽارَ
لَڳِي لَئَ لَطِيفُ جِي تَنِ ڪي اَندرِ مَنجهه اپارَ
سامِيڙا سَتارَ، گڄِي گنگا گڏِئا.

٢٤
گڄِي گنگا گڏِئا پُورِبَ پُنا جي
اُهجاڻيون اِلماسَ جيون تَنِ ڪِرِ تَمرُ چِي
سامِي آهن سي، جِي لِڪا پوٽَنِ لوڪَ ۾.

٢٥
لِڪا پُوٽَنِ لوڪَ ۾، سي پَڌِرِ ڪنهن نہ پَرِ
باہِرِ سَبِ پيڙا تِئا، اوءِ دُئارڪا جي دَرِ
صَحِيحُ ڪِئائون سَرِ، هُوءِ جا وائِي وِنگڙِي.

٢٦
ڪَرِي وائِي ونگڙِي پَلِي چِڏيائون پاڻِ
نانگَن پنهنجي ناڻَ سين تي راتو ڏينهن رهاڻِ
هُتِ پُڄندِهين هاڻِ، هِتِ منجههين مَنَ مَحُو تِئا.

٢٧
مَنجههين مَنَ مَحُو تِئا، وارِئائون وائِي
"تَركُ الدُنيا راسُ كُلِ عِبادَة" اِي اُنهين لئي آئِي
پُڄَنِ ڪانہ پئائِي، اوءِ پيهِي وِئا پاڻَ ۾.

٢٨
رامُ جَنِي جي رُوحَ ۾ سَناسِي سيئِي
اُتِيَن گهٽي ادبَ سين اَنِ جي عادتَ اَڳيئِي
تَنِي ڪان تَمرُ چَئِي پَڌَرُ نہ پيئِي
سالِڪَ سيئِي، ڪَٽِئو پُوٽَنِ ڳالهڙِي.

٢٩
رامُ جَنِي جي روحَ ۾ سَناسِي سيئِي
هَلِئا اوءِ هِنگلاجَ ڏي سالِڪَ سيئِي
تَنِي جي تَمرُ چَئِي پرتِ پَرِي پيئِي
اَنِ ڪي وِهامِي ويئِي، عُمرَ سَبِ اَلَڪَ سِينِ.

٣٠
عُمرَ سَبِ اَلَڪَ سين ان ڪي وِهامِي ويئِي
وِئا وَڃائِي سِڳِيُون پُورَبَ ۾ پيهي
ڏِسَندِهين ڏيهي، او نانگا نِسورا تِئا.

٣١
رامُ جَنِي جي روحَ ۾، تَنِ ڪِئو ڪاپڙِنِ ڪَمالُ
جَنِ پاتو تَنِ پائيو جانِبَ جو جَمالُ
تَنِي جو تَمرُ چَئِي، هوءِ موچارو حالُ
اوءِ نانگا تِئا نِهالُ، پُڄن گسُ گُروءِ جو.

٣٢
پُڄَنِ گسُ گُروءِ جو نانگا تِئا نهال
مَقالان مَهند تِئا ڪينهين وَتَنِ قالُ
ڪِئائون حاصُلُ حالُ، پُري پوربَ پنڌ ڏي.

٣٣
پُري پُورَبَ پَنڌَ ڏي، ڪِئائون سُجاڻِي سُجُودُ
وِڃائي وُجُودُ، هيڪائي هيڪ تِئا.

٣٤
هيڪائي هيڪَ تِئا اوڏا ساڻُ اَحَدَ
هِيءَ چِڏيائون حَدَ، وِئا مُطلَقَ مَحُو تي.

٣٥
وِئا مُطَلَقَ مَحو تي، سُجاتائون سوئِي
تان آهي اُهوئِي، ڪَٽُ نہ ڏِسنِ ڪي ٻِئو.

٣٦
ڪَٽُ نہ ڏِسن ڪِين ٻِئو، پَسو ڏٽيان ڏارَ
سُتِ چِڏيائون سارَ، پَرُوڙئان پَري تِئا.

٣٧
پَروڙئائون پَري تِئا، هِتِ چِڏيائُون هِيءَ
جوڳِينِ پنهنجا جِيءَ، پوئي چِڏيا پرينءَ سين.

٣٨
پُوئي چِڏيائون پرينءَ سين، تِئا هيڪائِي هيڪُ
ساهَ ڏِنائون سيڪُ، اُهيئِي اڪسِير تِئا.

٣٩
اُهيئي اڪسير تِئا جيڪي ڏٽيءَ ڏُئا

Marfat.com

جوڳي هِنَ جَهان ۾ سامِي سي سُئا
ٿنِي جا پُٺا، مَڃَ مانائي نہ ٿئا.

٤٠

مَڃَ مانا ٿي نہ ٿِيا جي جَلايا جوڳين
جٺن عمر گُذري اُنِ ڪي تنئن ٿپي تيزُ ڳَنِ
ڏُونهان تا ڏُکنِ، ٿنِي جا ٽَمَرُ چٽي.

٤١

ٿنِي جا ٽمر چَٽي ڏُکن تا ڏُونهان
جَنِي چوري ڏِنا چِتَ کي لاهُوتِينِ لُوهان
سامِي ٿئا سُونهان، آوائان واٽ ڳَنِهين.

٤٢

آوائان واٽ ڳَنهين، سامِين لَڌو سيرُ
پُرِئا پَري پيرُ، سيئي سونهان ٿئا.

٤٣

سَيئي سُنهان ٿيا واقفُ ٿي وينا
پاٽِيءَ جٺن پينا، پَسو سيڪنهن شيءِ ۾.

٤٤

پَسو سَيڪنهن شيءِ ۾، ڪَنهن هنڌ نہ چَٽبو هاڻِ
”بِڪُلِ شيءِ مُحيطٌ“ اِي اُنِهين جو اُهڃاڻُ
ڳَنِي ساجارِن ساڻُ، تو ڳالهيون ڪري ڳُجهِيُون.

٤٥

ڳالهيون ڪَري ڳُجهيون پَسو سِين پَنهنجَنِ
سُڄاتائون سُپرينِ مُحُبُ ڪِئائون مَنُ
ٻِي نہ ڪِئائون ڳَنِ، آهِينِ اُوءِ اُنهِين سِين.

٤٦

آهِينِ اُوءِ اُنهِين ۾، ٿئا نہ ويسَلا وِيرَ
ٿَسا ڏيئي ٿَنَ . کي ساڙيائون سَرِيرَ
تيلاهَ ٿئا فقير، جوڳي هِنَ جَهان ۾.

٤٧

ڪالِهوڪو ڪاڏي ڳيو سندو جوڳين جوش
پُڇي ٿهين پَٽَ کي، هَڏَ نہ رهيو هوش
آسَڻِ منجهہ افسوس، آءٌ نہ جيندي ان ري.

حمد

مَلکا ذِکر تو گویم که تو پاکِي و خدائي
نهَ رومَ مَن بَجز آن ره، که تو آن راهِ نمائي
۱. تو خداوندِ یَمینِي، تو خداوندِ یَساري
تو خداوندي زَمِیني، تو خداوندِ سَمائي.
۲. همه درکارِ تو پُویَمِ، همه از فضلِ تو جُویَمِ
همه توحید تو گویم، که به توحید سَزائي.
۳. تو زَن وجُفت نه جُوئي، تو خُورو خفت نخواهي
اَحدا بي زن جُفتي، مَلِکا کامِ روائِي.
۴. نه نیازَت به ولادت، نه بَفرزند تو حاجَت
تو جَلِیلُ الجبرُوتِي، تو امیرُ الأمرائِي.
۵. تو حلیمِي تو کریمي، تو سَمیعِي تو بَصیري
تو مُعزِي تو مُذلِي، مَلکُ العَرشُ عُلائِي
۶. تو کَبیري تو خَبیرِي، تو لَطِیفي تو رحیمي
تو غَفُورِي تو کریمِي، تو بشایانِ ثنائِي
۷. همه عزِي وجلالي، همه ذوقِي و کمالِي
همه نُورِي و سُرُورِي، نه تُرا چُون و چَرائِي
۸. نه زِ خاکِي نه ز بادِي، نه زِ آبِي نه زِ آتشِ
نهَ مَکانِي نه مَنازِلِ، نه نشیني نه بَپائِي
۹. نه سِپهرِي نه کَواکَبُ، نه بروجي نه دَقائق
که مَنمَ باهمه پُر عیبَ، تو از عیبُ جُدائِي
۱۰. نه تُرا خُوردن و خفتن، نه تُرا شِرکَت شاهِي
نه ترا صورت رنگِین، نه ترا عیب و خطائِي
۱۱. همه را عیب تو دانِي، همه را عیب تو پوشي
همه را رِزق رسانِي، که تو با جُود و عطائِي
۱۲. اَحدُ لَیسَ که بمثل، صَمد لَیسَ بفضل
لِمَنِ المُلکُ تو گفتي، که سزاوارِ جدائِي
۱۳. نه بُدَه خلقُ تو بودي، نَبُودَ خلق تو باشِي
نَتوان وصِف تو گُفتن، کِه تو دَر وصف نَبائِي
۱۴. نَتوان شَرح تو گُفتن، کِه تو در فهم نه گُنجِي
نه خوري نیز نه خُسپِي، نه گاهِي نه فَزائِي
۱۵. لَبُ و دندانِ ’سَنائي‘، همه توحید تو گوید
همه را زِ آتِشِ دوزخ، زِ کرم باد رَهائِي.

حمد

آن حمد بیحد مر که ایمان داد
مُشت خاک را خداي پاک را
آن که آدم دَمیده رُوح را
داد ازِ طوفان نجات نُوح را
آن که فرمان کرد قهرش باد را
تا سَزايِء داد قوم عاد را.

مثنوي

’کَیفَ مدالظِلِ‘ نقشِ اولیا است
گو دلیل نورِ خورشید خدا است
اندرین وادي مَرو بي این دلیل
’لا اُحِبُ الافلین‘ گو چون خلیل
رو ز سایه آفتاب را بِیاب
دامنِ شهِء شمس تبریزي به تاب
هِین که اِسرافِیلُ وقتند اولیا
مُرده را زِ ایشان حیاتست و نُما
اولیا را در دَرُون نغمها است
طالبان را زانِ حیات بي بها است
. نغمهايِء اندرونِ اولیا
اَولا گوید کِه اِي اَجزاي لا
اولیا را خواب مُلکَ ست اي فلان
هر چون آن اصحابَ کَهفند در جهان
اولیا اصحابُ کَهفند اي عُنود
در قیام و در تقلُب هم رقُود
اولیا را هست قدرت اَز اله
تیر جسته باز گردانند زِ راهِ

Marfat.com

دست را مَسپارِ جُزِ در دستِ پیرَ
حق شدست آن دست اُو را دستگیر
دستُ تو از اهلِ آن بیعت شود
که 'یدُ الله فوق ایدِیهِم' بُود
مثنوي ما دُکانِ وحدتست
غیر واحد هرچه بیني آن بُتست
مثنوي ما دُکانِ وحدت است
وحدت اندر وحدت اندر وحدت است
مثنوي مولوي معنوي
هستِ قرآن در زبان پهلوي
خود غَرضُ زین آبُ جان اولیاست
گـو غُـسُولِ تِیر گیهاي شـمـاسـت
آبِ خضر از جُويِ نُطقِ اولیا
مِي خُوریم اي تشنه غافِلِ بِیا
آيِ فَلان ما را بَهمت یاد دار
تا شویم اَز اولیا پایانِ کار
آن خیالاتي کلامِ اولیاست
عکس مَهرُویانِ بُستان خداست
ابلَهان تعظیم مسجِد میکند
در جفايُ اهل دل جِدِ میکُند
مسجدي کِه اندر درونِ اولیاسِت
سجده گاه جمله آنـجـايِ خـداسـت
اولیا اطفالُ حقُ اند این اي پسر
در حضور و غیب آگه با خبر
گفت اطفال مَن اند این اولیا
دَر غریبِي فرد اَز کارِ و کِیا
جانها اِین دُلق پوشان مَن اَند
صد هزار اَندر هزارِ و یَک تَنَ اند
مرتبهء اِنسان بدَستِ اولیا
سُفیهٔ خُون حیوان شناسش اي کِیا
عقلُ عقل اند اولیاء عقلها
بر مِثالِ اُشتران تا اِنتها

آن کِه گویند اولیا دَر کُه بُونَدَ
تاز چشم مرد ما غائبُ شُوَند
اولیا اهلِ دعا خود دیگرند
گه هَمِي دُوزنَدَ گاهِي مَیدَ رند
قوم دیگر مي شناسم ز اولیا
کِه دهنِ شان بسته باشد از دعا
تیغ در زِرادُ خانه اولیا
دِید آن ایشان شما را کِیمیا
هرکه خواهد هم نشیني با خدا
گه نِشینَد در حضورِ اولیا
چون شَوي دُور از حضورِ اولیا
در حقیقت گشتهء دور از خدا
یک زمانه صحبتِ با اولیا
بهتر از صد سال بودن در تُقيٰ
از حدیثِ اولیا نرم و دُرشت
تن مَپوشان زانکهِ دِینَت راست پُشت
نار خندان باغ را خندان کُند
صحبت مردانت از مردان کند
گر تو سنگِ صخره مرمر شوي
چون بصاحب دل رسي، گوهرُ شوي
مهر پاکان درمیان جانشان
دل مده اِلا بَمِهرِ دِل خُوشان
رو غذايِ دل بَده از همدلي
رَو بَجُو اقبالَ را از مُقبِلِي
دست زن در ذَیل صاحب دولتي
تا زِ انعامش بیابي رفعتي
آن وَلي- حق چو پیدا شد ز دور
از سَرو پایَش همي مي ریخت نور
نورِ حق ظاهر بُودَ اندر ولي
نیک بین باشي، اگر اهل ولي
گر ولي زهري خورد، نوشي شود
ور خورد طالب، سِیه هوشي شود

Marfat.com

ناقهء چسمِ ولي را بنده باش
تا شوي با روُح صالح خواجه تاش
همسري با انبيا بَر داشتند
اوليا را همچون خود پنداشتند
اوليا را داشتي در انتظار
انتظارِ رُستخيزت گشتِ يار
چونکه بيرنگي آسير رنگ شد
مُوسي با مُوسيٰ که اندر جنگ شد
چون به بيرنگي رسي کان داشتي
موسيٰ و فرعون دارد آشتي
علمِ اهلِ دل نه از مکتب بود
بلکه از تلقين خاصه رب بود
بي کتاب و بي حساب و بي اديب
اوليا را حق کند علمي نصيب
گر شکال آرد کَسي بر گفت ما
از براي‌ء انبيا و اوليا
اين نمي بيني که قربِ اوليا
صد کرامت دارد و کار و کَيا.

—

رحمة الله بر جنازهء مولوي
داد قرآن را لباسِ پهلوي.

غزل

بي حجابانه در آ از دَرِ کاشانهء ما
که کِسي نيست بجز دردِ تو درخانهء ما
گر بيائي بَسر تُربتِ ويرانهء ما
بيني از خونِ جگر آب شده خانهء ما
فتِنه انگيز مشو کاکِل مشکين بکشا
تابِ زنجير ندارد دلِ ديوانهء ما
مرغ باغ مَلکوتيم دَرين دَيرِ خراب
مي شود نُور تجلاي خدا دانهء ما
با احد در لحد تنگ بگوئيم که دوست
آشنائيم توئي غير تو بيگانهء ما
گر نکير آيد و پُرسد که بگو ربِ تو کيست؟
گويم آن کس که ربود اين دلِ ديوانهء ما
منکرِ نعره ما گو که بما عربده کرد
تا به محشر شنود نعره مستانهء ما
شکر لله که به مرديم و رسيديم بدوست
آفرين باد برين همتِ مردانهء ما
"محي" بر شمعِ تجلي جمالش مي سوخت
دوست مي گفت زهي هَمتِ مردانهء ما.

ادبيات

هزار بار بشويم دهن ز مُشک و گلاب
هُنوز نامِ تو گفتن کمال بي ادبيست.

عاشقان را روز محشر تا قيامت کار نيست
کار عاشق جُز تماشا اين جمالِ يار نيست.

ابر گريد گاه گاهي چشم من مگريد مدام
از فراق يار جاني چشم را خانم حرام.

دل بدست آوَر که حج اکبر ست
از هزاران کعبه يک دل بهتر ست
کعبه بُنگاهِ خليل آذر ست
دل گُذر گاهِ جليلِ اکبرست.

بنالد بلبلِ مسکين که از گلزار دور أفتد
قيامت آن زمان باشد که يار از يار دور أفتد.

چُنان سودائي ليليٰ در سرم بُود
کجا پرواي کارِ ديگرم بود.

صُنفَ الکُتبُ الکثير المعنويٰ
ليس فيها کا الکتاب المثنوي.

إنني أبصرتُ في النوم الرسولُ
في يَديهِ المثنوي وهو يقولُ...

Marfat.com

Marfat.com

سنڌيڪا لطيفيات سيريز

Sindhica
سنڌيڪا

سنڌ جي علمي ۽ شعوري ترقي ۾ ڀاڱي ڀائيوار

Marfat.com